

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

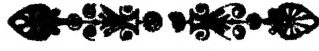
[ગૂજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૮-૩૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રાતો ગુલાબ

નિંદા ૪૪૪૪: ૩

રાતો ગુલાબ.

એક વારતા.

(ઇંગ્રેજી ઉપરથી)

બનાવનાર

મરહુમ બહમનજી નવરોજજી કાબરાજી,

‘કુરસદ’ તથા ‘નવરાસ’ના અધીપતી; ‘પાકીજેહ પ્યાર,’ ‘ફરાંમર્ઝ,’ ‘કાચા કાનની
ખરાખી,’ ‘જુગાર,’ ‘ગામરેની ગારી,’ ‘ભોલી ગુલ,’ ‘દારંગી દુન્યાં,’
‘કલજુગ,’ ‘બાપના આપ,’ ‘તુરે નેકી,’ ‘બાગે બેહેસ્ત,’ ‘વફા પર જફા,’
‘અધારી રાત્રે મગ કાલા,’ ‘બેહેરા બેહેલાકાકા,’ ‘સુખલાજનાં સંકટો,’
‘જુલો પડેલો લીમભાઈ,’ ‘બનવા કાળ,’ ‘પરણીની હાથ,’ ‘કોર દીલ,’
‘સોનેરી જંજીર,’ ‘ગલાં પર છરી,’ ‘દારંગી દુન્યાં,’ ‘કાવલાનો
કાંઠાંણી,’ ‘શીરીનનાં સંકટ,’ ‘દેલજંગ દલેર,’ ‘સીપાહ બચ્ચાની
સજ્જનો,’ ‘ધીરજતું ધન,’ ‘સંસાર,’ ‘એક પથ્થરના પ્રતાપ,’
‘રસીક વારતા સંગ્રહ,’ ‘જુલનો ભોગ,’ ‘એક પરણેતરનો
પ્યાર-પદસા !’ ‘તડકાંમા વાદલી,’ ‘બેદીલ કે બેવફા ?’
‘કોણ સરસ-વાહરયાની વીલુ કે પટેલની પીલુ ?’
‘વમળમાં કમળ,’ ‘દીલસોઝ કે દીલખર,’ ‘સંકટની
સૂલમાં ફસેલું ફૂલ,’ ‘મીઠું કે જુઠું ?’ ‘જાલ
જુગારીની જર,’ ‘પડતી પર પચાસ,’ ‘ભાઈ
કે કસાઈ,’ ‘ઓરત,’ ‘રાખના મેહલમાં,’
‘નીના,’ ‘લીલી સુક્કી,’ ‘જી-રોજી,’
‘જુવાની દોવાની,’ ‘ચારીયાસીના
ચકાવામાં,’ ‘કુમી કલાંટ,’ ‘અદખી
આંખો,’ ‘લજ્યા લેખ,’ ‘ખોટો
બેતી,’ ‘મીઠી માસીની
મેહેરાં,’ વીગેરે ના

કરતા.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
૨૦૧૩વાદ
મુદ્રા નં. કોપીરાઈટ સંગ્રહ
૧૫૮૨૦

આ પુસ્તક ધી જમશેદજી નશરવાનજી પીતીત પારસી ઑરફનેજ કેપટન પ્રીટીંગ વર્ક્સ,
નં. ૪૧H, લાલબાગ, પરેલ, મુંબઇ મધે મી. રસ્તમજી ડોશાબાઇ શરફે
છાપ્યું છે,

અને

મી. સી. જરખાંતુ બહમનજી કાબરાજીએ “વૅટ વુ,” વોડ હાઉસ રોડ, દોલાબા,
મુંબઇ મધેથી પ્રગટ કર્યું છે.

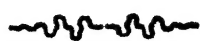

“ But what strange art, what magic can dispose
The troubled mind to change its native woes ?
Or lead us, willing, from ourselves to see
Others more wretched—more undone than we ?
This books can do: nor this alone; they give
New views to life, and teach us how to live;
They soothe the grieved—the stubborn they chastise,
Fools they admonish, and confirm the wise.
Their aid they yield to all; they never shun
The man of sorrow, nor the wretch undone ;
Unlike the hard, the selfish and the proud,
They fly not sullen from the suppliant crowd ;
Nor tell to various people various things,
But show to Subjects what they show to Kings.”

ખુલાસાના જે ખોલ.

શોખીન વાંચનારી આલમની મુબારક ખીદમતમાં મશહુર લેખક બહમનજી કાબરાજીએ લખેલી આ મોટી ને દીલપઝીર વારતા “રાતો ગુલાબ” પેશ કરતાં હું ને માહરાં માતાજી મીસીસ કાબરાજી ખુશીનો નહીં તો સંતોષનોજ એક દમ ભરીએ છીએ.

એ વારતા નવી નથી. “કુરસદ” ચોપાન્યામાં આવતી કાબરાજીની કલમથી લખાયેલી ચાલુ વારતાઓ માટેની અચુક લોક પસંદગીની ઇંષા ઉપજવા જોગ ફત્તેહથી ઉલટ અને ઉત્તેજન પાંમી એ મરહુમ નરે “કુરસદ” જોડે “નવરાસ” ચોપાન્યાને બી જનમ આપી પરવરતાવ્યું હતું, કે જે ચોપાન્યું એ કાબેલ કલમની ટુકડે ટુકડે લખાતી આવતી ફક્ત એકજ સીરીયલ (ચાલુ વારતા) પર તીલતું, જીવતું ને વીસ વરસ વેર આબાદ થતું રહ્યું હતું. બે દાહેકાનાં એ દરમ્યાં “સુલમાં કુલ”ની વારતાથી શુભ મંડાણ માંડી “નવરાસે” “ગુવાંતી દીવાંતી”ની છેલ્લી ને પ્રીરોજગર વારતા સુધી અકેકથી અકેક સરસ કકડપસ વારતાઓનો એક અનુપમ રેકર્ડ ગુજરાતી સાહિત્યને ફાલે મગરૂરીથી નોંધાવેલો સેહેલ યાદ કરી શકાશે. એ મુજબ “રાતો ગુલાબ”ની મોટી વારતા પણ “નવરાસ”ની કટારોમાં સત્તર વરસની વાત પર કટકે કટકે પ્રગટ થઈ હતી જે આજે અમો પુસ્તકરૂપે બાહર પાડવાની રજા ચાહીએ છીએ, અને તે તેનાં નવીન સ્વરૂપમાં કાબરાજીની ખીજ વારતાઓ પેઠે કેમ પણ વાંચનારાંઓને, એક પણ અપવાદ સીવાય, નાઉમેદ કરવાની નથી એ વાતની ખાત્રી આપ્યે છીએ. ચાર વરસના લાંબા અરસા દરમ્યાં એક વારતા, વાંચનારાંઓની મોટી ઉલટ અને વખાણ વચ્ચે, ચાલે અને તે ચાર વરસ વેર હજારો શોખીન વાંચનારાંઓનાં મન પર કાબુ ધરાવી પોતાની પડખે લોહચુંબકની માફક તેમને ખેંચી જવાની શક્તી બળવી શકે તે વારતા લખનારની કલમમાં કાંઈ સાફ ને સંગીન હોવુંજ જોઈએ એ કેમ બી સમજી શકશે.

મગર “રાતો ગુલાબ”ની વારતાએ તો તે વેળા અવધીજ કરી. જોકે મરહુમની એક નાધલી બી વારતા નબલી ઉતરે કે કાચી પડે એવું નહીં છતાં એ મનોરંજક વારતા લખાઈ ત્યારે તેણે મોટું “સેનજેશન” કર્યું, અને એક મોટી વાંચનારી કદરસનાસ આલમની કુરબાનીનાં વગર માંગવે લખાઈ આવેલાં સીફારીસ પત્રોનો ઢગ આવી પડ્યો, કે જે ઉમંગી વાંચનારાંઓ, વાંચણનો ગમે

એવો મોટો હીસ્સો હર અંકમાં તેમને મળતો રહેતો છતાં, ધરાતાં નહીં, અને બીજા અંક અને હફતાની તલબગારીમાં જાણે તણાઈજ તુટતાં ! પરીણામમાં, “રાતો ગુલાબ” શોખીન વાંચનારાંઓની એટલી બધી પ્રસંશા પાંખી કે તે પુરી થવા આગમ્ય “નવરાસ”ની તમામ ફાઇલો બધી ગઈ, અને એવડાં ને ત્રેવડાં દામે સેકન્ડ હન્ડ ને ફાટી તુટી ફાઇલો વેચાતી રહી, કે જ્યારે સીલકમાં અમારાં ઘરના ખાનગી સંગ્રહ માટે પણ એક બી નકલ અમો ફાજલ રાખી શક્યાં ન હતાં ! તે પછીથી એ વારતાની ચાલુ માંગણી થતી રહી હતી, પણ અમારી પાસ એક બી નકલ ન હોવાથી ઘણાંક ગ્રાહકોને નાસીપાસ કરવાની ફરજ થઈ પડી.

હાલમાં, ઘણેક વરસે, રંગુનના એક ગ્રહસ્થ પાસે અમો “રાતો ગુલાબ”ની એક નકલ મેળવવા પામ્યાં અને તે વારતા અમને વેચતાં તે ગ્રહસ્થે એ વારતાની તારીફમાં જે લખ્યું છે તે ક્રોધ બી લેખકને મગફર કરે એવુંજ છે. અમો એ મુશકીલથી હાથ આવેલી નકલ વેચવા માંગતાં ન હતાં અને તેથી રૂ. ૪૦૦નું મોટું દામ જાહેર ખબરમાં લખ્યું, તો બીજેજ દીને એક પારસી ગ્રહસ્થનો આરડર આવ્યો; અને જો કે રૂ. ૨૦૦નાં પુસ્તકો તેઓ તે એકજ આરડરમાં સાથે મંગાવતા હતા તોબી તે માંહેલી એક શરત એ હતી કે ‘રાતો ગુલાબ’ તેમને મોકલવામાં આવે તોજ તે બાકીનાં બધાં પુસ્તકો ખરીદવા તે ગ્રહસ્થ બંધાતા હતા !

અને, ત્યારે, લોક માંગણી એ વારતા માટે એવી ઓસ્તવાર જોઈ એ અતીઘણી મોટી વારતા છપાવવાનો જોખમ ખેડવાનું અમોએ નક્કી કર્યું. જોખમ ખેડવાનું હું લખું છું ત્યારે એ વારતાની ફત્તેહને માટે અમો જરા પણ શંકાશીલ હતાં એમ કેહવા હું માંગતી નથી. લેશ નહી. મગર વારતા એટલી મોટી હતી કે તેની છપામણી પરજ ચારથી પાંચ હજારનો ગંજવર ખરચ અડસતવામાં આવતો હતો અને તેટલો મોટો ખરચ આ અતી ઘણા દબાતા ને જીંદગીમાં કદી નહીં સાંભળેલા મંદીના તાઈમમાં કરવા લાયક છે કે નહીં તે એક સવાલ હતો. સુપ્રસિધ્ધ પેપરો “સાંજ વર્તમાન” અને “કચસરે હીન્દ”ના દુરઅંદેશ માલેકોએ વટીક એ મોટો સાહસ હાલના જુરા ટાઈમને લીધે પડતો મેળવઃ અથવા જે વરસ મુલતવી રાખવા દોસ્તીની દીલસોઝીથી અમારી લલાઈમાં પ્રમાણીક સદલાહ આપી હતી, કેમજે રૂ. ૧૨ની કીંમતની વારતાની ચોપડીની એક બી નકલ હાલમાં ખપે એ માટે એ દાનેશમંદ સાહેબો શકમંદ હતા. જણાવવાને તેથી અતી ઘણી ખુશાલી અને મગફરી ઉપજે છે કે કરી બી ધમધમાતલરી જાહેર ખબરની ચાપલુસી કે એક બી પેપરવાલા

સાહેબના એકાદ નાથલા ફકરા વટીકના ટેકા વગર અમારી એક સાદી લખાવત ને જાહેરાતના જવાબમાં એ ૪,૦૦૦ રૂપીઆની ગંજવર રકમ કવર કરી શકાય એટલાં ગ્રાહકોનાં મુખારક નામ, વારતા પ્રેસમાં છપાવા જઈ શકે તે આગમચ, નોધાર્થ ચુકયાં છે; જે અમારે અમારા જાનોજીગર વડીલની એક ફત્તેહમંદ કલમકશ તરીકેની કીર્તી માટે અતી ઘણું મુખારકબાદી લેવાજોગ છે.

૩. ૧૨ની કીર્મત એક ગુજરાતી નાંવેલ માટે—અગત કરીને આવા પૈસાના તંગ વખતમાં—ભારી છે, પણ જેઓ “રાતા ગુલાબ”ના દીલઉશકેરનારા તેટલાજ દીલપઝીર સફાઓમાં સેહેલ કરશે તેઓ જોઈ શકશે કે અંદરની અસલ મીરાસ એવી સો ટચનાં સોનાં જેવી છે કે તેના મુકાબલામાં તેની કીર્મત ખરેખર તો મોંઘી નથીજ. સાધારણ વારતાઓ જ્યારે સોથી બસો પાનાંની થાય છે, ત્યારે આ વારતા ૧,૨૦૦ પાનાંની છે એ બી વાંચનારાં સાહેબોએ ભુલી જવું નથી; અને ત્યારે છ થી આઠ ઘણું વાંચન સાધારણ વારતા કરતાં આમાં વાંચવાનું મળશે, અને તે બી એક મારેતર પેન લેખાતી મનને વશ કરનારી માનીતી કલમથી !

મરહુમ કાબરાજીની વારતાઓ—અને એક કદમ આગળ નાટકો પણ—પોતે પોતાનીજ સીફારીસ રજુ કરતાં રહ્યાં છે અને માંગી તાંગીને એવી કોઈ પણ સીફારીસ મેળવવા કે મોટી ખરચાણ જાહેર ખખરોના ધમધમાતમાં આશરો શોધવાની દયાળુ ખુદાની બક્ષેશથી કોઈ જરૂરજ રહી કે રહેતી નથી. તમારી ચીજમાં સંગીનતા હોય તો પ્રબળ લોક મત પોતાની વખાણથી તમને નવાજ્યા ને કદર કર્યા વગર રહેજ નહીં એ મરહુમની માન્યતા હતી અને તેજ મકસદના વીચારને તેઓએ આ પુસ્તકમાં લપેટી લઈને જાહેર કીધા છે તેજ અત્રે ઉતારી લીધેલા વધુ પ્રસંગોપાત થઈ પડશે. એઓ લખે છે કે:—“એજ ખરી મોજ છે. માંગી તાંગીને મત મેળવવા ને તે પેપરોમાં તાંઉ તાંઉ કરાવી પોતાની વાહવાહ પોતેજ પુકરાવવી એમાં માહરાં મનથી સદકીર્તી એકે નથી. સમજદાર લોકોને એ જાતનાં હાંબજો સમજી જતાં કશો વીલંબ થતો નથી. પોતાની જાહેર ખખરોમાં ચીસચીસારા પાડીને પોતાની તારીફ કરવાવાલા ઉજળજો અને બીજા પોતાના વધતા ઓછા ઓશીઆત્તા હોય એવા ભુખરીઓ પાસ કાલાવાલાથી પોતાની તારીફનાં લખાં લટાક માખન્યાં સંભાષણ ચીતરાવનારા ચક્રમોને લાગતુંજ કેમ ન હશે કે તેઓ તેમની એ જાતની છેતરપીંડીથી એક ટુંક લાંનડોડ્યા વર્ગને કદાચ છેતરી આડે માર્ગે દોરવી શકે, પણ સમસ્ત સમજદાર વર્ગ તો એ જાતની ખેંચી તાંણીને અને માંગી તાંગીને સદકીર્તી માંગનારા બીજુકોની દયાજ આય છે. લોકમત જે વગર માંગવે બોલે તેજ સદકીર્તી છે, અને તે લોક મત પણ

દોરવેલું કે ફરજ્યાત કેળવેલું થવું ન ઘટે. પોતાનાં દીલની ખરી સાદાઈ ને ખુશીથી પ્રમાણીક લોક મત જે હંમેશાં હીંમતથી પુકારે તે અને તેજ ખરી નામાંકીત કીર્તી છે અને તેજ જાતની કીરતીમાં હું તો માની શકું છું.”

સારા કૃત્તેહમંદ નાટકો અને વારતાઓ લખી શકવાની એ જાતની કીર્તીની સનદ મરહુમ કાખરાજીને આજે દાહકાઓ થયા મળી ચુકી હતી. એ સનદ સમજદાર અને કદરસનાસ ગુજરાતી વાંચનારી આલમે પોતે વગર માંગવે એમને સપુરદ કરી મોટી ઇજ્જત આપેલી છે. કોઈખી અપદ્ધપાત લેખક કે સમજદાર વાંચનાર કબુલ કરશે કે વારતા લખવા કરતાં ખી નાટક લખવાનું વધતું અઘરું ને ભારી છે, અને તે છતાં જે લેખકે ત્રણ પેઢી આગમચ લખેલા નાટકો ઉધરતી ઓલાદ એક આક્રીનના આહા સાથે આજે ખી જોઈ શકે અને જમાનાનો રોહ ગમે એવા ઝડપી વેગથી આગળ ધસ્યો જતો છતાં જે જુના થયલા જોવાતા કે કહેવાતા નથી તેવા પારસી કોમનેજ નહીં પણ હીન્દુસ્તાનને મગરૂર કરનારા નાટકોના લખનારને એવી એક સનદ—કે જે C. I. E., કે સર નાઇટના ખેતાખોથી ખી માહરાં નાહાન મત મુજબ મેળવવાની વધતી મુશકીલ છે તે—એનાયેત થાય એ અપવાદરૂપ હશે, પણ ઓચંખો પમાડનારૂં નથીજ.

મગર મરનારના એક મોટા વખાણનાર અને દીલોજાન દોસ્ત “નાજુકે” પાછલા શકાઓમાં એ કલમકસ માટે ઘણું પુરતું લખેલું છે અને તેથી હાલતો આપણે ટુંકુ કરશું. એવા સાચ્યા દોસ્તો—મરણ પછી ખી એક મરનારને આહનાર, તેની યાદ હુંયે ધરનાર અને કીર્તી ગાનાર—એ અમારા “નાજુક” જેવા હાલના જુઠા જમાનામાં થોડાજ બલકે નહીં જેવાજ નાજુકતું થાય છે. માહરા વાહલા વડીલ માટેનું માન ને હેત ખરાં દીલનાં છે એવાં—કે જે કોઈ સગા ભાઈમાંખી જાંણે જોવાય નહીં, અને મરનારનાં મરણ પછી લખેલી અને ‘કુરસદ’ માં હર જુલાઈ માસે પ્રગટ થતી એમની કવીતાઓ તે હેતની પુસ્તકોતુલ્ય પુરવારીઓ છે. જાંણે આખાદ અમારાજ વીચાર અને અમારાંજ લોહી ઝઝરતાં જીગરનો વીલાપ એ દીલાવર દોસ્ત દીલસોઝીની અદ્ભુત શક્તીથી પીછાંણી લઈ પોતાની કવીતાઓમાં ઉતારે છે; અને કવીતાઓ તે ખી કેવી? વીચારોની ખુલ્લુંદી, ખોલોની ખાંધની અને રીઠમની કશીખી ખામી વગરની કવીતા! નહીં સમજી શકાય એવા જડખાંતોડ ખોલો વગરની એ સાદી સીધી ને તેટલીજ દીલપઝીર હૈયામાં ઉડીને વાગતી કવીતાઓ ખીજાં કોઈ ચોપાન્યાંમાં જોવાતી નથી; પણ જોવાય શાંની? જોવાયજ કેમ? જ્યારે કે વફાદાર “નાજુક” બહમનજી કાખરાજી માટેજ એક કવી તરીકે જીવે ને લખે ત્યારે? ઘણેક ઠેકાંણેથી એમનાં કીંમતી

કાવ્ય માટે ભારે લાલસ્યાં થાય છે—તહરેવાર લાલચો અપાય છે, પણ આઠગ્રીસ વરસો વેર એ કાવ્ય દેવીના ભાવીક પુંઝરીએ કોઈને મચક આપી નથી ને છાંદગીના છેડા સુધી મચક આપનાર નથી. એઓ કવી છે—રાજકવી છે—તે ફક્ત ‘કુરસદ’ નાજ ! લખ્યું ને ગાયું તે બહુમનજી કાબરાજી માટેજ, ને હાલ લખેછ તેથી તે મરહુમનીજ અશો યાદમાં ! ખરેજ એવી સાચી દોસ્તીમાં, બુઝોગો કહે તેમ, મરનારનાં પુંજજ આડે આવે છે. આફ્રીન અને હેસાંનના ઉદગારોથી જ્યાદા એવા એક અમારા નેકબખ્ત ખેરજવાહને અમો તે મરનારનાં વીખુટાં વાહલાંઓ બીજું કહીને આપીજ શું શકીએ ?

એક નાટકકાર અબલાએ કહેલી કાંહાણીની “રાતો ગુલાબ”ની આ વારતા ઇંગ્રેજી ઉપરથી ઉપજાવેલી છે, ને વારતાનો જોશ અને અસલ મીઠાસ બીઠાસ બીગડવા નહીં દેવાની મતલબથી મરડી મોચડીને દેશી સંસારને લાગુ કરવાને બદલે તેનાં અસલ ઇંગ્રેજી સ્વરૂપમાંજ તેને જાહેરમાં મેલવાને કર્તાએ વધારે લાયક માન્યું છે. એમ છતાં જેઓ આ લંબાન સફાઓમાં સેહેલ કરશે તેઓ જોશે કે વાંચતાં પ્રીક આવે એવું આ કોઈ ઇંગ્રેજીનું કંટાલારૂપ ભાષાંતર નથી. એ લગભગ પોતાનાજ બોલોમાં ને પોતાનીજ ધપછપે એક અસલ વારતા જેવાં જોશ અને જોમથી રજુ કરવાનો કાબરાજીએ પ્રયાસ કર્યો છે અને નામો, સ્થલો, વીગેરે સઘળું બધાંને સેહેલથી સમજ પડે એવી સંભાળથી લખેલું હોવાનાં કારણથી તમામ ઉલટમંદ વાંચનારા વર્ગને એક બી અપવાદ વગર એ વારતા ગમશે એજ અમારી મોટી ખુશાલી છે. એમાં શૃંગાર, કરૂણા, હાસ્ય એ બધા રસની એક મન-પસંદ મીલાવત છે, અને તે તેને લગતી ચાનક અને નસીહતમાં કદમોકદમ એવી ભરપુર છે કે પ્રમાણીક અને પ્રબળ લોકમત એ વારતા માટે પણ, હરેક કાબરાજીની વારતાઓ મીસાલ, સાફ બોલતું થશે અને સાફજ બોલતું રહેશે એમ માનવાને અમો કશો સંદેહ ધરાવી શકતા નથી. વારતામાં કેટલાક ભાગો અતી ઘણા નાનુક આવે છે ખરા પણ, વારતાના કર્તા જગેજગ લખે છે તેમ વારતામાં સાફ તેમજ નરસુંબી ચીતારવાનું હોય છે ને તેવું નરસુંબી પુરતી સંભાળ ને કાલજમંદ બોલોમાં લખાયલું તેની ઉંડી નસીહતને સખબે ખાલી જવાનું નથીજ. વારતાની નાયક ‘રાતો ગુલાબ’ પોતે એક ઠેકાણે એજ મતલબનું આ સુજબ કહે છે:—“માહરે જ્યારે માહરા સમાગમમાં આવતી સઘળી બીનાઓ આ માહરી મોટી વારતાના વીસ્તારમાં જ્યાન કરવાની છે, ત્યારે દુન્યાનું જેમ સખળું તેમજ નખળું પાસું પણ માહરી એ નીષકલંક વારતાના સફા ઉપર પ્રમાણીકપણે રજુ કરવાને માહરે આંચકો ખાવો ઘટતો નથી. કારણ

એ જાતના સફાઓ વટીક, પુરતી સલાખ ને અદબથી ખ્યાંન કરેલા, તેની નસીહત અને ચાનકમાં ખાલી કદી પુરવાર થતા નથી.”

એજ કાબરાજીના લખાણની અગત તરીને ખુબી છે. તેઓના નાટકોમાં લોકો કલેબાં ધરીને કાંમીકમાં હસે છે, છતાં કાંમીક લખતાં બી તે કલમ કદી કેહે લખસ્તી જણાઈ નથી. ઉંચ આદર્શ સાથ લખાણની ચોખખાઈ તેઓ એવી જાળવી શક્યા છે કે એક શબ્દ મરનારે અસ્થાને લખ્યો નથી, ને વલગેરીટીનો એક ઓળો વટીક પોતાની નીતીમાન વારતાઓ કે નાટકો ઉપર ઉતરવા દીધો નથી !

મરહુમ કાબરાજીનાં “કુરસદ” “નવરાસ” ઉપરાંત બધી નહીં તો તેમની ઘણી વારતાઓ અત્રેની પરેલ ખાતેની આશીરવાદ પાંમેલી પીટીટ પારસી ઍરફ-નેજને લગતાં પ્રેસમાં છપાયલી હોવાથી આ મોટી વારતા છાપવા માટે બી અમોએ એજ જંગી પ્રેસની મદદ શોધી છે અને કેહવાને ઘણાં ખુશી છીએ કે એ પ્રેસે અમારું આ કામ ઘણી સફાઈથી ને અતી ઘણી સીતાબીથી કરી આપ્યું છે, કે જેવું કોઈ મોટાંમાં મોટું પ્રેસ બી કદાચજ આટોપી શકે. બે મહીનામાં એ લાઈઓએ ૬૦૦ પાનાંની આ એક સુંદર બાંધણીની બુક મને તૈયાર કરી આપી છે, તે માટે હું પ્રેસનાં મેનેજમેન્ટની આભારી છું.

એ પ્રેસ માખાપ વગરના છોકરાઓને આશરો આપનાર ને કેળવનાર એ અતી ઘણાં પુન્યવંતાં ખાતાંનો એક ભાગ છે, કે જ્યાં કેટલાક હુન્નર ઉધ્યોગ સાથ છાપવાની કળા પણ છોકરાઓને શીખાડવામાં આવે છે. વળી એજ નથી. એ પ્રેસે કીધેલો નફો સર્વ એ આરફનેજનાં ફંડમાં જાય છે ને માખાપ વગરના એ હીણનસીખોના લાભમાંજ વપરાય છે. અને, ત્યારે, દામ બદલ પોતાનું કામ કરાવી લઈ પુરવણુમાં તે પેસાનું પુણુ હાંસલ કરવાનું કોણને નહીં લાવે ? વળી બીજાં કોઈ નાધલાં પ્રેસ કરતાં લાવે આરફનેજ પ્રેસના ઘણાજ કીફાએટ છે, જેની અમારા અનુલવ પરથી આ લખી ખાસ ખાત્રી આપવામાં આવે છે. એ પ્રેસનાં મેનેજમેન્ટને માહુરી લલામણુ છે કે એ પ્રેસને અને તેની લલાઈભરી નેમને પુરતી જાહેરાત મળવા દેવી અને દયાળુ જરથોસ્તી દીલગુરદો એ રીતે એક કાંકરે બે પક્ષી મારવામાં તંગદસ્ત થવાનો નથીજ.

આ ચોપડી પ્રગટ થવા પહેલાં અમારી એક સાદી લખાવતના જવાબમાં જે મેહુરખાન ગ્રાહકોએ તાબડતોબ પોતાનાં સુખારક નામો મોકલી આપવાનું અમોને માન આપ્યું છે તે સાહેબોનો તેઓનાં તરફનાં એ માયાકુળ ઉત્તેજણુ માટે અમો ઉપકાર માનીયે છીએ. વળી અમો તે વેપારી સહગ્રહસ્થોનાં પણ

ખાસ કરી હેસાનમંદ છીએ કે જેઓએ વેપાર ધંધાની આટલી મંદી છતાં અમારા અરધા સખુને અમોને પોતાની જાહેર ખખરો મોકલી આપી ઇજાત આપી છે. જાહેરખખરો મેળવવા ઘણું ઓશ્યાળું કરવું પડે છે, અને તે ખાતું-ઓના દરજ્જાને છાજતું અમો લેખતાં નથી. વળી વાંચણની વચ્ચે જાહેરખખરો થખાવવાને અમોએ ખરેખરી ઘણી ઘરખમ આવકને ભોગે કેટલાક સાહેબોને ના પાડ્યું છે. એક ચાલુ વારતાનાં સંબંધમાં તો એ ધોરણ સરયાંમ ભુલ ભરે-લોજ છે. પોતાનાં સ્વાર્થ થકી વાંચનારના ઉમંગ ને સીલસીલામાં, વાંચતાં શ્રીક આવે, ખળકે ચીડ ચઢે એવી કીસમે અલક્ષાતુ સલક્ષાતુ જાહેરખખરો ઘુસાડીને વાંચનારને હરકત કરવા વાસ્તે પુસ્તકો, ચોપાન્યાંઓ ને ન્યુસપેપરો પરવરતાવનારા સાહેબોને હકજ શો છે ? એ રીતે મને મળેલી બધી જાહેરખખરો મેં આ વારતા પુરી થવા કેડે પાછલા ભાગમાંજ એકજ જગ્યાએ આમેજ કરી લીધી છે, કે જેથી કોઇખી જાહેરખખર આપનાર સાહેબને કશોજ ગેરઇનસાફ ન થાય, અને કોણને આગળ ને કોણને પાછળ મેળવાં એ સંકડાંમણમાંથી અમારો ખચાવ થાય. ઉમેદ છે કે એ ખરો ઇનસાફી ધોરણ જાહેર ખખરવાલા સદચક્ર-સ્થોને પણ ગમશેજ.

વારતા વાંચવાની મોજ ભોગવ્યા પછી, ચોપડી બાબુએ મેળી દેવા આગમચ, થોડીક નીરાંત અને અવકાશ વચ્ચે, એ જાહેરખખરોના સફાઓમાં સેહેલ કરી આવવાથી વાંચનારાંઓને પોતપોતાની મતલખને જવાબ કરતું કાંઇ ને કાંઇ લાલ આપી શકે એવું જડશેજ એમ ખાત્રી આપ્યા વગર ચાલશે.

અને હવે હું માહરી પેન બાબુ મેળું તે આગમચ એક સંસારી સફા પર બે બોલ વધુ લખવાની લાલચ હું થોખાવી શકતી નથી. એક દીકરી એક ખાપ માટે થોડીક વખાંણ લખે એ અયોગ્ય ગણાતું હશે--કદાચ દીખાચાઓ એ રીતે લખાતાજ નહીં હશે--મને તો લાગેછ કે એ વાહુડી યાદના વીલા-પના જે દરયા માહરાં દીલમાં ચાલુ દોહવાતા ને ઉછળતા રડયા છે તે બધું નહીં તો થોડું આય તેમની માનીતી “રાતા ગુલાબ”ની વારતાના સફાઓ ઉપર ઉતાડું--અરે, પેજેપેજ એ દારલીંગનીજ વાત લખું તોખી માહડું સદાનું રરતું જીગર સધ્યારો પાંમવાનું નથી !

એક માણસ જાહેર ગમે એવો ધોત્તો ધોત્તો થઇ શકે છે, પણ તેનું ખાતેન તે પોતાનાં ઘરનાંઓ અને કુટુંબીઓથી છુપાવી કે બદલી શકતો નથી; અને એ માહડું અનુમાન જો ખડું હોય તો બહમનજ કાખરાજીની ખાનગી જીંદગી એક દાખલો લેવા ભોગજ ધડો પુરો પાડે છે. તેમનું જીવણ વારતાઓમાં વાંચ્યે

ને નાટકોમાં તાલીઓના ધમધમાતથી વખાણ્યે તેવું જ ઉંચું, સાચું ને નીખાલેશ હતું! નમનતાઇ, મીઠાસ ને માયાલુપણાનું તે એક બીજું સ્વરૂપ હતું, કે જે આસપાસનાંઓને સુખ આપવાજ જાણે આ ધર્તીપર પેદા પડ્યું હતું.

એક બેશુનાહને અપરાધી માનવાની ભુલ કરવા કરતાં એક ખતાવારથી છેતરાવાનું તેઓ વધારે પસંદ કરતા. ગમે એવી નુકસાંની કરનારને એક લેહ-જમાં માફ કરીને પોતાનું દીલ સાફ કરી શકે એવું બાદશાહી જીગર તેઓ ધરાવતા હતા. એક નાઘલા શબ્દથી બી કોઇ પારકાનું દીલ દુખાય એ ખ્યાલ વટીક તેઓ ખમી શકતા નહીં. કોઇથી કશું છુપાવી શકેજ નહી તેવું એક બાળક જેવું સાફ સાફ તે દીલ હતું. બીજાથી અંતર રાખવાનોજ શાનો હોય, બીજાને અવિશ્વાસથી જોવાનુંજ કેવું હોય તે તેઓ સમજી શકતા નહીં.

ઈ. ડી. સેસુનની કરોદપતી કર્મમાં, જ્યાં તેઓ ૩૦ વરસ વેર નોકરી હતા ત્યાં, તેમના હાથ નીચે એક વખત એક યાહુદી ઍસીસટન્ટ હતો, અને યાહુદી માલેકોનીજ તે આફ્રીસ હોવાથી બધા પારસીઓ તે ઍસીસટન્ટથી થોડોક અંતર સાચવવા તેમને સલાહ આપતા, ત્યારે તેઓ ખુશ મીજાજ ધીમું ધીમું હસ્યા કરતા. તેજ ઍસીસટન્ટે પગાર વધારવા પોતાના શેઠયાઓને અરજી કરવા એમની પાસ એક સીફારીસ પત્ર માંગ્યું. કાબરાજીએ તે લખ્યું, ને લખીને પેલાને પાસ કર્યું; કે જેણે તે વાંચીને શું કહ્યું? તે ઍસીસટન્ટ જાણે તેમનાં દીલની લલાઇ માનીજ નહીં શક્યો! તે યાહુદીએ કહ્યું કે, “આવું એક લેટર લખવા સાફ યાતો તું દીવાનો છે, કે નહીં તો તું ફીરેસ્તો છે!

તેઓ બીજાનેસમન તરીકે તમામ ફેલ્યર હતા. તેઓએ જીંદગીમાં ઘણી થોડકો ખાધી હતી—ઘણી છઠ્ઠકો પાંખ્યા હતા; અને તેમની આસપાસનાં તેમને તેમની ભુલ ખતાવતાં કે સામાંનાં વીશ્વાસમાં ઠગાયલા દેખાડતાં ત્યારે તેઓ અમને—અગત કરીને મને—નસીહત કરવા કેહતા કે “હું તો પાછો બી જનમશ ત્યારે એમજ કરશ! બેહેસ્તમાં જવાની હોય તો એમજ કરજે!” તેઓએ જે લખ્યું છે—અને પચાસ વરસો વેર તેમણે ઢગલા લખ્યું છે—તે બધું લોકોનાં હૈયામાં ઉડીને વાગ્યું તેનો લેહ એજ છે કે તે બોલો એક સોનેરી હૈયામાંથી નીકળતા હતા. એજ છે કે જે હજારોની વખાણ પાંખ્યા તે વીચારને ને તે આઇડયલ્સ તે લખનારના પોતાના હતા!

“બાપના શ્રાપ”—એમના સૌથી છેલ્લા લખાયલા નાટક—નો દાખલો લઇએ.

તાડીવાલા ભીખાનાં બુપડાંના સીનમાં પોતાની હાલત પર વીલાપ કરતાં જલ જુગારી એક નાધલો વાકય બોલે છે, કે “મેં માહરા મરનાર બાપ પેસીબાવા સાથે શું સારાં સાલુક વાપરયાં કે આજે તેજ સુખની હું માહરાં બચ્યાંથી આસા કરી શકું?”—અને પોતાનાં બુઢાં માવીતરને હજારો સુખ દેતાં તેઓ વરસો અગાઉ એજ શીખામણુ ઘરનાંને દેતા હતા કે “તમારાં બચ્યાંઓનાં સુખમાં આરૂં જોવાનાં હોવો તો માય બાપને સમાલો.” બુઢાને બાર નજીવાંમાં નજીવી લલાઇ બી ખાલી કદી જતીજ નથી એ તેઓ ચીવટાઇથી માનતા, અને એજ સીનમાં ભીખો જ્યારે જલને પાણીના ગોટને માટે કાલાવાલા કરતો હાંકી કાઢે છે ત્યારે ભીખી તેને ધમકાવે છે, “એમ નહીં બોલ્યે—શુનાહ લાગે!” વળી ભીખી ભુખા જલને, ભીખાની મરજી ઉપરાંત, થોડુંક જમવાનું લાવી આપે છે અને પછીથી, તે ગામરચન ગમારે કદી નહીં જોયલી, એક ગીની તેણીને મળે છે, ત્યારે તે જે નસીહત પોતાના ઘણીને કરે છે તે એ લખનારની ઉપલી માન્યતાની પુરવારી છે:—“જો, તું તો નહીં માનતો તો તે? આખરે પેલા ભુખા જલને જમારયું તેથીજ હોશે? આપરાં જેવાં ગરીબોની ગરીબા ગરીબ કીધેલી ખરખેરાત બી બુઢાને બાર ખાલી કદી જતીજ નથી!”

પોતે લેખક છતાં ઈર્ષાના એક કટરાથી બી તેઓ બાકાટ હતા! “હું, શુલકામનું છે?—ત્યારે તો પહેલું વાંચ,” તેઓ કેહતા. ઉંહું, પીજમનું હોશે ત્યારે તો કાંઈ સારૂંજ હોશે! વાંચ, જોઉં, માહરી આગળ?” તેઓ બોલતા. એલફીનસ્ટન સ્કુલનાં એક નાધલાં સ્ટેજ પર તેઓએ ડાકટર જાંહગીર વાહ-ડયાનો હરીશચંદ્ર પેહેલો જોયો. જોલ પુરો થતાં લેટ થઈ ગયું હતું. મેદીકલ કોલેજના છોકરાઓ ને તેઓનાં કુંદુઓ ચાલી ગયાં, બટ્ટીઓ બુજાઈ ગઈ પણ તેઓ ત્યાંથી હડયા કે ગયા નહીં. એ ઉઘરતો નવો લેખક કોણ હતો તેને મળવા ને પોતાની તરફની મુબારકબાદી કહી સમજવા વગર ઘરે જવાનું તેમનું ઉમરાવ દીલ તેમને રજા આપી શકયુંજ નહીં.

શુલકામના “ફાંકડા શ્રીતુરી” પર તેઓ મોહીત થયા હતા, પીજમના “અફલાટુન”ને અફલાટુન કહીને તેઓએ સાતમે આસમાને ચઢાવ્યો હતો, ડાકટર જાંહગીર વાહડયાને તેઓએ એક અન્યસ પુકારયા હતા.

તેઓ બાપ વગરનાં બાપ અને મુશકેલીમાં આવી પડેલાંનાં મુરખી હતા, પણ અમો બંને માએટીન તો તેઓએ પોતાનાં ગળાં સાથેજ જાંજો બાંધી મેલ્યાં હતાં! અમો ત્રણના જીવ જાંજો એકજ ખોળાંમાં સાથે વસ્તા હતા. તેમને અરે, એક રૂમાલ ઉચકી આપવાની બી મીજ હતી. તે નજીવાં

કામથી બી ઉપકારી થઇને આશીશ દઇ માથું પસવારયા વગર તેઓ રહી શકતા નહીં, અને પાસામાં બેસીને સુખદુખની બે વાત કરવાની મેળ? પોતાની ધણ્યાણી અને બેટીને મુકાબલો નહીં મળી શકે એવાં હેતથી ચાહનાર એ માયાલુ અમારા મુરખી એ “રાતા ગુલાબમાંજ” લખે છે કે :—“ એ પણ પુરવાર થતું હતું કે એક હઠદાર ધરધણ્યાણી કે ધરબેટીના પવિત્ર અધીકારની તે આખાં ધરમાં સરયાંમ ગેરહાજરી હતી. તે પુણ્ય હાજરી અદ્રવ્ય રેહતીજ નથી. એક પવિત્ર સ્ત્રી વગરનું ધર સ્મશાન છે, ને તે આ કીસમનું મસાંણુ કાં એક નર્ક હતું, કેમકે ત્યાં વગર જે દુષ્ટ વંત્રીઓની મેં ત્યાં હાજરી નેઈ તેઓ ઘેરીટીબારીટી થયલી અર્ધઘડી પણ અત્રે પોશાયજ કેમ ?” અરે એવું અખંડ હેત—એવો પ્ઠાઠ પ્યાર અમોને હવે ક્યાં મલશે ? એ, આય લખતાં ઢગલા આંસુઓ માહરી આંખોમાંથી સરી પડે છે. આય એક સફે—અમારા ઘરનો એક ખાનગી સફે—હું લખુંછ ત્યારે હું જાણુંછ કે એકાદ બે ઠેકાણેથી માહરી મશકેરી થશે યા મને ઠપકો દેવામાં આવશે, પણ તેવાંને માટે આ સફે હું લખતીજ નથી. હું લખીજ શકતી નથી. અમારા જનોજીગર વાહલા, જેમના મુવાં હાર પરથી બી અમારા બધા જન ઓવારી મુકીયે તેવા એ અમારા દારલીંગ માટેની છાતી ફાડી નાખનારી લાગણીના રોહમાં હું એવી ટણાઇ જાઉ છું, કે હું જે આહું તે ને તેવું લખીજ શકતી નથી, અને તેથી આ સફે જે મેં લખવાને—લાંબું ઘણું થયલું હોવાથી—ઉતાવળે આટોપવાની કોશેશ કરી છે તે હું તે લોકને માટે લખુંછ કે જેઓ અમારાં અઝીઝો છે અથવા જેઓ મરનારનાં લખાણેથી તેમને જોયા કે પીછાણ્યા વગર તેમનાં દોસ્ત થયલાં છે; વળી હું તે લોકને માટે આ લખુંછ કે જેઓ પોતે પોતાનાં એકાદ ગળાં સાથ બાંધેલાં વાહલાંને ખોલી બેસવા પછીથી જીગરમાં સદા જળતાં હોય અને જેઓ આ સફે—અમારાં લોહી ટપકતાં જીગર આગ આ એક ચીસનો સફે—થોડીક દયા ને દીલસોઝીથીજ વાંચી શકે.

અને ત્યારે અમારા દારલીંગ સાથ જીવવું એ આપરે કહીએ તેમ એક બેહેસ્તજ હતું, અને મરણ પછી બી તેમને જઈ મલવાનાં સુખનાં બેહેસ્ત માટેજ હું ને માહરા માતાજી ધીરજથી ખોટી છીએ.

શીરીન ફીંગેઝ બેજનજી વાન્દેલા,

“વેસ્ટ વ્યુ,” કોલાબા,

તા. ૧લી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૧.

મરહુમ શેઠ બહુમનજી નવરોજી કાબરાજીની જંદગીનો સંક્ષિપ્ત હેવાલ.

“So then, humbly with his God, and proudly independent of his fellows,
Walketh, in pleasures multitudinous, the man ennobled by his pen :
He hath built up glorious architect, a monument more durable than brass ;
His children’s children shall talk of him in love, and teach their sons his
honour :
His dignity hath set him among princes, the universe is debtor to his
worth,
His privilege is blessing for ever, his happiness shineth now,
For he standeth of that grand Election, each man one among a thousand,
Whose sound is gone out into all lands, and their words to the end of
the world !

—Martin F. Tupper.

તા. ૧૩મી ઑગસ્ટ સને ૧૮૬૦ ઇ. સ. નો તે સખકતો દિવસ હતો
જ્યારે મુંબઈ નગરીમાં શેઠ નવરોજી હોરમસજી કાબરાજી અને તેવણનાં
ભાગ્યશાળી ધણીઆણી બાઈ મેહરબાઈને ત્યાં મેં ઉપર ટાંકેલા ફકરાને બોલે
બોલ જવાબ કરતો એક પછોતો પુત્ર બહુમનજી અવતર્યો.

બહુમનજીના પિતા મુંબઈમાં પ્રગટ થતાં ઇંગ્રેજી પત્રો જેવાંકે ‘જેન્ટલ-
મેન્સ ગેઝેટ’ અને ‘બામ્બે ટાઈમ્સ’ (હાલનાં ટાઈમ્સ ઑફ ઇન્ડિયા)ના હેડ
પ્રિન્ટર હતા. એ પછી એવણેનો સંબંધ ‘દક્તર આશકારા પ્રેસ’ના એક
ભાગ્યા તરીકે થવા પામ્યો. હયાંથી છુટા પડી એવણે ‘ચિત્ર દર્પણ’, ‘શમશેહેરે
રમુજ’ અને ‘બાગે નસીયત’ નામનાં પત્રો થોડુંક સુધી પર્વતાવ્યાં હતાં.

એ રીતે સાહિત્ય સાથે ઘાટો સંબંધ રાખનાર એક પિતાને ત્યાં સાત
ફરજંદોમાંથી સાહિત્યની રણબૂમી ગજવનારા બે નરશેર બેટાઓ કેપુશરો
(સઉથી વડા) અને બહુમનજી (સઉથી નાહના) પેદા પડી સાહિત્યનાં ચમનને
અરધી અરધી સદી સુધી એવી ફતેહમંદીથી ઉછેરી, એવાં એવાં નાદર ફળો
અને ફુલોથી આરાસ્તા કરી નાખ્યો કે પારસી ગુજરાતી સાહિત્યમાં નવરોજી
કાબરાજીના આ સઉથી નાહના નામવર બેટાને મુકાબલે ધરવા લાયક કોઇ
બીજો કલમકશ મારી નજરે પડતો નથી.

બહુમનજીની કેળવણી ‘સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેનીવોલન્ટ ઇન્સ્ટીટ્યુશન’માં શરૂ થઈ હતી, જ્યાં શેઠ દોસાભાઈ નશરવાનજી વાહુડયાના કુશળ હાથે તમે કેળવાઈ તેવજી મેટ્રીકની પરીક્ષા પસાર કરીધી. એજ સ્કૂલનાં પાંચમાં વર્ગમાં જ્યારે તેવજી શીખતા હતા ત્યારે તેવજી પોતાનો પહેલો નાટક ‘ખુશરો અને પરીચેહર’ માત્ર સોળ વર્ષની કોમળ વયમાંજ રચ્યો અને એક એમેચ્યુઅર કંપનીની મારફતે જાહેર તખ્તા ઉપર પોતેજ શીખવી રજુ કરાવ્યો. એ એક ઉધરતા છોકરાએ પોતાના પહેલા લખેલા નાટકની ફોટોનો ખ્યાલ એટલા ઉપરથી આવે છે કે એ નાટક જોવા તમાશાખીન વર્ગનો એવો ધસારો ને ધુજારો થયો કે તે વેળાની બોરીબંદર આગળની ટીવોલી ઠીએટરનું બીજી રાત્રે ખાણું ભાંગ્યું હતું ! આજે જ્યારે ફક્ત બેજ નાઈન્ટ જોઈને, મોટી ખરચાણ ને ધમધમાતભરેલી જાહેરખબરના ટેકા છતાં, ઘોસમોરદુ થઈ જાય એવા નાટકો લખાય છે ને તેવા નાટક લખનારાઓ મુછ પર તાવ દે છે, ત્યારે બહુમનજીનો ૧૬ વર્ષની વયે લખાયેલો એ પહેલો નાટક કુશળ કારીગરોના હાથ પર પચાસ વખત જાહેર તખ્તા ઉપર ફોટોમંદીથી રજુ થવા પામ્યો, અને એ ફોટોની સાથેજ આપણા એ છોકરવન લેખકે સાહિત્યનાં મેદાનમાં પોતાનું અડગ કદમ એવી મજબુતીથી મેલ્યું કે જીંદગીના છેક છેડા સુધી તેજ મેદાનમાં પોતાની બળવાન અને જાદુઈ અસરવાળી કલમને તેવજી સંપૂર્ણ ફોટોમંદી સાથે પ્રજાની પ્રસંસા અને અખંડ વાહાલ વચ્ચે કુદાવતા રહ્યા.

એ પછી તેવજી શેક્સપીઅરના ‘હૅમલેટ’ અને ‘ઑથેલો’ જેવા કઠીણ નાટકોને ઇરાની સંસારને લાગુ પાડી ‘ફરામર્ગ’ અને ‘ઝબનેઝર અને શીરીન’ નાં નામો આપી એવી દિલ્લચરૂપ અને રંગીલી ભાષામાં ઢાળી કાઢ્યા કે જ્યારે એ નાટકો તખ્તા ઉપર રજુ થયા ત્યારે ઘણાક કસાએલા જુના લેખકોની ઈર્ષા વચ્ચે એ નાટકોએ મુંબઈની પચરંગી પ્રજાનું તેમજ પારસી કોમનું એટલું ધ્યાન ખેંચ્યું, કે પારસી કોમના અકાબરો પોતાનાં કુટુંબ સહીત હાજર થયા અને એ નાટકોની નીતીથી મોહ પામી પોતાનાં કુટુંબનાં બાંતુઓને તે જુના જમાનામાં પહેલવેહલ્લી વાર નાટકમાં લાવવા ને નાટક દેખાડવાની પોતાની હોંશ પુરી પાડી. ‘ઝબનેઝર અને શીરીન’નો નાટક તે વખતના ગવરનર મી૦ એશબરનરે પણ જોયો હતો અને તેના જવાંન લેખક બહુમનજીને શાબાશી આપી હતી. એ પછી એવજીના ફોટોમંદ નાટકો, ‘ગામરેની ગોરી’, ‘લોલી ગુલ’, ‘ખાપના શ્રાપ’, ‘દોરંગી દુન્યા’, ‘કળાજી’ અને

‘આગે બેહસ્તે’ જેવી રીતે નાટક તખ્તા ગજવી મુકયા તેની ખુશી ભરેલી ચાલ હજી પણ જોનારાંઓનાં મગજોમાં તાજી રહેવા પાંખી છે, કેમજે તે નાટકો લખાયા તેને લગભગ અરધી સદી પુરી થવા આવી છે અને હજારથી દોઢ હજાર ઉપર વખત લખવાયા હોવા છતાં લોકોના મોટા ઉત્સાહ અને હજારો વખાંણ વચ્ચે તે નામી નાટકો પાછા અને પાછા લખવાય છે. કોમળી હિંદી નાટકનવેશના નાટકો પચાસ વર્ષ સુધી નાટક તખ્તાપર ચાલુ રોશણી જોવા પાંખ્યા હોય એ માહરી જાંણમાં નથી અને તેથી આખાં હિંદમાં બહુમનજી કાબરાજી નાટક લખનારાંઓ વચ્ચે પહેલા ગણાવા જોઈએ. યથાર્થ કહેવાય છે તેથી કે નાટક લખનાર તરીકે બહુમનજીની જગ્યા ખાલીજ છે ને ખીજાં પચાસ-સો વર્ષ વેર ખાલીજ રહેશે !

શેક્સપીઅરની ભાષા જેમ શેક્સપીઅરજ લખી ગયો છે તેમ બહુમનજી કાબરાજીની ભાષા પાછી લખવા બહુમનજી કાબરાજીજ પાછા પેદા પડવા જોઈએ. ભાષાનો મનોહારી મીઠાસ, તેનો સાદો સરળ વેહતો રોહ, લોક લાગણીની પુખ્ત પિછાન, એ સઉ એ માહાન લેખકની કૃતેહની ચાવી હતી. તેવજુ જે કાંઈ લખતા તે પૈસા કમાવાના નીચ લોભથી નહિ, પણ પોતાની અશો રૂહાનીથી આલમને નસીહત અને તેમનાં વર્તણુમાં પવિત્રાઈ દાખલ કરવાની ઉંચ નેમથીજ લખતા. પ્રજા સાંમે રજુ થનારી પોતાની વસ્તુમાં કેટલું પાણી છે તે એ ઉચ્ચાલિમાની લેખક પોતે જાણતા હતા, અને તેથી ન્યુસપેપરોમાં બાંકા કુંકા-વવાની અથવા પોતાની વસ્તુની તારીફમાં ભાડુતી રીન્યુઓ લખાવવાની કે હેન્ડખીલો છાપી છપાવી મોહલે મોહલે ઘોંઘાટ કરાવવાની પેરવીને તેવજુ હસી કાઢતા. કોઈ નાટકનાં નામ સાથે ‘બહુમનજી’ એ નામ જોડેર થયું તો બસ તે એક ‘હોલ માર્ક’ હતો, અને આજેખી છે !

છતાં માહરૂં તો માનવું છે કે નાટકો કરતાં પણ વધુ કીર્તિ વાર્તાઓનાં ક્ષેત્રમાં આ અથાગ બાંકા લેખકને ક્ષણે પડી હતી. નાટકોના વિભાગમાં તેવજુ ‘હિંદી શેક્સપીઅર’ કહેવાતા, તો વાર્તાઓના વિભાગમાં તેવજુ ‘વાર્તાનવેશોનાં બાદશાહ’ તરીકે ઓળખાયા છે. ‘કાવલાની કાહાણી’, ‘સંસાર’, ‘એક પથ્થરના પ્રતાપ’, ‘સદગુણી શીરીનનાં સંકટો’, ‘તડકામાં વાદળી’, ‘દોરંગી દુન્યા’, ‘રાજના મેહેલમાં’, ‘દેલજંગ દલેર’, ‘રાતો ગોલાબ’, વિગેરે એકસોથી ઉપર વાર્તાઓ લખનાર તે પ્રાઢ કલમ જોકે આજે કપાઈ ગઈ છે, તો પણ તેની પ્રાઢતા નૂરનાં એક ચળકતા ડુંગર સમાન આપણી રૂબરૂ હજી ઉભી છે. ખાતાં ખવાય નહિ, અને ખરચતાં ખુટે નહિ એટલો મોટો સાહિત્યનો ખજાનો

એ માહાન લેખક પોતા પાછળ મેળી ગયો છે, જેની કદર આપણી સમજી કોમ ન કરવા જેટલી નજીની નીવડશે એમ હું માનતો નથી.

આપણુ જીવીએ છીએ તે જમાનામાં વાર્તાઓ અને વાર્તાનવેશોની કાંઈ કમી નથી. વાર્તાઓ ઢગલે ઢેર અને પૈસે સેર હયાં ત્યાં રેવ રેવ થાય છે. ઇંગ્લેન્ડ સંસારની વાર્તાઓનો ‘કોપી ટુ કોપી અને માખી ટુ માખી’ જેવો કંગાલ તરબુતો કરી માત્ર પાત્રોનાં નામો બદલી, વાર્તાઓને હિંદી સંસારને લાગુ પાડનાર ‘હમલી નવાબ લડકે’ જેવા લેખકોનો ટોટો નથી. કઈ વાર્તા પસંદ કરવી, તેને ક્રીયા સંસારમાં રજી કરવી, તે સંસારને બંધબેસતા કેવા, કેટલા, અને કયાં કયાં ફેરફાર કરવા, વાર્તાની અસર આપણાં હિંદી વાંચકો ઉપર કેવી થશે, એ સહ વાતોનો તોલ પોતાનાં ચગોર અને દુરઅંદેશ લેખકોમાં પુખ્ત રીતે કરી લઈ, બહુમનજી પછીથીજ પોતાની કલમને હાથમાં ધરતા. એજ તેવજીની કૃતેહની આવી હતી. ગોયા એ ધોરણનું ‘પેટંટ’ તેવજી તે દાદારને ઘેરથીજ ખાસ પોતા માટે લખાવી લાવ્યા હતા.

ઉધરતાં બચ્ચાંઓના હાથમાં વાર્તાઓ મેળવા પેહેલાં માખાપોએ તે વાંચી જોવી જોઈએ એ તેવજીનું માનવું હતું; એ માન્યતાને એક ધર્મ ગણી તેવજી પોતાની વાર્તાઓ એ માન્યતાને જવાબ કરતીજ લખતા, અને તે માટે પોતે વાજખી મગરૂરી લેતા. વગર કંટાળવે તેવજી ફરી અને ફરીથી પોતાની એ માન્યતા વાર્તા લખનારાંઓનાં મન ઉપર પોતાનાં લખાણોથી ઠસાવતા રહ્યા હતા. તેવજી માનતા કે :—

“The Calm philosopher marshalleth his facts, noting on his page their principles

These pour mercies upon men; and others, little less in honour,

By cheerful wit and graphic tale refreshing the harassed spirit.

But, there be other some beside, buyers and sellers in the temple,

Who shame their high vocation, greedy of inglorious gain;

There be, who fabricating books, heed of them meanly as of merchandise

And seek nor use, nor truth, nor fame, but sell their minds for lucre.”

વાંચક વર્ગના હલકા ટેસ્ટને પંપાળી માત્ર પોતાના લાલ અર્થે પોતાની પવિત્ર કલમની અસોઈને વેચવાનો વિચારજ તેવજી સખતમાં સખત બોલોમાં બોલોડી કાઢતા. એજ કારણે તેવજીની પોતાની વાર્તાઓ કોમ અને પરકોમમાં એક સરખાં માન અને આહુની નજરથી જોવાતી અને જીગરનાં વાહાલથી વંચાતી આવી છે; અને ‘વાર્તા’ એ શબ્દ જ્યાં સુધી શબ્દકોષોમાં કાયમ રહેશે

ત્યાં સુધી બહુમનજી કાબરાજીનું નામ વાંચકોની દિલની તખતી પર કેતરાયલું રહેશે. જ્યારે હાલ બહુમનજી કાબરાજીની પવિત્ર કલમ આપણુ વચ્ચે નથી, ત્યારે તેવણુ જે નીતિ રીતીનો પાકીજેહ બંડાર પોતા પાછળ મેલી ગયા છે તેને ખોદી ખણી આપણી કોમની સામે ફરી અને ફરીથી ધરવાની આપણી એક ફરજ હું સમજું છું.

કુડીબંધ લોકપ્રિય નાટકો અને વાર્તાઓના લેખક હોવા ઉપરાંત બહુમનજી કાબરાજી એ આગેવાન ગુજરાતી ચોપાનિયાઓના માલેક અને અધિપતી હતા. પેહેલાં “કુરસદ” ચોપાનિયાના છોકરવન અધિપતિ તરીકે અને પછીથી તેના એકલા માલેક તેમજ અધિપતિ તરીકે એવણે એ ચોપાનિયાને ઘણીજ ફતેહ-મંદી સાથે વાંચકોનાં વાહાલ વચ્ચે ઉછેરી મોટું કર્યું હતું, અને ૪૫ વર્ષોની લાંબી મુદત સુધી તેનું સુકાન પોતાના ભાગ્યશાળી હાથોમાં ધરી રાખ્યું હતું. “કુરસદ”માં છપાતી એમની વાર્તાઓએ વાંચક વર્ગને એવી જાદુઈ ભરેલી અસરથી ઘેરી લીધો હતો કે વાંચકોનાં દિલોની મોજ પુરી પાડવા તેવણે એક બીજું ચોપાનિયું ‘નવરાસ’ બાહર પાડવાની ફરજ પડી હતી. એ બન્ને ચોપાનિયાનાં વાંચનારાંઓની સંખ્યા હજારોના આંકડા ઉપર આવી પુગી હતી.

૧૯૦૬નાં સાલનો “કુરસદ”ની રૂપેરી જ્યુબિલીનો મહિમાં હજી આપણી યાદથી ભુસાત્ર પાંચો નથી. ૨૩મી જુન ૧૯૦૬નો તે યાદગાર દિવસ હતો, જ્યારે ટાઉન હાલમાં “કુરસદ”ની ૨૫મી સાલગીરેહનાં માનમાં “કુરસદ”નાં ગ્રાહકો અને વખાણનારાંઓએ એક ભવ્ય અને દમામદાર મેલાવડો જમાવ્યો હતો, અને નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાના મુખારક હાથે એ મહાન લેખક અને લોકપ્રિય અધિપતિને ગ્રાંદીની કાસકેટમાં એક માન-પત્ર એનાયત કર્યું હતું, અને “કુરસદના જ્યુબિલી ગ્રંથ” ની એક નકલ જે તેનાં અનેક લેખકોનાં લખાણોથી અને સળીઓથી, અને આધિપતિની એ લેખકોની ઓળખાણની નોંધોથી સજવી એક મોંઘી સુંદર બાંધણીથી આરાસ્તા કરી બહુમનજીને ભેટ કરવામાં આવી હતી. જે વખાણનારાંઓ દુર દેશાવરથી એ પ્રસંગ માટે હાજર નહીં થઈ શક્યાં તેઓ તરફનાં મુખારકબાદીના તારો અને કાગળોનો એક મોટો ઢગ નામદાર પ્રમુખ સર જમશેદજી જીજીભાઈએ એ ભાગ્યશાળી અધિપતિને એનાયત કર્યો હતો.

વાંચક અને લેખક વર્ગ તરફનો એવો ઉંડો આહ અને એવું મોટું માન કોઈ પણ અધિપતિએ મેળવ્યું હોય એ વાત મારી યાદની સીમાંની બાહર છે.

પોતાનાં ચોપાનિયાઓ મારફતે સાહિત્ય-સેવા બજાવવા ઉપરાંત એ અધિ-પતિએ દાહોકાઓ અને દાહોકાઓ સુધી પોતાના કસાએલા હથોડા હેઠળ ટીપી ટીપી અનેક લેખકોને અનેક વિભાગોમાં આગેવાન હરોલમાં લાવી મેલ્યા હતા, જેમાં આ કમતરીન સેવક પણ ૩૭ વર્ષો સુધી એજ ભાગ્યશાળી હાથના હાથોડાના ઠોકાઓ ખાઈ ખાઈ તે જે કાંઈ હાલમાં છે તે બનવા પાંચે છે. જેમ એક ઝવેરી હીરાનું પાણી તરત પારખી લે છે, તેમ એ લોકપ્રિય ચોપાનિયાના અધિપતિરાજ પોતાની સાંભે રજુ થયેલાં લખોણોનું પાણી પોતાની ચગોર અને કસાએલી આંખોથી તરત પારખી લેતા. આબદાર નંગોને તેવણુ જીગરનાં વાહાલથી સાચવી રાખતા. ઓછાં આબવાળાં નંગોને વેતરી ઝાંટી, કાપી કુપી તેવણુ આબદાર બનાવતા, અને “કુરસદ” ની ગોલાખી મખમલથી જડેલી તબક્કામાં મેળી વાંચક વર્ગ રૂબરૂ રજુ કરતા, અને તેમની કદર કરાવતા.

એ માહાન નરે પોતાનાં કાબેલ લેખનું બળ, પોતાનો ઉદ્યોગ અને સહનતા કેટલી હદ સુધી કેળવી હતી તેનો અંદાજ આપણે એ ઉપરથી કરી શકીએ છીએ કે તેવણુ કાંઈ લખાણો ઉપરજી ગુબરો કરનારા એકાદ પ્રોફેશનલ જરનાલીસ્ટ ન હોતા. એવણુના ગુબરાનો મુખ્ય આધાર તો ૯૦ ૬૦ સાસુનની પેહડીમાં એવણુ જે ધરખમ મુસારો પાળતા હતા તે પર હતો. અનેક જીવદારીથી ભરેલા એક ઓધાની સર્વે ફરજો ફતેહમંદીથી બજાવ્યા બાદ સાહિત્યના તખતા ઉપર અરધી સદી સુધી એવણે પોતાનો આગેવાન દરજ્જો કેમ ટકાવી રાખ્યો હશે, અને એ ‘શોખની સેવા’ માટે તેવણુ વખત કેમ અને ક્યાંથી ફાજલ પાડી શકતા હતા, અને ઉંમરનાં વધવા સાથે પણ પોતાનાં તન મનનું બળ જીવંતગીની છેક છેલ્લી પણ સુધી કેમ જાળવી શક્યા હતા, એ સવાલો મેં મારાં મનમાં ઘણીકવાર ઉભા કર્યા છે. એનો જવાબ શું હોય ? સિવાય કે એ પણોતો પુત્ર તે દાદારની દરગેહથીજ પોતાની કલમ પોતાના હાથમાં લઇનેજ અવતર્યો હતો.

ઘણાં વર્ષોની વાત છે, જ્યારે હું મારાં એક કામ અર્થે મુંબઈ ગયો હતો ત્યારે એવણુને મલવા ગયો. તે વેળા બેઠેન જરખાનુંના હાથમાં “કુરસદ”ના તે માસના અંકનો ખરડો હતો, અને બહુમનજીની આંખો પ્રેસથી આવેલા પ્રુકમાં ખોસેલી હતી. “તમારો નમનતાઈ ભરેલો સેવક ‘નાબુક’,” મેં પોતાને ઇનટ્રોડ્યુસ કરતાં કહ્યું. તરત તેવણુ ઉઠ્યા, હર્ષભરેલી બગલગીરીમાં અમારાં તન લેગાં થયાં. પછી મારો હાથ બેઠેન જરખાનુંનાં હાથમાં મેળતાં તેવણુ બોલ્યાં “માહરો વાહાલો વફાદાર ‘નાબુક’ !” એ પછી મારી ઓજરખવાહી ભરી માફી ચાહી લઈ

તેવણે મુકનો એક સફે જે બાકી હતો તે પુરો કરી લીધો. મુકો ભેગા કરી તેવણે મારી કવિતાનું પાનું ખેંચી કાઢી ગાલમાં હસ્તાં હસ્તાં મારા હાથમાં મુક્યું. “ઉહ ! કાંઈ દમ જેવું નથી !” મેં ટકોર કીધી. “હં ! દમ જેવું નથી ?” એ જવાબ સાથે ડોકું જોર જોરથી હીલાવતાં ઘણી મગફરીથી તેવણે તે પાનું તેની જગ્યા પર જોઠવ્યું. તે મીઠી ને માયાળુ મીલાકાત આજ સુધી મારી યાદમાં તાજ છે, અને તાજ છે તેથી આ લખું છું ત્યારે મારી આંખોમાં આંસુનાં ઝળઝળિયાં ભરાઈ આવ્યાં છે, અને એકવાર હું લખી ગયેલા તે લાઇનો મારાં દિલમાં ધાઈ આવે છે:-

“પણ મને તો કુટવું છે, બહુમન ! કપાલ,
જ્યાંત માહરી જીગરને કરેછ સવાલ :-
'શું બહુમન સમાન દોસ્ત મળશે ફરી,
જોઈ કહે, શોધી કહે, નજર તું કરી ?'
જ્યાંતને તે આપે જીગર શું જવાબ ?
ઘરજ જ્યાં છે મોહબતનું લુટાઈ ખરાબ !
જીગરને શું તકવો તે મન દઈ શકે ?
ને મનને શું આધાર તન દઈ શકે ?
જ્યાં, મન ને બુદ્ધિ, જીગર—જન—તન—
ખેડાં છે દિવાળું કુંકી તારા વન !
ભાગી ખેન્કો ચાલે બી—પણ, કોણ અરે !
દિલનાં દિવાળાંનું ગાળડું પુરે ?”

અને ખરેજ મારાં દિલનાં દિવાળાંનું ગાળડું હજી પુરાંયું નથી.

‘સીલવર જ્યુબિલી-ગ્રંથમાં મારા એ માનવંત વડીલે મારે માટે સાચાં વહાલની લાગણી દરશાવતાં જે લખ્યું છે તે મને યાદ આવે છે :-

“‘કુરસદ’ માટેનું એ ભાઈનું હેત અને ઉમંગ કાંઈ જોર કીસમનાં છે,—એવું કે એક ત્રાહીત લખનાર નહીં પણ મારા કુટુંબના એક હોય તેમ એવણે જોડે માફ મન મલી ગયેલું છે.”

એ વાક્ય મારાં દિલની તખતી ઉપર હંમેશ માટે કોતરાયેલાજ રહેશે, અને જ્યારે મેં એ વાક્ય ઉપર ટાંક્યું છે ત્યારે એ શબ્દો માહરાં મનને માહરાં એ અઝીઝ બીરાદરનાં અતી હેતથી ચાહેલાં ને તેમને વળતાં અતી ઘણાં હેતથી ચાહનાર એ વાહલાંઓ તરફ ખ્યારના એક જોરાવર મોબ સમેત ખેંચી લઈ જાય છે.

હું ફરી ને ફરી ઘણું ભાર મેલી કહું છું કે બહુમનજી કાબરાજી જેવો પનોતો પુત્ર તે દાદારની દરગેહથીજ કલમ હાથમાં લઈને જનમ્યો હતો! એ કલમ તેણે પોતાની કેમળ વયથીજ પેચી હતી અને સંપુર્ણ ફતેહ વચ્ચે ચીવટાઈથી ઝાલી રાખી હતી. તે શરણ થયો છે તો માત્ર મોતનેજ! અને એવા સંતોષ વચ્ચે કે તે પોતા પાછળ આવતી ઓલાહ માટે કિંમતી રત્નોનો એક અખુટ ખજાનો મેળી જતો હતો! એવું લાગ્ય સઉ કેાઇનું હોતું નથી. એવા પશોતા પુત્રો માતાઓ વારવાર જણુતી નથી, અને જ્યારે એવા પુત્રો આ 'સરાએ ફાની'થી કુચ કરી જાય છે ત્યારે તેમની જગ્યા સેહેલાઈથી પુરી શકાતી નથી. ૬૫) વર્ષની ઉધ્યોગી જીંદગી પછી બહુમનજીએ પોતાનો ખ્યારો જીવ તા. ૧૨મી જુલાઈ ૧૯૨૫ને દીને તે કીરતારને સ્વાધીન કર્યો.

જે કાંઈ મેં ઉપર લખ્યું છે તે બહુમનજી નવરોજીજી કાબરાજીની જીંદગીનું સંપુર્ણ ચરિત કેહેવાયજ નહિ. તે માટે તો એક દલદાર જીહું પુસ્તકજ લખવું પડે. આ તો માત્ર એક માનવંત વડીલની યાદમાં લખેલા એક બે બોલ છે, અને એ એક બે બોલ હું એજ દુવા સાથે ખતમ કરીશ કે તે રહેમી કીરતાર મારા આ વાહલા મિત્રનાં રૂહને સદાકાળ પોતાની ખ્યારી પનાહમાં શાદ અને આખાદ રાખે!

સાથે સાથે મારી એ પણ દુવા છે કે બહુમનજી પોતા પાછળ સાહિત્યનો અખુટ ખજાનો કેમ અને પરકેમ માટે મેળી ગયા છે તેનો વરસ દર વરસ ફેલાવો કરતાં રહેવા તેવજીનાં બન્ને વાહલાંઓને જર, જોમ અને જશ એનાયત કરે, જેથી એ માહાન લેખકની યાદ તાજી રહેવા ઉપરાંત ગુજરાતી વાંચક-વર્ગને નીતિ, મીઠાસ અને ઝમકથી ભરેલાં નાદાર રત્નો મેળવવાનો લાહવો મળતો રહે-આમીન!

જાહંગીર ખુરશેદજી વીકાજી,

(“નાજીક.”)

હેદરાબાદ-૬ખણ,

તા. ૧૫-૮-૧૯૩૧ ઇ. સ.

એક ગમખાર યાદ.

(બહાલા બ. ન. કાબરાજીને “નાજીક” તરફથી.)

ખુદા ! જન્મ, જીવન, મરણનો ભરમ-
મને કહી દે શું છે, કરીને કરમ !
પધારવું અમારું હ્યાં શાંને થકી ?
સિધારવું છે જ્યારે કે આખર નકકી !
છે બનવાના જ્યારે એ બન્ને બનાવ,
એ જીંદગીની મોહબત શા કાળે બતાવ ?
કાં નહીં જનમતાંને વારજ મરણ ?
ગળાંમાં કાં જીંદગીનો ડોહારો ? કડણ ?
જો જીવવુંજ છે જન્મી, કાં મોહોતની બલા ?
જો મોહોતજ છે આખર, કાં મોહોબત લલા ?
અકેક દહાડો મોહતને જો પાસે કરેછ,
તો જીવવાની ખુશી કાં આદમ ધરેછ ?
ભરે છે જનમ કાં જીગરમાં ઉલ્લાસ ?
કરે છે મરણ કાં જીગરને ઉદાસ ?
મગર તું ખુદા, છે કળાનો ધણી,
તેં ગોઠવીયો વ્યવસ્થાને ગણત્રી ગણી !
બે આંગળનું માહરું આ ટુકડું કપાળ,
કરીજ શું શકે તુંજ મતિ પર સવાલ ?
ભરમનો છે પડદો એ બાબત ઉપર,
જો પડદામાં પેશે નહીં કોઈની નજર !
જાણવું છે એટલું બસ ઈનસાનને,
કે તાબે છે સઘળું તુંજ ફરમાનને !
પેગમખર એ ફરમાનને ગયા નમી,
દટાયા પેહલવાનો અંદર ઝમી !

૧-નાહસી જતાં બનવરોનાં ગળાંમાં જે ભારી લાકડું ખાંધે છે તે.

૨-ખુશી.

અનેક તાજદારો દફન થઈ ગયા,
 અનેક શાહ સ્વારો કફન લઈ ગયા !
 અનેક સુંદરીઓ રોલાઈછ રાખમાં,
 દટાયું છે સૌંદર્ય સઉ ખાખમાં !
 સુતા છે કલમકશ કાંઈક મંદ થઈ,
 સરળતા કલમની બધી બંદ થઈ !
 કપાએલી કલમની કડુંછ જ્યાર યાદ,
 પોકારું છું “દાદાર ! દે દાદ ! દાદ !!”
 કલમકશ કળાખાજ બહાલા બહુમન !
 ઉઠેછ તાહરી યાદે જીગરમાં અગન !
 બેઅખત્યાર આંખોથી આંસુ સરેછ,
 બેહાંસલ આ કાગલ પે પટપટ પડેછ.
 ઓ રડવાથી મળતો હોય પાછો બહુમન,
 તો આંખોથી સિધુંતું છોડું ઝરણ !
 જીવ માટે જીવ ‘જમ’ ને બદલામાં લે,
 ને જગને તે પાછો તને આપી દે,
 તો જીવ માહરો ખુશીથી હાજર કરું,
 ઓ બહુમન ! તું કાજે તે નજર ધરું !
 કલમની કદર ને કલમ નહીં કરે,
 છે ઉકરડે ફેંકવાનું તણખું ખરે !
 કલમ આજ કેવી કપાઈ ગઈ !
 પ્રભા આજ કેવી ખુન્નઈ ગઈ !
 લેખણ લાખો લાડની લુટાઈ ગઈ !
 રે ! સખજી ચમનની સુકાઈ ગઈ !
 શમશેર હતી, કે તે કલમ હતી ?
 કલમ, કે દુખીયાંનો તે મરહમ હતી ?
 મરહમ હતી, કે તે રક્ષક હતી ?
 રક્ષક હતી, યા પરીક્ષક હતી ?
 બહુમન ! માહરા હજારો હેતના બહુમન !
 ખાલીજ તાહરી જગ્યા હયાં રહેશે તદન !

ઓ ! તેં જે કે વાણીઓ મીઠી વઢી,
 વઢે કાણુ ? જશો જો વહી બી સઢી ?
 ઓ લેખક—મંડળનો તુરરો ને તાજ !
 ખુદાઈ મેહેરથી થએલો સદા સરકરાજ !
 તું લખતો, કે મોતીનો છોડતો વરસાદ ?
 તું બોલતો, કે અમૃતનો આપતો પ્રસાદ !
 તુંજ વાર્તાના ડુંગરો ખેંચી ઉંચાન—
 ઉભાછ, જે પર ફતેહની લેહેરાયછ નિશાન !
 જમાનો લાવી તેને શકશે ન હેઠ,
 તે અમૂલ છે—અશ્વત છે—અમર છે ઠેઠ !
 તું ગયો ? ઓ ના ! તું કાંઈ ગયો નથી !
 બહુમન ! અમથી જુદો તું થયો નથી !
 તુંજ તેજસ્વી લેખના અમર કિરણ—
 સુરજમાંથી પૃથિવ પર લેશે ઝરણ !
 તે ચાંદાના ચળકાટમાં મારશે ઝલક !
 તે તારાને ઝુમખે દિપાવશે ફલક !
 ના ! તું જેવા લેખક કાંઈ મરતા નથી !
 પાનખરનાં પાતરાં પેર ખરતાં નથી !
 ચિતારેલા લેખોમાં રેહેશે ચિતાર,
 ઉતારેલા વાર્તામાં રેહેશે વિચાર !
 નાટકોની નામનાનો લોકો હજાર—
 તાલીઓના ગગડાટમાં કરશે સ્વિકાર !
 “કુરસદ”માં તાહરા કલામોનાં ફુલ—
 પમરતાં તે રેહેશે—ને તાજાં બિલકુલ !
 પણ મને તો કુટવું છે, બહુમન, કપાલ !
 જખાન મારી જીગરને કરેછ સવાલ :—
 “શું બહુમન સમાન દોસ્ત મળશે ફરી,
 જોઈ કહે, શોધી કહે, નજર તું કરી ?”
 જખાનને તે આપે જીગર શું જવાબ ?
 ઘરજ જ્યાં છે મોહબતનું હુતાઈ ખરાબ !

જીગરને શું તકવો તે મન દઈ શકે ?
 ને મનને શું આધાર તન દઈ શકે ?
 જ્યાં, મન ને બુદ્ધિ, જીગર-જ્ઞાન-તન—
 બેઠાં છે દિવાળું કુંડી તારા વન !
 ભાગી બેન્કો ચાલે બી—પણ કોણ અરે !
 દિલનાં દિવાળાંનું, ગાળડું પુરે ?
 નાકેસ માહરી કલમના આશક બાહમન !
 સાદા માહરા કલમના ચાહક બાહમન !
 ખબર શું મને રે ! મને શું ખબર ?
 કે રડવું છ મને આજે તારી ઉપર !
 હું કેમ તાહરી મયાનું કરું બયાન ?
 હું કેમ તાહરી દયાની વદું વખાણ ?
 હું કેમ તાહરી સન્ધ્યાઈનું કરું રટણ ?
 હું કેમ તાહરી સાદાઈનું કરું ભજન ?
 તાહરી દોસતીમાં હતાં હું અમીર !
 તાહરા વન તો આજે છું મુફ્તીસ ફકીર !
 તાહરી છાયામાં હું હતો મુસ્તકીમ,
 તાહરા વન સરાસર છું આજે યતીમ !
 જ્યાં શું કહે—ને કલમ શું લખે ?
 જીગર જ્યાં કે ગમથી છે ફત્તર પખે !
 ઓ ! ગોઠવું કીયાં એવાં લાવી વચન ?
 જે હોય તાહરા મોભાને ધરનાં તદન !
 જે હોય તાહરી મમતાને લાયક મધુર,
 જે હોય તારી પ્રોઢતાને પુગતાં ને પુર !
 તાહરા જશને કરતાં કે જે હોય જવાબ,
 તાહરા તોરને દેતા કે જે હોય તાબ !
 ચમનમાંથી ચુંટી કીયાં લાઉં ગુલ,
 જે નિજ ખારગાહમાં તું રાખે કબુલ ?
 માહરાં ઝહેનની બુ'બીશ^૧ તો જકડાઈ ગઈછ !
 માહરા લફઝની બ'દીશ^૨ તો ફસકાઈ ગઈછ !

૧-મનનું મસ્ત હાલતમાં ઝોકાં લેવું. ૨-વચનોની બાંધણી.

૩-કવિઓની કદર કરનાર.

કલમનો તે લટકેા તો લટકી ગયો,
 કલામનો તે ટચકો તો અટકી ગયો !
 માહરી ખોટનો કેમ વર્ણુ સીતમ,
 ધરૂં જોખી હાથે હું સો સો કલમ !
 નાદારી એ માહરી જે ત્રીસે છે આજ,
 મને માફ કરજે, એા શોઅરી-નવાજ !
 નમી, બસ તે દરજે હું દડેં છું દુઆ:-
 બેહિશતનો ચમન તુંજને બક્ષે ખુદા !
 મિનાઈમાં ખુશનુદ વસ્તો રહે !
 પનાહમાં સદા તેની હસ્તો રહે !
 ખુદા તાહરાં બહાણને આપે સખર !
 અને રાખે તેઓ પર રહેમી નજર !
 હયાં કાપુંછ કલમ, ને આ રોકુંછ કલામ,
 સલામ! બહાલા બહમન! લે “ના જુક” સલામ !

“રાતો ગુલાબ.”

અર્પણ.

માહરા પપા

ખહમનજી નવરોજજી કાબરાજી,

કે જેઓએ

પારસી સાહિત્યને વારતાઓ અને નાટકો રૂપે એક મોટો સંગ્રહ આપ્યો છે.

એટલુંજ નહીં, પણ જેઓએ

ગુજરાતી જાણનાની લખાવત, તેની ઝમક,
જોશ અને, સૌથી અગત્યનું, તેની શુદ્ધતા સાથે

એક અતિઘણા ક્ષતેહમંદ લેખક તરીકેનો

આગેવાન દરજ્જો પચાસ વરસ વેર ટકાવી રાખ્યો છે,

અને જેઓની જગા,

તેમનાં લખાણોની પ્રસંશાનાં જોશમાં

ઉશકેરાયેલો સમજદાર અને કદરસનાસ વર્ગ બોલે છે ને માને છે તેમ,

ખાલીજ છે,

અને વળી જે ચાહલા વાલીદે

મને ને માહરાં મમાને

પોતાનાં ગળાં સાથે ખાંધી રાખી જીવથી આલે જાણ્યાં હતાં,
અને જેમની હસ્તીનો મીઠાસ દુઃખમાં બી સુખનોજ લાસ કરાવતો હતો

કે જે મીઠી યાદોનાં પરિણામમાં

અમારાં જાનેનાં જીગરમાં જેમની જગ્યા

ખાલીજ છે,

તે અમારા જાનોજીગર દારલીંગન,

તેમનાં તે અમારે માટેનાં ખુદાની ખુદાઈ પુરવાર કરનારાં

હિત માટેનાં હજારો હિસાંન સાથે,

તેમની પોતાની કલમથી લખાયેલી “રાતો ગુલાબ”ની વારતાનું

અમોએ છપાવીને પ્રગટ કરેલું પુસ્તક,

માહરા ને માહરાં માતાજીના ભારે ગમ અને ધૈર્યમાર આંસુઓ વચ્ચે

વળતાં હતાની હજારો કીસીસ સાથે

અર્પણ કરી

તેમના ખ્યારા પગ પાસ મેળું છું.

વૈસ્વ વ્યુ, કોલાખા,

શીરીન ફીરોઝ બેજનજી વાચ્છા.

મુંબાઈ, તા. ૧લી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૧.

ગામી નમોનર્મલ નરે ના
સંસ્કૃત બોલકા બોલેલા.

“મેં માહરી આખી જીંદગીમાં અધર્મ કેાઈ જાંણ્યો નથી,
અસત કે બેધજજતીભરેલું કશુંજ કીધું નથી. હું નેકીમાં
જીવ્યોછ, તો મને નેકીમાંજ મરવા દેઓ!”

ખ. ન. કાબરાજી.

પુસ્તક ૧ હું.

[એક નીતીમાન નાટકકાર અબળાએ પોતાની વીટક વાતની
કહેલી કાંઠાંણી.]

પ્રકરણ ૧ હું.

હું પોતે માહરી તમામ વીટક વાતની એક વાંચનાળેમ કાંઠાંણી, માહરા સંબંધમાં જેમ બની અને ગુજરી છે તેમ, વીમતવારે અને ખરેખરી, વાંચનારા વર્ગની મોજ ચકી અત્રે રજુ કરું છું. એમ કરતાં, છેક મુળ શરૂઆતથી શરૂ કરવા વાસ્તે, માહરે કહેવું જોઈએ—કે જેમ એ જાતની જાંઘીની ઉચ્છ્રપાયક રજુ કરનારી લગભગ સધળીજ કાંઠાંણીઓમાં, મને ભય છે કે, કહેવામાં આવ્યું છે—કે માહરાં માયાપ કોણ અને મને આ દુન્યાની રોશણી બતાવા વાસ્તે હું કોણની આભારી છું તે હું મુતલગ જાણતી નથી. માહરી છેક બાળક બચ્ચીના બાપમાં માહરાં મન પર જો કોઈ બી એવો ઓસ્તવાર છાપ પડેલો, હું માહરી છોકરવન કે લગાર સમજની જાંઘી થયાં પછી, હરહંમેશ માદ કરી શકી હોઉં તો તે એટલેજ છે કે એક નેકસુરત નેકસીરત અબળા મને એક વાર પોતાની પવિત્ર ગોદમાં દાખી નવધાર આંગળુએ રડી હતી, અને, વળી તેજ મુજબ, ધણાજ મીઠા ચેહરાના એક મદદ પણુ મને હૈયાં સરસી ચાંપી ધણો કકણાટ કર્યો હતો. આ માહરો એકાદ સ્વપનવત ધખારો બી હોય, મગર તે કાંઈ અજબજેવી રીતે, છેક માહરી બાળ્યાવસ્થામાં હુબહુ બની ગયલા એક બનાવ તરીકે, તપાવેલાં લોખંડના દાહમ મીસાલે માહરાં મજામાં મળ્યુતીથી ધર ઘાલી છપાઈ રહ્યો છે, અને તેની સમ્યાદ માટે હું જરા એ ખાત્રીપુર્વક

નહીં છતાં, અજબજેવું કે, કશીજ રીતે શંકાશીલ થઇ શકતી નથી. એ પછીનું, મગર, મને માહરી છેક નહાની બાળ્યાવસ્થાનું કશુંજ યાદ આવતું નથી, અને તેથી માહરે આ માહરી લંબાણ કાંઠાણીનું મંગણ તે વખતથી કરવાનું છે કે બ્યારે હું આઠથી દસ વરસની હતી, અને માહરી આસપાસના ને ખુદ માહરે લગતા બનાવોની બ્યારે હું પુર સહમજ ધરાવી જાણતી હતી.

એ વખતે હું માહરા મમાવા જોડે કારખાનાંઓ માટેનાં યુરોપનાં મહશુર શહેર લીડસ ખાતે રહેતી હતી. તે ઇજ્જતદાર પણ નિર્ધણ આસામીઓથી વસાયેલો એક મોહલ્લો હતો, બધકે અમો વસ્તાં હતાં તે જલ્લો આખો મુદ્દસી અને કંગાબ્યતનુંજ એક ધામ હતું. તે બાહેરનાં મોટાં કારખાનાંઓમાં રોજ બોળી ખાનારાં હજારો મુદ્દસી ગરીબોનાં રેહકાંણુનો એક જલ્લો હતો, કે જેની આસપાસનાં તે જંગી કારખાનાંઓની રાક્ષસી ચીમનીમાંથી ચાલુ નીકળતા રહેતા કાલા ધુમાડાના જોડેજોડાથી તે આખું અતરાફ કાજલબર્ધું ધુમાધાર થઇ રહેલું હતું, અને તે છતાં તે વાતનો ત્યાંનાં રહીશોને જાણે વરસોનો સહવાસ થઇ રહેલો હોવાને લીધે જેમાં કોઇને કંપક આવવાનું કે કંટાળો ખાવાનું કશું હતુંજ નહીં. તે જાતની હવા તે તરફનાં રહીશોની રજેરગમાં પચી ચુકેલી હોવાથી ધુમાડાનું “ન્યુસન્સ” તે તો જાણે અમારે માટે રોજનો એક કશી બી અગત વગરનો માસુલી બનાવ હતો.

ત્યાં—એવા એક મોહલ્લાને નાકે—ની એક સાંકડી શેરીમાં માહરા મમાવા ધરડા મીઠ બોનીફિસનું ઘર હતું. તે કદાપી તે આખા મોહલ્લા કે આખા જલ્લામાં સાથી મોટું હશે, પણ તેમ વળી સાથી વધતું એકાંત, વધતું બંધબસ્ત, વધતું સુપચાપ હતું. તે રાત્રી ઉઠતું એક અસહ્યારેનું મોટું મકાન હતું—એટલું મોટું કે જરૂર પડે તો અનેક બીજાં કુટુંબો તેમાં સમાઈ શકે; એમ છતાં, તે મોટે ભાગે પડત અને બંધ હતું, અને ફક્ત હાલમાં તેમાં વસવાત કરી રહેલાં અમો ત્રણજ હતાં. એ ત્રણમાં એક માહરા મમાવા બોનીફિસ પોતે, બીજી હું અને ત્રીજી અમારે ત્યાંની માહરા મમાવા જેવીજ ધરડી એક હાઉસકાપર નામે મીસીસ પાર્કિસ હતી.

માહરા મમાવા, અલગત, કાંઇ કામકાજ કરતા ન હતા. તેવણુનો ધંધો, હું સમજતી થઇ ત્યારે સમજવા લાગી તેમ, ફક્ત નહાની નહાતી ધીરધારનો હતો, ને બ્યાજ વટાવપર તેમનો જીજરો હતો. તેવણુ ધસીને ચાલતા નહીં ને ધમ દહને તુડી પડતાં નહીં. તેવણુની ધીરધાર કાંઇ મોટી ન હતી, કેમજે ગરીબી ને પૈસાની મોહતાજનો તેમનો અદ્ધસોસ રોજનો ને મોટો હતો. જે હતું તે, તેવણુના જાહેર કરવા મુજબ, ઘણું થોડું ને ઘણું ગરીબ હતું, ને તે “ચાંચરની ચરબી” જીવતી કાંતી જાગવી જાગવીને, ઘણી નહાતી નહાતી રકમે જુદા જુદા આસામીઓને બ્યાજે આપી, એક સારી જેવી રકમ, પેતાના મુદ્દલ અવેજની ઘણીજ પુરતી સલામતી વચ્ચે, તેવણુ કુડી કાઢી શકતા હતા. વળી તે ઘર કે જેમાં અમે રહેતાં હતાં તે એવણુનાં પોતાની માલેકીનું હતું, મગર તે બી એવણુને તદ્દન પાણીને મુજે મલી ગયું હતું વારતેજ એવણે ખરીદ્યું હતું; નહીં તો એવણુ કાંઇ એવા સુમારો ન હતા કે એક મોટી રકમ બદલ એવી મોટી મીલકતની ખરીદી કરી શકે.

અરી વાત એટલીજ હતી કે તે ધરમાં અસલવારે કોઇ ખુન થવા પછીથી તે અરનારનો ભુત ત્યાં બમતો હોવાનો લોકોમાં અજબજેવો સાબો પડ્યો હતો, અને તેની ઓઠકાંચમાં તે મકાન પછીથી વરસો તક પડત અને બંધ પડી રહ્યું હતું. આ લાલચ હતી. તેનો માલીક કોઇ બી ખરીદદાર મેલે તો જેમ જાય તેમ એ અંબની તોડને પોતાનાં મર્લામાંથી કાઢી નાખવા ધણો તત્પર અને ખુશી હતો, ને માહરા મમાવા જે એવું પડ્યું ખડ્યું શોહોધવામાં ધણા કુશળ હતા તેવણે તે વાતનો લાભ લઇ, ઉપર કહ્યું તેમ, કેવળ પાણીને મુલે તે પડવી લીધું, અને તે પછીથી પોતે અત્રે વાસો કરી રહેલા હતા. તેવણે ભુતનો ભય કે ખત્રો ન હતો. તેવણે પૈસા બદલ ભુતના આપને બી ખાઇ જાય કે વેચી આવે એવા શુરા અને મતલબમાં પુરા હતા, અને તેથી જીવે જીવે ત્યાં સુધી બાકું બચાવાની આ તેવણની તરફીએ ખરેખર તેવણ જીવ્યા જીવ્યા ત્યાં સુધી તેમને વરસો તક જવાબ દીધો. બાકુતો કોઇ રહે એવું હતુંજ નહીં, એટલે ફક્ત પોતાના વપ્તસ જોગી જગ્યા રાખી બાકીની તેવણે બંધ ને પડત રાખી મેળી હતી, ને હું સમજની ઘણ ત્યારના તેવણને ગરીબીનાં સંકટ વચ્ચે એજ મકાનમાં થર પડેલા હું જોતી આવી હતી.

ધરમાં ફરનીચર બી, અલબત્ત, જરૂર જોગું છેક કોચરાને સાલતું ને કેવળ ખેરસલાહ હતું એ તો વળી કહયા વનાજ ચાલશે. ધરમાં વરંદાપરથી દાખલ થતાંજ એક ન્હાને ઝોરડો જે આવતો હતો તે ખેસવા ઉઠવાના ઝોરડા તેમજ ઓશીસરૂમ તરીકે કામ લાગતો હતો, ને તેની બાજુમાંજ માહરા મમાવાજીનો સુવાનો ઝોરડો હતો. ઘરનીંજ હાલ પાછલી ખેર હતો, અને અમે લોક માલપર હતાં. ખરાખર એજ આમલા ઝોરડાઓને માંયેના બે ઝોરડા અમારા સ્વાધીનમાં હતા, જેની વચમાં બારણું હતું, ને તે માંહેલો એક બચગીથીજ માહરા ને બીજો મીસીસ પાર્કસનો હતો. માહરા મમાવા ચાહતે તો એક બીજો પાસેને ઝોરડો ખુલાવી ઓશીસરૂમ પણ અલગ બનાવી શકતે, પણ તે માટે ફરનીચર ચોડુંક વધારાનું જોઇતે, ને તે વળી સાફસુદ રાખવાનો ખરચ ખેસતે, જે બધું એ ડાહ્યાજીના સ્વભાવને પેશ આવે એમ ન હતું. તેવણે “સીટીંગરૂમ”માંજ પરદો બરીને એક ખુંબમાં પોતાની નાધલી જેવી એકાદ ભાંગીલુલી ટેબલ ને અસલવારેની એકાદ બે ખુરસીની ઓશીસ બનાવી લીધી હતી !

દુંકમાં, આ માહરાં દુંક બ્યાનથી વાંચનારાં સાહેબો જોઇ લેશે કે માતો માહરા મમાવા ખરેખર મુશ્કેલીસ હતા, અથવા તો મુશ્કેલીના ઢોંગ કરનાર એક અબ્બલ નંબરના કંજુસ મખીચુસ હતા; ને તે વખતે હું ધણી નાદાન ને નાધલી છતાં મને એ તો વસવસો થતોજ રહેતો હતો કે મમાવાજી બતાવતા હતા એટલા બધા બાઅર કે ગરીમ નહીંજ હતા. માહરીપર તો, એમ છતાં, એવણે ખરેખર ધણો જીવ હતો. જીવ કરીને માહરાપર રેળા રેડી દે એવું કાંઇ નહીં હતું, પણ હેત પુરતું કરતા ને રાખતા જણાતા હતા. પૈસાખરચના તો માહરે માટે પણ વાંધાજ હતા. મને તે તરફની એક સ્મુલમાં મુકી હતી ખરી, પણ તેના પમારના તેવણના હાવસોસારા માહરે બાધુકના સાંભળવાના હતા. એ તો માહરાં ખરેખર સારાં નસીબ કે માહરી પોતાની ઉલટથી

શીખવામાં બચગીથીજ મને મળહ માણમ પડી, ને નસીબ સંજોગે, વળી, હું જેની રકુલમાં હતી તે કોઈ ઘણી અસંવદ્ધતા બાધ હતી. તેને કાંઈક માહરે માટે પ્યાર આવી ગયો હતો, ને તે મને શીખવવા, તેથી, ઘણીજ કાળજી કરતી હતી. તેનું મત એ હતું કે તેની આખી રકુલમાં હું સૌથી ચંચલ ને દીલજીત છોકરી હતી.

તેણેજ મને ‘રાતો ગુલાબ’ એ અગળ જેવું નામ આપ્યું હતું, કે જ્યારે ખરી રીતે તો માહરું નામ ઔચન (અથવા હુંકમાં “નૅલી”) કરી હતું; અને આખી રકુલમાં ને પછીથી આખા જીલ્લામાં હું માહરાં અસલ નામે નહીં પણ “રાતો ગુલાબ”નાં અગળ જેવાં નામેજ ઝોગખાયલી ને જણાયલી હતી. મને કાંએ એવું હસવા જેવું નામ માહરી માસ્તરે આપ્યું હોશે તે માહરી બાળક ઉમરે હું કશું સમજી શકતી ન હતી, ને સમજવાની મેં કદી કનવાર પણ કરી ન હતી—મને તે ખ્યાલજ કોઈ દહાડે થયો ન હતો—પણ પછીથી જ્યારે હું સમજતી થઈ કે એ નામ મારી ખુબસુરતીને એક “દ્વારપટ્ટીમેટ” હતી ત્યારે બી માહરી તે બહી શીક્ષકની બોલાઈ ને સ્વચ્છ મનની ભલમનસાઈ વાસ્તે હું માહરાં મનથી હસ્યા વના રહી નહીં.

માહરી રકુલ શી ઘણી નજીવી હતી, પણ તેની બી તે બહી બાંતુને કરી પરવાહ ન હતી; અને જોકે ડ્રૅઈંગ ને મ્યુઝીકનું ઍકત્રા (વધારાનું) આપવા માહરા મમાવાજીએ ઠરાવથી ના કહેલું તોબી તે એ બધી તાલીમમાં બીજી છોકરીઓ સાથે મને ધરમખાતે આમીત્ર કરતી ને લાયક બનાવતી, જે ઉપરથી બેવડી ઉલટ સાથે બધું ઉપાડી લેવા ને શીખવા માટે મને જાણે એક વધારાની લાલચ રેહતી. એ પ્રમાણે મીસીસ કૅલી—કે જે એ માહરી બહી શીક્ષકનું નામ હતું તે—ને હસ્તક માહરો અબ્યાસ માહરી ઘણી નાહની ઉમરથીજ ઘણે સારો ચાલવાનો એક નસીબવાન સંજોગ થયો હતો.

મીસીસ પાર્કસ (અમારી હાઉસકીપર) પણ માહરી સાથ ઘણી બહી હતી, પણ તે બલાંપણું ખરાં દીલનું કરતાં ફરજ્યાત હોય એમ મને વધારે કરીને લાગ્યા કરતું હતું. તે એમ કરીને માહરા મમાવાને રાજી રાખવા માંગતી હોય એમજ મને લાગ્યા કરતું. ગમે તે હોય, પણ માહરા મમાવાની તે નોકરાંણી છતાં માહરા મમાવાને ઘણા કાળમાં રાખી શકતી, ને કોઈનું કહેલું જે તેવણ કદી ન કરે તેવણ તેનું કહેલું ગમે એટલા બળડે ભબડે છતાં પણ મને લાગતું કે કર્યા વના રહેતા નહીં. વરસોથી તે એવણની નોકરીમાં હતી. એવણનેજ ત્યાં તે ન્હાનીથી મોટી ને મોટીથી ધરડી થઈ હતી, અને તેથી જોકે આખાં ઘરનું લડોરું તે એકલે હાથે ઉઠાવતી અને કરતી હતી, તોપણ તે ધર-ધણ્યાંણી જેટલીજ હતી થઈને અમારી લગોલગ બેસતી ઉઠતી, ને બધી વાતચીતમાં પણ તેટલોજ આગળ પડતો ને આગેવાનીમરયો ભાગ લેતી. માહરા મમાવા પણ તેના ખર પુરતા ખુશી હતા. તે ઘણી નીમકહલાલ અને વફાદાર તરીકે તેવણનું ઘણું વહાલ અને વિશ્વાસ વરસો થકી જીતી ચુકી હતી, ને માહરી કને પણ માહરા મમાવાજી જ્યારે ત્યાર તેની તારીફજ કરતા. મને તે કાંઈ ઘણું નહીં ગમતું. મને એક ખટકો થતો—આટલી માહરી ખરેખરી નાહન ઉમર છતાં—કે મમાવાજી જાણે તેનાથી કોઈ વાતમાં

ખીહીતા હોય ને સાંભી તેને રાજી કરવા ને હંમેશ રાજી સખવાજ માંગતા હોય. કદાચ તે એવી બહી હતી ને ચાકરી છોડી જાય તો જેરીમાં પોતે રવડી પડે તેથી બી તેવજુ તેના સંબંધમાં એટલા ખીહીતા હોય એમ પણ વળી અને માહરી બાગાબુદિથી કાંઈ કાંઈ વાર લાગતું.

તે વીધવા હતી. તેને ત્યાં એક બેટો હતો જે હાલમાં પુરતો મોટો થયેલો હતો, ને થોડાંમાં એક વડીલને ત્યાં નોકરી હોવાથી તેજ તરફ રહેતો હતો. તે જ્યારે હું દસેક વરસની હતી ત્યારે ૩૫ થી ૪૦ની બરતીમાં આવેલો હતો, ને તેના દેખાવમાં કાંઈ એવું હતું કે જે જોતાં સાથે જાણે ગમેજ નહીં. તે કાલો ચસ્ત્રો પેહડતો હતો, ને જોઈએ તે કરતાં ધણો વધારે કહ્યાસાર, નમાનો ને તાબેદાર દેખાવાનું કરતો, જે મને અશુભ પસંદ આવતું હતું નહીં. તે પરણેલો અને જયરવાજ હતો, ને મહીને બે મહીને પોતાની ધરડી માયને મલવા અમારે ઘરે આવતો. તેનું નામ ચૌમસ હતું—બી. ચૌમસ ચાર્કસ—અને આવતો ત્યારે અમારી સાથેજ ટેમલપર બેસીને એક સુદરે જમતો. એ પણ માહરી એક અજાણખીજ હતી. માહરા અતી કંજુસ મમાવા એ બોજ શું કરવા ઉપાડતા હતા? તેવજુના તો જીવપર છરી ફરવી જોઈએ, ને તેમ છતાં તે મહીને બે મહીને આવ્યા કરતો, ને એક બે દાહડા માયને મલવાને મસે થમડી મારતો તે વાસ્તે મેં તેવજુને કહી બી જાખાળતા કે ચીરકાતા સાંભળ્યા ન હતા; અને ખરેખર તો એ આખોઆખો એકજ મહેમાન હતો કે જેને મેં માહરી દસ વરસની ઉંમર થતાં સુધીમાં માહરા મમાવાને ઘર આવેલો ને જમેલો જાંડ્યો હતો.

મકરણુ ૨ જી.

મેં ઘણીક વખત માહરા મમાવાજને માહરાં માયાપ માટે આતુરતાબરયા સવાલો પુછ્યા હતા, ને જયગીતો જે એક અજાણજોલો છાપ હું માહરાં મગજમાં છપાયેલો લખને ફરતી હતી તેના સંબંધમાં બી ઘણી મીનતજરી સાથે વારંવાર મેં પુલાસો જાણુવા માંગ્યો હતો; પણ તેવજુ મને પાધરા કે પુણસેવાર જવાબો કહી આપ્યા ન હતા, અને માહરાં મનના ધખારા માટે તો મને સરયાંમ હસીજ કાઢી હતી. તેવજુ મને ખાત્રી આપી કે જ્યારે માહરાં જાને માવીતરો બેહેસ્ત પામ્યાં ત્યારે હું છેક દુધમળ હતી, એટલે મેં જોયલા તે દેખાવના છાપતું બેહુંદાપણું હું પોતે પણ ત્યારે માહરાં મનથી સ્વિકારવા વના રહી શકતી નહીં.

એ દરમ્યાન હું પેહલ્લી જે એક ખુશીની ખખર સાંભળવા પાંમી તે એ હતી કે માહરાં એક ધુધ જેવજુ શેરીલમાં રહેતાં હતાં તેવજુ માહરા મમાવાને મલવા આવનાર હતાં. મેં તેવજુને કહી નજરે જોયાં ન હતાં, પણ અચારનવાર કાગળ લખીને તેવજુ માહરી ખખર મંગાવતાં હતાં, જે કાગળોપરથી તેવજુ ધણું દયાલુ દીવનાં લાગતાં. વળી અવારનવાર તેવજુ કાંઈ ને કાંઈ મારા જોશું માહરે નામે કાંઈ આવતાં જતાં સાથે આહીને મોકળ આજળ પણ કરતાં, તેથી બી તેવજુના મલા સ્વભાવનો સદગુણ મને ધણો પુરતો જાહેર થઈ ચુકેલો હતો. તેવજુ અત્રે, તેથી, પોતાના એકનાએક દીકરા હરી સાથે આવનાર છે

એ ખખર સાંભળી મને ઘણી ખુશાલી હાંસલ થઇ. એ ખખર માહરા મમાવાએ મને અભડી મભડીને કહી. તેવણને એ “ક્રતાર” ગમતી ન હતી. ક્રોધ બી પહરોણું તેવણને ત્યાં આવવાનો રીવાજ ન હતો—પહરોણું આવે તે ખરચ કરાવે, ને ખરચ કરવાની તેવણની મિત્રતા કે મરજી ક્યાં હતી ?

માહરાં કુધને, એમ છતાં, બીલકુલ અસભ્ય થઇને તેવણ ના પાડી સહ્યા ન હતા. તેવણે આવવા માગ્યું ને લખ્યું હતું, ને માહરા મમાવાને ગભે ગાંઠ ને મોઢે દુયો દબી દેખીતી ખુશી સાથે જવાબમાં હા લખવી પડી હતી. માહરાં કુધ વીધવા હતાં. તેવણના ઘણી મરચ પામ્યા પછી પણ તેવણ ત્યાંજ રહ્યાં હતાં, કેમજે મરનાર ધણા મરીખ સંસારે કાંઈક નજીવું જેવું પોતા પાછળ મેળી મયા હતા, ને ત્યાંજ તેવણની ઝોળખ પીછાંચુ થઇ રહેલી હોવાને લીધે તેઓ પોતાનાં એકનાંએક ફરજંદ સાથ તેજ તરફ હજી સુધી ચરીયામ રહ્યાં હતાં.

માહરી બાપીકી અટક પરસીની હતી—હું એકન પરસીને નામે ઝોળખાતી હતી, પણ એ માહરાં કુધ મીઠ વેકરીહઠ નામના વેપારીને ત્યાં પરણી અલ્યાં હોવાથી મીસીલ વેકરીહઠ કેહેવાતાં હતાં, ને તેવણ પોતાના દીકરા હંરી સાથે હાલમાં અત્રે આવતાં હતાં. તે (હંરી) હવે બાર વરસની ઉંમરનો થયો હતો—માહરા કરતાં બે વરસ વડો—અને તેને ઉંચી કેળવણી આપવાની પોતાની યુગ્મસ નહીં હોવાને લીધે માહરાં કુધમાજ હાલમાં માહરા જેઠ મમાવાજ જેડે એ વાતમાં મત ને મસલત કરવા આવતાં હતાં. માહરા મમાવાજ અમારાં નાધલાં કુટુંબમાં વડા હતા, અને ધણા યહયા પાક્કા કેહેવાતા હતા, એટલે તેવણની યુગ્મસ કરવા માહરાં કુધ આટલે લાંબે આવનાર હતાં તે વાસ્તે હું કશીજ રીતે અજબ થઇ નહીં.

તે લોક આવ્યાં. તે મા—બેટાને વાસ્તે માહરા મમાવાએ એક વધારાનો ઝોરડો ઉંઘડાવીને સફા કરાવ્યો હતો, જે માલપરના માહરા પોતાના ઝોરડાની બાજુમાંનો હતો, અને એ બધી ગરબડ સરખડથી અમારાં સદનાં શાંત ને ઉંઘતાં શુદ્ધતાં ધરને જાણે એકદમ એક નરી તાજગી ને તેજ આવી ગઇ હતી. બધાં ખુશીમાં હતાં, પણ સૈં ધણી હું. માહરાથી તો જાણે ખુશાલીની મારી રડી રડી દેવાતું !!

તેઓ આવ્યાં. માહરાં કુધ વરસ પાંત્રીસેકની ઉંમરનાં, બલા દેખાવાનાં, શીક્ષ એહસનાં, પતલાં ને ઉંચાં એક જાંતુ હતાં; ને હંરી ? તે સોહામણો, સીધો, પતલો, ઉંચો એક ઊંઘરવન ઊંઘરો હતો. તે હજી તો બચ્યું હતો—ફક્ત બાર વરસનો—તોબી પંદરનો હોય એવો માતીદા જેવો લાગતો હતો. તેનો એહરોજ કંઈ એવો મીઠો હસતો ને નમાનો હતો કે હું તો તેને જોતાં સાથે—પોતે એક નાધલું બચ્યું છતાં—હેતના વંટોટાથી જાણે તેની તરફ તમામ ધસડાઇ ગઇ.

તેઓ બંને આવતાં સાથે મને ઘણાંજ હેતથી મલ્યાં. માહરાં કુધએ મને પાછી ને પાછી પેટમાં ચાંપી ને આગળપાછળી યાદ કરી કેટલુંક આંખ પાણી કીધું; ને હંરી તો જાણે આવ્યો ને આવ્યો માહરી દેસ્તી સોહોધતોજ આવ્યો હતો ! ધણાજ હસતા ને મીઠા ચહેરા સાથે તે મને બગલગીર થયો, ને ઘોડાજ વારમાં તો અમે એકમેકને “હંરી” ને “નંલી” કરવા પમ્યાં !

તે માહરે માટે એક ધણુંજ મોટાં સુખનું અઠવાડીયું પુરવાર થયું. હું ને હંરી હથમાં હાથ મેલવી ખેતરોની બટાર વાસ્તે નીકળી જતાં. તે એટલો સાદો, સાચો અને દિલસોજ હતો કે માહરે માટે તો જાંણે એક નવો બામળ તે પુરવાર થયો. તેના તેજસ્વિ ચહેરામાં નિષ્કપટપણું, બલાઇ ને સમ્યાપના સદ્યુલોજ જાંણે એક તાડકે વાંચી લઇ શકાતા હતા, ને જે જુએ તે માહે એવોજ જે એક ચેહરો તે જોતાં સાથે હું, માહરી ધણીજ નાહની ને નાદાન ઉંમર છતાં, બધી બચપણની લાગણીઓ ને ખુશાલીથી મોહીત થઇ તેમાં શું વાંચનાર અજબ થશે !

માહરાં પુછએ જમે એક દહાડો એ પછી એકલાં પડ્યાં ત્યારે મને માહરે લગતું બધું ચીપીચીપીને પુછયું. હું તરત સમજ કે હું મારા મમાવાને ત્યાં પુરતી સુખી હતી કે નહીં તે બધી તેહકાક તેવણુ બલાઇથી કરતાં હતાં. મીસીસ પાકર્સ (હાઉસ-કીપર) માહરી સાથે બહી હતી કે નહીં ને મને સારી રીતે સંબાલતી હતી કે નહીં તે બધું તેવણે બારીકાથી પુછયું. અલખત, એ ભોક આવેલાં હોવાથી ને હંરી સાથે ફરવાનું હરવાનું હોવાને લીધે હાલ તો હું માહરા સારામાં સારા કાંકજ પેહડી નીકળતી હતી, પણ તોખી મેં કાંઇ કહ્યું નહીં જે હું કાઢખી રીતે મોહતાજ કે કંગાળ રહેતી હતી. તે વાસ્તે માહરી જખાંજ ઉપડી શકી નહીં, ને તેથી મેં બધું સાફજ કહ્યું. વળી મેં માહરી રકુલની અને માહરાં બલાં શિક્ષક મીસીસ કૈલીની પણ ધણી તારીફ કરી. એ નસીબવાનજોગ થયો હતો કે એ ભોક મે મહીનામાં આવ્યાં હતાં, કે જ્યારે વેકેશનને લીધે અમારી રકુલ બંધ હોવાથી હું આખો દિવસ એ હેતવતાં પહોંચાણોઓની રૂડી સંગત અને ખીદમત ભોગવી શકી.

એક દિવસ જ્યારે હંરી માહરા મમાવા સાથે બાહેર કંચે એક મોટી રકુલમાં ફી દાખલ થવાની બંદોબસ્તી સાફ થયો હતો ત્યારે માહરાં પુછ, માહરી એસ્તેમાસ માન્ય કરી, માહરી સાથે માહરી રકુલમાં મીસીસ કૈલીને મલવા આવ્યાં, અને તે માહરી બહી રકુલમીસ્ત્રેસે તેવણને ધણુંજ હેતનો આવકાર આપ્યો.

“એની તમો કશીજ શીકર ના કરો, મીસીસ વેકરીલ્ડ,” તેવણે સખ્યારો આપ્યો; “એ તો માહરી ધણીજ માનીતી છે, ને માનીતી છે કેમજે ધણી હુસ્માર ને એનાં લેસનમાં ધણી મેહનત છે. છે ખી એટલી સુંદર—જેકે માહરે એનાં મોંહનાંપર એમ કહેવું નહીં જોઇએ.”—અને મીસીસ કૈલી ખુશાલ તખેહથી હસ્યાં.

“પણ બાંધાની ધણી નખલી છે”, મારાં પુછએ શીકર જાહેર કરી.

“ઓ જરા ખી નહીં,” મીસીસ કૈલીએ જોશથી કહ્યું. “નજદીક ચાર વરસ થયાં માહરે ત્યાં છે તેમાં કોઇ દાહડે ગેરહાજર કે ખીમાર થયલી મેં જાંણી નથી. મજાહની પતલી ને ઉંચી છે, ને તે છતાં વળી મજખુત ને તનદરોસ્ત છે. મને તો એમ લાગેજ કે મોટી થશે ત્યારે એક “બચુટી” ઉધરશે. અહેરાની સહાય ને અમડીની ઝમેહજ જાંણે આપણે જોયા કરીએ ! એના બાલ ખી કેવા લાંબા, કાલા ને ચલકતા છે ! હજી તો દસ ખી પુરાં નથી કાધાં તેટલાં બાર વરસની હોય તેવી મોટી દેખાએજ !”

એણક, આ બધી વાતચીત તે એ બાંનુઓ વચ્ચે ધણી ધીમા રહાદે થતી હતી, ને તે લોકે એમ બી કદાચ ધારયું હોય કે હું બાણુમાંની એક ડેસ્ક આગળ એક ખડ્યાનાં લંકણાં સાથે રમત કરતી રોકામલી હતી તે મુતલગ સાંભળતી ન હતી; પણ અરેખર તો મેં ઉપલું સાંભળી લેવાની જરાપણુ કનવાર કર્યા વગર બધું બોલેબોલ સાંભળી લીધું હતું, ને હું પોતે માહરાં મનથી ધણી અજબ થઇ હતી. હું સુંદર હોવાનું તો આજ-તક કદી કાંઇ જાણતીજ ન હતી! હું ધણી નિર્દોશ બેખતરીમાં બચ્ચાંનીજ કીસમે અત્યાર સુધી ઉધરી હતી, ને તેથી મીસીસ કુલીનાં માહરી સુંદરતા માટેનાં મતથી જાણે જીંદગીમાં પેહલીજ વાર એ વાત વારતે માહરી આંખ ખુલી, ને મને સ્વભાવિક ત્યારે ખ્યાલ થયો કે અમારા હૃદીને બી હું એટલી સુંદર દેખાતી હોવશ કે નહીં?

“અમે એને “રાતો ગુલાબ” કહીએ છીએ,” મીસીસ કુલી હજી હસીને કેહેતાં સાંભળાયાં. “એની કાલી કાલી આંખ, કાલા કાલા બાલ, રાતા હોઠ ને તનદરોસ્ત ખુશ-સુરત ચહેરા સાથે એ તરતના તોડેલા એક તાજા રાતા ગુલાબ જેવીજ નહીં તમોને દેખાતી? આએ આખા જીલ્લામાં હવે એજ એનું નામ પડી ગીયું, ને અધાં નહાનાં મોટાંઓ એને એજ નામથી ઓળખતાં થયાંછ!”

“આરતે બોલો,” માહરાં ધુધએ ફરમંદ કહ્યું; “એ કદાપી સાંભળતી હોશે.”

“અરે હજુર તો જણી ખુચી કહેવાએ રે!” મીસીસ કુલીએ બેદરકારીથી ખાત્રી આપી, “ને સાંભળે તોબી એ વાતમાં સમજે શું જે?”—અને, એમ છતાં, એ પછીની વાતચીતમાં તે બેઉએ પોતાનો અવાજ એટલો વધારે ધીમો કાઢ્યો કે તે બંને અખળાઓએ પછીથી બધી કાંઇ માહરેજ લગતી ધણી વાતચીત કરી, પણ તે શી હતી તે હું કશુંજ સાંભળવા કે જાણવા પામી નહીં; અને મીસીસ કુલીએ ત્યાર કેડે થોડુંક અમો માટે રીફ્રેશમેન્ટ મંગાવ્યું, જે લઇને અમો ઘેર પાછાં ફર્યાં.

અને બીજી સહવારે—એટલે આવ્યા પછીના જૂદા દિવસે તો તે લોક પાછાં પોતાને ઘેરબારે સીધાર્યાં. માહરા મમાવાએ અમારી તરફના કાંઇ શ્રીમંતને મલીને હૃદીને એક મોટી રકુલમાં વધતા અબ્યાસ માટે ફી દાખલ કરવાની બંદોબસ્તી કરી અપાવી, એટલે હવે માહરાં ધુધને અમો લોકને બોલે થતાં ત્યાં જસ્ટી બોટી થરાનું કાંઇજ કારણુ ન હતું. તેવણ, તેથી, ધણે ધણે માહરા મમાવાજનો ઉપકાર માની તેજ રહાંજે હૃદીને લઇને પોતાને ઘરેબારે રચના થયાં, કે બ્યારે મને તે જુદાઇ ધણીજ ઘાટકી ને જખુન લાગી. હું તો રડીરડીને અરધી થઇ ગઇ. માહરાં ધુધએ માહરાથી છુટાં પડતાં આંખપાંણી કર્યું, ને હૃદીને તે વખતનો દીલમાં લાગી આવે એવો રડમસ ને શોકાતુર ચહેરા પછીથી દાહડાના દાહડાઓ તુલક મને સંતાપતો માહરી પુડે પડ્યો. અમે સગાંવહાલાં એકમેકને જાણતાંજ ન હતાં ત્યાં વેર સૌ ધણું મળહતું હતું, પણ આએ તો હેત પ્રીત બરખા થવા પછીનો બધો નહીં ધારેલો સીતમ ને સંતાપ હતો, જે ખમવા વગર, મગર, ઉપાધજ શું હતો? ન તો માહરીથી માહરા મમાવાનું ઘેર મુકી તે લોક સાથે જવાએ, કે ન તો તે લોક અત્રે રહી શકે, ત્યારે બીજો ઉપાયજ શું?

એમ છ મહીના વહી ગયા. એ દરમ્યાન મને કુખનાં ને હૃદયનાં એ ત્રણ કાગળો દિલાસાનાં આવ્યાં હતાં, ને મેં પણ તેઓને વળતા જવાબનાં લખ્યાં હતાં. માહરા મમાવાજીના વગથી હૃદય એક મોટી પાઠશાળામાં ફી દાખલ થઈ શક્યો હતો, ને તે ઘણી ઉઘટથી શીખતો હતો. તે એ ગોઠવણ ચએલી હોવા માટે ઘણો આભારી ને સુખી તેનાં કાગલો પરથી જણાતો હતો.

એ દરમ્યાન—એટલે ઉપલી વાતને છ મહીના વહી ગયા બાદ—એક દહાડો હું માહરા મમાવાજી સાથે અમારા ગરીબ “સીટીંગ રૂમ”માં બેઠેલી હતી. મમાવા એક મોટી આરમ ખુરસીમાં ઝોલા ખાતા હતા, અને હું લેસન કરતી હતી. ડીસેંબર મહીનાની આખેરીના તે દાહડા હતા એમ મને ચોકકસ યાદ છે, કેમકે અંધારું ઘણું વહેકું થતું હોવાથી મને આંખ ખેંચવી પડી, ને મેં, તેથી, ચોપડી તરતનીજ બંધ કરેલી હતી. મીસીસ પાર્કિસ એ વખતે ઘેરમાં ન હતી; તે કાંઈ ખરીદી સાર બજારમાં ગયલી હતી. એવામાં અચાનક હું બેઠી હતી તેની સાંમેની બંધ બારીના કાચમાંથી મેં કોઈ એક આસામીને વરંદા પર ચઢીને અમે હતાં તે ઓરડામાં ઘણી બેઝબીથી ટીકતાં જોયાં. એ કોણ? હું તો એની ચમકી!!

મેં તરત માહરા મમાવાજીને કહ્યું, ને તે વાત પર પોતાનું ધ્યાન ખેંચતાં તેણે પણ એક ખંખાર સાથે ખુરસીમાં તતાર થઈ અન્યબીથી જોવા લાગ્યા. તેટલાં તો પેલો બારી આગલથી ખસી ગયો, પણ તે આગમય તેને જોઈ લખને માહરા મમાવા ઓળખી ચુક્યા હશે કે કેમ તે તેણે તો છેક અજબ જરી હદ સુધી ઉરકેરાઈ આવેલા કે બીહીધેલા દેખાયા!! તેણે બોલવા માંગતા હોય ને બોલાવું ન હોય એટલા બધા તત-પત થઈ ગયા, ને તેવામાં તો પેલો ફરીને, આગલું બારણું બેઠ્યાથી પોતેજ ઉઘાડી, અમે બેઠાં હતાં તે ઓરડામાં સરભોગ ચાલી આવ્યો!

હું તો ઘણીજ બીહીધી, ને એકદમ માહરી બેઠકમાંથી ઉભી થઈ—જાણે તેને રોકવા માંગતી હોઉં તેમ બચ્યાં સહી ઉશ્કેરણીથી તેની સાંમી ગઈ, કે જ્યારે મને એક નરમ આંચકાથી બાળુ ફરી તે માહરા મમાવા બેઠા હતા ત્યાં ધસારાબંધ ચાલી ગયો. તેણે મોટો ઓવરકોટ ને કપાલ સુધી ઉતરી પડે એવી મોટી ટોપી પેહેલી હતી. તેનો પેહર-વેશ મેલો ને કુવડ ને ચેહરો જોવાજ નહીં ગમે એવો એખ્ખલ હતો! એ કોણ?

“તું? તું અહીં પાછો?” માહરા મમાવા તેને અંદર રૂબરૂ ચાલી આવેલો જોતાં મુશ્કેલીથી બોલી શકતા હોય તેમ ગભરાતમાં કેહતા સંભળાયા.

“હા, હું અહીં પાછો.” તે આવનારે ઘાડા ધોધારી અવાજે તદ્દન બેશીકરી ને નફટાઈતો જવાબ કર્યો, ને પછી તરત વળી માહરા બણી જોઈ વધાર્યું, “ઓ આજેજ તે પોરી કે? વાહા!”

“બલન, નેહી બેટા, તું જતી રહે. તું ઉપર જા,” એ સાંભળતાં માહરા મમાવાએ દેખીતી ઘણી ઉતાવળ દેખાડી ને જરતી ગભરાત જાહેર કીધી—ને તેણે એવા એકની કંપનીમાં એકલા છોડી જતાં મને જરા આનાકાની કરતી જોઈ તેણે હુકમના ઠરાવથી પુકારીને પાછું કહ્યું, “જા!—કેહ્યુંની જો જા?”—એટલે, પરીણામમાં, અણમતી ને ફરજિયાત, ધીમે ધીમે ચાલતી ને દાદર ચઢતી, માહરે ઉપર જવુંજ પડ્યું.

માહરે કહેવું થતે કે હું માહરા માલપર જવા મમાવાજના ઝોરડામાંથી બાહર નિકળી તેવામાં મીસીસ પાર્કસ બી પાછી ધરમાં આવી ગઇ હતી. તે પણ આવતાં સાથે પેલાને જોઇને જરા ખંચાઇ—મને તો એમ બી લાગ્યું કે તે પણ પેલાને ધણો સારી રીતે ઝોળખતી જણાતી હતી—પણ તેણે બી અને તો આંખની ને હાથની ધસારતથી ઉપર જતીજ રહેવા કહ્યું, એટલે પછી જવા વના અને ચાલે એમ ન હતું.

હું, તેથી, ઉપર ગઇ, ને માહરા ઝોરડામાં બતી સલગાવી વિચાર કરતી એકલી બેઠી. એ આ આદમી કાણ હોવો જોઇએ કે જે માહરા ધરડા મમાવાને એમ બીહીધરાવતો ને સતાવતો આવ્યો હતો? મેં આ આગમચ તેને ક્યે બી કાઇ દાહડે જોયલો હોવાનું હું મુતલબ યાદ કરી શકી નહીં, ત્યારે તે અને પણ ઝોલખતો હોય તેમ બેહવાઇથી વળી માહરે લગતી વાતનું બી શું માથું મારવા જતો હતો? શું મીસીસ પાર્કસ એ બધું જાણતી હશે? તેણીએ બી આવતાં સાથે ને મામલો જોતાં સાથે અને તો ઉપરજ મોકલી દીધી, પણ પછીથી તે પોતે પછવાડે બાવરચીખાનાંમાં પોતાને કામકાજે ચાલી ગઇ હશે કે અંદર જઇ તેઓની વાતચીતમાં ભાગ લેતી થઇ હશે? માહરી તો ખાત્રી હતી કે જે ભાગ નહીં લીધો હોય તોખી બાહરની દીવાલ પર કાન કરી તે પેલાની માહરા મમાવાજની સાથની સધળી વાતચીત ને ટપાટપી સાંભળી લેતી હોવીજ જોઇએ. તે એજ રકમની એક ધરડી ડાસી હતી.

હું તો બેસીજ રહી. પા કલાક, અરધો કલાક, પોણો કલાક—પણ હું પાછી અને બોલાવ્યા વગર નીચે ઉતરી જવાની હીંમત કે અપલક્ષણ બતાવી શકી નહીં. હંસનપર મુતલબ માહરે ધ્યાન લાગી શક્યું નહીં, અને માહરી બેચેની અને અકરવકરે તેજ દાહડે પહેલીવાર અને બીહીધરાવી પણ ખરી. મગજ ચાલસુ પડે છે ત્યારે નહીં હતી શીકરો પણ જન્મ પામે છે, ને હાલમાં તેજ બન્યું. આ ધરમાં આગલ ખુન થયલું હોવાથી તે જુતોથી વસાયલું હોવાની વાત અને અત્યારે યાદ આવી, ને ઝોરડાનાં બધાં ખુણાંઓમાં મેં બીહીધેલી નજર દોડાવી—જાણે તે એકાદમાંથી કાઇ જુતમામાનો ભયભીત આકાર તેજ ધડીએ ઉભો થઇ માહરો તોડો પીસવા માહરી તરફ ચાલી આવવાનો હોય!!

હું એટલી બધી આચંદ બીહીધી કે હું ચીસ પાડતે, પણ તેજ ધડીએ સારાં નસીએ દાદર પર પગલાં વાગ્યાં, ને મીસીસ પાર્કસ અને તેડવા આવી. તેણીએ જણાવ્યું કે ઘેલો મીલાકાતી પાછો ગયો હતો, અને હવે માહરે સુખેથી નીચે જવું. હું, એ ઉપરથી, નીચે ગઇ, ને માહરા મમાવાએ તરત મને પાસે બોલાવી પેટમાં ચાંપી; પણ મેં જોયું કે હજી તેવણના હાથ પગ તો ઉડતાજ હોય તે મીસાલે દુજતા હતા!

મકરાણુ ૩ જી.

મને ધણી મરજી થઇ કે એ કાણ આસામી આવી ગયો હતો તે માહરા મમાવાજને કે મીસીસ પાર્કસને પુછી લેઉં, પણ મને ખાત્રી હતી કે બેમાંથી એક પણ મને ખરું કેહનાર નથી—તે બેઠ માહરાથી છુપાવવોજ હશે તેથી તો મને ઉપર મોકળી દેવામાં આવી હતી—અને ત્યારે ખામોશીમાંજ મેં કહાપણુ જોયું.

મગર મેં જોયું કે તે આદમી આવી ગયા પછી કેટલાક દાહડા સુધી લાગત માહરા મમાવાળની તખ્ત તો ઉરકેરાયલી ને બીહીધેલીજ રહી, અને અડવાડયાંઓ સુધી હું પોતે પણ એ મીલાકાતનાં કારણે મને પોતાને જે બીહીધરાવી મેળી હતી તેની અસરમાંથી મુક્ત થઈ શકી નહીં.

એમ એ વરસ ગબડી ગયાં. એ આખાં વરસ! વખત જતાં કાંઈ વાર લાગે છે? એ દરમ્યાન મને ધુધ અને હેરીનાં કાગલો અવારનવાર મલતાં, ને કેટલીક વખત તો આંક પંદર દાહડા મને શેરીફ ખાતે પોતાનાં મકાનમાં મેહમાન બોલાવાતું ઇબ્ન ખી તે લોકે બોંહોંસ કરીને કાઢું—મને મોકળી આપવા માહરા મમાવાળને ખી લખ્યું, પણ તેવણુ એકના એ નહીં થયા. એ ખી મને તો કાંઈ બેદ લાગ્યો. મને પોતાની આંખ આગલથી ખસાડવા તેવણુ સાફ ના કહી, પણ શું તે માહરે વાસ્તેનાં તેવણુનાં એટલા બધાં હેતુનું કારણ હશે?

હું હવે નબદીક તેર વરસની થવા આવી હતી. મને યાદ છે કે તે સને ૧૮૩૪ ની શીયાલાની રૂતો નવેમ્બર મહીનો હતો, કે જ્યારે એક સહવારે માહરા મમાવાળ બિહાણાં-માંથી ઉઠ્યાજ નહીં અને મને મીસીસ પાર્ક'સે જણાવ્યું કે તેવણુની તખ્ત જરા નરમ હોવાને લીધે તેવણુ હજી સુતેલાજ હતા. હું, તે ઉપરથી, ધીમે પગલે તેવણુના ઝોરડામાં ગઈ. તેવણુ હજી પોહડેલા હતા, અને તે ઝોરડાની કંગાલ્યત અને અસુખપણું જોતાં માહરો જીવ બધો બળી ગયો. શું ખરેખર માહરા મમાવા એટલા બધા મુશ્કેલીસ હતા? તેવણુ જે બિહાણાંપર પડેલા હતા તેની આદર એક મુદ્દતની બેલી હતી, ને ન તો તે ન્દાની પલંગડીને એકાદ કુરટની હતી, કે ન તો તેપર ટક્યાનાં ઠેકાણાં હતાં. આખો ઝોરડો બંધાર, સરદ અને કંગાળ હતો. વળી માહરા મોટાબાવાનો એહરો ખી મને હાલમાં બીહીધરાવતો હતો, અને હું ખરેખર ફકરમંદ થઈ. તેવામાં તેવણુ માહરા સજી-સાયથી જાગીને માહરા બણી જોયું, ને હું તેવણુની આગળ ફેડી ગઈ.

હું તેવણુની છાતીપર માથું નાંખી રડી પડી.

“એરી છે!” તેવણુ માહરું માથું પસવારી કહ્યું; “મને છે શું જે? હું તો અરધા કલાકમાં લડીને પાછો ફરતો થવશ. તું જરા ખી શીકર ના કર.”

“પણ વાઈ કોઈ ગાકટરને તો બોલાવો?” મેં આમહ કર્યો; “જુઓ, તમારાં આંગમાં તો બોખાર છે, ને તમારી છાતી ધચ્છી હાંફેછ!”

“ગાકટર?” માહરસ મમાવાળએ લગભગ ચીસ પાડી; “ઘેલી તો નથી થઈ? ને ગાકટરની શી ટાણ અને કાંઠાંથી આપવાતું છે? એમ તો મીસીસ પાર્ક'સ છેની? તે બલી ને વધા—વધાદાર છે. તે માહરી સંભાળ લેશે;”—અને તોખી મને લાગ્યું કે મીસીસ પાર્ક'સ ખરેખર બલી ને વધાદાર હોવા બાબે હવે જાણે મરતે દાહડે તેવણુને કાંઈ શક પડતો હોય તેજ હવે તેવણુ એ બોલવા હતા!

મેં તે ઝોરડો માહરા નાધલા નાધલા હાથોથી બન્ધો એટલો સફા સુધક ને સુખ-કરક કર્યો. સામાન આટક્યો, બાજુમાંની એક બારી ખોલી, વિગેરે. મને તે દહાડે

સ્કુલમાંથી જવા ગમ્યું નહીં ને હું ધેરમાંજ રહી; પણ ખીજે દાહડે તો માહરે જવુંજ પડ્યું. હજી માહરા મમાવાની તખ્ત તો તેટલીજ ખરાબ હતી, ને તેવજ બિલાણાં-માંજ હતા. એમ વળી એ ચાર દાહડા ગમડી ગયા, ને એક સ્થાંજે મીસીસ કૃષ્ણીને કંથે જવાતું હોવાથી અમને અરધો કલાક વેહલી રજા મલવાથી હું ધેર પાછી ફરી. અલખત બાહેરતું બારણુ અળગુંજ વાંકું કરેલું હતું, જે ગરબડ ન થાય માટે મેં આસ્તેથી ઉંધાડ્યું, અને ત્યારે મેં અંદર દાખલ થતાં સાથે જોયું કે મીસીસ પાર્કસનો બેટો ચોમસ આવેલો હતો, ને અમારા ડાહનીંગ રૂમમાં તે મા દીકરો એકમેકના કાનપર પડીને ધણીજ ધીમા અવાજે કાંધ એવી ધુસધુસ કરતાં હતાં કે મેં અવાજ કરી તેઓને હું આવી હતી તે જ્યાં તક જણાવ્યું નહીં ત્યાં વેર તેઓને તે વાતનું બાંણુ વટીક નહીં થયું.

મગર હવે તે થતાં તેઓ ચોંક્યાં ને અલગ થયાં, ને તે લોકના ચેહરાપર મેં એક એવું અજબ જેવું ખસ્યાણાંપણું પ્રગટ પડેલું જોયું કે હું માહરાં મનથી ધણી હેરત થઈ. મા બેટો ખાનગીમાં વાત કરે ને કાનપર પડી ધુસધુસ કરે—ખાસ કરીને કોઈ ખીમાર ધરમાં હોય ત્યારે—એ તો ધણું બનવા ને માનવાજોગ હતું, ત્યારે તેઓ એટલાં ચોક્યાં કાંય, અને મને જોતાં સાથે વળી એટલાં ખસ્યાણાં કાંય પડ્યાં જોઈએ ?

“એ આજે એટલી જલદી કાંધાંથી નિકળી આવી?” મીસ પાર્કસે ખસ્યાણાં જેવું હસીને પુછ્યું, ને મેં જવાબમાં જણાવ્યું કે મીસીસ કૃષ્ણીએ આજે અરધો કલાક વેહલી અમારો કલાસ રૂપસદ કર્યો હતો.

“હા, પણ જોની માએ, મારો ટોમ અહીં આયોજની તે મમાવાજી આગલ બોલતી ના,” મીસીસ પાર્કસે માંગી લીધું; “એ તો જરા એવજની ખર અંતર પુછવા આવ્યોજ ને આપ પાછો જશે. તું કહે ને કદાપી એવજને નહીં ગમેતી તેથી હું તો કેહુંછ.”—અને મને એમાં કાંઈ ધણું વાંધો કરવા જોગું લાગ્યું નહીં એટલે મેં અલખત હાજ કહ્યું.

એ દરમ્યાન મને તો મજામુતીથી લાગ્યા કરતું હતું કે માહરા મમાવાજીની તખ્ત દીન પ્રતી દીન વધારે ખીગડતીજ આવતી હતી. મને એજ ખટકો થયા કરતો હતો કે આ વખત તેવજ સુતા ને સુતા મરવાજ સુતા હતા. મને, તેથી, હદ વગરની ગમગીની થતી રહી, ને એક રાત્રે ખીગાડ વધેલો જોમને સુવા જવા પછી પણ માહરો જીવ માન્યો નહીં. હું તેવજનાં ખીજાણાં આગલજ બેસવા માંગતી હતી, પણ મોટાપાવાએ મને સુવા જવા લગાર જોરથી હુકમ કર્યો, ને હું નાચારીની મારી ત્યારે ઉપર આવીને સુઈ ગઈ હતી.

પણ હવે રાત્રે મોડેથી આંખ ઉપડી જવાથી મને પાછી એવજનીજ યાદ થઈ. કાંસકરાંજ વચ્ચે ખીચારા એકલાજ પડ્યા હશેની? કાંઈ જોઈતું કરતું હશે તો ?

હું ઉઠીને ખીજાણાંમાંથી ઉંધાડે પગેજ બાહેર આવી, ને મેં જોયું કે માહરી બાગુ-માંના ઓરડામાં આજે સુવા ધારા મુજબ મીસીસ પાર્કસ પણ હજી આવેલી ન હતી. એ બતાવતું હતું, ત્યારે, કે આજે માહરા મમાવાજીની તખ્ત ખરેખર ધણી વધારે ખરાબ હોવીજ જોઈએ !

મને તેથી જરા નીચે જમને જોઇ આવવા મન થયું. 'તેવણુ પોહરેલાજ હોશે તો હું તુરત ઉપર પાછી આવતી રહેવશ,' હું મનસે પટપટી, અને પછી ગરબડ નહીં થાય માટે ધણી સંભાલથી ઉંઘાડા પગેજ દાદર ઉતરી નીચે ગઇ.

ત્યાં મેં જોયું કે ફક્ત માહરા મમાવાજીના ખીમાર ઓરડામાંજ એક બતી જલતી હતી, અને હું સીડીંગ રૂમમાં થઇને તે તરફ જતી હતી એટલામાં મેં માહરા મમાવાજીને કંઈ એવા તો ગુસ્સાથી ચીચવાઇને બોલતા ને ખરાડતા સાંભળ્યા કે હું ખીહીને અંધારામાં આગલ વધતી થોભી ગઈ, ને લગી હતી ત્યાંજ ઉભી રહી ગઈ.

“તું જાણે!” માહરા મમાવા દેખીતી રીતે મીસીસ પાર્કસને જોશથી કહેતા હતા; “મેં તુંને કસમ આપ્યાછ, બાઈ, ને તેં કસમ લીધાછ, વાસ્તે ખુદથી ડરીને એ કસમ માહરા મુવા બાદ અદા કરજે, નહીં તો. બાદ રાખજે કે પેલી દુન્યામાંથી અવાતું હોશે તો હું આવીને તાહરી છાતીપર ચહડી બેસી તાહરો ટોટો ભચડશ; ને તેમ નહીં બી થતું હોશે તો ખુદની સજામાંથી તું છટકવાની નથી. ખુદ તાહરી ખાનાખરાખી કરી નાખશે, ને તું ને તાહરો દીકરો પૈ એ પૈને વાસ્તે ટવલી ટવલીને મોહતાજ મરશો.”

હું તો એ બધું સાંભળતાં ચથરીજ ગઈ, ને માહરા બદનમાં ફરતું લોહી બંધાઈ ગયું. મેં આવી ઢપે મીસીસ પાર્કસ જોડે વાત કરતા આ આગમચ માહરા મમાવાજીને કદી સાંભળ્યા ન હતા. તેવણુ કહેવા શું માંગતા હતા? તેવણે ધરડી મીસીસ પાર્કસને આપેલા એવા તે એ શા કસમ હોવા જોઇએ? વળી માહરા મમાવાજીનો અવાજ બી એ વખતે એટલો બધો ખીહીધરાવનારો હતો!! તેવણુ બેવડી હાંફથી ને બડી મુશ્કેલીથીજ બોલી શકતા હતા, ને જાણે બોલવા થકી તેવણુને જેહમતથી પોતાતું તમામ જોર એકઠું કરવું પડતું હતું.

“પણુ મેં કસમ તો લીધાની? હવે શું કેહોછ? શું કરવા તમે માહરો એત-બાર કરતા નથી?” મીસીસ પાર્કસ જવાબમાં તરડાઈ.

“હું ગેરએતબાર કરતો નથી,” માહરા મમાવાએ જરા નરમ થતાં જવાબ કયો; “પણુ પૈસા એવીજ ખુરી ને નાપાક ચીજ છે. માહરોજ હાલ જોની! માહરો દાખલો નથી જોતી? છેક હવે મરતી ધડીએ હું જોઉંછ કે મેં કેવું દોજખતું કામ કીધું! મેં ન તો ખાધું, કે ન તો ખવાડયું, અને હવે હું માહરી સાથે તો કંઈજ લઈ જઈ શકતો નથી. બધું જાંહાં તાંહાંજ રહેશે, ને હું તો ખાલી હાથે આવીને આએ ખાલી હાથેજ ચાલ્યો!!”

હયાં તે જૈફ આદમી દેખીતી ધણી ગમખ્વારી વચ્ચે ચુપ થયો, અને ત્યારે ખીહીતાં ખીહીતાં મેં તે ઓરડામાં ડોકાવ્યું. હું બચ્યું હતી, પણુ સાર અસાર સહમજવાની ઉંમરમાં હતી, એટલે ખાનગી કોઇની વાત ચોરી છુપીથી સાંભળવાતું કેવું ગુન્હામરેણું હોય તે મને માલુમ હતું. તાજુબ, એમ છતાં, કે તે જગ્યાપર ચોંટી ગયલી ન તો હવે હું આગલ વધી શકી કે ન તો ડરની મારી પાછી જતી રહી. આ જે બધી ધણી ભયભીત વાત ધણુ ભયભીત સંજોગો વચ્ચે એક ભયભીત રાત્રીએ થતી ને જે કીસમી કસમની આપ-લે ચાલતી હતી તે કાંઈ માહરોજ લગતું હોવું જોઇએ એવો મને માહરી મરજી ઉપરાંત ભાસ થયો, ને હું સમાલીને અંદર ડોકાવતી હજી તેથી ત્યાંજ થોખી ગઈ.

તે ઓરડામાં બતી ઝુલતી જલતી હતી, તોખી માહરા મમાવાને પક્ષ ને તેઓને એહરો જોધ શકવા જેટલી તે પુરતી તેજ હતી; અને તે એહરો? તે ધોમલી ચાદર જોધ સફેદ ને શીકેલો હતો. ખરેખર તે બીહીક લાગે તેવોજ બની ગયો હતો. શું ખરેખર માહરા મમાવા મરી જતા હતા? તેઓના અવાજમાં વીક મુશ્કેલી ને ધમધોરપણું શામીલ હતાં!

“હવે બીજું કંઈ કેહો?” તેમને દમ ખાતા ચુપ થયલા જોધ વળી મીસીસ પાર્કસે થરસાથી પાછું માદ કરાવ્યું.

“હા, મને લાગેલ કે માહરો વખત હવે તદન બરાબ ચુક્યોલ ને માહરા હાથમાં થોડોજ વખત બાકી છે,” તે જૈફ આસામીએ દેખીતાં અતવતથી કહ્યું; “આએ તાકાંબારીમાં દીવાળની સાઈડે એક ખેમાલુમ છુપી ચાંપ છે. બરાબર કાલજથી સોહોધરો તો તને તે મલશે, ને તે જોરથી દાબશે તો એક ફાલકું ઉઘરી જશે. તેમાં તે દસ્તાવેજ છે, ને તે સ્વાધીન લેવાની તને મારી રળ છે; પણ જોજે, પાછું બી કેહુંલ કે તપાસજે! સુવાંના આપ ને આશીશ ખેલ થઇ શકે છે, અને તેથી તું જો તાહરી મરતી ધડીએ પોતાની ખેહતરી ચાહતી હોએ તો હું ફરીથી કેહુંલ કે—”

“હવે એ તાહેલું છોડો ને બીજું જે કેહેવું હોય તેજ કેહો,” મીસીસ પાર્કસ પાછી ખમડી ઉઠી.

“મને હજી ઘણું કેહવાનું છે,” માહરા મમાવાએ મોટી હાંફ વચ્ચે હવે વધારે મોટા મોટા દમ ખેંચતાં કહ્યું, “અને તું જરૂર માનજે—અરે પણ જો! પેલો પાછો આયો!! જો સાંખે, કચમાંથી અત્યારે બી અંદર ડોકાવીને જોયલ!”—અને એક ચીસ સમેલ તે જૈફ બુદો જે હાલમાં ઉપલી બધી વાત કરતો, મેં જોયું હતું તેમ, બીજાણમાં ઉઠીને અરધો બેઠો હતો તે દમ દબને પાછો બિજાણમાં પટકાઇ પડ્યો, અને હું નાઉમેદી ને ગમરાતની એક મોટી ચીસ સમેત તે ઓરડામાં ધસી મઠ.

હા; જેવી માહરા મમાવાએ જીમ પાડી હતી તેવુંજ મેં પોતે પણ જોયું હતું, ને ઓરડામાંની બતીની મદદથી બાહરના કાચપર નાક દાખીને અંદર જોતો પેલોજ ડરામણો આકાર ઉભેલો મેં પોતે પણ બરાબર જોયો હતો! એ તેજ હતો કે જે મેં વરસપર આવી ગયો હતો, જેણે માહરે લગતી બી કાંઈ વાત ઉપાડવાનું કર્યું હતું, અને જે ગમે ત્યાં સુધી મને ઉપર માહરા ઓરડામાં કેદ પડવાનું થયું હતું. ત્યારેજ તેને જોધને માહરા મમાવા શું કમ બીહીધા હતા કે અત્યારે ન બીહે? અત્યારે—આવી મોટી રાત્રે—તે કમજાત એમ બરાતો છુપાતો અમારાં ઘર કને આવ્યોજ શું કરવા હતો? તે એવી તે એ થી છુપી તેહકીક રખતો હતો? તે એટલો પ્રસંગોપાત કેમ આવી શક્યો હશે કે જ્યારે માહરા મમાવા પેલાં છુપાં ફાલકાંના દસ્તાવેજની વાત કરતા હતા, ને આંગળી ઉઘી કરી તે તાકાંબારી બતાવતા હતા ત્યારે ને ત્યારેજ તે આવ્યો? શું તેણે તે બેદ બાહર છુપ્યો ઉભો રહી બધો સાંભળી લીધો હતો?

માહરાં દુઃખનો પાર ન હતો, કેમકે, મેં જોકે આ ઉંમરમાં કોઈ મોહોત હતી જોયું ન હતું તોપણ, અંદર એક ચીસ અને એક કુદાસ સમેત ધમ્મારો લાઇ જતાં સાથે મેં

જોયું અને બરસાથી માન્યું કે એ “શોક”થી તે જૈદ આદમીના ખુદ બ ખુદ જનપર ખની ત્યાં આવી હતી, ને આચાર સુધી ધીમી આંચે ને જેહમત વચ્ચે ચુકતી જે જોત જલતી રહી હતી તે હવે એક ટુંકમાં ખુબી ગઇ અને આખર થઇ હતી !

હું દુસકે દુસકે રહતી, તેથી, માહરા મરણ પામેલા મમાવાની લોથપર પડી. માહરા દીલ કટકાચુકના થઇને તુડી ભાગી જતું હોય એવીજ કોઇ મને જોરાવર લાગણીઓ થઇ, અને મીસીસ પાર્કસે ઘણો વાર એમ રડવા દીવા પછીજ મને પોતાનાં પાસાંમાં ખેંચી, કે જ્યારે મેં પાછું પેટી બારીમાં જોયું. ત્યાં હવે કોઇ ન હતું. તે દુષ્ટ આદમી બીચારા માહરા ગરીબ મમાવાના જીવનો જમ થઇ જન લેવાજ આવેલો તે જન લઇને આવતો થયો અથવા ત્યાંથી ન્હાસી ગયો હતો !

મીસીસ પાર્કસે ખોટી કે ખરી બલાઇથી એ વખતે મને ઘણો દીવાસો આપ્યો. “તું જરા બી બીકીતી ના,” તેણે કહ્યું; “હું છેલ્લે કેતી? હું તુંને રખડી જવા નહીં દેવશ. તુંને માહરી સાથેજ રાખશ—ને આવ, હવે જઇને હાલ તો સુધ જા. એ તો બીચારા મરીને સુખી થયા. દુન્યાના બધા હાય સોસારાથી સજાના દ્વારેગ થયા.”—અને માહરી મરણ ઉપરાંત મનાવતી ને પતાવતી, પસવારી અસવારી, એ મોહોતવાલા ઓગડામાંથી તે મને બાહર ખેંચી ગઇ, ને ઉપર માહરા ઓરડામાં લઇ જઇ મને જોર ચુલમથી પાછી સુવાડી. તે એમ કરતાં, વળી, મને વચારે હીમત ને દીવાસો આપતી માહરી પાસે માહરી પલંગડીને કાનારે બેઠી. તેણીએ મને પતાવીને પુછ્યું, “તું ક્યારે-કતી નીચે આવીને અમારા લોકની વાતચીત સાંભળતીતી જે ?

મેં બધું ખરુંજ કહ્યું. હું કાંઇ કોઇ વાત સાંભળવાની મક્કસથી નીચે ઉતરીજ ન હતી તે મેં સમજાવ્યું. તે પોતે સુતેલા નહીં મલવાથી મમાવાને જલસતી બીમાર થયલા સમગ્ર તેવણની મૈનીજમાં મદદ થવા હું નીચે આવી હતી તે મેં કહ્યું, ને તેવણ તેને કસમો આપતા હતા તે સાંભળી ડરતી મારી હું થેબી ગઇ હતી તે સમજાવ્યું.

“હા મરનાર મને કસમ આપતા હતા,” તે ડોસીએ ખુલાસો કર્યો; “તાહરેજ વાસ્તેના કસમ. મને કેહજે એને તું જીવે જાગે ત્યાં સુધી તાહરીજ સાથે રાખજે. પેલાં ચોર દાલકામાં એવણ પાસ જે કાંઇ કચરો પુંજે છે તે માયાપુંજની વીગત લખેલી હોશે. બીચારા પાસે હાંવુંજ શું જે તેની વાત? તેં બી આટલાં વરસ તાહરી નજરે જોયું તો ખરું કે બીચારા પૈએપૈના મોહતાજ હતા. હવે તોબો તું કાંઇ તાહરે વાસ્તે તાહરા જીવથી બીકીતી ના. જે એવણનું હોશે તે મનેજ મલવાનું છે, ને હું તુંને માહરી સાથે રાખવાની છેલ્લે.”

“હા, પણ મને એ તો કહો, બલાં મીસીસ પાર્કસ, કે એ કાચની બારી આગલ આવીને ગુમ થઇ ગીયો તે કાણ બદમાશ હતો ?

“બલા જાણે માહરી, બેટા! હું બી તો જોઇને ઘુજ પડી!” મીસીસ પાર્કસે ખરાં દીવના ગુરસાના દેખાવથી કહ્યું; “એજ તો પેલો કાલાં મોહનાંતો, જે આગલ બી બે વરસપર આપણે તાંહાં આવી ગીયોતો.”

“પણ તમે શું જાણતાંજ નહીં કે તે કોણ છે?”

“જરા બી નહીં; હું કેમ જાણું? મરનાર થોડી પોતાને લગતી જરા એ જરા વાત માહરી આગલ કરતાતા જે તેની વાત?”

“વારે, પણ ત્યારે માહરાં કુધમાયને તમે નહીં તો જણાવશો કે?” મેં કાલાવાલાથી પુછ્યું; “તમે કેહેવો તો આએ મોહોત થવા વાસ્તે હું કમલ લખું?”

તેણીએ વિચાર કરવા જરા વખત લીધો.

“હા, તું કાગલ લખજે,” તેણીએ જરા થોળીને થોડા વિચારથી ઠરાવપર આવી જતાં કહ્યું; તું કાલે કાગલ લખશે તો બસ: ને ચાલ, હવે જરા સુષ ઉઠ. રડ્યા ના કરતી. રડવાથી જે મુલેલાં પાછાં આવતાં હોતે તો આખી દુન્યા રડતીજ રહેતે!” અને એમ નરમગરમ અને સમજાવી, શાંત કરી, તે પોતે હાલ તો પાછી નીચે ગઇ.

પ્રકરણ ૪ થું.

મને તરત ઉંઘ આવી નહીં. કેમ આવે? ઉપર આવતાં આવતાં બી હું માહરા મમાવાની મોહોતની શાંતીમાં સદાની બંધ થયતી આંખો ને લોહીના એક બી છાંટા વગરનો એકરો પાછું ફરી જોઇ આવી હતી તે માહરા ખ્યાલોની આંખમાં ખડું થયું, “ને મને નવેસરથી તે મરનારનાં મોહોત માકે દાવાનલ દુઃખ થયું. મને બીહીક જરા બી લાગી નહીં. મને તેવણ વાસ્તે માન અને પ્યાર હતાં, અને આપુને માહનાર મરનારો આપણું ખુર કદી કરે નહીં—ઉલટું તે ગુજરેલાં રવાનો પોતાનાં બહાલાંઓની યોછી ને પાસબાનીજ કરે—એ મને વધારે લાગ્યું, ને તેથી હું બીહીધી જરા બી નહીં: પણ એવા એક જેવા હતા તેવા મમાવાનાં ઓથાંનો મને સાહચો હતો તે પણ આટલી ટુંક ઉંમરે માહરી સદાની નમાઇ સ્થિતી વચ્ચે હું ખોહી ખેહી એ માહરા સરખી અબાગની માટે કાંઇ નાધલી સુની અફસોસની વાત લેખાય? શું એ મુશ્કેલી ને આશ્વતનું અમાધપણું નહીં સમજી શકવા જેવી નાદાન ઉમરની હું હજી હતી?”

બીજી સહવારે હું ઉઠીને નીચે ગઇ ત્યારે માહરા ગરીબ મમાવાનું શબ હજી બિજા-ણાંમાંજ પડ્યું હતું, ને આસેપાસેનાંઓ જેમને મદદ થવા મીસીસ પાર્કસ ખોલાની લાવી હતી તેઓની મદદથી જરૂરી ક્રિયાઓને લગતું કેટલુંક આટોપી લેવામાં આવ્યું હતું. મેં, તેથી, ફરી એક બિજાણાંની લગોલગ જઈ તે જન વગરનાં ખાલી ખોખાંને બહાલ ને વફાતું એક નમન કર્યું, અને તે જૈફ એકરો મેં એકકડા નજરે ટીટીટીકીને જોયો. તે પછી આંખોમાં આંસુ સાથે હું હઠી ગઇ, અને ટેબલ આગલ ખેસીને એ જે મોટો માડો બનાવ અમારે ત્યાં બન્યો હતો તે વિશે ટુંકમાં લખીને મેં માહરાં કુધને અને કઝીન હૈરીને વાકેફ કર્યાં.

તે પછી મીસીસ પાર્કસ એકથી પડતાં મને પાછી લઇ ખેહી.

“હું તુંને એક વાત ખાસ કરીને કેહેવા માંગુજી, નંદી,” તે કેહતી હતી; “માહરી તુંને ઘણી સલાહ છે, દીકરી, કે. મરનારે છેલ્લી ઘડીએ મને કસમો આપ્યો તે વાત તું બધા આગલ કરતી ફરતી ના. મને તો એમાં કંઈ નહીં, પણ મરનારને વરે તેથી

લોક સાથે નહીં કેહશે. કેહશે જે મરતી પડીએ બી સાંતીથી ખુલ્લની યાદ વચ્ચે મરવાને બહોં એ એવી ત્હારી મહારા ભેષ મેઠો હોશે. પાદરીઓ જાંજુશે તો કહાય આગર દરકારે ઘટવા બી દેશે નહીં !”

“ઓ !” મેં બીહી જાહેને ચીસ પાડી.

“હા, તેથી તું એ વાત જરા બી તાહરા હોઠ ખાહાર જવા દેતી ના,” તેણીએ પાછી તાકીદ કરી; “આજેજ નહીં પણ કોઇ બી ઘટકો. મુત્રાંની યાદને એટલી તો તાહરે ધજગત આપવીજ જોઇશે. વળી તું પેલી છુપી ચાંપની તાંકાબારીની વાત કરશે તો લોકને નહીં હતા સુખેદ ઉભા થશે, ને સરકાર એની માયાપુત્રીની તલ્લાસમાં નાહક આપણાં ગરીબ ઘેર ખણી ખાશે. તું, તેથી, તે વાતની બી કોઇ આગળ એક વરાગ વરીક કહારતી ના.”

“ને પેલો આવોતો તે ?”

“તેની બી નહીં. તે વાત કરીએ તો એમ બી કહેવું તો પડે કેની કે મરનાર સાજતાજ તેને જોઇને ડરના મારવા મરી મયા ? એમ તો એક વાતપરથી સો વાત થઇ જશે, વાસ્તે માહરે માનજે ને એવી કોઇ બી વાત જુએચુકે બી કરતીજ ના. મરનારને ચાહતી હોય તો તેવણને એવી ચાતોથી મુતવ્રમ અપજશ આવવા દેતી ના; સમજ ?”—અને, માહારે કેહેવું જોઇએ કે, જોકે એ બધી ચાતની ચુપકોદી માટે એકમત થવાનું માહરી આગકપુદિથી ખરેખર મને તે વખતે ગમ્યું તો નહોંજ, પણ મેં ખામોશી અખતવાર કરવાનું, તેમ છતાં, તે ગરીબ મરનાર તરફની માહરી વફાની પુરવારીમાંજ હા કશું ને વચન આપ્યું. હું ખરેખર બીહીધી. માહરી કોઇ એવી બેશયદા મકમકથી બીચારા માહરા ગરીબ મમાવાને પાદરીઓ ધજગત સાથે ઘટવા, મીસીસ પાર્કસ મને સહમજગતી હતી તેમ, નાજ કહીને ફરી બેસે તો ? અલમત એ બધી વાત બી જો હું કદી કરતે તો તે માહરાં કુછ કે હરી આગલ, ને ઘણું થતે તો મીસીસ કૃષી આગવજ કરતે; પણ હવે તો માહરે માહરાં મોંઢાંને ચોક્કસાઇથી તાલુંજ મારવું હતું, ને મેં જાને જે કાંઇ અનુમત્યું ને જોયું હતું તે કશું ન બનેલુંજ જાણવાનું હતું !

તેજ દહાડે સ્થાંજે માહરાં કુછ અને હરી આખ્યાં ને મને ઘણાંજ હેતથી ભેટયાં, કે જ્યારે તેઓની ગોદમાં દયાઇ હું નરી રવેસે ઘણી રડી. તેઓએ મને બન્યો એટલો દીલાસો દીધો.

અને બીજી સહવારે માહરા ગરીબ મમાવાજીની લાશને તેના સેવટના આરામ માટે લઇ જવામાં આવી—અને અરે, તે કોરીનને જ્યારે ઉંચકીને ઘરની આડેર લઇ જવામાં આવ્યું ત્યારે મને જે અસહ્ય દુઃખ ને કકગાઠ થયાં તેનું હું કેમ જ્યાન કરી શકું ?

મીસીસ પાર્કસનો બેટા થોમસ પણ મૈયતની ક્રિયામાં ભાગ લેવા ખાસ આવ્યો હતો, અને ખરેખર તો તે ઘણી ગરીબ ગરીબ ખાવદસ્ત હતી. બે ચાર ખાંચ આક્રસપાડોચનાં ને મમાવાજીનાં થોડાંક ઓળખીતાઓ સિવાય કોઇ બીજું આવ્યું હતું નહીં.

બપોરે તો હું રડી રડીને થાકી ગયલી ઉંઘઇ મઇ, અને પછીથી જ્યારે હું જાગીને નીચે આવી ત્યારે મીસીસ વેકરીસ, હરી, મીસીસ પાર્કસ અને થોમસ સીટીંગરૂમમાં

એસીને કંઈ વાતચીત કરતાં હતાં. માહરાં કુખએ, એમ છતાં, તરતજ મને પોતાનાં પાસાંમાં તેડી, અને પછી જરા વારે પેલાં મા દીકરાં ત્યાંથી ઉઠી મયાં એટલે માહરાં કુખએ કહ્યું, “બે ચાલ, દીકરા, હવે રડ્યા ના કરતી હો. અમે તો આજે સ્થાંજે જમએછ.”

“ઓ, એટલાં જલદી?”

“હા; અમે રહીને શું કર્યે? મરનાર સંધુ સંધી નાખીને ગીએલા દેખું;” માહરાં કુખએ સમજાવ્યું; “તુંને આએ મીસીસ પાર્કસનાજ હવાલામાં મરનારે સોંપીછ, ને બધું એનેજ આપી ગીયાછ. બલાં આદમીને ખોદા જાણે આપણો ખ્યાલ કેમ નહીં થયો!”—અને તેવણે આંસુ તુછ્યાં.

હરીનો એહરો બી ઘણો શોકાતુર દેખાતો હતો. મને તરત લાગ્યું કે મમાવાજીનાં વીત મુજબ તેઓ મને સાથે લઈ જઈ નહીં શકતાં હતાં, ને માહરં વાલીપણું એક પરાધ ને હાઉસકીપરને સંપૂર્ણ કરવામાં આવ્યું હતું તેથી તેઓનાં મન ઘણાં દુખાયાં હતાં. હું સુતેલી હતી ત્યારે એજ મધી વાત થઈ ચુકી હશે, અને માહરે માટેનાં વાલીપણુંને પોતાનો હક કાઢ દસ્તાવેજ બતાવી મીસીસ પાર્કસ પુરવાર કરી ચુકી હશે.

મને બી એ વાત માટે ઘણુંજ લાગ્યું ને હું બેઅખત્યાર રડી, કે જ્યારે હરીએ ગુસ્સાથી પુછ્યું, “પણ, મમા, એને સાથે લઈ ચાલોતી? આપણે એનો એટલો ખરચ નહી કરી શક્યું?”

“દીકરા, એમાં ખરચની વાતજ નથી,” માહરાં કુખએ સમજાવ્યું. “તમે બેઉ નાદાન છેઓ ને હું તમોને શું કહું ને શું સમજાઉં? હવે હાલ તો એજ બેહેતર છે, ને એજ ચાલવા દેઓ. મેં મીસીસ પાર્કસને કહેવા બેગું બધું કહ્યુંછ, ને એ એને ઘણી સુખમાં રાખવા ને ઘણી સારી રકુતમાં બી સુકવા કયુત થયતી છે. હવે એ લોકથી કંઈ અહીં રહેવાવાતું છે? હવે તો આએ ચામસની નોકરી ચોર્કમાં છે તે ત્યાંજ એ લોકને બી કદાપી જમને રહેવાતું થશે. એ તો સમો બેમને સૌએ વરતવાતું છે.”

“ત્યારે શું માહરે મીસીસ કૃત્તીની આવી મરસ રકુત બી છોડતીજ પડશે?” મેં જાસ્તી દલાઈને પુછ્યું.

“તેની તો કંઈ શીકર નથી, કેમજે તું એક શહેરની વધારે મોટી રકુતમાં જતી થશે, ને ત્યાં વધારે સાફ શીખવાનોજ હવે તુંને ચાન્સ મલશે : ને જો, અવારનવાર કાગળ પતર અમોને લખ્યા કરજે, ને જે ખરેખર હોય તે અમોને બધું જણાવતી રહેજે.”

ટુંકમાં, તેઓ ગયાં. અમે અધાં રડીમળી એ પછીના એક બે કલાકમાં છુટાં પડ્યાં, ને તે બેનાં જવા પછી મને તે ઘર એકદમ ઘણું વધારે ઉદાસ ને દુઃખકારક માલમ પડ્યું.

ચામસ તો રહેલોજ હતો. હવે બધો કારમાર તેજ કરતો હતો. મરનારનું આ ઘેર વેચવાની કે એવીજ કોઈ બંદોબસ્તી એ મા દીકરાં કરતાં હતાં, કે જેમાં હું કંઈ

સમજી નહીં ને સમજવાની મેં કશી દરકાર જી પણ કરી નહી. એમ દસેક દાહડા ગમડી ગયા, ને પછી ઘોમસ મથો. તે માહરી સાથ કંઈ વાત કરી કરતોજ નહીં; બધી ચુકચુક મા દીકરા વચ્ચેજ હતી.

એ વાતને વળી આંઠેક દિવસ ગયા કેડે મને મીસીસ પાક'સે કહ્યું જે માહરે તે દાહડે જમને મીસીસ કુંઘીને મલી આવવું, કેમજે હવે અમોને લીક્સથી ઉધંગરી કરવાની હતી. “તુંને લંડન આવવા મનેજ?” મીસીસ પાક'સે હસીને મને પુછ્યું; “હવે આપણે એ મોટાં રાજધાની શહેરમાં જમથું ને રહીશું.”

મેં બેદરકારી દર્શાવી. મને હવે જાણે કાંઈ જી કંથે પણ મોજ હતીજ નહીં.

હું એ પછી જમને મીસીસ કુંઘીને મલી આવી. તે પણ ખરેખર એક ઘણું મુશ્કેલ કારજ હતું. તે એક સગી મા જેવી બેદરજાન માહરી શિક્ષક હતી, અને મને હેતથી મને લગાડી તેણીએ “હું છોકરીની જાત” એમ કહી મને એક બે ઘણી સારો સલાહો આપી; અને વળી પછી પોતેજ વધાર્યું, “પણ મને તાહરે વાસ્તે એટલી બધી ખાત્રી છે, નેહી, કે તુંને એ જાતની શીખામણોની, હું તો ધાર'જ જે, જરૂર જી નથીજ.”

મેં જવાબમાં એ વાત વાસ્તે તેમજ તેણીની અનેક બલાધઓ વાસ્તે ઘણા ઘણા ઉપકાર માન્યો, ને રડતી આંખો સાથે હું ઘેર પાછી ફરી. તે પછી અમને જરૂર જોયું પેકપુક ને બાંધર'ધ કરવામાં રોકાવું પડ્યું, ને બીજે દાહડે જામદાદે અમો ત્યાંથી રવાના થયાં.

અમે “સ્ટેન્ડકેય” (મુસાફરીની મોટી ગાડી) માં અંદરની જગ્યાઓ રીઝર્વ કરી હતી, કેમજે તે વખતે લીડસ ને લંડન વચ્ચે રેલ્વેનું જોડાણ નહોં થયલું હતું. તે મુસાફરી ખરેખર ઘણા કંટાલાની હતી, કેમજે મને કશાંમાં હજી સુધી તો મોજ કે ગમત, માહરા કંટાળેલા ને દર્દમંદ બનેલા જીવને લીધે, કશી મલતીજ ન હતી.

પ્રકરણ ૫ મું.

અમો લંડન પુગ્યાં. ત્યાં ઘોમસ અમને લેવા આવ્યો હતો, અને પછી જે મકાન તેણે બાડે લીધું હતું ત્યાં અમોને તે લઇ ગયો. તે એક ઘણું ભવ્યભરેલું મકાન હતું, ને ખન્યાલુ દપે આગસ્તા કરેલું હતું. હતું જી મજાહતું; મોટું ને સગવડભર્યું. હું તો હેરતજ થઇ ગઇ. માહરા મમાવા મુફલસીની હાથવેલા ભોગરી ભોગરીને મરી ગયા, ને આટલા પૈસા હવે હાલમાં ક્યાંથી આવ્યા? પણ મેં કાંઈ પુછ્યું નહોં, ને તે લોકે મનને જાણ્યું મને કશું કહ્યું કે સમજાયું નહોં.

એ વખતે અમે લંડનમાં નવાંજ હતાં એટલે ખારેક દાહડા તો સારી રીતે ફરવા હરવા ને નવી નવાધઓ જોવા જવામાં ગુજર્યાં. ઘોમસ ખુબ પૈસા વેરતો હતો, ને અમો તો જાણે મોટે ઘેરનાં હોધએ તેમજ ગાડીધોડે ખરચ કરીને ફરવા હરવા લાગી ગયાં હતાં; અને માહરે કેહવું જોઇએ કે એ બધી નવી નવાધઓ જોતાં મુકતાં માહરો જીવ જી ઘણો વેરાયો, ને માહરા અતીઘણાં ઉસ્કેરાપલાં મનનું ઘણી મોટી હદ સુધી સમાચાન થયું.

એ પછી જ્યારે બધું ફરી ફરી રહ્યાં ત્યારે મીસીસ પાર્કસ અને એલ્સી આગળ હાકરીઓની જે એક મોટી ધીકતી બોરડીંગ રુકા છે તેમાં બેસાડવા લાગ્યાં. તે બી મેં જોયું કે એક મોટું દમામદાર મકાન હતું. એની સરખામણીમાં ગરીબ બધી મીસીસ ફલીલું મકાન તો એક ઝુપડીજ હતું.

તે વડી શિક્ષક અને ઘણી માયાથી મળી, ને તરત રૅજીસ્ટરમાં માહર નામ તેણીએ લખ્યું. તેણીની મીસીસ પાર્કસ જોડેની વાતચીતપરથી મેં જોઈ લીધું કે માહરી શી વિગેરેની બંદોબસ્તીઓ તો એ આગમંચની કરીજ લેવાયલી હતી, ને બીજે દિવસથી માહરે જાન્યુક જઈને ત્યાંજ રહેવાતું હતું.

મને તે વડી શિક્ષક અને રુકાતું મકાન વિગેરે ઘણું ગમ્યું. વળી જ્યાં ત્યાંથી હું માહરી ચડાઝમાં પાછી પડ્યા ઘણી આતુર થઈ ગઈ હતી. એક તો મને શીખવાની ખરાં દીલની ઘણી ઉલટ હતી, અને બીજું તો એ કે એ રીતે હું રોકાયલી રહું તો દીલગીરીના માહરા વિચારો જોડે એકલી પડાનો આ જે હાલ હાલમાં ઉપરાસાપરી પ્રસંગ થયા કરતો હતો તે વહી જાય.

માહરે માટે મોટે ખર્ચે ઘણાં કપડાં ચપડાં મીસીસ પાર્કસે વસાવ્યાં હતાં. બધાં શોગનાંજ, પછુ ઘણાં મોંઘાં ને ખર્ચાલું; અને તે અમળા માહરાપર જે મોટા ખર્ચે કરતી હતી, અને જે ઘણી ખર્ચાલુ ટપે લોડ સહી અમો રહેલાં હતાં તે બધું મને અજાણ્યમાં છક કરી મેળતું હતું. મમાવા તો મોહતાજ ને મુઢ્ઢીસ મરી ગયા, ને આ આછ ને તેનો દીકરો પોતે પછુ ખરેખરાં ગરીબ, ત્યારે હવે હાલમાં આટલું બધું ધન એ લોક પાસ આવ્યુંજ ક્યાંથી ?

તે રાત્રે હું ધારા મુજબ વેહલ્લી સુવા ગઈ, પણ ઉંઘ મને તરત આવી નહીં, ને હું એકાદ બે કલાક જાગતી પડી રહી હોવરા. મને ઘણા વિચારો આવ્યા ને ગયા. હવે અહીંથી વળી કાલ પછીથી માહરે નવાં ધરમાં (રુકામાં) જવું, રહેવું ને થર પડવાનું હતું તેની મને યાદ થઈ. મને લાગ્યું કે મીસીસ પાર્કસ ખરેખર માહરા સાથે ઘણી માયાથી વરતતી હતી, અને મરનારે કને લીધેલા કસમને સાચીજ પુરવાર થતી હતી; પણ ત્યારે મમાવાજી કાંય એને વાસ્તે મરતે દહાડે બેવિચારુ થયા હશે ? કેવા કરડા શબ્દોમાં એવણે એને બધી તાકીદો ફરમાવી હતી !

એમ કરતાં મને ઝુંફણુ આવી, ને હું પાછી જાગી ત્યારે પાસેનાં દેવધનાં મોટાં ઘડયાલમાં ૧૧ થોકાયા. એજ વખતે મને અમો રહેતાં હતાં તે મકાનમાં નીચે કોઈનેજ એમ કેહતો સાહાદ આવ્યો, “વૅલ, ગુડ બાય ત્યારે; ગુડ બાય સેવટ સુધીની !”

ઓ તે અવાજ ! મેં તે વરસો પછી સાંભળવા છતાં તરતજ ઓળખ્યો. એક વાર સાંભળેલો જીલ્લીજ ન જવાય તેવો તે એક અવાજ હતો. તે પેલા કોઈ બદમાશનો હતો, કે જેનાં ક્રરણથી માહરા મમાવાનું સેવટ એવી સીતાબી વચ્ચે આવી મધું હતું. હા, તેજ કે જે બે વરસપર પહેલેલો લીડસમાં અમારે ઘેર આવ્યો હતો, ને માહરા મમાવા

ત્યારે પણ તેને જોઈને એટલાજ ખીલીયા હતા. તેના અવાજ હાલમાં અત્રે પાછો અચ્ચુમ સાંભળતા હું ચથરી ગઈ, મગર મેં કન તીક્ષ્ણ કર્યા ને વળી ત્યારે મીસીસ પાર્કિસને જવખમાં કહેતાં સાંભળી, “આસ્તે બોલ; આસ્તે બોલ! ને હવે જ, ગુડમાય. તું જાણે જો ફરી આયોજ તો, ને હવે જો આવશે તો—” અને પાકીનું અને સંભળાયું નહીં. દેખીતી રીતે તેણીએ પાકીનું બોલતાં અવાજ વધતો ધીમે કરી નાખ્યો હતો.

એ પછી જરા વારમાં પાકીનું મોટું પારણું ઉઠાયું ને બધે ચથું, ને પછી તરતજ મીસીસ પાર્કિસ ઉપર ધારા મુજબ પોતે સુવા આવી, એટલે હું ઉંઘાપથીજ હોઉં તેમ ચીંચી મીંચી થઈ પડી રહી.

મને એ પછી તરત પાછી ઉંઘ આવી નહીં. મને ધણુંજ અજબ લાગ્યું કે આ આદમી આ બધાં પર એટલી સત્તા ધરાવી શકતો હતો! એ હતો કોણ? તે અહીં ખી કેમ કુટી નીકળ્યો ને આવી શક્યો હશે? વધારે મોટી અજબખી તો એ હતી કે મીસીસ પાર્કિસ તેને જોળખતી હોયતું માહરી કને તો તદનજ ધનકાર ગણ હતી, અને ત્યારે એવી એક ઠગાઈ એ ન્હાની વાતમાં તેણીએ શું કરતા કરેલી હોવી જોઈએ?

જેનો મેં સાહસ સાંભળ્યો હતો તે આદમી એજ હતો તે માટે હું હાલમાં જરા ખી શંકાશીજ બની નહીં. શંકાશીજ જો થતે તો તરત ઉડીને દાદર પર વાંકી વલીને કે બારી-એથી ખી તેને જોતે ને માહરી ખાતરી કરતે. આ તો તેના અવાજમાં એક એવી કાંધ ખાસ ખામી હતી કે આટલો થોડો તે સાંભળેલો ને આટલે લાંબે વખતે તે પછી પાછો સાંભળ્યો તોખી તરતજ હું તે પીછણી શકી !

ખીજ સહવારે હું માહરી નવી રકુલમાં ગઈ. મેં મીસીસ પાર્કિસને આગલી રાતના બનાવ માટે કાંધ પુછ્યુંજ નહીં. મેં જોયું કે તે બેફાલ હતું. ઉલટું હું તે વાત જાંચતી હતી એમ માહીતી થતાં તે વધતી ગભરાશે ને વધતું છુપાવશે એમ માહરી ખાતરી હતી.

એ નવી રકુલ ધણી મચેલી, મોટી ને મજાહની હતી તે હું કહી ચુકી છું. છોકરીઓ બધી વચ્ચે વાંધેની હતી—મુઢલીસ કાંધ નહી. બધી છોકરીઓ મલતાવડી અને મજાહની હતી, અને હું તે બધીઓ જોડે બેઠીજ મલી ગઈ; પણ જો એક ચોકકસ સાથે યોગજ દહાગમાં મને ધણાં મેઠાં સહીઆરાં થયાં તે તો મીસ જુલિયટ નોરમન નામની એક છોકરી હતી. તે માહરા કરતાં બેએક વરસ વડી હતી ને ખરેખર ધણી બલી હતી. તેનો સ્વભાવ ને તબેહ, એમ છતાં, માહરાથી તદનજ ઉચ્ચતાં હતાં, એટલે એ એક અજબખી હતી કે અમારાં મન એમ વહેલાં મલી ગયાં ને અમે મોટાં દોસ્ત થયાં. જુલિયટ ઉતાવળી, તામસી, આલસુ, કાંઈની ખી સાથે બેલાઈ જાય તેનાંની ને રમત્યાલ હતી, અમારે હું ધીરી, ઠંડી, ઉંઘોગી અને એકાંત સાંધનારી હતી.

તે દેખીતી પૈસાવાલાં માખાપની એક બેટી હતી, કેમજે તેના પેહરવેષ બધા મોંઘી કીમતના ને ખરચાણ હતા. વળી “પોકેટ મની” ખી તેની પાસે હોવા ઘટે તેથી ધણા બચાવ રહેતા. ફક્ત તેનાં માખાપ કાણુ તે કંઈ સમજ નહી પડતી હતી, ને

એકરીઓ અસેમસે, જ્યારે તેના જોડે પીખાતી ત્યારે, તે વાતનાં થીસનાં કરેતી, જે તે શુપચુપ સાંખી જતી. “ મોટાં માયખાપ લાવીજી !—માયખાપ ઇજ્જતવાલાં ધણીની ! ” એવા એવા તેઓની નિરૂપના ટીકકા થતાં હું સાંભળતી, પણ તે ગેરસહુકતું કરેલું સમજતું નહીં. તેણીનું દીલ દુખાવ કરી મોઢે મઢી માહરાં સહીને પુછવા મને ગમતું હતું નહીં.

તે ધણી સુંદર ને ધણી હેતરંતી હતી. ઉપલા અવગુણો તેનામાં હતા ખરા, પણ તે કશીજ રીતે ખરામ ચાલની કે દીલની સમ્પત ન હતી, અને તેનો એકજ દાખમો કે પોતે આટલી આલસુ છતાં મને અજ્ઞાસ કરતાં કદી રોકતી નહીં, પણ સાંખી પોતે આટલી આલસુ ઉધરી તેનો બલાપો વટીક કરેતી. એ પૈસાનુંજ વધારે કરોને પરીણામ હતું. તેનાં માખાપ પોતાની ધરની ગાડીમાં અવારનવાર તેને રકુત્રમાં મલવા આવતાં ને લાડ લડાવતાં, જે કારણથીજ તે એટલી અયાસી ને બેપરવાહ ઉધરવા પામી હતી. બચ્ચાંના બીમારમાં ધણી વખત અજાણ્ય ભોળપણમાં તેમનાં માખાપ પોતેજ મોટો ફાલો આપે છે ને સાંધણજીત થાય છે તેનો આ એક દેખીતો દ્રષ્ટાંટ છે.

એમ બે વરસ, વળી, મહારાં એ રકુત્રનાં બી ગમડી ગયાં, કે જે દરમ્યાન જીલી માહરી ધણીજ હેતપ્રીતની સહી થઇ હતી. એ પછી એક વેકેશન (છુટી)માં તે પોતાને ઘર ગઇ તે પાછી આવીજ નહીં. ઉડી ગઇ. રેજીસ્ટરમાંથી તેનું નામ કાઢી નાખવામાં આવ્યું ત્યારેજ મેં તો જાણ્યું.

માહરો હાલ બી ધણો ફર્યો હતો. પેહલાજ વેકેશનમાં મીસીસ પાર્કસ મને ઘર લઇ જવા આવી ત્યારે પેલાં મકાનમાં નહીં પણ એક સુશોભીત બગીચા સાથના નવા કુશાદે બંગલામાં તે મને લઇ ગઇ. હવે તે લોક એ નવાં મકાનમાં ને ફેશનેબલ લક્ષ્યામાં ખાલી કરીને થર પડ્યાં હતાં ! હું તો કંઈ એટલી અજાણ થઇ ! ચામસ પાર્કસે ગાડી રાખેલી, ને બે ચાર તો નોકરનફર ! ! બધો પાસેજ ઉત્તરાઇ ગયો જણાયો. ચામસે પેલા મોલીસીટરોની નેકરી વટીક છોડી દીધી હતી, ને વરંદાપર એક પ્રાસપેક્ટ મારેલી તેપર તેનાં નામ ઉપરાંત નીચે જીના હરફે “ વડીલ ” કરીને લખેલું. વડીલ ક્યારે થયો ને પાસ કંઈ કોલેજમાંથી થયો તે વાતનો તો સેહતાનને હવાલો !

હજી બી એટલા બધા પૈસા ક્યાંથી એકદમ ને અચાનક આવ્યા ને એ લોક મને મનને કડા જાણ્યું કાંઈ કહ્યું નહીં, ને મેં કાંઈ પુછ્યું નહીં. હું પુરતી સુખી હતી, માહરી પર તેઓ જોષએ એટલાં મેહરબાન હતાં, તો પછી માહરે એ ગામતી કનચાર કરેલીજ શું કરવા જોષએ ? કેહજે કાજીજી દુખલા કયું તો સારે ગાંઉડી પંચાત, તેજો માહરે માહરો હાલ બનાવો ન હો. હું જોતી હતી એવી પુરતી સુખી ને સંતોષી હતી.

મેં માહરાં કુદરતે ને હરીતે એ બધી વીગનો લખી. હું અવારનવાર કાગળો તો લખતી હતી. અત્રે અમે આવીને સુખથી રહ્યાં હતાં ને હું મોટી રકુત્રમાં ગઇ હતી તે બી મેં લખ્યું.

અને મને એ છેલ્લા કાગળના જવાબો આવ્યા. હંરો તો માહરાં બલાંથી ધણે રાજ થયલો ને ઉચ્છ્રમંદ અનેલો હતો, પણ માહરાં પુછએ અમારા એ આગ્યોદય માટે જશ ખી પોતાનાં કાગળમાં અન્યખી બતાવી નહીં. ઉલટું, “એ તો હું ધારતીતીજ” એમ તેવણે લખ્યું, જેથી ખરેખર મને ઘણી વધારે અન્યખી લાગી.

એમ ત્રણ વરસ એ નવી રુઝમાં પવનની પાંખપર પસાર થઇ ગયાં, ને હું ૧૬ વરસની વયની થઇ. હું બધી મોટી રજા “માહરે ઘેર” (મીસીસ પાર્કસના આસરામાંજ) ગુજારતી. માહરાં પુછએ મને ઘણી વખત શેરીલ્ડ બોલાવી હતી, પણ મીસીસ પાર્કસ જવાબ નહીં દેતી. તે ઘણાં હેતયાં વેકેશન તો પોતાનેજ ત્યાં ગુજારવાની હંમેશ માહરી સાથે બોહોંસ લઇ બેસતી.

અને એમ કેવું મજાહનું બધું ગમડતું હતું ત્યારે વળી મને નવો ફટકો પડ્યો! એક દાહડો માહરાં વડાં શીક્ષકે મને હાલમાં પોતાની કને બોલાવીને માહરો ખરડો પસવારી કહ્યું, “તાહરે ઘેરની ગાડી તુને જલદીથી લેવા આવેલી છે. તાહરાં બલાં વાલી મીસીસ પાર્કસ ઘણાં ખીમાર થઇ ગીયાંછ. જલદી જ, ડીઅર.”

હું એ સાંભળી તદન ગભરાઇ ગઇ ને તરતજ અમારી ગાડીમાં ઘેર ગઇ. ત્યાં જઇને જોઉં તો બધું ખલાસ થઇ ગયલું! ગરીબ મીસીસ પાર્કસના ખાધામાં આગળી રાત્રે કાંઇ એવું આવ્યું હશે જે તેણીને કોલેરા થઇ આવ્યો, ને ખીજી બપોર થતાં સુધીમાં તો તે આખર પણ થઇ ગઇ! આદમીની જીંદગીની નાપાયદારીને એથી જાસ્તી પુરાવો શું જોઇએ?

આ ઝટકો વળી નવેસરથી મને ઘણો જલુન લાગ્યો. તે મમે તેવી હતી પણ તેની ઓથ ને પનાહ મને ઘણી મોટી હતી, ને માહરી જોડે કંઇ ખી શક વગર તે નીતિથી ને બલાઇથીજ વરતી હતી. એટલા વારને આ ખોટ, મને લાગ્યું કે, માહરાં બલાં ને બવિષ માટે બેશક ઘણી ગંભીર હતી. માહરાં તો જાણે મામાપજ નવી રવેસે મરી ગયાં, ને મેં સ્વભાવિક એ વાતનો ઘણો ગમ કીધો.

“હવે તમારે તમારી જોડવણ કરી લેવી જોઇશે, મીસ પરસી,” ખીજીજ સહવારે—હજી તો મરનારની લાશની વ્યવસ્થા વટીક ન થયલી હતી તેવામાં—થોમસે મને બવાં ચઢાવી કહ્યું; “હું કંઇ હવે તમારા કશા ખરચ ઉપાડવાનો નથી. એ તો મધર ઘણાં બલાં હતાં.”

“ઓ, ત્યારે હવે વળી હું કાંહાં જાઉં?” મેં ખરાં દીલના ત્રાસ અને કકઝાટથી પોકારવું.

“કાંએ, તમારાં પુછ છેની? તેવણે તમારું પુરું કરવું જોઇએ!” તેણે થસ્સાથી જવાબ કરતાં કહ્યું. “અમે એ બોજ શાંતો ઉપાડ્યે? તમારા મમાવાનું નીમક ખાધેલું તેથી આટલું સુધી અમે કીધું તે બસ છેની?”

મેં માહરાં પુછને લખ્યું. પુછને ઘેર જવા ને રેહવા, અજબ જેવું છે કે, મને કંઇ થજુંજ મમતું હતું, અને તેથી ખરું કહું તો હાલનાં માહરાં મોટાં દુખમાં ખી એ ઉમીદ ને ખ્યાલ થવાથી મને ઘણો દીલાસો મલ્યો.

તેવણુનો તરતજ દીલસોઝ જવાન ફરી વળ્યો કે “હું” એવે આવે કામલ તુંને મલરી તેજ હાડે તને આવી મલકા” —ને ખરેખર આજે મતાં પેહલાં તો તેવણુ આવ્યાં બી ખરાં.

તેવણુ આ વખત એકલાંજ આવ્યાં હતાં. હંરી તે માહરી માફક એક મોટી રકુલમાં જતો હતો—તે રકુલ જ્યાં માહરા મમાવાના વચથી તેને વગર પગારે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો; અને મીંઝોમસ તેવણુને ઘણા અદમથી ને માનથી મલ્યો. તેણે તેવણુ આવતાં સાથે તેવણુના ઉતારાના ઓરડાની ધામધુમ વિગેરે ઘણી કરી. એ પછી અમે એકલાં પડ્યાં ત્યારે મેં માહરી મુશ્કેલી રડીને તેવણુને કહી, ને તેવણુ પોતાની હંમેશની ઉદારતાથી મને પેટમાં ચાંપી દીલાસો આપ્યો જે “મલે હવે માહરે ઘેર રહેજે. જેમ તેમ મજાવી લઈશું.”

“હા, પણ તમે બી બીચારાં ધણાં ગરીબ છેઓ, પુછજી, ને હું તમોને બોજે કેમ થાઉં?” મેંજ વાંધો કર્યો; “એમ તો હવે મેં પુરતી કળવણી લીધીજી, ને તમે કેહશો તો કેયે હું ટકુજન આપીને —”

“હવે તેની વાત કંઈ આજે છે?” માહરાં પુછ્યે હતી. કહ્યું; “તે બધું તેને વખત વારે થયા કરશે. હવે મને એ તો કહે કે મરનાર તાહરી સાથે કેમ ચાલીતી?”

“ઘણીજ સારી રીતે,” મેં ખાત્રી આપી; “હું તો જાણે માની બી નથી જકતી. મમાવાજી બીચારા પૈએ પૈને વારને આટલા મોહતાજ મરી ગીયા, ને આવ્યે તો જાણે માહરાજ પૈસાથી હું પોશાતી હોઉં તેમ બન્નો મીસીસ પાર્કસે ગઈ કાલે હક થઈ ત્યાં તુલક—”

“અને તે બધા તાહરાજ પૈસાનું હતું, નેહી,” માહરી અત્યંત તાણુબી વચ્ચે માહરાં પુછ્યે ઘણી ગંભીરતાથી કહ્યું; “તું નાહન હોવાથી તને સમજ પડતી હતી નહીં. તું જાણેજ—તાહરા મમાવા, તું માનતી આવીજ તેમ, મુશ્કેલી નહીં પણ ઘણા કંજુસ હતા. તેવણુ પોતાની પાછળ ત્રીસ હજાર પાઉંડનો તાહરે સાર વારસો મેલી ગયા, પણ તેવણુ એકલી મીસીસ પાર્કસેનેજ તાહરી એકઝીયુત્રીકસ બનાવી, નેણીને એકલીનેજ તે બધું સંપુર્ણ કરી જવાની ભુલ કરી”

મેં અન્યબીમાં આપ્યો ખોલી.

“આજે ફકતો હવે તને રવડાવી નાખેજી,” માહરાં પુછ્યે કહ્યું; “પણ તે બધી એની શરમખરેલી લુચ્ચાઈ છે; મગર કર્યે શું જે આપણું કંઈ ચલણુ નથી. મને આગળ એ લોકે વીલ વંચાવ્યું હતું, ને મેં જોયું કે બધું એ મરનારનાં નામપરજ તાહરા બેહેસ્તી મમાવા કરી ગએલા, એટલે માહરે શું ચાલે?”

હવે માહરી વારણુ આવી. માહરા મમાવાને મરવાની રાત્રે મેં બખાળતા ને મીસીસ પાર્કસેને કસમ આપતા જે સાંભળ્યા હતા તે અત્યાર સુધી તો પુછજીને મેં કહ્યું ન હતું, કેમજે મને ઉલટપાલટ સમજાવીને એ મીસીસ પાર્કસે માહરી પાસે તે માટે હા મણાવી

લીધી હતી; પણ હવે તે બેહેસ્ત પામી હતી એટલે માહરાં ચળકુરું બંધણી હું છુટી હતી, જે ખાલ થતાં મેં બધી વાત કરી, ને માહરાં કુદાએ તે ઘણીજ અજાણીથી સાંભળી. વળી પેલા કોઈ પેદા પડેલા બેદી આસામીની બી વાત મેં કરી, ને હેલ્લો લંડનમાં બી તે આવીને મીસીસ પાર્કસને એક રાત્રે મોડેથી મલી ગયો હતો તે બી મેં જણાવ્યું. માહરાં કુદા, મગર, તેને કશીજ રીતે જાણખી શકતાં લાગ્યાં નહીં. મેં તે કવો હતો તે વીસ્તારીને કહ્યું 'અરં', પણ તેવણે આગળ તેજ કોઈને કથે જોયો હોય તો જાણખે કુની?

એટલું તો અરં કે એ ક્ષયત સાંભળતાં માહરાં કુદા ઘણાંજ ઉસ્કેરામ આવેલાં દેખાયાં, અને બય, મમરાત, તાજુખી વિગેરે અનેક લાગણી તેઓના ચેહરામાં પણ પ્રગટ પડેલી હું વાંચી શકતી હતી. મને એક વખત તો એમ બી લાગ્યું કે એવણે તેને જાણખશે ને એ ક્ષણ બેદી આસામી હતો તેનો તરત ખુલાસો મળી જશે; પણ હમનસીખે તેવણે તો નાજ કહ્યું—અને ત્યારે, મેં ઉપર કહ્યું તેમ, તેઓ એ વાત માટે બીલકુલ નાવાકેફ હોવા સિવાય બીજું અનુમાન હું શું મેલવી શકું?

મરનારનાં શબને ત્રીજે દાહડે જમીનમાં ગારવામા આવ્યું, અને તે પછી તેણીનું વીલ વંચાયું. ફક્ત અમો બે, ચામસ ને તેની બૈરી અને એક બે એ લોકનાં અંગત દોસ્તો હાજર હતાં. એક ત્રાહીત સોલીસીટરેજ મરનારનું વીલ કરેલું કહેવાતું હતું, ને તે તેણે પોતેજ આવીને અમને બધાને એકઠાં કરી વાંચી સંભળાવ્યું. તેમાં મરનાર પોતાનું સર્વસ્વ પોતાના દીકરા ચામસનેજ આપી ગયાં હતાં. માહરાં તો જુદાંજુદાં નામ બી નહીં હતું!!

"મેં ધારયુંતું તેજ થયું," માહરાં કુદાએ એ પછી અમે પાછાં એકઠાં પડ્યાં ત્યારે કહ્યું; "લે ચાલ, જે તુંને લુટશે તેને ખુદા પુછશે. હવે એ વાતનો ગમ કરવાનો નથી. આજેજ રહાંજે આપણે અત્રેથી જતાં રહીશું."

અને અમો ગયાં. ચામસે ઘણીજ ખુશીથી ને એકકે બોલે અમોને જતાની રજા આપી. તે તો જાણે જે તાઢાં પાણીએ કાસલ જતી હતી! જરા જુદાંજુદાં એકાદ દાહડો જાસ્તી રાખવાની બારચપામણી વટીક તેણે કરી નહીં. તેને તો એજ જોઇતું હતું. એટલા માટે હું જમને માહરી રકુલમાં શિક્ષકો ને ડોકરોંઓને જરા ઘડીયપકો મલી આવી, અને પછી તેજ દાહડે માહરાં કુદા સાથે શેરીલ્ડ જવા હું લંડનથી ઉપડી ગઇ.

પ્રકરણ ૬ હું.

હું માહરાં કુદાને ઘર એ પછીથી પુરતાં સુખમા રહી. અજાત પૈસાની જે દોરચોર મેં મરનાર મીસીસ પાર્કસ હસ્તક છેલ્લાં ઘરમાં અનુભવી હતી તેવું અત્રે કશું ન હતું; પણ ગરીબ સંસારે ઘણાં હેત પ્રીતનાં સુખમાં હું રહેતી હતી. હું માહરાં કુદાને તેઓનાં ઘેરનાં કામકાજમાં હાથ લાગતી, અને મુફતનો ખીચડો ખાતી હોવાને લીધે અને એ રીતે તેવણને ઉખોગી થવા હું ઘણી વીહીતી પડતી ને ખાતી રહેતી.

અને હું એ ઘરમાં આવ્યા પછી થોડા મહીનામાં તો છેલ્લી પરીક્ષામાં પાસ થઇને અમારો હારી હસ્તે ચેહરે પોતાને ઘેર પાછો ફર્યો. તે સ્કુલ લાઇપથી હવે પરવાર્યો હતો.

હું તો તે આવે એટલે તેને કાટી કરવા હોડી જવાની હતી, પણ તે આવ્યો ત્યારે હું તો જોઇને ગભરાઇ જઇ ને ખંચાઇને ઉભી. તે આમલ હતો તેવો હવે કાંઇ નાંધલો છોકરો નહીં હતો. તે તો મોટો માટીડો બની ગયો હતો! કેવો ઉચો ને ખુબસુરત ! હજી તેની મર્દાનગીમાં છોકરવનપણાંની બધી નરમાસ હતી, અને તે મીઠા ચેહરાને જવાબ કરતી સુંદરતાની નાજુકાત કોઇ કીસમે તેમાં કમ થઇ ગઇ ન હતી. તેના બાલ ખુદરતીજ કલ્ થયલા, ગુંઠડાંવાલા કાંઇ મને ઘણાજ ગમતા હતા, અને આંખમાં તો એટલી બધી ચંચલાઇની રોશણી હતી કે તેને આ સ્કુલનો આ કરતાં વેહેલો જરા ચાન્સ જો મળ્યો હોત તો તે ઘણી નાંધલી ઉંમરમાં પાસ થતે એમ હું ખરાં દીલથી માનતી હતી. તેનું કપાલ ઉંચું, મોટું ને ચલકતું હતું, ને સામટી રીતે કોઇ બી માતા મગર થઇ શકે એવોજ તે એક ખરો સોહામણો સપુત હતો. હાલ તે અદારેક વરસનો હશે.

તે બી મને પેહલાં તો આવતાં સાથે મલવા ધર્યો. તે હસતે મુખડે એમ ધસી આવ્યો તો ખરો, પણ મને જોતાં સાથે તે બી તરતજ ખંચાયો ! અમો બંને અમારા જીવથી જાણે ઓશકાયાં. અમો છોક પાંચ વરસે એકમેકને પાછાં જોતાં અને મલતાં હતાં; પણ એ ઓશક હારીના ભાગપર ઘણી ટુંક વખતની પુરવાર થઇ. તેણે તરત તે દીલથી દુર કાઢી, ને મેં શેકહેન્ડમાં લાંબો કરેલો હાથ પકડી મને પોતાનાં પાસાંમાં ખેંચી તે પવિત્ર જ્હાલથી મને બગલગીર થયો. મને કેહવા લાગ્યો જે હું કેટલી જલ્દી મોટી ને કેટલી બધી સુંદર થઇ ગઇ હતી, વિગેરે ! મેં, અલબત્ત, કહ્યું નહીં જે તેને માટેનો માહરો નવીન અનુભવ ને માહરું મત પણ એજ પ્રકારનાં હતાં !

અને પછી હું જેમ એ મલા જવાંનના સહવાસમાં જાસ્તી રહી તેમ તે મને વધતોજ ગમ્યો. તે એક શુદ્ધો ન્હાનો મહસ્થ હતો. તેની વીધવા મા પરનાં તેનાં હેત, કાલજ ને વક્ષાની જાંણે હજી ન હતી, અને મને બી એક બાઇના શુદ્ધ પ્રેમથીજ તે ચાહતો જણાતો હતો. તેના સ્વભાવ એટલો સરસ ને મીઠો હતો કે કોઇ બી વાતમાં મેં તેને કદી ચીરડાતો જાંણ્યો નહીં, ને ઘરની જંગલ કે ગરીબીનાં સંકટથી હીમત હારી જો માહરાં ડુધ કદી ખીજવાય તો તે તેવજીને એવાં તો સમજાવીને સ્વભાવ સમાલવા સહલાહ આપતો કે તેની જાડુઇ અસર માહરાં ડુધ પર બી ખરેખર ઘણી થતી. તે કોઇ ધંધા કે હોનરમાં હવે પડવા માંગતો હતો. તે જ્યાં ત્યાંથી માને અને મને કંઇ કમાઇને ઘણાં સુખમાં રાખી શકે એ તેનો મોટામાંમોટો લોભ હતો, પણ તે બીચારાને માથે વાસે કોઇ હતું નહીં એટલે તેને કાંઇ સુઝતું ન હતું. તે ટુંક પગારમાં ગોડવાઇ જવા માંગતો ન હતો. તે તો કાંઇ એવી લાઇન જોતો હતો કે જેમાં તે નામ અને હામ બંને મેલવી શકે, પણ તેવું કંઈ જડતું ન હતું, ને અમે ખેરાંઓ તે શી સહલાહ આપી શક્યે ?

મગર એ વાતથી મેં માહરાં ડુધમાયને અવારનવાર ઘણાં મુજતાં જોયાં. પૈસા ટકાની મુશ્કેલી તેઓનાં ઘરમાં ઘણી ખુલ્લી નજરે આવતી હતી, અને હું માહરા જીવથી,

તેથી, ઘણી ગભરાવા ને આશંકવા લાગી. એક દાહડો, એટલા વાસ્તે, હરી ખાહાર સધાવેલો હતો ત્યારે મેં માહરાં કુધ સાથે એકાંત જોધ વાત ઉપાડી.

“એમ તો મને અત્રે પડી રહેતાં ધણુંજ નરસ લાગેજ, કુધજ,” મેં કહ્યું; “મને ક્યે કાંધ નોકરી કરવીજ જોધએ.”

“પણ તું શું નોકરી કરવાની છે, દીકરી?”

“કાંએ, કુધજ, મને શું નાધલાં છેકરાંઓને શીખવવાની ગરરનેસની નોકરી નહીં મલશે!”

“હા, પણ હું તને છેકરીની જાતને એમ એકલી પરાયે આશરે કેમ મોકલી શકું?”

“ઓ, તેમાં તે શું થયે ગીધું?” મેં તકરાર ઉઠાવી; “હું આટલું સુધી તો તમોને જોળે થની પડી રહી, પણ એમ તે માહરાથી ક્યાંક સુધી પડી રહેવાય?”

“અરે, હરી જો ક્યે ગાહવાધ જતો હોયની તો બધી જાંજલ મટે,” માહરાં કુધએ સાચાં દીક્ષના બજાપાથી કહ્યું—અને મેં તો એ પરથી હવે નક્કી કરાવજ કીધે કે માહરે માહરો અંગત ઉદ્યોગ કરીને કમાધ ખાવું. એશ્વક, હું ઘણી મુશ્કેલીથીજ માહરાં કુધને મનાવીને આયદા તેઓની એ વાત માટે મંજુરયાત મેલવી શકી, ને હરીને તો મેં કાંધ પુછ્યું કે કહ્યુંજ નહીં. હું જાંજુતીતી કે તેને ગમવાનું નથી ને તે તુધાંજુ કરશે. કુધજને બી તેજ રીકર હોવી જોધએ, કેમજે મેં જોયું કે તેવજુ બી એ માહરા એરાધ બાએ તેની કને કશીજ વાત કરી નહીં, અને તેથી ગુપચુપ મને માહરી બદોબસતી કરી લેવાની ફાવત થય.

મેં અવલ તો મીંચ ઓમસ પાર્કસનેજ લાંડન ખાતે સમજાવીને લખ્યું. મેં લખ્યું જે મને માહરાં ગરીજ કુધને જોળે થધને પડી રહેવા ગમતું નથી, ને તેથી તેજુ મેહરખાની કરી માહરે વાસ્તે પોતાના વગસગથી કોઇ ઇજ્જતદાર નોકરી જોધ કાઢવી. તેનો જવાબ આજે તે ટુંકા ને ઠંડો—કાસલ કાઢવા જેવો—જણાયો. તે લખતો હતો કે માહરં કાગલ મયું ત્યારે તે તો તેનાં ફૂમીલી સાથે આખાં ક્રાંટીનન્ટ પર ફરવા નિકળવાની ધમાલ ને ગરબડમાં હતો, જેથી કશું કરી શકે એમ નહીં હતું, પણ “આમલી પાછલી શરમ કરીને,” તે લખતો હતો, “મેં માહરે પોતાને ખરચે અત્રેનાં આગેવાન પેપરમાં તમો માંગોજ તે મતજબની નોકરી વાસ્તે જાહેરખખરો છપાવી છે, ને તમારંજ અદ્રેસ તેમાં આપેલું છે, એટલે જવાબો જો કાંધ હશે તો પરમાધ તમોનેજ મલશે.”

મેં એ કાગલ કુધને વંચાવ્યું, ને તેવજુ તો એવા છેડપાં! જે મારંજ ધન પચાવી પાડી બેઠેલો તે પોતાના ખરચે બે ચાર જાહેર ખખરો છપાવાનો ઉપકાર વળી મને પાક બેહયાધથી કહી સંભળાવતો હતો !!

મગર એ ઓમસ પાર્કસની લુઆધપરથી પાછી આમલી પાછલી વાત નિકળી, અને ત્યારે તે તકનો લાભ લઈ મેં પેલા બેદી આસામીની વાત પાછી કાઢી કુધને જોખો ફરી એક વાર ચાંપી જોખો.

“પણ તમને કંઈ ધ્યાન આવતું હોશીની, પ્રુધમાય,—તમે કંઈ યાદ કરી શકતાં હોશીની જે એ કોણ હોવો જોઈએ?”

પ્રુધમાય જરા અચક્યાં, ને પછી ઉતાવળથી કહ્યું, “નહીં રે માય, મને શું ખબર હોય?”—અને જાણે એ વાત લંબાવા ચાહતાંજ ન હોય તેમ તરત કંઈ કામ યાદ આવી જવાનું ખાંહાણું આપી ઉઠીજ ગયાં, એટલે વળી પાછી એ વાત ત્યાંજ ઢગ પડી.

એ પછી દસેક દાહડે મને ટપાલમાં એક કાગલ આવ્યું. હું તુરત સમજી કે પેલા પાર્કિસે આપેલી જાહેરખબરો માંહેલી એકનો તે જવાબ હોવો જોઈએ, ને હતું બી તેમજ. કોઈ બૈરાંના સુંદર મરોડદાર હરફતું લખેલું તે કાગળ હતું. તે લખનાર કોઈ કરનલ લેન સની બૈરી હતી, ને તે પોતેજ લખતી હતી. તે જણાવતી હતી કે માહરે એ નાઘલી છોકરીએ વરસ છ ને આંઠનીનો હવાલો લેવાનો હતો, કે જે લોક તખ્તની ધણી નખલી હોવાથી રકુલમાં જઈ શકતી ન હતી, અને ગવરનેસ હસ્તક, તેથી, તેમને ઘરમાંજ જરૂરજોગા ફેળવવા તે માખાપનો એસદો હતો. તેણે ધણો મન માનતો પગાર લખ્યો હતો, ને ધણું સુખવાસી રહેવાનાં ને ખાવાનાંની સગવડની ખાત્રી આપી હતી, એટલે એટલું જલદી એવું એક ચાહવા જોગ ખાંચરું મલી જવા માટે હું માહરાં મનથી ધણી ખુશી ને ખુશીની શુગરગુજર થઈ. માહરી મુસાફરીનો ખરચ આપવાનું બી તેમાં લખેલું હતું, ને આવવુંજ હોય તો તરત નિકળવાની તાકીદ ફરમાવેલી હતી.

ફક્ત હું દીલગીર એટલા માટે થઈ કે સરજત વળી મને આ હેતવંતાં વાહલાંઓથી વિખુટી કરતી હતી, ને પ્રુધને બી એજ માટે ઘણું લાગતું હતું; મગર વધારે મોટી મુશ્કેલ તો હવે ખરી હકીકત હરીને કહીને તેને સમજાવી લેવાની હતી.

મેંજ તેને કહ્યું, અને તે તો તે સાંભળી દીગમુઠ થઈ ગયો. તેને કેટલો ગુસ્સો ને કેવું દુખ લાગ્યું તે સઘળું આયના પેરે તેના ઝલકતા મુખપર પ્રગટ પડેલું હું જોઈ શકતી હતી. તે કદી ગુસ્સે નહીં થનારો ને નહીં ચીરડાનારો તે પોતાની મા સાથે બી આજે તો પેહલ્લીજ વાર ખુશ છોડાયો. “તમે કેહો તો એમ તો ટુંક પગારની નોકરી મને ધણી બી મલેછ, ને હું કેથે બી કલાર્ક તરીકે રહી જાઉં?” તેણે તકાળે કર્યો.

ટુંકમાં, બડી મુશ્કેલથી મેં તેને માહરા લાભમાં ઠંડો પાડ્યો ને છેલ્લે અંતે સમજાવી લીધો, ને બ્યારે હું જવા તૈયાર થઈ ત્યારે અમો ત્રણે જણ રડ્યાં. હરી બી માહરી ખાંધ પર માથું નાંખી રડ્યો. તે બીયારાને પોતાની સીફ નાચારી ને ગરીબીનું દેખીતી રીતે ધણું દુખ લાગતું હતું—તે ગરીબી ને નાચારી કે જે આ મુજબ જાણે ફરીને અમારો ફરજ્યાત વિયેગ કરાવતી હતી.

અકરણુ ૭ મું.

હું લ'ડન આવી પુગી. એ વખતે સાંહાંજના પાંચેકનો શુભાર થયેલો હતો ને ઠંડી ઘણી પડતી હતી. મેં, તેથી, રેશનપર આવતાંજ એક બાકુતી માડી કરી લીધી, અને હું પેલાં કાગલમાંનાં ઠેકાણાં મુજબ હંકારી ગયો. તે મહાન અન્સવીક રકપરમાં આવેલું હતું.

હવે જ્યારે માહરી માડી ત્યાં દરવાજા આગલ જઈ ઉભી કે જેઉંછ તો ધર તો ખંધ ! અને હું એ વાત માટે મનથી વિશ્વમય થતી હતી તેટલાં એક કોનસ્ટેબલે આવીને દાગડામાંના જીતની પેઠે દપ દધને માહરી માડીમાં ડોકું ખોર્યું.

હું તો એવી બીહીધી ! તે આદમીની એ બેહયાઈથી હું ગુસ્સામાં તેને કાંઈ કેહવા જતી હતી, પણ તેટલાં તેણે માનથી ટોપીને આંગલી લગાડી કહ્યું, “ મને માફ કરજો, મીસ, પણ તમે આજે ઘેરમાં કંઈ નોકરી મેલવવાની ઉમીદમાં આજે તરફ આવ્યાંછ ? ”

“ હા, ” મેં કહ્યું; “ કરનલ ને મીસીસ લેનીસ રહેછ તે એજ ઘેર કેની ? ”

“ એ તો ખરું, ” તેણે કહ્યું; “ પણ એ નામ તો તે લુગ્ગાંઓએ ખોટું ધારણ કરેલું હતું, ને તેઓનાં ભોપાલાં ઉધાડાં પડવાથી આજે સહવારેજ તે બેઉને પકડીને પહરેજ કરવામાં આવ્યાં છે ! ”

“ ઓ ખુદા ! ” મેં ગભરાત ને નાઉમેદીમાં પુકાર્યું—ને હું માહરી બેઠકમાં નીસોસ અટલી પડી, એટલે પેલો ભલો પોલીસવાલો ટોપીને પાછી આંગલી લગાડી, સલામ કરી, ખસી ગયો ને હું એકટી પડી.

હવે ? હવે માહરે કરવું તે શું ? મને તો કાંઈ જાણે સહમજજ નહીં પડે ! આ માહરો પેહલોજ અનુભવ ને તેમાં આટલો દગો !

મને પેહલાં તો મન થયું કે માહરે એકદમ શેરીલ્ડ માહરાં કુછજીને ધર પાછું કરવું, પણ પછી ખ્યાલ થયો કે છતી અહીં તક આવી છું એટલે હવે તો પેલા ભલા કોનસ્ટેબલની મદદથી અત્રેના કોઈ ન્હાનાં પણ આખરદાર હોટેલમાં થોબી જવું, અને કોઈ લાયક નોકરીની તલાસ કરી થર પડવું : પણ હજી તો હું એ વિચાર કરું ને તે પોલીસમેનને પાછો માહરી મદદે તેડું તેટલાં માહરી માડીની છેક લગોલગમાંથી બે બાંતુઓ પસાર થઈ જતી હતી, જેમાંની ન્હાનીને જેતાં મેં ખુશાલીની ખુમ મારી, કેમજે તે કોઈજ નહીં પણ પેલી માહરી સ્કુલર્સ મીસ જુલીએટ નૉરમન હતી !

તે મેં તેણીનું નામ પુકારતાં તરત ઉભી રહી ગઈ, અને મને જેમને ખરાં દીલથી હૃદ વનાની ખુશી થઈ ગઈ. તેની જોડે તેની માતા હતી, અને તે આગલ આલી જતી હતી તેને ખુમ મારીને તેણે થોબાડી, ને પાછી તેડીને માહરી જોડે મેલવી.

મેં હુંકમાં માહરી સાથ થયેલાં ઠગાઈની વાત તેઓને કહી, અને હું આ મોટાં સળવણી મુલકમાં કેવી આવીને નીરાધાર ફસી અને રવડી પડી હતી તે બધી દીલગીરીથી બહેર કર્યું.

“ઓ, ખચ્ચીતજ નહીં! રવડી કાંએ પડે?” જુલ્પટે જુરસાથી પુકાર્યું;
“આપણું ઘેર છે કેની?”

“ઓ હા રે, માહરી દીકરી,” તેની બધી માતા તરતજ એકમત થઇ; “કાંએ નહીં? હજાર વખત! માહરી જુલ્પી તો તુને હંમેશા યાદ કરે ને તહારી બધી ચાલની અમારી આગલ હજારો તારીફ કરે. અમારો બંધો અહીં તદ્દન પાસેજ છે. ફક્ત ખ્યાસ કદમ.”
—અને તેણીએ ગાડીવાલાને ધધાણી આપી એટલે હું પોતે માહરો અસજાબ ગાડીમાં રહેવા હઇ તેઓ સાથ ચાલતી જવા તુરત ઉતરી પડી.

મેં જોયું કે તે મા બેટી બંને ઘણા બપકાથી દ્રેસ થયેલી હતી. માતાના પોશાકમાં થોડુંક ટેસ્ટનું ખુન થયેલું હતું એમ કહીએ તોપણ ચાલે, પણ જુલ્પટ વધારે સંબાલભરી માણુમ પડતી હતી.

બંને મા દીકરી ઢોંગનાં નહીં પણ ખરાં દીલનાં બલાં જણાયાં—એટલે સુધી કે બ્યારે મેં પેલા કાનરોબલની સભ્યતાની વખાંણુ કરી ત્યારે જુલ્પીનાં માતા તેને તેની એ સંબાલ ને સભ્યતા માટે પોતાની ગીરેતું ઇનામ આપવા બજાદ થયાં, ને એક સીકકો તે “ઓ-નો,” “ઓ-નો” કરતા પોલીસમંતના હાથમાં સેરવી દીધો ત્યારેજ રહ્યાં.

હું એ મુજબ જલ્દીજ જુલ્પટનાં મકાનમાં થર પડી. તે એક સુખકારક અવયાન હતું, અને તેનાં માલીક પૈસાવાલાં હોવાનોજ પડધા પુકારતું હતું. બંને વર એવર આંગમાં લગાર કદાવર હતાં, ને એક સમ વયનાં—શુમારે વરસ પચાસેકની ઉંમરનાં—દેખાતાં હતાં. એક બલાં હતાં, ને બપકાનાં બંને શેકીન નજરે આવતાં, કેમજે જોકે જુલ્પીની માતા આ ઉંમરે બી ઘણી ખુમસુરત હોખાય, તોપણ વધારે ખુમસુરત દેખાવા ગાલ બીહીક લાગે તેવા તેણીએ કક્કર કરેલા હતા, ને પોશાકથી જુવાન દેખાવાના પરીજમમાં પડી હોય એમ દેખાઇ આવતું હતું. વળી ડોસાજી બી જુવાન રેહવાજ માંગતા હતા, ને બાલ જે સુફેદ થઇ ગયલા હતા તેને કક્કર કરીને કાલા બમ્મર ખનાવેલા એકજ સંબાલભરી નીલાહમાં દેખાઇ આવતા હતા!

એ મીઠો નૌરમન (જુલ્પટના પીતા) આગર બી માહરી સાથ કરવામાં આવેલી શરમ-ભરી ઠગાઇની વાત તે બંને બાંતુઓએ કરી, અને તે અહરથ પણ કોઇ પેલા કેહવાતા કરનલ પર લ્યાનત નાંખવામાં ઘણા ગરમ થયા. તેવજે પણ એ પછી એક બાપનાંજ હેતથી મને સગવડ થાય ત્યાં સુધી પોતાનાં મુજારક મકાનનાં છાપડાંનો આશરો આપવા માટે પોતાની હદ વગરની ખુશી જાહેર કરી, અને તેથી મને કશીજ રોતે હવે અસીકું લાગવું હતું નહીં.

બાંતું આઠ વાગે પીરસવામાં આવ્યું, ને તેબી ઘણું બપકાભર્યું હતું. ટેબલ પર ફુટમન ને પેજ હાજર હતા, જેથી જલ્પી બપકો મારતો હતો. એટલુંજ કે બંને વર એવરે હું બીહી ગઇ એટલી હદ સુધી રોપેનનાં ગ્લાસો ઉઘાડ્યાં, અને જુલ્પટે પણ ખાસ્સાં ત્રણથી ચાર ગ્લાસ ખાલી કર્યાં. મને ઘણી ખોદસ થઇ, પણ મેં નાજ કહ્યું જે મને મુતજમ તમેહ નથી.

હું તે રાત્રે વેહલી સુષ ગઇ. માહરા બલાં વળમાને એજ કહ્યું “ કે તું થાકેલી હોશે વાસ્તે આજે તો વેહલીજ સુષ જ,” ને જુલી પોતે માહરે માટે ખાસ તૈયાર કરવામાં આવેલા ઝોરડામાં મને લઇ ગઇ.

“ ચાલ, ધીરજથી સુષ જ. ખુદા બધું સારું કરશે,” તે હસીને કેહતી હતી; “ ને સહવારે દોડાદોડી કરીને ઉઠતી ના. આપરે તાંહાં તો બધું મેડેથી ઉઠવાને ધારે છે જો ! ”

ખીજ સહવારે, એમ છતાં, માહરી આંખ તો રબેતા મુજબ વેહલીજ ઉપડી, અને ત્યારે હું ઉઠીને રમતી રમતી તૈયાર થઇ; અને લગભગ તૈયાર થઇ રહી કે માહરી પડોશમાંજ જુલ્મતનો ઝોરડો હતો તે વચમાંતું બારણું ઉઘાડી તે પોતે માહરા રમમાં ચાલી આવી.

તેના ખુદ્દા પગમાં શોભીતાં સ્લીપર્સ હતાં, ને હીલપર એક મળહલું મારનીંગ રૅપર એળવી લીધેલું હતું. બાલ જે લાંબા, મોટા ને ભરાવદાર હતા તે તેનાં નગ્ન ખભાંપર એક ભારાતી માફક બેઢા પડેલા હતા. તેના હાથ ખભાં સુધી ઉઘાડા હતા, અને રૅપર મલાંમાંથી બધું ઢીલું ને નીચે ઉતરી પડેલું હતું.

“ ઓ, તૈયાર ખી ? ” મને તૈયાર થઇ ગયલી જોઇને તેણે તાગુખીમાં ખુમ પાડી; “ એ શું કેહવાય ? સઘડી ખી નથી સલગાવી ? ચંગ કાંએ નહીં વગાડયો ? માહરી મેડને કાંએ નહીં ટ્રેસ થવામાં મદદ થવા બોલાવી ? ”

હું હસી. “ રોજ મને કેઇ મેડ ટ્રેસ થવામાં મદદ કરવા આવતી હતી, જુલી ? ” મેં પુછ્યું.

“ જા બા, તું તો ચેરી થાએછ,” જુલ્મ્યાએ હોઠ ચઢવી કહ્યું; “ તાહરાં ઘેરમાં તું ગમે તેમ રહેલી હોય, પણ માહરાં ઘેરમાં તો હું પોતે જે સગવડો ભોગવું તે તું ને ખી મલવી જોઇએ કેની ? ”

મેં તેણીનો ઉપકાર માન્યો, ને ખાત્રી આપી જે મને જરૂર ન હતી.

“ ચાલ, ત્યારે હવે તૈયાર થયલી છે ત્યારે તો આવ માહરા ઝોરડામાં, ને હું ટ્રેસ થાઉં તેટલાં આપણે તાહેલાં મારશું,” જુલ્મ્યાએ કહ્યું; અને હું તો તદ્દન તૈયાર થઇ રહેલીજ હતી એટલે જરૂર જોઇ ઉંચું નીચું કરી નાખી તેણીની જોડે ઝટ તેના ઝોરડામાં ગઇ.

“ ચાલ, આજે તાહરે ખાતર હું ખી માહરે હાથેજ ટ્રેસ થવશ,” તેણીએ હસીને કહ્યું. “ હું ખી મેડને નથી બોલાવતી. તે હોશે તો આપણે છુટથી વાત કરી નહીં શકશું.”

“ પણ તું કાંએ એમ અગવડ ભોગવે ? ” મેં સમજવ્યું; “ એવી ખાનગી તોરની આપુને વાત કરવી છેજ શું જે ? ”

“ કંઈ નહીં, આત્રશે; તું ને ચાલ્યું કેની ? ” જુલ્મ્યાએ નાખતીથી કહ્યું—અને પછી તેણીએ પોતાના મોટા લાંબા કાશ બાજ એક હાથે ઝટકીને સરખા કીધા, અને ત્યાર બાદ તે ધીમે ધીમે બ્રશ કરતાં તે માહરા જોડે વાત કરવા બાગી.

તે એક ઘણું સુખમરક ઓરડો હતો. સઘડી તરતની સમયાવેલી પુર ખહારમાં જઈ હતી, ને બારી બારણાના પરબ ઘણી મોંઘી પ્રિયતાના ને સુચેન્દ્રિત હતા. તેના પથંગપર ટક્યાના ગલેફ પણ શુદ્ધાધ્ય હતા ને છેડે નક્સીની પીસી ઓરડા કરેલી હતી. એક મોટો આખાં કદની આરસીનો તખ્તો ઘણી મોંઘી ફેમનો હતો, ને તેની સાંમે સઘડીની નજીકમાં એક સુંદર સોફા હતો, કે જેનાપર બેસનાર, દેસ કરતાં, આરસી તેમજ સઘડી બંનેનો લાભ મેળવી શકે. જમીનપર ગલીઓ બી બરાવદાર ને બાંડો હતો, અને આખો ઓરડો ખુશખોથી બેઠકો રહેલો લાગતો હતો.

“હવે જહાલી નેલ,” પેલા સોફાપર ગોઠવણને અરધું આરસીમાં—અરધું માહરા બણી જેતાં, ને ધીમે ધીમે બાલ બ્રશ કરતાં જુલીએ કહ્યું, “સૌથી પહેલેનાં તે તાહરે માહરાં માએઆપનો ધંધો જાણવાનો છે.”

“ધંધો?” હું ચમકી; “ધંધામાં એવું તે શું છે?”—અને હવાં મને તરતજ યાદ થઈ કે રકુલમાં છોકરીઓ જ્યારે એના જેડે લડતી ત્યારે એનાં માઆપ માટે તુચ્છકાર બતાવી થીસનાં કરતી, અને એ એવું તે શું હશે તે વાસ્તે તે વખતે બી હું મનમાં અજબ થતી હતી.

“હા, દીકરા, ધંધા ધંધામાં બી ફેર છે કેની?” જુલ્યે જરા ખરવાણું જેવું દસીને કહ્યું.

“પણ તાહરાં માય બાપ આએ ઉમરે ને આટલા પૈસા છતાં ધંધો શાંનો કરે?” મેં અજબ થતાં પૂછ્યું.

“પૈસા?” જુલીએ હવે પોતે અજબ થતાં કહ્યું; “અમે એટલાં પૈસાવાલાં શું છછએ જે? લાવ્યે ને ખાઈએ તેવો અમારો હાલ છે. એટલુંજ કે એક માહરાં માય બાપની કમઘ મોટી છે તેથી ખુદાની દયાથી પુરતાં સુખમાં છેએ.”

“એટલે એ લોકને કેયે મોટો પગાર મહેલ—એમ?”

“હા.”

“શામાં?”

“નાટકમાં; માહરાં મમા પપાએ આખી ઉમર રોજપર ગુજરેલી છે, ને તેઓ ઘણાં સારાં એક્ટર કેહેવાય છે,” જઅઅરા શરમાતી હોય તે ઢપે જુલીએ માથું નમાવી કહ્યું.

હું ઘણી હેરત થઈ. મેં જુદાનાં માઆપનો આવો કોઈ ધંધો ધાર્યો હતો નહીં. મને તો એવો કોઈ દાહડે ખ્યાલ બી ન થયો હતો—જોકે કોઈ જવલેજ મોટા-આવા મને મીસીસ પાક'સ સાથે નાટકમાં જવા દેતા, ને તેણે ગુજરવા પછી હું લંડનમાં મીસીસ પાક'સ સાથે હતી ત્યારે પણ એકદ વાર એક ઘણું વખણામણો નાટક જઈને જોઈ આવી હતી.

“પણ તું તો અમે ઍક્ટરનું ફીમીલી હોવાને વાસ્તે અમને ધીકારણ કે અમારાથી સુઝાશે નહીં કેની, નહીં!” જુલ્યાએ જરા વારે આશાવંત પુછ્યું. “હું જાણું છું કે એ ધંધો ધણો અપજશ પામેલો છે, ને ઍક્ટર ઍક્ટ્રેસીસને વાસ્તે આઈં બોલાવું નથી. તેથીજ મને સ્કુલમાં હોઠરીઓ પજવતીતી, ને ખરેખર તો એમાં ગુન્હા હોય તેમ તે વખતે માહરી નાદાન અઢલે હું થોડીક એ યાદથી સરમાતીતી બી ખરી; પણ હવે હું જોઉં છું કે એમાં ખુરં શું છે? તું પોતે ખુરં માનેછ?”

“ઓ જરા બી નહી,” મેં પ્રમાણીક જોશથી કહ્યું; “કેમ બી પ્રમાણીક અને ધજ્જતદાર ધંધામાં ખુરં શું હોએ જે તેની ચાત?”

“વેલ સેડ,” માહરી સહીએ ખુશી થઇ જતાં કહ્યું. “તઃન ખરં બોલી! હું કખુઝ કહેં છું કે નાટક કરનારાં ને બાલે નાચનારાં ધણાં હીજાય છે, ને તેમાં કેટલુંક નાલેશીભરયું છે બી ખરં, પણ માહરી તકરાર એ છે. કે તેથી આખા વર્ગને વાસ્તે કાંએ ખુરં બોલાવું જોઇએ, ને ખુદ એ ધંધાને કાંએ લોકોએ હીચુવો જોઇએ? એમ તો બીજા ધંધાઓમાં ખરાબી નથી?”

“હું તો એમાં કંઈ ખરાબી જોતીજ નથી,” મેં સઘાઇથી પાછું કહ્યું.

“તે તો કારણ કે તું હજી એ જાંદગીનું કશુંજ જાણતી નથી,” જુલ્યાએ સમજાવ્યું. “હું બી કેહું છું કે એમાં ખુરં છે, પણ તે આદમી ખુરાં થાય તોજ છે એ માહરી તકરાર છે. હવે માહરાં માએ બાપનોજ દાખલો લેની! આખી જાંદગી એ લોકે રોજપર ગુજારેલી છે પણ ધણી ધજ્જતથી ગુજારેલી છે, ને ચાહવું ખુરાવું તો હું બી માહરી ધજ્જત સમાવશ.”

“એટલે?” મેં મોટી તાજુમીમાં પુછ્યું; “તું બી ત્યારે રોજપર જોગાઇ ચુકી?”

“હાસતો; એ તો દરજીતો દીકરો દરજી, ને સુથારતો દીકરો સુથાર!” જુલ્યાએ હસીને કહ્યું; “હુન્યાતો એ રવૈયો છે; પણ હું તો ફક્ત બાલે ડાન્સર છેઉં, ને રોજનાં ડાન્સીંગમાંજ મેં નામ મેલવેલું છે.”

“ઓ, ત્યારે મેં કેમ નહીં તહારં નામ વખણાવું સાંભળ્યું હોશે?”

“તેં કોઇ દાહડો કોઇ માડમુઆઝેવ ડીવીઝેટનું નામ સાંભળ્યું?”

“હા; તે તો સાંભળ્યું. મને યાદ છે કે અમે લંડનમાં આગ્યા પછી મીસીસ પાર્કસ તેનું ડાન્સીંગ જોઇ આગ્યાં હતાં ને ધણી વખાંચુ કરતાં હાં. હું જરા અનમતી હોવાથી તે રાત્રે જઇ નહીં શકીતી.”

“તે હજી છેઉ,” જુલ્યાએ હસી પડતાં કહ્યું.

“ઓ, પણ ત્યારે નામ કાંએ બદલ્યું?”

“નાટકોમાં આપણું નામ ચાલે નહીં,” જુલ્યટે સમજાવ્યું; “અધું જેમ ટીપ્પાપના બપકાતું તેમ નામ બી બપકાદાર જોઈએ.”—પછી વળી જરા થોપીને વધાર્યું, “એટલું સારું છે કે મને આપું વરસ કામ આપવું પડતું નથી. મને તો માહરાં કામનો ખેલ મુકાય ત્યારેજ જવાતું ને તેથી છુટી ઘણી ને વળી પગાર સારો.”

“શું પગાર મહતો હોશે?”

“અમોને ત્રણને મલીને દર અડવાડયે રૂપ ગીની,” જુલ્યટે સમજાવ્યું; “હાલમાં માહરાં મમા પપાનો પાર્ટ નથી ને છુટી છે. આવતા બુધવારથી પાછું રોજ જવું પડશે.”

“કેટલું અજબ જેવું!” મેં અરધું મનસે-અરધું મોટે કહ્યું.

“જરા બી નહીં,” જુલ્યટે જવાબ કર્યો. “એક લેખે જોઈએ તો ધંધો ઘણી ઇજ્જતનો બી છે. માહરાં મમા પપાની ઓલખાણ વારતે તું શું ધારેછ? અધા મોટા મોટા હોર્ડસ એ લોકના ક્રેન્ડસ છે.”

હુંકમાં, આ રીતે તે સહવારે અમે આપસ આપસમાં પુષ્કળ વાતચીત કરી, અને મેં તેમાં ઘણીક વિગતો તદ્દન નવી ને નહીં ધારેલીજ જાણી. હજી માહરી ગોઠવણ તો તેની જગ્યાએ તેટલાં હાલ તો હું આ નૌરમન ફ્રીલી વિશે ઘણું નવું જાણવા પામી.

“તું તાહરી પોતાની કંઈજ શીકર ના કર,” જુલ્યટે એ માહરી શીકરોના જવાબમાં કહ્યું; “મમા પપા ખરેખર ઘણા બડાં છે, ને તેથી તું કેયે થર પડી શકે તેટલાં આમે ઘેર તાહરું પોતાનુંજ સમજ. જરા આ તાહરા જીવથી ઓશકાતી ના.”

“હા, પણ માહરે માહરાં ધ્રુધને હું કાંઠાં છેઉં તે બધી વિગત લખવી તો જોઈએ?”

“ને લખતી! તેમાં વાંધો શું છે?” જુલ્યટે હીંમત આપી; “તું લખ કે હું માહરી એક સહીને ઘેર રહેલી છેઉં તેથી કંઈ શીકર ના કરતાં. એટલુંજ”—તેણે જરા અચકાતાં અચકાતાં વધાર્યું, “કે મમા પપા એકટર્સ છે તે ગમે ને બને તો લખતી ના. એ નામ વાપરું છે, ને તેથી તાહરાં ધ્રુધ નકામાં કદાચ વહેમાએ કે બડકા જાય!”

ગરીબ બીચારી! કેટલી પોતાના એક પ્રમાણીક ધંધા માટે મનથી વગર કારણે ઓશકાતી હતી! મગર મને બી લાગ્યું કે તેની એ સમજાવતમાં ઘણું વચ્ચુદ હતું, જેથી મેં માહરાં ધ્રુધજીને ને હૈરીને હુ કેમ ફસી પડી ને મને કેમ મદદ મળી તે બધી વીગત લખતાં મીં ને મીસીસ નૌરમનનો ધંધો લખવાના યોજના અખાડાજ કર્યા.

પ્રકરણ ૮ મું.

મેં નાટકો—હું આગળ કહી ચુકી છું તેમ—અવારનવાર બે ચાર જોયા હતા, પણ એ ધંધાની કાલી અને ધોલી બને સાધડ હોવાનો તો મને કદી ખ્યાલ બી ન થયો હતો, ને માહરા જેવી નાવારેશ છોઢરીઓ ઇજ્જત સાચવીને રહે તો એ ધંધામાં મોટી કમાઈ ને ઘણી મોટી નામના કરી શકે એ મેં તો જીંદગીભરમાં જાણું પેહલ્લીજ વાર જુલ્યટને મોંઢેથી સાંભળ્યું!

અને ત્યારથી ગવરનેસની નોકરીને બદલે એકત્રેસ (નાટક કરનારી) થયાનો મને મનમાં છુપ્યો લોભ થયો. જુલ્યટનો પણ તેજ મોટો અરમાન હતો. તે એકરી દીલની ભક્તી હતી અને મને ધણું સાચાં હેતુથી ચાહતી હતી, માટે હું તેનાજ ધંધામાં જોડાઉં ને નામનાં કરું એવી ઇચ્છાઓ તે અનેક નરતયા માહરી આગળ જાહેર કરતી રહી. વળી તેનાં ભક્તો માયાપ પણ એજ વિચારનાં માણુમ પડ્યાં, ને પોતાની નાટકી નોકરીના સમયે તેઓ જે દેખીનાં સુખ ને મોટી ઓળખપીછાંણુના વૈભવ તથા ઇજ્જતથી જીંદગી ગુજરતાં હતાં તે બધું નજરે જોયલું એ ખ્યાલમાં મને વધારે મુસ્તકીમ અનાવવાને ધણું મદદગાર થયું.

હું, એ ઉપરથી, જુલ્યટની ઇચ્છાને માન આપી તેઓનાં ઘરમાં આવ્યા પછીના ત્રીજે દિવસે તેઓ સાથે નાટકશાળામાં ગઈ. મેં આગળ કહ્યું છે તેમ મીં અને મીસીસ નોરમન (જુલ્યટનાં માતૃપીતા) ને પણ જુલ્યટવાલીજ કંપનીમાં નોકરી મળી હતી, અને તેઓ આજે પેહલ્લીજ વાર પોતપોતાના પાર્ટ્સ મોંઢે કરીને રીહીઅરસસમાં જતાં હતાં, એટલે તે બંધાંઓ બેગી તેઓનાં માયાળુ ઇજ્જતને માન આપી હું જી ગઈ. રોજ મેં એ આગમય કહી જોયું ન હતું, ને તેથી પડદા પાછળની એ જીંદગી કેટલી થતી હોતી જોઈએ તે નજરે જોયા અને તેનો અભ્યાસ કરવા હું પોતે પણ ઘણી આતુર બની ગઈ હતી.

જુલ્યટ પેહલ્લાં તો પાધરી અને પોતાની સાથે રોજ પરના પોતાના ટ્રેસીંગ રૂમમાં જ લઈ ગઈ. તે એક “બાલે—ગર્લ” (નાયનારી) હતી, અને તે કંપનીની તમામ “બાલે ગર્લ્સ”માં આગેવાન ને વડી હતી, એટલે તેણીના વપડાસ માટે એક ખાસ અગ્રાહેદો ટ્રેસીંગરૂમ હતો. તે ઘણા ટેરટથી ગોઠવેલો ને સજુગારેલો હતો, અને અમો ગયા ત્યારે જુલ્યટની “મેડ,” (દાસી) આગમયથી ત્યાં પોંદ્યી ગયલી, તેના બદલાવાના ટ્રેસીસ વિગેરે તૈયાર કરી મેંડામાં રોકાયલી જણાતી હતી.

તે એક “ટ્રેસ—રીહીઅરસસ” હતું ને તેથી જયા પછી જુલ્યટે તરતજ ધીરેધીરે ટ્રેસ કરવા માંડ્યો, અને જ્યારે એક “બાલે ડાન્સર” તરીકે પતલી પારદર્શક ગાજના એક પોશાકમાં અરધી નગ્ન હાલત વચ્ચે રોજ પર રજુ થવા તે તૈયાર થઈ રહી ત્યારે એકબી સહરાગાત વગર હું કહેવા માંડુછ કે તે મામલો જોઈ હું મારા જીવથી અતીવણી કમકમી અને ડરી ગઈ. તે પોશાક નીતીતું નખખોદ કહાલી નાખનારો હતો. હાથ અને છતી અરધાં ઉઘાડાં હતાં એમ કહીએ તો ચાલે, અને તે પોશાકથી પગના ચુંટણુ વીક પૂરાં ઢંકાતાં ન હતાં. એ મેં નાટકશાળામાં બેસીને જોયલું મને ગમ્યું હતું, પણ આજે તે વધતી બારાડીમાં રૂઅર જોયલું મને ઘણુંજ ભડકાવનારું થઈ પડ્યું. એવા એક નજીસ પોશાકમાં હજારોની ઠઠ સમક્ષ રજુ થવા ને નાયવા જુલ્યટ જેવી એક ભક્તી એકરો એકમતજ કેમ થઈ શકી હશે તે માહરી મસ મોટી અભયમી હતી !

પેહલ્લાં તો મીં ને મીસીસ નોરમનવાલા નાટકનું રીહીઅરસસ થયું, કે જેને લખતા પોશાકમાં વાંધામરેલું તત્વ એક પણ નહીં હતું. તે, તેથી, બેશક મને જ્યાદા ગમ્યું, પણ પછી તે ભાગ ખલાસ થતાં બીજી જુલ્યટ કરતાં બી નહાતી ઉમરની એકરીઓ સાથેને એક સુખ બ્યારે એ અર્ધ-નગ્ન હાલતમાં નાચવા રજુ થયો ત્યારે તે તમામ વર્તણુ મેં સાચાં

દીલના કમકમાતથીજ જોયું. ડાન્સ ધણો નાહર અને મનોહર હતો, અને કદમો ધણું કેળવાયેલાં ને જળજળ તારીફ કરવા જોગજ. મ્યુઝીકના નાદ પર ઉચકતાં હતાં, પણ તેમ કરતાં બદનોને આપવામાં આવતા કોંક ને તે અરધું બદન ઢાંકવાવાલા ક્રોક વિગેરે હરેક હીલઆલમાં કીનારી પરથી ઉચકવાનો રવૈયો અમર્યાદશીલ હવે સુધીનો કેવળ નાપસંદ કરવા જોગ ને ધીકકારી કાઢવા જેવોજ મને તો માહરાં મનથી લાગ્યો.

પરીણાગમાં, એક “ડાન્સીંગ ગર્લ” (ખાલે ડાન્સર) થવાનો ખ્યાલ તો હું કદી કરી શકુંજ નહીં. મને નાટકનીજ લાઇન એ કાંચુથી વધારે પસંદ આવી ને તે પરજ માહર મન જાગતી રોકાવું રહ્યું. હું રોજ, એ પછી, એ નોરમનવાલાંઓ સાથે રીહીઅરસલોમાં જતી, તેમજ રાત્રે ખેલની વખતે પણ જઇને હીએટરમાં બેસતી. મને મીસીસ નોરમને બલાંમચુ કરીને એક અસીલ વીધવા બાંનુના બ્રોકસમાં એક બેઠક અપાવી રાખી હતી, અને માહરે કેહવું જોઇએ કે જુલ્યટના ડાન્સ પર તમાસગીર આલમ બધી ઉલટપુલટ થતી, ને તાલીના મગડતથા તેણીની એ હુન્નરમંદી માટે લોક તેણીને ખુશીના આવેશમાં પાછું ને પાછું વધારી લેતું, તોપણ મને તે મજકુર પોશાક ને ચાળાનાં કમકમાત પેદા કરનારાં વિચીત્રપણાને લીધે ધણું ધીકકારયુક્ત લાગતું, ને હું સારા સંગીન નાટકો જે રજુ થતા ને તેમાં જે જવાંન દોકરીઓ ને પાકડી ઉંમરની અબજાઓ અદ્યમરયા પોશાકોમાં દેખાવ કરતી તેજ જ્યાં વખાણતી.

જુલ્યટને પણ માહરો એ ઠેરાવ ધણોજ ગમ્યો. અલબત્ત, તેણીના રોજ પરના પોશાકને વાસ્તેના માહરા અણુગમાના જવાબમાં તે નિર્દેશિતાથી પેટ પકડીને હસી, પણ એ અણુગમા લાઇન પકડીને તેની પોતાની સાથી થવાને મને સમજવા કે બજાદ થવા જેવું અયોગ્ય તે બલી છોકરીએ કશુંજ કર્યું નહીં. તેણે મને લાંડનમાં રકુલલાઇફ પછી આટલે લાંબે વખતે પાછી જોઇ ને જોઇ તે મને રોજનો હુન્નરમંદ ધંધો માહરાં પોતાનાં બલાં થકા અપાવા ચાહતી હતી, અને મેં તે અખત્યાર કરવાની મરજી જાહેર કરી તેજ તેને મન એક મોટી ફતેહ હતી.

“તું જે બી રોજની લાઇન લેશે તેમાં દીપી નીકળશે, એલન ડીઅર,” તે કેહતી હતી; “હું તો એક ધણુંજ ચળકતું બરિશ તાહરે માટે અત્યારથીજ ખુલ્લું થયલું જોઉંછ, ને એમ કાંએ નહીં બને, જાલી, કે તું કોઇ મોટા લૉડ કે ડ્યુકનું મન કરી લીએ, ને તેને પરણીને—”

“ઓ જુલી !” મેં ઠપકાથી—લગભગ ગુરસાથી કહ્યું.

“હા, કાંએ નહીં ?” તે બજાદ થઇ. “નામાંકીત એક્ટ્રેસીસ મોટા મોટા ઉમરાવોને પરણી જવાની કેફયતમાં નવું કે સહરાગતી શું છે? તું લીડસ તેમજ એલસીની રુલોમાં “રાતા ગુલાબ” ના માનવંત એલકાજથી ઓળખાતી હતી તે જુલી તો નથી ગઇની ? તાહરી ખુબસુરતી ખરેખર તેજ તોરની છે, ને એવી એક ખરા ખીલતા વાગ્ગ રાતા ગુલાબ સરખી અજબ જેવી હવે વગરની ખુબસુરતી સાથે તું જે—”

“તું આજે કંઈ ઘેલી તો નથી થઈ, જુલો?” મેં ઓશકથી જાસ્તી ને જાસ્તી લાલ થતાં ને એ માહરી સુંદરતાની તેણીની સાચાં દીલની હૃદ વનાની તારીફથી વધતી ને વધતી ઓશકાતાં પુકારયું; “જો તું એ તારેકું નહીં છોડશે તો હું તારી આગલથી હઠીજ જવશ.”

કુંકમાં, જુલ્મટ તેમજ તેનાં માતપિતા રોજની મોકરીમાં શામીલ થવાના માહસ હરાવથી અતીથણું ખુશી થયાં, ને બલાં મીસીસ નોરમન પોતે અને તે કુંપનીના લેસી અને માલીક આગલ ગાડી જોડાવી એક સહવારે લઈ ગયાં. તે દાહડે રીલીઅરસલ બંધ હતું.

તે માલેક પોતાની “આરીસ”માં આવી ચુક્યો હતો, ને અમને તરતજ તે આરીસ-રૂમમાં દાખલ કરવામાં આવ્યાં, કે જે એક મોટા ઓરડા હતો. તેની દીવાલો પર જાણીતી એક્ટ્રેસો ને નાચનારીઓની મોટી મોટી સખીઓ ટાંગેલી હતી, ને તે પોતે જે ટેબલ આગલની એક આરામખુરસીમાં અરડાઈ પડેલો બેઠો હતો તે ટેબલ પર તે સહવારનાં તમામ ન્યુસપેપરોનો એક ઢગ વેરવાર પડેલો હતો. વળી તેની બજીમાં એક ટીપાઈપર વાંઘનની એક બટલી, સોદાની બાટલીઓ ને ગ્લાસીસ પડેલાં હતાં.

હું તે લેસીને એટલી નજીકથી આજેજ જોવા પામી, ને તેનો રાજ જેવો રોજ ખરું કહું તો અને કંઈ ઝાઝો ગમ્યો નહીં. અમે ઓરડામાં દાખલ થયાં ત્યારે તે રોજમેનેજર સાથે કંઈ વાત કરતો બેઠેલો હતો, ને તે અમેપર ધ્યાન આપવા જોગી પુરસદ પામે તેટલાં બજીમાંની ખુરસીપર બેસવા અમે અંદર દાખલ થતાં સાથે તેણે દમામથી અમને હાથ ખતાવ્યો.

“પણ વીલસનને કેદ પકડવાના સીનમાં, સાહેબ, આપને જાસ્તી આદમીઓની જરૂર પડશે?” તે રોજમેનેજર ચીંતા જાહેર કરતો હતો.

“ઓ રાટ!” તે માલીકે કંટાલાથી જવાબ કર્યો; “પાંચ આદમી કંઈ ઓછાં છે? એ બધાઓને તાકીદ કરજો કે જરા પોહલા ચોલા થઈને રોજપર ઉભા રહે કે જાણે મોટી સંખ્યા હોય તેમ લાગશે: ને લે આદો, હવે અને કામ છે.”

તે રોજમેનેજરને આ તાકીદ પુરતી હતી. તે નમીને તરતજ બાહર પડ્યો, જે ખતાવતું હતું કે તે લેસીના અવાજ કે ચુકાદાની સાંભળે બીજો કંઈ અવાજજ ન હતો. તે એક રાજ જેવોજ હતો, કેમજે તેના હાથ તલે નજીક ચારસો માણસો પોતપોતાની રાજ બોળી ખાતાં હતાં.

અને તે આદમી, એમ છતાં, મેં ઉપર કહ્યું તેમ, પેહલી નજરે કંઈ ઝાઝો ગમ્યો નહીં. તેના પોશાકમાં ટેચનું ખુન ધણું હતું. તેણે હાથપર ને કોલર બટનમાં મોટા મોટા હીરા પેહોયા હતા, કે જે કીમતી હોય તોપણ તે વાપરવાની સમજદારી કે ટેચ માટે કંઈ બી સારું કેહવાડે એમ ન હતું. તે પોતાને વાસ્તે ધણું ઉંચું મત ધરાવતો હોય ને તે છતાં ખરેખર પોતે તો ઓછુંજ જાણતો હોય એવો એક તડાકે માણસ પ્રકી આવતો હતો, ને તેની સાંભળે હું ધડક ધડક થતી બાતીએ પેહલી હરોલની ઓશક ને ધુનરાં વચ્ચેજ રજુ થઈ ચકી. તેનું નામ મી. રીચર્ડસ હતું.

તેણે તે સ્ટેજમેનેજર નીચાં નાટકી “બાઉ”થી ચાલતો થયો એટલે અમોને એસારત કરી આગલ બોલાવ્યાં, ને પોતાની નજદીકમાંની ખુરસીઓ પર બેસવા મીડાસથી હસીને હાથ કર્યો. તે સંખ્યતાને ખાતર પણ પોતે તો હસીને બેઠો નહીં. જેમ અરગાઇને અમો આરગામાં દાખલ થયાં ત્યારે પડેલો હતો તેમ પોતાની બેઠકમાં લાંબો થયેલો પડીજ રહ્યો.

“વેલ, મીસીસ નોરમન,” તેણે મુરમીમીરીના દેખાવથી કહ્યું, કે જ્યારે ઉમરમાં તે ખુદ મીસીસ નોરમન કરતાં બી ઘણો નાધરો નજરે આવતો હતો.

“હું જાણું જે તમોને આજે પુરતી પુરસદ હશે—” મીસીસ નોરમન કેહવા લાગી.

“મને પુરસદજ છે—રોજની પુરસદ,” તે લેસી ચીમો થયો; “અને વળી તમારી સાથે વાત કરવાની તો બેશક ઘણીજ: વાઈ, પણ આજે કાણ જરાન બાંનું છે ? હું અવારનવાર તમારી સાથે રીહીઅરસલમાં બી એવણુને અત્રે આવતાં જોઉંછ ?”

“જી હા. હું એજ બાંનુંના સંબંધમાં આજે અત્રે તમોને મલવા ને વાત કરવા આવીછ, મીં રીયડસ,” મીસીસ નોરમને કહ્યું; “એજવાન બાંનું મારી જીવીનાં એક રકુલક્રેન્ડ છે, અને એવણુનો વિચાર આપણી કંપનીમાં નોકરી રેહવાનો છે.”

“ઓ, ઘણોજ નેક વિચાર !” મીં રીયડસે ખુશીમાં પુકારયું; “એવી એક જ્યુડી—”

હું માથાંના ખાલ તુલક લાલ થઇ. તે કુંપનીના માલિકની માહરી ખુમસુરતીની વખાણુ મને અગતકરીને નહીં ગમી, ને મને ઓશકથી ઘણી કાલ થતી ને ગજરાતી જોઇ મીસીસ નોરમને ઉતાવલે કહ્યું, “મગર બાન્નેગ્રન્સર તરીકે રાત્રુ થા: એવણુ ચાહતાં નથી. એવણુની વક્ષાણુ ને મરજી તો ગ્રામાની છે.”

તે લેસીએ એ સાંભળતાં પગથી માથાં તક મને પાછી ને પાછી નિહાળી, અને તે વખતના માહરા ગજરાત ને અકરવકરનું કેમ જ્યાંન કરી શકાય ? માહરી ‘સુદરતા’થી તો તે છક થયેલો અચ્છી રવેસે જોઈ શકતો હતો, પણ એક ‘સોમર’ નાટકકાર તરીકેની માહરામાં ‘જન્યસ’ (વક્ષાણુ અને ખુદી) હોય કે નહીં તેનો તે મનથી અંદાજ મેલવતો હતો. તે પછી એક દરાવપર આવ્યો હોય તેમ બાણુમાંના ગોલ ફરતા ખુકકેસમાંથી એક વોલ્યુમ ખેંચી કાઢી, એક ચોકકસ પાણુ ફેરવી, તે માંહેલો એક ફકરો મને તે િ આગલ તેણે છટાથી વાંચવા કહ્યો.

પેહલ્લાં તો હું ઘણીજ બીહીધી ને પાણી પાણી થઇ ગઇ, પણ બક્ષાં મીસીસ નોરમને ઉત્તેજનના હીંમત આપનારા શખ્દો ઘણી મમતાથી માહરા કાનમાં કહ્યા, અને ત્યારે જરા એક વાર વાંચી લઇને મેં તે ફકરો જે નાટકી દપઝવ ને જોશથી વાંચ્યો તે માહરી ફતેહ ઉપર ખરું કહું તો હું પોતે પણ મનથી હદ વનાની અજબ થઇ.

બક્ષાં છક થયાં. મીં રીયડસને પણ ઘણુંજ ગમ્યું, ને હું એક નામાંકીત નાટકકાર અબજા થોડાજ વખતમાં થઇ પડવાનું તેણે મીસીસ નોરમનને કાને લાગી કહ્યું તે આખાદ માહરા સાંભળવામાં આવ્યું. તે વખતે મારી સંધળી ઇદીઓ એ મારી પ્રીક્ષાની ઉરકેરણી હેઠળ કાંઇ અજબ જેવી તિક્ષણુ ને તેજ થઇ પડી હતી.

હુંકર્મા, હું તે કંપનીમાં સામીલ થઈ. અલબત્ત, હજી માહરા પગાર વિગેરેનું કશુંજ નક્કી કરવામાં આવ્યું ન હતું, પણ તે મનમાનદુર્ગ થવાની મને દરેક આશા અને ખાત્રી હતી, અને મી. ને મંસીસ નોરમન જેવાં બહાં ને સાચાં હિતાર્થીઓની મદદ ને કુમકનો મને સાહરો હતો, તે પછી તે વાત માટે માહરે ચીંતા રાખવાનું મને કારણુજ શું હોય ?

પ્રકરણ ૯ મું.

મંસીસ નોરમને માહરી એ અજળ નંબી ને સેહેલ ફત્તેહ માટે મને ઘણી ઘણી મુખારક-ખાદી આપી, અને પછી હું પાધરી જુલ્ફટના ટ્રેસીંગ રૂમમાં ગઈ. તે ત્યાંજ હતી. તે એક સોફાપર અલેટાયલી હતી અને તેની છાતીપર કચેથી તરતનો આવેલો એક મોટો કીંમતી ફુલનો તુરો હતો. તેણીની અદા વિચારવંત અને ગંભીર હતી.

હું તે ઓરડામાં દાખલ થતાં તે પોતાના વિચારો વચ્ચેથી ચોંકી, અને પોતે એ હીલચાલમાં પડાઈ ગઈ તેની ખેંચલતથી હોય તેમ પછી તરત મીઠાસથી હતી. ત્યાર બાદ વળી વાત ઉલટાવી નાંખી મેં કેવી ફત્તેહ કરી તે આતુરતા વચ્ચે તે પુછવા લાગી. મેં, અલબત્ત, જવાબમાં બન્યું હતું તે કહ્યું, ને ત્યારે તેની ખુશાલીનો કાંઈ જાણે પારજ ન હતો. તે બી મને મુખારકખાદી કહી સંભળાવામાં તેટલીજ ઉત્તમંદ થઈ.

પણ આજે તેણીનું મન, મેં એમ છતાં જઈજ જાયું કે, ઘણું ચક્રમ હતું. તે પછી વળી પેલા સુંદર તુરો ઉપર તેનું ધ્યાન હડતાં તે પાછી ચુપ અને ગંભીર થઈ, અને હું ઘણી અજળ થઈ. એ શું હતું ? તે ખુશાલ હતી કે દર્દમંદ ? તે હસતી ખેલતી હંમેશની ખુશાલ ને ઉલટમંદ આજે એટલી ગંભીર કેમ બની ગઈ હતી ?

“શું છે, જુલી ?” મેં અજળ થતાં પુછ્યું, અને તે જવાબમાં કાંઈ બી ખોલવાને બદલે આશકથી એટલી લાલ થઈ કે તે રતાશ તેના ગોરા ગોલાખી ગાંભોપરથી છેક તેનાં નગ્ન ખભાં સુધી ઉતરી ગયો. હું વધતી અજળ થઈ.

“શું છે, જુલી ?” મેં હેતથી પાછું પુછ્યું.

“તું મને ઘણી બેવકુફ તો નહીં ધારે ?” જુલ્ફટ નીચી નજરે અને લાલચોલ મુખડે કહ્યું.

“બેવકુફ, જુલી ?”

“હા, કેમજે માહરા ખાલો ખોટા બી હોયે ! તું જાણેછ, ડીઅર, આજે મોટો કીંમતી તુરો કાણુ તરફથી આવેછ તે ?”

“ઓ, કાંઈ મોટો માણસ, તું મને કહતી હતી તેમ, તાહરીપરજ કુરખાન થયોછ શું ?” મેં હસી દીધું.

“તેમજ છે, નેલી,” જુલ્ફટ ગંભીરતાથી જવાબ કર્યો; “તું રોજ રેન્જમૉક્સમાં એક સોદામણા જવાનને બેઠેલો ને માહરા ડાન્સ દરમ્યાન માહરાપર ઘણુંજ ધ્યાન આપતો જુએછ ?”

“હું તે આએ ખીએખીય ડીએતરના જવાબ જવાંને તાહરા અન્સ હરખાન તાહરી પર તાલીના અમકનોથી મરી રીટલા જેઉછ,” મેં કહ્યું.”

“તેમાં આએ રોજઝાકસવાલો જવાંન ખાસ છે, અને, નેન, તે જર્જન જાંચીનો લોડ રેન્સકલીફ છે.”

મેં તે નામ સાંભળ્યું હતું. તે તરતનો માનપાન પામેલો મોટો ધનવાન જવાંન ઉમરાવ હતો.

“અને આએ તુરો થું તને તેના મોકળેયો છે ?”

“હા.”

“અને તું ધારેછ, તેથી, કે તે જવાંન ઉમરાવ તાહરી સથ પ્યારમાં પડયોછ ?” મેં કહ્યું, અને જુલીને જવાબ કરવા વગર તે તુરાપરજ નજર ડેડેલી રાખી ચુપ બેસતાં જેઠ વધાર્યું, “સારું કેની, ડીઅર ? એ તો તાહરા મોગ્રમાંમોટો લોભ છે, ત્યારે હવે એમાં એવું વિચારવંત થવા જેવું થું છે ?”

“તુંને એ વિચાર બેસતો આવતો લાગેછ ?” ખીલીકણ અને આશ્ચર્ય અદાએ જુલ્યટ સાંમે પાછો મનેજ સવાલ કીધો. “હું લાગવાગત આજ કેટલી રાત થઇ તેને ખેલમાં આવતો જેઉછ. તેણે એ રોજની છેક લગોલગનીજ સીટ રીઝર્વ કરાવી મેનેજી છે, ને બધો વખત માહરી પર, હું જોતીતી કે, તે ઘણુંજ ધ્યાન આપતો હતો; ને આજે અંતે પોતાના કાડ સાથ આએ મજેહદાર તુરો—”

હયાં જુલીની “મેડ” કહેવા આવી કે ધર જવા માડી તૈયાર હતી, અને તેથી તુરતવેળા એ વાતમાં જંગાણુ પડ્યું, પણ મેં બરાબર જેઠ લીધું કે તે બપોરથી જુલ્યટ મનમાં ઘણી એધ્યાન ને અસ્વસ્થ બની ગઇ, કે જ્યારે મેં તેનાં ભણાં માટે ચાહ્યું કે એવી તકલીફ ઉમીદમાં તે ગરીબ છોકરી નાહક નહીં રંજીત થતી હતે !

મેં માહરાં કુદને અને વાહવા હુરીને અને નોકરીને બાંધણે જે દગો થયો હતો તે સધળું લખ્યું હતું, અને હું ઘણાં મેહુરબાન દોસ્તોને આશરે કેઇ નવી નોકરીની તલાશમાં રહેલી હતી તે પણ જણાવ્યું હતું, પણ હવે મારી ફરજ તો હતીતી કે આ નાટકની નોકરીમાં શામીલ થયેલી હોવાની એ માહરાં મેહુરબાંને માહરે ખબર કરવી ? પણ કઇ રવેસે ? મને એ વાત જાહેર કરતાં ખુદરતીજ કાંઇ ખેંચ થતી હતી ! તે લોકને એ વાત ગમે કે નહીં એ એક સવાલ હતો, ને એ નોકરી કમુલ કરવા આગમય માહરે તેમની પરવાનગી લેવી જેઠતી હતી તે ફરજમાં હું પછાત પડી તે ખીજે ખ્યાલ થઇ પડતો હતો. પરીણામમાં, તે ને તે દાહડે એ વાત તે લોકને લખવાની માહરી ઘણી મરજી છતાં હું તેમ કરવા જોગી હાંમત જમા કરી શકીજ નહીં.

હવે તે રાત્રે ખેલ ચાલતો હતો ત્યારે મેં જુલ્યટ કહેવા રોજઝાકસપર ધ્યાન આપ્યું, ને તે સોહામણા ઉમરાવને તે ઝાકસમાં જમા થયેલા જસંતો વચ્ચે મેં તરતજ આધખો. જુલી ખરી હતી. તે રોજપર આવતાં જે તાલીઓનો ધમધમાટ થયો તેમાં ખરી આવેસની

તેનીજ હતી, ને તેણીને કાનસ ખતમ થતાં જે પુષ્પદંતી તેણીના પર થઇ તેમાં બધું મોઢે ને બધું હીમતી તુરો રોજની છેક નજીકમાંથી તેણીના પમને અચડનો નાખતાર તેજ ઉત્સાહી ઉમરાવ હતો.

અને જુલ્પટની એ માહાન ફતેહ નજરે નિહાળતી હું માહરાં મનથી ખ્યાલ કરતી એકી હતી કે શું કદી બી હું પોતાને માહરાં સાદાં કામથી ને એકઠીંગથી લોકામાં એટલી ધજગત પામતી જોવાને ભાગ્યશાલી થઇશ ? મને ઉંચો લોભ એક પણ ન હતો. કોઇ ઉમરાવ માહરાં જોડે પ્યારમાં પડે ને પરણે એવું તુમ્હ હું સુતલગ ચાહતી ન હતી. હું તો જાણે માહરી નાહતી ઉમરથીજ એક વહાલાને વરી ચુકી હતી, અને તે વહાલો માહરો હરી હતો. તેણે છેક એક ન્હાની છેકરીની ઉમરથીજ માહરાં જીગરનાં ઉગાણમાં પોતાની અનુપમ સુંદરતા ને શુદ્ધતાને છાપ માર્યો હતો, અને કોઇ દાહડે એક નામાંકીત એક્ટ્રેસ તરીકે હું તે વાહલાનાં વખાણને અને સાચાશીને પાત્ર પુરવાર થવશ કે નહીં એજ માહરા હાલના ખ્યાલો વચ્ચેની ખરેખરી, મોટી ને માહરી ખરાં દીવની શીકર હતી.

મને બીજે દાહડે માહરાં કુછતું એક કાગળ આવ્યું, જેમાં વાહલા હરી માટે એક થોડીક ખુશ ખબર હતી. પ્લેઝી ખાતેનો કોઇ મોઢો નામી કારખાનાવાલો કંઇ કામેકાજે શેરીફ આવેલો તેના જોડે હરીની કેથે અનયાસે ઓળખપીછાંણ થઇ હશે, ને તે એ જવાંનની જાતી ચંચલાઇ પીછાંણી લઇ તેનાપર એવો કુરખાન થયો કે એકદમ સો પાઉંતું વરસાંન કરાવી તે તેને પોતાની જોડે હેડકવાક તરીકે લઇ જવા તૈયાર થઇ ગયો. આ નોકરી હરીને પણ ઘણી ગમી, કેમજે તેમાં વધવાતું ને નજર ખુલ્લવાતું ઘણું હતું ને પગાર બી પહેલાંથીજ એવો ધરખમ ને મનમાનતો હતો. તેણે, તેથી, તે કચુક રાખી. પરીણામમાં, માહરાં કુછએ બી શેરીફથી ધરખાર ઉચકીસાંચકી પ્લેઝી ખાતે રહેવા જવાતું કરાવ્યું, ને તે માખેટો હાલ ત્યાંથી ઉઠાંગરી કરવાની તૈયારીમાં હતાં. માહરાં કુછ બુઢાપામાં એખલાં પડવા ને હરીને પોતે જીવતાંજીવત એક માવતરના મીઠા સાહયાથી અલગ કરવા રાજી ન હતાં, અને હરીને બી એજ ગમતું હતું, જેથી તેઓ એ શુભ ઠરાવ પર આવ્યાં હતાં.

વળી એજ કાગળમાં માહરા સંબંધમાં પણ માહરાં કુછજી લખતાં હતાં કે :—

“તને નોકરીમાં દગો થવાથી અત્રે પાછી ન્હાસી આવવાને બદલે તું લંડનમાંજ નોકરીની નવી જુસ્તેજો વાસ્તે હીમતથી રહેલી છે તે કોઇની બી ઓશ્યાત્રી નહીં રેહવાના તાહરા ઉમદા સદગુણની પુરવારી છે, ને એવી તાહરી રૂડી ચાલથી તું મને ને હરીને ઘણી વધારે વાહલી લાગે છે. વળી તને એવાં મમતાલુ દોરતો મદ્યાં કે જે લોકને ત્યાં તું એવાં સુખથી રહેલી છે તેથી બી મને ઘણી નીરાંત છે. તાહરી નેકી ને બચાઇમાં મને ઘણોજ વિશ્વાસ છે એટલે તું વાહલી દીકરી જે બી કરશે તે તાહરેં બહું થાય ને તાહરી ધજગત સચવાએ એવુંજ હોશે તે વાતની માહરી ખાત્રી છે. તાહરાં દોસ્તોને પુછીપરછી તે લોકની સદવાહ લઇનેજ જે કરવું હોય તે કરજે, ને યાદ રાખજે કે દુઃખે સુખે તુંને જ્યારે બી અમારે ત્યાં પાછું ફરવા ગમે ત્યારે તું જેવી સજાત બેટીને વાસ્તે માહરાં ખાર સદા ખુશ્કાં છે. પાછું આવવું પડે ત્યારે ચાલી આવતાં કોઇ વાને કદી બી ઓશકાતી ના. અમે પ્લેઝી પુમવા ને ઠર પડવા પછી અમારેં નવું કામ ઠેકણું તુંને જરૂર લખી મોકલશું.”

વળી તેમાંજ હરીનું પોતાનું બી એક કાગળ હતું. તે પોતે આવી એક અચ્છી નોકરી નહીં ધારેલી હાથ લાગવા માટે ધણોજ ખુશ જણાતો હતો, ને ધણું ઉલટમંદ લખતો હતો. માહરાં બલાંની બી ધણીક દુઆ કરીને લખતો હતો, ને સરજતે અમોને છુટાં કરી નાંખ્યાં હતાં તે માટે ધણો બલાપો કરતો હતો. “હું તો હજી બી ચાહુંછ, નેલી ડીઅર,” તે લખતો હતો, “કે હવે હું કમાતો થયોછ ત્યારે તું આપણે ધર પાછી આવે ને અમારીજ સાથે રહે. તુને કમાવાની જંગલ કરવાની જરૂરજ શું છે? પણ મમા માનતાં નથી. તેવણને સ્વતંત્રપણે તાહરે ઓળી ખાવાની તાહરી ઉલટ કંઈ ધણીજ ગમેછ, ને એક લેખે તે ધણી હદ સુધી વાળખી છેજ, એટલે તુરત વેળા હું નાચાર છઉં. હજી તો માહરી બી શરૂઆત છે, પણ હું એવી ખંતથી ને કાળજીથી કામ લેવાની ઉમીદ રાખુંછ કે એક દાહડો તું બી જોયાજ કરે, ને હું આસમાન જેટલો મોટો ને નામદાર થઇને તાહરી આગલ આવશ ત્યારે માહરી કઝીન તરીકે તું બી મગરૂરીયા બધી કુલી ફાટી જશે!”

આ લખાણ મને ધણુંજ ગમ્યું, ને મને પોતાને બી તેથી છુપાછુપ નામ કાઢીને માહરા વાહલા હરીને હેરત ને છક કરવાનોજ લોભ ખરપા થયો. હું, એ ઉપરથી, તે ને તેજ વખતે એજ ડરાવપર આવી કે હું નાટક કંપનીમાં જોડાયેલી હોવાનું હાલ માહરે એ માહરાં સર્ગાઓને મુતલગ જાણવા દેવુંજ નહીં. માહરી નૈયત નેક ને પાક હતી. હું જાણી ખુજી તેઓને ડગવા કે અંધારામાં રાખવા આહતી હતી એવું કાંઈ હતુંજ નહીં, અને તેથી જવાબમાં મેં ગોલ ગોલ લખ્યું. મેં વાહલા હરીનાં એ સુભાષ્ય માટે મોટો સંતોષ ને ખુશાલી જાહેર કર્યાં, અને માહરે માટે લખ્યું કે માહરે ખરનું થોડુંક કામ મેલવી આપીને માહરાં દોસ્તો નોરમનવાલાંઓ મને પોતાને ત્યાંજ રાખવાનો ડરાવ કરી ચુક્યાં હતાં, ને હાલ તે કારણથી હવે હું અચ્છી રવેસે થર પડેલી ને પુરતી સુખી હતી.

એ રીતે એ વાતનો સેવટનો ફસલો થઈ ગયો ને તે પછી હું નીરાંતથી માહરા ધંધા પછવાડે મંડી. હું રોજ રીડીઅરસલમાં જતી. હજી માહરા પોતાના પાર્ટનાં રીડીઅરસલ્સ કંઈ ચાલતાં ન હતાં—હજી તો મને પાર્ટ બી કાંઈ આપવામાં આવ્યોજ ન હતો—પણ જ્યુક રીડીઅરસલમાં આવીને ડુમાનાં જે જે રીડીઅરસલ્સ થાએ તે ધ્યાનથી જોવા ને શીખવા મને કંપનીના માલેકે હુકમ આપ્યો હતો.

એમ એ ચાર અઠવાડયાં ગમડી ગયાં. હું નોરમનવાલાંઓ સાથેજ રહેતી હતી. તેઓ થા કેથે બી અલ્લગ કે જુદી રહેવાનું માહરાથી સાંભળતાં સાથે તેઓ ફફડી ઉડતાં. તેઓ ત્રણે ખરાંજ બલાં હતાં, અને તેથી પાછલથી માહરાં રહેવા ને ખાવાનો ખરચ તેઓને વરતી આપવાના ડરાવથી હું ત્યાંજ હાલ ધાંમો નાખી નીરાંત કરી રહેલી હતી.

એ દરમ્યાન માહરી ધણી નવી ઓળખ પીછાંણો થઈ. નોરમનવાલાં, જુદી કેહતી હતી તેમ, ધણો વગસગ ધરાવનારાં માલુમ પડ્યાં ને પુરવાર થયાં હતાં. તેઓને ત્યાં નાસ્તાપર કે લંચપર ક્ષેપ ને કોઈ રોજ આવતાં. નાટકનાં નામીયાં હુન્નરમંદોજ માત્ર નહીં પણ બીજાં મોટે ને સારે ધરનાં બી તેઓનાં દોસ્તો ધણાં હતાં, જેઓ અવારનવાર આએપર કે મલવા

આવતાં, ને તે બધાં સાથે એ બધાં મનીષો મને આગલ કરીને હેતથી માહરી ઓળખાણ કરાવતાં. ઠીએદરમાં બી તેમજ. જે જે મોટાઓ ને ઉમરાવોને વીસામા દરમ્યાન પડ્યા પછવાડે ધુસવાનો હક હતો, ને જેઓની સાથે તેમને સાફ હોય તેઓ જોડે માહરી ઓળખ કરાવ્યા વના તેઓ કદી રહેતાંજ નહીં. એમ છતાં, બધાં મીસીસ નોરમન વળી એક સગી માનાંજ હેત ને કાળજીથી માહરી ચોકી કરતાં. તેઓને એ જાતના આદમીઓનો ઝાઝો વિશ્વાસ હોય એમ લાગતું ન હતું, ને તેથી જેવી તરેહ તેઓ જીવિને સમાવતાં તેવીજ તરફીબથી માહરી બી દરેક સંભાળ કરતાં નજરે આવતાં, જે મને ખરેખર લાજુજ ગમતું.

મને તે મધપર માંખ બમે તેવા ખુમસુરતીઓના ખુશામદ્યા પરસ્તારો માટે કશુંજ માન ન હતું. તે બધા મતલબ્યા, નામે મોટા ને દર્શાવે ખોટા હતા એમ મને માહરજ જીગર નીરંતર સાખ પુરતું. હું, તેથી, તેઓને કશીજ મચક આપતી નહીં. તેઓ હસી હસીને વાત કરાવા આવે ત્યારે ટણકાથી ખસી જવા કે નાક ચઢાવા જેવી અસબ્ય હું જરા એ થતી નહીં, પણ તેઓ પુછે તેના સાદાઇથી સબ્ય જવાબો કરી હું ચુપ રહેતી, ને એ જાતની “દોસ્તી”માં હું કશું માન કે મોહ જાણતી ન હતી તે તેઓને ખુશ્ખુશુ જોષ લેવા દેતી. જીલી, કમનસીમે, એટલી સંભાળભરી હતી નહીં. તે તે હસતી ને હસાવતી, કે જ્યારે હું તે બને ત્યાં સુધી તે લોકને માહરા જોડે વાત કરવાનો બી ચાન્સજ ન મળે એવી ન્હાસભાગની યોજના કરતી ને બને એટલી તેવાઓથી દુર ને અલ્લગજ રહેતી.

પરીણામમાં પેલા લૉર્ડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ જલ્દીજ વધતાં પગલારાં લીધાં. તેણે દોસ્તો મારફત નોરમનવાલાંઓ સાથે ઓળખપીછાંણુ કરી લીધી, ને અમારે ઘર બી તે જલ્દીજ આવતો જતો થયો. તે જીલીપર ઘણુંજ ધ્યાન આપતો, અને બેટ સોગાદ તેના તરફથી અમારે ઘેર રોજની આવતી, જેમાં ઉંચાં ને મોંઘાંમોંઘાં સેન્ટના સુંદર ઑકસીપ, હરણુનું માંસ, શીકાર, મચ્છી, ઉંચા રમાલો વિગેરે, વિગેરે હતું. એ બધું ડોસા ડોસીનેજ નામે આવતું—જીલ્લટન નામે તેા ફક્ત ડુલો!

મગર જીલ્લટનું તેણે અત્યારમાં પુરતું માથું ફેરવી નાંખ્યું હતું. તે માહરી પાસ કબુલ વરીક કરી ચુકી કે તેણીને એ સોહામણો ઉમરાવ ઘણોજ ગમતો હતો, ને તે તે તેના ખ્યારમાં ગીરફતાર થઇ ચુકી હતી !

એ બાદ એક દાહડો જ્યારે લૉર્ડ રેવન્સકલીફ અમારે ત્યાં રાત્રે જમવા આવ્યો ત્યારે સાથે પોતાના એક બીજા “માનરંત દોસ્ત” નામે મીં એડીન ક્ષેત્રને લેતો આવ્યો. તે અમારે ત્યાં પેહલોજ આવ્યો હતો—બદકે મેં પોતે તેા તેને એ પેહલોજ જોયો. નોરમન-વાલાંઓ સાથ તેને એ આગમચની પીછાંણુ હતી, ને તે લોકે લૉર્ડ રેવન્સકલીફ જોડે તેને પણ ધજન કર્યું હતું એ વાતની મને ખબર ન હતી.

તે શુમારે વરસ પચીસની ઉંમરનો અતીધણો દેખાવલો ને સોહામણો એક જવાન હતો. તેના બાલ ખુદરતીજ ગુહાંવાલા, કાલા ને ચલકતા હતા. તે પતલો ને ઉંચો હતો, ને દેખાવમાં ઘણો દમામદાર દેખાતો. તેણે બે ત્રણ વરસ લરકરમાં નોકરી કરી હતી, પણ તેટલાં એક લખખોપતી કાકાનાં અચબુચાં ચરણથી તે તેના વારસ થયો ને પોતે લખખોપતી થયો, એટલે તે નોકરી લાગથી એડી દઇ ઘણી ન્હાની ઉંમરથી તે રમતાપંચી થઇ ગયો હતો.

તે તુમાખી હતો. તેના ચેહરા પરજ પૈસા કે મોટાધનો ગરર જાણે એક તડકે વાંચી લઇ શકતો હતો. તે બધાં સાથેજ કાંઈ બેઠાતો નહોતો, પણ બેઠાતો તેની સાથે એટલા એકલાસથી મલી જતો અને એવા ખુશ સ્વભાવથી વાતચીત કરી જાણતો કે જે તે ધણે અખરદાર આદમી હોવાનોજ જાણે આપણને તરત અબ્યાસ કરાવતું. તે પારલામેન્ટનો મેમ્બર હતો, ને ત્યાંખી પોતાનાં બાપણોનાં સુભાષીતપણાંથી તે હાઉસ ઓફ લૉર્ડ્સમાં ધણે ઉંચો છાપ પોતાને માટે બેસાડી શક્યો હતો. દુકાંમાં, તે એક ધણે તેજસ્વિ માણસ હતો એમ ખાત્રી સાથે કહી શકાય.

મગર મેં તેને પેહલ્લો જોયો ને જોયો હું કહી નથી શકતી કે કાંએ તે મને ગમ્યોજ નહોતો ! મેં તેની આંખમાં કંઈ એવું જોયું કે જે તેને માટે મને કોઈ સારો વિચાર જાણે ઉપજાવી આપી શક્યું નહોતું. તે લાગણી ક્ષણીત હતી. ખીજીજ પળે તો આંખમાંનો તે દેખાવ નાશ્યું થઇ ગયો, પણ તે સોહામણા મુખમાં મેં જે જોયું હતું—તેની આંખની એક હીલચાલ જે મેં પકડી લીધી હતી તે માટે હું ધણી ચોક્કસ હતી. તે જાણે અત્રે દોસ્તીની આજીવી આપ્યો હતો, મગર આસપાસનાંઓને પોતાથી ધણાં હલકાં માનતો હોએ એવી કોઈ તુચ્છકારની તે એક લાગણી પ્રગટ પડી, કે આ બધી દુન્યાઈ મોજમજહની તકલીદીમાં તે પોતે દાનાઈથી ધણું કમ માનવાવાલો હતો એમ તેમાં જોઈ વલવાનું હતું તે હું કહી શકતી નથી; પણ તે કાંઈ નહોતું ગમવાનું મેં તેનામાં અમારી આંખો મલતાં સાથે જોયું ને વારને હું ધણી ચોક્કસ હેઉં.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

વધારે તાજુબ થવાનું તો એ હતું કે મી૦ કલેર જ્યારે ખી અમારે ઘર આવતો—કેમકે પેહલ્લો આવ્યા પછી તે અવારનવારનો મેલાકાતી ને જાન્યુકતો આવનારો થયો હતો—ત્યારે માહરી સાથે ખસ કરીને દંડે ને તુચ્છકરજરયો થતો, ને બધાંનું તેપર પુરતું ધ્યાન ખેંચાતું હોવાથી મને અજબ જેવું ખરચણું લાગતું. તે બધાં સાથે ધણોજ બેઠાતો ને ધણોજ ખુશ મિજબની હસી હસીને વાત કરતો, પણ મને તદ્દન નોડાયાં કરતો ને જમતી વખતે સામાન્ય વાતચીતમાં કાંઈ મને જવાબ કરવા જેવી ફરજ થઇ પડતી તો માહરા ગમ તેટલું બેઠાતાં જોવાના વટીક સર્યાંમ અખાડા કરતો. શું હું નોરમનવાલાંઓને ત્યાં એક મહેમાન તરીકે સુદ્ધ રહેલી હતી તે માટે તે મને ધણી તુચ્છ જાણતો હતો ?

નોરમનવાલાં એ મામલો જોતાં ધણાં અકળાયાં ને અજબ થયાં. મને તે લોકે પુછ્યું વટીક કે મને કંઈ એ જવાંન સાથે આગળની ઓલખાણ કે અણખનાવ હતો ? ને મેં જવાબમાં તેઓને જે ખરી વાત હતી તેની ખાત્રી આપી કે મેં તેને અત્રે પેહલ્લો જોયો તે આગમચ કદી જોયોજ ન હતો ! મગર મને તેનું શું ઓચાણું હોય ? હું ખી તેના જોડે તેટલીજ દંડાઈથી વરતતી થઇ. હું પોતે એવા એકની દોસ્તીની આજીવી કરતી જાઉં એમ તો હતુંજ નહોતું, પણ તે હતાં તેની એ ઉંઘાડા તુચ્છકારની ખરેખરી ધાટકી વર્તણૂકથી મને

માઠું એટલું લાગ્યું કે અબજ જેવી દીલેરી સાથે હું પણ તેના જોડે જાહેરમાં તેટલાજ તુચ્છકારથી વરતતી થઈ, અને એ માહરી હોંમત માટે હું પોતે માહરાં મન સાથે ધણી અબજ થતી હતી.

એક દાહડો એ પછી હું રોજપર હતી ને જીલ્લેટના એક ઉમદા ડાન્સનું રીહીઅરસલ ચાલતું હતું તે જોતી એક ઓંકત વીંગમાં એકલી ઉભી હતી. માહરી આસપાસ કોઈ ન હતું. બધા એક્ટર ને એક્ટ્રેસીસ તેમનું કામ ન હોવાથી પોતપોતા વચ્ચે વાતચીત કરતાં રોજપર વેરવાર વીખરાયલાં હતાં. એ વખતે મેં જોયું કે લૉડ રેવન્સકલીફ સાથે ક્લેર પણ રીહીઅરસલ જોવા આવેલો હતો, અને પછી જરા વારે કોઈએ માહરી પીઠેથી આવીને કહ્યું, “તમારી દોસ્ત મીસ નોરમન ડાન્સમાં અવધી કરે છે, નહીં મીસ પરસી?”

હું ચોંકી. એ કોણ? મેં ચમકાને પાછું ફરી જોયું તો તે એજ એડવીન ક્લેર હતો! તે તો રોજખોંકસમાં રીહીઅરસલ જોતો બેઠો હતો, ને અચપ્પચ ફરીને એ બાજુ રોજપર કેમ ને ક્યારે આવી ગયો?

“હા, મીઁ ક્લેર.” મેં તુમાખથી જવાબ કર્યો; ને પછી તરતજ મોઢું ફેરવી હું માહરે ચુપ ઉભી.

હું તો ત્યાંથી ચાલીજ નવાની હતી, કેમજે જે માણસ બધાંનાં દેખતાં મને અપમાન કરે તે રોજનાં આ એકાંત ખુણાંમાં મને ચાલી ચલાવીને વાત કરાવતો ને બોલાવતો આવ્યો તેની માહરે પરવાહજ શાંતી કરવી હોય? પણ મેં જોયું કે તેમ ચાલી નવાનું ધણું અસબ્ય થશે, ને તેના માહરે માટેના તુચ્છકારને હું પોતે કશીખી અગત આપતી હોઉં એમજ પુરવાર થશે. એટલામાટે મને જાણે હાલમાં તેના જોડે વાત કરવાની કશી પુરસદજ ન હોય ને હું જીલ્લેટનું ડાન્સીંગ જોવામાં જાણેકે તદનેહાલ ગીરફતાર રોકાયલી હોઉં તેમ મેં તેણીની તરફ જોયા કર્યું.

પણ તે કાંઈ શીટ્યો નહીં. બાજુમાં પરડાઓ દીવાલ કને ઢગ મારી મુક્યા હતા તે ઉપર ઘેરીતોબારીતો થઈને અટકેલી પડેલો તે સાંભો છોક માહરી વધતી નજીકમાં આવ્યો, ને બોલ્યો, “હા, ડાન્સીંગમાં એ છોકરી ખરેખર કમાલ કરી જાણેછ! પણ, બાઈ ધ બાઈ, તમારો શું એરાદો છે? તમે રોજપર કંઈ લાઈન લીધીછ ને હજી ક્યારે પેહલ્લો દેખાવ કરવાનાં છેઓ?”

“કંઈ નક્કી થયું નથી જી,” મેં ટુંકા ને ટચ જવાબ કર્યો. હું તો તેની બ્યાં ત્યાંથી પીડા પટાવવા ચાહતી હતી, પણ પીડા તો પગે વળગેલીજ રહી!

“તે ધણી દીલગીરીની વાત છે,” તેણે કહ્યું; “હું તમોને રોજપર દેખાવ કરતાં જોવાને ધણોજ આતુર છેઉ, ને મને લાંબો વખત લંડનથી એક ચોક્કસ કામે દેશાવર જવાનું થનાર છે તેથી રખેને હું તમને રોજપર પેહલ્લાં દેખાવ કરતાં જોવાની મોજ ચુકી જાઉં તેની મને ધણી ગંભીર શીકર થાએ છે.”

મેં કંઈ જવાબ કર્યો નહીં. આ આટલો તુમાખી ને તોચ્છો! માણસ આજે એકદમ એટલા લાહાત પર કેમ ઉતર્યો હતો? હું તો અજાણ્યપીથી ડંચ થઈ ગઈ.

તે બેઠકારીથી પોતાનાં આપના પેરે ચઢકતાં ને સહા પોલીશ કરેલાં શુપર ફાફટ લાકડી મારતો વધારે નજવીક આવ્યો.

“કેમ, જવાબ દેતાં નથી, મીસ પરસી? હું નોરમનનાંઓને ત્યાં જાહેરમાં તમારી સાથે બેલાનો નથી તેથી કંઈ તમે ઓછું માન્યું?” તેણે એકદમ પાધરૈ સવાલ કર્યો, ને હું તો તદ્દન ગભરાઇજ ગઇ. “તમારો ઘણી લુગ છે. પાતાલ પાણીજ વધતાં જોરથી વેહતાં જણાયલાં છે. તમેા માનોછ કે તમારી આસપાસનાં બધાંઓ કરતાં મીં નોરમનનાં ઘરમાં મને તમારેજ માટે સૌથી વધતું માન છે?”

મેં જવાબ કર્યો નહીં. હું શું જવાબ કરું? મને તો ગભરાતજ કાંઈ એટલો થતો હતો!

“મેં સાંભળ્યું છે કે તમેા બીયારાં માખાપ વનાનાં છેઓ, ને અને તમારું કોઇજ નથી, જેથી તમે માહરી દયા ઘણીજ ઉશ્કેરો મેલેલી છે. વળી તમારી ચાત્રચત્રણ મેં માહરી છુપી તપાસમાં એટલી ટેકાવઢર ને નેડીમરેલી જોઇછ કે—”

મને, મગર, એ તેની વખાંણ સાંભળવા ગમી નહીં, અને મેં ઉતાવલથી કહ્યું, “મને માફ કરો, મીં ક્ષેર. માહરે હવે જતું જોઇશે.”—અને હું જવા કરતી હતી.

તેણે મને રોકી. ફક્ત માહરા હાથપર પોતાનો હાથ અડગો મુકીને તેણે મને યોખવા કહ્યું, ને જાંણે જાહુઘ અસરથી હોય તેમ હું ત્યારે ડરીને થોખી ગઇ.

“હું સદાનો એવો ઉઝડો છેઉ,” તેણે સ્હેજ હસીને કહ્યું; “હું જ્યારે ઘણું ધોંધાટયું હસું ત્યારે જાંણતું કે બીતરમાં હું ઘણો ઉઢાસ કે દુખી છેઉ. હું જેને ઘણું ચાહવાનો દેખાવ કરું તેને હું ઘણો ધીકારનાર છેઉ, અને તેજ મુજબ જેની સાથે હું જાહેરથી ઘણો હડો ને બેઠકાર રેહવાનો દેખાવ કરું તેનેજ માટે માહરાં મનમાં ઘણાં માન ને હેતની લાગણી ખરપા થયલી હોએ છે. તમેા એ સમજી શકેછ?”

“હા; પણ એ ત્યારે એક ઠગારો છાંદગી છે, ને એરી ઠગાઇમાં છાવનારાંઓને વાસ્તે હું કંઈ બી સારું માની શકતી નથી,” મેં અંતે હીંમતથી જવાબ કર્યો.

તે જરા ખચાંણો પડેલો દેખાયો.

“તમે ઘણો કડક જવાબ કર્યો, મીસ પરસી,” તેણે જરા શીકડું હસીને કહ્યું; “પણ હું તેથી માહરી મુજબ જાખદથી વેગલો જવા ચાહતો નથી. એ માહરા સ્વમાવનાં વિચીત્રપણાંથી મેં તમને બી સતાબમાં હોય ને તમારી જોડે હું વુંદ ને તોચ્છડો થયો હોઉ તો તેનો ખરો ખાએસ એકજ છે, મીસ પરસી, ને તે એજ છે કે હું તમેાને ચાહું.”

હું એકદમ ચોંકી. આ પેદલીજ મીત્રાકાત ને વાતચીતના પ્રસંગમાં આજે આ આદમી એટલી હદ સુધી ફાટ્યો ને બેઠકયો તેથી મને ઘણોજ કોષ આવ્યો, ને ગભરાતની મારી હું તો જાંણે મોલી બી ન શકી.

“મેં વુંને જોઇને જોઇ હું તને ચાહતાં શીખ્યેછ, અંતન,” તેણે માહરી હાથ એક ઉતાવલી હીંમચાલથી પોતાના હાથમાં પકડી લઇ કહ્યું; “અને હું—”

મેં તુરતજ તે હાથ એક અજાતથી મુટવી લીધો ને એકદમ છોડવી નાખ્યો.

“તું મને ગેરમનસાફ કરેછ, અંધન,” તેણે તુમાખથી કહ્યું, ને તેના ચેહરા પર લગાર ગુસ્સાની જર્દી પ્રગટી આવી; પણ વળી ખીજળ પળે પાછો શાંત ને ખુશ દેખાતાં તેણે વધાર્યું, “રટેજ પર આવવાના હક ધરાવનારા શ્રીમંતો ને ઉભરાવો છોકરીઓને મીઠી પણ જુઠી જખાંનથી બોલવેછ તેવી અપ્રમાણીક નીષ્ટા માહરી નથી. હું તને કોઈ અપમાન કરવા કે ગેરસલુક માંગણીનું કંઈ કેહતો નથી. હું તો તાહરી મરજી હોય તો તુંને પાક રીતીનીતીથી પરણીને માહરી ખીશ્યાર દોલતની મુખત્યાર કરવા માંગુછ.”

આ બધું એટલું અજબ કરનાર, અચખ્યું ને ઉપરાસાપરી હતું કે માહરી તો જાણે વાચાજ ગુમ થઈ ગઈ. આ માણસ કે જે મોટો લખખોપતી કેહેવાતો હતો, જે ખરેખર ઘણો સોહાંમણો હતો ને જેનાં કદમ પર મરવા બલીબલીઓ તૈયાર થઈ જાય તે આટલી મુદત તક માહરા જોડે આવો ઠંડો ને તુંદ વરતવા પછી એકદમ મને લગનમાં પોતાનો હાથ વટીક સપુંદ કરવાનું વાત કરતો જાહેર થાએ એ શું કોઈ નહાની સુની અજબખી હતી?

“હું તને આએ જાંજલ બલકે આફત ને બેઠજજતીની નાટકી જીંદગીથી બચાવી લેવા માંગુછ,” તેણે જારી રાખ્યું; “મને એ જીંદગીમાં પડેલી છોકરીઓ માટે જરા ખી સાફ મત નથી, પણ તાહરી તો વાતજ જુદી છે, અને તેથી હું માહરી આએ ખરા દીલની પ્રમાણીક આફરને તાહરા પાસે હમણાંજ જવાબ માંગુછ, વાહલી.”

અને માહરો જવાબ? માહરે વિચાર કરવા થોખવા જેવી ખી જરૂર ન હતી. તે ને તેજ પહે માહરા હૈરોને મઠો, મનહર, મદાનગીભરયો મુખડો માહરી આંખોના ખ્યાલમાં રજુ થયો, અને તેજ મને દ્રઢ બનાવા ને હીંમત આપવા બસ હતો. હું તો જાણે એક માહરી બચગીથીજ તે એક વાહલા ને સૌથી લાયક જવાનને તનમનથી વરી ચુકી હતી, અને તેથી મેં તરતજ ઠરાવથી ને હીંમતથી કહ્યું, “મીઠ કહેરે, તમારી માંગણીમાં અપ્રમાણીક કે ગલીચ તો કશુંજ નથી તે હું માનુંછ, ને તેથી ખુશી થઈ હું તમારો ઘણો ઘણો ઉપકાર માનુંછ, પણ એ વાત બનવા જેવી નથી, ને તેથી મને માફ કરો.”

અને એ જવાબ સંબળતાં તે માહરી સાંમેનો સોહામણો મુખડો એક પળ—ફક્ત એકજ પળ—જોતાં ખીહીક લાગે એવો ગુસ્સાવંતો ને લાલ થયો. ગુસ્સાવંતો ને લાલ તો શું, પણ જો એમ કહું કે સેહેતાન્યતભરયો થયો તો તે પણ સહરાગતભરેલું થવાનું નથી. જાણે તેની આખોમાથી ખુદ સેહેતાન પોતે માહરી પર આંખ હઠાડી ગુસ્સામાં ડોકાવતો હતો, અને મને તરત લાગ્યું કે મેં ના કહીને કહેરને માહરો જીંદગી ભરનો એક કટકો વેરસી મુદ્દા ને હરડતો શત્રુ બનાવ્યો હતો: પણ ખીજળ પહે તો તે મુખડો જાણે કાંઈ બન્યુંજ ન હોય તેમ પાછો શાંત થઈ ગયો—એટલે સુધી કે ધડી આગમય મેં પોતે જે જોયું હતું તે ખરેખર જોયું હતું કે નહીં તે માટે ખી હું પોતેજ જાણે માહરાં મનથી શંકાશીલ થઈ.

“અને એ તમારો સેવટનો ઠરાવ ને જવાબ છે?” તેણે લગાર તુમાખથી પુછ્યું.

“હા,” મેં જેમ તેમ હીંમત જમા કરીને કહ્યું.

“બેબ, ત્યારે હું બજી થતો નથી,” તેણે નાખતીથી કહ્યું; “પણ હવે પછી આપણે એ મતફેર વાસ્તે એકમેકથી અલગ થઈ જઈશું નહીં. આજથી મને તમારો દોર નાંખીને, ને આજે અત્રે જે વાત થઈ તે થઈ નહીં હોય તેમ જુદી જાણે. વળી માહરું માંગી લેવું એ છે કે એ બાબે એક હરફ વડીક તમારા હોડ બાહરે કડી ફટકવા દેતાં ના.”—અને હું કાંઈ બી જવામ કરું તે આગમ્ય તો તે પીડ ફેરવી ચાલી જ ગયો, કે જ્યારે હવે તમારી તાણુ મી ને ગભરાતમાં ગરકાવ હું તો ઉભી હતી ત્યાં થંભજ થઈ ગઈ !

મેં થોડોક વિચાર કર્યો. હવે માહરે કેમ કામ લેવું ? આ બધી વાત માહરે જીતીને કે તેનાં માતપીતાને બાહરે કરી દેવી કે નહીં ?

મને તરત લાગ્યું કે નહાં. તેથી બીગાડ ક્ષણે થશે. તે લંડન હોય ત્યાં સુધી નોરમન-વાલાંઓને ત્યાં આવતો જતો રહે તો માહરે તે પછી તેને મલવાનું બી કશું વધારે બારી પડી જાય. હુંકમાં, બધા સાર મેકવી લખને કશા પુખ્ત વિચાર પછી અંતે હું એજ ફરાવપર આવી કે આ બીના બનીજ ન હોયે તેમ માહરે તે જુદી જવી.

અને તેજ વાજબી પુરવાર થયું. કચેર અમારે ત્યાં એ પછી અવારનવાર આવતો ને બધાંને મલતો તેમજ હવે મને પણ એખવાસથી મલતો. બધાં એ જોઈ ખુશી થતાં. બધાંને તો એમજ લાગતું કે માહરા મીઝનસાર ને મલતાવડા સ્વભાવથી આયદા મેં એ આદમીના તુમાખને હતો, ને તે પોતે ઠોકરાઈને ઠોકાણે આવ્યો હતો.

હવે સ્ટેજને લગતું મેં પુરતું જોયલું ને પુરતો અભ્યાસ કરેલો હોવાથી ઉપલી બીના બનવા પછી દસેક દાહડે મને મેનેજરે એક મોટો પાર્ટ આપ્યો, ને તે મોંઢે કરવા માહરે રોજ ઘેરેજ રેહવાનું હતું. એ મુજબ એક બપોરે હું પાર્ટ મોંઢે કરતી એકઠી અમારે ઘર બેઠેલી હતી ત્યારે મેકીસા હૅરીસન નામની એક એક્ટ્રેસ મને મલવા આવી. તે બી એ નાટક કંપનીમાં જીતી જરીજ માહરી સહી થયેલી હતી. તે કશી પુરાણી એક્ટ્રેસ હતી, અને અસલથીજ તખ્તતની કશી નમકી હોવાને લીધે ચાલુ ઉજગરાઓનાં પરીણામમાં હાલ તેની દેહ વધતી કચડાઈ ગયેલી નજરે આવતી હતી. તે, એ કારણથી, હાલ આસાએસ માટે બે મહીનાની રજાપર હતી, ને હું હાલમાં ઘરમાં એકઠીજ છું એમ જાણતી હોવાથી કડીયપકા મને મલવા ને તાહેલાં કરવા આવી.

હું તેને જોવાથી ખુશી થઈ. પાર્ટનું તાહેલું એકનું એક વાંચ્યા ને ગોખ્યા કરતાં બેજીં ચકરાઈ જતું હતું, વાસ્તે થોડીક એ મસે રાહત મલવાનું મને ખરેખર ગમ્યું.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

“ઓ મીઠી, તું ક્યાંથી આવી ?” મેં ખરાં દીલની ખુશાલીથી કહ્યું; અને પછી અમે તાહેલાં મારવા લાગ્યાં. પેહલવાં તો એકારપેકારની આએ નાટક ને પેલા નાટકની બંધી વાતો થઈ, અને પછીથી માહરી ને માહરા પાર્ટની વાત આવતાં મેં જોયું કે મેકીસા કાંઈક ગંભીર ને ઉદાસ થઈ. એમ માહરા સંબંધમાં આમલ બી તેને એક બે વખત ગંભીર ને ઉદાસ થયેલી મેં પકડી હતી, જેથી હું કશી અજાણ થઈ. મેં, તેથી, તેને તેનું કારણ પૂછ્યું.

“ઓ કંઈ નહીં, કંઈ નહીં,” તેણે ઢેંગતું હસી પડતાં જવાબ કર્યો.

“નહીં, કંઈ બી છે; તાહરાં મનમાં કંઈ બી છે, ને તે તું મને કેહતી નથી,” હું અજીદ થયો. “હવે આપણા વચ્ચે એટલું પરાયાપણું શું હોય !”

“ત્યારે હું ખરેખર કેહું ?” તેણીએ અચમુચ પાછી ગંભીર થતાં કહ્યું.

“અચ્ચીતજ.”

“પણ તેથી રોજને વાસ્તેની ને રોજ પર નામ કાઢારવાની આએ તાહરી બધી ઉલટ કદાપી મરી જશે ?” તેણીએ શીકર કરી.

“ઓ ખુદા, એવું તે શું છે ?” હું વધતી ઉસ્કેરાયો.

“માહરી વહાલી બેહેન,” તેણીએ ત્યારે ખરાં દીલનાં હેત ને વિશ્વાસથી કહ્યું, “આએ નોરમનવાલાંઓએ રોજની ચલકતી બામુજ તને બતાવીને ઘણી આકર્ષી લીધી છે તે એ લોકની માહરાં મનથી મોટી ભુલ છે. એ ચલકતી સાધકની લગોલગ તેની બીજી સીદા સાધકનો બી તું ને ખ્યાલ રેહવોજ બેઠાએ. આપણે રોજના સમાગમમાં આવ્યા વગર હાઉસમાં બેસીને નાટક દુરથી બેઠાએ ત્યારે સીન-સીનરી કેવાં આંખે ઉડીને વલગે તેવાં દીલજીત દેખાયછ, કે જ્યારે ખરી રીતે તો આગલ જઈને તપાસતાં તે આપણને સુહતું કે બીહીક લાગે એવું બધું એમદશા જેવું માનુમ પડે છે, ને નાટકના ધંધા ને હોનરને માટે પણ તાહરે એમજ જાણવું. પેશાકોનો ને દરદાગીનાનો ખ્યાલ કર. ખોટાં જરઝરેરાનો ને દગાધમરેરા દુરથી દેખાતા મનોહર પેશાકો ખરેખર કેવાં થાએછે ? જન્નલી ને કાહેલી મુખકાઓ—જાથુકના ઉમ્મગરા અને ગેરવર્તણુંકથી ઉમર પેહલાં ખુદાપો પામેલા એહરાઓ પદ ને પાવડરથી દુરથી કેવા સુંદર દેખાય છે ? અને એ રીતે નાટકની જાંદગીના સંબંધમાં બી એ બધું ખોટારું છે તેજ એ હીલુનસીમ ધંધાનો ખરો ભેદ ને સાચો તોર છે !”

હું તો દ્યાર્ઘ ગયો ! નાટકોમાં વરસો ગુજરી ચુકેલી આ અમળા એ હુન્નરમંદ ધંધાનો કેવો સીદા સફા માહરી સાંમે ચીતારતી ને રજુ કરતી હતી ? શું ખરેખર ત્યારે એ ધંધામાં એટલી હદ સુધીનું ખોટારું ને ખરાબી હતી ? ખરેખર ત્યારે શું એવો એક અધમ ધંધો મેં માહરે ખાતર કયુલ અને પસંદ કરવાની થાપ ખાધી હતી ?

“શું ખરેખર એ ધંધામાં ત્યારે તું એટલી બધી ખરાબી સમજેછ, મીલી ?” મેં મોટી તાજુબીમાં પુછ્યું.

“ઘણીજ,” મેલીસાએ બાર નાંખીને કહ્યું. “એમાં કોઇ સુખીજ નથી. જેઓ એમાં નામદારી મેકવેછ તેઓ બી નહીં; કેમજે તેઓ બીજાંઓની અદેખાઇનાં ભોગ થાય છે અથવા તો પોતાનાં કરતાં વધતાં નામદારી પામેલાંઓની પોતે અદેખાઇ કરી તે આગમાં પોતેજ હંમેશ જલતાં રહે છે. વળી જે લોક સારું નથીજ કરી શકતાં કે કમનસીબે સારું કરવાની શક્તી છતાં તકદીર જેમને મદદ કરતું નથી તેમની પણ શું ફેજ છે ? કંપનીને જાણે માંધે પડ્યાં હોય તેમ જાથુકની હડધુલ, તાણાળાણી ને હીલુપરતી ! માહરોજ દાખલો જોની ?

“પણ કાંએ, તું તો સુખી છે, મીલી ?”

“સુખી ?”—અને તે કડવાસતું હસી.

“હા. તું તો એક ઘણી ફોલમંદ ઍક્ટ્રેસ લેખાયછી !”

“હા, પણ તે ક્યારે થયું ? છેક હું ધરડી થરા આવી ત્યારે ! તે આગમયની માહરી કચડાયલી જીંદગીનો હું તુંને શું ખ્યાલ આપું, ઍક્ષન ? મેં શું શું હાંદિસા ખમ્યા ને કેવા હુંક પગારમાં કેવી હાથુતની હીણપસ્તી વચ્ચે ફરજ્યાત એ ધંધાને માહરે વલગી રહેતું પડ્યું તેનો હું તુંને ખ્યાલ વરીક આપી શકતી નથી !”—અને તે આ એવું તો શોકાતુર બોલતી હતી કે તેણે ખરેખર કાંઈ ઘણું ખમ્યું હોય એવો તરતજ મને ખ્યાલ અને ભય થયો.

“વળી ગુલાબ છોકરીઓને વાસ્તે એ ધંધામાં જે ભયભીત લાલચો ને જોખમો છે તે વાસ્તે બી તાહરી કોઈએ જરા થઈને નજર નથી ઉઠાડી તે વાતનો બી મને તાહરું બહુ આહનાર તરીકે ઘણો અફસોસ થાયેછ. તાહરા જેવી ખરેખરી સુંદર ને દેખાવલી છોકરીઓને વાસ્તે એ ધંધો એક ખુદાઈ કેહેર કે શ્રાપ છે. હું તાહરી ઉલટ કચડી નાખવા માંગું છ એમ ધારવાનો મને ગેરઇનસાફ જરા બી કરતી ના, પણ મેં જે જોયું ને તપાસ્યું છે તેમાં તુંને એટલી બધી ભગી, સાચી ને એવી નેકચલણ પીછાંણીછ કે તાહરે વાસ્તેના જોખમોના ખ્યાલથીજ જાણે માહરી તો છાતી ધુજી આવેછ !”

“ઓ મીલી, તું મને કેટલી બીહીધરાવેછ !” મેં ખરાં દીવથી હેખત ખાઇ કહ્યું ; “શું ત્યારે નોરમનવાલાંઓએ મને ઠગીને એવા એક નાલાયક ધંધામાં ફસાવીછ એમ ?”

“જરા બી નહીં,” મેલીસાએ સચ્ચાઇનાં જોશથી કહ્યું ; “માહરું કેહવું તું સમજી નથી શકતી, ડીઅર, તે એટલુંજ છે કે માહરાં મત મુજબ તાહરા જેવી તમામ પાક ને પ્રમાણીક હેતુઓની એક આગાને વાસ્તે આએ ધંધો ખરેખર નાલાયક છે.”

“પણ કાંએ ?”

“કારણ જે એમાં જે બધું ચળકતું ને ઘોળું દેખાયેછ તેમાં હાથનો ભાગ ઘણો વધારે રહે છે,” તેણીએ દેખીતા કડવાસથી કહ્યું ; “આએ ગુલ્યટનોજ દાખલો જો ! લૉડ રેવન્સકલીફ એની ૫૨ થોડું ધ્યાન આપતો થયોછ એટલે એનું માયુંજ ફરી ગયુંછ, પણ—”

“પણ શું ? શું તું એમ ધારેછ, મીલી, કે એ લૉડની વાસના પ્રમાણીક નથી ?”

“ખચ્ચીતજ નહીં,” મીલીએ જોશથી પગ થોડીને કહ્યું ; “એજ તો છોકરીઓની ખરાબી છે. જરાબી હુનરમંદ કે દેખાવલી છોકરી સ્ટેજ પર આવતાં કોઈ મોટા લૉડને જીતી જવાની આગુ ને લોભ ધરાવે છે.”

“અને એવા દાખલા શું ખરેખરા કોઈ બન્યાજ નથી ?”

“ઘણાજ ઝૂઝ ;” મીલીએ સમજાવ્યું, “અને તે બે ચાર એવા દાખલા બન્યા હોય તેથી એજ ખ્યાલ લઇ નાહાસવો એમાં દાનાઇ શું છે ? આએ લૉડ રેવન્સકલીફ આજે કેટલાં કેટલાં અઠવાડ્યાં થયાં મરીમ ગુલીની પુક પકડી રહયોછ ; હવે જો તેની નેમ પ્રમાણીકજ હોતે તો અત્યાર આગમય તે એની સાથે પરણવાની માંગણી નહીં કરતે ?”

“પણ તેથી શું થયું?” હું બજી થઈ; “જુલો કંઈ નાદાન તો નથી? તેને શું પોતાની પાક ઇજ્જતની કદર નથી?”

“કદર તો હોય, પણ મોટી મોટી લાલચો ને તકલીફો ઉભીદો પર પોતાનાં મગજપરનો કાબુ ગુમાવી એસે એવી હીલુનસીય અબળાઓ પુરવાર થાયજી બી ખરી કેની?” મીલીએ જવાબ કર્યો; ને તે વળી પાછું આ કાંઈ એટલું શોકાતુર બોલી કે મને જુલમટ માટે ધણું જ સુધાઈ આવ્યું ને હું ચુપ રહી. તે પણ ચુપ રહી, પણ જરા વારે માહરા કાંને એક ડચકાનો અવાજ આવ્યો, અને મેં ચોંકાને જોયું કે મેલીસાની આંખો આંસુથી ભરાઈ ગઈ હતી.

હું ધણીજ અજબ થઈ. મને બીહીક લાગી કે તેની વાત નહીં માનવા જેવું મેં જતાચું તેથી તે ગરીબ બધી છોકરીનું દીવ એટલું બધું દુખાયું હશે કે કેમ? મેં, તેથી, ખુલ્લાં મને માફ માંગી, ને પછી એ નાપસંદ વાતજ ફરવાની નાંખી. મેં તેણીનો દીલસોજ હેતુ મને એમ ચેતાવી રાખવાનો ધણો વખાણ્યો, ને જુલો માટે તે પોતે જે ધારતી ને બીહીતી હતી તે તેણીને કદી જાણવા નહીં દેવાનું પ્રોમીસ કર્યું, એટલે થોડીક બીજી ત્રીજી વાતો કરી જરા વારે મીલી મને મલવા આવેલી ઉઠી ગઈ.

હવે એ પછી તેજ સાંહજે મને થોડીક જરૂરી ખરીદીઓ કરવાની હતી વાસ્તે હું ઘેરથી બાહર નિકળી. હું એકલીજ હતી, અને “વૅસ્ટ ઍન્ડ”ના મોટા ફેશનેબલ રસ્તાની વલાંચુમાં હું દાખલ થઈ કે સાંમેથી ધસારાખંધ આવતી એક ધણી ભપકાદાર જોડીની ગાડીનાં કારણથી મને દબાઈને બાબુ થવું પડ્યું. તે એક મોટી ઉંઘાડી ફેટન હતી, કે જેના ઘોડાઓનાં હારનેસના હુક વટીક ચાંદીનાજ ચકચક થતા હતા, અને બધો સામન ચાંદીનો હતો. વળી કચમેન ને ઘોડાવાલાઓનો રૂપેરી લેસ સાથનો ચટાપટાનો ચકરગ્ર ભમરગ્ર ટ્રેસ પણ ધણો કચપચ થયેરો મારતો હતો, ને જાણે બધાં પગે ચાલવાવાલાં તુચ્છ ને હેમક થતાં હોય તેમ તુચ્છકારના દેખાવથી તે મોટી ફેટનમાં અરધો અરડાઈ પડીને જે એક આસામી બેઠેલો હતો તે મેં માહરી ભારે અળયબી વચ્ચે જોયું કે કોઈજ નહીં પણ પેલો માહરા મમાવાજની કારભારણ્યો બેઠો મી. ઍમસ પાર્કસ હતો!

તેણે પણ મને જોઈ, અને અમારી નજર એક થતાં તરતજ ગાડી તેણે ચોખ્ખાવી, એટલે હું પણ ઉભી રહી ગઈ.

“કાંએ, ઍલન, લંડનમાં છે તોખી અમોને મલતી બી નથી?” તેણે મુરખીગીરીના મોટા એખત્રાસથી અને માયાના દેખાવથી કહ્યું; “હું આજકાલ તુંને મલવા આવવાનોજ હતો. અમે કૉન્ટીનન્ટપર બધે ફરીને હાલ થોડું એક પરજ અત્રે પાછાં ફર્યાં. મને જે થયું તે બધું જરા લખતે તો ખરી?”

“તમોને એટલી બધી તસ્દી આપવાનો મને હકજ શું છે, મી. પાર્કસ?” મેં સધળા આગલી ગઈગુજરીની યાદ માહરાં મન પર ધસી આવતાં ઉઠી દીલગીરીથી કહ્યું.

“કાંએ, એમ કાંય બોલેછ?” તે ઠપકાથી બોલ્યો; “તાહરું જેલું કાગળ આવ્યું ત્યારે અમે ઉપડી જવાની તૈયારીમાં હતાં, ને મેં ઉતાવલમાં કદાચ જોઈતી માયા સાથે તેનો

જવાબ નહીં કર્યો તેથી કંઈ તાહરાં મનમાં ઓછું આશુ'ં વાઈ? વૈલ, તેમ હોય તો માહરો આએ ખુલાસો કયુલ રાખી તાહરે મને માંદે કેરવું જોઈએ.”

“હું એ તમારી બલાઈ જોઈ ખુશી છું, ને તમારો ઉપકાર માનું છું,” મેં એ સાંભળી જવાબમાં ખરાં દીલથી કહ્યું.

“અરે બલાઈ ગેઈ કેહું તાંહાં! એ તો બધી માહરી ફરજ છે. વૈલ, આપરે એમ કરશું,” તેણે ઉતાવલે ગળગળ્યું; “કાલે રાત્રે આપરે માહરે ઘેર સાથે જમશું. હું સ્થાંજે માહરી ગાડી તુંને લેવા મોકલશ. તું જરૂર તૈયાર રહેજે. આપુને ખીજત્રીજ ખી જરૂરની ઘણી વાત કરવાની છે. મીસીસ પાર્કસ પણ ઘણી ખુશી થશે. માહરાં મમા ગુજરવા પછીનાં આપણે ધીરજથી મદદાંજ નથી. માહરાં ગરીબ મમા—કેવાં ભલાં ને સાચાં! ખીયારાં મરણ પાંખીને બેહેસ્તમાં શીરેસ્તા થયાં હોશે!”—અને આ તે એક એવી પાદરીની ગંભીરતાથી બોલ્યો કે હું મુશ્કેલીથીજ માહરું હસવું રોકી શકી.

તે અસલમાં ઘણાંજ સાદો ને ઘણુંજ થોડું બોલનારો એક આસામી હતો, પણ હાલ તો તે એવો પટપટાવો અને એશકો થયેલો હતો, ને તેના પોશાક વિગેરેમાં ટેસ્ટનું ખુન એટલી હદ સુધીનું હતું કે તેણે છેકજ લાલ વાવટો મુઠી દીધેલો હોય એમ તરતજ જણાઈ આવતું હતું. વળી તે પોતાની માતાને “ઘણાંજ ભલાં ને સાચાં” ચીતારતો હતો, તેથી ખી હું જરા અજબ થઈ. તે મરનાર બાઈમાં મેં એટલા બધા પેહલવી પંકતીના કોઈ સદગુણો જોયલા મને વાદ આવી શક્યા નહીં કે જેથી તે મરીને શીરેસ્તો થઈ હોય એ વાત હું માની શકું!

હું તો, તેથી, એ બધા ખ્યાલો મને વિજળીને વેગે માહરાં મનમાં થતાં તેને ઘેર જમવા જવા નાજ કેહતે, પણ તેણે કહ્યું હતું કે ‘આપુને ખીજત્રીજ ખી ઘણી જરૂરની વાત કરવાની છે’ તેથી હું લલચાઈ. એવું તે એને શું એક કેહવું હશે? કદાચ કાંઈ માહરેજ લગતું હોય, ને પેલા એક બેદી આસામીને લગતો ખુલાસો જાણવા હું આટલી તરસતી હતી તે બેદ ખુલ્લો થવાનો હશે? મેં, તેથી, તેનું ધજન કયુલ કર્યું, ને ખીજ સાંઢજે છ વાગે ગાડી મને લેવા આવે તેટલાં તૈયાર થઈ રહેવાને હા કહી.

પણ પછીથી હું જે એક વાતથી ઘણી અજબ થઈ તે એ હતી કે હું ક્યાં રહેતી હતી તે તો પાર્કસે મને પુછ્યુંજ ન હતું, તો તે ગાડી કેમ ને ક્યાં મોકળશે? શું તે બધી માહરે લગતી વાત જાણુનો હશે? તેની જાહેરખબરનો જવાબ કરનાર દગલખાજ પુરવાર થયો હતો, ને હું અત્રે નોરમનવાલાંઓ સાથે રહેતી હતી એ વાતની તેને કેમ ને ક્યાંથી આ આગમય માહિતી મળી ગઈ હશે? એ બધી વાત પરનો એક હરફ વટીક તેણે મને કહ્યો કે પુછ્યો ન હતો, જેથી હું અચ્ચીતકરીને તે ગાડી જતી રહેવા પછી મનથી ઘણી અજબ થઈ.

એમ છતાં, ખીજે દાહડે હું તો નોરમનવાલાંઓને કહીને વખતસર તૈયારજ થઈ, ને પછી જરા વારમાં તો અમારા બંગલા પર મીઠ પાર્કસની ગાડી આગ્રી ઉભી. આ વખતે મને લેવા તેણે એક બંધ બ્રોહામ મોકલી હતી, ને તે ખી જોડીની ને થયેરાબંધ હતી.

હું ગઇ. વૅગ્ટ ઍન્ડ રકૅરના ધણા ફેશનેબલ ને આગેવાન લતા પર મેં જોયું કે તે રેહતો હતો. તે એટલું બધું ધન ક્યાંથી લાવ્યો હશે તે માહરી મસ મોટી અન્યથા હતી.

મીસીસ પાર્કસે મને આવકાર આપ્યો. તે તુચ્છ દેખાવની એક દેખીતી કમીની અબળા હતી, પણ હાલ તો પૈસાનાં તેજથી તે એક નવુંજ વ'ડોર' બની ગઇ હતી.

તે ઘરમાં હાલમાં એકલીજ હતી. તેણે કહ્યું કે મીં પાર્કસ જે વખત જાએછ તેમાં આવવો જોઇએ. તેણે મને બેસાડી, ને પોતાનાં પોરયાંટોરયાંને લગતાં ને બીજાં એવાં એવાં જીવ વગરનાં તાહેલાં ચલાવ્યાં.

તે બંગલો મોટો ને કુશાદે હતો, ને ફરનીયર પણ બધું મોઘું ને કીમતી જાંણે હમ મારી મેલ્યું હોય એટલું ગોઠવેલું ને જમા હતું, કેમજે હતું જોઇએ તે કરતાં એટલું બધું વધારે, ને કીમતી છતાં એવું કચપચ કે જાંણે ટેરતો સવાલ તો એ વરબૈયરને મન દીસતી રીતે કોઇ બી અગત ધરાવનારો હોજ નહીં.

જરા વારે મીં પાર્કસ આવ્યો, પણ તે એકલો ન હતો. તે સાથે વળા એક બીજું મુરદું બી તેડતો આવ્યો હતો, જે કરનલ ઍલ નામનો એક કોઇ જવાંબો હતો. તે લશ્કરીજ ઠાઠમાં હમણાં પણ હતો. શુમારે પાંત્રીસેક વરસનો હશે, પણ દેખીતી અનિયમીત જાંદગીનાં કારણથી પાંચ દશ વરસ વધારે ધરડો દેખાતો હતો. તેનાં ગદાંપરતું માંસ થોડુંક જુમી પડ્યું હતું, આંખની નીચે કાઝા લીસોટા પડ્યા હતા, કે જ્યારે ચેહરાની ચામડી પર કેટલેક ઢેકાણે કરચલીઓ પણ ચઢી ચુકી હતી!

મને તો તે જોતાં સાથે જરા થઇને ગમ્યોજ નહીં. આવ્યો ને આવ્યો માહરી સાંમે બેસીને કાંઇ એટલી તો બેહયાઇ ને ઉઘાડી નફટાઇથી માહરામાં ડોલા ખોસીને મને ટીક્યા કીધી કે માહરે તો ખરડેજ પાણી ઉતરયું, ને હું તો તેની આંખ સાથ આંખ મલતાંજ એશકથી લાલ થઇ જતી.

“માહરી વાહલી ઍલન, હું કહીજ નથી શકતો કે તું ચાહીને માહરે ઘેર આવીછ તેથી હું કેટલો ખુશી થયોછ,” મીં પાર્કસે આવતાં સાથે મને માહરાં આગડાં ખદાં બચડાઇ ગયાં ને દુખી આવ્યાં એવી એક ટાઇટ શેકડેન્ડ કરીને ઉતાવલે ગમડાવ્યું. “આપરે આજે એકલાંજ જમવાનાં હતાં, કેમજે મને તાહરી સાથે બીજીત્રીજી જરૂરની ધણીક વાતો કરવાની છે, પણ માહરા વરંદાપરજ મને આએ માહરા જાંની દોસ્ત કરનલ ઍલ મલી ગીયા. એવણની આપરે તાંહાંની આવનજાવન ધણી છે, ને ગમેછ ત્યારે ને બનેછ ત્યારે વગર ફેહવાડવે આતીને આપણીજ સાથે જમેછ, તેમ આજે બી આવીજ ગીયા એટલે પછી મોંને ચહરીને ના બી કેમ ફેહું? કરનલ ઍલ, આએ માહરાં જૅન્ડ મીસ ઍલન પરસી.”

કરનલ મને જોઇને મીઠાસથી હચ્યો ને નમ્યો.

“બચ્ચા, તેં આજે જો મને જમવા આવવા ના બા કહ્યું હોતે, ને આવાં એક સુંદર ખાંતુનો કંપનીની માહરી મોજ જો તું છીનવી લેતે કેની તો હું કંઇ તુંને માફ કરતે નહીં જો!” કરનલે હસીને કહ્યું, ને તેવણુ ખારસા મળહના હું બેડી હતી તેની લગોલગજ સોફાપર પાછા બેઠવાયા.

સાંહજ એ પછી બધી બેફાલ તાહેલાંમાં ગુજરી ગઇ—તાહેલાં કે જેમાં અને મુતલમજ મમત પડી નહી, ને ખાતું તૈયાર હોવાનો ધંટ થયો ત્યારે, તેથી, મેં છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. પછી અમે જમવા ગયાં. કરનલ બેલેજ અને પોતાનો હાથ આપ્યો ને અમે કાષ્ઠનીંગ હોલમાં ગયાં.

ખાતું અજમ જેવા મપકનું હતું—જાણે એક સ્ટેટ ડીનર! અને તે છતાં તો તે બંને વરબેયર ચીખાં થયાં કે “અમે તો આજે રોજનું મામુલીજ રંધાવેલું કે હવે બાહારનું આજે કોણ છે જે તેની વાત? બેલન તો આપણી રમાડેલી આપરાંજ ઘેરની એક છોકરી છે. વળી કરનલ તો બીચારા સાદામાદા બ્યારે ગમે ત્યારે આહીને આલી આવે, ને અમારી સાથે એમજ મરીબ ગરીબ ઘેરમાં જે પકાવ્યું હોય તે જમે!”

ઉંચામાંઉંચા વાઇન્સ ટેબલ પર રજુ થયા, ને કરનલ તો માહરો જરા બી અદમ કરવા વગર કોપટાં પર કોપટાં ઉઠાવતોજ ગયો, ને વળી દારૂની તેજ સાથે માહરા સાંમે ટીકવાની બેહયાઇમાં પણ વધારે હીંમતવાન ને બેવડો બેઅદમ થયો—એટલે સુધી કે બે ત્રણ વાર પાર્કસે આંખના એસારાથી એટલું અતેરૂં નહી કરવા તેને તાકીદ કરી હોય એમ પણ મને લાગ્યું. એટલા માટે હું તો ઘેર જતી રહેવા ક્યારે ક્યારમાંજ પડી, ને ખાતું ખજાસ થયું કે પુરત અમે બેરાંઓ ટેબલપરથી ઉઠીને અંદર ગયાં ત્યારેજ અને જરા નીરાંત થઇ.

મકરણુ ૧૨ મું.

મને માહરે લગતી જરૂરની વાત કરવાની લાલચે મીં પાર્કસે અત્રે બોલાવી હતી, મગર તે બાબેની તો અત્યાર સુધી એક હરફ બી વાત થઇ ન હતી. અવશ્ય તો હું ક્યાં રહેલી હતી ને સ્ટેજનો મેં ધંધો લીધો હતો તે એ લોક પુરૂં જાણતા હશે કે કેમ તે માટે બી હું મનથી અજબ થતી હતી; પણ તે કોઇ બી વાત એ લોકે તો જરા થઇને કંટીજ નહીં. હું જાણું જે હવે અમે બે એકલાં પડ્યાં હતાં ત્યારે મીસીસ પાર્કસ કંઇ માહરે લગતી વાત કરશે, પણ તેણે બી પોતાના પૈસા ને પોતાની મોટાઇની બેજર બકમકથીજ માહરૂં બેજરૂં કાઢતી નાખ્યું, ને હું પુછવા જતી તો તે વાત એવી સફાઇથી ઉઘટાવી નાખતી કે હું તો જાણે તદન કંટાલી ગઇ.

અતે છેક દસ વાગવા આવ્યા ત્યારેજ “ગ્રહસ્થો” ટેબલ પરથી સ્મોક ને વાઇનથી પરવારેલા ટ્રાઈગરમમાં પાછા આવ્યા, ને ત્યારે મેં તરતજ જોયું કે બંનેના હેઠ ફરફાર હતા! એઉ પુરતા પીધેલા હતા—કરનલ બેલ જરૂરીજ. આથી માહરૂં વધતું પાકી ગયું. મીસીસ પાર્કસનાં પોતાની મોટાઇ ને પોતાના પૈસાને લગતાં એકનાંએક તાહેલાંથી માહરી ધીરજ ખપી તો ગયલીજ હતી, ને તેવામાં તે બંનેને એવી અવદશા વચ્ચે ટ્રાઈગરમમાં પાછા ફરેલા જોતાં મને વધતો કમકમાટ લાગ્યો, ને હું એકદમ માહરે ઘેર પાછી ફરવાની રજા લેતી ઉઠી. હવે ત્યાં જરૂરી થોજવામાં ફાયદો શું હતો? હું તો માહરે લગતી કાંઇક વાત જાણવાને જાણસુ ને ઉમેદબર અત્રે આવી હતી—તેથીજ તો આ અગરમચ્યાંઓનું ઇજન મેં લલચાવે

કપુલ રાખ્યું હતું—ને તેમાં તો નાઉમેદી ને નાશજી થઇ એટલે જાસ્તી થોમવામાં હવે સારજી શું હતો ?

“ઓ માએ, હું તે લુલીજ ગેમ !” મીસીસ પાર્કસે માહરી ધણી અભયખી વચ્ચે હવે ધરે અને પાછી ફરવા દેવાની મારી વિનંતીના જવાબમાં અતવત કર્યું; “મેં તો ધકમાં ને ધકમાં કાચમેનને રજા આપી દીધી. તું પાછી ઘેર જવાની તે ગાડી જોઇશે તેનો તો મને ખ્યાલજ નહીં રહ્યો ! હવે ?

“એટલે, કાચમેન ક્યાં ગીયો જ ?” મીં પાર્કસ જ માહરા સમક્ષ ધણું નમોજી લાગતું હોવાથી મુસ્કાલથી ને જોહમતથી પોતાની પીધેલી બુદ્ધિ પર કાચુ રાખવાની કોશેશ કરતો ઉભો હતો તેણે જવાં ચઢાવી પુછ્યું. રખે પડી જવાય તે શીકરથી દીવાલને અઢેલીને ઉભેલો તે ઠાપી સીપ કરતો હતો.

“એનો બાપ મરી ગીયો કરીને કેહનો આવ્યો તે મેં તો તરત રજા આપી દીધી !” મીસીસ પાર્કસે પોતાના બરચારના સવાલના જવાબમાં ખુલાસો કર્યો. “હવે, એકન દીકરા, તાહરે ગમે તો રાતભર અહીંજ રહી જ, ને નહીં તો તું કેહે ને તુંને અડચણ નહીં હોય તો હું બાડુતી—”

“ઓ, બાડુતી ગાડીની અડચણ શાંતી ?” મેં ખાત્રી આપી; “હું નહીં જાઉં તો માહરાં નોરમનવાલાં કદાપી શીકર કરવા કરે, વાસ્તે, મીસીસ પાર્કસ, અને મેહરજાનીની રાહે જલદીથી એક બાડુતી ગાડી મંગાવી આપો ને જવાજ દેઓ.”

હુંકમાં, મીસીસ પાર્કસે, ચંગ વગાડી પુટખેનને બોલાવી, હુકમ આપ્યો, ને બીજીજ પક્ષે તો ગાડી બારણાં આમળ આપી ઉભી. તે બી, નસીજ સંગેજે, ઘાહમજ હતી.

કરનલ બેન્ડ ને ચોમસ પાર્કસ અને ગાડી સુધી નીચે મુકવા આવ્યા. અને તો લાગ્યું કે બેમાંથી એક બી ઉભે દાહરે ગમરડી ખાઇને ઉંધે મસ્તક જીકવાનો—પણ નહીં. વળી માહરા તો પેટમાં જીવ નહીં કે રખે બેમાંથી એક પણ અને ઘેર સુધી મુકી આવવાની બી જીદ કરે; પણ નહીં, સુભાગ્યે તે બી ન થયું, અને ગાડીને ક્યાં જવું તે વરદી કરવા પછી ગાડી બ્યારે ધસારાખંધ ઉપડી ગઇ અને હું અંદરથી અઢેલીને નીરાંત કરી બેઠી ત્યારેજ અને પુરતી ધીરજ મલી.

હું ખ્યાલ કરતી હતી કે—ઓ ખુદા, શું આ ચોમસવાલાંઓ એશ કરતાં હતાં તે બધું માહરા મમાવાજના પૈસાનેજ આભારી હશે ? શું ખરેખર મુશ્કેલીમાં અવત્યાં મેલી મેલીને આખર થયલા માહરા મમાવા એટલા ધનવાન મરી ગયા હશે ? એમ તો નહીં હોય કે ધરડી મીસીસ પાર્કસનાં મરણ પછી તે બધી દોલત અને આપવાને મરનારે ફરમાવ્યું હોએ, ને તે કરારનો તે છતાં આ લુચ્છાંઓએ ભંગ કરી અને આ રીતે રવડાવી નાંખી હોય ? માહર જીગર શાખ પુરતું હતું કે એમજ હોવું જોઇએ, ને એ દુઃખી ખ્યાલોમાં હું એટલી ગરજાવ થઇ ગઇ કે ફેટલોક વખત તુલક તો ગાડી કઇ તરફ જતી હતી તે પર ધ્યાન આપવાનો વડીક મને ખ્યાલ થયો નહીં; પણ પછી મને અચાનક લાગ્યું કે અમારા હાંટર ઓટથી વેર

એન્ડ તરફ પાર્કસને ઘેર જતી વખતે જોડેલા વખત લાગ્યો હતો તેથી હાલમાં તો બધો જરૂરી વખત થયેલો છતાં ઘેર કેમ નહીં આવ્યું ?

વરસાદ ઝરઝર ઝરઝર પડતો હતો, ને ખેડ બાગીના કાચ ચઢાવેલા હતા જેથી એક તરફનો કાચ ઉતારી મેં બાહરે ડોકાવ્યું. ગાડી ધણી ઝડપથી જતી હતી, અને બાહરે અંધારું ફીલ હતું. ફક્ત રસ્તાની છેટે છેટેની જતીનો ઉજાસ આવતાં હું એટલુંજ જોઈ શકી કે કંઈ કંટેરાની રેલોગને લગતી એક ટુટપાચ આગવથી માહરી ગાડી ધસારામાં આગવ વધતી હતી.

હું બાહુ હશે. મને એ રસ્તો મુતલબ માલુમ ન હતો એટલે હું પાછી નમરવસ થઈ, પણ બીજી દશ મિનીટ થવા છતાં ગાડી તો ગમડ્યાજ કરતી રહી, એટલે મને સ્વમાયિક શીકર થઈ કે કાચમેન રસ્તો જુલેલોજ હોવો જોઈએ. મેં, એ ઉપરથી, તરત ગાડીમાંની દોરી ખેંચી, પણ મને જવાબ મળ્યો નહીં કે ગાડી જરા બી થોખી નહીં, એટલે ચીરડાઝને પાછો કાચ ઉતારી ગાડીનાં બારણાં પરથી અરધું બાહરે ડોકાવી મેં હાંકનારને હાંક માર્યો.

“કંઈ શીકર નથી, કંઈ શીકર નથી, મીસ,” તેણે થોખ્યા વગર ઉચે સ્વરે જવાબમાં પુકાર્યું; “તમે તમારે બેસી રહો. હું જરા રસ્તો જુલો ગયો હતો, પણ હવે ખરે રસ્તે જઈએ.”

આથી મને નીરાંત થઈ—જે કે હું એ હેમક ગ્રાઇવર પર મનમાં ગુસ્સે તો ધણી થઈ. એ પછી પાંચ મિનીટ બાદ અચાનક ગાડી ઉભી રહી. એ વખતે વરસાદ ઘણાં વધતાં જોરથી પડવા લાગ્યો, એટલે એમ ઘર આવી લાગવાથી મને ધીરજ ઉપજી.

મગર એટલા પર તદ્દન અંધારું હતું, ને તેથી હું અજાણ થઈ, કેમજે અમારા એટલા પર આખી રાત જતી રાખવાનો રીવાજ હતો. મને તરત એવામાં કોઈએ ગાડી આગલ આવીને છત્રી ઓઢાડી, અને હું કુદકો મારી ગાડીમાંથી બાહરે આવી આગલા હોલમાં ગઈ કે તેજ ઘડીએ પેટી ગાડી ધસારામાં પાછી ઉપડી ગઈ.

પણ માહરા ખુદા ! મેં અંદર જતાં સાથે જોયું કે હું તો કોઈ બજતાંજ ઘરમાં ઘુસી આવી હતી !! વરસાદથી બચવાના માહરા ગભરાત વચ્ચે અંધારામાં આ ઘોંટાલો થયો હતો. અંદરના હોલમાં જ્યાં હું દાખલ થઈ હતી ત્યાંથી એક ગેસની જતી ધીમી આંચે બલતી હતી, ને માહરા આસપાસ જે બે ત્રણ તોફાનદારો મને જોતાં ને ટીકતાં ઉભાં હતાં તે મેં તરત શીકરથી શીકકી મારતાં જોયું કે નોરમનવાલાંઓનાં નહીં હતાં, કે જ્યારે એક તો કંડે કંડેજે આગલું મોટું બારણું તરત પાછું બંધ કરીને અલડાપ ચઢાવેલો હતો.

“સખર કરો, સખર કરો,” મેં તેથી ધણી તાજુબ થતાં મોટા ગભરાતમાં પુકાર્યું; “કંઈ ઘણી ગંભીર ભુત થયેલી છે. હું અત્રે ગ્રાઇવરની ભુતથી આવેલી છેલ્લે; માહરી ગાડી જરા જલ્દી પાછી પુકારો તો.”—અને હું બારણાં તરફ ધસવા ગઈ.

હવેજ મને બાદ આવ્યું કે ગાડીવાલાને બાકું બી તો મેં આવ્યું ન હતું ને તે કુવામાં પડીને હાંકી કેમ ગયો ? ત્રણી આ કોઈ ત્રાહીત મકાનમાં હું દાખલ થતાં બરોબર ધમાધમ બારણાં કેમ બંધ કરી લેવામાં આવ્યાં ?—અને તાવરતોજ માહરી સાથે કંઈ પણ બચકર દગો થયેલો હોવાનો ખ્યાલ થતાંજ માહરી છાતી ધ્રુજી આવી !

“અધું બરાબર છે, મીસ,” તે બે ત્રણ નોકરોમાં જે એક કોઇ કમીના દેખાવની અઠોર જેવી ઉંમરની ઓરત હતી તેણે પચમણા સાદે કહ્યું, “ચાલો, આવો, હું તમોને તમારો ઓરડો બતાઉં.”

“અરે પણ આએ કંઈ માહરં ઘેર નથી? તમે કોણ અધાં એવાં બે માથાંનાં બેઅદબો છેઓ? ચાલો મને જવા દેઓ.”—અને હું બારણાં તરફ પાછી ગઇ.

ત્યાં જેને મેં ઠંડે કસેજે બારણાં બંધ કરતો જોયો હતો તે કોઈ મોટાં પેટનો અંધશા જેવો બટલર બારણાંને અડેલીને ઉભેસો હતો, ને તેણે મને પાછી અંદર જવા દખામથી હાથ કર્યો.

“અહીંથી હવે તમારાથી સસરાવાનું નથી, મીસ,” તેણે બેહયાઇથી કહ્યું; “કેટ કેહેછે તે સાંભળો છ કેની કે અધું બરાબર છે? ખરેખરી ને ચોખ્ખેચોખ્ખી વાત તો એટલીજ છે કે તમે અત્રે રાતબર કેદ રહેવાનાં છેઓ!”

માહરી છાતી શીકરથી બેસી જતી હોય એમ લાગ્યું, પણ તોખી મેં હીંમત જમા કરી પુછ્યું, “આએ કોણનું મકાન છે?”

“તે કેહવાની અમોને સત્તા કે રળ નથી,” હવે ત્રીજો બદમાસ બોલ્યો; “અને નાહક તમારે જીવ ઉકલાવામાં કંઈ માત્ર નથી. અહીં ઘણા ઓરડા છે તેમાંથી તમોને ગમે ત્યાં પોદો. કોઇ તમોને કશીજ રીતે હેરાંન કરવાનું નથી, ને પછી કાલ છે ને ખુદા છે.”

હું બાજુમાંની એક પુરસી પર હેબતની મારી ફસડાઇ પડી, આ દોજખી મકાન હતું કોણનું? કોણ એમ માહરા જેડે જીંદગીમાં પહેલેલીજ વારનો એવો જાલીમ દગો રમ્યું હતું? તરત મને વીજળીના ચમકારા પેરે સઘળી યાદ થઇ. જ્યારે બાહુતી ગાડી આવી ને મને પેલા બેઉ પીધેલા લુચ્છાઓ નીચે ગાડી તક સુકયા આવ્યા ત્યારે ધોમસ મને ગાડીમાં બેસાડવાની ધરપચ કરતો હતો, કે જ્યારે કરનલ બેલ “બ્હીસન” કરતો ઘોડા આગત ગયો હતો. તેણે ઘોડાની પીઠ ઠોકી હતી ને ઘોડાચાલા સાથે થોડીક વાત પણ કરી હતી, જે વખતે મને ક્યાં લઇ જતી તે તેને ઉતાવલે સમજ આપી દઇને તેને પોતાનો ગુલામ બનાવ જોયું નાણું તેને સડપ દેતું કે તેના હાથમાં સેરવી દીધેલું હોવાનું જોઇએ!

હવે સઘળું આમના પેરે રપષ્ટ નજરે આવતું હતું. હું ગઇ ને ગઇ એતેજાકથીજ આવ્યો હોએ તેમ કરનલ આવ્યો ને જમવા રહ્યો, ને આખો વખત બેઅંદાજ બેહયાઇથી મને ટીકતો રહ્યો, કે જ્યારે પાર્કસ ને તેની ઓરત સાથે તે કોઇ છુપી સમગ્રુતમાં હોય તેવું બી મને લાગ્યા કરતું હતું તે બેદ એજ હતો. મને નીચ પાર્કસવાલાંઓએ દગાથીજ જમવા બોલાવી આ રીતે ફસાવી દીધી હતી; પણ મને દાદારની દયામાં ઘણો સંપુર્ય અને ખુતંદ બરોસો હતો. તે રખવાલી માહરા જેવી અનાથ છોકરીઓની પાક અસમતની રક્ષા કરવાવાલો કેવો છે?

અને એ ખ્યાલથી મને થોડીક હીંમત આવી. મેં જોયું કે હડબડી જવાથી સાર્થક કયું થવું ન હતું. હવે તો સુરતને મસે કોઇ ઓરડામાં જઈને બચવાનાં સાંધન થું છે તેની યોજના કરવીજ ઠીક પડશે. બનવા જોગ હતું કે હું અત્રે કેદ પડેલી હતી તે સંધ્યાના પર રાત બર મને સત્તાવામાં આવવાની નહીં બી હોએ!

“માહરે સુષ જલુંછ; મને માહરો ઝોરડો બતાવો,” મેં એ ઉપરથી ઠરાવ પર આવતાં તરત માહરી બેઠકમાંથી પાછી ઉભી થઇને તકાળે કીધો, અને જવાબમાં તરત કેટ બોલી, “હા બેલાશક; આગે રસ્તો.”—અને તે રસ્તો બતાવતી આગલ આગલ ચાલી.

તે એક મોટું આલીશાન મકાન હતું. આગસો હાલ જ્યાં હું બેઠી હતી તે મોટો ને આરાસ્તા હતો. આરસપાહાંણનો તો એ બાજુથી ઉપર જવાએ તેવો મોટો દાદર હતો, ને તે અરધા દાદરની બેવડી વલાંણ પર કીંમતી પુતલાં ને ઉંચાં કોરીકામના નમુના શોભા તરીકે ગોઠવેલા નજરે આવતા હતા.

મને પેહેલેજ મજલે લઈ જઈ બાજુમાંનો એક ઝોરડો ઉંઘાડી આપવામાં આવ્યો, જેમાં પણ બતી ધીમી આંચે બલતી હતી. ત્યાં તે ઝોરડામાં પણ પૈસાનો વૈભવ હરરીતે કદમેકદમ પ્રગટ પડતો હતો. બધુંજ ઉંચું, કીસમી ને સુખકારક હતું.

ફક્ત ટૉઇલેટ ટેબલ પર સુવાસી તેણે, ઉંચા સાબુ વગેરે બીસ્થાર હતું. જમીન પર પાંચરેલા ગાલીચા વડીક જડા અને ઘણાજ ઉંચામાંના હતા. જાણે કોઈ મોટે ઘરની છોકરીના ઝંડૂમ જેવોજ આ એક મોટો ઝોરડો હતો.

પણ તે બધું જોવા, વખાણવા કે તેની દરકાર કરવાના સ્વભાવમાંજ હું ક્યાં હતી? માહરે મન તે બધું કથીર સરખું તુચ્છ હતું. માહરે તે શું કામનું હતું? માહરે તેમાં અંગમજ જવા જેવું હતુંજ શું?

કેટ મને અંદર મુકી બધું બરાબર હતું તે જોઈને બાહર ચાલી ગઈ એટલે મેં બારણું અંદરથી ચપટ બંધ કર્યું. મેં તે બાદ તે ઝોરડાનું ખુલ્લું ખુલ્લું તપાસ્યું, ને હું એકલીજ હતી એ ખાત્રી થતાં એક સોફાપર ઉઘે મસ્તક પડીને આંસુઓનો એક દરવાવ રડી. મને માહરી માખાપ વનાતી અનાથ હાલત માટે ફાટી ફાટીને રડવું આવ્યું. ઓ, કેવી નાદાન ઉંમરે—કે જ્યારે માહરી રક્ષા કરવાવાલાં મેહરબાન માખાપનો સાહયો માહરે માંથે ખચ્ચીતજ કાયમ ને મોજુદ જોઈતો હતો ત્યારે હું પરાયાંઓને આશરે માહરે ખોળી ખાવા એકલી આ દુન્યામાં રવડી પડી હતી!

હું સુષ રાકી નહીં. મેં કપડાં કે યુટ વડીક ઉતાર્યાં નહીં. મને વિશ્વાસ આવ્યો નહીં. રખે ઉંઘાઈ જઈને ને કાંઈ દગો થાય તે શીકરથી હું ફેરા ફરતી ને જંગતીજ રહી. રખે નોર-મનવાલાં માહરી રાત બરની એ અજામજેવી ગેરહાજરીથી માહરે વારો કંઈ ખુશ માને કે ખદા ચાએ તેની બી મને ઘણી શીકર થઈ; પણ મેં જોયું કે તે લોક તો એમજ માનવાનાં કે હું રાત ગુજરવા પાર્કસને ત્યાં રહીજ પડી હોવશ. એ પાર્કસવાલાંઓના હાથમાંજ હું ઉધરી હતી એટલે મને ઘણું ધરવટ એ લોકનાં ઘર સાથે હોવાની તેમને ખાત્રી હતી, અને તેથી તે લોક એજ ખ્યાલથી નીરાંત માને એ ઘણું બનવાજોગ સહમજતું હતું.

તે એક ખરી કંગાલતની રાત હતી, અને નહીં ઉંઘાવાના માહરા મુસ્તકીમ ઠરાવ છતાં હું સીફ તનમનની થાકની મારેલી બેઆખતયારી વચ્ચે ઉંઘાઈ ગઈ હોવશ, કેમજે હું જાગી ત્યારે સહવારે થઈ ચુકેલું હતું. હું એમની એમ યુટ કપડાં બર પેલા એક સોફાપર પડેલી હતી, ને માહરે માથું ફટ ફાટ થતું હતું.

હું ઉઠી. રાત ખુલાવેદ પાકની દયાથી કશી બી ખવડ વગરની ગુજરી હતી તે સધ્યારે ધણે મોટો હતો, કેમજે દિવસના ઉત્તમમાં મને હીંમત નાસતી મલી. હું, તેથી, ઉઠીને ખારી આગમ ગમ, ને પરમ હઠારી બાહરે ડાકાબુ. માહરે તો કોઈખી રસને આ દોજખથી બચવા અને નહાસવાનાજ રસ્તા સોહોધવાના હતાની ?

નીચે એક બગીચાપર તે ખારીઓ ખુલતી હતી, ને બાજુમાં થોડેક થોડેક તકાવને બીજા બી બંગલાઓ હતા તેના બી બગીચાજ નજરે આવતા હતા. મને અવજ તો સહમજ બી નહીં પડી કે હું ક્યાં હતી, પણ દુર નજર દોડાવતાં રીજંટ પાકને લગનો એક ‘ડામ’ દેખાયો, જેથી મને લાગ્યું કે એ પાકથી માઇલેકના છેઠાપરનાં એક મકાનમાં હાલમાં હું કેદ હતી.

મેં આરસીમાં ડાકાબુ ને માહરે રંજ પામેલો લેવાયલો લુટાયલો એહેરો જોઇ હું પોતેજ ડર ખાઇ ગઇ. માહરે માથું હજી ફાટફાટ ધણું થતું હતું, ને તેથી મેં કંડાં પાણીના જોરથી ફટકા માર્યા ને હાથ મોંહ પાક કરી લીધું તેથી મને થોડીક શાંતી થઇ. ત્યાં બધી સગવડ હતી. જે જોઇએ તે તરત મહે એવી બધી પાકી બંદોબસ્તીઓ કરી મેલેલી મોજુદ હતી.

મને, એમ છતાં, કોલોન જોઇતું હતું તે નહીં હતું. મેં તે ટાઇલેટ ટેબલનું એક ખાણું ખોલ્યું તેમાં ઉંચાં સેંટ, સાબુના ટુકડા, વિગેરે માત્ર હતું. બીજું ખોલ્યું તેમાં કંઈ નહીં હતું, ને ત્રીજામાં ઉતાવલે દુંચો કરીને દાખી દીધેલાં કાંઈ કાગળ્યાં હતાં. મેં તે બાહરે કાઢ્યાં ને તપાસ્યાં. એમાં હું અધર્મ કરતી હોઉં એવો ભય યા વસવસો મને જરા એ થયો નહીં. હું કોઈની ખાનગી વાતમાં માંથું ખોસવા જેવી જુઝાસુ ન હતી, પણ હાલ સંજોગ જુદાજ હતા. મને તો બને તો જાણવુંજ હતું કે આ દેહેસ્તનાક દોજખી મકાન કોણનું હતું.

પ્રકરણ ૧૩ અં.

તે કાગળ્યાંઓમાં ઘણાંખરાં બીલો હતાં, પણ તે એવાં ફાટેલી હાલતમાં હતાં કે કોણ જોગાં હતાં તેજ સમજાયું નહીં. ફક્ત એકજ લખેલું કાગળ મળ્યું જે ફાટેલું ને અધુરું હતું. તે કોઈ અખળાના ઘણા સુંદર હરફમાં લખાયલું હતું, ને ઘણી કાકલુદીથી લખેલું હોવાનું જણાઇ આવતું હતું, કેમજે ઘણાક ખોલોની નીચે બધે ને ત્રણ ત્રણ લાઇનો દોરી હતી, જાણે દરેક શબ્દને લખનાર વધુ વજન લાગુ પાડ્યા ને ધ્યાન ખેંચનારી અગત આવવા ચાહતી હોય. જેટલો ભાગ એકઠો જોડાઈને હું, એમ છતાં, વાંચી લઇ શકી તે આ મુજબ હતો:—

“હવે તેથી છેલ્લી સલામ. હા, છેલ્લી ! જેની તમે ખરાબી શોહોધી ને કાઢી તે હવે તમારા દગાખાજ મુખપર ફરીથી નજર કદી નાંખવાની નથી. હું રડી રડીને માહરી હીચાલવી, તબલવી કંગાળ જીંદગીનો બાકી હીસ્સો પુરો કરશ. હું મરવા માંડુંજ પણ આપનાત વાસને હાથ ચાલતા નથી. મેં તમને શીરેસ્તા જાણવાની થાપ બાધી ને તમે આયંદા દોજખી સેહતાન પુરવાર થયા; પણ તમે શું સુખી થઇ શકશો ? હું જીનહાર માનતી નથી કે માહરા જેવી એકના શ્રાપથી—”

આ તે ફાટીતુડી કપલીનો મજસુન હતો. તે ફક્ત તે કાંધ દેખીતાં મોટાં કમળનો એક વચ્ચે હીસ્સો માલમ પડતો હતો, અને અરે, તે વાંચતાં માહરાં દીકમાં જે કંપારી પેલ્લ થઇ તે ધારતીની ધુન્નરીનો હું વાંચનારને કેમ ખ્યાલ આપું? એમ કાંએ નહીં હોએ કે ફરમાદનાં આ કડવાં વેલુથી જે દોળખી માટે આ કાંધ હીલુનસીબ નાર કુખ રરતી હતી તેનીજ પ્રધંખી બલમાં હું હાલ ફસી પડી હોઉં? હું જાણે એ વાંચ્યા પછી એવડી ને એવડી જાસ્તી ગમરાયલી ધારતીની મારી દાવાની થઇ જતી હતી!

એવામાં આરણું થોકાયું ને મેં પેલી કેટલે અવાજ ઓળખ્યો. મેં, તેથી, આરણું ઉંઘાડ્યું. આરણું ખોલ્યા વના કંધ ચાલે એમ હતું? હું એકલી બંધ આરણું ફેદ તે કયાંક વેર પડી રહું? ઉલટું, દીસાદીસ હું જો નીચે જઇ શકું તો બાગમાં ઉતરી કાંધ માહરો બચાવનાં સાંધણની તો યોજના કરું?

પેલી તો મને જોઇને દલાઇજ ગઇ. પલંગ એમ ને એમ ફુરટની ખોસેએ જોઇ તે એક નજરે પામી ગઇ કે મેં કપડાં મુતલગ ઉતાર્યાંજ ન હતાં ને હું સુવા મઇ હતીજ નહીં, ને તે તેના જેવી એક બ્રજ બુધ્ધિની ઓરતને કેથું ધણું અજબ કરનાર માલુમ પડ્યું!

હું, મગર, કાંધ ખોલી નહીં. હું માહરે તરત તે ઓરડામાંથી બાહર પડીને સર સર દાદર ઉતરી નીચે આવી. કેટ માહરી પુઠે આવી.

“નાસ્તો તૈયાર છે, બાઈ,” તેણે દાદર આગલના ડાઇનીંગ હોલનું આરણું ખુલી નાંખી કહ્યું, ને મેં અંદર ડોકાવ્યું. ત્યાં ટેમલ પર એકજ પ્લેટ ગોઠવેલી હતી જે હું જોઇ શકી કે માહરેજ માટે હતી, એટલે હજી તો કાંધ આવેલું નજર હોવું જોઇએ.

“તાહરો શેઠ કાણ છે ને ક્યારે આવવાનો છે?” મેં ગુસ્સામાં તકાગ્ને કરી સવાલ કર્યો.

“કાણ છે તે તો કેહવાનો મને હુકમ નથી, પણ ક્યારે આવશે તે કહી શકશો,” પેલીએ તેટલોજ તરકડો જવાબ કર્યો; “હું ધારું છ કે દસ વાગતા સુધીમાં આવશે ખરા!”

“માહરે નાસ્તો પાણી કાંધ લેવું નથી,” મેં મિત્તજથી કહ્યું; “મને થોડીક ઓખી હવાની જરૂર છે, ને માહરે જગીયામાં જવું છ.”

પેલીએ તેનું હથ્થન જેવું મોટું માથું મનાઇની ટપે જોરથી હલાવ્યું.

“તે નહીં બનશે, મીસ,” તેણે તેમ કરતાં કહ્યું; “અહીં અંદર તમે ગમે તેમ ફરોદરો, બાઈ એટલી તો ખાત્રીજ રાખજો કે અહીંથી મુતલગ છટકી જવાવાનું નથી, ને બારીઓથી કાંધ વીસ કે બુમ પારશે તો—”

“ચુપ કર!” મેં ગુસ્સાથી થથરાતી નાંખી; “મને તાહરી કાંધ ધમકીઓ સાંભળવી નથી.”—અને ત્યારે ગુસ્સામાં ડોકું ફફડાવી, ને કાંધ બખાળતી કે માહરા ગુસ્સાનાં થીસણાં કરતી, ત્યાંથી તરતવેળા તો ચાલી ગઇ.

હું એક સોફા પર બેઠી. હવે માહરે કરવું શું ને બચવું કેમ? મને કશું સહમજ પડી શક્યું નહીં.

અંતે એ કલાક નીચે એમ તેમ બટકી બટકીને હું પાછી ઉપર માહરા ઝોરડામાં ગઇ. માહરી મતલબ કે ગમે એ જોખમે બારીની બાહર જે કાવી મોટે મોટે ચીસ પાસવી, અને બાજુમાંના બંગલાવાલાંઓની મદદ બોલાવવી: પણ હું ઉપર પાછી ગઇ ને મેં પચ્ચ હડાવ્યા તેવામાં તો બાજુમાંનું એક બારણું અચાનુચ જોરથી ઉઘડ્યું, ને કરનલ બેલ હસ્તો હસ્તો અંદર આવ્યો !

માહરી નસે નસ ટપકી, પણ બીજીજ પક્ષે, બધી માહરી હીંમત જમા કરી—કે જે ઉપર હું પોતે માહરાં મનથી પાછલથી બણી અબજ થઇ—હું તે પહીંદ આદમીની સાંમે થઇ.

“શું અંગોછ અહીં તમે ?” મેં ગગડાત કર્યો. “તમારે શરમાવું જોઇએ. યાદ રાખજો કે ઇંગ્લાંડના કાયદાઓમાં માહરા જેવી ગરીબ ઇજ્જતદારોના બચાવના કાયદાઓ બી છે, ને તમેને આએ તમારી દોજખી ચાલ માટે ઘણું પસ્તાવાનું થવાનું છે.”

કરનલ બેલ હરણુકાર થઇ ગયો. તેનું બેઅદમ હસવું વટીક તેના હોઠપર મરી રહ્યું. તેણે આની માહરા તરફની દીલેરીની વફા રાખી નહીં હોએ ? તે તો કદાપી મને તેની નજીસ વાસનામાં હારીને નમી અયલી ને એકમત થયલી કે ઘણું તો રડીને કાલાવાલા કરતી જોવાનીજ ગણત્રીથી અત્રે આવેલો હોવો જોઇએ, ને તેથી માહરા આટલો રોગ જોઇને તે નામંદ આવેલો તો દીસ્તી રીતે ધુજી પડ્યો.

આથી મને ચાર ચાસણી જાસ્તીજ જોર આવ્યું. “એક આખી રાત તમે ને તમારાં નાપાક નોકર નફરોએ મને અત્રે કેદ કરી મુકેલી છે તે અપરાધ કાયદામાં કાંઇ જોવો તેવો જાહેર થયેલો નથી,” મેં જોશથી કહ્યું, “અને જે તમે તમારી જાસ્તી ખરાબી નહીં ચાહતા હોવો તો અબધડી મને અહીંથી તમારે પાછી જવા દેવી જોઇશે.”—અને હું બારણું બણી ચાલી.

પણ જેઓ નજીસાત અને પાપમાંજ મરી રહેલા હોએ તેઓ એટલી કાચી પોચી જાતીના થતા નથી. મેં તેને તતરાવ્યો એટલે પહેલી હરોલમાં તે જરા તરખાયો ને દધાયો ખરો, પણ પછી મને દમામથી ચાલી જતી જોઇ તે ઝટ આગલ ધસી આવ્યો, ને બારણું કિતાવલે બંધ કરી દઇ, આડી પીઠ કરી, ઉભો રહેતાં મને કહ્યું, “એમ નહીં જવાશે, છોકરી ! બુહારવાડે સોય વેચવા આવીછ કે ? મને ડરાવી ધમકાવીને તું શું એમ સમજેછ કે અહીંથી બચી જશે ? તેમ જો થાય તો આએ હદ સુધીની બધી જોહમત ને ખરચ ઉઠાવા જેટલો હું ઘણેકે કેવો પેહલ્લાં નંખરનો પુરવાર થાઉં ?”

“ત્યારે શું તમે મને અહીંથી નથીજ જવા દેવાના ?” મેં પાછો ધુનરો કર્યો.

“જવાશે; નહીં કેમ જવાશે ? પણ તે બધું તેના વખત વેલાએ થયા કરશે. હાલ તો—” અને તે ફુટે માહરા હાથ પકડ્યો, અને મેં માહરા હાથ જોશથી છટકાવ્યો એટલે તે માહરાં આંગ પર ધસ્યો. મેં એ જોતાં એવી એક મોટી ચીસ પાડી, ને તેનો અપવિત્ર સ્પર્શ વટીક અને નહીં કાગે તે વાસ્તેની માહરી આતુરતામરી શ્રીકરોમાં તે ઝોરડામાં ગઇ ફરીને એવો તો ધમધમાત કરી મેલ્યો કે તે ખરાં દીલથી બીહીધેલો દેખાયો—અને તેવામાં તો માક

ખુદાની દયાથી હોય તેમ કોઇનાં જોરથી ને ઉતાવલે ઉપર આવતાં પગલાં દાહર પર ધમધમ વાગ્યાં! હવે તે કરનલ જાસ્તી ગભરાયલો દેખાયો—બારણું તડકાખંધ જોશ સમેત ખુલી ગયું, ને માહરી નેકી ને પાકીજગીના પવિત્ર બચાવમાં હોય તેમ એક જનાં ભારી ગુસ્સાભરી અદાઓ વચ્ચે મુઠી ધુમાવતો અંદર ધસી આવ્યો!! તે કોણ હતો ?

પ્રકરણ ૧૪ મું.

તે આવનાર મીંઝ એડવીન કહેર હતો, અને તે સવેલાના બચાવથી હું ખુશીના આવેશમાં આજેજ થઇ ગએલી બાળુના સોફાપર બેસી ગઇ. એ દરમ્યાન હું ગભરાત અને ખુશાલીથી અર્ધાભેદમાં જોવી બની ગઇ હતી, અને એ ભેદમાં વચ્ચે મેં એટલું જ જોયું કે મીંઝ કહેર અને કરનલ બંન્ને વચ્ચે થોડીક તકરાર અને હોળતોળ થઇ. બંનેએ એકમેકને અપશબ્દો કહી સંભળાવ્યા, અને પછી કરનલ બંન્ને ધણાજ ગુસ્સામાં બારણું અક્ષણી તે ઓરડામાંથી ચાલી ગયો.

“તું કંઈજ ગભરાતી ના, એલન,” મીંઝ કહેરે કહ્યું; “હું તુંને સલામતી સાથે આ દોળખી મુકામમાંથી બાહર લઇ જઇ તાહરે ઘેરે બારે મોકળી આપશ.”

“હું તમારી અતીથણી ઉપકારી છું, કેપ્ટન કહેર,” મેં હેસાનના ગુસ્સાથી જવાબ કર્યો; “પણ હું આ પલીદ મુકામના આજે ઓરડામાં એક બી પળ કોઈ પરાયા માટીડા સાથે એકલી પડવા ચાહતી નથી. મેહરબાની કરીને, તેથી, તમે એકદમ અતરેથી જતા રહેશો, ને નીચે માહરા વારતે એક પળ થોબશે?”

બલો કહેર એક બી તકરાર વગર તાબે થયો. માહરી શીકરોનું વાસ્તવીકપણું તે એકદમ એક તડકે જોઇ શક્યો હોય તેમ મને લાગ્યું, ને ધણાંજ અહમ્મયપણાંથી તેણે જવાબ દીધો, “અગ્નીતજ; માહરે અહીં ખોટી થવું ન જોઇએ. હું નિચે આગલા હોલમાં તાહરી વાટ જોતો ખોટી છેઉ.”

તે અદખથી પોતા પછવાડે બારણું ખેંચીને બંધ કરતો ગયો, અને ત્યારે છુટકારાનો એક મસ મોટો દમ ખેંચીને હું ઉઠીને ઉભી થઇ. મેં કુંજમાંથી થોડું ઠંડું પાણી પી લીધું, કેમજે માહરું ગળું આ ઉપરાસાપરી ઉશકેરણીના બીલીધરાવનારા બનાવોને લીધે તમામ ચીપલાઇ જતું હતું. તે પછી મેં માહરો ખોલાયલો પોશાક સંભાળથી સમો કર્યો, અને હું નિચે ઉતરી. હજી માહરું હૃદય જોશથી ધડક ધડક થતું રહ્યું હતું. નિચે આગલાજ હોલમાં ટેબલ આગળ એડવીન કહેર માહરી વાટ જોતો બેઠેલો હતો. તે મને જોઇને ઉભો થયો.

“પેલો બદમાસ કરનલ અતરેથી પોતાનું કાળું કરીને જતો રહેલો છે, મીસ પરસી,” તેણે કહ્યું. “હવે કોઈ વાતે જરા બી તું તાહરાં મનથી બીહીતી ના. હવે નિરાંત કરીને બેસ આજે સોફા પર, અને મને સમજવા દે કે તાહરું કેમ અહીં આવવું થયું ને એ બધો ખુશ બનાવ બન્યો કેમ ?”

હું બેઠી. મેં તેને સધળું વીગતે વિશ્વાસમાં માંડી મેલી કહ્યું. ફક્ત એકજ વાત જે નહિં કહી તે ઉપરના ઓરડામાં મેં એક જે પેલી કાપડી વાંચી લીધી હતી તે વાત હતી. મને લાગ્યું કે તે વાત જાહેર કરવામાં કોઈ સાર નહિં હોય, કેમકે માહરા જોડે કરવામાં આવેલી અદમાશી સાથે એ વાતને દોસ્તી રીતે કાંઈ નીસબત નહિં હતી.

અને કહેરે કેટલાં ધ્યાનથી, કેવા ગુસ્સાથી અને કેટલી અન્યથા વચ્ચે એ માહરા જોડેની શરમભરેલી ઠગાણાજીની સધળી કેદયત સાંભળી લીધી તેનું ધ્યાન કરવું બેભ છે, કેમજે જ્યારે હું પુક્રી કરી રહી ત્યારે તે ગુસ્સાથી અખાળો ઉઠ્યો. “કમીનો કંગાળ!” તેણે પુકાર્યું, “હું એને એની એ પાપભરી સરકશી કદી બી માંક કરવાનો નથી. ખરી રીતે તો, આઈ, તાહરી સાથે મને કશું લાગતું વળગતું નથી, પણ હું બી તો ખરો કે એ તાહરી તેણે ચાહેલી બેઠજીતીનો એની પાસે જવામ માંગશા!”

હું હામી ગઈ. મને તેના વિકાળ બનેલા ચેહેરા પરથીજ લાગ્યું કે તે કનરજ બંને ડ્યુએલ માટે ચેલેંજ કરનાર હોયો જોઈએ. માહરે લીધે એ જાતની ખુનરેજ થય પાંમે તે ખ્યાલથીજ હું તો કમકમીને થયરી ગઈ. મેં, તેથી, હાથ જોડીને વીનંતી કરી કે એટલી હદ સુધી માહરે ખાતર જવાની તેણે તકલીફ ઉઠાવવી ને જોખમ કરવો નહિ, પણ તે માહરું માંનેજ શાનો ?

“એ કરનજ બેલ માહરો દોસ્ત થાય છે,” તેણે ગુસ્સાથી જારી રાખ્યું, અને કેટલીક હદ સુધીનો તે ખુરો છે તે બી હું જાણું છું, પણ તે એટલી બધી હદ સુધીનો હિયકારો, અદમાશ અને અદફેલ હવસી પુરવાર થશે એવો તો મને કદી ખ્યાલ બી થયો નહિ હોય ! હું તો ફક્ત દોસ્તીના હકની એક સાધારણ મુજાકાત આપત્ત આજે અત્રે આવ્યો, અને નીચેના દરવાજાપર આવતાં સાથે મને એક અમળાની ચીસો સંભળાઈ, જે સાંભળતાં ધડીજ તાજીબી વચ્ચે માહરી છાતી ધ્રુજી આવી; અને જ્યારે ધસારામંધ ઉપર આવતાં સાથે તુંને એ ખુરાના બસમાં એક મોટા જોખમ વચ્ચે મેં ફસેલી જોઈ ત્યારે તો માહરી અન્યથા અને ગુસ્સાનો કોઈ શુભારજ રહી શક્યો નહિ !”

“હવે મને જેમ અને એમ જલદી અહિંથી ઘેર જવા દેશો ?” મેં તેનો એ ગુસ્સો ભુલાવી દેવાની મતલબથી વાત ફેરવતાં માંગી લેવાની ઢપે કહ્યું.

“ઓ ખચ્ચીતજ,” એડવીન કહેરે મોટી દીવસોજીથી જવા ર ક્યો; “પણ અત્રેથી તું જાય તે આગમય માહરે એક વાત માંગી લેવાની છે, અને હું જે માંગી લેઉં છું તે ખરેખર તો તાહરા પોતાનાંજ બલામાં છે. બેહેન, ફનિયા ધડીજ નિંદાખેર અને મતલબી છે, અને તેથી તાહરા પરની આ જાસ્તીની વાત જાહેર થતાં થોડ ત હરી કદર કોઈ કરવાતું નથી, અને ઉલટું તુંનેજ ખુરું બોલી તાહરે વાસ્તે ધણું પાપી ને ગરીબ અનુમાનો કરશે. અજાબત, જે લોકો તુંને સારી રીતે ઓલખેછ તેઓ તો તાહરી નિર્દોષતા માં માનશે, પણ જેઓ નથી ઓળખતાં તેઓ તું આખી રાત એક જાગ્રીતા અદમાશનાં ઘેરમાં ગુજરી આવી તેથી તાહરે વાસ્તે ધણુંજ ખુરું માનશે, અને તાહરાં બવિશવતું તેથી તાહકમાં નખખોલ નીકળી જશે.”

“ઓ ખોદા!” મેં ગભરાઇને કહ્યું, કે જ્યારે શરમથી હું માહરા ચેહરામાં લાલ લાલ થઇ ગઇ; “એ બી કંઇ બનવાજોગ છે કે હું પોતે બીલકુલ નિર્દોષ હોવા છતાં બીબઓની દગલબાજીને લીધે મને માહરી પાક ઇજ્જતમાં એ મુજબ ખમવું પડે?”

“હુન્યા એજ કીસમની દયાહીશુ ને નાકદર છે, મીસ પરસી,” એડીન કહેરે કડવાસથી જવાબ કર્યો. “એટલા માટે એ બનાવ જાણે બન્યોજ નહિ હોય તેમ એ વાતપર તમે ઢાંક પીછાડો કરજો, અને એ કમીના કરનલને સજ્જ કરવાનું મને સોંપજો.”

“તમારી સલાહમાં હું ઘણુંજ વળુદ જોઉંછ, મીઠ કહેર,” મેં નરમાસથી કહ્યું, “પણ મને બી એજ પ્રમાણે માંગી લેવા દેઓ કે એવા એક નાકાયકને તેનાં મહોતે મરવા દેજો, અને માહરે લીધે તમે નવો જોખમ કશોજ કરતા ના!”

‘ઓલ રાઇટ—ઓલ રાઇટ,’ કહેરે જરા ઉતાવલ કરતાં નાંખતીથી કહ્યું; “અને હવે ત્યારે સિધાર. માહર માને તો નોરમનવાલાંઓ આગળ બી એ વિષે કાંઇજ વાત કરતી ના. તે લોકો એમજ સમજશે કે પાક સવાલાંઓ સાથે તુંને બચગીથીજ ઘણું સારું હોવાને લીધે તું એક રાત તે લોકોને ત્યાંજ રહી ગઇ હશે.”

“ઓ કેવાં દગલબાજ!” પાક સવાલાંઓની યાદ થતાં મેં અધું રડી દઇને કહ્યું. “તે લોકોએ માહરા મમાવાનું નીમક ખાધેતું છતાં એવા એક બુગને હાથ મને ફસાવાનો આગળ રહીને અને જાણી જોઇને તે લોકે તાગડો રચ્યો! હેઠ પડજો!”

“ઓ, એમ નહિ હોય!” કહેરે ઉતાવળથી કહ્યું; “તેઓ એ કરનલ સાથે મલેલાં હોય એ વાત સુતલગ હું માની શકતો નથી.”

“તમારી ઘણી જીવ છે, મીઠ કહેર,” મેં ખાતરીનાં જોશથી જવાબ કર્યો, અને કેવી રીતે માહરા વહેમો તે લોકોની શમેલગીરી માટે પાછળથી મજબુત થયા હતા તે મેં બ્યાન કરીને કહ્યું.

“ખેર, એ વાત જવ. દે,” કહેરે નાંખતી કરી. “હવે મને કેહે. હવે તો માહરી તું ઘણી ગુડ ફ્રેન્ડ થશે કે નહિ?”

“તમે માહરી પાક ઇજ્જતનો ખયાલ કરી મને એટલાં બધાં હેસાંનમાં મેલી છે કે હું તમારે વાસ્તે સદા ઘણું માન અને ચાહ ધરાવતી રહેવશ.”

“બસ એટલું?” તેણે શીકકું હસીને પુછ્યું.

“હા, એટલુંજ,” મેં બાર નાંખીને જવાબ કર્યો; “તમેને માહરા દોસ્ત બલકે બાઇ જાણવા પ્રુશી છું, પણ તેથી જ્યાદા હું એક બી ઉમેદ તમેને આપી શકવાની નથી.”—અને કહેવાની જરૂર છે કે એક પળ—ફક્ત એકજ પળ—માહરો એ નાઉમેદીનો જવાબ સાંભળતાં સાથે તેનો ચહેરો જોતાં વળી બીડીક લાગે એવો ગુસ્સાવંતો અને લાલ થયો? ફરી એક વાર જાણે તેની આંખોમાંથી ખુદ સહેતાન માહરી ઉપર આંખ કાઢી ગુસ્સામાં ડોકાવતો હતો, અને તે જોતાં હું વળી પાછી થયરી ગઇ; પણ બીજીજ પળે તો તે દેખાવ નાખુદ થયો, અને તે સુંદર સોહામણો ચહેરો પાછો તદ્દન શાંત અને નમ્ર મનેસો માલમ પડ્યો—એટલે

સુધી કે મેં જે જોયું હતું તે ખરે ખનાવ હતો કે ખોટો ખ્યાલ તે વાસ્તે બી હું મહારાં મન સાથે જાણે વળી પાછી ધણી ગંભીર વમાસણમાં પડી.

“વેલ, ત્યારે એ વાતની હવે આપણે જીકર કરશું નહિ,” તેણે ઉઠીને ઉભાં થતાં અને શેકહેન્ડમાં પોતાનો હાથ આપતાં કહ્યું. “માહરી ગાડી બહાર તૈયાર છે તેમાં તું સીધાર, પણ માહરી બલામણુ છે કે તું સીધી નોરમનવાલાંઓને ત્યાં જવાને બદલે પહેલાં પાર્કસવાલાંઓને ત્યાં જ જા, અને તે લોકોને જે બન્યું છે તે બધું જાહેર કર. હું તુંને ખાતરી આપું છું કે કર-નલ બેલની આ દગલખાજીમાં પાર્કસવાલાંઓની શામેલગીરી નથીજ. મને તેમ લાગતું જ નથી. ઉપર જે હોખતોજ મને એ લુમ્બા સાથે થઇ તે દરમ્યાન એણે મને ખુલ્લું કહેલું થાક છે કે એમાં બીજાં કોઇની બી શામેલગીરી નથી, અને એ એકલોજ એ બધી સીતમગુજરીનો જવાબદાર છે.”

“હું પાર્કસવાલાંઓને ખાતર ચાહું છું કે ખરેખર તેમજ હોય.” મેં ખરાં દીલથી કહ્યું; “અને જ્યારે તમારી એવીજ સલાહ છે ત્યારે હું પહેલાં એ લોકોને ઘેરજ જવશ.”

“તેજ બેહતર થશે,” કહેરે પાછું કહ્યું; “તેથી થશે એમ કે ત્યાં તમે માહરી ગાડી છોડી દઇને એ લોકોનીજ ગાડીમાં નોરમનવાલાંઓને ત્યાં જઇ શકશો, અને ત્યારે પાર્કસવા-લાંઓને ત્યાંથીજ તમે પાછાં ફર્યા હોવો તેમજ દેખાશે.”

એ સંઘળું મને, અલખત, ધણું વાજબી લાગ્યું, અને તેજ ઠરાવપર અમલ કરવાના એરાદાથી હું બહાર આવી, એટલે કેપ્ટન કહેરે મને બાબાદરમાન હાથ આપી પોતાની ગાડીમાં બેસાડી. સારાં નસીબે એ દોજબી મકાનને લગતાં કોઇ નોકરે નફરો તે વખતે ત્યાં મોજુદ જણાયાં નહિ. તે બધાં એ શરમભરી જરતીમાં શામેલ હતાં, અને તેઓમાંથી કોઇનું પણ મોંઢ જોવા હું ખુશી નહિ હતી.

મીં કહેરે એ પછી કોચમેનને મીં પાર્કસને અંગણે મને હાંકી લઇ જવાનો હોકમ આપ્યો, જે પછી તેણે પોતે માનથી ટોપી ઉંચકીને મને સલામ કરી, અને બીજીજ પળે તે ગાડી ધસારા પંથ ત્યાંથી ઉપડી ગઇ.

એ વખતે ગાડીમાં જતાં જે કંઇ બન્યું હતું તે ઉપર શાંતીથી મેં વિચાર કર્યો, કે જ્યારે કહેરે મને માહરી ઇજ્જતની સલામતી માટે જે સલાહ આપી હતી તેનું વાસ્તવીકપણું મેં બેચાં જોરથી જોઇ લીધું. માહરી તદ્દન ખાત્રી થઇ કે હું એક રાત એ મકાનમાં ગુજરી આવી હતી એ વાત જાહેર થતાં માહરી નિર્દોષતામાં ખરેખર કોઇ માનવાતું નથી, અને નિંદક પાપીઓ પોતાની ઝેરી જખાનથી માહરે વાસ્તે અનેક રીતનાં પાપમયી ગુલખાનો ઉભાં કરી મને નાહકમાં સતારી શકશે.

એ પછી મીં પાર્કસને ત્યાં ઉતરીને મેં કેપ્ટન કહેરની ગાડીને રખસદ કરી, અને હું ઘેરમાં ગઇ. સારાં નસીબે એ વખતે તે પોતે (મીં પાર્કસ) પણ ઘેરમાંજ હતો.

તે બંને વરખેર મને એમ પોતાને ઘર અચખુચ પાછી ફરેલી જોઇ ધણી ખરાં દીલથી અજગ થઇ ગયલાં દેખાયાં, અને જ્યારે મેં માહરા સાથે કરવામાં આવેલી બચકાર ઠગાઇની સંઘળી વાત કહી ત્યારે તેઓ બંને રાતાં પીલાં થઇ ગયાં.

મીં પાર્કસે તો ઘણું જ બખાળ્યો. તે તો કરનલ ઔરપર એટલો બધો ખદ્દા થયો કે “એવી દોરતીની એવીતેવી” ફરીને તેને જીવથી મારીજ નાખવા તત્પર થયો, કે જ્યારે મને અને મીસીસ પાર્કસને તેને સમજાવીને ઠંડો પાડતાં ખરેખર ઘણી જોહમત થઇ. અંતે જેમ તેમ મનાયો ત્યારે તે એ લુચ્છાપર પોલીસમાં એક્શન લેવા તૈયાર થઇ ગયો. “હું તુને એક પેનીનો બી ખરચ થવા દેવાનો નથી, એલન,” તેણે મોટી દીલસોજીથી કહ્યું; “બધો ખરચ હું જ કરશ, પણ માહરે એને કોર્ટમાં તો ધસડવોજ જોઇએ ને ઉઘાડો તો પાડવોજ જોઇએ.”

મેં તે બી સમજાવીને ના કહી. એમાં માહરી પાક ઇંગ્લંડની વગર કારણે નાહકમાં બરબાદી થઇ જાય તે મેં વિનંતીથી તેને સમજાવ્યું, અને જણાવ્યું કે મીં એડવીન ક્લેરનું બી એજ મત હતું કે એ વાતપર હવે તો ઢાંકપીછોડોજ કરવો.

“કોઇ કાલે નહીં,” મીં પાર્કસે ગુરસાથી ટેબલપર જોરમાં મુઠ્ઠી લગાવતાં કહ્યું; “એટલું બધું એના આપનું આપને શું ઓસ્વાલું છે? હું કોઇ મીં ક્લેર ક્લેરની એવી વાહીયાત સદ્વાહ માનવાનોજ નથી.”

હવે મીસીસ પાર્કસે પોતે પોતાના બરથારને ગલ્લામાં હાથ નાખી સમજાવ્યો.

“એવા એક ઝેરી સરપ જેવાપર તમે વિશ્વાસ મુક્યો ને તેને ઘેરમાં તેડખોલાવ કીધો ત્યારેની?” તેણીએ ટપકાથી કહ્યું; “પણ હવે મરવા દેઓ. આએ બચ્ચાંને તુકશાન થાએ તેવું આપણાથી કરાએજ નહીં. હવે એ પલીકને તેનાં પાપે મરવા દેઓ.”

ટુંકમાં, મીં પાર્કસે બડી મુશ્કેલીથીજ મનાયો, ને તેણે કસમ લીધા કે કરનલ ઔરનું હવે પછી મોટું જોવું નહીં. તે ક્લેરને તો ઓળખતો ન હતો, પણ તેની માહરા જોડેની બજાઇ ને નેકી માટે તેને રૂમરૂ મલીને તેનો ઉપકાર માનવાનું તેણે મોટી દીલસોજીથી માંથે લીધું, “કમજો,” તેણે કહ્યું, “તે બચાવ કરતો, યુદ્ધનો મોકળેસો, સંવેગાએ આવ્યો નહીં હોતે તો ખરાબી ખરેખર ઘણી મોટી અને ગંભીર થતે. એ કાંઠાં રેડેજ — એ એડવીન ક્લેર?”

મેં કહ્યું જે તેવું રેહવાનું મકાન તો મને ખબર નહીં હતું, પણ મીં નોરમને એક વખત તેનાં નામની ચીડી વેસ્ટ ઍન્ડની એક કોઇ કવજની ફરમાં મોકળી હતી તે મને યાદ છે.

“ઓ, ત્યારે તો જુન્યર યુનાઇટેડ સરવીસ કલ્ગ હોશે?”

“તેજ,” મને તરત એ નામની પાછી યાદ થતાં મેં કહ્યું.

“ત્યારે હું એને ત્યાં જઇને જરૂર મલકા,” મીં પાર્કસે મુરખીમીરીથી કહ્યું. એવા સારા ને નેક માણસની ઓળખાણ અમારે કરીજ જોઇએ. બાઇ ધી બાઇ, આવતા સોમવારે આપણે ત્યાં બેસ છે. તું જરૂર આવજો, એલન બેટા. અમે તુને લેવા ગાડી મોકળી આપશું, ને પાછી ઘેર બી હવે તો આપણીજ ગાડીમાં જજો. એ તો મીસીસ પાર્કસની બેકુરીથી તુને ખમતું પડ્યું. આપણી ઘેરની ગાડીની મમે તેમ કરીને બી એણે જોઠવણુ રાખવીજ હતી.”

એ પછી મી० પાર્કસે તરત ઘેરની ગાડી જોગવી, અને હું તેમાંજ નોરમનવાલાંઓને ત્યાં પાછી ફરી, કે જ્યારે ગાડીમાં જતાં જે બધું બન્યું હતું તે ઉપર પાછો ને પાછો વિચાર કરતાં માહરી પણ હવે પછી ખાત્રી થઇ કે પાર્કસવાલાં લુચ્છ કરનલ જલને મહેલાં નહીંજ હતાં, ને મેં નાહક તેઓને ગંભીર ગેરમનસાદ કર્યો હતો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

સારાં નસીએ નોરમનવાલાંઓને ત્યાં હું જઇ લાગી ત્યારે ધણાંક દોસ્તો તેઓને મલવા આવેલાં હતાં, અને તેથી મને માહરી લાંબી ગેરહાજરી માટે ઝાઝી પરપુછ થઇ નહીં. હું પાર્કસવાલાંઓનીજ ગાડીમાં પાછી ફરી હતી તે જોઇને દોસ્તીજ રીતે એ બલાં આસામી-ઓએ એજ અતુમાન કરી લીધું હતું કે મને તે લોક સાથે ધણુંજ ઘેરવટ હોવાનાં કારણથી તેઓએ ઘોંહસ કરી મને આગલી રાત્રે ને આજે આખો દિવસ ત્યાંજ રાખી લીધી હશે. તે રાત્રે, એમ છતાં, મને નીરાંતથી ઉંઘ આવી નહીં. જે બન્યું હતું તેથી કાંઇ હજી પછી ખી નવીન ખરાખી થવાનો ખટકો જાણે મને થયાજ કીધો. હું કેપટન કલેરને વારને ધણીજ ખીહીતી હતી. કરનલ જલ સાથે ડયુએલ રમીને માહરા બચાવ કરતા તરીકે તેડી કને માહરી ઇજ્જતનો જવાબ માંગવાનો તેનો ઠરાવ મોકુફ કરવા મેં તેને ધણું સમજાવ્યું હતું, અને તેણે તેવું કશું નહીં કરવા મને કાચું પાકું વચન વટીક આપ્યું હતું, પણ મને તેમાં ધણો એતખાર આવતો ન હતો. તે દેખીતી રીતે કરનલ જલ સાંમે ધણોજ ખીજ-વાયલો ને ઉશ્કેરાયલો હતો, ને તેને સજ કરવા જતાં તે પોતે, અથવા કરનલ, અથવા ખંને ગોલીઆરથી મારયાજ જાએ તો? એ ખ્યાલ કરતાંજ માહરી છાતી ધ્રુજ આવતી હતી!

મેં, મગર, ખીજ દિવસપર ઉમીદ બાંધી. વળતે દિવસે રીહીઅરસલ બંધ હતું ને નોરમનવાલાંઓ ઘરમાંજ રહેવાનાં હતાં, એટલે મને લાગ્યું કે કલેર સો વસા અમારે ઘર દોસ્તીની મીલાકાતે આવેજાજ જોઇએ: પણ તે આવ્યો નહીં—ને ત્યારે માહરી અકરવકર ધણી વધી.

લૉડ રેવન્સકટ્ટીજ જે જુલમટપર દીવાનો થયો હતો તે આવ્યો, પણ તેના સાથે ખી એ તેને દોસ્ત કેપટન કલેર તો હતો નહીં. વળી હું હાજર હતી ત્યારેજ વાતપરથી વાત નિકળતાં મી० નોરમને તેને પુછ્યું ખી ખરં કે “કલેર કેમ નહીં આવ્યા?” જેના જવાબમાં લૉડ રેવન્સકટ્ટીજનો જવાબ પણ મને ખીહીધરાવનારોજ હતો.

“કોણ જાણે, ગઇ કાલથી કલખમાં ખી નથી દેખાયો,” તેણે કહ્યું; “કંઈ એનું સમજ પડતું નથી કે લાલ કયાં રોકાયલો રહે છે.”

રાત્રે ડીનર પર પણ કલેર આવ્યો નહીં, ને શીકરથી માહરો જીવ લગ્યો સુક્યો જતો હતો. અંતે રાત્રે નાટકમાં તેને જોવા ને મલવાની ઉમીદથી હું નોરમનવાલાંઓ સાથે ધારા મુજબ ડીએટરમાં ગઇ. એક બલી વીધવા બાંતુનાં નામ પર એક બૉક્સ હતો તેમાં માહરી કાયમની જગ્યા નોરમનવાલાંઓએ પોતાના વગવસીલાથી હું રટેજ પર પાટ કરવા નિકળું ત્યાં સુધીની

કરાવી આપી હતી, ને તે ઉપરે મળ્યેના ઑકસમાં બેસી મેં આખાં “હાઉસ”માં નજર દોડવી; પણ માહરી ધણી નાઉમેદી વચ્ચે ક્ષેર કંથે નજરે આવ્યો નહીં. રેવનસકલ્પીશ્વારો ઑકસ ખી ચીકાર હતો—તે અને તેના ખીજ દોસ્તો ત્યાં હતા—પણ એડીન ક્ષેર તેઓ વચ્ચે હતો નહીં! તે ગયો ક્યાં? એ ખુદા, માહરે ખાતર ડયુએલનો જોખમ કરી તે નેક બલો જવાંન નાહકમાં જનથી મારયો ગયો તો નહીં હોએ?

નાટક પર વટીક માહરે જરા થઇને તે રાત્રે ધ્યાન લાગ્યું નહીં. માહરે ચીત જાણે ચોરાઇ જાયું. નહીં કે હું ક્ષેરને ચાહતી હતી; લેશ નહીં. તેવો કોઇ ખ્યાલ તો મને હતો જ નહીં, પણ તેને દીકાવરીથી માહરા કરેલા સવખતના બચાવ પછી હું એક દોસ્ત કે ભાઇની જ માફક તેને માટે કાળજી ધરાવતી થઇ હતી, ને તેની ખોહારી માટે ધુળ્યા ધપકયા કરતી હતી.

અંતે છેલ્લો ડ્રાપ શરૂ અને ચાલુ થયો ત્યારે અચખુચ અમારા ઑકસનું ખારણું ઉઘાડ્યું, ને તે આવ્યો, કે જ્યારે તેને એમ અચખુચ એટલો અસુરો આવેલો જોતાં હું ખુશાલીથી તેમજ દીલગીરીથી માહરી બેઠકમાંથી અરધી ચમકી ઉઠી. ખુશાલી એટલામાટે કે તે મોડો ખી આવ્યો, ને દીલગીરી એટલામાટે કે તેનો ચેહરો શીકરો ને આંનેદે હતો, જ્યારે તેનો ડાબો હાથ ડોલીમાં હતો!!

ત્યારે અંતે તેણે ડયુએલ પર ધાડ વાલી હતી, અને ગરીબ તે!—માહરે લીધે હાથ જોખમાવાથી હેરાંન થઇ પડ્યો હતો! ગણીમત એ કે તે જીવતો હતો.

તે ખુશ મિજાજે મને જોઇ અંદર ધસી આવ્યો, ને શેકહેન્ડમાં મને પોતાનો હાથ આપ્યો.

“જુડ ઇવનીંગ, મીસ પરસી,” તેણે કહ્યું; “માહરી તમારાં ફ્રેન્ડ સાથે એલખાણ કરાવશે કે વગર રજાએ એવણના ઑકસમાં તમને મલવા એમ ધુસી આવવાની માહરી બેઅદખી માટે એ ખાંતુની હું માફ માંગું?”

હું તેઓ બે વચ્ચે એલખાણ કરાવા જેવા શબ્દો અરધી ઉંઘમાં હોઉં તેમ બમડી—એટલી બધી હું ક્ષેરનો એ હાલ જોઇને ગભરાઇ ગઇ હતી; પણ સારાં નસીબે તે જૈફ ખાંતુએ એ માહરો ગભરાત કશે જોયો નહીં. ઉલટાં, એવો એક દેખીતો રોખવંતો જવાંન તેવણના ઑકસમાં આવ્યાથી ધણાંએક લોકોનું અમારા ઑકસ પર ધ્યાન ખેંચાયું તેથી ડોસાં તો સામાં મગર ને ખુશી થતાં દેખાયાં. તેવણે ધણા મીઠાસથી ક્ષેરને પોતાના એ ઑકસમાં આવકાર આપ્યો, ને એ વખતે બેલ ચાલનો હોવાથી ધીમે રહાદે એક બે ખેરઆશયત પુછી લીધી, કે જ્યારે હાથ જોખમાવાનાં કારણમાં તે ખાંતુના સવાલના જવાબમાં તે જવાંને સમજાવ્યું કે તે પોતાના ઘોડાપરથી ખરાબ રીતે પડી ગયો હતો.

અલખત, મેં એ માન્યું નહીં, પણ તે બેની વાતચીતની વચમાં હું શું બોલું? હું ખામોશ રહી, કે જ્યારે તે ખાંતુ ધણાં સમજી હોવાથી મનથી ચેતી જ ગયલાં કે ક્ષેર મને મલવા આવેલો હતો, એટલે પછી અમને વાતચીતની તક આપવા પોતે પાછાં બેઠાં જેવા પડ્યાં, ને તે તકનો લાભ લઇ ક્ષેર છોક માહરી લગોલગમાં એક ખુરસી ખેંચી તે ઉપર ગોઠવાયો.

“એ શું થયું, મીં ક્ષેર?” મેં રૂબરૂ જતા દેખે ફક્ત તેજ સાંભળે તેમ ધીરે સ્વરે પુછ્યું; “તમે ઘોડા પરથી પડવાનું કેહો છો તે હું જરા ખી માનતી નથી.”

મેં જોયું કે તે એકરો હસતો રાખવા ચાહતો હતો. પેલાં મીસીમ પીઅરસ્ન સાથે વાત કરતાં તેમજ માહરી સાથે વાત કરતાં તે પુરતો ખુશ ને બેપરવાહ દેખાવાના પછાડા મારતો હતો, પણ ખરેખર તો તે વ્યર્થ હતું. તેના હાથમાં “પેન” ધણેજ થતું હોયું જોઈએ, કેમકે જરા જરા વારે તે કદા ખાતો ને દાંત પીસીને દુઃખ ખમતો દેખાતો હતો, ને માહરાથી તે સીતમ કેમ જોઈ અને સહન કરી શકે?

“મીસ પરસી, તમારે ગભરાવા જેવું કંઈ છેજ નહીં,” તેણે શીકકું હસીને કહ્યું. “જરા માહરો હાથ જોખમાયસો છે, પણ એ ચાર દાહાડમાં બધું સાફ થઈ જશે.”

“ઓ પણ શાએ? અંતે ત્યારે તમે ડ્યુએલ રમ્યાની?”

“હા,” તેણે નીચી નજરે કહ્યું; “માહરી પાસે બીજો ઉપાયજ ન હતો.”

“પણ તમે તો મને વચન આપ્યું હતુંની, મીઠું કહેર?” મેં દુખથી ફાટાફાટ થતી છતીએ યાદ કરાવતાં કહ્યું.

“હા, મેં વચન આપ્યું હતું ને તેથી હું તો એ મુરદાવને મરતોજ મુકવાનો હતો,” કહેરે સમજાવ્યું, “પણ તેને માહરી આગવ નમોવતું ને ખસ્યાણું એટલું બધું લાગ્યું કે તેણે સામું માહરાગર પોતેજ એકેજ દેહેવાડ્યું, ને ત્યારે તાહરી તેમજ માહરી બંનેની ઇચ્છા-તને ખાતર મને તેના જોડે મુકાબલો કરવોજ પડ્યો.”

“હા, પણ તમે માર્યા જતે તો?” મેં ખરાં દીલના કકઝાતથી ફર્યાદની ઢપે કહ્યું; “હાલ બી તમે બીચારા દાંત પીસીને દુઃખ ખમોછ તે માહરા જેવી એક અમાગનીને લીધેજ કેની? માહરાથી એ કેમ જોઈ ને ખમી શકાય?”—અને માહરી આંખમાં પ્રમાણીક દીલસોજનાં લગભગ આંસુ આવી ગયાં.

પણ મેં તરત જોયું કે મેં માહરાં સાચાં દીલની એ ઉશ્કેરણી વચ્ચે ઘટે તે કરતાં ઘણું બધારે કહ્યું ને ઘણું કાચું કાપ્યું, કેમજે દીસ્ટી રીતે માહરા એ દીલસોજ જવાબનો પેલાએ કાંઈ જુદોજ ભાવાર્થ મનથી માની લીધો, ને તેની આંખ હદ વનાતી ખુશીમાં ચમકી, જે જોતાં હું પોતે માહરા એકરોમાં એકાકી લાલ થઈ, અને મેં નીચે જોયું.

“માહરી વાહલી ઐઝન,” તેણે અસાધારણ હેતવી કહ્યું, “એ વાત તું જુઝી જા. મેં જે ખમ્યું ને હું જે ખમુંછ તે તાહરી આએ હેતવતી દીલસોજ આગવ બીલકુલ બેહસાય છે. ખરું માનજે, ડારલીંગ, કે જ્યારે માહરા હમનબદ્ સાંમે હું ઉઘો હતો ને ગોલીબાર થતાં દરેક પલે હું પોતે જીવ વગરનું જોણું થઈ જમીનપર પડકાઈ પડવાની શીકર રાખતો હતો ત્યારે બી તાહરો મધુરો એકરો માહરી આંખ સાંમે ખડો હતો, અને મોહોત તે કારણથી મને—”

“હવે એ ડ્યુએલથી તો આખાં શેફરમાં એ વાત ફેલાઈ જશે?” મેં તેની એ નાજુક લાગણી ફેરવાવી નાખવાની મતલબથી ગભરાઈને તરત વાત ઉઘટાવી નાંખી.

“જરા બી નહીં,” કહેરે ઉતાવરે સધારો આપ્યો; “મેં ડ્યુએલપર જવા આગમ્ય કરનલપર ચીઠી લખી એ તો માંગીજ લીધું હતું—એટલે સુધી કે જેઓ અમારા સેકંડસ (મદદનીશ) તરીકે મેદાનમાં હાજર થયલા તેઓ બી અમો વચ્ચેના કંકાસતું કારણ બીલી-

યડે રૂમમાં થયેલી એક ખટખટ ને હાથચાલાકીતું જાણે છે. અમે તેમજ જાહેર થવા દીધુંતું.”

“ઓ, તમે કેવા બલા છેઓ!” મેં જુસ્સાથી હાથ જોડી કહ્યું. “હું એક મીચકીન છોકરી એટલી બધી બલાધના અલેખમાં માહરી નેકમાંનેક દુઆથી જ્યાં તમને શું આપી શકું?”

“માહરી વાહલી, તાહરી દીલસોજીને ખાતર મરવાતું બી મધુર કહી શકાય,” તેણે પાછું કહ્યું — અને ત્યારે વળી ગભરાધને હું વચ્ચે હોમાઈ.

“હું તમને હવે પછી સર્વદા માહરા મોટામાંમોટા શુભેચ્છક ને દીલસોજ દોસ્ત બદકે માયજણ્યા બાઈજ જાણુશ,” મેં કહ્યું — અને પછી તરત એક નવો ખ્યાલ થતાં મેં વધારયું, “વારં, ડયુએલમાં કરનલને કંઈ ઇજ થઈછ કે?”

“એક ઘસારો બી નહીં,” કંપટન કબેરે હસીને કહ્યું. “હું ચાહુંછ કે મેં તેને તાહરી સાથની અત્રપચારીની સજામાં જનથીજ માર્યો હોતે; પણ હું માહરી નીશાણ ચુક્યો, ને માહરી તરફથી છોડવામાં આવેલી ગાલી એક મોટાં ઝાડનાં થડમાં જઈને ચીટકી બેઠી.”

હું દીલગીર થઈ. હું તે ખુરાતું મોહોત તો નહીંજ ચાહી શકી, પણ જેને સજા થવીજ જોઈતી હતી તે સદંતર છટકી ગયો ને આ બીચારો માહરં તારણ કરનાર સામું ચાટલું બમતો હતો તે ખુદના ચીત્રવિચીત્ર ઇનસાફ માટે મને મનથી ઘણી અજ્ઞયબી લાગી, અને માહરાં મનના વિચારો પામી જઈ કલેર મીઠાસથી હસ્યો.

મેં, તેથી, ગભરાધને પાછી એ વાત પડતી મેલી, ને માહરી નજર સ્ટેજ પર દોડાવી. અમો બંને ઘરા વાર ચુપ થયાં. મેં જોયું કે વાતજ એવા તોરતી હતી કે હું માહરાં પ્રમાણીક હેસાનમાં જે બી બોલતી તેનો કલેર પોતાને પેશ આવતો ભુતમરયોજ બાવાઈ લઈ દોડતો હતો, અને ત્યારે મને લાગું કે હવે ચુપકીમાંજ શાણપત હતી. હું તેને તેનાં બધાં ભુતમરેલાં અનુમાનોમાં રોકીજ કેમ શકું? હું વધારે ફડક કાંઈ બી કહીજ કેમ શકું? તે કેટલું બધું નચણું થઈ પડે?

કલેર તો, એમ છતાં, કાંઈ સમજ્યોજ નહીં. તે તો માહરા કાનમાં માહરે વાસ્તેના તેના ‘મોટાપ્યાર’નું ઝેર ધીમે ધીમે રેડતોજ રહ્યો, ને માહરા જીવતી તે વખતતી અકરવકર ખ્યાન કરવાને બી મને તો જાણે આવડતું નથી! તેણે કહ્યું કે તેને થયેલો જખમ જખુત હતો. તે કસાય દહ પછી બી મોહોત નિપજવે, ને ત્યારે માહરાં હાડેહાડ ધુણ્યાં. ઓ, તે દહ પછી બી એ જખમનાં પરીણામમાં મરીજ જાય તો?

હું તેને, તેથી, તેના માહરે વાસ્તેના “મોટા પ્યાર”ના પટપટારામાં રોકીજ શકી નહીં. હું કેમ એવી નચણી થઈ શકું? — અને તેમાં એવ ખતમ થયો ને ડૂંપ પડવાથી અમારે ઉઠવું પડ્યું ત્યારે ને ત્યારેજ મેં મસ મોટા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

સોમવાર થયો. તે રાત્રે પાર્કિંગવાલાંઓને ત્યાં બેસ હતો. હું તો જવાની નહોં હતી. હું હા કહી આવી હતી ખરી, પણ મને જવા ગમતું હતું નહોં; મગર સહવારે મીસીસ પાર્કિંગની બોલસાબોલસીની ચીડી આવી ને નોરમનવાલાં પણ પુઠે પડ્યાં કે હું બચગીધી તેઓની ઓથમાં ઉધરેલી માટે તેઓને ત્યાંની પાર્ટીમાં તો માહરે જરૂર જવું જોઈએ !

અંતે, તેથી, હું તૈયાર થઈ. માહરી બેઠેન જેવી સખી ગુલ્ફટે પોતે ડીએટરમાં જવા આગમ્ય મને પોતાને હાથે તૈયાર કરી. બધું પોતાના ટેસ્ટનુંજ તેણીએ મને પેટગવ્યું. માહરી કને નહોં હતું તે માહરી ઘણી નામરજી ને મના છતાં પોતાનું લાવીને ઓલવ્યું, ને માહરે કહેવું જોઈએ કે તેના ટેસ્ટ એટલા બધા ઉમદા હતા કે તૈયાર થઈને મેં પોતે જ્યારે આરસીમાં ડોકાવ્યું ત્યારે માહરે થયેશે ને સુંદરતા જોઈ હું પોતેજ છક થઈ ને માહરાં મનથી લજવાઈ ગઈ.

હું ગઈ. પાર્કિંગવાલાંની પોતાની જોડીની માડી મને લેવા આવી હતી.

મને મીં ને મીસીસ પાર્કિંગ જેઓ પહોરોણાંઓને આવકાર આપતા બારણાંમાંજ ઉભાં હતાં તેઓએ ઘણાં હેતનો આવકાર આપ્યો, અને મેં જોયું કે માહરાં આવી લાગવા આગમ્ય પચાસથી સાઠાઠ બાંતુઓ ને ઝડપે તો આવી બી ગીએલાં હતાં. બીજાં હજી તો ઘણાં આવવાવાલાં હતાં. વળી મેં જોયું કે તે આવેલાંઓમાં સારાં ને મોટે ધરનાં બી થોડાંક હતાં. મેં એવી વડા રાખી ન હતી, અને હું તેથી અજબ થઈ. પૈસા એક ત્રણેસમ છે ને પૈસાવાલાંઓની આગવી પાછલી કે ગુણ દોષ જોવાને કાઢને આંખજ હોતી ને થતી નથી એ તે વખતે હું નાદાન બચ્યું શું સમજું?

અંતે પહોરોણાં આવી રહ્યાં પછી મીસીસ પાર્કિંગે બલાઈથી મને પોતાની સાથની સાથ રાખી, કેમજે મને ત્યાં બધાં નવાંજ હોવાથી હું માહરાં જીવ સાથ ઘણી ઓશક્રયા ને દધાયા કરતી હતી. વળી કશેર ત્યાં આવનાર હતો. મને તે ખબર હતી. તે પોતેજ એમ બોલ્યો હતો. અમે છેલ્લાં ડીએટરમાં મલવા પછીથી તે નોરમનવાલાંઓને ધર રોજ આવતો હતો અને જનવા બી રેહતો હતો, કે જ્યારે આગશે દહાડે ડીનરપર વાત થતાં તેને મેં એમ બોલતાં સાંભળ્યો હતો કે તેને મીં પાર્કિંગ સાથે કલ્પમાં પીછાંણુ થઈ હતી, ને તેઓને ત્યાંના બાંધનું મીસીસ પાર્કિંગ તરફથી ઇજન બી મલું હતું. હું, તેથી, તેના આવવા માટે થોડીક શીકરમંદ હતી. શીકરમંદ એટલા માટે કે રખે તે માહરે વાસ્તેના તેના ખ્યારનું કંટાલાબરેકું પીંજન અને તાહેલું પાછું રજી કરે !

અમે ડીએટર પછી એકાંતમાં તો પાછાં મહ્યાંજ ન હતાં. મને તેની તખ્તને વાસ્તે શીકર થયા કરતી હતી, પણ તે રોજ અમારે ત્યાં આવતો હતો ને તેના હાથની કલતર નરમ પડતી જતી દેખાતી હતી એટલે મને ધીરજ હતી; અને તે કારણથી હું તેની અતી ઘણી ને પુરતી હેસાનમંદ હોવા છતાં તેની માહરે માટેની ઉત્કટમંદ વાસનાને લીધે હવે પાછી તેના જોડે એકલી પડવા આહતી ન હતી.

અને હવે બાલ શરૂ કરવાનો વખત માથે આવ્યો હતો—પુરતું મોઢું થયું હતું ને પહોણાં લગભગ બધાં આવી ચુક્યાં હતાં, તેવામાં ધુટ્ટને તે મોટા હાલતું ખારણું ઉઘાડ્યું, ને મોટા દમામદાર ઘોઘારી અવાજે પુકાર્યું, “લેડી લીલા એસેનજાઇન !”

અલખત બધી આંખો તરત ખારણાં તરફ ફરી, ને તેવામાં હસતી ને લોકોને ડોકાંના લેહકાથી નમતી તે મોટી બાંતુ અંદર આવી. મીસીસ પાર્કસ દોડીને તેને આવકાર આપવા તેના તરફ ધસી ગઈ.

તે એક જવાન અમળા હતી—હજી તો એક છોકરી ! ભાગ્યેજ ત્રેવીસેક વરસની હશે, પણ એક મોટા લોઈને પરણેલી હોવાથી તેના પર જસ્ટી દરાંપરાં થતાં જણાયાં. તે સોહામણી હતી. જરા આંગે ભરેલી, ટુંકી ગરદનની અને ઉંચાઈમાં બી ઘણી સાધારણ હતી, પણ ચેહરાની ચામડીની ચમક ઘણીજ સરસ હતી, ને સામગ્રી રીતે ખચ્ચીત ઘણી સોહામની લાગતી હતી.

મને તો તેના ચેહરા પરથી લાગ્યું કે તે ઘણી તુમાખી હશે, પણ પછી બધાંઓ સાથે ભેટાઈ અને મીસીસ પાર્કસ સાથે પણ હસીહસીને તેણે વાત કરી ત્યારે મેં જોયું કે મેં તેને ગેરમનસાફ કર્યો હતો. તે ખરેખર ઘણી બોલકણી ને ખુશમિજાજ હતી. માહરા જોડે પણ મીસીસ પાર્કસે એવખાંણુ કરાવી એટલે તરત મઝી ગઈ, અને કેવોક ઘરોખો હોયે તેમ કેટલાંક તાલુકાં કરવા પડી; તેટલાં મીઠ પાર્કસ ત્યાં આવ્યો, ને તેનો હાથ લઈ તેને તેણીની બેઠક પર લઈ ગયો, એટલે પછી જરા વારમાં તો બાલ આણુ થયો.

પેહલા “કન્વેર્સરીઝ”નો માહરો પાર્ટનર કાઉન્ટ મૉન્ડી હતો. તે સારડીન્યન લીગેંટનો સેક્રેટરી હતો. ઘણા સમય ને અંદાર ઉંમરનો હતો. મીસીસ પાર્કસે અમારાં એવખાંણુ કરાવા પછી તરતજ તેણે એ વલો ડાન્સ માંગ્યો હતો, ને મેં હા કહી હતી.

અને તે “કન્વેર્સરીઝ” ખતમ થવા આવ્યો તેટલાં મેં કહેરને હાલમાં દાખલ થતાં જોયો. તેણે ઘણા “રમાર્ટ” ડ્રેસ કર્યો હતો, પણ હાથ તો હજી એવીમાંજ હતો. તે હસ્તે ચેહરે લોકોને સન્નામ કરતો અંદર આવ્યો, ને જે ખાર પંદર જરાન્યાઓ નાચમાં રોકાણલા ન હતા તેઓ તેને જોતાં સાથે તેની આસપાસ તરત ઉલટમંદ ફરી વલ્યા. દીસ્તુંજ હતું કે તેના દોસ્તો ઘણા હતા, ને તે દોસ્તો વચ્ચે તે “સિંહ” હતા.

લેડી લીલા એ વખતે માહરી નજદીકમાંજ નાચતી હતી, અને કહેરને દાખલ થતો જોવા પછી માહરી આંખો સ્ફેજ ફરતી ફરતી તેણીની તરફ ખેંચાઈ, કે જ્યારે હું તો જોઈને હસતીજ ગઈ. લેડી લીલાનો ચેહરો એક બી લોહીના છાંટા વગરનો શીકો પડી ગયો હતો, ને તે તદ્દન બીહીષેલી ચરમોએ કહેર ભણી જોતી હતી ! એ શું ?

પણ શું એ માહરાં મનનો ધખારોજ હશે ? બીજાજ પગે તો તે પુરતી સાવચ થયેલી જણાઈ, અને જે ઈંગ્રેજ જરનેટની બગલમાં તે ડાન્સ કરતી હતી તેના જોડે હસી હસીને પાછી વાત કરતી હતી ! મને કંઈ સમજાજ પડ્યું નહોં. શું એટલી જોરાવર હઃ સુધીનો તે પોતાની લાગણી પર કાબુ મેળવી જાણતી હતી અથવા મેં જોયું તેમાં માહરી કંઈ ભુલજ હશે ?

તે ૧૩૦ કૉડરીલ ખતમ થયો, અને મને કાઉન્ટ મૉન્ટી એક બેઠક આગલ લઈ ગયો, જે સોફાપર હું ગોઠવાઈ નહીં તેટલાં તો કચેર માહરી બાજુમાં આગ્યો. તે સોફાપર તે વખતે બીજું કોઈ હતુંજ નહીં—કાઉન્ટ તો કોઈ બીજી અમળા સાથે વાત કરતો જરા બાજુમાં થયેલો હતો—એટલે તે તરતજ માહરી પાસે ઢપ દઈને બેસી ગયો.

“માહરી તખ્ત આજે સારી નહીં હતી, ઍલન,” તેણે બેઠકારીના દેખાવથી માહરી બાજુમાં બેઠક લેતાં કહ્યું; “આજે જખમ મને જ્યાં કચતર કરે છે, પણ તું અત્રે આવનારી હતી એટલે તાહરે ખાતર હું જીવ પર જરાવરી કરીને મોડેથી બી આવ્યો. મને શું પરવાહ છે એવાં દુખ ને કચતરની? તાહરે ખાતર માહરા જનનો બી ભોગ આપવો પડે કે આપવો પડતો તો બી શું હીસામમાં છે?”

હું ચમકી. આ તો જે વાતથી હું બીહીતી હતી તેજ પાછી આગલ આવી! જરે, મને કેટલું બધું એ બધા જગાંન માટે લાગતું હતું! તે તદ્દન શીકકો ને કાહેલી દેખાતો હતો—ખચ્ચીતજ તે જરતી બીમાર હતો; અને તે બધાંનું મુગ હુંજ હોવાથી મને હવ વનાનો સંતાપ થતો હતો; પણ હીએટરમાં હું માહરી ભોલાઈ ને સાદાઈમાં જે બોલી હતી તેનો ઉત્તરો અર્થ ઉઠાડવામાં આવ્યો હતો એટલે માહરે ઘણું બીહવાતું હતું. મેં, તેથી, સીધતથી વાત ઉઘટાવી.

“લેડી લીલા ખરેખર એક ઘણી નામીચી સુંદરતા છે, નહીં?” મેં કહ્યું.

“હા,” કચેરે બેઠવાહીથી, માહરી ઘણી અજબબી વચ્ચે તેણીના બણી જોવાની વટીક દરકાર કરવા વના, કહ્યું; “લોક માહરી એ મામીને ઘણી ખુમસુરત લેખે છે.”

“તમારી મામી?” મેં તાજુબીમાં પુકાર્યું; “લેડી લીલા તમારાં મામી થાએ?”

“હા; તુંને ખબર નથી શું? હું જાણું પાર્કસચાક્કાઓએ તુંને કહ્યુંજ હોશે.”

“મેં તો એવણુને આગલ કદી બી જિયલાં નહીં,” મેં સાદાઈથી કહ્યું, “મેં તો એવણુનું નામ બી આજે રાત્રે અહીંજ સાંભળ્યું.”

“એ માહરા મામા સર જ્યોજ” એસેનકાઈનની પરણેતર છે,” કચેરે તુચ્છકારથી કહ્યું. “તેવણુની પેહલી મોહરદાર તેવણુની જગાંન ઉમરમાંજ બેહેરત પાંમચા પછી છેક મરતે દાહડે તેવણુને પાછા પરણ્યાનું શીકર” થવાથી એ ગરીમ ઘેરની છેકરી લાગ્યા. તે વખત તું માનશે બી નહીં, ઍલન, એ છોકરીની ઉંમર ફક્ત ૧૬ વરસની ને માહરા મામાની ઉંમર ૬૩ વરસની હતી! માહરા મામા એ તેવણુની દીકરીની દીકરી જેવી સાથે પ્યારમાં પડ્યા હતા!”—અને તે વધારે મોટા તિરસ્કારનું કડવાસથી હર્યો.

“અને તે વરખેયર વચ્ચે એખલાસ હતો?”

“બધા જાણે,” તેણે ખભાં ચઢાવી કહ્યું. “લોક તો કેહતાંતાં કે ને લોક ઘણાં સુખથી રહેલાં હતાં, જોકે ખરી વાત તો બેદાનેજ રાશન હોશે. એમ ધરડા જરા વરની એવી છોકરવન પરણેતર પોતાનાં પરણ્યાં વચનને સાચી રહે એ હું પોતે તો કદી માનુંજ નહીં.”

“તેવણુ ગુજરી ગયા?” મને કહેરનાં એ ગેરધનસારી અનુમાનો સાંભળવા ગમ્યું નહીં એટલે મેં ઉતાવલથી પુછ્યું.

“હા, બે વરસ થયાં,” કહેરે જવાબ કર્યો. “માહરી એ નવી મામીએ હજી તો ગીચે મહીનેજ શોક મુક્યો ને કાલાં કદનોને રૂપસદ આપી.”

“ને તમોને એવણુ સાથ અણુખનાવ છે?” કારણુ જે કહેરને બેતાં લેડી લીલાનો એહરો ઉજલો સપ મારી ગયો હતો તે મને એકદમ યાદ આવ્યું.

“હા, ને તે વાત બધાને ખબર છે. માહરા મામા માહરાં નસીબસંભેજે વીલ વગર મરી ગયા, જેથી બધી મરનારની દોલત ને અસકયામત માહરે ફાલે આવી ત્યારથી એ માહરી હડડતી શત્રુ થયલી છે,” કહેરે તુચ્છકારનું હસીને કહ્યું.

“પણુ શું તમારા મામા એ બાઇને વરે કંઈજ બંદોબસ્ત કરી નહીં ગીયા?”

“કશોજ નહીં, કેમજે મરણુ હાર્ટ ફેલ થઇ જવાથી ઘણુંજ અચખ્યું થયું હતું,” તેણે જવાબ કર્યો. “એ તો મરનારનાં જલ્દીનાં મોહોતની ગણતરીથીજ એ ધરડા વર પરણી આવી હતી, ને તેના મુવા બાદ પોતે ઘણી ધનચાન થવા ને ગણાવાના કુદકગ મારતી હતી તેમાં એને એ નહીં ધારેલી ને ઘણી મજબુત માહાત મતી. અમુને બેને તો અવલથીજ બનતું ન હતું. મને મરનારે દીકરો કરી લીધો હતો ને લશકરમાં બી એવણેજ નાખ્યો હતો, જેથી એવી એક છઠ્ઠીદરીની મોહનીમાં આવી ધરડી ઉંમરે વરસ વેચી મામાએ પાછલથી મને રવગાવી મેલ્યો તેનું મને ઝેર ઘણું હતું. અલગત મેં કંઈ તે બતાવ્યું નહીં, પણ માહરી મામી ઘણી ચતુર હતી તે આવતાં સાથેજ એ મામલો ચેતી ગઇ, ને અમો વચ્ચેની ધુરઘુરકી તો છેક ત્યારથીજ ચાલુ થઇ. એમ છતાં, મને એ બાઇ માણસને તદ્દન રવગાવી નાખવા નહીં ગમ્યું, ને મેં તેથી દર વરસે ત્રણ હજાર પાઉંડ તેને માહરી ગીરોથી આપતા કરવાની ઓફર કેહવાડી, પણ તેનો તેણે એટલો બધો તુચ્છકાર કર્યો કે તે દાહડેથી અમે એક બીજાને મલવા ને ઓલખવાનું બી મોકુફ કરેલું છે. તું કેહશે જે હું ફેંકફેંકી કરતો હોવશ, પણ કોઇ દાહડે તું ને એની સાથે ઓલખાણ થશે—”

“આજેજ થઇ,” મેં હસીને કહ્યું; “મને મીસીસ પાર્કસે ઇન્ટ્રોડ્યુસ કરી. મને તો એ બાઇ ઘણીજ ગમી. ઘણી બલી ને નમાની લાગી. પોતાના મોટા દરજ્જાનો જરા અરેર ધરાવતી જણાઇ નહીં.”

“છે તો બેશક નમાની,” કહેર એકમત થયો.

“પણુ ત્યારે એ બાઇનો હમણાં આવા દમામથી ગુજરો કેમ આવતો હશે?” મેં અનન્યબીથી પુછ્યું.

“એ નસીબનાં નખરાં છે, એલન,” કહેરે હસીને કહ્યું. “એ હતી તો તદ્દન મુકલેસની બેટી, પણ પછીથી પરણવા બાદ એની માથ તરફનાં કોઇ દુરનાં સગાંનો તદ્દન નહીં ધારેલો મોટો દલો એને મલી ગયો જે બધો એનાંજ નામપર છે, ને તેથીજ તો એ તેંહેંકરાઇથી માહરી ઓફર થોકરે મારી શકી !”

એ રીતે ક્ષેર મને તે બાંતુ માટે આ હકીકત કહી સંભળાવેલા હતા તે દરમ્યાન મેં ધણીક વાર લેડી લીલા બેઠી હતી તે તરફ નજર નાંખી કે તે અમે ઉપર કશું બી ધ્યાન આપેલ કે નહીં તે જોઉં, પણ એક બી વખત તેને અમારી તરફ જોવાની ફરકાર કરતી હું પકડી શકી નહીં. તે જ્યાં બેઠી હતી તેની આસપાસ ઘણાંક બેરાં માટીડા ફરી વળ્યા હતાં, ને તે બધાં સાથે દેખીતા ઘણા પુશ મિનજળથી હસીહસીને વાત કરતી નજરે આવતી હતી.

“હું એ બધું ખરેખર ખનેહું તુંને કહી મેલું છું, એલન,” જરા વારની ચુપકાઈ પછી ક્ષેરે પાછું કહ્યું, “તે એટલાજ વાસ્તે કે તુંને જો એ ઓરત સાથે હવે પછી કદી ઘાડી પીછાંણુ થાએ તો તુંને માહરી વિશ્વ એ જ કહે તે તું માને નહીં.”

“એવી કોઈ તમારે ફકર સંખવાની જરૂર નથી,” મેં હસીને કહ્યું; “મને કાંઠાં એવણુ સાથે હવે પછી મલવાનો જોગ થવાનો હતો? અને વળી પંદર દાહાડા પછી તો તાદનજ નહીં!”

“એટલે, તે કેમ?” તેણે મોટી અન્યયબીમાં સવાલ કર્યો.

“તે તમે જાણો છ કેની કે આજથી એક પખવાડ્યાના સોમવારે રોજ પર માહરો પેહલો જાહેરમાં દેખાવ આપવાનો છે, અને એક વાર હું રોજ પર ઉતરી તો માહરા જેવી એક એક્ટ્રેસને એવી એક લૉડની બાનું મલવાતું કદી બી પસંદ કરવાની છે? રોજ કેટલા બધા અપજશમાં છે—ખસુસ કરીને બેરાંઓની આંખમાં—તે હવે હું સમજતાં શીખી છું, કેપટન ક્ષેર.”—અને માહરા અવાજમાં ઉડી ઉઘસી હતી.

“ઓ, એમ છે?” તેણે લગાર તીખાસથી કહ્યું; “પણ ત્યારે મને તાહરે એક વખત ધીરજથી સાંભળવોજ જોઈશે, કે જે વાત અહીં થઈ શકનાર નથી. આવ માહરી સાથે.”—અને હું હજી તો ના કેહું કે તેને રોકું તે આગમ્ય તો, માહરા એકદમ બરખા થયલા મોટા ગભરાતનો લામ લઇ, તેણે ઉઠીને મને પોતાનો હાથ આપર કર્યો, જે આટલાં લોકોની થથ વચ્ચે હું ના કહીજ કેમ શકું?

અમે અત્યાર સુધી ધીમે રહાદે વાતચીત કરતાં હતાં—જોકે અમને એમ વાત કરતાં બેઠેલાં જોતાં મેં ઘણાંકને જોયાં હતાં, અને તેથી હું ક્ષેરનો હાથ લેવા ના પાડું તે જોતાં સાથ લોકમાં ચકચાર થાએ તે શીકરથી માહરે તે કમ્બલ રાખી ફરજ્યાત ઉઠવુંજ પડ્યું. વળી હું બી કંટાલી ગઇ હતી. એક વાર ખરી ખખડાવીને હું તેને કેહવાજ આહતી હતી કે તેણે માહરો ખ્યાલ દીધથી સહંતર દુર કરી નાખવો, ને એ કારણથી એક વખત મન કંઠણુ કરી લટકે ફટકે કરાવી નાખવાની મક્કસદથી, હું બી તેના જોડે જવા તૈયાર થઇ. મેં, તેથી, તેણે આપવા કહેલો હાથ મંજુર કર્યો, ને પોતાના હાથમાં માહરો હાથ લઇ તે મોટા હોલમાંથી બાહર પડ્યો ને મને રીફ્રેશમેન્ટ રૂમ તરફ ધસડી લઇ ગયો.

મકરણ ૧૭ મું.

તે એક મોટો “ગ્રાંડ સેલુન” હતો, કે જેને એક છેડે રીફ્રેશમેન્ટની એક જાગી ટેબલ નાખેલી હતી, અને ત્યાં ઘણીએક સફાઈથી ડૂંસ કરેલી પર્યાં જેવી છોકરી-વેટરો મીઠાસભરી અદાથી ટેબલ કને જમા થયેલાં પરોણાંઓને આછસીસ વિગેરે પીરસતી હતી, વચમાં બેન્ડ હતું, જે પોતાના શરોદોથી અંદર પાછો ડેન્સ ચાલુ થાય ને ત્યાં બેન્ડ પાછું વાગતું થય ત્યાં તક એ તરફનાં લોકોને રીઝવતું હતું.

કહેર મને તે સેલુનને નાકેની એક એકાંત બેઠક આગલ લઇ ગયો, ને પોતે ઉભો રહ્યો, અને અમે વાત કર્યે તેટલાં તો અંદર બીજો ડાન્સ ચાલુ થવાનો ઘંટ થયો એટલે રીફ્રેશમેન્ટપરથી બી લોક બધું ધસરછને અંદર જતું રહ્યું, જ્યારે વેટર-છોકરીઓ ટેબલ પાછી ગોઠવગોઠવ કરવા પડી. અમને, તેથી, જોછતાં એકાંતની જાસ્તીજ ફાવત થઇ.

“હવે કેહે મને તું, એલન ડીઅર, શું તું ખરેખર સ્ટેજ પર જવા માંગેછ ? તેં મને તે દાહાડે રાત્રે ડીએટરમાં આપેલી એટલી બધી ઉમીદો શું ત્યારે ઠગારીજ છે ?” તેણે અમે ગોડવાતાં ને એકલાં પડતાં સાથે અરધા ગુસ્સાથી પુછ્યું.

“મેં તમોને કોઇ ઉમીદ આપીજ નથી, કંપટન કહેર,” મેં ગદગદ કંઠે કહ્યું. “તમો મને તમારાં મોટાં કીમતી હેસાંને નયુણી ધારના ના, પણ ખરેખર માનજો કે સ્ટેજ પર જવાનો માહરો એરાદો મેં કદી બી ફરવ્યો નથી, ને મેં તમોને અત્યાર તક કશી બી ઉમીદો કદી આપીજ નથી.”

“નહીં ?”

“ખચ્ચીતજ નહીં,” મેં ઓજરખવાહીથી કહ્યું. “તમોને માહરે લીધે હેરાંન ને દલાક થતા જોછ મને ઘણુંજ દુખ લાગ્યું તે માહરી દયાની લાગણીઓનો તમે કેથા ખોટો અર્થ સમજેલા લાગોછ !”

“પણ તુંને માહરે વાસ્તે વાંધો શું છે ? હું તુંને શું ગમતો નથી ?”

“એક દોસ્ત તરીકે-એક બાઇ તરીકે-હા.”

“ને તેથી જ્યાં નહીંજ ?”

“નહીં,” મેં નીચી નજરે કહ્યું.

“સખખ ?”

“તે સખખ—તે સખખ,” હું મુસ્કીલથી બોલી શકી, “હું તમોને કદી કે સમજવી શકતી નથી.”

“તું કોઇ બીજાને તાહરે દીલ આપી ચુકીછ, એમ ?”—અને જવાબમાં મુસ્કી-લથી સંજગાય એવો “હા” કહી મેં ઉચું જોયું ત્યારે—ઓ તે ચેકરો ! તે દીવાનખાનાંની બહુકદાર રોશણીમાં કંપટન કહેરનો શોહામણો ચેહેરો પાછો બીહીક લાગે એવો બચબીત થયેલો હતો ! તે ગુસ્સાથી કામો મારી ગયેલો હતો, ને તેની આંખોમાંથી પાછું ને પાછું મને લાગ્યું કે ખુદ નાપાક સહેતાન માહરાપર ડોલા કાઢી ડોકાવતો ને જોતો હતો !

“ત્યારે હું બરમમાં જ કુટાયા કીધો—મેં જીવમાં જોડું ખાયા કીધું?” તેણે જુસ્સાથી પોતાનાં માર્ગમાં એક મુકામ મારીને બખાલ્યું; “હજી બી વિચાર કર, એલન. હજી બી દયા કર ને મને નાઉમેદીમાં મરકાવ કસીને તાહરી પાસેથી હાંકી ના મેળ! શું તું મને કદી બી ચાહી કે કખુલ રાખી શકશેજ નહીં?”

“એક બરથાર તરીકે કદી બી નહીં,” મેં માહરી તમામ હીંમત જમા કરી લઇ, એક વાર સેવટનો એ વાતનો લટકોફટકો કરી નાંખવાની દયાનતથી, ઘણાં મક્કમપણે કહ્યું; “ઓ ભલા મીઠા કલેર, એ વાતથી માહરો જીવ ધણો દુખાએજ ને હું તમારાં હેસાંને નગુણી પુરવાર થતી હોઉં એમજ લાગેજ, વાસ્તે દયાને ખાતર તમે એ પરથી સદાનો હાથ ઉઠાવો!”

“જેવી તાહરી મરજી,” તેણે ધણી ખોખરા અવાજે—ધણી ગમખવારી વચ્ચે ને ધીમેથી કહ્યું—અને પછી તરત વધાર્યું, “ચાલ સાહેબજી.”

તે ગયો. એટલું બોલી તે મને એકલી છોડી તાબરતોજ ચાલતોજ થયો, કે જ્યારે હું તો દુખ ને દીલગીરીથી જાણે પથર થઇ ગઇ.

તેણે પાસેના હોલના ઉપર પર જઇ જરા પાછું ફરી એકજ પલ માહરી બણી જોયું ને ત્યારે બી તેની અદા શોકાતુર ને ચેહરો રડમસ અને જુસ્સાવતો હતો. બીજીજ પલે તો તે અંદર ચાલી જવાથી મને નજરે આવતો ખંધ થયો.

હું ધણો વખત સુધી, ત્યાર પછી, તે રીફ્રેશમેન્ટ રૂમમાં એકલી બેઠ્યાં બીહીધેલી બેસી રહી, કેમજે કલેર એમ જુસ્સો કરીને રીસાઇ ગયલો હોવાનો મને ધણો ગમ થતો હતો; પણ પછી માહરાં મનનું પાછું જરા સમાધાન થતાં મને લાગ્યું કે મેં એમાં ખોટું કર્યુંજ શું હતું? કલેરનું હેસાન હું નામુકર જવા ન ચાહતી હતી, પણ તે કાંઇ કારણ હોય કે જ્યાં માહરું દીલ નહીં ત્યાં માહરે માહરી જીંદગીની પાલ ખાંધવી ને પરણવુંજ જોઇએ? વળી એજ વખતે માહરા ખ્યાલોની આંખમાં માહરા હૃદયની મુખારક સુરત—તે મીઠો મનમોહન ચેહરો—ગોયા કાકલુદી કરતી આંખોએ ખડો થયો, ને ત્યારે મેં જે કીધું હતું તે માહરાં મનથી બેવડું વાજબી ઠરાવી હું એકદમ ઉઠીને ડાનસીંગ હોલમાં આવી.

ત્યાં બીજો ડાન્સ તુરતનોજ ખતમ થયલો હતો ને અધાં બેઠકો પર ગોઠવાઇ ગયલાં હતાં, એટલે મને ફરતી રહેવા ગમ્યું નહિં, ને હું બી ખાજુમાંની એક ખુરસીપર એક ખુણામાં બેસી ગઇ. તે ખુરસી એરી રીતે એક દીવાલના ખાચામાં હતી કે તેની બીજી બાજુએ બેઠેલાં ન તો મને જોઇ શકે કે હું તેઓને; મગર વાતચીત આગાદ સાંભળી શકાએ; અને માહરી પડખે ચાલતી વાતચીત માહરેજ લગતી હતી તે અચખુચ જાણી તેમજ સાંભળી હું પાણી થઇ ગઇ! તેમાં લેડી લીલા ને કાઉન્ટ મોન્ટીના સહાદ મેં તરત પીછાણ્યા.

“પેહલ્લા કૉડરીલમાં તમે જે પોત્તો સાથ ડાન્સ કરતા હતા તે તમુને ધણી ગમા ગયલી લાગતીતી, કાઉન્ટ?” લેડી લીલા હસવાનું કરતી ને મોટે રહાદે હસીને કેહતી હતી.

“માહરાં લેડી, તમે જીલ્લી જાઓજ કે હું એક પરણેલો ને અહરથ આસામી છું,” તે કાઉન્ટે અરધું ગંભીર—અરધું હસીને કહ્યું.

“ધણુંઓની તે છોકરી પર આંખ ખેંચી રહીતી,” કોઇ ત્રીજો મદાનો અવાજ બોલ્યો. “હું ખી ક્યારનો તેને સોહોધું છ કે એક ડાન્સ માંગી લેઉં, પણ કંઈ મક્કતીજ નથી!”

“કેપટન ક્લેર સાથ રોકાયેલી હોશે,” લેડી લીલાએ જવાબ કર્યો—ને તેણીના અવાજમાં તુચ્છકાર હતો. “મેં તે ખીચારી પર ઘેરો ધાલીને એ લુચ્છને તેની સાથ વાત કરતો જોયોતો. ધણી મજાહની છોકરી છે ને અમસ્થી ફસી જશે. માહરે એને ચેતાવવી જોઈશે કે એ જ્યાંન તો એક શીરસ્તાનાં સ્વરૂપમાં સેહતાન પોતે છે!”

મને આએ ગમ્યું નહીં. ક્લેરે મને ચેતાવીજ રાખી હતી કે તેને વાસ્તે લેડી લીલા ખુશ બોલશે, ને તે એટલું જલ્દી ખરું આવેલું જોઈ હું એકદમ ત્યાંથી ઉડી. માહરે આગલ સાંભળવું ન હતું. કોઇ વચ્ચે થતી વાત ચોરી છુપીથી સાંભળવા જેવી હું હમકક કહેં તેવી, ખુદાની દયાથી, હું સાંકડાં કે નાધલાં મગજની ન હતી. આટલું ખી હું માહરા ગભરાત કે અજાયબીથી ફરેગ થઇ શકું તે પેહલાં હું માહરી મરજી ઉપરાંતનુંજ સાંભળવા પાંખી હતી, અને તેથી હું ઉડીને ઉભી થઇ.

હું તો ત્યાંથી જતીજ રહવા ચાહતી હતી, પણ હું તે દીવાલના ઓચાથી બાહર આવી કે તરતજ લેડી લીલાએ મને જોઈ ને મને માહરાં નામે હાંક મારી થોપાડી, એટલે માહરે ફરજયાત ઉછું રેહવુંજ પડ્યું. હું કેમ, તે છતાં, ચાલી જવા જેટલી અસહ્ય થઇ શકું?

“મીસ પરસી, આવો, થોભો જરા.” લેડી લીલાએ ખુશ મિનજથી કહ્યું; “અમો અમ ધડી તમારીજ વાત કરતાંતાં.”

“મેં તે સાંભળી, માહરાં લેડી,” મેં સાદામથી જવાબમાં કહ્યું. “આએ દીવાલની ઓથે હું પાંચેક મિનીટથી આવીને બેઠેલી હતી.”

“ઓ, ત્યારે તો હું કેપટન ક્લેર વાસ્તે જે બોલી તે તમે સાંભળ્યું એમ?” તેણીએ એકદમ ગંભીર થતાં મને સવાલ કર્યો—ને મેં સમ્યામથી “હા” કહ્યું ત્યારે પોતાની આસપાસના અહરથોને કહ્યું, “સાહેબો, તમે જરા મને માફ કરશો ને અમોને થોડીક મિનીટ એકઠાં છોડી જશો? મીઠ ક્લેર વાસ્તે હું જે બોલીછ તે મીસ પરસીએ સાંભળ્યુંછ ત્યારે તો એવણનાં મનમાં માહરે વાસ્તે કંઈ દગદગો નહીં રહે ને હું નીંદાનું બોલતીતી એવો કોઇ માહરે વાસ્તે ખુરો ખ્યાલ રેહવા નહીં પામે તેથી એ નાલાયક જ્યાંન વાસ્તે માહરે જરા ખુલાસો કરીને એ બેહેનને બધું કહવુંજ જોઈશે.”

જવાબમાં, તે અહરથો સબ્યતાથી નમીને તરતજ ત્યાંથી બધા ચાલતા થયા, અને ત્યારે લેડી લીલાએ માહરો હાથ પકડી, બોંહસ કરી, મને માહરી મરજી ઉપરાંત પોતાની લગોલગ પાસે તે સોફા પર ફરજયાત બેસાડી દીધી.

“હમણાં ત્રીજો ડાન્સ શરૂ થાએછ, ને સારાં નસીબે તે મેં કોઇને પ્રાપ્તિસ કર્યો નથી, એટલે આપણે એકઠાં પડીશું, મીસ પરસી,” તેણીએ નરમાસથી કહ્યું, “અને પછી—”

“પણ મને મીઠું કચેર સાથે કથુંજ લાગતું વલગતું નથી, ખાંતું,” મેં નમનતાપથી કહ્યું, “ને તેથી તેના લાભ કે તેના વિરુદ્ધની કાંઈ ખી વાત સાંભળવાની મને કાંઈ જરૂર નથી.”

લેડી લીલા, માહરં એ કહેલું માનતી ન હોય તેમ, તુચ્છકારનું હતી.

“હું નાથલું બચ્યું નથી, મીસ પરસી,” તેણીએ ધીમે અવાજે કહ્યું. “તમે ધારો છો કે તમોને મેં જોયાંજ નથી, પણ પેલા સાંમેના સોફાપર બેસી તમે એક જણે કરેલી ધુસ-ધુસ મેં જોઈ, ને તે ઉપરાંત પછીથી તે તમને રીફ્રેશમેન્ટ રૂમનાં એકાંતમાં ધસડી ગયો ને ત્યાં ખી લાંબો વખત તક તમે બે જણે ધણું કાનપરનાં ને નાકપરનાં ચઢ વાતો કરી તે બધું મને ખબર છે !”

હું ગુસ્સાથી લાલ થઈ ગઈ.

“તમો મને ધણો ગેરધનસાફ કરો છો, લેડી લીલા,” મેં લગાર ટણકાથી કહ્યું, “અને હું પાછું કેહું કે મીઠું કચેરને લગતી કાંઈ ખી વાત જાણવાને હું ખુશીજ નથી, તેમ મને સંજોગો ધ્યાનમાં લેતાં તેની કાંઈ જરૂર ખી નથી.”

“હું સમજું,” લેડી લીલાએ અનકા કર્યા; “જ્યાં છે ત્યાં એ બધુંએ ત્યારે માહરી વિરુદ્ધ તમારા કાંઈ કાન બરેલા હોવાજ જોઈએ !”—અને પછી વળી માહરો હાથ ધણી મમતાથી પોતાના હાથમાં લઇને તેણીએ જરા વારે વચાર્યું, “તમો ખરેખર ધણી ગંભીર ભુલ કરશો, મીસ પરસી. હું તમારું સાફ ચાહવા ને તમારી દોસ્ત થવા માંગું છું. હું જોઉં કે એ દમલમાજે હવે તમો પર જલ્લ ખીજવા માંડીછો, ને જો તેની મોહીનીમાં તમો હજી નહીં ફમી ચુક્યાં હશે તોખી જલ્લીજ ફસશે, ને તમો તમારા સઃગુણ કે નેકી પર મુસ્તાફ હશે તોખી આયંદા બચવાનાં નથી. એ તેજ કીસમનો એક અતી માહા પુરા બદમાશ છે.”—અને તેણીનાં બોલવામાં સમ્યાઇનો એક એવો જોશ સમાયલો અચુક જોવામાં આવતો હતો કે હું હવે માહરી મરજી ઉપરાંત જાણું તે જે કેહતી હતી તે સઘળું ગંભીરતાથી સાંભળવા લાગી.

“કદાચ તાહરો વિચાર નહીં હોશે, બેહેન; કદાચ તેં એને રોકડું પરખાવી ખરતી ખી આપી હોશે,” તે ઉમરાવ ખાંતુંએ વધતી મમતા ને ધરવટથી જારી રાખ્યું, “પણ ખરં માનજે કે એક વાર એને તાહરી મોહીની લાગી હશે તો એ મત્તાં સુધી તાહરો પીછો મુકવાનો નથી. એ એક ઢોંગી ધુતારો ને ખરો જલ્લીમ ઠગારો છે.”

હું કમકમી. શું એ ખરં હશે ? આવો બક્ષો, આવો દીક્સોઝ પુરવાર ચમલો એક દોસ્ત એટલી હદ સુધીનો જુડો બદમાશ હોઈ ને ચમજ કેમ શકે ?

“હું તાહરી આગલ એની બખંકાર બદમાશીની થોડીક વાત કરીને તાહરી નિર્દોષતાને કમકમાવા માહતી નથી,” તેણીએ સમજાવ્યું; “કાંઈ ખીજી વખત તે વાત કરશું, પણ માહરે તને ચેતાવાનું એટલુંજ છે કે જો કાંઈ ખી વખત હવે પછી એ તાહરી સાથે દગો રમે ને તને સતાવા માંગે, કે જ્યારે બચાવની કાંઈ ખારી તાહરી કને હોયજ નહીં તો ફક્ત તે વખતે

એને એટલું જ કહેજે કે ‘ચાલો જા ! પેલાં પુત્રની નીશાણીની વાત જુલો ગીયોછ શું ?’—
અને તું જોશે કે એ સાંભળતાં સાથે એક કમીનાં કોહલાં કુત્રાની અદાથી એ તાબરનોખ
તાહરો પડખો પડનો મેલશે ને દુમ દમાવી નહાસતો થશે !”

હું તો જાણું આ સધળું સાંભળતાં બેસાયા બની ગઈ ! મેં ધણું બી બોલવા ને
ધણું બી પુછવા માંગ્યું, પણ હું માહરી સુદ્યુદ્ધ ખોહી બેઠી હોઉં તેમ સુતી સાવજ બની ગઈ.

“આએ બધી વાત મેં ટુંકમાં પણ ધણા પાક વિશ્વાસમાં તાહરં બધું વાંચીને તને
કહેલી છે, ઐતન,” તે બાંતુએ સમજાવ્યું, “કેયે બી એમાંની કશી વાત તું કરતી ના, ને
માહરં નામ કોઇને બી જાણુવા દેતી ના. તહારા અવિશના બચાવને વારને મેં એ એક તલેસમ,
મેં જે મામલો જોયો તેથી મને ધણું જરૂરનું લાગવાથી, એક ખાસ મેહરબાની તરીકે
તને કહેલો છે, અને હાલ તો તેજ અસ છે.”—અને એટલું કહી તે માહરી રૂખસદ ચાહતી
હી. “હવે માહરે જતું જોઇએ,” તેણીએ કહ્યું; “આપુને એમ રોકાઇ રહેવાનું સારં
નહીં લાગશે. ઓપ કરતો કે એ ત્રીજો ડાન્સ ખતમ થશે. ચાલ સાહેબજી.”—અને મને તેનો
ઉપકાર માનવા કે બીજું કશુંબી કેહવા કે પુછવાની તક આપ્યા વના તે ઉમરાવ બાંતુ
પછીથી માહરા પાસથી એકઠમ ચાલતીજ થઇ !

પ્રકરણ ૧૮ મું.

હું તો, એ પછી, અમારે ઘેર જતીજ રેહવા માંગતી હતી. મેં કંથેરને માટે જે સાંભળ્યું
હતું તેથી માહરો જીવ બીલકુત્ર ખાતો મારી ગયો હતો, પણ મીસીસ પાર્કસે મને જવા
દીધી નહીં. વળી મેં આખા હૃલમાં નજર દોડાવી જોયું કે તે (કંથેર) ત્યાં હતો બી નહીં.
દોરતી રીતે માહરાથી નારાજ ને નાઉમેદ થયેલા તે ત્યાંથી ચાલીજ ગયો હતો, અને ત્યારે
માહરા જીવને થોડીક ધીરજ મળી. હું તેના જોડે કોઇ બી સુરતે હાલમાં પાછી રૂમર થવા
ચાહતી હતી નહીં.

અને મીસીસ પાર્કસે મને જવા નહીં દીધી એટલે જુદા જુદા અરજદારોને માહરે
ખાફીના બધા ડાન્સ કમુલ કરાજ પડ્યા. એટલા બધા હું એકવી જુરપંજર બેસી રેહવા
ચાહતી હતી ત્યાં મને એ માટે પુછતા ને કંટાલો આપતા આવ્યા કે બધા ડાન્સીસ કમુલ
થઇ ચુક્યા પછીથી બી બીજા દજનખંધ અહરથોને માહરે ના કેહવા ફરજ પડી.

લેડી લીલા પણ સેવટ સુધી રહી, ને તેણીએ પણ ખાફીના દરેક ડાન્સમાં ભાગ લીધો;
ને છેલ્લે, ઓલ ખતમ થવા પછી, જ્યારે હું મીસીસ પાર્કસની ગાડીમાં માહરે ઘેર પાછી
ફરી શકી ત્યારે મેં ખરેખરા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. હું ઘર જઇ શકવાથી માહરાં મનસે
ધણી ખરાં દીલથી રાજી થયું.

મગર મને કાંઇ સમજજ પડ્યું નહીં. કંથેરને વારને પ્રમાણીક હેસાન સિવાય માહરાં
તનમાં એક બી બીજી નાજુક લાગણી કોઇ હતીજ નહીં, છતાં મેં ખરાં દીલથી ચાહ્યું કે
તને જે કાસમનો દેવે નામ દેવ લેડી લીલાએ ચીતાર્યો હતો ને ખોટુંજ હોય. ખોટું કાંએ

નહીં હોએ ? તે લેડી દ્વેશભાવથીજ કાંએ નહીં તે જ્યાંનથી વિરુદ્ધ મને એમ એ બધું સમજાવતી હોય ? કાંઈ બી રીતે હવે એ બે માંહેલાં એકને બી એકાંત ને ખાનગીમાં ફરી મલવા હું ખુશી ન હતી. જાને મને ગમતાંજ ન હતાં, ને મેં દુઆ કરી કે એ જાને સાથનો માહરો મેલાપ એટલાંથીજ અટકે.

એ પછી બીજી બપોરે જુદ્યા દીએટરમાંથી ખમર લાવી કે બીચારી મેલીસા હંરીસન જે બીમાર ચાલતી હતી તેની બીમારી ફાલમાં ઘણી વધી ગઈ હતી, ને તે બીમારોએ ધાસ્તીભરેલું રૂપ લીધું હતું. હું તે સાંમળી ઘણી દીક્ષગીર થઈ. મને એ છોકરી ઘણી ગમી હતી. વાંચનાર યાદ કરશે કે સ્ટેજ જે અપજનમાં હતું તેને લગતી સમજ એજ છોકરીએ મને ખાસ કરીને આપી હતી. હું નાટકની નોકરીમાં રહ્યા પછી પાટ' મોંઢે ચઢાયા એક વખત એકઠી ધરમાં રહી હતી ત્યારે એ મીલી મને મલવા આવી હતી. તે બીમાર ચાલતી હોવાથી ત્યારેજ બે મહીનાની રજા પર હતી, ને વાતપરથી વાત નીકળતાં તે દહાડે પોતાના કાંઈ કરમઅભાગની અસેમસે વાત કેલવા ઉપરાંત સ્ટેજના સંજંઘમાં બી બધું જુદું, ઠગારું ને તકલીદી હોવાનું તે મને ઘણું સમજાવીને બીહીચરાવી ગઈ હતી.

“હું બીચારીને જોવા જતે,” જુલીએ કાળજીથી કહયું, “પણ આજે લૉડ રેવન્સ-કલીફને અમે ચાએપર તેડેલા છે તેથી —” અને તે આશકથી લાલ થઈ.

“હું જવશ.” મેં કુદકો મારીને ઉડીને ઉભી થતાં ગરમ દીક્ષસોજીથી કહયું; “માહરી રહાંજ આજે તઠન પરવારની છે. હું જઈ આઉં ?”

“હા,” જુલ્યટ એકદમ એકમત થઈ. “જા, ડીઅર, ઘણું સાફ લાગશે. માહરી તરફથી માહરી બી ઘણી દુઆ કેલજે ને સંધ્યારો આપજે. કેલજે કે હું કાલે જરૂર મલવા આવશ.”—અને તરત ઉડીને તેણીએ એક કાપલી પર તેણીનાં ધરતું ઠામઠેકાણું મને લખી આપ્યું.

હું ગઈ. મને કાંઈ તૈયાર થતાં ઘણો વાર લાગ્યો નથી. હું કંઈ તૈયાર થઈને આખા સવંગ કાચની આરસીમાં પોણા બે કલાક તક ચકરડી ભમરડી નથી ફરવા કરતી. જલ્દી તૈયાર થવું હોય ત્યારે હું પાંચ મિનીટમાં બી તૈયાર થઈ જાણુંછ.

હું ગઈ. એક ભાડેની ગાડી મંગાવી લઈ હું તુરતજ નિકળી પડી. તે ઘર કાંઈ અમારાં મકાંનથી ઘણું છેટે ન હતું, ને મેં ત્યાં જઈ બારણું થોકતાં એક ડરટી જેવા દેખાવની નોકર છોકરીએ તે આવીને ઉઘાડયું.

“મેલીસા હંરીસન અહીં રહેછ વાફ ?” મેં નરમાસથી પુછ્યું.

“હા, પણ તે તો મરવા સુતેલી છે,” પેલીએ બેપરવાહ જવાબ કર્યો; “બીજે માલે, જમણી બાજુનો પાછલો ઝોરડો.”—અને એટલું કહેવામાં બી જાણું થું એક તેણીએ માહારાપર હેસાંન કરયું હોય તેમ ઢપ દઈને બારણું પાછું બંધ કરી તે ભોંલતમ્બેના અંદરના ભાગમાં સરભોગ તરત પાછી ચાલી ગઈ.

હું ઉપર ગઇ. તે એક નાથલો, સાંકડો, અંધારો દારૂ હતો, ને તે પર થઇને મને આપવામાં આવેલી ઇંધાણી મુજબના ઓરડા આગલ જઇ મેં ખારણું આસેથી ખખડાવ્યું.

“આવો!” મીલીએ પોતેજ—મેં પીછાંણ્યું કે—નખલા ધીમા સાહદે અંદરથી જવામ કર્યો, ને ખારણું ત્યારે એક નરમ આંચકાથી ખોલીને હું અંદર ગઇ, ને મેં માહરી પુઠે તુરત પાછું તે બંધ કર્યું.

તે એક મોટો ઓરડો હતો, પણ બેદાદ કીસમે બદકે કંગાલ અને કુવડ હદ સુધી તેમાં બધું વેરવાર હતું. ફરનીયર હીકાક હતું, પણ તે કોઇ સફા રાખવાની દરકાર ધરાવતું હોય એમ જણાતું હતું નહીં. પોશાકો બી ઘડી વાહ્યા વના પલંગની છત્રીપર કે ખુરસીઓ પર તદ્દન બેદાદ ને વેરવાર પડેલા હતા.

મીલી—મેં જોયું કે—હાલ બેદાદ બિછાંણ્યાંમાં પડેલી હતી. તે મેં છેલ્લી જોઇ તે કરતાં બી તનખદનમાં જરતી ગળી ગયલી હતી. તે મને જોઇને ઘણાં હેસાંનતું શીકકું હતી. “ઓ, એલન, તું?” તેણીએ મને જોતાં સાથે અખચખીથી પુકાર્યું, “મને મજવા આવવાની એ તાહરી કેવી મજાઇ?”

“માહરી વાહલી બહેન, એમાં મજાઇ શું બળીછ?” મેં તેની બાબુમાં તે પલંગડી પરજ ગોઠવાતાં કહ્યું. “મને તો ખજર બી નહીં કે તું એટલી બધી બીમાર થયલી છે. હું તો જાણું કે તું રજા ભોગવવા કેયે બહારગામ ગેઇ હોશે. આજેજ જુલી હીએટરમાંથી વાત લાવી કે તું જરતી બીમાર થયલી છે. અમુને જરા ખજર તો કરતે? જુલીને આજે શેકાંણુ છે તેથી હું આવી. તે બી કાલે જરૂર આવવાની છે. ક્યારેકની એટલી બીમાર થઇ જ?”

“એટલી બીમાર?”—અને મીલીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં; “હું તો ધારૂંછ જે હવે માહરો આંકો આવી ચુક્યોછ. હવે હું સારી થાઉં ને ઉઠું એમ લાગતુંજ નથી. વાર, તાહરી ને જુલીની એટલી માહરી પર મેહરયાની તો છે? એ સધ્યારો બી મોટો કેહેવાએ.”

“એમ કાંએ બોલેછ?” મેં ઇપકાથી કહ્યું; “આપરે સહીસહીઓ વચ્ચે એટલી જુદાઇ હોવીજ શું કરવા જોઇએ? તું શું અમોન નેડાવને તો અમે નહીં આવને?”

“મને શરમ લાગી,” તેણીએ આંખ તુછતાં કહ્યું, “જોની, આએ ઓરડાની હાલ-હવાલી ને કંગાડ્યત! તુંને તો સુગ બી લાગતી હોશે!”

“એવું એવું ના બોલ,” મેં ક્રાજીથી કહ્યું,—ને વાત ફેરવાવા પુછ્યું, “તુંને છે શું? ડાકટર શું કેહછ?”

“હું બહીથી ખવાઇ જાઉંછ.” મીલીએ ગમગીનીથી જવામ કર્યો, ને માહરે કેહવું જોઇએ કે હું ઓરડામાં આવ્યા પછી અત્યાર સુધીમાં ઘણીક વાર તે ખાખરું ચાંસી ચુકી હતી. “ડાકટર કંઇ સાફ ધારતો નથી. હવે હું રટેજ પર કહી બી પાછી ઉતરી શકું એવું તો છેજ નહીં.”

“નોનસેન્સ,” મેં હીંમત આપતાં કહ્યું; “મને લાગેછ કે તું નકામી બીહી ગયલી છે. હજી તો તું જુવાન ને જોરાવર છે. હમણાં તાહરે મરવાની વાતજ શાંતી કરવાની?”

“ઓ, મને જીવવા કેવું ગમેછ !” તેણીએ એક દયકું છાતીમાં શુંગલાવતાં કહ્યું; “મને માહરે પોતાને વાસ્તે નહીં પણ—પણ—” અને તે અચકી ગઇ.

“બોલ, બોલ, તું અચકા ના,” મેં હીંમત આપી; “એમ જીદાઇ રાખવાનું શું કારણ હોએ ? કેહે મને, હું કાંઇ બી વાતમાં તુંને કંઇ બી મદદ કરી શકું એમ છે ?”

મીલીએ માહરે હાથ લઇ તે ઉપર એક કીસ કીધી.

“તું ખરેખર ધણી બલી છે, ઍલન,” તેણીએ કહ્યું; “હું ધારું કે પાક વિશ્વાસમાં તને ત્યારે માહરી વીટક વાત કહી તું બેહેનથી આલેની મદદ સોહોધવામાં હું કાંઇ ખોટું કરવાની નથી.”

“ને તુંને જોઇતી મદદ જે માહરાથી બનતી હોશે તે હું ધણીજ મોટી ખુશીની સાથે આપશ,” મેં હીંમત આપી.

“ઍલન,” તે શીક્ષા પડેલા ગાયોપર ઓશકનો એક રતાસ ધાઇ આવતાં તે બીમાર છોકરી બોલી, “એ એક હીલુનસીય ને ખરી નામોશીનીજ કેદયત છે. હું ધણીજ નાધલી ઉંમરે માહરાં માએખાપનો મીઠો, મુઆરક ને શીરછત્ર સાહયો ગુમાવી બેઠી, ને ત્યાર પછી માહરે માથેવાંસે કાંઇ રહ્યું નહીં. મને જે સમાંવાહલાં એક કુત્રાને નાખે તેમ તાણાં-જાણીનો દુકડો રોટલી આપતાં હતાં તેઓ તે આપતાં બી જઠ્ઠીજ કંટાદમાં, ને હું જ્યારે સોલ વરસની થઇ ત્યારે મને એક સહીએ નાટકની લાઇન લેવાની ભલાંમણુ કરી. ત્યાં બી હું પેહલાં કાંઇ ધણી ઓધારમોધાર થઇ નહીં, પણ પછી મને કામ જરા આવડવા લાગું ને માહરું ગાડું ગમડવા લાગ્યું ત્યારે દોસ્તીના દેખાવથી જે હેરેમંદ જવાંનો આપણુ જેવી લાચારોને રોજપર ઘેરી લીએ છે તેવા એકની ચાપલુસીનો હું નિર્દોશ ભોગ ને શીકાર થઇ. હું તો એમજ સમજતી હતી કે તે સમજાવતો હતો તેમ તેની દયાનતમાં દગો હતોજ નહીં, ને તે મને પરણવાની પાક ઉમીદથીજ પોતાની કરવા ચાહતો હતો !”

“ઓ, હવે હું સમજું,” એક વિજળીના ચમકારા પેરે માહરાં મજામાં રોજને માટેનો તેનો અભાવ એકદમ હવે સમજ પડી જતાં મેં કહ્યું, “કે તું તે દાહડે માહરી આગત્ર રોજની નોકરીની વિરુદ્ધમાં એટલાં જોશથી કાંચ બોલતી હતી !”

“હા, કારણુ જે મને તેનો ધણોજ કડવો અનુભવ થયો છે,” તેણીએ દુખથી વળ ખાતાં કહ્યું; “ઓ ઍલન, માહરી વાત દુકં તોબી ખરી મોટી નામોશી ને મોટામાં-મોટાં દુખની છે. તેની મેં આજ સુધી કાંઇ આગલ વરાલ વટીક કાઢાડી નથી—જીતી બી તે જાણતી નથી, કેમજે નોરમનચલાંઓના આચારવિચાર ખરેખર ધણુ ઉંચા છે, ને તેઓ જો એ માહરી ખોહારીની વાત જાણુતે તો પોતાનાં કુટુંબમાં અત્યાર સુધી મને ભેલાવા દીધી છે તેમ કદી ભેલાવા દેતે નહીં.”—અને આ સધળું ધણુ ઉરકેરાત સાથે પોતાની આવી નખલાઇ વચ્ચે બોલતાં તે ધણી દાકી ગઇતી જણાઇ.

“જો, તું ચાકી જાએછ !” મેં દયાથી કહ્યું; “ચાત્ર, મુંગી રહે, રહેવા દે એ વાત; તું સારી થશે ને પછી કરશું.”

“નહીં, ઍલન ડીઅર, હવે તો મને બોલવાનું છે,” તેણીએ એક મોટા ને ઉડા નીસાસો ખેંચીને તક્યા તળેથી ખેંચી કાઢેલા એક રૂમાલ વડે મોઢું ત્થતાં કહ્યું. “હું તુંને માહરી મતલબને સર હવે તો જો છે તે બધું કહેવાનું માંગું છું. હવે હુંકમાં એટલુંજ કે અંતે તે બેવચની મને દગાથી છોડી અદ્વગ થયો, ને ત્યાર પછી માહરે ત્યાં એક ગુલાબ જેવી બેટી અવતરેલી છે !”

“ઓ !” મેં મોટા ગભરાતથી પુકાર્યું.

“કમકમતી ના, બેહેન, પણ માહરી દયા ખાજે,” મીલીએ આંસુઓ વચ્ચે હાથ જોડીને માહરી મીનતભરી કરતાં કહ્યું, “તે વખતની માહરી હાલત ને હાડમારી મેં ધજ્જતદાર આલમથી કેવી સખ્તી વચ્ચે છુપારી તે માહરી હયરાંની પરેશાંની એકલા ખુદાનેજ ખબર છે. તે બચ્ચું લંડનની ઉત્તરનાં એક પરાંમાં એક ભણં વરમૈયરને આશરે ઉધરેછ, ને માહરા હાલના મોટા પગાર છતાં હું આવી ગરીબી ને કંગાલ્યતમાં માહરા જીવ સાથ વાંન કરતી રહેલી છેઉ તેનો ખરો બેદ એજ છે. મને તે નિર્દોષ જનના નિર્વાહ અને ગુબારા વાસ્તે ઘણું મોટું દામ હર મહીને પગાર કરવું પડેછ, ને મેં તુંને હમણું કહ્યું કે મને એક બીજા જીવને વાસ્તે જીવવાની ઉમીદ રહે છે તેનો બી બેદ તેજ છે !”

“ખુદા હજી બી સારું કરશે,” મેં આવા દયાહીણુ સંજોગો વચ્ચે શું કહવું તે ન સજવાથી ફક્ત સધ્યારો આપ્યો. હું તદન ગભરાઈ ગઈ હતી. ખરેખર કમકમતી હતી એમ કહું તોખી, પ્રિય વાંચનાર, તેમાં સદરાગત કશી નથી. માહરા નિર્દોષ જીવને આ જનતની હકીકત સાંભળવાનું બી ખરેખર અનુકુળ થવું ન હતું, પણ મને તરત લાગ્યું કે દુન્યા કેઈ ખરાબી, ક્રીયા ઓચંબાથી ખાલી છે ?

“હવે મેં તે દગલખાનપર માહરાં આ મોડેલતાં બિછાણું પરથી તે બચ્ચાંના બાબમાં સેવટની કાકલુદીનો એક કાગળ લખ્યોછ,” મીલીએ જરા દમ ખાઈને આગલ ચલાવ્યું, “ને તે હાથોહાથ તેનાજ હાથમાં જાય તેમ કોઈ ખરા દયાલુ ને જોખમદાર હાથોથી મોકળી આપવા ને પુગાડવાનાં હું વમાસણમાં હતી તેટલાંજ તું આવી. જાણે ખુદાએજ માહરી મુંગી બંદગી વાંચી તુંને અત્રે એજગેબી મોકળી ! તું એટલું મ્હારું કામ કરશે ?”

“હું ?” મેં ગભરાઈને કહ્યું, ને પછી તે દગલખાનનાં નિર્દોષ બચ્ચાંની, ને સરખસર ખરવા સુતેલી મીલીની છેલ્લી વિનંતીનો મને ખ્યાલ થતાં મને હીંમત આવી, ને એ ચીડી તે કમજત આસામીને પુગાડી આવવાનું માથે લેતાં મેં દીલ્લેરીથી એકદમ કસ્ટ કરી હા કહી.

“ઓ કેવું હેસાંન !” મીલી બમડી; “ખુદા તાહરું હજારો બહુ કરશે. તે કલેજ વગરના પથ્થરની છાતીવાલાને બે બોલ સમજતીને કેહવા પડે તો તે બી માહરી તરફથી તું હીંમતથી કેહજે, ઍલન વાહલી !”

“હું તાહરું બનતું કરશ, મીલી,” મેં ખાત્રી આપી; “લાવ તે કાગળ, ને મને એ માહરા પાક હવાલાનાં કારજ વાસ્તે એકદમ જવા દે કે હું જો જવાબમાં કાંઈ સારા સમાચાર લાઉં તો તેથી બી તાહરી તખ્તમાં જરૂર કાંઈ ને કાંઈ રૂડો ફરફાર થશે.”

મીલીએ, એ ઉપરથી, તક્યા તળેથી તે કાગલ ખેંચી કાઢ્યો. તે લખેલો તૈયારજ હતો. એનવેલપમાં ખીડેલો હતો ને ઉપર વીગતચરે શીરનામું હતું, અને લખ્યો દુધ ને હેસાનના ઉદગારો સાથે તે અને તેણીએ આપ્યો, એટલે મારી ટોપી પેહડી લઈ હું તુરત ત્યાંથી તે કાગલ પુગાડવા જવા બાહર નિકળી પડી.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

મેં અત્રે આવવા માટે બાટે લીધેલી ગાડી ખોટીજ કરી રાખી હતી તેમાં હું બેઠી. તે ક્વર કોઈ મી. “એલફ્રેડ પીટર”નાં નામે હતું, ને મેનએસ્ટર સ્કેવેરમાં ડ્યુક સ્ટ્રીટ ખાતે માહરે જવાનું હતું.

હું ગઈ. તે તકાવત મીલીનાં ઘરથી મોટો હતો, ને મેં તે જાણ્યો જોયો પણ ન હતો, પણ ગાડીવાલો સરમોગ હાંકી લઈ ગયો ત્યારે મેં જોયું કે ફ્રેન્ચમેન લોકો રેહતાં હોય એવા બંગલાઓવાલો ધપધપ્યો એક મોહલો હતો.

ખરાખર ઇંગ્લીશ તે બંગલા આગળ ગાડી ઉભી રહી, ને મેં જામને બારણું થોકયું ત્યારે જે છોકરીએ તે ઉઘાડ્યું તેનો દેખાવ પેહલીજ નજરે અને ગમ્યો નહીં. તે કોઈ બેઠ્યા જેવી હતી.

“મી. એલફ્રેડ પીટર અહીં રેહછ?” મેં પુછ્યું.

“હા.”

“ઘેરમાંજ છે તેવલું.”

“હા; તમને બી તેડેલાં છે શું?”

અને તો એવો ચટકો લાગ્યો કે પેલી બેશરમને એક લપડાકળ જાંજી ખેંચી કાઢું; પણ મેં માહરો રોષ સમાજ્યો. મેં યાદ કર્યું કે હું એક ખરાં પુનતું ને ભલામતું કામ કરવા આવી હતી—એકે તેજ ધડીએ અને લાગ્યું કે આવું એક “કમીશન” (કામ) માંથે લેવાનું માહરા જેવી એક નાધલી છોકરી માટે જોઈએ એવું શુદ્ધ લાગવાનું નથી. ખરેખર અને, તેથી, હવે જરા પસ્તાવો બી થયો, પણ પસ્તાવાને માટે બી હવે શું જોઈએ તે કરતાં જરૂરી મોડું થયું ન હતું?

“અને કોઈએ બોલાવી નથી ને હું અત્રે કોઈને બોલખતી બી નથી,” મેં ગુસ્સાનાં નેણુ જમાવી કહ્યું; “હું તો એવલુંતું એક જરૂરતું કામજ લાવેલી છેઉં, જે હાથોહાથ અને પુગાડવાની ફરજ આવવામાં આવી છે.”

પેલી દબી ગઈ. માહરા પ્રમાણીક ગુસ્સાથી તે કોઈ વઢેલ હીચકારી એકદમ થયરી ગઈ, ને ત્યારે તરતજ પાંસરી થઈ.

“અંદર આવોજી, અહીં બેસો,” તેણીએ કહ્યું; “હું શું નામ આપું?”

“ મને મીઠા પીટર ઝોલખતા નથી એટલે માહર નામ આપેલું કંઈ કામ આવવાનું નથી,” મેં ટણકાથી કહ્યું.

“ ઝો, ત્યારે તો આવો, માહરી સારેજ ઉપર આવો,” તે પોરીએ ચુકવ્યું, ને હું તેની પુઠે દાદર ચઢીને ઉપર ગયો.

પણ તે પેહલા મજદાનો દાદર ચઢી રહેતાંજ અંદરથી કોઈ અમળાઓનાં મોટે રહાઈ હસવાના અવાજો માહરે કાને આવ્યા, ને હું બડકી. મીઠા પીટર જે પરણેલો હોય તો તેની બેરી છોકરાં સમક્ષ આ નાણુક વાત હું રજુ કરીજ કેમ શકું? તેને તે કાગલ આપીજ કેમ શકું? મને તો તેનાં બેરી છોકરાં મારીનેજ કાઢી મુકા!

“ થોમ, બેહેન, થોમ,” મેં, તેથી, ગભરાતમાં તે છોકરીની બોલે પકડીને કહ્યું, “હું મીઠા પીટરને તેઓનાં બેરી છોકરાંની રૂમર મલવા ચાહતી નથી!”

પેલી મોટે રહાઈ મોટા તુચ્છકારનું હસી, કેમજે મેં જોયું કે માહરાં એમ કેહવાનો તે દુષ્ટએ પોતાને પેશ આવતો કોઈ ગલીચ અર્થજ ઉઠાડ્યો, ને માહરે વાસ્તે જે સારું મત ઘડી એક પેહલાં હું તેનામાં ઉપજાવી શકી હતી તે તુરત પાછું ભુલાઈ ગયું. હું, તેથી, પાણી પાણી થઈ ગયલી ખુલાસો કરવા ને અને તો પાછીજ જવા ચાહતી હતી, પણ તે ચુન્હેગાર મને તેમ કરવા વખતજ શાંનો આપે? અમો તેટલાં તો પેહલે મજલેની ચાલમાં પુગેલાં હોવાથી તેણે તરતજ આગલના ઝોરડાનું ખારણું ઉઘાડી નાખ્યું, ને મોટેથી પુકાર્યું, “ લેઓ સાહેબ, આએ કોઈ બાઈ સાહેબ તમોને મલવા આવેલાં છે!”

પણ એ ખુદ—મેં શું જોયું? પેલીએ ખારણું ઉઘાડ્યું ને હું ઉંચરપર હતી, કે મને જોતાં સાથે તેજ ઘડીએ તે ઝોરડાને નાકેથી એક સમ્પ્રશ, બંદુકની ગોલી લાગી હોય તેમ, ઉછળીને ઉભો થયો, ને તડાક દેતું કે બાણુમાના એક ઝોરડાનું ખારણું ઉઘાડી અંદર બરાબ ગયો, જે મેં ઘણુંજ ઉતાવળું જોઈ લીધેલું છતાં મને મજાસુતીથી લાગ્યું કે તે કોઈજ નહીં પણ કેપટન ક્લેર હતો, ને વધારે તાણુય! તેનો હાથ ઝેલીમાં બી હતોજ નહીં!! યા ખુદ, એ શું? શું મેં જોયો તે ખરેખર ક્લેર હતો કે કોઈ બીજો? હું કાંઈ ભુલ કરતી હતી કે મેં ખરેખર તેનેજ જોયો હતો?

ત્યાં ઝોરડામાં જે જવાંન અમળાઓ ટેવત પર પગ લાંબા કરી છેક એમહવાજે ખુરસીએ ઉઠવાપતી ને વાતચીત કરતી બેસી હતી, ને દીરતુંજ હતું કે દાદર પર મેં હસવાના જે અવાજો સાંભળ્યા તે એજ દવાઓના હતા; અને હવે પેલી માહરી સાથે આવેલી પોરીએ પુકારીને જે કહ્યું તેના જવાબમાં અજામ થતાં ઉડીને આગલ કોણ ધસી આવ્યો? માહરા ખુદ—તે કોઈજ નહી પણ મેં ધુમતાં મજે જોયું કે પેલો દોજખી કરનલ બેલ હતો!!

હું બેહોસ થઈને તુડી નહીં પડી એજ એક અજામખી છે. આખી દુન્યામાં જેને છેલ્લામાંછેલ્લી હું મલવા ચાહતે તેનીજ નજદીક માહરે કમનસીમ મને ઉપાડીને એટલું જલ્દી પાછું ધસડી લાવ્યું હતું!

હું બાહર નિકળી પડી. મેં એકજ નજરમાં જોયું કે પેલી જે અમળાઓના પોશાકમાં વડીક અતી ઘણી બેદાદી ને હાલહવાલી હતી, અને હું તેથી લજવાઈ ગયો. હું, તે ઉપરથી,

તરત બાહર ચાલમાં પાછી નિકળી પડી, કે જ્યાં બેલ પણ આવ્યો, અને મને દીક્ષી રીતે કમકમતી જોઈ તેણે બારણું પોતેજ સમ્પત્તાથી ખેંચીને તરત બંધ કર્યું.

“તું અહીં!” કરનલ બેલે પછી ખુશીમાં પુકાર્યું; “ઓ, એ અમારી કેટલી ખુશ-નસીબી કે—”

“કરનલ બેલ,” મેં તીખ્ખાસથી કહ્યું, “હું અંજાણે અત્રે આવીને ફસી પડેલી છેઉં. હું તો આવે કોઈ મીઠા પીટરને નામનું કાગલ લાવેલી છેઉં. જુઓ એ, ને જો એ તમારુંજ હોય તો વાંચીને તરત જવાબ આપો, અથવા નહીં તો મને પાછું આપો—અને એકદમ અત્રેથી મને જાતી રેહવા દેઓ!”—અને મેં તે કાગળ આપ્યું, જે દેખીતી રીતે કાંઈક અજબ થતાં તેણે માહરા હાથમાંથી લીધું, કે જ્યારે એનવેલપનાં શીરનામાં તેમજ હરફ ઉપર નજર દોડાવી તે એકદમ ગંભીર થયેલો નજરે આવ્યો.

“એ માહરેજ વાસ્તે છે,” તેણે કહ્યું. “હું જરા એ વાંચી લઉં તેટલાં આવે ઓરડામાં એક મિનીટ એસશો?”—અને તેણે બાબુના એક બીજા ઓરડાનું બારણું ખેંચ્યું, કે જેની એક બારી બાહરના મોટા ઘેરી રસ્તા ઉપર ઉઘડતી હતી, ને તે પેહલેજોજ માલ હોવાથી ડર ખાવાનું કંઈજ નહીં જોઈ હું ત્યાં ગયો.

“એસો એક મિનીટ,” તેણે માંગી લીધું; “હું જરા આવે વાંચી લેઉં,”—અને ઉતાવસે એનવેલપ ફાડી તેણે અંદરનાં કાગલ ઉપર પોતાની ચક્ષ્મો દોડાવી. તે, મગર, તે વાંચતાં પુરતો શાંત હતો. ખરી રીતે તો ચીપીચીપીને વાંચવાને બદલે તે ઉતાવસેજ તે પર એદાદ કીસમે નજર નાંખી જતો હતો.

મેં જોયું કે તે પોતે પણ અત્રે ઘરનાંજ કપડાંમાં હતો. એક પુલની તરાંહતું મોટું ડ્રેસીંગ ગાઉન તેણે ઓરડી લીધેલું હતું, ને તેના પગમાં ફક્ત પીલાં ચામડાંના સ્લીપર્સ હતાં.

“ત્યારે શું ખરેખર એ છોકરી—આઈ મીન મીલી.—એટલી બધી બીમાર થઈછ?” તેણે કપાલપર સ્થેજ ચીંતાતો ચીલ્લો ચઢાવી તે કાગલ પુરું કરતાં માહરી બણી જોઈને પુછ્યું.

“બણીજ,” મેં થરસાથી કહ્યું; “ડાકતરો તેનાં બચવા કે જીવવાની આશા રાખતા નથી, અને તે ગરીબ બીચારી પોતાનાં બચ્ચાનાં કારણથી તદ્દન હીમત હારી ગઈ છે.”

“ત્યારે તું બધું એ વાતને લગતું બી જાણતી દેખાયછ?”—અને કરનલ ઘણો અજબ થયેલો દેખાયો.

“હા, મને મીલીએ પોતાનાં મોહટાં દુખની કાંઠાંણી પુર વિશ્વાસમાં બધી કેહતી છે,” મેં તોરથી કહ્યું.

“વેલ, વેલ, હું તેને મલી જવશ,” તેણે પોતાનાં માથાંપર હાથ ફેરવી બાલ સમા કરતાં વિચારવંત કીસમે કહ્યું. “એશક કંઈ કરવું તો જોઈશે. તું શું સદ્ગાહ આપેછ, એલન?”

“હું એ વાતમાં કશો બી ભાગ લેવા કે મત આપવા સાફ ના કેહુંછ, કરનલ મેં,” મેં જવાબ કર્યો. “તમે મને કરેલાં મોટાંમાંમોટાં અપમાન પછી હું તમેને મક્કા

કે તમારી સાથે વાત કરવા બી ખુશી નથી, પણ આજે તો એક નિર્દોશ બચ્ચાનાં ભક્ષામાં હું આવીને બીલકુલ ફસી ગયો છું. જો હું જાણું કે પીટરનાં ઠગારાં નામ હેઠલ તમોજ છેઓ અને તમોજેજ માહરે મલવાનું છે તો એ એક ખરી ભલાઇનાં કામ વારને બી આજે ગવીચ ઘેરનો ઉંચર ઓલંગવા હું કદી કમ્બુ કે એકમત થને નહીં; પણ ખેર, હવે હું આવી છ ત્યારે તો ફક્ત ધરમને ખાતર હું એટલી વિનંતી કરી શકું છ કે તે તમારાં જલ્દીજ માય વગરનાં થઇ બેસનારાં કમતાલે બચ્ચાને વારને તમારે કંઈ બી કરવું જોઇએ.”

“પણ શું કરે ? તું જો કેહ તે કરે ! તાહરી સલાહ પર અમલ કરવા હું ખુશી ને તૈયાર છું, એવન,” તે કરનલે દેખીતી ઓજરખાલીથી કહ્યું.

“એમાં માહરી સલાહ જેવું કંઈ હોએજ નહીં,” મેં હજી ટેકથી ને મિનનથી કહ્યું.

“વેલ, ત્યારે મને માહરા સોલીસીટરનું મત કરવું જોઇશે,” તેણે નાખીતીથી જવાબ કર્યો. “હાલ તુરત તો તું મીલીને ખાલી આપ કે હું એ બચ્ચાને સાર માહરે જનતું કરશે, ને તેને પોતાને બી એક ફેરો આવીને મલી જવશ, ને તેટલાં હું એક ચેક લખી આપું તે એને આપ કે એને દવાદાર વારને કામ આવે. હું એક મિનીટમાં માહરી ચેક બુક લઈને ઓય અત્રે પાડો આયો.”—અને તે ધામધુમી અદાથી ઉતાલમાં જતો રહ્યો.

તે જતો રહ્યો અને હું એકલી પડી. તે ઓરડો જ્યાં હું હાલમાં થેલી હતી તે બી, મેં જોયું કે, ઘણા ટેમ્પથી સણગારેલો હતો, અને ઘણા પૈસા ને ઘણા વેબવનીજ શાહદત પુકારતો હતો. પેલો પેહલો ઓરડો જ્યાંથી હું હડી ગઈ હતી તે બી, મેં યાદ કર્યું કે, કાંઈ કમ આરામતા ન હતો. એકજ નજરમાં મેં પુરતું જોઈ લીધું હતું; પણ એટલું કે ત્યાંનો દેખાવ, મેં કહ્યું તેમ, છેકજ નિર્લજ હતો. દારનાં ગ્લાસીસ અધુરાં ને ખાલી કરેલાં પણ ટેમલપર વેરવાર પડ્યાં હતાં, ને હરેક વ્યસનના દીલ કમકમાવનારા પુરાવા ત્યાં પ્રત્યક્ષ નજરે આવતા હતા.

વળી એ જાને ઓરડાઓથી એ પણ પુરવાર થતું હતું કે એક હકદાર ધરધણ્યાણી કે ધરખેટીના પત્રિત અધીકારની તે આખાં ઘરમાં સરગાંમ ગેરહાજરી હતી. તે પુખ્ત હાજરી અદ્રખ્ય રેહતીજ નથી. એક પત્રિત જી વગરનું ધર રમશાંન છે, ને આ તે કીસમતુંજ એક મસાણુ કાં એક નર્ક હતું, કેમકે ત્યાં વગર દુષ્ટ વંત્રીઓની મેં ત્યાં હાજરી જોઈ તેઓ ઘેરીતી ખારીતી થયલી અર્ધ ઘડી પણ અત્રે પાશાયજ કેમ ?

અને હયાં, મને આવતી જોઈ, બડકેલ ઘોડાની અદાથી જે એક સખ્શ ઉછલીને બાગુના ઓરડામાં બરાઈ ગયો હતો તેની મને પાછી યાદ થઈ. મેં તેને ઘણોજ અછડનો જોયો હતો, પણ મને તોપણ ઘણી મજબુતીથી લાગતું હતું કે તે કલેર હતો !

મગર કલેર ? તે હોએજ કેમ ? કરનલનો તો તે માહરે લીધે હડડનો શત્રુ થયો હતો—તેના જોડે તો જાનની આપ લે જેવું તે એક બચકાર ડયુએલ રમ્યો હતો—ગઈ રાત સુધી તો તેનો હાથ ઝોલીમાં હતો ને જખમ ઘણું દરદ કરતો હોવાની ઉપરાસાપરી કલ ખાતો હતો, અને ત્યારે તે હાલમાં અત્રે ઘેરીતો ખારીતો ખેઠેલો હોએજ કેમ ને તે વાત બનેજ કેમ ? તે તો રીતભાતવાલો, સારાં સલુકનો, સારી સોસાયટીમાં ફરનારો, માહરા જેવી એક

સાચા આચારવિચારની છોકરીના હાથની પવિત્ર ઉમીદ કરનારો આસામી હતો, અને તે આવી નીચ પંક્તીની અને અધમ સોસાયટીમાં શામીલ હોય એ માનીજ કેમ શકાય ?

અને વાંચનારે ધ્યાન રાખવાનું છે કે આ બધી તપસીલ ને માહરા વિચારોની વિગત વિગેરે જે હું અત્રે રજુ કરું છું તે ખરેખર તો એક બે મિનીટનીજ માહરી રોકાણ હતી, અને તેમાંથી પરવાર પામી કરનલ જે ચેક લેવા ગયો હતો તેની મેં પાછી યાદ કરી તેટલામાં તો તે ઝોરડાનું અલગું કરેલું ખારણું પાછું ઉઘડ્યું ને કોઈ અંદર આવ્યો.

કોઈ ? કોણ ? તે કરનલ બેલ તો હતોજ નહીં; તે તો—ખુદ તાહરી પનાહા—ઠગારો બદમાશ કક્ષેર પોતેજ હતો!! તે હસતો હસતો તદન નકટ ચેહરે આવ્યો, ને આવતાં સાથે વળી તે ખારણું ઘણી ઝડપ વચ્ચે અંદરથી બંધ કરી લીધું, જે જોતાં માહરા હોસકોસ લેવાઈ ગયા!

પ્રકરણ ૨૦ મું.

તેનો હાથ ઝોલીમાં ન હતો! મેં એકજ નજરમાં જોયું કે તેના હાથને કશીજ ધાડ બાધી ન હતી. તે બંને હાથમાં પુરેનો સાચુત હોતો, ને ખારણું બંધ કરવાની તેની ઉતાવળી હીલચાલમાં, મેં જોયું કે, તે બંને હાથે ઘણી આસાનીથી હીલચાલ કરી શકેનો હતો!

હવે, તેથી, આ કપાત્ર બદમાસનું બધું ખોટારું મને આવના પેરે તમામ જણાઈ આવ્યું, ને બહી લેડી લીલાએ તેનાં અપલક્ષણ માટે માહરી આટલી આટલી ખત્રી કરવા માંગી તે તેણીની ખીનરચાથી જેહમત માટે હું મનથી અતીઘણી કદરસનાસ થઈ. આ લુચ્છાઈ તો હદ પાર હતી, અદકે આદમ્યતથી બી અદ્દલગ ને વેમળી હતી. મને જીતવા—મેં તુરતજ જોયું કે—અવગતથી આખર તક આ લુચ્છાનો તે એક તાગડો હતો. કરનલ બેલને તેણે આગત્ત કર્યો ને પાર્કસવાલાંઓને ત્યાંથી (તેઓની શામીલગીરી સાથે અથવા શામીલગીરી વગર) માહરું હરણુ કરાવી તે આગત્તથી રચી મુકલા પ્લાન મુજબ બેલની સતાવણી દરમ્યાન માહરી સાંમે આવી પુગ્યો. તે કોઈ બી રીતે માહરાં મતમાં ને માનમાં ચઢવા ને તે રસ્તે મને જીતવા માંગતો હતો! ડ્યુએલનો “ફાઈ” પણ, તેથી, હવેજ પ્રમટ પડતો હતો. ડ્યુએલ જેવું ને તેને ગોલી લાગવા જેવું કાંઈ હતુંજ નહીં. તે જુડો જુડો હાથ બાંધી લાવાને ઘણી કસતર થવાના ચાલાચરકા કરી તે કમીનાએ મને નાહકમાં બીહીવરાની મારી હતી. ખચ્ચીત, આવી સેહતાન્યત હદ સુધી બોલી કુમારીકાઓને ફસાવા ચાહનારા દોળખીઓ જઈ ને થઈ શકે એ માહરા કેવળ નવા ત્રાસજનક અનુભવથી હું માહરી બાળક બુદ્ધી દરમ્યાન જાણે થયરી ગઈ.

તે ખારણું બંધ કરીને ફજેત જેવા ચેહરાએ, બેશરમીનું ને ખરપાણું હસતો, માહરી પાસે આવ્યો—તે બદખોથી બરેલો બદમાશ કે જે પડોથના ઝોરડાની ગલીય ને ઝેરી હવા દમમાં લેતો આસાનીથી પડેલો ફક્ત પાંચજ મિનીટ પેહલવાં સાચુત પકડાયો હતો!

અને હવે તે પાક બેહયાઈથી એમ માહરી સાંમે રજુ થયો ને વળી આવતાં સાથે તેણે ખારણું બંધ કર્યું, એટલે મેં દગો તરત પીછાંપ્યો; પણ હું બીહીધી નહીં. માહરી

નેકાની હીંમત તેનાં તનમનની ગતીચીપર સર્વોપરી બની, ને હું હીંમતથી હઠી જઈ પેલી ધોરી રસ્તાપર ખુલતી એક બારી આગત્ર જઈ ઉભી.

અને ત્યારે દુષ્ટ કહેરની આંખમાં પેસે દોળખી દેખાવ, જેતું મેં આગલ વખતે વખત ખ્યાન કર્યું છે તે, એવડાં જોરથી પ્રબળ બની પ્રગટ પડ્યો. તે બીહીક લાગે તેવોજ એક ખુનખાર દેખાવ હતો. હવે તો તે પોતાની છતીમાંતું દોળખ છુપાવાની જાણે દરકાર વટીક કરતો જણાતો ન હતો. હવે તે સાધુ દેખાવા આહતેજ ન હતો. હવે તો તે જે અસહ્યાતમાં હતો તેજ ને તેવોજ માહરી સાંમે રજુ થતો હતો !

“મને એકદમ અત્રેથી જતી રેહવા દેશો ?” મેં તે બારણું બંધ કરીને આગલ આબોયે એટલે હીંમત પકડી મોટા ગુસ્સાના તકાળથી તેને પુછ્યું.

“એશક; હું તુંને રોકવાનો નથી. ખાત્રીથી માનજે, છોકરી, કે હું તાહરાં બદનને આંગલી વટીક લગાડવાનો નથી,” તેણે મારી સાંમેની એક ખુરસી પર ઠંડે કહેજે બેઠક લેતાં કહ્યું; “હું તો મને આએ તદન નહીં વારેલી તક મલી ગેઈ છે ત્યારે જે ફટકા માહરે મારવો જોઈએ તે મજબુતીથી મારવાના મુસ્તકીમ ઠરાવથીજ અત્રે આવ્યોછ.”

“પણ હું તમને તમારા એ નજીસ પટપટારામાં સાંભળવા માંગતીજ નથી ?” મેં તેણે જમાવી કહ્યું.

“સાંભળવુંજ પડશે,” તેણે મકકમપણે જવાબ કર્યો.

“તમે શું કેહવા માંગોછ ?”

“હું એટલુંજ કેહવા માગુંછ કે આએ ઇજ્જત વગરનાં ઘરમાં આવી તેં તાહરી પાક આખરતું સરયામ સત્યાનાશ કાહરી નાંખ્યુંછ,” તેણે સેહતાન્યત કીનાધો હસતાં કહ્યું. “આએ ઘેરમાં કોઈ બી પાક અશમતની છોકરી કદી આવતીજ નથી એ જગજહેર વાત છે, ને તું પોતે અત્રે આવવાનાં કારણમાં હવે પછી ગમે તે કહે ને બતાવે, પણ કોઈ હવે તો જે અમે જાહેર કરશું તેજ માનશે, અને તું કેહશે તે નહીંજ !”

“જડીમ ખત્રીસા” મેં નાસીપાસીનાં અતવત સાથના ખીજવાતથી પુકાર્યું.

“હવે તાહરે મન બાવની ગાલ મને દેવા કર,” તે બદમાશે કહ્યું. “છોકરી, એક વખત હતો કે જ્યારે મેં તને ખરાં દીવથી ચાહી, ને પ્રમાણીકપણે નેકાના તરીકાથી વટીક મેં તને માહરી કરવા માટે તાહરે પગપાણી કરવામાં કશીજ બાકી રાખી નહીં. હું લમનને એક જન્મલ અને જુસરી જાણુંછ, પણ મેં તુંને જોઈ ને જોઈ તાહરી એક અજાબ પોહી-નીની ફસાવતે મને અહીં સુધી દીવાનો બનાવ્યો કે મેં તને લગનની વટીક આંદર કીધી ને તે છતાં તેં માહરા જેવા એકની તે માંગણીને ઠોકરે મારી !”

અને આ સઘળું તે એવાં ઝનુનથી ને એવાં ખારીકાં જોશથી બોલતો હતો કે માહરા હાથમાં હાથ ચપટ બેગવી હું ઉભી હતી ત્યાંથી દધાયલી તેને ગુપચુપ જોતી ને સાંભળતી ઉભી રહેવાથી જ્યાં જાણે કાંઈ કરીજ નહિ શકી. તે નીચનાં કેદવામાં ઘણું વજુદ હતું. પીઠાંમાં ઉભો રહી દુધ પીએ તે પણ દારજ પીતો સમજાય છે, ને તેથી મેં જ્યું કે માહરા

બોલાઇમાં એક પુનનું કામ કરવા જતાં મેં સળંગ છકડ ખાધી, બહુકે માહરી બેમુલ ઇજ્જત કે જે હું માહરા જનથી વટીક લખ્યો વાર જ્યાં સહમજતાં શીખી હતી તેનો મેં સરખસર નાશ કરી મેલ્યો હતો! અરે, શું બોલાઇની આંખે દુન્યાજ નથી?

“અંતે મેં તુંને ઠગાઇથી જીતવાનો એક મોટો પ્રપંચ રચ્યો,” જરા થોપીને અને મને પુશ્કળ બીહીધેલી જોતાં દેખીતી રીતે મનથી મળકાઇને તેણે જલ્દીજ પાછું ગાડું ગળાવ્યું; “પણુ તેમાં બી તું સંગદીલે મને માહાત કીધો, અને ત્યારે હવે માહરે તાહરા જેવી એકનો સરોપરો રાખવોજ શું કામ જોઇએ? માહરે તાહરી પર દયા બતાવીજ શાંતી જોઇએ? હવે માહરે તાહરે વાસ્તેનો મોટો પ્યાર ગઇ રાતથી એક જંગી કીનામાં ફેરવઈ ગીયોછ, ને હું તાહરો નાશ સોહોધતો હતો, કે જ્યારે તેવી એક તક હું ખ્યાલ બી નહી કરી શકું એટલી બધી સીતાબીથી માહરાં સારાં નસીબે મને મેલવી આપી છે. તું અત્રે નેકીનાંજ એક કામે આવી છે તે અમે જાણ્યે છીએ, પણુ અમે તું ઇજ્જત સાથે અત્રેથી પાછી ફરી નથી એ એક અવાજે કસમો સાથે જાહેર કરશું, ને ત્યારે તાહરું કાણુ માનવાતું છે? ખ્યાલ કર, તેથી, અએ ઝોરત, ને હજી બી માહરે તાબે થા!”

“તામે? તુંને? એક ખવીસને?” મેં ચીસ પાડી.

“હા, મને! એક ખવીસને!” તેણે મોટા કપટના સંતોષથી કહ્યું, કે જ્યારે તેની આંખમાંથી પાછો ખુદ સેહતાનજ ડોક્યું કરતો દેખાતો હતો. “હું દીવાનો થઇ ગયોછ, ને તાહરે વાસ્તેનાં માહરાં દીવાનાં ઝતુનમાં શું કરશ તે તું જાણુતી નથી!”

“ને હું જાણુવા માંગતી બી નથી,” મેં પાછી હીંમત જમા કરી પુર જોશથી પગ થોકી કહ્યું “હવે સાંભજો! મને અજ ઘડી ખારણું ખોળી જવા દેઓ, નહીં તો આંખે ખારીએથી ચીસ પાડી હું મદદ પોષરુંછ, અને—”

“એમ?” તેણે તુચ્છકારથી કહ્યું, ને હું ખ્યાલ વટીક કરી શકું તે પેહલાં તે દોળખીએ ઉછળીને માહરું પાંખડું પકડી મને આગળ ખેંચી કાઢી બાજુએ કરી મેલી, અને પછી આંખ બંધ કરી પાછી ઉંઘાડ્યે તેટલી સીતાબી સાથે તે ખારી ઓસ્તવારીથી તેણે તરત બંધ કરી લીધી.

મેં ચીસ પાડી—એક કારમી ચીસ, પણુ અરે, હવે તે સાંભજે કાણુ ને માહરી મદદ આવે કાણુ? તે ખારી ને ખારણાં એ બંનેનો, હું અનાથ અબજા—બાળક છોકરી સાંમે, જાણુ જમ્તીથી કબ્જે લઇ બેઠો હતો!

“હેમક, મેં તુંને કહેલું છે કે હું તુંને ચાહતોતો એટલી હવે ધીકકારુંછ, એટલે હું તાહરા બદનને હાથ વટીક લગાડવાનો નથી,” તેણે પાછું કહ્યું, ને મોટી ઉરકેરણી હેડલ તે પોતે પણુ થરથર ધ્રુજતો હતો. “પણુ તાહરે મને પુરતો સાંભળી લેવો તો પડશેજ! હજી બી, તેથી, ખ્યાલ કર! હજી બી માહરો આશરો કે હાથ કબુલ રાખ! હજી બી મને ખુશીમાં ગરક કર! તાહરી એક ‘હા’થી મહારી આખી દુન્યા સુખી થઈ જશે. બોલ, બોલન, બોલ, હવે શું કહેછ?”

“એજ કે માહરી આખી જીંદગી બરબાદ થઇ જતી હોશે તોખી તમારા જેવા એક દોજખી સાથે માહરી બાકીની હૈયાતીની પાલ બાંધવા હું કોઇ કામે કબુલ કે એકમત થનાર નથી,” મેં મોટા કડવાસથી કહ્યું; અને પછી પાછી માહરી હાંમતની ઓટ થઇ જતાં તરત કાકલુદીથી મેં વધાર્યું, “ઓ કૅપટન કલેર, દયા કરો, એ દોજખનાં કામથી હાથ ઉઠાવો ! હું આપ ભઇના આશરા વગરની નાચારબેચાર છેઉં તેની દયા ખાઓ ! શું કરવા મને દુખીને એટલાં દુખને અંતે ઉતારોછ ? ખુદા કેમ એ તમારી જાલીમ જલ્સી સાંખી શકશે ? તમે મને ઘણી આહવાનો દાવો કરોછ, તો જેના પર ખ્યાર હોએ તેને પામાલ કરવા કોણ એમ રાજી થાએ ?”

પણ જવાબમાં તે કંગાલ કમીનો ફક્ત તુચ્છકારનું ઘણું મોટેથી હસ્યો.

“હું એક મીસ્કીન છોકરી છેઉં, ને માહરી દોલત બદલે માહરો જન તે માહરી પાક ઇજ્જત છે,” મેં હજી બી અનીઘણી કાકલુદીથી તે બેરહેમ જાલીમને તેની જજાકારીમાં શેકવાની દયાનતથી સમજાવ્યું; “ના, તેથી, માહરી ખરાબી શોહોધો !”

“તું તાહરો જન પટકીને મરી જશે,” કલેરે જવાબ કર્યો, “તોપણ જાંણ કે હું જરા બી માનવાનો કે તાહરી ખોહારીને વાસ્તેના માહરા પક્ષા ઠરાવથી ફરવાનો નથી.”—અને તેના અવાજમાં એટલું બધું ખારીયું કપટ હતું કે મેં જાંણે નાસખરપણે માહરા જનથીજ સરખસર હાથ ધોયા !—“પણ નહીં,” તે દીવાનોજ બની જઇ જ્યાદા ઝનુનથી જરા વારે પાછો બખાળતો માહરાં આંગ પર ધસ્યો; “માહરે એમ બી તને છટકવા દેવીજ શું કામ જોઇએ ? માહરે કાંએ નહીં તાહરી ખરાબી આજેજ ને અત્યારેજ—”

અને તે વખતે—એજગેબી ખુદાની બશારતથીજ હોય તેમ—મને પેલી બલી લેડી લીલાની પાછી યાદ થઇ. તે નેકમખત અખળાએ આ માહા ખુરાના બસમાં કદી બી માહરી ફસાવત થાય તે બચાવનો એક તલેસમ મને સપુર્દ અને જાહેર કર્યો હતો તેની વિજળીના ઝટકાથી હોય તેમ મને એકદમ તે ઘડીએ યાદ થઇ, અને ત્યારે તે આગલ જલ્સી બોલે ને પોતાના પલીદ એનાદથી માહરાં આંગ પર આગલ ધસે તેટલાં મેં પુકારીને કહ્યું, “જા, જાલીમ, અતેર ના કર ! પેલાં ટુલની નીશાંણીની વાત શુદી ગીયોછ શું ?”

અને થઇજ ચુક્યું ! અજબખીઓની અજબખી ! ! તેને જાંણે લકવો થઇ આવ્યો હોય તેમ તેનું બદન એ બોલો સાંભલતાં સાથે બેટાકાત થયું—તે છંક હોઠ સુધી ઉજલો ને શીકકો થયો, ને પાછલ હડી તમામ ઢગલો પુજે થઇ એક ખુરસીમાં અરધો બેહોસ તુટી પડ્યો !

એ શું થયું ? એ દેખીતા સાદા પણ ખરેખરા તે બચંકાર બોલોનો એવો બચબીત મમ્ શું હશે, કે જેણે એક લેહજમાં આ જાલીમ ખરીસને એટલી હદ સુધી જેર કર્યો ? એવો તે તેનો જોરાવર બેદ શું હશે કે જેથી આ દોજખી આપંદા જીતાયો ને માહાત થયો ? મને કાંઇ સમજ પડી નહીં !

પણ મેં તે તકનો તાખરતોખ લાભ લીધો. હવેજ માહરી ફતેહ હતી તો માહરે થોબવું શું કામ જોઇએ ? મેં તકક દેતું કે ખારણું ઉઘાડી નાખ્યું ને કોઇ મને શેકે તે આગમ્ય

તો હું ધડધડત તે નેહેરત મુકામનો પલીદ દાદર ઓલંગી ગમ ને નીચલા ખંડતું બારણું ખોલી નાખી બાહર રસ્તાપર ઉતરી.

ત્યાં માહરી ગાડી મોજુદ હતી, ને તેમાં બેસી હું મેલીસાનાં ધર તરફ પાછી જવા નિકળી પડી—પણ અરે, હજી માહરાં ધુજતાં તનબદનમાં ચાંતી ક્યાં હતી? હજી માહરા એકેએક અવયવ થરથર ધુજતા હતા!

પેલા તલેસમ વાસ્તેની માહરી અભયખીની હદ વધી ગઇ હતી. વિજળીના ઝટકાથી આદમીઓ જાગેલ થઇ જવાનું મેં વાંચ્યું હતું—લકવાથી હરેક અવયવો જુદા થઇ જતા હોવાનું મેં જાણ્યું હતું, પણ આ એક સાદાં નાહનાં વાક્યથી કલેરની કીસમનો એક દોળખી તેટલીજ હદ સુધીનો આજેજ થાએ એ અકકલ કામ નહી કરે એવો એક તાજુખીમરથો મોજેજો હતો.

અને તોપણ તે એક ખી સહરાગત વગર તદન ખરું હતું, ને ઉપર મેં જ્યાન કરીને લખ્યું છે તેમજ તે ખરેખર બન્યું હતું. તેણે માહરી પીઠ ફરી ત્યારે નખલા અચાજે મને જરા થોબવા ધણું કાકલુદીથી પુકાર્યું હતું, પણ હું તે સાંભળવા કે તે મુજબ થોબવાની દરકારજ શાંતી કરે?

અને મેલીસાને ધર પાછી ફરતાં આખે રસ્તે બલી લેડી લીલાએ માહરા કરેલા બચાવ માટે તેનાં તરફ સાચાં હેત ને હેસાંનથી માહરં દીલ ખેંચાતું રહ્યું. કેવી બલી! કેટલી ચીવટાઇથી, મેં ધણું ખી ના કેહવા છતાં, તેણે મને એ ખુરાની ચાલનો ઇન્તેખામ આપીને પેલો તલેસમ કહી મેલ્યો હતો, કે જેણે થોડાજ કલાકમાં મને ગોયા છેક એણુ ધડીએ એક બચાવની જોરાવર દાલ પુરી પાડી હતી!

ખચ્ચીતજ, ખુદની લાકડી બેઅવાઝ છો તે નેકીનો રાહનુમા—હવે મને ધણી વધતી મજબુતીથી લાગ્યું કે—આફતની વખતે કદી માહરા સરખી નિરાશ્રીતોને અનાથ છેડી આપનો નથી, ને આ છેલ્લાં થોડાંક પ્રકરણોમાં માહરીપર ગુજરેલી અનેક તરાંહની કાંઠાંણીતું જે પેચદાર પણ સચાઇપુર્વક વહું રજુ થાએ છે તે એ વાત શું બેતકરાર પુરવાર કરશે નહીં?

ગરીબ મેલીસા! મને તેને વાસ્તે ધણુંજ લાગતું હતું. કરનલ બેલ જેવો દેવે નામ દેવ તેને જુદાં નામથી ઠગી ગયો હતો, ને હવે તેણીની મરતી ધડીએ ખી તેનાં તારણ કે તેનાં નિર્દોષ બચ્ચાંનાં બદાને વાસ્તે કશુંજ કરનાર ન હતો, એ વાતની માહરી પાઠ્ઠા ખાત્રી હતી; અને તે માહરં મત, માહરાપર જે ગુજર્યું હતું તે ફસાવતની બધી વાત કરીને, તે અભાગનીને મેં કહી સંભળાવ્યું ત્યારે તેણીએ કરેલાં હૃદયભેદક કલ્પાંતનું, વાહલાં વાંચનારાંઓ, હું કેમ જ્યાન કરી શકું?

પ્રકરણ ૨૧ મું.

પણ હવે આગલ વધશું. ગરીબ મેલીસાને મેં ખાત્રી આપી કે તેણીની જોડે ભયંકર દુઃખ થશે હવે, ને તે જે નામ જાણતી હતી તે વટીક તેને ઠગનાર લુચ્છાનું તદ્દન ધારણ કરેલું જોડું હતું. તે ખુરાનું ખર્ચ નામ તો કરનલ બેલ હતું, ને તેનાથી તેણીની મરતી ઘડીએ પણ તેનાં કે તેનાં બચ્ચાનાં તારણ અથવા બધાં વાસ્તે તેણીની કશી બી ઉમીદ રાખવી મીથ્યા હતી.

* * * * *

અતે તે માદમાર દાહડો આવ્યો કે જે રાત્રે હું સ્ટેજ ઉપર માહરા પેહલા દેખાવ આપનાર હતી. તે આખા દાહડાની માહરી અજબ જેવી ઉશ્કેરણીને હું વાંચનારને કેમ ખ્યાલ આપી શકશ? મેં માહરા “પાટ” ધણેજ પકડે મોંઢે ચલાવેલો હતો, ને મને બધા મીં નોરમને આપેલી તાલીમના લાભથી અને—જે પ્રમાણીકપણે જે કેહવાનેગ છે તે કહું તો—ખુદાએ મને એ કામ માટે બહેતી કામ ખાસ લાયકાતનાં કારણથી હું તે છેલ્લાંમાંછેલ્લાં “આંડ રીહીઅરસલ”માં વટીક એવી રીતે બજવી આવી હતી કે માલેક મીં રીચડસ વટીક મને ઘણીએક શાઆશી ને ઉત્તેજનના મુખનોથી ઘણી હીંમત આપી હતી, જેથી નાટકની રાત્રે જહેરમાં સાઈજ કરી શકવાની મને વધતી ઓછી ખાત્રી હતી.

હું “મરચંટ આંદ વેનીસ”વાલા નામાંકીત નાટકગુરૂ શેક્સપીઅરના એક આગેવાન ખેલમાં “ચીફ લેડી” (પોરશ્યા) નો પાર્ટ કરનાર હતી. એ ઉપરાંત બીજા બી ઘણાક નાટકોના પાર્ટમાં હું તદ્દન તૈયાર થઈ ચુકી હતી, પણ માહરા પેહલા દેખાવ માટે બધાંની મરજીથી એજ ખેલ નક્કી કરવામાં આવ્યો, ને એમાં ઘણો ‘રકોપ’ (સાઈં એક્ટીંગ રજુ કરી શકવાની જગ્યા) હોવાને લીધે હું પણ તરત એકમત થઈ. હું હીંમતથી કરતી ત્યારે બધાંને છક કરી શકતી હતી તે મેં જોયું હતું, પણ માહરા સદાના એકાંત ને શરમાલ સ્વભાવને લીધે શરૂઆતમાં હું જરા ‘નરવસ’ થતી (ખીહીતી) હતી તે માહરામાં કમાલ એબ હતી, અને થથમાર લોકો વચ્ચે પેહલીજ શરૂઆતમાં રખે હું “નરવસ” થઈને માહરી એક ઝંઝકની કારકીર્દીનો નાજ કરી મેલું તેજ મને ઘણી ગંભીર શીકર હતી.

મેં એ ધંધો માહરા માટે માહરી ખુશીનોજ પસંદ કર્યો હતો, અને ત્યારે એક નામીયી નાટકકાર તરીકે તેમાં એક ઇજ્જતારંત ને ઝંઝકટું નામ કરવા મને ખુદરતીજ લોભ બરપા થયો હતો. મેં હજી માહરા વ્હાલા હૌરી કે જૈફ કુછજમાવને તો—વાંચનાર જાણુજ તેમ—જાણુવા બી નહીં દીધું હતું કે મેં સ્ટેજની એક અપજગતમાં સખડતી લાઇન માહરા માટે પસંદ કરી લીધી હતી. મેં મનથી નકડી કર્યું હતું કે જે માહરા નિષ્ફળતાની નામોથી વચ્ચે કદા સ્ટેજથી અલગ થવું પડે તો તેઓને એ વાત જાણુવા દેવામાં કશી કીર્તી ન હતી; પણ જે ખુદાની ચારીથી હું એમાં ઉમીદ ધરાવતી હતી તેમ ફત્તેહમંદ થાઉં તો માહરી પુરતી નામના થવા પછીજ એ લોકને એ વાત જાણુવા દીધાથી તેને લગતું ઝેર મરી જશે ને તે લોક રાજ થશે.

મને નાટકની જાહેરખબરોમાં પણ “રાતો ગુલાબ”ને નામેજ ઓલખાયા ને રજુ કરવામાં આવી. નાટકોમાં રજુ થતી અબળાઓને તેમનાં ખરાં નામે ઓલખાવવાનો ધારોજ હોતો નથી, અને તેથી જેમ તખલ્લુસની પીછાંજુમાં માહરં અસલ નામ “રાતો ગુલાબ” કાયમ કરવામાં આવ્યું—તે મને કેહવામાં આવ્યું કે મને એક ધણીજ લાગુ પડતાં ને બંધ બેસતાં નામ તરીકે મીં રીચડંસને અને રોજ કમીટીને ધણીજ ગમ્યું હતું—કે જ્યારે વળી એક ખાસ “ખરાં” નામ તરીકે “મીસ ટ્રેકડ” તું નામ મને આપવામાં અને જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું.

અને મને ૧૮મું વરસ ઉગરા પછીના બીજાજ મહીનામાં મેં એ પેહલવેહલ્લો જાહેર દેખાવ આપ્યો. તે સનીવારની એક રાત હતી, અને ઠીએટર કોઇખી નવી ઍક્ટ્રેસ નિકળવાની હોય ત્યારે થતું આવ્યું હતું તેમ સીલીંગ સુધી તમામ ખીચેખીચ બનાઇ ગયું હતું. નોરમનવાલાંઓની ઉપલાં સરકવમાં પીછાંજુ, મેં આગત કહ્યું છે તેમ, ધણી બોહલી હતી, ને તેવાં જે એ લોકને ઘેર આવતાં જતાં હતાં તે લોકે દેખીતી બધી નિબ્યથી માહરી ખુમસુરતી વિગેરેની વાત એટલી બધી બાહેર ફેલાવી દીધી હતી કે “અરીરોઢેટીક” જવાન્યાઓનો તો જાણે નાટકશાળા પર ધમાલજ વરસી હતી!

મીં નોરમનનો એ ખેલમાં પાટં હતો—તેવણુ ડયુક ઓફ વેનીસનો ભાગ બજાવવાના હતા, પણ મીસીસ નોરમન ને જુલી બંને મુતલગ પાટં ન હોવાથી ફાજલ હતાં, ને તેઓ માહરા ટ્રેસીંગરમમાં માહરી સાથે રહી મને તૈયાર કરવામાં ધણીજ દીલ્લોઝ મેહનત લેતાં ને કાલજ કરતાં હતાં.

હું તૈયાર થઇ.

હું તૈયાર થઇ રહીને જ્યારે રોજ પર આવી ત્યારે બધાં ઍક્ટર્સ ને ઍક્ટ્રેસીસ મને શીક્ષી પડેલી જોઇ હતી હતીને હાંમત આપવા લાગ્યાં, અને જ્યારે રોજનાં બાકારાંમાંથી મેં તે નજદીક ડ હજાર આસામીઓનો જમા થયલો ડુંગર જોયો—અરધી ઉંઘાડી છાતીપર ઝલઝલ થતા હીરાઓ વચ્ચે સેહેંકડો રૂપસુંદરીઓને પોતાના ગોરા ઘટમારા ઉંઘાડા હીરા-જડીત એમલેટોના હાથે પોતાને પંખા કરતી ને આપસઆપસમાં હતી હતીને વાતચીત કરતી જોઇ, બધા ઍક્ટસીસ બરાયત્ત ને બધી બેઠકો તમામ ચીકાર થયલી માહરી નજરે આવી, ત્યારે માહરં જીગર ઉમીદ, ખુશી, શીકર, વિગેરે મીશ્રીત લાગણીઓ વચ્ચે જોશથી ધડકંડક થતું ગોયા હું પોને સાંભળી શકતી હતી!

અંતે પડેલો ઉંચકાયો, ને તાલીઓની મર્જના વચ્ચે ખેલનો પ્રારંભ થયો. તમામ લોક ઉલ્લસમંદ અને ખુશાલ હતું.

અને બીજાં “સીન”માં માહરો “પાટં” આવ્યો ને હું બાહેર પડી, કે જ્યારે તે બજુકદાર રૈશ્વણીના આંખે ચીતરી લાવનાર ઝગઝગાત વચ્ચે હજારો ભોક્ષના માહરી સાંમે જાણે અરડાઇ પડેલા ડુંગરને જોતાં પેહલી હરોલમાં મને એટલાં બધાં ડુંગરાં લાગ્યાં કે મેં માહરી વાચાજ ગુમાવી દીધી. જો હું એમ કહું કે “વીજ” માંથી બાહેર રોજપર નિકળતાં

સાખુતકદમ રેહયાની માહરી સઘળી મરજી ને ઠરાવ છતાં મેં એક છાકટની અદ્વતી એક બે લપેડા વટીક ખાધા તો તેમાં સહરામત કથી નથી !

પણ માહરાં દાખલ થયાને તે ઉમંગી ઑડપસે જે તાલીના ગગણતથી વધાવી લખ મને હીંમત આપી, જે સે હેકડો અજળાઓએ પોતાના કામગ કરથી રૂમાલો ઉરાડી મને જાંજો ઉત્તેજન આપ્યું તેથી હું માહરી એ અરધી બેફાંમીમાંથી જાંજો ફરજાત ફારેગ અને ગેદાર થઈ. જાંજો તે તાલીઓની ગજના સમતાં સુધી હું માથું નમાવી ઉભી હતી તેટલાં મને માહરા વિચારો પાછા હીંમતથી એકઠા કરવાને માહરા જોખમનો ખ્યાલ કરી લખ માહરં સમતોલપણું પાછું મેળવી લેવા જોગો વખત મલ્યો, અને મેં પછીથી માથું પાછું ઉંચક્યું ત્યારે હું પુરતી સાવધ હતી.

પણ ઓ, એજ ગમરાતમાં હું માહરા પાટની શરઆતજ લુલી ગઈ !! નખ્ખોદપર નખ્ખોદ ! માહરે શું નામોશીમાં લોકોનાં “ હીસીસ ” ને “ હુટ—હુટ ” વચ્ચે “ વીંગ ” માં પાછું હઠી જવાનું હતું કે કેમ ? પાછું માહરં મગજ એકાદ પક્ષ ગુંચવાઈ ને ગમરાઈ ગયું, પણ તેવામાં તેજ ધડીએ “ વીંગ ” માં ઉમેલા કાલજીવંત પ્રેંપ્ટરે મને યાદ કરાવેલા શબ્દો આપાદ માહરે કાંને આપ્યા—“ By my troth, Nerrisa ! ” અને તરતજ માહરં ગાડું ગબડતું થયું. લોકોને માહરો ગમરાત જાંજીવાનો સુમાએ ખરેખર તો વખતજ નહીં મલ્યો, અને જોકે શરઆતમાં માહરો અચાજ મને પોતાને બી ધુજતો સંમળાયો, પણ હું બોલતી ગઈ તેમ મને હીંમત આવતી ગઈ. હું પોતા ઉપરનો કાચુ પાછો મેલવી લેવા પાંખી, ને તે “ સીન ” ખલાસ થયો એટલે પાછો તાલીઓનો ધમધમાત થયો.

પણ હું પોતે માહરા જીવથી મુતકગ સંતોશ પાંખી હતી નહીં. મને લાગ્યું કે માહરા ગમરાતે માહરં ઘણી હદ સુધી નખ્ખોદ વાલી નાખ્યું હતું, અને હું ચાહું એવી સંપુર્ણતાથી હું કશુંજ જાહેરમાં કરી કે બતાવી શકી હતી નહીં ! લોકોએ “ સીન ” આખર ચતાં મને તાલીઓથી પાછી વધારી લીધી હતી ખરી, પણ તે ફક્ત એક દયાની કે નાખતીની લાગણી-તુંજ પરીણામ મને વધારે કરીને લાગ્યું, અને લોકોને નમીને હું “ વીંગ ” માં જ્યારે હઠી જઈ શકા ત્યારે નાઉમેરીથી રડી દેવાનું માહરં ખરેખર તો અરધું મન હતું !

પણ બીજું કોઈ નારાજ થય્યું મને તો લાગ્યુંજ નહીં ! કંપનીને ઘગતાં બધાં ઉંચા દમે દરેક “ વીંગ ” માં ઢગલા વડીને માહરી દરેક હીંચચાલ રોજપરથી તપાસતાં ઉભાં હતાં તેઓ. બધાંનાં મોંડ હસતાંજ હતાં ! મીસીસ નેરમન ખરા માતૃમાવથી છેક આગલી દરોલમાં ઉભાં હતાં, અને તેવજો તો હું “ વીંગ ” માં પાછી ગઈ કે મને કપાલ ઉપર પુર હેતથી કીસ લીધી. “ તું જરા બી તાહરા જીવથી ગમરાયા ના કર, માહરી દીકરી, ” તેવજો મારો હાથ પાંખી જઈને મને હીંમત આપતાં કહ્યું; “ તે ખરેખર ઘણું નામીયું કીધેલુંજ કેહેવાએ. ”

વાહલી જુગીનું બી તેજ મત હતું. તે તો બધી હરખાઈ હરખાઈ ગયતી ! “ પેહ-દલાજ દેખાવમાં એટલી હીંમતથી એટલું સારું કાણ કરી શકે જે ? ” તેણીએ તકરાર લીધી, અને આલેક મીં રીચડંસથી તે મોહટાં ન્હાનાં બધાં ઐકટગને વટીક મેં ખુશાલ, હસતાં ને

સંતોષ પામેલાં જોવાં ત્યારે માહરે કેહવું જોઈએ કે માહરાં નાઉમેદ જીવનમાં આશા ફરી એકવાર સજીવન થઈ, ને મને ખરેખર ઘણી વધારે હીંમત આવી.

તે પછીના “સીન”માં, તેથી, હું કેહવાને ખુશી છું કે મેં વધતા વિશ્વાસથી વધારે સાઈન્ડ કરી બતાવ્યું. માહરા અવાજની ધુનરી હવે નાખુદ થઈ ગઈ હતી, ને હું પુરતી શાંત, થરસાદાર ને ઠરાવવંતીજ માહરો “પાટ” બજવી શકતી હતી એમ હવે મને પોતાને પણ ખચ્ચીતકરી લાગ્યું.

અને એ ખેલના પેલા ચાકુદી શાઇલોકના માંસ માંગી-લેવાના કપટી દાવાના દેખાવમાં હું પોતે બી કબુલ કરું છું કે મેં ઘણું વધારે સાઈન્ડ કરી બતાવ્યું. તે માહરા “એડવોકેટ” ના મર્ફીના “ગાર્મ” (પોશાક)માં જીલ્લપટે મને પગવચા માહરે કાંને લાગી કહ્યું તેમ હું કોઈ બી છોકરી મોહી પડે એટલી બધી સુંદર દેખાતી હતી !

અને હવે હું રોજપર જરા બી બીહયા કે નરવસ થયા વના નિકળી શકતી હતી, અને એ મોટી અગતના “સીન”માં મેં કમાલ કરી. હું માહરી સાંમેના તમાશગીર વર્ગને ભુલી ગઈ, પોતે પોતાનેજ જાણે ભુલી ગઈ, અને ખરી ‘પોરશ્યાજ’ એક એડવોકેટના લેખા-શમાં કરપીણ શાઇલોકને થયરાચા કે સમજવા ઉતરી પડી હોય તેમ મેં તે ઘણો લાગણી-બરચો ભાગ બજવ્યો. “The Quality of Mercy is not strained,” વાતું માહરે સંભાળણ લોકોએ એકાચ ચીતે અને ગીરફતાર શાંતી ને ચુપકાડી વચ્ચે સાંભળ્યું. તે આખાં મોટાં વિશ્વાળ હીએટરમાં ફક્ત માહરો એકલીનોજ સાદ અવાજ કરતો હતો અને હજારો લોકોની હાજરી છતાં બાકી બધું તમામ ‘સમશાંણુ’ જેવું શાંત અને ચુપ હતું, જે મને મગર કરવા ને ઉત્તેજન આપવા ઘણું પુરતું હતું; અને જ્યારે તે દેખાવપર પરડો ઉતર્યો ત્યારે લોકોએ જે ધમધમાત સાથે માહરી તારીફમાં હીએટર ગમ્મવ્યું તે સાંભળીને ભલાં મીસીસ ને મીસ નોરમન ખરાં દીલની ખુશાલી અને ખરી લાગણીનાં હેત સાથે તરત માહરે ગભે વળગ્યાં.

અને તે પછી ખેલ હજી આગલ ચાલ્યો ને સમાપ્ત થયો કે જ્યારે લોકોનું ખરું જોશ તો તે ખેલની સમાપ્તીએ જોવાનું હતું. કાનના બેહરેબેહર ફાડી નાંખે તેવાં કીલ્માંણુ ને તાલીઓના મગડાત સાથે માહરાં અદના નામ—“સતો ગુલાબ,” “મીસ ટ્રેફર્ડ” વીગેરેના પુકારોથી તે આખું હાઉસ ધમધમી રહ્યું, અને માલીક મી. રીચર્ડસ મને ટ્રોપ પાછો ઉંચકારી હાથ આપી “કુટ લાઇટ” કને લઈ ગયો ત્યારે લોકોની ખુશાલીથી હું ગોચા બધી માહરા જીવ સાથ શરમાઈ શરમાઈ ગઈ. મિનીટો સુધી તે ‘એપ્લોઝ’ ચાલુ રહ્યા, કે જ્યારે હું માથું જાણે પાછું ઉચુંજ નહી કરી શકી, અને કીંમતી મોટા હારતુરા-ઓના હમ માહરી આસપાસમાં આવી પડ્યા ! ખચ્ચીત મને ખરાં દીલથી લાગ્યું કે ખુદ માહરા જેવી એક સુફલીસ પર જોઈએ તે કરતાં વધારે મેહરબાન હતો, ને લોક મને બટે એ કરતાં ઘણી વધારે ઇજ્જત અને શાગાશીથી નાજરતું હતું, કેમજે આ બધાં માનને લાયક થવા જેવું મેં ખરેખર કરી બતાવ્યું હોય તે માટે હું ખરાં મને હજી શંકાશીલ હતી.

તે રાત્રે, થાકેલી, હું મનની ઘણી નીરાંતની ઉઘે સુતી. બન્નાં નોરમનવાણાંઓ સાથે ઘેર પાછાં ફરતાં બી મી. રીચર્ડસ પોતે અમારી માડી આગલ ઉતરી આવ્યો હતો, અને મને

બણી સાબાશી પાછી ને પાછી આપી ગયો હતો, જે બધું બતાવતું હતું કે માહરાં કામથી મેં ખરેખર બધાંને ખુશ કર્યાં હતાં, ને તે માહરે માટે બણા મોટા સંતોશની વાત થઇ પડી.

અને ખીજે દાહડે પેપરોમાં માહરી ફાટના હેવાલો છપાયા ! સાઈ થયું જે એ બધા હેવાલો મીસ ટ્રેફર્ડને નામેજ હતો. બહી જીવ્યત હું જાગવા આગમજ માહરાં ઝોરડામાં પેપરોનો એક ઢગ લઇ આવી હતી. તેનો અધીરો જીવ હું જાણું ને ટ્રેસ કરી માહરાં ઝોરડામાંથી બહાર આવું તેટલાં ખી થોડ્યો નહીં. તે પેપરોનો ઢગ લઇને આવીને મને જગાડતાં તે કેહવા લાગી, “અરે શું થયું? કેટલુંક ઉંધાયા કરશે, અલન ડીઅર? ખુશાલીની ખુમારી ચહરી ગેઇજ કે કંઇ કેફ લાગી ગેઇજ?”

હું મીઠાસથી હસી.

“તું તો અમારું માનતીતીજ નહીની જે અમે તો સહરાગત કરયેજ,” તેણીએ અરધા ઇપકાથી કહયું, “તો હવે લે, આ જરા પેપરો જોજ. તે લોકને તો કોઇ તાહરે વરે હાથ પકડીને કેહવા નહીં ગીયુંતું? આખાં લંડનનાં આગેવાન પેપરો તાહરાં શાખ્તોકવાલા “ક્લર્ટ સીન” પર જીજકાઇ મધકાઈ ગયાંજ.”—ને તે પેપરો ત્યાંજ મુકી હસતી હસતી તે બહી છોડરી બાહરે ચાલી ગઇ.

અને તેમજ હતું. મેં તે પેપરો વાંચ્યાં, કે જે એક અવાજે બધાંજ માહરાં “નૅચરલ ઍક્ટોંગ” ને બોલવાની “નસુનેદાર છટા”ની કૌલમે બરી વખાંજુ લલકારતાં હતાં ! રાતો-રાત એવા લાંબા લય રીપોર્ટ લખાયા કેમ અને છપાયા કેમ તેજ માહરી તો મસ મોટી અજ્ઞયખી થઇ પડી, ને તે હદ વગરની બધી તારીફ વાંચતાં હું માહરાં ખીજાણુંમાં—માહરાં ઝોરડાનાં એકાંતમાં વડીક એકલી એકલી ઓશકાઇને લાલ લાલ થઇ ગઇ ! “દીલજીત સુંદરતા,” “લેડી લાઇક ગ્રેસ,” “મોટો પણુ મીઠો અવાજ,” વિગેરે, વિગેરે માહરાં સંબંધમાં કાંઇ એટલું બધું લખાયું ને છપાયું હતું ! એક તો વળી લખ્યો હતો—

“લંડનનું સ્ટેજ એક નામાંકીત ઍક્ટ્રેસતા જાગમાં છેક કંગાળ્યતને મલતી હદ સુધી ઘણું થયું અને અત્યાર સુધી ખાલી હતું, જે ખુટ મીસ ટ્રેફર્ડની મુજારક શામીલગીરીથી હવે પુરાશે, અને આએ જવાંન ખાંતુ જેની પાટીજેહ સુંદરતા આંખને તદ્દન મોહીત ને છક કરનારી અને જેનો અવાજ મોટો અને મજમુત છતાં અજાજ જેવી હદ સુધી મીઠો છે તે એક સીતારા પેરે પોતાની એ ઉંચી કારકીરદીમાં ઝંઝકતી થશે ને ઝગકી રેહશે એમ માનવાને અમે કશોજ સંદેહ ધરાવતા નથી.”

આ સઘળું હું કશી મમરૂરીમાં અત્રે ઉતારતી નથી. હું માહરી કાંઠાંણી કેહવા બેઠી છું એટલે સારા નરસા સઘળા બનાવો માહરે સાચેસાચાજ ઉતારવા જોઇએ, અને તે મતલબથીજ આ સઘળું રજુ કરી હું એટલુંજ કેહવા ને દર્શાવા માંયું છું કે લંડનની શોકીન પ્રજા સાંમે સ્ટેજ ઉપર મેં આપેલો આ પેહલો દેખાવ હું ઉમીદ કરી શકું તે કરતાં હજારોવાર વધારે આપદા ફતેહમંદ પુરવાર થયો, અને હું તે વાસ્તે દયાલુ ખુશની લખ્ખો મરતયા શુકરચુખર થઇ.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

મગર અત્રે માહરે કેહવું ઘટે કે એ દરમ્યાન પેલા લુચ્છા કહેરની તો જાણે બરખબ ખુદી ગઇ હતી. હું મેલીસા હૈરીસનનું કાગલ લઇને ઠગારા કરનલ બંધને ત્યાં જઇ આવી, ને હેલ્લો તે મને ત્યાં મળ્યો હતો તે વાતને બરાબર દસ દીવસો ગુજરી ગયા હતા, કે જે દરમ્યાન મેં તેના વિશે કે તેના તરફથી કશુંજ સાંભળ્યું ન હતું, ને ખરેખર તો સાંભળવા હું ખુશી પણ નહીંજ હતી. નહીં સાંભળ્યું તેથી હું બ્યાદા ખુશી હતી. વળી મેં એ વાત કોઇને અત્યાર તક કહીંજ ન હતી—વાહલી જુલીને ખી નહીં. એક તો કમનસીબ મેલીસાની દુખભરી સરજત ને બેઠ માહરે માહરા કરાર પ્રમાણે છુપાવાનાં હતાં, અને વળી બીજું તો એ કે બધી લેડી લીલાએ મને જે તલેસમ કહ્યો હતો, ને જેથી માહરો બચાવ થયો હતો તેણે પણ એ વાત કોઇને ખી નહીં કેહવા માહરી કને માંગી લીધું હતું.

મેલીસા તો હજી બીચારી બીમારજ હતી, અને હું ને જુલી સાથે, અથવા અમો એકલાં અવારનવાર તેની ખબર લેવા જતાં હતાં. એ રીતે માહરા પેહલ્લા ખેલની બીજી સાંઢજે બી હું ફરતી ફરતી ગઇ, ને તેટલાં તો તેણીએ એ માહરી ફતેહના સમાચાર કોઇ મારફતે સાંભળેલા હોવા જોઇએ, કેમજે જતાં સાથે તે બીમાર અબજાએ માહરો હાથ શેકહેન્ડમાં લેતાં મને ધણાંજ ખરાં દીલથી ધણી ધણી મુજારકબારી આપી.

એમ એક અડવાડયું ગખડી ગયું, કે જે દરમ્યાન મેં જાહેરમાં ત્રણ દેખાવો આપ્યા. બીજી વખતે ખી હું પોરજ્યાનાજ પાટ'માં રજુ થઇ, ને ત્રીજી વેલા “રેમ્પો—જુલ્યટ” થયો જેમાં જુલ્યટનો. બધીજ વખત “હાઉસ” થયમાર ચીકાર બરાયાં હતાં, ને તાલીના ગમડાતો વિગેરેનો ઉસાહ જોવો ને તેવો હતો, જે સત્રજું નવી રવેસે રજુ કરી હું વાંચનારાં-એને વગર અગતે કંટાલો આપવા ચાહતી નથી.

મેં હજીખી માહરાં સગાંએને તો માહરી એ નોકરીની નવાઇથી અંધારાંમાંજ રાખ્યાં હતાં. માહરે મજબુત છાપ માહરી નામનાનો ખેસાડવા પછીજ જાહેર થવાનું હતું. તેઓ તો બીચારાં એમજ સહમજતાં હતાં કે હું માહરી સહીનાં માખાપને ત્યાં રેહતી હતી, ને બરી સીતીને કે એવીજ કોઇ રીતે માહરા ગુજરાજોગું પેદા કરતી હતી. એટલાવારને પેહલાં અડવાડયાંની આખેરીએ જ્યારે મીં રીચડસે મને ખોલાવીને માહરો પગાર આપ્યો—અને વળી ઠરાવ કરતાં પાંચ પાંઉ પોતાની ખુશીના જસ્ટી આપ્યા ત્યારે માહરી જીંદગીની તે પેહલીજ સહમાઇતું ધન—એટલો બધો અવેજ !—માહરા પોતાના તરીકે સ્વાધીન લેતાં મને જે હર્ષ થયો તેનું હું જ્યાન કરી થકતી નથી. હું ખુશીથી છાછા થઇ ગઇ.

મેં તરત તે આખો અવેજ લઇ જઇને જુલીનાં બલાં માતપીતા મીં અને મીસીસ નોરમનને સ્વાધીન કર્યો, પણ તે લોક કાંઇ લે ? તે લોકે તો માહરી એ અરજ નામંજુરજ નહીં કરી, પણ તે સદંતર હસી કાઢી. “તું એવી બધી ને નેક છે,” બલા મીં નોરમન કેહતા હતા, “કે અમોને જેવી અમારી જુલી તેવી તું. અમોને બે છોકરીનાં પેટ ભરવાનાં કંઇ ખારી છે ?”

“પણ જુલો તો તમારું લોહી ને માસ છે,” મેં તકરાર ઉઠાવી, “ને તે કરતાં તે પોતે બી કમઘને આપેછ કુની ?”

અતે ઘણી તકરાર પછી જ્યારે મેં તેમને ખાત્રીજ આપી કે માહરાથી એમ ધર્માદિ તેઓને ઘેર રહેવાએ ને જીવાએજ નહી, ને માહરે જરૂર ત્યારે તો દુખની મારીએ ખાહર માહરું ફાડી લેવું પડશે ત્યારે તે લોકે તે પગારમાંથી માહરું મન મનાવા જેવું થોડું ધણું લીધું ને કમુલ કીધું.

એમ ચાર અઠવાડયાં પસાર થઇ ગયાં. વખત જતાં કાંઈ વાર લાગેછ ? — અને એટલું તો ખરું કે ગ્રામા જ્યારે બી રટેજ થવાનું જાહેર થતું, ને તેમાં હું પોતે “પાટ” કરવા ઉતરવાની હોઉં ત્યારે લોકોનો ધસારો જોવાએજ હદ સુધીનો અસાધારણજ થઇ પડતો હતો.

એ પછી છુટીનો એક મહીનો આવ્યો. જુલાઇમાં ઠીએટરમાં ઘણો મોટો સુધારો વધારો ને ફેરફાર કરવાનું નક્કી થયું હતું, ને તે મોટાં સમારકામ માટે એક મહીનો ખેલ બંધ રાખવાનું જાહેર થયું હતું, કે જે દરમ્યાન મી. રીચર્ડસે અમને મોટાં દીલથી ચાલુ પગારે છુટી આપી; અને ત્યારે મી. નોરમને કોઇ હવા ખાવાનાં પરાંમાં તે મહીનો ગુજરવા જવાનું નક્કી કર્યું. હું બી તે સાંભળી ખુશી થઇ, ને હું પણ નેઓની સાથે જવાનીજ હતી, પણ તેટલાં તો લેડી લીલા એક રહાંજે અચ્ચુચ પોતાની ગાડીમાં અમારે ઘર નહીં ધારેલી આવી, ને આવીને અંદર માહરી ઉપર પોતાનો કાર્ડ મોકળી આવ્યો. તરતજ મેં તેણીને ટ્રેઈંગ રૂમમાં બોલાવી લીધી, અને ત્યાં અમો મલ્યાં. અમો એકલાંજ હતાં.

તે મને માહરી હુજરમંદી માટે જાગજ મુઆરકાદી આપની ચાહીને વળી તેડું કરવા ને અનતું હોય તો પોતાની સાથે તેજ વખતે લઇ જવા આવી હતી. ઠીએટર બંધ હતું તેટલાં મી. રીચર્ડસે આખા સ્ટાફને બેઠા પગારે રજા આપવાની ઉદારતા બતાવી હતી તે વાત પેપરોમાં જાહેર થઇ હતી, ને તેથી તે એક મહીનો હું તેના જોડે રહેવા જઇને તેના સર્જબના બંગલામાં ગુજરું એવી તે મોટી માનવંત બાંતુ પોતે ચાહીને આંધર અને અરજ કરતી આવી હતી.

હું ઘણી ખુશી થઇ. મેં પેહલી હરોલમાં તેને વાસ્તે જરા ઓછું માન્યું હતું ખરું, પણ થોડીજ ને તરતનીજ પીછાંલુમાં વટીક માહરે વાસ્તે એકદમ સારું માની તે માહરી મિત્ર થઇ હતી, ને ક્ષેરને વાસ્તે બધી ખરી હકીકત જાહેર કરી પેસો તલેસમ મને કહી મેળવા જેવી બી તે બલી થઇ હતી તે બધાં ક્ષરણથી પાછળથી હું તેને વરે ધણુંજ સારું માનતી થઇ હતી. એટલા વાસ્તે એવી એક મને એમ ઇજત આપતી અમારે ઘર આવી તેથી હું ખરાં દીલથી ખુશી થઇ. માહરા જેવી એક અંકત્રેસને માટે એ ધણું કેહવાએ, કેમકે તે એક માનવંત સરકતમાં ફરનારો લેડી હતી, અને મેં તેને એમ કેહયું ત્યારે સાંમી તે બલાઇથી માહરી સાથે ગુસ્સે થઇ.

“તું જાણેછ કે બધે મોટે મોટે ઘેર “મીસ વેફર્ડ”ને વાસ્તે કેટલું સારું બોલાવું થયુંછ તે ? તું માહરે ત્યાં આવ્યાથી મને જરા બી નરસ નથી લાગવાનું; ઉલટું મને સારુંજ લાગશે,” તેણીએ ખાત્રી આવે તેમ જણાવ કર્યો. “વળી માહરે ત્યાં કંઈ લોકોની ઘણી

આવનજવન નથી. હું પોતે હવે શાંતી પસંદ કરનારી છું. ને સખખ' (પરં)ના માહરા એ બંબલામાં શાંત ને એકાંત જીવંતીથી રહેવાનું મને શીકડું થાએછ ત્યારેજ હું જતી રહેછું."

ટુંકમાં, માહરે ફક્ત નોરમનવાલાંઓની મરજી પુછવા ને રજા લેવાનીજ ખોટી હતી, ને લેડી લીલાએ તે તરતજ નક્કી કરી લેવા સુચવ્યું, એટલે તેણીને ત્યાંજ બેસાડી હું તેઓને પુછી આવી. તે ત્રણેએ તો એકઠે બોલે મને રજા આપી. "એવી એક જાનું જડેતી પીછાંજુ ને દોસ્તી સોસાયટીમાં તુંને ઘણી કામ આવશે, બેટા," મીં નોરમને હંમેશની બલાધથી કહ્યું; "જરૂર જાઓ."

ફક્ત મને જે નહીં ગમ્યું તે લેડી લીલાએ નોરમનવાલાંઓને મલકા નહીં માંખું તે હતું. તે મને નહીં ગમ્યું, અને જોકે નોરમનવાલાંઓ પોતે તો તે માટે કાંઈ દરકાર કરતાં દેખાયાં નહીં, ને તે બાબે તે લોકે ઉદારતાથી મને એક બોલ જી કહ્યો નહીં, પણ લેડી લીલા આટલી બલી થવા છતાં એટલો તુમાખ ખતાવી શકી તેથી મને જરા મનમાં નાકમેદી થઈ.

હું તો, એમ છતાં, હવે જ્યારે જવાનુંજ ઠર્યું ત્યારે એક ઝપાટે તૈયાર થઈ મઠ. મેં એક ન્હાની ટુંક જરૂરી કપડાંચપડાંની ભરી લીધી, અને પછી મેંત્રીસાને એક ટુંક ચીડી લખી, એકાદ મહીનો હવે તેની ખચર જાને જમને નહીં લઈ શકવા માટે માહરી દીવગીરી લખી વાલી. વળી તેના તાકીદના ખચર માટે એ પાઉંડ મેં તે ચીડી સાથે મોકળી આપ્યા. જે એક બહુ ચાહતી બેહેન તરફથી આવેલા જાણી કબુલ રાખવાને મેં તે ચીડીમાં આમ્રહ કર્યો. ત્યાર પછી નોરમનવાલાંઓને ઘણું હેતથી મલી બેટી હું તેઓથી છુટી પડી.

જુલો ઘણી દીવગીર થઈ. તેઓ જી મેં કહ્યું તેમ "વેકેશન" ગુજારવા એક પરંમાં જવાનાં હતાં જ્યાં અમે બેહેનો સાથે હોતે તો નાચવાકુદવા ને મસ્તીતોફાંજુની ઘણી મજા પડતે એમ જ્યારે તેણે મને કહ્યું ત્યારે જાણે એ વાહલી બેહેનને ખાતર મને જરા નહીં જી ગમ્યું; પણ પાછી તેજ બજીદ થઈ. "એમ વળી હોય?" તેણીએ હસીને કહ્યું; "હવે તો જરૂર જા; હવે કંઈ જ્યા વગર ચાલે?"—ને એ મુજબ હું રવાના થઈ.

અને અમે ગાડીમાં બેઠાં ને ગાડી ચાલુ થવા પછી મને લેડી લીલાએ કહ્યું, "તેં કંઈ ખુરં તો નથી માંખું, એલન, મેં તાહરાં દોસ્તો નોરમનવાલાંઓ સાથે માહરી પીછાંજુ કરાવા નહીં માંગી લીધું તેથી? મને ગમ્યું નહીં. એ તો તુંને જોતાં સાથે તેં માફ દીવ જી લીધું, બાકી ખચર તો ઇજતવાલાં નાટકવાલાંઓને વાસ્તે મને પુરતું માન છતાં હું તે લોકની કાંઈની જી દોસ્તી શોહોધતી કે મેદને મક્તીજ નથી."—અને પછી માહરા જવાખ માટે થોખ્યા વગર કે મને જવાખ આપવાની એક જી તક આપ્યા વગર તેણીએ તેજ દમમાં ઉતાવલે વધાર્યું, "હવે મને કેહની—પાકંસવાલાંઓને ત્યાંની પારટીમાં મેં તને ચેતાવી હતી ત્યાર પછી પેલા લુચ્છના સંબંધમાં કાંઈ જી દહાડે કંઈ નવું જાણવાજોગ બન્યુંતું કે?"

મેં ખુલ્લાં મને તરત હા કહી. મેં એકાદ પલ મનમાં વિચાર કર્યો, અને મને લાગ્યું કે આ અજાણી માહરા જોડેની નેકીને ખાતર તેણીને તો હવે માહરે અધુજ કહી દેવું જોઈએ, જે ઉપરથી બધી પેહલ્લાંથી માંડી મેલીને કહેરના સંબંધની મેં તેના આગલ વાત કરી. તે લુચ્છાએ મને અવજ તો મીં નોરમને ત્યાં તદન નો-કાંઈ કર્યું, અને પછી

અચાનક એક દાહડે સ્ટેજ પર આવીને પોતાના હાથની મને ઝાઝરી કરી પણ મેં ના કહ્યું. તે પછી પાર્કિંગવાલાંઓએ મને જમવા બોલાવી અને કંપન ઍલ દગાથી મને પોતાને બંગલે લઈ ગયા, જ્યાં તેણે (કહેરે) આવીને મને બચાવી તે, પેલાં કેહવાતાં ડ્યુએલની અને છેલ્લે “ માહરી એક સહીની ” ચીઠ્ઠી લઈને હું ગઈ ત્યાં જે બન્યું હતું તે સંધ્યું મેં કહ્યું. ફક્ત મેલીસાનું નામ મેં માહરી ફરજ હતી તેમ જાહેર કર્યું નહીં, અને એક પેલાં કાગલની કાપલીની વાત કેહવાના મેં ખસુસ અખાડા કર્યા, કે જે કહેરે કરનલ બેલની બદ-માશીયા માહરો બચાવ કર્યો તે પેદાશમાં મેં માહરાં કેદખાનાં દરમ્યાન એક ઉંઘાડાં ખાનામાં પડેલી વાંચી લીધી હતી. તે મને કેહવા નહીં ગમ્યું, કેમજે મને ડર થયો કે માહરી એ જાતની જીવ સા (તે વખતે ગમે એવી વાજબી હતી તોપણ) લેડી લીલા હાલ કદાપી વાજબી નહીં માને તો મને નરસ લાગે.

અને તેણીએ (લેડી લીલાએ) ધણુંજ ગંભીર ધ્યાનથી—મલકે મને તો લાગ્યું કે દીલની ધણીક ઉશ્કેરણીઓ વચ્ચે, વચમાં કંઈ બી બોલ્યા વગર, એ બધો માહરો હેવાલ સાંભળ્યો, જે પછી ધીમે રહાદે પુછ્યું, “ પણ એ છેલ્લો બનાવ ક્યારે બન્યો જે ? ”

“ તમે પાર્ટીમાં એ ડુલને લગતા તલેસમનો જશર પડે તો માહરા બચાવ વાસ્તે ઉપયોગ કરવા મને શીખવી રાખ્યુંતું તેની બીજેજ દાહડે,” મેં લાગણીથી કહ્યું; “ ખચ્ચીત, ત્યારથીજ એ તમારાં અજમ જેવાં હેસાંનની હું દીલોજનથી કદર કરતી થઈ.”

“ માહરી વાહલી ઍલન,” તેણીએ એ સાંભળી અતાઘણી લાગણીથી કહ્યું, “ હું ખુશી છેકે કે તે એ બધી વાત મને વિશ્વાસથી એ મુજબ કહી દીધી. બધા અવલથી આખર તકના એક ઉંઘાડા ને શરમબરેલા દમાનીજ એ તાહરી કેદખત છે. જો તાહરી ખાત્રી કર.”—અને એમ કેહતાં તરત તેણીએ ગાડીમાંનો ચંગ દોરી ખેંચી વગાડ્યો કે તે ઉભી રહી ગઈ, અને એક ટુટમેન એક કુદકે ગાડીની બારી આગલ આવ્યો.

“ ગાડી ફરવીને રીજન્ટ પાર્ક આગલથી ધીમી ધીમી હંકારો,” તેણીએ હુકમ આપ્યો; અને ગાડી ફરી એટલે તેણે કહ્યું, “ હું તુંને તે ઘેર બતાવા માંચું કે જે—”

“ પણ હું તે હવે ઝોળખી શકવાની નથી, લેડી લીલા.” મેં અબનયબીથી કહ્યું.

“ જો તો ખરી ! તું પાર્કિંગવાલાંઓને ત્યાંથી ગેઈ ત્યારે તો રાત હતી, પણ તુંજ કેહેછ કેની, કે તું છેક સહવારે તે ઘેરમાંથી તો બાહર પડીતી ? જો, આએ તરફના બંગલાઓ હવે જોતી જા, આપણે તે મકાનની નજદીકમાંજ છઈએ.”

અને કેહવાને અજમ જેવું છે કે એક બી મુશ્કેલી વગર મેં તરતજ તે મકાન પાછું જોતાં સાથે ઝોળખી કાઢ્યું ! “ હા, એજ—એજ ! ” મેં તે બગીચો ને વરંદા તરત ઝોલખાણમાં આવતાં ઉશ્કેરણીથી પુકાર્યું.

“ અને એ મકાન કરનલ બેલનું નહીં પણ લુચ્છા કહેરનું પોતાનુંજ છે,” લેડી લીલાએ સમજ આપી. “ અહીં વરસનો મોટો બાગ એ (કહેર) પોતેજ રહેછ.”

“ ઓ ખુદા, શું ખરેખર ? ” મેં હેબતથી પુકાર્યું.

“હા, બેલ તો ફક્ત એનો દોસ્તદાર ને મલત્યો છે, ને તેને એણે ફક્ત એ નાટક કરવા એમાં તરીકે આગલ કરીધો. બધો આખો, આગલથી રચી રાખ્યો હોય તેમ, મને તરત સમજ પડે છે કે એ એક નાટકજ થયો.”

“અને ત્યારે પેલું ડ્યુએલ બી હોંગજ હોશેની ?”

“સરતાપા હોંગ !” લેડી લીલાએ મોટા તુચ્છકારથી કહ્યું; “ડ્યુએલ શાંતુ રમતો-તો ? એવે એવે રસ્તે કામ લઈ તને તદન છક કરી મેલી તાહરે માન ને હેત જીતવાના એ દીસ્તી રીતે બધા એના ગતીય પછાડા હતા. તેણે જોયું કે બીજી ક્રમ બી રીતે તામે નહીંજ થવા જોવી તું મજબુત મનની ને નેક્યક્ષણ છે એટલે આએ તાગડો રચાયો ! હવે સમજ ?”

હું ખરાં દીલથી કમકમી. જે માણસ મને પરણીને પોતાની ઘણાંણી બનાવા ચાહતો હતો તે એટલી હદ સુધીનો ખુરો બદમાશ હતો તે વાતની સહમજ મલતાં હું જાણે ત્રાસ પામી ગઈ. ત્યારે તો દેખીતી રીતે પેલું કાકડુદીતું ફાટું તુટું કમળ જે કોઈ અખળાએ લખેલું મેં એ ધરમાં જોયું હતું તે બી એ કમળત કક્ષેર પરજ લખાયલું હોતું જોઈએ, અને ત્યારે, સામટી રીતે, મને લાગ્યું કે કક્ષેર આદમીનાં સ્વરૂપમાં ખરો સેડેતાન પોતેજ હતો !

“વારે તમોને લાગેછ કે ત્યારે પાર્કસાલાંઓ બી એ ફંદ ફરેખમાં એનાં મલત્યાં હશે ?” મેં જરા વારે પુછ્યું.

લેડી લીલાએ થોડોક વિચાર કર્યો ને પછી ઠરાયથી કહ્યું, “ખચ્ચીતજ ! હવે બધા સાર મેલવતાં હું તે ખુરાંઓને બી એ દગલખાણમાં શામીલ માની સકુંછ.” — અને કેહવાની જરૂર છે, મેહરબાંન વાંચકો, કે પેહલી શરઆતનું તે ખુરાંઓને વાસ્તેતું માહરે એ અનુમાન અંતે ખરે આવેલું જોઈ હું ધણું દુઃખ પામી ?

પ્રકરણ ૨૩ મું.

લેડી લીલાનો “કક્ષેરમંટ વીલા” રીજન્ટપાર્ક છોડવા પછી સેન્ટ જોન પુડને છેક નાકે આવેલો હતો. તે એક ન્હાનો પણ ઘણો શોબીનો, દેખાવનો અને સુખકારક “વીલા” હતો. સડકથી નજદીક ત્રીસ શીટ તે અંદર દખાયેલો હતો ને આખો કંપાઉંડ ઝાડીઓથી બંધ કરી લીધેલો હોવાને લીધે ઘણો શાંત અને એકાંત નગરે આવતો હતો. હુનાલાની મોસમ માટે, એમ છતાં, તે એક ચાહવાજોગ સેહલગાહ હતી, કેમકે એ બામુએ બારે માસ ઠંડક રહે છે. બગીચો પણ નાહનો છતાં ઘણી સંભાલથી ઉછેરેલો ને તૈયાર કરેલો નજરે આવતો હતો.

મગર બંગલો ઘણો ચલાહેદો ને એકાંત પડી જતો હતો તે એટલાંધીજ જોવાશે કે બીજું જે નજદીકમાં નજદીક મકાન હતું તે આ બંગલાથી કાંઈ ચારસો વારને તફાવતે હતું; અને લેડી લીલાને એટલું બધું એકાંત ગમતું કેમ હશે તે ઉપર હું થોડીક અજમ થઈ. મને તો ગમ્યું. મને કાંઈ શેડુરી ધંધુખરતો ઝાઝો મોહ નહીં હતો, જેથી આ દીલપુશ રેહકાણુ મને માહરા તેસ્ટ માટે તો ઘણું અનુકુલ લાગ્યું.

ત્રણ સ્ત્રી અને એ પુરુશ મહી પાંચ નોકરનફર તે “વીલા” માટે જથુકનાં રાખેલાં હતાં, અને મને તરત લાગ્યું કે જોકે ઘણા ભપકાથી નહીં તોપણ પુરતાં સુખમાં લેડી લીલા પોતાની આઘતી આવકને આધારે એ મુજબ રહેતી ને ગુનગે કરતી હોવી જોઈએ.

એમ આગ્યા પછીના આંટક દાહડા ત્યાં માહરા ઘણાં સુખના ગમડી ગયા. લાંબી “વોક” અને ખુશકારક “ડ્રાઇવ” માટે આ ખંગલાતું મથક ખાસકરીને અતુકુળ થતું હતું, ને મને તેથી ઘણી મોજ પડી. લેડી લીલાને મોટે ધરનાંઓ કોષ કોષ અવારનવાર મલવા આવતાં, ને તેઓ સાથે એ ભલી બાંતું જરા બી ખંચાયા વના મને તરત મેલવતી, કે જ્યારે તે લોક પણ વળી મેં જિયું કે જરા બી નરકોઈ કર્યા વના મને મલતાં ને માહરી હુતરમંદીની તારીફ કરતાં.

એમ આંટક દાહડા ગમડી જવા પછી એક દાહડો હું અગીયામાં ફરતી હતી ને સુરજ ઘણો ગરમ લાગવાથી હું ઘેરમાં પાછી ફરી લાયએરીશ્મમાં ગઈ. ત્યાં લેડી લીલા કાંઈ પોતાનાં કાગલો લખતી બેઠી હતી, અને હું ગઈ એવીજ તેને કાંઈ કામ યાદ આવવાથી તે ઉઠીને બાહરે ગઈ, કે જ્યારે તેજ ટેમલ પર માહરી વાંચવાની એક નોવેલ હતી તે હું લેવા ગઈ. હવે જે નોવેલ મને જોઈતી હતી તે પરજ લેડી લીલાએ ત્રણ કાગલો તરતનાં લખી એક્સ કરીને મુકેલાં હોવાથી ચોપડી લેવા તે મેં ખસાડયાં, કે જ્યારે ત્રણ કાગલોનાં કવર પરના હરફ જોઈ હું જોશથી ચોંકી. એ તેજ—ખરાખર તેજ હરફે હતા—ચોકકસ જાતની વસાંણના મરોડદાર ખુમસુરત હરફે, કે જે એક હજારમાંથીબી ઓળખાય—કે જે મેં ક્ષેરને ત્યાં હું કેદ પડી હતી ત્યારે પેલી કાકલુદીની ફાટીતુટી કાપડીમાં જોયા હતા ! તે હરફે જાણે માહરાં મગજમાં છપાઈ રહ્યા હતા, અને તેથી આવે તેજ હરફે હતા એમ જોતાં હું થયરી ગઈ. ત્યારે હું લેડી લીલાએ પણ એ અડમાસને હાથ ધણું ખમ્યું હતું ? હું તે પોતે—પણ હું આગલ ખ્યાલજ કરી શકી નહીં !

હું ટેમલ આગવથી હડી ગઈ ને માહરા વિચારો સાથે એકત્રી પડી. લેડી લીલા બીજી પક્ષે તે પછી પાછી આવી ગુપચુપ ટેમલ ઉપર પોતાને કામે વલગી, અને તેણીને લગતા એ બધા અપજશનરયા ખ્યાલોથી અકલાયલી હું બાંધુમાંની ટેમલપરથી માહરી ટોપી ઉચકી લઈ, બાહરે આટલું ગરમ છતાં, પાછી તરત અગીયામાં ઉતરી. મને કાંઈ સુઝ્યું નહીં. જે માહરા વેહેમ ખરા હોય તો લેડી લીલા એક નાલાયક પરણેતર પુરવાર થતી હતી, ને તેવી એકની કંપનીમાં માહરે રહેવું બીલકુલ મને નામુનાસેમ લાગ્યું; પણ બીજા હાથપર જે એ માહરો વેહેમ ખોટો હોય ને હું આ દેખીતી ભલી અમળાને એક શરમભરેલી હદ સુધીનો ઘાટકી ગેરમનસાફર કરતી હોઉં તો ? શું હરફેનું અવગજેવું એકમલતાપણું બનીવ નહીં શકે એવી કોઈ અમળયમી અથવા મુશ્કેલી હતી ?

હું તદન ચુંચવાઈ ગઈ. માહરે હવે કરવું શું ? શું માહરે લેડી લીલાને મેં તે કાગલની કાપડી વાંચી હતી તે હીંમતથી કહો દેવું ને ખુલાસો માંગવો ?

એ રીતે ધકમાં ને ધકમાં અગીયામાંથી પછાડેના દરવાજાએ બાહરે પડેલી હું “ક્ષેરમંદ વીલા”ની પછાડેની એક એકાંત જેવી મહીમાં ચાલતી હતી, જ્યારે અચમુચ મેં જોયું

કે ત્યાંની એક ભાંગીતુડી પાલ પર કાંઈ બે ઝોરનો બેઠેલી હતી. અને જીપસી જાતની રખડોશો હતી. અને ઉંઘાડે પગે ને ચીકડેહાલ પોશાકમાં હતી. એક તો ઘરડી ખખ ને બોખી—હાયાં બેઠેલા ગાલની ડોસી હતી, જ્યારે બીજી વરસ ચોવીસેકની ઉંમરની બર જરાંન અને સુંદર હતી. તે પણ, એમ છતાં, પોતાના રખડેલ જીંદગીની બાએસથી રફ ને ખડતલ ધણી દેખાતી હતી, ને બદનના અંગભાગ ઘણાખરા લગાર જાડા ને ખરબચડા લાગતા હતા; પણ સામગ્રી રીતે તે કાંઈ બી પુતલાં બનાવનારના “મોડલ” માટે એક ચાહવાજોગ નમુનો હતો. તેના પગ, સ્કર્ટ ટુંકો ને ઉંચો હોવાથી, નીચેથી ઘણા ઉંઘાડા દીરતા હતા, જે પણ ભરેલા ને મજબુત નજરે આવતા હતા. સામગ્રી રીતે, તેથી, જોવા સાથે ગમે તેવી તે એક રૂઝપુઝ અવળા હતી. બાલ કાલા ભરખર જોવા હતા, જે હમણાં બી છુટ્ટાજ હતા, અને આંખ મોટી ને ચતુરાઈભરી નજરે આવતી હતી.

હું તો એટલી માહરાં ધકમાં ને વિચારોમાં આગલ વધતી હતી કે મેં પેહલ્લાં તો તે મા—બેટીને જોયાંજ નહીં, ને પેલી બુઢયા પોતાના કરચલી વળી ગયલી ચામડીવાલા હાથો લંબાવી કાંઈ બીજાની ઉમીદમાં હસતી ને બડખડતી માહરી છેક આગલ ધસી આવી ત્યારેજ હું એકદમ ચોંકાને થોખી. પેલી પોરી તો દમામમાં બેસીજ રહી. તે તો સસરી કે વસરી બી નહીં. ફક્ત બુઢી કાંઈ માંગતી આગલ દોડી આવી.

“મને કંઈ આપશે, વાહલી બેટી?” તેણીએ હાથ લંબાવીને કહયું, અને મેં જોયું કે બુઢ્યાઈ તેણીની આંખમાં ઝલકી રહી હતી. “હું તો ભવિષ બી કહી નાણું છું! લાવ, તાહરો હાથ જોઉં?”—અને હું માહરી અબખખીમાંથી ફારેગ થઈ તેણીને રોકું તે પેહલાં તો માહરો હાથ લગભગ જોરાવરીથી લઈ તેની રેખાઓ જોવા ને તપાસવા પડી, કે જ્યારે હું માહરા કાહેલી વિચારોથી વેગળી પડવા ચાહતી હોવાથી થોડીક ગમત પાંખી તે શું કેહછ તે સાંભળવા માહરી મરજી ઉપરાંત જરા થોખી.

“તાહરાજ જોવો પતંગો ને ઉંચો ધણો સોહામણો એક જવાંન છે તેજ તાહરી સાથ પરણુશે. તેનાં જીગરમાં તાહરોજ છાપ છે, ને તાહરાં પોતાનાં દીવમાં બી—”

મેં ઓશકથી લાલ થઈ જતાં તે હાથ ઉઠાવે એક ઝટકાથી બેચી લીધો. આ બુઢયા શું મને ઓળખતી હતી? કેવી તેણે એકદમ મને માહરા હૈયાંના હાર વાહલા હૈરીની યાદ કરાવી? તે નજદીક પોણોસોની ભરતીમાં હતી. બધી ચામડી વટીક ગળાં આગલથી ખુશી પડી હતી. પેલી ગોરી ઘટમારી તનદરોસ્ત ગુલાબી ગાલની છોકરી સાથ આ બુઢયા જવાંની ને ઘડપણુનો એક કેવો મનન કરવાજોગ મુકાબલો રજુ કરતી હતી!

“કેમ મેં ખરંજ કેહયુંની?” મને શરમથી લાલ ને ગુલાબ્યા થતી જોઈ પેલીએ ફોહની મગફરીથી કહયું; “જ્ઞાન, ચાત, હવે ત્યારે મને કંઈ આપ.”

મેં, એ ઉપરથી, એક પાવતી આપવા ધારી અને માહરી “પર્સ” કહડવા ગઈ, પણ પર્સ તો કથી મેં જોયું કે હું ધરમાંજ મુકા આવી હતી!

“થોખ, બાઈ,” મેં તે ઉપરથી કહયું; “માહરી પર્સ ઘેરમાં છે. હું જઈને—”

“નહીં, ત્યારે ચાલ વારં માહરં એક કામ કર, માહરી બેટી,” તે દદાએ માંગી લીધું; “અંદર જઈને —”

“શું થયું, મમણ? કેમ જાણ્યા જોયા વગર—” અને પેલી છોકરી હવે પેલી પાલ-પરથી ઉડીને ઠપકો આપતી ઢપે આગલ ધસી આવી, અને આવીને તેણીએ તે બુઢયાના કાનમાં કાંઈ કહ્યું.

“તું પટપટ ના કર વચમાં, ઝારા, નહીં સમજે ત્યારે,” તે સાંભળીને તે ડાસીએ તે પોરીને ધમકાવી, “તું તાહરે બેસી રહે ગુપચુપ” —અને પછી વળી માહરી તરફ ફરીને વધારયું, “હું ધારંછ, બેટી, કે તું લેડી લીલા સાથે આએ જંગલામાંજ રહેલી છે—એમજ છેની? પછી બગીચામાં બી તુંજ ફરતીતીની?”

“હા, પણ તાહરે કેહવુંછ શું?” મેં અધીરાઇ બતાવી, કેમકે આ રખડોત્રોની એ બધી અજબ જોવી જોલ જોલ વાતથી હું બચી હેરત થયલી હતી.

“માહરી અરજ એટલીજ છે કે તું અંદર જા અને લેડી લીલાને કહે કે અમે તેને અત્રે જરા જરૂરથી મલવા માંગ્યેછ.”

“દીવાની!” મેં તુચ્છકારથી હસી દેતાં કહ્યું, “અને હું એમ કેહવશ તેથી શું લેડી લીલા અત્રે દોડી આવશે?”

“જરૂર આવશે; તરત આવશે,” પેલીએ ખાત્રીના ભારથી કહ્યું, અને પછી કાંઈક વિચાર આવ્યો હોય તેમ બાબુમાંની ઝાડીમાંથી એક ગુલાબ તોડીને મને આપતાં કહ્યું, “આએ ઇધાંણી લઈ જા. એ તેને તું બતાવશે ને હું મલવા માંગુંછ એમ કેહશે તો તે જીવ નાંખતી આવશે!”

હું થસ થઈ ગઈ. આ વળી શો નવો બેદ હતો? એક પુત્રનીજ વાતનો તલેસમ મને સમજાવીને યુરા કચેરને માહાત કરવાનું લેડી લીલાએ મને શીખવ્યું હતું, ને આ જીપસી હાલમાં માહરી કને તેણીની ઉપર એક પુત્રનીજ નીશાંશુ મોકળી આપતી હતી!! એ બેદ શું હોવો જોઈએ?

“દીક છે, યોગજે,” મેં ઉતાવસે કહ્યું, અને પછી હું અજબ થતી “વીલા”માં પાછી ફરી.

પણ ત્યાં જતાં હું વળી માહરા જીવ સાથે ખંચાઈ કે માહરે તે જીપસી રખડેલનો પેગામ લેડી લીલાને કેહવો કે નહીં? તેને તે નહીં ગમે તો?

મગર પુલની નીશાંશુનાં મલતાપણાંથી મને લાગ્યું કે તેથી કદાચ એ બેદ મને સમજવા તેણીને કારણ મલશે, ને જે તેમ થાએ તો પેલા અક્ષરોનાં એકમલતાંપણાંની વાત પણ તેને કહી દઈ મને માહરી છાતીને ખલાસી આપવા પણ બંધ: અને એ બધા વિચારો ચલાવતી હું આગલ વધતી હતી તેટલાંમાં તો લેડી લીલા પોતેજ માહરી સાંમે આવી ઉભી.

“એ! એલન, તું કાંઠાં હતી? હું ક્યારની તુંને શોધેધુંછની!” તેણીએ કહ્યું, “માહરાં કાગલો પુરાં થયાં તે હું મડુંજે — ઓ પણ આએ જંગલી પુત્ર ક્યાંથી ઉભડી બાવી?”

“એ મને એક જીપ્સી ઝોરતે આપ્યું,” મેં કહ્યું.

“જીપ્સીએ ?” લેડી લીલાએ પુછ્યું, ને તે તદ્દન ગભરાતી દેખાઇ.

“હા, તમોનેજ એ એક નીશાણી તરીકે આપવા કહ્યું,” મેં પુરું કર્યું. “તે તમોને મલવા માંગેછ, ને પાછલા દરવાજાની ગલીમાં ખોટી છે.”

“ઓ મુઝરે તે !” લેડી લીલાએ ગુસ્સાથી કહ્યું, ને મેં જોયું કે એક મોટા “શૉક” લાગ્યો હોય તેમ તેના ગાલોપરનો હંમેશનો રતાશ તેને એકદમ છોડી ગયો, ને તે છેક હોઠ સુધી શીઘ્રી પડી !

તે મુશ્કેલીથી પોતાપરનો કાપુ મેળવી શકી—અડી મુશ્કેલીથી. મને એક વખત તો એમ બી લાગ્યું કે ઉરફેરણીઓથી આજેજ થયલી તે બેહોસ થઇને ટુટી પડશે ! એમ છતાં પોતાપરનો કાપુ પાછો મેલવી તેણીએ શીકકું હસવાની કોશિશ કરી.

“કાંઈ દીવાંની હોશે,” તેણે કહ્યું, “મને શું કરવા મલવા માંગે ?—પણ ઉભી રહે; તું અહીંજ રહેજે. હું ઉભી ઉભી જઇને જરા તેને ધમકાવીને હાંકી મેલું. જોઈ તો ખરી મને શું કરવા મલવા માંગેછ તે !”——અને તે ઉતાવળે બગીચાનો પાછલો દરવાજો પોતાને હાથે ખુલી નાખી એકલી તે ગળીમાં ઉતાવલાં કદમોએ આગલ વધી.

હવે માહરા વેહેમ, એ જોતાં, બેવડા ખરા પડ્યા. આ પુલની નીશાણીમાં કાંઈ જાદુ—કાંઈ બેદ હોવોજ જોઇએ, અને ત્યારે દેખીતી રીતે આ લેડી કાંઈ એવી બેદી અખળા હતી કે જેની કંપનીમાં હવે મને મુતલબ મળહ મલનાર ન હતી. મેં તેથી ધણું અતવત કર્યું કે હું અહીં આવી અને નોરમનવાલાંઓ સાથ નહીં ગઇ. તેઓ જ્યાં મ્યાં હતાં ત્યાં મળહ મળહ કરતાં હતાં. વાહલી જુલનીનાં વીમતવારે તે બાબે મને કાગલો અવારનવાર આવ્યા કરતાં હતાં.

હું અજબ થતી ધરમાં ગઇ. લેડી લીલાને ધણો વાર લાગ્યો હતો. તે શું કરતી હશે ? તેઓ શું વાત કરતાં હશે ?

તે કેટલેક વારે પાછી ફરી. હસતી હસતીજ આવી. “મુઝ કાંઈ જખરી માથાંની ફેરાંવન !” આવતાં સાથે હસતી હસતી એક સોફા પર અરઘાઇ પડતાં તેણીએ કહ્યું; “બસ જીદ લઇને બેઠી કે માહરે તો તમારો હાથ જોવોજ ને બવિશ કેહવુંજ ! મુશ્કેલીથી ગેઇ. કેટલી બધી સખત ધમકાવી ને પોલીસને બોલાવી પાંખડું પકડવાની ધમકી આપી ત્યારેજ બેઠ ગેઇ ! ઓ પણ શું છે, અલન ? તું કેમ એટલી ગંભીર છે ? તુંને કંઈ એ દલ્લએ બીહીધરાવીજ કે શું ?”

“નહી, લેડી લીલા, પણ તમોને નહીં લાગતું,” મેં કાંઈક ગમગીનીથી કહ્યું, “કે આએ સંજોગોતું અજબજોવું મલતાપણું——”

“આપ પુલની નીશાણીને વરે કેહેજ ?”

“હા.”

“તું જેરી થઇછ, ઍલન?” તેણીએ મને હસી કાઢી. “બુરા ક્ષેત્રને માહાત કરવા મેં તુંને કુલની ઇધાંણી કહી તે વાતને આએ વાત સાથે સંબંધજ શું હોઇ શકે? એ તો એક સંજોગ થયો—તદન દમ વગરનો સંજોગ!”—અને તે ચીસ પાડીને મોટે રહાદે હસી. ખરેખર, તે એટલી ખુશ દેખાઇ કે મેં તેને એટલી ખુશ આગળ કદી જોઇજ ન હતી, અને ત્યારે વળી હું માહરાં મનથી દધાઈ. એ બધું ખરંજ હોય તો? એ કુલની ઇધાંણી એક સંજોગજ હોય તો? મને કાંઇ સમજ પડ્યું નહોં અને એવી તેની ખુશી દરમ્યાન પેલાં હરફેનાં મલતાંપણાંની વાત કાઢવા વટીક મને ગમ્યું નહોં.

અને વળી એવામાં તો લેડી લીલાનાં કોઇ દોસ્તો મલવા આવ્યાં. તેઓ મને નવાંજ હતાં. તેઓ લેડી સાથે ધણાં ઘેરીતાંઆરીતાં હોય તેમ લાગ્યું, કેમજે તેઓ આએ પીવા બી રહ્યાં, ને સાંહજે અમે બધાં જનાવરખતું જોવા ત્યાંના પત્તરીક બગીચામાં ગયાં. છેક રાત થતાંજ અમે પાછાં એકલાં પડ્યાં ને ક્વાર્ટ થયાં.

અને તે રાત્રે સુવા જવા પછી પાછો ને પાછો પેલી જીપસી ઓરતના સંબંધમાં મેં ધણો વિચાર કર્યો, પણ હું કંઈજ નહી ઠરાવ પર આવી નહોં. મેં તે જીપસીનો પેગામ કેહતાં દોસ્તી રીતે એ અમળાને મોહોત જેરી શીકડી વટીક પડતાં જોઇ હતી તે બધું અમથુંજ કેમ હોય? શું તેમ જોવામાં બી માહરાં મનથી ઉસ્કેરણીઓનાં કારણથી મેં કાંઇ ભુલ કરી હતી? તે પણ શું કોઇ ખરો જનાવ નહોં પણ ખાલી માહરા તે ખ્યાલોતું ખ્યાલી પરીણામજ હતું?

પ્રકરણ ૨૪ મું.

બીજી સદવારે હું મામુલ કરતાં નજદીક અરથો કત્રાક મોડી જાગી ત્યારે લેડી લીલાની “મેડ” (દાસી) માહરા ઓરડામાં હતી.

“લેડીશીપે આએ તમે સારૂ નજવી જેવી બેટ મોકલીછ, મીસ પરસી,” તેણીએ કહ્યું; “એ તો ત્રણ ચાર દાહડા આગમય પાછ કેહજે આવી પુગવી જોઇતીતી, કેમજે આપણે અહીં આવ્યા પછી તરતજ લેડીશીપે ઓરડર મોકલ્યો હતો, પણ છેક ગઇ રાત્રેજ આવી.”

મેં તે બોલસ અજામ થતાં લીધો. તેમાં એક સોનેરી છેડા ને ન્હાતું ખુખસુરત સોનાતું લેડી વાંચ હતું, એ ઇયર-રિંગ્સ ધણાં શોભીતાં દેખાવનાં હતાં, એક વીંટી હતી, એક ખુચ હતો, અને મોતીની એક સેર હતી. બધું મને લાગ્યું કે કમમાંકમ સો ગીતીની કીમતતું હતું, અને વાંચમાં વળી “લેડી લીલા એસેનડાઇન તરફથી વાહલી ઍલન પરસીને દોસ્તીની યાદમાં બેટ” એવું ‘ઇનસ્ક્રીપશન’ હતું.

હું ધણી છક થઇ. મેં તરત જોયું કે આવી ઉદારતા અને આવું અમ્મું દીલ ધરાવનાર એક આંતુ એટલી બદમાશીભરી કદી બી હોય ને થઇ શકેજ નહી, અને ત્યારે કાંય નહોં હું બધાં ઉતાવલાં અનુમાનોથી એને ગલીચ ગેરમનસાફજ કરતી હોઈ? હુંકમાં, તે

અખળા માટેના માહરા વિચારો એક તડાકે પાછા શુદ્ધ થયા. હું તો એની રજા લઇને અત્રેથી પાછી જતી રહેવાનો પણ કાચોપોચો વિચાર કરી ચુકી હતી, પણ તે બધા ખ્યાલ મેં પડતાજ મેલ્યા, ને પેલા હરફોનાં એકમલતાંપણાંની વાત પણ હવે તો તદ્દન અખાડા કરી જવાનાજ નહીં ઠરાવ પર હું આવી ગઇ.

અમે તે પછી નાસ્તાની ટેબલ પર જ્યારે પાછાં એકઠાં મલ્યાં ત્યારે મેં તેણીની એટલી બધી બલાઇ ને માહરે વાસ્તેનાં હેત માટે ધણાંજ ખરાં જીગરથી ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો, ને ત્યારે વટીક માહરે વાસ્તે ને માહરી દોસ્તીના લોભને વાસ્તેના તેના વિચારોમાં મેં એટલી બધી સ્વચ્છતા ને સાચી બલાઇ જોઇ કે મને ખચ્ચીતજ લાગ્યું કે મેં તેને નાહકમાં બધો ગેરઘનસાફ કર્યો હતો, અને પછીથી તેથી તે સર્વે વાત હું મોકલાં મને જીલ્લી ગઇ.

એમ બે અઠવાડયાં વહી ગયાં. મને અત્રે “કલેરમંટ વીલા”માં આવ્યાને એ રીતે ત્રણ અઠવાડયાં પુરાં થયાં, ને બીજા આઠ દાહડામાં તો માહરે માહરી નોકરી વાસ્તે લાંડન પાછું ફરવું હતું. નોરમનવાલાંઓ બી પાછાં આવવાનાં હતાં. તેઓ જે દાહડે લાંડન પાછાં ફરવાનાં હતાં તે દાહડે જીલ્લેટ મને લખ્યો હતો, ને મેં બી તેથી તેજ દાહડે લાંડન પાછી જવાનું ઠરાવ્યું હતું.

અને એ ત્રીજું અઠવાડયું ખતમ થયું તે દહાડે લેડી લીલા કાંઇ ખરીદીએ જવા નિકળી એટલે હું બી સાથે ગઇ, ને તે દુકાણોમાં રોકાય તેટલાં મેં પેલી બીમાર મેલીસા હરીસનને જોઇને મલી આવવાનું ઠરાવ્યું. હું, તેથી, મેલીસાનાંજ ઘર પર ઉતરીને તેને મલી, ને જ્યાં લેડી લીલાને પાછી મલવાનું અમે ઠરાવ્યું હતું ત્યાં હું ઉતાવલે પછીથી ચાલી જતી હતી તેટલાં સાંમેથી જવાંન લૉડ રેવન્સકેલીફને મેં આવતો જોયો. તે બી ચાલતોજ આવતો હતો.

તેણે મને જોઇને તરત જાળખી, ને માનથી પોતાની ટોપી ઉગડી તે ઉભો રહ્યો, એટલે મને બી ઉભું રહેવુંજ પડ્યું.

વાંચનાર યાદ કરશે કે એ ઉમરાવ જવાંન જીલ્લેટ પર દીવાનો થયેલો હતો, અને તે મામલો નજદીક છ મહીનાથી એમ ને એમ લટકતો આવતો હતો. તે ક્રીમ્લી ભેટસોગાદો વટીક મોકળતો હતો, ને ખુદ નોરમનવાલાંઓને ત્યાં અવારનવાર આવતો જતો બી થયો હતો, પણ જીલ્લેટને પરણીને પાક હકથી પોતાની કરવાનું તે અત્યાર તક કદી બોલ્યો ન હતો, જ્યાં તે ગરીબ છોકરી માંહેલે ભેદે બધ્યા કરતી હતી. અમે છુટાં પડ્યાં તે દહાડે બી તે બીચારીએ એ વાતનો ધણો બલાપો કર્યો હતો. “મને કંઈ સમજ નહીં પડતી, એવન, કે એ કાંય મને એમ ઉમીદમાં ડીંગાવી રાખતો હશે !” તે કહેતી હતી. તે વરસ ત્રેવીસેનો એક ધણો સોહામણો જવાંન હતો, અને અર્લ અને કાઉન્ટેસ ઓફ કારસલટન જેઓ ધણાં શ્રીમંત ને મોટાં તુમાખી તરીકે જાણીતાં થયેલાં હતાં તેઓનો બીજો બેટો થતો હતો.

“ઓલ્લો, મીસ પરસી, તમે ? તમોને મલવાથી હું ધણો ખુશી થયો. ધણાંજ ટાંકણાં-સર તમે મને મળી ગયાં. માહરં એક કામ તમે જરૂર કરી શકશો.”

“હું, માહરા લૉડ ?” મેં તાજીબીમાં પૂછ્યું.

“હા, કામ તદ્દન નજીવું છે, પણ તે તમોએ કરી આપવાથી માહરા પર મોટું હેસાંન થશે. તમોને મીસ જુલ્યટ સાથે કાગળપત્રો તો ચાલતાંજ હોશે ? છેલ્લું કાગલ ક્યારે આવ્યું ને ?”

“ગઇ કાલેજ,” તે કેહવા શું માંગતો હશે તે વાસ્તે વધતી ને વધતી અજબ થતાં મેં જવાબ કર્યો.

“તે ઘણું બેહેતર છે, ત્યારે,” તેણે કહ્યું. “તમો તે કાગલનો જવાબ તો લખવાનાંજ હોશો. ખાઇ-ધ-ખાઇ, તમોને જુલ્યટ માહરે વરે કંઇ લખ્યુંતું વાઈ ? ઓ, તમારા ચેહરાપરથીજ જણાએછ કે કંઇજ નથી લખ્યું. વેલ, તેની કાંઇ ચીંતા નથી. મકુંજે હું એક માહરું કાગલ આપું તે મેહરબાનીની રાહે તમો તમારાં કવરમાં ખીડશો ?”

હવેજ બેઠ સહમજબો ! જુલ્યટ મને કાંઇ લખ્યું નહીં હતું, પણ આ જવાનના ઉપરાસાપરી ગળાડેલા સવાલો, ગભરાત, ને માહરાં કવરમાં તેનું કાગળ ખીડવાની તેણે કરેલી વિનંતીથી એક તકાકે માહરી ખાત્રી થઇ કે તે લોક વચ્ચે કાંઇ ખી ખીગાડ થયલો હોવો જોઇએ, અને મીં નોરમન જેઓ નીતીના ધણાજ સખ્ત હીમાયતી હતા તેવણે પોતાની બેટી સાથે કાંઇ ખી કાગલપત્રનો વેહેવાર રાખવાને એ જવાનને મના ફરમાવેલી હોવી જોઇએ ! તેમ હોય નહીં ત્યાં સુધી એમ માહરો આશરો શોહોધતો તે આવેજ શાંતો ?

અલખત, એ વિચારો મને એકજ સેકંડમાં થયા ને ત્યારે મેં સંભાલથી જવાબ કર્યો, “માહરા લૉડ, મને માંદ કરો. હું અણધરતું કશું કોઇ દાહડે ખી કરતીજ નથી. તમો પોતેજ જુલ્યટ પર હંમેશ મુજબ કાગલ મોકલી શકો, પણ જે તેમ નહીં કરી શકતા હોવો તો બેશક મીં નોરમને તમોને એ વાસ્તે મના ફરમાવેલી હોવી જોઇએ, અને ત્યારે હું કેમ તે કાગળ ચોરીછુપીથી તેમની બેટીને પાસ કરવાની હીંમત કરું ?”

“ઓ તમારી ભુલ છે, મીસ પરસી,” તે લૉડે ઉતાવલો ને ઉગાવનારો જવાબ કર્યો. “એમાં ચોરીછુપી જેવું કંઇ ખી નથી, ને હોય તો તમારી ફેંડને ખાતર—”

“તમારી ઘણી ભુલ છે, માહરા લૉડ,” મેં થરસાથી કહ્યું. “અવલ તો એવી રીતે કામ લેવાનું માહરી ફેંડને પોતાનેજ કદી નહીં ગમે. તે ઘણી નેકચલણુ છોકરી છે, ને પોતાનાં માઆપના હુકમ વગર કે હુકમ ઉપરાંત એક કદમ ખી કદી બરનારી નથી. વળી મીં નોરમન પોતે એવી વાતમાં—”

“ત્યારે તમો નાજ કેહોછ, એમજની ?” લૉડે રેવન્સકલીફ રીસાયલી અદાથી કહ્યું, અને તે ઘણો ગુંચવાયલો ને દુખી થતો દેખાયો; પણ એમાં માહરો ઉપાયજ ન હતો, એટલે હવે જાસ્તી થોખવાનું નામુનાસેખ માની હું વધતો કાંઇ પણ જવાબ કરવા વના નમીને તરત ત્યાંથી ચાલતીજ થઇ.

અને મને લાગ્યું કે મેં તદ્દન ખરું ને વાજખીજ કર્યું હતું. જુલ્યટ મને પેહલી હશેલનાં કાગલમાં લખ્યું હતું કે રેમરગેટ (કે જ્યાં તે લોક એન્જ સાફ ગયાં હતાં ત્યાં) લૉડ રેવન્સકલીફ ખી એક મહીને શુજરવા આવી રહ્યો હતો, ને પડોશનાં હોટેલમાં ઉતર્યો હતો, પણ પછીથી એ સંબંધમાં તેણે જાસ્તી મને કોઇ દાહડે કશુંજ લખ્યું ન

હતું. એમ છતાં એ લોડે મને કરેલી અરજ ઉપરથી હું હવે બરોસાથી એમ તો માનતી થઈ કે કાંઈ પણ એ લોક વચ્ચે ગંભીર બીગાડ થયેલો હોવો જોઈએ, ને તેથીજ લોડે એટલો જલ્દી જાહેર પાછો કર્યો હતો, તથા પોતાનું કામગીરી માહરાં કચેરીમાં ચેમ્બીને જુલોને પાસ કરાવા ચાહતો હતો.

એ પછી હું લેડી લીલાને દુકાણુપર જઈ મળી, અને અમો વાતચીત કરતાં ઘેર પાછાં ફર્યાં.

એ મુજબ એ બાકીનું છેલ્લું અડવાડયું પણ વીતી ગયું, ને ત્યારે લેડી લીલાની પાદશાહી પરોણાગત ને કીમતી બેસોગાદો વિગેરે માટે તેણીનો દીમોજનથી ઉપકાર માની નોરમનવાલાં-એ ને ત્યાં (માહરે ઘેરમારે) હું પાછી ફરી. લેડી લીલા પોને બલાઈથી અને માહરે ઘેર તક પાછી પુગાડી ને ઉતારી ગઈ. તે ખરેખર ઘણી બલી હતી, ને માહરા જોડે તો બેશક બલીજ પુરવાર થઈ.

હું ઘેર પાછી ફરી. નોરમનવાલાં પણ રેમ્સગેટથી આમત્રી રહાંજનાં આવી ચુકેલાં હતાં, ને તે લોક ખરાં દીલનાં હેતથી અને જ્યાં પાછાં મળ્યાં. એમ છતાં મેં જોયું કે જુલો ઘણી ગમખાર હતી, અને તેને એ ચેન્જનો કશો બી લાભ મલેલો નજરે આવતો હતો નહીં. તેનાં માખાપ બી હંમેશ જ્યાં ઉલટમંદ નહીં ને ગંભીર હતાં, ને મેં જોયું કે એ કાંઈ બી પેલા લોડે ફેડીક રેવન્સકલીફનીજ મોહકાંજુ હોવી જોઈએ, એટલે મેં જાનાઈથી તે વાત મુતલબ કાઢીજ નહીં, ને તેને વાસ્તે કાંઈ બી જાસ્તી પરપુછ કીધીજ નહીં.

હું ઘેર તે દાહડે બેઠે રહાંજે આવી હતી ને તેથી રાત સુધી તો અમે જ્યાંએ દ્રોષંગ રમમાંજ તાહેલાં માર્યાં—જોકે મેં કહ્યું તેમ મીઝ ને મીસીસ નોરમન અંદરખાનેથી તો ઘણાં ઉદાસ લાગતાં હતાં, ને જીવપર જોશવરાનુંજ ખુશ દેખાવાનું ને વાતચીત કરતાં રહેવાનું કરતાં હતાં. વળી જમ્યા પછી બી તેજ મુજબ અમે ઘણો વાર વેર પાછી એકારપેકાર વાતચીત કરી ને ત્યાર કડે સુતા ગયાં, જ્યારે જુલો પાછરી પોતાના એરજમાં જવાને બદલે માહરી સાથે માહરાજ રમમાં આવી ને ત્યાં આવતાં શાયે તે એક ‘ ઇન્ડિયન ’માં ઢગ દેતી નીસોસ બેસી ગઈ.

“ શું છે, માહરી વાહલી બેઠેન ? ” મેં તે ઉપરથી તેને પેટમાં ચાંપીને ઘણી નરખાસ ને હેતથી પુછ્યું; “ તું કાંએ આજે એટલી ઉદાસ ને દુખી છે ! ”

“ ઓ, હું શું તુંને માહરાં દુખની વાત કેહું, બેલન ? ” તેણીએ તરત રડી દર્શને કહ્યું; “ હું એ વાત તુંને કેહવાને વાસ્તે તો ક્યાર ક્યારમાં પડીતી, કેમજે જમજમાં તે એ લાંબું તાહેલું કેમ લખી શકું ? ”

“ પણ છે શું ? ”

“ જ્યાં રેવન્સકલીફની મોહકાંજુ છે, ” તેણીએ દુખથી ને નાઉમેદીથી જખમાતાં કહ્યું; “ તું જાણેછ તો ખરી કે આજે સાત સાત મહીનાઓ થયા તેણે મને ઉમેદો પર ટીગાવી મેલીતી, અને હું તો એમજ જાણુતીતી કે તેના આચારવિચાર તદન નેક ને પ્રમાણીક હોવા જોઈએ—”

“ઓ, ત્યારે શું નહીં?” મેં લગભગ ગુસ્સામાં અને મસ મોટી તાબુખીથી પુછ્યું.

“નહીંજ; સાંભળ તો ખરી,” જુલ્યાએ જવાબ કર્યો. “એ માહરાં મમાપપાની રાજીરજાવંદીથી આપણે ઘેર અવારનવાર આવતો જતો થયો હતો તે તો તુંને ખબર છે. અલગત, તેઓને બી એ ગમતું હતું. અર્થતો એ બીજો દીકરો છે પણ ઉંમરની અવધ પુરી થયલી હોવાથી બીલકુલ સ્વતંત્ર છે, અને ખુદ એ એની પોતાની મામેદારીની મીઠકત ને કાલો ધણો મોટો કેહવાએ છે, એટલે એવો એક જમાઇ મેલવવા કાણુ માએઆપ નારાજ થાય? મને બી ગમતુંતું. ખુદ સાહેબ છે કે એ પૈસા વગરનો હોતો તોબી હું એને એનાં પોતાવત માટે એટલાંજ હેતથી ચાહને એવો મને ગમી ગયલો છે. વળી એક લંડની પરણેતર થવાના ને એક લેડીનો ઠારોનેટ પેહવાના લોભથી મને બ્યાદા ખુશી ખરપા નહીં થઈ હતી એમ કેહવાના બી હું તું વાહલી બેહેન આગત ઢોંગ કરવા ચાહતી નથી.”

“વારં, પણ હવે વાંધો શું પડ્યો?”

“સાંભળ; અમે લોક રેન્સગેટ જવાનાં છેએ એમ એને મેં કહ્યું ને કહ્યું પોને બી સાથે આવવા માંગ્યું, ને એટલી માહરે વારોની એની લાગણી જોઈ અમે બધાં ખરાં દીવથી ખુશી થયાં. ત્યાર પછી પોતાના માડીધોડા બી સાથે પોને ત્યાં લાગ્યો, ને ત્યાંનું “પેનેરોમા હોટેલ” જે ફક્ત બેડેઆંઓનુંજ છે ત્યાં ધણુ બપકામાં રહેલો હતો. અમેને મળવા તો રોજ આવે, બદકે આખા આખા દાહડાનો ધણો મોટો ભાગ અમારી સાથેજ ગુજરે. એમ પંદર દાહડા તો અમારા ધણી મોજમજદના મજેહના ગુજરી ગીયા, ને પછી એક સાંહજે અમે બે અમારાં મજાનમાં એકજાં પડ્યાં ત્યારે એણે અંતે અમે જે ચાહતાં હતાં તે વાત છેડી—પણુ તે કેમ? ઓ, હું ચાહુંછ કે તેણે તે ગલીય વેણુ કહીને માહરી ઉમેદનો અમલો એકજાં ઝટકે જમીનદોસ્ત નહીંજ કર્યો હોતો.”

“પણુ તેણે કહ્યું શું?”

“પેહલ્લાં તો તેણે એવીજ દપથી વાત છેડી કે મને કાંઈ વેહેમ વટીક નહીં થયો,” જુલ્યાએ આંસુઓ વચ્ચેથી જ નરારી રાખ્યું, “અને હું તો તેટલો વખત પોતાને આખી દુન્યામાં સાથી વધારે સુખી ને સાથી વધારે ભાગ્યશાલી સહમજવાની થાપ ખાઈ ગઈ; પણ પછી તે કદમ કદમ આગલ વધ્યો. તેણે મને સમજાવ્યું માંડ્યું કે આખી દુન્યામાં માહારાથી બ્યાદા તે કાંઈને બી ચાહતો ન હતો, અને જે મને ખોલી બેસે તો તે પોતાના જીવનેજ ખોલી બેસવા જેવું થાય, મમર તેનાં તુમાખી માતપીતા એક એકટ્રેસ—ને તે બી વળી નાયતારી—જોડેનાં તેનાં લગનને કદી બી પોતાની બહાલી આપેજ નહીં. ‘હવે તુંજ વીચાર કર, જુલ્યા, કે હું તે લોકને નારાજ કરીને તાહરી સાથે પરણીજ કેમ શકું?’” તેણે મને સમજાવ્યું. “લોક એમ જાણેછ કે માહરી મીઠકત અને આવક વાસ્તે હું ઉંમરે પોંહચેલો હોવાથી હું હવે સ્વતંત્ર છેઉં, પણુ ખરેખર તેવું તો કાંઈજ નાં. માહરાં માઆપ ચાહે તો મને પણ એ પછને વાસ્તે મોહતાજ બનાવી રવડાવી મેળી શકે, ને તેથી માહરે ધણું સાચવી-ને કામ લેવાનું છે. વળી લગનની જુસરીમાં બધુચળ શું? એક નામની મન સમજ-વાની ક્રિયા છે તેજ કેની? તે ખમર શું આપણે નહીં સાથે રેહીને મોજશોખ ને

અમનચમનમાં જીવી શકશું?” એવું એવું તે મને સમજવા લાગ્યો, ને હું તો તે સાંભળતાં પથ્થરજ થઇ ગઇ! બધી માહરી ખુશાલી એક લેહનમાં નાશ પામી, અને માહરી તમામ ઉમીદોનો અમલો પાણાના કાડના એક ડુંકારવા કીલ્લા માફક એક લેહનમાં જમીનદોસ્ત થઇ ગયો!”—અને વળી તે રડવા લાગી.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

મેં તેણીને બની શકતો દીલાસો દીધો. અલગત એવીજ કાંઈ બદમાશીની વાત સાંભળવા હું તૈયાર હતી, તે છતાં ખરેખર તેમજ અનેક જાણતાં મને પોતાને બી તે લુચ્છ ઉમરાવપર હદ વનાનો ગુસ્સો ને ધીક્કાર ઉપજ્યો, ને હું પોતે પણ ઘણી ગમરાઇ ગઇ. એમ છતાં મેં જીલ્લીને પેટમાં ચાંપીને સધ્યારાજેશું ઘણું એક કહ્યું. મને ખરેખર લાગ્યું કે તે એક “લેડી” થવાને કશીજ રીતે નાલાયક નહીં હતી. તે વીસ વરસની તારણી જોમનના બહારમાં પતની સીધી ને ઉચી કંઈ એટલી બધી તો ખુશસુરત ને દીલકશ દેખાતી હતી! વળી એવી બચી, સાચી ને નેક હતી કે તે જે ઘેર જાય તે ઘેર શાભાવે એ હું કશા પણ સંદેહ વગર માનતી હતી, માટે તુમાખી ઉમરાવ કુટુંબનાંજો હુન્નરમંદ ગરીબોનો એટલી હદ સુધી અનાદર ને તુચ્છકાર કરે તે ગેરઇનસાફબરી સીતમગુનરી સાંમે માહરું જીમર જાણે નાસખરપણાનું બંડ મચાવી રહ્યું!

“હવે કેહવાનું થોડુંજ છે, વાહલી,” માહરા અનેક તરાંહના દીલાસા ને સધ્યારાથી પોતાનાં દુખી મનનું થોડુંઘણું સમાધાન કરી લઇ ગરીબ મુદ્યાએ આંસુઓ નુછતાં આગલ કહ્યું; “જેવી તેની એ અપ્રમાણીક વાસના વાસને માહરી સંપૂર્ણ ખાત્રી થઇ કે હું જાણે ઉંઘમાંથી ઝમકી ઉઠી હોઉં તેમ ચમકી ઉઠી, અને મેં એકદમ તેને ઘેરમાંથી જતો રહેવા હુકમ આપ્યો. મને તે વખતે એટલી બધી હીંમત ને એટલો બધો ગુસ્સો આવીજ કેમ શક્યાં તેજ મને તે પછીથી હંમેશાં હું વિચાર કરું ત્યારે અજમા કરેલું! તે તો ગમરાઇજ ગીયો. તેણે એવી હડધુતની કરીજ વડી રાખેલી નહીં. તે તો કંઈ એમજ સમજેલો કે હું તરતજ દીલની ઘણી ખુશીની સાથે તેના એ બધા ગલીચ વિચારોને એકમત થઇ જવશા! તેણે, તેથી, ગમરાઇ જઇને પછીથી મને શાંત કરવા—બહકે માહરી “ભુલ ખતાવા”—ને છેલ્લે તો માહરી માંક વટીક માંગવા ઘણા પછડા મારવા, પણ મેં તેને એક બી તકજ આપી નહીં, ને બ્યારે મેં જોયું કે તે નથી જતો ત્યારે પછી હું પોતેજ ઉઠીને ઘણા ગુસ્સામાં આગુના એક ઓરડામાં જતી રહી, જેથી ફરજવાત તેને ત્યાંથી ચાલતો થવુંજ પડ્યું. ત્યાર પછીથી મને તો એમજ લાગ્યું કે હવે હું જીવતાનીજ નથી, ને રડતાં રડતાં માહરી આંખ બી સુઝી આવી. તેવામાં મમાપપા ઘેર પાછાં ફર્યાં, ને મેં બધી હકીકત તે લોકને ખ્યાન કરીને કહી, જે વખતે તું માહરા પપાનો ગુસ્સો જોતો તો થયરીજ જતો! તેવણે બીચારાં માહરાં માયને ઘણાંજ ધમકાવ્યાં જે મેં ના કહ્યું જે એ ખરી વાત હોયજ નહીં ને એ કદી થવાનુંજ નથી તે છતાં તેં એ પોરવાનો પગ માહરાં ઘેરમાં ઘાલ્યો ને અંતે આએ ખરીલામ થયું! તેવણે તો કેહજે હું ઘણું સારી રવેસે સમજું છ કે એ નામે મોઢા બધાજ

કામે ખોટા ને જીકા ! પછી તેવણે તરતજ ટેબલ આગળ ખેરીને એક સખખત ચીઠ્ઠી તેની પર લખીને મોકળા આપી જે હવે પછી જો તું માહરી દોકરીને જરા ખી મલશે કે ઉત્તેજન આપશે તો હું તુંને બેહોરમત કરશ ને પુછી શકશ, ને પછી ખીજેજ દાહડે અમે સમજ્યું જે તે રેન્સજેટનું પર્ષ છોડીને એકદમ લંડન જતો રહ્યો.”

“અને પછી કંઈ કાગલપત્ર ?”

“હા, ડીઅર. થોડેક દાહડે માહરી પર એક કાગલ આવ્યો, જે મેં ખી ખોલ્યા વગર લખ જઈને પપાને બતાવ્યો, ને તેવણે તે બીડેકો ને બીડેકો એમ ને એમ એક કવરમાં નાખી તેનું સરનામું કરીને નોટપેડ પાછો મોકલ્યો. પછી વળી માહરાં મમાને નામે થોડુંએકે ખીજે કાગલ આવ્યો તે ખી એમજ અમે પાછો વાલ્યો, ને ત્યારથી આજની ઘડી સુધી એ વાતપર સેવટનું ઢાંકણું વળેલું છે !”

“હા, પણ ત્યારે એટલું બધું થયું ત્યારે તેં મને લખ્યું કંઈ નહીં ?” મેં લગાર દપકાથી પુછ્યું.

“શું લખ્યું, અલન ?” તેણીએ ઘણું દુખથી કહ્યું; “હું તાહરી પર ફક્ત તાહરાં કાગળના જવાબમાં જીવ પર જોરાવરીનાં ટુંકા ટચ કાગળો લખતી હતી. આખી દુન્યા મને અકારી લાગતી હતી, ને હું માહરાં એરડમાં બરછને એકત્રી એકત્રી રડ્યા કરતી હતી. હું તુંને લખીને શું કરું? તું ખીચારી જરા મેજ કરવા ગયલી ત્યાં તુંને ખી દુખી કરીને શું કરું? વળી એ કંઈ જેવુંતેવું ને થોડુંઘણું દુખ હતું જે લખીને જાહેર કરી શકાએ? હું જાંણું મલશું ત્યારે બધી વાત કરશું, ને ક્યારે મહીનો બલી જાય ને પુરો થાય કે આપણે પાછાં મલ્યે તે વારને, હું તો મેં તુંને કહ્યું તેમ, ક્યારક્યારમાં પડી હતી !”—અને મને ત્યારે કપુત્ર કરવુંજ પડ્યું કે મને નહીં લખવા વારને તે વાદલી બેહેન તદ્દન વાજખી હતી.

તે પછી મેં પેલી માહરાં તરફની વાત કહી. એ લૉર્ડ ફ્રેડ્રીક રેવન્સકલીફ મને એક દાહડે અચખ્ય લંડનમાં રેતા પર મલી ગયો, ને માહરાં કાગળમાં તેનું કાગલ પાસ કરવા માંગી લેવા પડ્યો હતો તે બધી વાત મેં કહી, જે જીવીએ ઘણાંજ મંબાર ધ્યાનથી સાંભળી.

“સારું થયુંની મેં તે કાગળ નહીંજ લીધું તે? નહીં તો તાહરાં પપા જરૂર માહરી સાથે ગુસ્સે થતે,” મેં ફીકરમંદ કહ્યું, અને તે બલાં કુટુંબની એ સધળી નેપાની વાત સાંભળતાં માહરાં જીવ ખી બધો ખાગ ખાગ થયો.

પણ મને લાખ્યું કે લૉર્ડ રેવન્સકલીફ માહરી મારફત ખી એક કાગળ તેણીને મોકળવાના પછાગ મારવા એમ જાણતાં આશા ફરી એક વાર જવાંન જીવીનાં જીગરમાં ઉછળી નિકળી, ને મેં જરા દખાંણુ કરી તેમ હતું કે નહીં તે પુછ્યું ત્યારે તેણીએ નીચી નમ્રે કહ્યું, “તુંને નહીં લાગતું, વાદલી, કે જ્યારે એક કાગળ એનું માહરાં વાંચવામાં આવે તે વારને એ એટલાં બધાં વળખાં મારેછ ત્યારે કદાપી તે માંશીપત્રજ હોશે? કદાપી પોતાની જીવ એણે પછીથી મંદ હોય ને એ પરાતો હોય, ને હવે ગમે એ જોખમે ખરેજ રસ્તે ને ધજજતદાર કીસમે કામ લેવા આહતો હોય ?”

“અલગત બનવાનો છે,” મેં કહ્યું, “પણ ધાર કે તેમ બી હોય તો શું તું હજી તેને કબુલ કરે ખરી? એટલો બધો શું એ જવાન પર તાહરા ધ્યાર છે?”

જુલીએ જવાબ કર્યો નહીં. તે માથું નમાવી ખામોશ રડવા કીધી. એજ તેનો મુગો જવાબ હતો, અને મેં તેને રડવા દીધી.

“હું તેને જુલી જમ શકતી નથી,” તેણીએ જરા વારે માથું ઉંચકી કહ્યું; “મેં ધણી કોશેશ કરી પણ હું તેને માહરા ખ્યાલોથી મુતલગ અલગ કરી શકતી નથી, અને હવે તાહરી આંખે કહેલી વાત પછી તો મને લાગેછ કે પપાએ બધાંજ એનાં કાગલો પાછાં ફેરવવામાં ખરેખર જીવ કરી. કાંઈ નહીં તો મમા જોયું કાગલ તો વાંચવું હતું?”

“માહરી વાહતી જુલી,” મેં સહમજ આપી, “તું ધીરજ રાખ. માહરાં મત મુજબ તાહરા બધા પપા એ બધાં કાગલો પાછાં ફેરવવામાં ઘણાજ વાજબી છે. જો તે ખરેખર ખતાતોજ હોશે ને પ્રમાણીક રવેસે તું વાહતીને પાછી મેલવી પોતાની કરવાજ ચાહતો હશે તો શું કાગલોથી ઉમટી કાસમે બીજો રસ્તો તે કામ એ નહીં લઈ શકશે? તે કોઈ સારા દોસ્તોને તેમ હોશે તો વચ્ચે નાંખશે, વાસ્તે નાહક તાહરા જીવને એ વગર અગતની રંજ ના થવા દે.”—અને એ માહરી તકરારતું વાસ્તવીકપણું બલી જુલ્યટ મોકળાં મને તરત સ્વિકાર્યું. એમ છતાં તે હવે એજ ઉમીદમાં માનતી થઈ કે રેવન્સકલીફ જરૂર કરીને મેં કહ્યું તેમ દોસ્તોને વચ્ચે નાખીને બી તેને શોહોધનો આવશે, અને ત્યારે તેને નાહીમત કે નાઉમેદ કરવા મને ગમ્યું નહીં. હું, અલગત, તેવું કશુંજ માનતી ન હતી. હવે માહરા વિશ્વાસજ એ જવાનપરથી હટી ગયો હતો. મને તો પેહલાથીજ વિશ્વાસ ન હતો. ગમે તે હોય, પણ તુરતવેલા જુલી ધણી સધ્યારો પાંમેલી મને “ગુડ નાઇટ” કરીને માહરા કનેથી તે રાત્રે પોતાના ઓરડામાં ગઈ એ તો ખરું.

બીજી રાત્રે તો નાટક હતો, અને “રોમ્યો—જુલ્યટ”જ પાછો સ્ટેજ કરવાનું દિવસો આગમયથી જાહેર થયલું હતું, કે જેમાં માહરે “જુલ્યટ” તરીકે દેખાવ આપવાનો હતો. એ ખેલ અને એ “કોરેક્ટર” મને ખાસ પ્રિય હતાં. હું સ્કુલમાં હતી અને જ્યારે કે કોઈ બી દાહડે હું જુલ્યટ તરીકે સ્ટેજ પર ઉતરજ એવો મને દુરનો સ્વપ્નો એ ન હતો ત્યારે પણ એ નાટક હું ઘણી મોજથીજ વાંચતી, અને ખાસકરીને જુલ્યટનો પાટ અને તેનું મોહોત માહરાપર ઘણીજ ગંભીર અસર ઉપજાવતાં. એટલામાટે આગલ કરતાં બી હવે વધતા વિશ્વાસથી, તેની અસરોની રોરગમાં દાખલ થઇને, મેં એ પાત્ર તે રાત્રે અજાન્યું, અને તેમાં મેં મોટી નામના કરી.

હીએટરનું ખુણુંખુણું લેવાયલું હતું, અને જ્યારે હું સ્ટેજ પર નિકળી ત્યારે મેં એક બોક્સમાં પાર્કસવાલાંએને, બીજામાં લેડી લીલાની પારડીને, ત્રીજામાં રેવન્સકલીફને તેના દોસ્તો સાથે એમ બધાંને ફરતાં ફરતાં ગોઠવાયલાં જોયાં. મને તો લાગ્યું કે કહેર બી ત્યાં હતો, અને જોકે તેની શીઠા સુરત હું જોવાને મુતલગ ખુશી ન હતી તોપણ જ્યારે કે માહરે બોલવાનું ન હતું ત્યારે મેં માહરી નજર બધા બોક્સીસમાં લગાર વધતી ધીરજથી દોઘતી,

અને સારાં નસીબે મેં તે મંગલમુરતને કહે બી જોયો નહીં, જેથી હું માહરાં મન સાથે રાજી થઈ.

એ રાત્રે હું રોજપર જરા પણ બીહીધી નહી. માહરા અવાજમાં પણ પેહલ્લાંથીજ હવે તો પુરતી મજબુતી હતી, અને તે જરા એ ધ્રુજ્યો નહીં; અને દરેક દેખાવની સમાપ્તિએ હું “વીંગ”માં જતી એટલે તાલીઓના મસ મોટા ગગડતો થતા, જે પુરવાર કરવાને પુરતું હતું કે માહરાં કામથી હું તમાસબીન વર્ગને પુરતો સંતોષ આપતી હતી, જેથી હું માહરાં મનમાં ઘણી હરખાતી અને મગર થતી હતી એમ કેહેવશ તો વાંચનાર મને શું આપવડાઈ કરવા વારતે દોષીત ઠરાવશે ?

અને અવધી તો ત્યારેજ થઈ કે જ્યારે ઝેરની શીરોષ્ઠ સાથે હું તખ્તા ઉપર આવી. હું તે વખતે જાંજો અંજન પરસી હતીજ નહીં! માહરેં રૂઢ ખરી જીવ્યટ કેપ્યુલેટમાં જઈ સમાયું હોય તેમજ મેં તે ભાગ મોટી અસરકારક રવેસે બજવ્યો, ને ટાંચણી પડે તો સંભળાય એટલાં તે શાંત “હાઉસ” વચ્ચેથી ફક્ત છોકરીઓ ને અપળાઓનાં એઅટકાવ દયકાંનાજ અવાજો સંભળાતા થયા! અરધાં હાઉસની આંખે રૂમાલ હતા, ને ઘણીક મીઠી ચરમો આંસુ ખેરવતી હતી એ જોવાતું ઘણુંજ અસરકારક લાગતું હતું. વધારે રમુંજ તો એ હતું કે હું પોતેજ ખરાં આંસુઓએ ઘોધમાર રડતી હતી! રોમ્યો મરી જવા પછીનું તેની લોથપરતું માહેતમ મને પોતાને તે બનાવની અસરમાં દાખલ કરીને રડાવતું હતું, અને હું પોતે રડીને લોકોને રડાવતી હતી!!

હવે ખેલ ખતમ થયો ને ટ્રોપ ઉતર્યો, કે જ્યારે વીંગમાંજ માલેક મીં રીચર્ડસ હસતો ને નમતો, ખુશખુશાલ, માહરાપરથી થોડો થોડો થઈ જતો મને મુજારકબાદી આપવા આગલ ધસી આવ્યો, અને ત્યારે આ દોરંગી દુન્યા ખરેખર કેટલી મતલબની છે તે ખ્યાલ થતાં હું માહરાં મન સાથે હસ્યા વના રહી શકી નહીં. હું જ્યારે માહરી નાચાર સ્થિતિની ગરીબાઈમાં મીસીસ નોરમન સાથે અત્રે નોકરી સેવા આવી હતી તે વખતના આ આદમીના તુમાખ અને ટેકમાં અને હાલની તેની માહરા જેડેની નમ્રતા અને મીઠાસમાં બેહેસ્ત દોજખ જેટલો ફેર હતો!

બધાં માહરી આસપાસ ફરી વધ્યાં. નોરમનવાલાં બી માહરી વખાણમાં ખચ્ચીતકરીને જ્ઞેશવંતાં હતાં, અને બધાં અંકટર્સ તથા અંકટ્રેસીસ—ખુદ માહરા જેડે રોમ્યોનો પાટ કરનાર માહરો ગોડયો પોતે પણ—તેટલાંજ દીસસોજ હતાં. કોઈ બેદીલ કે અરધાં મનતું તો હતુંજ નહીં!

અને એ દરમ્યાન વળી લોકોનેા ધુજરો બાહર કાંઈ સમી કે દપટ પડી ગયો ન હતો. “જીવ્યટા” “મીસ ત્રેફર્ડા” તથા “રાતો ગુલાબા” વિગેરે બધાં બુમરાંજીથી જાંજો બેજાશી આવી જતી હતી, અને અંતે તેથી મીં રીચર્ડસે પાડો ટ્રોપ ઉંચકાવ્યો ને તે મને હાથ આપી કુટલાઈટ કને લઈ ગયો. એ વખતે માહરો ગમરાત તેમજ માહરી ઓશક પાછાં મને સતાવતાં થોડીક પલ માહરી પર ગાલેખ દોડી આવ્યાં. હવે હું પેલી માહરા પાટની

હીંમત ટકાવી રાખી શકી નહીં, અને તે દરમ્યાનમાં માહરે માથે જે તાલીઓનો ભેજવંતો ધમધમાત ઉતર્યો અને ધુલોના ઢમ આવી પડ્યા તે જોવાનોગ હદ સુધી મનહર હતું !

મગર મીઠી રીઝડે મને ધુટલાછટ આગલ રજુ કરી તે વખતે તાલીઓનો ધમધમાત અને ધુલના ગજરા ને તુરાઓનો રોજપર વરસાદ વરસ્યો તેટલાંથીજ કાંઈ પુરું થયું નહીં. સાથે ધણીએક યુમે વળી એમ બી માહરે કાને આવી, “તુરાએ જોજો !” “તુરાઓમાં જોજો !”

પ્રકરણ ૨૬ મું.

એ શું ? હું ધણી અજબ થય. અત્રે નોકરી રહ્યા પછી ધણીકાપર એમ પુષ્પ-વૃષ્ટી તો લોકો તરફની થયલી મેં જોઈ હતી, મગર કોઈ બી વખત એ જાતના અવાજે થયલા મેં સાંભળ્યા ન હતા. એટલા માટે જ્યારે પછીથી ડ્રોપ પાછો ઉતર્યો ને હું માહરા ટ્રસીંગરમમાં પોશાક બદલવા જતી રહી ત્યાં મેં એ વાતનો ખુલાસો શોધ્યો.

મેં કહ્યું તેમ જુલો એ દાહડે નવરી હતી, માટે જેવી હું ટ્રસરમમાં ગઈ કે તે મને મદદ થવા ને તાહેલાં કરવા પોતાની ખુશીનું માહરી પુડે ચાલી આવી, ને તરતજ તે પછી એક આદમી વળી એક “ટ્રે”માં માહરા પર ફેંકવામાં આવેલા તમાસગીર વર્ગ તરફના હારતુરા બધા જમા કરી લઈ આવ્યો, એટલે મેં માહરી “મેડ”ને રખસદ કરી. માહરી પાસે જુલો હતી એટલે તેની ખીદમત ને મદદની મને જરૂર ન હતી.

અને એ રીતે અમે એકલાં પડવા પછી પેલા “તુરાઓમાં જોજો”ના જે અવાજે થયા હતા તેનો મેં જુલોને ખુલાસો પુછ્યો. તે હસી. “એમાં અજબ થવાનું કે નવઈ જેવું કશુંજ નથી, અલન,” તેણીએ સમજાવ્યું; “નાટકની કારકીર્દીમાં એ તો ધણું સાધારણ છે. તમાસગીર વર્ગ કોઈ બી નામી બેકટર કે બેકટ્રેસપર કુરઆન થાયછ ત્યારે વીંટી, ક્રુચ કે એવી બેટસોગાદો તુરાની છેક અંદરથી ખોસીને તે લોક રોજપર નાખેછ, ને તે રાહમત નહીં જાએ, તેથી એ મુજબ પછીથી યુમે મારીને ખાસ ચેતવણીઓ આપે છે. ચાલ આવ, આપણે જોઈએ.”—અને પેહલોજ તુરો ઉપાડતાં તેણીએ પુકાર્યું, “ઓ લે, આએ એક બીલ્યાંલુની વીંટી છે !”

મેં તે જોઈ. ધણીજ નાજુક બનાવતની દેખીતી એક કાંમતી નંગની તે એક હીરાની વીંટી હતી. મોઢાં બાંધુ તરફનીજ દેખીતી રીતે તે માહરા જોગી વખાંલુની બક્ષેશ ને ધનામમાં આવી હતી, કેમજે તુરાની એક ડાંખલી સાથે સુંદર રીખનથી તે કસીને બાંધી લીધેલી હતી. વળી બીજા એકમાંથી એક બ્રેસલેટ નીકળી. ધણીજ મળહની અને બારી હતી. ત્રીજા એકમાં સેડીનમાં વીંટાલીને છેક અંદરથી છુપાવેલી બીજી વીંટી હતી, અને એક કાપલી પીન કરી હતી, જેપર “આખાં ઑડયંસને રહાવી શકનાર નામાંકીત દેજેડયન મીસ દ્રેફડને

વખાંણુનાર એક બેઠેન તરફથી " એ બોલો હતા, અને જેઓ સેહેલથી એવી કીંમતી બેટ સોગાદો આપી શકે તેઓની એ નાણુકાતબરેલી ઉદારતા હું માહરાં મનથી જાળવળ વખાણ્યા વના રહી શકી નહીં.

હુંકમાં, એમ અમે બધા તુરા જોતાં ગયાં. ઘણાખરા તો અલગત ખાલીજ હતા, પણ કોઇકમાંથી કંઈ ને કંઈ મલતું. એમ કરતાં એકમાંથી તો એક ચીઠી નીકળી, ને તાણુખ—તે તો જુલ્યાનેજ શીરનામેની હતી! તે કવર પર " મીસ જુલ્યા નોરમન—C/o મીસ દેફ્રડ " એમ શીરનામું કરેલું હતું !

તે જોતાં ને માહરા હાથમાંથી લેતાં જુલ્યાટના હોઠ દીસ્તી રીતે ધુળ્યા, ને તે ધીમે સ્વરે બોલી, " રેવન્સકલીફની છે. હું એના હરફે ઓળખું છું."

હું ખરાં દીલથી નારાજ ને ગુસ્સે થઇ. તેને એમ મને આડકત્રી રીતે હથ્થાર બનાવતો ને માહરી મરજી ઉપરાંત માહરીજ મારફતે એ ચીઠી ખજાદ થઇ જુલ્યાને રવાના કરવાનો હકજી શું હતો ?

" હું ઉમીદ કરું છું કે એ ચીઠી વાંચવાની તું નાદાની નહીંજ કરશે, વાહલી બેઠેન," મેં નરમાસથી કહયું; " એ જામને તું મીઠો નોરમનનેજ આપી દે."

" ઓ અલન, તું કેટલી સખખત થાએછ ! " જુલ્યા જવાબમાં લગભગ રડી દેઇને બોલી; " તાહરી જગ્યે હું હોતે તો હું કદી બી તાહરી સાથે એટલી ઘાટકી નહીં થઇ શકતે !"

" માહરી વાહલી બેઠેન, મને માફ કર," મને ઘણું લાગી આવ્યાથી મેં કહયું. " ખરુંજ માન કે હું તાહરાં બલાંમાં છેઉં. જો એ કાગલમાં કંઈ બેલુંદું હોશે તો પછી તું પરતાય તેથી હું તો એ સદ્ગાહ આપું છું."

" પણ ચાલ, વાહલી, હું એ તાહરા દેખતાંજ બોલું છું ને વાંચું છું, ને તુંને પ્રામીસ આપું છું કે અંદર સાફ કે માફું ગમે તં બી હોશે તે પછીથી પાઘરું હું માહરાં મમા પપાને હવાલે કરશ," તેણીએ માંગી લીધું, ને એ કેટલીક હદ સુધી વાગબી હોવાથી હું અંતે એકમત થઇ. પરીણામમાં જુલ્યાએ તે કવર બોલ્યું. અંદર એક ચીઠી હતી જે ઘણી ટુંક હતી. જુલ્યાએ તે વાંચી, અને ઘણાં પરમ સુખ ને મોટા હર્ષથી લાલ્લ થતાં તે મને પછીથી વાંચવા માટે પાસ કરી, તે મેં વાંચી. તે આ મુજબ હતી :—

" મેં જે ગલીય ઓફર તને કરી, ડીયરેસ્ટ જુલ્યા, તે વારતે પછીથી હું જાળવળ પરવાયોજ, ને તાહરી ને તાહરાં નેક માતપીતાની હું દીલોળનીબરી હજારો માફી ચાહું છું. ખરેખર તો એ તમારા લોકની નેકીથી તું મને હજારો ઘણી વધારે અઝીઝ થઇ પડીજ, ને હું તાહરા વગર જીવીજ શકતો નથી. હું તુંને, તેથી, પરણીને લગનના પાક હકથી માહરી મોહરદાર કરવાની કાકલુદી સાથ રળ ચાહું છું."

સદા તાહરો, ફ્રેડીક.

હું પોતે પણ આ વાંચી કાંઈ થોડો સંતોષ પામી કે થોડી ખુશી થઈ નહીં. હું વાહલી જુલ્યટને હેતથી બગતગીર થઈ, ને સૌથી પેહલ્લી તેણીને મેંજ મુઆરકઝાદી આપી.

“હું તો જાણતીતીજ !” —અને જુલ્યટથી હવે ખુશીની મારી હયાઈ હસાઈ જવાતું હતું ! ખરેખર, તે વખતે તે જેવી દીલકસ અને સુંદર દેખાતી હતી—પોતાના મોટા પ્યારનાં પરમ સુખમાં તે એકદમ જેવી તેજસ્વિ થઈ નીકળી તેટલી બધી ખુબસુરત મેં જાણે અત્યાર આગમચ તેને કદી જોઈજ ન હતી ! “હું તો જાણતીતીજ કે એવજુ આપંદા એમ લખશે. માહરો તો ખાત્રીજ હતી, ને તેથીજ આએ ચીડી મને વાંચવા દેવા મેં તાહરી પાસ એટલી બજાઈથી માંગી લીધું, અંતન. હવે માહરાં માએબાવા બી ધણાં ખુશી થશે, ને હવે ખુદ ચાહશે ને ખુદ કરશે તો સૌ સાંજંજ થશે.”

“આમીન !” મેં ખરાં દીલથી પડવા કર્યો.

એ પછી હું નાટકનો ટ્રેસ બદલીને માહરાં પોતાનાં કપડાંમાં તૈયાર થઈ તે દરમ્યાન અમે એજ વાતનાં તાહેલાં મારતાં રહ્યાં. જુલ્યા ધણીજ ખુશી ને સુખી દેખાતી હતી, અને તેણીને સુખી જોવાનું માહરે વાસ્તે પણ ખરેખર ધણું સુખમરેણું હતું.

હવે અમો ઘેર પાછાં ફર્યાં, અને ત્યાં આવ્યા બાદ મેં મને તુરાઓમાં મથેલી બેટ સોગાદમાંથી કાંઈ બી કમુજ રાખવા નોરમનવાલાંઓને ધણા આગ્રહપૂર્વક વિનંતી કરી, પણ તે લોક એકનાં બે નહીં થયાં. “તાહરી મતામાંથી અમો ફાલો મેલવ્યે તેનું કાંઈ કરજુ ?” ધરઝા મીં નોરમન ખુશ મિજાજે હસીને તકરાર કરતા હતા.

નજદીક પચાસેક તુરા એ રીતે રોજપર ફેંકવામાં આવ્યા હતા જે માંહેલા દસેકમાંથી ઉપર મુજબ ન્હાતી મોટી બેટો નીકળી હતી. ધણીખરી તો ન્હાતી કીંમતની હતી, પણ મેં કહ્યું તેમ ચારેક ખરેખરી કીંમતીજ હતી, ને તે માંહેલી એક દેખીતી મોંઘી બ્રેસલેટ મેં ધણી બજાઈ થઈને જુલ્યટને પેહડાવી.

એ પછી જુલ્યટે ઓશકાતાં શરમાતાં પોતાનાં બલાં માતપીતાને પેલી લૉડ રેવન્સકલી-ફવાલી ચીઠ્ઠી આપી, અને બધી હકીકત કેહવા મનેજ અરજ કરી, જે મેં કહી. અલખત, તે ચીડી તેના માતપીતાની રાજ વમર વાંચવા મેં મના ફરમાવી તે કાંઈ મેં કહ્યું નહીં, પણ તે વળી બલી જુલ્યાએ પોતેજ કહી દીધું. વળી વેકેશનનાં દરમ્યાનમાં તે મને રસ્તામાં મલ્યો ને મને એક ચીડી માહરાં કઃગતમાં બીડવા કહી ત્યારે બી મેં સાફ નાજ કહ્યું તે બી વાત તેણીએ કહી, ને મીં નોરમને ત્યારે માહરી ધણીએક તારોફ કરીને એક બાપનાંજ હેતથી મને પેટમાં ચાંપી.

તે પછી તે મામાપે પોતે તે ચીડી વાંચી, અને તેઓ ધણાં સંતોષ પામેલાં દેખાયાં. “હવે બરાબર છે,” મીં નોરમને ખુશાલ તખ્તપથી કહ્યું; “હવે એને આપરે સહવારે જવાબ લખશું ને મલવા બોલાવશું, ને પછી જે નકકા કરવું હશે તે કરશું.”

પણ હું જ્યારે સુવા ગઈ અને તે રાતના એ બનાવ પર મેં જ્યારે ઉંઘ આવવા પેહલ્લાં પડી પડીએ લાંબી નીલાહ દોઝરી, ત્યારે ખરું પુછે તો મને લૉડ રેવન્સકલીની

ચાલથી ઝાઝું રાજ થવાનું મલ્યું નહીં ! જે એટલી હદ સુધી હલકત થયો કે લગનને એક ખુસરી જણાવી હતી કાઢતાં પણ ખંચાયો હતો નહીં, ને એક મલીય ઝાંઝર જુલોને કરતાં પણ લજવાયો હતો નહીં તે એટલો જલ્દી એમ સુધરીને સીધે રસ્તે ઉતરે એ માહરા માનવામાંજ આવતું ન હતું. વળી જે કદી એ તેની લાગણી ખગંજ દીધતી હતી તો કાંય નહીં કોઈ એ સારા માણસને વચ્ચે નાખ્યા, ને ભરસેદાર કીસમે તેવી જેખમદારી કાઢને આપીને પછી તે લગનની ઝાંઝર કરતો પોતે આવ્યો ? મને એ રીતે હજી શંકા થયાજ કરતી હતી, પણ તે કેહવા કે જાહેર કરવાને મને લાગ્યું કે જુલ્યટ સાથનાં માહરાં એટલાં ધરવટ ને ધરોળા છતાં મને કોઈજ અધીકાર ન હતો. જે હું માહરાં અનુમાનોમાં માહરી નાદાંન અક્ષમે જીવજ કરતી હોઉં તો ? આટલી ઉલટમંદ ને ખુશાલ જુલ્યાને માહરાં એ બયબીત અનુમાનોથી ભડકાવી મેળું, ને પછીથી હું ખોટીજ પુરવાર થાઉં તો ? આખું ઘેર એ સમાચાર મક્કવાથી ઉલટમંદ ને ખુશાલ થયતું હતું તેમાં હું વીગનસંતોષી જેવી નવી નડતલ નાંખીજ કેમ શકું ?

સહવારે ઠરાવ મુજબ ઝાંઝરે ચીઠી ગઈ, ને તે પોંહચ્યા પછીના અરધાજ કલાકમાં તો તે ઉડ્યો આવ્યો. પોતાની સોહામણી જોડીની ફેટનમાં તે આવ્યો. અમે ડ્રાઇંગરમની પાસેના ઓરડામાં આરીઓ પર નાંખેલા પડદામાંથી ચીમાઢને ખંને જણીઓએ તેને જોયો. મીં ને મીસીસ નોરમન પોતે ડ્રાઇંગરમમાં હતાં. તેઓ અવજ તેને પોતે મત્રીને બધું ખૂંનરૂં કરી લેવાનાં હતાં, જેથી જુલ્યા જે અજબ જેવી ઉરફેરાયલી, શીફી ને ધુજતી હતી તેની આગજ તેને હીંમત આપતી હું હતી.

તે મીલાકાત ઘણી લાંબી થઈ. નજદીક પોણો કલાક તક તે કાઉનસીલ ચાલુ રહી, ને તેમ તેમ જુલ્યાના હોસકોસ જારતી લેવાઈ હુડાઈ જતા હતા. “શું હોશે ? એટલી બધી વાતચીત તે શું કરવી પડતી હોશે ? શું કંઈ એનું ખોટારું પકડાઈ ગયું હશે ? શું એની પાસે ખરેખર પૈસા નહીં હશે તેની કાંઈ તપાસવી આવતી હશે ?” તે તરફ ચલાવતી; પણ મેં તે બધી તેણીની શીકરોને હસી કાઢી, ને તેવામાં તો તે માઆપતી રમતથી જરાંન લોડ પોતેજ અમે હતાં તે ઓરડામાં ખુશાલ ધસી આવ્યો, એટલે હું તુરત ત્યાંથી ડ્રાઇંગરમમાં સદી ગઈ. મને એવા સંજોગમાં ત્યાં યોગ્યું કેમ શોમે ?

હવે હું ડ્રાઇંગરમમાં ગઈ ત્યારે મેં જોયું કે મીં ને મીસીસ નોરમન હજી પોતા-પોતાના કાનપર પડીને ઘણી ગંભીરતાથી કંઈ “ડીસકલ્” કરતાં હતાં, ને તેથી હું તરત પાછી હટી જઈને માહરા ઓરડામાંજ જતી રહેવા ગઈ, પણ મીં નોરમને તેવામાં મને જોઈને તરત રોકી. “આવ, દીકરા અંજન, અંદર આવ,” તેવજો મુરખમીગીરીથી કહ્યું; “તાહચથી અમારું ખાનગી છેજ શું જે તેની વાત ?”

હું, તેથી, ઉપકાર માનતી અંદર ગઈ.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

“લગન ઘણાં ચુપચાપ કરી નાખ્યા છોકરો બોંહોંસ લઇ બેઠોછ,” મીસીસ નોરમને તે પછી મને કાંઇક દીલગીરીથી કહ્યું. “અમાને તે મુતકગ ગમતું નથી. અમારી એકની એક—અમારે ત્યાં ક્યાં સાત પાંચ છે જે તેની વાત?”

“ખરો વાત છે,” મેં બી મનથી નારાજ થતાં કહ્યું; “પણ એવી એ ચોરી-છુપીનું કંઈ કારણ?”

“કારણમાં મને કંઈ ખોટારું તો લાગતું નથીજ, દીકરા,” મીં નોરમને સમજાવ્યું. “એક લેખે એ જે તકરાર કરેછ તેમાં બી વચ્ચે તો છે. એ કારણકટનનાં કાઉન્ટ અને કાઉન્ટેસ પોતાના તુમાખને વરે તો ઘણાંજ જાણીતાં છે. ખરેખરું માન પામેલું ને પુરાણી પાદશાહતનું એ ફેમેલી છે. હવે નાટકવાલાંઓને નામે હજી બી એ ઉપલાં સરકલનાં ઘણાંખરાં ઘેરમાં સુગ ભરાયલી છે તે તો બા આપુને કમુત્ત કરવુંજ જોઈએ. તે હેમકો એમ નથી જાણતાં કે તપાસતાં કે પાંચ આંગણાં થું સરખાંજ હોય? હવે એ રીતે કેહજે એના આપને તો નાટકને નામેજ ઝેર છે, વાસ્તે એ લગન આગમયથી જાહેર થયલાં જોતાં એ છોકરો ચાહતો નથી. વળી મોહકાંન એ છે કે એને એની પુછનો એક ફાલો મલેલો છે તે બી એવી સરને છે કે ૨૫ વરસની ઉંમર પેહલનાં જો એ એનાં માયઆપની મરજી ઉપરાંત ક્યે બી પરજી તો એને તેમાંની એક પાછ બી મલે નહીં. એ એવો ને એવો, તે ક્યે બી નાલાયક ખાંચરાંમાં ફસશે એમ એ વડીલોને બય થયો હશે, ને તેથી એના વિચારો ઘણાં ને પચીસ વરસની પુખ્ત ઉંમરનો થાય ત્યાં તુલક એ વારસો બી એને નહીં મલે તેની સંભાલ લેવામાં આવેલી લાગેછ.”

“પણ ત્યારે ચોખીજ કાંય નહીં જતાં? બલે લગન એ રત્ન થાય ને પછીજ કરો?” મેં સુચવ્યું.

“તે બી એ ઉલ્લુ માનતો નથી, ને ખરું પુછો તો મને પોતાને બી તે ઝાઝું ગમતું નથી,” મીં નોરમને જવાબ કર્યો.

“હજી તો તે વાતને કેહજે અદાર મહીનાનો વીલંબ છે,” મીસીસ નોરમને ટાપસી પુરી, “ને ત્યારે દાહડેવારેનાં બચ્ચાંઓને અદરાવીને એમ કંઈ રાખી મુકાએ? હું બી તે તો નાજ કેહુંછ. પછી પોરયો ફરોજ બેઠો તો? અમારો તો જીવજ નિકળી જાય કેની?”

“લગન તેથી ચુપકાદીથીજ કરવાનાં છે, ને એ જીદ લઇ બેઠોછ કે અદાર મહીના સુધી તે તદનજ ખાનગી રેહવાં જોઈશે,” મીં નોરમને સમજાવ્યું, “અને અમે જોઈએછ કે આવું એક ઝલકતું ભવિષ જે બચ્ચાંનાં બખમાં છે તે વાંધાસાંચા કરતાં સુંથાઇ જાય તેથી અમે અંતે એ બધું કમુત્ત કીધુંછ. બલે અદાર મહીના પછી માહરી દીકરી લેડી રેવન્સકલીફ તરીકે જાહેરમાં ઓળખાતી થશે. તેટલાં કિયા બી થઇ જાય તો કામ તો જ્યાં ત્યાંથી પાકકું થાય?”

“લગન ક્યારે કરવા ધાર્યાં છે ?” મેં પુછ્યું.

“પંદર દહાડામાંજ,” મીસીસ નોરમને જવાબ કર્યો; “એ કેહજો તેટલાં હું રપેશયલ લાઇસન્સ મેલવી લેવશ. ફક્ત આપરેજ જમને ક્રિયા કરાવી આવશું.”

“લગનની ક્રિયા કરનાર પાદરી કંઈ ને કંઈ લાલચપર પછીથી જમને એના અર્થ આપને એ લગનની બધી વાત જાહેર કરી દેશે તો ?” મેં સત્રાલ નાંખ્યો.

“તે બી એ તો કેહજો હું માહરી તદ્દન ખાત્રીનોજ આદમી લાવશ,” મી. નોરમને સંધ્યારો લીધો. “એનો પોતાનો એક ન્હાનો વીલા લંડનથી કોઈ ત્રીસ માઇલના ફાસલા પર છે ત્યાં લગન કરીને વર પ્રેયર પછી તરત કોન્ટીનન્ટ પર ફરવા ઉપડી જશે. આપુને લોકોને એમજ કેહવું પડશે કે જુલ્હીને આહારગામ એની કુદને ત્યાં મોકળી આપવી પડીછ, ને અદાર મહીના પછી છોકરાં અંગે જ્યારે પાછાં ફરશે ત્યારેજ એ લગન જાહેર થવા દઇશું એમ હાલ તો બધી જોડવણી રાખેલી છે. મેં પોને વીલની કોપી બી જોઇ, ને માહરાં ખાત્રી કીધી. એ રીને અમે તો અત્યારે બધું જોઇ તપાસીને હા કહ્યું છે—પછી તો જે બચ્ચાંનાં આએગ ! પરણ્યા પછી એ બેઠ આપણા વગરનાં નહીં થઇ જાય ને માહરી પોરી રવડી નહીં પડે તો સારું !”

હવે નાસતાનો ઘંટ થયો, ને અમે ટેબલ પર ગયાં, જ્યાં જરા વારમાં જુલ્હી બી પોતાના બચિશના ઉમરાવ ભરથાર જોડે હાથમાં હાથ મેળવી આવી લાગી. તેના ચેહરા પરથી જોવાતું હતું કે તેનાં દુન્યાં સુખી સુખી હતી. લગન સુપડીથી કરવા ને કીધા પછી અદાર માસ તક તદ્દનજ તે ખાનગી રાખ્યા—જુલી કુમારીજ હોય તેમજ દુન્યાને સમજવા દેવા દેખીતી રીતે તે ઉમરાવ પોતાની પ્રિયાને સમજતી લઇ શકેલો હોવો જોઇએ, ને જુલ્હીનાં જેવાં એક ખરાં વિધાસુ ને ચાહતાં જીગરને સમજવતાં ને મનાવતાં વાર કેટલી ?

હું પોને, એમ છતાં, આ બધી બેહુદી જોડવણી માટે જરા બી માહરાં મનથી રાજ થઇ કે સંતોષ પામી ન હતી. મેં માહરાં મનથી તકરાર લીધી કે જો એ પોરયાનો જુલ્હીને વારનેતો પ્યાર એટલો બધો પ્રબળ ને એટલો સાચ્યોજ હોય તો તેને થોપવામાં અડચણ શાંની હોય ? ઉલટું, તે તો એક કસોટી થયો. જો એ પ્યાર સાચ્યોજ હોએ તો અદાર મહીના તક બી તેનું પ્રમાણીકપણું જે ને તે આકારમાં સચવાઇ રહે, પણ જો તે અમથો મન મનાવતોજ હોય તો શક થું કરવાનો કે તે જલ્દીજ ઠંડો પડી જાય, ને જુલ્હી બીયારી એવા એક બેઠીકને બસ પડતી બચે ? એમ છતાં હું તો કંઈ બોલી નહીં. હું કેમ ડાહી કાગડી થઇને વચ્ચે ટેં ટેં કર્યા કરું ? શું મી. ને મીસીસ નોરમન કાંઈ કાચાંપોચાં હતાં ? તે લોકોની દાતાઈ આગત માહરી અક્ષત્વદુસ્વારો શું ગણત્રીમાં ? ખરી વાત હતી કે એક એવો લોડ—જમાઇ મેલવવાનો લોભ તે ધરડાં માલખીતાને થોડીધણી છુટછાટથી કામ લેતાં કરતો હતો, પણ તોચા તે લોક ધણાં સહમજદાર હતાં ને પોતાનાં બચ્ચાંનાં બચ્ચાંમાં કાળજી કરતાં માઆપ તરીકે ને લોક જે કરે તેજ બેહાર હતું એમ મને માહરી મરજી ઉપરાંત માહરાં મનને સમજાવતું પડ્યું.

હવે લૉડ' રેવન્સકલેક્ટર રાજનો અમારે ત્યાં આવતો જતો થયો, ને જુલ્હીએ પોતાની નોકરીનું રાજીનામું આપ્યું. એમજ ત્યાં એક્ટરો વચ્ચે વાત ફેલાવવામાં આવી કે જુલ્હી બાહેરગામ એની એક દલાવાલી કુછને ત્યાં વરસ છ મહીના રહેવા જનાર હતી, કેમજે તે કુછની બીચારીની તખ્ત હમણું હમણું ધણી નાદુરસ્ત ચાલતી હતી, ને તે તદન એક-લીજ હતી: મગર એ એક પખવાડયું જે ગુજરી ગયું તેમાં જુલ્હી પોતે જેટલી ખુશાલ, સુખી ને તનદોરસ્ત હતી તેવી કદાપી તેની આખી જીંદગીમાં પણ નજ હતી !

અંતે લગનનો દાહાડો ઉગ્યો. બધું તદનજ ચુપચાપ હતું. નોકરનફરોને વેહેમ ન પડે તેથી ગરબડસરબડ જેવું કશુંજ રાખ્યું ન હતું, ને જુલ્હીને તેની માલદાર કુછને ત્યાં સુકવા જતાં હોઇએ તેમજ અમો બધાં ઘેરથી નિકળ્યાં. રેવન્સકલેક્ટરનીજ ગાડી અમને લેવા આવી હતી.

તે એક ઘણો દીલખુશ “વીલા” હતો. ન્હાનો પણ સુવડ, શોભીતો ને પુરતાં રાય-રચીલાં સાથનો. એક કુટમન અને એક મેડ ત્યાં અમને રીસીવ કરવા તૈયાર હતાં, જેઓ રેવન્સકલેક્ટરે કહ્યું હતું કે ઘણાં વિશ્વાસુ હતાં, ને લગન પછીની મુસાફરીમાં તેઓની સાથેજ તેઓની ખીદમત થકી ઉપડી જનાર હતાં.

હું ને જુલ્હી હાથમાં હાથ મેલવી બગીચાઓમાં ખુબ ફર્યાં. રેવન્સકલેક્ટર તો છેક સાંઢજે (લગનને અવસરેજ) આવનાર હતો, ને અમે તો બપોરથી ત્યાં જઈ લાગ્યાં હતાં. માહરી ધણીજ માનીતી ને મેહરબાન સહીથી હવે છુટું પડવાનું હોવાથી માહરો જીવ ખરે-ખર ઘણો ઉદાસ ને દુખી થઇ ગયો હતો, ને બને એટલી તેની કંપની ભોગવી લેવા હું તેથી તેની સાથેની સાથે રહેતી હતી. લગન ખાનગી ને ચુપાચુપજ હોવાથી હું પોતે પણ નહીંજ આવવાની હતી, પણ જુલ્હી ને તેનાં માયખાપ કાંઈ મને સાથે લીધા વગર જાય બી ખરાં ?

લૉડની ગાડીઓ તો લૉડ પોતે આવી લાગવા પછી પાછીજ ગઇ. મુસાફરી માટે તો ચાર ઘોડાની એક મોટી પોસ્ટચેઝ બાડે રાખવામાં આવી હતી, જે પણ આવી લાગી હતી. ખોટી હવે ફક્ત પાદરી આવી લાગવાની હતી. રેવન્સકલેક્ટર તેને સાંઢાંજના પાંચ વાગેની વરદી કરી હતી.

મીઠ ને મીસીસ નોરમન બી ઘણાં ઉદાસ હતાં. ઉદાસ નહીં હોય ? દીકરીને ગલ્લે વલગાડીને કંઈ કંઈ મુસ્લીબને મોટી કરી પરાયે ઘર સોંપી દેવાની હતી એ કંઈ જોવી તેવી આશત લેખાય ! પણ “ ઘોડું થાયરે ને દીકરી સાસરે ” એ કહેતા મુજબના આખી દુન્યાના રવૈયાને માન આપીને ચાલ્યા વના માખાપનો છુટકજ કયાં છે ? એક હોવો કે એક દળન તોપણ છોકરીઓની ચોક્કસ ઉમરે એ કાતીલ જુદાઇને માખાપોએ દાનાઇથી નમવાનુંજ છે. ગરીબ બીચારા નોરમનનું ઘર તેનો એ એકનોએક “ વાજતો ધુંધરો ” જવાથી સુતું થઈ જવાનું હતું—જુલ્હીથી ઘેરમાં ખરેખર ધણી મોટી વસ્તી ને આખાદી હતી, અને તેમ છતાં હવે તેને સાસરે વળાવાની હતી !

વળી લગન આવાં ચુપકાથી કરવા ફરજ થઇ પડી હતી એ પણ એ બીચારાંઓનો એક મસ મોટો અફસોસ હતો. ગરીબમાંગરીબને બી એ જીંદગીના એકજ ખરા માહાન

પ્રસંગની ઉલટ રહે છે, ને તે બી પાંચ પંદર સગાંવાહલાં કે દોસ્તઆસનાં ભેગાં કરી હસી ખુશીનો તે દાહડો ઉજવવા આરંભ કરાવે છે. અને આ તો વરી એકનીએક! બીચારાં તે જોઈ વરખંડર હવે કાયાં બીજાં કોઈ બચ્ચાંની ભલામ જોઈ શકવાનાં હતાં?—અને તે છતાં આ અણુગમા સંજોગોને આધીન થઈ આ રીતે કામ લેવું પડતું હતું તે પણ તે હેતવતાં માખાપને માટે ધણું દુખકર હતું.

અંતે પાદરી આવ્યો. ગાડી કંપાઉંડમાં દાખલ થતાંજ રેવન્સકલીફ ખુશીમાં ચમકી ઉઠ્યો. તે પાદરી કોઈ રેવરન્ડ મીઠા કોફ્ટ નામનો હતો, ને રેવન્સકલીફ મોટે ખરચે લગન જાહેર નહીં થઈ જાય તેથી તેને છેક દુર વેરથી બોલાવી લીધો હતો.

અને તે પાદરી? માહરા ખુદા, મેં તેને જોયો કે મ્હારા બદનમાં ફરતું ભોહી બંધાઈને થઈ થઈ ગયું! શું આ એક ઠગાઈનાં—સરયાંમ દગલખાજનાં લગન હતાં?

મેં તે “પાદરી”ને જોતાં સાથે ઓલખ્યો. તે પેલોજ હતો કે જોણે આવીને માહરા ગરીબ મોટાખાવાજનું મરણ નિપજવ્યું હતું, ને જેને જોતાં સાથે હું એટલી બધી ખીહીધી હતી! એ આદમી કોણ હતો? હું તેને દાહમાં છેક આંઠ વરસે પાછી જોતી હતી છતાં તે એક એવો ચેહરો હતો કે જે એક વાર જોવા પછી કદી બી ભુલી જઈ શકાયજ નહીં. તે ચેહરામાં ચાહવાજોગ કે ધીક્કરવા જોગ કાંઈ હતું તે અત્યારે હું કહી શકતી નથી પણ એ તેજ ચેહરો હતો, ને તેથી આ છુપાં લગનના સંબંધમાં તે પાછો જોતાં સાથે હું થયરી ગઈ—તમામ ડર ખાઈ ગઈ! ખરેખર, જે મેં માહરી લાગણીઓ પર મજબુત કાબુ તરત પાડ્યો નહીં મેળવી લીધો હતો તો હું ગભરાતમાં ચીસ પાડને એટલી બધી હું તે આસામીને આ સંબંધમાં આવેલો જોઈને ચમકી ને ખીહીધી! તે એક ખરા પાદરીના “કેનોનીફ” પોશાકમાં સજ્જ થયેલો હતો, પણ તે પાદરી ક્યારે હતો? વળી પાદરી ક્યારે થયો?

પ્રકરણ ૨૮ મું.

મને જાણે કાંઈ સુઝયુંજ નહીં. હું ચીસ પાડીને કેહવા ચાહતી હતી કે આ કોઈ નાલાયક આસામી—કોઈ સરયાંમ ઠગારો હતો. હું માહરી માળખી બેઠેન જેવી સખી વુલ્ફટનું એક ઠગારાં લગનથી તારણ કરવા ચાહતી હતી; પણ કેમ? કઈ રવેસે? આ આદમીની વિરૂધ્ધ અવલ તો હું જાણતીજ શું હતી? મને પુછાયામાં આવે તો તેની વિરૂધ્ધ ખુલાસાફે હું કહીજ શું શકું? ખરેખર તો—મેં ખ્યાલ કર્યો કે—હું એવી એક બી ખાતમી જાણતીજ ન હતી, અને ત્યારે મને વચ્ચે હોમારા કે તેને બદનામ કરવા—કરાવા હકજ શું હોય? મેં તો તેને એકજ વાર અડછતો જોયો, અને તે ખરેખરો પાદરીજ હોય તો? તે પાદરી નથી એમ વઢીક પુરવાર કરવાને માહરા પાસ પ્રયોજન શું હતું? વળી—સાથી વધારે મુશ્કેલી—હું જે કોઈ એકમલતા ચેહરાની મુશ્કેલીથીજ ઘોંટાલોજ કરતી હોઉં તો? આ તેજ આદમી હતો એમ માહરું હદય સાખ પુરતું હતું ખરું, પણ

છેક આંક વરસે તેને પાછો જોતાં બી હીંમતથી કહીજ કેમ શકું કે આ તેજ અને તેજ આદમી હતો ?

અને એ બધા વિચારો તે કપાત્ર આદમીને જોતાં સાથે વિજળીના વેગે માહરાં મનમાં થયા, કે જ્યારે ખામોશી અખત્યાર કરવામાંજ મેં શાશ્વત અને સલામતી જોયાં. હું કેમ બોલું ? હું શું બોલું ?

તે હુંક ક્રીયા એ પછી તરતજ શરૂ થઇ અને જલ્દી ખતમ થઇ ગઇ, અને જુલ્મ—જો ક્રીયા ખરી હોય તો—કદી નહીં તુટે ને કદી નહીં છુટે એવા એક પવિત્ર માંડની ઓસ્તવારીબરી અશોષ સાથે લોડ ફ્રેન્ક રેવન્સકલીફની પરણેતર મોહરદાર બની. બધાં હર્ષીત હતાં—તેનાં માતપીતા વટીક એ લગન છુપાં થયલાં હોવા છતાં એ લગન પર હરખાઇ હરખાઇ જતાં હતાં, કે જ્યારે હુંજ અભાગણી બીતરે વસવસાના અંગારથી નાહક એકલી એકલી જગતી હતી ! મેં, એમ છતાં, માહરાં મનપર મજબુત કાબુ રાખ્યો, અને જોકે માહરા બીહીધેલા ને શીકા ચેહરાનો અર્થ માહરી આસપાસનાંઓએ તો જુલ્મને વાસ્તેના માહરા મોટા પ્યાર ને તેણીના વીયોગથી મને થતી દીલગીરીનોજ ઉદાગ્યો, તોપણ, સામટી રીતે, એ લગનથી નારાજ ને નાસખર બનવાનું—ખુદ સાફેદ છે કે—માહરાં મનમાં કાંઇ ધણજ લાગ્યા કાંધું. અતે જુલ્મી અમને સૌને ઘણાં હેતથી મલીબેરીને, સુખદુખનાં મીશ્રીત આંસુઓ વચ્ચે, “હનીમુન” કરવા કોન્ટીનન્ટ પર જવા ઉપડી ગઇ અને અમોથી છુટી પડી, અને ત્યારે પણ એક લાંબો છુપો નીસાસો ખેંચ્યા વિના, તાજુજ કે, હું રહી શકી નહીં !

તે પછી અમો બી અમારે ઘરેઘારે પાછાં ફર્યાં. મીઠ ને મીસીસ નોરમન પણ ચુપ અને ગમખાર પછીથી તો થઇ ગયાં હતાં, કેમકે તેઓની એકનીએક એવાં એક મોટાં ઉમરાવ ખાન્દાનમાં પરણી ગઇ તે વાતનું તો તેમનું સુખ ને તેઓનો સતોષ જોકે મોટો હતો, તોપણ જુલ્મની જુલ્મનો ખેદ તેમને દેખીતી રીતે ભારી થઇ પડ્યો હતો. અમો, તેથી, ભારી દીલે અમારે ઘરેઘારે પાછાં ફર્યાં, ને રસ્તે જતાં ગાડીમાં અમો વચ્ચે ઝાઝી વાતચીત થઇ નહીં, જેથી હું તો ખુશીજ થઇ. મને કોઇ ખુશીજ બનાવ બની ગયલો હોવાનો ખટકો એવો મજબુત ને દુખકારક થયા કરતો હતો કે એ લામણી હું લુટી કે જીતી શકું ત્યાં સુધી મને કોઇ સાથે વાતચીત કરવા પણ જાણે જરા થઇને ગમતું ન હતું !

મેં એ આસામીને પેહલાં અડછતો માહરા મમાવાજીને ઘર આંક વરસપર જોઇ લીધેલો તે પછીથી અત્યારે પાછો જોયો એટલે, અલખત, તે મેં આગલ જોયો હતો તે થકી હાલમાં વિશેષ ધરડો દેખાતો હતો; પણ જ્યારે તેણે તે વરઘૈયરને એક કરવાના આશીરવાદ બજાવા માંડ્યા ત્યારે તેનો અવાજ સાંભળીને બી હું પુરતી અને વધતી ચોંકી હતી. કાંયે તે હું કદી શકતી નથી, પણ તે એક ચેહરો હતો, અને અગતકરીને તે એક અવાજ હતો કે જે એકવાર જોવા ને સાંભળવા પછી કદી જાણે લુટી શકાયજ નહીં ! એ અવાજ મેં—વાંચનાર યાદ કરશે કે—મરનાર મીસીસ પાર્કસનાં ઘરમાં બી પછીથી પાછો સાંભળ્યો હતો.

હું ઉપસે રજલે સુતેલી હતી ત્યારે રાત્રે મોડેથી તે એ પાર્ક સવાલાંઓને મલવા આવ્યો હતો, અને તેથી તેજ અવાજ પાછો સાંભળતાં સાથે મેં તરત ઓળખ્યો. એમ છતાં માહરે ચુપ રહેવું પડતું હતું તે—મને લાગતું હતું કે—ગરીબ જુલોની સરયાંમ કમળખતી હતી. જે માહરે અતુમાન જુલભરેલું હોય, ને આ કામ જુલોજ આસામી હોય, તો ને ત્યારેજ જુલો સલામત હતી, અગર નહીં તો આ સાજવારીની ક્રિયા એક ભયભીત દેગો—એક સીફે સીતમગારીજ હતી એમ માહરે મન હજી બી મળ્યુત સાખ પુરતું રહ્યું હતું ।

મને તો ધડનાંધડથીજ દેગો ભાસતો હતો. લૉડ રેવન્સકર્લીફે કુલનો તુરો રટેજ પર ફેંકીને તેમાં જુલો પર ચ્મીડી મોકળી, ને પછીથી તેણીનાં માખાપને મલીને એલારપેસાર સમજાવી દીધું તે બધુંજ મને તો નાપસંદ હતું; પણ નોરમનવાલાં તે ઉપર રાજ થયાં હતાં—જુલોના થાવા થાવડા આપ વડીક મનાઇ ગયા હતા—તો માહરી શી મગલ ? અને ત્યારે એ અણુગમાં લગનના સંબંધમાં આ નારાજ પેદા કરનાર નવું તત્વ શામીલ થવાથી માહરી ઉલ્લાસી વધી તે માટે વાંચનાર માહરો વાંક પુકારશે ?

એમ છતાં ગાડીમાં બેસીને ઘરે જતાં માહરો જીવ નહીંજ માનવાથી રહેજ પુછતી હોઉં તેમ મેં મીં નોરમનને પુછ્યું, “એ રેવરન્ડ મીં કૉફ્ટ કયાથી આવ્યો ? લૉડ રેવન્સકર્લીફે કાંઈ કહ્યું હોશેની—એ કાંયે ગામનો પાદરી છે ?”

“એ એંબલડનનાં દેવલને લગતો છે, બેટા,” મીં નોરમને જવાબ કર્યો. “દેખીતો કાંઈ ધણો મળહતો ને ઇન્જનતદાર આસામી છે. જોયું ની—એને રોડાણો ધણી હશે; કિયા પુરી કરવા પછી મિનીટ બી થોખ્યો નહીં । મેં ધણી બોહોંસ કરી પણ રીફ્રેશમેંટ લેવા બી સફા નાજ કહ્યું જે મને હાલ ધડીની દુરસદ નથી !”

“એંબલડન ? એંબલડન ?” મેં યાદ કરતી રવેસે પુકાર્યું; “મેં એ નામ સાંભળ્યુંજ ખરું, પણ તે કાંહાં આવેલું છે તે કંઈ યાદ આવતું નહીં.”

“વૉરીકશાયરમાં, માહરી દીકરી,” બલા મીં નોરમને હેતથી સમજાવ્યું, અને તરત વધાર્યું, “પણ કાંય તું એ બધું એટલી યારીકથી પુછેજ ?”

“ઓ નહીં, અમરશી,” મેં ગભરાતથી કહ્યું, ને હું ચુપ થઇ. માહરે આતમી મેલવવા જોગી મને મલી ગઇ હતી, એટલે પછી હું તે વાત આગમ વધારવા ખુશી ન હતી.

અને ઘરમાં ? માહરા જેવી એક પરાઇને બી જુલોનો તે મોટાં મકાનમાં કાંઈ એટલો પડોશ લાગ્યો હતો કે તે પછીના દિવસો તેણીના વગર તે આખું અયવાંન મને ખાલી અને સૂતું લાગતું હતું ત્યારે બલાં મીં અને મીસીસ નોરમનને તો મને લાગ્યું કે ખરેખર હિડવા વા વાગતા હશે । એક ઘરનો વાજતો ધુંધરોજ પરણી જવા પછી ઘરડાં માખાપને તે એક હેતવંતી બેટીના પનોત સહવાસ વના જાયું પડે એ તેમના પર કંઈ જેવો તેવો સીતમ લેખાય ?

મગર એ માહરો જોડી ખોરવાઇ ગયલી હોવાનાં મીં નોરમનનાં ઘરમાંનાં માહરાં મનનાં આણુ અરસ્થપણાંની લગોલગમાં તદન નહીં ધારેસો એક બીજે ને જુલોજ બનાવ બન્યો, કે જેથી જુલો ને તેને થયલા દગાની માહરાં મનમાંની શીકરો તુરત વેળા વીસરાઇ ગઇ, અને

મને થોડુંક સુધી તો મીઠો નોરમનનું હાલમાં એકાંત થઈ પડેલું ધર બી ઊડીજ નવું પડ્યું. એ બનાવ માહરાં બલાં ને ગરીબ દુષ્કાળની બચતી માંદગીનો હતો. વાહલા હંરોનું એક સહવારે અચપ્પચ કાગળ આપ્યું જે ઘણું બીહીવરાવનારું હતું. ડાકટરે એ માત્રા પોતાની અચપ્પચ ગાથે આપેલી માંદગીમાંથી સાળું થઈને ઉઠે તે માટે ઘણો શક બતાવ્યો હતો, ને વાહલા હંરો દુષ્કાળ પડ્યો હતો. તેણે, તેથી, તરત મને નિકળી પડવા મજબૂર કાગલમાં તાકીદ લખી હતી, ને હું અલખત જીવ નાંખતી દોડી ગઈ. દુષ્કાળ પોતે બી મરવા પેદલમાં એક વાર મને રૂબરૂ પાછી જોવા ને મલવા માંગતાં હતાં એમ લખાઈ આવ્યું હતું, ને હું ત્યારે થોભુંજ કેમ ?

મને નાટકની માહરી નોકરીમાંથી રજા કહરાવવાને કશુંજ મુશ્કેલ થયું નહોતું. પુદ્ગાની દયાથી હું આજેવાન એક્ટ્રેસ લેખાતી હતી, અને આજેવાન એક્ટ્રેસ અને એક્ટ્રેસીસના હાથ તજે માલેકો ઘણા દબાયલા ને વેચાણુ જેવા ઓશ્યાલા રહે છે. એ જાતી અનુભવથી માહરી નોકરીના ટુંક સહવાસમાંજ મેં જોઈ લીધું હતું, અને તેથી, માહરી એક ચીડીના જવાબમાં ઘણીજ ખુશીની સાથે મેનેજર મીઠો રીચર્ડસે આંઠ દીવસની રજા મને લખી મોકળી, જે મત્તાં સાથે બલાં નોરમનવાલાંએને મળી ભેટી હું પેઝલી (કે જ્યાં હાલમાં દુષ્કાળ ને હંરો રહેલાં હતાં ત્યાં) જવા તાપ્પરતોય ઉપડી ગઈ.

માહરાં આંસુ સુકાતાં ન હતાં. મને એ દુષ્કાળ પર સ્વભાવિક હેતુ ઘણુંજ આવતું હતું. મુરખો તરીકે હું કમનસીબ પોતાને માથેવાંસે એવણુ વતરોગ બીજું ધરાવતીજ કાણુ હતી જે તેની વાત ? અને તેથી તેવણુ લકવાની બીમારીથી પટકાઈ પડેલાં હાલ સેવટનું બિજાણું સેહેવતાં હતાં એ ખ્યાલથી માહરી તે લાંબી, મોટી, કંઠાલાભરી ને થાકવી નાંખનારી મુસાફરી દરમ્યાન મને ફાટી ફાટીને રડવું આવ્યું.

મગર એ મુસાફરીની હાડમારી ને મુશ્કેલીઓનું તુલોતીલ ખ્યાન કરવા માહરે અત્રે થોભવું નથી. માહરી આ વારતા મોટી ને લાંબી છે, ને વધારે મોટી અગતો ધરાવનારું માહરે હજી તો પોથા ને પોથા ભરીને ખ્યાન કરવાનું છે, એટલે એવા ઓછી અગતના ભાગો પર માહરે વગર અગતે લંખાણુ કરવા ને રીખ્યા કરવામાં શાણપત નથી. એ પ્લેઝી રકોટબેન્ડની સરહદે ગ્લાસગોથી થોડેક દુર એક મોટું મેન્યુફેક્ચરીંગ (કારખાનાંઓનું) ધામ છે, કે જ્યાંનો એક શ્રીમંત કારખાનાંવાલો હંરોને પ્રસંગોપાત મલ્યો ને માયાથી પોતાની નોકરીમાં તેડી ગયલો હોવાથી તે મા દીકરાનું ત્યાં જવું ને રહેવું થયું હતું તે વાદ કરી લઈ શકશે.

હું સહીસન્નામત પેઝલી પોંહચી, ને ત્યાં માહરો ઝાકસ ઉપાડીને જે કુલી માહરી જોડે ચાલવા લાગ્યો તે કેયું માહરાં દુષ્કાળ મીસીસ વેકરીહડનું મકાન ખરાબર જાણુનો હતો. નહાતું ગામ એટલે બધાં લગભગ લોક અરસપરસ એકમેકથી વાકેફ ને માહીતગાર હતાં. હું તેથી રાજી થઈ, ને કુલીની સાથે ચાલતીજ તે તરફ ગઈ. તેણે મને ખાત્રી આપી કે તે મકાન રહેણથી ઝાઝુ વેગલું નહીં હતું.

અને હતું બી તેમજ. અમો થોડું ચાલ્યાં એટલામાં તો તે સાડું, ન્હાતું, બેઠી બાંધ-
ણીનું શુપકારોડું સુધડ મકાન તે આઢમીએ મને દુરથીજ દેખાડી દીધું, ને અમો તેની
નજદીક પોહોંચ્યાં ત્યારે બાળુમાંના એક નાધજા દરવાજામાંથી નોકરાણી જેવી દેખાતી એક
ગરીબ પણ સુધડ પોશાકની છોકરી બાહરે આવી. તે અમોને જોઇને તરત ઉભી રહી ગઇ.
માઢરી સાથે કુત્રીનાં માથાંપર માઢરો બોક્સ હતો એટલે હું કાણુ હોવી જોઇએ તે તેણી
પાંખી ગઇ હશે, કેમજે જેવું મેં માઢરું નામ કહ્યું તેવું તેણે તરતજ કહ્યું, “હા જી,
એજ ઘેર. અંદર જાઓજી, બાઇ તમારી ઘણી ટગર કરવા કરેજી.”

“પણ કેમ છે?” મેં અત્યંત ચીંતાતુર આતુરતા વચ્ચે સવાલ કર્યો.

તેણીએ જવાબમાં ગમખારીથી માથું હજાવ્યું, અને અરધું રડી દેતાં કહ્યું, “ઘણી
માડી હાલત છે, બાઇજી. ડાકટર જરાબી આશા આપતો નથી. હમણાં બી ડાકટર આવી
ગયો. હું દવા લઇ આવવાજ જાઉંજી.”—અને તેણીએ પોતાના હાથમાંની સીસી મને બતાવી.

મેં તેને જોડી કરી નહીં. તેણે તો અંદર સુધી પાછી માઢરી સાથે આવવા બી
કહ્યું, પણ મેંજ ના કહ્યું કે દવાઇ આવતાં વગર કારણની દેરી થશે; અને એ પછી
જ્યારે તે પોરી ઉતારલે પગલે દવા લઇ આવવા ચાલતી થઇ ત્યારે હું તેજ બાળુમાંની
ચક્રીના દરવાજામાંથી અંદર ગઇ.

તે એક ન્હાતું સાડું સુધડ બેઠું મકાન હતું. આગજા ખંડમાં તુરત વેળા કોઇ નહીં
હતું, ને તેથી મેં ત્યાંજ માઢરો બોક્સ ઉતારાવી, અંદરથી મુકાવીને, કુત્રીને પૈસા આપી
રૂખસદ કર્યો, જે પછી હું ગરખડ નહીં કરવાની મતલબથી અંગુઠે અંગુઠે ચાત્રીને પાછજા
ભાગમાં ગઇ.

ત્યાં પછવાડેના ઓરડામાંથી આસ્તે આસ્તે કોઇ બીમારનો બોલવાનો મને સાહાદ આવવા
લાગ્યો, અને તે મેં તરત માઢરો ધ્રુમતાજ અવાજ તરીકે પીછાંપ્યો. ઓ, કેવો દયાયલો
સાહાદ! અને તોખી આખાં ઘરમાં એવું હરીહાક શાંત હતું કે તેવજુનો બોલેબોલ તે ઓર-
ડાની ફરેકારની બાહાર મને પ્રગટ સહમજાતો હતો. હું, તેથી, માઢરી મરજી ઉપરાંત એક
ચાવી આપેલાં પુતલાંની અલથી તેવજુને બોલતાં સાંભળતી એકાદ પલ થંબ થઇ ગઇ. યડી
તાજુજ કે હાલમાં તેઓ માઢરાજ સંબંધમાં કાંઇ બોલતાં ને કેહતાં હતાં!

“બોહસ ના કર, હૈરી દીકરા, મને બોલવા દે, ને હું કેહુંજ તે જરાબર સાંભળી લે,”
તે મરતો અવાજ કેહતો સાંભળાતો હતો; “હવે હું ઉકશ ને સાજી થવજ એવી જુડી
ઉમીદમાં કોઇ હાંસલ નથી. મને લાગેજી—મને લાગેજી કે માઢરો આંકો હવે તદન આવી
રહયોજી, ને હજુ અંતન આવી નહીં. એને મજવાજ જાંણે માઢરો દમ ઘાંટીમાં આવેલો
અટકી રહયોજી! એ ઘણી ભત્રી છોકરી છે. મેં એને હર તરાંદથી તપાસેલી છે. માઢરા મુવા
પછી જો એ આવે તો એને દીલાસો આપજે. તું માત્રીદો છે: તું શાંતો એમ એટલી
હીંમત હારી જાયજી?”

“જો, એવું એવું ના બોલો, મમા! જો, જરા ચુપ થઇને સુઇ જાઓ!” હૈરી કાકજુડી
કરતાં જવાબમાં માંગી લેતો હતો; “માઢરાથી નથી સાંભળાતું. મને કાણુને જોયે એમ

એકથો છોડી જવા તૈયાર થઇ ગયાં? માહરે માથે કાણુ છે?”—અને વહાલો હંસી બેઅખત્યાર રડતો હતો, જે સાંભળતાં જાણે માહરા હાથ પગ બચાદા વેરવાર ને ધીસાવચ થઇ ગયા!

મેં ધસીને અંદર જવા ચાહ્યું પણ માહરા પગ ઉપડીજ શક્યા નહીં, અને હું દેવાલને અઢેલીને અરધી બેફાંમ ઉભી હતી ત્યાં ઉભીજ રહી. ચલુ લાંચાણુ ને થાકતી નાખ-નારી મુસાફરીથી હું તમામ આજેજ થઇ ગયલી આવી હતી, તેવામાં પેલી છોકરીએ પુછતી ખીમારી પ્રાણુઘાતક છે એમ કહીને આવતાં સાથે મને એની લોથપોથ કરી મેળી કે હાલમાં તરત ને તરત ન તો હું ધસીને તે ખીમારવાલા ઓરડાની અંદર જઈ શકી, કે ન તો કંઈ અવાજ કરીને માહરી હાજરી તે લોકને જાહેર કરવા જેટલી ખી હું માહરી બેખુદીમાંથી જલદી પાછી સાવધ થઇ શકી!

“ધણી સારી છોકરી છે,” જરા વારે માહરાં બધાં પુછ પાછું બોલ્યાં. “એ કાંઈ મીસીસ નોરમનને ત્યાં રહેલી છે ત્યાં ખી નીતીયા અને નેકીયાજ રેહશે એમ મને ખાત્રી છે. લંડન જેવાં મોજશોખનાં ને ખાનાખરાખીનાં ખરચાણુ શેહેરમાં એ માહરી પોરી પરાયાંઓ વચ્ચે રહેલી છે તેથી માહરો જીવ માનતો તો નથી! એનો નેથેહઆન ખુદા! એને કેહજે કે એનાં બધાંનીજ ટગર વચ્ચે મેં જીવ આપ્યોછ. એવીજ રીતે સદા ધણીજ બલી, સાચી ને સાદી રેહજે. દેવલમાં હંમેશ જજે ને ખોદાની યાદ ને શીકર કદી દીવથી ભુલતી ના. નાટક ફાટકમાં કદી મળજ માનતી ના. છોકરીઓની મોટી ખરાખીતું ધામ હું ધારંછ જે નાટક-શાળાઓજ છે. કાંઈ ખી નાટક જોવાનો લખ ધરાવતી ના—ઓ, પણ એ કાણુ?”

એ છેલ્લો પુકાર જે માહરાં પુછએ કર્યો તે માહરાં દયકાને અવાજ સાંભળીને હતો! અરે, જ્યારે તે મા જેવાં મેહરમાન પુછજી મને પોતાનાં મોહોતનાં ખીછાણાં પરથી નાટક જોવા જવાની વટીક સેવટની મના ફરમાવતાં હતાં ત્યારે મેં તો નાટક કરવાનો ખુદખુદ ધંધો અખત્યાર કર્યો હતો એમ જે તેઓ પોતાની સેવટની ધડીએ જાણુવા પાંમે તો માહરે વાસ્તે શું ધારે?—અને એ ખ્યાલોથી હું એટલી બધી ડરી ગઇ કે હું માહરી પરનો માથુ ખીલકુલ ગુમાવી દઇ જોશથી રડી પડી, જે અવાજથી અંદરનાં તે બંને માદીકરાં ચોક્યાં હતાં. એકજ પળ—ને તરતજ પછીથી હંસી બાહર ધસી આવ્યો, અને મને ત્યાં દવાધને ઉભેલી જોતાં સાથે ખુશાલીની એક ચીસ સાથે દોડી આવી માહરે મહે વળગ્યો!

પ્રકરણ ૨૯ મું.

તે એક મોટાં સુખ અને મોટાં દુખની બગલગીરી હતી. સુખ એ કે માહરાં મનની મુરતની મીઠી ગોદમાં દબાવા વાસ્તે; દુખ એ કે તે બધાં પુછજીની દેખીતી રીતે નજદીક આવતી આખેરી માટે!

અમો ખીજીજ પસે અંદર ગયાં, ને પુછજીના પલંગ પાસે ચુંદણે પડી તેઓની જૈફ છાતીમાં માથું દાખી હું આંસુઓનો એક બેઅખત્યાર દરયાવ રડી. હંસી ખી રડતો હતો, કે જ્યારે અમને બંનેને પેટમાં દાખી તેઓ અમારાં માથાં પસવારતાં અને અમને ધીરજ

મનાવતાં હતાં: પણ તે અવાજ દેખીતો દરેક પળે વધતો દખાતોજ આવતો હતો, અને યા તો મને મલવા ને જોવાના શોકથી કે સંતોષથી જરાજ વારંમાં તો પેલો ભયભીત અવાજ— સેવટનો ધરટલો—ચાલુ થઈ ચુક્યો !

અરે, હજી તો હું પુરી તેવજીને ખીચારાને મલી ખી ન હતી, હજી તો મેં મોંહ ખોલીને એક વાત વટીક કરી ન હતી, તેટલાં તે વાહલો જન તે ખાકી તનમાંથી ઉડી નીસરવાની જેહમતમાં પડ્યો હતો, અને તે ભયભીત અવાજ, કે જે આખેરીની તે જાહેરાત છે તે ચાલુ થયલો સાંભળતાં માહરાં હાડેહાડ ધુજ્યાં. માહરો ગરીબ હૈનરી ! તે તો કાંઈ સહમજ્યો ખી નહીં ! તે તો પેલી છોકરી હજી દવા લઇને પાછી ન ફરી હતી તેથી અધીરો થઇને પોતે પગ મારીને લઇ આવવાનું કરતો હતો, પણ મેં તેને થોભાડ્યો. મેં દધાયલી જેવીએ તેને સમજાવ્યું કે હવે સેવટ આવી ચુક્યું હતું, અને જોતાં જોતાંમાં તેજ થયું. મેં હૈરને એમ કહ્યાને સમજાવ્યા પછી તરતજ એક બે આંચકીમાં તો સધળું ખસાસ થયું, ને અમો બેઉ બચ્ચાંઓ અમને બંનેને સાચાં દીલથી ચાહનાર તે માવીતરની ક્ષેત્ર સામે એકમેકને મક્કે વલગીને ખીલધેલી અદાએ લાચાર, લાઇલાજ દીકતાં ને રડતાં ગમખ્વાર ઉભાંહતાં ! !

મગર એ દુખના દેખાવપર હું ઉતાવલે પરદો ઉતારશ, કેમજે એ વાત પર હવે લંબાણ કરવા જરૂર નથી. અમોને અડોસપડોસની મદદ બોલાવવી પડી, ને જરા વારમાં તો તે નહાનું ઘર દીલસોજ મદદે દોડી આવનારાં મેહરખાંતોથી જરાઇ ગયું. હૈરનાં ડારખાનાવાલા શેઠ ને તેનાં કુટુંબનાં બાંતુઓ પણ ખરી મુરખીગીરીથી તાખરતોખ દોડી આવ્યાં. બધાં ખીમારીમાં આવતાં જતાં ને હૈરને મદદ કરતાં હતાં, પણ કોઇએ ખી મરનારનો અંતકાળ છેક એટલો નજીકમાં જાંખ્યો કે ધારયો ન હતો. હવે ઉઠશે નહીં એ અનુમાન બધાંનાં મનમાં પડકું થયલું હતું ખરું, પણ સેવટ એટલું ઉતાવલે આવવાની વક્કી કોઇએ ધરાવી ન હતી.

હૈરી તો જાણે એ કમનસીખી હજી માનીજ ન શક્યો ! મરનારને સેવટની સેજપર જુમીદા ચુવાડવા પછીથી ખી ને એમનું એમ કહે કે “ માહરાં તો જાણે માન્યામાં ખી નથી આવતું, એલન ! કેવો મને એવજીનો ધરમાં સહવાસ હો, અને હવે હું એવજી વગર એટલો જીવીજ કેમ શકશ ? કેવી એવજી હજારો માંતીની કાલજી કરીને માહરી સંબાલ રાખતાં ને સગવડો સાચવતાં, અને હવે એવજી વગર માહરું થશે શું તેજ મને તો સહમજ નહીં પડતું ! ”

મેં, અલખત, ઘણો દીલાસો આપ્યો. મેં સમજાવ્યું કે મોહોત દરેક જનધારી દેહને સૂજીત છે, અને જોકે હેતવતાં માખાપનું મરવું બચ્ચાંઓને વારને મોટામાંમોટી અને નહીંજ ઉપડી શકે એવી આદત છે, તોપણ ખુદના એ રસ્તા છે, ને તેને તાબેદારીથી મલવા ને માન આપવા વના આપણુ આદમીઓનો ચારો કે ઉપાયજ નથી. એ આદત નહીં ઉપડી શકે ને નહીં ખમા શકાય એવી મોટી દેખાયજ ખરી, પણ આખી આલમમાં એ ચાલતું આવ્યું છે એમ ખ્યાલ કરી મન મોડું કરવું જોઇએ, ને ખુદ પાસ સખર માંગી મરનારને સારી દુઆ માંગવી એમાંજ ઝાઢપણુ છે.

હુંકમાં, એમ દિવસો ગળી ગયા, ને રક્તા રક્તા હંરીનો મમ નરમ પડતો ગયો. એ ખુશ્નંદ પાકની દયાનો અળખ અને મોજેજીત પ્રકાર છે કે જીમર ચીડી નાખનારાં ગમે એવાં ગળખનાક મોહતના ગમનો મલમ ફક્ત વખત છે. વખત એ કાતીક જીદાઇના જખુન જખમને અળખજેવી સીતાખીથી રૂઝ લાવી મેલે છે, અને તે રીતે જ્યારે હંરીનાં મનનું સમાધાન થયું ત્યારે ને ત્યારેજ તેણે હવે પછી અમારે કેમ કામ લેવું ને ક્યાં રહેવું તે સલાહ હાથ ધર્યો.

તેજ દાહડે માહરા હંરીનો શેક મીઠ મંકડોનેહ તેને સહવારે મરી ગયો હતો. આવ્યો હતો તો ધારા મુજબ દીલાસાની મીલાકતે, મગર હંરીનાં મનનું સમાધાન થયલું જોઈ તેણે મુરજીગીરીથી કામકાજની વાત પણ ઉપાડી હતી. હું કંઈ એ મીલાકત દરમ્યાન હાજર ન હતી, પણ હંરીએજ મને બધું કહ્યું. તેની મતલબ હંરીની ન્યુયોર્કનાં તેનાં મોટાં કારખાનાંમાં એક વધારે મોટા ઓધાપર વધારે સારા પગાર સાથે હવે બદલી કરી નાખવાની હતી. “તું આએ ને આએ ઘેરમાં એ માંડો બનાવ જલ્દી લુલી જઈ શકવાનો નથી,” તે શેઠ્યાએ કહ્યું, “ને તેથી જો તુંને ગમતું હોય તો એ ત્રાન્સફરનો ચાન્સ તને આપવા હું ખુશી છું. હું તાહરી નોકરીથી ધણો સંતોષ પાંચોછ ને રાજી થયોછ. તું ધણોજ સારો છોકરો છે, ને તાહરે વાસ્તે એક ધણું સુખી બવિશ હું અત્યારથીજ જોઈ શકુંછ. તાહરી મરજી થાય તોજ જજે. હું કંઈ તને ફરજ પાડતો નથી, પણ ત્યાં આપણું કારખાનું ધણું વધારે મોટું હોવાથી તને વધવાનો ચાન્સ જ્યાદા છે.”

“અને તમે જવાબમાં શું કહ્યું, હંરી ડીઅર?” મેં ચીંતાથી પુછ્યું; “માહરે લીધે કંઈ ના તો નથી કહી આવ્યાની?”

“હું કંઈ બી કહું તે આગમ્ય તો તેવણેજ કહ્યું કે તાહરી કઝીન તો તાહરા કેહવા મુજબ લંડનમાં સારે ઘેર સારી જગ્યાપર નોકરી છે ને સુખી છે ત્યારે તુંને અત્રે રોકાવાની કોઈ જરૂર હું જોઈ શકતો નથી,” હંરીએ જવાબ કર્યો. “એમ છતાં મેં તો તુરત-વેલા એમજ કહ્યું કે હું માહરી કઝીન સાથે મત કરીને પછી કાલે તમે સાહેબને માહરો ઠરાવ જાહેર કરશ, ને તેથી તેવણુ રાજી થઇને ગયા. હવે, તેથી, કેહે મને, ડીઅર, તાહરો શું એરાદો છે? તું જ્યાં છે તે નોકરીમાં ખરેખર ધણી ઇજ્જતથી ને ધણાં સુખમાં રહેલી છે વાઈ?”

મગર હયાં માહરે માહરી પોતાની તરફના એક એ ખુલાસા વાંચનારને આપવા જરા થોખી જવું જોઈશે. હું જ્યારે પેહલવેહલી પેલઝી આવી ત્યારે માહરાં પુછજીને સ્ટેજની વિરૂધ્ધ મરતા દમે જે કાંઈ બોલતાં અનાયસે હું સાંભલી લઈ શકી હતી તેથી પેહલી હરોલમાં હું એવી તો ડર ખાઇ ગઇ કે મેં ધારણુ કરેલો એ ધંધો તજજ દેવાના હું ઠરાવ પર આવી હતી; પણ એ મોહોતનો જખમ જરાતરા રૂઝ આવતાં હું જ્યારે પુરતી શાંત થઈ ત્યારે મને લાગ્યું કે ધંધો પોને ગમે એવો બદનામી પાંમેલો હોય પણ હું પોતે જો તેમાં સાચુત ઇમાન ને પાક નેકીથી રહી શક્યા જેવું મગજનું સમતોજપણું સાચવી શકનાર હોવું તો ઇજ્જત અને પૈસા એ બંને મોટાં પ્રમાણમાં મેલવવાના એ એક ખરા નાદર હુન્નરને માહરે શું કામ

પડતો મેલવો જોઈએ? દીરતુંજ હતું કે માહરાં મરનાર પુછજીનાં અનુમાન ઉતાવલાં ને જીવ-ભરેલાં હતાં, ને બનવાજોગ હતું કે જો તેવણુ થોડું જ્યાં જીવતે તો હું માહરા પોતાના દ્રષ્ટાંટથી રોજને વાસ્તેતું તેવણુનું એ હલકું મત હજી બી ફરવાવતે : એટલામાટે મેં હાથ ધરેલો એ ધંધો દુર કરવાને મને કશીજ રીતે વાજબી લાગ્યું નહીં, ને મેં મનથી તેજ ચાલુ રાખવાનો ઠરાવ કર્યો; પણ હવે સવાલ એ રહ્યો કે હૈનરીનું કેમ? માહરે તેને ખરી વાત કેહવી ને જાહેર કરવી કે નહીં? જીહું કેહવા કે હોંગ કરવા તો હું રાજી ન હતી, તેમજ વળી હમણાં ને હમણાં એ વાત જાહેર કરી દઇ તેને એકદમ ગભરાવી મારવા બી હું ખુશી કે તૈયાર નહીંજ હતી. અત્યાર સુધી એ જહાલા જવાંનની જીંદગી મરગામડેનાં એકાંતમાં તેની એ બલી માતાના સહવાસમાં ગુજરી હતી, એટલે શહેરી ધધુખરથી તે પોતે પણ કેવળ નાવાકેફ ઉધર્યો હતો, જેથી બનવાજોગ હતું કે હું એક એક્ટ્રેસ તરીકે કામ કરતી હતી એમ જાણતાં સાથે તે એકદમ ડર ખાઇ જાય કે નારાજ થઇ જાય! વળી હજી તો માહરાં પુછનાં મરણુનો ખનાવ વટીક તદ્દન તાજો હતો, અને ત્યારે એવા સંજોગમાં માહરે કરવું શું? હું ગુન્ચવાયા કીધી, અને તે દરમ્યાન હૈનરીએ મને ઉપસો પાધરો સવાલ કર્યો કે ‘હું’ જ્યાં હતી તે નોકરીમાં પુરતી સુખી હતી કે નહીં?”

“ખરૂંજ કેહજે, ડરલીંગ,” તે મને જરા સુખ થયલી જોઇ પાછો બજીદ થયો. “માહરં બવિશ ધુલ વલી જતું હોય તો બલે, પણ તાહરી પર દુખનો એક ઓલો બી ઉતરેલો જોવા હું રાજી નથી. જો તું એ તાહરી નોકરીમાં મીસીસ નોરમનની કંપેન્યન તરીકે સુખી નહીં હોય કે ત્યાં તને જરાબી ઓસ્યાલું જેવું લાગતું હોય તો એલાસક આપણે બેઉ આએજ ઘેર ચાલુ રાખ્યે ને અહીંજ રહી વઝએ!”

“ઓ, ખમ્મીતજ નહીં, વહાલા હૈરી,” મેં ખરાં દોલનાં જોશથી કહ્યું; “તમે તમારે નીરાંત કરીને સુખેથી સીધારો. તમેને તમારી હાલત સુધારવાની મીઠ મેકડોનેલ્ડ જોવા એક બલા શેઠ હસ્તક આવી નાદર તક મલેજ તે તમારે કાંએ જતી મેલવી જોઈએ?”

“પણ તું લાંડનમાં સારી રીતે રહેલી છે? તું ડીઅરેસ્ટ પુરતી સુખી છે?” તે વધતો બજીદ થયો.

“હું પુરતી સુખી છેડ,” મેં ખાત્રી આપી; “હું ધણી ઇજ્જત સાથે પ્રમાણીકપણે માહરં પોતાનું સારી રીતે પૂરં કરી શકુંજ, ને ખરેખર ઘણાંજ સુખમાં રહેલી છેડ.”

“અને તેમ છતાં માહરો એક સુખન કર,” હૈરીએ માંગી લીધું. “માયજીનાં બધાં કાગડાં મેં ગઇ રાત્ર તપાસ્યાં તે પરથી જણાયાજ કે તેવણુની બીચારાંની કરકસરથી બેગી કરેલી બધી માયાપુજ કે જે ફક્ત ૩૫૦ પાઉંડની એક ન્હાની રકમ અત્રેની બેન્કમાં જમા છે તે હું ઉપાડીને તને સ્વાધીન કરું, અને—”

“કદી બી નહીં,” મેં ઠારાવથી કહ્યું; “માહરા જેરી એક નાદાન છોકરીને એટલી બધી મોટી રકમનું કામજ શું હોય? તે કરતાં તમે તે બેંકમાંજ રહેવા દેઓ, ને હાલ તો વ્યાજે વધવા દેઓ. તમારા ધંધામાં તમે આળાદ થશો ને અદરાઇ પરણીને ઘેરીતાયારીતા થશો ત્યારે—”

પણ હું આગલ બોલતાં અચકી ગઇ. તેનાં પરણવા અદરાવાની ડાહી ડોસી થઇને હું નસીહત કરવા મઇ ખરી, પણ બાકીના બોલો માહરા હોઠ પરજ મરી રહ્યા, ને માહરા રાખસારો છેક ચુગલીખોર રવેસે લાલ થઇ જતાં બોખારથી ધમધમી આવ્યા હોય તેમ અખડી ગયા ! મેં, તેથી, આશકથી નીચે જોયું.

એટલુંજ બસ હતું ! જે કેહવા ને બોલવા વાસ્તે અત્યાર તક અમો બંને ખંચાયા કરતાં હતાં તે લાગણી અરસપરસ હવે વગર કેહવે બોલવે એકદમ પ્રગટ પડી, અને હૃતરીએ એકદમ મને પોતાનાં પ્રીય અને પવિત્ર પાસાંમાં ખેંચી. “હું કેહવાજ માંગતો હતો તુંને માહરાં દીલની એક વાત, એલન ડારલીંગ,” તેણે રડમસ હાથે કહ્યું, “પણ મમાનાં દુખકારક મોહોતનો ગમ તાજે છે તેટલાં માહરી જ્યાન ઉપડી શકતી હતી નહીં, જ્યારે તેંજ અંતે માહરી જ્યાન બોલાવી છે !”

મેં જવાબ દીધો નહીં. માહરી ચુપકીજ માહરો મધુરો જવાબ હતો, કે જે જવાબની સમ્યાઇની શાહદત વળી માહરી નીચે નમેલી આંખો ને રતાસમાં ગુલાબ્યા બનેલા ગાલોમાં વાંચી લઇ શકાતી હતી !

અને તે અમારા અરસપરસના પવિત્ર એકરારનો પાયો પડવાનો મુખારક દિવસ પુરવાર થયો. હૃતરીએ પોતાના સાચા, ખુલ્લું, ઓરતવાર, અને અખંડ પ્યારની જવેદાન તકની મને દીલાવર ખાત્રી આપી, ને મેં જવાબમાં તેટલીજ પાક શીદાગીરી અને વફાનો તે વફાલાને હપ્થી ઉભાતાં દીલે દરેક સધ્યારે આપ્યો. અરે, ખરા પ્યારની પવિત્ર લાગણી કેટલી અશો, કેટલી પાક, કેટલી ખુલ્લું થાય છે તે ખરેખર તો માહરા તે નરીન અનુભવમાં મેં તેજ દાહડે પેહલું જાણ્યું. કેહવાને મને માફ કરવામાં આવશે કે એ અમારાં પ્રૌઢ સુખમાં મરદુમ કુઇજનાં મોહતતા ગમની માફ પણ થોડીક પલ ભુલાઇ ગઇ, ને અમારાં આજેદે દીલ ઘડીમર અણહદ ખુશીમાં ખીલી રહ્યાં !

અને તે રાત્રે જ્યારે હું માહરા ઓરડાનાં એકાંતમાં સુવા મયલી એકલી પડી ત્યારે એ સુખના સ્વપ્ના થકી હજી માહરી છાતી જોશથી ધડકતી હતી, કે જ્યારેમને લાગ્યું કે માહરો હુન્નરમંદ ધંધો જાહેર કરી દઇ મેં વફાલા હૃતરીને નાહક ગભરાવી નહીં માર્યો ને રંજીદા નહીં કર્યો હતો તેજ બેહતર હતું. હવે તો તે માહરેથી ઘણો દુર પડવાનો હતો—છેક ન્યુયોર્ક સીધારનાર હતો, કે જ્યાં એને એ વાતની ખબર પડી શકનાર ન હતી; ત્યારે હું રોજ પર નામના કરું ને એ હીલુપડ્યા ધંધાને માહરી અદના શામીલગીરીથી શોભાવીને તેને લગતો કલંક દુર કરી આપું ત્યાં વેર હું થોળીજ કાંચ નહીં જાઉં ? તે દરમ્યાન તેણી હવે એક મોટાં શહેરમાં જતો હોવાથી તેના આચારવિચાર પુખ્ત થશે ને વિશેષ ધ્રડશે, અને ત્યારે આજે જે હુન્નરને માટે માતૃભાવની સ્વભાવીક વલાંણથી તે ઓછું માનતો હતો તે ખટકો દુર થઇ જશે. એટલા માટે ત્યારે ને ત્યારેજ એ ભેદ તેને જાહેર કરવો મને લાગ્યું કે જ્યાદા બરવખ્તતું થઇ પડશે, અને, તેથી, હવે હું નહકી એજ સેવટ પર આવી. મને રોજ પર ઘણી નામના ને ઘણી કીરતી કરવાની ઉમેદ હતી, ને તે કીરતી થવા પછીજ—માહરી તનોમન શુદ્ધતાની પુરવારી વચ્ચે—માહરે જાહેર થવાનું વિશેષ પ્રસંગોપાત અને વધારે જશવંતું થશે એમ મને ઘણી મજબુતીથી તે રાત્રે લાગ્યું.

હંરી એ પછી ઘણો વધારે શાંત બનેલો દેખાયો. અમારો ખ્યાર પરસ્પર જાહેર થતા પછી હું તેને વળતા તેવાજ ખ્યારથી ચાહતી હતી એ વાતની ખાત્રી મલી જવાને લીધે તેની એકલ-વાધ હાલતમાં તેને ઘણો સધ્યારો મલતો થયો હતો, ને તેથી પોતાનાં પુણ્ય માવીતરનાં મોહોતની ખોટ ખુદા તરફની શર્ણગત તાબેદારીથી તે હવે મુઝે મોંઢે ખમી લેતાં જરાતરા પાઠો ખુશાલ બનેલો નજરે આવતો હતો.

તેણે એ પછી પોતાના શેઠને ન્યુયોર્કના કારખાનામાં જવાનો તેનો એરાદો બીજેજ દિવસે જાહેર કર્યો, ને ત્યારે ત્રણ દિવસોમાં ઘેર ઉંચકી ત્યાંથી ચાલુ મુકવાનો તેને હુકમ મલ્યો, એટલે પછીથીના બાકીના દાહડા અમારા અતીઘણાં કામકાજના ને રોકાંણના ગયા.

અને અંતે કાતીલ જુદાઇની તે ઝેર જેવી સહવાર ઉગી કે જ્યારે અમે ફરી એક વાર છુટાં ને જુદાં થનાર હતાં. તે દાહડો અમે બંનેનો ઘણો રડમસ અને કકઢાતનો ઉગ્યો, પણ બવિશમાં સાઈં થવાની ઉમેદ અમને બંનેને હીંમત આપતી રહી, અને એ ઉમેદથી હીંમત પાંખી અરસપરસની એક અતીઘણી મોહજતમય રખસદ પાખી અમે છુટાં પડ્યાં તે બીના ઉપર વગર અગતનું લંબાણુ કર્યા વના ચાલશે. માહરા હંરીએ મને ખાત્રી આપી કે મરનારનો મોટો અરમાન અમને પરણાવવાનો ને સુખી કરવાનોજ હતો. “તું જરા પગબર કમાતો થાય તો આપરે ઐલનને દલદેસરીમાંથી છોડવ્યે ને અત્રેજ તેજવી લઇએ,” ને વાહલાં મરનાર—માહરા કઝીનના કેહવા મુજબ—અવારનવાર તેને મોગમ કહ્યા કરતાં હતાં.

“ત્યારે તેવણુના અશો આશીરવાદ પેલી જેહાંનમાંથી બી આપણને મલશે ને ફલશે,” મેં જવાબમાં હીંમત આપી.

“તેજ ઉમેદ પર તો હું જાઉંછ, ઐલન ડારજીંગ,” હંરીએ કાંઈક ઉશ્કેરણી વચ્ચે જવાબ કર્યો. “ખુદા તું જ્યાં બી હોય ત્યાં સદા તાહરો નીધેહબાન થાઓ ! ખુદા તું ને જલદી માહરી કરવા ને સુખી કરવાની રિયતીમાં મને મેલે, કે તાહરાં ગુજરાણુ માટેની તાહરી આએ દલદેસરીથી હું તુંને છોડવી શકું. ઓ, માહરાં દીલમાં જે ઉભાપછ તે બધું જાહેર કરવા માહરી પાસ શખ્દો નથી !”

“તે બધું હું જાણુંછ ને સમજુંછ, વાહલા,” મેં સમજવ્યું, “કેમજે માહરી પોતાની હાલત પણ તેજ છે. લેઓ—આએ માહરેં વચન છે. હું માહરી જીંદગીની આખેરી સુધી તમે માહરાં મનની મુરતને સાચી ને વફાદાર રેહવશ, ને તમારી આબાદી તેજ માહરી રોજની બંદગી છે ને થશે !”

અને એ રીતે અમે છુટાં પડ્યાં. વાહલા હંરીની પવિત્ર યુમીઓનો મીઠો પસરાત હજી માહરા રખસારોપર પમરતો હતો, અને માહરી આંખ્યો આંસુઓથી આંધતી બની ગયલી હતી. ગોયા માહરી આસપાસ હંરીના સધાબ્યા પછી ઘણોક વખત સુધી તો બધો સુનકાર ને અધકારજ બ્યાપી રહ્યો હતો ! !

પ્રકરણ ૩૦ મું.

હવે લંડન ફરતાં મને રસ્તામાં જે પેહલ્લી વાતની પાછી યાદ થઇ તે જુહીનાં પેલા લૉડ' ફ્રેડીક રેવન્સક્રીફ સાથે થયેલાં લગનની હતી. તેને પરણાવી ગયેલો પાદરી ખરો પાદરી નહીં હતો ને લગન ઢોંગ ને ઠગાઈનાં હતાં તે માહરા વસવસાને હું હજી જીતી શકી ન હતી. એ દરમ્યાન મેં યાદ કર્યું કે મીં નોરમને માહરા સવાલના જવાબમાં જણાવ્યું હતું કે તે પાદરી મીં ક્રૉફ્ટ ચૌરીકશાયરને લગતાં એંબલડન ગામડાંને લગતો હતો, અને હાલમાં નસીયસંજોગે હું તેજ ગામડાંની સરહદેથી પસાર થનાર હતી એટલે ગામમાં જઈ એ વાતની થોડીક જાતે તપાસ કરી લેવાનું મને મન થયું. માહરે લંડન પાછી ફરવા ઉતાવળ જેવું તો કાંઈ હતુંજ નહીં. કુદ ગુજરી ગયેલાં હોવાથી સોસાયટીના કાયદા મુજબ માહરાથી તરત સ્ટેન્ડપર તો ઉતરાયજ નહીં, એટલે ઘણી આનાકાની ને દીવંગીરી સાથે મેં મીં રીયડ'સને એ માઠા બનાવની ખબર આપી તારથી એક મહીનાની જાસ્તી રજા મંગાવી હતી જે આવી ગઈ હતી, એટલે લંડન તાજડોતો પાછી ફરવા સરખી માહરે ઉતાવળ કરી હતી નહીં. તે ઉપરાંત, વળી, જુહી બી ધરમાં ન હતી એટલે તેના વના બી મને ત્યાં ઝાંઝું ગમતું ન હતું, ને પૈસા ખરચાંજોગ માહરી પાસ પુરતા હતા, એટલે માહરી સખીની ખીદમત માટેની માહરી એ શોખની સેવામાં માહરે ખંચાગ જેવું કર્યું ન હતું, જેથી સીંધી આગલ વધવાને બદલે હું એંબલડન ગામમાં ગઈ.

પેહલાં તો હું બરમીંગહામ ઉતરી પડી, કેમજે માહરી તદ્દાસનાં પરીણામમાં મને જણાવવામાં આવ્યું કે બરમીંગહામથી એ ગામ ફક્ત ૨૦ માઇલ છે, અને ઘોડાગાડીથી ત્યાં જવાય છે. એટલા માટે રહાંજ થઈ ગયેલી હોવાથી રાતવાસો તો હું તે તરફનાં એક અંગેવાન ને આખરદાર હાટેજમાં રહી ગઈ, અને પછી બીજી સહવારે એક ગાડી મંગાવી તેમાં હું તે ગામમાં ગઈ.

તે ઘણી કંટાલાબરેલી મુસાફરી હતી, પણ અંતે ગાડીને લગતો કુટમેન જે માહરી બેઠકની પછાડે ઉભો હતો તેણે મને ટેકડીપરથી નીચાંણમાં આવેલું તે નાહતું ગામડું બતાવ્યું અને મને ધીરજ આવી. ત્યાં બધી લીક્ષેતરીના લીલા કંજર જેવા ખુશતુમા ગરીબા દયાલુ ખુદાના કરાંમતી હાથના બીજાવેલા હતા, ને આખું ગામ બાગ્યેજ પચાસેક ઘરતું દેખાતું હતું. તે એક ખુંણામાં થરકી ગયેલું કાંઈ નહાનકડું ગરીબ ગામડું હતું.

તે ટેકડી પરથી નીચાંણમાં ગામનો જેવામાં આવતો નકસ ધણો દીવંગીર હતો. એક નાહતી નદી સરખી અદાથી વાંકીચુંકી વેહતી શહેરને મુખડે અરકાઈ પડી હતી, ને તે પર શહેરમાં દાખલ થવાનો એક મજબુત પુત્ર બાંધી લેવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે ગામની ધમારતોમાં સૌથી ઉંચી દેવલનીજ ધમારત હતી, કે જેનો મીનારો ધણો ઉંચો ખેંચેલો એક તાડકે ટેકડી પરથી જોઈ શકાતો હતો.

હવે અમો તે ટેકડી ઉતરીને નદીના પુલપર દાખલ થયાં, અને પુલપર થોડાંક આગલ વધ્યાં નહીં તેટલાં પુલની પાલને અઢેલીને નીચે નદીનાં પાણીની મજાહ જેતા ઉમેજા એક આદમી ઉપર માહરેં બ્યાંન ખેંચાયું, જેને પીડેથી જેવા છતાં મને તરત વેહમ થયો કે હું

જેની તકાશમાં અહીં સુધી ધસડાઈ આવી હતી તેજ એ હતો! તેવામાં તો ગાડીના ખખડતથી ધ્યાન ખેંચાતાં તેણે ઝટ પાછું ફરી જોયું—અને ઓ, ખચ્ચીત તે પેલો મીઠા કાંદો પોતેજ હતો!

હું ગભરાઈ ગયો. હું શું કરવા એ ગામમાં આવી તે જો એ મને પુછે તો હું કહું શું? મેં તો એ વાતનો ખ્યાલ બી નહીં કર્યો હતો, કેમજે હું તો તેને મલવા વના બાહરો-બાહરથીજ માહરી પરપુછ ચલાવી પાછી જતી રહેનાર હતી!

અને તેવામાં તો તેણે મને જોતાં સાથે ઓળખી, ને કાંઈક અન્યથા વચ્ચે, મને ઓળખતાં સાથે, કાચમેનને હાથની ઇસારત આપી, ગાડી ચોખાવી, તે માહરી ગાડીની બારી આગલ આપ્યો.

“ઑહો મીસ પરસી, તમે અહીં?” તેણે કહ્યું. “કાંઈ બી શક વગર તમે મને મલવા આવેલાંજ હોવાં જોઈએ,”—અને તે હસ્યો.—“કેમજે નહીં તો આ દુરદરાઝ ગરીબ ને એકાંત ગામડાંમાં તમો તશ્ચરી લાવોજ શાંની?”—અને એમ કહતાં સાથે તરતજ તેણે પોતે ગાડીનું બારણું ઉઘાડ્યું, મને નીચે ઉતરવા હાથ આપ્યો, અને હું એક ચારી આપેલાં પુતલાં મીસાને દીગમુદ જેવી નીચે ઉત્તરી. હું કહું તે બી શું? હું તો ગભરાઈજ એટલી ગયલી હતી!

“એ બાંતુ મનેજ મલવા આવેલાં છે,” તેને તે પછી પોતેજ મનને જાણ્યું કાચમેનને કહ્યું; “તું જ, ને બરનાડવાલાં પીકાં આગલ જરા વીસામો લે, ને ઘોડાને બી જરા ઘાસચારો આપ. અમે ત્યાંજ આગ્યેછ.”—અને તે કાચમેન, એ સાંભળતાં, તરત ટોપીને સલાંમીની આંગલી અડકારી ત્યાંથી હાંકી ગયો.

માહરી તો અન્યથાજ નહીં ભાગે! આ તો જાણે એવી રીતે બધું કામ લેતાં હતો કે હું કાંઈ ત્રાહીત કે પરાઈ હોઉં નહીં! જાણે એજ માહારો ને માહરી મરજીનો શેઠ! અને, તે છતાં, મેં તો માહરી વાચાજ ગુમાવી દીધી હોય તેમ હું તો તે ગાડી ધસારાખંધ ઉપડી ગઈ ત્યારે વટીક વચમાં કશું જોલી બી નહીં શકી!

તેણે કાલો પોશાક પેહડેલો હતો, ને સફેદ કેવેટ લટકાવેલી હતી, એટલે મેં તરત જોયું કે તે પાદરી તો એ તરફનો હોવોજ જોઈએ. તે, એમ છતાં, પોશાકમાં મેલો અને હાલ-હવાલ ધણો હતો.

“હવે ખુલાસો કરો, મીસ પરસી,” ગાડી ઉપડી જવા પછી અમે પુત્ર પર ધીમે કદમે ચાલતાં થયાં એટલે તેણે મને નરમાસથી પાછું પુછ્યું; “બધી ખેરવત તો છે? અહીં સુધી તરફી લઈ મને મલવા આવનાનો બાએસ શું? તે દાહડે જે લગન મેં તમારી સહીનાં કરી આપ્યાં તે જોડું સારી પેટે તો છેતી? આએ સોગનો પોશાક—”

“ઓ, તે લોક તો બેઉ ખુશીમાં છે,” મેં એ સાંભળી જવાજ કરવાની તરત જરૂર પીછાંણી; “એ તો માહરાં એક અતલગનાં ખેશીનાં મરજીના સંબંધમાં છે.”

“તમારું અતલગનું ખેશી?” તેણે રહેજો ચોંકાને પુછ્યું, અને મેં અન્યથા થતાં જોયું કે તેના અતલગમાં કાંઈ ઉરફેરથી હતી; “મને પુછાની રગ્ગ છે, બેડેન, કે તે કાણુ?”

“માહરાં પુષ્પ મીસીસ વેકરીશ તેવજી બીયારાં આંઠ દહાડાપર પેઝી ખાતે હક થયાં.” મેં તે દુખી યાદોથી અરધું રડી દઈ શોકાતુર રવેસે જવાબ કર્યો, કે જ્યારે મીં કોફ્ટ તે સાંભળી કાંઈ પટપટયો—જોકે થું બોલી ગયો તે મુતવગ મને સમજાયું નહીં.

અને હવે તે ચેહરો ટીકતાં માહરી બોલકુલ ખાત્રી થઈ, —અને તે અચાજ સાંભળતાં વધારે—કે એ તેજ આસામી હતો કે જે લીડસ ખાતે માહરા મનાવાને મંજૂર આવ્યો હતો, ને પછીથી વળી લંડનમાં હું મરનાર મીસીસ પાર્કસને ત્યાં હતી ત્યારે મોડી રાત્રે તે મકાનમાં પણ આવી ગયો હતો.

અને માહરાં પુષ્પ બેહેસ્ત પામ્યાં હતાં તે વાત સાંભળી મને લાગ્યું—કદાચ માહરી જીવ બી હોય !—કે તે ઘણો દીવંગીર થયતો જણાયો; મગર જરા વારે પાછાં સરેસ્તાનાં નફકરાંપણે તેણે પુછ્યું, “વાર, પણ ત્યારે લંડન પાછાં જતાં આંચે તરફ કેમ હેર્યું લેવું પડ્યું?”

“હા, મગર હું તમારા એ સવાલનો જવાબ કરું તે આગમય હું પોતે તમોને એક સવાલ કરવા માંગુંછ, મીં કોફ્ટ,” મેં ફજેત જેવું શીકકું હસીને કહ્યું. “તમે મને કેહશે વાર કે બેકફર્ડ ખાતે લૉડ રેવન્સકલીફનાં લગન કરવા તમે આવ્યા ને લૉડે આપણી ઓલખાંણ કરાવી તે આગમય તમે મને કેયે બી જોઈતી અથવા કેયે પણ મદયાતા વાર?” —અને મેં તેના ચેહરાની દરેક હીલચાલ પકડવા ઉભી રહી જઈ હીંમતથી તે ચેહરામાં ટીકી ટીકીને જોયું.

“હા, ખાંતું. તે આગમય હું લંડન આવ્યો ત્યારે નાટક જોવા ગયો હતો, ને મેં મીસ ટ્રેફર્ડનાં નામથી જીલ્લટનો પાર્ટ ઘણીજ નમુનેદાર ફતેહથી તમોને બજવતાં જોયાંતાં: પણ કાંચે વાર? એમ કાંચે પુછેછ? એવો રમુજ સવાલ કરવા તમે આંચે મોટી મુસાફરીની જેહમત ઉઠાવી અહીં સુધી આવ્યાં હોવો એ તો કંઈ માહરાં માનવામાં આવતું નથી?”—અને તે આ બધું એવી નિર્દોશતા ને પ્રમાણીકપણાના દેખાવથી બોલી ગયો કે રખે કોઈ બલતાને હું તે આગત જોયતો આસામી માની કાંઈ ઘોંટાલો કરતી હોઉં તેનો મને વળી પાછો મનમાં મજામુત ભય થયો.

“માહરે ત્યારે ખરી વાત તમોને કેહવી જોઈશે,” મેં ખરો ખુલાસો કરવાની હવે અગત જોઈ. “તમે લગન કરવા આવ્યા ત્યારે મને લાગ્યું કે નવાની ઉંમરમાં હું માહરા મનાવાજી મીં બોનીફિસ સાથે લીડસ ખાતે રહેતી હતી ત્યાં મેં તમોને એક વખત જોયલા હતા!”

તે મોટે સાદાદે હસ્યો.

“હું માહરી આખી જીંદગીમાં લીડસ તો કોઈ દાહાડે ગયોજ નથી. મેં તે ગામડું કડી જોયુંજ નથી,” તેણે હસીને જવાબ કર્યો; અને એ બી મેં ધારી ધારીને જોયું કે તે એટલી બધી નિર્દોશતાના દેખાવથી બોલતો હતો કે માહરી પરીપુર્ણ ખાત્રી થઈ કે મલતા ચેહરાની મુશકેલીની આ તો કોઈ મોહકાંણ હતી, ને આ ને આદમી ત્યારે હોવો જોઈએજ નહીં.

“ત્યારે માહરી જુવ છે ને માહરે તમારી ઘણી માફ માંગવાની છે,” મેં સાદામથી કહ્યું.

“મારીની કોઈ જરૂર નથી,” મીઠા કોફ્ટે જવાબ કર્યો, “પણ મને સહમજ નહીં પડતું કે ઘડીભર ધારો કે તમે કેહો છો તેમ મને તમારા મમાવાનાં ઘરમાં તમે આગવ જોયો બી હોતો તો તેથી એવું તે તેમાં થું હોય જે હું તેજ છેલ્લે કે બીજે તેની તદ્દલાશમાં તમારે છેક આડે અવલે રસ્તે અહીં સુધી આવવું પડે ?”

“મને તે આદમી માટે સારું મત સુતલગ નહીં જોઈતું,” મેં હસીને કહ્યું, “ને તેથી મને ભય ખરવા થયો કે તે પાદરી નહીં છતાં પાદરીનાં ઓથાં હેઠલ એક જુડાં લગન કરી આપી ગયો, ને મને માહરી સહી જીતીને વાસ્તે એટલી બધી લાગણી છે કે—”

“ઓહ, આઈ સી !” તે હસ્યો. “ત્યારે એમ કે હું અતરેનો પાદરી છેલ્લે કે કોઈ ડગારો તે વાસ્તે તમારી સહીની બીધ ઉપાડી અહીં સુધી તદ્દલાશ કરવા આવવાની તમોએ તમારા તન પર તસ્દી ઉઠાવી ? વૈવ, તમોને સામાય છે ! મગર તમો જોવો છો કે હું પાદરી છેલ્લે. પેલું દેવજ માહરીજ સંભાલમાં છે, અને પેલાં ઝાડની કીનારીની પછવાડે દેખાતું કોટેજ માહરું રેહવાનું મકાન છે. હું તમને તેમાં લઈ જતો નથી કેમજે હું ત્યાં એકકોણ રહું છું, ને માહરાં ઘેરમાં બેરાં કોઈ નથી.”—અને મને કહ્યા વગર ચાલતું નથી કે તેની આ સઘળી ભલાઈ અને દાનાઈ, તેના એ બધા ખુલાસા પછી, હું માહરાં મનથી અતીધણી વખાણ્યા વના રહી શકી નહીં, ને મીઠા કોફ્ટ માહરાં માનમાં ને મતમાં ઘણો ચઢ્યો.

“બીજું તો કંઈ નહીં, મીસ પરસી,” તેણે જરા વારે વળી આગલ ચલાવ્યું, “હું કંઈ તમોને કપકો આપતો નથી, પણ માહરે વાસ્તે તમે જે જીવનરેલું અનુમાન કર્યું તેવું જો તમો કોઈ આગલ બોલ્યાં હોશો તો મને ખરેખર જાહેરમાં ઘણું નરસ લાગશે, ને વગર કારણે હું ઘણો બદનામ—”

“ઓ નહીં, ખચ્ચીતજ નહીં,” મેં જોશથી કહ્યું; “ખાત્રી રાખજો, સાહેબ, કે મેં એવી કોઈ નાદાની કીધીજ નથી, કેમજે માહરું અનુમાન પકડું થયા વગર હું કોઈને ગેર-હનસાફ થવા દેઉં તેવી છેલ્લ નહીં.”

“સારી વાત છે એ, ને તે સાંભળીને હું ઘણો ખુશ થયો,” તેણે જવાબ કર્યો; “તમારા જેવી દાનાય ને દુરઅંદેશ છોકરી તમારી ઉંમરે બીજી કોઈ થનાર નથી. હવે ચાલશે ત્યારે—હું તમોને તમારી ગાડી જ્યાં મેં ઉભી રખાવી છે ત્યાં લઈ જાઉં ? જો કાંઈ શ્રેષ્ઠમેન્ટ જોઈતું હોય તો—”

“નહીંજી, નહીંજી, હું જરાબી થાકી ગઈ નથી કે મને જરાબી તરસ લાગી નથી,” મેં ઉતાવલે કહ્યું; “મને તો હવે જેમ અને એમ જરૂરી ખરમીગદામ પાકુંજ જવા ગમશે.”—અને ત્યારે તે મને પેલાં પીડાં તરફ લઈ ગયો.

આખાં ગામનું પોહિંચખાનું તેજ અને તે એકજ હતું. તે પુત્રથી અરબાક માઇલના દાસજાપર હતું ને તેથી ત્યાં જતાં અમે તે ગામડાંને લગતી ચાંચનારને ઓછી અગતની એભારપેભાર કેટલીક ખાતચીત કરી.

તે પેહોંચ્યાનું—પીઠું—એક કંગાલ બાંધણીનું ગંદું જેવું મકાન હતું. બહાર બે ચાર મંદાં છોકરાં રમતાં હતાં, ને બાજુમાંના એક બાંકપર માહરા ગાડીવાનો કાંઈ પીતા બેઠા હતા તેની કને બાંગીતુટી ખુરસીઓપર બેસીને તે પીઠાંનો માલેક ને તેની મોહરદાર તાહેલાં મારતાં હતાં.

તેઓ બધાં અમેને જેતાં સાથે ઉભાં થયાં, ને પેલી અબજાએ કુરનસ કરી ને પેલા હાટેલવાલાએ બધાં માનથી મીઠાં કોફ્ટને ટપલી ઝાડી, જે પછી તે બંને વરઝેયર મને પગથી માથાં સુધી—જાણે હું કંઈ જોવા જોશું હુસ્લક જનાવર હોઉં તેમ—જોવા ને ટીકવા પડ્યાં ! એ દરમ્યાન મીઠાં કોફ્ટે હુકમ આપી માહરી ગાડી ઉતાવલે પાછી તૈયાર કરાવી, એટલે તેમાં બેસી, તે પાદરીનો ધણો ધણો ઉપકાર માની તથા તેની ધણી ધણી માશી માંગી, હું બરમીંગહામ પાછી આવતી રહી, ને ત્યાંથી તરત પાછી લંડન જવા ઉપડી ગઈ.

પ્રકરણ ૩૧ મું.

હું ધણી નીરાંત પાંમેલી એંબલડનથી પાછી ફરી, કેમજે હવે જુલ્મીનાં લગન બાબેની માહરી શંકા એ લપાસનાં પરીણામથી તમામ દુર થયલી હોવાથી મને ધણી શાંતી થઈ ગઈ હતી.

હવે લંડન આવી લાગતાં મીઠાં અને મીસીસ નોરમન મને સરેસ્તાનાં હેતથી મલ્યાં બેટ્યાં, ને માહરાં કુછનાં મરણ માટે પોતે જે દીલગીરી ને દીલસોજીના તાર ને કાગલો મને પેલ્લે આતે મોકળાં ચુક્યાં હતાં તે ઉપરાંત હાલ રૂબરૂ થતાં વળી પાછો મને ધણોએક મોંઢેમોંઢું મેહરબાનીમરથો દીલાસો કહી સંભળાવ્યો. તે ભેંક દીસ્તી રીતે અસલ જેવાં પાછાં ખુશાલ બનેલાં હતાં. જુલ્મીની જુલ્મઈ વધતી ઝોછી વીસરાઈ ગઈ હતી, કેમજે તેઓનાં કેહવા મુજબ તે વાહલી છોકરીનાં ઉપરાસાપરી કાગલો આવતાં હતાં, જે તે પોતાના બરથાર સાથે ધણીજ મોજમજાહ વચ્ચે ખુશખુશાલ અને અતીધણી સુખી હોવાનીજ ખાત્રીનાં હતાં.

અલખત, સ્ટેજ પરની માહરી ગેરહાજરીનો બાએસ પેપરો મારફતે પુરતો જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. પેહલાં મીસ “ટ્રેકર્ડ” પોતાનાં કુછની માંદગીના સખબે બાહારગામ ગયલાં” હોવાનું, અને પછીથી તે “કુછનાં મરણ”નું કારણ જાહેર થયું હતું એટલે હજી બીજાં નજદીક ત્રણ અકવાડ્યાં સુધી હું જાહેરમાં દેખાવ નહીં આપી શકનાર હતી એમ હું લંડન પાછી ફરી તે આગમચ ત્યાંની નાટકની શોકીન આલમ જાણી ચુકી હતી.

હવે મીસીસ નોરમનનાં કેહવા મુજબ માહરી ઉમરાવ સહી લેડી લીલા એ હકીકત વાંચીને માહરી ગેરહાજરી દરમ્યાન બે ત્રણ વાર અત્રે આવી ગઈ હતી, પણ હું પાછી ફરેલી નહીં હોવાથી બાહરોબાહરથીજ ગાડી ફેરવાવી જતી રહી હતી: અને હું એ સાંભળી તેનોજ ખ્યાલ કરતી હતી ત્યારે તેવામાં અનાયસે તેજ વળી પાછી માહરી ખખર લેવા આવી, ને હું પાછી ફરેલી હતી એમ જવાબ મલતાં સાથે તે બસી બાંનુ તરત ગાડીમાંથી ઉતરીને મને મલવા ઘરમાં આવી.

અમે ટ્રોઈંગ રૂમમાં મલ્યાં, ને તે જવાંન બાંનુએ માહરી ખોટ માટે મને ધણોએક દીલાસો આપ્યો, ને પછીથી વળી હું હાલ પરવારતી હતી માટે તેના ક્ષેરમંટ વીલામાં તેની

જોડે જમ રેહવા તેણીએ મને ઓફર કરી. આ મને ગમી. વધારેકરીને એટલામટે કે મીઠાને મીઠાસ નોરમને ત્યાં તો લગભગ રોજની ખાણીપીનીની ધણુખર ચાલતી હતી, કે જેમાં ન તો હું પોતે બેઠાઈ શકું કે ન તો માહરે લીધે તે ખીચારાંઓને એ જાતની મોજ-શોખથી હું બાકાત રાખી શકું એટલાવાસ્તે મેં લીલાને ઘેર રેહવા જવા તરતજ હા કહ્યું, ને ખીજે દાહડે જરૂર તેને બપોર પછી આવી મલવા મેં પ્રેમીસ કર્યું.

હું તો તેણીની સાથેજ જતે, પણ મને માહરા શોકના પોશાક એક બે તૈયાર કરવા આપવાના હતા, ને ખીજી ખી થોડીક ખરીદીઓ કરવાની હતી, એટલે મેં ના કહ્યું. મને લાગતું હતું કે એ બધાં કામકાજથી ખીજે દિવસની બપોર તક હું પરવારવાતી નથી, જ્યારે ખરેખર તો લેડી લીલા મને મલીને ગમ્ય ને બપોરે હું જમીને બજારમાં ફેરી ફરવા નિકળી ત્યારે એટલું બધું જલદીથી હું સઘળું આરોપી લમ શરી કે ખીજી સહવારે સકાલેથીજ ક્ષેરમંટ વીલા (લેડી લીલાનાં મકાન)માં જમ શકશ એમ હું જોઈ શકી.

હું તેથી સહવારે ચાએપાણીથી શરૂ થઈ, બલાં નોરમનવાલાંઓને મલી બેઠી, તરતજ નિકળી પડી. મીઠા નોરમને મને બાહુતી ગાડીમાં ન જવા દેતાં બહુદ થઈને પોતાની ગાડી જોડાવી આપી—અને હું ગઈ.

હું દસેક વાગે ત્યાં પોંહચી. અલખત, મેં તો બપોર પછીજ આવવાનું કહેલું હતું એટલે લેડી લીલા ઘરમાં ન હતી. તે પગે ચાલતી ફરવા નીકળી પડેલી હતી. તેણીનાં નોકર-નફરેએ, એમ છતાં, માનથી માહરો આદરસત્કાર કર્યો, ને માહરો અસલ રૂમ જે હાલમાં ખી માહરે વાસ્તે લેડી લીલાએ ખાસ તજુમલથી તૈયાર કરાવ્યો હતો ત્યાં મેં માહરો ઉતારો ને મુકામ કર્યો.

મને અત્રે એમ કરતાં ગઈશુઝરી યાદો પાછી તાજી થઈ. લેડી લીલાના હરફ ખુરા ક્ષેરે મને કેદ કરી હતી ત્યારે ત્યાંનાં એક ખાંણમાંથી મક્કેલાં કાગળ્યાંના હરફને મલતા આવતા જણાયા હતા તે, અને પેલી જીપસી ઓરતોએ કુત્રની નીશાંણી કેદવાડી લીલાને બાહરે મલવા બોલાવી લીધી હતી તે વિગેરે મને પાછું યાદ આવ્યું, પણ તે પછી એ બધી બાંત્રી માહરા તરફ એટલી માયાલુ ને મને દોસ્તીની કીમતી બેટસોગાદોથી નવાજવા જેવી એટલી મેહરબાન પુરવાર થઈ હતી કે હું તેનાં કાંઈ ખી ગેરમનસાફ કરતો હોવશ એ ખ્યાલથી મેં તે બધું ખુશીથી વીસારી દીધું હતું, ને હાલમાં એક ખી વસવસા વગર એક બે અડવાડયાં હું અત્રે પાછી રેહવા ચાલી આવી હતી.

હું ખાગમાં ઉતરી. લેડી લીલાને આવનાં ઘણી વાર લાગી ને દ્રોઈગરૂમમાં બેસીને તેણીની વાટ જોતાં હું થાકી ગઈ ત્યારે માહરી ટોપી પેહડી લઈને હું તે વિશાળ બગીચામાં જરા ફરવા ઉતરી, અને ત્યાંથી પેલી એકાંત મક્કી કે જ્યાં પેલી જીપસી ઓરતો મને મલી હતી તે તરફ ગઈ. માહરાં મનમાં કે લીલા ચાલતી નિકળેલી છે તે કદાપી એજ તરફથી નાંધલે દરવાજો બંગલે પાછી ફરશે. હવે એ દરવાજા તરફ જતાં બગીચામાંના એક ઝાડીવાલા બાગ આગલથી પસાર થવાનું હતું, ને હું તે તરફ આવી ત્યારે તે ગીચ ઘટાની પછવાડેથી મને કોઈ બે આસામીઓ વાત કરતાં હોવાના અવાજે સંબળાવા લાગ્યા. હું તેથી જરા

પુદરતીજ થોળી ગઇ, ને ખંજીર પલે તો ઝાડીની બાજુમાંથી હું આખાઠ જોઇ શકી કે તે બે આસામીઓ કોઇજ નહીં પણ ખુશ એડવીન કહેર અને લેડી લીલા પોને હતાં ! !

હું હેરત થઇ ગઇ. કહેર સાથ તો જખરાજખરીનું પોતાને ખીયાબાઈ થઇ પડેલું હોવાનું લીલા મને હરહાલ સમજાવતી હતી—હેક છરી ચુલ્યાનુંજ વેર, અને ત્યારે તેજ નાલાયક આસામી આજે અત્રે આવીને બરાયસો સંતાયસો એ અખજાની મીલાકત કરતો હતો તે શું બતાવતું હતું? તેઓ તે ઝાડીની પછવાડે લગભગ લગોલગ સાથે લટાર લેતાં ફરતાં અને વાતચીત કરતાં હતાં !

સારાં ન સીમે હું તે લોહને જોઇને વખતસર રહીને બાજુ થઇ ગઇ એટલે તેઓ બેમાંથી એકે પણ મને જોઇ નહીં, પણ મેં તો તે બંનેને બરાબર જોયાં ને આલખ્યાં. લીલાને માથે એક રેડા હેટ હતી, ને તે ધરનાજ પોશાકમાં ઉતરી પડી હોય તેમ તે એક ધીલાં “મોરનીંગ ટ્રેસ”માં ખી ઘણી અજબ જેવી સુંદર દેખાતી હતી.

મેં વળી તેણીના એહરા પર એક ગભરાયલી, ઉતાવળી નજર નાંખી લીધી, ને મને તે મનોહર મુખડો ત્યારે ઉસ્કેરણથી અતીઘણો લાલ થઇ આવેસો ખી લાગ્યો. તેની આંખમાંથી દીસ્તી રીતે સરખસર ગુરસાનાજ જ્વાલા બાહરે પડતા હોય એમ પણ મને તે માહરી ઉતાવળી તપાસ દરમ્યાંન ખાસ અને અબ્યાસ થયો.

“હીક છે, ત્યારે તું કજ્યોજ શોહોધેછ તો કજ્યો સહી!” હયાં મેં કહેરને કહતાં સાંભળ્યો; “એ તો હું તને મનાવતો આવ્યો એજ માહરી મુખાંધ થઇ.”—અને લેડી લીલાને એને લગતો જવાબ હું સાંભળી શકું તે આગમય તો તે લોક માહરી કનેથી પસાર થઇ ગયાં.

મગર હું માહરી અજબખીથો ફારેગ થઇ હવે જરા વારે પાછી “લીલા”માં હડી જવાનું કરતી હતી તેટલાં તેઓ તેજ ઝાડીને પડખે પાછાં આવ્યાં, કે જ્યારે આ વખતે સાંમી બાજુએ ચાલતાં હોવાથી તેઓનું બોલવું હું સાંભળી શકતી હતી નહીં. એ વખતે, મગર, કહેરને એહરે માહરી બાજુએ હતો, ને એ, મેં તેમાં પેલીજ સેહતાન્યત આંખો જોઇ, કે જેમાંથી મેં આગલ અનેક મરતમા કહયું ને સમજાવ્યું છે તેમ ખુદ નાપાક સેહતાન પોતે બાહાર ડોકયું કરતો નજરે આવતો હતો ! ને પણ ઘણો ગુરસે થયેજોજ દેખાતો હતો, જે પોતાના હાથ બોલતાં બોલતાં તે ઘણા જુરસાથી હીલવતો નજરે આવતો હતો તે ઉપરથી પ્રત્યક્ષ જોઇ શકતું હતું.

હવે લેડી લીલા જસતી ગરમ થઇ. તે એક શાહાનશાહ્યાંતુના દમામથી સર ઉપર ખેંચી ઉભી રહી ગઇ, અને ઉંચા સ્વરે બોલી, “હવે હું તાહરી ચાપલુસીથી કશીજ રોને અંજવાની નથી, એડવીન. તું શું ત હરાં મનમાં ફાંકા રાખેછ? તે માહરી ગાફૂલી ને મોહીનીના દાહમ ધણું થયું વહી ગયાછ કે જ્યારે——”

પણ હયાં તેઓએ આગલ ચાલુ મુકેલું હોવાથી વળી બાકીનું મને સંભળાયું નહીં.

વળી જરા વારે તેઓ પાછાં ફર્યાં. તેઓ દેખીતી રીતે વાતચીત (કજ્યો?) કરતાં એજ ન્હાના ટુકડામાં ઉપર નીચે ફરા લેતાં હતાં. હાલમાં વળી કહેર બોલતો હતો.

“હીક છે, હીક છે, તું આગલ રહીને બધાંમાં મને માહાત્મ્ય કરવા ને કરાવા બેઠી છ તો કરવા કર, લીલા,” તે કહેતો હતો; “તું એમ ના સમજતી કે——” અને વળી તેઓ આગલ ચાલવાથી બાકીનું મને સંભળાયું નહીં.

હવે હું હઠી ગયો. આટલુંજ મેં જે સાંભળ્યું હતું તે શું ખસ નહીં હતું? મને લાગ્યું કે એ રીતે છુપાઇને એટલું બી સાંભળવા અને જોવામાં મેં નાદાની બદકે ગુન્હા કર્યો હતો; પણ સંજોગો તેવાજ હતા, અને તેથી હવે જ્યાં સાંભળવા થોડવા ને યોગીને એ માહરી નબલાઇ વચ્ચે કદાપી પકડાઇ આવવાની નામોશી માટે હું જરૂરી ખોટી થઇ નહીં. વળી માહા ખુરા ક્ષેત્રને રૂમર થવા પણ હું જરા થઇને ખુશીજ ન હતી, વાસ્તે દાનાઇથી હું ખસી ગયો અને બંગલામાં જતી રહી.

ત્યાં જઇ તે ટ્રાન્ક રૂમનાં એકાંતમાં એકલી બેસી મેં જે જોયું ને સાંભળ્યું હતું તે ઉપર પુખ્ત દર્યાદ્રત કર્યો, ને મને મજબુતીથી લાગ્યું કે લેડી લીલાનું ઇજન બાહ્ય રાખી આ ભેદ ભરમથી ભરપુર અથવાનમાં પાછી આવવામાં મેં નીશંક ધણી નાદાની કરી હતી. હયાં સખકારથી રહેવાનું તો જાણે મને સજીત હતુંજ નહીં! કંઈ ને કંઈ એવું થતું ને નિકળ્યા કરતું કે જે માહરી જીજ્ઞાસા સ્વભાવિક રવેસે ઉરકેરી મેળતું, અથવા મને એકદમ બીહીષરાવી દેતું.

અને ત્યારે શું પેલું ક્ષેત્ર જોયું નામોશીની કાકલુતીનું કાગલ લખનાર એજ અખળા હશે? તે હરફાનું અજબ જેવું મલનાપણું હું જોઇ લઇ ચુકી હતી; પણ તે કેમ અને? આ તો સાંભી ક્ષેત્રને ડોલાના દાખથી દાખી દેનારી ગુસ્સાખાજ ને તોરવંતી હતી, ને તે કેમ ત્યારે એટલી હદ સુધીની હયરાની પરેશાનીએ એ ખુરાને હાથ પુગી શકી હોય?

હવે જરા વારે લેડી લીલા ઘરમાં પાછી ફરી. તે એકલીજ હતી, અને મને આવેલી જોતાં તેને ઉપજેલી ખુશાલી દીસતી રીતે કેવળ ખરાં દીલની હતી.

“ઓ અંબન, તું આવી ગયો કે? ઓ કેવું મજા હતું!” તેણીએ ખુશાલીથી પુકાર્યું. હું વરંડાની સાંમેનાજ એક સોફાપર અરધી અસેટાયલી બેસી ગયો હતો, ને મને તેથી બંગલામાં દાખલ થતાં જોઇને તે પ્રસારેલા હાથો સાથે ધણી હેતવંતી અદા વચ્ચે અંદર ધસી આવી હતી.

તેણીની તે બગલગીરી વટીક એટલી પ્રેમાળ ને શબ્દો સાચાં હેતના એવા પડવા પુકારનારા હતા કે એવી એક રંગેરગ ભત્રી ને હેતવંતી માટે કશું બી ખુશ માનીજ કેમ શકાય તે મને ધણું ગુંથવાવતું હતું. એવી એક ખાસેશ રૂપસુંદરી કાઠ બી ઘોર અપરાધની જવાબદાર હોઇજ કેમ શકે? વળી પાછું તેણીએ માહરં દીવ પોતાની પક્ષમાં જીતી લીધું, ને તે આખા દાહાડાના સહવાસમાં પછીથી મને ત્યાં એટલી બધી મમત પડી કે તે ક્ષેત્રને છુપી મઠી હતી તે વાત તો હું રાત થતાં ખુશીની સાથે પાછી ભુલી વટીક ગઈ!

તે રાત્રે લેડી લીલાએ થોડાંક દોસ્તોને જમવા નોતરેલાં હતાં. માહરં આવવાનું નકરી થયું તેની આગમયનીજ એ ન્હાના પ્રકારની ખાણીપીણી નકરી થઇ ચુકેલી હતી, ને રહજ થવા પછી તે બધાં આવ્યાં. બધાં સારે ને મોટે ઘરનાં હતાં, પણ લેડી લીલાએ “મીસ ત્રેફડ” તરીકે અને પોતાની ધણી મોટી સહી તરીકે મને આગલ કરી માહરી ઓલખાંણ કરાવી,

એટલે બધાં જરાબી નરકોરાં વના મને તેવાંજ સાચાં દીલથી મહ્યાં. બધાં ઘણાં ખુશાલ તખ્તનાં હતાં, અને તે છતાં માહરી લાગણીને માન આપી ગાવા વગાડાવતું તે રાત્રે, બધાં એકમત થતાં, તદ્દનજ મોકુફ કરવામાં આવ્યું. એથી મને ઘણી ખુશી હાંસત્ર થઈ, એકે માહરે લીધે પોતાને એમ અમવડમાં નહીં મેળવા મેં તો ફરતાં ફરતાં પાસે ધણું એ માંગી લીધું હતું.

અને તે બધાં છેક મોડેથી ઘેરેમારે ગયા પછી અમો બંને મક્કી ભેટીને સુતા જતા છુટાં પડ્યાં ત્યારે વીક લીલાએ આટલી બી ધધુખર થયા પાંખી તે વારને કાતજીથી માહરી કને પોતાની દીલગીરી જાહેર કરી. “તું આજે માહરે ત્યાં આવશે અને મને તાહરી સ્વીટ કંપનીની મોજ મલશે એવું તો મેં આગવથી કાંઈ જાણ્યુંતુંજ નહીં, ઍલન ડીઅર, ને તેથી મેં તો છેક આંઠ દાહડાની વાતપર એ ન્હાનાં ડીનરની ગોઠવણ કરી રાખેલી હતી.”

“ઓ, તેમાં શું થયું, લીલા ?” મેં ખાત્રી આપી; “મરેજ તે તો ખીયારાં પોતાનાં જીવથી જાયજ; આપણે જીવતાંઓથી કંઈજ પલાતું નથી. મરનારને વારને સદા આપણી છાતીમાં માન ને હેત સચવાતું રહે એજ ચાહવા જોગ છે.”—અને અમો પછીથી એકમેકને મક્કી ભેટીને પોતપોતાના ઓરડામાં સુવા ગયાં.

લેડી લીલાએ મને મદદ થવા પોતાની “મેડ”ને મોકળવા ઘણી બોંહોંસ કરી, પણ મેં નાજ કહ્યું. મને ગરીમડીને એવા અકરીકત કેમ શોભે ?

મેં ધીમે ધીમે કપડાં બદલ્યાં. માહરા ઓરડાનાં એકાતમાં તે રાત્રે એકથી પડયા પછી લીલા માટે પાછા ને પાછા મને તરેહવાર રિયાર આવ્યા કીધા, ને મને છેક ઘણી મોડેથી ઉંઘ આવી.

એમ હું કયાંક વેર સુતી હોયશ તે હું કહી શકતી નથી, પણ પછી અચખુચ જાગી ત્યારે મને કેાઈ વીલાપ કરતું કે રડતું હોય તેજ સાહાદ આવજ લાગ્યા! પહેલાં તો હું જાણું જો હું કાંઈ સ્વપ્નો જોઈ ઉઠી હોવશ, પણ નહી; જ્યારે પુરતી સજ્જત થઈ ત્યારે માહરી પકડી ખાત્રી થઈ કે ખરેખર એમજ હતું, ને તે શાંત રાત્રીમાં તે કકલાતનો અવાજ ઘણો ઉંડો ને બચબીત સહમજનો હતો.

હું ઉઠીને બેઠી. હું ઘણી બીહીધી. એ શું હોશે ? એ કાણ હોશે ?

લેડી લીલાનો ઓરડો તેજ મજલાપર ને તેજ ચાલમાં બરાબર માહરા ઓરડાની સાંમેનો હતો. વચમાં એક સાછડે એક બીજે ઝડ રૂમ હતો તે મને ખબર હતી કે ખાલી હતો, ને બીજી સાછડે નાકેથી લીલાની ‘મેડ’ (દાસી)નો ઓરડો હતો. બાકીનાં નોકરનફરો તો નિચે પાછલા બાગમાં સુતાં હતાં. હવે ત્યારે એ અવાજ જો ઉંડો ને ધીમે છતાં હું બરાબર સાંભળી શકતી હતી તે હોય તો અમારા મજલાપરનોજ હોવો જોઈએ ! કંઈ પેત્રી દાસીપુત્રી તો બીહી ઉઠીને બીમાર થઈ મઠ નહીં હોય ?

હું ઉઠી. મેં હત્રવેથી બારણું ખોલી બાહરની અંધારી ચાલમાં ડોઝાયું, કે જ્યારે તે અવાજ વધારે પ્રગટ સમજતા થયા; પણ ક્રિયા ઓરડામાંથી કે કંઈ તરફથી તે આવતા હતા તે હજી કાંઈ બરાબર સમજ પડી શક્યું નહીં.

હું તેથી બાહેર નિકળી. માહેર જોવું ને જાણવું તો જોઇએ કે એ શી ગરબડ હતી કે કાણ એટલું દુખમાં હતું ?

બાહેર ચંદણી હતી તેનાં ઝાંખાં કીરણો દાદર આગવની એક આરીમાંથી તે મોટી ચાલમાં દાખલ થતાં હોવાનાં કારણથી એ તરફ કાંઈ તદ્દનજ અંધારું નહીં હતું. મેં, તેથી, આસાની સાથે રસ્તો શોધોથી તે દામી-છોકરીનાં બારણાં પર કાન મુક્યો; ત્યાં તો સઘળું શાંત હતું. ફક્ત તે શાંતીથી ઉઘાતી હોવાનો ને ઉઘમાં દમ ખેંચતી હોવાનોજ ત્યાં તો અવાજ હતો.

હું ત્યાર પછી લીલાના ઓરડા બહારી ગઇ. હું ઉઘાડે પગે હતી એટલે માહરાં પમણાં, ધુલ જેવા નરમ ને નાળુક, જરા બી અવાજ કરતાં હતાં નહીં.

અવજ મેં હવે જોયું કે બરાબર તેજ ઓરડામાંનો હતો, ને તે એવો દર્દમંદ હતો કે જરા બી આનાકાની વગર તે અલગું બંધ કરેલું બારણું એક નરમ આંચકાથી ઉઘાડી હું અંદર ગઇ. ત્યાં—મેં ઘણી તાત્કાલી વચ્ચે જોયું કે—કાંઈ હતું નહીં. લીલાનું બીજાણું ખાલી હતું, અને તે જેમ સફા પાંથરેલું પુથરેલું સુવા આગમચ હોવું જોઇએ તેમનું તેમજ હતું હતું ! ટાઇલેટ ટેબલ પરની સમેદાનીઓમાં બે મીનગતી બધ્યા કરતી હતી.

આ બધું મેં એકજ નજરમાં જોઇ લીધું, ને લીલા ક્યાં હોવી જોઇએ—કેમજે હું અંદર દાખલ થઈ એટલે પેલો કકડાટ તરતજ બંધ થયો હતો—તે વારતે હું મનથી અજબ થાઉં તેટલાં તો બાળુમાંનું એક બારણું ઉઘડ્યું ને તે પોતે તે બાળુએથી બાહેર આવી.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

એ બાળુમાંના ઓરડાપર અત્યાર સુધી કોઈ દાદરે માહરું ધ્યાન ખેંચાયું ન હતું. તેનાં બારણાંપર શોભાપમાન પરદા હતા, અને મેં માની લીધું કે તે એક ન્હાનો ટ્રેસીંગ રૂમ હશે; મગર તાત્કાલી તો એ હતી કે લીલાએ હજી કપડાં વટીક બદલ્યાં ન હતાં. પેહલ્લી રાત્રે સુવા જવા અમે છુટાં પડ્યાં તે વખતે જોવી ‘ટ્રેસડ અપ’ હતી તે બધું હજી એ તેનાં બદનપર એમનું એમ હતું !

તે જરા નારાજ થયલી દેખાઇ. હું તેના ઓરડાનું બારણું ખોલી અંદર દાખલ થઈ તે સણસારો તેણીએ બેશક સાંભળ્યોજ હશે, કેમજે મેં કહ્યું તેમ હું દાખલ થતાં સાથે પેલો અવાજ બંધ થઇ ગયો હતો, ને બીજીજ પક્ષે તો તે એ બાળુમાંના ઓરડામાંથી તરત બાહેર ચાલી આવી, જ્યારે મેં જોયું કે તેનાં ચેહરાપર એકાદ પક્ષ નારાજ અથવા ગુસ્સો કે કાંઈ બીહીક જેવું સ્પષ્ટ વાંચી લઈ શકાયું હતું.

“ઓ, એલન ડીઅર, કાંએ ? શું છે ? ઉડી કાંએ આવી ?” એમ છતાં તરત પાછો સમો સમાવી શાંત ને ખુશ દેખાવાની જોહમતથી મને જોતાં સાથે તેણે કાવજીવંત પુછ્યું; “કંઈ બીહીધી શું ?”

“માફ કરજો, લીલા, જો મેં તમને નાહક ડીસ્ટર્ન કીધાં હોય તો, પણ મને લાગ્યું કે તમે સારી પેઠે નથી,” મેં જરા અશ્વંસી જેવીએ કહ્યું; “મને કંઈ ઉપરાસાપરી ખીલીધગવનારા અવાજો આવ્યા કીધા—જાણે કાંઈ કંઈ ત્રમસમાં હોય તેવા—”

“હા, ડીઅર, હું જરા આજે સારી પેઠે નથી,” તેણીએ ઉતાવસે જવાબ કર્યો. “મને સતત ખાંધેલું જરૂર નથી ને પેટમાં દુખ્યા કરતું હતું. હું તો ‘મેડ’ને બોલાવાની બી હતી, પણ હવે તો નરમ પડી ગયું. હું નહીં ધારતીતી કે માહરી ત્રમસથી હું તુંને ડીસ્ટર્ન કરતી હોવશ. માફ કરજો, ડીઅર, હું તો જાણું કે તું તો ભર ઉંઘમાં હોશે.”

“ઓ, પણ મને કંઈ નહીં ત્યારે ઉઠાડી?” મેં અરધા ગુસ્સાથી અને ઠપકાથી કહ્યું; “જોવાની, છેક મધરાત થઈ ગયલી છે, એક તાગી ગીયોજ ને હજી તો તમે કપડાં બી ખદલ્યાં નથી? ચાલો, તમે કપડાં ખદસો—હું અહીં બેસું.”—અને હું બેસવા જતી હતી.

“નારે, ખચ્ચીતજ નહીં,” તેણીએ ઠરાવથી જવાબ કર્યો; “ચેરી તો નથી થઈ? જા, તું તાહરે જઈને હવે નીરાંત કરીને પોહડી જા. માહરે લીધે તું તાહરી ઉંઘ બોહે એ તે કંઈ રીત છે?”

“પણ તમે હજી ઘણાં શીક્ષાં હોઓ?” હું ખજદ થઈ.

“પણ હું તદન સારી પેઠે છેઉં. જા, ડીઅર. જો મને પાછી ત્રમસ થશે તો હું જરૂર તને બોલાવશ. માહરે માન ને જઈને સુઈ જા.”—અને ત્યારે ફરજયાત, તેણે હેતથી મને મોકળી દેવાના નરમ ધકેલા મારયા એટલે, હવે મને ત્યાંથી જવુંજ પડ્યું.

હું તેથી ગઈ, અને માહરે બારણું ઢાંકી પાછી સુઈ ગઈ. લીલાતું બારણું પણ માહરા જવા પછી તેણીએ ઢાંક્યું તે મેં બંધ થવાના અવાજથી જાણ્યું, ને જરા વારે બધું શાંત થઈ જવાથી મને પાછી ઉંઘ આવી ગઈ.

એ પછી હું જાગી ત્યારે સહવાર ઘણી આગત વધેલી હતી, જેથી તરત ટ્રેસ કરી લીલાની ખબર લેવા હું બાહર પડી. તેનું બારણું હજી બંધ હતું જે નરમસથી મેં ઉઘાડ્યું ને હું અંદર દાખલ થઈ.

ત્યાં લીલા ઘણી શીરીન ઉંઘની બેથુદીમાં સુતેલી હતી, અને એક તદન જોવાજોગ પીકચર જેવી તેણીનાં અરધાં ઉંઘડાં ખદન સાથે નજરે આવતી હતી. તે દેખીતી રીતે એક ખચ્ચાં જેવી નીખાસેશ ઉંઘથી ઉત્પન્ન થઈ હતી. તેણીએ પોતાનો એક સફેદ બરફ જેવો હાથ પોતાનાં માથાં તળે લીધો હતો, અને જરા ખુદ્દા પડેલા હોઠોમાંથી મોનીના દાણા જેવા દાંત જોઈ શકાતા હતા. ગાંઠ પર રતાસ હતો, ને બાલ લાંબા, કાલા ને ચલકતા એક ભરાવદાર જથ્થામાં તક્યા ઉપર બધા વેરવાર પડેલા હતા.

હું તેને એમ તાજુખીમાં જોઈને પાછી ફરતી હતી તેટલાં સાંધડમાં એક સોહામણી ન્હાની ટેબલ પર મુકેલાં ઘડીયાલમાં આંઠ તાગા. એ ઘડીયાલ મેં આગત બી જોયલું હતું. ઘણુંજ કીંમતી હતું, ને નમુનેદાર સાંચાકામ તે ધરાવતું હતું. ઘડીયાલ તાગી રહ્યા પછી ગયલની નીચેનું એક બારણું ઉંઘડતું, ને બેકુતના પોશાકમાં કેટલાંક સ્ત્રી પુરુષના આકારો

બાહર આવી ચારેક મિનીટનો ગન્ધ કરે એવું કાબેલ “મીકેનીઝમ” તેમાં ગોઠવેલું હતું. એ વાતની યાદ થવાથી બચ્ચાં સહી જીદાસાથી હું તે ટેબલ કને ખેંચાઈ ને તે ખેડુતનાચ જોવા લાગી. એ દરમ્યાન માહરું સહેજ ધ્યાન ખેંચાયું કે તે ઘડ્યાલના મોઠા કાચના કેસની બાજુમાં કાંઈ એક ન્હાની સીસી મુકેલી હતી.

મેં તે ઉંચકીને જોય. અંદર નીતરું પાણી હોય તેવી કાંઈ પ્રવાહી હતી, પણ સીસી ધણી સુંદર હતી, ને ખુબ પર વળી ચાંદીનાં પત્રાં જેવું કાંઈ મજબુત પર હતું. ઉખેડ્યા વનાનીજ તે હકજંધ મુકી છાંડેલી હતી, અને તે નીતરું પાણી દેખાતું કાંઈ મોંઘી કીમતનું આતરજ હોવું જોઈએ એ અનુમાન સાથે મેં તે તેની જગ્યા પર પાછી મુકી.

એ પછી હજી બી લીલાને ઉંચતી જોઈ હું સંભાવથી ચારણું પાછું બંધ કરી બાહર નિકળી ને નીચે બાગમાં ઉતરી; અને ત્યાર કેડે જ્યારે નાસ્તનો ઘંટ થયો ને અમે બંને ટેબલ પર પાછાં એકઠાં થયાં ત્યારે મેં જોયું કે લીલા હંમેશા જોવી શાંત, ખુશ ને હસતી હતી. રાત્રે મને ડીપ્ટર્મ કરવા માટે તેણીએ પાછી ને પાછી માહરી ધણી ધણી માંદ માંગી, કે જ્યારે સહવારે હું તેના ઓરડામાં ખપર લેવા જઈ આવી હતી તે કાંઈ મેં તેને કહ્યું નહીં. તેમાં કેહવા જેવું મને કાંઈ લાગુજ નહીં.

એ પછી બપોર સુધી તો અમે બાગમાં ફરયાં હરયાં, વાંચ્યું લખ્યું, વિગેરે; ને લંચ પછી જરા આમ્રાએસ કરવા અને પછી સાંઠાંજે ગાડીમાં ફરવા જવા વારને તૈયાર થવા પોત-પોતાના ઓરડાઓમાં વગેસગે થયાં. એ દરમ્યાન બે કલાક ગમડી ગયા, ને ફરવા જવાની ગાડી તૈયાર થઈ હશે એમ જાણી તૈયાર થઈને હું અદાર નીકળવાનુંજ કરતી હતી તેટલાં લીલાની “મેડ” ગમરાયલી ને ફગલાયલી માહરા ઓરડાનું ચારણું ખોલી નાંખી એકદમ અંદર ધસી આવી.

“ઓ મીસ પરસી, જરા જલદી આવો તો!” તેણીએ અરધું રડી દઈને પુકાર્યું; “માહરાં બાઈ બેહોસ થઈ ગીયાંછ!”

હું એકદમ દોડી, ને જઈને જોઉંછ તો હાથ પગ સાં ખેંચી નાંખીને ઘોડ્યા પર તે ધોયત્રી ચાદર જેવા સફેદ ને લોહીના એક બી છાંટા વગરના ચેહરા સાથે લાંબી છર થઈ એક મુડદાં મીસાલ પડેલી!! હું ઘણી બીલીધી. તેહેકાક કરતાં જણાયું કે લેડી ઉડીને ફરવા જવા તૈયાર થઈ હતી ત્યારે અચમુચ તેણીને મુઝાં આવી, અને ત્યારે તે દાસીપુત્રીએ ઉંચકીને તેને ઘોડ્યાપર સુવાડી અને મને પછીથી તેડવા ઉતાવળે દોડી આવી.

“જલદી, જલદી, કાંઈ સુધારવાનું લાવો—કોલોન, સોલ્ટ, કંઈ બી,” મેં તાકીદ ફરમાવી, “અને ડાક્ટરને તેડી લાવવા કોઈ આદમી દોઢાવો.”—અને તે “મેડ” એ હુકમો બળ લાવવા દોડી તેટલાં મેં તે બેહોસ અબગાનું માથું ઉંચકીને તક્યાઓપર ટેકાવ્યું, અને પછી તુચાલ પાણીમાં લીંબીને મેં તેનાં માંઘાપર પાણી નાખ્યું. એવામાં તો “મેડ” બીજી બે ચાર સ્ત્રી નોકરો સાથ આવી, અને કોલોન વિગેરે જે લાવી હતી ને મેં બરચોપડ કર્યું ને સુંઘાડ્યું; પણ જરા હોમમાં આવવાનું બતાવીને લીલા તો પાછી બેઠાન થઈ, અને ત્યારે મેં જોયું કે તે “રેસોરેટીન્સ” જોઈએ એટલાં ત્રિસાર નહીંજ હતાં.

“કંઈ ખીજું વધારે જોરાવર સુંઘાડવાનું લાવેની ?” મેં ગુસ્સો કર્યો; “અહીં ટેબલ પર કંઈ હોય—નહીં તો પાસેના આગે દ્રેસીંગરૂમમાં—” અને હું ઉતાવળમાં પાસેના (સાઇડમાંનો) પેલો ઓરડો જ્યાંથી ગઇ રાત્રે લીલાને મેં બાહર આવતી જોઇ હતી ત્યાં ધસવા ગઇ.

“દ્રેસીંગરૂમ ? એ કંઈ દ્રેસીંગરૂમ નથી, મીસ પરસી !” તે મેડે ગભરાતથી કહ્યું.

“ત્યારે શું છે ?”

“તે હું નથી જાણતી:—અમે કોઈજ નથી જાણતાં. અમને અંદર જવા કે જોવાની અમારાં લેડીની હંમેશની સખ્ખત મનાઇ છે,” તે દાખાએ બારે અન્યબી વચ્ચે ખુલાસો કર્યો. એમ છતાં મેં કંઈ તે માન્યું નહીં, ને હું તો કરં ફેરવી તે ઉંઘાડવા ગઇ, પણ તેને કેથી ચાવી દીધેલી હતી ને ચાવી કળમાં હતી નહીં, એટલે અન્યબીથી તથા નાઉમેદીથી હું તે ઓરડા કનેથી હટી ગઇ.

એ દરમ્યાન લીલાનો માનીતો રૉનલ (કુત્રો) અંદર આવ્યો હતો, ને એ ખુબ્ધીશાળી પ્રાણી અજબ જેવી પ્રેરણાથી ધોધ્યા પર ઉંચે જોઇ ચીચવાવા (રડવા) લાગ્યો. આ મને ઘણું અપશુકન્યું લાગ્યું. શું લીલા ખરેખર મરી જતી હતી ? પેલી દાસીઓનો બી જીવ સુગાયો, કેમજે મેં જોયું કે અરસપરસ દધાઇ જઇ તેઓએ આંખનો એસારો એજ મતલબનો આપલો કર્યો. આથી હું જલ્દી વીરમાં પડી. “શું ડકટર આવે તેટલાં ઘેરમાં વધારે જોરાવર સુંઘાડવાનું કંઈજ નથી ? કંઈ અત્તર—” અને તેજ વખતે મેં સહવારે પેલી ન્હાની સીસી જે ધડ્યાલવાલી ટેબલ પર જોઇ હતી તેની મને એકદમ યાદ થતાં હું તે તરફ દોડી ગઇ, ને તે ઉંચકા લાગી.

“આગે શું હોશે ?” મેં તાજુબ થતાં તે પ્રવાહી જોઇ પુછ્યું.

“કોણ જાણે, મીસ ; હું બી નથી જાણતી,” તે મેડે જવાબ કર્યો. “એ સીસી ઓરડો સફા કરતાં આજ વેર મેં એ ટેબલ પર આગલ કદી જોઇતીજ નહીં.”

“કંઈ બી અત્તરજ હોવું જોઇએ,” મેં ચુકન્યું ને તેનું ચાંદીનાં પડનું ટૉપર ખુલ્લતાં ખરેખર મને ઘણી જેહમત થઇ. અંતે તેમાં, તેમ છતાં, ફાવત થઇ. ત્યાર પછીથી જે કાચનો ખુચ હતો તે બી એટલો મક્કમ બેસાડેલો કે થોડીથાડીને તે ખુલ્લતાં ખાસ્તી બે ત્રણ મીનીટ બીજી વક્રી ગઇ, પણ ખુલાની દયાથી બન્યું એમ કે જે પળે હું તે ખુચ ખેંચી શકી તેજ પળે લીલા હોસમાં આવી, ને તેણે આંખ ખુણી આસપાસ અરધી બેભાનીમાં ટકટક ડોલા ફેરવી જોયું ! હવે મેં જોયું કે આ “એસેન્સ” તરત સુંઘાડવું જોઇએ, નહીં તો વળી કદાચ બેખુદી તેના પર માલેજ આવશે. એ ઉપરથી સંધ્યારાતું કંઈ પટપટતાં હું તે સીસી તેનાં નાક આગલ લઇ ગઇ, કે જ્યારે તે માહરા હાથમાં જોતાં સાથે ચમકીને લીલાએ એક મોઢો ઉછળ્યો માર્યો, ને અછાત મારી તે સીસી માહરા હાથમાંથી એવાં તો જોરથી ફેંકી દીધી કે માહરા હાથમાંથી છટકીને જમીનપર પડતાં સાથે તે બધી ચુરેચુરો થઇ ગઇ.

એકજ પલ, ને ગરીબ લીલા પાછી બેહોસ થઇ ગઇ.—એટલે સુધી કે હવે હીસ્ટરીકે બની ગઇ હોય તેમ હાથપગ પણ એ પછી પાછી ગાલેમ આવેલી એ બેમાનીમાં તે ઉછાળવા લાગી !

હવે હું શું કરું ? પાછો મેં કોલોન ને લેવન્ડર વોટરનોજ છુટથી ઉપ્યોગ કર્યો, ને તેનું કપાલ ને નાક તે વડે બીજવીને તર કરી નાખ્યું ને પુરકજ સુધાડ્યું, ત્યારેજ આસ્તે આસ્તે તે જેમ તેમ પાછી હુશ્યાર થઇ.

તેણીએ હવે કાંઇ બોલવા માંગ્યું, પણ મેં જોયું કે તેના હોઠ હીલતા હતા મગર વાચા તેને ચારી આપતી ન હતી. મેં, તેથી, તેને શાંત ને ચુપ સુધ રહેવા માંથું પસવારીને સમજાવી, ને તે બેચાર મીનીટ એમ પાછી આંખ વીંચીને સુતી, કે જ્યારે તે પછી તેણીએ પાછી આંખ ઉઘાડી ત્યારે તે ઘણી હુશ્યાર થયલી જણાતી હતી.

“ઓ, હું કેટલી તુંને મેહનત આપું છું, એલન ડીઅર !” તેણીએ નાચારીની અદ્યથી માહરા બણી જોઇને દીલગીરી બરેલા અવાજે કહ્યું, ને માહરો હાથ પોતાના હાથમાં લઇ તે હેતથી દાખતાં વધાર્યું, પણ મેં સ્વપ્નો જોયો વારં કે ખરેખર કંઇ બાટલી હમણું બાગીતી ?”

“હું ઘણી દલગીર છેડું, લીલા,” મેં કહ્યું; “એક પેલી ઘડ્યાલવાલી ટેબલ પર કંઈ બાટલી હતી તેમાં કંઈ પરફ્યુમ હશે કરીને હું તમોને સુધાડવા લાવી તેટલાં તમે હુશ્યારીમાં આવીને કંઈ એવી રીતે ચોક્યાં કે તમારા હાથની અછાતથી તે માહરા હાથમાંથી છટકી ગઇ ને બાગી ગઇ !”

“બસા ગેઇ, સારંજ થયું,” મને હીંમત આપતી ઢપે લીલાએ જવાબ કર્યો; “અતર હવું, પણ મને કંઈ તે ગમતું જ નહીં તેથી બાટલી હકબંધજ પડી રહીતી. એમાં તાહરે દીલગીર થવા જેવું કરુંજ નથી, વાહલી.”

એ પછી મેં તે કાચ વસાવી નાખ્યા. માહરાજ પગમાંનાં “શુ” હેઠળ એક કટકો બચાડ્યો, જિંથી મને ખીહીક લાગી કે લીલાના પગમાં અમરથાં રડાડીંગ્સ હતાં ને તે ધોલ્યા પરથી ઉતરવા જશે તો પગમાં કદાચ કાચ બોદાઇ જશે; અને તે મેડે ઘણી સંબાલથી બચાથી તે બધો કાચનો ભુકો વારી લીધો. એ પછી લીલા પુરતી સાવધ થઇ ચુકેલી હોવાનાં કારણથી બધાં માનુસોને અમે રૂપસદ કર્યાં, ને અમે બે એકલાં પડ્યાં. લીલા એ દરમ્યાન ઉઠી બેસવાની બેહોસ કરતી હતી, પણ મેં સમજાવીને સુધ રહેવા તેને કહ્યું, ને હું પોતે તેનાં પાસાંમાં તે પલંગપરજ બેઠી.

“તમોને કંઈ આગલ એવા શીટસ થયલા ?” મેં નરમાસથી પુછ્યું.

“કદી બી નહીં,” તેણીએ ખાત્રી આપી, અને મને પણ લાગ્યું કે નહીં થયલા હશે, કેમજે એ જો અવારનવારનું હતે તો આ પેહલા બનાવમાં તેણીની “મેડ” જેટલી ગભરાઇ ગઇ તેટલી ગભરાઇ જતે નહીં. એ બાદ અમો એલારપેલાર ખીજત્રીજ વાતચીત કરતાં બેઠાં તેવામાં “મેડ” કેહતી આવી કે ડાકટર આવ્યા હતા.

“પાછા મોકળ,” લીલાએ હુકમ આપ્યો. “થેંકસ કરીને કેહ કે હું હવે તદ્દન સારી પેડે છેઉં ને મલવાની કંઈ જરૂર નથી.”—અને તે “મેડ” નમીને ગઇ.

“અકટરને શું કરે ? હું ધારું કે હું જરા બાહર ચોખ્ખી હવામાં ફરી આવશ તો ફ્રેશ થઈ જવશ. જા, એકન ડીઅર, તું ગાડી જોડવાનો હુકમ મોકળ. હું તૈયાર થઈને આવ તાહરી પછગડે નીચે આવી.”—અને ખરેખર માહરી પુઠે જરા વારમાં તો તે એકલી ઘર ઉતરી આવી. તે તદન સારી પેઠે થઈ ગયલી જણાતી હતી.

હવે જ્યારે બી અમે ફરવા જતાં ત્યારે ગાડીમાં સ્પૅન્સલ “ફ્લો” સાથી પેહલો કુદકો મારીને ચઢી બેસતો, ને તાબુમ કે આજે તે એમ અમારી સાથે ફરવા જતા હાજર હોતો નહીં.

“એ આજે માહરો “ફ્લો” કાંહા છે ?” લેડીએ તેવામાં યાદ કર્યું, અને તરત મને ધ્યાન આવ્યું કે તે તો લીલાની બેભાની દરમ્યાન ઉપર આવ્યો હતો. અને નથી લાગ્યું કે કદાચ તે જનવર બીચારું ઉપર બંધ કરેલા ઓરડામાં કેદ પડ્યું હશે, ને તેથી તેને તેડી લાવવાનું કહી હું પોતે તાજરતોજ ઉપર દોડી.

તે બારણું અલગુંજ બંધ કરેલું હતું, ને મેં તે ખુલી નાખ્યું. “ફ્લો” ત્યાં હતો નહીં. મેં તેના નામે પુકારીને બી તેને સાહદ માર્યો, સીપટી લગાવી, પણ તે દેખાયો નહીં, અને ત્યારે તે અત્રે નજ હોવો જોઈએ તે અનુમાનથી હું પાછું ફરવાનું કરતી હતી તેવામાં લીલાના પલંગની કુરતની જે નીચે સુધી લટકતો હતો તેને ઓથે અને કાંઈ કાલાં ધાભાં જેવું જણાયું. મેં તે ઉપરથી વાંકી વલી જોયું તો માહરી ધણી મોટી અજબની વચ્ચે માલુમ પડ્યું કે તે મરીમ કુતલ્યું જનથી ગુજર પામ્યું હતું !

ઓ, એ કેમ બન્યું ! શું પોતાની શેઠાણીને મરી જતી કે મુલેલી માંતી તે મરીખ પથનું હાર્ટ ફાટી ગયું હતું ? તે જનવર બપોર સુધી તો તનદોસ્ત ને નાચતું બેઠતું હતું, ને એકદમ એ ઘાડ શી ધધરી ?

મેં તેની લોથને બાહર ખેંચી કાઢીને તપાસી. હું તો જાણે માનીજ નહીં શકી કે તે બેવાયા જનવર એમ અચખ્ય બેજન થયલું મરણ પામ્યું હતું, પણ હાથમાં ઉંચકીને જોતાં માહરી તે બાબે ખાત્રી થઈ, ને મને ત્યારે ખરેખર ધણી દીલગીરી લાગી. મને બી એ વફાદાર પ્રાણીનો અવારનવારની માહરી અત્રેની ઉપરાસાપરી મીલાકતોનાં કારણથી ઘણો પડોશ લાગ્યો હતો, અને લીલા તો રડી વડીક દેશે—તેણીનું તેના પર ઘણુંજ હેત હતું એ મેં જોયલું હતું—એવો મને ભય થયો.

હું તે લાશને હાથમાં ઉપાડીને નીચે લાવી, ને મેં ધાર્યું હતું તેથી બી લીલાનાં મન પર તો તે બનાવ જાણતાં ધણી વધારે માઠી અસર થઈ. તે પાછો બેહોશ થાએછ એમજ અમને લાગ્યું, અને ચાંપતા ઉપાયો કરીને અમે મુશ્કેલીથી તેને સાચવી શક્યાં.

તેણીએ તે મુંગા સાથીનાં અકાળ મોહતનો ઘણો ગમ કર્યો, અને ફરવા જવાનું દીલમાં નખાવી પોતે પોતાની નજરેબાર એક ગુલાબનાં ઝાડના છાંયા હેઠળ બગીચામાં ખાડો ખણાવી તેણીએ તે લાશને દફન કરાવી, જે ખરેખર એક ધણી શોકાતુર ને ગંભીર ક્રિયા થઈ પડી !

પ્રકરણ ૨૩ મું.

લીલા હવે ફરવા આવવા જરા બી ખુશી કે ઉલટમંદ ન હતી, પણ મેં જોયું કે ધરમાં ને ધરમાં તે જ્યાં જામીયાર થશે કરીને “મને પોતાને ફરવા જવા મહેલ” એમ માહરાં એથંથી હું તેને જેમ તેમ મનાવીને માહરી સાથે બાહરે ધસડી ગયું.

પછીથી છેક રાત સુધી તે ઘણી સુસ્ત ને ચુપ રહી. ફરી આવ્યાથી બી તેનાં તનમાં કશીજ તેજ કે તાજગી આવી નહીં, અને રાત્રે સુતી વખતે હું ઘણી બજાઈ થઈ કે તે મને પોતાની સાથે સુવા દે, પણ તેણીએ માન્યું નહીં. મેંડને બાળુમાંના સોદાપર સુવા દેવા સમજાવ્યું તે બી તેણીએ સદા નાજ કહ્યું. ફક્ત મને વચન આપ્યું કે જરા બી જલ્દી બેચેની લાગશે કે ઉંઘ નહીં આવશે તો તે પોતે માહરાં એરડામાં આવતી રહેશે, ને ત્યારેજ હું સુવા ગયું.

અને તે રાત્રે વળી એકલી પડતાં ઘણો વીચાર કરવાનો માહરી કને ખોગક હતો. અવશ્ય તો લીલાનાં બંડરમાંની બાળુમાંનો પેલો એરડો જેને હું ડ્રેસીંગરૂમ ધારતી હતી તેના અંબધમાં તે એટલી બધી વીડીત્રી પડે કે નોકરનફોરને વટીકે ત્યાં જવાની સખ્ત મના હતી એ મેં નવુંજ જાણ્યું હતું, ને હું તેથી ઘણી અજાણ થઈ. એ શું હશે? મને તેવો એરડો હોય, બન્ને ને ફરતીયર વગરનો બી હોય, તોમી શું ત્યાંથી કયરો બી એ બાધ નહીં કઢાવતી હશે? હું અનેક વાર લીલાના બંડરમાં ગયું હતું, પણ મેં કેંઈ બી દાહડે એ બાળુમાંના એરડાનું બારણું ઉઘાડું પડેલું જોયું હતું નહીં એ મને હમણાંજ માન થયું. બાહરથી બી મેં એ એરડો નીચે બગીચામાંથી જોયેલો હતો, પણ તેની બેઠ બારીએ લાલ પરદા હંમેશ નાખી રાખેલા જોવામાં આવ્યા હતા, અને જોકે આજ સુધી તેમાં કાંઈ બી અજાણ થવા જેવું મેં કદી કાંઈ જોયું કે માન્યું ન હતું, પણ આજ તો હું ખરેખર એ બધા ખ્યાલ થતાં મનથી ઘણી અજાણ થઈ.

એમ તો ગઈ રાત્રે હું એ બંડરમાં ગઈ ત્યારે તે ત્યાંથીજ બાહર નિકળી આવી હતી, પણ મેં અંદર જરા બી ડોકાવ્યું કે કાંઈ બી જોયું ન હતું, ને હવે મને ખ્યાલ થયો કે તે એવી સીફતથી બારણું પોતે બાહર આવવા લગોલગ ખેંચીને પોતાની પાછલ બંધ કરતી આવી હતી કે હું જોવા ચાહતે તોપણ મને અંદરનું કશું દેખાતેજ નહીં.

વળી પેલાં કુતલ્યાનું મોહોત બી મને તેટલુંજ ગુંચાવતું હતું. લીલાએ તો અમે ફરી આવ્યા પછી બી મને એમજ સમજાવ્યું હતું કે તેણીની બીમારીથી જખમી થઈ તે જન-વર નીરાશીથી મૃત્યુ પામેલું હોવું જોઈએ, ને પોતાનાં એ અનુમાનની શાહદત ને ટેકામાં ‘નયરલ હીસ્તરી’ નામનાં એક મોટાં વૈદ્યમમાંથી એવાં એ જાતનાં જનવરની વફાદારી-બરયાં મોહોતના મને તેણીએ તરફી લઈ કેટલાક દાખલા પણ વાંચી સંભળાવ્યા, પણ તો એ મને કાંઈ એમજ લાગ્યા કરતું હતું કે તે જુલાલો ખાતી હતી, અને તે મોહોત કાંઈ બી બીજા ત્રાહીત બાએસનેજ આભારી હતું.

એમ એક અઠવાડિયું ગમડી ગયું, અને લીલા આસ્તે આસ્તે પોતાની સરેસ્તાની ખુશાલ તખ્તમાં પાછી આવતી ગઈ. એ દરમ્યાન હું એ વખત જઈને નોરમનવાલાંઓને

મલી આવી હતી. તેઓને શુદ્ધીનાં પુગાથ કાગળો ઉપરાસાપી આવતાં હતાં, ને તેઓનાં ઉલ્લાં કાચમાં એક માહરા જેવું હતું, જે તેઓએ મને આપ્યું. તે પણ પુગાથ હતું. પોતાનાં સુખ ને ચક્રકાં ભરિશ માટે ઉકમ્મ લઇને તે ધણુંએક લખતી હતી, ને તે ઉપરાંત માહરાં કુઇનાં મરણની બધા મીં નોરમને તેણીને તારથી ખખર આપી હતી તેના જવાબમાં એ માડા બનાવ વારને તે બલી ઊકરી ધણીએક ખખરખાહીમરી દીવસોજ લખી વાલતી હતી.

વળી એક વખત હું પેત્રી ખીમાર મેલીસા હરીસનને ખી મલી આવી હતી. સારાં નસીમે ખીમારી લખાવથી તેના મરવાનો જેખમ ધણો મટ્યો હતો, પણ તે ખીમારી ખાટસો સેડેવતી થઇ હતી, અને હવે ફરી તે રોજખર કદી ખી જઇ શકે એ કેવળ અશક્ય દેહમાં આવતું હતું. મને, તેથી, તે ખીમારી અશકત અમળાની ધણી દયા આવી, કે જેનો એક કાગળખા કરપીણે ભયંકર દગાખાજથી નાથ કરી દયાહીણુપને તેને એ કીસમે ખેપરવાહીથી પરહરી હતી. મેં તે ઉપરથી તેણીને ધણોએક દીવાસો આપ્યો, ને વળી મોંડોંસ કરી તેણીના તારી-દના સધળા ખરચખેગી એક સારી રકમ યથાશકતી હું આપતી આવી.

અને હવે જે નવો માડો બનાવ મને લેડી લીલાનાં ધર સંખંધી ખ્યાન કરવનો છે તે ઉપર મુજબ હું મેલીસાને મલી આવી તે પછીની ખીજાજ રાત્રે ગળ્યો. તે રાત્રે જમવા પછીથી નજીક અગ્યાર વામતા સુધી તો અમોએ ટ્રાઇગરમમાં ખેસીને તાડેલાં મારયાં, અને પછી અમે વગેસંગે થયાં, કે જ્યારે હું ભાગ્યેજ એ કલાક ઉંઘઇ હોવાય તેટલાં તો ચીસાચીમથી હું માહરી તે ભર ઉંઘમાંથી ભડકી ઉઠી. એ વખતે નવું શું થયું?

મેં પહેલાં તો ધારયું કે હું ખાલી સ્વાનો જેમને બીહી ઉઠી હોવાય, પણ નહીં; બાહેરની આંધમાં બધાંતી દોડદપટનાં પગલાનો પ્રગટ અવાજ ને ધણો ગમરાત થઇ રહેલો હોવાનો ઘોંઘાટ રજીટ સમજતો હતો, ને “મીછાણું સવગી મીયુંછ” એ બોલો આખાદ કોમના મોટેથી બોલેલા માહરે કાને આવતાં સાથે બધાં માહરાં હાડેહાડ થરથર ધુળ્યાં.

હું એ પછી હીંમત એકડી કરી કુદકો મારી એક ઝપાટે ખીછાણેથી બાહેર આવી, અને ઝડપથી થોડાંક કપડાં ને રશીપર્સ પેહડી લઇ બાહેર ચાલમાં નિકળી પડી, જ્યારે માઝુમ પડયું કે ‘મેડ’ના ઓરડામાંનો પડંગ સવગી ગયો હતો. તે હેમક ઊકરી કાંઇ નાંવેત્ર વાંચતી ખતી પાસે લઇને સુતી હશે, ને તેમ વાંચતાં વાંચતાં ઉંઘી ગઇ, કે જ્યારે બાણુમાંની બારી-એથી આવેલા એક પવનના ઝપાટાએ કુરતની સવગાવી દીવી, અને પછી જરાવારમાં તો આખા પડંગે ભડકું લીધું ત્યારેજ તે જાગી, ને જાગનાં સાથે ચીસચીસારા પારતી બારણું ખોલી બાહેર ચાલમાં દોડી આવી.

હવે હું માહરાં ઓરડામાંથી બાહેર નિકળી તે લગોલગ લીલા ખી ધુજતીચપકતી દોડી આવી હતી, અને તે વખતનો બધાંનો ગમરાત કેવળ ખ્યાન નહોં થઇ શકે એટલો મોટો હતો, કેમજે જેતાં જેતાંમાં તો આગના ભસુકા તે આખા ઓરડામાં ફરી વલ્યા, ને તે ન્હાનો આખો ઓરડો આગના જલ્મીમ દેવે મજબુત પોતાના પંજમાં જકડપકડ પકડી લીધો.

એ દરમ્યાન સધળા પુરુશને કરોએ દોડી આવીને અમને ધણી મદદ આપી ને ધણી મેહનત કરી, પણ બ્યર્થ. જરા વારમાં તો સીંચોંગે ભડકો લીધો, ને ત્યારે સુંદર “ફહેરમંટ

વીલા"નું તદ્દન આવી બનેલું જોઈ અમે બધાં પોતપોતાનો જીવ જીવનગારો લઈ ધરમાંથી બહાર નિકળી પડવાની ન્હાસમાગમાં પડ્યાં. એક આદમી પોલીસને અને બીજો પુખ્ત બાપાનાને ખમર કરવા દોડ્યો, ને હું માહરી રાઈતીંગ ડૅસ્ક કે જેમાં મેં માહરું ઝુઝરી જમાવેલું ઝવેરાત મુક્યું હતું તે લઈ લીલા સાથે નવે ઉતરી ત્યારે લીલાએ પણ મધું પોતાનું જરયાં શું એક ઇસ્કેલીમાં ભરી દેતે તે સાથે લઈ લીધી હતી. થોડુંક કીંમતી ફરફરનીયર અને તમેલામાંના ગાડી થોડા બી બચાવી લઈ શકાય, પ્રથમ પોલીસ અને પુખ્ત બાપો આવી લાગ્યા તેટલાં તો સુકકાં ઘાસની પુલી સમાન તે આખો અમલો સવગી ઉડ્યો હતો, ને બચવાની કોઈ ખારી ખાડી રહેલી નજરે આવતી ન હતી.

અને તે ખરા ગભરાત અને સંકટનો સમય હતો. આખું અડોસપડોસ—મલકે વધારે ખરી રીતે બોલ્યે તો તે ન્હાતું આખું ગામ જાગીને બમડી નિકળ્યું હતું, ને લોકો ફાલ ખાઈ ગયલી ચશ્મેએ તે ન્હાના રમકડાં જેવા વીજાને આગના નાપાક દેહેરતાક દેવને બસ ભગભગ બચીને તાગત થલો જોતાં ઉમાં હતાં. કે.ઇ જન્ટલે કાંઈ કરીજ ન શકે એવો જીવ-સતોસત ને કટોકટી મામલો થઈ પડ્યો હતો. પુખ્ત બાપો પછીની આવીને કામ કરતા થયા હતા, અને તમેલાની નજીકમાં કંપાઉડમાં એક કુવો હતો તેમાંથી પાણી પુરતું મલી શક્યું, પણ હવે માહરો રૂમ બી ભગભગ ખગતો હતો, ને જરા વારમાં લીલાવાલો ઓરડો પણ આગે પકડી લીધો.

લીલાએ, એમ છતાં, એ બનાવમાં તો હું ધારી થકું તે કરતાં ઘણી વધારે શાંતિ રાખી. તેણીએ મનપર મજબુત કાબુ સાચવ્યો, ને એવા નેહરત બૈયામમાં એથી બેહેતર બીજું શું જોઈએ? મનપરનો કાબુ ગુમાવીને ચીસચીસારાથી ધર ગળતારાઓ સાંખી ખસાવીનેજ જ્યાં મદદ કરે છે, કેમજે તેઓ નથી તો પોતે મદદ કરી શકતાં કે નથી તો જેઓ મદદ કરવા માંગે તેમને કામ સુઝ પડવા દેતાં. લીલાનાં મનની શાંતી, તેથી, મને ઘણીજ ગમી, ને મેં તે ઘણી વખાણી.

વળી એ અમારી મુશ્કેલીમાં અમારી અડોસપડોસના બંગલાવાલાં બધાં ઘણાં બલાં થયાં. સાંજે ખરાં દીવના આગલથી અમને પોતપોતાનાં છાપડાંનો આસરો ઓઢર કર્યો, ને લીલાએ જ્યારે જોયું કે આ "વીલા"માં હવે કદમ મુકવા જેવી જગ્યા રહેનારજ નથી ત્યારે જે સૌથી નજીકનું મકાન હતું તે બંગલાવાલા બલાં વરબૈયરની માયાળુ માંગણી તેણીએ ઘણાંઘણાં હેસાનથી બાહ્ય રાખી.

મગર અમો તરત ત્યાં ગયાં નહીં. લીલાએ એ કશ્ચારસ બનાવતું સેવર જિવા વના ત્યાંથી ખસવા નાજ પાડી, ને માહરે ત્યારે તેની પડખે થોમતુંજ પડ્યું. ત્રણ ત્રણ બૈનજીન પાણીનો આલુ મારો મારતાં હતાં, પણ આગ તો કહજે માહરું નામ ને માહરુંજ કામ! થોડા વખત પછી જ્યારે આખી બીલડીજ લગભગ ખસતી હતી ત્યારે તો તાપ એટલો ન સેહવાએ એવો થઈ પડ્યો હતો કે અમને અને તે સેહેંકડોમધે લોકોને હડીને ઘણું લાંબે જગ્યા ફરજ થઈ પડી. અંતે અરધેક કલાકે એક મોટા કડાકા સમેત છાપડું તુડી પડ્યું, ને ત્યારે ને ત્યારેજ આગ પાણીના મજબુત મારા હેઠળ કાબુમાં આવી શકી, કેમજે છાપડું પડતાંની

સાથે ભડકાં સમી ગયાં, ને કાલા મસથોતા જેવા ધુમાડાના ગોટેગોટાથી તે આખું ચોગાણુ છવાઈ ગયું.

અને પછીજ—જ્યારે સઘળી ખરાબી એ મીસાસે સંપૂર્ણ થઈ ચુકેલી પુરવાર થઈ ત્યારેજ લેડી લીલા આસાએસ કરવા જવાને મુશ્કેલીથી મનાઈ ને એકમત થઈ. તે તેમજ હું ઉમાં રેહતાં ને ફોટેસે ડોસે તે બયબીત આગપર ટીક્યા કરતાં તન મનમાં તદ્દન થાકી ગયાં હતાં, જેથી જે નજદીકના પડોશીની મેહરબાનીભરી “આફર” અમે માન્ય કરી હતી તેને ધર હરે અમે ચાલુ મુક્યું. અમો બધી ‘મેડસ’ને સાથે લઈ ગયાં, જ્યારે પુરખ નોકરોએ પોતે પોતાનાં સગાંવાહલાંઓને ત્યાં અથવા તો નજદીકમાંનાં હોટેલોમાં લીલાના હુકમ મુજબ જઈને આશરો લીધો.

મને, મગર, તે મોડી રાત પછી મુતવગ પાછી ઉંઘ આવી નહીં. ઉંઘ તે કેમ આવે? એક તો અંગણુ જગ્યા, અને વળી આવી બયબીત ઉશ્કેરણીનો ખનાવ મેં માહરી નાદાન ઉમરમાં નજરોખાર જીંદગીમાં આ પેલોજાજ જોયો—પુત્ર ફરી કદી નહીં ખતાવે!—અને, તેથી, હું એવી ડર ખાઈ મયલી હતી કે જરા માહરી આંખસે આંખ લાગી શકી નહીં. અંતે, તેથી, અછડપછડના ચારેક કલાક બીજાંણાંમાં ફાકટ કાઢીને હું પાછી ઉઠી, ને તૈયાર થઈને તે ઘરની બાહર પડી.

એટલામાં દિવસ પુરતો આગલ વધી ચુક્યો હતો, પણ તે ઘરમાં કોઈ ઉડ્યું ન હતું. માહરાં મનમાં કે હજી તો લીલા પોતે બી સુતેલી હશે તેટલાં હું બસી ગયલા “વીલા” પર એક હેરયું લઈ આઉં. દીવસના ઉત્તરમાં ખરાબી કેટલી હદ સુધીની ખરેખર થઈ હતી તે જોવા સ્વભાવિક જીજ્ઞાસા થઈ હતી.

ત્યાં ચોગાણુમાં અમારો બચેલો અસમાપ બધો ઢગલાપુંજમાં વેરવાર પડેલો હતો, ને તેની સમાલમાં પોલીસનો મજબુત પાહરો હતો. એ વખતે અમારો ઘરડો માલી બીચારો વક્રસેલાં દાયાં સાથે તે ખોલારીનો ખાખ જેતો એક બાળુમાં ઉભો હતો, જે મને જોઈને માનથી માહરી કને દોડી આવ્યો, ને મને કહ્યું કે લેડી લીલા પણ માહરી જરાકજ આગમચની આવેલી ભરતનીજ તે બચેલાં મકાનની પાછલી બાળુએ ગઈ હતી.

હું ઘણી અજબ થઈ. દેખીતી રીતે તેને પણ બીચારીને ત્યારે મુતવગ ઉંઘ આવી નહીં હશે—જોકે સધ્યારો માનવાતું એ હતું કે “વીલા” તેણીની માલેકીનો નહીં ને બાડેનો હતો, (કે જેનો તેના માલીકે પણ પુરતો વીમો ઉતારાવેલો હતો) ને વીલાનાં તમામ ફરફરનીચર ને રાયરચીલાનો તેણીએ પોતે પણ વળી ઘણી દુરઅંદેશ દાનાઈથી વીમો કરેલો હતો, એટલે સામટી રીતે તો આગથી વીમાવાલાઓ સિવાય લીલાને કે કોઈને પણ તુકશાંતી કશી હતીજ નહીં.

હું હવે ઉતાવસે તેને મક્કવા ગઈ, અને જ્યારે આગલાં મોટાં બારણાં—કે જે બારણાં પોતે બળીને કાયલો થઈ ગયાં હતાં તે—માંથી થઈને હું અંદર ગઈ ત્યારે તે ખંડીઅર બોખું જેતાં માહરાથી રડી દેવાણું. અરે, ગઈ રાત સુધી તો એ મકાન સુંદર, આલીશાન, મગર હતું, ને થોડાજ કલાકની રમતમાં—એકજ નજીવી ગફતતનાં પરીણામમાં—આ કેવી

બચકાર તારાજી ! અને મને લાગ્યું કે સરકથ આદમીની પોતાની ગર્રીનો બી ધડીની વચમાં ફેળ એજ છે ।।

લેડી લીલા ત્યાં ગમખાર ઉભી હતી. તે કાષ્ટનીંગ હોલવાલા ભાગમાં હતી કે જેને મથાલે તેણીનો ઝડપ આવેલો હતો, અને જેની સીલીંગ જલી ગયલી હોવાનાં કારણથી ઉપરનું બધું જોઈ શકાતું હતું. તે, તેથી, ઉપરનું ટીકતી ઉભી હતી, અને માહરા તરફ પીઠ હોવાથી મને તેણે તરત જોઈ નહીં, અને મેં પણ ઉપર માહરું ધ્યાન ખેંચાતાં શું જોયું ? પેલા ઝડપની બાજુમાંના બંધાર ઝોરડાનો બેઠે હવે ખુલ્લો થઈ ગયલો હતો !—એક બેઠે કે જે હું હજાર વરસ જીવે તોખી અનુમાનથી કહી ન જાણુને કે સહમજતે નહીં ! એ બેઠે શો હતો ? એ ઝોરડામાં શું છુપાવેલું હતું ?

તે એક દાદલાહ—એક નાધડું દેવડા—હતું ! ખુલ્લી યાદનું તે એક ખાસ તોરનું ધામ હતું, અને વાંચતાર અજગ થશે કે જ્યારે તે ઝોરડાની જમીન વડીક ધણે ભાગે જલી ગઈ હતી ત્યારે તેની બપડામાં સજ્જ કરેલી “ઝોરટરી,” “ઝોલટર” અને “કુસીરીકસ” વિગેરે બધું અનામત હતું. અનામત હું સુધરેલા (પ્રોટેસ્ટન્ટ) પંથની હોવાથી એ જાતની મુરતીપૂજક આસ્થામાં માનવાવાડી ન હતી, પણ લીલા જે રોમન કેથલીક હતી તેની ખુદ પરના આવા શુદ્ધ અને સાચા ભાવની એટલી બધી લાગણી જોઈ હું છક થઈ ગઈ ! આ ત્યારે ખાતેનમાં તો ખરેખર કાંઈ બકાષ્ટનીજ પોતે મુરતી હતી !

લીલાએ તેવામાં જરા પાછલ નજર કરતાં મને જોઈતે તે ચોંકી. “ઓ ડીઅર, તું આવીછ કે ?” એમ છતાં તેણે સરેસ્તાનાં હેતથી મને જોતાં સાથે કહ્યું.

“મને ખબર નહીં કે તમે અહીં છેઓ, નહીં તો હું તમને ડીસટર્બ નહીં કરતે,” તે જે પાકે બેઠે છુપ્યો રાખવા ચાલતી હતી તે મેં અનાયાસે શોહીવી કાઢ્યો હતો તેથી જરા શરમાતાં મેં કહ્યું; “હું આએ તરફ આવવા નીકળી ત્યારે તો એમજ સહમજતી હતી કે તમે હજી સુતેલાંજ હશે.”

“આજે ઉંઘ કાણુને આવે ? હું તો એક જગ બી સુતી નથી !” તેણીએ રીકકું હસીને કહ્યું; “ને તું બી આવી તે સારુંજ થયું. એમાં મને ડીસટર્બ કરવા જેવું શું છે ? પણ હું તો તું આવી ત્યારે અત્રે બસા ખુલ્લી ખુલ્લત પર અજગ થતી ઉભીતી. જોતી, માહરી રોમની બંદગીની જગ્યા દાદગરે કેવી અજગ કરાંમતથી ઠેકાંણે ઠેકાંણે બચાવી લીધીછ. બધું બલી ગયું ને કાયસો થઈ ગયું ત્યારે એજ ઝોરડો એટલો બી કેમ બચેલો હશે ! તુને અજગ નહીં લાગતું, એલન ?”

અજગનું હું એમાં ખુદાઈ મોજેમ જેવું ઝાઝું જોતી ન હતી, કેમજે મને લાગ્યું એ કે ફક્ત એક અકસ્માતીક જોગ હતો. જે બાજુ પવનનું જોર ઝાઝું હતું તે બાજુનું બધું તમામ ખેદાનખેદાન થઈ ગયું હતું, ને આ બાજુ આગ પોતાનાં પુર જોરથી કાપુ ફેલાવે તે પેહલે પાણીનો મારો ચાલવાથી ચોડો ધણો તેનો બચાવ થયો હતો; મગર મેં તે માહરું મત લીલાને કહ્યું નહીં. કાષ્ટની બી ધરમની આસ્થા, ખરી કે ભુલભરેલી, વખોડી કાઢવાનું માહરું મતથી ભુલભરેલું નહીં પણ શુદ્ધભરેલું છે, ને તેથી મેં તેનાજ મતથી હોવાનો દેખાવ કરવામાંજ જ્યાંશ શાંતપત માની લીધી.

“ તું માહરે વાસ્તે કાંઈ ઓછું તો માનતી નથીની, ઍલન, કે મેં માહરા મેડરમની લગોલગમાં એક દાદધાહ સાચવી, ને તે બેઠ કોઈને કદી જાણુવા નહી દીધો ?” તે બલી અળ જાએ કંઈકે દાદલુદીથી કહયું; “ મને એ ગમ્યું. એવી માહરી આસ્થાની જાહેરમાં યુનોએરાને ચક્ર્યારની ચાવાચીવી થાય તે જોવા હું રાજી થઈ શકી નહીં. મને તે એટલું અધર્મી ને અપવિત્ર લાગતું હતું કે ખાખસુસ તેથીજ નોકરોને વટીક ત્યાં ફટકવાની મેં મના ફરમાવી હતી, ને હું તે ઓરડા હાથમાં ને હાથમાં બંધનો બંધજ રાખતી હતી. તું માનશે નહીં—પણ તે ઓરડામાંનો અસખાખ સાફ કરવાનું ને ત્યાંની ઝાડુ કાઢવાનું વટીક રોજ હું માહરે પોતાને હાથે કરતી !” —અને એટલી બધી પોતાના મહજબ તરફની આસ્થાનો રિવકાર કરતાં તે ગરીબ અળખા શરમાતી હોય તેમ ચેહરામાં લાલ લાલ થઈ ગઈ.

“ એમાં તમારે એવું શરમાવાનું છેજ શું, બહાલાં બેહેન ?” મેં તેથી ધણી લાગણી સાથે કહયું; “ ઉલટું તમારે તો મગર થવાનું છે, ને હું તમારી એ લાગણી ખરાં દીલથી ધણીજ વખાણું છું. હું કાંય એમાં તમારે વાસ્તે ઓછું માનું ? હું ઉલટી અળખ થાઉં કે માહરે વાસ્તે એક ઘડી બરબી તમે એવું માનીજ કેમ શક્યાં ?” —અને માહરે કહયું “ જોએ કે માહરો એ સધ્યારાનો જવાબ લેડી લીલાને અગતકરીને ગમ્યો.

તે પછી તેણીએ માલીને તેડીને હુકમ આપ્યો કે નીસરણી લાવી પેલા બચેલા ઓરડામાંથી જે બી મેલવી શકાએ તે મેલવવું, ને તે સઘળું એક પેટી લાવી તેમાં ભરવું. દેખીતી રીતે તે દાદગાહનો બચેલો અસખાખ જે મલી શકે તે પાછો મેલવવા તે ધણી આતુર અને ખુશી હતી, અને તેણીએ માલીના હાથમાં એ હુકમ કરતાં એક સ્વાવરીન સેરવી દીધો, જેથી તે ખુદની આંખ મેં જોયું કે બેવડી તાબેદારી ને વધતી ખુશીમાં ચમકી નિકળી.

હવે મેં માહરે ઘેર (નોરમનવાલાંઓને ત્યાં) જતી રેહવા રજા માંગી. પારકે ઘર હું બી વગર અગતની અપજાર કરતી પડી રહું તે કેમ શોભે ? પણ ન તો લીલાએ માન્યું કે ન તો જે નેકબખ્તોનાં ઘરમાં અમે આશરો લીધો હતો તેમણે તે બીચારાં તો એકઠાકઠા વર બેયરજ હતાં. તેઓ અમારી હાજરી ને કંપનીથી ધણીજ ખુશ ખુશ હતાં, ને મને ધણી વીલુવીને પોતાનું ઘેર જાણી ત્યાંજ લીલા જોડે થોભવાની અરજ કરી.

એ પછી લીલાએ તેજ તરફ એકાદ બંગલાની તાકીદની જુસ્તેજે કરાવી, કે જ્યારે તે બળી ગયલા બંગલાની લાઈનમાંજ એક તેલોજ ન્હાનો રકમડાં જેવો બીજો બંગલો જે નસીબસંજોગે ખાલી હતો તે તેણીએ તાખડતોજ જોઈ, પસંદ કરીને લખાવી લીધો. તે પછી તે અપટુડેટ દપ પર કીંમતી રાચરચીલાંથી સજવાનું કંટ્રાક્ટ એ કામની એક મોટી માહીતગાર પેઢીને તેણે સપુર્દ કર્યું, અને પરીણામમાં ચાર દિવસ પછીની રાત્રે તો અમેએ અમારા એ નવાજ બંગલામાં મુકામ કર્યું ને જોજન લીધું. લેડી લીલાએ અને મેં પેલાં બલાં વરબેયરનો એ તેમની મોટી માયાળુ મેહમાનદારી ને કીંમતી પરાણાગત માટે ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો હતો, ને પછીથી અમે નવેસરથી અમારાં નવાં સુખકારક મકાનમાં આવી રહ્યાં ને થર પડ્યાં.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

હવે બીજા દસેક દાહડા પુરા થવાથી માહરે ઘેર પાછું ફરવાનું હતું, કેમજો માહરા શોકનો ગહીનો ખતમ થતો હતો, ને માહરે માહરી નોકરીમાં પાછું જોડવાનું હતું. એ દરમ્યાન જીલ્લી બી પોતાના માઆપને ઘેરે પાછી આવી ગઇ હતી. તેની તેના આવદ જોડેની કોન્ટીનન્ટ પરની હનીમુનબી ખુશ સંહેલગાહ ખતમ થઇ હતી, ને તે સાસરે જઇ શકવાની હાલતમાં નહીં હોવાથી—કેમજો વાંચનાર યાદ કરશે કે એ લગન તો છુપાં હતાં તે મીસ નોરમન તરીકેજ હાલ તો પોતાનાં માઆપનાં છાપરાં હેઠળ રહેવા આવી હતી. તે ખરેખર તો લેડી ક્રેડીક રેવન્સકલ્લીફ હતી, પણ દીલગીરી એ હતી કે પોતાને એ નામથી લોકોમાં જાહેર કરવા ને જાળખાવા વારતે તેને કમનસીબે તે પોતે હજી સુધી છુત્તી ન હતી!

હું હવે વ્હાલી લીલાની ઘણી મોલખતમય રખસદ મેળવી લંટર સ્પીટનાં તે માહરાં (મી. નોરમનવાલાં) ઘરમાં પાછી ફરી, ને જીલ્લીને આવેલી જોઇ ધણાંજ ખરાં દીલથી ખુશી થઇ. તે એવી તો બની હતી! ધણીનું સુખ ને ગામેગામની સેહેલથી તે તાજી તન-દરોસ્ત ને ચમટો તોડ્યે તો લોહી નીકળે એવી રતાસભરી થઇ આવી હતી, જે જોતાં મને ધણી રમુજ મલી ને ધણું સુખ થયું.

તેણીનો રીપોર્ટ બધાં સુખનોજ હતો. તેણીનો બરથાર તેને અખંડ હેતથી ચાલવા-વાલો ને તેનાપર વ્હાલથી દરેક વાતમાં વ્હીસો પડનાર પુરવાર થયો હતો, અને તેવા એકથી છુટી થવાનો તેને ખેદ ઘણો હતો, પણ માઆપને ઘેર લાંબે વખતે પાછી ફરવાની ગમત બી તેને પ્રિય લાગતી હતી, અને તેનો લૉડ આવી શકાય એટલી બધી વખત અવરનવાર આવવાનો ને તેણીને મળતોએટલો રહેવાનો હતો તે સંધ્યારો તેણીને માટે તુરંતવેળા ઘણો મોટો હતો.

તે તો સુખનાજ સ્વપ્ના જેતી હતી. રેવન્સકલ્લીફ તેજ જાતની બધી ઉમીદો તેની જવાંન છાતીમાં પેદા કરી હતી. દુખનો તો તેને બય કે ખટકો કોઇ હતોજ નહીં, ને જે સુખી કલ્પનાઓ તે વરખંચરે કરી હતી તે બધી અમે એકાંતમાં એકલાં પડ્યાં ત્યારે એક બેહનના વિશ્વાસ ને હેતથી મને કહી સંભાળવતાં તે બધી હરખાઇ હરખાઇ જતી હતી!

હવે મને જાહેરમાં રોજપર પાછો દેખાવ આપવાને વયમાં ફક્ત ચારજ દાહડા બાકી હતા-માહરું દેખાવ આપવાનું પેપરો મારફતે જાહેર પણ થઇ ચુક્યું હતું-અને તે દરમ્યાન નોરમનવાલાંઓ સાથે મેં ડીએટરમાં ખેલ જોવા જવાનું એક રાત્રે મન કર્યું. મી. રીચર્ડસ-કુંપનીનો માલીક-જે ખરેખર ઘણો સાહસીક હતો ને મોટાં “હાઉસ” મારવા કાંઇ ને કાંઇ લાવતો રહેતો તે એ રાત્રે જંગલી જનવરો જોડે રમત કરનાર એક કસરતમાજ નામે કંપટન ચામસને રોજ પર રજુ કરનાર હતો.

તે મોટો પેહેલવાન કેહવાતો હતો-એ કોઇ કંપટન ચામસ. તે જંગલી જનવરોનો તો ઉસ્તાદ હતો, ને તેઓને કેળવી જાણતો હતો. તેણે એ બાબદમાં કીમતી પુસ્તકો વટીક જાહેર પાડ્યાં હતાં, અને પોતે કેહજો આગલ બેંગોલ નેટીવ કંવલરીમાં વડો હતો. તેનાં પુસ્તકમાં જંગલી જનાવરો જોડેનો તે તેનો નીકટ સંબંધ જાહેર થયેલો હતો એટલુંજ નહીં પણ મગરમચ્છ, સુસવાડો ને અજદાહો સાથે વટીક તે હિંદુસ્તાનમાં બાથોબાથ લડ્યો

હતો તેના બધા દીલ ધુળવનારા ને છાતી ધબકાવનારા હેવાલો છપાયા હતા, અને એવાં સે'હે'કડા બચલીત મોહતો સાથે ટક્કર ઝીલી તે અત્યાર સુધી જીવતો ને સલામત રહ્યો હતો તે માટે ઘણી મગરૂરી હોતો હતો. પરીણામમાં, તેથી, તેના ખેલ ને જાહેર થયા હતા તેણે મોકોમાં મોટી ઉશ્કેરણી ફેલાવી દીધી હતી, અને જે રાત્રે હું એ તમાસો જોવા જવા તૈયાર થય તે રાત્રે 'બમપર હાઉસ' ચવાની વકરી હતી, કેમજે બધી ટીકાટા બે દાહડા આગમચથી બંધ થઇ ગયલી હતી.

અલખત, એ જાહેરખબરોમાં મને મીઠા નોરમને સમજાવ્યું કે સીરેપોરની તોપ ઝાઝી હતી. ન તો કંપટન ચામસ' કોઈ ખરેખરો "કંપટન" હતો કે ન કંઈ; પણ નાટકવાળાઓ એવી લાંબી લાંબી લખાંસ ને દફાંસ હાંકે નહીં તો કમાય કેમ ને ખાય શું? ખરી વાત એટલીજ હતી કે મીઠા ચામસ' જંગલી જાનવરો અચ્છી રીતે કેળવી જાણતો હતો, ને દીલેરીથી નજદીક દસ ખાર જંગલી ને વિકાલ જાનવરોનાં પીંજરામાં એકદમ ધુસી જઇ તેમની કને તમાસગીરો સમક્ષ, આપણે સરકસોમાં જોઇએછ તેમ, ફક્ત ચામકના લખથી તરેહવાર ખેલો કરાવી શકતો હતો; અને તેટલું બી પુરતું જોવાજોગ હોવાથી હું બી નોરમનવાલાંઓના આગ્રહને માન આપી તેઓ સાથે તે રાત્રે થીએટરમાં જવા તૈયાર થઇ, અને અમે ગયાં.

મીઠા અને મીસીસ નોરમનનો તો પાટ' એ ખેલમાં પણ હતો, જેથી તેઓ બ્યારે પાધરાં રટેજ પર ગયાં ત્યારે હું અને જુલ્હી તેણીના લૉડ' રેવન્સકલીફ સાથે જઈને તેના રીઝબડ' રટેજખાંસમાં ગોઠવાયાં. લોક થથમાર હતું, કે જેવું હું રટેજપર ઉતરતી હતી ત્યારે જોવામાં આવતું હતું, પણ મને તેથી કોઈ રીતની ધર્ષા થઇ નહીં. લોક ધણું આવે એજ કંઈ એક સારાનરસા નાટકનું માપ નથી, પણ તેની જોડેજોડ તેના પ્રકાર તપાસવાના છે. હરીફાઇનું મેદાન બીલકુલ ખાલી હોય, કોઈ નયલી ચીજને બી ચુનંદાં ખેલાડીઓ પોતાનાં વધતાં ઓછાં બલથી ઘસડી જતાં હોય, જેમ આ તમાસાના ખેલમાં બન્યું હતું તેમ લાંબી લટાક ને પોલકી પટાક ડીઝેડીંગ તોરની જાહેરખબરોના ચીસચીસારાથી લોકમત ફરજ્યાત બનાવીને લોકને અવળે રસ્તે ઉતારવામાં આવતું હોય એ બધું જે મોટાં હાઉસ જમાવે તે કાંઈ એક ખેલનું ખરેખરું નામાંકીતપણું પુરવાર કરતું નથી, અને તેથી ધણું લોક આવેલું જોઈને સાંમી પક્ષના ઓથરો (નાટક લખનારાઓ) કે એક્ટર્સ (નાટક કરનારાંઓ) બાજે વખત નાઉમેદ થાય છે કે અદેખાં પડે છે તેવી કાંઈ તુચ્છ લાગણી માહરા પર ખુદાની દયાથી ગાલેખ આવી શકી નહીં એક નામાંકીત ખેલ પોતે પોતાની કીરતીથી વરસો તક ગમડો થય ને ગમડો રહે તે એક વાત છે, પણ એક ખેલને ચાપલુસીખોર જુલ્હી જાહેરખબરોના ટેકા આપી આપીને ચલાવા કે ફરજ્યાત ગમડાવામાં આવે તેજ એક ખેલની નામના હોય તોબી માહરે મન તો તે એક શરયામ નીજ્જતા ને નામોશીજ છે, અને એજ મતને તમામ સહમજદાર આલમ સદા મલતી થાય છે.

ખેલ શરૂ થયો.

પેહલાજ સીનનો પરદો ઉઘડતાં તે જાનવરોનાં રાક્ષસી પીંજરાને તૈયાર રટેજપર લાની મુકેલું બતાવામાં આવતું હતું, અને તે દેખાવ કાંઈ બી શક વગર બચલીત હતો, કેમજે તે

મોટાં પીંજરાંમાં એક વાઘ, એ મોટા સિંહ, એક રીંછ અને બીજાં જંગલી જનાવરો સાથે રાખવામાં આવેલાં હતાં, કે જે બધાં બધો વખત આપસઆપસમાં બીહીક લાગે તેમ પંખાયાં કરતાં હતાં. સારાં નસીબે પીંજરેંં ધણા મજબુત સંજ્ઞાતું તેઓને માટે એક ઓરતનાર કેદખાતું હતું.

મીંચામસ' સ્ટેજપર રંજુ થયો. તે પોતે પણ બુદ્ધિગંધ જેવા એકરોનો એક ધણો કદાવર અને મજબુત આદમી હતો, ને માથાંપર ઝાડીઝાંખરાંની પેઠે બાલ એવા બેદાદ વધવા દીધા હતા કે તેથી ઉલટો વધારે બીહીક લાગે તેવો તે લાગતો હતો. તેણે એક બાંએ વગરનું ટાઇટ જૅકેટ પેહડયું હતું, અને તે બેઆસ્તીન જાકીટમાં છેક ખભાં સુધીના ઉંચાડા હાથો સાથે આજક લઇને તે જ્યારે સ્ટેજપર આવ્યો ત્યારે અલબત્ત ઉલટમંદ તમાસગીર વર્ગે તાલીઓના ધમધમાતથી તેનો આદરસત્કાર કર્યો. તેના પટામાં એક રીંવાલવર અને એક ડંગર (મોટી કટારી) ખોસેલાં હતાં.

નાટક તો વાહીવાત હતો. તે એક દમ વગરનું, કલ્પનાથી ઉપજાવી કાઢેલું એક “શીકશન” હતું. કથા હીંદુસ્તાનને લગતી હતી. તે તરફના એક રાજાની છોકરીના પ્યારમાં જાંણે એક ઈંગ્રેજ ઓફીસર પડેછે, ને તેના હાથની તે રાજાખાપ કને તે માંગણી કરે છે. આથી રાજા એટલો રીસે બરામ છે કે તેને તે પોતાનાં જનાવરખાનાં આગલ લાવે છે, ને એકઠાં રાખેલાં જંગલી જનાવરોનાં પીંજરાંમાં જવા ફરમાવે છે—એમ કહીને કે જે તે તેમાંથી દસ મિનીટ બાદ જીવતો નીકળે તોજ તેને તે તેની બેટી સાથે પરણવાની ઇજાજત મલી શકશે. એ રાજાનો પાર્ટ મીંચામસ નોરમન પોતે કરનાર હતો, ને પરદો ઉઘડતાં તેવણુ એક ઓરીએટલ રાજાના દેશી પોશાકમાં દાખલ થયા, કે જ્યારે તેઓની પુઠે પેલા કુપટન ચામસ'ને તે પીંજરાં કને સીપાઇઓએ ધરી પકડીને લાવીને હાજર કર્યો, ને એ રીતે એ બચ્ચાંનાં ચેરાં જેવા ખેલનો પ્રારંભ થયો.

મને તો ખરું પુછો તો જેવાજ ગમ્યું નહીં. રાજાની અને કુપટનની તકરાર ચાલતી હતી તે દરમ્યાંન તે જનાવરો પીંજરાંમાં એટલાં પીખાતાં હતાં, એવા બયાનક અવાજો કરતાં હતાં, ને એકમેક પર ધુરકીને એવાં દાત્યાં કાઢતાં હતાં કે હું તો તેજ જોઈને ઠંડી બરફ જેવી થઇ ગઇ. રેવન્સકલીફ દર્યો. મેં જેયું કે હુંજ નહીં પણ તમાસગીર વર્ગમાંનાં ધણાંખરાં બધાં બાંતુઓ ડર ખાઈ ગયાં હતાં, પણ જેમ રેવન્સકલીફ અમને હસીને સમજાવ્યું તેમ તેઓની સાથવાલા ગ્રહરથો દેખીતી રીતે તેઓને પણ સહમજ આપતા જણાતા હતા કે એ જનાવરો તો એજ આસામીનાં કેળવેલાં હતાં, ને તે રોજ એ મુજમ પીંજરાંમાં જવાનો ખેલ કરતો હતો એટલે તેમાં બીહીચ જેવું કાંઇ હતુંજ નહીં. વળી રેવન્સકલીફ અમને ધીરજ આપતો કે જનાવરો લડતાંઝડપતાં આપણને લાગતાં હતાં ખરાં મગર તેઓ અરસપરસ ખરેખર તો ફક્ત રમત રમતાં હતાં. બચબીત રમત તે !

અંતે તે તકરારની આખેરીએ કુપટન ચામસ' જાંણે તે પીંજરાંમાં પોતાની ખુશી ને હોંમતથીજ જવા તૈયાર થયો, ને ત્યારે લોકો ઉંચો દમ રાખી તેની હીલચાલ તપાસતું થયું. તે વિજળીની ઝડપથી પીંજરાંનું સાઇડનું એક ખારણું ઉંધાડી નાખી અંદર ધસી ગયો, અને ખારણું તરતજ તેની પુઠે એક મોટા લોખંડી ધડકા સાથે બંધ થયું.

તે અંદર દાખલ થયો ને થયો કે જાનવરોને ફટાફટ ફટકાવતો જ ગયો, અને તે લોક તાબે થઇને તે કેહતો તેમ કરતાં ગયાં—જોકે એક મોટા વાઘની નાતાબેદારી દેખીતી અને પુષ્કલ હતી. તે તો જાણે તેને ગાળજ દેવા માંગતો હોય તેમ મોટાં જમરદસ્ત દાયાં ખોલી અવાજે કરતો ને તેના ભરફ ધુરકતો !

તે એક ધણેજ મોટો પટારા અંગાલી વાઘ હતો, અને ખરેખર તો એટલો જાણે મોટો વાઘ મેં એ અમારી તરફનાં “જુ” (જનાવરખાનાં)માં બી જોયો ન હતો. મને તો તેજ સૌથી જ્યાદા નાતાબેદાર માણસ પડ્યો, ને જાણે તેની આંખમાં કપટ ને લુચ્છાઇ જ વંચાતાં હતાં. તે જ્યારે જ્યારે પુટલાઇત તરફ જોતો ત્યારે તેની પીઠી ચલકતી આંખોમાં હું તો જાણે દગો જ જોઇ લેતી !

હવે કપટન ચામસે મજબુતીથી ધમકારીને વાઘનો વારો આવતાં તેને સુઝ જરા ફરમાવ્યું, અને તે સુનો તો ખરો પણ ધુરકવાનું ને ઉપર તેના ચેહરા તરફ જોવાનું તો જારી જ રાખ્યું. મને ને જુઝીને તો એવું લાગે કે ક્યાં ને ક્યાં એ રટુપીડ તમાસો જોવા આવ્યાં, જ્યારે એ અમારી “મુરખાઇ” માટે રેવન્સકલીફ તો પેટ પકડીને હમે !

ચામસે હવે પોતાનો પગ તે વાઘનાં બદનપર મુક્યો, પણ તે તરત એક ઝટકે એરી નાતાબેદારીથી ઉડીને પાછો ઉભો થયો કે મને લાગ્યું કે ચામસે પોતે બી જરા તરખાયો ખરો. એમ છતાં તેણે સમયસુચકતાથી વાઘમામાને ફરોફર હથમાંના ચામક વડે મજબુત ફટકાવ્યો ને “ઝાઉન !” “ઝાઉન !”ના બરાડા પાડ્યા કીધા, જ્યારે અતે તે જર થઇ સુનો નહીં ને પાછલા પગાપર બેઠો; પણ તે એવી કીસમે કે અમને બધાંને મજબુતીથી લાગ્યું કે એય તે ઉછડીને કપટનનો ટોટો પકડશે !

“હવે મને બી લાગેછ કે અધાં જાનવરોમાં આ વાઘ સૌથી નાતાબેદાર પ્રાણી છે,” રેવન્સકલીફ જરા બીહીધેરો બોલ્યો, અને આ હજી તો તે બેઠે તેટલાં એક બીજો ફટકો ચટકાવા માટે ચામસે ચામુક પાછો ઉપાડ્યો કે તરતજ તે જંગલી ઝનુની જાનવરે એવો મોટો ઉછાળો માર્યો કે અરધું હાડકા—બેરાં નામે—ચીસ પાડી પોતાની બેઠકામાંથી ઉભાં થયાં !

“તમાસગીરોને કેહો કે બીહીવનું કંઈ નથી,” એમ છતાં ચામસે પીંજરામાંથી ચગડાત કર્યો, અને મીં નોરમન જેવજુ મને લાગ્યું કે પોતે બી મજબુત બીહીધેરો હતા તેવજુ રોજની પુટલાઇત કને આવી લોકોને ધીરજ ને હીંમત રાખવા એમ છતાં થાંટો પાડીને કહ્યું.

પણ હવે મેં જોયું કે ચામસે ચામુક પડતો મેળા રીસાવર અને કટારી અકેક હાથમાં મજબુતીથી મોઝુદ પકડી હતી, જે બતાવતું હતું કે વાઘ ખચ્ચીતજ છેડાયેલો હતો ને પાછી છત્રાંગ મારવાના ખ્યાલમાં હતો, ને તે છતાં તે હેમક બાહર નીસરી આવતો નહીં એ અમારો અફસોસ હતો.

વાઘ તો એ દરમ્યાન બચલી પુકારો કરતો ગયો, અને આગલા વર્ગોમાંથી કેટલાંક લોકોએ તો ગરોગર ઉઠવા ને નહાસવાજ માંડ્યું—જોકે પાછલા વર્ગોમાંથી “એસી જાઓ” “એસી જાઓ”ના પુકારો થયા ને કાંઈ ઉઠ્યું નહીં—મગર નખ્ખોદ ! તેમાં વાઘે ખરેખર મજબુત

ઉઝળો માર્યો, ને પીંજરાંનું આરણ્યું ઉઘડી જતું હોય તેવો જોરાવર તે તરફ ધસારો ને તેને અવાજ વટીક થયો ! એવામાં વળી—અધુરાંમાં પુરું—કોઇ કમળખતે ચીસ પાડીને મોટે સ્પહાદે પુકારયું કે “વાત છુટો !” અને ત્યારે શું લોકોની ન્હાસમામ ને મભરાત ॥ તેનું ખ્યાન કરવું બેગ છે !

જુલી તો જીવ નાખતી ઉઠીને ન્હાઠી. અમો છેકજ રોજની લગોલગમાં હતાં, ને જુલી ન્હાસવા ગઇ તેટલાં માઠાં ભાયગે ગલીયાની થોકડ ખાઇ જોશથી તુટી પડી. હું પુઠે હતી. રેવન્સકલીફે જુલીને પોતાની મજમુત બાથમાં ઉપાડી લીધી, ને હું તો છેલ્લીજ રહી ગઇ. મેં હવે તેથી આહર નિકળી જઇને જોશથી અમારા બોક્સનું આરણ્યું માહરી પુઠે બંધ કરી લીધું, ને હું બી ને પછી આગત્રાં મોટાં આરણ્યા તરફ ધસવા ગઇ. બધો ગમરાત હવે વગરનો હતો, બધાં મોટાં આરણ્યાંઓ તરફજ ધસતાં હતાં તેટલાં મને લાગ્યું કે કોઇ જનવર માહરી પાસથી ઉઝળો મારતું નિકળ્યું—મને લાગ્યું કે તે પેશો વાતજ હતો !—અને ધારતીની મારી હું એક મોટી બચલીત ચીસ પાડી એકદમ બેકોસ થઇ ગઇ !

પછી શું થયું તે મેં જાણ્યું નહીં. હું ક્યાં વેર બેહોસ રહી કે મને પછીથી કોઇએ કંઇ સુધાડી સુધાડીને જરૂરી બેહોસ રાખી મેલી તે પણ હું કહી શકતી નથી, પણ જ્યારે હું પાછી સુધીમાં આવી ત્યારે એ ગજમ ! એ ખુદ ! હું ક્યાં હતી ? હું વળી એ ક્યાં આવીને ફસી પડી હતી ?

મકરણ ૩૫ મું.

હું માહા ખુરા એડવીન સેન્ટ કલેરના પેલાંજ પલીઃ ને દોજખી મકાનના તેજ આર-ગમાં પાછી એકલી હતી કે જ્યાં આગત્ર એકવાર મને કેડ કરવામાં આવી હતી, અને જ્યાંની દોઝમેટ ટેમ્પનાં એક ખાણાંમાનો મેં પેશો દુખી દસ્તાવેજ જોયો ને વાંચ્યો હતો. એ તેજ પલીઃ મકાનનો તેજ આરડો હતો કે જ્યાં કરનલ એલ મને દગાંથી લાગ્યો હતો, અને જ્યાં સાધુના લેખાસમાં મુજ કલેરે પછીથી ઘસી આવીને મને ખચાવાનો બધો ફરેખી નાટક કર્યો હતો !

ઓ, હું ત્યાં પાછી કેમ આવી ? જુલી અને રેવન્સકલીફે પોતાનો જન ખચાવા શું મને એટલી બધી દયાહીણ હવે સુધી બેઠા પડતી મેળી હતી ? મને અત્રે કોણ લાગ્યું ? એ શું વળી નવો ગજમ અને નવોજ દગો હતો ?

માહરં માયું ફાટફાટ થતું હતું, જે ખતાવતું હતું કે મને અહીં સુધી લાવતાં ચાલુ બેહોસ રાખવા વારતે કંઇ જાથુક સુધાડયા કરેલું હોવું જોઇએ, ને હાલ હું હતી તે આખો આરડો સરકા ને કોસોનના વાસથી બધો બેહુક બેહુક થતો હતો, જે વળી ખતાવતું અને પુરવાર કરતું હતું કે મને અહીં લાગ્યા પછી પાછી સુધીમાં લાવવાને ચાંપતા ઉપાયો લેવામાં આવેલા હોવા જોઇએ.

મેં હવે આંખ ઉઘાડીને આસપાસ જોયું. પેલત્રાં તો એ શું થયું ને હું ક્યાં હતી તે મને કશુંજ યાદ આવ્યું કે સહમજ પડતું નહીં, પણ પછી તે આરગ માંહત્રા માહરા છેલ્લા હુંક સહવાસને લીધે ત્યાં જે મેં આગત્ર જોયલું તેજ પાછું જોતાં ને ઝોળખતાં સ્થિ મને ખરી વાતનું ભાણ થયું. વળી તેજ વખતે છેલ્લા થયત્રા નાટકશાળામાંના ગમરાતની યાદ પણ

મને થઈ, અને પેલી દદા કંથેરાઇન જે આગલ હું એજ ધામમાં ફસી પડી હતી ત્યારે માહરી ખીદમત કરવાના ઢોંગથી માહરા પર ચોકી રાખતી હતી તેને પણ હાલમાં માહરા પર કાલજના ઢોંગથી પાછી વાંકી વચ્ચેથી મેં જોઇને ઓલખી, ત્યારે વિજગાનો એક ઝટકો લાગ્યો હોય તેમ હું પાછી ક્યાં આવીને ફસી હતી તે મેં જાણી લીધું અને ભયની અને ગુસ્સાની એક ચીસ સમેત જે સોફામાં હું સુતેલી હતી તે સોફાપર ચમકી ઉઠીને બેઠી.

“વળી મને અહીં કોણ લાગ્યું? વળી એ શું જોશરમ દગો છે?” મેં મોટા ગુસ્સાથી તે કુશાદે ઓરડામાં માહરી આંખો દોડાવી—દરેક પળે ખુરા કહેરની શીલા સુરત જોવી પડવાના ત્રાસથી અંદરખાને પુશકલ થયેલાં—“માહરથી મોટી હીંમતનો દમામ રાખી બખાલ્યું.”

“હવે તમોને સાઈં લાગેજ, મીઠા?” માહરા સવાલને પાંધરો જવાબ ઉડાતી તે લુચ્છી ધરડીએ વણી કાલજના દેખાવથી ભક્તોજ પાછો સવાલ કર્યો, અને તે દરમ્યાન મેં જીવ ઠેડવી જોયું કે કહેર હાલમાં ત્યાં હતોજ નહીં. આથી તુરત વેળા મને કેટલીક ધીરજ મળી.

“હા, હું સારી પેઠે છું,” મેં કડવાસથી કહ્યું; “હવે તું શું કેહવા માંગેજ?”

“કંપટન સેંટ કહેર તમોને અત્રે સહવારે મલવા આવશે,” તેણીએ શીશ્યારી કરી, “અને તેટલાં મકુંજે સુષ જવા આગમય જે કંઈ તરસ લાગી હોય ને કંઈ રીફ્રેશમેન્ટ—”

“મને કંઈ નથી જોઈતું, ને તું ચાલ, અતરેથી રસ્તો પકડ! અહીંથી તું તાહર કાલુ કર!”—મેં તકાળે કરી ખારણું બતાવતાં કહ્યું, તે મને એમ છેડછ પડેલી જોઈ તે સહેતાન દાખો કરવા નીચી મુંડીએ ચાલતી થઈ, એટલે મેં તેનાં જવા પુડે તે મોટું આગણું ખારણું સંભાલથી અંદરથી બંધ કર્યું ને અલગૂપ્સ ચઢાવ્યા. આગલા અનુભવથી મને ખચર હતી કે એ દદાના કાલાવાલા કરવાથી માહર કાંઈ વલે એમ ન હતું, તેમજ વળી તેને ડરાવા દબરાવામાં પણ કોઈ હાંસલ નહીં હતી. તે એવા એક કમીનાની એવી નીચ નોકરીમાં હતી કે તે મને અત્રેથી રીક્ષા આપી જતા દે ને જતી મુકે એ બનવુંજ કેવળ માહાલ હતું, અને તેથી મેં તકરાર કરી તેણીની જોડે વધતી કરીજ નહીં. ઉત્તરું, તેના સાંમે તો મોટા ગુસ્સાનો દમપર શુમારજ ચાલુ રાખ્યો, કે જ્યારે તે ગયા કેડે હું એકલી પડતાં પાછી હીંમત હારી ગઈ, અને આ નવી કમનસીબી પર અફસોસ કરી, બંને હાથોની હથેલીઓમાં માહર માથું નમાવી, આંસુઓનો હું એક બેઅટકાવ દરવાવ રડી.

પણ હું રહ્યાજ કાંઈ નહીં. મેં માહરો જોખમ જોયો, અને માહરી પાક ઇજ્જતની રક્ષા માટે જરૂરજોગી યોજનાઓ હું તરત ઉઠીને કરવા પડી. મેં ખારી ખારણાં બધાં અંદરથી ચપ્પટ બંધ કરી લીધાં—સિવાય કે સાઇડની ખારીઓ જેને ઉમા સદયા જડેલા હતા. મેં પછીથી ખારી માટે ઘોલ્યા તળે અને સોફા હેડલ વડીક જોયું, ને કમીનો કહેર ત્યાં છુપાયેલો નહીં હતો એ વાતની ખારી મક્કતાંજ મને તુરત વેળા ધીરજ આતી.

તે ઓરડામાં, મેં આગલ જ્યાંન કરેલું છે તેમ, ફરતીયર કાંઈ ઝાઝું ન હતું. સાઇડમાં એક મોટી કમઢ હતી જે મેં જોડી. તેમાં બધું તરેહવાર ચી ળીકામ ને કાચકામ હતું, અને ખાળુમાં એક મોટી જાડી અને ઉચી દેવાલમાં બેસાડી દીવેલી ખીજ એક કપડાં

રાખવાની હોય તેવી શોભામમાન કપડાં હતી. તે મેં ખુલી જોવા કર્યું, પણ તેને કંઈ દીધેલી હતી. તેને ઉપરથી હેઠળ સુધીનાં ઉંચા ખારણાં હતાં, જે ઉપરથી પા કાચનાં અને ખાકીનાં લાકડાંનાં હતાં, અને કાચવાલા માગ પર ઘણાં શોભીતાં કપડાંના પરડા અંદરથી જડી દીધેલા હતા.

અને એ રીતે માહરી એ તપાસની તપસીત્ર તમામ થવાથી હવે માહરે આગળ શું કરવું અને કીએ રસ્તે કામ લેવું તે ખાએ હું ધીરજથી વિચાર કરવા બેઠી. સુવાનો ખ્યાલ તો મને જરાએ થયોજ નહોતો. રાત ઘણી ગુજરેલી હતી, અને મને સુંઘાડવામાં આવેલી કેફની હજી મને થોડી ઘણી અસર હતી—વળી માહરે માથું બી ઘણું દુખતું હતું, તોપણ આવા સંજોગોમાં મને તે ઓરડાને લગતી દરેક સજ્જામતી છતાં ઉંઘ આવે કે સુત્ર જવા મન થાય એ અનેજ કેમ? ખારીએથી ન્હાસવાનો તો કોઈ લાગજ ન હતો, કેમકે મજાકો ઘણીજ ઉંચી ઉમરણીનો હતો, અને આસપાસ કોઈ રહેઠાણ ન હતાં. વળી ખંગલો મોટા ઘોરી રસ્તાથી બી અલગ ઘણો અંદરથી આવેલો હતો, એટલે જુમ ચીસ પાડીને આસપાસથી મદદ મેલવવાની ઉમીદ કરવાનું પણ બીજકુલ દુઝુલ હતું.

હવે તો યધો આધાર, તેથી, સહવાર પર હતો. સહવારે ખારી ખારણાં ખુલી નાખી હું કમળત કલેરને હોંમતથી રૂમર થાઉં, ને તકદીર ત્યારે શું યારી આપે છે તેજ જોવાનું હતું. હવે પેલો દુકનો તલેસમ મને કામ આવે એમ લાગતુંજ ન હતું. તે જાણુનોજ હતો કે એ તલેસમ હું જાણુંજ, ને તે છતાં તે માહ જુરાએ મને દગાહીજુપણે જો પાછી અત્રે પકડાવી મંગાવી હતી તો તે બેનકરાર બતાવતું હતું કે એ તલેસમ હવે તુટી ગયો હતો, ને તેની તેને બીહીક કે તેના પર હવે અસર રહી ન હતી.

મગર હયાં મને પેલાં કમળના દુકાની અચખુચ પાછી યાદ થઈ. વાંચનાર યાદ કરશે કે તે દુકડો પેલા ટાઇલેટ ટેમલનાં એક ઉંચાં ખાણાંમાં પડેલો મેં ગઈ વેળાએ વાંચી લીધો હતો, અને તે આ પ્રસંગે માહરા કપ્પામાં લઈ લેવાનો મને અચખુચ ખ્યાલ ને લોભ થયો. બનવાજોગ હતું કે તે એક હથેયાર તરીકે મને કદાપી કામ પણ આવે! હું, તેથી, હીને તે ટેમલ કને ગઈ.

તે એક ઘણી કોમતી ને સુંદર ટેમલ હતી. ઉપર મોટો જાડો સંજોમરમરનો પથ્થર લગાવેલો હતો, અને ઘણી ઉમદા કારીગીરીની ફેમવર્ક પર ગીલ્ટ કીનારીની એક મોટી આરસી તે પથ્થરની પાછલી ખાતુએથી તેમાં બેસાડેલી હતી. વળી ટેમલ પર અમળાઓને ખરનો મોહું ને ખાલ સફા કરવાનો તમામ અસમાજ વેરવાર હજી બી પડેલો હતો. ખરખર તો એ અસમાજ હું જેમ હેલેલો જેમ ગઈ હતી તેમજ ને તેજ હાલતમાં એટલી હદ સુધી હતો કે આ ઓરડો કોઈના વપરાસમાં ત્યાર પછીથી આવ્યોજ નહોતો હોય એમ મને ઘણી મજબુતીથી લાગ્યું.

હવે, તેથી, માહરા ડરાવ મુજબ હું પેલાં ખાણાંમાંથી પેલું કમળ કાઢી લેવા ગઈ, કે જ્યારે આ પરવરદેગાર! તે ટાઇલેટ ટેમલને લગતી આરસીનાં રહેજ ડોકાવતાં મેં શું જોયું? લોહી માહરાં યદનમાં ફરતું જાણું તે જોતાં થંમ મઈ ગયું! !

તે ટાઇલેટ ટેબલ પેલી મોટી ને ઉચી કપડાંની કપટ જ મેં ઉપર ખ્યાન કરી છે તેની બરાબર સાંમે હતી, અને, તેથી, તેને લગતી મેં હું જેવાની આરસી પર અચાનક આંખ પડતાં મેં જોયું કે પેલી મોટી કપટના ઉપલા ભાગમાં જ્યાં કાચ હતા તે બાજુનો એક પીંક પરડો જરા હઠાવીને ટાઇ પછવાડે ચીમાયેલો મને આગાહ જોતો હતો. એમ છતાં એકદમ ગભરાઈને ચીસ પાડવાને બદલે મેં અજબ જેવી સમયસુચકતાથી માહરં સમતોલપણું સાચવીનેજ કામ લીધું. મેં તેને ધણોજ અડછતો જોયો, કેમજે તરતજ તે પેલા પરદા પછવાડે પાછો ભરાઈ ગયો હતો, પણ જાણું મેં તેને જોયોજ ન હોયે ને હું હજી તદ્દન નબરવસ હોઉં તેમજ મેં કામ લીધું, ને એવા સંજોગોમાં પેડું ખાણું ખુલ્લવાને બદલે હવે બ્રશ લઈ મેં બાલ સમા કરવાનાજ ત્યાં ઉભી ઉભીએ ઢોંગ કરવા કીધા. એ રીતે બાલ ને ટ્રેસ આરસી આગલ ઉભી રહી સમાં કરવાના ઢોંગથી મેં જે ચાર મિનીટ વિચાર કરી લીધો, ને કેમ કામ લેવું તેની મનમાં યોજના પાક્કી કરી. એ યોજના, અલબત્ત, અજમ જેવી હતી. પેલો ભારી સોફા મેં જોયું કે પૈડાં સાચનો હતો, ને તેથી તે ગખડાવી લાવીને મેં પેલી મોટી કપટને મજબુતીથી અઢેલાવ્યો—એવી રીતે કે તે બારણું સેહેલથી ઉઘડે નહીં, અને તે બધું કરતાં એવી નિર્દેશિતાના દેખાવથી કામ લેતી ગઈ કે જાણું તે કપટમાં છુપાયેલા હેરેમંદને હું જોઈ ચુકેલી હોવાનો તેને પોતાને ખી પહેલ્લાં તો ખ્યાલ પણ ન થાય. તે પછી વિજળીની ઝડપે તેની આગલ મેં પેલી ટાઇલેટ ટેબલ હઠાવી લીધી. મને ખીહીક લાગતી હતી કે લુચ્છો ક્ષેર જોર કરી તે મોટી કપટનું બારણું ઉઘાડી નાખે તો કદાપી આ માહરૈ બચાવનો પુલ બાંગી પડે—કેમજે કપટમાં તેજ કમચમીલ છુપાયેલો હતો એમાં કોઈજ સંદેહ ન હતો. તેને પરડો હઠાવીને કાચમાંથી રહેજ બાહરે ડોકાવતો મેં ધણોજ અડછતો જોયેલો હતો, પણ એ તેજ હતો ને તે કરપીણ હું નબરવસ ઉઘડ જતાં સુધી ત્યાં ભરાઈ રહેવાના ગતીચ એરાદાથીજ આવીને છુપાયેલો હોવો જોઈએ એ પણ અઘ્રલમાં બેસવું આવતું અનુમાન થતું હતું. હવે, તેથી, માહરૈ માહરા બચાવની ઢાલ તરીકે એવો એક પુલ બનાવી તેને એજ કપટમાં સાંમે કેદ કરવાનો હતો, ને મેં તે કામ એવી અજબજેવી સીફત અને સીતાખીથી કર્યું, ને હીંમત પકડી એક પછી એક સઘળું ફરતીચર વધતી ઓછી મુશ્કેલીથી ગખડાવીને મેં એક બેહજમાં તે હેરેમંદને એવી એસ્તવારીથી તે કપટમાં કેદ પકડ્યો કે તે પોતે એ શું થયું તે બધું અંદર પુરાયેલો જોઈ ને સહમજી શકે તે આગમચ તો ત્યાંનાં બુઝરી ફરતીચરની એક ઢારતી ઢારથી લે મોટી કપટનું બારણું સખરદખર અને ચપ્પટ ખંચ થઈ ગયું !!

હવેજ મેં ધીરજથી છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. હવે તે કરપીણ એ કીસમે એસ્તવાર કેદ પુરાયેલો શું કરી શકનાર હતો? મેં, તેથી, ધીરજ પાંગીને હવે પેડું ટાઇલેટ ટેબલનું ખાણું ઉઘાડ્યું, ને ત્યાં આગાહ પેલાં કાગલનો ટુકડો જ હજી જમનો તૈમ પડેલો હતો તે કાઢી લઈને મેં માહરૈ સ્વાધીન લીધો. મેં જોયું કે તે આજે કે કોઈ ખી દાહડે એ દોળખી આદમી સમિતી માહરી લડતોનાં દરમ્યાનમાં ખચ્ચીતકરીને કામનોજ છે !

અને જોવો તે ટુકડો મેં સ્વાધીન લીધો કે અંદરથી પેલાએ તે મોટી એસ્તવાર જડેલી કપટનું બારણું ધમધમાવી નાખ્યું, અને અંતે તે ઉઘડી નહીં શકવાથી એક બાજુનો ઉપરનો કાચ તેણે જોરની છાપટ મારી એક મોટા ખણખણાટ સમેત તોડી નાખ્યો.

“ઍલન, ઍલન,” એ પછી તે બાગેલા કાચ મારફતે કાકલુદીની હપે કમીના કલેરે જાહેર થઈ વિનંતી કરી, “મને બાહર આવવા દે! મને બારણું ઉઘાડવા દે! હું તુંને જવા દેવશ. હું સત ધરમથી કહું છ કે હું તુંને નહીં સતાવશ!”—અને મેં જોયું કે પોતે આવી ખેળાલત ને રમુજ ઉપજવનારી રિથતીમાં કેદ પકડાવા વાસ્તેનો તેનો ગભરાત કેવળ ખરો ને ખરાં દીલનોજ હતો! તેનાં નોકરનફરો વટીક તેના હવસ અને તેની આ શીકરતપર પુશકળ ગમત પાંખી હસશે એવો સ્વભાવિક બચ તેને થતો એક આચના પેરે પ્રગટ હું જોઈ શકતી હતી.

“તમે જવા એક ખરા નીચ આદમીના સુખનો માહરે કાંને પડવા બી સજવાર નથી,” મેં જુરસાથી તેને જવાબમાં કહ્યું; “આએ તમારાં નવાં કાવત્રાં માટે તમેને હડધુત કરવા જોગા માહરી પાસે પુરા શબ્દોજ નથી, ને એવી હડધુતની તમેને કોઈ લાજ કે શરમ નથી.”

“તું ધારેછ તેવો હું નીચ નથી,” તેણે વિનંતીથી કહ્યું; “તાહરી ઇજ્જતની ધુલ કરવાનો માહરો એરાદોજ નથી, કેમજે હું તુંને ધણાજ પ્રમાણીક પ્યારથી ચાહું છ; પણ તુંને સતાવી સતાવીને માહરી પ્રમાણીક મરજીને તાએ કરવાનોજ મને લોભ છે, ને તેનાજ આએ બધા પછડા મારું છા ખરું માન, ઍલન! ખરી વાત એજ છે,” તેણે મને ધણા જુરસામાં માથું ફેરડાવતી જોઈ ધણા આચહ સમેત કહ્યું—અને તરત વધારયું, “મગર એ બધી છક્કર પછી. હાલ તો હું વિનંતી કરું છ કે મને આએ બલાગતથી બચાવ ને છુટો કર.”

“હું તમારી એ બધી વાહીયાત વાતનો હવે એક દરદ બી સાચો માનતી નથી,” મેં જુરસાથી કહ્યું. “એક ગરીબ નિરાધાર નાચરેસ છોકરીની પુઠ પકડવા જેવો કરપીણ ને દર તરોહનો નીચ તે માહરો બરથાર થવાની ઉમીદ કરે એ પ્યાલથી વટીક હું તો કમકમું છ; અને હવે મને સાંભળી લેઓ! અબધી હું અહીંથી સલામતીથી ચાલી જઈ તેની મને જોડવાણ કરી આપો, નહીં તો હું આએ ધરને આગ લગાડશ.”—અને ધણાજ દરાવથી જોલતી હોઈ તેમ બાગુમાંનાં જુમ્મરમાંથી ખરે ખર મેં ઘણાં ઝતુનના દેખાવથી એક બલતી મીનબતી ખેંચી કાઢી!

“ખોદાને ખાતર! ખોદાને ખાતર!” પેલા હીચકારાએ ઘુજ પડતાં કહ્યું, કેમજે તેને મળત્રુતીથી લાગ્યું કે હું પલંગની કુરતની ખરેખર સલગાવી દેવાજ જતી હતી! “લે આએ ચાવી”—અને તેણે મોટા ગભરાતમાં એક ચાવી માહરાં દીલ પર ફેંકી. “બાહરનાં દાદર આગલનાં બારણાંને જે તાણું લગાવેલું છે તેની એ ચાવી છે.—મગર, ઍલન, જો દજી બી એટલી મેહરબાંન થા! હું તુંને પાક ખુદાના કસમથી કહું છ કે આજ પછી હું કદી તુંને નહીં સતાવશ કે તાહરે રસ્તે નહીં આવશ. સદવાર થયા આગમય હું માહરું અત્રેથી કાણું કરી કોન્ડીનંટ પર કેથે નહાસી જવશ, એટલે તું સરકારથી દાદ ચાહી મને આવતી કાલે જો પકડાવા ધરાવાતું કરતી હશે તો તેમાં બી તાહરી નાહકની ખેઈજીતી ને બરબાદી થશે, વાસ્તે દજી બી માહરું માન અને મને—”

“કોઈ કાલે નહીં,” મેં તે કુચી ઉપાડી લેતાં દરાવથી કહ્યું. “મને માહરી ઇજ્જત સમાલવાની છે, ને તમારાં નીચ નોકરનફરો તમને આ ફેજે જોશે તોજ અને તોજ તેઓ જાંબુશે ને માનશે કે હું તમારા અપવિત્ર આત્માને માહાત કરીને માહરી પાક

ધન્ય સાથ ખીલકુલ સલામત અતરેથી પાછી નહાસી જઇ શકું છું!"—અને પછી તેની વિનંતીઓ ને કાકલુદીઓ પર કથું બી વધારે ધ્યાન આપ્યા કે તે નાલાયક સાથે જરા એ જાસ્તી રકજી કરવા વના મેં તગકા બંધ આગલું બારણું ઉંઘાડી નાખ્યું, ને બાહર જઇ દાદરખારીને લગતું તાળું ખોલી હું ઘોંઘાટ ને ધમધમાત કરતી સડસડાત નીચે ઉતરી ગઇ.

નીચે, અલબત્ત, નોકર નફરો—પેલી ઘરડી લુચ્છી કેટ સુધમાં—હજી જગતાંજ બેઠેલાં હતાં. તેઓ તો મને જતી જોઇને દધાઇજ ગયાં, ને મને રોકવી કે શું કરવું તે પણ મેં તેમના ચેહરા પરથી જોયું કે એકદમ પળ તેમને કથું સહમજ્યું નહીં; પણ બેશક હું દાદરખારીનું તાળું ખોલી નીચે આવી શકી હતી એટલે તેઓએ તરત જોઇ લીધું કે મને કસેરેજ છુતી કરેલી ને છુતી આપેલી હોવી જોઇએ, એટલે તે કરપીણાએ મને દાંયખાય જવાજ દીધી, ને હું આગલું મોટું બારણું ઉંઘાડી નાખી બાહરની ચોખ્ખી તાજી હવાની મોજ ભોગવતી ખુશાલ એકદમ રસ્તાપર ઉતરી.

પ્રકરણ ૩૬ મું.

એ માલરૂં મોટું સુખ ને સુભાગ્ય હતું, ને માહરી છાતી ખ્યાન નહીં થઇ શકે તેવા હર્ષથી ઉંચકાતી હતી. આ માહરી જીત ઓર બી એક નવીન મુસ્તકીમ પુરવારી પુરવાર થતી હતી કે નેકચત્રણનો મદદગાર પાક પરવરદેગાર કદી તેમનો નાશ થવા દેતો નથી! હું શુદ્ધતામરી એ દોજખથી બચી આવી હતી એટલુંજ નહીં પણ ખુદ તે ઘરનાં નાચીજ નોકરનફરો વટીક માહરે માટે કથુંજ ખુરં ન માને કે ખુરં ન ખોલી શકે એવો માહરી ફતેહનો છાપ માહરી પાછલ ત્યાં છોડી આવી હતી !!

પણ હવે એક નવી મુશ્કેલી! હું ઘરમાંથી બાહર પડી ત્યારે મંચરાતના બારના થોકા બાજુમાંનાં એક દેવજનાં ધજાજમાં થોકાતા હતા, અને એવી મોડી રાત્રે આ ઉજ્જડ જેવા લક્ષમાંથી હું બાઇ મનીખ એકલી પાઉંખાદી ઘર જઇજ કેમ શકું? કોઇ જીએ તો શું ધારે? પણ, મેં કહ્યું તેમ, ગરીબનો બેઠી ખુદ સદા છે અને છેજ! તેજ ઘડીએ પાસેની એક ગલીમાંથી ઘોડાના પગજાં દોડી આવતાં સંભળાયાં, ને તે ગાડી વજાંજ લઇને બાહર આવી એટલે મેં ઘણી ખુશાલી વચ્ચે જોયું કે તે એક બાહુતી હેનસમ હતી!

મેં તે રોકી અને હું તેમાં બેઠી. મેં તેને હંટર સ્ત્રીટવાઝાં અમારાં (મીં નોરમન-વાલાં) મકાન પર મને લઇ જવા કહ્યું, અને માહરી અદા, અવાજ કે પોશાકમાં કોઇ રખડેલ જેવું તે “કૂચી”એ કાંઇ જોયુંજ ન હોય તેમ માનથી પોતાનાં માથાંપરની ટોપીને આંગલી લગાડી તે મને તુરત ત્યાંથી હાંકી ગયો.

હવે સવાલ એ હતો કે ગલીય કસેરની આ નવી સતાવણીની વાત પર પણ માહરે મોટુંજ વાલવું કે તે જાહેર કરી મિત્રોથી કે સરકારથી માહરે દાદ આહવી?—અને ઘણા પુખ્ત વિચાર કરતાં મને પેલ્લેલોજ માર્ગ હજી એ બેઠેતર ભાસ્યો. મને લાગ્યું કે આ છેલ્લી હીણપરતી, હડધુત ને શીકસ્ત પછી કસેર એટલો તરખાવાનો કે તેણે કહ્યું હતું તેમ

ખરેખર તે ડરનો મારયો કેથે બી ક્રાંટીન્ટ પર નહાસી જવાનો, ને વરસો તક તેની ખરખ ખુડી જવાની; ત્યારે નાહક કાંચ માહરે ગરબડ કરીને એ વાત જાહેર થવા દેવી જોઈએ ? નોરમનવાલાં ખરેખર ઘણાં અસરકારક ને બલાં હતાં, પણ તેમનાં પેટમાં મેં જોયું હતું કે કોઈ ખી ખાનગી વાત કદી રહી શકતી ન હતી, જેથી તેઓને બી કથું નહીં કેલવાનોજ મેં મનથી ઠરાવ પાકડો કર્યો—અને તેટલાં તો હું ઘેર આવી પુગી.

મેં તે “ક્રી”ને ઉદારતાથી ઘણું મળહતું બાહુ આપીને વિદાય કર્યો, ને હું ઘરમાં ગઈ ત્યારે હજી તો નોરમનવાલાં તરતનાંજ આવીને ક્રીમગરમમાં તાહેલાં કરતાં બેઠેલાં હતાં. તેઓ મને આવેલી જોઈ અજબ અને ખુશી થયાં. રેવન્સકલીફ પણ ત્યાંજ હતો. તે લોકનાં કેલવા મુજબ ગભરાત સમવા પછી હું નહીં મલી ત્યારે તે લોકે ધારયું કે હું લેડી લીલા સાથે જતી રહી હોવશ, અને મેં એ તેઓનું અનુમાન ખોડું હોય એવું કાંઈ બતાવ્યુંજ નહીં એટલે બધાંએ નીરાંત માનેલી ખરી હતી એમજ તેઓને લાગ્યું. વળી રેવન્સકલીફ પોતાની તરફનો ખુલાસો કર્યો કે વાઘ છુટવાની બુમ પડી ને જુલ્યા બાંકસ છોડીને નહાસતાં પટકાઈ પડી ત્યારે તેનું બધું ધક ધ્યાન જુલ્યાને લોકોના પગ તળે કચડાઈ મરતી બચાવામાં હતું, પણ તેજ વખતે તેણે જોયું કે હું તેઓની પુઠે નિકળી ને બેહોશ થઈ તેવી કોઈ સારા દેખાવના મેહરથ ને ખાંતુએ મને કિંચકી લીધી ને બાહરે લઈ ગયાં. તેઓએ રેવન્સકલીફને ધીરજ આપી કે અમે ઍક્સનનાં અંગત દોસ્તોજ છો, એટલે તેણે પોતે ધીરજ માની લીધી ને જુલ્યા પરજ તે જાસ્તી રોકાઈ રહ્યો.

“એ કોણ હતાં” રેવન્સકલીફ પછીથી મને પુછ્યું.

હું જરા ગભરાઈ. તે કોણ હશે ? તે કોણ હશે કે જેઓએ દોસ્તીનાં બાહણીથી માહરો એમ કહ્યો લઈ લીધો હતાં ? મેં, તેથી, ખરી વાત કહી. મેં ના કહ્યું કે હું હોસમાં આવી ત્યારે તે લોક તો કોઈ માહરી પાસે હતાંજ નહીં, જે ઉપરથી એજ અનુમાન નક્કી થયું કે તે લોક લેડી લીલાને માહરો લવાશે આખી અલગ થયાં હશે.

“પણ તમે પોતે તેને ઝાળખોછ, લૉડ ક્રીક ?” મેં આતુરતાથી પુછ્યું.

“જરા બી નહીં,” રેવન્સકલીફ ખાત્રીથી જવાબ કર્યો. “મેં એવા ગભરાતમાં ને લોકને એવાં અડગતાં જોયાં હતાં કે હાલ હું તેઓના એહરાતું ખ્યાન વટીક તમારી કને રહ્યું કરી નથી શકતો; પણ એટલું તો ખરું કે તે એહરા જો હું કોઈ બી વખત પાછા કેથે પણ જોવા પામું તો તરત ઝાળખી આપું. એમ ઘણીકાર બને છે. ઉતાવળે જોયલા એહરા પાછા નજરે આવતાં તરત ઝાલખાઈ આવે છે, પણ તે આગમય તે કોણના ને કેવા હતા તેનો ખ્યાલ વટીક મગજમાં ઉભો થઈ શકતો નથી !”

વળી ખુદ માહરા બેહોશ થવાના સંબંધમાં એ વાતચીત દરમ્યાનમાં ખુલાસો થયો કે વાઘ કાંઈ છુટ્યો હતોજ નહીં, ને તે બધો પુખ્ત ગભરાત હતો. ક્રીપટન ચામર્સ અંતે પેલા તોફાણી વાઘને તાળે કરી એકદમ બાહરે નિકળ્યો, ને પોતાની પછાડે બારણું ઘણું જોશથી તેણે બંધ કર્યું, જે અચાગથી નાહક લોક ચોક્યું હતું, ને એકે મારેલી બુમથી

અધાંજ વાઘ ન્હાસવાનું લઇ ન્હાઇ હતાં ! એ ઉપરાંત હું પોતે જે વાઘને માહરી પુઠે કુડવાનું સમજી તે તો એમ થયું કે જેવો અમારો રોજગારકમ ધરડા મીઠો નોરમને ખાતી થયેલો જોયો કે તેવળુ. રોજ પર નજદીકમાંજ પાટ કરતા હોવાથી, તે જોઇને ધીરજ ખોડી દઇ રોજ પરથી કુદીને ઝાકસમાં આવવા ગયા. એમ કરતાં તેવળુ પોતે બી બીયારા પોતાનું સમતોલપણું ખોડીને ચીમડાંની માફક જીકઇ ગયા, અને તે તેવળુનો ઉછળો હું વાઘને ઉછળો સમજી શીકરની મારી નાકક ખેમાન થઇ પડી હતી ! !

એ રીતે આ જંગલી જાવરોના ખેલનું વગર કારણના ગરબડોટાલામાં સેવટ આવ્યું હતું, ને ધણાંક ખોખરાં દોદરાં થઇને ત્યારે કેટલાંક બીયારાં તો વળી હાથ પગ પણ બાંજીને ઘેરેઆરે ગયાં હતાં; અને હું ધર પાછી ફરવા કેડે એજ અધી વાતોનાં તાહેલાં મારી મારીને અમો જ્યારે સુત્ર જરા વગેસજે થયાં ત્યારે નજદીક એ વાગવા આવ્યા હતા.

અને હું માહરા ચોરડામાં સુવા જરા એકત્રી પડવા પછી પણ કપડાં ઉતારતાં આ મોટા અનાવોની રાત્રે માહરા બાજમાં જે બધું બન્યું હતું તે માટે પાછી ને પાછી ચિચાર કરવા પડી. મને એક અનાવ ધણે ગુચવાવતો હતો. રેવન્સકલીફનાં કહેવા મુજબ હું બેહોસ થતાં સાથે કોઇ મહરથ ને ખાંનુએ માહરાં “દોસ્ત” તરીકે માહરા કબ્જે લીધો હતો—તે કાણ હોવાં જોઇએ ? કહેર તો ત્યારે હતોજ નહીં. કરનલ બેલ, કેપ્ટન કહેર, એ બધા તો રેવન્સકલીફનીજ કલમના એટલે તેઓમાંથી કોઇ હોય તો બનેજ કેમ કે ગમે એવા ગમરાતમાં બી રેવન્સકલીફ તેઓને ન ઓળખે ?

એ ત્યારે કાણ હોવાં જોઇએ ? કોઇ દેખીતાં માહરાં બુરાંમાંજ હોવાં જોઇએ, કેમજે માહરી બેખુદીનો લાભ લઇ મને મુજી કહેરના સપાટામાં સપડાવા ને સોંપવાનો તેમણે આ દોળખી પ્રપચ કર્યો હશે, ને અનાયસે હાથ આવી ગયલી એક તકનો તાખરોબ એવો ગતીય લાભ લીધો હતો; પણ કમનસીમે તે કાણ હોવાં જોઇએ તેનો કશોજ ખ્યાલ હું કરી કે મેલવી શકી નહીં !

એ પછી મેં ગજવાંમાંથી કાઢીને પેલા ફાટેલા દરતાવેજની જે કાપત્રી હું માહરા જોડે કહેરનાં ઘરમાંથી લઇ આવી હતી તે પાછી વાંચી, અને, અરે, કોઇ ખોહાર થયલી અખળાની કેવી કાકલુદી, કેવી તાંણાળાંણી, કેવી હાડમારી તેમાં બાગીદુરી રવેસે લખાયત્રી હતી ! પશુ માહર ધ્યાન જે અકસર કરીને ખેચાયું ને રોકાયું તે તો એ કાપત્રી પરના મરોડદાર હરફ લેડી લીલાના હરફને કેવી અજમ ને અચુક જેવી હા સુધી મલતા આવતા હતા તે હતું. મેં ધ્યાનથી—“મારીકીડી જેયું”, અને માહરી તદ્દન સંપુર્ણ ખાતી થઇ કે એ તેજ અને તેજ હરફે હતા. લેડી લીલાના હરફે મને ધણા જાણીતા હતા, ને તેજ આ હરફે હતા એમાં કાંઇજ સંદેહ રહી શક્યો નહીં.

એ પછી ત્રીજે દિવસે હું રાખેતા મુજબ પેપર વાંચી બેઠી હતી ત્યારે “ફૂશનેમલ સોસાયટી”ની હીલચાલને લગતી જાનમમાં મેં અચમુચ વાંચ્યું કે કેપ્ટન એડીન સેંટ કહેર એમ. પી. પારલામેન્ટની પોતાની બેઠકમાંથી છુતી મેંત્રીને ગાંડીનંટપર ફરવા ગયો હતો, અને વરસો તક ઈંગ્લાંડ પાછો ફરવાની વકી ન હતી; અને કહેવાની જરૂર છે કે આ સમાચાર તે જાપામાં મેં મોટાં સુખ ને સંતોષથીજ વાંચ્યા !

એ પછી રોજ પર માહરં પાછું નિકળવાનું ચાલું થયું, ને ઘણું ભરચક ઑડયંસ સાંમે હું પાછો ને પાછો માહરી કીર્તીનો કોટ મજબુત કરતી ચાલી. અલખત એ લખાંણુ ગેરહાજરી પછી પાછી જ્યારે હું નિકળી ત્યારે પહેલી રાત્રે જરા મને મનથી વસ્તુ લાગ્યું ખરું, કેમકે માહરાં મરનાર મહેરબાન પ્રુછજમાયતી નસીહત નાટક કરવા તો શું પણ નાટક જોવાથી બી અલ્લગ રહેવાની હતી. વળી માહરો બહારો હરી પોતે પણ તેજ મતનો હોવાથી હું આ એક જાંણે અયોગ્ય કામ કરતી હોઉં તેમ મને લાગ્યું, પણ તરત મેં માહરં મન વાલ્યું. હું જે કરતી હતી તે, ખરેખર તો, એક આલા હુજર હતો, અને જોકે કપાત્ર આદ-મીઓને બસ તે મોટી બદનામીએ પુગેલો હતો, તોપણ તે કાંઈ કારણ કહેવાએ કે હું પોતે જો પુરતી ઇજ્જતથી તેમાં માહરી રોજ ને હોરમત કમાઈ કરી શકું તો માહરે તે કમાઈ નહીં કરવી? વાહલા હરીને આયંદા તેની શુદ્ધ ખતાવી શકવાની મને મનમાં સંપુર્ણ ખાત્રી હતી.

અને ત્યાર કંડે એકાદ અઠવાડ્યું ગુજરવા પછી મને એક દાહડે હીએટર પર એક અજબ જેવી ચીડી મલી. તે મીસ ત્રેફડને નામેજ માહરા પર આવી હતી, અને ડયેસ ઑફ આરલીએ તે લખેલી હતી. આ ડયેસ સોસાયટીમાં ઘણું મોટું માણસ કહેવાતી હતી, કેમજે તેણીનો ભરથાર ડયુક ઑફ આરલી એક પહેલ્લે વાંધેના સૌથી ધનવાન ઉમરાવ તરીકે સોસાયટીમાં ઘણો જાણીતો હતો.

તે મને પોતાના મહેલમાં મક્કા બોલાવતી હતી. તેણે મને ઘણીક વાર રોજ પર એકટ કરતાં જોઈ હશે, તે માહરં એકટીંગ વિગેરે ઘણું ગમ્યું હશે, જેથી તેઓ હાલમાં જે એક ખાનગી એમેચ્યુઅર (શોખને વારતેનો) નાટક ખાસ કરનાર હતાં તેમાં તેણીને માહરી સહવાહ ને મદદ જોઈતી હતી એમ તે ચીડીમાં લખાઈ આવ્યું હતું.

હું તે ચીડી લખને બચાં મીં ને મીસીસ નોરમન આગળ દોડી ને મેં તેમની સહવાહ લીધી, કે જ્યારે મીં નોરમને તો તે વાંચતાં સાથે પોતાના હંમેશના બોલા બચા ભરબડ્યા સ્વભાવ મુજબ ખુશીની એક ખુમ મારી મેળી. “અલખત જાઓ, બેટા,” તેણે માહરે માથે હાથ મેળીને કહ્યું; “નહીં કાંએ જાય? એવાં સૌથી આગેવાન ખાંચરે તાહરો પગપેસારો ને એલખાંણુપીછાંણુ થાય તે કંઈ તું નાહલી વાત સમજેછ? હર એમ (ડયેસ) ઘણી વગદાર છે, ને તે ચાહશે તો તાહરં ઘણું બહુ કરી શકશે. વળી આજે કારોમાર માટે તે તને બોલાવેછ ત્યારે તને કંઈ નહાનીસુતી શી આપશે નહીં.”

એ ઉપરથી મેં ડયેસને હાનોજ જવાબ લખ્યો, ને બીજે દાહડે સહાંજે ત્રણને શુમારે તેઓની ખીદમતમાં હાજર થવાનું મેં લખી મોકલ્યું, જે મુજબ હું ખર વખત ગઈ અને હાજર થઈ.

મને જરા બી ખોટી કરવામાં આવી નહીં. હું નોરમનવાલાંઓનીજ ગાડીમાં ગઈ, ને મેં ઉતરતાં સાથે માહરં નામ આપ્યું કે તરતજ એક ઘણા બપકામાં ટ્રેસ થયલો દરવાજા, જેનાં મોંઢાં પર ને બાલમાં પાહિરના લેપડા હતા ને જે એક મોટી લાંબી લાકડી સાથે દરવાજા પર મોટા રોખથી ખડો હતો તે મને નમીને તરત અંદર લઈ ગયો.

હું તેની પુઠે ગયું. એક મોઢે દમામદાર હોલ વીટાડી તે મને એક આરસપાહાલુના કુશાદે બે કટકાના બેડે બાથુના દાદરપરથી ઉપર લઇ જતો હતો, કે જેના કટેશ સેનાના હોય તેમ ઝમઝમ થતા હતા, અને જેનાં વચ્ચાં “ટનિ”મ”ની દેસવને અક્કાવીને લગભગ નગ્ન એવી સ્ત્રીઓની મોટી લાઇફ સાઇઝ આફ્રીનોનાં પુતલાં, મોટાં પીકચર્સ અને ઉંચાં ફર્નના વાઝીસ (કુડાં) વિગેરે ગોઠવી મુકેલું હતું.

અને એ અરધો દાદર વીટાડીને અમે વળતાં હતાં ત્યારે ઉપરથી એક સોહામણે જ્યાંન ઉતરતો અમને સામે થયો, જેણે મને જોતાં સાથે ઓળખીને અફમથી માથેની ટોપી હિંચકી, અને તે બધાં “ગ્રેસફુલ બાઉ”નો મેં તેવાંજ માનથી રિસ્કાર કર્યો. તે કદાપી માહરં ત્યાં આવવાનું જાણતો બી હોય, પણ એટલુંતો ખરું કે મને જેઇ ને જાણે કાંઇ છક થયો હોય તેમ તે જરા ઉભો બી રહી મયો, ને છેક બેઅફમ હલ સુધી નહોં તોપણ ફરી ફરીને ડાહો બોખીને હું દેખઇ ત્યાં સુધી મને જોતો રહ્યો.

એ પછી અમો ઉપર ગયાં, ને તેવીજ એક આરાસ્તા વિશ્વાજ ચાલ, કે જેની અમારા પગ તલેની ફરસજાંડી વડીક બધી ઝમઝમ થતી હતી તેમાંથી થઇને તે દર્યાને મને લઇ જઇને બાથુનું એક આરણું બોલ્યું, ને મોટા દમામદાર ઘોષારી અવાજે પુકર્યું, “મીસ ટ્રેકડ”!

હું અંદર દાખલ થઇ, અને મને જોતાંજ ડચેસ તુરત ઉડીને જરા થરસાથી ઉભી થઇ. તે એક બીજી કાંઇ ધરડી ને બોખી સાથ એ વખતે વાત કરતી બેસી હતી, ને તે ડાસી કાંઇ ઉડી નહોં. તેણે તો માહરી બણી જોયું વડીક નહોં, ને ઉલટું મને માહું લાગે તેમ મને જોતાં સાથે પ્રગટ ટીચકું ફરીને મોંહનું મરડ્યું! મને તો એ જોતાં એવી ભોંપ બારી પડી કે હું તો પાછીજ જતી રહેવાનું મન કરતી હતી, પણ ડચેસ એ મામલો જોતાંજ ખરી વાત સમજી ગઇ હોય ને મને માહું લાગેલું વીસરાવા માંમતી હોય તેમ જરા વધતી નમ્રતાથી માહરી તરફ આગલ વધી, ને મને હાથના એસારાથી એક સોદા પર જગ્યા ખતાવતાં બણી મુરખમીગીરીની રૂપે કહ્યું, “બેસો, મીસ ટ્રેકડ.”

પણ એટલું બી પેલી બોખીથી તો ખમાયું નહોં, અને જાણે એમ કરવાથી ડચેસે શું એક પોતાના દરજ્જાનું નખખોદ કાઢી નાંખ્યું હોય તેમ, તે વાત વાસ્તેનો પોતાનો ખીજ-વાત પ્રદરશીત કરવા, પોતાના હાથમાં જે પંખો હતો તે વડે બધાં જોશથી તે વાવટી વા ખાવા પડી! તે હતીજ વાવટી જેવી! નાથલાં કદની, બેડી બાંધણીની, કરચારી તે એક વાંદરી જેવીજ વાવટી હતી, અને ખરું કહું તો મને તે જોતાં સાથેજ ગમી નહોં!

પેલા હાથ પર ડચેસ વરસ ચાલીસેકની ઉંચી ને દમામદાર એક અગળા હતી, અને હાલ ધરમાં છતાં તેનો પોશાક ધણો થયેરાખંધ હતો. ગર્યાંમાં એક સેરી કાંમતી ઉંચાં મોટાં મોતીની એક માલા તેણીએ લટકાવેલી હતી. વળી પેલી તેની સાથ વાત કરનરી “ટીચકું,” જે મેં પછીથી જાણ્યું તેમ ડચેસની કુદ્ધ લેડી મેનગોલ્ડ નામની એક વીધવા હતી, તે કાંઇ ઓછા બપકામાં હતી એમ ન હતું. તે સાહક ઉંનાળા જેઇ ચુકેલી બોખીના ગાલ પર કચરના

લેખક હતા, અને હાલ ટીપકાં તો એટલાં ઘટ પાડેલાં હતાં કે જોતાં કમકમાટીથી ઉપજે! પોશાક બી કીલકૂલનો બીહીક લાગે તેવો—ટેસ્ટનાં સરથામ ખુનનોજ હતો, અને તે આ હમરે એક નૈજવાન નાજનીન દેખાવાનો લોભ ધરાવતી હોય એવાં તેનાં નાજોનખરાં જોઇને ખરું કહું તો હું મુશ્કેલીથીજ માહરું હસવું થોભાવી શકતી હતી!

મકરણ ૩૭ મું.

હું બેઠી. ડચેસે મને બેસવા કહ્યું, ને પછી માહરી સાંમેની એક મોટી ખુરસીમાં તેણીએ પોતે જાયા લીધી; પણ તેટલું બી લેડી મેનગોલ્ડથી તો ખમાયું નહીં. ડચેસે મને બેસવા કહ્યું તે વટીક તે ટીચકાંને ધણું જાણું લાગ્યું, ને “ઓ, એ શું?” કરીને તે જે બોલો પોતાના હાથમાં પકડેલા પંખાની પછવાડેથી પટપટી તે બરાબર માહરા સાંભળવામાં આવ્યા. ડચેસે, મમર, તેની કાંઈ પરવાહ કરી નહીં, અને મને જે મકસદથી બોલાવામાં આવી હતી તે કહી સમજવી. તેને ત્યાં “સારું રહું” હતું તે દાહડે એક પોતાના મેહેલમાંજ અમચ્યુઅર નાટક કરવાનો તે મોટરાંઓને લોભ થયો હતો, ને તેમાં તે બધાંને માહરી મદદ જોઈતી હતી. “અમે બી ચાર પાંચ જથ્થુ પાર્ટ લઇશું,” તે બાંનુએ કહ્યું, “ને બારીનાં એક્ટર્સ એક્ટ્રેસીસ જે જોઈએ તે તમે તમારી પસંદગીનાં પ્રોફેશનલ લાવજો, મીસ ટ્રેકર્ડ”

“ઓ પણ કેમ? લાવજો એટલે? એ પોરી તો કોઈ એવાં રૂઠાં કુઠાંને બી લાવે કે જેથી આપરે તાંહાંનાં આવા મોટા માનવંત મેલાવડાને ધણું નરસ લાગી જાય! એને શું પડી?”

હું એહરામાં હાલ થયતી ઉડીને પાછી ઉભી થઈ.

“યોર એસ, મને માફ કરો,” મેં કહ્યું. “આએ જાતના અપમાન વચ્ચે હું કંઈ બી કરી શકું એવો માહરો સ્વભાવજ નથી. હું તમારો ધણો ઉપકાર માનુંંછ, બાંનુ, કે તમે મને ઇજાગત આપવા માંગીંછ, પણ—”

“ઓ અનેજ નહીં, મીસ ટ્રેકર્ડ, અમે તો બધું તમારે બરોસે ને તમારી કુમકની ખાત્રીથી નક્કી બી કરી ચુક્યાંંછ,” ડચેસે ગમરાટથી કહ્યું, અને પછી પેલી ચગડોલ તરફ ફરી જરા ગુસ્સાની અદાથી વધારયું, “કુછમાય, તમે તમારે મુંગા ગગડી રેહો. એમ તો તમે માહરું કામ બગાડોછ!”

“ઓ લેરે! તો ચાલ, તાહરી મરજી!” તે ડાસાંએ પોતાનાં તરામરી જેવાં માથાંને ધણુકો કરી કહ્યું. “મને તો લાગેછ તે કેહુંંછ! માહરા બેહેસ્તી જો આજે જીવતા હોતે તો—”

પણ ડચેસે અધીરાઈથી તેણીને આગલ બોલવા દીધીજ નહીં, ને તે મને ધીરજ આપી બેસાડીને પાછી માહરી સાથે વાત કરવા પડી, એટલે એનાનના સત્યાનાસગીયા બેહેસ્તી અત્યારે જીવતા હોતે તો શું કરતે તે હું કાંઈ જાણી શકી નહીં!

“અમે બધું સુપરવીઝન ને બધી આગેવાની તમનેજ સોંપ્યેછ, મીસ ટ્રેકર્ડ,” ડચેસે કહ્યું. “મેં જ્યાં બી તમારે વાસ્તે સાંભળ્યુંંછ ત્યાં ધણું સારુંજ સાંભળ્યુંંછ—ટેસ્ટના તમારાં ટેલન્ટસને વાસ્તેજ નહીં પણ તમારી નિતીરીતીને વાસ્તે વટીક ધણુંજ સારું બોલાયછ,

ને તેથીજ તો મેં તમોને અમોને મદદ થવા પસંદ કરીયાં ને બોલાવ્યાં. બેઘની પસંદગી અને અમોને રીહીઅરસલ આપવાનું બી તમોજ કરજો, કેમજો એ જાંવી વાતમાં અમે લોક કંઈજ સમજ્યે નહીં. રોજ તૈયાર કરવા વાસ્તે ખરચતી કશીજ વાંચુ કરવાની નથી. શીલીંગને જગ્યે જરૂર હોય તો પાઉંડ ખરચજો—તેની તમોને માહરી પુર મુખત્યારી છે, ને તમારું જો બી બીલ હશે તે અમો તુરત પગાર કરશું.”

“આલો, ધોવાયું!” વળી પેલી પટપટખોરીનો જીવ નહીં થોડો એટલે તે વચ્ચે હોમાઈ; “ઓ ખોદા, માહરા બેહેસ્તી નહીં મલે રે, ખાસી માહરા બેહેસ્તી જો અત્યારે જીવતા હોતે કેની——”

મેં પણ, મગર, હવે એ બેદાયદા બકવાતથી કશી રીતે બુરું માન્યું નહીં, ને તેના પર જરા બી ધ્યાન આપ્યા વગર ડચેસના એટલા બધા માહરા જોગા વિશ્વાસ વિગેરે માટે તેનો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો.

“માહરો બેટો મારકરીસ હરખટું બી એક પાર્ટ લેવાની બોંડોસ લઈ બેઠોછ,” ડચેસે હસીને આગલ કહ્યું. “તે હમણાં વેર ઘરમાં હતો પણ તમે આવ્યાં તેની પાંચ મિનીટ આગમચજ અત્રેથી કેયે બહાર——”

પણ એજ વખતે ખારણું ઉઘડ્યું ને પેલો હું ઉપર આવતી હતી ત્યારે દાદર પર મને જે સાંભો મલ્યો હતો તે જવાંન અંદર આવ્યો. તે, મેં આમલ કહ્યું છે તેમ, ધણો ખુબસુરત અને દેખીતો અદભવતો હતો. તે પત્તો ને ઉંચો હતો, અને તેની આંખ ધણી ચંચલાઈતોજ એકદમ પ્રકાશ આપતી હતી. મોટે ઘરનો તુમાખ તેનામાં ઝાઝો જોવામાં આવતો ન હતો—જોકે તેની અંદામાં એક તે જાતનો થસો બેશક હતોજ. પ્રમાણીક-પણું અને નમનતાઈ, તે છતાં, જાણે તેના ચેહરામાં પહેલીજ નજરે પ્રગટ વાંચી લઈ શકતાં હતાં—ચહેરો કે જે ખુશાલ ને હંમેશનો હસતો લાગતો હતો. વળી અચાજ પણ ધણો મળ્યો હતો—મદાની છતાં મીઠો હતો. હુંકમાં, એ જાતની તુમાખની હવામાં પોખામલા પોરયાઓ જે હોવા ને થવા જોઈએ તેથી આ જવાંન મારકરીસ ધણો જુદો પડતો હતો.

“ઓ, તું આવ્યો કે? આલ, સાઈ!” તે માતાએ તેને દાખલ થતો જોતાં ખુશી થઈને કહ્યું; “આવ, આવે મીસ ટ્રેફર્ડ આવેલાં છે.”—અને પછી માહરી તરફ ફરીને કાંઈક મગરૂરીથી વધાર્યું, “માહરો બેટો હરખટું, મારકરીસ આઈ ડેરોપલ.”

હું ઉડી, અને તે જવાંનનું નમન મેં માનથી સ્વિકાર્યું. તે પછી અમે ત્રણેયે સાથે બેસીને બેલ ક્યો નક્કી કરવો તે “ડીસક્સ” કર્યું, કે જ્યારે પેલી લેડી મેનગેલ્ડની માહરે વાસ્તેનાં કરાજીપણાંની સ્ટીમ તો દર પગે વધતીજ આવતી હતી, અને તેનાં પ્રમાણમાં તો “માહરા બેહેસ્તી”વાલી પંખો હવાચાનાં જોસમાં બી વધારોજ કરતી જતી હતી!—જાણે માહરે વાસ્તેની તેનાં નરકારાંમાં બરાઈ ગયલી સુમથી તેનો જીવ ફરી આવતો હોય, ને બેહોસ થઈને ટુડી પડવાનો જોખમ નીવારવા તે જોશથી પંખો ખાતી હોય તેમ તે મોટા જુરસા ને ઉત્સાહથી હાથ હીલવતી હતી, કે જ્યારે હરખટું તેને યુસ્તથી ફાડી ખાય એવું, તે ધી એ

માહરા જોગી વર્તાણુંક જોતાં, અવારનવાર તેના પર ડોલા કાઢતો હતો. ડચેસ તો હવે તેના પર કશુંજ ધ્યાન આપતી ન હતી.

હવે ખેલની પસંદગીની વાત નિકળતાં શેક્ષપીઅરના નાટકો પર અમારું ધ્યાન દોડ્યું, ને હરબર્ટને મેં પુછ્યું તેના જવાબમાં શેક્ષપીઅરના નાટકોનું એક મોટું પુસ્તક પોતાની લાયબ્રેરીમાંથી લાવવા તે દોડ્યો. તેજ વખતે નસીમસંજોગે એક નોકરે આવી ડચેસને વળી ખબર કરી કે લેડી મીનરવા ઉભી ઉભી તેને તાકીદનું મલમ આવી હતી, ને ફક્ત બેજ મિનીટ કાંઈ પુછવા માંગતી હતી. ડચેસે, તેથી, માહરી માંદ માંગી જરા જમ આવવા રજા લીધી, ને તે ખી ગઇ, એટલે હું પેલી દીવાદાંડી સાથે ઘડીયપકો તે મોટાં દીવાનખાનામાં નહીં ધારેલી એકલી પડી !

પહેલાં તો તેને તે વાતની ખબર ખી નહીં. તે તો અરધી અરીગી હોય તેમ આંખ વીંચીને પંખોજ એટલો ખાત્ર પડેલી કે હરબર્ટ ને ડચેસ જાને બાહર ગયાં તે અગ્વજ તો તેને માત્રમ ખી હતું નહીં; પણ પછીથી જરા ધ્યાન ખેંચાતાં તે બાપલાખાધી તો છાતીમાં બંદુકની ગોલી લાગી હોય તેમ તેની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી !!

“ઓ આવી એક સાથે મને અહીં એકલી મુકીને બેઠ માય દીકરાં સુખેથી બાહર ચાલી ગીયાં? અરે વાહરે! જો માહરા બેહેરની આએ વખતે જીવતા હોને તો——”

અને એ મુજબ પટપટતી તે વંદોલ્યો પેહલાં તો એકદમ ખારણાં તરફ ઘસડાયો, પણ પછી તેવામાં અચ્ચુચ શું નવો સનેપાત થયો તે યોખી ગઇ, જરા વાર વિચાર કીધો, ને પછી પોતાના કદરૂપા ચેહરામાં ખીલીક લાગે તેવું હસતી માહરી પાસે આવી.

“નહીં, હું ધારું છું જે તમે સારાં માણસ છેઓ, મીસ ટ્રેકડર,” તેણીએ ડચેસવાડી ખુરસી પર બેસી જતાં કહ્યું; “માહરે તમારી સાથે એવી સખખત નહીંજ થવું જોઇએ. જો માહરા બે——”

“હમ વગરની વાત છે, મઘ લેડી,” મેં ટુંકડે પઠાવ્યું; “એમાં તમારે માદ માંગવા જેવું કશુંજ નથી.”

“તું ઘણી સારી છોકરી છે,” લેડી મેનગોલ્ડે એ સાંમળીને મોટી મુરખીગીરીથી પાછું કહ્યું; “ઘણી સારી છોકરી! વારું હવે આએ નાટક તમે લોક કરવાનાં છેઓ તેની વાત કર્યો. નાટક પછી કંઈ કારસ ખી થશે કેની? જો થવાનો હોય તો, દીકરા, કોઇ અંદર પરીનો પાર્ટ ખી આવે તેમ કર, ને તે પરીનો પાર્ટ મનેજ આપજો !”

આ છેલ્લું તે એટલાં તો ખરાં દીવથી—એટલી તો ઓશકાઇ શરમાઇને અને એવું તો ચીખીચાખી થઇને ધીમેથી બોલી કે પેહલાં તો મને ખરાખર સંભળાવુંજ નહીં તેથી તે શું કદી મરતી હશે તે મને સમજાવુંજ નહીં, પણ ખરાખર જ્યારે મને સમજ પડી ત્યારે માહરાથી ખડખડાત હસી પડ્યા વના ખરેખર ઘણીજ મુસ્કેલથી ટકી શકાયું !

“મને લાગેછ કે તું મને શીખવશે તો હું એ પરીનો પાર્ટ ઘણો મજેહનો કરશ,” તેણીએ તદન ખરાં દીવથી કહ્યું, “એમ મજાહની આરમાનમાંથી સરસર ઉતરી આવતી

એક પરી!"—અને એમ છતાં તે એક સત્તર વર્સની નાનનીન હોય તેમ એ કેહતાં થોતે ઓશગ્રાતી ને લાલ થતી હતી! "એટલું કરજે, હીકરા, કે કાંઈને મુતલમ જાણુવા ના દેતી જે મેં તુંને એ પાટ' મને આપવા કહ્યું. તું બધા પાટ'સ શીકસ કરે કેની ત્યારે જાણે તાહરી મરજી ને પસંદગીથીજ કરતી હોય તેમ કરજે. મમે તો કાંઈ જાહનના સાથ મને પ્યારમાં પડતી દેખાડજે. તે બી હું તું શીખવશે તેમ બધું મળહતું કરશ. એમ તો જે આજે માહરા ખેદેરતી હયાત હોતે—"

અને એવું પટપટતી તે પાછી ઉડીને બાહાર જવા મધ, પશુ વળી જવા આગમય, મેં જોયું કે, સાંધડમાંની એક ટેબલ પર તેનું કંઈ ધ્યાન ખેંચાતાં તે તરફ મધ, ને જરા વાર ત્યાં કાંઈ ફાંફાં માર્યાં. તે પછી તે એક પરીનીજ અદાથી પંખો ખાતી એક નૌજવાંન નાનનીન પેઠે બાહર ચાલી મધ.

એમ હું થોડોક વખત તદન એકલી પડી, જેવામાં મારકવીસ હરખટ' "શેકસપીઅર" લખને ત્યાં પાછો આવી લાગ્યો, અને મને લાગ્યું કે મને તે ઓરડામાં તદ્દન એકલી પડેલી જોઈ તેના એહરો ખુશીમાં ખીલીને એકદમ ગુલાબી બન્યો. મેં, તેથી, પેહલાં તો તરત નજર ફેરવી નાંખી.

મેં તે પછી તેના હાથમાંથી "શેકસપીઅર"નું વૅલ્યુમ લીધું, અને બ્યારે તેણે જોયું કે તેની ખુશાલીનો હું કશીજ રીતે પડખા કરતી ન હતી ત્યારે તે એકદમ અદખવંતો તરતજ પાછો થયો. તેવામાં તો ડચેસ પશુ ત્યાં પાછી આવી, અને અમે ત્રણેએ વળી સાથે બેસીને શેકસપીઅરનો "હેનરી ધી એઇડ"નો જે નાટક નકકી કર્યો હતો તેનાં પાત્રો તપાસ્યાં ને નક્કી કર્યાં.

એ દરમ્યાન ડચેસે ઘણીજ કાલજીવંત સબ્યતાથી મને જરા બી માહું નહીં લાગે તે રવેસે જાણુવા દીધું કે માહરી તસ્દી ને જેલમતની તે ઘણી મોટી કદર કરશે, ને મને તેનું ઘણુંજ ઉદાર દામ આપવામાં આવશે. વળી એ ખેલમાં રાણી ક્યેરીનનો પાટ' માહરેજ કરવાનો હતો માટે તેને બરના માહરા પોશાકો સીવાડવા બી તેણીએ મને સત્તા આપી, અને તેના બરઅને મસે એક મોટી રકમ તુરત વેળા મને આપી રાખવી તે પોતાની પર્સ લેવા ઉડી.

તે પેલીજ ટેબલ આગળ મધ જ્યાં લેડી મેનગોહડે તે ઓરડામાંથી બાહર જવા આગમય કંઈ ધ્યાન ખેંચાતાં જઈને ફાંફાં માર્યાં હતાં, અને હાલમાં ત્યાંજ ડચેસ પોતાની પર્સ શોહોધતી હતી.

'એ આએ શું મોહકાંન!' ડચેસે અરધું મનસે—અરધું મોટે પોકારયું; "મેં અહીં ટેબલ પર માહરી ચીકાર બરેલી પર્સ મુકેલી હતી, અને—"

હું તો ગ.બરાઇજ ગઈ. હું આ ઓરડામાં એકલી પડેલી હતી ને પર્સ ગુમ થવાની આએ શી આપદા?

પશુ મારકવીસ મને એહરામાં એકદમ લાલ થતી જોઈ ઘણા ગુસ્સાની અદાથી ઉડ્યો, ને પોતાની મા આગળ ટેબલ કને જઈ તેણીના કાનમાં કાંઈ કહ્યું.

“ઓ, હા, એમજ હોશે,” ડ્યેસે તરત ધ્યાન આપ્યું હોય તેમ મોટેથી જવાબ કર્યો; “પ્રુધમાયેજ પર્સ ઉચકી ગીયાં હોશે. બજાંજ બેધ્યાંન છે. પોતાની સમજને ઉચકી લીધી હશે.”

મને જરા ધીરજ આવી.

“લેડી મેનગ્રેડ હમણાં ચોરસમાંથી બાહાર જવા આગમજ એ ટેમલ આગલ ગયાં હતાં ને એ તરફ જરા થોભ્યાં હતાં તે મને યાદ છે, ચોર ગ્રેસ,” મેં અત્રે યાદ થતાં તાપસી પુરી.

“બસ ત્યારે તો બરાબર તેવજુજ,” ડ્યેસે કહ્યું, ને તે છતાં મેં ભારી અજબબી વચ્ચે જોયું કે એમ કેહતાં તેણીએ પોતાનાં બેટાને આંખ મારી !! ઓ ખુદા, ત્યારે શું હજી તે લોક મને ચોર ધારતાં હતાં? હરમટનો ચહેરો દુખ પાંમેલો ને દીવગીર હોય એમ બી મને કાંઈ લાગ્યું; ને હું તેથી ધણું દુખ પામી.

“લેઓ, મમા, માહરી પર્સ” મારકવીસે હયાં પોતાની પર્સ કાઢીને પોતાની માને પાસ કરતાં કહ્યું; “તમેને જોઇએ તે એમાંથી કાઢી લેઓ.”

ડ્યેસે, એ ઉપરથી, એક ધરખમ રકમની બેન્કનોટસ કાઢીને મને તે એમનીએમ પાસ કરતાં કહ્યું; “આએ તમારા બધા તાકીદના ખરચનું છે, મીસ ટ્રેફર્ડ, અને હવે જલ્દીજ મહેરબાની કરીને પાછાં આવજો ને મલજો. બાકીની ફેરફાર અમે કહ્યું તેમ પ્રોફેશનલ-માંથી જ લોકને તમે લાયક ધારો તે લોકને સપુર્દ કરજો, ને હવેનાં આવો ત્યારે તે લોકનાં નામનું લીસ્ટ બી લેતાં આવજો. અમો આએ વખતે કોઈ બી દાકરો અત્રે ધરમાંજ મલી શકશું.”

મેં જવાબમાં ધીમે સ્વરે ઉપકાર માન્યો, કેમજે પેલી પર્સની વાતનો ખટકો મને ધણોજ થયા કરતો હતો. મેં ચાહ્યું કે હું અત્રે આવીજ નહીં હોતે, અથવા તો આવી ત્યારે આવો કદકરો બનાવ બનવા પાંચોજ ન હોતે !

ડ્યેસે હવે હું જતા ઉડી ત્યારે પહેલ્લી વાર મને મમતાથી શેકહેડ કરી, અને મારકવીસે તો તારીફલાયક બક્ષાઈ ને નમ્રતાથી મને નીચે ગાડી સુધી પોતે સુકયા બી આવ્યો. આ ધણું કહેવાએ, ને તે હું જોઈ શકતી હતી. એ મોટે ખાંચરે એક્ટ્રેસીસ તો ધણાંજ તુચ્છ પ્રાણી લેખાએકે તે મને ખમર હતી, ને તેથી એ પા બેટાની એ બક્ષાઈ, જો પર્સને લગતો માકો બનાવ વચમાં બન્યો તે નહીં થતે તો, મને ધણી વચારે કાંમતી લાગતે ને માહરો જીવ જપાદા ખુશી થતે.

હવે વખત તો કાંઈ ખોલવાનોજ નહીં હતો. મને સપુર્દ થયલું એ કારજ ફોલ્ડમાંથી પાર ઉતારવાનું હતું, એટલે “આરલી હાલ”માંથી નિકળેલી હું પાંચરી માહરો રાણીનો પોશાક તૈયાર કરવાનો હુકમ આપતા ફ્રેન્ચનેમલ લતા પી એક મોટી ધીકતી દુકાંબુમાંજ ગઇ. ત્યાં ધણાંક મારનેમીયાંઓની ગાડી બારણાંમાં ખડી હતી, અને હું પણ માહરી ગાડી તે અલગાર વચ્ચે એક ખુંણમાં ખડી કરીને દુકાંબુમાં ગઇ.

તે રીજન્ટ સ્કૅરના મોઢા ફેશનેબલ લત્તાની એક સૌથી ફેશનેબલ ને ધીકતી દુકાણું હતી, અને હું અંદર મધ ત્યારે મોટે ઘરની ઉમરાવમદીઓ ત્યાં ખરીદીએ આવેલી ધણી હતી. તરતજ મને બી તે દુકાણુવાલાઓએ ઓળખી—હું તેઓનું ઘરાક હતી—અને એક ટેબલ કને મને ખુરસી આપવા સાથે માહરો હુકમ સાંભળવા ધામધુમી અદા વચ્ચે એક મદદનીશ હાજર થયો.

પ્રકરણ ૩૮ મું.

મેં તેને હુકમ આપ્યો. મને જોઇતું કાપડ કાઢી લાવવા મેં તેને ફરમાવ્યું, ને તે લાવે તેટલાં નવરી પડેલી હું માહરી નજર ત્યાં જમા થયલાં ભૈરાંઓ પર દોડાવતી હતી, તેટલાં ઓજળાં! કેથી માહરી બાગ્યુમાંનીજ ટેબલ પર તો પેલી મંગલમુરત—પરીના પાર્ટ કરવા તૈયાર થયેલી પાંસઠ વરસની ધરણુભાવ લેડી મેનગોલ્ડ હતી!! તે બી કાંઈ કાપડો કઢાવતી ને જોતી હતી.

તેને જોઇને માહરાથી હસ્યા વના રેહવાયું નહીં, કેમજે તેનો એ પરી થવાનો લોભ મને તરત પાછો યાદ આવ્યો. વળી તેજ હરોલમાં પેલી પર્સની ચાતની બી મને પાછી યાદ થઇ, ને હું ગંભીર બની. શું ખરેખર આએ બુઢી ચોટ્ટી હશે? શું પર્સ એણેજ ઉચકી લીધી હશે? જાણીબુજીને ચોરીજ કરી હશે કે બુઢથી લઇ લીધી હશે?

મને ખાત્રી હતી કે એ વાંદરીએ મને જોઇ હતી, પણ અત્રે ખસુસ મને ઓળખવાના તે અખાડ કરતી હતી. બધી ચા મોટે ઘરનીઓનાં દેખતાં તે માહરા જેવી એક મીસ્કીન અંકટ્રેસને “વીશ” કરે એ બનેજ કેમ? હું તેથી એ હેતુ સમજી જઇ વધતી ગમત પાંખી. અલબત્ત મેં બી તે ઘણી નજીકમાં છતાં તેને મુતલગ વટાડી નહીં.

એટલામાં તો પેલો મદદનીશ મને જોઇતા તાકા બતાવા લાવ્યો, ને હું માહરાં કામમાં પડી. મેં જરૂર જોગી ધણીએક ખરીદીએ કરીને ધણીએક હુકમે આપ્યા, જ્યારે હું બાડી આંખે જોયા કરતી હતી કે પેલી ઘરડી વંત્રી તો કંઈજ ભેતી ન હતી. તે લેસ ને રીબન વિગેરે અમથુંજ મંગાવ્યા કરતી ને ઉચલપાચલ કરીને જોયા કરતી. એવામાં માહરી ખરીદીએ ખતમ થઇ ને માહરં બીલ લેવા આદમી ગયો તેજ વખતે લેડી મેનગોલ્ડે બી પુરં કર્યું. તેણીએ કાંઈ ધુલ જેવું થોડુંક લીધેલું ને તેનું બીલ મંગાવ્યું, ને બીલ લેવા આદમી ગયો તેટલાં મેં શું જોયું? વાંચનાર શું ધારશે? તે મોટે ઘરની “લેડી”ની બહારતને બી ખખર નહીં કે માહરી તેના પર નજર હતી. લોભ પોતે આંધળો છે, ને તેના સપાટામાં સપડાયલાં-ઓળી બી તે આંધળાંજ કરી મેળે છે. તેણીએ પોતાનો રમાલ પાસે ટેબલ પર પડેલા કીંમતી લેસના ઢગલાપર નાંખ્યો, ને થડપ દેતાં કે મોંઘી ઉચી લેસનાં ખાસ્સાં ત્રણ બંડલો ઉપાડી લઇ પોતાના હાથ માંહેલી બેગમાં થેસવી દીધાં!!

માહરા તો જાણે માન્યામાંજ ન આવે! આવી મોટે ઘરની—એક આગેવાન ડયેસની કુધ ને પોતે બી એક લાડની પરણેતર તે આવી ચોટ્ટી? પણ મેં એ એટલું તો આજાદ

જોયું હતું કે માહરા મનમાં તે બાબે કશીજ સંદેહ રહ્યો ન હતો: અને હવે ત્યારે પેલી ગુમ થયેલી પસારની ચોર પણ એજ એમલમામણી હતી એમ માનવામાં શક શો રહ્યો?

હવે માહરે કરવું શું? શું માહરે દુકાનવાલાઓ આમલ આ બુઢીને ઉધારી પાડી તેને પકડાવવી નહીં જોઈએ?

પણ હજી તો હું એ વિચાર કરું તેટલાં એક સેક્સમન મદદનીશ માહરી પાસેનો ટાકો ખસેડવાના ઢોંગથી માહરી બાથુમાં આવ્યો, ને માહરા કાનપર પડીને કહ્યું, “મીસ ટ્રેકર્ડ, કંઈજ બોલતાં ના. મેહરમાનીની રાહ એ વાતનો જરા બી ઘોંઘાટ થતા ના દેતાં. અમો એ ચોરીની વાત જાણ્યેછ. અમો બધાએ જોયલું છે.”—અને તે એટલું કહીને તરતજ હટી ગયો.

હું દંગ થઈ ગઈ. તે ભોકો જાણુરા છતાં આ લુચ્છીને કાવચ દેતા હતા?

પેલા હાથ પર પેલીને બીજા લાવી આપવામાં આવ્યું, જે નજીવી જેવી રકમનું હતું, ને તે ચુકવી તેણીએ કશામાં હોય નહીં તેમ ત્યાંથી ચાલતી પકડી. માહરી બણી જોવાના સરવામ અખાડાજ કર્યા—જોકે તે બેહેસ્તીચાલીને તો સ્વપ્ને પણ ન હતું કે મેં કે કોઈ બી બીજાંએ તેને ચોરી કરતાં જોઈ હતી!

અને એટલામાં દુકાંણુ ઘણીખરી ખાલી થઈ ગયેલી હોવાથી મેનેજર પોતે હરે ચેહરે માહરી આગત આવ્યો, ને હું બેઠી હતી તેની સાંભી બાથુની એ ટેમલ આગત ઉભો.

“તમો ઘણું અજાજ થયાં ને કમકમ્યાં આવ્યે એક અમારે ત્યાં ચોરી થની જોઈને, મીસ ટ્રેકર્ડ?” તેણે હરે ચેહરે પુછ્યું.

“બચ્ચીતજ!” મેં જોશથી કહ્યું; “તમે એ લુચ્છીને પકડાવી કાંય નહીં?”

“અરે બન્નાં બાંનુ, એ તો અત્રે રોજનું છે,” પેલાએ હસીને જવાબ કર્યો. “એ મોટે ઘેરની થોડીક ચોરાંત્યાં લેડીઝની તો એક જંગ (ટાકી) છે. તે ભોક દુકાંણુ પર આવે કે અમે ઘણીજ નીધાહ રાખ્યેછ, ને બનતાં સુધી તો તે ભોકને કાંઈ બી તફાવતની તક અમે આપતાજ નથી, પણ કોઈ વખત ઉપરનો આદમી જરાક બેઝાદ થાયછ કે થાપ ખાઈ જમએ છીએ. આજે પાછું તેમજ બન્યું. એ લુચ્છીએ એક પાઉંડનું વેચતું લીધું ને પાંચ પાઉંડની અમારે ત્યાંથી સાદુકારીમરી ચોરી કરી ગઈ!!”

“પણ ત્યારે તમે તે ચાલવા કાંઈ લીધું?”

“બીજે અમારી પાસે ઉપાયજ નથી, મીસ,” પેલાએ ગંભીરતાથી સમજ આપી. “એ ઍરીસ્ટોક્રેટીક (મોટે ઘેરનાં) ભોક અકેકપર મરવાવાલાં ને અકેકના વાંક પર મજબુત ઢાંકપીછોડો કરવાવાલાં થાયછ, ને તે વાતમાં એ ભોક એક અજાજજેવો એક્સપ ધરાવેછ. હરે ધારો કે અમો હમણાં આવે ડેસીને પકડાવીને પોલીસના હાથમાં આપ્યે તો બહુ બનવાજોગ છે કે એકાદ મેજસ્ટ્રેટ વાંકોસમો થનને બી આખરે એને દંડ તો કરે, પણ પછી અમારો તો નાશજ થઈ જાયની?”

“તમારો કે લેડી મેનજોહડનો?” મેં અજાજબીમાં પુકાર્યું.

“અમારો,” પેલાએ બાર નાંખીને કહ્યું; “પછી એ મોટે ખાંચરેનું કાષ બી દાહડે કાષ અમારી દુકાંણે સસરેજ નહીં.”

“ઓ ખુશા!” એ તાજુખીથી પુકાર્યું; “પણ એ તે શું એ મોટે ઘેરનાંઓની નીતી કહેવાએ?”

“આગ લાગે એ મોટે ઘેરનાંઓની નીતી પર!” તે વેપારીએ મોટા ગુસ્સાથી બખાલ્યું; “મોટાં એટલાં ઓટાં. એ લોકને બાર નીતી જેવું બલ્યુંચજ શું? હું નથીજ કહેતો, મીસ ટેક્ડ, કે બધાંજ મોટે ઘરનાં બુરાં છે, પણ માહરં ખરાં દીલનું માનવાનું છે કે જે નીતી અને સમ્યાધ ગરીબની બુંપડીમાં જે પ્રમાણમાં મક્કી આવે છે તેને અરધે હીરસે બી એ તથંગરોના મેહેલમાંથી તે શોહધી કાઢવાની ઉમીદ રાખવાજ નથી. હવે, તેથી, દુકમાં વિનંતી એટલીજ છે, મીસ, કે તમે આવે દુકાંણમાં એ લુચ્છી લેડી મેનગોલ્ડના સંજંધમાં જે જોયું તે વાત અમારે ખાતર મેહરબાનીની રાકે તદ્દન ખાનગીજ રાખજો.”

એ, અલખત, એવા સંજોગો વચ્ચે તે બાપડાની તે અરજ કમુક્ક રાખી. મને શું પડી? માહરે શું કામ તેનો ધંધો, તે બીહીતો હતો તેમ, ખરામ કરવો જોઈએ?

એ પછી ઘર પાછી ફરતાં ગુમાવકી પેકી “પસ”ની વાત પર એ પાછો વિચાર કીધો ને હવે મને પુરતી ધીરજ મક્કી. એ જોયું કે ડચેસે પોતાના દીકરાને જે આંખ મારી હતી તે માહરે વાસ્તેની કાષ શંકાથી નહીં પણ એ લુચ્છીએજ તે ચોરી લીધેલી હોતી જોઈએ એવું પોતાના દીકરાને દર્શાવ્યા. વળી હરખટના ચેહરા પર જે દુખની કે ગુસ્સાની લાગણી પ્રગટ પડેલી માહરા જોવામાં આવી હતી તે પણ એવી એક નાલાયક સગીને પોતાને બાપને ઘર સંપોવતી પડતી તે સંતાપને માટેજ હતી એમ હું હવે ખુશું જોઈ ને સહમતજ શકી, અને તેમ થવાથી બેશક માહરા જીવને ઘણી ધીરજ મક્કી.

ત્યાર બાદ ઘર જઈને એ નોરમનવાલાંઓ આગલ ડચેસને ત્યાંની મીઠાકાતની બધી વાત કહી અને તે મેહરબાનેની મદદ ને શામીવગીરી માંગી, જે તેઓએ મોટી ખુશી સાથે એકકે બોલે આપવા કમુક્ક કર્યું. અલખત, કાઝની બી તરફી ને મેહનત ખાતી તો જવાનીજ નહીં હતી, કેમજે ડચેસને ત્યાં નાણાંની તંગી કશીજ હતી નહીં, ને બધાંને છુટ્ટે હાથે ખુશી કરવામાં આવે એ સંભવ દેખીતો મોટો હતો. એટલા માટે નોરમનવાલાંઓ ઉપરાંત બીજાં બી કંપનીમાંથી અમને આંક દસ આજેવાન ખેલાડીઓની મદદ લેવાની હતી, અને તેથી જેમ અમારે માટે તેમજ તેઓને વાસ્તે કંપનીના માલીક મી. રીચર્ડસની રજા મેલવવા મી. નોરમને મને બંધાંમણ કરી.

તે રજા તે મુજબ ઠીએટરમાં બીજે દાહડે હું ગઈ ત્યારે એ મી. રીચર્ડસ કને માંગી લીધી, ને તેણે તે ડશી બી આનાકાની વગર મને ઘણી મોટી ખુશીથી અ.પી. એક તો તે માહરા પાર્ટસ પર લોક કુરમાન થવું હોવાથી મને રાજી કરવા ને રાજી રાખવા ઘણા આતુર હતો, અને બીજું તો ડચેસ આફ અરલીનું નામજ, એ જોયું કે તેનાં દીલમાં ચમક માલુ કરવા પુરતો તલેસમ હતો. તે એ જાતનાં મોટે ઘરનાં કુશોની મુરખબીગીરી ધણીજ શોરાવતો ફરતો હતો, અને તેથી ડચેસે આટલી બધી કંપનીઓમાંથી માહરી (એટલે તેની

કંપનીની) પોતાને ત્યાંના ઑમેચ્યુઅર નાટકમાં મદદ ને શામીલગીરી માંગવાનું અમને ખાન આપ્યું તેથી તે ઘણું ખુશ થયો. તેણે પોતે, વળી, સીનસીનરી, વિગેરેની જે જોઈએ તે મદદ આપવા વટીક વગર કેહવે કમ્પલ કર્યું—અને એ મુજબ ડ્યેસને ખાસ કેહવા અને ફરમાવ્યું ઑટલે દીસ્તુંજ હતું કે એ રીતે કેટલીક હદ સુધી તે પોતાનું તરયારં ટાકું કરવાની પણ ધણી મણુત્રી ને ઉમીદમાં હતો !

અને એ રીતે એ બધી ગોઠવણો પાકી થતાં કેડે ત્રીજે દિવસે હું પાછી “આરલી હાલ”માં ડ્યેસને મલવા મઠ. એ દાહડે પણ મેં, અને કેહવામાં આવ્યું હતું તેમ, તેજ ત્રણ વાગતાના અમલનો વખત પસંદ કર્યો, ને તે માં બેટો ખંતે અને ઘરમાંજ મલ્યાં. પેલી મંગલમુરત લેડી મેનગોલ્ડ તે દાહડે સારાં કે માઠાં નસીબે ત્યાં હાજર હતી નહીં.

ત્યાં અમને નજદીક બે કલાકની રોકાણ થઈ, ને બધી શરૂઆતની ગોઠવણો પાકી થતાં હું જવા ઉઠી ત્યારે આગળ જેટલીજ સંખ્યતાથી ડ્યેસે અને પોતાનો હાથ આપ્યો. એ ઉપરાંત વળી આગળ માફક મારકવીસ અને ગાંઠી સુધી મુકવા આવવા જતો હતો, પણ મેં જોયું કે તેની માતાએ તેને આંખના એસારાથી એમ કરતો રોક્યો, અને તેથી તે માહરી જોડે નીચે આવી નહીં શક્યો; પણ હું તેથી ખરે અને ખુશીજ થઈ. મેં એ બે કલાકની ત્યાંની રોકાણો દરમ્યાન ઘણી વાર એ જવાંનને “પ્યારની આંખો” એ અને ટીકટો પકડ્યો હતો, અને જોડે માહરી નજર ખેંચાતાં તે તુરત આંખ ફેરવી નાખી અદમ્બરતાં થતો હતો. પણ, સામટી રીતે, એ દોકરાના સંબંધમાં હું થોડીક શીકરમંદ થઈ ચુકી હતી ખરી, અને તેથી ડ્યેસે તેને રોક્યો ને તે અને ગાંઠી તક મુકવા નહીં આવી શક્યો તેથી હું તો સાંમી માહરાં મનથી રાજીજ થઈ.

અને હું માહરી ગાંઠીમાં બેસવા જતી હતી તેટલાં લેડી મેનગોલ્ડ પોતાની જોડીની બ્રાહો-મમાં ત્યાં આવી લાગી. તેણે અને જોઈને તરત ઘડડોક કરીને અને પોતાની કને બોલાવી. મેં, મગર, તેને જોઈજ ન હોય તેમ હું તો અખાડા કરીને ગાંઠીમાં બેસી જવાનું કરતી હતી, જ્યારે તે તરતજ પોતાની ગાંઠીનું ખારણું ઉંઘડવી બાહેર કુદી પડી, અને વટોલ્યાની અદ્યથી માહરં નામ પુકારતી માહરી કને ઘસડાઈ આવી, ઑટલે ફરજ્યાત અને થોમવું પડ્યું.

“કાંએ, મીસ ટ્રેડ્ડ”, અને જોઈને જાંણી જોઈને અખાડા કરેછ ?” તેણીએ ઘણી દોરતીના હાવબાવથી કહ્યું; “તે દહાડે પેલી દુકાણમાં મેં તને “વીશ” નહીં કર્યું તેથી ગુસ્સો લાગેછ કે ? પણ ચેરી, તેં જોયું નહીં કે ત્યાં ઑટલાં બધાં મોટે ઘેરનાંઓ વચ્ચે હું કેમ તુને બોલાવી શકું ? માહરાં બેહેસ્તી પોને જો એ વખતે જીવતા હોતે તો —”

“તમે અને ત્યાં નહીં “વીશ” કાધું ને નહીં બોલાવી તે ઘણું સારંજ કર્યું, લેડી મેનગોલ્ડ,” મેં ટણકાથી કહ્યું.

“ઓ, કાંએ, ઑટલી બધી શાંતી ઉચકઈ જાએછ ?” તેણે ગુસ્સાથી છછણી પડી કહ્યું—પણ ખંજીજ પળે વળી પાછી પોતે પરીનો પાટ ફરવાની મીઠી ગરજની વાત માદ આવતાં નરમ પડી લટી જતાં તેણીએ વધાર્યું, “લે ચાલ, નાહન ના થા ! મનમાંથી વાત કાઢી નાંખ.—ને પછી માહરે વારતે શું નહી કાધું ? પેલી પરીના પાટને વારતે તેં

ડોસને કહ્યું કેની ? જો જરૂર એટલું કરજે હું ! હું તાહરે બરોસે છેડું. મેં એક ધણીજ મળાહનો સફેદ ફ્રોક બી તૈયાર કરવા આપેલો છે. તેને ફરતી ધણીજ ઉઘાંમાંની ને ટેસ્ટુલ લેસ મુકાવાની છે. મેં ધણી નાહર લેસ—”

“ચોરી કાઢેલી છે,” મેં પુરું કર્યું—અને પેલી તો સર્પે ડંખ માર્યો હોય એટલી બધી તે સાંભળતાં ચમકી ! અવ્યત માહરું ધણીજ ઉમાઈ ગયું હતું, ને આ કમીની અબજા માટેનો માહરો ધીકકાર હું મુતલમ છુપાવી શકતી ન હતી, એટલે માહરાથી જાંણે ફરજવાત બોલાઇજ ગયું. એટલુંજ કે તેની કે માહરી ગાડીના કાચમેન કે સધસ સાંભળે નહીં તેમ હું એ ધણી વધારે ધીમા સાહાદેજ બોલી હતી.

“તમારી એ નજીસ ચોરીની શરમભરેલી કેફયત હું જાણું છું, લેડી મેનગોહડ,” મેં જીરી રાખ્યું, “ને તેથી હવે તમે તમારી દુસ્વારીમાં રહેજો ને મને છેડતાં ના: ને ચાલો, રસ્તો આપો, મને વખત થાયછ !”

“ઓ એમ કે, મુછ કુત્રી ?” પેલીએ ગુરજાથી ચેહરામાં કાળી ઠલુક જેવી થઈ ઘાડા જડા અવાજે કહ્યું; “પણ તું જો તો ખરી હું એનો તુંને કેવો સવાદ અપાડુંછ તે હાઆયા, આએ વખતે માહરા બેહેસ્તી હૈયાત નહીં મલે રે ! તેવલુ જો હૈયાત હોતે ને—”

પણ હું આગલ સાંભળવા યોગીજ નહીં, ને તેનો ખુટલો તુચ્છકાર કરી ચાલી ગઈ, કે જ્યારે બીજીજ પક્ષે તો મને લઇને માહરી ગાડી ત્યાંથી આગલ ગમડતી થઈ.

એ પછી પીકેડીરીના રસ્તા પરથી માહરી ગાડી જતી હતી તેટલાં મેં લૉડ રેવન્સ-કલીફને તે આજુની પગથી પરથી ચાલી જતાં જોયો. વળી મેં જોયું કે તેણે મને બી જોઈ ને ઓલખી, એટલે તરત કાચમેનને એસારત આપી માહરી ગાડી ઉભી કરાવી, અને પછીથી તે માહરી આગલ દોડી આગ્યો.

“ઓ મીસ પરસી, સારુંજ થયું તમે હમણાં મને મળી ગયાં તે,” તેણે ઉત્તમંદ કહ્યું; “પેલાં જે બાંતુ ને મહસ્યે ઠીએટરમાં તમો બેઠોસ થયાં હતાં ત્યારે તમને પોતાની સંબાલમાં લીધાં હતાં કેની તે ભોકને મેં અમધડી જોયાં, ને જોતાં સાથે તરતજ પાછાં ઓડખ્યાં !”

“ઓ કાલુ છે તે ભોક ? કાંઠાં છે તેઓ ?” મેં ધણું આજુવાર પુછ્યું.

“પેલી સાંમેની દુકાંચુમાં ગયલાં છે,” તે લૉડે જવાબ કર્યો. “પેલી ઉભીછ તે જોડીની ફેટનમાંથી અમ ધડીજ ઉતર્યાં.”

મેં તે તરફ ડોકાવ્યું.

તે મને બતાવામાં આવેલી દુકાંચુની બાજુમાં એક ફેટન ઉભેલી હતી ખરી, ને તે મેં જોતાં સાથે ઓલખી. તે પેલાં જર્જસનમાંજોની ગાડી હતી !

“આવોની, હું હાથ આપું ને તમને તે તમારાં ફ્રેડસ આગળ લઈ જાઉં !” રેવન્સ-કલીફ માહરાં મનનો ગમરાત પીછાંવસા વગર નિર્દોશતાભરી સાદાઈથી મને આદર કરી.

“ નહીંજી, હમણાં નહીં, હમણાં મને વખત નથી, ને હાલ એ લોકને એ લોકનાં કામ વચ્ચે રોકતી જાહેરે મલવા કંઈ જરૂર બી નથી. હું તો ફક્ત જાણુવા માંગતી હતી કે એ કોણ હતાં,” મેં કહ્યું.

“ અને તમે જાણ્યું ? ”

“ હા. એ લોકની ગાડીપરથી મેં તરત પીછાંપ્યાં. ઠેકસ,” મેં જવાબ કર્યો;—અને ત્યારે રેવન્સકલીફ માનથી તોપી ઉઘડી ચાલતો થયો, ને માહરી ગાડી આગલ વધી.

હવે ત્યારે સઘળું દીવાની જોત જેવું દીરવું હતું ! આએ કમીનાં—માહરાજ મમાવાના પૈસાથી પોખાયલાં અને મોટાં થયલાં આયંદા માહા ખુરાં પુરવાર થતાં હતાં. તેઓ માહરાં ખુરાંમાં હોવાં જોઈએ. કહેરનાં દેખીતી રીતે તેઓ મલત્યાં હતાં, ને તેથીજ પહેલ્લી વખત બી મને બાહુતી ગાડીમાં કહેરને ત્યાં પુગાડવાનો કરનલ ઍલ સાથે મલી જાહેરે તે હેરેમદાએ તાગડો કરેલો હવે પુરવાર થતો હતો. વળી આ વખત પણ તક મલી જતાં બીજી મરતબે તેઓ કહેરને ત્યાં મને પકડી લઇ ગયાં હતાં. તેઓ તે નાલાયકની એ નહીં ધારેલી નાપાક ખીદમતથી તેને નવાજવા ને અજાજ કરવાજ મને નાટકશાળામાંથી ઉપાડી લઇ ગયાં હોવાં જોઈએ. અરે કેવી નીમકહરાંમી ! કેવી નામોશી ! કેટલો દગો ! મેં જોયું કે લેડી લીલા બી એ લોકના સંબંધમાં ઠગાઇ હતી, કેમજે મેં જ્યારે તેને પુછ્યું કે માહરા સંબંધની એ જાસ્તીમાં તેઓની શામીલગીરી હશે કે નહીં ત્યારે તેણીએ થોડોક વાર વિચાર કરીને મને સાદ ના કહ્યું હતું. હવે, તેથી, જે પહેલી તક મલે ને એ નાચીજી લુચ્છાંએ સાથ માહરી અનાયસે કેવે મીલાકાત થઇ જાય ત્યારે તેમને તેમનું તરકટ પકડાયલું હોવાનું હોંમતથી કહી સંભળાવાનો મેં માહરાં મનથી નિશ્ચય કર્યો. અલખત, તેમણે ઝખવાણું કરવા વાસ્તે ચાકી-ચલાવીને કહ્યો શેહધતી તેમનાં પલીદ મકાનપર જવા મને ગમ્યું નહીં, ને હાલ તુરત તેવી કોઇ તાકીદ કે જરૂર બી નહીંજી હતી.

હું છેલ્લી એ લોકને ઘર જમી આવ્યા પછી પાછી કરી ગાજજ ન હતી. કેવે કેવે રસ્તામાં એ ત્રણ વાર એમ તો મલી હતી ખરી, ને મને પોતાને ત્યાં “ આવતી નહીં કે ?—જરૂર આવજે ” કરીને ઘણી દોસ્તીના ઠગારા દેખાવથી તેઓએ નેડી વટીક હતી, પણ મેં હંમેશ નાજ કહ્યું હતું. નહીં કે તેઓને આટલી હદ સુધીનાં દગાવાજ ઝોળખી ના કહ્યું, પણ કોઇ સ્વભાવિક ટ્રેરણથી મને એ લોક ગમતાંજ ન હતાં. એટલાવાસ્તે આયંદા આ તેઓની ઠગાઇ પકડાઇ આવવાથી હવે હું તેમને તેમનાં ખરાં પલીદ સ્વરૂપમાં જોઇ શકી, અને જોઇ શકી ત્યારે તેઓને એવડી ને એવડી ધીકારતી થઇ.

મકરણુ ઉક મું.

એ રાત્રે પાટ કરીને હું ઘેર આવી ત્યારે ઘણી થાકી ગયલી હતી, અને તેથી જમવા વગરજ નોરમનવાલાએને કહીને હું પાધરી માહરા ઝોરડામાં સુવા ગઇ. ત્યાં હું જાગી ઉઠાઇ ગઇ, પણ તાત્કાલ કે તે દાહડે હું સરેસ્તા મુજબ નીરાંતની ઉંચે મુતલગ ઉઠાઇ શકી નહીં. મને બચબીત સ્વપ્નાઓ થયા, અને તેમાં કમીના કહેરની સુરત પાછી ને પાછી મને

સતાવતી માદરી સાંમે ઉંઘમાં ખડી થતી હતી. લેડી લીલા ખી સ્વપ્નામાં આવ્યા કાધી, ને એ ઘણું અજબ થયું કે તે અને કસેર બંને સાથેજ મને દેખાતાં થયાં—જાણે તે એ એકજ અથવા જોડાયલાં હોય. એજ દરમ્યાન, વળી, મને ઉંઘમાં બાંસ થતાં માંડ્યો કે કોઇ માહરા ઝોરડામાં હતું. કોઇ? કોણ? સફેદ ઝભામાં ને છુટા બાલ સાથે એક પેલી દુન્યાની રહીશ જેવી શોકાતુર ચહેરાની એ કોણ મને અત્યારે અત્રે બીહીધરાવા આવી હતી? તેના હાથમાં એક મીનખતી બલતી હતી, અને તે લપ્પને માહરા પલંગ આગલ ફેરા ફરતી હું તેને ઉંઘમાં જોતી હતી.

હું ત્રાસી ગઇ. હું ઘણીજ બીહીધી. પરસેવાથી માહર કપાલ તદન તર થઇ ગયું. મેં જાગવા માંગ્યું—મેં ચીસ પાડવા આહ્યું, પણ તે કશુંજ હું કરી શકી નહીં; અને તેવામાં એક ધીમાં પણ પ્રગટ ડચકાંતો—ખરાં દુખમાં ધીમું રડતાં ખેંચવામાં આવેલાં એક દયામણું ડચકાંતો તે અવાજ વટીક માહરે કાને આવ્યો. એ ઉપરથી મેં એક મોટી જેહમત જાગી ઉઠવાને કરી, કે જ્યારે મને લાગ્યું કે તે અજાણનો આકાર તે ઝોરડામાંથી અલોપ થઇ જતો હતો, અને જ્યારે હું ધડક ધડક થતી છાતીએ ચમકી ઉઠીને માહરાં બીહીધાંમાં બેઠાર થઇ બેઠી ત્યારે તે ઝોરડામાં કોઇ ન હતું. બતી જે હું સુવા જવા આગમ્ય બુગ્ગ-વતાં બુલી ગઇ હતી તે તો ટેબલ પર જેમની તેમ ટપ્પર જેવી બધ્યા કરતી હતી, પણ તે ઝોરડામાં તો મેં યોગરદમ નજર દોડાવી જોયું કે ખરેખર કોઇજ ન હતું.

પણ માહરાં મગજમાં હું તદન ચોકકસ હતી કે કોઇ ખરેખર એ ઝોરડામાં આવી ગયું હતું. જુલીને ઝોરડો પાસેજ હતો ને અમો ફક્ત બારણાંપર બારણાં નાંખી સુતાં હતાં. વળી આગલું બારણું ખી અમો બંધ કરતાં ન હતાં, અને તેથી મીસીસ નોરમન કે જુલી તો નહીં આવી ગયાં હોય?

પણ તેઓ શું કરવા મને એમ બીહીધરાવા આવે? મેં ઘડયાલ તક્યા તલેથી કાઢીને જોયું તો તે વખતે મધરાતના બે વાગેલા હતા, અને ત્યારે એટલી બધી મોડી રાત્રે તેઓ મને ડીસટર્બ કરતાં માહરા ઝોરડામાં આવેજ શું કામ, ને આવે તો મને જાગતી જોતાં સાથે જાણં નહાસી કાંએ જાય?

અંતે થોડીક અછાડપછાડ કરીને હું પાછી સુતી ને ઉંઘઇ ગઇ. જે પછી જાગી ત્યારે તડકાં ચહેલાં હતાં. હવે ગઇ રાતના માહરા સ્વપ્ના ને બીહીકની મને પાછી યાદ થતાં માહ-રાથી માહરાં મનસે હસ્યા વના રહેવાયું નહીં. એમ છતાં, મને હજી પણ ઘણી મજબુતીથી લાગ્યા કરતું હતું કે મેં તે જોયલું બધુંજ કાંઇ સ્વપ્નવત ન હતું. ઝોરડામાં કોઇ આવી ગયું હતું એમ તો મને હજી એ લાગ્યાજ કરતું હતું, ને મેં જોયું કે જો કોઇ કારણથી કોઇ આવ્યું હશે તો તે મને વાતમાં વાત મેળવી પોતેજ કહેશે, પણ કોઇ ખી કંઇ બોલ્યુંજ નહીં, એટલે મેં મીસીસ નોરમનને જુલીને કે અમારી “મેડ”ને વટીક પુછ્યુંજ નહીં. કોઇ અમર્યાં મને હસે તેની મને શીકર થઇ. મને હવે ફરજયાત એમજ મનથી જ્ઞાનવું ને કપ્પલ કરવું પડ્યું કે એ મેં જોયલો આખો દેખાવ પેહલાંથી છેલાં સુધીનો સ્વપ્નોજ હશે.

ખીજી બપોરે પાછું મને “આરલી હૉલ”માં જવાનું હતું, ને હું તે મેહેલ પર ઉતરી ત્યારે મેં જોયું કે વરંદા પર એક કોઇ ઘણા તુચ્છ જેવા દેખાવનો આદમી ઉભો રહીને

કોઇ બીજારી સાથે રકઝીક કરી તેને ધરમખોષ કહી સંભળાવતો હતો. તે ધણીજ બેઠી બાંધણીનો, આંમમાં દુબસો ને પતસો, એક ખરેખર તુચ્છ દેખાવતો આસામી હતો. અવાજમાં, વળી, અધુરામાં પુરું—તે ગુંગણો હતો !

“તું મજૂરી કર? આખાખાઉની કાંતી બીજ શાંતી માંગેછ? શું કરવા તુંને આપવું જોઇએ? સોસાયટી તરફની માહરી ફરજને વારને માહરે તો તને પોલીસના હાથમાં આપવો જોઇએ. હરામખોરીને ઉત્તેજન હું કહી આપતોજ નથી, પણ લે, આએ એક શીર્ષાંગ લઇને આજે તો ચાલ્યો જ. આજનો દાહડો તે—”

અને એટલામાં તો હું અંદર ચાલી ગઇ, એટલે એ સંભાશણનો બાકીનો હીરસો કાંઈ માહરા સંભળવામાં આવ્યો નહીં. આટલું બી હું સંભળી શકી તે એમ કે ગાડીમાંથી ઉતરવા પછી “દોશ્ચુમ” (પોશાકો)ને લગતી હું બે ત્રણ બુક્કડ ડ્યેસ ને હરખર્ચને બતાવવા જોગી જે માહરી સાથે લાકી હતી તે કઢાવતાં સુધી માહરે ગાડી આગલ થોમવું પડ્યું હતું.

મને એ પછી ધારા મુજબ ઉપર દ્રોઈગરમમાં લઇ જવામાં અને ત્યાં બેસાડવામાં આવી. હું ત્યાં એકલીજ હતી, ને બાજુમાંના એક ઓરડામાં ઉંઘડવું બારણું, મેં જોયું કે, લગાર ઉંઘડું રહી ગયલું હતું, મને નહીં ખબર કે ડ્યેસ ત્યાંજ હશે. મને લઇ જઇને અંદર બેસાડનાર પેલા દરબાનને બી તે ખબર નજ હોવું જોઇએ, કેમજે મને બેસાડીને ને તો મેહલના બીજા કોઇ બલતાજ ભાગમાં ડ્યેસને માહરાં આગમનની ખબર આપવા ચાલતો થયો હતો, અને હવે હું ત્યાં એકલી પડવા પછી બે ત્રણ મિનીટે ડ્યેસને પોતાને મેં ધણી ગુરસાથી બોલતાં સંભળી !

“હું જાણું છ તાહરં માથું સાએ ફરી ગયું છ ને કોણે ચેરવી મુક્યું છ તે, બેવકુફ દોકરા !” તે ગુરસાથી બખાળતી હતી. “પણ ધણું ધ્યાન રાખજે કે તેવું કંઈ બનવાનું નથી. બતાવ તો ખરો કે આવી મોભાદાર ને મોટે ઘેરની એ લેડી સીસીલ્યા અરખનને વારતે તુંને ના કહેવાનું કરણુજ શું છે?”

“કરણુ શું હોય, મમા?” અહીં હરખર્ચ બી ગુરસાથીજ બોલતાં સંભળાયો; “તમે શું કરવા એવાં રટુપીક અનુમાનોથી વેહમાયા કરો છ? મેં તમોને કહ્યું કેની કે મને તમારી સીસીલ્યા નથી ગમતી? હું તેને નથી ચાહી શકતો?”

હયાં મેં જોયું કે આ તો ધણું ખાતું થતું હતું! આ મોટે ઘરનો બવાડો હું માહરી મરજી નહી છતાં સંભાળવા પામતી હતી તે ધણું ગોઝું હતું, જેથી મેં પોતેજ મને જાહેર કરવા મોટેથી એક ખંખાર માર્યો.

“અપી જ, પાસે કોઇ દ્રોઈગરમમાં છે,” આ ઉપરથી તરત ડ્યેસ ગભરાઇને ધીમે સાહાદે બોલતી સંભળાઇ—ને બીજીજ પણ તો બારણું ઉંઘાડીને તે અંદર ઘસી આવી.

તે મને જોઇને મુરખબીગીરીના મીઠાસથી હતી—જોકે રખે મેં કાંઈ આંબળ્યું હોય તે વાસ્તેનો તેણીનો ગભરાત હું તેણીના ચીંતાતુર ચેહરામાં ધણી પ્રગટ જોઇ શકતી હતી.

“ઝો ક્યારેકની આવ્યાં છ તમે, મીસ ટ્રેકડ્!” તેણીએ સાધારણ પુછતી હોય તેમ પણ ખરેખર તો નક્કી કરી લેવાની મતલબથી અને સવાલ કર્યો.

“હું અબધડીજ આવી, ચોર ગ્રેસ; અને હરમાન અત્રે બેસાડીને તમને ખબર કરવા અયો તેટલાં તો તમે આએ ઓરડામાંથી બાહર આવ્યાં.”

તે (ડ્રેસ) ધીરજ પામેલી દેખાઇ.

એ પછી હરખટ્ બી ત્યાં આવ્યો ને અમો ત્રણે કામે વલગ્યાં, પણ મેં જોયું કે તે જવાંન આજે ઘણું વધારે ઉદાસ, બેધ્યાન ને વિચારવંત હતો. અમારાં કામમાં પણ રોજના જેટલો ઉમંગ લેતો તે જણાયો નહિ. વળી પાછો બી ત્રણથી ચાર વાર માહરી નજર રોકા-યલી હોય ત્યારે ઘણીજ આતુરતાથી એ છોકરાને માહરા ચહેરા સામું ટીકતો મેં પકડી કાઢ્યો અને ખરું કહું તો મને પોતાને પણ તેથી ઘણી અકરવકર થઇ.

એવામાં પારણું જરા જોરથી ઉઘડ્યું, ને ઝાટલા પર પેલા જે તુચ્છ સરખા આદમીને મેં પેલા બીખારીને ધર્મેપિરેશ કહી સંભળાવતાં સાંભળ્યો હતો તે પોતે અંદર ધસી આવ્યો.

“ઝો અહીં તો મીટીંગ મલી દેખું!” તેણે હસ્તે ચહેરે કહ્યું; “આવ, આવ, બચ્ચા પીસપ્લોસમ, રાંડીરાંડની પખે બાહર ખંચાઇને ઉભો શાંતો રહ્યો? અંદર આવની?” —અને ત્યારેજ મેં જોયું કે ઘણાજ સાદા પેશાકનો આ તદ્દન અગરગચ્ચા જેવો તો કોઇજ નહીં પણ આ બધી માલમીલકતનો માલીક ડ્યુક ઑફ આરલી પોતે હતો !!

તે પોતાની સાથે “પીસપ્લોસમ” નામના એક પોતાના જેવાજ અગરગચ્ચા દોસ્તને બી ઉપર લેતો આવ્યો હતો, કે જેને આ ઘરમાં ઝાઝું અજાણ્યું હોય એમ મને લાગ્યું નહીં. તે અત્રે રોજને આવતો જતો હતો. મોટે ઘરના શેઠ્યાઓને કોઇને “બનાવવા” ને ગમત મેલવવા પોતાની સાથે કુત્રાં જેવાં કોઇ એકાદ સાથીને હંમેશ રાખવાની આદત હોય છે તે વર્ગનો આએ મીઠ પીસપ્લોસમ બીચારો કોઇ તુચ્છ કે કમીનો હતો.

મગર તેઓને એમ હરકત કરતા અંદર આવેલા જોઇ થરસાચલી ડ્રેસનાં બીંગ ફરી ગયાં. “આજે એ શું, માહરા લૉડ?” તેણીએ પોતાના ભરથારને ઘણા ગુસ્સાથી થથગવતાં કહ્યું; “તમે જોતા નથી કે અમો ઘણાં કામમાં છઇએ?”

“કામમાં? હેં! હેં! હેં! સાંભળેછ કે, બચ્ચા પ્લોસમ, ડ્રેસ કહેછ તે?” ડ્યુક નફટ થયો, “એ લોક કામમાં ને આપણે બે તો વટાવમાં! હેં—હેં—હેં—હેં! બોલની બચ્ચા પ્લોસમ, બોલની? બોલતો કેમ નથી? આજે તુંને થયુંછ શું?”

“પણ હું શું બોલું, માહરા લૉડ?” પ્લોસમ જે ડ્રેસના ગુસ્સાથી દેખીતો બીહતો જણાતો હતો તેણે અકરવકર કરી. “હું નહીં ત્રણમાં, નહીં તેરમાં કે નહીં છપ્પનના મેરમાં. હું શું વચમાં બોલું વાર?”

“પણ તું આએ કાઉન્સીલમાં ભાગ લેશે કેની?”

“હું, માહરા લૉડ? બેંસની આગળ ભાગવત! હું નાટકોના કામમાં સહમજી શું મરું કે વળી એ કાઉન્સીલમાં હું ભાગ લેઉં! મેં તો તમોને નાજ કહ્યું જે આપણે હરકત કરતા ઉપર જઇશું તે હર એસને મમવાનું નથી. આપણે એમાં સમજ્યેજ શું? ધધેડાને આશજીયા શીખવવા માંગ્યે તો તે કંઈ શીખે વાર?”

“તું પોતેજ ધધેડા છે!” ડ્યુકે હસીને જવાબ કર્યો, “બૈરાંઓથી એમ ખીલવાનું શાનું? બૈરાંઓ તો—”

“ત્યારે, માહરા લૉડ, તમારે શું એમજ કહવું કે અમારે કામ ખંધ કરવું?” એવેસે નેણ ફેરવી નાખીને ઉભી થતાં પાછો તરારો મુક્યો ને તકાળે કર્યો—ને તે વખતે તેના તુચ્છ દેખાતા બરથાર સાંમે તેણીનો પોતાનો રોજ ને કદ એક શાહાનશાહખાનુનાં જેવાંજ દેખાતાં હતાં!

“તું ઘેડી તો નથી થઈ, ડીઅર?” ડ્યુકે હવે જરા જાંખવાણો થતાં શીકું હર્યો. “તું તાહરે તાહરું કામ ચલાવતી? તુંને કાંઈ અમે રોક્યેજ જે?”—અને વળી પીસખો-સમનો હાથ પકડીને તેને છેક અંદર કુવાંની કીસમે ખેંચી લેતાં કહ્યું, “અંદર આવતી, ખોસમ, બૈરાંની કાંતી ખંચાઇને ખારણાં આગળજ શાંનો ઉભોજ? ખાયત્રો તો નથી?”

“ત્યારે હું મીસ ટ્રેફર્ડને રૂખસદ કરું?” એવેસે થથરાવ્યું.

“ઓ, હા, એ મીસ ટ્રેફર્ડ કે?” ડ્યુકે તેણીનું જાસ્તી ગેરવ્યું; “મમહતી છોકરી છે. એ કાંઈ અંકડેસ! તમારી પીછાંણુ થવાથી હું ઘણો ખુશી છેઉં, મીસ. હમણાં તમેજ આવ્યાંતી વાર, પેલા બીખારીને હું થથરાવતોતો ત્યારે? માહરે મજબુત હાથે સોસાયટીના એક આગેવાન તરીકે એ જાતની બી દામી દેવીજ જોઇએ. કેમ બોલ્યો નહીં, ખોસમ?”

“અરાખર! ખીલકુલ અરાખર!” ખોસમ ખાપડો પેટી એવેસ હવે જીવતો ફાડી ખાશે કે કેમ ને ખ્યાલથી જવાબ ખીલીતો હોય તેમ વધતી અકરવકર કરતાં ને બાડી આંખે તેણીનેજ ટીકરીગોપ કરવા કરતાં બોલ્યો; “એ મોટી બી છે. એટલી મોટી બી કે એક ઘણી મોટી બી!”

“હા, પણ, મીસ ટ્રેફર્ડ, તમે જુદવટમાં તે દહાડે રાત્રે ઘણું નાખીવું કીધું હું!” હયાં યાદ થતાં ડ્યુકે બમરડો ગુમાવ્યો. “તમે મરી ગીયાં તે મને તો કાંઈ એટલું નંચરજ લાગ્યું કે મેં તો ‘આંકાર’ની ખુમ વટીકે મારી! તમે છેલ્લા ખેત્રમાં સાંમળાતી ને માહરી ખુમ? તે ખુમ મારનાર હુંજ હતો! માહરી મતલબ કે તમે ખીજી વખત ખી મરી જાઓ! વન્સ મોર! વન્સ મોર!!”—અને તે ડ્યુકે એક એડાં ચવિત્રાં પોરયાંની માફક હસવા ને તાક્ષી પાડવા લાગ્યો—એવી રીતે કે હું માહરા દાંત ઉઘડી જતાં મુસ્કેડીથીજ રોકી શકી!

મગર મેં જોયું કે ડ્યુક જે પોતાનો દમામ ને અધીકાર જુઝીને આએ ક્યુંબર ને આએ રકાસ માહરી રૂખર કરતો હતો તેથી એવેસને અને હરખટને બેઠને બોંય ઘણીજ બારી પડતી હતી, ને હરખટ ખી વચ્ચે જરા નેણ ફેરવીને વાત કરવા ને પોતાના ખાખને તેની બેવકુરીમાં રોકવા લાગ્યો, પણ પેકો તો ખીયારો ખીલકુલ ખુદનો માણસ હતો! અને તેવાજ

હતા. દોસ્ત બી તેને તેવોજ ક્યો અકલનો બારદાન મલ્યો હતો. ખુદાને બનાધ બેડી, એક અધી ને દુસરી ખોડી જેવોજ એ બધો હાત્ર હતો !

“ હવે ચાલ ચાલ, ચીરડાયા ના કર, મેરી,” ડચેસને ખુબ ધીવવાતી બેઠ જરા વારે ડચુકે ખુશ સ્વભાવની નાખતીયી કહયું; “ તુંને નહીં ગમતું તો અમે અહીંયી ચાલી જઈશું; પણ માહરે મીસ ટ્રેકડને એક સુચના કરવાની છે.”

“ તે શું છે ? ” ડચેસ જેના ગાલ ગુસ્સાથી ધમધમીને મેં જોયું કે હવે તદ્દન લાલ લાલ થઇ આવ્યા હતા તેણીએ તીખાસથી પુછ્યું.

“ મકુજે તમે લોક હેનરી ધી એઇઠવાલો પીસ કરવાનાં છેઓ, ત્યારે કાંએ નહીં માહરો દેડ પીસખોસમ હેનરી ધી એઇઠનો પાટ કરે ! ”

“ હું, નામવર ડચુક ? ” ખોસમ ખીચારો ગભરાઈ ગભરાઇ ગયો; “ મને માફ કરો. એ માહરે કામ નહીં. એમાં હું શું સમજું ? ”

“ વાઈ, ત્યારે નહીં તો ઓરકેલામાં બેસીને તું મોટું પરધમ વગાડ ? મજેહનો લાગશે ! ”

“ મને તે બી માફ કરો. માહરીયી એવું કંઈજ નહીં થાય,” પીસખોસમે ખરે મને માંગી લીધું ! તે ખીચારો બધુંજ ખરું સહમજતો હતો. “ માહરી શી મજલ ? હું નહીં ઘોડામાં કે ઘઘેડામાં ! ”

“ મેં કહ્યુંની જે તું ઘઘેડામાં છે ? તું એક પહેલ્લાં નંબરનો ઘઘેડોજ છે ! ” ડચુકે ખીજવાઇને કહ્યું—અને એ ખીજવાઇને મસે તે ચીરડાતો બાહરે ગયો, એટલે તેની પુઠે તેનો નાલાયક દોસ્ત મીં પીસખોસમ પણ ઘસડાતો થયો.

તે પછીજ અમો અમારું કામ પાછું આગલ ચક્કારી શક્યાં, ને ત્યારેજ ડચેસ ને હરખટ છુટકારાનો દમ ખેંચતાં દેખાયાં. એ દરમ્યાન અમે બધું કરી ચુકેલાં હોવાથી હવે રીહીઅરસલ નક્કી કીધાં. માહરી કંપનીમાંથી મી. ને મીસીમ નોરમન ઉપરાંત મેં બીજાં સાત આસામીઓને એ ખેત્રમાં મદદ થવા લીધાં હતાં ને પાર્ટો આપ્યા હતા, જ્યારે ડચેસનાં ધપધપયાં સરકત્રમાંથી હરખટ સુધ્યાં નવ આદમીઓએ ન્હાના મોટા પાટ લીધા હતા. અલખત મને રોજ રીહીઅરસલમાં જતું પડતું હતું, પણ પેત્રાં બધાં તો આંડ રીહીઅરસલ અમે કર્યું ત્યારેજ આવ્યાં, અને તે આંડ રીહીઅરસલ હું ચાકી શકું એટલું બધું નાદર અને ફતેહમંદ પુરવાર થયું.

પ્રકરણ ૪૦ મું.

તે હરખટની રપમાં વરસની શાલગરેહનો મચસર હતો કે જે દાહડે આપવામાં આવનાર એક દમામદાર ખાણાં માટે નોતરેલી બધી આગેવાન સોસાયટી સાંમે આ નાટક ખાસ રજુ થનાર હતો. તે દાહડે આરાસતા “ આરલી હૉત્ર ”નો બબ્બ બપકોજ કાંઇ ઓર થઇ પડ્યો હતો, ને તે મેહેન સરયાં એક પરસ્તાનમાંજ ફેરવાઇ ગયો હતો.

રોજ એક જંગી દીવાનખાનાંને છેડે ઉભું કરવામાં આવ્યું હતું, કે જેની બંને બાજુએ મોટા કુશાદે ઓરડાઓ આવેલા હોવાથી વીંગમાં જતાં સાથે ખેલ કરનારાંઓ તે ઓરડાઓમાં ઉતરી જઈ શકતાં હતાં. વળી અમોને જુદાજુદા ટ્રેસીંગરૂમ બી આપવામાં આવ્યા હતા, કે જ્યારે જે વપદાઓ પાટ લેનારાં હતાં તેઓ તો પોતપોતાને ધરથીજ તૈયાર થઈને આવ્યાં. વળી માહરે કેહવું ઘટે કે મને મી. રીચર્ડસન ને નોરમનવાલાંઓની મદદ ખરેખર ઘણી મોટી ને ઘણી કીંમતી હતી. સીનસીનરી તે લોકેજ શીટ કરીને રોજ તૈયાર કરાવ્યો હતો, અને મી. રીચર્ડસને તો એ રાત્ર ખાસ પોતાનો ખેત્ર એજ કારણસર જાહેરમાં છાપીને બંધ વટીક રાખ્યો હતો.

તમાસગીરોની સંખ્યા હાજર થયેલી શુમારે ૭૦૦ થી ૮૦૦ ની હતી, ને હોત્ર એવો કુશાદે હતો કે તે બધાં મોટે ધરનાંઓની જગ્યા ઘણી આસાનીથી થઈ હતી. વળી તેડાં બધાં ચુંટી ચુંટીને નામી આદમીઓનાંજ કાઢવામાં આવ્યાં હતાં એ તો કહ્યા વના ચાલશે.

હું પોતે પરતો ઉપડવાની દસેક મિનીટ પેહલાં તૈયાર થઈ રહી, ને પછી પરદામાંથી ચીમઈને આડ્યંસ જોવા રોજ પર આવી. તે એક પેડેડેલાં એડેલાં લોકોનો ગંજવર ને દમામદાર દરયાવ અમારી સાંમે અરડાઈ પડેલો અંદરથી નજરે આવ્યો હતો. ઘણીજ બહુકદાર રોશણી તે મોટા હોલમાં જલતી હતી, અને તેમાં તે મોટે રત્ની સેહેંકડો રૂપ-સુંદરીઓને તેમની અરધી ઉંઘાડી ગોરી છાતી સાથે ઝલઝલ થતા હીરા મોનીના થયેરા વચ્ચે જોવાતું આંખે ખુશીની ચીતરી ચઢી જાય એટલું બધું દીક્કસ ને ખુશકારક હતું.

રોજને મુખડે “ઑરકેલા” (એન્ડ માટેનો ખાંચો) ગોઠવાયો હતો, ને પછી એટલો શર થતી હતી. ડ્યેસનું આખું ફીમીલી હાજર હતું. પેલી મંગલમુરત લેડી મેનગોહડ બી પેહલ્લીજ હારમાં ગોઠવાયેલી હતી, ને તેણીના ચીમરાયલા પતલા દીવાસડી જેવા નગ્ન હાથો પર પેહડેલી કીંમતી એસસેટ લોકોને ખતાવા તે ઘણીજ ખાંતી હોય તેમ જોરથી પંખો હલાવ હલાવ કરતી હતી. તેનું હમણું પણ બોધયું તો ચહેડુંજ હતું. તેને અમે પરી નહીં બનાવી તેનું બારી ઝેર લાગ્યું હતું!

ડ્યુક ને ડ્યેસ પોતે બી આગલી હારમાંજ હતાં, ને ડ્યેસની લગોલગ પાસે આગલીજ હારમાં ઘણાં તેજસ્વિ સ્વરૂપની એક કોઈ ઉંચી ને દમામદાર છોકરી બેઠેલી હતી. તે બાગ્યેજ અદારેક વર્ષની હશે, પણ તેનો રોજ, તોર ને ટીચકું ત્યાંની ઘણીએક મોટેરાં ધરનીઓને ઢાંખાં કરી નાખે એમ હતું! તેની આંખ ચલકતી પણ ઘણીજ કરડી જણાતી હતી. એક નાણુક પંથની અને તે બી વળી આટલી કાચી ઉંમરની એક કુમારીકાની નરમાશ ને મીઠાસ મને તો એ આંખમાં જરા એ જણાયાં નહીં, ને તે મને જરા થઈને ગમ્યું નહીં. તે એક જોવાજોગ ચહેરો હતો ખરો, પણ જોવા પછી તરતજ નહીં ગમે તેમાંનો તે હતો, અને મને તો પેહલ્લીજ નજરે એ કોઈ જવાંન ખાંતુ જાંણે ગમી નહીં.

મેં એ પછી બીજાં બધાંને એ મુજમ ધારી ધારીને જિયાં પણ બીજાં તો ઓળખીતા એહરા કોઈ જણાયા નહીં. મેં લેડી લીલાને ઘણી શોહાધી પણ તે કોઈ હાજર થયેલી

દેખાઇ નહીં. તેને તેડું તો હશે, પણ મેં યાદ કર્યું કે તે અરધો સન્યાસ સાંધી એકાંતમાં રહેતી હતી, અને ઝાઝી એવા મેલાવડાઓમાં બનતાં સુધી જતીજ ન હતી.

હવે ખેલ શરૂ થયો, ને હું જ્યારે રાણીના રોબથી રોજ પર આવી ત્યારે તાલીઓનો એક અચુક ધમધમાટ થયો. એ જાતના ખાનગી નાટકમાં તાલીઓ પડવાનો રીવાજ ઝાઝો હોતો નથી. માહરો પાટ આવ્યો ને હું દાખલ થઇ ત્યાં સુધી એક બી તાલી પડી ન હતી ને બધું ઠંડું ઠંડુંજ ચાલતું—પણ મને લોકોએ જોતાં સાથ આ રીતે ખુશીથી વધાવી લીધી તેથી મને ખુશ લાગ્યું અને ધણું ઉત્તેજન અને હીંમત મળ્યાં. ફક્ત માહરું ધ્યાન ખેંચાતાં મેં જોયું કે લેડી મેનગોહડની રટીમ તમામ ડુલ પાવર ચઢેલી હતી, કેમજે મને એમ માનવાન બલતું જોતાં તે હીસ્તેરીક જેરથી પંખો ખાધને પોતાનાં ટીચકાં ને બલ-બલાતનો દમદમાટ નીચે ને નીચે રાખતી હતી. વળી હું કંઈક અજાણી સાથ જોઇ શકી કે ડ્યેસની બોરદમાં બેઠેલી પેલી પોરીનાં મોઢાં પર બી મોઢો તુમાખ ને તુચકાર હતો. તેને પણ મને એ આપવામાં આવેલી ઈજ્જત રચતી નહીં હોએ એવુંજ મને તાબરતોખ લાગ્યું. એમ છતાં, મેં તો માયું નમાવીને તે ઉલટમંદ તમાસગીરોની બલી લાગણીનો ધણું માન ને હેસાંન સમેત જામજા સ્વિકાર કર્યો.

મેં મોટી ફત્તેહ મેલવી. મેં એ “ક્રેકટર” તે રાત માટે ધણાજ અજ્યાસથી તૈયાર કરી હતી, ને માહરી આગમચ ધણી ફત્તેહમંદીથી એ પાટ કરી ગયલી નામીચી ઍક્ટ્રેસોને લગતું મેં ચીપી ચીપીને બધું વાંચ્યું હતું. પરીણામમાં, તે આખો ખેલ તે રાત્રે ધણો સરસ ઉચકાયો, ને લોક, તેથી, અત્યંત ખુશ થયું. ડ્યેસે એ જાતનાં એક “નાવેલ ઍન્ટરટેન-મેન્ટ” પર છુટ્ટે હાથે ખરચેલા પૈસાની પૈએ પૈ ગવાઇ હોય એમ લાગ્યું, ને હરખટ જે પાટમાં રોજપર હતો તેણે મને પોતાની ખુશાલી પાછી ને પાછી કહી સંભળાવી.

તે, અજાણત, રોજપર પાટ કરતાં બી માહરા પર ધણુંજ ધ્યાન આપતો હતો, અને જોકે લોકોએ તે મુતલમ નોટીસ કર્યું ન હતું, તોપણ માહરી સાથવાલાં ઍક્ટરોએ તો તે તરત પકડી કાઢ્યું. તેઓની આંખ અનુભવથી એ વાતમાં ધણી તીક્ષ્ણ થયલી પુરવાર થઇ. પહેલોજ ડ્રૉપ ઉતરતાં મીસીસ નોરમને મને હસીને પોતાનાં સદનાં સાદાં દયાહું જીગર મુજબ મુખારક્યાદી આપી. “તેં આએ મોટે ઘેરના પોતાનું દીલ તદનજ જીતી લીધુંજ ને, ઍલન,” તેવણ કહેવા લાગ્યા.

“ઓ, તમે એ શું કહોછ?” મેં ગભરાતથી કહ્યું.

“ચાલ, ચીખી ના ચા,” તેવણે ખુશ મિજાજે હસીને ટીકા કર્યા; “તું જાણતીજ નથી શું?”

એજ મુજબ વળી માહરી સાથની એક બીજી ઍક્ટ્રેસ સહીયરે પણ મને સતાવી. “લોક તમારી પર કુરબાન થાય તે કરતાં બી જ્યાદા કોષ્ટ રોજપરજ તમારા પર કુરબાન થમણું છે,” તેણીએ હેલા વીસામા દરમ્યાન હસીને મને કહ્યું.

“ઓ, વળી તે કાણ?”

“વળી કોણ, મારકવીસ હરખર્દ પોતે !” તેણીએ તરત ઠાહુકો પુરવો; “પણ પેલી તે જોધ જોધને અદેખાધથી જલતી હતી તે તમે જોયુંતું કે, મીસ ટ્રેફર્ડ ?”

“પેલી ? કોણ પેલી ?”

“લેડી સીસીલ્યા અરખન.”

“લેડી સીસીલ્યા અરખન ? એ નામ મને તરત યાદ આવ્યું. એ છોકરી સાથ પરણવા ના કહેવાની ડયેસ સાથ હરખર્દને થયલી ટપાટપી જે અનાવસે માહરાં સાંભળવામાં આવી હતી તેમાં એજ નામ બોલાયું હતું.”

“તે કાંહાં છે ? તે કોણ ?” મેં આતુરતાભર્યા ગભરાતથી પુછ્યું.

“પેલી ડયેસની બાબુમાં બેઠીજ તે,” પેલીએ વીંગતી ફાટમાંથી મને બતાવ્યું; “તમે જાણોછતી એ છોકરીનું હરખર્દ સાથ ગોઠવાવાની ચકચાર ચાલેજ તે ? પણ એ છોકરાને કંઈ એ છોકરી——”

પણ તે પુરું કરી શકી નહીં. તેટલાં તો છેલ્લા ઍક્ટનો પરડો પાછો ઉપડવાનો છેલ્લો ધંટ થયો, ને તેજ ગરખડમાં અમે તરત વગેસગે થવા દોડી ગયાં.

અને તે પછી જ્યારે ખેલ ખતમ થયો ત્યારે માહરે નામની “રાતો ગુલાબ”——“મીસ ટ્રેફર્ડ” એ મુજબની મજબુત યુમ પડી, ને તાલીના જોશવર ધમધમાતથી તે બધું અથવાન ગાજવાજી રહ્યું. તરતજ મારકવીસ હરખર્દ ખુશીથી લાલ થયલા ચહેરાએ માહરી કેને આજુવાર દોડી આવ્યો.

“મને રજા આપશો, મીસ ટ્રેફર્ડ, તમને હાથ આપીને ટુટલાછટ આગલ જઈ જવા ?” તેણે વિનંતીથી માંગી લીધું.

“મને માફ કરો, માહરા લૉર્ડ,” મેં કગલીને કહ્યું; “હું જવા માંગતીજ નથી, ને જો કદી જાઉં તોથી મને એમ લાગ જવાનો હક તો માહરા વડીલ ને મુરખથી મીં નોરમનનો છે.”

“નહીં, બેટા, તું ખુશીની સાથે લૉર્ડશીપની અરજ કયુત્ત રાખ,” મીં નોરમન જેવણુ પાસેજ ઉબેલા હતા તેવણે એ સાંભળી પોતાની જોખમદારી નીવારીને પોતાની સરે-સ્તાની બલાધથી સાંમી મને વધતાં સંકડામણમાં ઉતારી દીધી ! ખરી રીતે તો હું એ જવાંનને એ તક આપવા માંગતીજ ન હતી, કેમકે તે તેની માને અને લેડી સીસીલ્યાને ખચ્ચીત કરીને ગમવાનું નથી એમ મને મજબુતીથી લાગતું હતું. વળી એ છોકરાની લાગણી વિશે માહરી ખાત્રી થયલી હોવાથી હવે હું તેને બને એટલું ઓછું ઉત્તેજન ને ઓછુંજ કાઠું આપવા ચાહતી હતી.

પણ એ દરમ્યાન લોક એટલું નાસખર ને ગરખડ કરતું થયું કે તેઓને યુમ નહીં મરાવા મીં નોરમને મને બોંહોંસ કરીને કહ્યું, ને ત્યારે ફરજ્યાત મને લૉર્ડ હરખર્દનો હાથ સ્વિકારવોજ પડ્યો.

અને તેની તે વખતની ખુશાલી ને મગરૂરી ખરેખર જોવા જોગ હતી ! તેનો ચહેરો અણુદદ ખુશાલીમાં ખીલી રહેલો આગલ હતો તે કરતાં બી હાલમાં જ્યાં ખુશ્નુરત દેખાતો હતો. તે મને હાથ આપી ઘૂટલાપટ કને લઇ ગયો, પરંતુ પાછો અરધો ઉચ્ચકાયો ને તાલી-ઓના ગગડાત વચ્ચે મને મિનીટો તક માહરં માથું નમાવી રાખવું પડ્યું. એમ છતાં તે પાછું ઉચ્ચકાતાં માહરી પહેલીજ નજર સ્વાભાવિક ક્ષેત્રી સીસીલ્યા પર ખેંચાઇ, કે જ્યારે મેં તેની કાલી ભમ્મર આંખોમાંથી જાંણે જવાળાના સરખસર ભલુકાજ આહરે પડતા જોયા ! પોતાની અદેખાઇની અગ્નીમાં તે હેમક દોકરી શું પોતેજ બનીને ખાખ થવા માંગતી હતી ?

હવે પરંતુ પાછો ઉતર્યો અને અમો “ગ્રીન રૂમ”માં પાછાં ફર્યાં, કે જ્યાં તે વખતે કોઇ હતું નહીં. ખેલ ખતમ થવા પછી એક ન્હાનો રમુજ ફાસ્ટ થવાનો હતો, ને તેમાં જોઓનો પાર્ટ હતો તેઓ દ્રેસ કરવા ગયલાં હતાં અને બાકીનાં રીફ્રેશમેન્ટ લેવા ગયલાં હતાં. હું, તેથી, હરખર્ટ સાથ એકલી હતી એ જોવા કે તે વાતનો ખ્યાલ કરવા વગર, ધણીજ તનમનમાં થાકેલી હોવાથી, એક મોટી ક્ષતિચરમાં પટકાઇ પડી, અને તે ઉમરાવ જવાંને તરતજ માહરી થાકનો ખ્યાલ કરી મને કાલજીથી થોડો બ્રાન્ડી પાણીમાં ભેલીને આપ્યો, જે મેં ધણી ઉપકાર સમેત સ્વિકાર્યો; મગર તે ગ્લાસ માહરા હાથમાંથી પાછું લેતાં તેણે માહરો હાથ જાંણી જોઇને એવી કાસમે દાખ્યો કે હું ગુસ્સાથી ચમકી ઉઠી.

“ઓ, ગુસ્સો ના કરો, મીસ ટેફ્ટડ,” તે જવાંને ઉમરાવે વિનંતીથી માંગી લીધું; “હું તમને કશીજ રીતે અપમાન કરવા કે નારાજ કરવા ચાહતો નથી.”

“બસ, માહરા હોડ; ધણું થયું !” — અને ગુસ્સામાં તે ઓરડામાંથી હું જતી રહેવા કરતી હતી.

“પણ તમો શું એક મિનીટ બી મને સાંભળશો નહીં ? એકજ મિનીટ !” તેણે પાછી કાકડુદી કરી.

“તમો શું કહવા માંગો છ ?” મેં દમામથી પુછ્યું—કેમજો મને લાગ્યું કે તેના ઓરાદાનો એકજ વખત એકદમ લટકો ફટકો થઇ જાય એ ધણું બેહેતર હતું. તે દેખીતો એક શુદ્ધો અહરથ હતો, અને પોતાના હેતુમાં એટલો પ્રમાણીક જણાવો હતો કે તેની એકદમ ભુલ ભાંજવાનું ખરેખર મને ધણું જરૂરનું લાગ્યું.

અને તેણે શું કહ્યું ? તેણે માહરે વાસ્તેનો પોતાનો મોટો પ્યાર ટુંકમાં તોપણ ધણીજ અસરકારક કાકડુદીથી માહરી કને રજુ કર્યો. તેણે મને સ્ટેજ પર જોઇ ને જોઇ તે માહરા પર શીદા થયો હતો, પણ “આરલી હોલ”માં હું આવતી જતી થવા પછી તે તેના પ્યારનાં તેનાં દીલ માહેલાં છુપાં પરજણે મોડું બડકું લીધું હતું, અને હવે તેને લાગતું હતું કે તે માહરા વના જીવીજ શકવાનો ન હતો. એટલા માટે તે પૈસાટકા, દોર દમામ, બાપીકો ખેતાખ અને સર્વસ્વ પરહરી—સર્વને થોકડે મારી—મને માહરી ગરીબીમાં વરવા વટીક મોડું સુભાગ્ય ને પરમ સુખ માનતો હતો !

મેં તેને બોલવા દીધો. માહરે તો એક મરતખા તેને સાંભળી લેવોજ હતો, એટલે મેં તેને તેનું પેટ ખાલી કરવા દીધું, અને પછી નમનતાપથી કહ્યું, “બોલી રહ્યા, માહરા હોડ ?

હવે માદરો હુંક જવાબ સાંભળી લેઓ. માદરે વાસ્તેના એ તમારા ઇજ્જતદાર મોટા પ્યારની હું ધણી કદર કરું છું, કેમજે માદરો જેવી રંક સ્થિતીની એક ગરીબ અમળાને તમે એમ કરીને ખરેખર ધણી મોટી ઇજ્જત આપી છે; મગર એ કાંઈ બનવા જોગજ નથી. અવલ તો તમે જોવા એક ઉમરાવે એમ એક છોકરીને વાસ્તેના પ્યારથી તમારાં ઘરમાં ને તમારાં સરકલમાં કડવાસ ઉભો કરવો કે ઘેરખાર વિગેરેથી અછોવછો થવાનું કશીજ રીતે સહ્ધાકારક નથી, પણ સૌથી જરૂરની ને મોટી મુશ્કેલ વાત તો એ છે કે હું અદરાઈ ચુકેલી છઉં!”

અને ત્યારે એ હેલ્લુ સાંભળતાં તે મારકવીસનો ચેહરો મોહોત જેવો એકદમ શીકકો પડ્યો, ને તે એકાદ કદમ લપેડો ખાઈ પાછળ હટ્યો. એક પીછના ફતકથી બી આજેજ થઈ તે જમીનદોસ્ત થાય એવો તેનો તે વેળાએ રડમસ હાલ હતો, અને મને તે જોઈને દીલમાં ધણુંજ ચુથાઈ આવ્યું.

“એમ ના કરો, માદરો લૉડ, એમ ના કરો!” મેં વિનંતીથી માંગી લીધું. “કાઈ આવી જશે તો આપણને ખેલેને ધણું નરસ લાગશે. તમારે ખાતર-માદરે ખાતર હીંમત પકડો!”

“હીંમત?” તેણે બીહીધેલા જેવા દેખાવે કહ્યું; “તમે જાણતાં નથી, મીસ ટ્રેફર્ડ, કે તમે એમ કહીને કેવો માદરો નાશ કરી નાખ્યો છે! પણ શું એ ખરી વાત છે? ઓ, હું કેમ માનું? તમે માદરે ઘેરનાંઓથી ડરીને મને ઉડાવા એ જીહું તો નથીજ કહેતાં? શું ખરેખર કાઈ એવો નસીબદાર માદરો હરીફ તમારાં બવિષનો મુખત્યાર થઈ ચુક્યોછ?”

“હું કદી જીહું કાઈ બી વાતમાં બોલતીજ નથી, માદરો લૉડ,” મેં નીચી નજરે ને ધીમે સાલાદે જવાબ કર્યો; “અને હવે મને માફ કરજો.”—અને એમ કહેતાં તેને ત્યાંજ એકલો છોડી હું પાસેના ઝોરડામાં ઉતાવલે જતી રહી.

એ દરમ્યાન કાર્સ ચાલુ થઈ ચુક્યો હતો, ને તે ન્હાનો “પીસ” ખતમ થતાં અગ્વારેકને શુમારે આખું પ્રોગ્રામ ખલાસ થયું. હવે પેલાં ઍમેચ્યુઅર્સ તો પાધરાં પોતાનાં દોસ્તો કે સગાંઓમાં નીચે ઉતરીને બેલાઈ ગયાં, ને અમો ધંધાદારીઓ “ગ્રીન રૂમ”માં એકલાં પડ્યાં; અને અમો બધું કામ ધણુંજ સરંજામ પાર ઉતરવા માટે અરસપરસ વાતચીત કરતાં ને મુખારકબાદી આપ લે કરતાં હતાં તેવામાં ડયુકનો રટુઅર્ડ માદરી આગલ આવ્યો.

“નામવર ડચેસે પોતાનો ધણો રીગાર્ડ કહી મોકલ્યોછ,” તેણે મને બાજુએ લઈ જઈને કહ્યું, “ને કહેવાડયુંછ કે પાસેના ઝોરડામાં તમે સર્વ માટે ખાણુંની ટેબલ માંડેલી છે. તેવણુ ધણું દીલગીર છે કે એ બીજાં બેલાડીઓનાં કારણથી તમને બી તેવણુ “એકવેઈટીંગ હાલ”માં જ્યાં એ મોટે ઘરનાં પહરોણાંઓની મોટી ટેબલ મંડાઈ છે ત્યાં તેડી શકતાં નથી, પણ—”

પણ હું એ કેમ ખમું? માદરી સાથવાજાં બધાં ગરીબ પણ ઇજ્જતદાર ને પ્રમાણીક હતાં, અને તેઓનો એ તુચ્છકાર હું કેમ તામોશ કરું? મેં હીંમતથી, તેથી, સફા ના કહી, ને તે બધાં સાંભળે તેમ મોટે સ્વરે કહ્યું, “નામવર ડચેસને અમારી સલામ કેહજો, ને કહેજો કે અમે જઈએછ. અમારે જમવુંજ નથી. અમારે ઘેર જમવાનું છે.”

પેપ્રો સ્ટુઅર્ડ તો ગભરાઇ જાયો ! તે તો દાયું વકાસી અતી હમતાયલો મને જોવા પડયો ! એક ડયુકને ત્યાં અમને ખાણું આપવામાં આવે એ તે ગરીબ હમકને મનથી એટલું માન હતું કે તે તો જાણે માત્રી બી નહીં શકે. કે ખરેખર મેં એ ડયેસની માંગણી આહાત્ર રાખવા ના કહ્યું હતું !

પેલાં બધાં સમજી ગયાં. તે લોકે જોયું કે તુમાખી ડયેસે કાંઈ માહું લાગે એવું કહી મોકળ્યું હશે, ને તેથી માહરો કાંદો ખીતી ગયો હતો. તેઓ બધાં ધણી તાણુખીમાં માહરી આસપાસ ફરી વલ્યાં.

“દાર્તો,” મેં તે ઉપરથી તેઓને ઈતેજર બનેલાં જોઇ ખુલાસો કરયો, “ડયેસ આપણને અત્રેથી જમીને જવાનું ઇજન કરેછ, પણ તે કમુલ રાખ્યે તો પાસેના ઓરડામાં આપુને ન્યાત બહાર જેવું જુદું જમવું પડશે. “બેકવેટીંગ હૉલ” જ્યાં બધાં એ નામવર બાંતુનાં ઉમરાવ પરોણાં જમે ત્યાં દાખલ થવાને આપણે નાલાયક છઇએ એવું એમનું માનવું છે, ને તેથી મેં તમારી તરફથી એ ઓફર નામંજુર કરવાની અગત પીછાણી છે.”

“બેશક !” “બેશક !” “સાબાશ છે !” “આફ્રીન છે !” વિગેરે જવાબમાં તે માહરી સાથવાલાંઓમાંથી અવાજો નિકળ્યા, ને વળી થોડીક તાલી બી પડી.

“જેવી તમારી મરજી, મીસ ટ્રેડ્ડ” તે સ્ટુઅર્ડે નમીને કહયું; “હું ડયેસને તમારો જવાબ કેહવશ.”—અને તે ગયો. મેં, અલબત્ત, તે બીચારાંઓને એમ કહીને તેઓની લાગણી દુખાવા દીધી નહીં કે એ અપમાન મને નહીં પણ તેઓનેજ કરવામાં આવ્યું હતું, કેમજે ડયેસે કેહવડાવ્યું તેમ મને એકલીને તો તે મોટા ખાણાંચલા હૉલમાં બેલાવા ખુશી હતી. મેં તો એમજ કહયું કે “આપુને શું કરવા નોકરોની કાસમે એમ અન્નાહેડું બેસી એવાં ઓશ્યાલાંનું જમવું જોઇએ ! શું ખુદાનું આપેલું આપણે ઘેર જમવાનું આપણને નથી મલવાનું ?”—અને પાછી ને પાછી માહરી સાથવાલાંઓ અ માહરા ઈરાવ માટે પોતાની આહાલી ને ખુશાલી મને કહી સંભળાતી, એટલે તે પછી અમે ત્યાંથી બહુ ઈયું નીચું કરીને જતાંજ રેહવા તૈયાર થયાં.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

પણ એટલામાં તો સ્ટુઅર્ડે ખારણું પાછું ઉંધાડયું ને ડયેસ પોને, હરબર્ટ, ડયુક અને મી. પીસબ્રોસમ હાંફલાં ફાંફલાં અમે હતાં ત્યાં દોડી આવ્યાં.

“વાહલાં મીસ ટ્રેડ્ડ,” ડયેસે કાંઈક લાગણીથી કહયું, “સ્ટુઅર્ડે તમારો આવો જવાબ લાવી આપવાથી અમે બધાં ધણાંજ નાઉમેદ થયાંછ. એમ કાંઈ હોય ? તમારે બધાંએ જમીનેજ જવું પડશે.”

“અમોને માંફ કરો, ચૉર એસ,” મેં જીજ્ઞાસથી કહયું. “અમે એજ તમારાં ફ્રેન્ડો ને કુટુંબનાંઓ સાથે નાટક કરવાને વારને પુરતાં ઇજતદાર માલુમ પડ્યાં, ને તે મતલબ પુરી થઇ એટલે તમે સાહેબો સાથે એક સુદરે જમાને વારને અમે નાલાયક કઇ કાસમે ઈચ્છ્યાં હોઇશું તેજ મને તો સમજ પડતી નથી ! નાટકનું નામ બદલામ થયલું છે—ને તેમાં

ધણાં અનીતીમાન આસામીઓ થાય છે એ હું ના કહેતી નથી, ખાંતુ, પણ ઇનેસાદથી વાત થવી જોઈએ. શું તમારા ઍરીસ્ટોક્રેટીક (મોટે ઘરના) વર્ગમાં એવાં અનીતીમાન કોઈ થતાંજ નથી? અહીં લાવવા જોગાં ઇજ્જતદારોને એકઠાં કરવાનું તમે નામદારે મને સોંપ્યું હતું, ને જે લોક સાથે હું શરમાયા વગર હીંમતથી ભેલાઈ શકું તેઓને એ અપમાન થાય તે મનેજ થયલું હું સમજું છું.”

ડ્યેસ તો આ માહરા થયરાવાથી, મેં જોયું કે, ખરેખર દંગજ થઈ ગઈ. હું ધણા ઉત્સાહથી એ બોલી હતી, અને તેના અરાજ સાંમે અવાજ ઉઠાવેલો સાંભળવાની તેને તમેહજ નહીં એટલે તે ધણી ખોખરી થઈ.

“મીસ ટ્રેફર્ડની તકરાર તદ્દન ખરી ને વાજખી છે, મમા,” હયાં હરખઈ વળી વચ્ચે પુરાયો, —અને તે ચહેરામાં ઉરફરાધને ગુસ્સાથી બધો લાલ થઈ ગયલો દેખાતો હતો ! “મેં એ લોક સાથ પાર્ટ કીધો કેની ? ગમે તો મને એ લોક સાથ જમવા દેઓ ?”

“પણ તે કંઈ અને ? બેવકુફ ધધેડો છે ?” ડ્યુક ખીજવઈ ઉઠ્યો; “આપુને મીસ ટ્રેફર્ડનાં કાંઠાં વાંચો છે જે તેની વાત ? એવણુ એકલાં જો આપણી સાથે “બેકવેટીંગ હાઉસમાં” આવે ને જમે તો——”

“કદી બી નહીં, માહરા લૉડ,” મેં વધતા ગુસ્સાથી કહ્યું, “અને હવે અમોને રગ્ગ આપો.”

“મીસ ટ્રેફર્ડ, હું ધણીજ દીલગીર થાઉંછ,” ડ્યેસે કાંઈક લાગણીનાં અતવતથી કહ્યું. “તમે બધાંએ આટલી બધી તરહી લઈને અત્રેથી જમ્યા વગર નહીંજ જવું જોઈએ. જે અમે જમશું તેજ બધું——”

“નહીં, ખાંતુ, નહીં, અમોને માંફ કરો ને જવા દેઓ,” મેં માંગી લીધું—ને પછી માહરાં ફ્રેડસ તરફ ફરીને વધાર્યું, “ચાલશોજ ?”

તેઓ, એ ઉપરથી, ગરોગર ચાલતાંજ થયાં, ને ડ્યેસ નાચારીની અદ્દથી પાછળ પડી. તે હવે દુરથી, રીસાયલાં જેવાં ડોકાંના લેહકા ફરીને, અમોને બધાંને ઠંડું નમીને જતી રહી.

“બચ્ચા, તું તો કંઈ બોલ ? ઉખરા જેવો ઉંમો રહ્યોજ તે તું તો કંઈ મીસ ટ્રેફર્ડને સમજાવ, ખોસામ !” ડ્યુકે હવે પોતાના રાઉસ દોરતથી દાદ આહી.

“હું, માહરા લૉડ ?” તે ઓઢાંણીએ ગભરાઈને કહ્યું, “એમાં હું શું બોલું ? એમાં હું શું સમજું ? બે ઘોડાઓ વચ્ચે હું એક ધધેડો——” અને એવુંજ કાંઈ બોલતો તે પણ ડ્યુક સાથે ડ્યેસની પુકે ચાલતા થયો. મારકીસ, તોપણ, તેઓના જવા પછીની હજી થોખ્યો.

“હું ધણુંજ દુખ પામુંછ, મીસ ટ્રેફર્ડ, તમને એમ બધાંને માંડું લાગવાથી,” તેણે ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું; “જેવ ખતમ થતાં મને યાદ થઈ તેથી હું મમાને પુછવા દોડ્યો કે તમે બધાંઓને બી સાથે જમાડવાની જાડવણુ રાખીજ કે નહીં, ને એવણે જુદી દેખણની વાત કીધી ત્યારે મને એટલો ખરાં દીલનાં ગુસ્સો——”

“માહરા હોડ, એ બધી બેદાયદા વાત છે,” મેં ખાત્રી આપી, “મગર તમારી એટલી બધી અમારે વાસ્તેની દીલસોજ લાગણી ને કાલજી વાસ્તે અમો બધાં અંતકરણથી તમારાં આભારી છીએ.”

એ ઉપરથી મારકનીસ ધણુંજ દર્દમંદ દીલે અમોને છોડી ગયો, ને પછી અમોએ ચાલવા માંડ્યું. બીજાં બધાં તો ઉતરી ગયલાં હતાં, અને હું ને નોરમનવાલાંજ જે પાછા હતાં તેઓએ હવે નીચે જવા માંડ્યું. એમ કરતાં જ્યારે અમો મોટી ગલ્લી પરથી પસાર થતાં હતાં ત્યારે સાંમી બાજુથી પેલાં બધાં મોટરાંઓ બેંકવેટીંગ હોંઝ તરફ જમવા જતાં હતાં તેઓને અમે જોયાં. લેડીઝને બધા જેટલે હાથ આપી લઇ જતા હતા, અને એક પછી એક પસાર થતાંઓમાં મેં પેલી લેડી સીસીદયાને જોઇ. તેની સાથે હરબટ નહોં હતો—કાઈ બીજોજ હતો, ને તેણે દુરથી બી મને જોતાં માથાંનો એક એવો જણકો કાપો કે મને ખરે-ખરે ધણી ગમત મલી. મેં, એમ છતાં, દેખીતા તુચ્છકારતું હસવું માહરા હોડપર પ્રગટવા દઇ તેણી તરફ એવી તો રવેસે જોયું કે તે જરા અજબ થયતી દેખાઇ, ને પછી તો અમો પાસ થઇ ગયાં. પેલી માહરી બીજી જીવેજાનની સડી—મંગલસુરત લેડી મેનગોલ્ડ—તો કંઇ નજરે પડીજ નહોં.

વળી નીચે અમારી ગાડી આગલ મારકનીસ હરબટ ઉભેલો હતો. તેણે મને અને મીસીસ નોરમનને હાથ આપી ગાડીમાં બેસાડ્યાં, ને ફરી ફરીને પોતાનો મોટો બેઠ જાહેર કર્યો—અને પછી અમારી ગાડી ઉપડી અઇ.

બીજે દાહડે ડ્યેસને ત્યાંથી હું ધણી અજબ થઇ ગઇ એટલી મોટી એક રકમનો માહરી ફેવરનો એક આવ્યો, જેમાંથી માહરે પેલાં બીજાં માહરાં સાથીઓને ઠરાવ મુજબની તેઓની શી આપવાની હતી, જે આપતાં બી મેં જોયું કે માહરે વાસ્તે એક ધણી મોટી ધર-ખમ રકમ ફાજલ પડવાની હતી. વળી સાથે એક સુંદર કારીગરીના શેબીતા બાકસમાં એક હીરાજડીત બ્રેસલેટ હતી, જેના હીરા એટલા તો દેખીતા આબદાર અને કીંમતી હતા કે જાણે તે જોતાં માહરી આંખ તે પર થડી શકી નહોં, અને તેની જોડે તે બાકસમાં મુકેલી કાપલી પર એટલાજ બોલો હતા—

“મીસ ટ્રેફર્ડને, તેઓનાં હુજરમંદ કામની મોટી વખાંશમાં ડ્યેસ આંધ આરલી તરફથી ધણું હેત ને માન સાથની લેટ.”

એક મહીનો એ પછી ગમડી ગયો, ને એ પ્રાઇવેટ ટીએન્ડ્રીકસની વાત તો જુલાઇ બી ગઇ. જુલીનાં લગનને એ વખતે ત્રણ માસ પુરા થઇ ચુક્યા હતા. એ દરમ્યાન મને વાહલા હરીનાં અનેક કાગલો આવ્યાં હતાં, ને તેમાંનાં છોકરાંમાં તે મને ધણી ધીરજ આપતો હતો કે તેના શેઠ મી. બેકડોનેલ્ડે તેનાં કામથી રાજ થઇ તેનાં કારખાનાંમાં તેને હેડ ફાર્મનની મોટી જગ્યા આપી હતી, ને તેનું કામ તે હવે તઢન ખરાખર સહમજી થયલો. હાવાથી ધણું સરસ ધીકતું ચાલતું હતું. તેને હવે એજ નોકરીમાં હજી વચવા ને આપાદ થયતી ધણી ઉમીદ આવતી હતી, પણ દુખ માત્ર માહરાથી અલગ ને છુટો રહેતું પડવાનું હતું. તે પોતાની

મેહેરબાન માતાનાં મોહોતનો હજી બી કાગળોમાં ઘણો ગમ કરતો હતો, મગર શર્ણગિત તામેશ્વરીથી ખુદાની એ મોટી મરજીને તે બાધીન થતાં શીખ્યો હતો, ને હું, લેથી, તેને અવારનવાર બેવડી હૈયે ચઢતી હતી.

મેં, અલખત, એ કાગળોનાં ઘણાજ ધીરજ મનાવનારા ને હીંમત આપનારા જવાબો કર્યા હતા—જેકે નાટકના માહરા ધંધા માટે, અજ્ય નેવું કે, હજી બી તેને માહીત કરવા જેટલી હીંમત હું જમા કરી શકી હતી નહીં. તે તો તેને રૂઝ સમજવીને કેહવા જોગીજ વાત ધારી તે બાબે મેં હજી બી એ વાહલાને કશોજ ચેતાવ્યો નહીં.

હવે એક રાત્રે નાટકમાંથી ફારેગ થઇને ઘર આવ્યા પછી હું ઉંઘાયલી હતી ત્યારે વળી પાછી માહરા ઓરડામાં કોઇ હોવાની પેલીજ શીકર કરાવનારી લાગણી, જે કબેર ને લેડી લીલાને લગતા ભયભીત સ્વપ્નાઓની જોડેજોડ મને થોડુંએક પર થઇ હતી તે, અચ-ખુચ પાછી થતી જણાઇ! એટલુંજ કે આ વખતે તે બીહીકરાવનારા સ્વપ્ના મને થયા હતા નહીં. હજી હું ઉંઘમાંજ હતી, પણ તે છતાં મને મજબુતીથી લાગ્યું—જેમ આગલ તે રાત્રે લાગ્યું હતું તેમજ લાગ્યું—કે હું સુતી હતી તે ઓરડામાં કોઇ હતું, અંતે જેકે હું ધારા મુજબ બતી ખુજવી નાખીનેજ સુવા ગયલી હતી, તો પણ માહરા ઓરડામાંની વચમાંની ટેબલ પર એક બતી બી પણ હાલમાં બઝતી હતી. આથી મેં ઉંઘમાંજ થોડી જાગવાની જેહમત કરી, અને હું જાગી તો મેં શું જોયું?

જુલા માહરાં બીજાણાં કને ઉભેલી હતી! તે પોતાનાં ધીત્રાં બેદાદ નાઇટગાઉનમાં લપેટાયેલી હતી, ને બાજુ ઢગલો થઇને વેરવાર તેનાં ખમાં પર પડેલા હતા. વચમાંની ટેબલ પર ખરેખર એક બતી બલતી હતી.

એ શું? એ શું જુલા હતી કે જુલીનો છુત? તે અમો લોક ડીએટરમાંથી આવવા પછી અમારી સાથ હંમેશ મુજબ ખાઇજમી હસીઓલીને સુવા ગઇ, અને હાલ એટલી રડ-મસ આવી મોડી રાતની શીદા શાંતીમાં છુતની અદાથી બમતી અત્રે કેમ ચાલી આવી હતી?

મેં હજી અરધીજ ઉંઘમાં ઘડ્યાલ જોયું તો ત્રણ ને દસ થયેલી હતી, અને ત્યારે એવી મોટી રાત માટે માહરી ખાત્રી થતાં, ને માહરી સમક્ષ રડતી ઉભી હતી તે ખરેખર વાહલી જુદ્યાજ હતી જેમ જેઠ લેતાં હું એકદમ પુરતી સજ્જત થઇ ને બીજાંણાંમાં ચમકી ઉડી.

“ઓ જુલી ડીઅર, શું છે?” મેં તેને હેતથી પાસાંમાં ખેંચી લેતાં પુછ્યું—અને ત્યારે જવાબમાં પોતાની ઉભાતી છાતીને આંસુઓથી ખત્રાસી આપતાં તે ફક્ત એટલુંજ બોલી શકી, “ઓ અંજન, હું શું વુંને માહરાં મોટાં દુખની કાંઠાંણી કેહું?”

તે એ કોઇ કાંઠાંણી જે હોય તે મને કહેવાજ દીરની રીતે અત્રે આવી હતી. તેને ઉંઘ આવી નહીં હશે, ને તેનાં મનપરનો બોબો જરામી હઝકો કરવા પોતાનું દુખ મને કહી દેવાનો તેને જુરસો થયો હશે, જેથી તે બતી લઇ માહરા ઓરડામાં ચાલી આવી હશે; અન, એમ છતાં, મેં જાગીને તેને માહરાં પાસાંમાં લાગી તેનાં એ કોઇ દેખીતાં મોટાં દુખનો બાએસ પુછ્યો ત્યારે તે બાપડી મુતજગ કહી શકી નહિ, તે માહરી છાતીમાં માથું

છુપાવી આંસુઓનો એક દરવાવ રડી, અને એ બધી છોકરીની એવી તે શી આકૃત હશે તેની શીકરથી હું પોતે બી ખરેખર ઘણી બીહીધી ને ઘણું દુખ પામી. એ તેના પર નવું અથવા નહીં ધારણું દુખ થું આવ્યું હતું? તેણે થું નવું જાણ્યું હતું? તે થું દરવાદ કરવા આવી મોડી રાત્રે ઉંઘ વેચીને અંત્રે આવી હતી?

પ્રકરણ ૪૨ મું.

મેં તેને રડવા દીધી. એ જરૂરનું હતું. તેની બરાબ રહેલી છતીને મોકલાસ થવા વના, મેં જોયું કે, તે બોલી શકવાની નથી, જેથી મેં તેને પેટમાં આંખી પસવારી અને રડવા દીધી. “પણ મને કેહ તો ખરી, જુલો ડીઅર, કે એવું તે છે થું?” અંતે રડી રહીને તેને થોડીક શાંત થતી જોઇ મેં માથાથી ને નરમાસથી પુછ્યું.

“આસ્તે, ઍલન ડારલીંગ,” તેણીએ આંસુઓ તુછતાં કહ્યું. “પાસેના રૂમમાં મમા પપા સાંભળશે તો બીહી જશે ને દોડી આવશે. તું જાણેછ—ત્રણ વાગી ગીયાછ!”

“અને તું ત્યારે હજી સુધી સુતીજ નથી?” મેં ધીમે સહાદે અનન્ય થતાં શીકરમંદ પુછ્યું.

“એક જરા આંખસે આંખ માહરી તો લાગી નથી!” તે બાળાએ કકઝાતથી કહ્યું. “મને ઉંઘજ કાંઠાં બહીછ? હું આજેજ આવે એકરાર હાલે જાગુંછ એમ થોડું છે જે તેની વાત?”

“પણ એટલું બધું તે છે થું?”

“ખરેખર તો કંઈ બી નથી, ઍલન, સિવાએ મને જરૂપા થયલા માહરી સરથામ બોહારી ને ખરાબીના મજબુત વેહેમો,” તેણીએ સમજાવ્યું; “હજી એ વેહેમને પુરવારી મલવા જેવું કશુંજ થયું નથી, મગર મને મજબુત વેહેમ પડી ચુકયોછ, એટલે એ વાતની શીકર માહરૂં હૈયું કોરીને ખાઇ જાએછ. મેં દીસની લુખ ને રાતની ઉંઘને છેલ્લી સલામ કરી દીધીછ, ને હાલ ઘણું થયું મને એમજ લાગ્યા કરતુંતું કે તુંને કે કોઇને બી માહરાં મનનાં એ જાલીમ દુખની વાત વિશ્વાસથી કહી દેવશ નહીં તો હું જરૂર ઘેટી થઇ જવશ!”

“પણ તુંએ કાંય નહીં જોવો એ વેહેમ તુંને જરૂપા થયો કે માહરી આગલ વાત કીધી? થું તુંને માહરા પર વિશ્વાસ નહીં આવ્યો? એમ તો આજેજ બી એએક મહીનાની વાત પર એજ રીતે હું ઉંઘાયલી હતી ત્યારે તું એએક વાગતે રાત્રે માહરા ઓરડામાં આવી ગયલી —”

“ઓ, તું જાણેછ થું હું તે રાત્રે આવી ગઇતી તે?”

“માહરી તદન ખાત્રી નહીં હતી અત્યાર તક કે તે તુંજ હતી, કેમજે હું જાગું તે આગમથ તો તું પાછી સટકી ગઇ હતી; પણ હવે આજે જાગતાં સાથે તુંને જોવા પછી મને

ખાત્રી મહેલ કે તે રાત્રે બી માહરા ઝોરગામાં આવી ગયલી હુંજ હતી, ને મેં ધાર્યું હતું તેમ તે કાંઈ બીહીધરાવનારો જુદો સ્વપ્ન નહીંજ હતો.”

“હા, હુંજ હતી, વાહાલી બેહેન,” જુલીએ ખુલાસો કર્યો. “જે આજે રાત્રે મને થયું તેજ બધી લાગણી તે રાત્રે બી એ મહીનાની વાત પર મને થઈ હતી, ને હું તુંને માહરા એ જાલીમ વેહેમની બધી વાત કહી દેવા આવી ખરી; પણ તું જાગી એટલે ખુદ જાણે કેમ—માહરી હીંમતની ઝોટ થઈ ગઈ. તુંને વટીક માહરા તે ડામણા વેહેમ જાહેર કરવાની હું હીંમત જમા કરી શકી નહીં! તું મને હસી કહશે એમજ મને કંઈ લાગ્યું, ને તેથી તું જાગી ઉઠે તે આગમય હું એવકુદ જેવી માહરા ઝોગડામાં પાછી નહાસી ગઈ.”

“કેટલી બધી એ ત્યારે તારાં મનની નયલાઈ, જુ,” મેં જરા ઠપકાથી કહ્યું. “ચાલ, કંઈ નહીં. એવું તે શું છે? મને કેહે? તુંને શું માહરામાં વિશ્વાસ નથી? હું કાંએ તુંને હસી કાઢાડું વાર? હું તુંને ઝોલખુંજ. કાંઈ બી ખરેખર ગંભીર વેહેમ ખાવાને તુંને કારણ નહીં મલે ત્યાં વેર એટલી બધી તું તારાં મનથી અસ્વસ્થ થાએજ નહીં એ વાતની મને ખાત્રી છે.” —અને જુલી માહરાં એમ કેહવાથી દેખાતી રીતે ધણો સધ્યારો પામેલી દેખાઈ.

“મેં તુંને કહ્યું નથી, ઍલન ડીઅર, કે હું એક માતા થવાની હાલતમાં છું,” હવે તેણીએ ખુલાસો કર્યો, “અને અરે, તું ખ્યાલ કર, બેહેન, કે એ કંઈ માહરા પર જેવી તેવી વીપત છે કે હું માહરા ઉમરાવ ધણીની ખરી હકદાર પરણેતર છતાં માહરી એ નાજુક સ્થિતી લોકો જેવા કે જાંલુવા પામે તે આગમય મને નહાસીને માહરાં મુરખીઓતું ધર છોડી ફરજ્યાત કાંઈ ગરગામડે જતું રેહવું પડશે, અને માહરી છાતીમાં પોથાતું આળક કાંઈ નામોશીતું નેરેસ્ટ પરીણામ હોય તેમ, માહરાં લગન છુપાવાની મને થઈ પડેલી ફરજને લાંબે, માહરે તેને છુપાવવાનું જનમ આપવો પડશે?”

“એ ખરેખર ધણું દુખની વાત છે, જુ ડીઅર,” મેં રેવન્સકલીફ પર મને ઉભરી આવતો માહરો ગુસ્સો દર્શાવીને કહ્યું. “હું તો કેહવા ચાહતી હતી કે એમાં બલાં મી. ને મીસીસ નોરમન પણ જોડાએ એવી દાનાઈ કે દુરઅંદેશીથી મુતલગ વસ્ત્યાંજ ન હતાં. તેઓએ એ છુપ્યાં લગન વાસ્તે એકમત થવા આગમય આએ પરીણામની શીકર કરવી ને રાખવીજ હતી. વાંચનાર યાદ કરશે કે મને તો અવગતીજ એ વાહીવાત કરાવ જરા થઈને ગમ્યો ન હતો, પણ માહરો એ વાતમાં અવાજજ હોય નહીં એમ જાંણી હું ફરજ્યાત ચુપ રહી હતી. એટલા વાસ્તે હાલ આએ ધણો શુંચવાવનારો સંજોગ ખરપા થયલો સાંભળી મને તે બોલવાયજાં મા ખાપ પર તેમજ ગેરસમજ રેવન્સકલીફ અને ખુદ જુલી પર વટીક એવી અયોગ્ય ખંદોખ-સ્તીઓથી સંતોષ પામવા વાસ્તે ગુસ્સો તો ધણો આવ્યો, પણ હું શું બોલું? કેમ બોલું? હવે તે બોલવાથી બી શું સાર્થક થનાર હતું? એ શું જુલી ફરયાદ કરતી હતી તેમ એક જેવી તેવી મુશ્કેલી ને નામોશી હતી કે એક હકદાર ધણાણીને પોતાની નાજુક સ્થિતી છુપાવા આવી હાડમારીભરી ને શરમભરેલી નહાસમાગ કરવી પડે?”

“એ ખરેખર ધણું દુખની વાત છે, જુલી ડીઅર,” મેં તેથી મુશ્કેલીથી માહરો રોષ સમાવીને તેને ધીરજ આપતાં કહ્યું, “પણ તારા ખાવદે સમજાવ્યુંજ તેમ હવે નવ દસ મહીનામાં તો એ લગનની વાત તેવણુ હીંમતથી લોકોમાં જાહેર કરી શકશે—”

“હા, પણ તેટલાં તો હું માતા થવશની?” જુલી ખીજવાતથી ચીચવાઈ. “ખીજ એક મહીનામાં તો એ મુશ્કેલી બરપા થશે, ને એક માતા થવાની માહરી બધી ખુશાલી માહરી વગર કારણની નામોશી ને જગની લેઆનતના દીલ ધુળવનારા ખ્યાલોમાં દુમી જાએછ. વળી તું જાણેછ—એવણે અમારાં લગનની સરટીરીકેટ વટીક હજી આજના દાહડા સુધી અમેને આપી કે બતાવી નથી!”

“નહીં?” મેં ગુસ્સાથી ને અજબખીથી પુકાર્યું.

“નહીં.”

“પણ તાહરા બરથારની પોતાની પાસ તો તે સરટીરીકેટ હોશે કેની?”

“મુશ્કેલજ તેજ છે તો.” જુલીએ દુખ પામીને કહ્યું; “તેવણ કહેછ કે પાદરી કૉફ્ટ ધણી ઉતાવલમાં હતો તેથી તેની પાસે ને સહી કરાવી લેવાનું તેવણને ધ્યાન નહીં રહ્યું.”

“પણ તેનો શું મુજકો?” મેં તકરાર ઉઠાવી, કેમજે મને એ લગન થયાં ને થયાં ગંભીર વેહેમ પડ્યો હતો (કે જે વેહેમની મારી તદ્દવાશ કરવા હું ઠેક એંબલડનનાં ગામ સુધી એકલી છુપાછુપ જઈ આવી હતી) તે બધી યાદ થતાં વળી નવેસરની શીકરો માહરામાં પણ સજીવન થઈ. “તેનો શું મુજકો છે? એવણે પગીથી કાંય નહીં સરટીરીકેટ મંગાવી લીધી હશે? સરટીરીકેટ વગર કેમ ચાલે? લગન ખરાં ને હકદાર છે ને એક સાચા પાદરીનાં તે કાંધેલાં છે તેની એવી એક સરટીરીકેટની ગેરહાજરીમાં પુરવારીજ તાહરી પાસે શું છે?”

“ધુલ ને પથ્થર છે.” જુલિયટ ખીજવાઈ. “એવણને યાદ કરાવતાં કરાવતાં હું મરવા પડી, ને દર વખત એમજ કહે કે હું જુલી જમા કરુંછ. મને ધુજરાં એ લાગેછ કે મમા પપા બી હજી જાણતાં નથી કે સરટીરીકેટ નથી, ને મેં અત્યાર સુધી એ વાત એ લોકથી છુપાવાની નાદાંની કાંધીછ એમ પપાડીયર જે જાણુશે તો મને જીવથી મારી નાખશે!”—અને વળી તે ગરીબ નિર્દોશ છોકરી હીંમત હારી રડી પડી.

મેં તેણીને દીલાસો આપ્યો ને પેટમાં ચાંપી.

“પણ તું પોતે કાંએ નથી લખતી?” મેં વળી તેનાં મનનું સમાધાન થતાં સવાલ કર્યો; “તુંને લખતાં નથી આવડતું? એમાં મુશ્કેલ શું છે જે? મી. કૉફ્ટને નામે એંબલડનનાં દેવલને શીરનામે એક કાગલ લખીને સરટીરીકેટ મંગાવી લેતી?”

“આજે તેજ વાતનો અમે વરઝેયર વચ્ચે ધણો મોટો ઝઘડો થયો,” જુલીએ જવાબ કર્યો; “અમારી વચ્ચે લગન પછીનો એ પેહેલ્લોજ ઝગડો થયો, ને ક્રેડરીક રીસાઇને ચાલી ગયા. ઓંબલન, મને કેવું દુખ થાએછાં હું શું તને માહરાં દુખની કાંઠાંણી કેહું?”

“પણ શું સહા ના કહી જે તાહરે બી નહીં લખવું?”

“એમજ. મને કેહ જે ખજરદાર કાંઈ બી કારણથી કાંઈને બી એ વિશે તેં લખ્યું કે કહ્યું તો! અને તેથી મને ધણો ખીજવાત લાગ્યો. મને કેહજે તું લખે તો મી. કૉફ્ટ માહરે વાસ્તે શું કારે? પણ એવણ એટલો ખ્યાલ નથી કરતા કે આદમીની દેહ છે—કાંઈ ઉઠીને કૉફ્ટ મરીજ ગીયો તો માહરાં શું ફેજ થાય?”

“ખરી વાત છે,” હું તરત એકમત થયું. “તું એમ કર, ડારલીંગ; કાલે જ્યારે ફરીક આવે ત્યારે જરા તું વધતું માથું ફેરવીનેજ વાત કર. કન્યો કરવાની કે તેમને ઉશ્કેરી મેળવાની જરૂર નથી, પણ જો કામળ હજી બી નહીંજ લખ્યું હોય તો તું ઠેરાવથી કેહ કે લખવુંજ પડશે અથવા તો તને લખવા દેવુંજ પડશે.”

“અને તદ્દન ફટાંઉં થઈને ચાલીજ નશે તો?” જુલીએ દીસ્તી રીતે ધ્રુજતા અવ-
યવોથી કહ્યું; “ઓ ઍલન, હું કેમ માતું કે એવણુ દગો કરેછ! દગો કરે એવા તો નથીજ! આવા હેતવંતા, આવા બલા, માહરી સાથ એવો નીચ ને બચકાર દગો રમીજ કેમ શકે? તું શું ધારેછ, ડીઅરી? તું કણી સમજી છે. તુંને પોતાને શું લાગેછ? તાહરં પોતાતું ખરેખર શું મત છે?”

“હું બી માનીજ નથી શકતી કે એ જવાન ઉમરાવ એટલી હદ સુધીનો નીચ કે દમલખાજ થાય,” મને પાછો ઘણો ગંભીર વેહેમ પડી ચુકેલો છતાં તે બલી છોકરીને ધીરજ મનાવા ને હીંમત આપવાના હેતુથી મેં ફેરવી તોલી કહ્યું; “એમ મનાયજ કેમ? એવણુ સ્પેશલ લાઇસન્સ મેલવીને એક ખરા પાદરી પાસ લગન કરાવ્યાં ત્યારે દગાની શીકર રખાયજ કેમ?”

“હા, એમજ! એમજ!” દુખતું આદમી આતુરતાથી શીણુને વળગવા ફાંફાં મારે તેમ ગરીબ જુલીએ એ સધ્યારો ઝટ પકડી પાડતાં કિનાવલથી ને ઉશ્કેરણીથી કહ્યું.

“એમ છતાં,” મેં સમજાવ્યું, “મેં તને કહ્યું તેમ હવે તું જરા મજબુતીથીજ કામ લેજે, ને જરા બી નભરક્સ થતી ના. તું ફ્રાઈટ મરી જવાની બીહીક અતાવે છે, પણ—પણ આપણે અધાં ખાફા માનવીઓ છઈએ. એક ઠોકરમાં પાલાડ જેવાં આસામીઓ નહીં મનમાં—નહીં ચીતમાં ને ખલાસ થઈ જાયછ, તો પછી ખુદ લૉડ રેવન્સકલીફને બી વાસ્તે આપણે તેજ શીકર કાંએ નહીં રાખ્યે? ખુદ એના સો વરસના આવરણ કરે ને તુંને જનમ નીબીને એ સુખીજ કરે એ માહરી તો દીશેજાન દુઆ છે, પણ ધાર કે કાલ કલાંણી ખુદ ન કરે ને એવણુનેજ કંઈ કશું—”

“ઓ, તેજ તો માહરી બી રોજની શીકર છે, ઍલન!” જુલ્યાએ ઉશ્કેરણીથી જવાબ કર્યો; “તું કહેછ તે તદ્દનજ ખરું છે. આએ તો માહરે વાસ્તે દરયો તરી આતીને ખાડીમાં દુખી મરવાની વાત થાએછ. મેં બલા બલાને થોડકે માર્યા ને રોજપર અંતની બડી વેર માહરી પાક ઇજ્જત સાચવી હું શુધ્ધ રહી, અને તે છતાં જોની—આએ થાએછ તો લોક માનેજ કેમ જે હું હકદાર પરણેલી છઉં? કંઈ નવું જીવતું થાય તો માહરાં અચ્ચાંની ખુન્યાદ પુરવાર કરવા વાસ્તે માહરા પાસ આધારજ શું હોએ?”

મેં, મગર, તે ધીરજ ખોલી દેતી બાળાને શાંત કરવા રાતોવહી જે બન્યું તે સમ-
જાવ્યું, અને અંતે મેં સુચવ્યું હતું તે રીતે કામ લેવાના ઠરાવ સાથ જુલી છોક સહવારં થવા આવતાં, થોડીક ધીરજ પામેત્રી, પોતાના ઓરડામાં સુચ ગઈ. મરીમ તે! હું તેના વાસ્તે માહરાં મનથી એકલી પડ્યા પછી ધુન્યાં વના રહી નહીં, અને એક મોટા લૉડના

વેહેવાઇ થવાની ઉલટમાં દાહ્યાપાકા મીઠા નોરમન પોતાનાં બચ્ચાંનાં ભણાં વાસ્તે જોઇતી સંભાલ રાખવામાં સંખ્ખત થાપ ખાઇ ગયા તે વાસ્તે માહરા ઝોરડાનાં એકાંતમાં તે શાંત રાત્રીએ હું અફસોસ કરવા વના રહી શકી નહીં.

મગર પાછું અને પાછું, વધારે વિચાર કરતાં, મને મજામુતીથી લાગ્યું કે દગોજી હતો. દગો નહીં તો શું? એક પ્રમાણીક મહરથ તરીકે કેમ નહીં તે લોડ લગનની સરડીશીકેટ મંગાવી લેતો હતો? ધારા પ્રમાણે લગનને દાહડેજ તેણે તે લઇ લેવાની હતી; તેમાં ક્રાફ્ટની ઉતાવળનું અને વીસરી જવાનું બાંધાંજીનું કેવું હોય? ગમે તે હોય, પણ જો રેવન્સકલીફ એક બે દહાક્રમાં સરડીશીકેટ નહીંજ મંગાવી આપે તો મેં પાછી એંબલડનનાં ગામડાંમાં મી. ક્રાફ્ટને પોતે મલવા જવાનો મનથી કસ કર્યો. હું એક વખત જઇ આવી હતી તે જુલ્યા નાહક ગમરાએ તેથી તેને કે કોઇને બી મેં અત્યાર તક કહ્યું ન હતું, પણ એ મને આશરો આપનાર ને કમાઇનું સાંધણુ મેલતી અપાવનાર બેહેન જેવી પર ખુદરતીજ મને ઘણું હેત આવતું હતું, વાસ્તે કાંઇ બી ખુરં થાય તે પહેલાં હું આગલ જઇ આવી હતી તે વાત જાહેર કરી ફરીથી બી એક ફેરો ત્યાં ખાઇ આવવા મેં તે રાત્રે મનથી નક્કી કરાવ કર્યો.

મકરણ ૪૩ મું.

અને બીજી સહવારે અમે એ પછી જ્યારે નાસ્તાપર બધાં એકઠાં મલ્યાં ત્યારે જુલ્હી બાહેરથી તો હંમેશ જેવી શાંત હતી. તેણીએ માહરી તરફ ઘણાં હેસાંનની આંખોએ જોયું કેમજે માહરી કને પોતાના વેહેમોનું ફેન રડવાથી તેની જાતીને દેખીતી રીતે ઘણી ખલાસી મલી ગઇ હતી, અને મેં આપેલી હીંમત ને સદ્વાહથી બી તે ઘણી નીરાંત પામેલી દેખાતી હતી. વળી તેણીએ આંખના એક એસારાથી પાછું માગી લીધું કે તેણીનાં માઆપને હાલ માહરે કશુંજ જાણુવા દેવાતું ન હતું, ને તેઓ તો જમીને પાધરાં રીહીઅરસલ વાસ્તે નાટ-કશાળામાં ગયાં, કે જ્યારે માહરે ત્યાં તે દાહડે કામ ન હોવાથી હું “શોપીંગ” ગઇ. ખરી રીતે તો મને કાંઇ ઘણું જરૂરી ને તાકીદનું લેવાતું ન હતું, પણ રેવન્સકલીફનો જુલ્હીને મલ્લવા આવવાનો વખત થયો હતો, ને તે વરખેયર વચ્ચે કદાપી ટપાટપી થઇ પડે તે વાસ્તે તેઓ ઘરમાં એકઠાં હોએલાંજ ભણાં એમ સમજી હું એ કાંચાંપાકાં બાહણાંથી ઘરમાંથી બાહર પડી.

અને સાફ જ થયું. જરા કસરત મલે કરી હું પાઉંપ્યાદીજ નિકળી હતી, અને બેડફૂડ રકવેરમાંથી કપાટામાં ચાલી જતી હતી, જેવામાં માહરી બાજુમાંથી પેલા લુચ્છા મી. પાર્કસની બપકાબરેલી વિક્ટોરયા ઘસારામાં પાસ થઇ ગઇ. એમ છતાં અમારી નજર એક થઇ એટલે તે વેશથી જતી ગાડીએ નખાવી દઇને તે માહરી પાસે ઘસી આવ્યો.

“ઓહો, એલન ડીઅર, એ શું છે? તું તો જાણું અમો વરખેયરની હસ્તી વગીક લુલ્હી ગેઇછ?” તેણે ઘણાજ એખલાસના ઘરોઆથા કહ્યું—મગર શેકડેડમાં તેણે લંબાવેલો હાથ મેં લીધો નહીં, અને તેના સમક્ષ હું ગુસ્સાથી લાલ થયતી ઉભેલી હતી તે જોઇ તે દાસ્તી રીતે ગમરાયો, પણ ઝઠ પોતાનાં મનનું સમાવાન કરી લઇ તેણે જરા દમામનાં તોરથી કહ્યું, “કેમ શું છે, માસ પરસી? કંઇ અમારી સાથ ગુસ્સે છેઓ?”

“માહરં ગુસ્સે થવાનું કારણ જો તમે ઉપરના બધા આરોપો રજુ કરીને હું કેલવસ તો તમોને બન્ને માહરી સાંમે ઉભા રહેવાનું બી બારી પડી જવાનું છે, મીઠા પાકંસ,” મેં મોટા થરસાથી કહ્યું—અને મેં જોયું કે પાકંસ તે સાંભળતાં એકદમ છેક હોઠ સુધી શીકકો પડ્યો !

“પણ તે—પણ તે કેહોની, બોલોની, એટલું બધું તે છે શું ? અમે તો કંઈ જાણતાં બી નથી !”

“તમે જાણોછ,” મેં બાર નાંખીને કહ્યું. “તમારો ગમરાત પોતેજ તમોને લખાડ જાહેર કરે છે. માહરી સાથની તમારી બધી દગલખાજી તમે પોતે નહીં જાણો એમ શું કંઈ મને સમજવાની તમે હીંમત કરી શકશો ?”

પાકંસ બની શંકે તો હજી જ્યાંદા શીકકો પડ્યો ! તે ખરે મને ધણોજ ગમરાયલો દેખાયો.

“હું વિનંતી કરુંછ કે મને જે હોય તે કેહો કે હું તમારાં મનનું સમાધાન કરું,” તેણે બીહીને લગભગ કાકલુદીથી માંગી લીધું.

“તમે પેલા કમીના કહેરના હાથમાં મને સપડવાનું કાવતરું રચ્યું,” મેં દરેક બોલ પર બાર નાંખી કહ્યું; “એક નહીં પણ બધે મરતખા !”

મગર એ આરોપ સાંભળતાં સાથે—મેં કાંઈક અન્યથા વચ્ચે જોયું કે—જાણે તે લુચ્છના જીવમાં જીવ આવ્યો હોય તેમ તેનો ગમરાત સમી ગયો, અને તેના ચેહરાપરનો શીકકાજી હડી ગયો ! હું ધણી હેરત થઈ. શું તે નિર્દોષ હતો, અથવા એ મેં રજુ કરેલા આરોપથી બી કોઈ વધારે ગંભીર આરોપ માહરે મોંદે સાંભળવાની તે શીકરમાં હતો ? મને કંઈ સમજાણુ પડ્યું નહીં.

“જો, એ બાઈ,” મને તેણે હવે રોગથી થથરાવતાં કહ્યું, “હું સારાં સાથે સારો છેઉં ને ખુરાં સાથે ઝેરી નાગ જેવો ખુરો છેઉં. મને તાહરો ઉધાડો શતર કરતાં સમાજજો. તું શું એ ઘેલોગાંડો આરોપ રજુ કરેછ તે હું તો કંઈ સમજી બી શકતો નથી, અને મને તેની વીગતો માંગીને સમજવાની પરવાહ બી નથી—સમજ ?”—અને તે આવી જવા કરતો હતો પણ એક ખ્યાલ થતાં વળી થોખીને વધાર્યું, “તું બલે જોઈએ એટલી ગુસ્સે થા, પણ અમોને છેડી મુકતાં કે ગુસ્સે કરતાં ધણું સંભાલજો. અમો તાહરે લગતી એક વાત એવી જાણ્યેછ કે જે જો જાહેર કરયે કેની તો આજે “રાતો ગુલામ”ની લોકામાં જે હોહો ને વાહવાહ છે તે ઘડીની વચમાં ખાકમાં મલી જશે ! એ તો અમે બોલતાં નથી ત્યાં સુધી !”

“એટલે—તમે શું કેલવા માંગોછ ? તમે શું માહરી વાત જાણોછ ? મેં મને શરમાવા જેવું એવું તે શું કીધુંછ જે ?” તેની ધમકીથી સાંમી હવે મેંજ પુત્તી ડરી જઈને ધણા ગમરાતથી તેને પુછ્યું.

“તેં નહીં કીધું” ને તહરાં લાગતાંવલગતાંઓએ. ધણી માહી વાત છે; ધણી બેઠજીતી કરાવી નાખનારીજ વાત છે, વાસ્તે તાહરે અમારા સંભંવમાં તો એનીનેજ આવવાનું છે. તું કોઈ બી આરોપથી અમોને વરા બી ડગવા કે સતાવા હીંમતથી બાહેર પડ, ને પછી જો આજે તાહરી હમણાં બધી લોકામાં લાખની ઘુજીત છે તે ઘડીની વચમાં હું રાખતી નહીં

કરી નાંખું તો ! ”—અને આ બધી નાતરસ ધમકીઓથી મને ગભરાત ને ડરતી મારી ડીધ-મુંદ જેવી બનાવી મેળી તે લુચ્છો ફતેહનું હસતો ને મુછમાં મલકાતો માહરી કનેથી આવતો થયો, ને બાજુમાં ઉમેઝી પોતાની ગાડીમાં યાહોમ જતો રહ્યો.

હું થસ થઇ ગઇ ! એ લુચ્છો શું એ બધું બોલી બકી ગયો હતો ? મને ગુંગલાવીને ચુપ રાખવાની આ એક પોલી ધમકીજ હશે કે તેનાં બાતેનમાં એવી કોઇ બયંકાર સમ્યાઇ હશે ? સમ્યાઇ શી હશે ? શું માહરા જનમને લગતી કંઇ મને શરમાવનારી કે નામોશીની વાત હશે ? માહરં બચપણ કે માહરાં માઆપ મેં જાણ્યાં ન હતાં, કે જ્યારે આ લુચ્છની માતા છેક માહરી અચગીથી માહરા મમાવાજીને ત્યાં રહેલી હતી, એટલે બનવા જોગ હતું કે તે મરનાર કાંઇ જાણતી હોય, ને તેણે આ છોકરાને તે કહેલું હોય ! પણ તેથી બી શું ? માઆપની નામોશી માટે નીર્દોશ બાળ કેમ દોષીત કે જવાબદાર લેખી શકાએ ? આ તો કંઇ તે મને ધુલમાં રગડોલવાનું બસી ગયો હતો, અને ત્યારે, ઓ ખુદા, એવું તે એ શું હશે ?

મગર મેં હીંમત પકડી. કાંએ નહીં આ લુચ્છો મને ડરાવી દમરાવીને ચુપ રાખવા આ બધા ઓરંગાજ ફેંકી ગયો હોય ? અને એજ સંધ્યારો એક ઘડકતાં જીગરે ખરો માની હું તે પછી જે મકસદથી ધરથી નિકળી હતી તે માહરં કામકાજ જરાતરા આટોપી લેવા પડી, અને પછી ધર પાછી ફરી ત્યારે એ કત્તાકથી વધુ હું એ મુજબ બાહાર ગુમરી આવી હતી.

એ દરમ્યાંન રેવન્સકલીફ આવી ગયો હતો, અને તાહલી જીલી હાલ તો વળી ઘણી ખુશખુશાલ હતી. “ફૂડીકે આજે તો માહરં કહ્યું તરતજ માન્યું, એલન ડારલીંગ,” હું જેવી તે જે ઓરડામાં હાલમાં એકલી હતી તેમાં દાખલ થઇ કે તરતજ ઉલટમંદ માહરી પાસે ધસી આવતાં તેણીએ ઘણી ખુશાલીથી કહ્યું. “માહરાં દેખતાં પોતેજ મીઠા કોફ્ટને કામલ લખ્યું, ને લખીને વળી મને વાંચવા આપ્યું.”

“પોસ્ટ કર્યું કે ?”

“નહીં; પોસ્ટ કરવા વટીક મનેજ આપી ગયા ને મેં તને દેખાડવાજ તે બોટી કીધુંછ,” તેણીએ તે રજી કરતાં જવાબ કર્યો;—અને ત્યારે એશક મને બી ઘણી ધીરજ વધી, અને મેં પણ જોયું કે હું ત્યારે તે જ્યાં ઉમરાવને જીડોજ બદનામ કરતી હતી. તે પોતેજ પોસ્ટ કરવાનું કહીને કાગળ સાથે લઇ જતે તો મને કદાપી વિશ્વાસ આવતે નહીં, પણ આ રીતે તે કાગળ લખી જીલીને વંચાવી પોસ્ટ કરવાનું બી ખાસુખા તેનેજ સપુર્દ કરી ગયો તે મને ઘણું જ્યાદા ગમ્યું.

મેં તે કાગળ જોયું. તે ઉપર “ધી રેવરન્ડ મી. જી. સી. કોફ્ટ, એંબલન્ડ, વૅરીક્રાયાર”. એ સરનામું કરેલું હતું, અને નોકરોનો બી વિશ્વાસ નહીં કરવા, હજી મેં કપડાં ઉતારવાંજ ન હતાં એટલે જીલીએ ઘણું ના કેહવા છતાં, હું પોતેજ તે જઈને માહરે હાથે બાજુમાંની એક સખ પોસ્ટ ઓફીસમાં નાખી આવી.

એમ થવાથી મને બી ઘણી શાંતી થઇ. હવેજ મને લાગ્યું કે દરો કરી હતો કે હોવો જોઇએ નહીં, ને મરીજ નિર્દોશ જીજ્યાને માટે હું જે લુજ્યા કરતી હતી તે બધું બેચમું હતું. અલ-

બત ધુળવા જેવું જ હતું. તે એક માતા થનાર હતી, અને જો તે લગન હકાર હોવાની વાત તે જાહેર કે પુરવાર નજ ઠરી શકે તો ?

અને તે કાગળ ટપાલમાં નાખીને હું પાછી ફરી ત્યારે મને કેહવામાં આવ્યું કે માહરા જ્યાં પછી તરતજ મને મલવા આવેલો કોઈ અહરથ માહરી મીલાકાતે આવેલો ખોટી થતો હતો, ને તેને દ્રોઈગરમમાં ખેસાડવામાં આવ્યો હતો.

તે કોણ ? હું અજ્ઞ થતી ગઈ, અને જઈને જોઈશ તો તે પેલા ડ્યુક ઓફ આરબીની કુત્રાં જેવો કમીનો સાથી અને દોસ્ત મી. પીસમ્પ્લેસમ હતો.

તે મને જોતાંજ ઉભો થયો, અને હું એક રાણી હોઉં તેમ મને છેક નાંચો નમીને એક નાટકી ટપતું તેણે “આઉ” કર્યું, કે જ્યારે માહર હસવાનું હું મુસ્કેલથીજ રોકી શકી.

“ખેસો, મી. પીસમ્પ્લેસમ,” મેં કહ્યું; “કંઈ અત્રે તસ્દી લીધી?”

“હા. તમે મને જોઈને અજ્ઞ તો થયાંજ હોશો,” તેણે કહ્યું; “એટલાં અજમ કે જટલું અજ્ઞ કોઈ એક તુડાંની ધવેડાને તમેલામાંથી છુટીને પોતાની તરફ ધસી આવતો જોતાં થાએ તેટલાં અજ્ઞ; નહીં વાઈ ? હે—હે—હે ! મગર તમે સાહેબ જાણો કે હું કોણ માનવંત આસામીતાં કુટુંબનો ઘેરીતોઆરીતો દોસ્તાર છેઉ—”

“હું જાણું છું, મી. પીસમ્પ્લેસમ,” મેં હસીને કહ્યું; “તું ડચેસે તમોને—”

“ડચેસે ? નહીં ખાતું, માફ કરો, અખાડા કરી જાઓ. તેવણતું કાઢાં મુરતમાં નામ દેઓછ ?” તેણે જવાબ કર્યો; “તેવણુ જે જાણવા પામે જે કામે હું તમે ખાતુંને અત્રે ખાસ મલવા આવ્યોછ તે કામનાં નામની બી વાત તો તેવણુ તો મને જીવતો ફાડીજ ખાએ—જેમ કે—જેમ કે એક પીંજરામાંથી છુટેલો ઝતુની સિંહ—”

“ત્યારે તું તમે ડચેસ તરફથી નથી આવ્યા ?” મેં લગાર ગંભીર અને શીકરમંદ થતાં અજાણીથી પુછ્યું.

“નહીં જી, જરા બી નહીં જી, બીજકુજ બી નહીં જી,” તેણે ગુસ્સાથી જવાબ કર્યો; “ખરી વાત એ છે, મીસ ટ્રેડ્ડ, કે તમે “રાતા ગુલાબ”ને નામે એક ખરેખરા પુર ખાહારમાં ખીતેલા રાતા ગુલાબ જેવાંજ ખેંચાણકારક ને સુંદર છેઓ—”

“હું એવું એવું સાંભળવા ખુશી નથી, મી. પીસમ્પ્લેસમ,” મેં થસાથી કહ્યું, અને પેલાના દીવાસથી જેવા પગનાં બે ગુડણુ માહરા એમ થથરાવાથી તે અકસ્તમાં પડ્યો હોએ તેમ એકમેક સાથ અથડાવા લાગ્યાં.

“તે હું જાણું છું તે હું સમજું છું, ખાતું,” તેણે કહ્યું. “ખરું કેહું તો મને સોંપવામાં આવેલું આએ કામ મને ગમતુંજ નથી. બીજકુજ ધવેડા પર અંબારી ! ધવેડાની પીઠ પર અંબારી શોભે બી ખરી ? હે—હે—હે !”

“હું જોઉં કે તમારી પાસે માહરે સાંભળવા જંગી ત્યારે કશીજ વાત નથી —” અને મેં ઉઠી જવા જેવું કર્યું.

“એક મિનીટ, મીસ ફર્ડ, ફક્ત એકજ મિનીટ!” તેણે માંગી લીધું; “લેઓની, મારો ગોલી! હું માહરે કેહીજ દઉં! નામ કેહવાની તો જરૂર નથી. તમે જાણો તો ખરાંજ અને જાણે મોકલ્યો હોશે તે. તમે સમજી તો જવાનાંજ. ચતુરને કંઈ કંઈ પડે? મોરનાં ઇંડાં કંઈ ચીતરવાં પડે?”

“ઓ તમે—” મેં કંટાલાથી પગ થોડી કહ્યું, અને તેટલાંથી જી તે બીચારો બંદુકની ગોલી લાગી હોય તેમ ચોકચો!

“મકુંજે હા. તેથી માહરે કેહીજ દેવું જોઈએ,” હવે પેલાએ ખરે અને ઉતાવલ કરી. “તેવણુ દર વરસે એ હજાર પાઉંડની પાદશાહી રકમ તમેને આપ્યા જવા કબુલ છે, જો તમે—જો તમે—મકુંજે જો તમે—”

પણુ બે અને ગુસ્સામાં ભુંડ જેવી લાલ થયલી જોઈ અચકીજ ગયો. મેં મારકવીસ દરખાસ્તમાં જો જોયું હતું તે ધણુંજ મહત્ત્વપણું લક્ષણ જોયું હતું, ને હું ગુસ્સાથી એકદમ પળ દીગમુદ થઈ ગઈ જે તે પોરયો શું આટલો નીચ થઈ શક્યો કે પોતાના બાપના કુત્રાં જેવા એક કમીના સાથી મારફત આવી એક નીચમાંનીચ દરખાસ્ત તેણે અને કહી મોકળી? માહરાં તેણે નિકળીજ પડ્યાં.

“મી. પીસબ્લોસમ, તમારા જેવા ધરડા પરડાએ કોઈ કાચાં કુમારાં બચ્ચાં આમલ એવો નજસ પેગામ લઈ આવતાં લજવાવું જોઈએ,” મેં ધણુ ગુસ્સામાં ઉભી થતાં બખાળ્યું; “હું એ આદમીને ધણુ સારો માણસ સમજતી હતી, પણ—”

“પણુ ખ્યાલ કરવાની વાત છે, માહરી માએ,” મી. બ્લોસમ ચીચવાયો; “બે તમેને કદી પરણવા ચાહે તોખી પરણી શકેજ કેમ તે નહીં તમે સમજતાં? એ તો—એ તો જેમ—”

“ચુપ કરો!” મેં પાછો પગ થોડીને પુકાર્યું—ને મી. બ્લોસમ તો પાછી ગોલી વાગી હોએ તેમ જો સોફા પર તે બેઠો હતો બે પર ચમકીને અરધો ગબડી પડ્યો. “માહરી ધણી મરજી છે કે અમારા ફુટમેનને બોલાવી લેમોને લાત મરાવીને ઘેરમાંથી હાંકી કહરાવવા, પણ જાઓ—તમારું કાલુ કરો!”—અને મેં દરવાજો ખતાવ્યો.

તે ગયો. જો હું હસવાના “મુડ”માં હતો તો હસીજ પડતો એવો તેનો રમુજી હાલ હતો. તે પાણી પાણી થઈ ગયો હતો, ને પોતાની ટોપી હું બોલતી હતી તેટલામાં બધી હાથમાં કચડીબચડી નાખતો હતો. તેનો હંચો ફોલર વળી જરા જરામાં પોતાની અકરવકર વચ્ચે હંચો ખેંચી તે છોક્રા લાલ સુધી લાવ્યો હતો. તે મેં દરવાજો ખતાવ્યો એટલે એક બીહીધેલો કુત્રો કેમ એ પગ વચ્ચે પુછડું ખોસી દાંયખાંચ ખલ્લી જાય તેમ નીચી મુંડીએ માહરે પડ્યો, ને રખે હું પછવાડેથી એક થાપટ લગાડું તે શીકરથી બીહીતો હોય તેમ નાહસવાં અમારી હંચી સીડીપરથી બીચારો એક ફાડ્યું ચુકીને ગબડી બી પણ પડ્યો.

હું ખરે અને ગુસ્સે થઈ હતી. આ કમીના કીમંતો શું ખરેખર એક ગરીબ નર્સકકાર અબળાની ઇજ્જત એટલી તુચ્છ માની લેતા હશે? તેઓ મનમાં ચાએ શું પીતા હશે? શું એ મોટે ઘેરની બધીઓ ઇમાનમાં નબલીજ થતી હશે, ને તેજ રટાડડથી એ

શ્રીમંત મદોઈ ગરીબ વર્ગની બાળાઓની પાકળદ ઇજ્જતની બી આંકણી કરતા હશે? શું નાટકના માન પામેલા હોનરતું નામ તેઓની આંખમાં એટલું ઉતરતું—એટલું કમીતું—એટલું હલકું થતું હશે કે જેને તેને પોતાના પેસથી આંજ નાંખવાની એ હેમકો પતરાજી ધરાવતા હશે? બલે. માહરો તો મુસ્તકીમ ડરાવ હતો કે નાટકમાંજ નોકરી કરીને એવા લેબાણ વિચારેના બદમાશે ને હેમકોને એક સખખત લપડાક સાથ દેખાડી આપવું કે એ કેહવાતા ઉતરતા ધંધામાં બી હમાન અને ઇજ્જતમાં ઘણું માનવાવાલી ખરી પાકળદ અબ-જાઓ થવા આહે તો થઇ શકેછ અને રહી શકેછ !

માહરી અબયખીજ ભાગતી ન હતી. એ જવાંન મારકવીસને અચખુચ એ શીકફં થયુંજ કેમ હશે? મેં તેને ઘણાં ઓલખ્યો હતો. તેનાં વર્તણુમાં તે શુધ્ધો ઉમરાવ હતો. તેને ત્યાંના નાટકની રાત પછી હું ફરી તેને કદી મલી ન હતી, પણ તે આગમચના સમા-ગમમાં તેને ઘણીજ પુરતી મલી હતી ને ઘણોજ પુરતો ઓલખ્યો હતો, ને તેના તરફથી આટલી હલકતની હું કદી વડી રાખીજ નહીં શકું; અને તે છતાં તે બન્યું હતું. હું માહરૂં વચન બીજાને આરોપી ચુકી હતી તે જાણુવા છતાં વારસીક બે હજાર પાઉંડની મોટી ગંભ-વર આવકની લાલચથી મને આંજને મને તે હેમક પોતાની——મગર એ વિચારમાંજ મને ઝેર ચઢતું હતું અને એ અપમાન ભુકી જવા હું જુલ્યા જોડે પાછી વાતમાં પડવા તેના ઓરડામાં જતી રહી. તેણીએ કાંઈ મને પુછ્યું નહીં કે એ કોણ ને કાંએ મને મલવા આજ્યો હતો, અને મેં કાંઈ તેને તે વાત કહેવાની જરૂર જોઇ નહીં, એટલે અમે બીજી ત્રીજી વાતોમાં પડ્યાં.

પ્રકરણ ૪૪ મું.

અને સંજોગો બનવા પર આવે છે ત્યારે આપણે જાણે માની નહીં શક્યે એવી કીસમે ઉપરાસાપરી અને છે. બીજો દિવસે, વળી, હું આગત્રા દહાડાની માહરી થોડીક બાકી રહી ગયલી જરૂરી ખરીદીઓ કરવા બેડફર્ડ સ્કવેરને રસ્તે પાછી આગત્ર વધી, કે જ્યારે મેં જરા દુરથી જાયું કે હું ચાલતી હતી તેજ પગથી પર પેલોજ લુચ્છો પાઉંસ કોઇ સાથ વાત કરતો ઉભો હતો. તે બંનેએ મને જરાખી જોઇ નહીં હતી, અને તેથી હું ઓક્સફર્ડ સ્ટ્રીટમાં જવા તે લુચ્છાને પાછી રૂબરૂ નહીં થઇ જવાની મકસદથી બાજુમાંની ગલીમાં વલી જવાનું કરતી હતી તેટલાં તો તે બંને એકમેકને શેકહેન્ડ કરી છુટા પડ્યા. પાઉંસ બાજુમાં ઉભેલી પોતાની ગાડીમાં વાંદરની માફક કુદીને ચઢી બેઠો એટલે તે ગાડી ત્યાંથી ધસારાવંધ ઉપડી ગઈ, જ્યારે તેની જોડે વાત કરનારો પેલો કોઇ સાથી—કે જેને હું ઓલખતી ન હતી તે—રસ્તો ઓળંગીને સાંખી પગથી પર ચાલી ગયો. હવે, તેથી, મને લાંબે રસ્તે જવા જરૂર નહીં હતી, અને હું આગત્ર વધી, કે જ્યારે જે જગ્યા પર તે બે વાત કરતા ઉભા હતા ત્યાં હું આવી ત્યારે માહરી ઘણી અબયખી વચ્ચે મેં ત્યાં રસ્તા પર એક પોકેટબુક પડેલી જોઇ. દેખીતી રીતે તે એ બે માંહેલા એક કોઇનાં ગબવાંમાંથી નિકળી પડેલી હતી, કેમજે તેઓ બંને એ મુજબ રસ્તે પડવા બધી તરતજ તે જગ્યા પર હું આવી પોંહોંચી હતી.

મેં તે ઉંચકી લીધી. તેના ઉપર બાહર કાઢતું નામ ન હતું એટલે અંદર કાંડ વિગેરે હોય તે જોઈને જોની હોય તેને પુગાડવાની મતલબથી મેં ચાંપ દાખીને તે ખુલી. તેમાં ઢગલાબંધ બેંકનોટસ ને કાગલ્યાં વિગેરે હતું, ને હજી તો હું તે જોઈ તેવામાં એક નાહની ચીઠ્ઠી સરીને માહરા પગ આગલ પડી. તે ખુલ્લીજ હતી અને ખરેખર તો એક કપલીજ હતી, જે ઉપર ઘણીજ બેઠાદીથી મેં નજર નાંખી તો તે પર “તમારો વિશ્વાસુ જી. સી. કોફ્ટ” એ સહી જોઈને હું એકદમ ચોંકી !

મેં હવે તે વાંચી લેવાને પોતાને ઘણીજ વાજબી ધારી. જૈરાંઓ ધણાંખરાં ધણાં જીયાસુ થાએછ ખરાં, પણ વાંચનાર મને ઇનસાફ આપશે કે મેં તે ચીઠ્ઠી તેવાં કોષ ખી હલકત હેતુથી વાંચી લીધી ન હતી. તે ટુંકમાં આ મુજબ હતી:—

એંગલડન, નવેમ્બર ૨૦-૧૮૪૦.

“ માહરા વાહલા પાર્કસ,

“ તમે રેજીસ્ટર ક્વરમાં દસ પાઉંડની જે કરન્સીનોટ માહરા ચાલુ પમારની આએ માસની મોકકી તે મને થાવી પોંહોંચી છે, ને તે વાસ્તે હું ઉપકાર માતું છું. તમે જોશો કે તમારા હુકમ ને માહરા કરાર મુજબ હું અત્રે દુન્યાનાં આએ છોક છઠ્ઠાં ખુણાંનાં એકાંતમાં બરાબ રહેલો છું, ને એ વાસ્તેતું માહર વચન પાલું છું એટલે તમને નીરાંત હશે.

તમારી તરફ બધું સમાધાન હશે. પેલી પોત્તીનું ગાડું કેમ ગમડેછ? ઘણી સારી દુઆઓ સાથે,

લાં તમારો વિશ્વાસુ,

ચારલ્સ કોફ્ટ.”

હવે બધું દીવા જેવું દીસ્તું હતું. પાદરી તરીકે જીલી ને રેવન્સકલીફનાં લગન જે કરી ગયો હતો તે તેજ લુચ્છે આસામી હતો કે જોના આવવાથી ગરીબ ખીચારા માહરા મોટાખાવાજીનું મોહોત નિપજ્યું હતું, ને જે એ પાર્કસવાલાંઓનો દેખાતી રીને મસલત્યો ને મલત્યો હતો. મેં તેને લગનના આશીરવાદ સારવા આવેલો જોયો ને જોયો મને તરત વેહેમ પડ્યો હતો, ને તે વેહેમ ત્યારે અંતે ખરોજ હતો. હું લંડન આવીને એ પાર્કસવાલાંઓને ત્યાં રહેલી હતી ત્યારે વાંચનાર માદ કરશે કે એક મોડી રાત્રે ખી મેં તેનો અવાજ હું ઉપર સુતેલી હતી ત્યારે સાંભળ્યો હતો, અને હવે તેથી બધું પાકડું હતું કે જીલીનાં લગન કરવા આવેલો પાદરી એજ આસામી હતો.

પણ તે પોતાની ચીઠ્ઠીમાં કોષ પોત્તીનું ગાડું ગમડાવાની ખખર પુછવતો હતો તે કાણુ હેવી જોઈએ? માહર હદય સાખ પુરતું હતું કે તે માહરેજ વાસ્તે પુછતો હતો; અને ત્યારે, ઓ પરવરદેગાર, એ આસામી હતો કાણુ? તેને એમ દર મહીને દસ પાઉંડ ધરખેઠાં પુગા પાડીને પાર્કસે તેને પોતાના રસ્તામાંથી દુર એક ખુણામાં દાખી કાંએ રાખ્યો હતો? તે પોતે એવી તુચ્છ લાલચપર કાંએ જીવતો હતો? તેના જેવો એક ધર્મધિક્ષ (પાદરી) એ શા અધર્મીપણાંમાં શામીલ હતો?

અને એ બધા દુખભરેલા વિચારો કરતી હું થોડીક આગલ વધી તેવામાં વળી સાંમેથી પેલો જવાન હરખટ—મારકવીસ ઑફ ડેલરીપલ—ધોડેસ્વાર થઇને આવતો જણાયો !! બેની પછવાડે એક પુટમેન (સધસ) હતો.

તેણે મને જોઇ, અને મેં જોયું કે અમારી આંખ મલતાં સાથે એકાદ પલ તેનો એહરો અણુહદ પુશીમાં ખીલી રહ્યો, કે જ્યારે ઘણાં માનથી તેણે તરત પોતાની ટોપી ઉંચકી. મેં, મગર, ખુલ્લા તુચ્છકારના દેખાવથી માહરૂં મોંદું મરડયું. એજ તે કે જેણે મને બે હજાર પાઉંડનાં સાલ્યાંણાં પર તેના અપવિત્ર આશરા હેઠળ નામોશ્ચીનાં જીવતરે જીવવાની પેલા અગરમચ્ચા પીસખસોસમ કને આગલે દહાડે ઑફર કહી મોકળી હતી, ને તેથી તેને જોતાં સાથે તે વાતની મને યાદ થતાં માહરી રજોમાંનું ખુન ગુસ્સાથી ઊછલી આવ્યું. હું તે ઉપરથી બાજુમાંની એક દુકાણમાં જતી રહી, કેમજે માહરી ખાત્રી હતી કે તે દુકાણની અંદર આવવાની હીંમત કે નફ્ટાઇ તો કરવાનો ન હતો.

ત્યાં મેં જોઇતી ખરીદો કાઢી, અને પછી મેનેજર પાસ એક કાગલનો તાવ માંગી લઇ તેમાં પેલી પોકેટબુક વીંટાલી મેં ટેપ બંધાવી ને તે સીલ કરાવી, જે પછી એક ક્લાર્ક પાસે તેપર મીં પાર્કસિને નામનું સરનામું કરાવીને મેં તે માંહેલી સઘળી અનામત સુધ્ધાં હકખંધ—પેલી ક્રાફ્ટની ચીઠી સુધ્ધાં—તેને પાછી મોકળી. મેં એ રીતે એવી તરફીબથી એ કામ લીધું કે એ પોકેટબુક માહરા હાથમાં આવી હતી ને તેને પાછી પુગાડનાર હુંજ હતી એવો તે ખુરાને કશોજ ખ્યાલ ન થવા પામે.

તે પછી હું દુકાણને બીજે રસ્તે બાહર પડી. તે ચાર રસ્તાનું નાકું ઘેરતી એક મોટી દુકાણ હતી, એટલે રખે જ્યાં હું દાખલ થઇ ત્યાં પેલો હરખટ હજી બી માહરી બાહર નીકળવાની વાત જોતો ખોટી હોય તે શીકરથી જુદેજ બારણે બાહર પડી, ને બલતેજ રસ્તે થઇને પીકડીલી આગળ આવી એક ગાડી કરી લઇ પરમાડી હું ઘેર આવતી રહી.

તે રાત્રે નાટકમાં માહરો પાર્ટ હતો, ને લોક ધારા મુજબ ઘણું હતું, કે જેઓમાં મેં સ્ટેજ પરથી હંમેશ મુજબ પુરસદે પડતાં નજર દોડાવી ત્યારે એક બ્રાકસમાં પેલા મારકવીસ હરખટને એકલો બેઠેલો જોયો. મેં, અલખત, તરતજ નજર ફેરવી નાખી ને તે સીનમાં ગ્રૂપ પડવાથી હું માહરા ડ્રેસીંગરૂમમાં ગઇ ત્યારે ત્યાં ટેબલ પર મેં માહરે નામની એક ચીઠી પડેલી જોઇ, જેના કવર પરના હરફ મેં તરતજ પીછાણ્યા. તે એનાજ—હરખટના—હતા. અંમેચ્યુઅર નાટકને વાસ્તે તે સમાગમમાં આવતાં મને તેના હરફ અનેક મરતમા જોવાનો પ્રસંગ થયો હતો, અને હું તે બરાબર ઝાળખતી હતી.

મેં તે તુરત વેળા તો સ્વાધીન લીધી. સારાં નસીબે મારી “મેડ”બી તે વખતે મીસીસ નોરમનને મદદ થવા તેવણના ડ્રેસીંગરૂમમાં ગયલી હતી એટલે તે ચીઠી આવેલી કાપડે જોઇજ ન હતી. મેં તેથી તે તુરત વેળા તો વાંચ્યા વગર છુપાવી દીધી, ને બીજે દાહડે સહવારે નારતા પછી તે એમની એમ, બંધ ને બંધ, એક કવરમાં નાંખી એ મારકવીસને સરનામે તેના મેહેલમાં પોસ્ટ મારફતે પરમાડી પાછી મોકલી આપી.

ત્યારે પછી બીજે દાહડે અને હરખર્ટની મગર માતા—ડચેસ—તરફથી એક ચીઠ્ઠી આવી. તે તેજ બપોરે અને પોતાના મેહેલમાં મલવા બોલાવતી હતી. ચીઠ્ઠી પુરતી સમ્મતા ને નમનતાપથી લખેલી હતી, અને તેમાં વળી એમ બી જણાવ્યું હતું કે હું પોતે જો તેણીને મલવા નહીં જઈ શકું તો તે અને નોરમનવાલાંઓને ત્યાં મલવા આવશે.

મગર તે મલવા આવે તો તે એક “ફસ” જેવુંજ થઈ પડે, જે અને ગમ્યું નહી. હું તરત પામી ગઈ કે તે માતા હરખર્ટના સંબંધમાં અને મલવા માંગતી હોવી જોઈએ, ને બેટાનાં પરાક્રમ કાંઈ બી તેની જાણમાં આવ્યાંજ હશે. ? મેં તેથી જવાબું ઠરાવ્યું. માહરે બીહીવું શું હોય ? ઉલટું નહી જવાથી અને લાગ્યું કે હું પોતાને દોષીત ઠરાવશ, ને તેથી હું મી. નોરમનની ગાડીમાં ઠરાવેલે વખતે ગઈ.

અને તરતજ પેલા મોટા કુશાદે દાદરપર થઈને ડ્રોઈંગરૂમમાં ઉપર લઈ જવામાં આવી, જ્યાં ડચેસ માહરી વાટ જોતી એકઠીજ બેઠેલી હતી. તે થરસામાંજ હતી.

“તમે જાણી તો ગયાંજ હશે, મીસ ટ્રેફર્ડ, મેં શું વાત કરવા તમોને બોલાવ્યાંજ તે ? તેણીએ જરા દમામથી કહ્યું.

“જી હા, માહરાં બેડી,” મેં કહ્યું, “અને હું તેથીજ આવી કે એક વખત ખુલાસો થઈ જવોજ જોઈએ,”

“થરોજ જોઈશે,” ડચેસે ભાર નાંખી કહ્યું, “મેં હજી મારા ધણી કે દીકરા સાથે એ બાબે વાત કીધી નથી, કેમજે તેની આગમચ અને તમોનેજ મલીને બધું પુછી લેવા ગમ્યું. એ શું વાત છે ? મેં તો તમારે વાસ્તે ધણીજ ઉંચું મત બાંધ્યુંતું !”

“અને તે મતમાં ત્યારે અને ખમવું કેમ પડ્યું ?” મેં હસીને પુછ્યું.

“એક કાગલ માહરા દીકરાનું તમો જોશું તમે ખુલ્લા કે વાંચ્યા વગર પાછું મોકલ્યું તે માહરા હાથમાં આવ્યું,” ડચેસે ખુલાસો કર્યો. “મેં કવર પર તમારા હરફ જોયા, ને એક માતાની કાળજી ને સત્તાથી મેં તે ઉખેડ્યું. અજાત, અંદર તમે પોતે કશુંજ લખેલું ન હતું, પણ શું એમજ છે કે તમો બે વચ્ચે કંઈ ઠરાંપરાં છે, ને કચેરીમાં કચરો પડવાથી તમો હાલ રીસાપલાં છો, જેથી તેનું કાળજી વાંચ્યા વગર તમે પાછું મોકલ્યું ?”

“એક જરા બી નહીં,” મેં શુરસાથી કહ્યું, “જે વાત બનીછ તે વાત છુપાવાની હવે અને કોઈ ગરબ કે પરવા બી નથી. મેં તમારા બેટાને એક કમરસ બી ઉતેજન આપ્યું નથી. હું અત્રે હીએટ્રીકલ્સને વાસ્તે આવતી હતી ત્યારે એવણે એક દહાડે પોતાનો માહરે વાસ્તેનો મોટો ખ્યાર જાહેર કર્યો હતો, ને ધણીજ ઇજ્જતદાર કીસમે કોઈ બી બોગે અને પરણવાની મરજી બતાવી !”

“ઓ !”

“બીહો ના, માઈ બેડી,” મેં હસીને કહ્યું, “હું એ મોટે ઘેરની આંદરથી જરા બી અંજાઈ ગઈ નથી. મેં તેજ ધડીએ તેને સમજાવીને કહ્યું જે હું તો માહરાં કુદના છોકરાને મોમીસ થઈ ચુકેલી છું, ને તે વાત તેથી જીન્હાર બનવાતીજ નથી.”

“સાબાશ; ધણુંજ સારું, માહરી દીકરી,” ડ્યેસે હવે દેખીતી રીતે પુશકલ નિરાંત ખામીને કહ્યું; “પછી ?”

“પછી હમણું થોડાક દહાડાઓ પર એ તમારા દીકરાએ મને ધણીજ નામોશીબરી આંદર કેહવાડી,” મેં તે યાદ થતાં પાછી ગુસ્સાથી લાલ બનીને કહ્યું; “એ હજાર પાઉંડનાં સાલ્યાણાં પર તેણે મને અપ્રમાણીક જીંદગીએ તેને આશરે જીવવાની આંદર મોકળી—”

“જે ગુન્હેગાર !” તે માતાએ ખરાં દીલના ગુસ્સાથી કહ્યું,—અને તરત વધાર્યું; “પણ એ છેક એવો બેખદામનો તો છેજ નહીં. એ કેમ બન્યું ?”

“માહરી પોતાની બી તેજ અબળબી છે, ચોર ગ્રેસ,” મેં કહ્યું. “માહરી સાથ એ તમારા દીકરા અત્રેના માહરા લાંબા સમાગમ દરમ્યાન એટલી બધી ઇજ્જતથી વરત્યા હતા કે હું પોતે બી તેઓને અચખુચ એટલા દુષ્ટ ને વઢેલ થયલા હોવાનું જાણે માફીજ નથી શકતી. મેં તેજ કારણથી તેણીની ચીઠ્ઠી વાંચી નથી.”

“હવે તું વાંચ, દીકરી,” ડ્યેસે જે અચખુચ માહરે વાસ્તેનાં ધણુંજ હેતમાં મનાઇ ગઇ હતી તેણે મને તે ચીઠ્ઠી પોતાનાં પેઢરણમાંથી કાઢી આપતાં કહ્યું—ને મેં ત્યારે તે ઉતાવળે વાંચી લીધી. તે આ મુજબ હતી :—

“હું તો માનીજ નથી શકતો. મીસ ટ્રેફર્ડ, કે ગઇ કાલે આંકસફડ સ્ટ્રીટમાં આપણે અચખુચ રૂબરૂ થતાં તમે મને જોઈને ખરેખર મોહનું મરડયું ! એવું તે શું થયું ? એવું તે મેં શું કીધું ? મેં ટાપી ઉતારી તે વઢીક તમે નામંજુર કરી ? તમારી નેકી, નીતી ને અજબ જેવી ખુબસુરતીને ખાતર તમેને જ્યાં ને જ્યાં હું તમેને ચાહતા શીખ્યો—ને હજી બી ચાહું છું—તે હું કંઈ એક ગુન્હા લેખી શકતો નથી, ને જો તમે તે પ્યાર નહોં બી કણુલી શક્યાં તો આપણે દોસ્ત કાંએ નહોં થવાં ને રેહવાં જોઇએ ? જરા ખુલાસાની એક લીટી તો લખજો કે મને સમજ પડે ?—હરખર્ડ.”

મેં તે વાંચીને મુંઝે મોંઢે પાછી આપી.

“તાહરા જેવી દસ દીકરીઓ આંખમાં ધાતીને રાખેલી આંખમાં કદી ખુંએ નહીં, મીસ ટ્રેફર્ડ,” ડ્યેસે ખરાં દીલનાં બેશયી કહ્યું. “તું ખરેખર ધણી નેક ને અસરકાર છે. હું જાણું છું કે હું તુંને કંઈ આપું તો તું તે લેવાની નથી, ને તું એવા ધંવામાં એટલી ઇજ્જતથી પડેલી છે કે તું સુખીજ થશે એ બી હું માનું છું; પણ જે કોઇ બી દહાડે કોઇ બી જરૂર કે તાંગીમાં માહરી મદદની જરૂર પડે તો હું તાહરી માય હોઉં એટલા બધા વિશ્વાસ ને ખાત્રીથી માહરી પાસે દોડી આવજો. જે, જરૂર હો ? મને પ્રોમીસ કર. હું જરા બી તાહરે વાસ્તે માહારાં મનથી વેહમાઇ તેને વરે હવે મને ધણો પરતાવો થાએછ.”

અને મેં તે બાંનુનો માહરા જોગી એ એટલી બધી બલાઇ ને સારા વિચારો વાસ્તે ઉપકાર માન્યો ને હું રજા લેતી ઉડી, કે જ્યારે ડ્યેસે મને ધણુંજ હેતથી શેકહેન્ડ કરી, અને વળી હસ્તે મુખડે તે પોતે મને છેક માહરી ગાડી સુધી વળાવા આવી, આ બધું સ્વાર્થી હતું એ ખરું, પણ તોખી કેટલેક દરજ્જે ડ્યેસની એ બલાઇ મને ધણી ગમી. ખરી વાત છે કે અગર હરખર્ડની મને પરણવાની પ્રમાણીક ને ઇજ્જતદાર આંદર હું કણુવ કરતે—કે જોથી દોશપાત્ર કશુંજ થતે નહીં—તો એજ આમંત ડ્યેસ જે આજે માહરી આટલી વખાણુ

કરતી હતી તે માહરી ગરીબાઈ અને ધંધાની હલકત વાસ્તે ઠોકડે મારતે । એ તો મેં તે વાતની બી નાજ કહી હતી તેથીજ તે એટલો સધ્યારો પામી શકી હતી; એમ છતાં તે સધ્યારાની બરકતે વટીક માહરે વાસ્તે ઘણુંજ સાફ મત જાહેર કરવા જોઈતી તે તુમાખી ખાંતુ નમી જઈ શકી એ પણ તેનાં ખાંચરાં ને તેના દરજ્જાને શોભા આપનારીજ એક વાત હતી અને હું તેથી સંતોષ પામી ગઈ હતી.

પ્રકરણ ૪૫ મું.

એ પછી જ્યારે હું ઘર પાછી ફરી ત્યારે જુલ્યા ઘણી ખુશીમાં હસતી હતી. મેં તેના ચેહરાપરથીજ જેમ લીધું કે કાંઈ બી ખુશી થવા જોગ બન્યું હતું ખરું.

“આજે માહરી એક મોટી શીકર ટળી, એલન ડારલીંગ,” મને જોતાં સાથે હેતથી માહરી આગળ પાછી ધસી આવતાં તેણે ઉલટમંદ કહ્યું. “માહરા ફ્રેડરીક આવી ગયા ને મને પેલી સર્ટિફિકેટ આપી ગયા. એંબલડનથી મીંઝ કોફ્ટે મોકલી આપી.”—અને એમ કેલનાં તે કાગળ્યું તેણે માહરે સ્વાધીન કર્યું.

પણ તે જોતાંજ માહરું મોંદ ઉતરી ગયું. તે કોફ્ટના હરફ હતાજ નહીં ! તેના પોતાના હરફ તો પાર્કસ જોગાં પેલાં કાગળમાં તરતનાજ હું જેમ આવેલી બરાબર માહરાં ધ્યાનમાં હતા !

જુલ્હી ધ્રુજ પડી. તેણે તરત જોયું કે મેં કાંઈ ચોરી પકડી હતી, અને મેં ખુલાસામાં સમજાવ્યું કે એતેશક કોફ્ટના ખરા હરફ હું આગળેજ દાહડે એક ઠોકણે જેમ આવેલી હતી, ને આએ તે હરફ મુતલબ હતાજ નહીં.

“ઓ, ત્યારે હજી બી દગો છે ખરો ?” જુલ્યાએ દુખથી વળ ખાતાં જાગરે કહ્યું, કેમજે માહરા ફરજ્યાત ખુલાસાથી તેણીની ખુશાલી એક ઘડીની વચમાં ગુમ થઈ ગઈ; “પણ દગો કોણુ કરેછ ? કોફ્ટ કે ફ્રેડરીક ? મને તો લાગેછ કે ફ્રેડરીકનીજ એ બધી બચાંકાર કાગાછ છે !”—અને તે એઅખત્યાર પાછી રડવા લાગી.

મેં, તે ઉપરથી, એ માહરી બેહેન સરખી સખીને સાહય થવા દીલેરીથી એકદમ એક કસ્ટ કર્યો.

“તું ધીરજ રાખ,” મેં કહ્યું; “હું પોતે બરમીંગહામ જાઉંછ, ને ત્યાંથી એંબલડન જઈને એ મીંઝ કોફ્ટને પાછી મલી આઉંછ.”—અને મને વેહેમ પડેલો હોવાથી પહેલ્લાં બી હું જઈ આવી હતી ને કોફ્ટ તે તરફ ખરેખર એક પાદરી હોતો તે વાતની નજરે જોઈને માહરી ખાત્રી કરી આપી હતી તે સઘળી હકીકત હવે મેં ખ્યાન કરીને તેણીને કહી, કે જ્યારે એટલી બધી માહરી તેનાં બચાંકારી કાલજ ને હેતને વાસ્તે જુલ્હી બધી માહરા પરથી મરીમરી ગઈ. “આજે માહરા પાર્ટ નથી એટલે મને સગવડ છે,” મેં જારી રાખ્યું; “મમા ખપાને એમજ કેહજે કે હું લેડી લીલાને ત્યાં એક રાત તેણીએ તેડાવેલી હોવાથી ગયલી છઉં. અત્યારથી એ તાહરાં બધાં માએ બાપને બીહીધરાવી મારવા જરૂર નથી. જોકે માહરી તો

હવે તમામ ખાત્રી છે કે આજે બધો દગોજ છે, તોખી માહરી તપાસનું પરીણામ આવતાં સુધી તે લોકને અનુભવ્યાં રાખવાનુંજ સલાહકારક થશે. જાસ ત્યાં લગી જાસ. કદાચ કંઈ માહરી ભુલ ખી પુરવાર થાએ ?”

હુંકમાં, જુસીનાં લખખો હેમાંન વચ્ચે મેં તુરત ઉપડી જવાની તૈયારી કરી. બીજી રાત્રે માહરો પાર્ટ હતો, ને જો હું તરતની ત્રેન પકડું તો માહરી તદ્દાશથી ફારેગ થઇ ચોવીસ કલાકમાં—એટલે બીજે દિવસની રહાંજ સુધીમાં—તો હું ઘણી સગવડ સાથે પાછી ફરી શકું એમ હતું.

મેં ઉતાવળે બુકમાયકો ખાઇ લીધું, ને પછી મુસાફરી જોગો પુરતો અવેજ સાથે લઇને હું તુરત નિકળીને સ્ટેશન પર આવી. સારાં નસીમે ત્રેનનો વખત ધણેજ મળહતો હાથમાં હતો.

મેં હવે ટીકીટ કરાવી ને હું ત્રેનમાં બેસવા જતી હતી ત્યારે—ઓ આફત ! તેજ ત્રેનમાં પેલા લુચ્છ સેંટ ક્વેરને બેસતાં મેં આખાઃ જોયો ! તે હયાં ક્યાંથી ? તે ક્યાં જતો હતો ? હજી તો થોડુંક પર ફક્ષનેમલ સોસાયટીની હીલચાલવાલા વિભાગમાં એક જાણીતા પેપર મધે (માહરા જોગી છેલ્લી નેકેસ્ટ સતાવણી પછી તે પોતાનું કાલું કરી) લાંડનથી જતો રહેલો હોવાનું જાહેર થયું મેં વાંચ્યું હતું—ને મેં વરસ બે વરસના સંધ્યારાથી માહરાં મનને ધીરજ મનાવી હતી ત્યારે એટલો જલદી તે પાછો અત્રે ક્યાંથી પુગી નિકળ્યો ? તે પાછો ક્યારે લાંડન આવ્યો હતો ? તે આવ્યો શું ધુલ મુકવા ? તે ખી હાલમાં જરમીંગહામ શું ઘડેલા ખાવા જતો હતો ? આ લાંડન ને જરમીંગહામ વચ્ચેનીજ એક લેકલ હતી, ને તેજ ત્રેનના એક કંપાર્ટમેંટમાં તેને ઘુસતો ને બેસતો મેં આખાઃ જોયો હતો. તે તેજ હતો એમાં કોઇ સંદેહ નહીં હતો—એટલુંજ કે સારાં નસીમે મને તેણે મુતલબ જેમ ન હતી.

હું, તે ઉપરથી, માહરી નજીકનાજ એક ફર્સ્ટ ક્લાસ કંપાર્ટમેંટમાં ઘુસી ગઇ. તેમાં ફક્ત એક કુટુંબ હતું. દેખીતી રીતે તે એકજ ઘરનાં ચાર પાંચ ઝેરાં માતીડા ને એક બે છોકરીઓ હતાં. તેઓ, મેં વાતચીત પરથી સાર મેલવતાં જાણ્યું કે, હતાં તો જરમીંગહામનાંજ, ને નાટક જોવાજ અત્રે ઉતરી પડેલાં હાલમાં પાછાં જતાં હતાં. તેઓ નાટકનીજ વાત લમણાં પણ કરતાં હતાં. કોઇ કદાચ નાટકમાં જતાંઓ એકાદ બે સારા ખેલ જોઇને ધણુંજ છક થાય છે તે માંહેલું આ કુટુંબ હતું. જાસ કરી રમુજી તો એ થઇ પડ્યું કે તેઓ હાલમાં વળી માહરીજ તારીફ પુકારતાં ને લલકારતાં હતાં ! માહરાં મોંઢ ઉપરનો જાડો ખુરખો મેં કંઈ ઉચક્યો ન હતો, ને હું માહરે એક ખુણાંમાં દખાઇને બેસી રહેલી તેઓની સાચાં દીલની ને વગર માંગેલી તારીફની એ મીઠી મોજ બોગવતી હતી !

એજ ખરી મોજ છે. માંગીટાંગીને મત મેલવવાં ને તે પેપરમાં ટાંઢ ટાંઢ કરાવી પોતાની વાદ્યવાદ પોતેજ પુકારતી એમાં, માહરાં મતથી, સદકારતી એકે નથી. સહમજદાર લોકોને એ જાતનાં હાંચગ સહમજ જતાં કશોજ વીલંબ થતો નથી. પોતાની જાહેરખબરોમાં ચીસાચીસ પાડીને પોતાની તારીફ કરવાવાલા ઉજળખો અને ખીજ પોતાના વધતા ઓછા ઓસ્વાળા હોએ એવા બુખારીઓ પાસ કાલાવાલાથી પોતાની તારીફનાં લાંબાંલટાક માખણાં કાંબાપણ ચીતરાવવારા ચકરમોને લાગવુંજ કેમ ન હશે કે તેઓ તેમની એ જાતની ઉતરપીંડીથી

એક દુઃકમડાણા વગેરે કદાચ છેતરીને આડે માર્ગે દોરવી શકે, પણ સમસ્ત સહમજદાર વર્ગ તો એ જાતની ખેંચીતાણીને અને માંગીટાંગીને સદકીર્તી માંગનારા બીજાકાની મુઠમાં હસીને દયાળુ ખાએ છે? લોકમત જે વગર માંગવે બોલે તેજ સદકીર્તી છે, અને તે લોકમત પણ દોરવેલું કે ફરજિયાત કેળવેલું થવું ન ઘટે. પોતાનાં દીલની ખરી સાદાઈ ને ખુશીથી પ્રમાણીક લોકમત જે હીંમત સાથે પુકારે તે અને તેજ ખરી નામાંકીત કીર્તી છે, અને તેજ જાતની કીર્તીમાં હું તો માની શકું છું.

એટલામાટે કેહવા ને કપ્પુલ કરવાને જરાએ શરમાવું ઘટે નહીં કે આ રીતની લોકો માહરી તારીફ કરતાં સાંભળી માહરી ગળ છાતી થઇ. પછી તેઓમાંની એક ધરડી ડાસીએ તો મને ચુપ બેઠેલી જોઇ બલાઇથી મને બી પોતાની વાતમાં ખેંચવાની કોશિશ કરી, ને મેં “રાતા ગુલાબ”ને જોઇ હતી કે નહીં ને માહરું તે છેકરીને વાસ્તે કેવું મત હતું તે સઘળું જાણવા માગ્યું, કે જ્યારે ગોલગોલ જવાબો આપીને ગત સાચવતાં મને માહરા જીવનેજ પુછવું પડ્યું! હું તો હસીજ પડતે—એટલી બધી મને ગમત મલી, પણ હું હાલમાં હસવાના કે રમુજ પામવાના સ્વભાવમાં ન હતી, ને તેટલાં તો બરમીંગહામનું રેશન આવ્યું.

એ દરમ્યાન વચમાંનાં ન્હાનાં રેશનો પર જ્યારે બી એન ઉભી રહેતી ત્યારે હું સંભાલથી ડાકવીને બાહર જોતી કે કમીનો કલેર જે નસીમ સંજોગે એજ ગાડીમાં મુસાફરી કરતો હતો તે વચમાં કેથે ઉતરી જાએછ કે કેમ; પણ તે કેથે બી ઉતરયોજ ન હતો, એટલે એ તો ખાત્રીપૂર્વક હતું કે તે બી માહરી પેઠે બરમીંગહામજ આવ્યો હતો. હું તેથી ખમ્મસ ઉતરવા આગમ્ય ત્રેનમાં જરા વાર જસ્ટી થોબી કે તેને ઉતરીને બાહર જવાનો પુરતો વખત મલે અને અમો રૂબરૂ નહીં થઇએ; અને જ્યારે લગભગ તમામ લોક ગાડીમાંથી ઉતરી રહ્યું ત્યારેજ હું બાહર આવી, ને રેશનમાંથી બાહર પડીને તરત એક બાડેની ગાડીમાં બેસી ગઇ.

મેં તે ગાડીવાનને મને કોઇ તે તરફનાં સેકંડ રેત હોટેલમાં લઇ જવા હુકમ કર્યો. હું જતે તો કોઇ પેહલાં નંબરનાં આગેવાન હોટેલમાંજ, પણ ખુરા કલેરને લીધે મને ઘણું સમાલવાતું હતું. વળી તેવાં કોઇ હોટેલમાંજ અમો બંને એકઠાં થઇ જવા પામ્યે તો ?

અને હું હોટેલમાં પુગી ત્યારે સાંદાંજના પાંચ વાગેલા હતા. મેં મોઢું છાંટ્યું, જરા ખાઇ લીધું, અને એ રીતે પેહલાં પુરતી તાજગી પાંખીને મેં એંબલડન જવા જેવી એક ગાડી માહરે વાસ્તે મંગાવા હોટેલના મેનેજરને કહ્યું. એંબલડન, મેં આગલ કહ્યું છે તેમ, બરમીંગહામથી ૨૦ માઇલના ફાસલા પર હતું, અને મેં જોયું કે ઘણું અંધારું થતા આગમ્ય તો હું આસાનીથી ગામમાં પુગી જવશ. વખત કીંમતી હતો, અને છેક કાલ સહતાર પર રાખું તો હું રખડી જાઉં ને આવતી કાલના નાટક માટે વેલા સર પાછી ધર પોહોંચી નહી શકું તેની મને શીકર હતી. એટલા માટે મેં ગાડી મંગાવી તરતજ ચાલુ મુક્યું—જે કે તે એકજ ધોડાતું ખખડયું હતું તેથી થોડુંક આગલ વધવા પછી મને થોડાક બરખરા થયો. મેં જોયું કે બે ધોડાનીજ ગાડી હું મંગાવતે તો જરૂર અરધો કલાક વહેલેલી પુગી જતે, અને વળી એકલ ડાકલ એક કોચમેનને બદલે એક બે સઇસની બી મદદ રસ્તામાં મળતી રહેતે. રસ્તો જરા

ઉઝળડ હતો ને જોકે દિવસ લાંબો હતો તોપણ રાત થવા આવવાનો સમય હતો, એટલે આ એક એકલડોકલ ગાડીવાનની દયા પર મુસાફરી કરવાનું મને પાછવથી જાણું મન્યું નહીં. દિવસનો વખત હતો તો ફરક ન હતી. હું જરા બી હીચકારી તો હતીજ નહીં, પણ ખાઇ માણસ તરીકે મને લાગ્યું કે માહરે ખીહીને અને સંભાવથી વરતવુંજ બેહેતર હતું.

વળી અધુરાંમાં પુરું—ઘોડો જલ્દીજ ધણો થાકી જવાથી રસ્તામાં તેને થાક ખવાડી દાણા પાણી આપવા ગાડીને અધવચ્ચે વીસ મિનીટ થોળવું પડ્યું. હું ના બી કેમ કહું? બાહુતી મુંઝુ જનવર ને આવો લાંબો ટપ્પો જવાનો તેનો માહરે ખ્યાલ તો રાખવો જોઈએ ?

અને પછી ગાડી પાછી ઉપડી ત્યારે પુરતું ઓળપ થઇ ગયું હતું, એટલે સ્વભાવિક કાંઇ અશુભસૂચક થવાની મને શીકર થવા કાઢી. જે ન્હાનાં ગામડાંને કાંઠે ગાડી વીસામા માટે ઉભી કરી હતી ત્યાં જાડ હેડલ બેઠેલા બે ત્રણ ગામડાયાઓને મેં માહરા ગાડીવાનને વાત પરથી વાત રહેજ દેહતાં સાંભળ્યા હતા કે બે તેજ ઘોડાની એક “પોસ્ટ ચેજ”—મોટી મુસાફરીની ગાડી—અમારી આગમ્ય એજ રસ્તે આગલ કેથે જવા ઉપડી ગઇ હતી, અને હું મનથી જરા એકલી એકલી અજાણ થઇ કે એ મોટી ગાડીમાં એ તરફ એ કાણ ગયું હશે ?

અને પછી ખરાબી થઇ ! બાગ્યેજ ગાડી બીજી વીસેક મિનીટ ચાલી હશે તેટલાં અચ-બુચ કમનસીબે તે ખડખડાંનાં પૈડાંની ઘડી નિકળી ગઇ—તે ખડખડ્યું પોને એક બાજુએ ઘોસમોરદ્ દલી પડ્યું, તે ઘોડાનો હાંકનાર ખીચારો તે સખખત ઝોકના આંચકા સમેત ઉછળીને ચીંભરાંની માફક ભોંય પર છંકાયો, જ્યાં એક મોટા પથ્થર પર તેનું માથું થપકાવાથી પડ્યો તેવો બેહોસ થઇ ગયો !

માહરા ગમરાતનો પાર ન રહ્યો. જંગલની વચમાં આ અંધારી રાત્રે હું બાઇ માણસ આમ તદ્દન નહીં ધારેલી એક બહુ કમ (ગુલ્યતની સલામતીનું) કરવા જતાં રવડી ને ફસી પડી હતી ! ! બલાંની દુન્યાજ કાંલાં છે ? હવે માહરે કરવું તે શું ? ગાડી એક બાજુએ દલી પડી કે તરતજ માહારાં મુખમાંથી એક બેચટકાવ ચીસ નીકળી પડી. મેં ઝોક ખાધો ને મેં જોયું કે હું મુઠ્ઠા પણ નહીં, હું તો બચી કે જ્યારે ખરેખર તો પેસો ગાડીવાન આપડો સખખત ઠપકાયો !

હું હવે ઘણી સંભાવથી ગાડીનું ખારણું ઉઘાડી નાંખી બાહરે નિકળી પડી. ઘોડું ઘણું મીયાં માણસ હતું. પેટું ગળડતાં છતાં ન તો તે કહ્યેય કે ન તો ચમકેયો. તેનામાં ખીચારામાં તેટલો જીવજ ન હતો ! આગલે અવતારે કાંઇ ઘણાં ગલાં ફાંચ્યાં હશે તે આજે અવતારે આ રીતની ફકત દલદેસરી કરવા તે આપડો સરજાયો હતો. તેનાં તન પર માસનું નામ ન હતું—ખસ લાડકાંજ લાડકાં; અને ત્યારે તે માહારો વાહલો ચમકે તે શું ને ચોકે તે શું ? તે મસ્તી કરી બળે કે કરી શકે એવો તેના જીવમાં જીવજ નહીં હતો. તે તો જે થાએ તે સખુરીથી જોયા કરેતો, ફટાફટ પુછડું અક્ષલતો, ગરીબ ગાએ જેવો બાજુમાં શુપસુપ ઉભો હતો !

અને મેં ગાડીમાંથી બાહર નિકળતાં સાથે તરત માહારો જોખમ જોયો. તે ઝૂંપવર તો મુરઘાં જેવો પડ્યો હતો, ને મને શીકર થઇ કે મરીજ તો ન ગયો હોય? મેં તેની છતી પર હાથ મેલ્યો. મેં જોયું કે તે બેહોશ હતો, પણ હવે તે બાપડાને હોસમાં લાવવા બી હું શું કરી શકું? મને ધણીજ અકરવકર થઇ. મેં તેને હવા મહે વાસ્તે ગલાં આગલથી તેના ડગલાનાં બટન છુટાં કર્યાં, અને ગાડીની કાચબાંકસની ગાદી લઇ તેનું માથું ઉંચકીને તે પર ટેકવ્યું.

મેં લાંબે બેઠ બાજુએ નજર દોડાવી. કાંઈ ગાડીનું થીયું બી એણી મેર કે પેલી મેરથી આવતું દેખાતું ન હતું. માહરી ગાડીનાં ફાનસો સલગાવેલાં હતાં તે ફક્ત એક શીકડો ઉભસ આવતાં હતાં, અને હવે ત્યારે હું હીચકારી નહીં છતાં ખરાં મને બીહીધી. હવે માહરે આ હીચનસીબ સંજોગમાં કરવું તે શું? મેં યુમ મારી જોઇ, પણ કાંઈએ પાછો સાહાદ વટીક આપ્યો નહીં. એમ કરતાં જ્યાં ગાડી ગમડી પડી હતી તેના ડાબા હાથ પર રસ્તાનાં ઉચાણમાં જરા દુર જરા વારે કાંઈએ બતી સલગાવી જે જોતાં મને જરા હીંમત આવી. મેં જોયું કે તે બાજુ ત્યારે કાંઈનું રેહડાંણ હતું અરે, અને તેથી તે ચહડાંણ ચઢીને હું ઉપર તે તરફ ગઇ. માહરાં મનમાં કે હું કાંઈની બી મદદ માંગી લાઉં. કંઈ નહીં તો ગાડીવાનને તેની બેખુડીમાંથી હોસમાં લવાયે તો એ બાજુનો તે બોમ્બો મને કંઈ મદદ તો કરી શકે?

હું ગઇ. તે મકાંત ઝાઝું દુર નહીં હતું, અને જરા વારમાં તેની નજીક પુખતાં મેં જોયું કે તે એક ન્હાતું યુવકાં રોકું રેહડાંણ હતું. આગલ એક ન્હાનો પડત ધુલ મટા-ડાનો કંપાઉન્ડ ભરી લીધો હતો, ને તેનો ન્હાનો અલગો દરવાજો ઉઘાડી અંદર જમને મેં બારણું થોક્યું. પેલી બતી જે મને દુરથી દેખાઇ હતી તે એક ઉંચી ઉઘાડી બારીમાંથી દળ બી નજરે આવતી હતી, ને લોક બી કેમ કેમ વીખરાયલાં ક્યાં ક્યાં ને કેવાં કેવાં એકાંતમાં વટીક ધરખાર માંડી રહી શકતાં હતાં તેનો ખ્યાલ થતાં હું ખરેખર માહરાં મનથી અજબ થઇ.

મેં બારણું થોક્યું, પણ મને તરત જવાબ કરો મલ્યો નહીં, જોકે મેં તે પુરતાં જોરથી થોક્યું હતું, અને થોકવા પછી હું નજીક બે મિનીટ થોબી મઇ હતી; મગર પાછું વધતાં જોરથી મગડાવા હું હાથ ઉંચકવા જતી હતી તેવામાં પછવાડે અલડાપો ઉંચકાતા હોતાનો માહરે કાંને સાહાદ આપ્યો, ને હાથમાં એક બતી સાથે બીજીજ પક્ષે એક બુદ્યાએ તે બારણું ઉઘાડ્યું, કે જ્યારે માહરી ધણી મોટી અજબબી વચ્ચે તે ડોસીને મેં તરત પીછાંણી. તે કાંઈજ નહીં પણ પેલી રખડેલ જીપ્સી ઝોરત કે જે હું જ્યારે ભેડી લીલાને ત્યાં રહેલી હતી ત્યારે તેના બંગલાની બાજુમાંની પેલી એકાંત સડક પર મને એક વાર મલી હતી તે હતી. તેણીએ એક પુલની ધધાંણીથી લીલાને પોતાને મલવા માહરી મારફત બાહર બોલાવી મંગાવી હતી, અને લીલા તે પેગામ મેં પુગાડતાં સાથે દેખીતી રીતે ધણી ગભરાયલી તરત તેણીને બાહર મલવા દોડી હતી તે સમયે વ્હાલાં વાંચનારાં સાહેબોને માદ હશે.

તે બુદ્યાએ બી મને જોઇને તરતજ ઓલખી કાઢી, અને કાંઈક દેખીતી ખુશાલીથી અથવા અજબબીથી તેણીએ પુકાર્યું, “ઓ, તું અહીં અત્યારે, છોકરી?”

“હા,” મેં કહ્યું; “હું એંબલડન જતી હતી તેટલાં હું જે બાકુતી ગાડીમાં હતી તેને અકસ્માત થયોછ, ને ગાડી બાંગી જવા ઉપરાંત ખીયારા કોચમેનને સખખત વાગવાથી તે બેહોસ પડ્યોછ. મને તેથી તરત થોડીક મદદ જોઈએછ. હું ઘણું સારું ઇનામ આપશ.”

“એક મિનીટ—એક જરા થોખ, બેટા; હું ઓય આવી,” તેણીએ કહ્યું—અને માહરી વધતી અન્નયખી વચ્ચે તેણીએ તો હમ હમને બારણું પાછું બંધ કરી લીધું !

હવે ? માહરી ઘણી મરજી થઇ કે હું ચાક્ષીજ જાઉં. આ દદા મને ગમતી ન હતી. પહેલ્લી નજરે લેડી લીલાને ત્યાં મેં એને જોઇ ત્યારે ખી તે મને ગમી ન હતી; અને એક બીજીક વર્ગની છતાં તે લેડીપર જે તે અધીકાર દેખીતો ભોગવતી હતી તેથી વધારે કરીને નહીં; પણ આ કમનસીબ સંજોગોમાં મને કંઈ ખી મદદ તો મેલવવીજ જોઈએ ? હું કેમ ચાલી જાઉં ?

મેં જોયું કે હું અનાપસે એ તરફ આવી લાગી હતી તે વાત યા તો કોઇને અંદર કેલવા કે તેનું તે ખામે મત કરવા તે અંદર પાછી દોડી ગઇ હતી. તેણીએ આગલા ખંડના અંદરના ભાગમાં જઈને તે બારણું ખી અંદરથી પાછું બંધ કરી લીધું તેથી મને લાગ્યું કે તે જોને ખી મલવા કે પુછવા ગઇ હોય તેને હું જોઉં નહીં એ તેની દેખીતી રીતે મરજી અથવા સંભાવ હતી !

હું તે પછી તે હરીફાક અંધારાં એકાંતમાં—તે કંગાલ ઝુપડાંના ઉપર નજદીક—એકાદ પત્ર પાછી એકલી ઉભી. હું હજી બાહેરજ થોખી હતી. મને આ બનાવ જરા થઈને ગમતો ન હતો.

મકરણ ૪૬ મું.

તે દદા, મગર, ખીજી બેયાર મિનીટમાં તો પેલું બારણું પાછું ખોલી પાછી આવી, અને પાછું તેણીએ પેલું આગલું બારણું ઉઘાડ્યું.

“મેં માહરી બેટી ઝારાને કહ્યુંછ,” તેણીએ કહ્યું; “તે તૈયાર થાયછ. ઓય આવશે. આવ બેટા, તેટલાં તું ઘેરમાં આવ.”

“નહીં, કંઈ નહીં, આવવા દેવો ઝારાને; અહીંજ ઠીક છે. હું અહીંજ બહાર મળાહતી ઉભીછ,” મેં ઉગ્રવ્યું.

“છટ—બહાર કાંએ સરદીમાં ઉભી રહે તું, છોકરી ?” તેણીએ કાંઈક ગુસ્સાથી અથવા કપકાથી કહ્યું; “અમે ગરીમ છેએ તેથી અમોને હીજોછ શું ? આવ બેટા, અંદર આવ.”—અને ત્યારે બજીદ થવાનું શોખવાનું નથી કરીને માહરી મરજી ઉપરાંત હું અંદર ગઇ.

“આવ, અહીં બેસ એક મિનીટ,” તેણીએ પેલા બાગીમાંના ઝોરડાનું બારણું ખોલી આખી ઘણી મમતાથી મને કહ્યું, ને તે બાહેરની ચાલનું ખાલી ચીપ્પું વીંટાડી હું અંદર ગઇ. તેણીએ અદમથી હઠી જઈને મને અંદર દાખલ થવા રસ્તો વટીક આપ્યો, પણ હું

અંદર ગઇ કે તેજ ધડીએ વિજળીને વેગે તે કમીની દડાએ તે બારણું પાછું ખેંચીને એક ઝપાટે બંધ કરી લીધું, ને બાહરથી પોતાની બાજુએ અલગરૂપે ચઢાવી મને અંદર કેદ કરી લીધી !

હું મસ ગમરાતમાં પડી. મેં જોયું કે હું કોઇ બચકાર દગાનો જોતાં જોતાંમાં વળી પાછી ભોગ થઇ પડી હતી, અને શીકરથી માહરા પ્રાણુ ઢલી ગયા.

એક નાધલી બારી કંપાઉંડમાં પડતી રસ્તાની સાઇડે હતી, ને મેં ઉલટથી ને ઉતાવલમાં તે ઉઘાડી નાખી; પણ અરે, તેને તો સલ્યા જડેલા હતા, ને ત્યાં તે તરફ બાહર રસ્તાપરથી તે બારી આગલ પેલી પીચાશણી જરા વારે હસતી હસતી આવી.

“જરા બી બીહી ના, ખેટા,” તેણે કહ્યું; “કોઇ તુને અહીં જીવથી મારી નાખવાનું નથી.”

“દોનખી ઝોરત,” મેં મોટા ગુસ્સાથી બખાળ્યું, “કોડ મને એકદમ, ને તું માંગશે તેટલા પૈસા હું તને આપશ.”

“પૈસા ?” પેલીએ કાનને કઠોર લાગે તેવા જાડા ધાડા અવાજે હસતાં કહ્યું, “પૈસા તો માહરી પાસ ધણા છે ! પૈસાનું તો માહરે ઘેર ઝાડ છે ! હવે તું તાહરે તાહરા જીવથી જરા અત્રે નીરાંત કર ને મને કેદ બરાબર કે પેલો આદમી કાંહાં ખેલોસ પડયોછ ?”

મેં ઇચ્છાશૂન્ય ગુસ્સાના તોરથી કહ્યું. માહર ગમે તે થાએ પણ તે બીચારો ગરીબ બચવો તો જોઈએ ? તેને મદદ તો થવી જોઈએ ? કદાચ બનવા જોગ છે કે તે હુશ્યાર થાએ તો તે મને કાંઇક મદદ કરી શકે ! તે કદાચ કે.ઇ. એટેન્કથી માહરી વીપતની વાત જાણવા પામે તો કોઇ તરફીય કરી મને આએ જોહાનમના ગારથી બચાવી તો લઇ શકે ?

“હવે તું શીકર ના કર, મીસ પરસી,” તે લુચ્છીએ તે સાંભળીને આઘાત માહર નામ વડીક પુકારી મને માહરે નામે કહ્યું; “હું ને ઝારા જઇને ઘટતું કરયેછ.”—અને પછી તેણીએ પોતાના ખરબચડા સાહાદે ધુવડ ચીંચવાએ તેમ ઉપર જોઇ ઝારાને પુકારી, જેણીએ ઉપરથીજ જગાળ આપ્યો, ને તરતજ તે નીચે ઉતરી આવ્યા પછી તેઓએ રસ્તા પરજ થોડીક ધીમે રહાદે ધુસધુસ વાત કરી, ને પેલો દલ ઉતરી હાથમાં ફાણુસ સાથે તેઓ બંને ઉતાવલે મેં બતાવ્યું હતું તે તરફ ચાલી ગયાં તે બધું હું તે ઓરગમાંથી જોઇ શકી.

હવે હું એકલી પડી ને મેં ધીરજથી તે ઓરડો તપાસ્યો. તે એક નાહનો સમચોરસ ઓરડો હતો. દીવાલો ધુલથી ને ધુમાડથી બરાવલી હતી, ને તે ઉપર ચેહરાની ખરબ બુડી ગયલી એવી એક બે સખીઓ, કોયરાને સાલનાં ઓરતોનાં પીકચરો સાથનાં કેલેનડરો વિત્રેરે એસઝાઇ મેસઝાઇને માટે ટાંગેલું હતું. વચમાં એક ગોલ ટેબલ હતી, ને તેની આસપાસ બે ત્રણ બાગી જુલી ખુરસીઓ હતી. એક સાઇડમાં એક લોખંડનો ખસેડમુક થઇ શકે એવો ન્હાનો ચુથો હતો, અને બીજાં ખુંણમાં પતલી માદલી સાથે એક ખાટલી હતી, જે પર ચાહરનું નામ પણ ન હતું. સીંઘીમાં ઉંચે તાંગેલી એક ઝાંખી બતી ધીમી ધીમી બલ્યા કરતી હતી.

જરા વારમાં ઉપરથી વળી કોઇ ધર ધર ઉતરી આવવાનાં ખીન પગલાં સંભળાયાં. તે મદાનાં પગલાં હતાં, અને હું તરત ત્રાસીને મોઢા બચ પામી.

એકજ પલ—ને તે અંદરની બાજુનું બારણું ઉઘડ્યું, કે જ્યારે કોણુ? ચતુર વાંચનારાંઓ બેશક ચેતીજ ગયાં હશે તેમ કમીનો ક્ષેર ફોલની મગફળીનું હસ્તો ધસારામંધ અંદર આવ્યાં.

“ગુડ ઇવનીંગ, મીસ પરસી,” તેણે ઠાથી કહ્યું; “ઓ કોણુ આએ કંગાલ જુવડામાં તમારી મુઆરક પધરામણીની આજે વડી રાખી હોતે! તું માહરા દૈયામાં વસેલી યાદ તો મને રોજ ને કદમોકદમ આવેછ, પણ મેં તો સ્વપ્ને ખી નહીં ધારેલું કે અહીં તક તું ચાલી ચલાવીને આવીને આજ રાત્રે મને સરકરાજી આપશે!”

“કૅપટન સેન્ટ ક્લેર,” મેં દુખથી કહ્યું, “તમેને મનેજ સતાવામાં મળ્લ છે? તમેને ખીજી કોઇ તમારા પલીદ ખવાસને જવાબ કરતી પલીદી મલતીજ નથી?”

“ચાલો, બાશાંન ચાલુ થયું! ચાલો, ચલાવો! હવે ઉતાવલ શું છે? આખી રાત આપણી ને આપણા બાપની છે! આએ આપણે બેઠા! ચાલો, ચાલવા દેઓ!”—અને પેલી કંગાલ ખાટલીની કીનારીપર લગાર ગોઠવાઇને તે ખુરો બેઠો.

“મેં અત્યાર સુધી તમેને ધારાતી ફાંસથી જતા મેલ્યાછ, કૅપટન ક્લેર,” મેં જરૂરી રાખ્યું, “પણ આદમીની ધીરજની ખી હદ હોય છે. આએ વખત માહરી ખોહારી સાથ કે ખોહારી વગર ખી હું અહીંથી જવશ તો તમારા પાપી જીવમાં ગોખી રાખજો કે હવે તમે અચવાના નથી, ને સોસાયટીમાં હાલ હજી ફરોછ તેવા રાતાપીલા તમે ફરી શકવાના નથી!”

તે કુપણે કઠોર હર્યો.

“એમ છે કેની? ત્યારે તો બેવડું કારણુ છે, ડારલીંગ, કે માહરે તને સલામત આજે અંત્રથી અચવા નહીંજ દેવી!”—અને મને ખાઇ જવા ચાહતો હોય તેમ એટલી તો દુષ્ટ ને કામાતુર રવેસે તે મને પગથી માથાં સુધી ઝેતો હતો કે માહરાં આખાં તનખદનમાં અસહ્ય ધાસ્તીનીજ એક કંપારી પ્રગટ પડી. “હવે શું કરવા મચકાયા કરેછ? તું જુએછ કે ખુદના રસ્તા તને માહરા હાથેને સપુર્દ કરવાનાજ થાએછ, તો તાહરાં તકદીરને દાના-ધથી તામે થા!—રહેલ સુઝે ને વગર મેહનને માહરી મરજીને માન આપ, અને—”

“કદી નહીં, દોઝખી, કોઇ કાલે નહીં!” મેં ચીસ પાડી. “તે આગમય હું તાહરા જીવ લેવશ ને માહરા જીવ આપશ!”—અને હું પોતે પાછતથી માહરાં મન સાથ એ માહરી હીમત વારતે અતી બ્રહ્મી અજગ્ય થઇ—એટલી અધી હું એક દીવાનાં ઝનુનનાં જોશથી ને વેળાએ ખરેખર ઉશ્કેરાઇ આવી હતી!

“એ ઝડું નાંવેલો ને નાટકોનાં સ્ટેજને વારતે રેહવા દે,” તેણે બેપરવાહીથી ધ્રુમ હમતાં કહ્યું; “નાટકોમાં એવું એવું બોલાવ ત્યારે લોકે. તારી જ મગજોના ધમધમાટ કરે છે

તે શું આએ ખાનગી ને ખરી જીંદગીમાં—આએ જીવનમાં એકાંતમાં ચાલવાનું છે? ના તાહરા જીવને નાહક સંતાપમાં નાખ ને માની જા. મેં તો તુંને પરણ્યા વટીક માંગ્યું, ને તેજ વખત તું પાંસરી ઉતરતે તો આપણે ધણીધણીયાણી થઇ અત્યારે તો અમનઅમનમાં રહ્યાં હોતે; પણ તાહરા જેવી અભાગનીને સારું સુજેજ ક્યાંથી? હવે તો તેથી, માહરે તાહરી પુરતી ખોહારી કરીને માહરો કાનો ખી લેવો છે।” અને વળી તે કઠોરપણે પાછું હસ્યો. “માહરો અરમાન ને માહરો કાનો એક હવે તૃપ્ત થશે। તેં બધી માહરી વાત લેડી લીધા આગલ કરી દીધેલી છે તે હું જાણતો નથી એમ તું કંઈ સમજેછ? પણ જા—તે બધું હું તને માફ કરશ. તું કેહં તો તુંને વિચાર કરવા ને તાહરાં જીવન મનને માહરી તરફેણમાં મનાઈ જવા સમજવા એક આખો કલાક હું આપુંછ। કમુલ?”

“કમુલ છે,” મેં તરત પકડી પાડ્યું. કલાક કોણે જોયો? એક કલાકમાં તો કંઈતું કંઈ થઇ જાએ। ખુદા રાખવા માંગે તો હર રસ્તે રાખે છે. મને, તેથી, એજ જોઇતું હતું ને તેજ એ જુરાથી ખોલાઇ ગયું જે મેં તાજરેતોજ પકડી પાડ્યું; “હું તદન ગમરાઇ ગેઇછ, કંપતન કલેર. મને એકદમ ખીહીધરાવો ના; મને એકદમ ધુમ્મવો ના। મને થોડી હીંમત આવવા દેઓ. મને જરા એકલી છોડો, ને માહરી હાલતનાં ગંભીરપણાં ને નાચારી પર થોડોક મને વિચાર કરવા દેઓ.”

“ઓ ખચ્ચીતજ,” તે તરત ઉડીને ઉભો થતાં બોલ્યો; “તે કાંએ નહીં? હવે ડર શું છે? તું એમ તો ધારતીજ ના, સ્વીટી, કે અહીં કોઇ ખી તાહરી મદદે આવશે. આએ ઘેર માહરું આએ અત્રેનાં એકાંતમાં રાખેલું એજ જાતનાં બધાં કાલાંધોલાંને વાસ્તે છે।” અને તે વળી કદરપું હસ્યો. “તું અહીં ચીસ પાડીને મરી જશે તો કોઇને કાંને તે જવાની નથી, વાસ્તે બધો પુરતો વિચાર કરી લે. હવે રાત તાહરી ને માહરી છે તો માહરા અધીરા જીવને માહરે સખર મનાવામાં મુશ્કેલ શું છે? લે, હું બાપુશી તને એક આખો કલાક આપુંછ ને એકલી છોડુંછ.” અને એમ કહેતાં, તેણે પોતાનું કીંમતી સોનાનું ઘડ્યાલ જોયું. “તું માહરી મરજીને તામે થઇ તાહરું સારુંજ કરશે, એવન. ખાત્રી રાખજે—હું તાહરાથી થાકવાનો કે કંટાલવાનો નથી. હું તને સદા માહરી આંખોમાં દાખી રાખશ, ને બેશુમાર માહરી હાલતના લાખો તાહરાં દરેક કદમ પર કુરખાંન કરશ. ઘણી ગંભીરાઇથી તેથી એ બધાંનો વિચાર કરજે,”—ને તે એમ કહેતાં કાલું કરીને હસતો હસતો ચાલી ગયો. તેણે પાછો પેસો દરવાજો ખીજી મેરથી (અંદરથી) બંધ કર્યો, ને તે ચાર દીવાલો વચ્ચે મને કેદીની કાસમે એકલી છોડી તે ધરધર દાદર ચઢી ઉપર પાછો જતો રહ્યો, જે મેં બરાબર સાંભળ્યું.

હવે માહરા જીવમાં થોડોક પાછો જીવ આવ્યો. અરે, જ્યારે કે માહરા પાક કાનોને તે ઉપર કહેલી નાપાકી બધી કહી સંભળાવતો હતો ત્યારે તે શ્રવણ કરતાં કેમ માહરો જીવ અંદરખાને ધુમ્મ્યો ને કમકમ્યો હતો તેનો હું વાંચનારને કેમ ખ્યાલ આપું? જેઓ નીતી ને પાકીજગીમાં ખરેખરા માનવાવાલાં હશે—જે અમળાઓને પોતાની પાક અશમતની પાસખાનીની કાલજી ને કદર હશે તેવાજ માહરી કદરે પોહચી શકશે.

હવે મેં એકાદ એ પલની એ પછી નીરાંત કીધી, ને ત્યાર કેડે નાહસવાને દરેક જીવ તોડ મહેનત કરી જોઈ. પેલા સહ્યાને વાલવા અથવા તેની બેસણીમાં તેમને ધીલા કરવા મેં

માહરા હાથ ફાટી આવ્યા ત્યાં તક જોર કર્યાં ને હું બધી હાંસીને પાણી પાણી થઈ ગઈ, પણ બચ્ચું ! હું એક કોમળાંગી સકુમારી કેમ એ જોહમતને કાપીલ થઈ શકું ?

હું અંતે નીસોસ થઈને રડતી બેઠી. વખત તો ઉડ્યો જતો હતો ! વખત બી એવી યુરી બસા છે ! જ્યારે કે તે ઘણો કીમતી લેખાએ ત્યારેજ તે જોહો સરી જાય છે, નહીં તો આપણું પાકવીને પક્ષેર કરી નાખતો તે નીકતાં નીકતો નથી !

હું નીરાસાથી ધુજીને અધઘેલી જેવી થઈ ગઈ. જાણે ખારણું કે દેવાલ પર માથું અકાળી દેહ ત્યાગ કરી નાખું એવું મને ઝંઝૂન થયું. ખારણું કાંઈ કશાં વડે ફાડવા કે એક ચીસ વડીક પાડવા મેં હિંમત કરી નહીં. એવી કોઈ હીલચાલ સમેત તો પેલો દોઝખી ચેતી જાય ને મને આપવામાં આવેલા કલાકની અવધ તાજરતોય લુટી લેવામાં આવે !

પણ અરે, એ કોણ ? ટપ-ટપ-ટપ કોઈએ તેવામાં પેલી સહ્યાની ખારીપર ધીમે, -ઘણોજ ધીમે-હાથ માર્યો, ને ઉમીદ માહરાં જીગરમાં જોશથી ઉછળી ! હું ખારી આગલ દોડી ગઈ, જ્યાં અંધારા એથામાં દબાયલી પેલી જીપસી છોકરી—પેલી દહાની દીકરીની દીકરી ઝારા હતી ! તેણે મને જરા બી ગરબડ નહીં કરવા અમારી નજર એક થતાં સાથે નાકપર આંગલી મુકીને એસારત આપી.

તેણીએ તે પછી માહરાં રમાલ માંગ્યો ને ચુલાંગરીપરથી ચીપ્યો લાવી આપવા કહ્યું. ત્યાર પાદ એક હથ્યાર જે તે સાથે લાવી હતી તે ને રમાલની મદદથી તેણીએ પેલા ચાર સહ્યામાંના બેપર ચીપ્યાથી કરીને એવું તો જોર કર્યું કે તે પોતે પણ પસીનો પસીનો થઈ ગઈ, જ્યારે માહરા પવિત્ર છુટકારાની એ કોશેશ હું અગ્નયખીમાં દંગ થતી જતી ને તપાસતી ઉભી. પરીણામમાં, જરા વારમાં તે અન્ને સદ્યા વક્ષીને નમી ગયા, ને એમ કરતાં તેની બેસણીમાં એવા ધીલા થયા કે માહરી હદ વનાની અગ્નયખી ને ખુશાલી વચ્ચે તે એક લેલ-જમાં તે બાહર બેચી કાઢી શકી. તે પછી પેલો ચીપ્યો, રમાલ ને સદ્યા તેણીએ મનેજ પાછા અંદર આપ્યા, જે મેં તેના કેહવા મુજબ તે ખારી આગલજ ઓરડામાં નાખ્યા—એવું બતાવા કે જાણે મેં પોતેજ તે સદ્યા ચીવગ્રાઈથી (બાહરની કોઈની બી મદદ વગર) કાઢી નાખ્યા હોય ! દીસતી રીતે તેણીએ મને મદદ કરી નહસાડી ને બચાવી હતી તે જાહેર થયલું જોવા તે મુતલગ ચાલતી ન હતી. તેની મમઈ તેમજ કમીના કલેરથી તે થથરેલી રહેતી હોય એમજ દેખાતું હતું.

એ દરમ્યાન અમે લગભગ બધી વાત ઈસારતમાં કરતાં હતાં, ને તે પોતે છાપડાંના એથાનાં એક અંધારાં ખુણામાં દબાઈને સદ્યા ઉતારવાનું કામ કરતી હતી, કે જ્યારે જરા બી સણસારો સંબળાતાં ચમકીતે તે જોની અથવા નીચે ઘાસપર બેસી જતી, જે સઘળું બતાવતું હતું કે મને બચાવા નિકળી પડવામાં તે પોતે પોતાને માટે ખરેખર ઘણો જોખમ ખેડતી હતી.

અંતે જ્યારે હું નિકળી શકું એવો તે સદ્યાઓની વચ્ચે ગાંઠો થયો ત્યારે તેણે મને હાથ આપ્યો ને હું બાહાર રસ્તા પર નિકળી, કે જ્યારે તે માહરાં હાથ પકડી અંધારાંમાંથી.

મને તે મકાનના પાછલા ભાગમાં લઇ ગઇ-એટલે જ આજુ માહરી ગાડીને અકસ્માત થયો હતો તેથી ઉલટી દીસાની એક નવીજ સડક આગલ તે મને તેડી લઇ ગઇ, ને સડકથી થોડે દુર થોખી ગઇ.

“એ ઘણાજ ખુરા છે—કહેર,” જેવાં અમે તે ધરથી વાત કરી શકવા જોટલાં સલામત તફાવતે પુગ્યાં કે તેણીએ મોટા ખીજવાતથી કહ્યું, અને ત્યારે મેં જોયું કે મને બચાવા એક અબળા જાતીની પ્રેરણા કે દયાએ તેને પ્રેરી ન હતી, પણ ખરેખર તો કહેરને મહાત કરવા ને તેના પર કોઇ ખાર દેવાનોજ તેનો હેતુ વધારે કરીને હતો. “એણેજ તો માહરી અણુધડ મમાઇને અહીંનાં આએ ખુણાંમાં પોતાની પાખી મતલબો સર દાખી રાખીછઃ મગર ખેર, એ વાત જવા દેઓ, મીસ પરસી, ને હું કેહુંછ તે સાંભજો. કોઇ બી દહાડે લુલેચુકે બી એ ખારીલા સેહતાનને જણવા દેતાં ના કે તમોને નહસાડવામાં મેં કશી બી મદદ કરી હતી. એ લોક અજબ તો ઘણાંજ થશે, પણ મેં કામ એવી તરકીબથી લીધુંછ કે એ લોક એમજ સમજવાનાં કે કોઇ અજબ જેવી બાહોશીથી તમે પોતેજ અંદરથી પોતાનો બચાવ કરીને નહાસી જઇ શક્યાંછ !”

“ઓ, હું કેમ તાહરો ઉપકાર, ખેહેન ઝારા—”

“એ બંધી વાત કરવાનો હાલ મુતલગ વખત નથી,” તેણીએ મને એકદમ રોકી નાખીને કહ્યું; “સાંભજો. હવે જો મેં તમો ઉપર ઉપકાર કરેલોજ ધારતાં હોવો તો હું માંગી લેઉંછ કે માહરે ખાતર માહારી મમાઇને કે મને ફસાવતાં ના. કહેરને સજા કરાવવાનો જો કોઇ બી ખ્યાલ તમોને હોય તો તે માહરે ખાતર પડતોજ મેલજો, કેમજે એ બધું અમારાં ઘેરમાં બન્યુંછ તેથી અમે એક બી સપાટામાં આવી જઇશું, ને ખરાબી એક નહીં પણ ઘણી ને ઘણી ગંભીર થશે. મને તમારી બલાઇમાં વિશ્વાસ છે.”

“હું તમારે ખાતર ખરાં દીલથી તે બાબે માહરો કોલ આપુંછ,” મેં દીલનાં જોશથી કહ્યું; “મગર હવે માહરી ગાડી—”

“તે તમોને મલી શકશે નહીં,” તેણીએ જવાબ કર્યો. “ગાડી તો તદન રદ થઇ ગઇછ, ને ઘોડાવાલો ઘોડાને લઇને ચાલતો ખરમીંગહામ પાછો ફર્યોછ.”

“તે હુસ્પાર થયો ?”

“હા. ઘણી મુશ્કેલીથી હુસ્પાર થયો, ને બીચારો રડવા લાગ્યો. તે તમારે વાસ્તે પુછવા પડ્યો, પણ મમાઇએ ખુરા કહેરે કહી મુક્યું હોશે તેમ તેને છુદા હાથે બાડું આપી રાજી કર્યો, જેથી પછીથી ખુશ થતો ચાલી ગયો.”

“ત્યારે હું હવે અત્યારે આએ અંધારી રાતે એકલી—”

“શીકર ના કરો, મીસ પરસી,” તેણીએ મને સધ્યારો આપવાની ઉતાવલ કરી; “સાંમે એક મોટી “પોસ્ટ એઝ” છોડેલી છે, કે જેમાં કહેર અત્રે આવ્યો હતો. તમે હીંમતથી ત્યાં જાઓ ને તરત તે જોડવા કેહો. તે કહેરે તો બાડું આપીને રૂખસદ કરેલી છે, પણ હાલ મને લાગેછ કે તે લોકે એ ચાર કલાકનો અત્રે જરા વીસામો કરવા સારાં નસીબે ગાડી છોડી

નાખેલી છે, જેથી જ્યાં જવું હોય ત્યાં તમે જઈ શકશો. પછી તમારું કામ થઈ રહે ત્યારેજ છોડજો. સારું બાહુ આપવાનું તમે કહેશો તો તે લાલચે તરતજ આવશે. ઘણી મજાહની જોડીની મોટી ગાડી છે. કોચમેનનું નામ મી. આઉન છે. તમે નામથીજ બોલાવશો તો તમે અત્રેનાંજ કોઈ છેલ્લો એમ તરત તે લોક ખાત્રીથી માની લેશે; અને હવે જાઓ. હું વધારે મોટી થઈ શકતી નથી. પેલાએ તમોને આપેલા એક કલાકની અવધ ખતમ થાએ ને તે પાછો નીચે આવે તે આંગમય માહરે માહરા ઓરડામાં જઈને નવીનુન્ની થઈ જવું જોઈએ. સાહેબજી.” ———— અને હજી તો હું ઉપકાર માનું કે કાંઈ બી જ્યાં કંઈ કે પુછું તે આગમય તો તે બલી છોકરી ધસારાખંધ ચાલી ગઈ, ને જરા વારમાં તે અંધારી રાતનાં અંધારામાં દુખી ગઈ.

પ્રકરણ ૪૭ મું.

હવે હું હીંમતથી આગલ વધી. દાદરની દયામાંના માહરા વિશ્વાસમાં હું કદી મોટી પડીજ ન હતી તે વારતેની માહરી મગરૂરી, શુકરગુજરી ને ખુશાલી વચ્ચે હું દરખાતી આગલ વધી.

ત્યાં સડકની બાજુએ એક મોટાં ઝાડ હેઠલ બે ઘોડા છોડીને બાંધેલા હતા, અને કોચમેન ને સમસે ઘેરીતાબારીતા થઈને આરામ કરતા પડેલા હતા. તાપણું કરવા ધાસ સલગાવેલું હતું તેનો ઉગસ પુરતો હતો.

“મી. આઉન,” મેં તે જોતાં હીંમતથી પુકાર્યું.

“હા, મેમ,” તે કોઈ આઉને અદ્યથી ચમકી ઉઠી જવાખ કર્યો.

“જલ્દી ગાડી જોડો,” મેં કહ્યું; “માહરે તુરત એંબલડન જવાનું છે. ધણુંજ અગમ્ય બાહુ હું આપશો.”

“એક મિનીટમાં, મેમ,” મને પગથી માથાંવેર જોતાં અને માહરામાં કાંઈ લેડીલાયક લાગ્યું હોય એમ ખાત્રી થયલી જણાતાં તે લોકે કપડાં પેહડી લેવા ને ગાડી જોડવા દોડ્યામ કરી મેળી. ટુંકમાં, પાંચ મિનીટ નહીં ગઈ તેટલાં તો તે મોટી સુખકારક ગાડીમાં હું ધમ-ધમાત કરતી પાછી એંબલડનને રસ્તે પડી.

અને હવે તે ગામડું આવતાં વાર બી પણ લાગી નહીં. એ વખતે, મગર, રાત ઘણી પડી ગયલી હોવાથી રાતવાસો તો મેં ત્યાં જ એકજ હોટેલ હતું તેમાં મને ઉતારવા કોચમેનને હુકમ આપ્યો, કે જ્યારે તે ઉતારાખાનાંનો માત્રીક એવી મોટી ગાડીમાં મને આવેલી જોઈ મને કોઈ ધણું મોટું માણસ સહમજી બધો તલેઉપર થઈ ગયો. સારું નસીબે તે ઉતરાખાનું આખું ખાલી હતું. મને સરસમાસરસ રૂમ મળ્યો, કે જ્યારે સહતારે માહરે બરમીંગહામ પાછું જવાનું હતું એટલે ગાડી મેં ત્યાંજ છોડાવી. એ પછી મેં ખાંધ લીધું ને આરામ કર્યો, કે જ્યારે તે રાતના બધા અજખ જેવો બનાવા પર ઘણી હેરત થતાં મને તરત ઉંઘ આવી નહીં, ને છેક મોડી રાત પછીજ હું બર ઉંઘમાં પડી.

અને જ્યારે સહવારે હું જાગી ત્યારે નજદીક આંક વાગવા આવ્યા હતા, જેથી નારતા પાણી વિગેરેથી ફારેગ થઇ ધણી ઉત્તરવલે હું તૈયાર થઇ. એ પછી મેં પેલા હોટેલવાલાને તેડીને પુછ્યું, “માહરે અત્રેના પાદરી મીં કૉફ્ટને મલવું છે. તેવણુ સાહેબ અહીં ગામમાં જ છે?”

“જી, હા, માહરાં ભેડી,” તેણે માનથી જવાબ કર્યો. “ગઇ રાત્રે તો તેવણુ અને તેવણુનાં ધણ્યાંણીએ પોતાનાં વીકારેજમાં અત્રેનાં આગેવાનોને એક નાધલી પારટી આપી હતી.”

હું તો હેરત થઇ ગઇ, પણ કાંઇ બોલી નહીં. કૉફ્ટ પરણેલો જ ક્યારે હતો? છેલ્લી હું અત્રે આવી ત્યારે મને પોતાનાં ઘરમાં નહીં લઇ જઇ શકવાના ખુલાસામાં તો તેણે કહેલું વાંચનાર યાદ કરશે કે “માહરાં ઘરમાં કોઇ બૈરાં નથી!” હું તો તેથી એમજ સમજી હતી કે તે કુંવારો હશે! ત્યારે તેની આયડી તે વખતે બાહરગામ કંથે ગયલી હશે?

હું તે હોટેલવાલાને પુછતે તો કદાપી એ બધી વાતનો ખુલાસો તરત મને મલતે, પણ માહરે તેવી કોઇ બી ચાવાચીવી થવા દેવી ન હતી, જેથી હું ખમ્મસ ચુપ રહી.

તે પાદરીનું મકાન—મને કૉફ્ટે હું છેલ્લી આવી ત્યારે ખતાવેલાં દેવલને લગતું—કાંઇ ઘણું દુર ન હતું, એટલે હું ધધાણીખંધ ચાલતીજ તે તરફ ગઇ, અને ત્યાં જઇ દરવાજે થોક્યો. તે એક જાડી બાવાબાખરા જેવી તંદરેસ્ત ગુલામી ગાલની પોત્તીએ ઉંઘાડ્યો.

“રૅવરન્ડ મી. કૉફ્ટ ઘેરમાં છે?” મેં પુછ્યું.

“હા, બાંનુ; આવો, બેસો.”—અને તેણીએ મને અંદર લઇ જઇ આગલનાજ હોલમાં જગ્યા આપી.

હું બેઠી.

તે એક મજાહનું સુધડ ને ખુશકારક મકાન હતું. મીં કૉફ્ટના મેં જોયલા ડરટી પોશાક ને મેલા દેખાવથી ઉલટી રવેસે આ મકાન તો બેશક ઘણું મજાહનું ને સુધડ હતું.

એ પછી જરા વારમાં બેઠી બાંધણીનો ને પોપટની જેવાં લાલ નાકનો સફેદ બાલવાલો કોઇ પાદરી આવ્યો. હું ઉભી થઇ.

તેણે મને ખાઇજીવત બેસાડી ને પછી પોતે બેઠો.

“કંઈ હુકમ છે, બાંનુ?” તેણે નરમાસથી પુછ્યું.

“જી નહીં, હું તો રૅવરન્ડ મી. કૉફ્ટને મલવા આવેલી છેઉં,” મેં ગભરાઇને કહ્યું.

“અને હું પોતેજ રૅવરન્ડ મી. કૉફ્ટ છેઉં, બાંનુ,” તેણે હસીને કહ્યું.

હું તો ગભરાઇજ ગઇ! “નહીજી, નહીં, માફ કરો,” મેં કહ્યું “શું આમે બાંનુ-માંનું થયું તમારે સ્વાધીનમાં છે?”

“હારે જી, છેલ્લાં વીસ વરસથી!” તેણે જરા વધારે અજબ થતાં કહ્યું; “પણ—”

“નહીં, ત્યારે માફ કરજોજી, કાંઇ મારી ભુલ થઇ હોશે. કોઇ બીજા બી મી. કૉફ્ટ આમે ગામમાં છે ખરા—”

“હા, છે; આટાની પેલી સાંભી મોટી ગીરણીની પછવાડે કોઇ એ માહરાંજ નામરાયો થોડુંએટલો આવીને રહેલો કેલવાએ છ ખરો, પણ તે કાંઇ પાદરી નથી. પાદરીની સફેદ કેવેટ લટકાવેછ, પણ મને નથી લાગતું કે તે આગલ ખી કેથે કોઇ પાદરી હોય. અહીં એ બધા આદમીનો ગુનરો કેમ ચાલેછ તે ખી હું તો સમજતો નથી. એટલું કે અમારાં એકસરખાં નામોથી કાગલપતરોનો ઘોંટાલો ધણો થાયેછ.”—અને તે કોઇ દેખીતો બલો માણસ ખુશ મિનનું હત્યો.

હવે હું રજા લેતી હતી. મેં તેને આપેલી વગર કારણની તરફી માટે તેની ધણી ધણી માંદે માંગી લીધી, ને માહરી તરફના કાંઇ ખી ખોલાસા આપીને વધતું દોહડું કરવા વગર હું ત્યાંથી ચાલતીજ થઇ.

હવે હું પેલી આટાની ગીરણીની પછવાડે—મને ઇધાંણી મલી હતી તેમ—ગઇ. મેં હવે પ્રગટ જોયું કે જુલ્યાનો ચોખ્ખો નાશજ થયેલો હતો ! દગો દીવા જેવો દીસ્તો હતો, પણ અહીં સુધી આવી હતી તો તે લુચ્છાને મલ્યા વગર કેમ જાઉં ? હું, તેથી, તેને મલવા ગઇ.

રસ્તે જતાં મને કેટલા બધા વિચારો આવ્યા ને ગયા ! માહરું આએ તરફ આવવું મજબબ જેવા અનેક વિચારોને જન્મ આપતું હતું. અવલ તો ખુરા કબેરને હાથ સપડાયાથીજ માહરી આંખ કેટલી બધી ખુલી હતી ! ! તે આ જીપસી અબગાઓની મદદ વડેજ પોતાનાં ખુરાં કારયો ચલાવતો હોવો જોઇએ એમ મેં મજબુતીથી પકડ્યું હતું. ઝારાને તેને વારતે દેખીતી રીતે માન નહીં પણ કેહેર અને ધિક્કાર હતો, પણ પેલી એબલગામણી ખુટી બીલ્લુક પૈસાનો જખરો ચડસ ધરાવતી હોતી જોઇએ, જેથી તે કબેરના હાથ હેઠલ ને ઝારા પોતે તે ખુટયાના હાથ હેઠલ દીસ્તી રીતે કચડાયલીઓ હતી. તેજ કારણથી તેણે તે લોકને આએ તરફ રાખ્યાં હતાં, ને તે પોતે આવીને આ મુફલીસ મકાનમાં રાતવાસો રહેવાને વટીક અચકાતો ન હતો !

વળી એજ જીપસી પેલી લેડી લીલા પર પણ મોટો કાપુ ધરાવતી હતી તે મેં યાદ કર્યું, ને તેજ ખુટયા લુચ્છા કબેરની ખીદમતગાર હતી એટલે હવે પરડો ઉંચકાઇજ જતો હતો કે લીલા સારું માણસ ન હતી. તે આ લોકોની મળતપણુ હોવીજ જોઇએ, ને એ ખ્યાલ થતાં મને ધણો ખેદ થયો, કેમજે તે માહરી સાથ તો ખરેખરજ ધણી બલી હતી ને હું તેને ચાહતાં શીખી હતી.

અને આએ કોઇ મી. કૉફ્ટ એક બીજો લુચ્છો હતો ! ! દુન્યામાં ખી કેવાં કેવાં આદમી પેદા પડેછ તે એ દોરંગી દુન્યાના આયનામાં માહરે આએ માહરી ટુંક ઉંમરમાં વટીક ધણું જોવાનું ને અનુભવવાનું થતું હતું.

તે મોટી ગીરણીની પછવાડે મેં ઇધાંણીઅંધ જન્મને જોયું તો તે એક ન્હાનું એકજ મજલાનું ઘર હતું, ને બારણાંમાંજ એક મેલાં કપડાંની પોરી કચરો કાઢતી હતી. તેને હું હજી તો મી. કૉફ્ટને વારતે પુકું તેટલાં (તેણે મને બારી વાટે જોઇ લીધી હશે કે કેમ તે) તે પોતેજ દાદરપરથી નખાવી દેતો નિચે દોડી આવ્યો.

“ઝાશ્નો, મીસ પરસી, તમે પાછાં અહીં ?” તેણે ઘણી અન્યયીમાં પુકાર્યું;—ને તે ચેહરામાં અતી ઘણો શીકો પડ્યો ને ઝીડીધેનો દેખાયો. તે પોશાકમાં આગળ કરતાં હાલમાં જરા વધારે સુધડ ને દરોઝસ્ત જણાતો હતો.

“હા, જરા મને તમારી સાથ તાકીદની વાત કરી છે, મી. કૉફ્ટ,” મેં કહ્યું.

“આવો, ઉપર આવો.”—ને તે રસ્તો બતાવતો આગળ આગળ ચાલી ગભરાયેલો જેવો મને ઉપર લઈ ગયો.

તે ચોખ્ખાચુથી ખુલ્લો (ઉપર) એકજ નાહનો ઝોરડો હતો, જે ગરીબ રીતે સજ્જેનો હતો, ને જેમાં વધારે કરીને ચોપડીઓ ઘણી મોટી સંખ્યામાં વેરવાર ને બેઢાદ પડેલી હતી, જે એટલું તો બતાવતું હતું કે તે વાંચણનો ઘણો અભ્યાસી અથવા શોકીન હતો.

તેણે મને એક મોટી ખુરસીમાં બાબાદરમાન બેસાડી ને પોતે પછી માહરી સાંમે બેઠો.

“કેહો, મીસ પરસી, વળી શું ગરબડ છે ?” તેણે પુછ્યું.

“ઘણી ગંભીર ગરબડ છે, મી. કૉફ્ટ,” મેં કહ્યું; “તમે પેલાં લગનની સરટીરી-કેટ કાંએ હજી આપી નથી ?”

તે વધતો શીકો પડ્યો !

“ને તે તદ્દાશ કરવાજ તમે અત્રે પાછાં આયાંછ ?” તેણે દેખીતી ઉસ્કેરણીથી પુછ્યું; “તમે કાંએ તે સવાલ કરતાં આયાંછ ?”—અને એ વખતે તેને બરપા થયેલા ગભરાત વચ્ચે તે પોતાનો અવાજ જે હંમેશ માહરી જેડે વાત કરતાં બદલાવ ને છુપાવાની સંભાવ લેતો હોવો જોઈએ તે તદ્દન ભુલીજ ગયો કે શું તે મેં તરત તે અવાજ આપાદ માહરા મરનાર મમાવાજીને ત્યાં સાંભળેલા અવાજ તરીકેજ પાછો પીછાંજ્યો ! એ ખુશ, શું ત્યારે એ તેજ આદમી હતો ? એ તો માહરી અત્રેની છેલ્લી મુલાકાત વખતે બી સફા નામુકકરજ ગયો હતો કે તે લીડસ કદી આખા જન્મારામાં ગયોજ ન હતો !

“માહરે શું ખુલાસો કરીને તમોને બધું કેહવુંજ જોઈશે ?” મેં તેના છેલ્લા સવાલના જવાબમાં પાછો સવાલ કરી પુછ્યું.

“હા, ને ત્યારેજ માહરો જોખમ જોઈ હું જે હોશે તે તમોને ખરો ખુલાસો કરી શકશ,” તેણે હવે પ્રમાણીક દેખાવથી જવાબ કર્યો.

“સાંભળો ત્યારે,” મેં કહ્યું; “લેડી ક્રૅડરીક રેવન્સક્રીફ અથવા મીસ નોરમન—જે બી એ બીચારી હોય તે—એક માતા થવાની નાજુક સ્થિતિમાં છે, ને પોતે ખરી નેક ને પાક હોવાને લીધે તેણીનાં થયેલાં લગન માટે મજબુત બીડી ગઈ છે, કેમજે તમે તે લગન કરીને ધારા મુંજળની સરટીરીકેટ આપી નથી !”

“અને તમે પોતે ઠગાઈ થયેલી માનોછ ?”

“ઘણીજ બચકાર ઠગાઈ !” મેં જુસ્સાથી કહ્યું—“એવી કે જે જાહેર થતાં તેમાં શામીલ થનારા બધા જનમ દેશતીકાલથી કમ સમજે પોહોંચતાનાજ નથી !”—અને મેં

જેયું કે હું એ છેલ્લું બોલી ત્યારે ચાપુક પ્રહારથી ચમકે કે કમકમે તેમ તે પાદરી ખુલ્લી રીતે કમકમ્યો !

“એ માહરી માએ જણી બેહેન હોએ એવી માહરી ખ્યારી સહી છે, ને મને તેને વરે ધણું લાગેછ તેથી હું પોતે અહીં સુધી આએ ખીજી મરતમે તલ્લાશ કરવા પાછી આવીછ,” મેં જારી રાખ્યું, “કે જ્યારે અહીં આવીને મેં જેયુંછ કે તમે આગલ મને તમારે બાએ કહેલી બધી વાત વટીક ખોટી છે ! પેલું દેવલ તમારેજ સ્વાધીન હોવાનું તમે મને કહેલું સરયામ જુહું છે. તમોને આએ ગામડાંના પાદરી સાથે કશુંજ લાગતું વલગતું નથી ને કોઇ દાહડે લાગતુંવલગતું હતુંજ નહીં. વળી તમને કોઇ અત્રે પુરું પાધરું આલખતું ખી નથી, ને માહરી ખાત્રી છે કે તમે કોઇ પાદરી છેએજ નહીં !”

તે આ બધું સાંભળતાં અત્યંત ઉસ્કેરાયલો ને હદ વગરનો ખીલીધેલો દેખાયો. તેના હોઠ ધુજ્યા—જાણે તે કંઈ મને ખાસકરીને કહેવા કે માહરી દયા માંગવા ચાહતો હોય પણ તેનાથી બોલાતું ન હોય તેમ ! પછી તેણે ખોખરે સાહદે પુછ્યું, “અહીંના વીકાર જાણેછ ? તમે બધું તેને કહી આયાંછ—આએ—આએ ઠગાઇ બાએ ?”

“નહીં,” મેં તેને હીંમત આપવાની ઉતાવલ કરવાની જરૂર જોઇ, “હજી માહરાં પોતાના સિવાય કોઇજ જાણતું નથી કે ઠગાઇ થયેલી છે; પણ ત્યારે શું ખરેખર તમે કોઇ પાદરી વટીક નથી ?”

તે ચુપ રહ્યો. નામોશીથી સર નમાતી તે આદમી ખામોશ ઉભો. તેની ચુપડીજ તેનો એકરાર ને જવાબ હતો !

“અફસોસ, ગરીબ જુલ્યા !” હું ખરાં દીવથી પટપટી, અને પછી ધણી ગુસ્સે થઇ વધાર્યું, “તમે ધારતાજ ના કે તમે બચી જશો. એવું ભયંકાર તરકત કાણુ ચલાવી લે ? ગરીબ જુલ્યાના પીતા મી. નેરમન ધણા વગવાલા છે, અને તેવણુ એ વાતની અચ્છી રવેસે ખખર લેશે.”

મી. કોહ્લ કાંઈ બોલ્યો નહીં. તે ખીચારો બોલી શક્યોજ નહીં. તે ઉરકેરણીથી તે ન્હાના ઓરડામાં ફેરા લેવા પડ્યો—જાણે તેનાં મનમાં કાંઈ મને કહેવા કે માંગી લેવાના જખરા ઉછાળા ચાલુ થતા રહ્યા હોય !

“એ તરકટ પકડાયું કેમ ?” તેણે અચખુચ થોખીને જરા વારે પાછું પુછ્યું.

“મેંજ પકડયું,” મેં હીંમતથી જવાબ કર્યો.

“કેમ ?”

“તે ઠગારા લોડે તમારે નામની એક સરટીપીકેટ ગરીબ જુલ્યાને લાવી આપી, ને મેં તરત કહયું કે તે તમારા હરફ હતાજ નહીં.”

તે જોશથી ચોક્યો.

“તમે માહરા હરફ કાંઈ જોયા ?”

મેં પેલી પાર્કસની પડી ગયલી પોકેટબુકની હયાં સધળી કાંઠાંણી કહી. હું ખુલાસા માંગવા આવેલી ખુલાસા આપવાને કાંઈ બંધાયલી નહીં હતી, પણ તાજુબ કે તે બીહાંમણો રડમસ ચેહરો જોતાં માહરાં પેટમાં ઘણું સુથંધ આવ્યું, ને મેં સઘળું તેને કહી સંભળાવ્યું !

“વળી એ બી હવે માહરી ખાત્રી થાએછ,” મેં તે કહીને આગત્ર ચલાવ્યું, “કે તમે જુલ્યાને પરણવાની દગલખાજી વાસ્તે આવ્યા ત્યારે કંઈ જીંદગીમાં આપણે પેહલીજ વાર મદ્યાં નહીં હતાં. હું ગઈ વખતે અત્રે આવી ત્યારે તમે સરયાંમ નામુકર ગયા હતા, પણ માહરી હવે નકકી ખાત્રી થાએછ કે માહરા મમાવાજીને ત્યાં લીડસ બે મરતખા જેવણુ આવી ગીયાતા તે તમે ને તમેજ છેઓ !”

તે કાંઈ બોલ્યો નહીં. તે નામુકર બી આ વખતે તો તે વાત ગયોજ નહીં. તે દુખી, આજેદે, બીહીધેસો, શીકકો પાહો ફેરા ફરવા પડ્યો, અને જોકે હવે માહરે ત્યાં થોખવાને કાંઈજ કારણુ નહીં હતું તોખી અજમ કે હું ત્યાંથી ઉડી જઈ શકી નહીં ! ! યા ખુદા, એ મને શું થતું હતું ? હું કાંએ એમ થોખતી હતી ?

પ્રકરણ ૪૮ મું.

“અને તું અહીંથી જઈને મને ઉંઘાડો પાડશે ને પકડાવશે, અંતન ?” તેણે મને વળી અચખ્ય થોખી જઈ પુછ્યું ને હું માહરી એકકમાં ચમકી. આ આદમી કોણુ હતો ? તે “તું—તાં”ના ધરોખાપર એકદમ ગબડી ગયો, ને વળી મને ધારા મુજબ “મીસ પરસી”ને બદલે અંલનનાં ઘેરીનાંખારીનાં નામથી બોલાવા લાગ્યો હતો ! !

“અલખત,” મેં તે છતાં હીંમત પકડી કહ્યું; “કાંએ નહીં ? તમારો દગો કાંઈ જેવો તેવો છે ? તોને તે ગરીબ બીચારાં બચ્ચાંની જીંદગીનો નાશ કરી નાખતાં કંઈ દયા કે શરમ બી નહીં આવી ? એવા દોજખીઓને—”

“અંલન ! અંલન !” તેણે કાકલુદીથી હાથ જોડી વચ્ચે પુકાર્યું—અને પછી વધાર્યું, “બાઈ, હું એ માહરો બધો અપરાધ ને બધું તરકટ હવે એકદમ કલુલ કરુંછ, પણ ખરું માનજે કે હું બદમખતીનો લાચારીનો મારયો એ રીતે ફેસેસો છેઉં. હું સારો માલુસ નથી, પણ આએ વાતમાં જેવું માહરું બચ્ચું તેવું કાઢતું બચ્ચું, ને હું એ દગામાં કદી એકમત ને શામીલ નહીં થતે; પણ સીફ નાચારીએજ મને ગરદન માર્યો ! ઓ, હું કેમ તુંને બધી ખરેખરી હકીકત કેહું ?”

“હા, કેહો મને, જે હોય તે બધું કેહો,” મેં ઉસ્કેરણીથી ઉભી થતાં કાકલુડી કરી. “તમે માહરા મમાવાને ત્યાં શું કરવા આવ્યા હતા ? તમે શું કાંઈ માહરા સગા છેઓ ?”

“તાહરો સગો ?”

“હા. તમે પાર્કસ જોમાં કાગલમાં વટીક માહરું ટુંડું કેમ આવતું હતું ને પુછાવ્યું હતું, ત્યારે માહરે જાણ્યું તો જોછએ કે તમારે ને માહરે શું સંબંધ કે સગાઈ છે ?”

“તું મને ના પુછ—છોકરી, તે ના પુછ?” તે દેખીતી રીતે તમામ કચડાઇ ગયલા આદમીએ મોટાં દુખના નીસાસાઓ વચ્ચેથી કહ્યું.

“ઓ કેહો! ખુદાને વાસ્તે કેહો!” મેં હવે બેચડાં ઝતુનથી ઉશ્કેરાઇને બ્યાદા કાક-લુદી કરી; “કંઈ તમેાખી જાણોછ! લુખ્ણ પાર્કસે મને ધમકી આપી હતી તેવું માહરા જનમના સંજવમાં તમેાને ખી કંઈ ખમર છે?”

“તેણે—તે હીચકારા લખાડે તુંને કંઈ ધમકી આપીતી ખરી?” તેણે ધણા ગુસ્સાના આવેશથી પુછ્યું.

“હા, મી. કૉફ્ટ,” મેં લગભગ કોઇ ખુદરતીજ વિધાસથી આ ત્રાહીત અત્યાર સુધીના માહરા ધણા અણુગમા પામેલા આસામી આગલ રડી દેતાં કહ્યું; “તે અને તેની પરણે-તર બંને ધણાં પાપી છે.”

“તે લોકે શું કર્યું?” તેણે સુડડીઓ વાળી નાખીને દેખીતાં મોટાં ઝતુન વચ્ચેથી પુછ્યું.

“બમે મરતયા માહરી ઇજ્જતની ખરમાદી વાસ્તે કૅપટન કલેર નામના એક શ્રીમંત ગુરાનાં છટકાંમાં તે લોકે આગલ રહીને મને સપડાવી દીધી!”

માહરે કાંને એક દુખનાં દયકાંનો અવાજ આવ્યો! શું તેણેજ તે દયકું ખાધું? શું તેને એ કેફયત સાંમળી કાંઈ મોટા ગુરસા કે હદખાર દુખની લાગણી થઇ?

“નાચીજ કમીનાં!” તે અંતે પટપટ્યો, “પણ તું બેઉ મરતયા તે બદમાસને હાથથી સલામત બચી તો ગઇતી?”—અને તેના એ સવાલમાં મેં અજબ થતાં જોયું કે એક અજબ જેવી આતુરતા તે કાળજી હતી!

“હું જો બચી નહીં ગઇ હોતે તો આજે તમેાને તે કેફયત કેહવા અત્યારે અત્રે જાયતી હોતેજ નહીં!” મેં નીચી નજરે ને ધીમે સ્વરે જવાબ કર્યો,—અને તે એ જવાબથી હર્ષ પામ્યો હોય એવો ખુશી થયેલો દેખાયો!

“તે તે લોકે—સુજ પાર્કસે તું કેહજે તુંને ધમકી આપી તે શું? તેણે શું કહ્યું?”

“તેણે કહ્યું કે હું તાહરા સંજવધી કાંઈ એવું જાણુછ કે જે જાહેર થતાં સાથે તું શરમ ને નામોશીથી ખાકમાં લેટતી થશે!”

“એમ તે બોલ્યો? એમ તે બોલ્યો ખરો?”—અને વળી મી. કૉફ્ટ અજબજેવો ઉશ્કેરાઇ આવેલો દેખાયો, જે તકનો મેં લાભ લીધો. મેં જોયું કે તે ખરેખર માહરા સંજવમાં ધણું જાણુતો હતો, અથવા—ખતી શકે તો—તે માહરો કોઇ અતલગનો સમોજ હતો, જેથી મને તે જે જાણુતો હોય તે કહી દેવા મેં તેને વિનંતી કરીને પાછો વીણુવ્યો.

“શું જાણેછો છો, છોકરી? કાંએ તે જાણુવાતી તું હક લઇ બેસીછ?” તેણે કહ્યું. “તાહરી આએ ખરાં સુખની નિર્બેશ જાહેરી તું શું કરવા દુખી કરવા ચાહીછ?”

“ અરે, પણ માહરે માહરી બચગીની જે હકીકત હોય તે જાણુરી તો જોઈએ ? ”
મેં કાઠલુદી કરી.

“ તું હમણાંજ મને કેહતી હતી કે તાહરી કેંઠના સંબંધની માહરી કરપીણુ ચાલ નહીં માફ કરી શકાય તેવી હોવાથી તું મને બચવા દેવાની નથી, અને ત્યારે—”

“ હું બચાવશ, ” મેં આતુરતાથી કહ્યું; “ ખરેખર એ ગુન્હા ઇજ્જતદાર આલમ ને ખુદ ખુદા વડીક નહીં ખમી શકે એવો જાલીમ થયોહ, પણ જો તમેને માહરી સાથે કોઇ બી રીતનો દુરનો કે નજીકનો સગાઇનો સંબંધ હશે તો હું વચન આપુંહ, મી. કૉફ્ટ, કે હજી બી હું તમેને બચાવી લેવશ. ”—અને મેં જોયું કે તેની છાતીમાં એક સરખસર જંગ જાણ્યું હતું. તે બધું કહી દેવા માંગતો હતો તોપણ તેનાથી બોલાતું કે તેને બોલવા ગમતું ન હતું. તેના ડોક ઉપડતા ન હતાં. અચખુચ ઝતુનથી, એમ છતાં, તે એકદમ એક ઈરાવ પર આવ્યો હોય તેમ ઉકેરેણીથી બોલ્યો, “ એસ અને સાંભળ ! ”

હું બેઠી. માહરી છાતી જેસથી ધપકતી હતી !

અને હવે તે પણ માહરી સાંમે બેઠો, પણ વળી અચખુચ વ્હાઈ આવ્યું હોય તેમ દાદરખારી આગલ ગયો, તે બોલીને દાદર પર ડોકવ્યું—જાણે તે પોતાની ખાત્રી કરવા માંગતો હોય કે કોઇ તેની એ વાત સાંભળવા એ તરફ છુપાયું ન હતું, અને પછી બારણું બંધ કરી પાછો આવી એસતાં તેણે મજબુતીથી તે કેફત કેહવા માંડી:—

“ વરસોની વાત છે એ, છોકરી, ” તેણે કહ્યું. “ તે વખત આજના જેવો હું અધર્મી, પાપી ને બદમાસ નહીં હતો. હું સારાં ખાન્દાનનો ને જે “ ગૃહસ્થ ” કેહવાય છે તેવો ગૃહસ્થ ગ્રાસામી હતો, ને માહરા બાપદાદા ધણા માન પામેલા ધર્મગુરુઓ હોવાથી મને બી તેજ ધંધાને લાયકની કેળવણી આપવામાં આવી હતી. હું એક નાહનો પાદરીજ થયો હતો, પણ અફસોસ કે તે ઇજ્જતદાર ધંધાપર આજે મને કશોજ હક નથી, ને હાલમાં હું કોઇ પાદરી છેલ્લં નહીં. તે વખતે, વળી હું ધણો દેખાવડો ને સુંદર હતો, અને એક મધ્યમ ઘેરની પણ અજબ જેવી સુંદરતા ધરાવનારી ને તાહરાજ જેવી ખરેખરી નેકઅખત ને પાકજાદ છોકરી માહરા પર મોહીત થઇ. હુંકમાં, અમો પરણ્યાં. તે વખતે માહરાં કુલ મોટે ઘરનાંઓ હતાં, ને તેમાં અલ્ આફ કારશલટન સાથ મને અગતકરીને સારું હતું—”

“ જુદવટ સાથ દગો કરનાર લૉડ્ ફૅડરીકના તમાખી પીતા ? ” મેં વાતમાં રસ લઇ પૂછ્યું.

“ તેજ, ” મી. કૉફ્ટે જવાબ કર્યો, “ મગર સાંભળ: કૉલેજમાં જ્યારે હું કેળવણી લેતો હતો ત્યારે ત્યાંના મોટે ઘરના પોરવાઓની ખુરી સોખતમાં મને એક પાપી લખ લાગેલો હતો, ને તે ચડસ જુગારનો હતો. એ અંધાપો દર સે‘હેંકડે પાંચ જવાનો પર જરૂર કરીને ગાલેમ આવતો રહેહ, ને તે પાંચ હૈયાંસુનાં કોર—દીલોમાં એક હું હતો. એમ છતાં લગન પછી એ બદી માહરાં બદનમાંથી ખંખેરી કાઢવા મેં ખરાં મને ધણું કર્યું—જે ખરીજ અસરાફ સાથ હું શાદીથી જોડાવાને ભાગ્યશાલી થયો હતો તેનો જાણે એક રપર્ષંજ એટલો પવિત્ર હતો; મગર તે માહરી ચાલુ કોશેશો છતાં એ મોટી નાપાકીથી હું બાઝ ન આવી

શક્યો એ આજે બી માહરી અન્યબી છે. ને નહીંજ બન્યું. હું ધારું કે તે થઇજ નહીં શકતું હશે. એક માણસ ખુરો જેમ એકદમ એકજ દહાડામાં થઇ શકતો નથી તેમ વળી એક ખુરાથી બહુ બી જલ્દી થઇ શકતું નથી ને તે માહરો ફેળ હતો. મેં ધણું બી ચાહ્યું, પણ એ લખથી હું છુટો થઇ શક્યો નહીં. હું જે કરી શક્યો તે ફક્ત એટલુંજ કે માહરી બધી પરણેતરને તે વાતની ખબર થવા દઇ એક બી દુખનો ચમટો મેં તેને તુટવા નહીં દીધો, ને તેને એ માહરી લત આમે તદનજ અંધારામાં ધણું સુધી રાખવાને હું ફાવી શક્યો. હું બીજી બધી રીતે તેણીને તદન સાચો ને વફાદાર હતો. તેના પર ખરેખર માહર હેત ધણું હતું બલકે તેને હું પ્યારથી પુજતો હતો, ને તે પોતે માહરા પર તેટલાંજ હેતથી શીદા હતી. તેને તો એવી કોઇ વાતનો સ્વપ્નો બી ન હતો, ને તે પોતાને માહરી સોબતમાં પુરતી સુખી માનતી હતી, કે જ્યારે ખરેખર તો હું પગડી દર પગડી ગમડોજ આવતો હતો. એમાં ફાવત કોણની થઇછ? કીયા સટોલ્યા કે જુગારીની આપદ જય થયલી સંભળાઇછ? અને તોબી અજબ કે જે એ ચડસમાં પડેછ તેને પાછું ને પાછું તરી નિકળવાની ઉમીદમાં સારું કદી સુઝી શકતુંજ નથી, ને તે જ્યાંદા ને જ્યાંદા દુખ્યોજ જાએછ ! માહરા બાપમાં પણ તેજ થયું. લગન પછી ધણું સુધી તો કંઈ એમજ ચાલ્યા કીધું કે હું જીતતો નેટલું હારતો, ને ધણું કરીને તો જેઠ ખાતાં સરખર ને સરખરજ રહેતાં; પણ પછી પાસો ઉઘટાયો ને હું જે કરું તેમાં ને અવલોજ પડતો ગયો ! અંતે છેક પાયામાલીની નોબતને પુગી જવાથી હું અતી ઘણો ગભરાયો. કંઈ બી જરૂર કરવું હતું—હવે છેલ્લોજ મોટો દાવ માંડવાનો હતો. ફતેહનીજ મને માહરા અંધાપા વચ્ચે પુર ઉમીદ ને ગણત્રી હતી, ને તેથી મેં શું કર્યું? મેં અર્લની સહીની ફોરજરી કરી, ને તેનીજ સહી જે હંમેશ માહરા જેવામાં હતી તે મેં ખોટી ઉપજાવીને એક મોટી રકમની હુંડી લખી. માહરાં મનમાં કે તે જરૂર હું પાછી ભરી દઇ શકશ. મેં તે હુંડી ખુદ અર્લને નામે એક મોટા વ્યાજખાઉ ચાહુદીને ત્યાં વટારી. તેની આગલ હું અર્લના કાર-ભારી તરીકે રજુ થયો, ને અર્લનો ખર્ચો રોકડ અવેજ એક મોટી ચાલી અંધાતી હતી તેમાં રોકાયેલો ખતાવી મેં તે હુંડી ઉપર ને ગંજવર રકમ ઉઘાવી. અર્લને માહું ન લાગે તેથી એ વાત તદન ખાનગી રાખવાને ખુદ અર્લને બી હુંડી પાકતાં સુધી નહીં મલવા કે કશી લખાવત નહીં કરવાં મેં તેના સાથ શર્ત કરી, જે તે ગરજના આંધલાએ અર્લનાં મોટાં નામની કુમક પર એકંદે ખોલે આપજી કરીને કમુલ રાખી; પણ પછી એવા કેસમાં જે હંમેશ બનેછ તેજ બન્યું. હું એ દુખ ને નામોશીની કેરીયતની વીગતોમાં તાહરી આગલ ઉતરવા હાલ માંગતો નથી. મેં તે હુંડીપર મેળવેલી આખી અનામત દુખીજ ગમ, ને તે હુંડી પાકતાં મેં પોતાને સરયાંમ ફસી પડેલો જોયો. હું ત્યારે ઘણોજ ધુજી પડ્યો, અને મેં જઈને તે નાણાં ધીરનાર તેમજ અર્લનું પોતાનું ધણું પગપાંણી કર્યું; પણ અફસોસ—તે ખેમાંથી એકને બી દયા આવી નહીં ! મને પકડવામાં આવ્યો, અને સેસનમાં તે વખતના ધારા મુજબની એ મોટા ગંબીર અપરાધ વાસ્તે મને જનમ દેશનિકાલની મોટામાંમોટી સજા થઇ ! ઓ ખુદ ! ઓ ખુદ ! આજે બી તે યાદ હું ખમી શકતો નથી ! ”—અને એક દીવાનાની અદાથી પોતાનાં માંધાંના ખાલેખાલ તેણે એવા પીખી કાઢ્યા કે એક ચીસ સમેત ચમકી ઉઠીને હું આગલ દોડી ગઇ, ને મેં તેના ખંતે હાથ ધણી મમતાથી પકડી લઇ મુશ્કેલથી તેને શાંત કર્યો !

તે ધણો ભયભીત દેખાય અને એક ખરી દીલ ધુળવનારી કાંઠાણી હતી, કે જેની સાથે દીસ્તી રીતે મને તો કશું લાગતું વલગતું જી ન હતું; પણ હું એવા ફાટેલે ડેમે, એવા ઉચા દમથી, એવાં એકાગ્ર ચીતે તે સાંભળવા પડી હતી કે માહરી પોતાની એ હદ વનાની આતુરતાથી હું પોતેજ જાણે અજબ થઈ.

“એ ફટકો માહરી ભલી મોહરદાર વાસ્તે કેવળ નહીં ખમી શકાય એવો જલ્દીમ થઈ પડ્યો,” તેણે અંતે થોડોક પાછો શાંત થયા પછી આગલ કહેવા માંડ્યું, “પણ તેણે મને છોડી દીધો નહીં. ઓ, હું શું કેહું, એલન, તેની નેકીની વાત ! તેણે એ મોટી નામેશીમાં વડીક મને છોડી દીધો નહીં. માહરી બધી મીનત, બધા કાલાવાકા હરાંમ ગયાં. તેની તકરારજ એ હતી કે બચો કે છુડો એક ખવંદ તેને છોડવો તે ખુદને તજવા જેટલુંજ જાણુ છે, ને તેથી દીલેરીબરયા કર્દથી તે ધરબાર, સગાંવાહજાં ને વતન વડીક ભોરીયાત્રી માહરી સાથના માહરા દેશવટામાં આવવા જીદ લઈ બેઠી. તેણે માહેતમ ફક્ત એકજ કીધું, ને તે પોતાની એકનીએક આંખની તાહડક—પોતાની નાહની ખુચી એલનને પોતાના ધરડા કંજીસ આપને હસ્તક પાછલ છોડી જવું પ—”

પણ આગલ હું સમજી શકીશજ નહીં ! ઓ, શું આટલુંજ બસ નહીં હતું ? હું તરત પાંખી ગઈ કે તે નેકઅખત માહરીજ માતા હતી, ને આ વાત કરનાર હીણનસીબ ખીજે કોઈજ નહીં પણ માહરો પોતાનો બાપ હતો, અને એ ખ્યાલ ને માહીતી થતાં સાથેજ માહરં બેજીં એટલું ચક્રમ થયું કે દુખની એક ચીસ સમેત હું માહરી બેઠકમાં બેઠોસ તુટી પડી !

પ્રકરણ ૪૯ મું.

જ્યારે હું જરા વારમાં પાછી હોસમાં આવી ત્યારે જે મોટી ખુરસીમાં હું અવલ બેઠેલી હતી તેમાંજ ઢલી પડેલી અરધી અલેટાવલી હજી બેઠેલી હતી. માહરી ટોપી માથાં પરથી નિકળી પડેલી અથવા માહરા બાપે કાઢી લીધેલી માહરા પગ પાસ પડેલી હતી. તે એક ફક્ત થોડીજ મિનીટની બેઠોસી હતી કે જેમાંથી માહરા પીતાનાં કેહવા મુજબ હું ધણી જલ્દીજ પાછી હોસમાં આવી શકી હતી.

“મેં તુંને ના કહ્યું છોકરી—મેં ધણું ના કહ્યું જે એ વાત તુંને સંભળાવામાં સારજ નથી, પણ તેં માહરં માન્યું નહીં,” મી. કૉફ્ટ—માહરા પીતાએ ધણો બેદ પામીને કાંધક લાગણીથી કહ્યું.

“ઓ નહીં, નહીં, કાધર ! હું એ બધી ખરી હકીકત જાણુચાથી જરા ખી દલગીર નથી. ઓ, ખુદ સાહેદ છે કે હું તમેને હવે જરા ખી ધીકારતી નથી !”—અને હું ઉઠીને તે આપીકી ગોદમાં વર્સો બાદ દબાવા ધસતી હતી, કે જ્યારે તેણે હઠી જઈ મને દુરથી શેકી.

“નહીં,” તેણે ધણો ગમ ખાઈ કહ્યું. “માહરી આએ નાલાયક ગોદ વાસ્તે તાહરં પવિત્ર બદન લાયક નથી, માહરાં બચ્ચાં !”—અને તેની આંખ આંસુઓથી ભરાઈ ગઈ. હું પણ રડી. મને ધણુંજ લાગ્યું, અને હું જોરાવરીથી તેને વલગી પડી, કે જ્યારે અમે બાપ

બેટી જીંદગીમાં પેહલીજ વાર મલતાં હેઠએ તેમ સાથે આંસુ બેલતાં મિનીએ તક એક-મેકને પકડી રહ્યાં !

અને હતું તોખી ખરેખર પેહલીજ વાર ! માહરા પીતાના જણાવ્યા મુજબ તેઓ કકત મને એ વરસની મુકાને જતાં રહ્યાં હતાં, અને આજે હું અઢાર વરસની થઇ હતી !! પણ માહરે પેલી માહરાં માત પીતા પર ગુજરેલી આફતનો આકાનો હીરસો જણી લેવો હતો, એટલે હું પોતેખી જલદીજ ફરજ્યાત પાછી શાંત થઇ, અને માહરા પપાને શાંત કરી મેં જે પેહલો આતુરતાબરયો સવાલ પુછ્યો તે માહરી બહી નેક પવિત્ર માવીતર માટે હતો.

માહરા પપાએ તેના જવાબમાં ઉંડા ગમથી માથું નીચે નમાવ્યું કે બ્યારે તેની આંખોમાંથી આંસુ વહ્યાં જતાં હતાં.

“તે માહરાં પાપનો ભોગ માહરા દુખી દેશવટાવાલા દરયાકિનારેની એક સાદી ન્હાની કપરમાં અહીંથી હજરોમંઘ માઇલ દુર સદાનો આરામ પાંખીછ, બેટા,” તેણે જાહેર કર્યું. “મેં કહ્યું તેમ માહરી ઘણી ના ને ઘણી મના છતાં અમે કેદીઓને જે સ્ત્રીમરમાં મોકલવામાં આવ્યા તેની પછીની એક બીજી ક્ષણતુ સ્ત્રીમરમાં તે માહરી પુઠે ત્યાં દોડી આવી. અરે, અમે કેમ તાહરાથી છુટાં પડ્યાં તેનું હું કેમ ખ્યાન કરું, બેટી ! મને ખી તુંને મલવાની રજા મળી હતી, અને અમે બંને તને પેટમાં દાખી રાખી લોહીનાંજ આંસુ રડ્યાં !”

“મને ખબર છે,” મેં ચમકીને કહ્યું; “એ દેખાવ કાઇ રીતે માહરાં બાળક મગજ પર તપાવેલાં લોખંડ મીસાલે છાપ મારેલો રહી ગયો છે !” — અને વાંચનાર યાદ કરશે કે માહરી વારતાની શરૂઆતમાંજ એ બનાવ ઘણી લાગણીથી માહરી છેક બરગીની એક અજબ જેવી યાદ તરીકે મેં ચિતારીને ખ્યાન કરેલો છે.

“તુંને તાહરા ધરડા મખીચુસ મમાવાને તેણે સોંપી દીધી હતી, અને જોકે તાહરીથી જુદી થતાં પોતાના જીવથી જુદું થવા જેવુંજ તેને લાગ્યું, પણ તેનામાં માહરે વાસ્તે ખરેખર કાંઈ એટલી વધા ને એટલી મોહાત હતી કે માહરી પરની આખી આવમની થુ છતાં અને મને મરતો ને પડતો મેળવાના તેણીને થયલા દરેકના દરેક આગ્રહ છતાં તેણે કાંઈનું માન્યું નહીં, ને કાંઈની ખી પરવાહ કરવા વગર તે ત્યાં આવી. ‘કંઈ નહીં’ તો અહીં તમારી નજીકમાં તો મને રેલવાનું થશે ? કંઈ નહીં તો રોજ તમોને મલવાનું ને તમારી ખબર-અંતર લેવાનું તો મને મલશે ?’ એ તેની મીઠી તકરાર હતી. તે તુંને સાથે નહીં લઇ જઈ શકી કેમજે તે વખતે તું દેહની ઘણીજ નમકી હતી, અને તે મોટી સફરમાંજ તું ખલાસ થઇ જશે એવું ડાકટરોનું મત હતું. વળી મેં ખી ઠરાવથી એ વાતની નાજ કહી. તેમાં અધમ ધામમાં તું એક માહરું માનીતું કુલ ઉધરે, ને સમજની થતાંજ તાહરા આપની ખોહારી ને નામોશીના ખ્યાલથી સદા કમકમતી રહે, ત્યાંની પલીદ હવામાં તું પોતે કદાપી નાલાયક ઉધરે એ બધી શીકરો મને થઇ, જેનું વાસ્તવિકપણું તાહરી માતાએ પણ કમુલ કર્યું, ને ત્યારે પોતાના જીવ પર છરી ફેરવી તે તુંને પાછલ છોડી આવી હતી; અને તેણે ખરેખર પોતાના જીવ પર છરીજ ફેરવી હતી, કેમજે ત્યાં આવી ને આવી તાહરી જુદાઇના મમથી અને મને બારી જંજરના બોજ સાથે આબુકના માર વચ્ચે મજુરી કરતો જોતાં

ખીચારી હાલબેહાલ થતી ચાલી, ને તું માનશે નહીં, એકલન—ફક્ત છજ મહીનામાં તો તે માહરી ખરીજ નેકબખ્ત વાહત્રી ખીમાર થઇને બેહેસ્ત પાંખી !”

અમો ખંતે હયાં પાછાં રડી પડ્યાં. અમો ધણું રડ્યાં. એવી એક નેકબખ્ત પરણેતર ને ખરીજ નેકબખ્ત માતાનાં મેહોત પર ગમે એવાં સંગદીઝ હોય તે ખી દયાનાં આંસુઓ રડે તો અમો કેમ નહીં રડ્યે ? હું તો ફેફફેક રડી, કે જ્યારે માહરા દુખી બાપ મને પેટમાં ચાંપી, માહરા બરડો પસવારી, પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી દીલાસો આપતા હતા !

“તું તાહરી ખીજ માતાજી છે, માહરાં કુઝ,” માહરા બાપ કહેતા હતા. “સો વસા દીકરીઓ માએ જેવીજ બત્રીજુરી ઉધરે છે ને થાએ છે, ને મેં જોયું કે વફા, બત્રાધ, નેકા અને ખુબસુરતીમાં તું તેજ અને તેજ છે. ખુબ તુંને જીવતી રાખે !”

“અને તમે, પપા ? પછી તમારું શું થયું ?” મેં અંતે જરા શાંત થતાં આંખ નુછી નાંખી પુછ્યું.

“તે દાહડથી, દીકરા, હું હતો તેમાં પુરો ધુલ થયો. મને આખી દુન્યાપર કેહેર, ધીક્કાર ને અબાવ આવ્યો. હું દીલનો સખખત પથ્થર જેવો થઇ ગયો. માહરું માયુંજ ફરી ગયું. તાહરી માતાના ખુની તરીકેજ હું પોતાને જોવા ને ધીક્કારવા લાગ્યો. તે પથ્થરની દેહની, ખુશખુશાલ ને તનદરોસ્ત મને પરણી ત્યારે હતી છતાં બેહેસ્ત પાંખી ત્યારે તે અસલનો ઓસો ખી રહી ન હતી. એ બધું દુખ મને ધણું જાતીમ લાગ્યું, ને તે દુખની અગત નહીં ખમાવાથી તે ઓછી કરવા ને છુત્તી જવા હું જાણીખુજીને ધનસાનનો હેવાંન બની ગયો ! અંતે મને એક દાહડો એક તક મત્રી, અને હું જેલના સતાવાલાઓને હાથતાલી આપી નહાડો—”

“તમો નહાસી આવાછ ?”—અને હું માહરી બેઠકમાંથી હરણુદાલ થયલી મોટા મબ-રાત વચ્ચે પાછી ચમકી ઉઠી.

“હા, બેટી ! હું હજી એક સજ પામેલો ખદમાસ ને કંગાલ કેદીજ છેઉ,” તેણે દુખથી વલ ખાતાં જીગરે કહ્યું; “શું કહું તને માહરાં દુખ ને નામોશીની વાત ! ઓ, હું આહુંછ કે હજી હું માહરાં મન પર કાબુ સાચવતે ને તુંને એ બધી ખરી હકીકત નહીંજ કહેને ! હું કેમ નહાસી આવ્યો તે ખ્યાન કરવા ને આએ મોટાં દુખ ને નામોશીની કેફયત લંબાવા ચહાતો નથી. મેં માહરું રંગરૂપ ફેરવી નાંખ્યું—હું થયો હતો તેથી ખી જ્યાદા ખડતલ, કઠરપો ને કરપીજી થયો, અને ખીસામાં એક પાછ વગરનો ઈંગ્લાંડ પાછો ફરવા બાદ હું લીડસ તાહરા મમાવાને ત્યાંજ સીધો આવ્યો, કે જ્યારે મેં આવતાં સાથે તુંને ત્યાં લેસન કરતી બેઠેલી જોઇ. ચાદ છે તને તે વાત, બેટી ? હું ખરુંજ કેહુંછ કે તને ગોદમાં ઉચકી લેવા માહરા પર સારી લાગણીઓ ગાબેજ આવતી હતી, પણ મેં માહરું મન એકદમ પથ્થર જેવું કઠણું કરી નાખ્યું. મેં માહરા જીવને માર્યો. હું હવે તાહરા સ્પર્શને ખી લાયક નહીં હતો એમજ મને લાગ્યું. વળી હું તને જાહેર થઇને શું કરી શકવાનો હતો ? હું તને માહરી નહાસતી ને મમાતુ જાંદ બી દર-ખ્યાન ક્યાં સાથે લઈ જઈ શકવાનો હતો ? તે ઉપરાંત મેં તદન કઠરપો કરી નાખેલો માહરો એહરો જોઇ તું ધણીજ થથરી ગઇ હતી એ પણ મેં જોઇ લીધું—એક તાહરા મમાવાએ તો મને જોતાં સાથે ઓઝખ્યો ને હમીને ખુમ મારી, તેણે તો તરતજ સમજ

મયા કે હું નહાસી આવ્યો હતો, જેથી તુંને તરત ઓરડામાંથી ખાંદેર મોકળી દીધી કે જે પેલો હેવાન્યત તોર મેં જે ધારણુ કર્યો હતો તેની બરકતે મેં અમ્યું ને મેં તને પાછી બોજાવી બી નહીં. પછી ડોસાજીએ મને મદદ થવા જોગા થોડાક પૈસા આપ્યા, પણ માહરી સાથે કમાર કર્યો કે માહરે કોઇ દાહડો તેવણુને સતાવતો ત્યાં પાછો આવવું નહીં. તેવણુ કસમ લીધા કે પાછો જો હું ગાઉં તો તરત તેવણુ મને પકડાવીને પોલીસને હવાલે કરશે. મને એક વખત તાહરાં કુછ અને હોરી દીકરાને બી મલવા મન થયું, પણ હું નહીં મલ્યો. તાહરાં કુછ બીયારાં મુફલાસ હતાં ત્યારે તેવણુને મલવાની જરૂર નહીં હતી, અને એ નાહકની નામોશી માટે હું માહરાં મનને સમજાવી શક્યો નહાં. એમ દુખે પાપે બે વરસ વહી ગયાં, ન પાછા માહરી પર એટલા પાખા પડવા લાગ્યા કે લીડસ એક રાત્રે હું પાછો આવ્યો; પણ ત્યાં આવીને પસગવસ ખમર મેલવતાં માલુમ પડ્યું કે તાહરા મમાવા તે વખતે ઘણા સખખત બીમાર હતા, ને ઘરડી હાઉસડીપર મીસીસ પાર્કસ વધતી ને વધતી તેવણુને નાકતો બાજ થઇ પડી હતી. તેણે તે ડોસાપર ઘણા કામ મેલવી લીધા હતા, અને મને ફકર થઇ કે જરૂર ને તાહરા મમાવાનું બધું ખાઇ જવાની ને તાહરો હક દુઆડવાની. હું, તેમ, મોડી રાત્રે મામલો કેમ ચાલતો હતો તે બરાતો છુપાતો જરા જોવા આવ્યો.

“મને તે બી ખમર છે, પપા,” મેં યાદ કરી કહ્યું; “હું બી ઉંઘમાંથી જાગીને બીહાધેલી મમાવાજીની જરા ખમર લેવા નીચે આવેલી હતી ત્યારે મમાવાજી મીસીસ પાર્કસને કંઈ હડડતા કસમ આપતા હતા, ને તેવામાં મેં તમોને બારીના કાચમાંથી જોયા એટલે હું ઘણીજ બીહાધી. આ, તે રાત બલે રે! મમાવાજીએ બી તમોને જોયા ને હેબત ખાઇ બીયારા તરત જુજરી ગયલા તેથી મને તમારી પર કંઈ એવી ચીદ ચહેલી—”

“મને ખમર નહીં આજ તક, દીકરી, કે તેં મને ત્યાં ને રાતે બી આવેલો જોયલો,” માહરા પીતાએ કહ્યું; “પણ તેં તાહરા મમાવાજીને મીસીસ પાર્કસને બધું કહતા સાંભળ્યાતા એમ ?”

“નહીં, પપા; હું તો ધગી મોડી આવી. તમોને જોયા ત્યારે તરતનીજ નીચે આવેલી. તે વખતે મમાવાજી મીસીસ પાર્કસને કંઈ કસમ આપતા હતા, પણ માહરી નાધેલી નાદાન વયે તે આંમરચુચર મને કંઈ બરાબર સમજ પડ્યું નહીં, ને તેટલાં તો તેવણુ બીયારા જુજરી જવાનો માઠો બનાવ બન્યો! તે વાતને છ સાત વરસ થયાં. હું તે વખત અગ્યાર વરસની હતી.”

“મેં પોતે ત્યારે તાહરા કરતાં તે વખતે ઘણું બપાદા સાંભળી લીધું,” માહરા પીતાએ સમજાવ્યું; “તાહરા મમાવા પાસ પુચકલ નાણું હતું ને તેવણુ તે બધું તાહરાજી નામ પર કર્યું હતું, જે મતલબનું વીત પેલી એક છુપા ફાલકાંપાલી તાંકાંપારીમાં સાચવીને પોતે મુકેલું હતું. તે મુજબ તુંને સતાવતા ને તાહરી સાથે વરતવા બરતાર તેને કસમો આપતા હતા.”

“ત્યારે માહરા તે બધા પૈસા એ પાર્કસવાલાંઓજ ખાઈ ગીયાં એમ ?”

“બધા ; પછએ પછ, અને તે બી કાંઈ નહાનીસુની રકમ નહીં, માહરાં બચ્યાં,” માહરા બાપે મોટો ગમ ખાઈને કહ્યું, “આજે એ મુજ પાર્કસ જે પૈસાની લેહેરચેહર કરેછ તે બધા તાહરાજ પૈસાના પ્રતાપ છે, કેમજે એ પોતે તે આગમચ માહરી કાંતી એક જુએ મરતો બીખારીજ હતો.”

“પણ તમે એ વાત જાણ્યા છતાં, પપા, કંઈ કરી નહીં શક્યા ?” મેં તાજુબીમાં પુછ્યું.

“તું જુલો જાએછ, માહરાં ગુલાબ, કે માહરી ગરદન તે લોકને હાથ હતી ને છે,” માહરા બાપે માથું નીચું કરી સમજાવ્યું. “હું પેહલો આવ્યો ને આહેરથી આવતાં સાથે મને જોયો તેવોજ ઘરડી મીસીસ પાર્કસે મને ઓલખ્યો હતો, અને જો હું જરા બી લાંબી ટુંકા કરું તો તેજ ઘડીએ તે લુચ્છી મને પોલીસને સ્વાધીન કરે તે માહરી નાચારી હતી. જનમ દેશનિકાલમાંથી નહાસી આવવાની સજા કાયદામાં ફાંસીની છે, ને ફાંસી નહીં બી આપે તોબી તે નોરફાકના દલીદ ટાપુ પર જાજીરો સાથની ચાખુકતા માર વચ્ચેની મળ-ખુત મજુરીની દેહેસ્તથીજ હું થરથર ધુંબું છું !”

માહરા ગરીબ અમાગ્યા પીતા ! અરે, મેં જોયું કે તે વાત કરતાં બી તેઓના તમામ અવધવો થરથર ધુનતા હતા, ને માહરો જીવ તે જોતાં બધો બલીને ખાખ થઈ ગયો !

પ્રકરણ ૫૦ સું.

“તે દહાએ પોતાના દીકરાને બી બધું કેહી દઈ મને બેવડો નાચાર બનાવ્યો,” માહરા પીતાએ જાણી રાખ્યું, “અને મને ચુપ રાખવા ને બચાવા તેઓ જે ટુકડો રોટલી નાખે તે પર અજાની ઘડી સુધી માહરે સખર માનવાની હેવાન્યત સરજતને તાબે થવું પડ્યુંછ. તે પછીથી તુને લઈને તે લાંડન આવી રહી ત્યાં બી એક રાત્રે એ લોકને મલવા હું આવ્યો હતો—”

“મને ખબર છે, પપા,” મેં કહ્યું. “હું તે વખતે ઉપર સુતેલી હતી ને જાગતીતી. મેં તમારો અવાજ ધણોજ જરાજર સાંભળ્યો ને પીછાંફ્યો હતો, ને તે વખત બી હું ઘણી બીહીધીતી.”

“માહરાં ગરીબ બચ્યાં !—માહરી મીઠી નેલી !” માહરા પીતા તેમનાં દીલમાં સર્વોપરી બની ઉભરી આવેલી સધળી નેક ને પવિત્ર લાગણીઓની પાછું ને પાછું માહરું માથું પેટમાં ચાંપી દયાથી પટપટયા, અને પછી વધાર્યું, “તેઓએ તે રાત્રે મને એક મોટી રકમ આપી રાજી કરી વીદાય કર્યો, ને મને તો સચાઈના અંધાપોજ આવેલો હતો, એટલે મેં તાહરી પરનો આજ્ઞા છાતી પર પથ્થર મેલીને ખમી લીધો. ત્યાર પછી વળી સાડા ત્રણ વરસ હું એક એકાંત ગામડાંમાં ભરાઈ રહ્યો, ને જ્યારે હું પછીથી પાંચ માહરી ખરચી તમામ ખુદી જવાનાં કારણથી લાંડન આવ્યો ત્યારે મેં તદ્દાશ કરતાં જાણ્યું કે ઘરડી મીસીસ પાર્કસ મરણ પામી હતી, ને હવે તેનો કોકરો જે બધું તાહરું હતું તેનો વાણી થઈ

બેઠેલો હતો. હું તેને તેથી મલ્યો ને તેણે વળી મને એક કુત્રાનો બુક ઝાંચ્યો. હવે તે માહારાથી બીહીધેલો રેહતો હતો ને હું તેનાથી. બેઠેની ગરદન એકમેકના હાથમાં હતી, એટલે બેઠેને સમજીતીથીજ કામ લેવું પડતું હતું. એ વખતે મેં જાણ્યું કે તું તાહરાં પુછને ત્યાં રેહવા ગયલી હતી. એ પછી વળી બીજાં બે વરસ ગમડી ગયાં, ને હવે હું તરતના બનેલા બનાવો પર આઉં છું. એ વખતે હું લુચ્છા પાર્કસની મદદ માંગવા ગયો ત્યારે મેં ઘણીજ તાજીબી સાથે જાણ્યું કે “રાતા ગુલાબ”ને નામે જેણે આખાં ઈંગ્લાંડમાં એક નામીયી નાટકકાર તરીકે મોટી ને અજબ જેવી નામના કરી નાખી હતી તે તું હતી, અને તાહરી મરનાર માતાનો આશીરવાદ તુંને પુગતો હોય ને તેનો સાહચો તને સમાવતો હોય એમ મને કાંઈ લાગણી થતાં હું વરસો પછી પાછો પેહલ્લીજ વાર તે દહાડે દુસ્કે દુસ્કે રડ્યો. માહરં દીલ એ તાહરી કીર્તીની વાત સાંભળતાં મોમ મીસાલે પીગલી ગયું, ને તે ને તે રાત્રે હું દીકીટ કરાવી પીટમાં સેહેંકડો લોકો વચ્ચે દયાયલો સંતાપલો તને જોતો ઉભો. ઓ, ને વખતની માહરી લાગણીના હું તુંને શું ખ્યાલ આપું, દીકરા? માહરં દીલ તને આપીકા હકથી મારી પાસવાનીમાં લેવા ચીસ પાડે, પણ હવે તે કેમ બને? તું આવી કીરતીવંત ને મેં છુપી તેહકીકથી ચોકકસ કર્યું તેમ ચોખ્ખી નીતીની જીંદગીએ જીવીને તાહરી નામના વધારતી હતી ત્યારેજ હું તને માહરી દીકરી તરીકે જાહેર કરીને નામોશીમાં ગીરફતાર કરું? તાહરી કીરતીને જાંખ લાગવા દઉં?—અને ફાયદો શું? માહરા હાથમાં તો તેજ વખત પાછી બેઠી પડે કેતી? મને કાણુ જાણવા જપવા દે?”

“અરે ખુદા ! ને તમે પીટમાં હતા ને હું હજારો લોકો સાંમે નાટક કરતી હતી છતાં જાણતી ન હતી કે તે હજારો વચ્ચે માહરા દુખી સરતાજ પીતા બી છે !” મેં ટપોટપ ટપકતાં આંસુઓ વચ્ચેથી કહ્યું.

“સારંજ થયું, દીકરી ! ફાયદો શું? આએ આજે સાંભળીને બી તેં ફાયદો શું ઉઠાવ્યો? અમથું તાહરં લોહી મેં બાલી નાખ્યું ! મુલો હું અપરાધી !” —અને તેઓએ જોસથી માથું કુટ્યું, કે જ્યારે તેમને શાંત કરતાં ને માહરે પોતે શાંત થતાં ખરેખર ઘણું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું.

“મને પાર્કસે તે પછી દર મહીને દસ પાઉંડ આપતાં રેહવા માથે લીધું,” માહરા પીતાએ ને બાકીની કેફયત હવે પુરી કરી નાખવાની ઉતાવળ કરી, “ને હું કાંઈ એકાંત ગાંમડાંમાં એ શર્તના સંધ્યારા પર જતાં રેહવાતું કરતો હતો તેટલાં તેજ સાંહજે અચખુચ રસ્તામાં મને પેલા ધરડા અર્થ સાથ મીલાકાત થઈ ગઈ. તેવજીની સાથે તેવજીનો આએ બે-બદ્દમનો બેટો ફ્રીક હતો, અને ઘણુંજ તાજીમ છે કે જેમ મેં તેને તેમ ધરડા અર્થ પોતે પણ મને ખરાખર પીજાંચી લીધો ! હું તો તેથી ધુજવાજ પડ્યો, ને પુશકક પગપાંણી કરીને તે ખુદાની દયા મેલવવા પામ્યો, કે જે સવજો વખત ફ્રીક તો દાવ્યું વકાસી અજબમીમાં એ બધો તમાસો જોતો ઉભો હતો. તેને આપે બધો ખુશામો કર્યો, ને ત્યારે ને પોરયો બી ઘણો ખીજવાયો; પણ બધી માહરી દુખની વાત કહી અંતે હું તે બેઠેને પીગતવા ને મનાવી લેવામાં ફતેહ પામ્યો, ને તો કોકે મને જતાં મેલ્યો; પણ હું આગળ એક પાદરી હતો અને

માહરું નામ કૉફ્ટ હતું એ જાણતાંજ પેલા નાથલા સેહતાનને એક અજ્ય સેહતાન્યત સુઝી. તે માહરી પુઠે લાગ્યો. તેણે પાછળથી મને મલીને પોતાનો શીકાર બનાવ્યો, ને જીવ્યટની બધી વાત કરી. તેણે મને સમજાવ્યું કે તે પોરીને તે ચાહતો હતો, પણ માયાપની ધાકે અને સોસાયટીમાં તેને ધણું માહું લાગે તેથી તેને પરણી નહીં શકતો હતો, માટે એક જોટાં લગન કરી આપવા માહરે પાદરી તરીકે તૈયાર થઈ આવ્યું. હું ધણો ખીજવાઈ ગયો, બેટા, ને મેં સાફ ના કહ્યું, પણ તેણે કોઈ બી જોખમે મને પોલીસના હાથમાં આપવાની ધમકી આપી. “તું મને હાથતાણી આપી નહાસી જશે તોખી તું બચવાનો નથી, કેમજે એક વખત પોલીસને હું તાહરી પુઠે છોડીશ તો તાહરે બચવુંજ માહાલ છે,” તેણે કહ્યું.

“પણ તમોનેજ તે માહા પુરાએ એ કામ માટે પસંદ કર્યા તેનું શું કારણ, પપા ?” મેં અજ્ય થતાં સવાલ કર્યો.

“તું ત્યારે સમજી નહીં, બેટા,” માહારા બાપે સમજાવ્યું. “એક તો મેં તુંને કહ્યું તેમ મને ડરાવી દેવાવીને તેને ફાવી જવાનું સેહેલ હતું, અને બીજું તો એ કે મેં પરસીનું માહરું નામ ફેરવીને ઉચકીચુચકી જે મને સુખ્યું તે રાખ્યું હતું તે માહરાં નામનો તેણે લાભ લેવાનો હતો. એના બાપની આએ એંબલડનમાં થોડીક મીલકત છે તેથી કામેકાજે આએ તરફ એનું ધણું આવવું થતું હોવાથી એને ખમર હતી કે અહીંના પાદરીનું નામ બી કૉફ્ટ છે. તેણે એ ઉપરથી મજબુત હાથેજ કામ લેવાની હીંમત કરી. કદાપી કોઈને વેહેમ પડે ને પાદરીઓનાં છાપેલાં લીસ્ટમાં જીએ તો તરત જણાય કે એંબલડનનાં વીકાર મીં કૉફ્ટ છેજ ! એ મુજબ, તેથી, મને એંબલડનના મીં કૉફ્ટ તરીકેજ એ કમીનાએ રજુ કર્યો, ને ગમે એવી નામરજી ને આનાકાની છતાં માહરે માહરાં તનમનની હેવાન્યત વચ્ચેની માહરી સલામતી સારું એ દોજખી કારજ બી મંજુર કરવુંજ પડ્યું !”

“હવે હું સમજી,” મેં જીલીના નાશની યાદ થતાં મોટી ગમગીનીથી કહ્યું.

“મને નહીં ખમર, દીકરી, કે તું એ લોક સાથ રહેલી છે,” માહરા પીતાએ જરી રાખ્યું, “ને મેં તેથી લગનમાં તને આવેલી જોઈ ત્યારે હું અતીયંત ગમરાઈ ગયો, ને જેમ તેમ આમરજીયર કરી નાખી હું ત્યાંથી માહરા ગમરાત વચ્ચે એકદમ નહાડો. તે પછી મને પોતાની સલામતીને ખાતર એ કમીના લોડે અહીંજ કેદ કરી મેંચોછ, અને મને બી આએ ગામડાંનું એકાંત ગમી જવાથી પાર્કસ અને લોડ તરફથી જીથુક મલતા મુસારાઓ પર હું અહીંજ રહેલો છું. સરટીરીકેટ તો માહારાથી એંબલડનના પાદરી તરીકે અપાયજ નહીં—વળી એ નવી ફોરજરી કરું ? તેથી માહરે અહીં કેદ પડી રહેવું પડ્યુંછ કે જો તેને કાંઈ કાગલ લખવું પડે તો કાગલ તો અત્રે આવે ? ફક્ત પહેલા અક્ષરો—ઈનીશ્યલમાં ફેર છે તેથી માહરાં કાગલ મને પોસ્ટમન અત્રેજ આપી જાયછ—જોકે ખરેખર તો જીલ ને ઘોંટાલા કામલોના ધણા થાએછ.”

“એનું છેલ્લું કાગલ સર્ટીફિકેટ વાસ્તેતું તમોને ત્યારે મલ્યુંતું ?”

“હા, બેટા; એ લોડે મને આગમચથી ચેતાવેલો હોવાથી તે તો હું પોતેજ પોસ્ટ ઓફીસમાં જઈને માંગી લાવ્યો હતો.”

“ને તમેએ તો તે સડીંશીકેટ ત્યારે આપીજ નથી?”

“ખચીત નહીં. એ લુચ્છાએ જો લખાવી હોય તો કોઇ પાસે તે ફોરજરી કરાવી હશે અથવા તો હરફ છુપાવી પોતેજ તે ખોટો દસ્તાવેજ તૈયાર કર્યો હશે: મગર હવે એ વાત જવા દે, અવન. તું જોશે કે મેં તને માહરી બધી નામોશી આજે માથું નીચું નમાવી જાહેર કીધીછ, ને હું તું માહરાં એકનાંએક બચ્ચાંના માથાં પર હાથ મેલી આજે પવિત્ર કસમ લેઉંછ કે હું આજથી જીવેજ આદમી થવશ. હું આજથી પાછો સુધરશ ને નેકીનો માર્ગ અખત્યાર કરશ. હવે માહરં ગમે તે થાએ! મેં તુંને આજે બધું જીવ પર સખ્તી ખેંચી કહ્યું તે એટલાજ વાસ્તે કે તું બધું જાણે તો તું પોતે આગલ રહીને તાહરા આપની ગરદન ફસાવાના અતવતાથી બચે; ને બીજું તો એ કે કમીનો પાર્કસ તને એ વાત મરીમસાલો ઉમેરીને કોઇ બી દાહાડો કહે ને માહરી સાંમે ઉસ્કેરી મુકે તે કરતાં હું તે ખરેખરી બનેલી તને પોતેજ જાહેર કરું તેજ માહરા ને તાહરા હકમાં બેહેતર થશે એમ મને લાગ્યું. છેલ્લી તું આવીને મને અત્રે મલી ગઇ ત્યારે આજના જેવો સંજોગ ખરપા થયો નહીં હતો. ત્યારે બી તું એકલીજ આવેલી હોવાથી તને પેટ ભરતો મલયા માહરા જીવે ઘણા ઉછાળા મારયા, અને વળી તે તાહરા કુછ બેહેતર પામવાની વાત કહીને બી મને ઘણો ઉસ્કેરી મેલ્યો, પણ મને શરમ અને બીહીક એટલી લાગી કે મેં તને ઉલટુંસુલટું કહીને તરત અત્રેથી પાછી રવાનાજ કરી દીધી હતી. ખુદના ખેલ તોબી ન્યારા છે, ને આજની સરજત જીવીજ થઇ!” —અને એમ કેહતાં નહીં ખમી શકાએ એવાં અગાધ મોઠાં દુખ ને નામોશીથી માહરા ગરીબ કમનસીબ આપતું માથું અરધી બેખુદી વચ્ચે તેની છાતી પર ઝુમી પડ્યું!

પ્રકરણ ૫૧ સું.

મને ઘણુંજ દુખ લાગ્યું. હવે હું કેમ માહરા દુખી બાપને બધું જાણવા પછી છોડી જાઉં? કેમ હું તેજાજને એકલા મુકું? મેં, તેથી, અમો બાપ બેટી હવે પછી કેથે સાથેજ રહીએ એ ઘણી કાકલુદીથી તેજાજ કને માંગી લીધું.

“તે કદી બનેજ નહીં,” માહરા પીતાએ તે સાંભળી ઘણી મજબુતીથી ને ઠરાવથી મને તા કહ્યું. “માહરાં બચ્ચાં, હું તને માહરા પક્ષી પડોસથી જાંદગી બર શરમાવ્યા ને કમકમાવ્યા કરું, એમ? હવે હું નાહસી જવશ ને ફ્રાન્સમાં આશરો લેવશ, કે જ્યાં ઈંગ્રેજ કાયદો તેના અમલ ચલાવી કે મને પકડી શકવાનો નથી. આટલું સુધી જીવસતોસત જોખમો છતાં હું અત્રેજ મરી રહ્યો, કેમજે, માહરાં બચ્ચાં, હું તાહરા બાપ તરીકે તદ્દન નાલાયક છતાં મને તું માહરાં ફરજાંદગી એક છુપી મોહીની ઘણી હતી. કદાપી આવા કોઇ ખુલાસાના દાહાડને વાસ્તેજ મને અત્રે ઇંગ્લાંડમાં થોજવાની અત્યાર સુધી લાલચ થઇ હોય? પણ હવે હું ખચીત અહીંથી નહાસી જવશ, ને ફ્રાન્સમાં કેથે મુકામ કરશ. હું ત્યાં મેહનત મજૂરી કરી પ્રમાણીકપણે માહરં પેટપુરં પેદા કરશ, ને પેદા નહીં બી કરશ તોબી માહરી દીકરાને તોલની જે દીકરી તે મને જાણવા ને જાલખવા પછી હવે લુખે મરવા થોડી દેવાની છે જે તેની વાત?”

“ઓ નહીં, પપા ડીઅર, ખચ્ચીતજ નહીં. માહરં બધું તમારું છે,” મેં ખરાં દીલના જુસ્સાથી કહ્યું. “માહરી પાસ ખુદાનું આપેલું હાલ તો હવે ઘણું છે, ને તેનો શું ઉપ-યોગ કરવો તે જાણે મને તો સહમજ પડતી નથી, વારતે તે બધું-પછ એ પછ-તમે બેઠ બેવો!”

માહરા ગરીબ બાપ એ સાંભળી હેસાંનતું—સંતોષનું હસ્યા, ને માહરાં માથાંપર હાથ મેલી આશીરવાદનું કાંધ બબજ્યા.

“માહરી દીકરી,” તેવણે તે પછી કહ્યું, “તેં માહરા અત્યાર સુધીના અંધાપા સાંમે માહરી આંખ તાહરી આંખે નેકીબરી ને પાક મીલાકાતથી એવી કાસમે ખુશી આપી છે કે હવે હું આજથી—આંખે પલ્લથી—પાછો એક નવો ને જુદોજ આદમી થયો છું! હું સત ધરમથી હવે નેકી અખત્યાર કરશ, ને તેથી તુંને લુટવા હું કદી એકમત થનાર નથી. તાહરં તુંજ રાખ ને તુંજ ભોગવ. હવે કમીના પાર્કસ કે માહા જુરા રેવન્સકલીફની એક પાછ બી કમ્બલ રાખવી મને હરાંમ છે. બલે, તેથી તું મને મહીને દાહડે પાંચ દસ પાઉંડ પુછતી રેહજે. તેજ મને ઘણું થશે—ને હવે સિધાર!”

મેં આનાકાંની કરી.

“નહીં, બોંહોસ ના કર! આપુને હવે છુટાં પડવુંજ જોઈએ. માહરી સજાંમતી જે તું ચાહતી હોય તો મને જવાજ દે. હું ફ્રાન્સમાં સુખી ને સલામત રેહવશ, ને ત્યાં કેથે થર પડીને તરત હું તુંને લખશ. જુલ્યાને થયલા દગાનું સમાધાન તો હવે જે તાહરાથી થઈ શકે તે તુંજ જાણી કરજે. તું જુલેયુકે આગલ રહીને મને ધારાતી ચુંગાલમાં ફસાવી નહી દીએ તે મતલબથી બી મને આજે આંખે બધો ભેદ ખુલ્લો કરવો પડ્યો છે, પણ એ બધું જે થયું તે ખુદાનું સરજેલું સાઈન થયું છે. ચાલ મને પાછી એક ચાપીને કોટી કર ને સિધાર. તું જવા પછીના એક કલાકમાં તો હું અહીંથી માહરં કાલું કરી સદાનો જતો રેહવશ.”

અને અમો પાછાં ભેટયાં. બંને પાછાં ફ્રાંકફોર્ક રડતાં હતાં. મિનીટો તક માહરા દુખી બાપે મને પોતાની રેતવંતી બગલમાં દાખી રાખી, અને હું ભુલી ગઈ—હું ભુલીજ ગઈ કે તે ખતાવાર હતો. આખર કરે પણ માહરો બાપ હતો!

પણ એ જુદાઈનું દુખ ખ્યાન કરવા થોબવાની અને વગર અગતે લાંબું કરવાની હવે કોઈ જરૂર નથી. કેવી મુશ્કેલીથી અમો બાપ બેટી આ મીઠી મીલાકાત પછી છુટાં પડ્યાં, ને હું માહરા ઉતારાનાં મથક પર પાછી ફરી તે સઘળું વિસ્તારીને અત્રે લખવા કરતાં વધારે સેહેલથી વાંચનારાં સાહેબો સહમજ લઈ શકશે, અને તેજ બસ છે.

એજ મને લાગ્યું કે બેહેતર હતું, અને એ ખ્યાલથીજ હું સધારો પાંખી. માહરો આવો ધીકતો ધંધો મુકી હું ક્યાં જઈ? ઉલટી હું માહરા દુખી બાપને માથે પડું! ને તેવજુ બીચારા ઈંગ્લાંડના જોખમમાં કેમ રહે ને કેમ જીવે? વેરના માર્યા પાર્કસ કે રેવન્સકલીફ પણ જો કશું ને તેવજુને પકડવી લીએ! ખચ્ચીત, મને લાગ્યું કે આ જે થયું હતું ને થતું હતું તેજ બેહેતર હતું.

હવે મેં પેલી “પોસ્ટ એજ” (મુસાફરીની ગાડી) તૈયાર કરાવી, અને થોડા વારમાં હું પાછી બરમીંગહામ જવા નિકળી. હું ગાડીમાં ઢલી પડી. કંઈ થોડું વિચાર કરવાનું ને થોડું અફસોસ કરવાનું હાલમાં મને કારણ મલ્યું હતું. ઓ ખોદા, ન્યારે જીવીને ખાતર હું એંબલડન આવી ત્યારે કોણે જાણ્યું હતું કે હું એમ માહરા આપતીજ રૂબરૂ થવશ, ને એવા એક લુલેલા આપનો બધો ભયંકર ભેદ જાણવા પામશ? વળી ગરીબ જીવીને થયેલા દગો શું કોઈ રવેસે કમ ભયંકર હતો? અને એ બધા વિચારમાં ને વિચારમાં હું પેલી ધરડી છપસીનાં ખુપડાંની સરહદે આવી લાગી ત્યારે એ તરફ જે માહરા પર ગુજર્યું હતું તે પાછું અત્રે યાદ કરી હું માહરી બેઠકમાં તડી થઇને બેઠી, ને ગાડીમાંથી ડોકાવીને તે તરફ સ્વભાવિક બાહરે જોવા લાગી. ત્યાં ખુપડાંની કોઈ બી બારીએ કોઈ બી દેખાયું નહીં. બારીઓ ઘણીબરી બધી બંધજ હતી, ને માહરી ગાડી ધસારામાં આગળ નિકળી ગઇ. હું પેલી ઝારાનોજ વિચાર કરતી હતી કે જેણે આટલી બધી ભલામણી માહરા છુટકારે ને બચાવ કર્યો હતો; ને તેટલાં ગાડી રસ્તાની એક વજાણમાં દાખલ થઇ, જે ખુણાંમાં—જેઉંછ તો—તેજ છોકરી એક મોટાં ઝાડનાં થડને અટ્ટેલીને નિરાંત કરેલી નફકરી જેવી ઉભેલી દેખાઇ!

હું તેને જોઇને ખુશી થઇ, અને તેની નજર સાથ નજર મેલવી, માહરી આંખોથી, મેં તેનું હેસાંન એક વાર ફરીને જાહેર કરવા ધણું ચાહ્યું; પણ તે માહરી ગાડી તરફ કે માહરી તરફ જોય ત્યારેની? તે યાતો વિચારમાંજ ગરકાવ—આસપાસ માટે બીલકુલ બેખબર ઉભી હતી, અથવા તો જાણી જોઇને મને જોવાના એમ અખાડાજ કરતી હતી: પણ ગાડી ધસારા સમેત તેની આગળથી લગભગ પાસ થઇ ગઇ તેવામાં અચ્ચમ્ય તેણીએ તેની બારી-માંથી એક ચીડી માહરા આંગપર નાખી ને પછી પોતે ઝડપમાં પેલી વજાણમાં જતી રહી એટલે દેખાતી બંધ પડી.

મેં અન્યખીમાં તે ચીડી ઉંચકાને વાંચી. તે ઘણી અશુદ્ધ હતી, ને બોલોની જોડ-ણીનું એ કશુંજ ઠેકાણું નહીં હતું, પણ હું જે તેમાંથી ઉપજતી શક્તિ તે આ હતું:—

“તમારું માયાણ પ્રેમીસ, મીસ પરસી, લુલતાં ના, ને મને કે માહરી ધરડી મમા-ઇને લંડન જઇ પોલીસને ખબર આપી ફસાવતાં ના. મને તમારી સચ્ચાઇમાં ને ભલામણમાં ઘણો બફસો છે. વળી દુલેર ઘણો ખુરો છે, ખરેખરો એક દોષખીજ આસામી છે તેનાથી તમે પોતે હંમેશ ઘણાં ચોંટિલાં ને ચેતેલાં રહેજો. તમોને નાહસી ગયલાં જોઇ તે ગુરસાથી ઘેલા જેવો થઇ ગયો હતો, પણ મેં કોઇએ બી તમને નાહાસવામાં મદદ કરી હોય એવો તો તેને એક દુરનો ખ્યાલ વટીક થયો નથી. તે તો એમજ સમજેછ કે અન્ય જેવી હુસ્યારીથી કામ લઇ તમોજ વળી એક વાર પાછી તેને હાથતાલી આપી છટકી ગયાં, જેથી તમોને મેળવવા એ મુજી બેવડો ને ચોવડો અધીરો થયો છે. એટલાવાસ્તે ધણું ચેતજો. કોઇ બી કેયે બી કદીબી કંઈ હીલ્લાં બાહણાંથી તમને મલવા બોલાવે તો જતાંજ ના. એવી વેહેમ બાવા જેવી કોઇ બી હીલચાલમાં સત્યાનાશીબરયા કલેરની યાદ પેહલવી હૈયે ધરજો. એમ છતાં જો કદી ફસીજ પડો તો બસ એટલુંજ તેને કેહજો કે “તું” લુલી ના જ કે એક સફેદ ગુલાબની ખુશખોથી બી મોહત નિપજતી શકાએછ,” અને ખાત્રી માનજો.

કે એ તલેસમથી તમો ગમે એવી ફસાવતમાં હશે તોખી જરૂરજ ખચશે. એનો બેદ, અલ-ખત, હું તમને સમજવી શકતી નથી, ને એ તલેસમ તમોને કોણે કહ્યો ને શીખવ્યો તે કદી ખી કેયે જાહેર થયા દેતાં ના. તમારા પર મને ઘણો વિશ્વાસ છે, ને તમારાં બલાંમાં હું ધણી કાલજી કરતી થયલી છેઉં વાસ્તેજ આએ તલેસમ તમને પોતાનાં જાણી લખેલો છે. ખુદા તમને સમાલે અને સુખી રાખે !—ઝારા”

આ ઘણું નવાઇ જેવું એક કાગળ હતું, કેમજે માહા ખુરા કહેરને વારતે તે એક મને માહરા ખચાવની ઢાલ તરીકે વળી એક નવો તલેસમ શીખાડતું હતું ! એ ખી હતો તો પેલા આગલા તલેસમને લગતોજ. લેડી લીલાએ પણ એને એક સફેદ ગુલાબ ખચાવમાં ખતાયા મને કહ્યું હતું, અને આ તેજ વાતનાં સાંધણમાં એક કદમ આગલ હતું. આમાં તો એક સફેદ ગુલામથી મોહોત નીપજવાની ભયભીત કેદયત હતી, અને ત્યારે, ઓ ખુદા, શું કરપીણ કહેર એક ખુંતી પણ હતો ?

હું માહરાં મનથી ભલી ઝારાની ધણીજ આભારી થઇ. તે દેખીતી માહરાં ભલાંની કાલજી કરતી હતી. કાલજી કરતી હતી ત્યારેજ તો આ માહરા ખચાવની નવીન ઢાલ મને તેણીએ પુરી પાડી હતીની ?

પણ સખર, લેડી લીલાને ખી તો આ ધરડી બીલુક જીપ્સીએ એક ધુલનીજ ઇલાંણી માહરી કને કેહવાડીને પોતાને પેલી એકાંત ગલીમાં એક વાર મલવા બોલાવી હતી ? ત્યારે શું તે ખી કહેરનાં પાપો, જે ખી હોય તેમાં, શરીક નહીં હતી ? ખરી વાત છે કે એ ઇલાં-ણીથી કમીના કહેરને મહાત કરવાનું તેણેજ મને શીખવ્યું, પણ તેજ તલેસમથી તે પોતે ખી તો માહાત થઈ હતી ! ત્યારે શું તે પોતે પણ કહેર જેટલીજ ખદમાય ને ખુરી ન હતી ? તે શું કહેર જેટલીજ એક ભેદભરેલી ને ભયભરેલી ખદકાર શીહા ઓરત ન હતી ?

પ્રકરણ પર મું.

હું ખરમીંગલામ આવી પુગી, અને ત્યાંથી પાધરી તરતજ મલી ગઈ તે ત્રેન પકડી લંડન ખાતે પાછી ફરી. એ વખત છેક રાત થયલી હતી, ને વાંચનારને માલુમ છે તેમ એ રાતના ખેલમાં તો માહરો પાટ હતો, જેથી હવે હું ઘેર નહોં જતાં પાધરી ઠીએટર પરજ ગઇ. સાફ થયું જે હું જીવીને કહી આવી હતી કે મને આવતાં કદાપી જો મોડું થાય તો માહરો જરૂરી અસખાય વિગેરે ઠીએટરપરજ પરમાડું મોકળે. હું તન મનમાં અતીશય થાકેલી હતી, ને આજે માહરા પાટને ઇનસાફ આપી શકું એ સુત્રગ સંભવતું ન હતું; પણ નોકરી કોણે કહી ? પરાધીન નોકરીમાં એ જાતના ખ્યાલો ને એવી નાખુકાત પંપાલી શકાય એમ નથી, ને તેથી હું પાધરી ઠીએટર પરજ ગઇ.

ત્યાં મને મીસીસ નોરમન મળ્યાં. હું આવેલી હતી એવું સાંમગતાં સાથે તેણી મને માહરા ટ્રસીંગમમાં મજવા આપ્યાં. તેણી તો ખીયારાં એમજ જાણતાં હતાં કે હું માહરી સહી લેડી લીલાને ઘેર એક હાહાની છુટી ઓગાતા ગયલી હાલમાં પાછી ફરી

હતી, અને સમેતા મુજબ સેહેજ પુછતી હોઉં તેમ મેં પણ તેમણને ખામુખા જુલોની ખચર પુછી.

“એ પોરીનું કંઈ ઠેકણુંજ નથી,” મીસીસ નોરમને ઉદાસીથી કહ્યું. “હાલ એ ઘણી કાહેલી જેવી થઈ ગેઈછ, ને આજે પોતાના ઓરડામાંજ ભરાઈ રેહીછ. આજે તો એના વર ધારા મુજબ મલવા આવ્યો તેને વટીક મલી નહીં, ને બાહરોબાહાર તેને પાછો ફરવો જે બાહરું માથું ધણું દુખેછ, અને હમણાં વળી મને કહેજે હું તો તમારી સાથે હીએટર પર આઉંછ. પછી મેં ને એના બાપે કેટલી ધમકાવી જે એમ તે કંઈ હોય? આખો દાહડો ખીછાણાંમાંથી ઉઠી નહીં, ને રાત્રે હીએટરપર આવે?”

હું, અલગત, બધું સમજી ગઈ. ગુસ્સાની મારી ને રેવન્સકલીફને માહરો જવાબ મલતાં સુધી મલી નહીં; ને ખીચારી કાહેલી તો ખરેખરી શીકર ચીંતાએ બનીજ ગયતી હતી એટલે પોતાના ઓરડામાં ભરાઈ રહી હોશે. વળી હમણાં હીએટર પર આવવા માંગ્યું તેનો બાએસ બી પોતાની અધીરાઈ નહીં ખમી શકવાનોજ હોવો જોઈએ. તે બને એટલી તાકીદથી મને મલી પોતાનું નસીબ જે તે જાણવા અધીરી પડેલી હોવી જોઈએ, અને અરે, માહરા કને સખ્ત નાકમીરીથી બેહેતર તે ખીચારીને આપવાનું હતુંજ શું?

મને તો તે આખા દાહડાના મોટી ઉચ્ચેરણીબરવા બનાવોનાં કારણથી ઉપર કહેવા મુજબ ખીલોક ખરેખર ઘણી લાગી કે તે રાત્રે હું માહરા પાટને હંમેશ જેવો ઇનસાફ આપી શકવાનીજ નથી—પણ નહીં. એક વખત સ્ટેજ પર નિકળી એટલે આગલુંપાછલું બધું વીસરાઈજ ગયું, અને ખુદ ખુદરતજ મને મદદ કરતી હોય તેમ તરતજ હું માહરા પાટની સ્પીરીટ ને અસરમાં દાખલ થઈ શકી. મને જે હંમેશ મુજબ તાલીઓના ગગડતોનું એક સરખા જોશનું પાછું ને પાછું માન મલતું રહ્યું તેથી હું જોઈ શકી કે હું માહરા પાટમાં ધારા મુજબનું સારુંજ કરી શકતી હતી.

અંતે ખેલ ખતમ થયો, ને નોરમનવાલાંઓ સાથે તેઓની ગાડીમાં રોજ આવતી જતી હતી તેમ હવે તે રાત્રે પણ હું ઘેર પાછી ફરી. એ વખતે આખે રસ્તે મને ઉડવા વા વાગ્યા. જે બચકાર બેઠ—કે જુલોને શરમભર્યો દગો કરવામાં આવ્યો હતો—હું જાણતી હતી તે આ માખાપને કહી દેવા માહરી ફરજ હતી, પણ જુલોને પોતાને બધું કહેવા ને તેના વિચારો જાણવા વગર હું કેમ કહી શકું? માહરે, તેથી, ખુશ રેહવું ને તેઓ જોડેની ગાડીમાંની ચાતચીત દરમ્યાન હંમેશ પેઠે ખુશ દેખાવું પડ્યું, જે ખરેખર ઘણું મુશ્કેલ હતું.

અમો ઘર પોંદચ્યાં. અમો આવ્યે તેવાં હંમેશ ડાઇપીંગ હોલમાંજ જતાં, કે જ્યાં ટેબલ ખીજાવેલી તૈયાર રાખામાં આવતી, ને જુલો ત્યાંજ અમારી વાટ જવતી ખોડી થતી; પણ આજે તે ત્યાં હતી નહીં. તેણીએ ખીમારીનુંજ પોતાની “મેડ” પાસે કારણ કહી મોકળ્યું હતું, ને મને અરજ કહેવાડી હતી કે “જગીને જરા સુવા જવા આગમય માહરી આગલ તરત આવજે.”

“માહરી પોરી હમણું હમણું એવી ખીમાર કેમ ચાલતી હોશે?” મીસીસ નોરમન એ સાંભળી હેતથી પટપટયાં; “ચાલતી, એકલ દીકરા, આંપણે પેહલમાં જરા એની ખપર લઈ આવ્યે?”

“હવે હું ખી જમવા પાછી નીચે નહીં આવશ, મમા. હું થાકી ગયલી છેઉં તેથી જીવીને મઢીને હું ખી સુવાળ જવશ,” મેં એ ઉપરથી મીઠું નોરમન પણ સાંભળે તેમ મોટથી કહયું; ને હું તેવણને “ગુડ નાઇટ” કરી મીસીસ નોરમન સાથે ઉપર જીવીના ઓરડામાં ગઈ.

ત્યાં સઘડી કે જેમાં ધગધગતો આતશ રોશન કરાવેલો હતો તેની બાજુમાંની એક મોટી ઇઝીચેરમાં તે ચરધા ઉઘાડા ને બેઢાદ પોશાકમાં નીસોસ પડેલી બેઠેલી હતી, અને અમોને દાખત્ર થતાં જોઈ તે ચમકી ઉઠી.

“તમે કોઈ જમવા વગર કાંએ ફરો ખાધો?” તેણીએ કરાજથી કહયું; “જમીનેજ આવતે કેની?”—અને એમ કહેતાં હું થું ખુલાસો લાવી હતી તે તેણીએ આંખના એસારાથી તરતજ જાણવા માંગ્યું. દેખીતી રીતે તે બાપડી ચીંતાથી બધી ખવાઈ જતી હતી. કહયું છે કે ચીંતા કરતાં ચીંતા બદનને વધારે બાળી નાખી શકે છે, ને તે ખરુંજ હતું.

પણ મેં તેના એ એસારા જોયાજ ન હોય તેમ તેને જવાબ કરવાના અખામજ કરવા કીધા. મેં જોયું કે મીસીસ નોરમન પાછાં બાહર જાય ત્યાં વેર તેને કશુંજ જાણવા નહીં દેવું ધણું બેહેતર થશે.

મીસીસ નોરમન એ દરમ્યાન કાલજથી ને હેતથી તેની ખપરઅંતર જાણવાને ખુરસી પર વાંકાં વળી સેહેંકડો સવાસ પુછવા પડ્યાં, ને પોતાની ધીરજ નહીં ખમાવાથી તે છોકરી પોતાની બલી મા સાથ ખીજવઈ પડી. “હવે તમે તમારે જાઓની, મમા, જમી લેઓની? મને થું એટલું બધું થયુંછ જે એટલો ફસ કરવાનો? હું તો તદ્દન સારી પેઠે છેઉં! જરા અનમન્યું લાગેછ તેથી નીચે નહીં આવી. મગ્ગહની સુધ હૃદય તો સહવારે હુસ્વાર થઈ જવશ” —અને ત્યારે મીસીસ નોરમન, સંતોશ પામેલાં, અંતે નીચે પાછાં ગયાં. તેવણે તો મને ખી સાથે જમવા લઈ જવા બોંહોંસ ઘણી ખી કરી, ને હું તેણીની આતુરતાનાં કારણથીજ જમવાનું મોકુફ કરતી હતી એમ જોઈ જીવીએ ખી થોડીક જીદ કરી ખરી, પણ મેં નાજ કહયું, એટલે અમને એકલાં મુકા મીસીસ નોરમન નીચે ઉતરી ગયાં.

અને હજી તો તેવણની પીઠ નહીં ફરી ને તેવણ દાદર તક નહીં પોંહોંચ્યા હશે તેટલાં તો જીવપટે મને એક ઝનુની ઝટકથી પોતાની પાસે ખેંચીને ખુરસીમાં જગ્યા કરી બેસાડી લીધી. “કેહેની, મને કેહેની, એકલ દીઅર, ખરાખીજ છે કે? તું થું ખપર લાવીછ? હું બખે દાહમ થયા બધી ચાલુ ચીંતાથી ખવાઈ ચાલીને!”

“હા, બેહેન, હું માહરાં માઠાં બાપગે ઘણીજ માઠી ખપરની લાવનાર છું,” મેં મોટા સંતાપથી કહયું. “હું ચોક્કસ ખાતમી લાવી શકીછ કે તું—તું—”

“ફૂડીકની હકદાર પરણેતર નથી—એમજ કેની?” અને તે નેટીમાં ઘણું માનવાવાલી બલી છોકરીએ જોશથી પોતાનાં માથાંમાં હાથ માર્યો. તે લોહીના એક ખી છાંદા વગરની —

જાણે એક સંગેમરમરતું પુટલું હોય તેવી—શીશી થઇ ગઇ, અને રડતાં રડતાં આંસુઓનો દરવાવ સુકાઇ ગયો હોય તેમ તે આ વખત એક ખોટાં આંસુએ પણ રડી શકી નહીં !

મને એ જોતાં દીલમાં ઘણું જ ચુંચક આવ્યું. મેં ચાહ્યું કે તે જોશથી રડી પડે ! તેનો દેખાવ કેવળ હૃદયભેદક હતો.

“એ વાહલી જી, એમ ના કરો,” મેં માંગી લીધું. “હવે તો હીંમત રાખ ! ખુદા એમાંથી બી કંઇ સારું જ કરશે.”

“સારું ?” તેણે દીવાન્યતા તોરથી કહ્યું—અને અચાનક ચમકી ઉઠી વધાર્યું, “હા, કાંએ નહીં ? હજી બી કાંએ નહીં તે મને ખરેખર પરણે ને પોતાનાં બચ્ચાંને જનમેજન-મની નામોશીથી બચાવે ?”—અને હવે આ ઉમેદ તેને ટેકવતી જણાઇ !

મેં તે તોડી નાંખી નહીં. હું માલસાં મનથી તો અચ્છી રવેસે જાંલુતી હતી કે એ બધાં મોહોતનાં ફાંફાં માત્ર હતાં : જોડે ફેડરીક રેવન્સકલીફ એક એવી અધમ પંકતીનો લુચ્છો ને બદમાસ પુરવાર થઇ ચુક્યો હતો કે તેના તરફથી એવી એક બી બલાઇ બી ઉમીદ કરવી મને તો લાગ્યું કે બીલકુલ કુઝુત ફાંફાં હતાં, પણ રખે બીયરી જી લેવી થઇ જાય તે શીકરથી લાગે તો મેં તેને એવી ઉમીદમાં જ સખર માનવા દીધી.

“હું તેના પગપર પડીને માંગી લેવશ,” તે એકલી એકલી ખોલતી હતી. “મને ચાહતો હોયે ને પરણી નહીં શક્યો ત્યારે જ એ બધી ઠગાઇ એણે કરી કેની ? તે ચાહતને ખાતર હું એને પાછો વીણવશ ને મનાવશ. એનાં બચ્ચાંને જન્મભરની કાલી ડીલીમાંથી બચાવવા હું એના કાલાવાલા ને પગપાણી કરશ, ને ત્યારે મને એ કેમ ના કહી શકવાનો છે ? પણ એસ, પાછી એસ, ને જરા વાત તો કર, એલન ? ઓ, મેં તુંને કેટલી બધી તરફી આપીછ. કોણુ એટલું એટલું માલરે વાસ્તે કરે ?”—અને હવે તે રડી પડી. “તું એક માલરી સગી બેહેનથી બી આલા છે,” તેણીએ રડતાં રડતાં કહ્યું, “મને વીગને જરા બધું કેહે તો ખરી કે તું કાંઈ ગઇ ને તું કેમ એ તરફત બધું પકડી કાઢ્યું.”

મેં ત્યાગમાં કહેવાજોગ બધું તેને હુંકમાં કહ્યું. એંબલડન જતાં બરમોહામમાં મને કમીના કલેરને હસ્તક જે બમલું પડ્યું તે તેમજ મીં કોફ્ટમાં હું માલરા વાલીદનેજ ખુદબ-ખુદ મલી આવવા પાંખી ને બધી માલરી પોતાની છંદગીને લગતી કેદ્યત સાંભળી આવવા પાખી હતી તે સિવાય બીજું બધું મેં કહ્યું. મેં કહ્યું જે એંબલડનનાં દેવજના પડા પાદરીનું નામ નસીબસંજોગે કોફ્ટ છે, ને ત્યાં એના બાપની જગીરોનાં કારણથી ફ્રીકનું જતું આવવું જન્યુકનું હોવાથી એ વાત ને જાંલુતો હતો, વાસ્તે તેણે આએ કોફ્ટને બી ત્યાંજ દાખી રાખ્યો કે તેહકીકમાં તેનું તરફત એકદમ જલ્દી ઉંઘાડું પડી જાય નહીં. વળી મેં કોફ્ટ પાસ એ લગન ઠગાઇનાં હતાં તે ક્યુત કરાવ્યું હતું તે કહ્યું, ને છેલ્લે વધાર્યું, “તે તો એટલો બધો બીહીયો ને ખસ્તાયો કે હવે તો એંબલડનથી ન્હાસી બી ગીયેલો છે !”

પણ કોફ્ટનો ખ્યાલ તો જીલીને કશો થયોજ નહીં, ને તેના વિશે તો તેણીએ મને કશું બી ચાંપીને પુછ્યુંજ નહીં. તેનું બધું ધ્યાનતક તો તેના લુચ્છા જોડે તેને કરેલા દગામાં સમાઇ રહ્યું હતું, અને તેથી માલરા બાપના બચાવમાં મને સારાં નસીબે કશીજ લગત કરવી પડી નહીં.

“હું હવે તો ત્યારે આજે માહરી એકજ છેલ્લામાંછેલ્લી ઉમીદ પર લટકેલી છેઉં, અંલન,” તેણીએ તે બધું સાંભળીને અંતે કહ્યું. “હવે કાલનો ઉગતો સુરજ માહરે વાસ્તે શું પરીચામ છેતો આવેછ તે જોવાનું છે. ઓ, મને આજે એવું થયું એ બધું સાંભળીને કે તું અત્રેથી જવા પછી હું હવે માહરો રસ્તો કરીજ નાખું ! માહરાં ગરીબ માય બાપ ! હું તે લોકને મોહનુંજ કેમ દેખાડું ? તે લોક ખીચારાં એ નામોશી ખમીજ કેમ શકશે ? માહરા બાપ આટલા બલા છતાં બધા દાહડાના એવા આકલા ને તાતરવીઆ છે કે તેવણુ તો ગુસ્સાથી ઘેલાજ થઇ જશે !—ને તું માનેછ, નંદી, જો એ મને નાજ કહશે તો એને વાસ્તેનો માહરો બધો પ્યાર તેટલાજ ધીક્કારમાં ફેરવઇ જશે, ને હું એનું ખુન કરીને માહરું ખી—”

“ચુપ, ચુપ, જી,” મેં તેનું મોંદું ઘાંતી દબને તેને ચુપ કરતાં કહ્યું; “તું ઘેલી તો નથી થઇ ? એ શું બધા ઘેલા ગાંડા ધખારા ?”

ડુંકમાં, છેક મોડી રાત તક અમો બંને એ મુજબ વાતચીત કરતાં બેસી રહ્યાં. હજી તો મેં કપડાં વટીક ઉતાર્યાં ન હતાં, કેમજે હીએટરમાંથી આવી તેવી પાધરી મીસીસ નોરમન સાથે હું અત્રેજ સાલી આવી હતી; ને તે વાત પર અંતે ધ્યાન ખેંચતાં ને ગરીબ છેકરીએ હજારો ઓગરખવાહીથી માહરી માંદ માંગી હવે મને સુવા જવા બજાઇથી કહ્યું.

હું ગઇ. મેં જોયું કે તુરત વેળા તો રેવન્સકલીફને તેનું તરકટ પકડાએલું બાહરે કરી તેની કને ઇનસાફ માંગી લેવાની ઉમીદ પર જીલ્લા પાછી પુરતી શાંત થઇ હતી, એટલે હવે હું ખી સુવા ગઇ, કેમજે વાંચનાર સહેજ સમજી શકશે કે હું પોતે તે આખા દિવસની હદ વખરની ઉસ્કેરણીએ ને રંજ પછી તન મનમાં કાંઇ થોડી થાકેલી નહીંજ હતી.

એમ છતાં, તે રાત્રે બે વખત જીવ નહીં માનવાથી ઉંચાડે પગે હું જીલીના ઓરડામાં પાછી ને પાછી જઇ આવી. તેને ખબર ખી નહીં પડે તેમ સંભાલથી હું ગઇ, ને તેના પલંગની પછવાડે ઉભી રહી હું જોઇ તથા બંને મરતબા માહરી ખાત્રી કરી આવી કે તે દુખી બાળા હાલ શાંતીથી ઉંઘતી હતી. ખુદા ધણો દયાળુ છે. તે મને એવાં માહમારત દુખનો બોજ ખી ઉઘથી એક વાર તો પાછો હલકો કરી આપે છે—ઉઘ, શાંત મંદી ઉઘ, પાક ખુદાની એક સર્વોત્તમ બક્ષેશ, કે જેનાં અદનામાંઅદના સુફલીસથી મોટાંમાં મોટાં તાજદારો વટીક સદાનાં મોહતાજ ને આજીવાર રહે છે !

ખીજી સહવારે અમો પાછાં મલ્યાં ત્યારે જીલી મને ખરેખર ઘણી વધારે શાંત થયેલી લાગી. ગરીબ તે ! તે ભુલેલી ભારજને એમજ હજી લાગતું હતું કે તે પેતાની વિનંતીથી તે દગલબાઝને એ ઇનસાફ માટે પાછો સમજવીને મનાવી લઇ શકશે ! એમ છતાં તેનાં મા બાપ તેના ચેહેરા પરથી કદાપી કાંઇ ચેતી જાય વાસ્તે તે લોક હીએટરમાં રીહીઅરસવ સાફ ગયાં ત્યાંતક તે પોતાના ઓરડામાંજ પડી રહી, ને પછી નીચે ગ્રાઈગરમમાં આવી. તેણે મને રીહીઅરસવમાં જવા નહીં દીધી, ને તેથી માહરે માથું દુખવાતું બાંહણું કાઢી તે દહાડે ઘર-માંજ રેહતું પડ્યું. “તું જશે તો માહરી હીંમતની ઓટ થઇ જશે, ને હું તેને મહું ત્યારે તું માહરી બેહેન તરીકે આગળ હોશે તો મને સાંખી ઘણી હીંમત રેહશે, અંલન હીઅર,” તેણીએ માંગી લીધું.

હવે મી. ને મીસીસ નોર્મનના જવા પછી દસેક મિનિટ થઈ હશે તેટલાં અમે બેસીને એમ વાતો કરતાં હતાં ત્યાં એક નોકરે આવી માહરા હાથમાં એક ચીડી મુકી, ને મેં શીરનામું જોતાંજ હરફ પીછાપા. તે પેલા મારકીસ હરબર્ટના હતા—તે નાલાયક જવાન કે જેણે પેહલમાં ઘણીજ નેકીનો દેખાવ કર્યો હતો, ને પછીથી પેલા ટુકડાપોર મી. પીસબ્લોસમને માહરી કને મોકળી બે હજાર પાઉંડનાં વરસાંણુ બદલ મને —પણ એ ખ્યાલ થતાંજ માહરં બોહી પાછું તપી આવ્યું, જેથી ગુસ્સામાં હું તે ચીડી એમની એમ વાંચ્યા વગર પાછી ફેરવવા જતી હતી, બ્યારે મને લાગ્યું કે તેથી પેલો નોકર કાંઈ વહેમાશે, ને જીલ્યાને બી માહરે ખુલાસો કરીને બધું કહેવું પડશે. મેં, તે ઉપરથી, જાણે કાંઈ બી અસાધારણ નહીં હોય તેમ શાંતી સાચવી તે ચીડી લીધી અને ખુલીને વાંચી. તે આ મુજબ હતી:—

“માહરાં માતાજીએ તમોએ માહરા સાંમે રજુ કરેલા એક એવા ગલીય આરોપની વાત મને આજે કહી સંભળાવી છે કે જે સંભળતાં માહરી અન્યથાનો શુમાર રહ્યો નથી, ને તે સંબંધમાં માહરે તમો ખાંનુને તાકાદે ને એકદમ રૂબરૂ મલવું જોઈશે. હું તેથી તમારી મીલાકાતનું માન માંગી લેતો ચાલી ચલાવીને હાલમાં તમારાં ઘેર સુધી આવેલો છું. કાંઈ બી તમે ચોક્કસ જુલાવો ખાધેલો છે, ને એ વાતનો એકદમ નિર્ણય થવોજ જોઈશે—”

હું આ વાંચી અત્યંત અજબ થઈ. એ પોરયો કેહવા શું માંગતો હતો? પીસબ્લોસમ પોતે આવી ગયો ને એ ગલીય આરોપ એના તરફની મને કરી ગયો હતો, ને હજી તે અન્યાય પ્રકારે? મેં તેને મક્કીને ખખડાવા, તેથી, લીંમત સાથે એકદમ ઠરાવ કર્યો.

“કાંહા છે તેવણુ સાહેબ?” મેં પુછ્યું.

“જમની બાજુના પારલરમાં મેં બેસાડેલા છે, મીસ,” નોકરે જવાબ કર્યો.

“હું આઉંછ,” મેં કહ્યું; અને પછી એક ઘડી ચપડા જઈ આવવાનું જીલીને કહી હું તે નોકરની પુકં ગઈ. તે બીચારી તો પોતાનાજ બધા ખ્યાલોમાં એવી ચક્રચુર બેકાર હતી કે તેણે તો એ જાણુ આવ્યું કે શું હતું તે પુછવાની બી દરકાર કરી નહીં, અને હું તે મારકીસને મલવા ગઈ. મને તેને (જીલીને) ખુલાસો કરીને જ્યાં કશું કહેવું પડ્યુંજ નહીં.

પ્રકરણ ૫૩ મું.

તે “પારલર”માં લૉડ હરબર્ટ એકલોજ હતો, અને મને દાખલ થતી જોતાં તે અદ્યથા ઉભો થયો ને દુરથી નમ્યો. તેની અદામાં તુચ્છકાર નહીં પણ હદ પનાની ગમગીની ને ગુસ્સો નજરે આવતાં હતાં.

મેં તેને બેસવાની ખુરસી બતાવી, અને પછી હું પોતે પણ બેસી.

“માહરાં માતાજી સાથે આજે અચાનક વાત થતાં હું જાણીને તદન હભલી ગયોછ, મીસ પરસી,” તેણે તરતજ ચલાવ્યું, ને તે ઉસ્કેરણીથી લાલ થયેલો દેખાતો હતો, “કે તમે માહરી પર કાંઈ ઘણીજ ગલીય આરોપ રજુ કર્યો છે!”

“અને તમે તે નાચકર જવાની હોમત કરશો, માહરા હોડ?” મેં આ તેની પાક બેહયાઇથી મિનન જોહી દર્શને પુછ્યું.

“અલખતાં,” હરખટ જોશથી જવાબ કર્યો, ને હું જરા દધાઇ ખરી કે તેનાં તે જોશમાં કેવળ પ્રમાણીકપણાનોજ એક હુમલુ પડધા વાગતો હતો ! “તમારો આરોપ શું છે તે તો મને કહી સમજાવો?” તેણે તકાજો કર્યો.

“તમે શું પેલા તુલ્લ માણસ પીસખોસમને એક સૌથી ગલીય ઑફર તમારા તરફથી માહરી કને કરવા અત્રે મોકલ્યોતો નહીં?”

“મેં? પીસખોસમને ?” અને તે સરખસર એક ગુરસાની ખરાડ સાથે ઉછળીજ ઉઠ્યો; “હું તો તે કમીનાને સાંભો માહરાં ખરાં અંતકરણથી ધીક્કારુંછ. તે એક દુકકરખોર હાલતે માહરાં બાપનાં ઓસ્થાળાંમાં તેની ખુશામત કરતો જીવેછ તે હું પોતે ખમી શકું તેથી ધણું જ્યાદા છે.”

અને ત્યારે એક ઝટકે હવે ખરો મામલો માહરી સહમજમાં આવી ગયો, ને આ ખરા ધજજતદાર ને શુદ્ધ જવાંનને એ મુજબ ઉતાવલે ગેરધનસાફ કરવાની માહરી ગેર-સમજીત વાસ્તે હું તદ્દન લાઇલાજ લજવાઇ ગઇ. વાંચનાર યાદ કરશે કે તે ખુમખ આવ્યો ત્યારે તેણે નામ કશું આપ્યું ન હતું. તે કોણ તરફથી આવ્યો તે સમજી જવાતુંજ તેણે મને કહ્યું, ને મને બુદ્ધા ડ્યુકનો તો સ્વપનો બી નહીં થવાથી મેં તો એમજ માની લીધું હતું કે તે એ મારકવીસ હરખટ તરફથીજ આવ્યો હતો ! અરે, કેવી જંબીર ગેરસમજીતી ! કેવી શરમખરેલી ભુલ ! કેવો ઘાટકી ગેરધનસાફ !

પણ હજી હરખટ પોતે પોતાના બેશરમ બાપ માટે કાંઇ સમજ્યો હતો નહીં. તેને તે ખ્યાલ દેખીતી રીતે થઇ નહીં શક્યો, અને તેણે પુછ્યું, “મને મહેરમાની કરીને સમ-જવશો, મીસ પરસી, કે આએ શું બેદ ને ગડગડ ઘોંટાલો છે ? તમે શું એમ કહેવા માંગોછ કે ખોસમ ખુદ માહરી સત્તાથી ને માહરી તરફથી કોઇ એવી નાપાક ઑફર તમે કને લાવવાનું તમોને અત્રે આવીને કહી ગયો?”

“માહરા હોડ,” હવે મેં અચકા અચકાને નીચી નજરે ને ધીમે સ્વરે કહ્યું, “હું માહરી શરમખરેલી ભુલ જોઉંછ ને તે કપ્પલ કરી તમારી માંશી માંગી લેઉંછ. મેં ખચ્ચીત તમોને ધણો ગેરધનસાફ કર્યો.”—અને મેં ખુલ્લાં દીલથી હાથ આપ્યો જે તેણે ધણું માનથી તરત કપ્પલ કર્યો. “તે આદમી માહરી પાસ એવી ઑફર લઇ આવ્યો હતો ખરો, પણ નામ મને તેણે કશું નહીં કહ્યું, ને ત્યારે હું—ત્યારે હું તે તમારી તરફથી આવેલી સમજી, ને—”

હું વધારે ખુલાસાથી બોલી શકી નહીં. હું કેમ તે બેટાને મોંઢે ચઢીને કહું કે તેનો બાપ કેથો એવો ત્યારે અનિતીવાન અને ખુરો હતો ? તે તો એ બાપ બેટા વચ્ચે એક જંબીર બીગાડનોજ પાયો નાખવા જેવું થઇ પડે, અને માહરી જમાંન, તેથી, આગલ ચાલી શકી નહીં.

લૉડ હરબટ શીકકો પડ્યો. તે હવે ખરી વાત, એમ છતાં, તરતજ સમજી ગયો ને ઘણુંજ દુખ પાંમેલો દેખાયો.

“ઓ, કેટલું ખીજવાત પેદા કરનાર!” તેણે પોતાના હાથમાંની લાકડી ગલીયા પર જોશથી પટકીને ગુસ્સાથી બખાળ્યું. “હવે મને બધું ખુલ્લું સહમજ પડેછઃ મગર હવે માહરે શું કરવું ને કેમ કામ લેવું? તમે માહરી મુશ્કેલી સહમજ નથી શકતાં, મીસ પરસી. મેં હમણાંજ માહરાં માતાજી સાથે એ બાબે મોટો કળ્યો કીધો, ને હું તદ્દન નિર્દોશ હોવાનું તેવણને કહેવા લાગ્યો, જે તેવણે માન્યું નહીં. તે ઉપરથી હું પાધરો અહીં આવ્યો જે કાંઈ બી તમારી ગેરસમજીત પકડાય તો પુરાવા સીકકે હું મમાની પાછી ખાતરી કરું; પણ હવે મુશ્કેલ તો એ થઈ પડીછ કે હું માહરા આપની એ નજીસ ચાલ માહરાં મમાને કહીજ કેમ શકું? જરૂર એથી અમારાં સદનાં શાંત ને ઇજ્જતદાર ઘેરમાં મોટો ફેસાદ થઈ પડશે! આથી તો હું નથી ખરી વાત મમાને કહી શકતો કે નથી પોતાને બદનામીમાંથી મુક્ત કરી શકતો!”

“હું તમારી મુશ્કેલી સમજી શકુંછ, માહરા લૉડ,” મેં કહ્યું.

“માહરો ઉપાયજ નથી,” તેણે જરા વાર વિચાર કરી અંતે નાચારીના દેખાવથી ચાલું રાખ્યું. “માહરાં મમાને તો હવે માહરે બેશક એમજ સમજવા દેવું પડશે કે હુંજ જીલ્લો ને ગીલ્ડી છેડ—સિવાય કે, મીસ પરસી, તમે લજ બી માહરો હાથ કમુત રાખવાની માહરી પ્રમાણીક આંકર—”

“તમે ભુલી જાઓછ, માહરા લૉડ, કે હું એક ખીજને કમુત થઈ ચુકેલી છું,” મેં તરત વચ્ચે પડીને તેને પાછી નજ્ર યાદ કરાવી.

“હા, ખરી વાત છે,” તેણે નાચારીનાં દેખીતાં દુખથી કહ્યું.

“પણ હું તમારી મોટામાંમોટી દોસ્ત છું,” મેં સમજાવ્યું. “તમને મેં જોયા ને જોયા હું તમારે વાસ્તે સારંજ ધારવા લાગી હતી, ને મેં જે બુઝભરેલું અનુમાન કર્યું હતું તેથી તે માહરાં સારાં મતનો ઘણો આંચકો પુગ્યો હતો; પણ બધો ખુલાસો થવા પછી બની શકે તો હું તમારી વધતી વખાણનાર બની છું. તમારા આપને નામોશીથી બચાવી લેવા તમે પોતે બદનામી વડીક ઉડાવા તૈયાર થયાછ તે તમારી બલાઈ ને ઉદારતા ખરેખર ઘણી મોટી વખાણને પાત્ર છે, ને તેથી એવા એકની દોસ્ત બલકે બેહેન થવા મને ઘણુંજ ગમશે. મને તેથી તમે ભુલી જાઓ ને એક બેહેનજ જાણો, ને તેમ તમે કરી શકો તેથી પરણીને જલ્દીથી પાર પડી જાઓ. તમારાં લગન બધાં તૈયાર તો છે! લેડી સીસીલ્યા અરબન—”

“કાણુ—પેલી તુમાખી? તમે તેને જોવજોછ?” તેણે મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું. “હું તેને માહરાં ખરાં દીલથી ધીકકારુંછ. તે કપટી, અદેખી, તુમાખી ને જીલ્ડી છે. હવે તેણે મને પડતો મુક્યોછ ને ખીજને શોહોધ્યોછ. ગઈ રાત્રે એક પારડીમાં મેં માહરી તજરોતજર તે લોકનાં ઢરાંપરાં જોયાં. યાતો તે એમ કરીને માહરી અદેખાઈ અથવા પ્યાર ઉશ્કેરવા ચાહતી હોય, કે નહીં તો ખરેખર એ લૉડ ફ્રેડ્રીક રેવન્સકલીફ સાથે પરણવાના પછાડમાં પડી હોય!”

“લૉડ ફ્રીક રેવન્સકલીફ?” મેં અજ્ઞયખી ને ગભરાતમાં પુકાર્યું.

“હા; તમે તેને ખી ઓળખો છો શું? એટલાં ગભરાયાં કાંએ? એટલાં અજ્ઞમ કેમ થયાં? શું ત્યારે તે—ને જુઠા આસામીનેજ તમે પોતે કમુદ્ધ થઇ ચુક્યાં છો? અરે તે તો એક મોટો ઢોંગી ને ઠગારો છે!”

હું હસી. “માહરા લૉડ,” મેં કહ્યું, “મને પોતાને એ ખુરા આદમી સાથે કશી નીસપાત નથી. હું હવે બધું તમને ખરું કહીજ દેવશ. હું તો મી૦ હેનરી વેક્ષીલ્ડ નામના માહરાં કુદ્ધના છોકરા સાથ અદરાયત્રી છેઉ, ને યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ખાને હાલમાં એક મોટાં કારખાનાંમાં તેવણુ એક મોટી જગ્યાપર નોકરી છે. એ લૉડ ફ્રીક તો અહાં હું રેહું છ તેજ ઘેરમાં એક ખીજીને ઉમીદ આપી ચુક્યો છ ને તેથી હું અજ્ઞમ થઈ.”

“અને તેવા એકની ઉપર હાલમાં લેડી સીસીશ્યા અરખન ઠરાંપરાં કરેછ!” હરખેં તુચ્છકારથી કહ્યું; “મગર મને તે ગમતી વાત છે! એવન, મને એ છોકરી કોઇ દાહડો ગમી નથી. ખેર, જ્યા દેઓ એ વાત. તમે મને બધી ખરી વાત કહી દઇને તમારો ભાઇ બનાવવા ચાહ્યો છે તો આએ માહરું વચન છે. હું આજથી તમારો ભાઇજ છેઉ, ને મને એક સગા ભાઇથી ખી આશે જાંણુમે; અને હવે મને રજા છે?”—અને તે ઉઠ્યો.

મેં તેને ઘણું હેતયી શેકડેડમાં માહરો હાથ આપ્યો, જે વળતાં હેતયી દાખીને તે એ પછી તરતજ ચાલી ગયો. કેવો ઉદાર! કેવો ખરોજ ભલો! શેકયાઓના દીકરાઓ ખી બધાજ ખુરા થતા નથી તેની મેં આ એક પ્રત્યક્ષ પુરવારી જોઇ. ખુદા તેના ખુદાંદ અપવાદોમાં ખી ખાત્રી કદી નથી. પૈસા—જોઇએ તે કરતાં વધારે પૈસા—ખાજે વખત જવાન્યાઓનાં માથાં ફેરવી નાંખી તેમને અવળે રસ્તે ઉતારેછ, અને ઉઠાઉ, કુછંદી અને અપત્તદાણુના બનાવેછ ખરા, પણુ કરોડપતી ખાપનો આ એક ઉમરાવ એટો હતો કે જેતામાં બધા રૂડા સદ્ગુણોજ ઝડપી રહ્યા હતા, અને જેને માહરો ભાઇ બનાવા, તેથી, ખરાં દીવથી હું ખુશી ને મગફર બની હતી.

હું એ પછી જીવીવાલા ડૉઈગરમમાં પાછી ફરી. તે હજી ત્યાં એકઠીજ હતી. હજી રેવન્સકલીફ આગ્યો ન હતો, જેકે હરખેંથી હું જે સાંમળી આવી હતી તેથી તે ઠગારા ઉમરાવને હું હવે જ્યાદા ધીક્ષારતી થઇ હતી, ને તેને પોતાની પક્ષમાં સમજવી લેવાનું જીવીનું પગપાણી કેવું હરામ જનાર હતું તેનો મનમાં હું મજબુત ગાંઠ વાઢી ચુકી હતી. ખરેખર તો જીવીને એ નવીન સમાચાર કહી દેવાનીજ માહરી મરજી હતી કે તે ખીચારી અમથી ઉમીદમાં કુટાયા નહીં કરે; પણુ મને વખતજ મલ્યો નહીં, કેમજે હું તેના કને પાછી ફરી કે પછી તરતજ બારણું પાછું ઉઠડ્યું, અને રેવન્સકલીફ અંદર આગ્યો.

જીલ્લ્યટ તો એ વખતે ટેમ્પલપર માંથું નાખી આંખપાણી કરતી હતી. હું આવી ત્યારે તે ખીચારી એકઠી એકઠી એમ રડ્યા કરતી હતી, અને હું તેને પસચારીને દીલાસો દેતી હતી તેવામાં તેનું આવતું થયાથી તેણે એ ગમખ્ખર મામલો એકદમ જોઇ લીધો, ને તે જરા અચકીને બચક્યો. મેં તેનાં મોઢાં પરથી તરત ખેડું કે તેનું તરકટ પકડાઇ જવાનો તેને એકદમ ભય થયો.

પણ તે થોડોજ વાર. જેઓ પાપમાં પ્રવીણ અને ગયજ્ઞ હોય છે તેઓ ગભરાતને અને ત્યાં સુધી પોતાપર વિશેષ ધ્યાન દેતા નથી, અને તેથી ઘણાં હેતુ ને અન્યમીયના દેખાવથી તરતજ પછી તે જુલ્મી આગલ દોડી આવ્યો.

અને, ખીજા હાથપર, જુલ્મી પોતે એકદમ તેને જોતાં તેની આગળ શુભાષ પર પડી.

“ઓ ફ્રીડ,” તેણીએ ધોધમાર આંસુ વચ્ચેથી માંગી લીધું, “તમારું બધું તરકટ પકડાયલું છે તો હજી બી માહરા પર દયા કરો, ને ખુદથી ડરીને ધનસાધી વરનો ! માહરી છાતીમાં પોશાતાં તમારાં અચ્ચાંને ક્લંકીત ના કરો, ને માહરી પાક ધજ્જત હજી બી અને તમારી હકદાર પરણેતર કરીને બચાવો !”

હું એ દરમ્યાન આરણું ઢાંકી લેવા દોડી ગઇ હતી, કેમજે રેવન્સકલીફ તે ખુલ્લુંજ રાખીને અંદર ચાલી આવ્યો હતો, અને પછી બી અને તો આ મીલાકાત દરમ્યાન હાજર રહેવાનું ઘણુંજ વસતું લાગ્યું, જોકે જુલ્મીએ કાલાવાલાથી માહરે ત્યાંજ રહેવું એમ માંગી લીધું હતું. તેણે કહ્યું હતું કે તું હોશે તો અને જરા હીંમત રેહશે, પણ આવી નાજુક વાતમાં હું કેમ ત્યાં થોખી શકું ? એમ છતાં હું તુરત વેળા તો તે મોટા ઓરડાને છેક બીજે નાકે જઈને બારીને પીક કરી તેમને જોતી ઉભી.

“પણ છે શું ? થયું શું ?” તે સાધુજી જે અંદરખાનેથી પુરનો ગભરાતો હતો તે હજી સતો થયો. તે જ્યાં ત્યાંથી જાણવા ચાલતો હતો કે કેટલી હદ સુધી તેનું બોપાલું અજ-પાળામાં આવી ચુક્યું હતું.

“અમે રેજેરેન્સ જાણ્યેછ,” જુલ્મીએ હવે હીંમતથી ને ઠરાવથી કામ લેતી હોય તેમ જુલ્મીથી જવાબ કર્યો; “આપણું લગનતી સરડીરીફ્ટ એમલડનના ખરા પાદરી મીં કૉર્ટની એક ફોરવરી છે, ને લગન કરનાર કૉર્ટ કાંઈ પાદરી હતોજ નહીં તે અમને બધી ખબર થયેલી છે !”

હાડ રેવન્સકલીફ એ સાંભળતાં એકદમ શીકેકે પડ્યો.

“પણ તે હું બધું તમેને માંદ કરશ, ફ્રીડ. એ બધું માહરે વાસ્તેના પ્યારનેજ ખાતર તમે કાધેલું સમજી હું તે જુલ્મી જાણ,” જુલ્મીએ જારી રાખ્યું, “પણ હવે ખરાબી આટલી હદ સુધીની થઇ ચુકેલી હોવાથી ગમે તે બોગે ને ગમે તે જોખમે તમે માહરા પર દયા કરો, ને આજ ને આજ ખીજા વારનાં ઢોંગી નહીં પણ ખરાં હકદાર લગનથી અને તમારી મોહરદાર બનાવો !”—અને તે ગરીબ છોકરી એ મુજબ કાલાવાલા કરતી તેના પગ પર ફસડાઇ પડેલી પડીજ રહી.

“હા, જુલ્મી હા ને બેસ,” તેણે અંતે ધીમે બોખરે સાહારે કહ્યું; “આપણે ધીરજથી વાત કર્યે.”

જુલ્મી, એ સાંભળતાં, તાબેદારીથી ઉઠીને ઉમીદવાર બેઠી.

“હું જોઉં, ડીઅરી, કે માહરું તમામ તરકટ પકડાઇ ગીયું, ને તેથી હવે હું કશું આખરચુખર કરતો નથી. હું માહરી તકસીર બધી એકદમ કયુક કરું, પણ ખરુંજ માનજે

કે મેં એ જે બધું કીધું છે તે તું કહે છે તેમ ખરેખર તાહરે વાસ્તેના માહરા મોટા ને ખરા પ્યારને માટેજ કીધું છે.”

“પ્યાર ?” જુલ્મયે પુછારયું—ને તે દાસ્તી રીતે કમકમી !

“હા; આજે તું એ માહરું કેહવું માનતી નહીં હોય તો બલે,” તેણે રીસાયત્વી અદાથી જારી રાખ્યું, “પણ હું તો જે ખરું છે તેજ કેહું છું. આજે બી તાહરે વાસ્તેનો માહરો તે પ્યાર જેનો તે ને તેટલોજ સાચો છે, પણ મુશ્કેલી એ છે કે વચમાંની મુશ્કેલીઓનાં કારણથી હું ખરી રીતે તુંને પરણી શકવાનો નથી !”

“બસ, એમજ કેતી ?” જુલ્મયે હવે આપસ જેવી ઠંડી થઈ જઈ તેને બખી ખાવા માંગતી હોય તેવા ડોઝાથી ધુરડીને કહ્યું.

“મને પુરો સાંભળી લે, ડીઅરેસ્ટ,” તે પુરો બજાઈ થયો; “હું જાણું છું કે માહરી ગરદન તાહરા ને તાહરાં માએ ખાપના હાથમાં છે, ને તમે મને પકડવીને રસવાજ નહીં પણ ધારાથી હાલના સંજોગોમાં સખત સખ બી કરાવી શકશો; પણ લગોલગ તમારી ફજેતી ને નામોશી જે ચાલી આવશે તેનો બી જરા દાનાઈથી ખ્યાલ કરવો, અલગત જે થયું છે તે વચ્ચે મુઝું થયું છે—હું કમુઝ કરું છું, પણ હવે નહીં થયું થવાતું નથી. હવે તેથી બેહતર તો એજ છે કે બધું દાખવાણુ કરો. હું તુંને હું માંગે તેજો મોટો પગાર આપી તદ્દન જુદી ને સ્વતંત્ર રાખવાની સ્થિતીમાં છેઉં, અને—”

“તમારું મોહતું બાકી મુકો !” જુલ્મયે એ સાંભળતાં હદ વનાના ખીજવાતથી ચીસ પાડી; “તમે શું તમારાં મનમાં માહરે વાસ્તે સમજેછ ? તમે શું મને એવી નીચ ને ગત્રીય સમજેછ કે તમારા પૈસાથી હું હજી બી અંજાજ જવશ, ને એ બધી ગત્રીય દરખાસ્ત કમુઝ રાખશ ? તમારું કાઠું કરો માહરી સાંમેથી ! તમે જેવા પુરાએને સખ થવી જોઈએ, પણ તમારાં આએ કલાં કરતુક આદમીની નહીં પણ ખુશની સખને કાગીલ છે, ને હું તમેને તેથી ખુદ ખુશનીજ સખપર છોડું છું. યાદ રાખજો કે તેની લાકડીને અચાજ નથી, ને તમે આએ જે બચંકર દગો માહરી સાથે કીધો છે તે વાસ્તે તેની સખથી તમે બચવાના નથી. માહરાં ગરીમ માય બાપ !”—અને હયાં તે પોતાનો એક અત્યાર સુધીનો શાહનશાહમાંતું જેવો રોમ લુટી જઈ દયામણી કીમતે રડી પડી.—“માહરાં ગરીમ માય બાપનો બી તમે દોજખીએ નાશ કરી મુક્યો છે, ને ખુશ તમેને તે કદી બી માફ કરતર નથી !”

હું બી રડતી હતી. માહરાથી બી તે પકીદો આ જુલ્મયાત ને આ અન્યાય જોયો જોવાતો ન હતો. ઓ, કેવી માહરી મરજી થઈ કે તેનાં પાપની સખમાં એક વાધગુની અગાથી ઉછળીને હું તેનો ટોટો ત્યાં ને ત્યાંજ પીસી નાખું !

તે તદ્દન તરખાઈ ગયો. જુલ્મયે તરફની આવી હડધુન ને આટલી સખતાઈ તોરજડની તેણે કદી પકો રાખીજ ન હતો; પણ હજી ને ગયો નહીં, ન તો તેનાથી જાણતું હતું કે ન તો રેહવાતું હતું ! તે હજી ઢ્યુપડુ થયો.

“જો, એમ ઉશ્કેરાઈ ના આવ, જુ,” તેણે અતે માંગી લીધું. “જો, માહરં માન ! તું કેહશે તેમ કોઈ બી પરાંમાં એક મોટો બંગલો બંધ હું તુંને છુપી રાખશ. તાહરી ખીલ-મતમાં નોકરનકરો—”

“તમે ચુપ થશો ? તમે તમારં કાણું કરશો ?” જુલ્મટ પાછી છેડાઈ. “જાઓ—અમ ઘડી ચાલી જાઓ, નહીં તો હું બધા માહરા નેક ઠરાવો પર પાણી ફેરવશ, ને તમને અહીં ને અહીં પોલીસને બોલાવી—”

“અરે ચુપ ! અરે ચુપ !” તે કગલ્યો; “પેલી મીસ પરસી બધું સાંભળતી હોશે !”

“હા, માહરા લૉડ,” મેં હવે હીંમતથી આગલ વધીને કહ્યું; “મેં બધું સાંભળ્યુંજ ને સાંભળવા વાસ્તેજ તો હું અહીં ચોખીછ. તમે પૈસાગાવાના છેકરાઓ વાસ્તે મને ધાણુંજ હલકું મત છે, ને આએ બીયારીને આવો બયંબર દગો કરવા છતાં હાલ જે તમે વધારે કરપીણપણું દેખાડોછ તેથી તો તમારા જેવાઓને વાસ્તેતો માહરો ધીકાર બેવડો અને ચોવડો વધ્યોછ. તમે એ બીયારીને ઇનસાફ આપવા હીચકારા બનીને ના કેહોછ, પણ—”

“ચુપ બલન ડીઅર, એની સાથ હવે તકરાર કરવામાં ફાયદો શું છે ? એને શરમજ કાંઈ છે ?” જુલીએ કહ્યું; “એ તો એક બીલકુલ બેશરમ આદમી છે !”—અને પછી તેની તરફ ફરીને વધાર્યું, “હવે સમાલજો ! મને જીતવાના તમારી કલખોમાં કે કેથે બી મગફરીથી તડકા મારી માહરો વધતો નાશ કરતા ના, કેમજે યાદ રાખજે કે એ જાતની તમારી હલકત એક જરા બી માહરે કાને આવશે ને વખતે હું માહરં ઓરતપણું બી જરૂર કરીને લુટી જવશ, ને તમે જ્યાં બી હોશે ત્યાં આવીને હું તમેને રીવાજવરથી ધાર મારી નાખશ ! અને હવે જાઓ ! તમે પોતાને નસીબદાર જાણજે કે હું હમણાંજ તમને મારતી નથી ને જીવતા જતા મુંકુંછ ! કે જાઓ !”—અને તેણીએ દમામથી હાથ લાંબો કરી બારણું ખતાવ્યું.

હવે હું વચ્ચે પડી. જુલીના એ વખતનો દબાઓ ને ગુસ્સો જોતાં હું પોતે પણ થથરી ગઈ હતી, ને મેં જોયું કે જો તે જાલીમ જરા બી જાસ્તી થોભવાની દીવાન્યત કરે તો આએ ખુન પર ચઢેલી છેકરી, અનવાજોગ હતું કે, કંઈ ને કંઈ કરી નાખે ! હું, તેથી, વચ્ચે પડી.

“જાઓ માહરા લૉડ, ચાલી જાઓ. અત્રથી એકદમ જતા રેહો—તમારં કાણું કરો !” મેં આગ્રહ કર્યો; “તમારી વધતી ખરાબી નહીં ચાહતા હોવો તો અમઘડી ચાલતી પકડો !”

અને તે ગયો. બીલકુલ ફજેત, કાહેલી, ખસ્યાણો, હડકુત પામેલો તે તરતજ દાંયખાંચ નીચી મુંડીએ ખલ્લી ગયો. તેણે જુલી સમું તો જોયું વટીક નહીં, પણ બારણું બણી જમને માહરાપર ખારીલી ને કપડી અદાની નજરની એક હીલચાલ તેણે કરી—એવું ખતાવા કે આ બધું માહરંજ કર્યવ્ય હતું ને મેંજ તેનું તરકટ પકડી આપ્યું હતું એમ તે પાંખી ગયો હતો, ને તેનો, તેથી, માહરા પર કાનો લીધા વના તે મને જતી મુકતાર ન હતો !

પણ મેં તેની એક તચાકડી બાર બી દરકાર ન કરી. તે તેનું કાણું કરીને ગયો એટલે જુલી બધી પોતાની હીંમત હારી સોફાપર પડકાઈ પડી, જેથી હું તેને મદદ ને હીંમત આપતી તેની ગોઠમાં તરત દોડી ગઈ, અને તે માહરી છાતીમાં દબાઈને વળી પાછું

ધણું રડી, કે જ્યારે મેં તેને રડવાનું દીધી. એ પછી આંસુ નુછી નાખી તે એક મુશ્કેલી કોશિશથી અતે જેમ તેમ શાંત થઇ. “હવે તો આએ માહરી દુઃદશા વાસ્તે ધીરજથી આપુને વિચાર કરવાનો ને કામ લેવાનું છે,” તેણે દાનાઇથી કહ્યું. “નાશ તો થઇ ચુક્યો, ને મને જીવનું અકારૂંજ થઇ લાગ્યું, પણ માહરાં કમગમત બચ્યાંને ખાતર હું મરવા માંગતી નથી. એટલાવાસ્તે હવે માહરા પરની આફતથી માહરાં ગરીબ બધાં માય ખાપને આધાહ કરવાં જોઇશે. તું તે કરશે માહરી તરફથી, વાહલી બેહેન?”

“હું બચ્ચીત કરશ. હું સમો સંભાળીને અને તે લોકને સમજાવીને બધી મુશ્કેલી વાસ્તે તે લોકની ખાત્રી કરશ; તું બેફીકર રહે બેહેન,” મેં હીંમત આપી.

“પપા ધણા છેડાશે, પણ તું વાહલી તેવણને પટારી શાંત કરજે,” જુલીએ કાક-લુદીથી માંગી લીધું. “એવણ ધણાજ ગુસ્સાવાલા છે, ને ઘડીની વચમાં કંઈતું કંઈ કરી નાખશે, પણ તાહરે માનશે. ખતાવજે એવણને કે એ પુરાને સજ કરાવા ને સખત હાથે કામ લેવા જતાં માહરી ને આપણાં ઘેરની બધી ઇજ્જતનો નાશ થઇ જશે. તે કરતાં એને મરતો મેળીને આપણીજ કોઇ રવેસે સમાલ કરવાનું ઠીક થઇ પડશે. તું એમ સમજાવજે, ને એ વાત કરવા ઠીએટરમાંજ જા. હમણાં ને હમણાં માહરે માને તો તાંલાંજ તે લોકને મલ. હું એ લોકને માહરે કાણું મોંહનું ખતાઉં તે આગમચ પેહલ્લી હરોલનો જુસ્સો ને દુખ એ લોકનાં થોડાં સમાવાં જોઇએ—”

“પણ હું તુંને આવી ઉશ્કેરાયલી હાલતમાં અત્રે એકલી મુકીને કેમ જાઉં?”

“મને મરવા દે—હું કાંહાં મરી જવાની છેઉં? દુખ્યાંઓનાં મોહોત એટલી સીતાબીથી આવતાંજ નથી,” તે ગરીબ છોકરીએ પોતાના જીવને કદુઆ માંગીને કહ્યું. “ઉઘડી તે લોક સાથ તું પાછી ફરશે તેટલાં હું જરા વધતી શાંત થવશ ને માહરાં બદકીસમતને તાબે થઇ રહેવશ.”

આ ઉપરથી હું ગઇ. હું તરતજ તૈયાર થઇ ને એક બાકુતી માડી મંગાવી તેમાં ઠીએટર પર ગઇ. માહરે કારજ ધણું દુખમરચું હતું. તે લુલેલાં માખાપને તેમની નિહોંશ બેટીની નાંમોશીની આફત કહી સંભળાવાનું ખરેખર ધણું મુશ્કેલ ને નાજુક હતું, પણ એ એક ફરજ થઇ અને હું ગઇ.

એ વખતે તેઓ તરતનાંજ પરવારેલાં હતાં, ને ઘર પાછાં ફરવાની તૈયારીમાં હતાં, જવામાં મેં જઇને તેઓને રોક્યાં. મેં કહ્યું જે તેઓ સાથે કાંઇ જરૂરી ને તાકીદની ખાનગી વાત કરવા હું ખાસ ઠીએટરપર આવી હતી, ને માહરા શોકાતુર ચહેરા પરથીજ તેઓ કાંઇ માહરા કે કોઇના સંબંધમાં ગણું માહું થયલું માની લઇ ગમરામાં. મીસીસ નોરમન, તેથી, મને પોતાના ડેસીંગ રૂમમાં લઇ ગયાં, જ્યાં મીસ્ટર પણ આવ્યા, અને ત્યાં મેં તે બચલીત બીના, બન્યું એમ તે લોકોને ધીરજ આપી આપીને, આવદા કહી સંભળાવી.

અને તે લોકોને તે સાંભળીને ખરપા થયલા તેઓના ગુસ્સા ને ગમરાતનું શું ખ્યાન કરે? મી. નોરમને જોશથી પોતાનાં માથાંમાં મુકી મારી. “એ માહરોજ વાંક થયો, “તેજી મોઢા જુસ્સાથી કહ્યું. “હું ધણો નબરવસ થયો, ને માહરાં ગરીબ બચ્યાંની મેં આગળ

રહીને ખરાબી થવા દીધી તેની એ મને સન્ન છે. મેં તે કાફરના ગુહાતું બધું કહેલું આંધલા વિશ્વાસથી ખરું જાન્યું—પણ હું તે કમીનાનો જીવ લેવશાં હું તેને જાહેરમાં ફસાવ કરશાં હું તેના બાપને મહીને——”

“આપણે એમ કરવાથી ગરીબ ગુલીની પોતાની ઘણી ખરાબી કરશું ને આપણું ગરીબ ઘરની આટલી ધનજીત છે તેના સમુદ્ધો નાશ થઈ જશે,” મેં નરમાશથી સમજાવ્યું. —અને, ટુંકમાં, ઘણી મુશ્કેલીથી જ હું છેડાયલા વાઘ જેવા કરડા નોરમનને અંતે શાંત કરી શકી. બીચારાં મીસીસ તો રડ્યાંજ કરતાં હતાં, અને તે બહી માતાને દીલ ટુટી જાય તેમ રડતી જોવાનું માહરે વાસ્તે ઘણું હૃદયભેદક હતું.

અંતે હું તેઓને મનાવી શકી. સાફ કે રીહીઅરસલ ખતમ થયલું હોવાથી બધાં ઘેરેખારે ચાલી ગયલાં હતાં, ને રોજ તદ્દન ખાલી હતું, એટલે અમે કાંઈ કાંઈ બી સાંભળી લેવાની શીટર વના ધીરજથી જોસીને ધીમે સહારે બધી વાત કરી શકતાં હતાં. તે સમજી માતા પીતા હતાં, ને એ તો તેઓ તરતજ સમજી શક્યા કે એમાં તેમની ખરેખરી નેકચલણુ જોટીને એક કગરસ બી કસુર ન હતો. હોય તો બી. નોરમનનો પોતાનો જ હતો, કે જેટલી નેકચે તેટલી સંભાલ ને તેહકીક તેઓએ કરી લીધી નહીં પરીણામમાં, તેથી, બધું સુપચાપ કરી નાખવાનેજ હું તેઓને અંતે મનાવી શકી, અને પછી અમે ઘેર પાછાં ફર્યાં.

ત્યાં બી ઘણો દયામણો દેખાવ રચી થયો. ગુલી તે લોકના પગપર પડીને ફાંફેફક રહી. તે માખાપે બી બીચારાંઓએ તે બુડાને નામે પાછું ઘણુંક આંખપાણી કર્યું, અને માહરાથીબી રડ્યા વગર રેહવાયું નહીં. એમ છતાં, તેઓએ ગુલીનેતો સંધ્યારોજ આપ્યો, ને બને એમ તેની નાજીક રિથતી વાસ્તે વખત આવે ત્યારે ઠાંકપીછોડો કરવાના ઠરાવ પરજ અમે તુરત વેળા તે સંધ્યાં આવીને થોળ્યાં.

અને અમે ચારેના રોડના રડમસ ચેહેરા જોઈ નોકનફરો કાંઈ બી ખરાબી પાંખી ગયાં. એ લોક ઘણાં ચગોર ને જીતાસુ થાય છે, ને જેકે તે લોક કંઈજ જાણવા નહીં પામે તેમ અમે જાહેરમાં વરત્યાં, તેથી કાંઈખી માહું બનેલું હોવાની તેમનાં વચ્ચે ઝટ ચરચા ચાલુ થઈ. એવામાં તો રેવન્સકલીફ જે રોજનો આવનાર તેની આવન જવન બંધ થઈ, અને ત્યારે તે લોકે એમજ જાન્યું કે ગુલી જોડેનું તેનું કાગ કાંઈ કારણથી ટુટી ગયું તેને લગતો એ અમારો સંતાપ હતો. તેઓને તો કાદને ગુલી “પરણી ચુકેલી” હોવાનો, અવખત, હજી સ્વપ્નો એ ન હતો. રેવન્સકલીફ રોજ આવવા જવાના ધકેલાપછાડામાં પડ્યો હતો, તેથી તેઓ તો એ બેને હજી અદરાંયલાંજ જાણતાં હતાં, ને લગન નક્કી થવાની ખુશાલીની દાયાં વકાસી વાટ જોતાં બેઠાં હતાં કે અચ્છી જેવી “ચેરી મેરી” મલશે, કે બ્યારે અંતે એમ બધું કુસફાસ થવા વાસ્તેનો મામલો પોતાની આંખે જોઈ પોતાને હીસાબે પોતાને વાસ્તે તેઓ પણ અતી ઘણાં દીલગીર થયાં.

એ પછી બે મહીના બીજા નિકળી ગયા, ને બધું ચાલતું હતું તેમજ એ દરમ્યાન ચાહ્યા કીધું. અમારે ત્યાં વીઝીટર્સ જેમ આવતાં ને સાથે અવારનવાર જમતાં તેમજ થતું રહ્યું, જે દરમ્યાન બધાં સરેસ્તા મુજબનાં ખુશાલ રેહતાં ને ખુશાલ દેખાવાની સંભાલ લેતાં,

પણ બીતરે તો કાચલા હતાં. એ દરમ્યાન, વળી, મને માહરા બાપ તરફનાં એ કાગળો મળી ચુક્યાં હતાં. તેવણ ક્રાન્સની હિતરે સેંટ એમર ખાતે જઈને થર પડ્યા હતા. એ ઉપરાંત માહરા હેરીનાં બી કાગળો આવતાં હતાં. તેનું કામ ધણું આખાદ થતું ચાલતું હતું, ને તે પોતાની નોકરીમાં ન્યુયોર્ક ખાતે મેનેજરની ધણી ઉંચી પદવી પર મોટા દરમાયાથી ચઢ્યો હતો. તે હવે રજા પર અને એમ જલ્દી મને મલકા આવવાની ઉમીદ કરતો હતો, ને તે સુખી હાંગમ માટે હું ફટલી ખુશ ને આતુર થઈ ગઈ તે માહરે અત્રે ધ્યાન કરીને સહ-મનવવું જોઈશે?

મગર મેં રોજની લાઈન લીધી હતી તે હવે તેને માહરા જવાબના કાગળોમાં હું આસ્તે આસ્તે જાહેર કરતી ગઈ. રોજ ખરાં નીતીવાનોને માટે એક કેવી ઉંચા પ્રકારની ને ઇજ્જતદાર હુજૂરમંદી છે તે વાસ્તેના માહરા વિચારે મેં તેને વીગતે દર્શાવ્યા, ને બેહેરતન પુછજમાય અયોગ્ય દાખલાઓની કોઈ વાત જાણી નાહક કેટલાં ડરી ને ખીચકી ગયાં હતાં તે મેં તેને સમજવાની કોશિશ કરી.

એ દરમ્યાન કલેરની હરતી તો નાબુદજ થઈ ગયલી લાગી હતી. તેને મેં ક્યે ફરીથી જોયો કે તેના સંબંધી કશું સાંભલ્યું હતું નહીં. લૉડ હરબર્ટ બી પાછો મલ્યો ન હતો. કોઈ વખતે હું તેને રોજ પરથી એકાદ બાંક્ષમાં બેઠેલો જોતી તેજ. લેડી લીલા એ ત્રણ વાર મને મલકા આવી ગઈ હતી અને હું તેને ત્યાં હવે તો મુતલગ રેહવા આવતી ન હતી તેથી ધણી અજબ થઈને મને બોંહસ કરવા કરતી હતી, અને જોકે તે સારી ચાલની ન હતી એમ મને બરપા થઈ ચુકેલા માહરા મજબુત વેહેમો મેં હજી તેને કશા જાણવા દીધા હતા નહીં, તોપણ હવે હું તેને ઠંડી ઠંડીજ મલતી હતી, ને ધણી રોકાણતું બાહતું બતાવી તેને ત્યાં રેહવા જવા સાફ નાજ કેહતી હતી.

અને હવે ૧૮૪૧ના ફેબ્રુઆરી મહીનાની એ વાત છે કે જ્યારે અમે બધાં નારનો કરતાં બેઠાં હતાં, ને જુલીના હાથમાં ટાઇમ્સ હતું. તેનાં “લગન” થવાને તેજ દાહડે પાંચ મહીના પુરા થતા હતા. એ દરમ્યાન જાણે એ ધરપર ગુજરેલી આફત માટે હવે બધાં પુરતાં શાંત થઈ ચુક્યાં ને નાચાર બની બેઠાં હતાં.

એવામાં જુલી જોશથી ચોંકી, કેમજે તે પેપર વાંચતી હતી તેમાં “મોટે ખાંચરેનાં લગન” એ મથાલાં હેઠળના એક પેરેઆફમાં દગલબાજ રેવન્સકલીફનાં પેલી તુમાખી લેડી સીસીલ્યા અરબન સાથનાં નક્કી થયલાં લગન બાબેના સમાચાર છપાયલા હતા !

તેણીએ તે પેપર પોતાના પપાને પાસ કર્યું, ને પછી અમે લોકે વાંચ્યું. ત્યારે અંતે એજ થયું. લૉડ હરબર્ટ મને તો કહીજ ગયો હતો—કે જે વાત મેં એ લોકને જણાવી ન હતી અને તે હવે જાહેર થયું હતું. તે તુમાખી માખાપ વગરની માથાંની ફરેલ શ્રીમંત હોકરી હવે લૉડ હરબર્ટને પડતો મેળી આ હુતારા સાથે થર પડતી હતી !

તેને સારી સલાહતું આપનાર તેને માથે વાસે કોઈ હતુંજ નહીં. આ તો ખીચારી તેનાં જનમ પછી થોડુંએકમાંજ મરણ પામી હતી, ને બાપ બી ધણી મોટી દોલત મુકીને

થોડાંક વરસોની વાતપર ગુજરી ગયો હતો, જ્યાં તે એવી તોરવંતી, તુમાખી ને વધતી ઓછી છકેલ થઇ ગઇ હતી.

અને અમને બધાંને એ સમાચાર વાંચતાં લાગ્યું કે આ લગન કોઇ સુરતે અટકાવવાં જોઇએ. તે કેવો બેવંચની દગલખાજ હતો તે વાત સાંભળે એ હેમક છોકરીની આંખ કોઇએ ખુલવી જોઇએ, પણ તે કેમ અને?

“એ પુરાને આએ બીજીને એમ ફાંસમાં ભેતો એકદમ અટકાવવો જોઇએ,” જુદાં પડીને બોલી, કે જ્યારે નોકરનકરો તરતના વાસણો ઉંચકીને જતાં રહેલાં હતાં. “કાલેથી નહીં તોખી નીતીથી એની પેહેલી પરણતર હું હૈયાત છેડું.”

“હા, બેશક, બેટા; એ મુજનાં એ લગન બાંજી પરાવવાં જોઇએ,” મી. નોરમન એકમત થયા.

“પણ તેમ કરવા જતાં આપણો નાશ થશે,” મેં નરમાસથી પાછી યાદ કરાવી. “ફ્રીડ જે બોહારી કરી શક્યોછ તે લોકોમાં તે છતો થઇને વેરનો મારયો તે પછી જાહેર કરી દેશે.”

એ સાંભળીને બધાં વળી ચુપ મેં ગમખવાર થઇ ગયાં. “આપુને ધણા વિચારથી ને દુરઅંદેશીથી કામ લેવાનું છે,” જરા વારે મી. નોરમને પાછું કહ્યું, “આપુને આપણી સલામતી જોવાની છે, પણ તેજ વખતે બીજી એક બોલી બાલી એવા બદમાશને હાથ વેચાએ નહીં તેની બી તલાશ રાખવાની આપણી માલુસાઇ ફરજ છે. આપણે બધાં તેથી લજી એ ઉપર ધીરજથી વિચાર કરશું, ને પછી જે લેવાં ધટારત હશે તે પગલાં લેશું.”

એ પછી બે દિવસો સુધી તો અમારી વચ્ચે એ સવાલ ચરચાચોજ નહીં, ને ત્રીજે દિવસે મને માદરા પીતા તરફથી તેવણનું એક કાગળ મળ્યું. તેમાં લખેલું હતું કે “મેં હમણાંજ પેપરમાં વાંચ્યું કે કમીનો ફ્રીડ રેવન્સકલીફ લેડી સીસીલ્યા અરમન નામની એક માએ બાપ વગરની શ્રીમંત બાનું સાથે અદરાયો છે, પણ આપણી માનસાઇ ફરજને ખાતર એ લગન બાંજી પરાવવાં જોઇએ. એટલાવારને ગમે એ બોગે ને જોખમે હું તરત લાંડન પાછો આઉંછ, તાહરી જુદ્યા સાથની માહરી દગલખાજનાં મોટાં પાપ પછી એ એક ખરું પુણુ છે કે જે માદરે લાંસલ કરવું છે. તું મને આએ કાગલ તુંને મલે તેની બીજે દલાડેની રહાંજે બરાબર ચાર વાગે સેંટ જેમસીસ પાર્કમાં મલજે. હું ત્યાં તે વખતે જરૂર આવશ.”

હું તો ગભરાઇજ ગઇ. વળી એવણને એ શું સુઝ્યું? વળી કાંએ પાછા લાંડન આવતા હતા? જો કે એક લેખે એવણ પોતાનાં પાપને વારતે એટલા પરતાતા હતા, ને હવે ખરેખરી નેકીજ અખત્યાર કરી હતી તે એ ઉપરથી પુરવાર થતું જોઇ મને ધણું સુખ થયું, પણ એવણે પાછા લાંડનમાં આવવાનો જોખમ કંઈ ધણો નાધલો કેલવાએ?

પ્રકરણ ૫૪ મું.

બીજે દહાડે પાંચ વાગવા આવતાં હું પાર્કમાં ગયો. તે દહાડે હવા અસાધારણ ઠંડી હતી, અને જન્યુઆરી મહીનો હોવાથી ઝાઝપ પણ જલ્દી થઈ જતું હતું. હું પોતે માહરી શાલ ને ગરમ ફર્સમાં અચ્છી રવેસે લપેટાયેલી હતી તોબી ઠંડી વાગ્યા કરતી હતી.

હવે જેવી હું ઉત્તર તરફના મોટા લોખંડી દરવાજામાં દાખલ થઈ કે એક આદમી માહરી આગલથી જે પાસ થઈ ગયો તે મને જોઈને જરા ચોંક્યો કે ખંચાયો હોય એવું મને લાગ્યું. અલબત્ત તે કંઈ ઉભો રહ્યોજ નહીં, પણ માહરાં મોંહ પરના ખુરખા છતાં તેણે મને ઝોલખી હોય ને તેથી તેમ ધસારામાં ચાલી જતાં જરા અચક્યો હોય એવો મને ભાસ થયો. હું કંઈ તેને ઝાળખી શકી નહીં. મોટો ઝાવરકોટ, અરધું ગલું ઢંકાઈ જાય તેવો ઉચો કોશર ને આંખ વેર ઉતરી આવેલી ટોપી સાથના તે કોઈ આસામીપર તેની એ હીલ-ચાલથી માહરું પોતાનું ધ્યાન ખેંચાય તે આગમય તો તે ચાલતો થયો, એટલે મેં કંઈ તેને જોયો કે ઝાળખ્યો નહીં, ને હું જરા વારમાં તો એ વાત જુદી જાહેર માહરા પપાને શોહધતી આગલ વધી.

સારાં નસીબે ઠંડીના સખબે પાર્કમાં કોઈ હતું નહીં. કોઈ છુટાં છવાયાં એ ચાર આસામી મુખ્ય ભાગોમાં ફરતાં જણાયાં, ને તેવામાં તો “બર્ડ કેન્ડ વૉક”વાલા ધણા એકાંત ભાગમાં મેં માહરા પીતાને ઉભેલા જોયા.

હું ધસીને આગલ ગઈ ને તેવણુ મને ધણું હેતથી બગતગીર થયા, જે પછી અમે વાત કરતાં ધીમે ધીમે આગલ ચાલ્યાં.

“તમારે એ નાદાની નહોંજ કરવી હતી, વાહલા પીતાજી,” મેં ટપકો આપ્યો. “અહીં આવવામાં તમે ખરેખર ધણો જોખમ કર્યો.”

“હા, પણ દીકરી, મેં તને લખ્યું તેમ મને એમજ લાગેછ કે ખુદ તરફની ને ગરીબ જુદવા તરફની એ માહરી એક ખાસ ને પાક ફરજ છે.”

“હા, પણ મેં તમને જણાવ્યું તેમ ગરીબ જુદવાનો ભેદ લોકોમાં જાહેર થઈ જાય, વારને નોરમનવાલાં કંઈ એને ઉઘાડો પાડવા ખુશી નથીની !” મેં જીક કરી.

“તે લોક પોતે થોડો એને ઉઘાડો પાડેછ કે એ લોકોમાં જુદવાની નામેશી જાહેર કરીને વેર લઈ શકે ?” માહરા આપે ગુસ્સો કર્યો. “વળી તે એ વાત જાહેર કરીજ કેમ શકે ? તે પોતે એ પોતાનાં કાવત્રાં માટે ધારાની ચુંગાલમાં કંઈ થોડો ફસેલો છે ? એ ઉપરાંત હું જેલમાં ગયો તેની આગમય ખરા માહરી તો હતોજ, તો પછી નહાસી આવ્યો તેથી એજ માહરા અધીકારનો દાવો કાંઈ ખોટો થતો નથી, એટલે એક ભેખે જોઈએ તો લગન એ ગમે એવાં તકલીફ ધારતો હોય તોપણ તે હકદારજ છે. ફક્ત મેં કૉફ્ટનું નામ લેવામાંજ આપ ખાધી. એ બધા વિચાર મને પછીથી આવ્યા.”

“વાહ, ને હવે તમે કરવા શું ધારોછ ?”

“હું પોતે લેડી સીસીલ્યાને મલકા. હું હથ્થાર બીડીનેજ આવેલો છું,” તેવજી કહ્યું. “પેલું એતું માહરા બેગું કાગલ કે ગુલ્યા લગન ઠગાઇભરેલાં હોવાનું પાંખી ગઇજ ને કાઇ બી રીતે સરડીરીકેટ ઉભી કરવી જોઇશે તે એકજ તે છોકરીને બતાવાનું બસ થશે.”

“પણ તમે તેને મલકા જશો ત્યારે એ લુચ્છો પોતે ત્યાં આવેલો હોશે તો ?”

“દીકરી, મેં જોખમોનાં ખાંડણુયામાં ઘણાં માથાં મુકેલાં છે, ને હું તેથી ધપકારાઓથી હવે બીહીતો નથી,” તેવજી હસીને સમજાવ્યું. “હું પેહલ્લાં તલાશ કરાવીને તે એકલી હશે તોજ ને ત્યારેજ તેને મલકા. પણ હવે આવ, આએ જાડીમાંનો ખાંક પુરતો એકાંત છે; આપરે બેસો.”

અમો બેઠાં.

“તુંને ઘેર પાછી ફરવાની ઉતાવલ તો નથીની ? બેસ, જરા વાર માહરી પાસે. તું જાણુતી નથી, બેટા, કે એ મીઝાકાતથી મને કેવું સુખ થાયજ. હવે તો હું એ છોકરીને મલીને જાહરોજાહાર જતો રહેવશ, ને શું થયું તે તુંને લખીને ખબર આપશ.”

“હા, એમજ કરજે,” મેં એકમત થતાં માંગી લીધું; “તમો જતા રહેશો નહીં ત્યાં વેર માહરાં તો પેટમાંનાં ધુન્નરાં ભાંગવાનાં નથી કે કાઇ રખે તમોને ઓળખે ને પકડે.”

“મને અસહનતા પરસી તરીકે ઓળખનાર ને હું દેશનિકાલની સગ્ન પામેલો નહાસી આવેલો છું એમ જાણનાર આખાં ઇંગ્લાંડમાં ફક્ત પાંચ આસામી છે,” માહરા બાપે મને ધીરજ આપી; “તાહરા પછસા ખાઇ બેઠાંજ તે, ઘરડો અર્લ અને તેનો આએ બદમાસ દીકરો, અને તું સિવાએ—”

“હું બી છું, લુચ્છો—છડો હું છું!” એવામાં અમો બેઠાં હતાં તે જાડીની પછ-વાડેથી એક અવાજ આવ્યો, ને માહરાં મોઢામાંથી નિકળી પડેલી ભયની બેઅખ્યાર ચીસ બતમ થાય તે આગમય તો તે જાડીમાંથી જાહર કુદી આવીને ચંડાલ ઓડીને સેંટ ક્લેરે માહરા બદનસીય આપતું કાંટું પકડી લીધું.

“એ તાંબુખંચ ફાકટ છે,” તેજી કહ્યું; “હું એક ખુબ મારશ તો પચાસ આઠમી એક મિનીટમાં અહીં દોડી આવશે, ને કમમાં કમ તેમાં પાંચ પોલીસમેન હોશે. તું અગર, તથા, તાહરી સકામતી ચાહતો હોય તો એ તાંબુખંચથી એકદમ બાઝ આવ !”

“પણ તું મુલોજ કોણ ? તું છે કોણ ? મેં તાહરં બીગાડ્યુંજ શું ?” માહરા બાપે ગુસ્સાથી તકાળે કર્યો.

ટુંકમાં, વહાલાં વાંચનારાંઓ, મેં જોયું કે માહરી પુઠે પડેલા જમને હાથ હું પાછી આપાદ સપડાઇ ગઇ હતી, ને તે હાથમાં વેર વાળવા તબયાર થઇ ગયો હતો. હવેજ મેં જોયું કે હું ઉતર તરફના મોઢા દરવાજામાંથી દાખલ થઇ ત્યારે મને ત્યાં મલેલો એજ ખુરો હતો. તે પછી તે માહરી પુઠેપુઠ રહેલો હોવો જોઇએ—કે જે વાતનો મને તો સ્વપ્નનો બી ન હતો—અને મને મલનાર માહરા બાપ જનમ દેશનિકાલની સગ્નમાંથી નહાસી આવેલા એવું જે તેવજી પોતે માહરી જોડેની વાતથીત દરમ્યાન અવિચારી ને નખવરસ ભરડી ગયા હતા તે સાંભળી જઈને તે કરપીણ આ પ્રસંગોપાત ફટકો મારવા તત્પાર થઇ ગયો હતો !

“હું કોણ છેઉં તે પુછ આએ તાહરી દીકરીનેજ,” તેણે તુચ્છકારથી કહ્યું, “હું લખ્ખો એના પગ પાસે મુકવા માગુંછ, પણ એ નીતીનો મોટો નાદર નમુનો”—અને તે તુચ્છકારનું હસ્યો—“તે બધું તુચ્છ જાણેછા હવે એ માહરા સપાટામાં પાછી આવીછ. તાહરે બચવું હોય તો એને ફરજ પાર કે એ માહરી મરજીને માન આપતી થાય—અગર નહીં તો તું જનમ દેશનિકાલથી ન્હાસી આવેલાને અબધડી—”

“કમીના, ત્યારે હું જોઉંછ કે તું કોઈ પેહલ્લાં નંખરનો પાપી ને હીચકારો છે !” માહરા બાપે ગુસ્સાથી રગેરગ ધ્રુજતાં બરાડ મારીને કહ્યું. “તું માહરાં આએ નેક અચ્ચાને સતાવેછ, એમ ? મુક માહરો હાથ અમ ધડી, નહી તો આએ તાહરાં મસ્તકમાં મારીને કોઈ બી જોગે તાહરું માથુંજ—” અને માહરા બાપે બાજુમાં પડેલો એક મોટો પથ્થર બીજે હાથે એક ઝટકે ઉંચકી લીધો, ને તે પેલા ખુરાનાં માથાંમાં મારવા સરખસર હાથ ઉપાડ્યો, જે મેં દુખની એક ચીસ સમેત બડી મુસ્કાલથી પકડી લીધો.

“પપા, પપા, શાંત થાઓ ! તમારી ઍલનને ખાતર શાંત થાઓ, ને એ મુજીને ના ઉસ્કેરી મેલો,” મેં માંગી લીધું; “અરે તમે આવવાનું લખ્ખું ત્યારેજ હું બીહીધીતી ! તેજ મને ગમ્યુંતું નહીં !”

“ગભરા ના, બેટી, મને એને શું કેલવુંછ તે સાંભળવા દે !” માહરા બાપે અતી ધણું હેતથી કહ્યું—અને પછી પેલા તરફ ફરી વધાર્યું, “ચાલ એમ, માહરો હાથ છોડ. હું નાહસવાનો નથી. તે જાતનો હું હીચકારો નથી. હાથ છોડ ને કહે મને કે માહરાં ગરીબ અચ્ચાને સત્તાવામાં તને મોજ શું છે ?”

“લે, આએ હાથ છોડ્યો !” માહરા બાપના ઝંતુન ને હીંમતથી જઅઅરા તરખાથો હોય તેમ દધાતાં કહેરે કહ્યું. “જરા બી નાસવાની વાત કર ને જો કે પાંચ કદમ બી તું આગલ વધી શકવાનો નથી. હવે સાંભળ ! આએ તાહરી દુકતી મને જોતાં સાથે ગમી ગઇ, ને તું માનશે ? મેં માહરા લાખ્ખો એના પગ પાસે મેળી પેહલ્લાં એને પરણવાની વટીક પ્રમાણીક આફર કરી, જે બધાંને એણે થોકરે મારી. તે પછી હું કમુલ કરુંછ કે ફંદ ફરે-બથી એને તાબે કરવા મેં અનેક છટકાં માંડ્યાં, પણ આજ વેર એ મને હાથતાલી આપી સલામત છટકી ગયલી છે, ને તેનું મને એનાપર ધણું વેર છે.”

“ત્યારે કોઇજ શક નથી. કે તું એક પેહલ્લાં નંખરનો બદમાશ ને બાયલોજ છે,” માહરા બાપે મોટી ખફગીથી કહ્યું; “કમજાત, તું શું એવો ખ્યાલ બી કરી શકતો હોશે કે માહરા તુચ્છ જાનની સલામતી વારતે માહરાં આવાં એક પાક અચ્ચાની ઇજ્જતનો હું નાશ થવા દેવશ ? તે આગમય હું તુંને જીવનો ફાડી ખાવશ ! જા કમીના, તું શું કરવા માંગેછ ? તું ચાહે તે કર !”

“હવે તું શું કહેછ, ઍલન ?” કમીનો કહેર આ એક નહીં ધારેલી ફતેહની બાજથી ટુગરાતાં હવે માહરી તરફ ફર્યો; “હું દરેક પવિત્ર આત્માના કસમથી કહેુંછ કે આએ ખાલી બપડી નથી. તું માહરી મરજીને તાબે થા—તાબે થતા સત ધરમથી કમુલ થા ને માહરી સાથે ચાલ, તો અને તોજ તાહરો બાપ બચેછ; અગર નહીં તો પાંચ મિનીટ પછી

ભારી બેડીઓના બોજ સાથે તું એને એક નેહસ્ત કેદીની હાલતમાં જોશે, ને એણે પોતાની જીંદગીથી વટીક હાથ ધોઇ લેવા જોઇશે ! બોલ, તું શું કહેછ ?”

હું શુંકણે પડી. હું પોતે પોતાને ભુલીજ ગઇ. ઓ, કેમ હું એ માહરા હીલુનસીય આપને ફાંસી જતો જોઇ શકું ? કેમ-ઓ કેમ ? હું કેમ કરું ? હું શું કરું ? સારાં નસીબે મેં કહ્યું તેમ પાકીનો તે ભાગ તે વખતે તદ્દન શાંત ને એકાંત હતો, ને હું તેને પગે પડીને વિનંતી કરતી થઇ. મને એ રીતે દુખી નહીં કરતા ને માહરી પુઠે પડી ચાલુ નહીં સંતાપવા મેં કરગરીને તેના કને માંગી લીધું, પણ તે દોજખી માનેજ શાવું ? અમારી નાચારી જોઇ તે સરકશ સાંભો ડબલ શુર પર ચઢ્યો !

અને ત્યારે પિજળીના ઝટકાથી હોય તેમ મને અચભુચ હવે પેલી જીપસી છોકરી ગારાનાં કાગળની યાદ થઇ. તેણે મને જાણવાની હાલ આવાં કોઇ મોટાં સંકટ માટે તો આપી હતી, અને ત્યારે હું ભાંજુભુલી તે અત્યાર સુધી ભુલીજ કેમ જઇ શકી ?

તેની મને યાદ થઇ, ને માહરાં ટાંટયામાં જોર આવી ગયું.

“બોલ, તું શું કહેછ ? હું છેઢી વાર પુછું છ કે તું શું કહેછ ? હું માહરા ફરાવથી ફરનાર નથી. તું ના કહે અને હું પોલીસમેનનો પુકાર કરી —”

“ચંડાલ, તાહરાથી થાએ તે કર ! તાહરી મગદુરી નહીં કે તું માહરી પાક ને નેક લોકોને એટલા યુગલાવે ! તું શું એમ સમજેછ કે હું તે ગલીથી સાંભળ્યા કરશ ? અરે એમ બી તો મને ફાંસી જવું છ તો જાવની—તાહરી પલીદીથી આવ જોહાન પાક કરીનેજ” — અને હું રોકું તે આગમય તો માહરા આપે તે ખુરાને તેની ગદ્યચીમાંથી પકડીને તે અરધી વાળી બી દીધી !

અને મેં નેઓને મોટી મુસ્કેલીથી છુટા કર્યા. “થોબો, પપા,” મેં વિનંતીથી કહ્યું, “એવી કોઇ જરૂર નથી. એની મુંડી માહરા હાથમાં છે.”—અને ખીજવાયતો, ખુનપર ચડેલો કહેર જે અગ્રુમાં હાંફતો કાંપતો ને મુસ્કોલથી દમ ખેંચતો ઉભો હતો તેના તરફ ફરીને મેં કહ્યું, “જા, તાહરેં ધારયું કર, પણ યાદ રાખજે કે તુ પોતે બી તેજ ફેજે જગાલગ પોહોંચવાના છે. તું ભુલી ના જા કે એક સફેદ ગુલાબની ખુશબોથી પણ મોહાત નીપજવી શકાય છે !”

અને એટલુંજ બસ હતું કરનલ જવનાં ઘરમાં એ પલીદના હાથ પર હું ફસી પડી હતી ત્યારે લેડી લીજાનાં કહેવાથી મેં સફેદ ગુલાબ યાદ કરાવ્યો, ને તે એક જાતીન કટકાથી હોય તેમ ત્રાસ પામીને પાછો પડ્યો હતો; પણ અરે, આ હાલના માહરા બોલોથી તેના પર જે ભયભીત અસર થઇ તેનું હું કેમ જ્યાન કરું ? તેનું જ્યાન કરવાને માહરા કને બોલોજ નથી ! તે મોહત જેવો શીકકો પડ્યો. તેણે બોલવા માંયું પણ તેની જ્યાન તેનાં ટાલવાંસે ચોટી બેઠી, અને એક સરદ હુજરી બીલકુલ દીસતી રીતે તેનાં આખાં તન બદનમાંથી પસાર થઈ ગઇ. ટુંકમાં, તે ઘણી જોહમતથી ઘણે વારે સાવધ થયો, ને ત્યારે એક સુકકું ઢ્યકું તેનાં ગલામાંથી તરત બાહર પડ્યું.

“ એલન, ” તેણે જોખરા સાહાદે કહ્યું, “ તું જાણેછ ? ”

“ હું બધું જાણુંછ. તમારાં કરપીણપણાંથી હું રેન્ડેજ વાકેજ છેલ્લું, ” મેં હીમતથી તાલ્લો માર્યો—જ્યારે કે ખરેખર તો એ પુલને લગતા ગુચવાવનારા ભેદનાં ખાતેનમાં શું હતું તે હું કશુંજ જાણતી ન હતી ! “ હવે ચેતજો. મેં ઘણું ખમ્યુંછ, ને અત્યાર સુધી ઘણું ખમી જમ્મ ઘણી નાખતીયી તમારું પુરતું પગપાણી કર્યુંછ; પણ હવે હું ખમવાની નથી. હવે માહરી ધીરજની હદ આવી ગેમ છે, વાસ્તે માહરી કે માહરા ખાપ સાથની તમારી એક બી દગલમાજી કે દુશ્મનીની મને માહીતી મક્કતાં હું તાખરતોખ—”

“ મને માફ કર ! ” તેણે હાથ જોડી કહ્યું; “ મને નહીં ખખર હતી, એલન, કે હું એટલી હદ સુધી તાહરે હાથ કચડાએલો છેલ્લું. ઓ મને માફ કર ! ”

“ કાલું કરો ત્યારે તમારું અત્રેથી. અને અમોને એકલાં છોડો, ” મેં એક રાણીના રાખ ને હીમતથી હવે તેને થથરાવ્યો, ને તે નીચ નીચી મુઠીએ ઓસ્થાલો, ખસ્થાલો, દર્મદંડ, હેરાંન પરેશાંન એ હુકમને તામે થમ તરત ત્યાંથી ચાલતો થયો !

આ એક નવી ને નહીં વધી રાખેલી જીત હતી, અને એ જીતથી વડીક હું ખુશીમાં આજેજ થમ ગમ્મ. હું ખેસી ગમ્મ. દીસ્તુંજ હતું કે આ વખતે અચવાની આ દાલની મને જો યાદ નહીં થતે અથવા એ તલેસમ માહરી ખાખુમાં નહીં હતે તો કમીનો કચેર ઘણી જલ્લીમ ને ગંભીર ખરાખીમાં ફાવીજ જતે, ને હું જે તરફની આગમાં ખેવડી બક્ષીને બરમ થતે; પણ રખવાલ પોતેજ રક્ષણ કરનાર છે તો તેના હર રસ્તા થાય છે, ને તે નેકાનો નતીજેજ છાતી ચોકીને હીમતથી કહી શકાશે.

માહરા ખાપ તો દીગમુદ થમ ગયા હતા. હું કાલાવાલા પરથી એવું તે એ શું અચખ્ય ખોલી ગમ્મ કે જેથી અમો બંનેનો અચાવ થયો ને તે પોતે સાંમો પગે પડતો નહાઠો તે તેમને તો કાંઈ સહમજ વડીક પડ્યું નહીં, અને મેં બધો ભેદ ખોલીને સમજાવ્યું નહીં. મેં એટલુંજ કહ્યું કે એ ખુરાની સતાવણીએ દરમ્યાન કોઈ ને કોઈ ખેરખ્વાહોએ માહરા અચાવની દાલ મને પુરી પાડી રાખી હતી, જ્યારે કે તેના ભેદથી માહીતગાર હોવાનું મેં તેને કહવા છતાં ખરેખર તો હું પોતે બી કશુંજ જાણતી ન હતી.

અને પછી એ રીતે એ બધી વાત થમ રેલતાં ને અમારાં મનતું પુરતું સમાધાન થતાં મેં તે ને તેજ પક્ષે લડનથી પાછા નહાસી જવા માટે માહરા ખાપને વીનવીને સહમ-જાવ્યા. મેં ખુદલું કહ્યું કે કમીના કચેરના કરાર ને કસમો પર મને કશોજ એતખાર હતો નહીં—તે હતોજ તે જાતનો લુચ્છો લખાડ—અને બનવા જોગ હતું કે પેહલ્લા ગભરાતની ઉચ્ચેરણી સમી જતાં તે હીમત પકડી કાંઈ ને કાંઈ નવું જીતું કરીજ નાખે !

અને અંતે હું માહરા પીતાને સમજાવવામાં ફતેહમંદ થમ. તેવણનો ખરખરો એજ હતો કે ફૂડીક રેવન્સકીફને ફાવવા નજ દેવો જોઈએ, ને તેનાં લગન કોઈ બી સુરતે રોકવાંજ જોઈએ; અને ત્યારે તેવણને હીમત આપવા મેં પોતે એમ કરવાનું માથે લીધું ને તેઓને પ્રામીસ કર્યું. હું જાણતી ન હતી કે હું શું કરશ ને કેમ કામ લેવશ, પણ

તેવણુ લાંડનથી જતા રહે એજ માહરી મોટામાંમોટી મરજી ને આતુરતા હોવાથી મેં એ જોખમ વટીક માથે લીધો, ને ત્યારેજ સંધ્યારો પામેલા તેજ રાત્રે તેઓ ફ્રાન્સ પાછા નહાસી જવા મુશ્કેલીથી મનાયા ને એકમત થયા.

અને ત્યારે અમો છુટાં પડ્યાં. તે જુદાછતું દુખ અત્રે વરણવત્રા બેસવાની પણ માહરી મરજી નથી. વાંચનાર તે સહેજ સમજી લઈ શકશે. તે નવેસરતું દુખ હતું, પણ દુખમાંજ સુખ છે એમ જાણી અમો ઘણાં હેતથી જગલગીર થયાં ને છુટાં પડ્યાં.

પ્રકરણ ૫૫ મું.

એ પછી હું જી ત્યાં થોજી નહીં. દરવાજામાંથી બાહર પડતાંજ મેં એક ગાડી ફરી લીધી ને હું ઘર પાછી ફરી, જે બધો વખત માહરું મગજ આ અજળ બનાવો પર દરયાદત કરતું રોકાઈ રહ્યું. મેં જોયું કે કક્ષેરે મને પાર્કમાં દાખલ થતી જોઈ ને જોઈ તે અમારી પુકે પડેલો હોવો જોઈએ, પણ તે માહરી ને માહરા બાપ વચ્ચે થયેલી જુલોને લગતી વાતચીત તો સાંભલી શકેલો હોવો જોઈએજ નહીં, કેમજે તે વાત તો બધી અમે ચાલતાં ચાલતાં ફરી હતી. એ તો એજ ઘણું કમનસીબ થયું કે અમે તે એકાંત બાંકપર બેઠાં. પછી માહરા બાપ પોતાને વાસ્તે બધું ખુલાસાથી નિડર બોલવા લાગ્યા, કે જ્યારે પોતાની એ ટુંક ખુદીનાં પરીણામમાં કક્ષેર કે જે પાછલથી છુપ્યો આવી ને ઝાડીઓમાં ભરાઈને બધું સાંભળતો હોવો જોઈએ તે એ સમજી સાંભલીને જાણી ગયો.

અને ખરી રીતે તો, તેથી, એ અમારા સુમાગ્ય બચાવ માટે અમો બંને બલી ઝારાનેજ આભારી હતાં. તેનો તે અજળજોવો તત્કેસમ અમને ઉગારી શક્યો હતો, ને તેથી મનમાં ને મનમાં જી હું ને ગરીબ રખડેલ વાસ્તે માહરાં જીગરથી અતી ઘણી આભારી થઈ.

હવે માહરાં મનમાં મસાલ બલતી થઈ હતી. પ્રત્યક્ષ માલુમ પડતું હતું કે કક્ષેર દુરાચારી ને જારી આદમી હતો એટલુંજ નહીં પણ ઘેર અપરાધી હતો—ઘણુંફરીને તો ખુનીજ હતો, અને ત્યારે હવે માહરે લેડી લીલા વાસ્તે શું ધારવું?

વળી જીજ્ઞે એક ખ્યાલ જે એજ હરોલમાં લગોલગ મને સતાવતો તે માહરા પીતાને મેં રેવન્સકલીફનાં લગન ભાંજી પડવાને વાસ્તેનાં આપેલાં વચન સંજ્ઞાથી હતો. તેઓ જતા રહે તે કાલજથી મેં એ ખાત્રી ને વચન આપ્યું હતું તો ખરું, પણ માહરે હવે તે સંજ્ઞામાં કેમ કામ લેવું ને શું કરવું? મને લેડી સીસડ્યાને વાસ્તે કથુંબ માન ન હતું. ડ્યુકને ત્યાંના નાટકના દરમ્યાનમાં મેં તેને પુરતી કપડી, ખારીલી ને તુમાખી જોઈ લીધી હતી, ને પછી વળી હરબટ્ટે તેને લગતું મને જે કહ્યું હતું તેથી તે છોકરીને વાસ્તેનાં માહરાં સારાં મને જાસ્તી આંચકા ખાંધો હતો. એમ છતાં, ફ્રીડક રેવન્સકલીફને આજે તેની ઠગબાજમાં ફાવવા ન દેવો એ માણસાઈ હતી; મગર તે બનાવવું કેમ! જે કરવું હોય તે છુપા છુપવ કરવું પડે, કેમજે જુલોની ઇજ્જતની બરબાદી નહીં થાય તે જી તો સાચવવાનું હતું!

તે આખી રાત એ બધા વિચારે કરતાં મેં ડોરા ઉભગરાતી જુનરી, ને આયંદા હું એજ ઠરાવ પર આવી થોભી કે સીસીલ્યાને વિશ્વાસમાં લઇ તેણીનાં પોતાનાં બધાં વાસ્તે લુચ્છા રેવન્સકલીફની બધી ઠગાઇ તેને જાહેર કરી દેવી, ને તે માહરા તરફથી તેણે જાણ્યું એવો જુલ્હીનાં બધાંને ખાતર ને તે લુચ્છાને સ્વપ્નો બી નહીં થવા દેવા વાસ્તે તેણીની પાસે એક અભય વચન લઇ લેવું. એ ઉપરથી બીજી સહવારે એજ ઠરાવ અમલમાં મેળવાના એરાદાથી હું તૈયાર થઈ. લેડી સીસીલ્યા અરબન પોતાની એક કાઝીની સાથે વૅસ્ટ અન્ડના શ્રીમંત લક્ષ્મીપર રેહતી હતી તે મેં નક્કી કરી લીધું, અને કાંઇક ખરીદીઓ કરવાને મસે હું ધરમાંથી બાહર પડી, કે જ્યારે નસીબ સંજોગે બનતું આવતું હતું તેમ અજબજેવું એ બન્યું કે જરા આગળ જઇ માડી કરી લેવાની મતલબથી હું ચાલતીજ આગળ વધતી હતી તેવામાં રીજંત સ્ટ્રીટમાંથી પસાર થતાં મને જવાન હરખટ પોતેજ મલી ગયો.

તે મને જોતાં સાથે માનથી ટોપી ઉંચકી ઉઘટમંદ ને ખુશાલ ચેહરાએ માહરા બણી ધસી આવ્યો. તે બી પાંઉપ્યાદોજ હતો. વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે અમો વચ્ચેના બીગાડનું સમાધાન ને જરૂરી ખુલાસાઓ થવા પછીનાં અમો બાઈ બેહેન થયાં હતાં, ને બાઈ બેહેનનાજ એખલાસ ને હેતથી તેથી અમો હાલમાં પાછાં મધ્યાં.

એ દરમ્યાન અમો વચ્ચેની વાત નહીં ધારેલી વલાંજુ લેતાં મને એકદમ ખ્યાલ થયો કે કોઇ નહીં ને એ બલો જવાન મને રેવન્સકલીફની ઠગાઇ અટકાવામાં મદદ કરી શકશે. તે માહરો પડતો બોલ ઉપાડી લેવા ને કોઇ બી ખીદમત કરવા ઘણોજ આતુર ને ખંતી હતો, જે ઉપરથી મેં વિશ્વાસમાં બધું કહીને તેની સલ્લાહ શોહોધી.

“હું સમજી નથી શકતો, બેહેન એલન, કે તમો કેમ એ ખુરસે ફાવી જતો અટકાવશો,” તેણે ચીંતાતુર ને વીચારવંત કહ્યું. “તમોજ કેહોછ તેમ એ કોઇ તમારી સહીની ઇજજત તમો સમાલવા માંગોછ—તે જોખમ વચ્ચે નહીં હતે તો એ લુચ્છાને ઉઘાડો પાડવાને આપણે જરા બી બીહીતે નહીં—પણ મામલો એવો બાલ જેટલો બારીક છે ત્યારે એને છેડી મુકવાનું કેમ પાલવશે? તમો કઇ રીતે લેડી સીસીલ્યાને તેનો જોખમ સમજાવી શકો?”—અને હયાં તરતજ એક ખ્યાલ તેવામાં સુઝયો હોય તેમ તેણે હાથપર હાથ થોકી કહ્યું, “હા, એક અચ્છી તરફીબતો મને ખ્યાલ થાયોછ ખરો! તમો જરૂર ફાવશો.”

“શી રીતે?”

“હું સમજાઉં,” તેણે સમજાવ્યું; “કાલે રાત્રે મમા અમારે ત્યાં એક માર્કડ (ખુરખાતલો) ફેન્સી ટ્રેસ બોલ આપનારા છે. તેડાં ઘણા દિવસોથી બાહર પડી ચુક્યાં છે, ને લેડી સીસીલ્યા બી આવનાર છે. હવે બધાંજ ખુરખામાં છુપાયલાં ટ્રેસ કરીને આવશે એટલે બોલ ચાલશે ત્યાં વેર તો કોઇ કોઇને કદી બોલખી શકવાનુંજ નથી. એ દરમ્યાન તમારી ફ્રેન્ડને તમે ત્યાં મોકલો. હું દાખલ થવાના દરવાજા પર બતાવાનો કાર્ડ તમને મોકલી આપું. હું તલ્લાશમાં રેહવશ ને લેડી સીસીલ્યા કોણ થઇને આવીછ તે જાણીને તમારી ફ્રેન્ડને તે વાતની ખાતમી આપશો.”

“ઓ ઘણું કંપીટલ ! નામીયું !” મેં ખુશાલીથી પુકાર્યું. “માહરી ફ્રેન્ડ એક રખડેલ જીપ્સી છોકરીના હાલહવાલ ટ્રેસમાં આવશે, ને ખુરખાનાં કારણથી તેને કોઈ ઓલખવાનું નથી. પછી તમે ખાતમી આપશો તે મુજબ તે લેડી સીસીલ્યાને બાથ લઈ જઈ તેનો હાથ જોઈ ભવિષ્ય વરતવાને મસે તેને એ લુચ્છા રેવન્સકલીફની ભયંકાર દગાખાજીની બધી હકીકત, પોતાનું નામ ઠામ છુપાવીને, પુરવારીઓ સીકકે કેહેશે. એમજ કેની ?”

“એકઝકતલી,” મારકવીસ હરબટ્ એકમત થયો; “મગર મુશ્કેલ એ છે કે હું તમારી ફ્રેન્ડને પોતાને કંઈ કીસમે ઓળખી શકશ ? કદાપી એવી જીપ્સી ગર્લસ તો બે ચાર આવશે.”

“તે હું કહું,” મેં કહ્યું; “માહરી ફ્રેન્ડ હાથમાં એક સુફેદ ગુલાબ રાખશે. તે ઇલાંણીથી તમે તેને ઓળખી લેજો.”—અને એ ઠરાવ હરબટ્ને ઘણોજ ગમ્યો. મને તો, અલખત, જરા વિચાર બી કરવો પડ્યો નહીં. જીપ્સીઓ સાથે એ ગુલાબની કોઈ કાંઈાણી એવી ગુંથાયલી હોવાનું માહરી જાણમાં આવ્યું હતું કે મને તરતજ એ નિશાણી આપવાનો વિચાર આવી ગયો !

“હવે ધ્યાન રાખજો,” હરબટ્ ભુલ ભાંજી; “ખરાખર ઘડયાલમાં ખારના થોડા થતાંજ બધાંઓએ ઘરોઘર મોંઢાપરથી ખુરખા ખુડી નાખવાનો પ્રેયામમાં ઠરાવ છે, વાસ્તે પોતાની મતલબ જોશું કરી લઈને કોઈ બી સુરતે ખાર વાગવા આગમચ તમારી ફ્રેન્ડે મેહેલમાંથી ખડકી જવું જોઈશે. કોઈમી રીતે તે ઓલખાઈ કે પડગાઈ આવવી નહીં જોઈએ, નહીં તો તેને એવી સોસાયટીમાં દાખલ થવાનો કાર્ડ મલ્યોજ કેમ તેની મોટી ગરબડ ને ચકચાર થઈ પડશે.”

“હું સમજી,” મેં કહ્યું; “તમે તે વાસ્તે બેરીકર રહો; પણ આવવાનું ફેટલે વાગે ?”

“ખરાખર નવ વાગતે. નવની આગમચથી પરાણાં આવવા લાગશે.”

“ને કાર્ડસમાં જેને નોતરેલાં તેનાં નામ તો નથીતી ?”

“નહીં; ફક્ત નંબર છે. મારકડમોલમાં તેડાંના કાર્ડ પર નામ હોતાંજ નથી, કેમજે નામ હોય તો ગમત બીગડી બનય. તમારી સહીએ, તેઓ, હીંમતથી પોરઠરને કાર્ડ આપવો જે પર એક નજર નાંખી તે તરત પાસેના ઓક્સમાં નાંખી દેશે, ને એ બાદ વગર તેડે ધુસવાનો કોઈને સ્વાખો બી થવાનો નથી.”

“પણ ખુરખા ને ફ્રેન્ડી ટ્રેસ છતાં તમે કેમ લેડી સીસીલ્યાને ઓળખશો, બધ ?” મેં અજબ થતાં પુછ્યું.

“માહરે વાસ્તે તે કશુંજ મુશ્કેલ થવાનું નથી,” હરબટ્ હસીને સમજાવ્યું; “હું મમાનાં લીસ્ટમાં લેડી સીસીલ્યાને ગયલા કાર્ડનું નંબર જોઈ લેવશ, ને તે નંબરનો કાર્ડ લાવનારી બાંનુતો પોશાક ધ્યાનમાં રાખવા કાર્ડ લેનાર દરબાનને છુપો હુકમ આપશ. તે, એ ઉપરથી, સાફ ઇનામ મલવાની લાલચ પર નંબરપરથી લેડી સીસીલ્યાને ઓળખી લઈને મને તેની ચોક્કસ ખાતમી આપશે, જે હું તમારી ફ્રેન્ડને જણાવી શકશ.”

મેં, એ ઉપરથી, તે બધા જવાન મારકવીસનો ઘણો ઘણો ઉપકાર માન્યો અને અમો છુટાં પડ્યાં, કે જ્યારે લેડી સીસીધ્યાને મલવા જવાના જોખમનો ખ્યાલ એકદમ પડતો મેળી હું પાખરી ઘેરજ તરત પાછી ફરી.

ત્યાં તે ત્રણે (નોરમનવાલાં) ડ્રૉઇંગ રૂમમાં બેઠેલાં હતાં. મી. નોરમન પેપર વાંચતા હતા, મીસીસ એક નવો પાટ મોઢે તૈયાર કરતાં હતાં ને મીસ એક નૉવેલ વાંચતી પડી હતી, જ્યારે ખરેખર તો હું જોઈ શકી કે તે વાંચવાના તો સરયામ ઢોંગ હતાં. તે ખીચારી ચોપડી લઈને એમ કઢાકો તક પડી રેહતી, કે જ્યારે કથુંખી વાંચવાને બદલે તેના વિચારો તો દુખમાં ગીરફતાર—બધો વખત ક્યાં ને ક્યાં દોડતા રેહતા હતા !

મેં વાત છેડી. લુચ્છા બેવચની રેવન્સકલીફનાં લગન બાંજી પાડવાના તેઓના અરમાન બાબેજ વાત કાઢી, ને જ્યારે મી. નોરમને બલાપો કર્યો કે “હું ચાહું છો તો ઘણું બી કરવા પણ મને કંઈ સુઝતું જ નથી, ને રખે ઘેરની ઇજ્જતમાં ખમવું પડે કરીને પાછો હાલું,” ત્યારે મેં માહરી ચોજના તેમને સમજાવી. મેં એક કાર્ડ આવતી કાલ રાતના ખુરખાવાલા બોલનો મેલવ્યો હતો તે તેઓને જણાવ્યું, અને તે કાર્ડ લઈ એક રખડેલ મુશ્કીસ જીપ્સી તરીકે તૈયાર થઈને ખુરખા સાથે હું પોતેજ એ બોલમાં સીસીધ્યાને ચેતાવા જનાર હતી તે એરાદો મેં તે ત્રણેને કહી સંભળાવ્યો.

“હવે આપણને કશીજ રીતે ખીહીવાનું નથી, કેમજે લેડી સીસીધ્યાને ચેતવનાર આપણે કોઈ હોઈએ એમ તો એ ખુરાને કે ખુદ લેડીને પોતાને પણ કદી ખ્યાલ થવો નથી,” મેં સમજાવ્યું; “આપણે એવે મોટા ખાંચરેના બોલમાં તેડાં થાય અને આપણે કોઈ બી ત્યાં જઈ શક્યે એમ માનીજ કાણુ શકે?”

અને તે ત્રણેને એ “ખ્વાન” ખરેખર ઘણોજ ગમ્યો ને તેઓ માહરીપરથી બધાં થોડાં થોડાં થઈ ગયાં. તે લોકને હરખટ સાથા માહરા ઘરોળા વારતે, અલખત, મેં કથું કથું નહોં. તેઓ તો એમજ સહમજ્યાં કે ડચેસને માહરા જોડે ઘણું સાઈ હોવાથી તેજ એ તડાંતો કાર્ડ મને મોકલનાર હતી.

વળી વાંચનાર જોશે કે કાર્ડ આપીને જીલ્લપટને પોતાને ત્યાં નહોં મોકલતાં મેં પોતેજ જવાનો ઠરાવ કર્યો હતો, અને જો કે હરખટને તો મેં એમજ કહેલું હતું કે હું માહરી ક્રૅન્ડને મોકલશા, પણ પાછલાં મેં તે એરાદો પડતોજ મેલ્યો. ખરી વાત છે કે એવા એક મેલાવણમાં ઉંઘાડે પગે એક રખડેલ જીપ્સી તરીકે જવા ને ચોરીછુપીની ઠગાઈથી એ કામ લેવા સાઈ હું માહરાં દીલ સાથ એકદમ એકમત થઈ શકી નહોં, પણ મેં એક બલાં કરજની ખરી ફરજ એ માહરાં મનથી માની લીધી. એમ તો હું જીલ્લાનેજ મોકલતે, પણ મને વિશ્વાસ આવ્યો નહોં. અનવાજોગ હતું કે સીસીધ્યાને પોતાની વીટક વાત કેહતાં તે છોકરી ઉસ્કરાઈ આવે ને સવજો ઘાણુ ખગાડે ! એટલા માટે મેં મન મારીને એ જોખમનું કામ આટોપવાનું ખુદ માહરેજ માંયે રાખ્યું, ને તે એરાદો તે ત્રણે માહરાં મેહરખાંતને અગત કરીને ગમ્યો.

અને તે દહાડો તે પછી મેં ને જુલીએ સાથે મલીને એક જીપ્સી પોશાક ને માહરં 'ગૅટ અપ' વિગેરે તૈયાર ને નક્કી કરવામાં ગુજાર્યો, કે જેમાં, અલબત્ત, નાટકના માહરા ધંધાએ ને ત્યાંથી અમે આઈતી મંગાવી લીધેલી ધણીએક વસ્તુઓ ને કપડાંએ ધણી મદદ કરી. વળી સહાંજની આગમય તો કાડ' બી આવી પોહાંચ્યો. તે પર, હરખટું કહ્યું હતું તેમ, નામ નહિ પણ ફક્ત નંબર હતું.

સારાં નસીબે બાલની રાત્રે માહરો પાટ' નહીં હતો—મને ધણી અવારનવારજ રજુ કરવામાં આવતી હતી—એટલે ઠીએટર પર માહરે હાજર થવાની બી જરૂર ન હતી, ને બે કલાક આગમયથી, તેથી, મેં તૈયાર થવા માંડ્યું, જેમાં જુલીએ મને ધણીજ મદદ કરી; અને તૈયાર થઈ પુરખાથી મોંઘ છુપાવી મેં જ્યારે આરસીમાં ડોકાવ્યું ત્યારે હું બાંજુ પોતે પોતાને ન ઓળખી શકી તો કોઈ શું મને ઓલખે? મેં માહરા કાઝા ભમ્મર બાલનો બારો છુપાવી તે પર ખોટા કત્તડાં આવ પેહડ્યા હતા, ને તે મોટા જડા કાલા પુરખામાંથી જોઈ ને દમ લઈ શકાય વારને આંખ ને નાંખનાં છીદ્રો વટીક એટલાં કમ રાખ્યાં હતાં કે કોઈને તે અંધારી હેંડલ હું પોતે છુપાયલી હોવાનો તો સ્વપ્નો બી ન થાય! મી. ને મીસીસ નોરમને વટીક મને ખાતરજમા આપી કે અગર તેઓ જાણતાં ન હોતે તો કદી બી એ રખડેલ પોશાકમાં હું છુપાયલી હેઉં એમ તેઓ પીછાણી લઈ શકતે નહીં, અને હું ગઈ.

હું ગઈ. મેં સાથે એક સુફેદ ગુલાબ હાથમાં રાખવાની સંભાલ લીધી હતી. વલી મેં નોરમનવાલાંઓની ગાડી બી નહીં જોડાવી ને બાકુતીજ મંગાવી લીધી. નોરમનવાલાંઓની ગાડીથી કદાપી કોઈ ઓળખે કે વેદમાએ બી ખરં?

અને જ્યારે “આરસી હોલ” માહરી ગાડી પોંહોંચી ત્યારે ત્યાં તો ગાડીને તે મોટા મેહેલના દરવાજામાં દાખલ થતાં વટીક જગના જગ વાર થઈ ગયા. એ દરમ્યાન મેં જોયું કે લગભગ બધાં મોટે ઘરનાંઓ બી બાકુતી ગાડીઓમાંજ આવ્યાં હતાં. એજ તો ખુબી હતી. એકમેકને ફ્રેન્સી ટ્રેસ ને પુરખા છતાં ઓલખી ઠાઠવાની હરીફાઈનોજ જ્યાં બાલ ત્યાં ધરતી ગાડીઓમાં આવવાનું અનેજ કેમ? ગાડીઓ પરથી તો કોઈ ને કોઈ તરત ઓલખી લે!

એ પછી જ્યારે ગાડીમાંથી ઉતરવાની માહરી વારણુ આવી ને તે દમામદાર ખરકી પોશાકમાં સજ થયજા હોલ પોરટર (દરવાન) ને મેં માહરો કાડ' આપ્યો ત્યારે તેણે તે પર એક ઉતાવલી નજર નાખી લીધી, પાસે સુકેતો એક મોટો બખ્યાર બાકસ કે જેમાં એક કાડ' નાખી શકાય એટલીજ ફક્ત ફાટ હતી તેમાં તેણે તે કાડ' થેસવી દીધો, ને મને ધારા મુજબનું માનથી નમ્યો એટલે બધાં ભોકોંનો રેતો જે માહરી આગમય વચજા મોટા દાહર તરફ ચાલુ થયસો હતો તેની પુઠેપુઠે હું બી ચાલી.

અને તે રાત્રે તે અનેક તહરાંની બુધ્ધની પરખ કરાવનારા ફ્રેન્સી ટ્રેસીસ જોઈ હું ગોયા માહરી અકલ્થથી હેરત રહી. એ અલબત્ત માહરો નતીન અનુમત હતો. બધાં ફ્રેન્સી ટ્રેસમાં હોવાથી સૌ એકમેકને ધારીધારીને જોતાં, ને ઓળખી લેવાના પછાડ મારતાં, પણ કોઈને કશીજ રીતે વસ્તુ લાગતું નહીં.

તે આખો મેહલ ખુલી નાખવામાં આવ્યો હતો, ને રોશણીની એક સરખસર રેલના ઝગઝગાતથી તે બધો દીપી રહ્યો હતો. તે ઘણીજ નાણુકાતથી આરાસ્તા કરવામાં આવેલો હતો. કેસીય બી લોકોએ રકમ રકમના કરેલા હતા. ઘોડાવાઝાઓ, ઘુટમેન, પીંઢારાઓ, ખેડુત, છોકરીઓ, જાડુગરો, દેરયાઈઓ, લડાઈયાઓ, લસ્કરીઓ જે જોઈએ તે પોશાકો સજીને સ્ત્રી પુરુષો ઉતરી પડ્યાં હતાં, ને તે લાગતું હતું ખરેખર ઘણુંજ રમણ્ય ને રમુજ.

ફક્ત ડ્યુક ને ડચેસ જેઓ પરોણાંઓને રીસીવ કરતાં ઉભાં હતાં તેઓજ બેખુરખે હતાં, ને હસી હસીને જાને બધાં આવનારાંઓને આવકાર આપતાં. મને બી જોઈને તેઓ નમ્યા ને હસ્યા—અઝા જાણે તેમની કે હુ કોણુ હતી. મને બી તેઓ કોઈ ડચેસ કે વાઇ-કાઉન્ટેસજ સમજ્યાં હશે તો !

પ્રકરણ ૫૬ મું.

હું આગલ વર્ષી. એક ખાસ ઉમા કરેલા સ્ટેજ પર એક નામી બ્રેડનો ઓરકેઆ ચાલુ થઈ ચુક્યો હતો, અને બધાં એકમેકને ઓળખી કાઢવાની હરીફાઈની રસાકસીમાં પડેલાં ખુશાલ કરતાં હરતાં હતાં. હું બી તેમ દરવા લાગી ને પેલો સફેદ ગુલાબ બેદરકારીથી હાથ તેમ તોપણ એવો દેખીતો મેં હાથમાં પકડ્યો હતો કે હરખટ તે જોતાં સાથે ઓળખે ને માહરી કને દોડી આવે; પણ તે આવે તેની આગમય તો એક કોમ્પ બીજે આવ્યો. “મને એક ડાન્સ મલશે, ઓ જાડુગરની માતા?” તેણે રમુજ કરી, અને મને તરતજ લાગ્યું કે એ અવાજ હું અચ્છી કાસમે ઓળખતી હતી. “રખડેલ છપસીઓ તો સારાં નરસાં નસીબો બી હાથ જોઈને પારખે છે, અને ત્યારે તમો મને માહરું નસીબ નહીં કેહશો, ઓ દેવીઓની દેવી? કેમજે માહરી ખાત્રી છે કે આ ખોટા ખાલ ને મોંઢાં પરનો ખુરખો ઉતરી જતાં હું જે જોવથ તે એક ઘણો મનોહર મુખડોજ પુરવાર થશે.”

માહરી ખાત્રી થઈ. એ તેજ હતો. તે લુચ્છો રેવન્સકલીફજ હતો.

“નસીબ કેહવા ને બવિશ પારખી આપવું એ તો અમારી જાતવાલાંઓનો ધંધોજ છે.” મેં માહરો અવાજ બદલી કહ્યું;—કેમજે મને તો પુરતી નીરાંત હતી કે તે મને જરા બી ઓળખી શક્યો નહોતો. આવી આગેવાન સોસાયટીમાં તે માહરાં આવવાની ગણતરી કેમ કરી શકે? તે તો મને કોઈ મોટે ઘરની સુંદરતા જાણીનેજ આ બધું ખોટી ખુશામદનું અને ટકોરખાજીથી મને રાજી કરવાનું કેહતો રહ્યો હતો; “પણ શું છે, મેહરખાન?” મેં ટકોરખાજીથી જારી રાખ્યું; “એ ડાકાં તારી તારીને કોણુને જોવોછ? પેલા એક બીચારી નિર્દોશને દગો કરીને બીજીને હવે વચન આપ્યુંછ તેને શોહોધોછ?”

રેવન્સકલીફ એ સાંભળતાં ખુલ્લી રીતે બેઅટકાવ ચોંક્યો. તે ઘણોજ ગુંચવાયો. તેને સહમજ નહીં પડ્યું કે આ કોઈ તેની વર્તણૂક જાણવાવાલીનો મોગમ એસારો હતો કે અમરથો તેને લાગુ પડી જાય એવો એક રમુજમાં બોલાવેલો ટાંકો હતો—અને તેવામાં તો ડાન્સ ચાલુ થયો એટલે મેં તેનેજ માહરો હાથ આપ્યો, ને તે વાતચીત તો તુરત વેળા ત્યાંજ ઢમ પડી.

“તમારાં પગલાં તો પરચાંઓની અદાથી જાણે જમીનપર ડડતાંજ નથી,” ડન્સ ખત્રાસ થતાં મને આંખમાંની એક બેઠક પર લઇ જતાં તે માહરો જોડીદાર (રેવન્સકલીફ) હસીને બોલ્યો; “દેખાવમાં પચાસતી ભરતીમાં ભરાયલી છપસી પણ ખરેખર તો બાતીસ ઉનાલા બી નહીં જોઇ ચુકેલી એ કોણ માહરી મનમોહન ભાગીદાર છે તે મને જાણવાની રજા છે?”

મેં જોયું કે આ ચડ્યો ગતમાં લોટતો હતો. માહરા પેલા એસારાથી તેનાં પાણીજ મરી ગયાં હતાં, ને હું કોણ છું તે જાણવાની આતુરતાની આગમાં તે દીરડી રીતે બલી મરતો હતો !

હું, તેથી, જવાબમાં હસી. “બારને ટકારે જ્યારે બધાંના મુખડાઓ પરથી ભુરખા ઉંચકાશે ને બધાં મુખકમળ ઉઘાડાં થશે ત્યારે જેમ હું તમોને જોવશ ને જોળખશ તેમ તમો બી મને જોશો, માહરા લૉડ.”

તે પાછો ચોક્યો. તેણે જોયું કે ખચ્ચીતજ હું તેને પીછાંણુતી હતી, પણ તેની છુપી વાત, જુદ્યાને તેણે કરેલા ભયંકર દગાનો ભેદ, કોઇ બી જાણીજ કેમ શકે ? તે વધતો શુચવાયો, અને મેં જોયું કે એટલુંજ બસ હતું એટલે હવે હું તેને નમીને તેની પામથી ખસીજ ગઇ.

એ પછી જરા આગલ વધતાં જે માહરી કને આવ્યો તે મને તરત કદપરથી લાગ્યું કે ‘લરખટ’ પોતેજ હોવો જોઇએ, ને તેમજ હતું. હું ઘણી આતુર થઇ ગઇ હતી. વખત પહોંચી જતો હતો ને બારની આગમચ તો લેડી સીસીસ્વાને ચેતાવી માહરે ત્યાંથી તીરી જવાનું હતું. હું, તેથી, પેલા ગુલાબ હાથમાં દીરડો રાખીને લરખટને શોકાવવાની પુરતી અકરવકરમાં પડી ચુકી હતી તેવામાં સારાં નસીબે તેણે મને જોઇ અને ઉપર કેહવા મુજબ તે માહરી આગલ આવ્યો.

“આએ સંફેદ ગુલાબ એક ચાકકસ આદમીને પીછાંણવાની બાતમી મેલવાની ઇચ્છા છે, ખાનુ ?” તેણે આવતાં સાથે પુછ્યું.

હું કાંઈ બોલી નહીં. મેં ફક્ત માથું નમાવી હા કહ્યું.

“પેલા સ્કૉટની નાંચેજમાંની આછવેનહો થઇ આવેલી છે તે,” તેણે લેડી સીસીસ્વાને મને દુરથી બતાવી. “ડ્યુક ને ડ્યેસ વાત કરતાં ઉભેલાં છે તેઓની જમની આંખના સોદાપર જે વણ જણાંઓની ટાલકી બેઠેલી છે તેમાં વચમાં છે તે જેની તમને બાતમી જોઇએ છે તે છે”—અને એટલું બોલી તે તરતજ માહરી આંખમાંથી ખસી ગયો.

મેં જોયું કે તેણે બી મને જોળખી ન હતી. તે તો મને માહરી ક્રૅન્ડ સહમજતો હતો, અને મેં તેની લુક જાળવાની જરૂર પીછાંણી નહીં. તે ભક્ષો ને અદ્યવતો હતો ને હાલ બી તેમજ વસ્ત્યો. ફક્ત એક પોતાનાં વચન મુજબની ફરજ અદા કરી તે બલા-છથી હાલી ગયો. જેને બુરા રેવન્સકલીફ દગો કર્યો હતો તે કોણ હતી તે જાણવાની અયોગ્ય છતાંસા જે ધજાન ધાય તે રીક તે લાયકીવાલા જવાનને થઇ નહીં.

અને હવે હું ખીજો ડાન્સ ચાલુ થાય તે આગમ્ય લેડી સીસીલ્યાને પકડવા તે તરફ જતી હતી કે જ્યારે માહરી બાજુમાંથી પાસ થતો એક કોઇ સખ્સ મને જોતાં સાથે ચોંક્યો. તે મને જોઈને જરા ઉભો વટીક રહી ગયો, ને તેથીજ ખાસ કરીને માહરું ધ્યાન ખેંચાયું. શું તેણે મને ઓળખી? નહીં. મેં પીઠેથી તેને જોઈ તેની ઉંચાઈ કદ વિગેરેથી ખાત્રીપૂર્વક માન્યું કે તે પેલો દોજખી કસેર હતો. તે એક જીપસીને હાથમાં સફેદ ગુલાબ લઈને આવેલી જોઈ એટલો ચોંક્યો હતો, એ કોઇ તેને પોતાને લગતો ભેદ હતો—એ ગુલાબ ને જીપસી—તે આપણે યાદ કરશું, ને ત્યારે તે કોઈને મને એ રીતે રજુ થયેલી જોઈ ગભરાયો તે કેટલું વાસ્તવિક હતું તે આપણી સહમજમાં આવી શકે છે.

મેં, મગર, તેને વટાડ્યો નહીં. તે ધણોજ પકડો ને બાહોસ હતો, વાસ્તે જરૂર મને ઓલખી લેશે એમ મને ભય થયો. એટલા વાસ્તે તેનો ગભરાત મેં જોયોજ કે હું તે કશો સમજીજ ન શકી હોઉં તેવા મેં ટોંગ કર્યા, ને હું આગલ વધી, કે જ્યારે વળી એક અખળા મને પોતાની પાસથી પસાર થતી જોઈને ધણા ગભરાતમાં થઈ થઈ ગઈ. તે કોણ? તે ક્વીન ઓન થઈને આવી હતી ને મોંઢાં પર તો ખુરખો હતો, પણ હું તરતજ તે છતાં સહમજ ગઈ કે તે પેલી લેડી લીલા હતી. એ બંને ખુરાંઓ મને જીપસીના પોશાકમાં હાથમાં સફેદ ગુલાબ લઈને દમકતી જોતાં ખરાં મને બીહીષાં ને ચોંક્યાં હતાં, અને તેથી તેઓને મને કાંઈ બી કેહવા કે પુછવાની તક આપ્યા વના હું આગલ વધી કે તેઓ બંને એકમેક આગળ જઈ વાત કરવા પડ્યાં તે મેં એક વાર નજર ફેરવી આપાદ જોઈ લીધું.

હવે એ પછી હરબટ્ટે ખતાવી હતી તે મુજબ હું લેડી સીસીલ્યાને શોહોધતી ગઈ. તે “આઈવેનહો”વાલી “રેએકા” થઈ આવી હતી, જે પોશાકમાં તે તુમાખી છોકરી પોતાનાં સીધાં ને ઉંચાં કદમાં મોઢાં પરના શીલા ખુરખા છતાં હાલમાં બી ધણી સુંદર દેખાતી હતી. તેના તે યાહુધીના પોશાકમાં હાથ છેક ખમાં સુધી ઉધાડા હતા, કે જે ઉપર કીંમતી હીરાની બ્રેસલેટસ ઝગઝગ થતી હતી, અને ગલું બી છેક છાતી સુધી નીચે ઉતારેલું હતું, કે જે ઉપર મોટાં બેમુલ ગોલીબંધ મોતીઓ ધણો મોહ પમાડનારો ઇનસાફ પામતાં હતાં.

હું તેની આગલ ગઈ.

“રેએકા છોકરી, તું એકલી કેમ ઉભીછ?” મેં એક ઘરડી જીપસીનાજ તોર, અવાજ ને દમામથી પુછ્યું, કેમકે જે કુંડાળાંમાં તે અત્યાર સુધી વાત કરતી ઉભી હતી તે તરતતુંજ છુટું પડી આગલ વધેલું હતું, અને સારાં નસીબે હાલમાં તે એકાદ પણ એકલીજ હતી.

તે અજબ થતી અને હું કોણ હતી તે જાણવાને જીજ્ઞાસુ માહરા બણી ફરી, ને તે હાલ પરવાલાં જેવા હોડ (કે જે ઉપર મારક તેણીએ છેક નીચે ઉતારેલી ન હતી તે) મલકાતથી હસતા જણાયા. અલબત્ત, તે તો એમજ સમજ કે હું બી કોઈ ટાઇટલ્સ લેડી તેનીજ પંક્તીની તેને ઓલખીને એમ બનાવતી ને રમુજ કરતી હતી.

“જીપસી મા, તું મને માહરું નસીબ કેહશે?” તેણીએ તે ઉપરથી ગમત કરતાં કહ્યું: “હું એકલી છેઉં, કેમજે તુંને માહરો હાથ ખતાવા હું તાહરીજ વાટ જોતી ઉભી હતી.”

“ઓ ધણી ખુશીથી,” મેં જવાબ કર્યો—ને ધામેથી વધાર્યું, “રેએકા, સંભાલ ! તું એક જે કદમ હાલ લેવાની તૈયારીમાં છે તેમાં તાહરી ખુદારી છે !”

તે છોકરી એ સંભળતાં એકદમ ચમકી, ને અભયગ્રામીમાં મને ધારીધારીનેજ જોવા લાગી.

“તું તો મળકમાં નહીં પણ ખરેખર મને કહેતી હોય તેમ કંઈ બોલેછ !” તેણીએ ધીમા સહાદે એકદમ ગંભીર થતાં કહ્યું.

“અને હું ગંભીરજ છેઉં,” મેં કહ્યું; “આવ, પેલાં એકાંત ખુણામાં આપણે જઈને બેસ્યે.”

તે તરત આવી. હું કાણુ હતી ને શું કેહવા ચાહતી હતી તે વાસ્તે તેની જગાસા ધણી ઉશ્કેરાઇ હતી, અને એક અર્ધ અધારે ખુણા કે જ્યાં કોઇની આવન જાવન ન હતી ત્યાં મુકેલા એક સોફા પર અમે બંને જઈને એકબેકની લગોલગ ગોઠવાયાં.

“તું શું મને ઓળખેછ ?” તેણીએ બેસતાં સાથે પુછ્યું.

“હા. આ પુરખામાં છુપાયેલો ચહેરો કેડી સીસીલ્યા અરબનનો છે;” મેં હીંમતથી કહ્યું.

“પણ તેમાં તેં દુસ્વારી શું મારી—તું જે બી હોય તે,” તેણીએ તુચ્છકારથી હસતાં કહ્યું. “એમ તો પુરખા છતાં આએ મેલાવડાનાં આંસો આસામીઓમાંથી હું એક સોને તુંને ઓળખાવી આપું. એ શું પુરવારી હોય કે તું ભવિષ્ય વરતી શકેછ ?”

“પણ હું બધું ખરું ભવિષ્ય કહીને તમારી ખાત્રીજ કરી શકું તો ?”

“તું પહેલાં મને તું કાણુ છે તે બતાવ,” તે બજબ થઇ; “એટ્રીક્ટ મુજબ આપણે બાર વાગતેજ ચેહરા ખુલ્લા કરશું; પણ અહીં હાલ કોઇ નથી એટલે જરા તાહરો પુરખો હાવી તું કાણુ છે તે મને જોઈને ઓળખી લેવા દે.”

“હું ખરેખરી જીપસી છેઉં,” મેં કહ્યું; અને હું અત્યંત બદલીનેજ બધી વાત કરતી હતી. “મને તમે જોશો તોબી મુનઝગ ઓલખાવાનાં નથી. જો તો મને એજ શીકરું થયું, ને તેથી તમેને જોતાં તમારું ભવિષ્ય કેહવા મન થવાથી તમારી આગલ ધસી આવી.”

“ત્યારે તું શું હમાણું બોલી ને બધું ખરાં જીગરનું હતું એમ તું કેહવા માંગેછ ?”

“તદન ખરાં જીગરનું ને ખચ્ચીતજ તમારો બલાંનું;” મેં વળીને ગંભીર થતાં કહ્યું. “બાઇ ચેતજે !”

“અહીં જો !” હવે તેણીએ તુમાખથી કહ્યું. “માસ્ક ડેસ જોલમાં મસ્કેરીની બી હદ હોયછ. તું માહરી ખાનગી જીંદગીને વાસ્તે મને બીહીવરાવાની લદ સૂધી કાસ્ટ જાયછ તે કાંઈ રમુજ કે મસ્કેરી નથી.”

“પણ હું કેહુની જે હું રમુજ કે મસ્કેરી કરતીજ નથી,” હું બજબ થઇ.

“ત્યારે તું શું કહેછ તે બધું ખરુંજ છે ?”

“તદન ખરું.”

“ને તેની પુરવારી શું?”

“હું પુરવારી સીકકે વાત કરું તો તમો બાંતું મને તમારું પાક વચન આપશો કે તમને એ બેઠ ક્યાં ને કેમ માલુમ પડ્યો તે કાઢને બી જાણવા નહી દેશો?”

“લે, આપ માહરું વચન,” તેણીની જાણસા હવે હૃદયી જ્યાદા થઇ પડતાં તરત તેણીએ વચન આપ્યું.

“તમારાં લગન પેલા લૉડ્ ક્રીક રેવન્સકલીફ સાથ ગોઠવાયલાં હોવાની વાત પેપરોમાં આવી ચુકીછ, પણ હું કેહુંછ, લેડી સીસીલ્યા, કે તમો પસ્તાશો! તે ઉમરાવ એક લુચ્છો ને ઠગારો છે, કે જે એ મુજબ નિર્દેશ કુમારીકાઓની ખરાબી કરતો ને સત્યાનાશી શોહોધતો ફરેછ.”

ગુસ્સાની એક ચીસ સમેત ખમડીને એ સાંભળતાં તે છોકરી અધીરતા વચ્ચે પાછી ફરડી ઉઠી.

“ઉતાર તાહરો ખુરખો એકદમ!!” તે બજીદ થઇ. “આપા ગંભીર આરોપને વાસ્તે આએ જગ્યા કે વખતજ નથી, ને જો તું એકદમ તેની પુરવારી અત્રે નહીં રજુ કરશે તો અપ્પ થડી—”

“ધીરે, લેડી સીસીલ્યા, ધીરે,” મેં હુંડે કલેજે પુરતી હીમત સાથે કહ્યું; “એસો. એસો પાછાં. હું તમારી શત્રુ નથી. હું તમારાં બલાંમાં છેઉં. હું જે કહુંછ તેની પુરવારીઓ ખાત્રીપુર્વક રજુ કરી શકશ.”

તે ઘણીજ અજબ થતી લગાર શાંત પડી ને પાછી બેઠી.

“એણે એક છોકરીની ખરાબી કીધીછ—”

“તાહરીજ?”

“નહીં. મને કશુંજ લાગતું વલગતું નથી,” મેં કહ્યું. “તેમ હોતે તો આટલી ધીરજથી હું તમારી સાથે વાત કરીજ કેમ શકું તે તમો નથી જોતાં? બીજીની. તમોને ફક્ત એક બુગને ખસથી બચાવાનીજ માહરી પાક દયાનત છે, એ અત્યાર સુધીમાં તમારે જોઇ શકવું જોઇએ.”

“તું ત્યારે બધું મને ખુલ્લુંજ કેહેની?” તે કગળા પડી; “હું દરેક પવિત્ર આત્માના કસમથી કેહુંછ કે હું તે બધું ખાનગીજ રાખશ.”

“હું નામઠામ તો કેહવાનીજ નથી, પણ તમોજ એ ખુરાને પુછજો ને તમારી ખાત્રી કરજો,” મેં વધતી ઓછી આનાકાનીથી જવાબ કર્યો, કેમજે મેં જોયું કે પુરવારીમાં માહરે કંઇ બી કેહવું તો જોઇએ? “એણે એક નિર્દેશ કુમારીકાને ઘણાજ ધ્યારનાં નીમીતથી બોળવી, ને જ્યારે તે નેકચલણે એની બદદયાનતને કશુંજ મચક નહીં આપ્યું ત્યારે તેણે ઢોંગનાં એક લગન વટીક ઉભાં કીધાં. એક પાદરીની ઠગાઇ કરાવી તેણે એક જણ પાસ કીયા

બધી કરાવી લીધી. તે તદ્દન ઠગ્યાજી હતી, અને પછી તેનો નાશ કરીને હવે તેનાથી અલગો થયેલો—”

“ઓ, શું એ ખરી વાત છે?” તે લગભગ ધુળતા અવયવોથી ચમકી ઉઠી; “અરે ત્યારે તો તે હીણનસીબ છોકરી કોઈજ નહીં પણ તુંજ હોવી જોઈએ, ને તું કોણ છે તે માહરે એકદમ જાણવુંજ જોઈએ.”——અને હું તેની હીઝગ્યાલ સહમજ કે તેને રોકી શકું તે આગમ્ય તો તે દાકણીએ હદ વગરની ઉશ્કેરણી હેઠલ માહરા ખુરખા પર તડાપ મારી તડાક દેતો કે તે ચીરી નાખ્યો, ને માહરો એહેરો ખુલ્લો કરી નાખ્યો !

“ઓ કોણ ?” તે સરખસર છેડાઈ પડી; “તું એક કમીની ઍક્ટ્રેસ આએ આવા મેલાવડામાં ? ત્યારે આ મોટામાંમોટી ઠગાઈજ છે ! ડ્યેસ કદી તુંને અત્રે તેડું કરવાની હીમત કરી શકેજ નહીં. તુંને એકદમ ઉંઘાડી પાડવી જોઈશે !”

હું તો બધી થથરી ગઈ. પેહલાં તો હું ઘણીજ ખીહીધી ને ગુસ્સાથી માહરા ગાલ બધા ધમધમી આવ્યા, પણ તરતજ કંઈ પ્રાણ આવી ગયલા જોઈ મેં સમો સાચવ્યો. ને એકદમ માહરી હીમત જમા કરી કહ્યું, “તમારે શરમાવું જોઈએ આએ જુલમગાર રવેસે ઍટીક્ટનો બંગ કરવા વાસ્તે. જાઓ તમારું કાલું કરો. જોઈએ તો મને જાહેર કરો ને હું તમારી ખરાબી નહીં પણ તમારી બલાઈ શોધોધતી અહીં સુધી આવી તે માહરી પાક જેદ-મતને તમારો શરમખરેજો નગણુંપણુંથી ગેરબનસાફ કરવા વાસ્તે લોકોનાં સામાં ખાસડાં ખાતાં થવુંત ! પેહલાં તમારી ખાત્રી કરો કે માહરી વાતમાં સચ્ચાઈ છે કે ખુરામ ? તમારા કસમે કવી રીતે તમે પાલ્યા તે ખી આપણે તમારી આય ઉય સોસાપટીને જરા જાણવા દઈશું.”

ને ઠંડી પડી ગઈ. તેણીએ હવે જોયું કે ઉતાવલી ઉશ્કેરણીમાં તેણીએ ખરેખર ધાણું ધામટ કર્યું હતું.

“પણ ત્યારે શું તું આએ મને કેહવા અહીં સુધી આવી તે બધી ખરીજ વાત છે ?” તેણીએ લગાર જાંખવાણી થતાં પાછું ધીમે સાદાદે પુછ્યું.

“તે ખરું છે એ પુરતી ગંબીરતા સાથે હું તમોને કહી ચુકીછ,” મેં મોટા તુમાખથી કહ્યું; “જોડું પુરવાર થાય તો જાહેરમાં મને ગમે એમ રસવા કરવા કે પુછી લેવા તમોને હક રેહશે.”——અને એમ કહેતાં મેં રખે કોઈ આવી જાય તે શીકરથી તે ખુરખો તરત પાછો પેહેડી લેવાની કોષેપ કરી.

તે લગાર મુશ્કેલ કારજ હતું, કેમજે તે મુખ ઊંઘાડીએ ઝટકાથી તે ચીરી નાખેલો હોવાથી એક બે દોરીઓ ખી તુટી ગઈ હતી, અને તે જોતાં હવે તે પોતે એટલી ગમરાઈ કે તે સમો કરીને જેમ તેમ મજાનુત રહે તેમ મોઢાં પર પેહેડી લેવામાં તેણીએ સાંમી મને મદદ કરી !

“તમે મને એ વાતની કોઈ પુરવારી નહીં આપો, મીસ ટ્રેડ્ડ ?” તેણીએ હવે તે પછી સરખસર કાલાવાલાથી કહ્યું.

“તમે પર હવે હું એતખાર મેલીજ કેમ શકું?” મેં હજી બી ઘણા ગુસ્સાથી કહ્યું; “પુરવારીજ થું છે કે તમે માહરં નામ જાહેર કરી દધ મને ફસાવો નહીં? મને પોતાને” — મેં તરત વધતા ખુલાસાથી બોલવાની અગત પીછાંણી—“મને પોતાને એ તમારા ઉમરાવની તચાકડીમાર દરકાર કે તેનો જરા બી ડર નથી. હું જે માહરં નામ તે નહીં જાણુવા પામે તે સમાજવા માંજુછ તે એટલાજ વાસ્તે કે જે બીચારીની એણે કરપીણપણે ધજ્જતની પાયામાલી કરી છે તેનો તે ભેદ વેરનો મારયો એ લોકોમાં જાહેર કરી દે.”

“હું સમજી,” ધ્યાનમાં ઉતારયું હોય ને માહરી તકરારનું વાસ્તવીકપણું તે મંજુર કરતી હોય તે હપે તે બોલી; “પણ હું વિનંતી કરુંછ કે માહરી પર એતખાર રાખો ને મને કોઇ પુરવારી આપો.”

“વેલ, ત્યારે ફ્રાન્સમાં સેન્ટ ઓમર ખાતે રૅવરન્ડ ફ્રાઇટને સરનામે તમે એક કાગલ લખો,” મેં કહ્યું. “તે માહરી આએ વાતને ટેકો આપશે, ને બધું ખુલાસા સીકકે તમને જવાબમાં લખશે—જે તમે એક ખરાંજ ફીશમ્પન તરીકે અમારાં કોઇનાં બી નામ જાહેરમાં નહીંજ મુકવાની તેને ખાત્રી લખશે તો. પછીથી એ લૉર્ડને હીંમતથી તે બધું કહી સાંભળાવી—તમે ક્યાંથી તે જાણુવા પામ્યાં તે જરા બી જાહેર કરવા વગર—તમે પોતાની જોઇએ એમ ખાત્રી કરી લઇ શકશો.”

“ઓ, જે તેમ હોશે તો હું જનમ સુધીની તમારી આભારી થવશ ને તમારી દોસ્ત રહેવશ,” તે છોકરીએ લાગણીથી ધુન્નતા અવાજે કહ્યું, “અને મને લાગેછ કે તમે ખરંજ કેહોછ. તમારા અવાજમાં સમ્યાપ્તજ લાગેછ, ને હું માફ માંજુછ. હું રૅવરન્ડ ફ્રાઇટની પાસે પુરવારીઓ મંગાવ્યા પછી માહરી ખાત્રી કરીને તમેને માહરં હેસાન જાહેર કરવા મલવા બોલાવશ. તમે આવશે? તમે મને માફ કરી શકોછ માહરી આજની હમણાંની બધી ગેરકાયદે ચાલ ને તોરછોડ?”

મેં જવાબમાં મુઝે મોંઠે તેને ફક્ત માહરો હાથ આપ્યો, જે તેણે લગાર હેતથી દાખ્યો, ને પછી તે ઉજ્જેરાયલી માહરી બાથુમાંથી ઉડીને જતી રહી. હું તો, એમ છતાં, હજી થોડો વાર ત્યાંજ બેસી રહી. મને ઘણીજ બીહીક લાગેલી હતી. તે ઉજાછળી છોકરી જે માથું ફેરવી તે રાતે મને ઉઘાડી પાડને તો માહરો તો નાશજ થઇ રતે. અવખત, હું માહરં પોતાનું પ્રમાણીકપણું તો પુરવાર કરી શકને, પણ તે કેટલાં બધાંની ખરાબીને બોમે? સામટી રીતે, તેથી, હવે મને લાગું કે મેં આ જોખમ કરવામાં ખરેખર ભુલ કરી હતી, ને જુલીનું બધું કરવા જતાં આ બીજી વારની હું છકકર ખાઇ જતી હતી.

હું એ પછી માહરાં મનનું પુરવું સમાધાન કરી ત્યાંથી ઘણે વારે ઉડીને બાહેર પડી. હવે નવ્વેક ૧૨ થયા આવ્યા હતા ને માહરે ઉતાવસે નાહસી જવાનું હતું. હું હરખટને તેની મદદ ને ઉદારતા વાસ્તે ઉપકાર માની જતી રહેવા ચાહતી હતી, ને હું તેથી તેને શોહોધવા લાગી. ત્રીજે ડાન્સ બી તરતનો ખતમ થયેલો હતો, ને બધાં એકમેક વચ્ચે વાત-ચીત કરતાં તે જે સંહિકડો ઉમેલાં હતાં તેઓમાં હરખટ મને મળ્યો નહીં.

હું તેથી તેને શોધોધતી બગીચામાં ઉતરી. ત્યાં બી કોઇ ઝાઝાં જણાયાં નહી, ને એક મોટી ઝાડી પાસથી હું ચાલી જતી હતી ત્યારે બે જણાંને તે ઝાડીની પછવાડે વાત કરતાં સાંભળી હું માહરી મરજી ઉપરાંત ત્યાં ઉભી રહી ગઇ. તે બન્ને અવાજને મેં તરત પીછાણ્યા—જોકે તેઓ ઘણા ધીમા સાહાદે વાત કરતાં હતાં.

“પણ હાથમાં સુફેદ ગુલાબ છે તે કાંએ?” કહેર પુછતો હતો; “એ છે કોણ? લીલા, આપણો ભેદ તે જાણુ અજાણુ કયે જાહેર કરી દીધો હોય—”

“અડવીન, તમે ઘેઝા તો નથી થયા?” લીલા જવાબમાં કહેતી હતી. “હું શું જાણું કે એ કોણ લેડી મુઈજ ને એમ અત્રે કાંય આવીજ? કદાચ તદ્દન નિર્દોશતાથી બી હોય! હું કોણને માહરી ગરદન ફાંસમાં આપવા જેવું કેહું? આપણે બેઉ એકમેકનાં લોહીતરશ્યાં દુશ્મન થયા પછી—”

“જવા દે એ વાત!” કહેરે અધીરાઇથી કહ્યું; “માહરી ખાત્રી છે કે એ તેજ દુશ્મી છે.”

“પણ ત્યારે જરા મજીને વાત કરાવી શુઓ? તમે કેહો તો હું વાત કરાવી જોઉં! તરત તેમ હોશે તો પડગાઠ આવશે,” લેડી લીલાએ કહ્યું—ને તરત વધાર્યું, “પણ તે હોયજ નહીં. ને આએ મેલાવણમાં આવી શકેજ કેમ? એવસને ગમે એટલું તેને વરે માન ને સારો વીચાર હોય પણ તે અત્રે તેને ને છતાં તેડવાની હીમત—”

પણ હવે હું થોભી નહીં. મેં પુરતું સાંભળ્યું હતું ને રખે તે પુરાંઓ મને વાત કરાવતાં આવે તે શીકરથી હું પુરકળ ખાહી ગઈ હતી. વળી તેજ વખતે મેં મારકવીસ હરખટને સાંભી બાગુએ આવતો જોયો, એટલે હું ઝટ તેની પાસે જતી રહી.

“કેમ, મીસ?” મને જોતાં સાથે તેણે માહરી પાસે ઉલટમંદ દોડી આવતાં પુછ્યું.

“હું માહરી ધાર્યું કરી શકીજ, માહરા લોડ,” હું અવાજ ખદલીને બોલી, કેમકે પાંચનાર યાદ કરશે કે આ છપસીના પોશાકમાં હું પોતે નહીં પણ માહરી દોરતજ અત્રે આવી હતી એમજ ને તો બીચારો જાણતો હતો, ને તેમજ એને હાથ તો સહમજવા દેવાની માહરી મતલબ હતી.

“ત્યારે હવે કંઈ થોડું રીફ્રેશમેંટ—”

“નહીંજ, મને માફ કરો,” મેં માગી લીધું; “મને જરા સાથે આવીને માહરી ગાડી પોકરાવી આપશો? માહરી ગાડીનું નંબર ૨૬૮૧ છે.”

“ઘણી મોટી ખુશીની સાથે,” તેણે હીઝસોઝ જવાબ કર્યો. “તમારાં સહી મીસ ફ્રેડેડ એવાં બન્નાં ને નેક છે કે તેવણને ખાતર તમારી કોઇ બી ખીદમત કરવા હું ખુશી થવશ. તેથીજ કેહુંજ કે જવા આગમય થોડુંક રીફ્રેશમેંટ લેઓ! મુરખા ખુશવાંતા વખત થવાને તો વચમાં હજી અરધા કલાક છે.”

“ નહીંજી, મને જાણ દેઓ,” મેં પાછું માંગી લીધું. “ માહરા જીવનું ઠેકાણું નથી ને હું જલદી જતી રહેવા માગુજી.”—અને વાંચનારે ખાત્રી માનવી કે કમળત કલેર ને લેડી લીલાને વાસ્તે હું ખરાં મને ખીલીતી હતી !

તેણે (હરખટ), તેથી, એ માહરી અધીરતા જોતાં તરત મને હાથ આપ્યો, ને લોકો વચ્ચેથી લઇ જઇ ગાડી તક પોંદ્યાડી. માહરી ગાડીનાં નંબરની ખુમ પડતાં તરતજ તે એક ઘોડેચાર પોલીસમેનને મલી આવી, ને તે એક લેહેજામાં તે લઇ આવ્યો. હું તેમાં બેઠી. મેં હરખટની ઘણો ઘણો ઉપકાર માન્યો. તે નમ્યો, અને ગાડી ખીજી પહે તો ધસારાખંધ ઉપડી ગઇ.

મેં હવેજ મોટી નીરાંત માની. હું એક શુભ કારણ ફતેહમંદી સાથ કરી આવી શકી હતી, કેમજે કોઇજ શક ન હતો કે તે તુમાખી છોકરી જરૂરજ દુરાચારી રેવન્સ-કલીફના દગા વાસ્તે પોતાની ખાત્રી કરી તેને ઝાડુ મારશે ને કારણ તોડી નાખશે. વળી તે માહરં નામ કદી ખી ઉંઘાડું પાડવાની નથી, ને સાંમી હવે તો તે તુમાખી છોકરી જાવેદાન તક માહરી દોરત થઇ રહેશે એ ખી હું ખાત્રી માનતી હતી; અને તેથી તે ખુરો તો કેમ એ છોકરી તે વાત જાણવા પામી હતી તે વાસ્તે ખચ્ચીત કરીને શુંચવાયાજ કરશે એ ખ્યાલ થતાં મને ઘણી ગમત મલી. અજગત હું એટલી ખી જાહેર થવા પામી તે મને થોડુંક ખટકતું હતું ખરં, પણ સામગ્રી રીતે આ સવળું જે થયું હતું તે સંતોષકારકજ લેખાય. મેં જોખમ મોટો કર્યો તેમાં એટલી નાસીપાસી કે એટલી હાર મતી, પણ આયંદા તો ફતેહજ થઇ હતી.

વળી ખીજી મોટી ફતેહ એ હતી કે લેડી લીલા કરપીણ કલેરની મલત્યણ હોવાનું હું હવે તદન ખાત્રીપુર્વક આજે જાણી આવી હતી, અને ત્યારે એવી એકની અત્યાર સુધી નિર્દોશ ભોલાઇમાં દોરત થવા ને તેના નીકટ સમાગમમાં આવવા વાસ્તે હું ખરાં દીલથી કમકમી. હવે માહરી પુરતી ખાત્રી થઇ કે પેલા કાકલુદીના દસ્તાવેજની જે કાપલી મને કલેરનાં ઘરમાંથી મલી આવી હતી તે લખનારી એ ને એજ હતી. મેં અત્યાર સુધી તો એ હરફજ પીછાંડ્યા હતા, પણ આગળ એ બે વચ્ચે ઘણાંજ અયોગ્ય ઢરાંપરાં હતાં એમ માનવા ને વેહેમ ખાતા જેવું હવે ખાત્રી રહ્યુંજ શું હતું ?

તેઓ મને જીપ્સીના પોશાકમાં હાથમાં એક સફેદ ગુલાબ સાથે દમકતી જોઇ ને જોઇ પુરતાં ભડક્યાં હતાં, અને ત્યારે બેતકાર પુરવાર થયું હતું કે એ સફેદ ગુલાબમાંજ કાંઇ ભયંકર ભેદ સચવાયલો હતો, ને એ ત્રણ—જીપ્સી, કલેર ને લીલા કાઢ તેના સંબંધમાં કરપીણપણાંમાં સામટાં સંદેવાયલાં હતાં. હું, એટલાવાસ્તે, ખુશી થઇ કે તેઓ મને પાછાં મલે કે વાત કરાવે તે આગમય હું જાણ રમમાંથી છટકી આવી શકી. એ ઘણુંજ સાફ થયું, કેમજે કલેર ઘણો કામેલ હતો ને તે જરૂર મને વાત કરાવીને ઝાળખી લઇ શકતો ! આ તો તેઓ વેહેમમાંજ રહી ગયાં ને આપસમાંજ તરકા ને તકરારથી કુટાઇ મરતાં હતાં. તે ઘણું બેહેતર હતું.

હવે ઘણું બનવાબેગ લાગતું હતું કે બીજેજ દિવસે દોસ્તીની મીલાકાતના ઢોંગથી હું એ મેલાવણમાં રાત્રે હતી કે નહીં તે વાતનો નિર્ણય કરવા લેડી લીલા મને શોધેધતી આવે; પણ માહરે હવે તેને મલ્લુનું કે તેની સોડ સાંધવીજ ન હતી. માહરે હવે તો હીંમતથી તેને હડધુત કરી હાંફી કાઢવાની હતી. મને હવે તેને વાસ્તે જરા એ હેત કે માન રહ્યાં હતાંજ નહીં.

હું ધર પાછી ફરી. બીચારાં નોરમનવાલાં હજી બધાં બગતાંજ એસી રહ્યાં હતાં, કેમજે હું શું કરી આવી તે બાણવા સ્વભાવિક તેઓ ઘણાં આતુર હતાં, ને માહરી વાટ બેતાં, તેથી, અત્યાર સુધી ખોટી હતાં.

મેં તેમને બધું કહ્યું—સિવાય કે સેંટ ઓમર ખાતે માહરા પીતા હતા ને પેલીને મેં તેવણને ખાત્રી કરવાનું ફરજિયાત કહ્યું હતું તે. મી. નોરમનને હું બને ત્યાં સુધી બાણવા દેવા ચાલતી ન હતી કે તે ઢોંગી લગન કરનાર પાદરી પોને ન્હાસીને હાથમાં સેંટ ઓમર ખાતે છુપાયેલો હતો. હું તેઓને ખાત્રી આપી શકી કે તે લગન હવે અચ્ચીત કરીને આંગી પડવાનાં હતાં, ને તેટલુંજ તેઓએ ધીરજ માનવા ને સતોશ લેવા વાસ્તે બસ હતું. બીજા હાથ પર માહરી ખાત્રી હતી કે લેડી સીસીલ્યા રાતોરાતજ માહરા પીતાને લખીને પુરવારીઓ મંગાવશે, ને જીલ્લેટનું નામ આપ્યા વગર તેવણ એવી પુરવારીઓ સહીત તેને જવાબ કરશે કે એ લગન થવાનો હવે એ કે સંભવ હતોજ નહીં; અને કેહવાની જરૂર છે કે એ રીતે એક રૂડું કારજ કરી આવવાના સતોષ સાથે તે રાત્રે હું અચ્ચીતકરીને ઘણાં સુખની ને મોટી નીરાંતની ઉધે ઉઘાઘ?

લેડી સીસીલ્યા ખીલી ગઈ હતી. લૉર્ડ ફ્રેંકીઝ એટલી હદ સુધી ગયો હતો કે એક ઢોંગી લગનની ક્રિયા વટીક તેણે કરાવી હતી તે ગજમથી તે થયરી ગઈ હતી. તે પાંખી ગઈ હતી કે ગમે એવાં ઢોંગી લગન છતાં તેના હાથ પર ફસેલી તે છોકરી વધતી ઓછી કાયદામાં તેની પરણેતરજ લેખાય, અને એક તે ઝેરી હૈયાત છતાં તે પોને પાછી તેવા એક અધમ બેંડે પરણવાનો બંબખ કરે એ કરી બી રીતે હવે ત્યારે બનવા કે માનવા-બેગ હતું ? નહીંજ.

પ્રકરણ ૫૭ મું.

બીજી રાત્રે નાટકશાળામાં હું પેલ્લવેલ્લી “લેડી મેકબેથ” તરીકે રજુ થનાર હતી. મહાન શેક્સપીયરનાં નામાંકીત નાટકો માંહેલો આ પણ એક ઘણો નામીયો ખેલ છે, અને “લેડી મેકબેથ”નાં આગેવાન પાત્રમાં ઘણાં ઉંચા પ્રકારનાં એક્ટ્રિગિની પુરતી જગ્યા હોવાથી મેં તેનો ખાસ અભ્યાસ કીધો હતો. ખરેખર તો હવે એમ થયું હતું કે જે રાત્રે હું સ્ટેજ પર રજુ થવાનું બાહેર થતું તે રાત્રે ઘણાંજ મોટે ખાંચરેનાં ચત્તી ભરચક તમાસગીરોથી આખી નાટકશાળા ખીચોખીચ ભરાઈ જતી હતી; પણ આજે “મેકબેથ”માં હું પેલ્લીજ વાર ઉતરનાર હોવાથી લોન્ડોનો દરોરો અને ઘસારો અસાધારણ મોટો હતો. મને, એથી, ખુદરતી રીતે માહરા પાટ માટે બ્યાલ્લ હીંમત અને જ્ઞાની ઉલટ ગરવા થઈ, અને તે છલ્લા અંકનો

પહેલો પ્રવેશ છે કે જ્યારે ધણુંજ કશ્ચારસ ઍક્ટીંગથી માહરે તમાસગીર વર્ગને ઉશ્કેરી મેલીને છક કરી નાખવો હતો. એ “સીન” માહરા વાંચનારા વર્ગમાંથી ધણાંકોને પુરતો જાણીતો હોવો જોઈએ. એ પ્રવેશમાં “લેડી મેકમેથ” કરપીણ પુનનાં પોતાના જથ્થુન કામના પદ્માતાપથી માહાત થયલી પલંગપરથી ઉઠે છે, અને હાથમાં બળતી બતી લઈને છુટા બાલે અને ઉંઘાડા પગે, અરધાં ઉંઘાડાં નાઈતિગાઉન સાથે મહેલમાં ઉંઘાયલીજ અસવસ્થ બટકે છે. એ વખતે જ ચહેરો રાખવો જોઈએ તેનો મેં સંપુર્ણ અભ્યાસ કર્યો હતો, કેમકે એમાં આંખ ખુલ્લી હોવા છતાં સુધ્ધીની બેહોસી બતાવી પડે છે. એ વખતે રોજ અંધાર કરવામાં આવે છે, અને ત્યારે ચાલતાં ચાલતાં હું જ ધીમા સ્વરે બોલતી હતી તે વખતે તે મોટાં ગંજવર ભરચક હાઉસ વચ્ચે એટલી બધી તો ચુપકા અને શાંતી પ્રસાર પામેલી હતી કે એક ટાંચની પણ જમીન પર પડતાં બેશક સાંભળી શકાય ! એ વખતના માહરાં મોંઢાંમાં મુકાયલા તે મહાન નાટકકારે લખેલા તે ખરાં દીલના પસ્તાવાના જોશવર શબ્દો ! તે કોઇનું બી દીલ ધુન્નવે એવાજ હતા, અને તે ધરડા રાજનું પુન માહરા હાથો ને ગરદન પર હોવાનું હું જ્યારે દેખીતાં ધુન્નતાં તનબદ્ધને બોલતી હતી તેવામાં તે શાંત તમાસગીર વર્ગ વચ્ચેથી કોઇ અબજાની એક તીણી ચીસ અચપ્પચ સંભળાઇ, અને રોજના સાઇડબોક્સમાં એકાએક ધણો ગભરાત અને ગડબડ થઇ પડવાથી માહરે થોડોક વાર ફરજયાત ચુપ થઇ જવું પડ્યું. કોઇ અબજા બેહોસ થઇ ગઇ હતી, અને તેને ઉંચકીને બાહરે લઇ જવામાં આવતી હતી. અલબત્ત, તે કોણ હતી તે સ્વભાવિક જુજાસાથી મેં પણ જોવાની કોશિશ કરી, પણ લોકોનાં મેન્ડેજ તેની આસપાસ એટલું મોટું ફરી વળ્યું હતું કે હું તે બેભાન અબજાને બીલકુલ જોઇ શકી નહીં.

અને પછી બે મિનીટમાં તો બેલ આગલ ચાલ્યો. એ જાતના બનાવોની અમારી તરફ કાંઇ નવાઇ નથી. કોઇ ધણો કશ્ચારસ ભાગ ધણી અચ્છી રવેશે રજુ કરવામાં આવે ત્યારે ચીચીચાબી થવાના ઢોંગથી કે ધણું નાજુક હૈયું ધરાવવાની ખરેખરી નબલાઇથી આગલા વર્ગોમાં કોઇ કોઇ વખત કોઇ અબજા બેહોસ થવાનો બનાવ તદ્દનજ નહીં બનવાજોગ નથી; અને, તેથી, તે બેખુદ અબજાને ઉંચકીને બહાર લઇ ગયાં એટલે બે મિનીટમાં તો લોકોમાંનું “સેનઝેશન” સમી ગયું, અને મેં માહરો પાર્ટ આગલ ચલાવ્યો.

એ પછી જ્યારે બેલ ખતમ થવાનો ડ્રૂપસીન પડ્યો, અને કુંપનીનો માલેક મી. રીચર્ડસ હંમેશ મુજબ પોતાની “શાબાશ” ની શેકહેન્ડ કરવા મને શોહોધતો આવ્યો, ત્યારે એ કોણ બેસુધ્ધ થઇ હતી તે સહેજ યાદ થતાં મેં પુછ્યું.

“ઓ મીસ ટ્રેફર્ડ, એ તો તમોને તમારાં નામીયાં ઍક્ટીંગ માટે મોટાંમોટી ક્રામચ્છી-મેન્ટ મળી, અને તમો જોજો તો ખરાં આવતી કાલે લન્ડનનું એકેએક પેપર—”

“અરે હા,” મેં હસીને મી. રીચર્ડને તેની એ ભટાઇમાં રોકતાં કહ્યું, “પણ એ અબજા હતી કોણ ?”

“લેડી લીલા એસેનડાઇન,” મને જવાબ મલ્યો.

હું દીસતી ચમકી, પણ માહરો ગબરાત મી. રીચર્ડસ જોવા પામે તે આગમ્ય હું માહરા ડ્રેસીંગરૂમમાં જતી રહી. હવે ત્યારે ખાત્રી થવાની બાકી શું હોય ? હું તુરત જોઇ શકી કે આ કોઈ ચીજીયાબી નાજુક પંથનીના ઢોંગ નહીં હતા, પણ લેડી લીલા પોતાની લામ-ણીઓ પર કાબુ ન રહી શકવાથી ખરે મને બેસુદ્ધ થઇ હતી. એક ખુની અખળાનો હૃદય-બેદક પશ્ચાતાપ જે એ બેલમાં “લેડી મેકબેથ” રજુ કરે છે તેણે એ ઉમરાવજીદીપર દીસતી રીતે ઘણીજ ગંભીર અસર કરી મેલી હતી, અને, પરીણામમાં, તે બેહોસ થઇ હતી; અને ત્યારે સંદેહ શું હોય કે પેલો સુફેદ ગુલાબનો બેદ જે કોઇ કરપીત ખુનનીજ સરખસર ખાતમી ખતાવતો હતો તે જખુન કાર્યમાં એ મીઠી મસકલી અખળા શરીક અને શામીલ હતી ?

પ્રકરણ ૫૮ મું.

અમે જ્યારે તે રાત્રે ઘરે પાછાં ફર્યા ત્યારે નોરમનવાલાંઓ વચ્ચે પણ જમવાની ટેબલ પર લેડી લીલા બેહોસ થવાની વાત નીકળી, અને તે બધાં ખરાં બલાં આદમીઓએ મને ઘણાં ખરાં દીલની મુખારકબાદી આપી. તેઓ બધાં—એમ કહોની કે સઘળાંજ તમાસગીરો—દીસતી રીતે એમજ સદમજતાં જણાતાં હતાં કે માહરાં જોરાવર ઍક્ટીંગની અસરથીજ તે બાંતુ બેહોસ થઇ હતી, પણ ખરો બેદ હુંજ સમજી શકી કે જે મેં નોરમનવાલાંઓને, અલખત, કશું જાહેર કર્યું કે જાણવા દીધું નહીં.

અને બીજો દહાડેનાં ન્યુસપેપરો ? તેઓ બધાં સર્વાનુમતે માહરાં ઍક્ટીંગની લંબાણથી જખખ તારીફ પર તારીફ કરવા પડી ગયાં હતાં, અને પુરાવામાં એક મોટે ખાંચરેનાં બાંતુ બેહોસ થવાની વાત પર ઘણો બાર મેળતાં હતાં—જોકે સબ્યતાને ખાતર લેડી લીલાનું નામ કોઇ પણ પેપરવાલાએ ઘાખ્યું હતું નહીં. પરીણામમાં, તમાશખીન આલમ વચ્ચે, પાક ખુદાની મહેરથી, ઘણી મોટી નામના સાથે હું ઘણી વધતી લોકપ્રીય થઇ પડી, અને તે ને તે દાદડે મને તેમજ મી. રીચર્ડસને કાગજો (ઘણે સારે સારે ઘરનાં વરીક) ટપાલમાં આવ્યાં કે માહરે એજ પાત્રમાં જલદીજ પાછો દેખાવ આપવો; પણ આપણે એ વાત પડતી મેળા એની લગોલગ અનેલા બીજા એક ખનાવ પર થોડીક નીગાહ કરીએ.

વાંચનાર યાદ કરશે કે પેલી બીમાર મેલીસા હેરીસનને ખાતર હું પેલા લુચ્છા કરનલ બેલને તેને ઘર મલવા ગઇ હતી તે વાતને નજદીક દસ મહીના ગુજરી ગયા હતા. અલખત, એ માહરી મીલાકાતનું પરીણામ ગરીબ મેલાસાના લાભમાં કશું આવ્યું હતું નહીં. તે ઍક્ટરી એ વખતે મરતેતોલ બીમાર હતી, અને મને તે લાચાર બેચારની ઘણી દયા આવી. ડાક્ટરોએ તેને રેટજ સદંતર છોડી દેવાનીજ સલાહ આપી હતી, અને તેને ચેન્નની ઘણી જરૂર હોવાથી મેં પોતે તેને મદદ કરીને દરીઆની બાજુએ દયા ખાવા માહરે ખરચે મોકળા આપી હતી. બેશક, એ મદદ કખુલ રાખવાને ઘણી મુશકેલથીજ હું તેને સમજવી શકા હતી. તે વખતે ડાક્ટરોએ તેણીનાં જીવવાની આશાજ મેલાવી હતી, અને તેણીનો હાલ જોઇને હું પોતે પણ મુતલગ નહીં ધારતી હતી કે તે જીવતી પાછી ફરશે; પણ ખુદાની બક્ષેશથી એ

એન્ને અજબજેવો તેને ફાયદો કર્યો, અને તે રાતીભાતી અને અજબજેવી રીતે તંદરોસ્ત બનેલી લાંડન પાછી ફરી, જે જોઇને એક ખરાં પુન્યવંત કારણમાં માહરી ગીરાના સકમા-
ધના પૈસા એમ ગતે પડવા વાસ્તે મેં માહરાં મનથી ધણો મોટો સંતોષ માન્યો.

હવે તેણીએ તો લાંડન આવતાં સાથે રોજપરજ પાછી ફરવા મન કર્યું, પણ ડાન-
સીંગનો જોખમ મુતલગ નહીં કરવા ડક્ટરોએ તેને તાકીદ કરેલી હોવાનું મેં તેને યાદ કરાવ્યું,
અને ત્યારે પોતે પ્રમાણીકપણે બીજો ધંધો શોધોધવાને તેણીએ પોતાનો રૂડો કસ્ટ જાહેર
કર્યો. માહરી ઉદારતા પર ચાલુ બોલે થઇ પડવાને તે દેખીતી રીતે ધણી શરમાતી હતી,
અને તે, માહરે કહેવું ઘટે કે, મને અમતકરીને ગમ્યું.

પણ એવું બીજું કોઇ કામકાજ તેણીને મળી શક્યું નહિ, અને ત્યારે એક દહાડે
તેણીએ મને પોતાની પાસે તેડાવીને પાછી રોજ પરજ આવવાનો પોતાનો નક્કી એરાદો
મને કહી સમજાવ્યો. તેણે હવે માહરી કશી મના માની નહીં. “તમે તે બીચારાં કેવાંક
લક્ષાપતી છોએ,” તેણીએ દીલસોજ કકલાટની ઢપે ફરીઆદથી કહ્યું, “કે માહરાં ને
માહરાં કમનસીબ બચ્ચાંના નીરવાહનો એમ ચાલુ બોજ તમે ઉઠાવ્યાં જાઓ?”

“તું ઘેલી છે,” મેં હસીને કહ્યું; “ખુદાએ માહરી પર મોટામાંમોટી બક્ષેશ કીધી
છે, અને રોજની માહરી માસીક આવક ધણી મોટી હોવાથી મેં પુરતું જમા ટીકું છું, એટલે
તાહરી લાચારીનો ખ્યાલ કઈં તો તાહરો ગુંજરો કરવાનું મને કશીજ રીતે ભારી પડવાનું
નથી.”

“પણ માહરે એ ધરમખાતાં પર એક હરાંમખોર જીંદગીએ જીવવુંજ નથી,”
મેલીસા જાસ્તી બજીદ થઈ. “તમારાંમાં મેં બધા શીરેસ્તાઇ સદગુણોજ જોયાછ, ને મેં
તમારાં દયાળુ દીલનો મને ઘટે ને જોઇએ તે કરતાં બી અત્યાર સુધીમાં ધણો વધારે મોટો
લાભ લીધોછ તેજ શું બસ નથી? તમોને ને મને ક્રિયા જમાનાની ઓળખાંણ? અને એટલી
ટુંક મુદતની પીઠાંણમાં વટીક તમો એક પરાઇજને દયાળુ દીલથી દોરવાઇને માહરા જેવી
એક અભાગણીને વાસ્તે આટલું આટલું કરો—”

“ચુપ કર, મેલીસા!” મેં અરધા ગુરસાથી વચ્ચે પડીને કહ્યું. “માહરે એવું
વાહીઆત તાહરે મોંદેનું સાંભળવુંજ નથી. જા, તાહરી એમજ ખુશી છે અને તું પોતાને
રોજ પર પાછી ફરી શકવા જેટલી તંદરોસ્ત બનેલી ધારતીજ હોય તો જલ્દે એમ કર. તું
પ્રમાણીક ઉધોગથી તાહરો ગુંજરો કરે ને આએ જાતનાં કાઇબી એસીઆલાંપણાંથી નીકળી
જાએ તોમાં, હું કપુલ કઈંક કે, તુંને એમ માહરે નાહીંમત કરવી સમજાર નથી.”

ટુંકમાં, અંતે અમો બીજી ત્રીજી એ બાજતોની વાતચીત ને તકરાર પછી એજ
ઠરાવ પર આવીને થોખ્યાં કે મેલીસાએ એક “બાલે ગર્લ” તરીકે પોતાની નાચવાની
હુન્નરમંદી સાથે રોજપરજ પાછું ફરવું, અને ત્યારે વાત પરથી વાત નિકળતાં તેણીએ
કાકલુદીની દેખીતી આતુરતા વચ્ચે પુછ્યું, “હવે ત્યારે આપણી બલી દોસ્ત જુલી તો
રોજપર પાછી ફરશેજ નહીં કેની? કાંઇ મેં પાંચ છ મહીનાની વાતપર એમ સાંભળ્યું હતું

કે મી. નોરમનનાં ટાઇ ધરડાં ધ્રુધ ધણાં તાલેવંત છે, જેવણુ એ લોકોથી ધણાં વરસોથી અલગ હતાં તેવણુ અચખુચ મેલરખાન થયાં, અને જુલ્યટને તેવણુ દીકરી કરી લીધેલી હોવાથી કેટલુંક સુધી જુલી તેવણુને ઘેર રહેવા ખી જઇ આવી.”

હું જરા ગભરાઇ ગઇ. માહરે શો જવાબ દેવો? હું જુલું બોલવા ચાહતી ન હતી, અને ગરીબ જુલીની ધજજતને વાસ્તે એ વાત નામુકર પણુ જવા માંગતી ન હતી. લૉડ રેવન્સકલીફ સાથનાં તેનાં ઠગારાં લગન પછી નિર્દોષ જુલી તેના તે કેહવાતા ભરથાર સાથે હનીમુન પર ગઇ હતી ત્યારે એ લગન છુપાં રાખવાનાં હોવાથી તેનાં માઆપે પોતેજ એમ વાત ફેલાવી હતી, અને તેજ જુલાણું, દેખીતી રીતે, મેલીસા જ્યાં હતી ત્યાં તેને કાને પણુ પોહોંચ્યું હતું. મેં, તેથી, ગોલ ગોલ ડિઝવનારોજ જવાબ આપ્યો, જે, અલખત, અરધો ખરો ને અરધો ખોટો હતો.

“વાત તો ખરી છે,” મેં કહ્યું, “કે મી. નોરમનનાં એક ધણાં ધરડાં અને માલ-દાર ધ્રુધ નામે મીસીસ ઓલ્ડકાસલ ડોવર ખાતે રહે છે, પણ હું નથી ધારતી કે તેવણુ જુલ્યટને કરી લીએ તે એ લોકને કાંઇ ખી આપી જાય; ને તેમ જો થશે તો મને લાગેછ કે જુલીને વાસ્તે નાચારીએ રોજ પર પાછી ફરવા સિવાય ખીજો રસ્તો રહેવાનો નથી.”

મેલીસાએ, એ સાંભળી, મેં જોયું કે જરા મોંઘ કુમલાવ્યું. જુલ્યટ અમારી કંપનીની બધી “બાલે ગર્લ્સ” માં આગેવાન હતી તે જગ્યા લેવાનો મેલીસાને લોભ ખરપા થયો હતો, જેથી તે વાતમાં તેને મલેલી આ નાઉમેદી તેને ઝાઝી ગમી નહીં હોય એમ મને લાગ્યું.

“અને પછી પેન્નો લૉડ ફ્રીફ રેવન્સકલીફ એ આપણી ફ્રેન્ડ પછવાડેના ટકેલા પછડામાં પડેલો હતો તેવું શું થયું વાઈ?” મેલીસાએ પોતાની પુછપરછ ચાલુ રાખી; “તે તો બધું પડીજ બાગ્યું કેની? હું તો પેલલાંથીજ જાણતીતી. મેં નહીં તુંને કહ્યુંતું, એલન, કે આપણે નાટકવાલીએ પછવાડેના એ ઉમરાવ પોરયાઓના ધકેલાપછાડામાં બેવફાઈ અને દગા સિવાય ખીજું કાંઈજ વજુદ હોતું નથી? માલરોજ કમનસીબ દાખલો જોતી! એ તો સાઈ છે કે જુલી કાઈખી રીતે ફસી પડતી ગયી ગઇ. મને એને ધણું મલવા ગમેછ.”

“હવે તો તું રોજ પર પાછી ફરશે એટલે એ નોરમનવાલાં તુંને રોજ ત્યાં મળ્યા વગર કંઈ રહેવાનાં છે?” મેં સમજાવ્યું,—અને એ મુજબ કેટલીક ખીજી વાતચીતો કરીને હું તેનાથી રૂખસદ લઇ “હાંટર સ્ટ્રીટ”વાલાં અમારાં મકાનપર પાછી ફરી.

અને ત્યાં આવીને જોતાં મેં લેડી લીલા એસેનડાઇનની બપકા ભરેલી જોડીની ગાડી અમારાં બારણાં આગલ ઉમેલી જોઇ, જેથી તે લુચ્છી અંતે માહરો ગર લેવા મને મલવા આવી હતી એમ હું તુરત પામી ગઇ. બારણાંમાંજ મને અમારા બીદમતગારે કહ્યું કે હું જલદી ઘેર પાછી ફરનાર હતી એમ તેણીએ જાણવાથી થોખવાની મરજી બતાવી હતી, અને તેથી તેને ડાઈંગ રૂમમાં બેસાડવામાં આવી હતી.

હું તો જાણતીજ હતી કે તે આવી જવી જોઈએ. છેલ્લા મારકડ જોડમાં એક જીપ-સીના પોશાકમાં હાથમાં સુફેદ ટુલ લઇને હું જઈ આવી હતી તેથી ક્લેર અને એ ધણું ધુજી પડ્યાં હતાં, અને તે ટુલ લઇને આવનાર હુંજ હતી કે બીજી કોઇ તે જાણવાને તરસતાં હતાં, એટલે ત્યાં એ વાતનો નીર્ણય નહીં મળી શકવાથી દોસ્તીના હાવમાવથી એ ઉમરાવબદી અત્રે એક મીલાકાતની આશુ કરતી પછીથી મને મલવા આવવાની એ વાતનો મેં મનથી જાણે ગાંઠ વાલીજ મેલ્યો હતો.

પણ હવે મને તેને રૂબરૂ મલવા ગમ્યું નહીં. હું કમકમી. અત્યાર સુધી અમો કેટલાં હેત અને એખલાસથી મલ્યાં હતાં, અને કેટલી બધી વાર તેણીના જંગલામાં હું તેની પહોંચણી તરીકે રહી પણ આવી હતી તે વાંચનાર યાદ કરશે, ત્યારે શું આ વેળાના તેણીને વાસ્તેના માહરા કમકમાતને માટે તે માહરો કસુર કાઢશે? હું માનતી નથી. હું તે વખતે તો કથુંજ જાણતી ન હતી. તે વખતે એ અજાણનાં મનમાં માહરે માટે ખરાં દીલવું હેત અને માન જરૂર થયું હતું એ વાત વિશે હું કોઇ શંકા ધરાવતી નથી, પણ તે ક્લેર જેવા એક મહા પાપીની મલત્યણુ હોવાની હદ સુધીની વંઢેલ અને—તોઆહ!—એક કોઈ કરપીણુ ખુનમાં શરીક વટીક હતી એમ મને તે વારે સ્પષ્ટ પણુ ન હતું. એક ઝેરી નાગની ચામડી ચલકતી ને ખેંચાણુકારક હોય છે તેમ આ સરપ જેવી ઝેરી નાગને પોતાની મોટી ખુબસુરતી અને ભલમનસાઇથી તે વેળાએ મને તમામ છક કરી મેળા હતી; પણ હવે તે પરડો હઠી ગયેલા હોવાથી માહરી આંખમાં તે ખરાં સ્વરૂપમાં ઉઘાડી પડતી હતી. માહરે, તેથી, તે ગમે એવી શ્રીમંત અને મોટી છતાં તેને હવે હડધુત કરીને હાંકા કાઢવાની હતી, પણ તે માહરા જેવી એક ગરીબથી કેમ બને? મને ફાલ પડ્યા કીધી, અને હું ધણી આનાકાની સાથેજ તે મને મલવા ખોટી થતી હતી તે દ્રોઈગરમમાં તેને શોહોધતી ગઈ.

અલખત, તે તો મને જોતાંજ હંમેશની દોસ્તી ને એખલાસનાં દેખીતા ધણું હેત વચ્ચે ચમકી ઉઠી, અને તેણીએ શેકહેન્ડમાં હાથ લાંબો કીધો; પણ તે ઉપર લોહી હતું એમ મને યાદ થતાં સાથે મેં તે સ્વિકાર્યો નહીં, અને અમો બે વચ્ચે સંનતરટેમલ આવી જાએ તેવી રીતે ઝટ વડાંણુ લઇને હું ધણુજ ઠંડા હાવમાવથી તે ટેવલને બીજે છેડે જઈ ઉભી.

“ઓ અલન, તુંને એ શું થયું?” તેણીએ એવો ઠંડો મામસો જોતાં મોટી અજાણીમાં પુકારયું; “એ આજે માહરી સાથે એમ કાંએ કરે?”

“કપટન સેંટ ક્લેરની જે મલત્યણુ તે મહારું ભડું ઇચ્છનાર કદી હોયજ નહીં,” મેં મોટા ચસ્સાથી કહ્યું.

તે એ સાંભળતાં દીસતી રીતે શીકી પડી, પણ તુરત તેણીએ પોતાનાં મનનું સમાધાન કરી લઈ કાંઇક ગુસ્સાથી પુછ્યું, “તમે શું કહેવા માંગોછ, મીસ પરસી? હું અડવીન સેંટ ક્લેરની મલત્યણુ?”

“હા,” મેં મજબુતીથી કહ્યું. “હાલમાં તમો બે વચ્ચે દુશ્મનાઈ ને મતફેર છે ખરાં, પણ આગલી એકમત ને સમજુત સાંમે હું માહરી આંખ બંધ કરી શકતી નથી. સેંટ ક્લેર એક સુફેદ ગુલાબ જોઇને ધુજેછ, જ્યારે લેડી લીલા જેવી એક તુમાખી ને મોટી

શ્રીમંત બાંનુને એક ઘરડી બીજુક જીપસી તેજ તલેસમની માદ કેલવડાવી પોતાની પાસે મલવા એક ઝટકે બોલાવી લઇ શકેછ !”

“તું એ બધું શું બકી જાએછ તે હું કાંઈજ સમજતી નથી,” તે લુચ્ચી અમળા જે દેખીતી રીતે ઘણીજ બીહીધેલી અને ઉરકેરાયતી હતી તેણે હજી કાંઈ હાથ મેલ્યા; “તું એમ ના કર ! આપણા વચ્ચે જીવન જેવું હોયજ શાને વાસ્તે ? જે હોય તે મને બરેસાથી અને ખુલાસાથી ખરેખર કહે, અને હું પ્રામીસ કરુંછ કે જગતમાં હું તુને ખરેખરી વાત જે હોશે તે બધી કહી દેવશ !”

“હું તે માનતીજ નથી,” મેં તુચ્છકારથી કહ્યું; “તમે જે પોતેજ પોતાનું અંતર વાંચી લેશે તો—”

“અલન, એવા એસારાઓ હું વધારે વાર ચલાવી શકવાની નથી,” તેણીએ જીરસાથી કહ્યું—અને એમ કહેતાં તેનો અવાજ બોખરો વાગ્યો, જ્યારે તે મોહક મુખડો ગુરસાથી એવો કાલો કાળુક મારી ગયો કે હું ખરે મને બીહીધી ! “તાહરે મને જે હાથ તે કેલવુંજ પડશે. કોઈ દુશમને માહરી સાંમે તાહરા કાન બંબેરવાળ—ખીજું કાંઈજ નહી ! હું દોસ્તીની સત્તાથી હુકમ કરુંછ કે મને કહે !”

“એ દોસ્તી તે હુકમનો જમાનોજ વહી ગયોછ, લેડી લીલા,” મેં વધતા તુચ્છકારથી કહ્યું.

“એટલે, ત્યારે તું શું હવે માહરી ઉંઘાડી દુશમન થતા ચાહેછ ?” તેણીએ એક વિકાળ બાધણની અદાથી અરધી ઉછળીને કહ્યું; “થા, પણ તું જલદીજ તેનો નતીજો જોશે. હું તાહરા સંમંધમાં એવી બચકાર વાત જાણુંછ કે—”

“લેવો, ત્યારે એજ પુરાવો શું પુરતો નથી કે તમે કરપીણ કલેરનાં મલત્પણ છો ?” મેં વધારે મોટા જીરસાથી પકડી પાડ્યું. “તમેને ખચ્ચીતકરીને તે કમીનાએ માહરા કમનસીબ આપનો બેદ જાહેર કરેલો છે ! પણ, લેડી લીલા, ઘણુંજ તપાસજો. તમે માહરા એ ગરીબ આપની નામોશી એક વાર તમારી મારફતે જાહેર થતા દેઓ, અને પછી જોજો કે તમારી પોતાની કેવી ખરાબી થાયછ ! લુચ્ચા કલેર જેગો તમારો પોતાનો લખેલો પેલો એક છેલ્લાંમાંછેલ્લી કાકલુદીનો દસ્તાવેજ માહરા સ્વાધીનમાં છે—”

“તે દસ્તાવેજ તાહરા સ્વાધીનમાં ?”—અને લેડી લીલા પોતાનું સમનોલપણ બોલી દઇ મસ મોટા ગભરાત વચ્ચે મે કદમ પાછલ હતી ! તે એટલી બીહીધી ને ગભરાઇ કે પોતાને પડી જતી બચાવા તેણીને ફરજયાત એક ખુરસીનો ટેકો વટીક પકડી લેવો પડ્યો. તે મોહોત જેવી શીકકી પડી, અને મેં મનથી ખુલાસા શુકર કાઢા કે આએ ખીજી ઉભી થયલી એક જાલીમ શત્રુને એ સુજળ માહાત કરવાનું તે મોતેખર હથીઆર ખુલાનું બધેલું માહરે હાથ આવી ગયલું હતું ! મને કહેરે પાપી નીજાથી પોતાને ઘેર છેલ્લી પકડી મંગાવી હતી ત્યારે હું એ દસ્તાવેજ તેને ત્યાંની ટાઇપેટ ટેબલનાં એક ખાનાંમાંથી લઇ આવી હતી તે વાંચનારાં સાહેબો જીવી ગયાં નહીં હશે.

પ્રકરણ ૫૯ મું.

“ક્યાં છે તે કાગલ, ઍલન?” તેણીએ જોખરે સાહસે પછીથી એક બે કદમ આગળ વધતાં પુછ્યું; “તે તાહરા હાથમાં કેમ આવ્યું?”

“પાપીઓ પોતાનાં પાપેજ મરે છે,” મેં જવાબ કર્યો—અને કહેરને ત્યાંની ટોચવેટ ટેબલનાં ખાનાંમાંથી કેરી રીતે મેં તે દસ્તાવેજ સ્વાધીન લીધો હતો તે કશી એ આનાકાંની વગર સાચેસાચું ખાહીંમત તેણીને વીગતવારે મેં કહી દીધું. વળી મેં વધાર્યું કે આગલી રાત્રે “લેડી મેકમેક”નાં માહરા પાટથી ઉસ્કેરાઈને તે બર નાટકશાળામાં બેહોસ થઇ પડી હતી તે પણ તેણીનાં પાપનેજ એક નવીન મુસ્તકીમ પુરાવો હતો !

હવે લેડી લીલા તદ્દનેદાલ ગમરાઇ ગઇ. તેના ચેહરાપર ખ્યાન નહીં થઇ શકે એવા ગમરાત, શીકર અને ચીંતાએ ધર ધાવ્યું, અને તે માહરા પગપર ફસડાઇ પડે એવી ખી કાંઇક હીલચાલ કરવા માંગતી હોય એમ પણ મહને એકાદ પલ લાગ્યું; પણ તે પાછી સાવધ થઇ.

“મહને માહરી બધી તોરછોડ માફ કર, ઍલન,” મોટી કાકલુદી સાથે તેણીએ એ પછી આગલ ધસી આવતાં કહ્યું, “મને તે કાગલ આપ, અને મને અત્રેથી જવા દે; અને તું જે માહરી દોસ્તી રાખવા નહીં ચાહતી હશે તો હું તુંને કસમપુર્વક ખાત્રી આપું છું કે હું તાહરી સાથે દુશમનાઇ ખી કરવાની નથીજ.”

“તમે દુશમનાઇ નથી કરવાનાં તેની ગેરંટી તરીકેજ, માહરાં લેડી, માહરે તે કાગલ હવે તો રાખવો જોઇશે,” મેં મક્કમપણે જવાબમાં કહ્યું. “એડીન સેંટ ક્લેર એક ખુરામાં ખુરો માણુસ છે. તેણે મને અનેક મરતબા અનેક તરાંહ હદ પાર સતાવેલી છે, અને તેવીજ સતાવણીની તમો પણ ફક્ત એક મિનીટ આગમય મને ધમકી આપી ચુક્યાં છો ! એટલા-વાસ્તે એ કાગલ એક હથીઆર તરીકે હવે તો માહરા હાથમાંજ રેહવું જોઇશે.”

“હે—એમ કે ? એટલું બધું કે ?” તે ઉમરજાદી નહીં પણ સેહતાનજાદીએ, મેં તરતજ જોયું કે, પોતાનું રંગ રૂપ જલદી ફેરવી નાખતાં ધણુંજ ઢગ્વાસ અને જુસ્સાથી કહ્યું, અને તેણીના તે ચેહરામાંનો મજકુર સેહતાન્યત ફેરફાર જોતાં હું ખચ્ચીતકરીને થયરી ગઇ : અને ત્યાર પછી જે થયું તે ફક્ત એક ક્ષણનુંજ કામ હતું. લેડી લીલાએ પોતાના સ્કાર્ફની નીચેથી પોતાના પોશાકમાં છાતી આગલ હાથ ખોર્યો, અને ત્યાંથી બનાવતી એક સફેદ ગોલાબનું ફુલ ખેંચી કાઢ્યું, જ્યારે એ બધી પલીદી હીલચાલ હું જોઉં અથવા સમજી શકું તે આગમય તો તેણીએ એક વાધણની અદ્દથી ઉછળીને મને કમ્મરમાંથી પકડી, અને હું સાંભી થાઉં કે ખુમ પાડીને મદદ બોલાવી શકું તે આગમય તો તેણીએ તે ફુલ માંહેલું કોઇ કા-તીલ ઝેર મને સુંધાડી દીધું ! મને તમ્મર આવ્યા, તે રૂમ ચકકર ચકકર એકાદ પગ ફરતો દેખાયો, અને ખીજીજ પગે તો હું હોસદરામોશ બેખુડીના એક સરખસર ખાખમાં ગરક ગઇ. એ શું થયું ?

જ્યારે હું ધીમે ધીમે હોસમાં આવી ત્યારે પહેલી નજર માહરી ધડીઆળ પર મઇ, અને દ્રોઈંગ રૂમમાં દાખલ થતાંજ મેં ધડીઆળ જોયલું હતું તેથી હું અનુમાનથી નક્કી કરી

શકી કે કમમાંકમ હું પા કલાક બેહોસ પડી રહી હતી. પેહલાં તો હું ક્યાં હતી અને એ બધું શું થઈ ગયું હતું તે મને કંઈ સમજ બી પણ પડ્યું નહીં. માહરા અવયવો બધા તમામ અકડી ગયા હતા, અને માહર માથું ઘણું ભારી થયલું હતું. હજી જાણે માહર ગલું બી ગુંગલાતું હતું. એમ છતાં હું તે દુખતા અવયવો સાથે જેમ તેમ ઉઠીને બેઠી, અને બાજુમાંની એક શેલ્ડ પર સારાં નસીબે એક કોલોનની ખાટલી હતી તે લાંબો હાથ કરીને લઈને ઘણું સરખું મેં માહરા રમાલ પર નાખ્યું, તથા ઉપરાસાપરી સુંઘ્યું. મેં માહર માથું બી વળી એ હુશીયારી લાવનાર લોકમાનીતાં તત્વથી તર ક્યું, અને તેથી ખરેખર મને ઘણું મળહતું લાગવા માંડ્યું. અંતે હું ઉઠીને ઉભી થઈ અને પશ્ચીમ ભણીની બારી મેં ખુલ્લી નાંખી, બ્યાંથી આવતી એક ઠંડી લેકેકાએ મને નવેસરથી જીવણ અને રાહત અપસ્યાં, અને ફક્ત માથાંના દુખારા સિવાય બધી રીતે હું પાછી પુરતી સજીવન ને હુસ્માર થઈ.

હું હવે ધીરજથી એકલી એકલી વિચાર કરવા બેઠી. મને લાગ્યું કે બનવાબનેગ હતું કે ધરમાં એ વખત કોઈ ન હોવાથી પુરતું નવતર હતું તેનો લાભ લઈ, મને એમ બેહોશ કરી, તે નોકરને કાંઈ ભલતું કામ ખતલાવી માહરા ઝંડમમાં ગઈ હોય, અને ત્યાં માહરાં કપટખાનાં ખેંચી કાઢી હુંડીને પેલો દસ્તાવેજ કદાચ તેણીએ પોતાને રચાવીન લીધો હોય ? હું એ ઉપરથી ઉતાવળે માહરા ઝંડમમાં ગઈ, પણ ત્યાંનું સઘળું ખીલકુલ સમાધાન ને સલામત હતું; માહરી ડસ્કનાં ખાનાંમાં તે દસ્તાવેજ પડીક મોગુદ હતો. હવે, તેથી, હું અજબ થઈ અને જાસ્તી ગભરાઈ. અંતે મને એક અતી બચલીત વેહમ ખરપા થયો, અને વધતો વિચાર કરતાં તે વેહમે વધારે મજબુતી પકડી. મને લાગ્યું કે ખચ્ચીતકરીને એમજ હોવું જોઈએ અને એમજ હતું. તે જીવતી દાકણે, બેશક, માહરાં ખુનનીજ કોશેશ કરી હતી, પણ તે જખુન અને પાપી કોશેશ ઘણી ઉતાવળે કરેલી હોવાથી અધુરી ગઈ અને નિષ્ફળ થઈ હતી ! હવે ત્યારે એ ગુલાબનાં ફુલનો ભેદ મને ખુલ્લો સમજાયો. હવે આપના પેરે જોઈ શકાતું હતું કે કલેર અને લેડી લીલા અને કોઈનાં જખુન ખુનનાંજ જવાબદાર હતાં, જોકે તે ખુન કોણનું હતું તે વિષે હજી હું ઘણી શંકાશીલ રહી. તે ગુલાબનાં ફુલનાં આંધાં હેડલ કોઈ બલીમ જખુન ઝેર છુપાવેલું હોવું જોઈએ, કે જે સુંઘાડતાં સાથે મોહત નીપજની શકાય, અને પેલી જીપસી છોકરી ઝારાએ એજ મકસદના રાખ્દો, કલેરને ખીલીધરાવીને માહરાથી દૂર રાખવા, વાંચનારાંઓ યાદ કરશે કે, માહરા જોગી ચીદીમાં મને લખી વાલ્યા હતા.

માહરી છાતી ધુજી આવી ! એક પછી એક બધા બનાવો માહરા ગયા અનુભવના અને હવે યાદ આવતા ગયા. એ શુનેહગાર ઓરતને ત્યાં દોસ્તીના એખલાસથી હું “કલેરમંટ વીલા”માં મેહમાન રહેલી હતી ત્યારે તેણીના ઓરડામાંના “મેન્ટલ પીસ” પર મેં એક વખત એક નાધલી સીરોઈ જોઈ હતી, કે જે તે પોતે જ્યારે બેહોસ થઈ હતી ત્યારે કાંઈક સુંઘાડવાતું સમજીને હું તેને સુંઘાડવા ગઈ, અને તેજ પક્ષે અચખુચ પાછી સુંઘીમાં આવતાં તે નાધલી સીરોઈ મોઢા ગભરાત વચ્ચે અજાત મારીને તેણે માહરા હાથમાંથી ફેંકી દીધી હતી, જ્યારે તે સીસો બધી ચુરેચુરો થતાં તે માંહસો પ્રવાહી બધો બાહર ધોળાઈ ગયો હતો. વાંચનારને યાદ છે ? પછીથી અમે તરતજ દૂરના જગા નીકળ્યાં, અને તેણીનો માનાતો રપેનીઅલ ગાડીમાં નહીં હોવાથી હું તેને ઉપર લોલાનાજ ઓરડામાં બોલાવતી ને શોહોધતી

ગમ. જ્યારે તે પ્રાણી તો ખીચાઈ જ્યાં તે પ્રવાહી પડ્યો હતો ત્યાંજ મરી રહેલું હતું! કદાચ તેણે એકાદ કટરો તે ઝરનો ચાટ્યો હોય, અને ઝેર ઘણું કાટીલ હોવાથી તાજરતોજ મોહોત નીપજ્યું હોય, જોકે તે વખતે તો, અવખત, એ માહેલું કશુંજ હું સમજી શકી ન હતી!

વળી પેલી ધરડી છપસી અને ઝારા પોતે પણ કલેર અને લીલાંના પાપમાં યાતો શામીલ હતાં, અથવા તો તે પાપની વાતથી પુરતાં માહીતગાર હતાં. તેઓને ખબર હોવીજ જોઈએ કે આ ખુનીઓ સફેદ ગુલામમાં એક ચોક્કસ જાતની જખ્ખુન મેલવણીઓતું ઝેર સાથે લઈ ફરતાં હતાં, પણ ત્યારે તાગુમી એ હતી કે હું કેમ બચી ગઈ? મોહોતની જોદ તક પોંહચી ગયલી હું કેમ પાછી ફરી? બનવાજોગ હતું કે આ વખતે ગુલામમાં ઝેર મોહોત નીપજવી શકે એટલાં પુરાં પ્રમાણમાં ન હોય, અથવા તો દ્રાઈગરમમાં ઉંધાડાં ખારણું-માંથી કોઈ નહીં ધારેલું આવી જાએ એ શીકરથી તેને જોઈએ એટલું તે માહરાં નાંખનાં શીકરાં આગળ ધરવાનો વખત મલ્યો નહીં હોય, અથવા તો હું પુરતી જવાંન, તંદરોસ્ત અને મજખુત ખાંધાની હોવાથી તે પાપીણીએ ધાયું હોય એટલી બધી તે ઝેર માહરીપર અસર કરી શક્યું ન હોય? કદાચ એ બધાં સામટાં કારણો પણ એકંદરે માહરા બચાવની દાવ થઈ પડ્યાં હોય? કોઈખી રીતે પાક પરવરદેગાર માહરો બચાવનાર થયો હતો, અને મેં તરતજ તેથી ત્યાં ને ત્યાં ગુંઠણ પર પડીને તે પાક નવાજશ માટે માહરાં સાચ્યાં દીલનાં હેસાંનની એક ટુંક બંદગી તે દાવરોદદગરની પાક દરગાહમાં નોધાવી.

એમાં તો કાંઈ સંદેહ નહીં હતો કે તે ખુની પોતાનું કામ સરંજામ થયલું સમજીનેજ અમારું મકાન છોડી ગયલી હોવી જોઈએ. મેં તેલકીકથી જાણ્યું કે તેને જતાં કોઈએ જોઈ ન હતી. ઓ, તે કેટલી હદ સુધીની નેહસ્ત, પાપમાં પ્રવિણ અને સંગદીલ હોવી જોઈએ કે કાંઈ બન્યુંજ નહીં હોય તેમ આસાંનીથી તે ઘર છોડી પોતાની ગાડીમાં બેસીને ચાલી જઈ શકી હતી? જો હું મરણ પામી હતો તો તેનાપર કોણને વેહેમ જતે? બધાં જાણતાં હતાં કે અમારા વચ્ચે તો હેત પ્રીતનાં મોટાં સહીઆરાં હતાં. નોરમનવાલાં પોતે તો થોડાંક મોટા દરજ્જાનાં માહરાં દોરતોમાં એને સૌથી આગેવાનજ જાણતાં હતાં! એને ત્યાં જેમ હું અવારનવાર રેકવા જતી હતી તેમ અત્યાર સુધી હું કોઈને ત્યાં જતી હતી નહીં, અને તેણીને માટેનાં છેલ્લાં છેલ્લાં બદલાયલાં માહરાં મત વિષે મેં કોઈને કશીજ રીતે વાકેફ કર્યાં ન હતાં. તેનોજ તો તે દુષ્ટાએ દેખીતો લાભ લીધો. તેને ખાત્રીજ હતી કે તેની મીઠાકાતનાં કારણથી તેની ઉપર કોઈ જરા ખી વેહેમ લઈ જનાર નહીં હતું, અને માથે લોહી ચઢી જવાનું અથવા કોઈ એવાં બલતાં કારણનું માહરી લાશપર ભરાયલી જુરી મત આપીને ઉકેને, અને સઘળું પુરતી શાંતી સાથે સમાપ્ત થઈ જતે! તે પોતે કદાપી માહરાં મોહોતપર કહ્વાંત કરતી સાંમી પોતાની ખુશીનું જુરીમાં જુગાની આપવા ખી આવતે! તે તો એમજ કેહતે કે અમે હમેશ મુજબ મલી બેટી હસી બોલીને થોડીક મિનીટ આગમચનાં છુટાં પડ્યાં હતાં, અને લોક તેનું કાંઈ નહીં માનતે? ઓ, તે કોઈ ઓરત નહીં પણ ઓરતના અવતારમાં ખરેખર એક પલીદી હતી. ઓરત તો રાંક, નમ્ર, પવિત્ર અને બલીજ થાય છે. ઓરત તો મોહખત ને માયાનુંજ મંદીર કેહવાય છે, કે જ્યારે આ દોનખી દુષ્ટાને અમે નાજુક પંથગીઓના વિભાગમાં મેલી શકાયજ કેમ?

એ એક અજબજેવો સંજોગ થયો કે માહરી બેભાની દરમ્યાન કોઇ તે રૂમમાં આવ્યું ન હતું. મી. અને મીસીસ નોરમન તો રીહાબરસલમાં ગયલાં હતાં, અને જુઝી પોતાનાં દુખમાં મરી રહેલી પોતાનાં ઔરડાનાં એકાંતમાં સમડતી હતી. અલગત, નોકરોએ તેને આવતી જોઇ હતી અને દ્રોઈંગ રૂમમાં બેસાડી હતી, પણ હું આવી લાગી એટલે મને તે વાતની ખબર આપવાથી પોતાની ફરજ પુરી થયલી માની તેઓ બધાં વગેસગે થઇ ગયાં હતાં—દ્રોઈંગરૂમમાં અમને ડીસટર્બ કરતાં આવવાનો તો ધારો હોયજ નહીં—ને તેઓએ તે જાલીમને પાછી સટકી જતાં જોયલીજ નહીં એટલે કોઇ દ્રોઈંગરૂમમાં આવ્યું નહીં: અને એ રીતે બ્યારે કોઇ જાણતું નહીં હતું ત્યારે—ખ્યાલ કરવાને બી કંટકું ગળામનાક છે કે—ધોળે દીસે એક મોટે ઘેરની ઉમરાવજીદી માહરા જેવી એક ગરીબ નિર્દોષિનું ખુંન કરીને સાહુકારીથી બેઘડક ચાલતી થઇ શકી હતી!!

અરે, સંસારમાં એમ કેટલા બધા બનાવો બનતા હોવા જોઇએ કે જેનો ભેદ તે માહનામી સાહેબ સિવાય આજે ધરતી પર કોઇ બીજું કદી જાણવા પામતું નથી! કેટલા બધા બનાવો આપણી પોતાની જાણમાં વેહમના વમલમાં વીંટલાયલાં એમ ને એમ ભુલાઇ જવા પામે છે! તેવા બનાવો બનતાં ગડબડ થણી થાય છે, પુલીસ ધરપકડની ઘણી અફઝાતફડી કરે છે, અને તોબી આયંદા ને બયંકાર ભેદે કોઇ ઉકેલી શકતું નથી. બાહે-રથી ઘોતાં ઘાતાં મોટે ઘેરનાંઓ બી માતેનમાં કેવાં મેલાં બદમાસો પુરવાર થાય છે અને કેવાં કરપીણુ દેવાં ધરાવી કેવાં કાલાં કરમો કરી જાંણુ છે તેનો કોણને ખ્યાલ થઇ શકે?

હું વિચાર કરતી માહરા ઔરડાનાં એકાંતમાં થથરેલી જેવી હજી બેસી રહી. હવે માહરે કરવું શું અને કેમ કેમ લેવું? શું માહરે નોરમનવાલાંઓને સવળી લજાકત કહી દઇને તે ખુંનીને પકડાવવા માટે સીધી મેઈસ્ટર પાસે જઈને ધોરટ માટે અરજી નોંધાવવી? નહીં, તે કેમ બને? તેમ કરે તો માહરે કલેરના માહરી ઉપરના બધા અપવિત્ર હુમલાઓ જાહેર કરવાજ પડે, કે જેમાંથી હર વખતે જોકે હું બીલકુલ નીષ્કલંક ખચી આવી હતી તોપણ નીંદક જમાનો જે દોજખથી બી કાતીજ થાય છે તેઓ મને કેમ મુશી દે! હું આખર કરેને એક અબળા હતી, અને મને માહરી પાક છજજત માહરા જાનથી બી અધીક પ્યારી હતી. વળી હું લીલા અને કલેરને સપડાવી દઉં તો પછી તેઓ માહરા આપને કેમ મુકે? તેઓ ફ્રાન્સની પનાહ આપતી ભુમીમાં સલામત હતા ખરા, પણ તે વાત જાહેર થતાં સાથે સ્ટેજ પર મેં જે અત્યાર સુધીમાં ઘણી મોટી કાર્તી અને નામના સંબાદત કરી હતી તેનો અમલો તો એક લહેજમાં એક પુકારયાં પેરે સરીયામ તુડીજ પડે અને જમીનદોસ્તજ થઇ જાય કેતી? વળી ઘણું બનવા જોગ હતું કે કલેર અને લીલા સોસાયટીમાં જે ઉંચ દરજ્જે ભોગવતાં હતાં તે જોતાં ઘોટાં અને લોક એવા એક ધોળે દીસના ખુંની હુમલાની વાત કદાપી માને બી નહીંજ—નહીં કે તેઓ મને સરયામ જુડો આરોપ રજુ કરતી ધારે, પણ માહરાં બેજાંની અચખચ થયલી કોઇ નવલાઈ અથવા તો તે ખ્યાલોનું ખોટાઈ ધારીને માહરો કેમ કાહડી નાંખે તો માહરી રી ફેજ થાય? અતે, તેથી, તુરતવેળા તો મેં એ બયંકાર બીના પર ઢાંકપીછોડો કરવાનુંજ માહરાં મનથી ચુકવ્યું. તેજ મને લાગ્યું કે સૌથી બેહેતર થનાર હતું.

એમ તો અત્યાર સુધીમાં, વાંચનાર જાણેછ તેમ, ધણા એ ખરી વીપતીના બનાવો માહરા પર ગુજર્યા હતા કે જે હું અને માહરા પેદાના કરનાર સિવાય બીજા કોઈ જાણતું નથી— કોઈને મેં એક કે બીજાં કારણથી તે જાણવા દીધુંજ નથી; અને તેજ રીતે ફરજિયાત ખામોશીનાં તે લીસ્ટમાં આ ખુરા બનાવને પણ મહારે મુંગે મોંઢે રેજીસ્ટર કરી રાખવો પડ્યો !

અને અંતે એજ ઠરાવ પર આવેલી હોવાથી હું તરત ઉઠી, અને લેડી લીલાની મને મલેલી જે અનેક કીમતી ભેટો માહરી કને હતી તે જોઈ જોઈને બધી એકેએક સંભાલથી જમા કરીને મેં તેતું એક પેકેટ બાંધ્યું, જે પર તે નાચીજ કમીનીનું નામ શરનામું કરીને રીજન્ટ પાક માંહેલા તેના હાલના બંગલામાં એક આદમી સાથે મોકળા આપ્યું. મેં તે સાથે કમગળ કશુંજ લખ્યું નહીં. મેં માહરી સુપકીથીજ સાંમી તેણીને થથરાવીને મારી નાખવા ધારી, કેમકે માહરા હરફતું પારસલ તેને પુગતાં તે કપાત્ર અજાણે જે મબરાત અને ધુન્ડાં હું બચી ગયલી અને જીવતી રહેલી હોવાનું જાણવાથી ખરપા થયલાં હોવાં જોઈએ તે ખ્યાન કરવા કરતાં ખ્યાલ કરવાથીજ વધતાં સમજી શકશે.

પ્રકરણ ૬૦ મું.

મેલીસા હેરીસને વખત ગુમાવ્યો નહીં. તે અમારી કંપનીના માલેક મી. રીચર્ડસને તરતજ મળી, કે જે તેણીને નોકરી પર પાછી ફરવાના એરાલથી એટલી બધી તંદરોસ્ત બનીને પોતાની આગલ આવેલી જોઈ ધણો ખુશ થયો, અને તેણે તેને ધણા મોટા અને મનમાનતા મુસારાથી તરત અંતગેજ કરીજ લીધી. તેનાં અને જીલ્લાનાં લગભગ એકેકે સાથે રોજ છોડી જવાથી તેને ત્યાંનાં “બાલે ડાનસર્સ”માં ઘણી મોટી ઘટ પડી ગઈ હતી, જેથી મેલીસા જેવી એક નામાંકીત અને મોટે ધરના જવાંન્યાઓ વચ્ચે ધણી લોકપ્રીય થઈ પડેલી ડાનસરને તરતજ નોકરીમાં રાખી દેવા તે ખરાં દીલથી ખુશ થયો. પરીણામમાં, ત્રણ દિવસના ગાંઠા પછી જ્યારે “લેડી મેકમેથ” તરીકે એક ખાંચોખાંચ “હાઉસ” સાંમે હું પાછી રજુ થઈ ત્યારે તેજ રાત્રે ખેલ પછી જે “બાલે” રજુ થયો તેમાં મેલીસા હેરીસને ધણો આગેવાન ભાગ ભજવ્યો. તેણીનું નાચવાનું લગભગ જીલી જેટલુંજ હુન્નરમંદ હતું, અને જીલી હતી ત્યારે તે જે બીજે નંબરે હતી તે આજે હવે પેહલાં નંબરની થઈ પડી. લોકો—ખાસ કરીને જવાંન્યાઓ—તેનાં ડાન્સીંગપર દેખીતા શીદા હતા, કેમકે લાંબા વખતના ગાલા પછી જેવો તેણે પેહલવેહલો રોજ પર પગ મુક્યો કે ધણા જીરસાદર તાલીના ગગડાટથી તેણીને વધારી લેવામાં આવી, અને પછી પણ તેનાં હુન્નરમંદ ડાન્સીંગનાં “આંકર” જોશબર પાછા ને પાછા ચાલુજ રહ્યા. તે રોજ પર ધણી શોભતી હતી, અને તેના નાચવાના ફ્રેન્સી ડ્રેસમાં તે ધણી ખેંચાણકારક નજરે આવતી હતી. ટુંકમાં, તેની એ રાતની તે મોટી ફતેહથી હું માહરાં મન સાથે ધણીજ રાજી થઈ, કેમકે ડાક્ટરોનાં મત મુજબ બચીજ નહીં શકે એવી તે મરતેનોલ બીમાર હતી તેને માહરી મીસડાન પણ સવેળાની પૈસાની થોડીક મદદથી આ મુજબ મોટો લાભ મળ્યો હતો.

જુલ્યટ ખી તે રાત્રે હીએટરમાં આવી હતી, અને એક રેન્જબોક્સમાં બેઠેલી હતી, અને જોકે માહરો ધારો તો માહરો પાટું ખતમ થતાંજ હંમેશાં સ બદલીને તરત ધરે ચાલી જવાનો હતો, તોપણ આજની રાત્રે મેલીસાનું ડાનસીંગ જોવા હું ખાસ થોભી ગઈ હતી. મેલીસા, એથી, તે પછી જુલ્યટને રેન્જ પર મળી તે વખતે હું હાજર હતી. તે બંને પુરાણી સહીઓ અરસપરસ ધણું હેતથી મળી, અને તેટલાંમાં મી. અને મીસીસ નોરમન તે તરફ આવી લાગવાથી તેઓએ પોતાની હંમેશની ઉદારતા ને બલમનસાધ મુજબ ધણી બોંહોસ કરીને તેણીને પોતાને ત્યાં પોતાની સાથે તે રાત્રે જમવા આવવાનું ઇજન કર્યું, જેથી અમો પાંચનો ખીચડો મી. નોરમનની જુની ફ્રેશનની પ્રોહામમાં જેમ તેમ ગોઠવાઈને ધરે પોંહાંચ્યો.

એ વખતે નજદીક સાડા અગીઆર થવા આવેલા હતા, અને અમારી ગાડી ધર આગલ પોંહચી કે તરતજ એક ખીદમતગારે દોડી આવીને મી. નોરમનને ખબર આપી કે એક કોષ્ટ જરૂર આતું તેઓને મળવા આવેલી ટ્રાઈગર્મમાં ખોટી થતી હતી. એમ ધણી વખત થતું હતું. લંડનમાં રાત ખી દીસ છે, અને અમો હીએટરમાંથી ધરે આવીએ ત્યારે મોડી રાત્રે પણ કોષ્ટ ને કોષ્ટ પહેરોણાંઓ અમારે ત્યાં જમવા ઉતરી પડવાનું ધણું સાધારણ હતું.

“કોણ છે જે?” મી. નોરમને એ સાંભળી રહેજ પુછ્યું.

“કાંઈ ખબર નથી પડતી, સાહેબ,” ખીદમતગારે જવાબમાં કહ્યું; “તેવણે નામ આપવા સાફ ના પાડ્યું. રાત્રે આંકેક વાગેનાં આવેલાં છે, અને અમે કહ્યું કે શેડ બાંધને હીએટરમાંથી પાછાં ફરતાં તો રાતના બાર વાગશે, ત્યારે કેદજે કાંઈ નહીં—હું થોળશ. તે પછી જરૂરને તે ડોસાં ટ્રાઈગર્મમાં ખુરસીપર બેઠાં, અને ખુરસીપર ચીટકા ગયાં હોય તેમ છેલ્લા સાડા ત્રણ કલાક થયાં તે ખુરસીપરથી નથી હીલ્યાં કે નથી ચીલ્યાં!”

અમો બધાં હસ્યાં.

“વાલ, એવાં તે એ ડોસાં કોણ હશે?” મી. નોરમન હસ્યા.

“પણ તમે ગાડીમાંથી ઉતરો તો ખરા?” મીસીસ નોરમન વચ્ચે પુરાયાં. “બધાં ગાડીમાં ખીચડો થઈને બેઠાંજ તે જીવ બધો ગભરાઈ આવ્યોની!”

“માહરે ક્લીયેં તમેને કેટલી બધી અગવડ ને તરફી થાય છે!” મેલીસા જે સાંભી સીટ પર નાંકેજ બેઠેલી હતી તેણે એ સાંભળી ટુલ જેવાં નરમ કદમે તરત ગાડીમાંથી બાહર કુદી પડતાં ખરાં દીલથી ઓશકાઈને કહ્યું.

“જરા ખી નહીં, માહરી દીકરી,” બલાં મીસીસ નોરમને એક માતાનાં હેતથી કહ્યું; “હું તાહરે વારને બોલીજ નથી. હું તો રહેજ હસવામાં બોલી. તું આવી તેથી અમોને બધાંને ખચ્ચીતકરીને ધણુંજ ગમ્યું.”

એ પછી અમો બધાં ગાડીમાંથી ઉતર્યાં, અને ધરમાં ગયાં. હું, મેલીસા, ને જુલ્હી તો પેલાં ડોસાંને મી. અને મીસીસ નોરમન મક્કે તેટલાં બીજા ઓરડામાં જવાનું કરતાં હતાં,

પણ તેઓએ અમને ના કહ્યું. તે ઉપરથી અમારી ટોપી અને સ્કાર્ફ ઍક્સપ્રેસ્ટ રૂમમાં જ એક સોફા પર નાખી અમે બી તેઓની પુઠે ડ્રોઈંગ રૂમમાં ગયાં. અમે બી તે અજાણ્ય જેવાં ડોસાં કાણુ હતાં તે જોવાનું ચાહતાં હતાં, અને થોડીક રમુજ થવાની વધી હતી.

અમે બધાં એકઠાં જ ડ્રોઈંગ રૂમમાં દાખલ થયાં. તે ડોસાં ચીમરાઈ અને જુલાઈ પડેલી ચામડીનાં ખરેખરાં કોષ્ઠ ધરડાં જ પ હતાં. તેઓ એક મોટી ખુરસીમાં ગોઠવાઈને બેઠાં હતાં, અને માથાં પરથી ટોપી વટીક ઉતારી ન હતી, કે જે નાતવાન માથું અરધી ઉંઘ વચ્ચે તેઓની ધરડી છાતી પર હાલમાં જુમી પડ્યું હતું. તે એકરો વળી ખીજવાત રજુ કરતો હતો, અને ડોસાંની દાળ ખલી ગયલી જ લાગતી હતી. દેખાવમાં તાતરવીખાં અને ચીરડાઉ લાગતાં હતાં. પટલાં, ચમકરી જેવાં અને ઉંચાં હતાં. સાથે એક ન્હાની ઍંગ લાગ્યાં હતાં જે બી કોષ્ઠ ચોરી જવાતું હોય તેમ મજબુત બે હાથે પકડીને ખોલામાં લઈને જ બેઠાં હતાં ! ઉંમરમાં કમમાં-કમ પોણોસોની જરતી હતી, ને બાક બધા રૂપેરી થઈ ગયલા હતા. તેઓ અમે ગયાં એટલે જ જાગ્યાં, પણ ન તો ઉઠ્યાં કે ન તો હીલ્યાં. અમારી બધાંની એકેક પછી પગથી માથાં સુધીની તેઓએ પોતાની જીભી જીભી આંખે પેહલ્લાં તો મુંઝે મોંઢે “સરવે” કાઢી, જ્યારે મી. અને મીસીસ નોરમનને ઘણું વસમું લાગ્યું. આ ઘેરીતાંબારીતાં થઈને આવેલાં એ કોષ્ઠ અજાણ્ય જેવાં ચક્રમ ડોસાં હતાં કાણુ ?

“ઉં, ત્યારે મી. અને મીસીસ નોરમન તમે બેઠ કે ?” તેવજુ જરા વારે પોતાનાં બેસી ગયલાં દાયાં ખુલીને પુછ્યું.

“જી હા; કાંઈ હોકમ છે ?” મી. નોરમને આગળ જઈ સબ્યતાથી સવાલ કર્યો.

“ને આએ ત્રણ પોરીઓ કાણુ ?” મી. નોરમનના સવાલનો જવાબ આપવાને બદલે ડોસાંએ તો તરત પાછો બીજો સવાલ કર્યો; “તું તો જુલો જ હોવી જોઈએ,” તેવજુ જુલ્યટ તરફ આંગળી કરી કહ્યું; “તદન આપ જેવી જ છે, પણ આએ બે બીજી વંત્રીઓ કાણુ ?”

મી. નોરમન તે ડોસાંની ઉંમરતું માન રાખીને અમને થયલું તે અપમાન ખમી ગયા, અને હસીને કહ્યું; “આએ બાતું મીસ ટ્રૂડ છે. અમારાં રટેજ પર એ બાઈ એજ નામે ઓલખાય છે.”

“ઓ, પેલાં કોષ્ઠ મીસ ટ્રૂડ કરીને નવી નાટકવાલી પોરી આવેલી કહેવાય છે તે ?” તેવજુ મોટા તુચ્છકારતું નસકોરું પુગાવીને કહ્યું; “ને આએ બીજા ?”

“એ મીસ મેલીસા હેરીસન છે,” મી. નોરમને હવે જરા અધીરાઈથી કહ્યું.

“ઓ, હેરીસન ? પેલી નાયવાવાલી ?” અને તેવજુનો અમારે વારતેનો ધીક્કાર અને તો બેવડો થયલો દેખાયો ! “હું બી ત્યારે શું મળહની સોસાયટી વચ્ચે આવેલી દેખું ?”

“પણ, બાઈ, તમે તમારી સુધીમાં છો ?” મી. નોરમને હવે ગુસ્સાથી કહ્યું. “તમે માહરાં ધરમાં ચાલી ચલાવીને આવીને આખી દુન્યાની ઓળખ માંગો છો, પણ તમારું પોતાનું નામ, ઠામ ને કામ તો કાંઈ કહેતાં જ નહીં ?”

“હું માહરી સુધ્ધીમાં નથી ત્યારેજ તો તાહરે ધર ચાલીયલાવીને આવી કેની?” ડોસાંએ ટણકો કર્યો.

“બીચારી કોઇ ઘેલી તો નહીં હોય?” મીસીસ નોરમને પોતાના વરના કાનપર પડીને કહ્યું, પણ ડોસાંના કાન તો કસારીના હતા ! તેણે તરત વધતા ગુસ્સાથી કહ્યું, “હા, હા, હું ઘેલીજ છું. ઘેલી છું ત્યારેજ તો મરતે દહાડે છેક ડોવરથી અહીં સુધી ધણે વરસે મન નહીજ માનવાથી અચળુચ કહયા કહેવરાવ્યા વગર ધકેલા ખાતી ચાલી આવી કેની?”

“ઓ કોણ—પુછમાય?” મી. નોરમને ગભરાઇને કહ્યું, અને પછી તે છાંડાચાલી પુછમાય પર ઓગારમોગાર થતાં મી. તેમજ મીસીસ તે ડોસાંની આગળ ધસી ગયાં.

પણ સૌથી ઘણી તો પેલી મેલીસા હેરીસન અજગ્ર થયલી દેખાઇ. “કોણ—ડોવરવાલાં મીસીસ ઓલ્ડકાસલ?” તેણીએ અજગ્ર થઇને અમેા એને કહ્યું; “કાંએ, જુલ્લી, તું તો હમણાંજ ડોવર ખાતે તાહરાં એ પુછને ત્યાં રહી આવીતીની? અને તમે બોક કોઈ એવ-જુને ઝોળખી નહી શક્યાં? એ કેમ બને?”

જુલ્લી તો એ સાંભળી પાણીપાણી થયલી તદ્દન ગભરાઇ ગઇ, અને કશોજ જવાબ દરી શકી નહીં, જ્યારે મેંજ વચ્ચે પડીને લગાર ઠપકાથી કહ્યું, “ચપી જા, મેલીસા, આપણે પછી એ વિષે વાત કરશું.”

“લે, ચાલો, ઘણું થયું,” પુછમાયે ઉચ્ચે મને મી. અને મીસીસ નોરમનની નાટકી કોટીઓનો સ્વિકાર કરતાં કહ્યું; અને જુલ્લયટ તરફ દૂરીને વધાર્યું, “કેમરે, પોરી, તું તો આવતીજ નહી ને મજતીજ નહીં કે? તું કેણુ છે ને કેવી છે તે જોવા થકી તો ધકેલા ખાતી હું અહીં સુધી આવી !”

જુલ્લી, એ સાંભળી, મેલીસાનાં કારણથી ગભરાયલી અને ફગલાયલી જેમ તેમ આગળ ગઇ, અને ડોસાંનાં પાસાંમાં દબાઇ.

“તેં મને કોઇ દાહડે જોયલી નહીં અને મેં બી તુંને આજેજ જોઇ, પણ તું, પોરી, મને જોતાં સાથે ગમેછ ખરી. ઘણી ગરીબ લાગેછ.”—અને એમ કહેતાં જુલ્લીને લગાર વધતાં હેતથી બગજગીર થઇ ડોસાં તે ખુરસી પરથી ઉડ્યાં, કે જ્યારે મેં કાંઈક અજગ્ર-એબી ને રમુજ વચ્ચે જોયું કે મને લાગતું હતું તે કરતાં બી તેણુ તો વધારે ઉચાં અને વા આવે તો ઉડી જાય એવાં તાડમોરીઆં હતાં !

“અને તમે નાટકવાલાં મીસ ફ્રાંક કે?” હવે તેણે જરા ઓછા ટણકાથી માહરી આગળ આવીને કહ્યું.

“મારું ખરું નામ તો મીસ પરસી છે,” મેં નરમાસથી સમજાવીને જવાબ કર્યો.

“હું, પરસી? પરસી?”—અને ડોસાં તો કાંઈક ઘણી અજગ્રજેવી રીતે એકાદ પગ ઉશ્કેરાઈ આવેલાં દેખાયાં, એટલે સુધી કે હું પોતે પણ ઘણી ગભરાઈ ગઈ અને અજગ્ર થઇ, પણ બીજી પળે જરાં શાંત થતાં તેણુ અરધું મોટે—અરધું મનસે પટપટયાં, “નહોં, —તે કેમ હોય?”

“મીસ પરસી અમોને અમારી ગુલી જેટલીજ વાહલી છે, ડુધમાએ,” મી. નોરમને હયાં વચ્ચે પડીને કહ્યું, “કેમકે એ જવાંન બાંતુ જેટલી આહોશ ને ખુધીશાળી છે તેટલીજ વળી ચાલચલણમાં ખરેખરી ભલી ને નેક છે.”

“તેમ હોય તો સારું,” ડોસાંએ જરા જાસ્તી નરમ થઇને કહ્યું; “અને આએ ?” તેવણુ મેલીસા તરફ આંગલી ખતાવી.

“એ બી એક અમારી ફ્રેન્ડ છે,” મી. નોરમને કહ્યું; “નાટકવાલાઓનું નામ હકકું છે. ખરું, પણ અમો ખરાં નેકચલણુ સિવાય અમારાં ઘરમાં કોઈને દાખલ કરતાંજ નથી.”

મેલીસા એહરામાં એકદમ લાલ થઈ. તેની ઇજ્જતનો નાશ થયો હતો તે હું એકલીજ જાણુનારી હતી, એટલે મી. નોરમન ભલામ્ અને બોળામ્માં જે બોલી ગયા તેથી બીચારીને ઘણો ગમરાત થયો ને સ્વભાવિક ધણું વસમું લાગ્યું.

“હવે તો અહીંજ રેહશે કેની, ડુધમાય ?” મી. નોરમને માંગી લેતી ટપે કહ્યું, જેને મીસીસ નોરમને દીક્ષોજન ટેકો આપ્યો.

“ના રે બા, એમ મોડી રાત્રે ખાર વાગતે હું બોણું ખાઉં તો માહરે સીધો કચ્ચસ્તા-નનો રસ્તો લેવો પડે !” ડોસાં બોલ્યાં. “તે મને નહીં પાડવે. હું તો બીજે ઠેકાણે ઉતરેલી છું, ને તમોને મલકા આવેલી તે તમોને મલોનેજ જવાના ખ્યાલથી અત્યાર સુધી અત્રે થોબી ગઇ હતી. માહરે વારને હવે એક ગાડી મંગાવો.”

“પણ વારું, હમણું તો જરા જમીને જાઓ ?” મીસીસ નોરમને બોંહોંસ કરી.

ડોસાં, મગર, એકનાં બે નહીં થયાં, અને ધણું પગપાણી કરાવ્યા પછી જેમ તેમ એટલુંજ કપ્પુલ કીધું કે બીજે દાહડે સહવારથી આવશે અને આખો દહાડો અમારી સાથે ગુમરશે. એ પછી મી. નોરમને પોતાનીજ ગાડી પાછી જેતરાવીને તેમને પોંહચતાં કર્યાં. એ ડોસાંના મોટા દલ્લા પર તેઓનો ડોલો ધણુંનો હતો. ડોસાંનું બીજું અતલગ કોઈજ ન હતું, અને કાંઇક મતફેર થવાથી વરસોનાં વરસા સુધી તેવણુ રીસાયલાં ને અત્રગ થયલાં હતાં, પણ પાછળથી ઉડતી અફવા આવી હતી કે ડોસાં હવે પોતાનો અંતકાળ પાસે આવેલો ધારીને તેઓને બધું માફ કરી ગુલીને કરી લેવાનુંજ ધારતાં હતાં. એજ તો તે વર બેઝરને ઓથું મલ્યું હતું, કે જેનો કશા બી પાયા વગર તેઓએ ગુલીનાં હનીમુન વખતે બેઘડક ઉપયોગ કર્યો હતો, અને હાલમાં તેણુજ અત્રે નહીં ધારેલાં આવી લાગવાથી આ બધું કાંટાનું કટેસર થયું હતું. એમ છતાં, તેઓ અહીં સુધી આવ્યાં હતાં ત્યારે તો તેઓની જેમ્મતી આગતાસ્વાગતા કરીને તેવણુને અને એટલાં જીતી લેવાતાજ મી. ને મીસીસ નોરમનને દેખીતો લોભ થયો હતો, ને તેમજ તેઓ કામ લેતાં હતાં.

તેઓના જરા પછી મી. અને મીસીસ નોરમન તો પૈસા સંબંધી મોતેજર આશા-ઓનાં એક ચલકતાં ભવિષ્યથી ખુશીનાં એટલાં લીન થયલાં દેખાયાં કે ગુલ્લુટ, જે અગત-કરીને શીકરમંદ અને ગમખાર થઇ ગઇ હતી તેની, ઉપર તો તેઓનું કાંઇ બ્યાન પણ

ખેંચાયું હતું નહીં! વળી જુલ્યટ જે ધુધનેજ ત્યાં રહેવા ગયલી હોવાનું એ ભોળાંઓએ દોસ્તઆશનાઓ વચ્ચે ભુલભરેલું નાળ્યું ફેંક્યું હતું તે વાત મેલીસાને કાંને પોંદચી હતી, અને તેથી તે ઘણી અજબ થયલી હોતી જોઇએ એવો ખી કોઇ બય તેમને થતો દેખાયો નહીં, જેથી જુલ્યટ અંતે કંટાલીને માથું ધણું દુઃખવાનું બાહણું ખતાવી પોતાના ઝોર-ડામાં જતી રહી.

પ્રકરણ ૬૧ મું.

“કાંઈ ખી ઘણો ગંભીર ઘોંટાલો છે, એલન,” તેણીના જવા પછી મેલીસા જે ઘણી જાણસુ અને ખટપટયા ખવાસની હતી તેણે માલરે કાંને લાગીને કહ્યું; “પણ ચાલો, જે હોય તે.” તે જાસ્તી ચીખી થઇ, “આપને કોઇની ફેમેલી મેટરમાં માથું ખોસવાનું કારણ શું હોય?”

“વાનખીજ છે,” મેં હુંકમાં પતાવ્યું,—અને અમે બંને ચુપ થયાં. તેનાં મનમાં કે હું કાંઈ ખી ખુલાસો કરશ, પણ હું તો કાંઈ બોલીજ નહીં, અને તેણે દબાણ કશું કર્યુંજ નહીં. એ પછી જમવાનું કાલવામાં આવ્યું, અને જમીને અમેને મળી ભેટીને તે તો ચાલતી થઇ, કે જ્યારે તેના એમ જવા પછીજ મી. નોરમને ખરા બચતું બાત થયું!

“બાઈ-વ-બાઈ, એલન દીકરા, મેલીસા કાંઈ અજબ થતી દેખાઇતી? આપરે જુલિને ધુધને ત્યાં મોકલેલી હોવાનું જાહેર કર્યું હતું તે વાત એ જાણેલું વાર?”

“હા; જુલિ તેથીજ ઘણી ખશ્યાણી પડેલી પોતાના ઝોરડામાં ચાલી ગેલછ,” મેં જવાબ કયો. “હવે કાલે તમે પાછાં અંત્રે તેવણને તેડ્યાંજ, પણ મને બીહીક લાગેલ કે તે ઘણું મુશ્કેલ થવાનું છે. કોઇ ને કોઇ તમારાં ફ્રેન્ડ્સ ધારા મુજબ આખા દાહડાનાં દરમ્યાનમાં મલવા તો આવવાનાંજ, અને તેઓ આગળ એ વાતમાં તમે બધાં જુડાં પડશો તો—”

“તદન ખરે!” મી. નોરમને ગભરાઇને કહ્યું; “હવે ત્યારે ઉપાય શું—સિવાય કે કાલે જે ખી મલવા આવે તેઓને “નૉટ ઍટ હોમ” (ઘરમાં નથી) એમ કહેવા બધાં નોકર-નફરોને સખખત તાકીદથી હોકમ આપી રાખવો, અને આગલો દરવાજો હોસાં આવી ગયા પછી બંધજ રાખવો.”

“એમજ કરવું કીક પડશે,” મીસીસ નોરમન એકમત થયાં,—અને મેં ખી તેજ પ્લાનને માલરી બાહલી આપી.

એ પછી હું સુવા આગમચ જુલ્યટના ઝોરડામાં ગઈ, જે મેં બેંચું કે પાછી કાહેલી અને દુઃખી બની ગયલી હતી. તેણે મને બેંચાંને વાર મેલીસાની વાત કાઢીને ઘણી ચીંતા ખતાવી.

“મેં તેને ચુપ કીધેલી છે, કીઅર, અને મને લાગેલ કે તે માયામારે છોકરી નથી,” મેં સધ્યારો આપ્યો.

“પણ કાલે ખી તો એવા ઘોંટાળા થમના?” તેણીએ ખીજાઇને કહ્યું.

“નહીં; મમા પપાએ એમ નકકી કાઢુંછ કે કાલે કોઇ મળવા આવે તેઓને ‘નાટ ઍટ હોમ’ કહેવાનું.”

“અને નોકરોનું શું કરશું? જ્યાં નોકરનફરો બી તો જાણેછ કે ડોવર પુષ્પને ધર હું રહેવા ગઇતી?” તે વધતી ઉશ્કેરાઇ; “અને જો કોઇ તે લોકનાં દેખતાં કાલે કાંઇ ભાંગેરો વાટે તો માહરું શું થશે? વળી એક બે મહીનામાં મને અત્રેથી કેટલે જતી તો રહેવુંજ પડશે, અને ત્યારે બી તો આપણે એજ ઓહું વચ્ચે લાવવાનાં હતાં?”

“તે ઓહું તે વખતે વધારે સારી રીતે ચાલશે,” મેં ધીરજ આપી. “પ્રુષ અત્રે લંડનમાં ઝાઝું રહે એમ કાંઇ લાગતું નથી, અને એકવાર અત્રેથી પટયાં એટલે પછી કાંઇ મુશકેલ થવાનું નથી.”

“ઓ માહરું નસીબ બલે રે!” તેણીએ માથું કુંડી કહયું; “હું આટલી નિર્દોશ અને બેગુનાહ છતાં ખુદાએ મને કેવા સંતાપમાં ઉતારી મુકીછ!”

મેં બંને એટલો સંધારો આપ્યો, અને તેને પુરતી શાંત કરી, આયંદા, હું કાકેલી માહરા પોતાના ઓરડામાં સુવા ગઇ.

બીજી સહવારે ઘરડાં મીસીસ ઓલ્ડકાસલ’તો નારતાની આગમચ, ટકોરાખંધ, કહી ગયાં હતાં તેમ, આવીને હાજર થયાં. તેવણુનું નરકોરું જરા નમેલું હતું—જોકે તુમાખ તો હજી ઘણોજ હતો.

મેં તે “કૌરકટર” વાંચવાની કોશિશ કરી, પણ હું કાંઇ નીચુંય પર આવી શકી નહીં. ઘણાં ગુરસાખાજ તીખ્ખાં છતાં તેટલાંજ ભોળાં ને બલાં જે આદમીઓ આવે છે તે માંહેલીજ આ કોઇ ડોસી હતી કે નહીં તે જાણવાને વાસ્તે માહરો જીવ પુશકલ તલપાપક થયો.

મી. અને મીસીસ નોરમન તેને ઘણી ખુશામદથી મલ્યાં, અને તેને રાજી રાખવાના પછડામાં પડયાં. જીલ્લટ પણ અને એટલું મન મારીને આનંદી દેખાવાની કોશિશ કરતી હતી. દહાડો ઘણો તડકાંવાત્રો અને ખુશનુમા હતો, પણ ડોસાંએ તો કેટલે ફરવા હરવા કે કાંઇ જેવા જવાને વાસ્તે ઘરમાંથી બાહર નીકળવાનું મન મુતલગ દેખાડ્યુંજ નહીં—જોકે ખરી રીતે તો, તેઓનાં કેહવા મુજબ, એક ઘણીજ લાંબી મુદતે તેવણુ લંડન પાછાં ફર્યાં હતાં. દેખીતી રીતે પોતાની ગરૂડ જેવી આંખોએ નોરમનવાલાંઓની ચાલચલગત, દોસ્તઆશનાઓ વિગેરેની તપાસ લેવાજ તેઓ અત્રે આવ્યાં હતાં, અને તેથી તો તેઓનાં ચક્રમ બેજાંમાં એ મતલબનું વાહરું આવ્યું એટલે, આગમચથી અત્રે કાંઇ કહ્યા કેહવડાવ્યા વગર, નીકળીજ પડ્યાં હતાં.

જીલ્લટ તરફ તેઓ વધારે મેહરબાન અને જરા જાસ્તી નમ્ર લાગતાં હતાં. ડોસાં કાંઇ પોતાનું શુંદવાનું બી સાથે લેતાં આવ્યાં હતાં, અને તાહેલાં મારતાં શુક્યા કરતાં હતાં ત્યારે મેં આખાદ અનેક મરતબા પકડયું કે જીલ્લીને ઘણી ચીપીચીપીને તેવણુ તપાસતાં ને જોતાં રહ્યાં હતાં.

એમ બોલે “લંચ”નો વખત થતાં સુધી તો રીક ગળડ્યું, પણ તેટલાં કોઇએ બારણું જોશયી ગળડાવ્યું.

ડોસાં ચમક્યાં. “તમારાં દોસ્તોએ આવવા માંડ્યું!” તેવણે મી. નોરમન તરફ ફરીને પુછ્યું.

“તમારે કાંઇ ફકર નહીં રાખવી, પુછમાય; આપુને અત્રે કોઇ ડીસ્ટર્બ કરશેજ નહીં,” મી. નોરમને ધીરજ આપી; “આજે અમે કોઇને મલવાનાંજ નથી, અને મેં “નોટ ઍટ હોમ”નો આગમચથી નોકરોને હોકમ આપી રાખ્યો છે.”

“ઓ કાંએ ? ખચ્ચીતજ નહીં!” ડોસાં તો દબલ ભખડી ઉઠ્યાં; “એ નવાં માણસને જોઇએ તો એ વાત તો થાય ? તાબરતોખ હુકમ આપો કે જે આવે તેને આવવા દે.”

“પણ એમ તો—એમ તો લોક આવ્યાજ કરશે,” મી. નોરમન ગભરાતથી તોતરા બોલરા થયા, “અને ત્યારે તમારી કંપનીની મોજ તે અમો શું ભોગવીએ ?”

“તું મને કાંએ બનાવેછ ?” ડોસાંએ અનકા કર્યા. “એટલી બધી તુંને માહરી કંપનીમાં મોજ મલેછ એમ ? જો તું મને કોઇને નહીં મલવા દેવાતું હંબગજ કરવા ધારતો હોય તો મને અત્રેથી પાછી જવા દે !”—અને તેવણે તો એ ધમકી આપતાં રૂમાર ઉઠ્યાં.

મી. નોરમનને, તેથી, ફરજયાત તેવણને શાંત કરવાં અને બેસાડવાં પડ્યાં, અને પછી જે આવે તેને આવવા દેવા અને આગલું બારણું પાછું ઉઘાડી નાખવા તેવણે ચંગ વગાડીને ફુટમેનને બોલાવી છવ પર જોરાવરીનો હુકમ આપ્યો.

નાટકશાળાવાલા મી. રીચર્ડસ હમણાં આવી ગયા, સાહેબ, તે ફુટમેન ખુલાસો કર્યો, “મેં કહ્યું કે આપ સાહેબ ઘરમાં નથી, ત્યારે કહ્યું કે કલાક રહીને હું પાછો આવશ.”

“અમારી કંપનીનો માલેક,” મી. નોરમને પુછમાય આગળ ખુલાસો કર્યો; “હવે તેવણને મળીને તમે શું કરવાનાં હતાં ?”

“ઓ, તેવણને તો હું ખચિતજ મળાશ,” ડોસાં બેવડાં બજીદ થયાં. “હું તો જરા જોઉં કે તમારી આવી મોટી કંપની ચલાવનાર એ મી. રીચર્ડસ કોણ છે અને કેવો છે !”

અમો બધાં ધણાં ગભરાયાં. જુદીએ રોજ પરથી તેના કને રખસદ લીધી હતી તે એ તાલેવંત પુછએ તેને કરી લીધેલી હોવાનું નાળ્યું ફેંકીનેજ લીધી હતી; અને ત્યારે તેજ આદમી સાથી પેહલો નડતો પડતો, કોઇ દાદાડે નહીં ને આજે, અત્રે આવી લાગતો હતો એ કાંઇ જેવી તેવી મુશકેલી હતી ?

તે આગ્યો. કલાક ભાગ્યેજ ગયો દશે તેટલાંમાં તે પાછો ફરી નીકળ્યો, અને અમો બધાં બેઠાં હતાં ત્યાં ફુટમેને તેનું નામ યોકારીને તેને દાખલ કર્યો.

તે બધાંને નાટકા દેખે નમતો ને સલામ કરતો હસતો હસતો અંદર આવ્યો. “સારુંજ થયું તમો બધાં પાછાં આવી ગયાં ને મતી ગયાં તે,” તેણે કહ્યું. “હું એક વખત આવી ગયો ત્યારે ઘરમાં કોઇ નહીં હતું, પણ મને જરૂરનું મલવાનું હતું એટલે હું પાછો—” પણ હયાં પુછમાય પર નજર ખેંચાતાં તે અચકી ગયો.

“એ માહરાં પુઠમાય છે, ડોવરવાલાં મીસીસ ઓલ્ડકાસલ,” મી. નોરમને જીવતા જીવ પર છરી ફેરવીને જેઠમતથી ઓલખાંણ કરાવી.

“સેવક નમેછ,” મી. રીચર્ડસ ઉઠીને નાટકી ઢપછપથી નમ્યો. “આપ બાધ સાહેબનું નામ મેં આગળ ધણું સાંભળેલું છે. હા, મને યાદ આવ્યું ! તમેજ તો માહરાં રોજ પરથી અમારી નામાંકીત નાયનારી આંખે મીસ નોરમનને ચોરી ગયાં હતાં ?”—અને તે હસ્યો.

“હું, મી. રીચર્ડસ ?” ડોસાં તો ગભરાઈને અજબ અજબ થઈ ગયાં.

“નહીં, નહીં, મી. રીચર્ડસ,” મી. નોરમન ડોસાં નહીં જોય તેમ છુપી ધસારતો કરતાં અકરવકરમાં પડ્યા; “કામકાજની વાત કાંઈ અહીં કરવાની નથી.”

“પણ એવણુ કહેછ કેની કે કામકાજની વાત કરવા તો એવણુ અહીં સુધી આવ્યાછ ત્યારે માહરે કીધે કાંઈ અટકાવોછ ? બોલો, મી. રીચર્ડસ, જે કહેવું હોય તે બેલાસક બોલો,” ડોસાંએ આમ્રહ કર્યો.

“આપ ધણાં ભલાં છો, બાનું; મકુંજે હું ગઈ રાતના નવા “બાલે” ને વાસ્તે વાત કરવા આવ્યો હતો,” તેણે મી. નોરમન તરફ ફરીને વધાર્યું. “ગઈ કાલે મીસ હૅરીસનનો નાય લોકોને ધણોજ ગમ્યો—જોકે, અલબત્ત, તમારાં બેટીને એ છોકરી કદી પુગવાની નથી. હું, તેથી, એમ કેહવા આવ્યો કે પુઠમાયને જે અડચણુ નહી હોય—અને સાગં નસીએ પુઠમાય બી અત્રે આવી લાગેલાં છે, એટલે એવણુ જે મેહરબાનીની રાહે રજા આપે તો હું મીસ નોરમનને ઘણા મોટા પગારે માહરે ત્યાં પાછાં રોકવા માંગુંછ.”

પણ હયાં ગરીબ જીલ્લી જેના બધા હોસકોસ અત્યાર સુધીમાં પુરતા લેવાઈ લુટાઈ ગયા હતા તે હવે થોડીક હોંમત કરી, પુઠમાયને વચ્ચે બોલવાનો વખત મળે તે આગમ્ય, તરત વચ્ચે પુરાઈ.

“મી. રીચર્ડસ, મને માફ કરો,” તેણીએ ઠરાવથી કહ્યું. “માહરે હવે કોઈ બી કારણે રોજપર પાછું ફરવુંજ નથી.”

“જેયું, મીસીસ ઓલ્ડકાસલ,” તે નાટકવાલાએ અરધા ખીજવાતથી અને અરધી રમુજ કરતો હોય તે ઢપે પુઠમાયનેજ ગળે પડીને પાધરું કહ્યું, “તમે જોવો, તમે આંખે જવાંન બાનુંવું અમારી વિરૂદ્ધમાં માથું ફેરવી નાખીને અમોને કેવું ગંભીર નુકશાન કાઢુંછ ?”

“પણ હું તો કાંઈ જાણતી બી નથી, મી. રીચર્ડસ ?” ડોસાં ખભડી પડ્યાં.

“કાંઈ નહીં, કાંઈ નહીં, પુઠમાય,” મી. નોરમન વચ્ચે પુરાયા; “એમાં કાંઈ ભેદ છે, જે પછીથી હું તમને સમજાવશ.”—અને મી. રીચર્ડસની પીડા પટાવવા તેની તરફ ફરીને કહ્યું, “અમે તમારાં ધણાં આભારી છીએ એ તમારી માયાકુલ દરખાસ્તને વાસ્તે, મી. રીચર્ડસ. તમે સીધારો. અમે એક બે દાહાડામાં એ વિશે પુરતો પાછો વિચાર કરી

લઈને અમારો સેવટનો જવાબ તમેને જણાવશું.”—અને મી. રીચર્ડસ, ત્યારે મનાયલો અને રાજ થયલો, બધાંને પોતાની નાટકી રૂપે પાછી સલામ કરતો તે આરક્ષમાંથી આવ્યો હતો તેમજ હસતો હસતો પાછો બાહર પડ્યો.

હવે તેનાં જવા પછી બધાં તદ્દન ચુપચાપ થઈ ગયાં. કોઈને શું બોલવું ને કેમ બોલવું તે સમજ પડે નહીં. ડોસાંનું બાહ્ય આપીને જુલ્યટ સ્ટેજ પરથી ખસતી થઈ હતી એ તો તેવણ તદ્દન પામીજ ગયાં હતાં, અને હવે ડોસાં તે બાબે પુછે તો શું કેહવું તેના બધાંને મનમાં તરખાત ચાલતો હતો, કેમકે જે વખતે ડોસાંનું નામ ને ઝોહું સ્ટેજપરની રૂખસદ વાસ્તે આપવામાં આવ્યું હતું તે વખતે તો તેઓ વચ્ચે કશો એખલાસ કે કાંઈ જાણ પીછાણ જેવું વટીક નહીં હતું !

અંતે ડોસાંજ બોલ્યાં.

“તું કેટલુંક થયું સ્ટેજપરથી અલગ થઈજ, જુલ્યા ?” તેવણે પુછ્યું—અને રખે પોતાની દીકરી ગભરાતમાં કાંઈ ધામટ કરે તે શીકરથી મી. નોરમનજ વળી તરત વચ્ચે પુરાયા.

“પાંચેક મહીના થયા હશે, કુદમાય,” તેવણેજ જવાબ કર્યો.

“પણ તમે જુલીનેજ બોલવા દેવો ની ?” ડોસાંએ તરારો મુક્યો; “અને હવે પછી કાંએ તું સ્ટેજપર જવા નથી માંગતી, છોકરી ?”

જુલીએ જેહમતથી પોતાનાં મનનું સમાધાન કરી લીધું, અને પછી હીંમતથી અને નરમ સ્વરે સંબાલભર્યો જવાબ કર્યો, “મને એ નાચવાના ધંધા વાસ્તે હવે ધીક્કાર આતી ગયોજ, કુદમાય.”

“ત્યારે તો સારું—ધણુંજ સારું,” તે ડોસી ખુશી ખુશી થઈને બોલી,—અને તેનો ચેદરો જે ઘેરાંણધારાંણમાં પડ્યો હતો તે પાછો સમાધાન ને ખુશાલ બનેલો દેખાયો: “અને ત્યારે મી. રીચર્ડસ છુટી નહીં આપે તેથી તમે લોગોએ વચ્ચે માહરાં નામનું ઝોહું ધુસાડ્યું એમ ? તમે જાણો !”—અને ડોસાં તો હવે ગમત પામીને પેહલીજ વાર અત્રે આવ્યા પછી ખુશ મિજાજે મોટે સાદહે ઘણું સરખું કર્યાં !

ત્યાર પછી ડોસાંનો ફરસો ઘણો નરમ પડી ગયો, ને તેવણ બધાં તરફ પુરતાં મેહર-ખાંન અને નમ્ર થયાં. તેવણ જુલીને તો જરા વારે પેટમાં ચાંપતાં બી થયાં, ને તે પછી તે દહાડે સારાં નસીએ ખીજું કાંઈ આવ્યુંજ નહીં.

અંતે અમો રાત્રે નાટકમાં જવા તૈયાર થયાં ત્યારેજ ડોસાં ગાડી નેડાવીને જ્યાં ઉતરેલાં હતાં ત્યાં જતાં રહ્યાં, પણ હવે પુરતાં રાજ થયેલાં વચમાં એક દિવસ જવા દઈને ત્રીજે દાહડે સહવારથી પાછાં દાહડે ગુજરવા આવવાનું કહી ગયાં.

હવે તેઓનાં જવા પછી અમારા વચ્ચે તે દાહડાની મુશકેલીની વાત ચાલી, અને બધાં એકમત થયાં કે જે તેઓ અહીં રહે ત્યાં સુધી બધું સમેસમું ગમડે તો નજદીકના બરિષમાં એક મોટી દોલત ઘેર બેઠાં તેઓને ત્યાં ચાલી આવવાની ખરેખર વફા હતી !

ખીજે દિવસે મી. નોરમને મી. રીયર્સને બાહરોબાહર ખુલ્લું કહીજ દીધું કે જુલોની પોતાની પાછી રોજ પર જોડવાની મરજી હતીજ નહીં, અને ત્યાં સારાં નસીબે તે વાત ઢગ પડી.

હવે તે દાહાડે ખપોરે ખાર વાગે, જ્યારે કે હજી મી. અને મીસીસ તો રીહીઅર-સલમાંજ રોકાયલાં હતાં, અને જુલો તન મનમાં જસ્ટી ખીમાર થવાથી હજી પોતાનાં બિછાણમાં પોતાના ઝોરડાનાં એકાંતમાં હતી, ત્યારે એક ખીદમતગારે આવીને મને ખબર કરી કે કોઈ બાનુ મને જરૂરનાં કામે મલવા માંગતી હતી.

“કોણુ છે?” મેં પુછ્યું.

“નામ નથી કેહતી, મીસ,” તે ખીદમતગારે જવાબ કર્યો, “તે કહેછ કે બાઈ મને ઝોળખતાંજ નથી એટલે નામ આપવું બેફાયદા છે.”

“મોકલ!” મેં હુકમ આપ્યો,—અને મેં માહરી પુરતી હુશીઆરીમાં રહેવાનો ઠરાવ કાઢ્યો, કેમકે લેડી લીલાનાં કાવત્રાંબાજ કરપીણપણાંથી માહરે હવે એતેજી રહેવાની ઘણીજ જરૂર હતી.

પ્રકરણ ૬૨ મું.

તે કોઈ અચળા અંદર આવી. તેનાં મોહડાં પર એક જડો યુરખો હોવાથી એહરો જોઈ શકાતો ન હતો, પણ તે સારે ધરતી હોય તેમ તેણે ડૂસ કર્યો હતો. વળી તેની હીલ-ચાલમાં સઘળું એક લેડીને શોભા આપે એવું અને તેની “ગ્રેસ”માં સઘળું દમામદાર હતું.

હું, તેથી, અદખથી તેને આવકાર આપતી ઉઠી. મેં જોયું કે તે પોતે પોતાને અને પોતાનાં કામને માહરી કને રજી કરતાં જરાક ગમરાતી હતી, જેથી હવે દગલબાજીના કોઈ ખી ભય વગર તેને હીંમત આપતી ઢપે મેં બેસવાની અરજ કરી.

તે બેઠી, અને પછી કાંઈક આનાકાંનીથી યુરખો ઉચક્યો, જ્યારે માહરી સાંમે એક કેવળ અંજણ્યો, ઘણોજ મીઠો અને મનોહર મુખડો રજી થયો. કાંઈ ઘણીજ મોટી ખુશ-સુરતીનો તે એહરો નહીં હતો, પણ તે એહરામાં મીઠાસ ઘણો હતો, અને તેમાં એવી કાંઈક શોકાતુર અદનો ભેળ હતો, કે તે જોતાં સાથે તે આપણી દયા અને સારું મત જાંણે ઉશ-કરી મેળે! જાંણે કોઈ આક્રમની મારેલી તે કોઈ મોટી ખીમારીમાંથી ઉઠી હોય એમ કાંઈક તે એહરો ગુલાહી પુકારતો હતો. તે વરસ વીસથી બાવીસેકની ઉંમરની નજરે આવતી હતી.

અંતે તેણે જખાંન બોલી. “મીસ ટ્રેફર્ડ, મને માફ કરશો?” તેણીએ કહ્યું; “હું જાણું છું કે તમને વગર ઝોળખાણુ પીછાંણુ તરફી આપવા એમ ચાલીચલાવીને તમારે ધર સુધી આવવાનો મને હક નથી, પણ નાટકમાંના દયાના તમારા પાર્ટસ તમે એટલી ઉશ્કેર-ણીથી કરતાં દેખાયાં છું કે તમે પોતે ખરેખર દયાળુ હોવાંજ જોઈએ એમ સમજીને હું તમારી ઘેડીક દયા ને મદદ શોધીવતી આવી છું!”

તે આ ઘણા મીઠા સ્વરે કાંઈ એવું તો દીલમાં લાગી આવે એવી ઢપથી બોલી કે ખરેખર તેણીએ માહરી ઘણી દયા અને જીજ્ઞાસા ઉશ્કેરી મેલી. મેં, તેથી, તેને ઘણીએક ધીરજ આપી, અને હું કેવી રીતે તેને ઉપ્યોગી થઈ શકું તે મેં નરમાશથી પૂછ્યું.

તેણીએ તરત જવાબ દીધો નહિ, પણ આંખ નીચે નમાવી દીધી. મને લાગ્યું કે તેણીએ પોતાની છતીમાં ઉમાઈ આવતું એક સૂકકું દયકું વટીકે દાખી દીધું, ને પછી થોડીક જેઠમતથી મક્કમપણે કહ્યું, “માહરે નાટકમાં નોકરી રેઠવું છે તેમાં તમે મને મદદ કરશો?”

“ઘણી ખુશીથી અને ઘણી સેહેલથી,” મેં જવાબ કર્યો, “પણ શું તમે શાખને ખાતર સ્ટેજ પર જોડાવા માંગો છો?”

“નહિ,” તેણે વધારે ધીમે સાફદે કહ્યું; “સીફ નાચારીને ખાતર!”

હું હદ વનાની હેરત રહી. તેનો પોશાક તો એક મોટે ઘરની જેવીનોજ હતો, જોકે હવેજ માહરું ધ્યાન ખેંચાયું કે તેનાં આંગપર એક બી દરદાગીનો ન હતો.

“તમે ઘણો વિચાર કરજો,” મેં સમજાવીને કહ્યું. “જાહેરમાં રજુ થવાનું કામ કાંઈ જેવું તેવું મુશ્કેલ નથી.”

“ઓ, તે બધો વિચાર મેં કાઢેલો છે,” તેણીએ જીરસાથી જવાબ કર્યો; “હું પુરતી દુઃખી છું, અને તેથી પ્રમાણીકપણે જીવન એ સારી આવકનો ધંધોજ મેં પસંદ કર્યો છે.”

“પણ મને પૂછવાને વાસ્તે માફ કરજો કે એવું તે શું દુઃખ છે? કદાચ તે દુઃખ જે બી હોય તે જલદી મરી જશે! ધીરજ રાખો!”

“હું તમારો ઉવકાર માતું છું, ખેદન, પણ, અરે! એ દુઃખ જેવું તેવું જાલીમ નથી! મને પુછોજ ના! મને યાદ કરાવોજ ના! હું તમોને તે ખુલાસો કરીને કહી નથી શકતી તે મને માફ કરજો. હું માહરી સુખી સ્થિતીમાં એમેચ્યુઅર તરીકે પ્રાઇવેટ હીએ-ત્રીક્લસમાં ઘણી વાર આગેવાન પાર્ટ લઈ ચુકી છું, અને આખી મીજલસે માહરાં એક-ટીંગની વખાણ કરેલી છે, જે મને રાજી રાખવા ખોટી કરેલી હોય તો ખુદા જાણે!”

“ત્યારે તો સારું,” મેં કહ્યું; “હું અમારી કુંપનીના માલેક મી. રીચર્ડસને આજે મલકશ ને તમારી બલાંમણુ કરશ. માહરી ખાત્રી છે કે માહરી બલાંમણુ મી. રીચર્ડસ એક-દમ કમ્યુલ રાખશે. મને તમારું નામ આપી જાવો ને જવાબ જે હોશે તે કેડવા હું તમારે ઘેરે ખુશીથી એક ફેરો આપો જવશ.”

“માહરે ઘેર?”—અને તે ગમરાધ; પણ તરત મનનું સમાધાન કરી તેણે કહ્યું; “નહીજ, માહરે એવી કોઈ તસ્દી તમોને આપવી નથી. તમારો હુકમ હોશે તો કાલે અત્યારે હું અહીંજ પાછી આવશ, અથવા જો તમે રજા આપો તો રાતે ખેલ ખતમ થવા પછી તમોને હીએટરમાંજ ઘડીચપકા મલી લેડ?”

“હા, એ બી ઠીક છે,” હું એકમત થઈ. “સ્ટેજનાં આરણ્યપર આવીને તમારું નામ મોકળાવે—”

“માહરું નામ?”—અને વળી તે ગમરાધ; અને મને અજબ થતી જોઇ તરત વધાર્યું, “હા, હું માહરું નામ મીસ હાવડ કરીને મોકળશ, ને તમે મને જરૂર અંદર બોલાવી લેવા ને મનવાની મેહરબાની કરજો.”

“ધણી ખુશીધી,” મેં ધીરજ આપી.

“ઓ, તમે કેવાં મેહરબાન ને બધાં છો!” તે પટપટી—અને તેની આંખોમાં આંસુ ધસી આવ્યાં. “ખુદ તમારું બહુ કરો! એનો કશોખી બદલો વાળવાને તો હું અશક્ત છું, પણ હું માહરી રોજની બદંગીમાં તમારું નામ શામીલ કરશ.”—અને મને દાખીને શેક-હેન્ડ કરી, ખુરખો પાછો સંભાલથી નીચે ઉતારી, તે ત્યાંથી બાહરે પડી.

હું ધણી અજબ થઇ. દેખીતી રીતે આ કોઇ સારે ઘરની છોકરી હતી, અને તેણે ધણા સુખી દાહડાઓ જોયલા હોવા જોઇએ. પ્રાઇવેટ હીએટ્રીક્લસ કાંઇ ગરીબને ધર થતાંજ નથી, અને જ્યાં મોટે ખાંચરે તે (આપણે આપણી આ વારતામાં આગળ વાંચી આવ્યાં તેમ) થાય છે ત્યાં આગેવાન પાર્ટ જે કોઇ એમેચ્યુઅર ખાનુને સપુર્ફ કરવામાં આવે તો તે તેમનાં સરકલનજ હોવાની ધણી સંભાલ લેવામાં આવે છે: ત્યારે આ કોણુ હશે? તેણીની વીપત શી હશે? તેણે મને ગમરાધને પેતાને ઘેર આવવા વીક ના કહ્યું તે શું એજ કારણથી હશે કે તે ઘર હાલમાં હદ વનાતું કંગાળ હશે? ઓ, મને કેવું મન થયું કે થોડીક હું તેને પૈસાની ખી મદદ કરું, પણ મને હીમ્મત થઇ નહીં. તેણીની હદખાર જખમાયલી લાગણીઓ જાસ્તી દુઃખાય તે શીકરથી હું તેમ કરતાં ખંચાઇ.

હું એ પછી તરતજ તૈયાર થઇ, અને હીએટરમાં ગઇ. મી. અને મીસીસ નોરમન તો એટલામાં ઘર આવી ગયલાં હતાં, પણ મી. રીચર્ડસ પોતાના ઓરડામાં હતો. મેં તે ઉપરથી ત્યાં જતને ખારણું થોક્યું, પણ મને જવાબ મલ્યો નહીં, અને તેટલાં તો મને અંદરથી કોઇ કજયો થતો હોવાનો સાહાદ આવ્યો. હું, તેથી, પાછીજ હતી જતે, પણ તેટલાં માહરા થોકવાના નરમ આંચકાથી ખારણું ઉંચડી ગયું, જ્યારે મેં કંપનીનાં ઘણાક એક્ટરોને તે માલીક સાથે વેહચી લેતા જોયા. તે લોકોએ કોઇએ મને જોઇ નહીં. મી. રીચર્ડસની ટેમ્પ્લ આસપાસ તેઓ એવા મેજરું વળીને ઉમેલા હતા કે મી. રીચર્ડસની આગળ તેઓએ દીવાલ ભરી લીધી હતી, અને તેઓની પોતાની તો ખારણું તરફ પીક હતી એટલે તેઓ કોઇ મને જોઇ શક્યા નહીં.

વાતમાં, મેં જોયું કે, જીવ ન હતો. કોઇ મોટા એક્ટરોને ન્હાના પાર્ટ મલ્યા હતા તેની એ કાંઇક દમ વગરની ગડબડ હતી, પણ મી. રીચર્ડસ કાંઇ ક્રઓપોચો ન હતો. નાટકનાં એવાં મોટાં ને ધીકાં ખાતાં ચલાવનારાઓ ધણા જાડોસ ને કુનેહખાજ થાય છે. ક્યાં છેડાઇ પડતું, ક્યાં નરમ ને નમાના થવું, ક્યાં મનાઈ જવું, ક્યાં મનાતી લેવું—તે બધા નાટકો કરતા એ માસેકોને આવડે છે. તેઓ જમાનમાં મીડા, કડવા, ખાતાં, જેરી એ સર્વ થઇ જાણે છે, અને તેમજ મી. રીચર્ડસે તે તોફાની જમોલાને આ વખત ‘મોટા ખાઇ’ કરીને મનાવી લીધો, જે ખારણુંમાં ઉભી રહીને જોતાં માહનથી હસ્યા વના રહેવાયું

નહીં: અને તેઓ મનાયલા ઝોરડામાંથી દૈ દે થયા એટલે મને જોતાં સાથે મી. રીચર્ડસે ઉઠીને માનથી શેકહેન્ડ કરી, અને પોતાની પાસેની ખુરસીમાં બેસાડી.

મેં માહરી મીત્રાકાતની મક્સદ કહી, અને મીસ હાવર્ડની ઘણી બલાંમણુ કરી, કે જ્યારે મી. રીચર્ડસ તાખરતોય રાજી અને એકમત થયો.

“તમે બલાંમણુ કરો તે કદી નખલીસખતી હોય નહીં, મીસ રેફર્ડ,” તેણે કહ્યું. “બેલાસક તે બાનુંને કાલે આએજ વખતે અહીં માહરી આગવ મોકલજો, અને તેને તપાસીને જો કાંઈ બી તેનામાં લાયકાત હશે તો હું ઘણા સારા મુસારાથી તરત ઐંગેજ કરશ.”

મેં તેને ઉપકાર માન્યો ને હું ઘર પાછી ફરી, જ્યાં આવી મેં નોરમનવાલાંઓ આગળ મીસ હાવર્ડને લગતી બધી વાત કરી—જોકે તેઓની કાંઈક અયોગ્ય જાણસા ઉસ્કેરાય એટલું બધું કશું બી નહીં કેહવાની મેં ખુરતી સંભાળ લીધી.

હવે રાત્રે ખેલ ખતમ થયા પછી હું તરત માહરા ટ્રેસીંગરમમાં ગઈ, કેમકે તે છોકરી મને મલવા આવવાની વડી હતી, અને હું નાટકનો પોશાક ઉતારી માહરાં પોતાનાં કપડાં પેહડી રહી કે તરતજ માહરી આગળ “મેડ” મીસ હાવર્ડનું નામ લઈ આવી.

મેં તેને અંદર લાવવા કહ્યું—અને તે આવી. હમણાં બી તેનાં મોંઢાં પર ખુરખો હતો. મેં તેને મી. રીચર્ડસવાલો હીમ્મત આપનારો જગમ આપ્યો અને બીજો દહાડે ડીએ-ટરમાં તેને મલવાની સહજાહ આપી, એટલે તેણે માહરાં હાથ લાંબને ઘણાં હેસાંનથી ચુમ્યો. એ પછી તે ઉતાવસે ઉઠીને જવાનું કરતી હતી, જ્યારે મને ખ્યાલ થતાં મેં તેને થોકુંક રીફ્રેશમેન્ટ ઓફર કર્યું. કંપની તરફથી માહરી ટેબલ પર ઉચામાંઉચા વાઈનો, બીસકીટ વિગેરે હંમેશ મેળી રાખવામાં આવતું હતું, કે જે હું પોને તો જવજેજ લેતી હતી, પણ સભ્યતાને ખાતર તેણીને આ વખતે તે ઓફર કરવા મને સગવડ થઈ, જે તેણે કમુલ રાખી, અને તાજુખા! મેં રજામી ભરીને જે બીસકીટ આપી ને કેટલાક દિવસોની લુખી હોય તેમ તે બીચારી ટપોટપ ખાઈ ગઈ! આથી માહરાં પેટમાં ઘણું ચુંથાઈ આવ્યું, અને મેં માહરી પર્સ ખેંચી કાઢતાં કહ્યું, “મીસ હાવર્ડ, કાલે તમને નોકરી તો મલશેજ; પણ પગાર તમારા હાથમાં આવતાં હજી આઠ દહાડા વેંછએ, તેથી તેટલાં આએ માહરી એક બેદન તરીકેની થોડીક મદદ કમુલ રાખશે?”

તેણીએ ખુરખો ઉંચક્યો, માહરા ચેહરા સાંમે એકાદ પણ ટીકાને જોયું—અને પછી રડી પડી!

“ઓ, તમે શું સમજી ગયાં કે હું જુએ મરંછ?” તેણીએ કકળાતથી કહ્યું.

મેં તેનું માથું પસવારયું અને માહરી આંખમાં પણ પાણી આવ્યાં. મેં તેને માહરી આખી પર્સ આપી દીધી, પણ તે ભારી હતી અને તેમાં સોનાના ખચખણાટ હતા, જેથી ગબરાઈને તેણીએ કહ્યું “ઓ નહીં, એટલું બધું તો નહીંજા!”—અને તેણીએ તે પર્સ ઉંઘાડી તેમાંથી ફક્ત એક સોવરીન લીધી, અને તે એમનીએમ પછી પાછી ટેબલ પર મુકી દીધી.

“હું બીજું તો શું કેહું—સિવાય કે જે મેં બપોરે તમને કહ્યું હતું, વાહલાં મીસ ટ્રેફર્ડ,” તેણીએ ધણી લાગણીથી જારી રાખ્યું; “માહરી રોજની બંદગીમાં આજથી તમારું કહું નામ શામીલ રહેશે, અને ખુદના લખખો આશીરવાદ હું તમારાં માથાંપર રોજ માંગી લેવશ !”—અને તે જવા ઉઠી.

“હું બી સાથેજ આવું છું,” મેં કહ્યું; “માહરો પાટ ખતમ થવા પછી હું હંમેશાં ઘેર તરત જઉં છું, કેમજે નોરમનવાલાંઓને તો કામથી ફારેગ થતાં બીજે એક કલાક લાગે છે.” —અને અમે સાથે નીકળ્યાં, પણ દરવાજા પરજ મને શેકહેન્ડ કરીને મીસ હાવર્ડ તો છુટી પડી. દેખીતી રીતે તે એકલીજ ચાલી જવા માંગતી હતી.

હવે તે ઉતાવળે ચાલતી હતી તેવામાં તે જરા આગળ ગઇ એટલે બાજુમાંથી પસાર થતા કોઇ જવાને તેને જોઇ અને તરત ઓળખી, કેમકે સ્ટેજ પરથી પાછી નીકળતાં તે છોકરી ખુરખો પાછો મોઢાંપર ઉતારવાનું ભુલી ગઇ હતી, અથવા તો માહરી જોડે ચાલતી હોવાથી તેમ કરવાનું અસંભવ સમજી તેણે ખામખા મોકુફ ક્યું હતું.

“હા ! તું અહીં ?” તેણીને ઓળખીને તે જવાને મોટે સાહાદે અભ્યર્થનામાં પુકાર્યું.

“ઓ, વળી તું કાંઈથી મને મળ્યો ?” મીસ હાવર્ડે હુજતા અવાજે કહ્યું—અને બાકીનું તે લોકો ઉતાવળે ચાલી જતાં હોવાથી હું કાંઈ જાણી સાંભળી શકી નહોં.

“હું હવે અમારી ગાડીમાં બેઠી, અને ગાડી આગળ ચાલતાં મેં તેઓને પાછાં જોવાની કોશિશ કરી, પણ તેઓ આગલ વધતાં કેથે દેખાયાં નહીં. ખુદ જાણે કેઈ સાધડની ગતીઓમાંથી તેઓ નીકળી ગયાં.

મને તે પછી આખો વખત એ છોકરીનો ઘર જતાં વિચાર આવ્યા કીધો. શું તે કાંઈ ખતાવાર હશે ? શું તેણીની કમનસીબીને આ જે જવાનું હાલમાં તેણીને રસ્તામાં અચપ્પચ મલી ગયો હતો તેની સાથે કાંઈ નીકટ સંબંધ હશે ? હું રખે એ છોકરીને મદદ કરવામાં કાંઈ ખોટું કરતી હોઉં ? શું લેડી લીલાનાં સંબંધમાં પેહલાં બધું સાચું માનવાની મેં એ-મજ સખખત છકકર ને થાપ ખાધી ન હતી ? પણ નહીં હોય; ને હોય તોબી એક લામક નીરાશ્રીતને મદદ નહીં થવા કરતાં મને લાગ્યું કે એક ખતાવારને આશરો આપવાનું બી નેકજ કહી શકાય !

પ્રકરણ ૬૩ મું.

ડોસાં—મીસીસ ઓલ્ડકાસલ—કહી ગયાં હતાં તેમ દોરબાંબ્યાં ત્રીજે દાહાડે પાછાં આવ્યાં, અને અમેને આગલા દિવસ કરતાં કાંઈક જાણી હેતથીજ મળ્યાં. તેવણુ આજે થોડાંક ઘેરીતાં બારીતાં બી થયાં, અને વળતે દિવસે ડાવર પાછાં ફરવાનો પોતાનો ઓરાદો અમને કહ્યો, એટલે બધાં—જુલ્મટ સુધ્ધાં—તે દાહાડે તેવણુની ખીદમતમાં જાણી ઉલટમંદ થયાં.

અને બધું બપોરે ત્રણ વાગ્યા વેર તો ઘણું આસાન ગમડ્યું, પણ પછી મીસીસ આર્મરેડ્ગ્રાવ કુટી નીકળી ને મલવા આવી. એ બાઇ આગળ એક જાણીતી એકત્રેસ હતી,

પણ ઉમ્મર ભરાવાથી રેન્જથી પાછલથી અલગ થઈ હતી. ઘણી ઇજ્જતદાર અબ્બા કેહવાતી અને નોરમનવાણાંઓ સાથે તેને ઘણું ધરવટ હતું.

હવે ડોસાં સાથે તે આવતાં સાથે તેની ઝોળખાંણુ તો અલગત કરાવવીજ પડી—એકે પાછાં બધાં બેચેન થઈ ગયાં, કારણ કે જુલી હનીમુન પર ગઈ હતી ત્યારે એવણેજ ત્યાં ગયલી હોવાનું નાબુદ એની આગલ પણ તેણીનાં માત પીતાને ફેંકવું પડ્યું હતું તે બધાંને યાદ થઈ.

“ઓ, સારું જ થયું તમે લંડન આવ્યાં તો,” મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગે મોટી ખુશાલીથી કહ્યું. “અમે તો ધારતાંતાંજ કે તમે આવશો.”

“તમે શા પરથી ધારતાંતાં, મૅડમ ?” મીસીસ ઓલ્ડકાસલે અજાણ થતાં પુછ્યું.

“નહીંરે, અમથુંજ !” મી. નોરમન ગભરાઈને વચ્ચે પુરાયા—અને વળી તોતરા બોલેરા થયા. “ફક્ત એમ કે—એમ કે અમે અવારનવાર એવણુ આગળ તમારી વાત કરતાં હતાં.”

“અને હવે વાહલી જુલીમાં કાંઈ તમોને ફેરફાર થયેલો નહીં લાગતો ?” મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગે ઘોંટાલો કરવાનું ચાલુંજ રાખ્યું; “મને તો લાગેછ કે હાલમાં એ ઘણી નખાતી ને સુકાતી જાયછ. હું એને વાહલી જુલી કેહુંછ કેમકે એ બેળી હતી ત્યારથી મેં માહરા હાથોમાં એને રમાડેલી છે.”

“મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગ, હું લંચ કાઢવાનો હુકમ આપું ?” વળી મી. નોરમન ગભરાતથી વચ્ચે હોમાવાનું ચાલુ રાખ્યું.

“તમે મને પુછોછ કે જુલ્યટમાં મને કંઈ ફેરફાર માલમ પડેછ કે ?” કુછમાયે અજાણ થતાં કહ્યું; “પણ મને કેમ માલમ પડે ? હું તો—”

“હાસ્તો, હાસ્તો,” મી. નોરમન વળી બોલી ઉઠ્યા; “મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગ કંઈ સમજતાં નથી.”

“હું નહીં સમજતી? તમે ઘેન્ના તો નથી થયા, મી. નોરમન?” મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગે ગુસ્સો કર્યો; “માહરી મતલબ કે પાંચ છ મહીનાપર જુલી કુછમાયને ત્યાં ડોવર રેહવા ગઈ હતી તેમાં ને હમણાંમાં એનામાં કાંઈ ફેર એવણુને પડેલો લાગેછ કે નહીં ?”

પણ એવામાં મોટા ગભરાત સાથે હું જુલીની મદદે દોડી ગઈ, કેમકે તે ઉજળી વાખ બનેલી પસીનો પસીનો થઈને બેહોસ થતી જણાતી હતી. હવે બધાંજ તેની આગળ દોડી આવ્યાં. મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગ પણ તે બીચારીને શું ખજર કે તેણીના એ ઘોંટાલાનુંજ પરીણામ હતું ? મીસીસ ઓલ્ડકાસલ, મગર, પોતાની ખુરસીમાં તણ ને ટટાર બેસીજ રહ્યાં.

“આવો, મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગ, આપણે વાત કરીએ,” તેવણે કહ્યું. “એ તો અમથો એનો જીવ ફરી આવ્યોછ, ને એની આગળ એનાં માએખાપ ને મીસ ટ્રેફર્ડ છે. હું પેહલાં તમે શું કેહવા માંગતાંતાં તે બરાબર સમજેલી નહીં. હવે સમજી. હા, એ છેલ્લા પાંચ

મહીનાપર માહરે ધર આવીને રેહી એમ ત્યારે તો પથ્થર જેવી દેહની હતી, પણ હમણાં ઘણી ગબડી ગયત્રી લાગેછ, એ તો એને હું પાછી અત્રેથી જવશ ત્યારે કાંઈ પરમ માહરી સાથે લઈ જવશ, અને થોડુંક સુધીનો એન્જ મલશે તો પાછી મળહની થઈ જશે.”

એ વખતે અમે જુલ્હીને પાછી હુશ્યાર કરતાં હતાં, પણ અમે તો ત્રણ જણ કુષમાપને એમ બોલતાં સાંભળીને દંગજ થઈ ગયાં. તેવણ શું કેહવા માંગતાં હતાં ? એવામાં જુલ્હી પુરતી હુશ્યાર થઈ, અને મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગ તે પછી બધાંને મત્રી બેઠીને ચાલતી થઈ. ખરી રીતે તેને કુષમાયે ખેરવીજ નાંખી, અને હવે મને ખાતરજમા લાગી કે આ કોઈ જમાને ખાધેલ ખરી બાંદોશ અને બહી ધરડી અબળા હતી. તે સઘળું પાંખી ગઈ હતી. જુલ્હીની લાડન ખાતેની પાંચ છ મહીના ઉપરની ગેરહાજરી તે એ કુષ્માને ત્યાં ડેવર રેહવા ગઈ હતી એમ ગમ્મડાવીને નોરમનવાલાંઓએ લોકોને સમજાવી લીધાં હતાં તે એ ચગેર ડોસી હવે બીજકુલ પાંખી ગઈ હતી, પણ પોતાનાં સગાંઓને ખોટાં નહીં પાડ્યા અને એકજાત નહીં કરવાની મતલબથી તેણીએ સમો સમાલો લીધો, અને મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગ આમળ ઉપસો લેપડો લગાવ્યો હતો.

ડોસાં એ પછી ઉડીને જુલ્હી આગળ આવ્યાં.

“કાંએ, માય, હવે તુંને સારી પેઠે લાગેછ ?” કાંઈ બન્યુંજ નહીં હોય તેમ ઘણી માયાના દેખાવથી તેવણે તે છોકરીને પુછ્યું.

“જી હા, કુષમાય, હું સારી પેઠે છું,” જુલ્હીએ તેમના મહેરા સામું જોવાની હીમ્મત કર્યા વના એકાકતાં ગભરાતાં અને મહેરામાં ઘણી લાલ થતાં જવામ કર્યો.

“લે ચાલો, હવે આગલો દરવાજો બંધ કરો,” તે ડોસાંએ ચુકચું. “કાલે તો માહરે ઘેરમારે જવશ તેથી હવે કોઈ મલવા આવે તેને આપણને ડીસટર્બ કરવા દેવાનાં નથી.”— અને કહેવાની જરૂર છે કે મી. નોરમન ઘણી ખુશીની સાથે આદમીઓને એ “નોટ એટ હોમ”નો હુકમ આપવા દોડ્યા ?

પછીથી ડોસાં તો તરેહવાર તાહેલાં મારતાં રહ્યાં. જાણે કાંઈ બન્યુંજ ન હતું ! અમે તો બધાં મનથી અજમ અજમ થઈએ. નોરમનવાલાંઓને બી કાંઈ સમજણ પડી શકી નહીં. અંતે તેવણે કહ્યું, “જુલ્હી, તું કાલે માહરી સાથે આવશે ? માહરે ત્યાં થોડા મહીના રેહવા આવ.”

જુલ્હી આ સાંભળીને બેવડી ગભરાઈ ગઈ. તેણીથી જવામ દઈ શકાયો નહીં. તે શું કહે ?

“ઓ કુષમાય, એ ઘણી મોટી મહેરબાની છે,” મી. નોરમને કહ્યું, “પણ તમે એટલો અચખ્ય હોકમ કરોછ—”

“અચખ્ય ?” ડોસાંએ લમારે ગુરસાવી કહ્યું; “એમાં અચખ્યપણું શું છે ? એમાં આનાકાંની કરવાનું છેજ શું ? પણ ચાલો, નહીં તો નહીં—માંડી વાલો !”

શુદ્ધ એવી રીતે મામલો ખીચકેલો જોઈ રહતી હતીને તે ઓરડામાંથી બાહર ગયો. જ્યારે કે તેને સારું નસીબ શોરોધતું આવ્યું હતું ત્યારે પોતાની કમનસીબીનાં કારણથી તેનો તે લાભ લઈ શકતી ન હતી તે વાતનો તેને બારે ખેદ થયો.

હું ખી પુઠે ગયો, અને મેં કેટલોક દીવાસો આપીને તે દુઃખી છોકરીને શાંત કરી, જે પછી જ્યારે અમો કુર્મમાયને પાછાં મધ્યાં ત્યારે, કહેવાને અજબ જેવું છે કે, તેવણુ અમો ખેલ તરફ તો ધણાં માયાલુજ હતો, જોકે મેં જોયું કે મી. અને મીસીસ નોરમન સાથે તેવણુ જરા એમજ હતાં.

તે રાત્રે ડોસાં જમવા સુધી રહ્યાં, અને મી. અને મીસીસ નોરમનનો પાર્ટ હોવાથી તેઓને જ્યારે ડીએટરમાં જવું પડ્યું ત્યારે મને છુટી હોવાથી હું ઘરમાંજ રહી તે જોઈ ડોસાં (કે જેવણુને ખાતર અમોએ તે દાહડે નાટકમાં જવા આગમચજ ડીનર લઈ લીધું હતું તેઓ)એ હજી પોતાનાં ઉતારાનાં ગથક પર જવાની કશીજ તૈયારી કરી નહીં.

મી. રીચર્ડસ ઘણો ડુનેડમાજ આદમી હતો. તે મને સ્ટેજ પર રોજ રજુ કરતો હતોજ નહીં. “આખું કોલર ખાવા જઈએ તો અજીરણુ થાય,” તે કહેતો; અને એમ અવાર-નવાર માહરા પાર્ટસ મુકાતા ન હતા, તે માંહેજી આજની રાત હતી. હું નહીં નીકળવાની હોઉં ત્યારે કાંઈ ને કાંઈ નવાં નવાં ખેંચાણો તે રજુ કરતો, અને જોકે ધણાં ખંધાં મોટે ખાંચ-રેનાં નહીં તોપણ હંમેશ લગભગ ચીકાર હાકસનીજ કમાણી કરતો હતો.

અને ઉપર કહ્યું તેમ આજે હું ઘરમાં રહેવાની હોવાથી ડોસાં થોડોક વખત અમારે ત્યાં જાસ્તી થસક્યાં, કે જ્યારે ઘરડાં નોરમનવાણાંઓનાં જવા પછી હું અને શુદ્ધ તેવણુને વાત કરાવતાં ખેડાં; પણ મને લાગ્યું કે તેઓની અકરવકર તે કીસમની હતી કે અમો એમાંથી એક તેવણુ જોડે એકલાં પડવા પાંખીએ !

અને તેમજ થયું. “માય, તું જા,” તેવણુ શુદ્ધતે કહ્યું; “તાહરી તખીઅત સારી નથી. તું તાહરે જલદીથી જઈને સુઈ જા. માહરી આગલ ઍલન છે. હવે હું ખી જરા એની સાથે થોડી મીનીટ થોડીક એન્જારપેલારની વાતચીત કરીને જવરા.”

મેં શુદ્ધીને તરત તેઓ નહીં જોએ તેમ આંખ મારી, એવું કહેવા કે તેણીએ ચાલીજ જવું, અને તે સમજી ગયો એટલે તરત હટી, અને કુદને કોટી કરીને પોતાના ઓરડામાં જતી રહી. અમો એ તે પછી એકલાં પડ્યાં.

“મીસ પરમી, હું પુછું તેનો મને સાચ્ચેસાચ્ચો જવાબ આપશે ?” તેનો લાભ લઈ તેવણુ તરત કહ્યું;—અને મને ગમરાત જારી થયો કે ડોસાં શુદ્ધી આખે જો કાંઈ અવરકવર પુછે તો માહરે જવાબ શું કરવો ? “મેં જે કાંઈ તમારાંમાં એ ત્રણ દિવસોમાં જોયું તેથી તમારે વાસ્તે મને ધણુંજ સારું મત ખેડુંછ. ખરું માનજો કે એ કાંઈ હું તમોને રાજી કરવા કહેતી નથી; ને તેથી હું તમારી સમ્યાઈ પર બરોસો રાખીને એક એ વાત તમને પુછવા માંગુંછ. તમે જોવોછ તેમ વરસોનાં વરસો સુધી આખે લોકને મેં નીવારી મુકેલાં હતાં. ખરી રીતે તો એ લોક સ્ટેજપર કામ કરતાં હતાં તેનો મને ઘણો ધીક્કાર એસી ગયો હતો, પણ મારી આખે આખર જીંદગીમાં એ લોક મને વખતાં યાદ આવતાં રહ્યાં, અને

માહરી પાસ જે ચાંચરની ચરખી છે તે માહરે એ લોકને આપી જવી કે ધરમખાતામાં તે જાતી તપાસથી નક્કી કરવા એકદમ અહીં નિકળી પડવાનું મને દીવમાં એકાએક બહાર આવ્યું. હવે અહીં આવીને મેં જે કાંઈ જોયું છે તેણે મને ઘણી ખીચકારી મેળવી છે. પેહલાં તો મેં જોયું કે માહરી રજા વગર માહરું નામ કોઈ જુદી વાતમાં એ લોકે ઘણું સંદેહેલું છે. છતાં બી મેં આંખમીચામણાં કરવા માગ્યાં ને જુલોને લઈ જવા માંગી તો તે વાતને વરીક એ લોક એકમત થઈ નથી શક્યાં. હવે તમે તો બધું જાણતાં દેખાવો છો—તમે જે હોય તે ખરી વાતનો ખુલાસો મને કરશો?”

હું ગમરાઈ ગઈ. હું શું ખુલાસો કરું? હું કેમ સઘળી ખરી હકીકત તેમને કહી દઈ શકું?

“મને લાગે છે, કુછમાય, કે મી. નોરમન પોતેજ જે ખુલાસો હોશે તે તમારી આગળ કરશે, ને તેજ ઘણું બેહેતર થશે,” મેં ગરીમાઈથી કહ્યું.

“મને તે લોકપર વીશ્વાસ નથી,” ડોસાંએ ટણકાથી કહ્યું. “તું સાચી છોકરી લાગે છે તેથીજ હું તુંને પુછું છું. તાહરી વાતપરથી એ તો ત્યારે નક્કી થાય છે કે કાંઈ ખુલાસા જેવું વચમાં છે ખરું?”

“હું તે ના પાડતી નથી,” મેં કહ્યું, “પણ હું આજે ધરમાં ગમે તે પણ એક પહોંચી જોવી કેહવાઉં, અને મને એવા કોઈ બી ખુલાસા આપવાનો હક નથી.”

ડોસાં, એ સાંભળી, જરા વિચારમાં પડ્યાં.

“મને લાગે છે કે જુલ્યુની ઇજ્જતને વારે ત્યારે કાંઈ બી કાળું ઘોળું છે ખરું!” તેણે કાંઈક ઉઠાસી ને નાઉમેદીથી કહ્યું.

“હું તમોને ખાત્રી આપું છું, કુછમાય, અને તમે જો મને સાચી માનતાં હોવો તો તે બોલેબોલ ખરુંજ માનવો કે જુલ્યુ ખરી ઇજ્જતદાર અને ખીલકુલ નિર્દોષ છોકરી છે.

તે ડોસાંનો ચીમરાયજો એહરો—મેં જોયું કે—એ સાંભળી કાંઈક ખુશીમાં પાછો ખીલ્યો.

“હું માનું છું કે હવે ત્યારે, પણ કાંઈ બી બગાડ છે તો ખરોજ!” તેણે જવાબ કર્યો. “થોડા મહીનાની વાતપર એ બાહરમામ જઈ આવી, કે જ્યારે એ લોકોએ માહરે ઘરે એ રહેલી હતી એમ જુલું જાહેર કર્યું, અને એ સંજોગ જોતાં મને ત્યારે હવે મન-ખુતીથી લાગે છે કે જુલો તે વખતે છુપી રીતે પરણેલી હોવી જોઈએ.”

“હું એ વાત નામુઠર જઈ શકતી નથી,” તે જમાનેખાધેલ ડોસાંની મજાસુત કૌસ એકઝામીનેશનની એ ફસાવતમાં આવી જતાં મેં કહ્યું; “પણ હું માંગી લેઉં કે મને એ વિશે જ્યાદા કાંઈજ પુછતાં ના!”

“તાહરે ખીલીવાનું કાંઈજ નથી,” તે ડોસાંએ કહ્યું; “જુલો નીર્દોષ હોવાનું તું મને કેહી ચુકા છે અને મેં તે માન્યું છે, ત્યારે તે કોઈની ઠગમાછનો શીકાર થયતી હોવીજ જોઈએ; અને તેમ જો હોય તો તેની દયા ખાવી અને તેને માફ કરવા દેખીતું ઘણું કારણ

છે. હું મરતે દાહડે એને માહરી દીકરી ને વારસ કરવા માંગુ છ તેથીજ તું જો, કે હું આટલી બધી પરપુછ કરંછ. હવે બી તેથી તું બધો ખુલાસો કરીને ખરેખરી વાત મને કહેશે ?”

પણ સારાં નસીબે એજ પળે જીવ્યટની “મેડ” દોડતી મને તેડવા આવી. તે પોતાના ઓરડામાં ગયલી ખરેખર તનમનથી બેઠાર થયલી જાસ્તી બીમાર થઈ હતી, અને તેને લાગ્યું કે તે પાછી બેઠોસ થતી હતી. હું તેથી દોડી ગઇ, અને કુદમાય પણ માહરી પુઠે આગ્યાં ત્યાં જીતી પોશાકની બેઠાઈ સાથે લાંબી છર થઇને પોતાના પદ્મંગ પર પડેલી હતી, અને ખરેખર અમો વેગાસર નહીં જતે તો તે હીણભાગ્ય છોકરી થોડા વખતમાં બીજી વાર બેઠોસ જરૂર થતે !

મીસીસ એડકાસઝ કાલજીથી તેની પર વાંકાં વળ્યાં. તેવણે તેને ઘણોએક સંખ્યારો આપ્યો, અને ડોસાંના અવાજથી જીવ્યટ જાસ્તી સાવધ થઇ. તે પછી તેવણ મને જીતીની આગળ રાખીને બાહરે ગયાં, કે જ્યારે ગમરાયલી જીતી મને ગળે વળગી પડી પુછવા લાગી “એવણે જાણેછ કે ? એવણે સમજી ગયાંછ ખરાં કે ?”

“હું ચોક્કસપણે કાંઇ કહી શકતી નથી, બેદન,” મેં કહ્યું, “પણ મેં પોતે તો એવણે કાંઇજ નથી કહ્યું.” એમ છતાં જે વાતચીત અમારા વચ્ચે થઇ હતી તે મેં કુંકમાં તેણીને કહી સંભળાવી, અને વધાર્યું, “માહરું તો મત છે કે તમો લોપાએ બધું એવણે ખરેખર કહી દેવુંજ જોઇએ, કેમકે ડોસાં દેખીતાં ઘણાં બધાં છે અને લગભગ બધું સમજી ગયાંછ, ત્યારે ખરી હકીકત એવણથી છુપાવવામાં કાંઇ સાર નથી.”

“જોઇએ—મમા પપા આવે ને મત કરી જોઇએ,” જીતીએ વિચારવંત અદ્યથી કહ્યું—અને પછી માંગી લેતી ટપે તરત વધાર્યું, “હવે હું ઘણી સારી પેઠે છું, અંધન ડીયર. તું જા—એવણે એકલાં હોશે !

હું તેથી પાછી બાહરે ગઇ, અને ડોસાં ડ્રોઈંગરૂમમાં જ્યાં બેસતાં હતાં ત્યાંજ ઉંચાં ટટાર ને ખડાં મને બેઠેલાં દેખાયાં.

“મેં વિચાર કરી લીધોછ, મીસ પરસી,” તેવણે મને જોતાં સાથે કહ્યું, “અને હું જાસ્તી કાંઈ પુછવાનું તાહરા પર દગાણુ કરતી નથી. તાહરી સચ્ચાઇ પર મને ઘણો વીશ્વાસ આવેછ, અને તું અમારી જીતી તદ્દન નિર્દોશ હોવાનું કેહછ તેજ હાલને કાજ માહરે વારતે બસ છે. હવે થોડીક તાહરી પોતાની વાત કરી લઇએ. તાહરાં માપમાપ નથી અને તાહરું નામ પરસી છે એમ તું કેહછ ત્યારે થોડાંક વરસની વાત પર ઉત્તર તરફનાં પરગણામાં એ નામનાં જે લોક વસતાં હતાં તેની સાથે કાંઇ તુંને સંબંધ છે વાર ? તું કાંઇ જાણેછ ?”

“હા કુદમાય,” મેં લાગણીથી ઉત્કેરતાં કહ્યું, “પણ તમે તે કાંએ પુછેછ ? મને યાદ છે કે મેં માહરું નામ “મીસ પરસી” બાહરે કાઢ્યું ત્યારે બી તમે ઘણાં ઉત્કેરાયલાં અને અજામ થયલાં દેખાયાં હતાં.”

“ત્યારે વેકરીશ્વલાં બી તાહરાં અતઝમનાં થાયછ એમ ?”

મેં વળી પાછી ઘણી અજબ થતાં હા કહ્યું.

“ત્યારે આપણે બી સગપણમાં છીએ, એવન,” તે ડાસાંએ ઘણી લાગણીથી અજબ જેવો ખુલાસો કરતાં કહ્યું; “માહરાં ગરીબ બચ્ચાં, તાહરા કમનસીબ આપ આર્થિક પર-સીની બધી વાત હું જાણુંછ. હું તાહરા આપની મામી થાઉંછ. માહરા બેહસ્તીનો પોતાની બેહન પર ધણોજ જીવ હતો, અને તે બેહનનો તાહરો આપ એકનોએક દીકરો થતો હતો. આવ, માહરાં પાસામાં આવ.”

“ઓ કેટલું અજમજેવું!” મેં તેઓની ગોઠમાં દખાતાં કહ્યું.

“વધારે અજમજેવું તો એ છે કે આએ માહરાં સગાં નોરમનવાલાંઓને તાહરી સાથની પોતાની સગાઇનો સ્વપ્નો બી નથી.”—અને જરા થોમીને—“તે તાહરા આપ બીચારા બેહસ્ત પામ્યા એ વાત ખરી કે?”

માહરી આંખમાંથી આંસુ ગળડી પડ્યાં.

“નહીજ, તેવણ જીવેછ,” મેં કાંઇક આનાકા પીથી કહ્યું.

“શું તે જીવેછ?” ડાસાંએ ઘણી અજબગીથી પુછ્યું; “માહરે કાને તો તેવણ જીવરી જવાની વાત આવેતી! તે હમણાં ક્યાં છે જે એવણ?”

“ઓ, મને ના પુછો!” મેં હુઃખથી ફટફટ થતી છાતીએ માંગી લીધું; કે જ્યારે માહરા આપ હજી દેશનીકાલમાંજ હોવા જોઈએ તે હું એ કેહવા નહી માંગતી હતી એમ સમજીને તેઓએ મને જરૂરી કાંઈ બી પુછવા વના વધતાં હેતથી પેટમાં ચાંપી.

“વારૂં, નોરમનવાલાંઓ એ તાહરી બધી વાત જાણેછ કે?”

“ઓ નહીં, ઓ નહીં!” મેં જીરસાથી કહ્યું; “એ બલામાંબલાં માહરા દોરોને વડીક માહરાં કુટુંબનો ભેદ મેં કહ્યો નથી!”

“ત્યારે હું બી નહીં કેહવશ,” તેવણે ખરેખરી બલાઇની દીલસોજીથી કહ્યું; “હાલ એવી કોઈ જરૂર નથી. આપણે સગાં છીએ એ વાત પણ આએ તખકકે જાહેર થવા દેવાની કોઈ અગત કે ઉતાવળજ નથી. તું ઘણી સારી છોકરી છે અને સારીજ રહીને આયંદા ઘણી સુખી થશે એવી મને ખસારત થાયછ.”—અને તેવણે મને હેતથી પાછી કાઢી કાઢી, જે બાદ હું માહરી ખુરસીમાં પાછી ગોઠવાઇ, તેટલાં તો જીલ્લટનો જીવ તેના ઓરડામાં નહીં માનવાથી અમો હતાં તે ઓરડામાં તે પાછી ફરી.

“કાંએ, દીકરા, તાહરા જીવને હવે સારું છે?” ડાસાંએ તેને જોતાં સાથે કાગળથી પછડ્યું,—અને અમો બેહતી અજબગી વચ્ચે વધાર્યું, “ફક્ત માહરે ધર આંઠજ દાહજ માહરી સાથે આવ. ત્યાં તુંને વધારે નહીં રેહવા ગમે તો બસે પાછી તાહરાં માઆપને તાંહાં આવતી રેહજે. તું તાહરા જીવથી કરીજ રીતે ઓશકાતી કે ગમરાતી ના. તું તાહરાં માપ આપ આવે તે એ માહરી ગોઠવણ કેહજે, તે મને ના કહીને નારાજ કરતાં ના. કાલે જે વાગ્યામાં તૈઆર રેહજે. હું જાતી જાતી લેતી જવશ.”

એ પછી અમોએ ડોસાંને વરે હુકમ મુજબ તરત ગાડી મંગાવી, અને તેઓ અમોને બંનેને હેતથી કાઢી કાસી કરીને આવતાં થયાં.

“વાહલી, હવે તુંને શું લાગેછ?” જુલપટે તેવણનાં જવા પછી મને કાળજીથી પુછ્યું.

“મને લાગેછ કે ખરેખર આએ બાપ તાહરાં બલાંમાં છે, જુલી, અને એવણુને હાથે તાહરું બહુજ થશે,” મેં કહ્યું. “આએ હાલની તાહરી કટોકટ મુશ્કેલીના વખતમાં એવણુ આપાં ને તુંને લઈ જાએછ એ—માહરો બોલ યાદ કરજે કે—આપંદા તાહરા લાભમાંજ ઉતરવાનું છે. તાહરી પાક નિર્દોશતાને મદદ થવાનું બોદાએ મોકળેલું હું તો એ એક સાંધન સમજું છું!”

“પણ એવણુ—પણ એવણુ સમજી ગયાં હશે?”

“તે તુંને એવણુને ઘેર ગયા પછી જે હોશે તે તરત જણાઈ આવશે,” મેં કહ્યું: અને મીઠ અને મીસીસ નોરમન પરવારીને થીએટરમાંથી પાછાં ઘેર આવતાં સુધી અમો એજ વાતનાં બધાં તાહેલાં મારતાં બેસી રહ્યાં.

અને તેઓ આવ્યાં, અને અમોએ સત્રણી વાત તેઓ આગળ કરી, જ્યારે મેં માહરાં અનુમાનો પણ લગોલગ સમજાવ્યાં,—અને ત્યારે તે માયાપનો તે સાંભળીને અરપા થયેલા હરખ ખરાં દીલનો અને જોવાળેગ હતો.

બીજે દાહડે બરાબર એને ટકારે એક મોટી મુસાફરીની બે ઘોડાની ગાડી અમારા કંપાઉન્ડમાં દાખલ થઈ, અને અમો જોઈને ડરરા અજબ થયાં કે કોચબોક્સ પર એક બપકાબરેલી “લીવરી”નો ખીદમતગાર મોટા રોબથી ગેઠવાયેલો હતો જ્યારે ગાડીની પછવાડેની બેઠકમાં એક જવાન સુદર “મેડ” (દાયા) હતી. દીસ્તુંજ હતું કે અમો ધારતાં હતાં તે કરતાં બી ડોસાં પાસ દલ્લો ધણો વધારે હોતો જોઈએ, અને તેવણુ ઘણું રોબથી રહતાં હોવાં જોઈએ.

ડોસાં પોને કાંઈ ગાડીમાંથી ઉતરયાં નહીં. તેવણુ ફક્ત જુલપટની ત્રંક પોતાની ત્રંકો સાથે ગાડીનાં ટોપ પર મુકાવીને બંધાવી લીધી. અને પછી જુલીને ગાડીમાં તેડી લીધી. તે વખતે અમે બધાં તેને ગાડી સુધી મુકવા ગયાં, અને અમો બધાંને તેઓ બંને મળવા બેટવા પછી તે મોટી “પોસ્ટ એઝ” (ગાડી) ઉપડી ગઈ.

પ્રકરણ ૬૪ મું.

બીજી સહવારે મને ટપાલમાં લંડો સીસીલિયા અરખનના બપકાબરેલા મોનોગ્રામનો એક કાગળ પોસ્ટમાં આવ્યો, જેમાં તેણીએ મને ઘણી નમ્રતા ને સખ્યતાથી પોતાને ઘેર મળવા બોલાવી હતી. તે લગભગ દોરતીનાજ લાવખાવથી લખાયેલો એક કાગળ હતો, જે પુરવાર કરતું હતું કે માહરે માટેના તેણીનો ટણકા, અણુમો અને આંખો વિચાર હવે નામુદ થઈ ગયાં હતાં.

મને બરાબર રહાંજે પોણા ત્રણતું તેને ધર મળવા જવાનું “અંપોઈન્ટમેન્ટ” આપવામાં આવ્યું હતું, અને હું તે મુજબ ગઇ. તે એક ધણો ભવ્ય અને ભવ્યભરેલો મહેલ હતો, અને મેં ‘માહર’ નામ આપતાં સાથે મને એક ધણાં આરાસ્તા દીવાનખાનાંમાં દાખલ કરવામાં આવી, કે જ્યાં તે જવાંન લેડી પોતે માહરી વાર જોતી કાંઈ વાંચતી બેઠી હતી.

તે મને જોતાં સાથે તરત ધણાં દેખીતાં હેતના એખલાસથી ઉભી થઇ, અને મને પોતાની પાસે સોફાપર બેસાડતાં લાગણીથી કહ્યું, “મીસ ત્રેફર્ડ, મને લાગેછ કે તેમોએ મને છેલ્લા મારકડ ઑલમાં કહેલી વાતમાં ધણી મોટી સમ્બાધ છે, અને એવા એક ઠગારાને હાથ ફરતાં મને બચાવા વાસ્તે માહરે તમારો ધણો ઉપકાર માનવાનો છે.”

“તમો લેડીશીપને ફ્રાન્સથી મીં કૉફ્ટનો કાંઈ જવાબ મલ્યો, વાર?”

“હા; ગઇ કાલેજ મલ્યો, અને તે તમારી કહેલી વાતને બોલેબોલ ટેકા આપે છે. એટલુંજ છે કે કોણ છોકરીને એણે એમ કરપીણપણે ફસાવી તે નામ મને મળતું નથી.”

“અને તેથી હજી તમોને વીશ્વાસ નથી આવતો?”

“નહીં, વીશ્વાસ તો સંપુર્ણ આવેછ. તમારી પર ખુદરતીજ મને વીશ્વાસ આવેછ,” તેણીએ કહ્યું; “અને તેથીજ તો હું તમોને આટલાં હેતથી મલુંછ; પણ તોખી તમારી સુચના મુજબ એ ઠગારાના પ્યારની આજે એક પાછી અજમાયસ ને કસોટી લેવાનો મેં એક તાગડો રચ્યોછ, જેમાં માહરે તમોને મોજુદ રાખવાનાં છે. મેં તેને હમણાં અહીં તેડ્યોછ, અને જે વખત જાયછ તેમાં અત્રે તે આવવોજ જોઇએ. તેટલાં તમે મેહરખાની કરીને આએ એક સાઇડ રૂમમાં બરાધ જાઓ. આએ દીવાનખાનાંને બેઉ હાથ પર તમે જોવોછ કે એકસરખા એ સાઇડ રૂમ્સ છે, કે જેનાં સ્પ્રીંગનાં ખારણાં એકેક પર પડતાં હોવાથી આએ વચલા રૂમમાં જે વાતચીત થાય તે બધી એ આસપાસના બેઉ ઓરડાઓમાં ખુલ્લી સાંભળી શકાયછ; એટલાવાસ્તે અહીં જે થશે તે તમારા આએ સાઇડ રૂમમાં બરાધને તમો બરાબર જોઇ તેમજ સાંભળી શકશે. તમોને કાંઈ અડચણ તો નથી મને એટલી મદદ કરવામાં?”

“જરા બી નહીં, માહરાં લેડી,” મેં કહ્યું—અને ત્યારે તે પોતે એક સાઇડ રૂમમાં મને હાથ પકડી લઇ ગઇ, અને ત્યાં ખારણાં આગળ ખુરસી આપી તે પોતે બાહર ગઇ, એટલે તે સ્પ્રીંગનાં ખારણાં તરત તેની પુકે પાછાં બંધ થયાં. પછી જરાકજ વારમાં લૉર્ડ ફ્રેડ્રીક રેવન્સકર્ફીફનું ખીદમતગારે નામ પોકાર્યું. અને મેં ખારણાંની ફાટમાંથી બરાબર જોયું કે તે હસ્તો હસ્તો, ધણો ખુશાળ ને ઉલટમંદ, તે દીવાનખાનાંમાં જ્યાં લેડી સીસીલીઆ હતી ત્યાં ધસી આવ્યો.

“માહરી વાહલાંમાંવાહલી,” તેણે ધણાંજ હેતના દેખાવથી તેણીના બંને હાથ પોતાના હાથમાં લઇને કહ્યું, “હું જ્યાં નથી કરી શકતો કે લગનનો દહાડો નકકી કરવા તેં ચીડી લખીને મને તાબરતોજ તેડી મંગાવ્યો તે તાહરો રૂડો પેગામ વાંચીને અત્રે દોડી આવતાં મને કેટલી બધી ખુશાલી હાંસલ થઇ!”

“પણ પેહલે મને કહો, ફેડીક,” લેડીશીપે રમત્યાસ ઢપે તેને એક સોફા પર પોતાની બાજુમાં બેસાડતાં પુછ્યું, “કે શું તમે મને ખરેખર એટલી ચાહો છો?”

“શું હજી તુને એ વાતનો શક છે?” તે ઠગારા લખાડે મોટી અબ્બાની ને નિર્દોશતાના દેખાવથી પુકાર્યું.

“પણ મને જાણવા અને માનવા ગમે છે કે એ તમારો અખંડ પ્યાર શું માહરેજ વારતે છે? માહરી આગમચ કદી કાઢને તમે ચાહી કે પ્રોમીસ થયા તો નથીજ?” તેણીએ જાસ્તી અંકે કરાવ્યું.

“દરેક પવિત્ર ચીજોના પાક સોગંદથી ફેલુંછ, વાહલી, કે નહીં! મેં આજ સુધી તાહરા વગર કાંઈ બીજીનો સ્વાદ નથી ખ્યાલ કર્યો હોય તો ધનસાફ ખુદા મને કદીબી મારી નહીં કરે!” તે ઢોંગી ધુતારાએ જરા બી અચકાયા ઓશકાયા વગર બેઘડક હીમ્મતથી કસમો ખાતાં કહ્યું;—અને કહેવાની જરૂર છે કે હું જ્યાં બરાબ રહી હતી તે એકાંતમાં બી તે લુચ્છા લખાડનાં એવાં અધર્મીપણાં પર હું ખરે મને કમકમી!

“વારં, એ પ્યાર માહરેજ વારતે છે?” ઘણાંજ હેત ને લાડના દેખાવથી સીસીલ્યાએ પુછ્યું. “લોક કેહછ કે માહરા બેશુમાર પૈસામાં એ તો તમારો ડાળો ખોખાયલો છે, તે ખોટુંજ છે?”

“પૈસા? હુત! પૈસા તો હાથનો મેલ છે!” તેણે મોટા તુચ્છકારના દેખાવથી કહ્યું. “પૈસા શું અમે નથી જોયા? સારા વખત શું આગળ અમે નથી જાંણ્યા? એ તો હાલ અમારી પૈસા સંજાંધી થોડીક પડતી આવી લાગીછ તેથી અમારાં શત્રુઓનું એ ગલીચ ને પાપી શુલ્ક-ખાન તું વાહલીને કાને પોંદ્યેતું હોવું જોઈએ. એ ખ્યાલજ તાહરાં દીલથી દુર કર. હવે તો એમનો સુરજ એમ આવે પણ તું માહરી અને હું—”

પણ તેવામાં બાહરનું આરણ્ય વેંશથી થોકાયું, અને એક ખીદમતગારે ઉતાવળે તેઓ હતોં ત્યાં ઘસી આવીને કહ્યું, “તમારા સોલીસીટર મીંગ લૉકવર્ડ તમોને મક્કવા માંગેછ, માહરાં લેડી.”

સીસીલ્યાએ ઘણા ખીજવાત અને ગુસ્સાના દેખાવથી પોતાનો ન્હાનો નાજુક નરમ પગ જમીન પર થોક્યો.

“મને મક્કવા? અત્યારે? આગમચથી કાંઈ બી ચેતાવ્યા વગર? એવું તે શું કામ બળી ગીયુંજ જે? સાફ કેહો કે હું રોકાયતી છું, ને હમણાં મક્કી શકશ નહીં.”

“માહરાં લેડી,” તે ખીદમતગારે ખીલીતો ખીલીતો કેહતાં સંજાળાયો, “એવણ કેહછ કે કામ એકદમ ઘણી તાકીદનું અને જરૂરનું છે.”

“ખોલાવ!” તેણીએ હજી અરધા ગુસ્સાની અદ્રાલજીથી કહ્યું,—અને તે ખીદમતગારનાં બાહરે જવા પછી ફેડીક તરફ ફરીને વધાયું, “માહરા લૉડ, મને જરા એક મિનીટ માફ કરશો? હું કેવી માહરા મોટા પ્યારનાં સ્વર્ગ જેવાં સુખમાં તમો વાહલા સાથે બેસીને મોહબતની બે મીઠી મીઠી વાત કરતી હતી તેટલાં એ નહીં ધારેલી નડતલ ક્યાંથી નડવા પડવા

નીકળી આવી ! એ માહરો સોલીસીટર છે. એને કાંઈ આપણા અવેળેની બ્યવસ્થા વાસ્તે એક બે બોલમાં કદાપી મને પુછી લેવાનું હશે. હું એ પીડાને જલદીજ પટાવી નાખશ. આવો, હું એને મઠી લઉં તેટલાં આએ સાધડ રૂમમાં તમે બેસો. ટેબલપર ચોપડીઓ અને આજનાં ન્યુસપેપર્સ છે, બારણાં રશ્મીગનાં છે અને તમો બધું એને સાંભળી ને જોઈ બી શકશો, પણ તેનો કોઈ મુજબો જાણતા ના. હવે તમારાથી માહરું છુંપું હોયજ શું જે તેની વાત ?”

અંતે હું જ્યાં બરાયલી હતી તેની સાંમેના સાધડ રૂમમાં લૉડ ફ્રીક રેવન્સકલીફને તે બાહોશ છોકરી હાથ પકડીને તેડી ગઈ, અને તે અંદર જવા પછી તે રશ્મીગનો દરવાજો તેની પુઠે બંધ થયો એટલે તરતજ મીં લૉકહાર્ટ, બેડી સીસીલ્યા અરબનનો જૈફ સોલીસીટર, મેં જોયું કે, અંદર આવ્યો.

મકરણુ ૬૫ મું.

“માહરા સોલીસીટર અને જૈફ દોસ્ત તરીકે માહરે તમને આવકાર તો આપવો જોઈએ,” સીસીલ્યાએ રમત્યાલ ઢપે લમાર ઠપકાથી કહયું, “પણ તમે મને ચેતાવ્યા વગર આવ્યા તે મને ઝાઝું ગમતું નથી, મીં લૉકહાર્ટ. ઓ, પણ એ શું છે ? તમારો ચેહરો આજે એટલો બધો ગંભીર કેમ ? કાંઈ ખુરં થયુંછ શું ? કાંઈ માઠા સમાચાર છે ?”

“માઠા—ધણુજ માઠા, માહરાં બેડી,” બગલમાંથી લાલ ટેપતું બાંધેલું વાલેલા તાવતું એક મોટું બંડલ પાસેની તીપોય પર મુકતાં તે ઘરડા સોલીસીટરે કહ્યું. “એટલું બધું માઠું છે ત્યારેજ તો કોઈ દહાડે નહીં ને આજે કશી બી બપર આપ્યા વગર તમારે ઘર અચખુચ હું ઘસી આવ્યો કેની ?”

“ઓ ખુદા, તમો મને ઘેલી કરી મુકશો !” સીસીલ્યાએ ઘણાં દુઃખના દેખાવથી ચીસ પાડી; “બોલોની, બકોની, શું છે ?”

“આએ પેપર્સ વાંચવાની જરા તમે તસ્દી લેશો ?” મીં લૉકહાર્ટે નમનતાઈથી કહ્યું— અને તેણે તે બંડલ ઓડયું.

“બચ્ચીત નહીં,” સીસીલ્યાએ મોટા ખીજવાતથી આડો હાથ કરીને કહયું; “એટલી બધી ધીરજ કીયા ચુહલામાંથી લાઉં ? જે બી ખુરં બન્યું હોય તે ફક્ત એક બે બોલમાં કહી સંભળાવો. માહરી બધી મીત્રકત અને ખીસ્ચાર દોલત કે જેની હું આટલાં વરસોથી માલેક છું—”

“તે હવે કશુંજ તમારું રહયું નથી, માહરાં બેડી !” તે સોલીસીટરે ધોરાસ્તાન જેવો સાહાદ કાઢીને ગમગીનીથી કહયું, “અને તેથીજ હું તમોને ચેતાવા આવ્યોછ, કેમકે લૉડ ફ્રીક રેવન્સકલીફ સાચનાં તમારાં લગનની તમે માહરી આગળ વાત કરેલી તેથી માહરી ફરજ થઈ પડી કે તમને વેળાસર—”

“ઓ જહનમમાં ગઈ તે વાત, મીં લૉકહાર્ટ !” સીસીલ્યા પાછી ફરકી ઉઠી. “તમે આપણાંજ કામની વાત કરોની ?”

“મને ફેદતાં ધણું દુઃખ લાગેછે પણ ખરી વાત માહરે કહેવીજ નોંધએ, ખાતુ, કે “ઢ્યેર્ન હાઉસ”નાં આજ તક તમેજ એકલાં માલેક અને વારસ હતાં તે હવે વંશરે વાર રહ્યાં નથી. તમારાં વડીલોનાં છેલ્લામાંછેલ્લાં વીલ પ્રમાણે તમારો કઝીન ઍડવર્ડ જેને મરી ગયલો અથવા ગુમાઇ ગયલો ધારવામાં આવતો હતો તે અચ્ચુચ અત્રે પાડો ફરચો, અને પોતાના હકની દાવાદારી પોતાના સોલીસીટરો મારફતે તેણે ખેતકરાર પુરવાર કરેલી હોવાથી તમારે તેને બધું ફક્ત ચાર દાહડામાં સપુર્દ કરીને કોઇ બાડેનાં ઘરમાં રહેવા જવું પડશે?”

“ઓ!” સીસીલ્યાએ દુખની મોટી ચીસ પાડી, અને તે ખેસુદ્ધ થતી હોય તેમ બી લાગ્યું. “ત્યારે શું હું તદ્દન ઓશીઆળી ને બીખારી થઈ ગઈ?”

“બીખારી તો નહીંજ,” તે સોલીસીટર થોડીક ધીરજ આપી, મગર હાલ જે તમારી વારસીક આવક પચીસ હજાર પાઉન્ડની છે તે હવે ફક્ત વીસના કરાર મુજબ ચારસો પાઉન્ડની થશે.”

“બસ, થઈ ચુક્યું!” સીસીલ્યાએ કપાલ કુટતાં રડી પડીને કહ્યું. “જવો, મી. લૉકહાર્ટ, જે માહરાં નસીમ! કાયદા મુજબ જેમ માહરા હકમાં સાઈ થાય એમ કરજો. મને તમારામાં બરોસો છે. માહરે આએ કંગાલ કાગળ્યાંઓ વાંચવાજ નથી. લેતા જાઓ!”

“જેવો હુકમ,” તે સોલીસીટરે નરમાસથી કહ્યું—અને પેલાં પેપરો પાછાં ખાંધી લઇ, ખંડલ બગલમાં મારી, તે જવા ઉઠ્યો, ત્યારે જતાં જતાં વધાર્યું, “ખાતુ, તમારા મનની મજબુતીમાં મને ધણો બરસો છે. હીમ્મત રાખજો. દુન્યામાં પડતી ચહડી, સુખ દુઃખ સરજત પ્રમાણે આપણને બધાંને અતુભવવાનુંજ છે.”—અને તે ગયો.

તેના જવા પછી બી સીસીલ્યા તો રડતી સોફાપર થેડોક વાર પડી રહી, પણ પછી જાણે અચ્ચુચ યાદ આવ્યું હોય તેમ ચમકી ઉઠી, અને લૉર્ડ ફ્રેડીકને સાંત્યો હતો તે રૂમમાં ધસી ગઈ. તે, પછીથી, સીસીલ્યાએ મને કહ્યું તેમ, એ ઇઝીયેર પર દોંગથી પેપર વાંચતો પડેલો હતો, પણ લેશ બી સંદેહ નહી હતો કે મી. લૉકહાર્ટ જ્યારે ચોરડામાં હતો ત્યારે ચારણાંપર પડીને ઉચે દમે તેણે તે બધી વાતચીતનો ખોલેખોલ સાંભળ્યો હતો, અને જરા એ જરા જોયું હતું.

“ફ્રેડીક વાહલા, તમે બધું સાંભળ્યું તો ખરું?” તેણીએ રડી પડીને કહ્યું, “હું તો તમારાં માથાં પર સુત્રાનો વરસાદ વરસાતી માહરી દોલતથી તમે વાહલાને દોલતમંદ કરવાની ઉમેદ રાખતી હતી, પણ અરે, એક પાણીના પરપોટા પેરે તે માહરી માતીતી ઉમીદનો નહીં ધારેલો કેવો નાશ થઈ ગયો!”—અને જરા થોખીને—“પણ ચાલો, તેનો શું મુન્નકો છે? તમે વાહલાએ કદી માહરા પૈસાને વાસ્તે મને ચાહીજ નથી. હું તો તમે વાહલાનો નીખાલેશ, નીકલક ખ્યાર—”

“સખર કરો, લેડી સીસીલ્યા!” તે લુચ્છ અને લગાડ જવાંને હવે ધણીજ ઠંડાઇ અને ગંભીરતાથી કહ્યું; “હું એ વાત મંજુર કરી શકતો નથી. હું આવ્યો ને આવ્યો આજે તમે મને ધણો તરખાવ્યો અને ધણો ફફડાવ્યો. તમેને માહરા ખ્યારનાં મુસ્તકીમપણાં

માટે મુતકગ બરોસો આવેલો દેખાયો નથી, અને તેથી પછીથી તમે મને જ્યારે એકલો છોડ્યો ત્યારે શાંતીથી વિચાર કરતાં આવ્યે આપણાં કારણમાં હું કોઈ હાંસન કે વખુદ માની શકતો નથી.”

“ઓ ફ્રીડ, તમે એ શું કહેવો છો? તમે ઘેઝા તો નથી થયા?” લેડી સીસીલ્યાએ મોટા ગમરાટથી ચીસ પાડી કહ્યું; “શું હવે તમે મને છોડી દેશો?”

“આપણાં બેઉનાં બાંધાંમાં ખરેખર તેજ બેઠેતર છે, અને હું તેથી નકકી તેજ ઠરાવ પર આવ્યો છું.” તે જવાંન ઉમરાવે રીસાવતી અદાના મોટા ધુંધાટથી કહ્યું. “નહીં કે તમારા પૈસા ગયાછ તેથી તમોને હું છોડી જઈશ—પૈસા તો હાથનો મેલ છે, પણ આવ્યે હું આવ્યો ને આવ્યો તમોએ તમારા બધા બેઅદબ સવાલોથી મને એટલો બધો તો ગુંગ-લાવ્યો કે પછીથી શાંતીથી વીચાર કરતાં મને મજબુતીથી એમ લાગ્યું કે આપણા સ્વભાવો કદી બી મલવાનાજ નથી, અને આપણે પરણીને કદી સુખી થવાનાંજ નથી, વાસ્તે એ કારણ તોડી નાંખવા સિવાય બીજું કંઈ હવે થવાનું નથી.”—અને તે ટોપી લઇને જવા ઉઠ્યો.

સીસીલ્યા રડતી તવક્તી તેને વલગી પડી, અને તેનો “એ અતી ઘાટકી વિચાર” ફરવવા કગલીને તેને કાઢાવાજા કરવા લાગી; પણ તે પૈસાનો નીચ અને નાચીજ ગુલામ હવે માંનેજ શાનું?

“તમારામાં તુમાખ બાર ખાંદીનો છે!” તેણે જનસ્તી ધા કર્યા, “અને જે માથું એવો તુમાખ ધરાવે તે કેળવણીથી બી ખાલી હોવું જોઈએ એમ બી હવે મને મજબુતીથી લાગેછ, ગુડ બાય.”—અને તે જતો હતો, પણ તેજ ઘડીએ વળી આહેરવું બારણું કોઈએ જોશથી યોક્યું, અને ખીઃમતગારે ઉતાવજા ગમરાતમાં તરત દોડી આવીને ખબર આપી કે, મી. લૉકહાર્ટ પાછા આવ્યા હતા, અને તાકીદથી મજબા માંગતા હતા!

“વળી પાછા?” તેણીએ હજનીને પુછ્યું. “બોલાવ!”—અને લોડ રેવન્સકલીજ જતો જતો થોબી ગયો.

તે સોલીસીટર અંદર આવ્યો. તે આ વખત ખરેખર હસ્તો ને ખુશાલ દાખલ થયો. “તમે માનશો, માહરાં લેડી?” તેણે મોટે સાહદે હસીને કહ્યું; “આવે તો બધો કચો નહાં ધારેલો ગડબડ ઘોંટાલો થઇ ગયો દેખું! કેથી બધી મારા સ્ટુપીડ પાર્ટનરની ભુત્ર! નોટીસ કોણને વાસ્તે આવી અને તેણે કોણને વાસ્તે મને તરખાવ્યો! હું પોતે બી માહરા ઉતાવજા ગમરાતમાં ધણો બાનભુલો ને હેમક થયો! હા! હા! હા!”—અને તે મોટે સાદે પેટ ધરીને બેઅખત્યાર પાછું હસ્યો.

“ઓ ખુદ, એ વળી શું?” લેડી સીસીલ્યાએ પાછો ગમરાત કર્યો; “એટલે તમે એમ તો નથીજ કહેવા માંગતા, મી. લૉકહાર્ટ, કે બધી માહરી દોલત ને માલમીલકત જેમની તેમ સલામત છે?”

“પૈએ પૈ!” તે સોલીસીટરે બાર નાખીને કહ્યું, “અને હું માહરી એ ધણી દપકા-લાયક ભુત્રને વાસ્તે ધણો શરમીદો છું. તમારે લગતું વીત એટલું કાર્યસાધક અને ખાત્રી-પુર્વક છે કે તમારી દોલતમાંથી એક ચણો પણ કોઈને ચસી શકવાનો નથી!”—અને બાજુમાં

ઉમેશ લૉર્ડ ફ્રેડીકને જાણે તેણે હમણાં જ જોયો હોય તેમ વધાર્યું, “ઓ, લૉર્ડ રેવરન્સકલીફ બી અહીં જ છે ? ત્યારે તો સુના કરતાં બેઠતર ! માહરા કરતાં એવણે તમને વધારે મોટી મુખારકબાદી આપશે ને તમોને વધારે ખુશાલ બનાવશે ! શુઝ બાઈ.”—અને તે ધણી ધામધુમની અદ્વચી ઉતાવલે પાછો ચાલતો જ થયો.

હવે લૉર્ડ ફ્રેડીક રેવરન્સકલીફ, મેં ખારણાંની ફાટમાંથી જોયું કે, હદ વનાની અકર-વકરમાં પડ્યો. થું કરવું અને કેમ કામ લેવું તે એ હેમકને સમજાતું પડ્યું નહીં. તે ચતુર હોવાથી કદાપી તુરત પામી ગયો હોય કે આજે બધો તેની એક કસોટી કરવાનો બાકોસ લેડી સીસીલ્યાએ એક ઘણા જ કામેદપતમરયો અને અચ્છો નાટક રચ્યો અને કયો હતો, જ્યારે તેણે પોતાની મુખાંધથી પોતાને છેક શરમભરેલી હદ સુધીની દયામનક સ્થિતિમાં લાવી મેલ્યો હતો ! ! અંતે તે પોતે બી ધણે મોટે સાદે હસી પડ્યો.

“માહરી વાહલી સીસીલ,” તેણે ખુબ હસતાં કહ્યું, “હું ઉમેદ કરું કે મેં જે છેલ્લું છેલ્લું તુંને કહ્યું તે તું ખરું કે ખરાં દીલનું સમજી નહીં જ હશે ? હું તો એ બધા ઢાંગ—” અને તે એમ બોલતો તેણીને ગેદમાં લેવા આગલ આવવા ગયો.

“ખબરદાર, માહરા લૉર્ડ !” લેડી સીસીલ્યાએ એ કદમ પાછલ હતી ધણી ગુસ્સાવંત અદ્વચી અને એક રાણીનાજ રોગથી તે લુચ્છાને થયરાવતાં મનાની આંગલી ઉંચકી. “તમે તમારાં મોટાં નીચપણાં ખરાં સ્વરૂપમાં ઉંઘાડા પડ્યાછ, અને હવે તે તમારું નીચપણું ઢાંકવાના કાલમી પછાડા ફાવવાના નથી. કાણું કરો તમારું માહરી સાંમેથી એકદમ ! હું તમારાં કાંઠાં કરતુકોની એવી એકકી વાત જાણું છું કે તે જો અત્રે હું જાહેર કરું તો તમે અહીં જ ફાટી મરશો; મગર મેં તે માન્યું નહીં ને ત્યારે માહરી ખાત્રી કરવા આ એક “ખ્યાન” રચ્યો, જ્યારે હું કીરતારનાં લાખખો લાખ સુકરાના કરું છું કે તમારા જેવા એક નીચ, પાપી, મતલબી ને ફરેખીથી માહરો સવેજા તેથી બચાવ થયો. જાઓ !”—અને તેણીએ લાંબો હાથ કરી ખારણું બતાવતાં ગુસ્સાથી જમીન પર પગ થોક્યો.

તે લુચ્છો તમામ થયરી ગયો. લૉર્ડ જોડે તે હતો, અને હરેક રીતે કુછંદી ને પાપમાં પ્રવીણ વડીક હતો, પણ આ ખરી દીલેર ને બાકોશ મદુકલીએ તેને બધો એક લેગદમાં પાણીકિતાર કરી નાખ્યો.

“પણ તે હું—પણ તે હું,” ને બોલવા ગયો.

“જાઓ” તેણીએ પાછી ગુસ્સાથી ખરાડ પાડી; “માહરો સધજો ખ્યાર સખત ધીક્ષ-રમાં ફરવાછ ગયોછ, અને તેથી એકદમ તમે અત્રેથી તમારું કાઢું કરીને જશો નહીં તો માહરો ગુસ્સો માહરા કાણુમાં રેહશે નહીં, ને હું માહરાં આદમીએને બોલાવી તમોને ધક્કા મરાવી મોટી બેઠજાતી વચ્ચે માહરા ધરમાંથી હાંકી કઢાવશ. જાઓ !”

તે ગયો. નીચી મુંડીએ, મોટી શરમાઈગી વચ્ચે, હેરાંત, પરેશાંત, તે હાથમાં ટ્રેપી બાંધને તે દીવાનખાનાંમાંથી સઠકી ગયો અને બાકેર પડ્યો તે વેળાની તેની હીણપરતી ને બેજાલત મેં માહરી બરાવાની જગ્યાએથી જે જોડ તેનું હું કેમ ખ્યાન કરું ? તે ખ્યાન કરવાને માહરી કેને શખ્દોજ નથી !

એ તે પાપીનો એક બીજકુત્ર લાયક ફેજ હતો. બત્રી, નેક, નિર્દોશ જુલ્મટ જેની તે માહ ખુશ્તીએ બચાવેર ઠગાઇથી વગર દયાએ આવી હદ વનાની ખરાબી કરી મેળી હતી તેણીએ પણ, વાહલાં વાંચનારાં યાદ કરશે કે, એજ મુજમ તેને છેલ્લો મોટી હકુત સાથે પોતાના ઓરડામાંથી હાંકી મેળ્યો હતો, અને એવા કમીનાઓ એમ ખાસડે ખાસડે મરાય તેમાં તેઓની આપણે કરી બી દયા ખાવી સગવાર છે?

તેના જવા પછી સીસીલા તરત માહરી પાસે દોડી આવી, અને મને બાહરે લાવીને ઘણાંજ હેતથી મળી. તે કારજ તુટવાને વાસ્તે તે જવા બી દલગીર થતી દેખાતી નહીં હતી. તેનો ચુસ્તો ઉતરી ગયો હતો, અને હવે તે પાછી પુરતી ખુશાલ બની ગઇ હતી.

“તેજ મને આએ ખુરી ફેજથી બચાવી, વાહલી બેહેન,” તે એક વારની તુમાખી છોકરીએ મને “બેહેન” કરીને બેલાવીને ઘણાં હેતથી મળતાં કહ્યું. “હવે હું તારો કહેલો બોલેબોલ માનું છું. એણે, તેં મને કહ્યું તેમ, એક નિર્દોશ છોકરીની ઠગાઇથી ખરાબી કીધી હશે એમાં કાંઇ સંદેહ નથી. આજથી તું માહરી બેહેન છે, અને કોઇની વાતમાં કદી બી કરી બી માહરી મદદની જરૂર પડે તો એક બેહેન તરીકે મને શોડોધતી આવવાને જત બી અચકાતી ના. તું એક નાટકવાત્રી છે અને નાટકવાત્રીઓનાં નામ ઘણાં વાએદાં છે, પણ તું તાહરા નેકીબરયા દાખલાથી વેકોને પુરવારી આપેલ કે કે.ઇ બી જીંદગીમાં અને કોઇ બી સ્થળે નેક રહેવું કે બદ તે એક છોકરીનાં પોતાનાં યસમાં અને રવાંધીનમાં છે!”

હું મીઠાસથી હસી.

“તમે માહરી ગરીબની કેટલી બધી વખાંણુ કરો છો, બેહેન સીસીલ !” મેં સામ્યાં દીલનાં મોઠાં હેસાનથી કહ્યું. “મેં ફક્ત સામ્યાં દીલથી તમારી ને તે કમનસીબ છોકરીની એક સાદી ખીદમત કરવાથી જ્યાં કાંઇજ કીધું નથી. ઉત્તરી વખાંણુ તો તમારીજ થતી જતીએ. કેટલી બધી તારીફલાયક કુનેહ, સીદ્દત અને દુરઅહેસીથી તમારા જેવી એક નાધત્રી જવાંજ છોકરીએ એક ખરી કસોતીનો આ નાટક રમ્યો ને બજાવ્યો તે વાસ્તેની માહરી તો અબજએખીજ જાણે ભાગતી નથી ! હું તમોને હજારે શાબાશ કેહું છું !”

એ મુજમ અમો ઘણોક વારસુથી ઘણીક વાતચીત કરતાં બેસી રહ્યાં, અને લેડી સીસીલાએ મેં ઘણું ના કેહવા છતાં માહરે સાં યોડુંક રીફ્રેશમેન્ટ મંગાવ્યું. તે તદન ખુશાલ હતી. એક વાર જીવનમેરેજાં અનુમાનોથી લૉડ રેવન્સક્રીફ્ટને વચ્ચે એણે આહતાં શીખી હતી ખરી, પણ તેણીએ કહ્યું તેમ, એવા એક નાલયકથી વખતપર બચી જવાને વાસ્તે તેણીએ હવે તો બેદ કરતાં ખુશી મનાવાનુંજ વધારે હતું—અને છેક મોડેથી હું માહરે ઘરે જવા નીકળી.

હવે ત્યાં આવી મેં ઘરજાં નોરમનવાત્રાંઓને એ કારજ તુટી જવાની ફડી વધાઇ કહી, અને જુલ્મટને બી તે ખુશીની ખચર ડોવર તુરત લખી વાલી. વળી મેં માહરા પીતાજીને પણ એ વર્તમાન લખ્યા, કે જે કાગળમાં મીસીસ ઓલ્ડકાસલ સાથની માહરી મીલાકાત અને તેવણે માહરી સાથની જાહેર કરેલી સગાઇની બી સઘળી હકીકત તેવણની વાફેરી સાથે મેં વીમતવાર લખી વાલી. બધાંનો અરમાન એ ઠગારાની એ ધારેલાં કારજમાં ફાવત નહીં થાય તેજ હતો, અને માહરી કારીગીરીથી આવંદા તે એ મુજમ માહત થયો તે વાસ્તેની

બધાંની ખુશાલી અને માહરા જોગી મુખારકબાદી ખરાં દીલની હતી. અવજત, મેં પેલા કસોટીના નાટક બાબે કોઇને કાંઇ જણાવ્યું નહીં. તે સીસીલ્યાની ખાનગી મીરાસ હતી, અને તે કોઇને જાહેર કરવાને, મને લાગ્યું કે, મને હક ન હતો.

અને હવે ફક્ત બે અગતના સવાલો માહરું અકસર ધ્યાન રોકી રહ્યા હતા. એક જીવ્યટ બાબે હતો. તે કુદ સાથે આઠ દાહડા ગુજરા ગયલી પોતાની શી હકીકત લખશે તે જાણવાને અમોને ધણી આતુરતા થતી રહી હતી. કુદ તેને બેઠ પકડી કાઢશે કે કેમ, અને પકડી કાઢે તો પછી મેં આપેલી ખાત્રીને આધારે તેણીને વાસ્તે સારું જ માનીને તેઓ તેણીનું બહુ જ કરશે કે તેણીને હાંકી કાઢશે તે જોવાનું હતું. વળી બીજા હાથપર પેલી બેઠી છોકરી અંમેલી હાવડ પશુ મને ધણી અજબ કરતી હતી. તેને મીઠ રીચડસે, તેની થોડી ધણી તપાસ કરતાં સંતોષ પામી, માહરી બકાંમણને માન આપી ઘણા સારા દરમાયાએ પોતાની નોકરીમાં રાખી દીધી હતી, પણ તે પોતાનો બેઠ કશોજ કેહવા ચાહતી ન હતી તે મને ધણું અજબ કરતું હતું.

પ્રકરણ ૬૬ મું.

દીએટરમાં માહરાં લાગવગથી તે ધણી મજાલની થર પડી ગયલી હતી. મીઠ રીચડના પોતાના પ્રાઇવેટ ઑકસમાં ગમે ત્યારે જઇ બેસવા અથવા ગમે તેમ સ્ટેજપર આવવા જવાની તેણીને રજા હતી, અને તે રીને જાહેરમાં દેખાવ આપવા આગમચથીજ તે અમારી વચ્ચે પુરતી ઘેરીતીઆરીતી થઇ ગઇ હતી. એ મુજબ તે જાહેરમાં દેખાવ કરવાના હતી તેની આગલી રાત્રે મીઠ રીચડસના પ્રાઇવેટ ઑકસમાં એકલી બેઠેલી હતી, જ્યારે હું માહરો પાટ કરી કપડાં બદલી, તેની પાસે જઇને જોઠવાઇ. મેં જોયું કે તેણીએ તે ઑકસને લગતા પોતાની પાંડેના પરડા નાખી દીધા હતા એટલુંજ નહીં પણ સ્ટેજપરનું જોવાને વાસ્તે તેણીએ આગલો પરડો વટીક નાખી દીધો હતો ! તે જાણે પોતાની આગવના પરડામાંથી સ્ટેજ અને આખું ઑડીથન્સ જોઇ શકે, જ્યારે તેને પોતાને કોઇ જોઇ કે જોળખી ન શકે તે કાસમની સંભાળથી તે બેઠેલી જણાઇ, અને હું તેથી જરા અજબ થઇ. તેણીએ હજી તો જાહેરમાં મુતલબ દેખાવ કર્યો ન હતો, ને તે છતાં તે એમ તમાસગીર વર્ગથી બરાતી છુપાતી બેસતી હતી તો એવા એક એકાંત શોધનારા ને શરમાળ સ્વભાવની છોકરી બીજી રાત્રે સ્ટેજપર જાહેરમાં દેખાવ કરવાની હીમ્મતજ કેમ જમા કરી શકે તે મને સમજ પડી શક્યું નહીં.

હું બેઠી.

“ઓ, લોક બધું તમારી પર આજે કેટલું કુરબાન થયયું દેખાયું, અંજન !” તેણીએ મને જોતાં સાથે ખરાં દીલનાં બેસથી ઉસ્કરાઇને અતી ઘણાં હેન ને વખાંણ્યાં કહ્યું.

“તમે બી ઘણું સારું કરી શકશો,” મેં હીમ્મત આપી તેને જરાજ કરતાં કહ્યું.

“તેમ થાય તો તે બધી તમારી બલાઈ—તમારીજ બલાઈનું પરીણામ થશે!” એમીલીએ ગરમ દીલસોઝીથી જવાબ કર્યો; “અને હું એ તમારી બધી બલાઈ વધારે કાંમતી એટલા વાસ્તે જાણું છું કે હું તમારીજ લાઇનમાં તમારી હરીફ થવાની છું!”

હું હસી પડી.

“અને તેથી માહરે તમારી અદેખાઈ કરવી જોઈએ ને તમેને આમળ પાડવા જેવી મદદ નહીં કરવી જોઈએ—એમ?” મેં હસીને કહ્યું. “એવા નીચ અવગણ્ય ખુદાની બક્ષેશથી માહરામાં છેજ નહીં. આપણા વચ્ચે એક આલા હુન્નરમંદીની જોઈતી પ્રમાણીક હરીફાઈ દિતપન થશે, અદેખાઈ નહીજ; ને માહરી ખાત્રી છે, મીસ હાવડ, કે તમે બી ઘણું સારુંજ કામ કરી શકશો, સિવાય કે—”

“હા, સિવાય કે?” તેણીએ મોટી આતુરતાથી પુછ્યું.

“સિવાય કે તમે જોઈએ તે કરતાં વધારે શરમાળુ છો,” મેં કહ્યું, “અને મને ખીણીક લાગેછ કે ઠઠમાર લોકોની સાંમે રજી થતાં તમે જરૂર ગભરાઈ જવાનાં! આએજ જોવોની! આએ બાંકસમાં તમે આગળો પરડો નાંખીને—”

“પરડો મેં લોકોથી શરમાઇને છુપાવાની મક્કસદથી નથી નાંખ્યો, અલન,” તેણીએ ગમગાઇને ખુલાસો કર્યો. “પણ સેંહેંકડો જવાનો ઑપેરાગ્લાસીસ મારીને ટીક્યા કરે તેથી તમારું એકટીંગ જે હું ચોકકસ ને ઘણાં ધ્યાનથી જોવા માગું તે તેને લગતા ખીજવાતથી અવારનવાર અછોવજો થયા કરે તે મને નહીં ગમ્યું તેથી મેં તો એ પરડો નાંખ્યો હતો. જોવોની, કેટલું બધું મોટે ખાંચરેનું લોક બધું જમા થયું છે!—” અને તેણીએ એમ કહેતાં પોતાની આગલનો પરડો જરા હઠાવ્યો.

પ્રકરણ ૬૭ મું.

“એમાં ઘણાં લોકો માહરાં ઝાળખીતાં છે,” મેં તે આગેવાન તમાસગીર વર્ગ પર નજર દોડાવતાં હસીને કહ્યું. “પેલા સાંમેના બાંકસમાં ડ્યુક ને ડચેસ ઑફ આર્લ્સ છે, અને ડચેસના ડાબા હાથપર જે જવાંન બેઠેલો છે તે એ લોકનો છોકરો મારકવીસ હરબટ છે. વળી પેલી લેડી સીસીલયા અરબન જમણા હાથપરના પેહલા બાંકસમાં બેઠેલી છે તે બી એક ઘણી મોટે ખાંચરેની બાંતુ છે, પણ આએ તેવણની પાસે બેઠેલી કોઇ દમામદાર અખળા—ઓ, પણ તમને શું છે, એમીલી? તમે શું કંઈ ખીમાર થયાંછ?”

હું ખરાં દીલથી ગભરાઈ ગઈ, કેમકે તેની ઉપર માહરું ધ્યાન ખેંચાતાં મેં તરત જોયું કે લેડી સીસીલયાવાળા બાંકસમાં તેણીની પડોશમાં બેઠેલી કોઇ અખળાને હાલમાં અચાનુચ પહેલીજ વાર જોઈ તેમજ ઝાળખીને એમીલી હાવડ એકદમ ગભરાઈ અને શીકી પડી ગઈ હતી. તેણીએ લગભગ ખુરસીની પીઠ પર પોતાનું માથું નાચારીનાં દુખથી નાખી દીધું!

“કાંઈ નથી, મને કાંઈ નથી, ઍલન,” એમ છતાં મને ધીરજ મનાવા ધીમે સ્વરે ખસી ઉતાવલથી તેણીએ કહ્યું—અને પરડો તુરત પાછો બંધ કરી લીધો.

મગર માહરી તો તદન ખાતરજમાજ હતી કે તે લેડી સીસીલ્યાની બાજુમાં બેઠેલી પેલી કોઈ અબજાને જોઈને એટલી હોસ ફરામોસ થઈ હતી, અને ત્યારે મને વધારે ગંભીર વસવસો થયો કે એવી એક છોકરી વળતી રાત્રે સ્ટેજ પર જાહેરમાં દેખાવ આપીજ કેમ શકશે?

“વાહલાં ઍલન, મને લાગેછ કે માહરે તમોને જરા બી ઠગવાં સજ્જવાર નથી” તેણીએ જરા વાર વિચાર કરી લઈને અચપ્રચ એક ઠરાવપર આવી ગઈ હોય તેમ મને કહ્યું; “હું કબુલ કરુંછ કે હું એક માહરી ઝોળખીતી બાંતુને જોઈને ઘણી ગભરાઈ ગેઈછ. તે અત્યારે ઈંગ્લાંડમાં હોવાનો તો મને દુરનો એક સ્વપ્નો બી નહીં હતો.”

“કોણ—પેલી મેં બતાવી તે, લેડી સીસીલ્યા અરબનની બાજુમાં બેઠેલી છે તે?” મેં પુછ્યું.

“હા,” તેણીએ જવાબ કર્યો, “એ મારશ્યોનેસ ઑફ કેમપેન છે.”

“તમારી ઝોળખીતી છે?”

“ઝોળખીતી? આ પરવરદેગાર!” તેણીએ ધીમે સાહદે પોકાર્યું—અને તે ઘણી દુખી થતી દેખાઈ.

“તમારી ઘણી ભુલ છે,” મેં સમજાવ્યું. “કાલે તમો જાહેરમાં દેખાવ આપશો ત્યારે તમાજીર વર્ગમાં કોણ કોણ આવશે તે કાંઈ તમે જાણવાનાં નથી, અને તમારા સારા વખતમાં તમારી સાથે સમાગમમાં આવ્યાં હોય એવાં તો ઘણાં બી આવશે—જે બધાંને જોઈને એમ તમો પાણી પાણી થઈ જાવો તો ચાલેજ કેમ વાર?”

“મને ઈંગ્લાંડમાં કોઈ નથી ઝોળખતું, ઍલન,” તેણીએ કાંકલુદીથી કહ્યું; “હું પોતે ઈંગ્લાંડમાં તદન નવી છું.”

“અને કેમપાનના મારકવીસની આજે બધરી થું કોઈ ઇટાલ્યન બાંતું છે?”

“નહીં, તે પોતે તો ઈંગ્લીશ છે, પણ તેણીનો વર મારકવીસ પોતે ઇટાલ્યન છે. તે તરકનીના એક મોટાં અને શ્રીમંત ઉમરાવ ખાનદાનનો આસામી છે.”

મેં જરા પરડો હઠાવીને તે મારશ્યોનેસને ધ્યાનથી જોઈ. તે કાંઈ ખુમસુરત નહીં હતી, પણ મીઠા ચેહરાની અને દેખીતા મીઠા સ્વભાવની તે એક અમળા લાગી. તે પચીસથી ત્રીસ વરસની ઉંમરની, પતલી, ઉંચી એક ખરી દમામદાર બાંતું હતી, અને પેશાક બી ઘણો ટેરટથી ઉંચી ક્રીસમનોજ સજ્જેલો હતો. ટુંકમાં, મને લાગ્યું કે આ કોઈ એવી બાંતું તો નહીંજ દેખાતી હતી કે જે એમીલીને તેના સારા વખતમાં જાણતી ને ઝોળખતી હોય તેથી હાલમાં તેણીની પડતીમાં—ફક્ત એક પડતીનાં કારણથી—તેને ધીકકારી કે તુચ્છકારી શકે?

“તમોને પોતાને દેખાવ પરથી એ બાંતું કેવી લાગેછ, મીસ ગ્રેડ?” તેણી—જાણી માહરા વિચારો પામી ગઈ હોય તેમ—મને સવાલ કર્યો.

“મને તો કાંઈ ઘણી ભણી, નમાની ને મીઠા સ્વભાવનીજ અબળા લાગેછ,” મેં જવાબ કર્યો.

“અને એ તેવીજ છે—ખરેખર તેવીજ છે!” તેણીએ જુસ્સાથી ઉશ્કેરાતાં પુકાર્યું, “ઓ, ભલાં મીસ ત્રેફ્ટ, માહરે તમેને એક અરજ કરવાની છે. કાલે તમે તરદી લઈને માહરાં ગરીબ ઘેર પર આવશો? કાલે તો માહરે રોજ પર નિકળવાનું છે એટલે મને તમારી આગત છેલ્લી વખત પાર્ટ કરવાની ઘણી જરૂર છે ને માહરેજ તમારે ઘર આવવું જોઈએ, પણ તેને બદલે હું આટલી તમેને વધારાની તરદી આપુંછ તે માફ કરજો અને તમેજ જરા આવજો.”

ટુંકમાં, મેં ઘણી ખુશીથી એ વાતની હા કહી, અને તેણીએ ત્યારે એક કાગળની કાપલી પર તરતજ પોતાના મોહલાતું નામ અને ઘેરનું દામ ઠોકાણું લખી આપ્યું. એ પછી મનની ઘણી અસ્વસ્થ હાલત વચ્ચે તે માહરી રજા લઈને તરતજ પોતાને ઘેર જતી રહવા ઉઠી, અને ખેલ ખતમ થવાને ઘણો વાર હોવાથી હું પોતે બી તેને જવા દઈ ધારા મુજબ મી. નોરમનની ગાડીમાં ઘર ચાલી ગઈ, કે જ્યારે આખે રસ્તે મને એ અજબજેવી છોકરીને વારતે ઘણાએક વિચારો આવ્યા. હું જાણતુ બીલકુલ ન હતી, તોપણ આ અજબ જેવી છોકરીનો આ શું ભેદ હશે તે વાતે ખરેખર મને ઘણી અજબ કરી.

એ પછી બીજી સહવારે નાસ્તા બાદ, મેં પ્રેમીસ કર્યું હતું તેમ, હું પુછતી પુછતી તે છોકરી જ્યાં રહેતી હતી ત્યાં ગઈ. મને તો લગાર બીહીક બી લાગી કે રખેને તે લતો જોઈએ એટલો ઇજ્જદાર નહીં હોય; પણ નહીં. તે અતી ઘણો નીરધન, કંગાલ ને મુશ્કેલીસ છતાં ગરીબ પણ ખરાં ઇજ્જતદાર લોકોથીજ વસાયલો એક મોહલો હતો, જોકે જે ઘરમાં એમીલી રહેતી હતી તે મકાન સોહધી કાઢવાને ખરેખર મને ઘણી મહેનત થઈ.

તે બીચારી છેક ઉપલે મળલેનાં એક કાતરયાં પર રહેતી હતી, અને એક અંધારા ને ભાગતુટા દાદરપર થઈને ધુમાડાથી કાલી ઠણુક થઈ ગયલી દીવાળ આગલથી તે રહેતી હતી તે કાતરયાં પર જતાં મહને માહરા જીવનેજ પુછવું પડ્યું!

એમીલીએ હું જઈ લાગતાં પોતેજ પોતાની બોલીનું તુરત બારણું ઉઘાડી મને ઘણી મમતાથી અંદર લીધી, અને માહરો હાથ શેકડેડમાં પકડ્યો. ખચ્ચીત, આવી કંગાલત વચ્ચે મને બોલાવવી પડેલી હોવાથી તે મનથી ઘણી મુન્જતી ને શરમાતી હોય એ તરત જોઈ શકાતું હતું, અને કેટલોક વાર સુધી તો તે બોલી પણ શકી નહીં. મેં, તેથી, તેને સધ્યારો આપવાની ઉતાવળ કરી—જોકે તે કાતરયાંમાં ફરનીચરની તાંગી ને હાલહવાલી અને જે કાંઈ ઝુઝવી હતું તેની અકસર ગરીબાઈ જોતાં હું અનહદ દુખ પામી.

અંતે કેટલીક મિનીટો પછીજ તે સધ્યારો પાંખેલી બોલી શકી: “મને માફ કરજો હું, અલ્લન ડીઅર, આવાં એક ધામમાં તમેને બોલાવવા વાસ્તે,” તેણીએ કાકલદીથી માંગી લીધું; “એજ કારણથી મેં અત્યાર સુધી તમેને માહરે ઘેર બતાવ્યું હતું નહીં. આએજ નિર્ધનતા ને કંગાલત વચ્ચે બાજે વખત લુખમરો વટીક સેહેવતાં હું અઠવાડયાંઓ થયાં અહીંયાં રહેલીછું; અને એટલો બી એક છાપડાંનો ઓથો માહરે વાસ્તે હું મેળવી શકી તે

વારતે ખુદાની ઘણી ઉપકારી છું.”—અને તે ગરગર રડી પડી. “હું કોણને ખારણે હાથ ઓળવા જઈ? તમે આવાં માયાણુ ને મેહરબાંન છે તે છતાં હું તમારી આગલ બી મોંદું ખોલીને માહરી હદ વગરની તંગી ને ભુખમરા વાસ્તે બોલવાની હીમ્મત કરી શકી નહીં! સાત દાહડા જેઓએ આગલ જેવા હોય તેઓનાં મોઢાંજ જાણે એવી નામોશીથી સીવધ જાએછ એ મેં સંબળેલું માહરા ખાખમાં રેજેરેજ ખરું પડેલું મેં અનુભવ્યું છે! પણ જવા દો એ વાત, બેહેન, ને આપણે કામનીજ વાત પર આવ્યે. માહરે તમારી પાસે એક ઘણી મોટી મેહરબાની માંગી લેવાની છે!”

“તે શું છે?” મેં નરમાસથી પુછ્યું; “તાહરી કોઈબી ખીદમત કરવા મને ગમશે, એમીત્રી. હું તાહરાં દુઃખથી દાઝી ગયલી છું, અને મને ખાત્રી છે કે તાહરા સંબંધમાં ખનતું બહું કરી શકવા વાસ્તે મને પરતાવાનું કોઈ કારણ પછીથી મળશે નહીં!”

“ખચ્ચીજ નહીં, ઓ, ખચ્ચીતજ નહીં!” તેણીએ ઘણા જુરસાથી જવાબ કર્યો. “માહરી ગઘગુજરી વાતમાં, મેં તમોને કહેલું છે તેમ, દીલ ધુળવનાર ખરેખર ઘણું છે,—ઓ, તમે બદતરમાં બેદતર ખ્યાલ કરી શકો તે કરતાં બી હજારે ઘણું વધારે! પણ મેં માહરી ઇજતનો ભોગ આપવા જેવી તકસીર કોઈ દાહડોબી કીધી નથી. ખુદા, માહરા ખુદા! તેં આએ દુઃખ મને, તે છતાં, શું કરવા કીધું? તે કરતાં મને મારીજ કાંએ નહી નાંખી? તેડીજ કાંએ નહીં લીધી?”—અને વળી નહીં જોઈ શકાય એટલા અસહ્ય તવલાત ને કકલાતથી તે એકરી ફૂકેફૂક રડી, કે ત્યારે મેં તે દુઃખી બાળાને સંખ્યારો આપવાને બન્યું એટલું કહ્યું અને કર્યું.

“હું તમોને બધા ખુલાસા હજી બી આપી શકતી નથી તે વાસ્તે મને માફ કરજો, એલન,” તેણીએ અંતે આંસુ નુછીને શાંત થતાં કહ્યું; “હું તે વાત વીચારીને કહેવા જેટલી હજી હીમ્મતજ કરી શકતી નથી. માહરેથી તે વાદો સેહવાનીજ નથી. તમે, એમ છતાં, હવે તે ઘણું જલ્દીજ જાણુશો, કેમજે તે બીજાંથી જાણુશો, અને તેજ સંબંધમાં માહરે તમોને આજે તરદી આપવાની છે.”

“પણ માહરે શું કરવાનું છે?”

“તમે માહરી તરફથી જરા જઈને ઘઘ રાત્રે જોઈ તે મારજોનંઅને તરદી લઈ મત્રી આવો. લેડી સીસીલ્યા અરખન, તમે કેટોછ તેમ, તમારી સડી છે, ત્યારે તો તેની મારફને હાલમાં એ ખાંતુ ક્યાં ઉતરેલી છે તે શોધોધી કાઢવાનું તમોને કશીજ રીતે મુશ્કેલ થવાનું નથી.”

“ને તેની આગલ જઈને હું શું કેલું?”

“બધી આએ માહરી મુફલેસી, કંગાલ્યત અને દુઃખની વાત કરજો,” તેણીએ માંગી લીધું; “તેને કેલજે કે એક વખત જોને તમે ઘણી ચાહતાં હતાં તે આજે એમીત્રી હાલ-ડનાં ખોટાં નામે રોજની ગોકરીમાં રહેલી છે, અને તે હવે તમારાથી પગે પડીને ફક્ત એટ-લુંજ માંગી લેજ કે આજે રાત્રે ખોડાને વારતે તમે નાટક જેવા આવતાં ના! સીટ રીઝર્વ કરેલી હોય તોબી માંડી વાવજો. ખસ એટલુંજ માહરે તમારી પાસે ને તમારે તેની પાસે

માંગી લેવાનું છે, અને તમે એ બાઇને એ બાઇને જગ્યા લઇને પાછાં અહીં આવશો તો હું જનમોજનમ સુધીની તમારી ઉપકારી રહેવશ. આ બોલોની, પાછાં આવશો કેની ? ખાત્રી રાખજો, અંલન, કે જો તમે નહીં આવશો તો હું એમજ જાણુશ કે એ કમુલ નથી થઇ, અને તમે બી મને છોડી ગયાં; ને તેમ થશે તો દુન્યા છે તેમાં પુરીજ અકારીનકારી કરી હું અહીંથી બી માહરં કાલું કરીને કેથે નહાસી જવશ !”

“તું લેલી તો નથી થઇ, અંમીલી ?” મેં નરમ કપકપી કહ્યું; “હું શું કરવા પાછી નહીં આઉં ?

“હું ધારતી તો નથીજ, પણ ધારો કે મારશ્યેનેસ માહરે માટે કાંઇક જીવનરેતું અનુમાન ધરાવતાં હોય, અને તે તમોને કહીને માહરી ઉપરથી તમારો બી મનઉતારો કરાવે તો ?”

“તોબી હું આવશ,” મેં હિમ્મત આપી; “તુએ મને તાહરી સારી ચાલને વારતે એટલી બધી ખાત્રી આપેલી છે કે હું બીજાં કાંઇતું તાહરી વિરુદ્ધ કહેલું કશું બી માનવાનીજ નથી, અને ખચ્ચીતજ તે લેડીને જે તે જવાબ લઇને અત્રે પાછી આવશ.”—અને જવાબમાં કમતાલે એમીલી હાવડ માહરી ખાંધપર માથું નાંખીને હેસાનનાં આસુઓ રડી, જે પછી તેણીનાં મનના સંધ્યારા વારતે ઘટતું કરી હું તુરત ત્યાંથી બાહર પડી. તેજ રાત્રે તો નાટકમાં તેનો આગેવાન પાટ હતો, અને એક “નવી કુશળ જવાંન નાટકકાર અમળા” રજુ કરવાનો મી. રીચર્ડસે લાંબી લટાક ને પોહલી પટાક જાહેરખબરોથી ઘણી લતરાજખોર કીસમે મોટો ઘોંઘાટ કરેલો ને કરાવેલો હોવાથી તે રાત વારતે નાટકશાળાપર લોકોનો ધસારો ઘણો મોટો હતો, જેથી મને ઘણીજ ચટપટ થવા કરતી હતી, અને હું ગઇ.

પ્રકરણ ૬૮ મું.

હું ગઇ. ત્યાંથી નિકળેલી વળી હું પાંઉપ્યાદીજ નજદીકનું બાડેની ગાડીઓનું સ્ટેન્ડ સોહોઘતી બાહર પડી, જ્યારે તરતજ તેવામાં એક ગાડી મલી જવાથી હું તેમાં ગાઠવાઇ, અને ધીરેધીરે રકવેરમાં લેડી સીસીલ્યાને બંગલે હાંકી જવા મેં કાયમનને હુકમ આપ્યો.

સારાં નસીમે તે બાંતુ એ વખતે ધરમાજ હતી, જે મને ઘણી ખુશીની સાથે અને ઘણાં હેતથી મલી. મેં, અલખત, તેણીને એ મીલાકાતની માહરી મતલબ કશીજ જાહેર કરીને કહી નહીં. હું થોડીક દુરસદ થવાથી રહેજ મલવા આવી હોઉં તેમજ ગઇ, ને તેણીને પુછ્યું કે લોર્ડ રેવન્સકેવીઝ તરફથી કાંઇ વધારાના કાગલાવા જોવી હીલચાલ થઇ હતી કે નહીં, જેના જવાબમાં તેણીએ ના કહી. “તેને એવી સખ્ત હડધુત વચ્ચે અહીંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યોછ,” લેડી સીસીલ્યાએ હસીને કહ્યું, “કે તે હવે માહરો ખ્યાલ વટીક કરવાની કદી હિમ્મત કરી શકશે નહીં !”

એ પછી આગળી રાતના માહરા નાટકની વાત નિકળી, જ્યારે લેડી સીસીલ્યાએ ખરાં હીલની સાલ્લખથી કહ્યું, “ગઇ કાલનાં તમારાં અંકર્ટીંગ વારતેની લોહાની કુરખાનીનું જોશ

તમારાં આગલા બધા નાટકોને જીલ્લાંવે તેવુંજ હતું, અલન; અને હું તેથી ઘણીજ રાજી થઈ. મારી સાથે મારશ્યોનેસ ઓફ કેમપાન હતાં—”

“મેં જોયાતાં તમારી પાસે બેઠેલાં તે આંનુને; તેવણ કાણ છે?” મેં અન્નંણી થઈને પુછ્યું.

“માહરાં નવાંજ ફ્રેન્ડ છે. એક ઈટાલ્યન ઉમરાવનાં ધણીઆણી છે,” સીસીલ્યાએ જવાબ કર્યો; “અને હું તમોને ખાત્રી આપુંછ, અલન, કે તેવણ બી તમારા પાટ પર બધાં શીદા શીદા થઈ ગયાં !”

“ઈંગ્લાંડમાં ક્યારેકનાં આવેલાં છે જે?”

“હમણાંજ થોડુંકે થયું,” સીસીલ્યાએ જવાબ કર્યો; “આગળ એક વખત ફ્લોરેન્સમાં એ વરબૈયર મને મથ્યાં હતાં, અને ત્યાં મને એ લોકની પીછાણ થઈ હતી; અને હાલમાં ઇંગ્લાંડમાં આવવાથી આહીને મને મળવા આવ્યાં. બેહુ ધણીધણાણી ધણાંજ બલાં ને ચાહવા જોગ આસામીઓ છે. મારકવીસ બી ધણા મળકના છે. તેવણ તો રાત્રે તરકનનાં એલચી ખાતાંમાં જમતાવું તેહું હોવાથી ત્યાં રોકાયલા હતા, જેથી લેડીશીપ એકત્રાંજ માહરી સાથે નાટકમાં આવ્યાં હતાં.”

“ધણું સુધી રેહવાનાં છે કે?”

“એમ લાગેછ તો “ખરૂં,” સીસીલ્યાએ જવાબમાં કહ્યું; “હાલ તો “મીવર્ટ હોટેલ” માં ઉતરેલાં છે, પણ મારકવીસ કોઇ સારા જંગલાની શોહોધમાં છે.”

એ રીતે વાંચનાર જોશે કે મને જે જોઇતું હતું તેજ મલી આવ્યું ! મારશ્યોનેસ હાલમાં ક્યાં રહેલી હતી તેજ માહરે જાણવું હતું, અને વાતમાં વાત મલતી આવવાથી માહરા પુછ્યા વગરજ લેડી સીસીલ્યાએ તે મને જાહેર કરી દીધું. હું, તેથી, એ પછી બી જરાક વાર બીજાં ત્રીજાં તાહેલાં કરવા બેસી રહી, કે તે જગાંન ખાતુંને વહેમ નહો જાય, અને પછીથી તેણીની રૂખસદ લજ ત્યાંની ચાલતી થઈ.

હું એ પછી પાધરી “મીવર્ટ હોટેલ” પરજ ગઈ. તે એક પેહુલી પંકતીતું આગે-પાન અને ધણું ધીકતું હોટેલ હતું. તે મને ખમર હતું. મેં, તેથી, ત્યાં જઈને વેટર પાસે મારશ્યોનેસ પર માહરો કાર્ડ મોકલ્યો, અને તેણીએ તામરતોમ મને અંદર બોલાવી, અને એક ધણા કુશાદે અને શોભીતા દાદર પર થઈને તેણીના આરડામાં લજ જગામાં આવી, કે જે ધણા બપકાથી ઉંચાંમાંઉંચાં ફરનીચરથી આરાસતા કરેલો હતો.

મારકવીસ પોતે ત્યાં હતો નહીં. મારશ્યોનેસ એકલીજ ત્યાં પોતાનાં ધરનાં કપડાંનાં બેરવારપણા સાથે હાલમાં ઘણી વધારે સુંદર દેખાતી બેઠેલી હતી. તે તેણીની ઉંચી પંકતી પ્રમાણે ખરેખર દેખાવમાં દમામદાર હતી, તોપણ કશી બી મુશકેલી વગર જોઇ શકાતું હતું કે સ્વભાવની તે ઘણી મીઠી અને નમાનીજ હતી.

મેં તેને હરકત કરતી એમ જગાવાસ્તે તેણીની જગાં સાથે ઘણી ઘણી માફ માંગવા માંડી, પણ તેણીએ મને રોકીને ચુપ કરી.

“તમેને મેં ગઈ રાત્રે એટલાં બધાં જોયલાં ને વખાણેલાં છે, મીસ ત્રેફર્ડ,” તેણીએ ધણી મમતાથી કહ્યું, “કે આએ તમારી રૂબરૂ મીલાકાતથી હું ધણીજ ખુશી થઈ. ખરું પુછો તો તમેને તમારા સ્ટેન્ડના પોશાક સાથે જોવા પછી તમારાં સાદાં કપડામાં તમેને પાછાં રૂબરૂ જોવાનું મને ધણીજ ગમતું હતું.”—અને તે હસી.

મેં તેણીની એ ભલામણ વાસ્તે તેણીનો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો. તેણીએ માહરો હાથ પકડીને પોને બેઠી હતી તે સોફા પર પોતાની બાજુમાં મને બેસાડી હતી, અને હવે તેથી મેં માહરી મીલાકાતની ખરી વાત કાઢી. હું ધણી ગંભીર થઈ.

“હું માહરો પોતાના સંબંધમાં તમો લેડીશીપને એમ તરફી આપતી અહીં વર આવી નથી, પણ હું તો એક બીજાનીજ તરફથી આવેલી છું,” મેં શાંતીથી કહ્યું.

“બલે. ગમે તેની તરફથી તમે આવેલાં અત્રે ભલે આવેલાં છો, અને તમારી મીલાકાત ને પીછાંણુ થયાથી હું ધણી ખુશી થઈ,” તે ભક્તી બાનુંએ પાછું કહ્યું; “પણ શું છે? તમારો હસ્તો ચેહરો એટલો બધો ગંભીર કેમ થઈ ગયો? એવું તે શું છે?”

“હું તમેને એક કમતાલે છોકરીના સંબંધમાં મળવા આવીછ, ખાંતુ, કે જેને ધણી સુખી વખતમાં તમે જોયલી છે, ને જે બીયારી હાલ હવે વગરની તંગીનાં દુઃખમાં છે. તે હાલમાં એમીલી હાવર્ડનાં બોટાં નામે અત્રે રહેલી છે.”

તે મારસ્થોનેસ એ બધું સાંભળતાં દીરની રીતે ચમકી. તેનો ખુશ્ખાલ ચેહરો એકદમ જદું થયો, અને પછીથી તે હવે વગરનો શીકો થતાં તેના હોઠ વક્રીક ધુળ્યા.

“તમો જાણોછ, મીસ ત્રેફર્ડ,” તેણીએ કાંઈક ઉસ્કેરણીથી બોલવા માંડ્યું—અને તરત થોભી જઈને વધાર્યું, “પણ સખરા મીસ એમીલી હાવર્ડ? એ નામ મેં કયે સાંભળેલું છે. હા, યાદ આવ્યું. એ નામની એક છોકરી આજે પાર્ટમાં પેહલવેહલી તમારી કંપની તરફથી સ્ટેન્ડ પર ઉતારવાની છે.”

“તેજા!” મેં કહ્યું. “તે બીયારીએ વાખાની મારેલીએ પોતાનું ઇજ્જત સાથે પુરું કરવા હાલમાં એ ધંધો અખત્યાર કરેલો છે.”

તે મારસ્થોનેસે એ સાંભળતાં આંખમાં ઉમરી આવેલાં આંસુ નુછ્યાં.

“તેણે શું કેહવરાવ્યુંછ?” કેટલેક વારે શાંત થતાં તેણીએ ધીમે ગદગદ સ્વરે પુછ્યું.

“તે બીયારીએ કેહેરાવ્યુંછ કે દુન્યાં વરણના બધા હાંદેસાઓ હું ખમી ચુકીછ, અને હાલમાં ધણી કંગાલ્યત અને મુશ્કેલીમાં હું રહેલી છું; ને તે ખરીજ વાત છે, માંહરાં લેડી. એક અતી બીસ્માર કાતરયાંની દુઃખદાયક કંગાલ્યતમાં હવે વગરની મુશ્કેલી વચ્ચે તે રહેલી છે તે હમણાંજ હું પોતે માહરી આંખોઆંખ જેઝ આવીશું.”

“એટલું બધું? ઓ, છોક એ હદે તે ઉતરી ગેઈછ?” તે મારસ્થોનેસે દેખીતા કક-લાટથી કહ્યું; “પણ થવુંજ જેઝએ. તે વગર બીછ ફેજ એવી અમાગતીઓની હોયજ શું? તમે બધું જાણીને આવ્યાંછ કે, મીસ ત્રેફર્ડ?”

“કાંઈજ નહીંજ,” મેં ખાત્રી આપી; “એ ખીયારીનો ફેજ એવો શા વડે થયો તે હું પોતે હજી કાંઈજ જાણતી નથી. ફક્ત તે માહરો આશરો શોહોષતી આવી, અને ત્યારે મેં માહરો થોડો ઘણો વગવસીલો ચલાવી રોજ પર તેણીને નોકરી અપાવી, તે સિવાય એ બાકની બદતર હાલતનાં કારણમાં જ્યાં હું કશુંજ જાણતી નથી.”

“તમારી એ ત્યારે ખરેખર ઘણી મોટી ભલામ છે, મીસ ત્રેફર્ડ,” મારશ્યોનેસે દેખીતાં હેસાનથી કહ્યું. “વારં, પણ કાંઈ ખીચું? ખાસકરીને તેણીએ શું કેહેવરાવ્યું?”

“તે કાકલુદીથી એટલુંજ માંગી લેજ, માહરાં લેડી,” મેં કહ્યું, “કે આજે તેમજ જે રાત્રે તે રોજ પર પાર્ટ કરવા ઉતરવાની હોય તે રાત્રે તમેએ મેહેરબાની કરી નાટકશાળામાં કદી આવવુંજ નહીં.”

“અમાગણી ખીએત્રોસ!” તે ઉમરાવ પાતું અરધું મોટે—અરધું મનસે પટપટી; “તાહરી એટલી બધી કોફી હાલત થઈ કે તાહરી પોતાની બેહેનથી ખી તું હવે છુપાય ને શમાય?”

“એની પોતાની બેહેન!” મેં મોટી અખચખીમાં પુકાર્યું; “ત્યારે તમે, માહરાં લેડી, શું એ કમખખત છોકરીનાં ખરેખર—”

“હા, હું એની બેહેન થાઉંજ. માહરે કમુત્ર કરવુંજ જોઈએ,” તેણીએ ઘણા બલાપાથી કહ્યું. “અમાન બેકતા આપ એક ને માય બુદી છે. એ, મને કેવું ગમેછ કે હું તમારી સાથેજ આઉ ને તેને પેટમાં ચાંપું, પણ મને માહરા ખાવીંદો દર કરવાનો છે.”—અને એમ કેલતાં તે અમળા ઘણી ગમગીમન અલગો સાથે વિચારવંત હાલતમાં મશગુલ થયલી જરા ચાર ચુપ થઈ.

“હું ઉમીદ કરુંજ,” મેં નરમાસભરયા ધીમે સાલડે જરા વારે કહ્યું, “કે તમે તેવણને બદલે જરા મળી આવશે તેથી તમારા ખાવીંદ ખફા નહીં થશે. એ એક ખરેખર ભલામનુંજ કામ થશે. તમારાં બેહેનની ચાલચલણમાં કાંઈ ખી સરચામ શુનાહમરયું હોય એવું હું માની શકતી નથી. તેણીએ મને બધું કહ્યું નથી, પણ માહરી ખાત્રી છે કે હવે પછી કેલશે, અને તેણીએ પોતે પોતાને વાસ્તે જે મને ખાત્રી આપીજ તે ઉપરથી હું ચોક્કસ અનુમાન કરી શકું છું કે એટલી હદ સુધીનું શું કાંઈજ નથી.”

“મગર હું માહરા ભરથારની રજા વગર તમારી સાથે તેને મલકા આવવાને છુટ્ટી નથી, મીસ ત્રેફર્ડ,” મારશ્યોનેસે ગમખ્ખવારીથી કહ્યું. “મને આવીને તેને પેટમાં ચાંપવા ઘણું ગમે છે, પણ હું માહરા ઘણીતી તામેદાર છું. તેવણ મંચીજ વાને ઘણા બલા ને ઘણા માયાળુ છે અને બધું મને માહરી મરજનું કરવા દેજ, પણ આએ વાતમાં તેવણનો અલુગમો એટલો મોટો છે કે એ અમાગણી સાથે કાંઈ ખી સંબંધ રાખવાની સખખત મના ફરમાવી મને તેવણે કસમ વડીક આપેલા છે. તમારેથી ખરી વાત ત્યારે માહરે છુતાવ લી શું કરવા જોઈએ? લેઓ હું તમને કેહી દેઉં કે એ છોકરીએ પોતાનાં માનવંત કુટુંબને પોતાની પાક ઇજ્જતની ખોહારી ને ખરમાદી થવા દઈ ઘણી મોટી નામોશીમાં ઉતારેલું છે!”

હું તો એ સાંભળીને હભલીજ ગઇ. મને એમીલી (ખીએત્રીસ) તરફથી જે ઉપરાસાપરી ખાત્રી મળી હતી તેથી આવે તો સરયાંમ ઉઘટીજ વાત હતી ! ત્યારે શું તે એટલી ફરેખી ને જુદી હતી ?

“મને લાગેછ, ખાતુ”, કે કાંઇ ખી તમે ખધાંની જીલ છે,” મેં જીરસાથી કહ્યું.

મારશ્યેનેસે ગમગીનીથી ડોકું ધુંણાવ્યું. “હું તમેને ખધી હકીકત કુંકમાં કેહીજ દઉં. એટલુંજ ફકત હું માંગી લઉંછ કે એ ખધી ખરી હકીકત જાણીને તમે એને માથે હાલમાં જે હાથ મેલેલો છે તે ઉંચકી લેતાં ના. મેં તમારી પોતાની નેકી નીતી વાસ્તે ધણાંજ ઉંચાં મત જાહેર થયલાં સાંભળેલાં છે, અને તેથી જો તમેને ખી એની પર કેહર આવે તો તે છતાં માહરી પર એટલી મેહરખાંની કરજો કે એનો પક્ષો હવે તમે પડતો મુકતાં ના !”

પ્રકરણ ૬૯ મું.

હું ઝમાડોળ થયા.

“મને ખરી વાત સાંભળવા દેઓ, માહરાં લેડી, જો તમને કાંઇ અડચણ નહીં હોય તો,” મેં માંગી લીધું; “હું કાંઇ ખી પ્રોમીસ કરું તે આગમ્ય ખરાખી ખરેખર કેટલી હદ સુધીની છે તે માહરે જાણવું જોઇએ.”

“તે તદ્દન વાજખી છે, બલાં મીસ ત્રેફડ,” મારશ્યેનેસે તરત એકમત થતાં કહ્યું. “સાંભજો. માહરા પીતાજી એક ઈંગ્રેજ અહસ્થ હતા. તેવણ પાસે પાંચ પૈસાનો સારો જીવ હતો, પણ થોડુંક ધંધામાં ને થોડુંક ઉઝાડ ખરચોમાં તેવણે ખુવાર કરી નાખ્યું. એ તેવણનાં પહેલાં ધણીઆણી જે માહરાં માતા થાય તેવણના વખતમાં બન્યું. હું તે વખતે ફકત એ વરસની નાઘલી ખાળકી હતી, અને માહરાં ગરીબ માતા એ સખખત પડતીના બોજ તલે એટલાં કચડાઇ ગયાં કે વેહલાંજ માર્ગે લાગી ગયાં. તે વખતે, અજખત, હું એ માહરી પરની ખધી આફતોથી ખીનમાહીતગાર હતી, અને એક માતાની પવિત્ર ઓથનો મીઠો સાહરો હું એટલી અણસમજણ હતી ત્યારે ખોહી એસવા પછી માહરા ખાપ મને લઇને છટલી જતા રહ્યા, જ્યાં માહરાં મમાને જીજરવાને અદાર મહીના થયા પછી તેવણ એક ખુખસુરત ઈંગ્રેજ ખાંતુને પરણ્યા. તે ફક્તારન્સની રહેવાસન હતી, અને પુરતી શ્રીમંત હતી. એ લગનથી અવતરેહું ફરજદ તે આપણી આ ખીએત્રીસ હતી. પછીથી ખી, મગર, માહરા ખાપ કાંઇ સુધારયા નહીં. તેવણે એ ખીજી ધણીઆંણીનો પૈસો ખી બધો ફનાફત્યો કરી મેલ્યો, અને ધણા હાડમાર થયલા પોતે જ્યારે જીજરી ગયા ત્યારે હું ખાર વરસની અને ખી સાત વરસની હતી. અમારાં માતાએ પછી જે કાંઇક થોડુંક બન્યું હતું તે જમા કરી અમેને લઇને ઈંગ્લાંડ આવતાં રહ્યાં. તેવણ ધણાં બલાં હતાં, અને અમેને ખેઉને ધણાં સારાં કેળવના આહતાં હતાં. વળી અમે બન્ને ખુખસુરત કેહેવાતી હતી, અને તેથી ઉમ્મરે આવતાં કોઈ મોટે ઘેરે અમને બંનેને ગોઠવી દેવાનો લોભ પણ તેઓને ખરખા થયો હતો; પણ જ્યારે તે વખત આવ્યો કે જે વારે અમેને સોસાયટીમાં રજી કરી શકાય ત્યારે પૈસાટકા કે કોઇ વગવસીલાના ટેકા વગર તે કાંઇ

કરી શકાયું નહીં. તે ઉપરથી, ધણું સુધી ફેફટ ફાંફાં મારી મારીને, તેવણુ અમેને લઇને અંતે ફ્લોરેન્સન પાછાં આવતાં રહ્યાં, કે જ્યાં તેવણનાં ઓલખાણુ પીછાંલુવામાં તે દોસ્તઆશનાં ધણું હતો.

“એ મુળખ એ તરકન રાજધાનીમાં અંતે અમે પાછાં ફર્યાં. એ ફક્ત પાંચ વરસ અગાઉની વાત છે. એ વખતે અમારી બી અદાર વરસની થઇ હતી, અને ફ્લોરેન્સ આવ્યા પછી અમારાં માતાને લાગ્યું કે તેવણે અત્રે પાછા ફરવામાં લુલ કરી ન હતી. એ તરફની તેવણની આગલી બોહોલી ઓલખાણુ પીછાંલુને સખમે અમે આગેવાન સોસાયટીમાં આવ્યા પછી તરતજ પગપેસારે કરી શક્યાં, અને મારફ્વીસને હું ગમી જવાથી અમારું કારજ ગોઠવાયું, જે ખુદાવંદતાલાની મહેરબાનીથી આયંદા ધણું સુખી પુરવાર થયું છે. હવે બી એકલીજ કેડે ગોઠવવાની બાકી રહી હતી, અને કારખનીના કાંઉન્ટે તેને જોવા પછી તેને પોતાની ધણ્યાંણી કરવા ઉમેદ જાહેર કીધી. તે બીજવર હતો, અને બીએત્રીસ કરતાં ઉમ્મરમાં કમમાંકમ ત્રીસ વરસ વધારે હતો. એમ છતાં તે પૈસે પુર હતો, અને ઘણો સમજદાર આદમી કેહવાતો હતો; પણ બીએત્રીસે તેને કશુંજ મયક આપ્યું નહીં. આથી અમારી માતા તેના પર ઘણીજ ગુસ્સે થઇ. તે પોતાની એ પેટની દીકરીને માહરીજ પેઠે કાંઇ ઉમરાવ વેરે ગોઠવવા ઘણી આતુર હતી, અને આવો નાદર ચાન્સ એ છોકરી હાથે કરીને ગુમાવતી હતી તેથી અમારાં માતા ઘણી અફઝાતફીમાં પડ્યાં. બીએત્રીસે, બચાવમાં, પેહેલાં તો બેઉ વચ્ચેની ઉમ્મરનાં બીજકુલ નામુનાસેખપણું વાસ્તેનો પોતાનો સખખત ત્યાંધો રજુ કર્યો, અને છેલ્લે અંતે કબુલ કર્યું કે તરકન લશ્કરના એક ગરીબ લેફ્ટનન્ટ નામે એનજે-લોને તે ચાહતી અને કબુલ થઇ ચુકી હતી! તે એક ઘણો ખુબસુરત, નેકચણુ અને લાયક આસામી હતો, અને તે તેના સિવાય બીજા કોઇને વારવા કદી એકમત થવાની નહીં હતી એમ તેણીએ હવે બાપુકાર પુર હીમત સાથે ખુલ્લેખુલ્લું જાહેર કર્યું. આથી અમારાં ઘરમાં એક મોટો ઝઘડો જાગ્યો. અમારાં માતા ધણું સખખત થયાં, અને પછીથી ખુદ કાંઉન્ટની મારફતે લશ્કરમાં વગવસીલો ચલાવીને એવી સીફતથી તેવણે કામ લેવાડયું કે લેફ્ટનન્ટ એનજેલોની અચખચ ફ્લોરેન્સમાંથી લેગદાર્ન ખાતે બદલી થઇ ગઇ. બીએત્રીસને એથી ધણુંજ દુઃખ લાગ્યું. તે લોકો છુટાં પડતી વખતે ફરીથી છુપાં મર્યાં કે નહીં તે કાંઇ હું જાણતી કે કહી શકતી નથી. એ ઝઘડાની વખતે હું પોતે તો ફ્લોરેન્સમાં હતીજ નહીં. હું તો એ વખતે માહરા ખાર્વીદ સાથે એપીનાઇન્સ ખાતે રેહતી હતી. મને તો જે માદરાં માતા લખતાં હતાં તે પરથીજ હું બધી લકીકન જાણી શકતી હતી, અને છેલ્લે અંતે કાગળ આવ્યું કે બી સમજીને ઠેકાણે આવેલી હતી, અને કારખનીના કાંઉન્ટ સાથે તેણીનાં લગન નક્કી થઇ ચુક્યાં હતાં. અમે વરજેયર તેથી એ લગન ખાવા ફ્લોરેન્સ પાછાં ફર્યાં, અને ત્યારેજ મેં તો કાંઉન્ટને પેહલો જોયો. તે મેં જોયું કે ખરેખર ખુદાપાએ પોંદયેલો એક ડોસો હતો. તેની ઉમ્મર જાહેર કરવામાં આવી હતી તેથી પણ વધારે હોવીજ જોઇએ એમ મને તરત લાગ્યું, કેમકે તે દીસ્તી રીતે પચાસની આવે પાર નહીં પણ પેલે પાર હતો. એવા એકને, તેથી, વરવાને બી અંતે કબુલ થઇ તે જોઇ. અલખત, હું બી માદરાં મન સાથે દલાઇ. મને શું ખબર કે સખખત ધમકાઓ કે કાલાવાલાથીજ તેણીનું મન અંતે એમ

ફેરવવામાં આવ્યું હતું? વળી એ છોકરીને તનખદનમાં બી ધણી ગળધ ગયલી જોઇને મને ધણું દુઃખ લાગ્યું, અને મેં જોયું કે અમારી માતા અમોને બેને બનતાં સુધી એકલાં પડવા દેતીજ નહીં હતી. તેથી મને વધારે ચટપટ થઇ, અને અંતે મેં બીને એકાંતમાં એક વખત મલીને ખરી હકીકત શી હતી તે પુછી લીધી. તે હદ વગરની શોકાતુર હતી, અને પોતાનાં નસીબને નાચારીએ શરણુ થવાનું કેહતી હતી, પણ માહરાં માનવામાં આવ્યું નહીં. મને લાગ્યું કે જોર જીલમથીજ આએ લગન નક્કી કરવામાં આવેલાં હોવાં જોઇએ, અને મને તેથી ધણો ગુસ્સો આવ્યો. મેં વચ્ચે પડવા પણ કહ્યું, પણ બીએ શરણાંગત નાચારીના દેખાવથી મને ના કહી નાચાર કરી, અને હવે જે થતું તે થવા દેવાજ માંગી લીધું.

“અંતે લગન થયાં, અને કાંઉન્ટ તસ્કનીની દક્ષિણ બાજુએ એક મેહેલ જેવાં મકાનમાં પોતાની જવાંન માહબુબને લઇને ચાલી ગયો, કે બ્યારે અમો વર બૈયર એપીનાઇન્સનાં અમારાં મકાનમાં પાછાં ફર્યાં. કમનસીબે, મગર, અમારાં માતા એ મોટે ઘેરનાં અમારાં લગનેનો લાહવો ચાખવા એ પછી ઝાઝું જીવ્યાં નહીં. તેવણુ બીનાં લગન થયા પછી ત્રીજેજ મહીને બીમાર થવા પછી ગુજરી ગયાં, અને તે વખતે અમો બેઉ બેહતો પાછી મળી હતી. એ વખતે બી બીએત્રીસ ગમગીન તો ધણી દેખાતી હતી, પણ મેં તેનામાં બીહીધરાવનારું કશું જોયું નહીં, અને માહરા સવાલના જવાબમાં તેણીએ તેજ શરણાંગત નાચારીના દેખાવથી મને કહ્યું કે જે થયું હતું તે બાબે ફરઆદ કરવાનું તેને કોઇજ કારણુ નહી હતું. એ પછી બધું સમેસમું ચાલતું દેખાતું હતું, કે બ્યારે એકાએક આફત વરસી. અમો એપીનાઇન્સ રહેલાં હતાં ત્યાં છેલ્લા સપ્ટેમ્બરમાં વાત આવી કે બીએત્રીસની બેવકાઇના કાંઉન્ટને મજબુત પુરાવા મળ્યા હતા, અને તે એનજેક્ષોને છુપી મળતી હોવાથી એ ધણીધણ્યાંણી વચ્ચે મોટો મીનાકેસો ને બીગાડ ચાલતો હતો. આથી ગમરાઇને એ વાતની તેહકીક કરવા અમો તાબરતોબ ફોરેન્સ પાછાં ફર્યાં, કેમકે ક.ગળપત્રાથી તેહકીક કરી શકાય એવી એ કોઇ વાત ન હતી; પણ ત્યાં આવ્યે ને જાણ્યે તેટલાં તો જતસ્તી ખરાબી થઇ ચુકી હતી! કાંઉન્ટે એનજેક્ષોને છુપો બીને મલવા આવેલો પોતાનાં મકાનમાં પકડી કાઢ્યો હતો, અને ઇટલીના એ બાબેના અતી સખખત કાયદાનો લાભ લઈ એક નુકશાંન પામેલા ભરથારના હકથી તેણે ત્યાં ને ત્યાં તે જવાંનને મારી નાખ્યો હતો. વળી અમોએ વધું જાણ્યું કે બીએત્રીસ એ માહા માડો બનાવ બનવા પછીની તરતજ પોતાના ધણીનો આશરો તજીને કેડે નાહસી ગઇ હતી, અને ક્યાં મઇ અને તેનું શું થયું તે કોઇ કશુંજ જાણતું ન હતું. કાંઉન્ટ પોતે પણ એ પછી કેડે જતો રહ્યો હતો, અને એ રીતે તે સુખી ધરતું તમામ સત્યાનાશ વળી ગયું હતું. એ ગયા સપ્ટેમ્બરની એટલે નજદીક એક વરસની વાત છે. તે પછીથી આજતક નથી તો અમે કદી કાંઉન્ટને પાછો જોયો કે નથી તો એ માહરી હીલુનસીય બેહતને પાછી જોઇ. અમોએ તેઓનો પત્તો મેલવા જોગી પહેલ્લી શરઆતમાં ધણી જોહમત કરી, પણ અંતે હારીને બેઠાં, કે બ્યારે એ હેમક છોકરીની એ લુંડી ચાલથી અમોને પોતાને બી જાહેરમાં એટલું બધું નરસ લાગ્યું કે ફરીથી તેને કદી-બી પાછી નહીં મળવા આયંદા માહરા ભરથારે મને કસમ આપેલા છે!

પ્રકરણ ૭૦ મું.

અહીં તેણીએ ખતમ કર્યું, અને તે એ વાત કરી રહીને શાંતી સાથે આંખપાણી કરતી હતી, જ્યારે હું પોતે આ દુઃખદાયક કેદયત બાળે ઘણી ગંભીરતા વચ્ચે ગમખાર અનેડી વિચાર કરતી બેઠી હતી. અંતે મેં કહ્યું, “એ શું બનવા જોગ નથી, માહરાં લેડી, કે કાંઉન્ટ કાંઇ જુદા પુરાવાઓથી ઉશ્કેરેલો હોય, અથવા એનજેલો અમથો પોતેજ મળવા આવ્યો હોય, અને તમારાં બેહેન પોતે તો ખીલકુલ નિર્દોશજ હોય?”

“હું અંતકરણથી દુઃખા કરું છું કે એમ તે હોય!” તેણીએ જવાબ કર્યો, “શુભ આસ-પાસની જુથાંનીઓનો જોજ ધણો મોટો છે, અને તેથી મને એવી કામ આશાજ નથી.”

“પણ વારં, તને હવે ત્યારે કરવા શું ધાર્યું છું?” મેં સવાલ નાખ્યો; “આપણે ખીએ-ત્રીસને ખરેખરી તકસીરવાર માન્યે, અને તકસીર-જો ખરેખરી તકસીર થઇ હોય તો—ઘણી ગંભીર છે, તોખી થોડુંક તેમાં વાજખીપણું છે એ ધનસાફની રાહે આપણે ના પાડી શક્યે નહીં. તમારાં માતાનો જુલમાત, કાંઉન્ટની મોટી ઉમ્મરનું નામુનાસેખપણું, એનજેલોને વાસ્તેનો એ છેકરીનો ચાલ, અને તે જવાંનની પાસ પૈસા કે પદવી ન હતી તે સિવાય તેનામાં એકે દુરજણ ન હતો એ સઘળું આપણને ખ્યાલમાં લેવું જોઈએ. વળી તેણીએ પોતાનાં પાપની સજામાં અત્યાર સુધીમાં હદ વગરનું ખમેલું છે તેજ આદમીની સજા વાસ્તે ખસ ગણાવું જોઈએ, અને માહરાં મતથી તેને ત્યારે તમે લેડીશીપે એમ સખરદખર આવાર-નિવાર નહીંજ કરવી જોઈએ.”

“તમારી તકરાર બધી ખરીજ ભક્ષાબરેલી અને ખીલકુલ વાજખી છે, “તે મારશ્યો-નેસે દુઃખી ને ઘણી વિચારવંત અદાઓથી કહ્યું; “મને તમે થોડોક વખત આપો. હું માહરા વર સાથે એ સંબંધમાં વાત કરવા માંડું છું. એ નાટકનાં સ્ટેજપર નિકળે અને અમારાં અતલગની સગાઈ જો જાહેર થાએ તો અમેને ઘણું નરસ લાગે, તેથી હું નથી ધારતી કે એવણુ એમ થવા દેશે. હું ધારું છું કે એવણુ કાંઇખી કરશે ખરા, એટલાવાસ્તે જો તમે મેદરખાંનીની રાહે એ ત્રણ કક્ષાક પછી અત્રે તરડી લઇ પાછાં ફરશે તો આપણે કાંઈખી સેવ-ટનું નક્કી કર્યું. તમેને એટલી બધી તરડી આપતાં મને ઘણી શરમ લાગેછ, કેમજો એ તમારે વાસ્તે બધી વગર કારણની વેઠ અને ખીલકુલ ખીનહાંસલ જેહમત છે.”

“ઓ જરા બી નહીં,” મેં જુરસાથી કહ્યું; “એક બલું કામ કરી શકવાનો સંતોષ મને હંમેશ ધણો પ્યારો છે, અને તેથી હું ઘણીજ ખુશીથી પાછી આવશ. તેટલાં હું જાહેને બીએત્રીસને પાછી મહું ને તેને જરા હીંમત ને સધ્યારો આપશ કે તે એકદમ નાઉમેદ નહીં થઇ જાય.”

“જેમ તમને સારું લાગે તેમ!” મારશ્યોનેસ એકમત થઇ. “હું તો એટલુંજ કેટું છું કે એ તમારું હેસાંન જવેદાંન સુધી અમે બેઠે બેઠેનો યાદ રાખ્યું.”—અને તે માહરી સાથે હોટેલનો મોટો દાદર ઉતરીને છેક આગળા વરંદા સુધી મને મુકવા આવી.

હું પાછી ગાડીમાં બેઠી. મેં જો બાહુતી ગાડી કરી લીધી હતી તે અત્રે માહરે વાસ્તે ખોતી હતી, પણ હું નિચે આવી ત્યારે કંબેન (ગાડીવાંન) ગાડી આગલ મોજુદ હતો

નહીં. ઘોડાને એક ન્હાનો ચીકડેલાલ જેવો પોરયો પકડીને ઉભો હતો, અને હાંકનાર ક્યાં ગયો તેની હું તેહકીક કરવા જતી હતી તેટલાં તે બાજુએથી નીકળી આવ્યો. તેણે ઘણી ઘણી માંદ માંગી. તેનાં કહેવા મુજબ તે જરા પાણી પીવા ગયો હતો. મેં એ પછી તેને મને પાછી ક્ષેત્ર મારકેટ તરફ હાંકી લઇ જવાનો હોકમ આપ્યો. માહરાં મનમાં કે એ કલાક બીએત્રીસ સાથેજ શુભરી તેને પુરતી ઉલટ ને હીંમત આપીને હું અત્રે મારશ્યોનેસના સેવટના જવાબને વારને પાછી ફરું.

હવે ગાડી ઉપડી ગઇ, અને હું એ બંને બેહેનોનોજ ખ્યાલ કરતી વિચારમાં ગરકાવ બેસી રહી. શું ખરેખર બીએત્રીસ તકસીરવાર હશે? મારશ્યોનેસની વાત પરથી તો એ બેતકરાર સિધ્ધ થતું હતું, પણ તે છતાં હજી એ વાત માનવાને માહરું મન જાણે માનતું ન હતું. ગમે તે હોય પણ આ જાતના ફેરાઆંટી ને ધક્કામુકકી વારને હું કોઇ રીતે દીઝ-ગીર ન હતી. આજે એજ. એક બહુ કામ કરી શકવાનો સધ્યારો ને પુણુ કેવાં પ્રિય થઇ શકે છે તે તો જોએજે બધાં કામ કરવાં હશે તેઓજ કહી અને સમજી શકશે.

પણ હવે અચમુચ ગાડી ઉભી રહી, અને હું માહરાં વિચારો વચ્ચેથી ચમકી ઉડી.

એક ન્હાની સાંકડી ગત્રીમાં તે ગાડી, મેં જોયું કે, ઉભી હતી, અને ગાડીવાંને બાહુડું ઉઘાડ્યું. હું જાણું કે ક્ષેત્ર મારકેટની બાજુમાં હું આવી હોવશ કરીને હું ઉતરી, અને ગાડીવાંને બાહુડું ચુકવી આપ્યું એટલે તે એક બી બોલ જરતી કહ્યા કે બોલ્યા વગર કોચમોકસ પર ચઢી બેસી, ઘોડાને ચાથુક ફતકાવી, ધસારાખંધ ત્યાંથી નીકળીજ ગયો.

અલખત હું ક્યાં હતી તે મને કાંઈ માલમ નહિ હતું, પણ હું તો એમજ સમજતી હતી કે હું ક્ષેત્ર મારકેટની બાજુમાંજ કેયે હતી, અને હવે તેથી એક બે ટેકાંણે પુછી લઈને બીએત્રીસ જે નીર્ધાણ ગલીમાં રહેતી હતી ત્યાં જવાનો હું માહરો રસ્તો શોધોધી લઇ શકશ. એજ વખતે મેં જોયું કે હું ઉતરી તેજ બાજુએ માહરી પછવાડે એક કોઇ બીજી બી ગાડી આવીને ઉભી રહી, અને તેમાંથી બે આદમીઓ બાહરે આવ્યા, કે જેઓ બેઉ લુચ્છા જેવા દેખાવાના હતા. હું, તેથી, કદમ ઉંચકીને તે ગાડી આગમથી ચાત્રી જવા ગઇ, કે જ્યારે તે બેમાંના એક લોકર જેવાએ મને ખાસ વાત કરાયા માંગતો હોય તેમ બેહયા-ઇથી પુછ્યું, “કંઈ ભુલાં પડ્યાંજ, મીસ?” અને ત્યારેજ મેં માહરી ફસાવતો જોખમ જોયો. તે મોહકો ઘણો સાંકડો અને દેખીતો ઇજ્જતદાર લોકોને લાયક નહીં હોય એવોજ મને અચમુચ મજમુતીથી ભાસ થયો, અને હું પગ ઉંચકીને જતી રહેવાનુંજ કરતી હતી; પણ તેટલાંમાં જે બની ગયું તે ફક્ત એકજ પળનું કામ હતું. એકદમ કોઇએ માહરાં મોંઢાંપર હાથ મુકીને માહરું મોહનું દાખી દીધું, અને હું બુમ પાડું તે આગમય તો કોઇએ મને કમ્મરમાંથી મજમુત હાથોએ ઉંચકીને પેલી બીજી ગાડી (કે જેનું બાહુડું તૈયાર ઉઘાડેલું હતું તે)માં ઠેસવી દીધી, ગાડીનાં ફડકાં ચહડાતી દીધાં, અને ગાડી ધસારાખંધ ઉપડી ગઇ, જ્યારે કે તે બેમાંના એક ખીસે એક બરેલી પીરોનાઝ માહરાં માથાંની ઉંક લગોલગ એવી તાંકીને પકડી કે એક બી વાંકાચુકી હીલચાત્રથી તાબરતોજ ગોળી છુટીને માહરાં બેજાંમાંજ પેવશ થવાની ખાતી. અને શીકરથી ત્યારે હું બેહોશ થઇ ગઈ તેથી વાંચનાર અજબ થશે?

એ પછી જ્યારે હું પાછી હોશમાં આવી ત્યારે હજી પણ ગાડી તેનાં ચાકપર ગળડતી જતી હતી, અને પેલી પીસ્તોત્રનું ઠંડું મુઠું માહરાં કપાકને લાગતું પકડી રાખેલું એમનું એમજ નેપામાં આવ્યું ! તેઓ મને ક્યાં લઇ જવા માંગતા હતા તે હું કાંઇજ સમજી શકતી ન હતી, પણ એટલું તો નક્કી હતું કે તેઓ ખુદની સજામતીને વાસ્તે બધી ખુનખાર તૈયારીઓમાં હતા, અને હું જે જરા બી ગડગડ કરું તો માહરું તેજ વખને આવી બને એમાં કાંઇજ સંદેહ ન હતો !

આ એક ઘણો ભયંકર દુઝો અને ભયંકર સીતમ થતો હતો ! લંડન જેવાં વિશાળ શહેરમાં ધોળે દીસે આવા ઘેર અપરાધની જાસ્તી થાય એ ઇજ્જતદાર આક્રમ ખમી શકે તે કરતાં ઘણું વધારે હતું; પણ અરે, લંડનનાં કમનસીબે એ જાતની જાસ્તીના બનાવો તો એ બોલણાં શહેરમાં, પોલીસની ઘણી મજમુત તકેદારી છતાં, લગભગ રોજના બનતા આવેલા નોંધાયલા છે !

અને હાલમાં મને ક્યાં લઇ જવામાં આવતી હતી ? હું લેશ માત્ર પણ શક કરી નહીં શકતી હતી કે મને માહરાં કરપીણ શત્રુઓ ક્ષેર અને લેડી લીલાના કમળત કપસમાંજ પાછી ઘસડી લઇ જવામાં આવતી હતી. એ બે નાતરસો જીંદગી ભર માહરી પુઠે પડ્યાં હતાં, અને તેઓ મને હવે સખે જીવવા કે રહેવા દે એ માંનવુંજ જાણે માહલ થઇ પડ્યું હતું !

પણ વળી આ અનર્થ અને આ ગુલમાત એવે કદંબે વખને થતો હતો કે જ્યારે તે ખરેખરજ નહીં થયો જોઈતો હતો ! ક્ષેર અને લીલા બંને ખુંતી હતાં, અને એ બંને દુષ્ટોએ કરેલાં કોઇ ખુંત અથવા ખુંતોનાં બેદથી હું વાંકડે હતી એ તેઓ જાણતાં હતાં ત્યારે શું એ બનવાજોગ નહીં હતું કે પોતાના બચાવને વાસ્તે મને જાનથી મારી નાખવા અને વચ્ચેથી માહરો કાંટોજ કાઢી નાંખવાનો આ વખને તે કરપીણ ખુંતીઓનો વધારાનો એ એક ખુંતી કરઃ અને પ્રયંજજ હોયો જોઈએ ?

અને તેમ જો થાય તો પેલી તરફ બીએચીસ ને માર્સ્યોનેસ, કે જેઓ બંને માહરી યાદ જોતાં બેસશે, તેઓ શું ધારશે ? આ દોજખી નાતરસો હસ્તક માહરો નાશ થયો છે એમ કોણ જાણશે ? મહને કદી મારી નહીં નાખવામાં આવે ને અમથી કેદ બી કરવામાં આવે તોખી પેલી તરફ ગરીબ બીના શા હાલ થવા પામે ? તેણીએ તો મને ઉસ્કેરણીના આવેશમાં ખુલ્લું કહી દીધું હતું કે જો હું વેળાસર માર્સ્યોનેસનો જવાબ લખને તેણીની કને પાછી નહીં ફરજ તો દુન્યા (જે તેને અત્યાર સુધીમાં પુરતી અકારી નકારી હતી તે) સરયાંમ બેવડી અકારી કરીને તે કંઠે બી પોતાનું કાણું કરીને નાહસી જશે અને નામુઃ થઇ જશે; અને હવે તે તો એમજ જાણવાની કેની કે મને માર્સ્યોનેસે તેણીની બદલાલ વાસ્તે કાંઇ ઉંધું-ચતું સમજાવ્યું હશે, જે માનીને મેં તેણીનો પદરો પડનો મેલ્યો હતો ? અને એમ ખાત્રી થતાં તે અમાગણી જો કંથે જાડી રહી, તો આજે રાત્રે નાટકશાળામાં લોકો વચ્ચે કેટલી સખખ નાઉમેડી થશે અને કેવો મોટો ફેસાદ જાગશે !

હું થયરી મઝ. “મને છોડી દેઓ; મને જરા દેઓ?” તે બે ખરીસો જે મરાયર માહરી સાંમેજ માહરી ચોટી કરતા તે ગાડીમાં બેઠા હતા તેમના કને મેં ઓગરખાડીયો માંગી લીધું, “અને હું તમોને માંગશે એટલો અરેજ તેના બદલામાં આપવાને કમુઝ થાઉં.”

“અમે અમારું કામ બાળીએછ, મીસ. તમે તમારે મુંગાં મુંગાં ગગડી રહેા.” તેઓ-
માંના એક રક્ષયને જાડા ધાડા બીહીક લાગે તેવા અવાજે કહ્યું—અને હું નિશોશ ગાડીની
પીઠ પર પાછી અઢેલી પડી.

મને લાગ્યું કે ગાડીએ કમમાંકમ એક કલાકની મુસાફરી કરી હશે, કે જ્યારે તેવામાં
તે અચપ્પુચ ઉભી રહી. હવેજ ગાડીનાં ફડકાં ઉતારી નાખવામાં આવ્યાં, અને બારણું ઉઘાડી
નાખવામાં આવ્યું.

મને કેહવામાં આવ્યું તેમ હું ગાડીમાંથી નીચે ઉતરી. હું ક્યાં હતી અને ગાડી કેમ
તરફ આવીને થોભી હતી તે હું કશુંજ જાણી કે કહી શકી નહીં. ગાડી એક નાહતાં “ફાર્મ
હાઉસ” જેવાં મકાન આગળ થોભી હતી, કે જે દેખીતું હરીહાક જેવું એકાંત, અલાહેડું અને
ચુપ હતું. જાણે ધણા વખતનું બંધ પડેલું અને વપરાશ વગરનું તે ઘેર હોય તે જાતનો
તે માહેલી હવામાં ઘેરાઈ રહેલો વાસ હતો, અને હું જાસ્તી અકળાઈ. મેં ઉતાવળ નજર
આસપાસ ફેંકી, પણ નજીકમાં કોઈ મકાન વડીક હતું નહીં. પેલી ગાડી તો મને ત્યાં ઉતા-
ર્યા પછી તરતજ એકદમ ધસારાબંધ ઉપડી ગઈ હતી.

“અહીં કોઈ તમોને હાલ હેરાંન કરવાનું નથી, મીસ,” તે બેમાંના એક રક્ષયને હીંમત
આપવાની ઢપે કહ્યું; “આએ ઓરડામાં આવશો?”—અને તેનાં એ માંગી લેવામાં પણ
એક હુકમનીજ અદા હતી, એટલે રીકજીક વ્યર્થ જવાની હતી એમ જોઈ હું ચુપચુપ તે
ઓરડામાં ગઈ. તે એક સાઇડમાંનો નીચલા ખંડનો એકાંત પણ એક મોટો ઓરડો હતો, અને
હું ઓરડામાં ગઈ એટલે માફરી પછવાડે બગાક દબને તે બારણું બંધ કરી લેવામાં આવતાં
હું તે ઓરડામાં કેડ પડી. તે, મેં જોયું હતું કે, એક ન્હાનુ બેઠું મકાન હતું.

તે ઓરડામાં ફરનીયર ધણુંજ થોડું ને બીજકુલ અગતજોયું પણ દેખીતું નવું હતું
એક પલંગ અને લોઇસેટ ટેબલ તેમજ બે ત્રણ નેતરની ખુરસીઓ વિગેરે નવું કાઠીને મુંકયું
હોય તેમ દેખાતું હતું. ત્રણ બારીઓ હતી, જે દરેકને સળ્યા જડેલા હતા, અને તે પણ
નવાજ જડાવી લીધા હોય તેમ લાગતું હતું. સીઝીંગ પર ને સાઇડની દીવાળ પર ચુનો વડીક
તરતનો ધોઝામતોજ નજરે આવતો હતો.

મેં બારીમાંથી સળ્યા વચ્ચે નાક ખોસીને જમ જોવાયું તેમ તોંગાઇને બાહર જોયું. તે
“ફાર્મ હાઉસ”ને લગતો એક મોટો બીશ્યાર કંપાઉન્ડ હતો, અને તેને લગતાં આસપાસમાં
જે નાધલાં “આઉટ-હાઉસીસ” હતાં તે એટલાં બધાં તો ખખડી ગયલાં હતાં કે વરસોનાં તે
પડત હોતાં જોઈએ એમ તરતજ અનુમાન થઈ શકતું હતું.

હું હીંમત હારી રહી પડી. પાછો ને પાછો એવી મોટી ફસાવતમાં માહરો જાન ગીર-
ફતાર થતો હતો. મેં માહરી ટોપી અને શાલ કંટાલાથી વચમાંની ટેબલપર ફેંકી ને હું
બાજુમાંની એક ખુરસીમાં ફસાઈ પડી; પણ એમ હીંમત હારવે શું થાય? હું તરતજ
પાછી ચમકી બેઠી. માહરે તો છેવટ સુધી માહરા જાન—અને જાન કરતાં બી જ્યાદા માહરી
પાક ઇજ્જત—ને વાસ્તે લડવાનું હતું, અને તેથી મને લાગ્યું કે માહરી સાંમે આવતા નવા

દગાની સામે તરત માહરું રક્ષણ શોધવાને માહરે ભુલ્યું જોઇએ નહીં. મેં, એ ઉપરથી, ઉડીને પલંગ તળે, ટેંગલ તળે વિગેરે સર્વ ઠેકાણે ઘણી સંભાલથી જોયું, અને માહરી તદ્દન ખાત્રી થઇ કે કોઇ તે ઝોરડામાં છુપાયલું હતું નહીં અને હું ત્યાં તદ્દન એકલીજ હતી.

પ્રકરણ ૭૧ મું.

એ પછી જરા વારે માદરાં તે કેદખાનાને લગતું આગલું ખાણું ઉંઘડ્યું, અને પેલી ધરડી જીપસી અંદર આવી. તે માદરે વારતે એક ટૂંમાં જમવાનું લઇ આવી હતી; પણ તે કાંઇ એકલી આવી હતી નહીં. પેલા એ રશ્યનોમાંનો એક તેની લગોલગ સાથે આવ્યો હતો, જે ઝોરડામાં નહીં આવતાં તે ખાણું આગળ ઉંઘરતી ખાણેજ ઉભો રહેતો હતો. દેખાતી રીતે તે માહરી અને તે બુદ્ધાની તકેદારીમાં સાથે આવ્યો હતો. કદાચ તે કમ-જતો એમ બી બીકીયા હોય કે હું તે દહાને લાંચ લલચાવી મને છોડી મુકવાને લલચાવી શકું, અથવા તો હું હારેલી મારેલી તે મરીયરી રહેલી ડોરીનું ગળું દાખી દઇ તેને માહત કરી નાદસી જાઉં.

તે પોતાનું એન્ગલ મોટું ખોલીને કાંઇ જરાબી ખોલી નહીં. તે ફક્ત જે તાસકમાં ભોનું લાતી હતી તે પેલીજ વચમાંની ટેંગલપર મુગને ચાલી ગઇ, અને ખાણું પાછું અંધ કરતી ગઇ.

તે (તાસક)માં મેં જેવું કે પાંક, માખનુ, જેનો ફીંગ અને ચાનું એક કપ હતું; પણ મને તો તે આડી નજરે જેવા બી ગમ્યું નહિ. મને તરસ જરેખર ઘણી લાગી હતી, અને માહરી જ્યાં તમામ સુકાતી હતી ખરી, પણ રાંધે ચામાં કાંઇક જોવાની લાવનાર દોલવેલુંડાલવેલું હોય તે શીકરથી મેં ચા વટીક પીધી નહીં.

અને હવે સંશયનો તો સવાલજ ન હતો. તે બુદ્ધાએ દેખાવ આપ્યાથી હવે સોએ સો ટકાની માહરી ખાત્રી થઇ ચુકી કે આ માહરું હરણ કરાવવામાં કમીના કહેર અને લીલાતીજ ખાસ આગેવાની હતી; પણ તેજ મુજમ, પળી, તેજ ઘડીએ એક નવીન આશ્ના પણ માહરાં જીગરમાં ઉમરી નીકળી! જે આ દહા હયાં હતી તો ખીલકુલ સંભરીત હતું કે તેની દીકરીની દીકરી જાગ પણ તેની સાથે આવેલી અત્રે હોતી જેમણે? તે મમાઇ દીકરી જ્યાં જતાં ત્યાં હંમેશ સચેજ જતાં તે રહેતાં હતાં, અને ત્યારે વળી ધાણુંજ બન-વેગ હતું કે ભલી જાગ આવે વખતે પણ મને નહસાડી મેળવા ને બચાવવાની ચોળના કરશે! તે કદાપી અત્યારમાંજ કરતી હશે! માદગ છેલ્લા અનુભવથી મેં ખાત્રી પુર્વક જેવું હતું કે કહેર અને લીલાને તેમનાં છગકપટમયાં પ્રવચીપણાં વાતને તે નાજનીન અંત-કરણથી ધીકારતી હતી, અને તેઓ એ તેમનાં બુની કાતાલવાઓનાં કરોયોમાં પેલી ગમાર બુદ્ધાને સંદેવતાં રહયાં હતાં તેથી તેઓ ઉપર તેણીને જાતી કેકર આવતો હતો; અને ત્યારે શું તે મને આ બીજી મરતયા પાછી આગળ મુજમ મદદ નહીં કરશે?

મેં ઘડીઆળ જેવું, બપોરના બે વાગી ગયા હતા! અત્યારે તો મારશ્યોનેસને આપેલી કબુલાત મુજમ માહરે ખાંચેત્રીસને મળાને તેણીની કને પાછું ફરવું જેમણું હતું! અરે,

કલેરના પાપી પ્રપંચથી હાથમાં તો માહરી એકઢીનીજ ખરાખી થતી હતી એમ નહીં પણ ખીજાએને ખી મરવાનું થવાનું હતું! ખચ્ચીત, હું હવે પરતાવો કરવા લાગી કે ખીએત્રીસ ક્યાં રહેલી હતી તે હામ ઠેકાણું મેં મારશ્યોનેસને ધ્યાન ઠેકાણે રાખીને માહરી મીઝાકત દરમ્યાન કહીજ નહીં દીધું.

વખત કંટાલામરેલો મારેલો નીઠતો કે હઠતો ન હતો, અને હું અધી કાયર કાયર પડી ગઇ. અંતે સમી રહાંજનો એજપ એરડામાં થતાં માહરાં કેદખાનાંનું ખારણું પાછું ઉંઘડ્યું, ને પેલીજ દદા હાથમાં એક તેજસ્વિ અતીનાં મોટાં લૅપ સાથ પાછી અંદર આવી. તેણીએ તે અતી પેલીજ વચમાંની ટેમલપર મુકી, ને પછી કાંઇ પણ કહ્યા બોલ્યા વના આગલ પેરેજ ચુપચુપ ખારણું ખાહેર પાછું ચાલું મુક્યું. તેણીએ, એમ કરતાં, પેલું ખપોરનું બોજન એમનું એમ આંગળી ખી લગાડ્યા વગરનું તેજ ટેમલપર પડી રહેલું હતું તે એક આડી નજરે ખરાખર જોયું તો ખરું, પણ તે છતાં તે સંખંધમાં ખી તે બોલી કશુંજ નહીં. તે ખાહેર ગઇ, ને પેલો રક્ષન જે ખપોરનીજ પેરે તેની જોડેજોડ ખારણું સુધી અમારી ચોકા કરતો આવ્યો હતો તેની સાથ તે ખારણું ચોકસાઇથી પાછું બંધ કરીને ચાલતી થઇ તે એ બંનેનાં હડતાં જતાં પગલાંના અવાજથી મેં આખાદ જોયું ને જાણ્યું.

હવે હું ખરેખર ભુખી થઇ હતી ને મને ભુખથી તમ્મર વટીક આવતા હતા, વારતે થોડીક તાજગી ને આસુદગીને વારતે મેં પાંઉ પેલી ટેમાંથી લઇ માંજીને ફરજ્યાત થોડુંક ખાધું, ને પછી ખાત્રુમાં જ એક કુંજમાંથી ઠંડું પાણી પીધું. પાણી પીતામાં ખી દેખીને જોખમ તો ઘણો હતો, પણ એમ કેમ ટપી શકાય?

હું તો માહરી નોજવાંન રક્ષક બધી ઝરાનીજ કાગને ડોલે વાત જોતી બેઠી હતી! શું તે અત્રેજ હશે? શું તે મને બચાવશે? ખરમીંગદામમાં તેણે મને બચાવતો હાથ આપ્યો હતો ને તેની શામીઝગીરી પકડાઇ આવી ન હતી તે શું, આ ખીજ એક વાર, માહરા બચાવમાં પોતાનો દયાળુ દસ્ત પાછો લખાવાને તેને ઉત્તેજન આપનાર પુરવાર નહીં થશે?

હું બેઠી. બુકઆચકો ખાઇને પાણી પીધેલું હોવાથી મને ઘણું સારું લાગત માર્યું ને હવે તેથી નસીમ શી વઝાણુ લીએછે તે જોતાં હું બેઠી, જેવામાં જરા વારે તે ખારણુંની કામમાં ઘણી સંભાળથી કુંચી ફરતી જોઇને હું એકદમ ગભરાતની મારી ચમકી ઉઠી. એકજ પળ, અને ખારણું ખુલ્લતાં પેત્રોજ અઢમાશીનો શીકા આવતો ઉંખર પર રજુ થયો —કરખીણુ એડવીન સેંટ કલેર!!

તે અંદર આવ્યો.

તે અંદર આવ્યો, ને ખારણું પોતાની પાછળ તરત ઘણી સંભાળથી પાછું બંધ કરી, ચારી ફરતીને ચારી કાઢી લઇ તેણે પોતાના ખીસામાં મુકી. તે દુષ્ટ ફજેત જેવું હસતો હસતોજ અંદર આવ્યો હતો, કે જ્યારે હું એરડાને નાકે હડી મચલી લડાઇ માટે તૈયાર મજબુતીથી એસ્તવાર ઉભી હતી. માહરા ગાલ એ વખતે ગુરસાથી લાલ ને ગરમ

થયલા બધા ધમધમી આગ્યા હતા. શું તે મને મારીજ નાખવાનો હતો? મારીજ નાખવા આગ્યો હતો?

“કેમ, આજે બી હંધ નવો નાટક ચાલી કરવોજ ખરો કે?” તેણે મોટી નકટાઈથી અંદર આગળ વધતાં સવાલ કર્યો; “આજે બી થાપ આપવીજ ને ન્હાસી જવુંજ કે? હવે બરસે ભુખી ના રહેતી! હવે તું માહરા સપાટામાંથી બચવાનીજ નથી! હવે મેં માહરં કામ ધણુંજ પકડું કરેલું છે, છોકરી!”—અને તે બીહીક લાગે એવો એકદમ ગંભીર થયો. “તાહરી ખુબસુરતીએ માહરં કલેજીજ કાપી નાખ્યું છે, ને તું પાક ચડીનથી માનજે, તું ખુદામાં માનવાવાલી છે તેથી વધારે, કે હું તુંને જીત્યા વગર જીવશ ત્યાં સુધી કોઈ કાલે જાંખીને બેસવાનો નથી! તું સાંભળી લે મને. વચ્ચે ના બોલ!” હું વચમાં બોલવા જતી હતી તેથી ખીજવાઈને તે અંધીરતાની અદાથી મને ચુપ કરતો બોલ્યો; “તાહરે માહરી જોડેજ જાંદગી ગુજરવી પડશે તેનાં કારણો હવે બેવડાં થયાં છે. તાહરી ખુબસુરતીને વાસ્તેની માહરી જીતનો અરમાન હવે માહરો એકજ ભોમ નથી. હું કયુત્ર કહુંજ કે તેં માહરો એક મોટો ને બચંકર ભેદ કોઈ અજબ સુરતે પકડી કાઢાડ્યો છે, ને માહરે માહરા જાન ને ઇજ્જતના બેવડા બચાવ વાસ્તે હવે તેથી તુંને જાંદગી બર કેદ રાખવી પડશે. સમજી હવે?”

“હું જરા બી બીહીતી નથી,” મેં અજમજેવી હીંમત ને જુસ્સાથી પગ જમીનપર ગુસ્સામાં થોકતાં જવાબ કર્યો. “તમે તમારાં મુંજીવણાંથી બાડેનાં કમીનાઓની મદદ મેઝવીને ઘણું તો મને અત્રે કેદ રાખી શકશો, પણ માહરા સંબંધના તમારા દોઝખી વિચારોમાં તમે દુન્યા ઉત્તરપુલટ થતાં બી ફાવવાનાજ નથી તે તમારા ગલીચ હૈયામાં કાતરીજ સુકજો. તમારે માથે મોહોત બમે છે—બીજું કાંઈ નહીં!”

“બાઝ આવ એ બધી ખાલી ભપટાઓથી!” તેણે ટેબલની પાસે એક ખુરસી ખેંચી કરારના જીવે તે પર ગોઠવાતાં હસીને કહ્યું; “એ નાટક છે, ને તેં નાટકવાલીએ એવું એવું બોલવાના નાટકો આએ ખાનગી જાંદગીમાં બી માહરી સાંમે ઘણા ને પુરતા કાઢેલા છે.”

“એ નાટક છે કે શું છે તે જલદીજ તમોને તમારા જીવના જોખમે માલુમ પડશે,” મેં અચખુચ મને એક વિચાર સુઝી આવતાં તે પકડી પાડી મોટા તોરથી કહ્યું; “યાદ રાખજો કે તમારી ખરાબી ઘણી નજદીકમાંજ ધમકાઈ આવેલી છે. હવે સરયાંમ તમારં મોહોતજ તમોને આએ બધા જુલમ સુઝ પારેજા તમે શું મને એવી બોટ કે હેમક ધારોજ કે તમારી આટલી બધી સતાવણીઓ છતાં હું માહરી દુશ્મરીમાં નહીં રેહું?”

“એટલે તું શું કહેવા માંગેજ?”—અને મેં જોયું કે દેખીતો જરા ચેહરામાં ફગલાતાં તેણે મને એ સવાલ કર્યો.

“હું એમ કહેવા માંગુજ કે હું ખુનીઓનો એતખાર કરી શકી નહીં,” મેં થરસાથી કહ્યું. “તમારાં દોઝખી કાર્યો હું જાણુંજ એ વાત તમો બેઉ ખુનીઓ જાણતાં હોવાથી તમો ને લેડી લીલા તમારે હાથે નહીં તો મારાઓથી બી મને હવે મરાવી નાખશો એ મને પકડો ચાલુ બચ રહ્યો, જેવી મેં તમારી ખસ્તેબોહારીના મજબુત હાથે ઉપાય લઈજ રાખેલા છે.”

“શું ઉપાય લીધેલા છે?”

“અલગત અત્યાર સુધી તો હજારો જોરાવર સખખોને લીધે મેં તમે બેઠેને મરતાં મુકેલાં છે ને રૂસવા કર્યાં નથી, પણ માહત્તો પ્રવા બાદ તમે બચો નહીં અથવા તમે આંખે મુજબ મને પકડીને કેદ રાખવાની તમારી નાપાક નેહસ્ત મુરાદમાં જલદીજ નાઉમેદ થાઓ તે મતલબથી મેં માહત્તો જોગા તમારા અનેક મરતયાના સીતમની બધી વીગતવાર બીના બ્યાન કરી લાંબાણથી એક દસ્તાવેજમાં લખેલી છે, ને તેમાં તમારાં ખુનોને લગતાં કરખીણ-પણાં, જે રેજેરેજે હું જાણું છું તે, જાહેર કરેલાં છે. વળી પુરાવામાં કમીની શેડી લીલાનો પેશો તમારા જોગા કાકલુદીનો પલીદ પત્ર—”

“હું?”

“મેં પીન કરેલો છે, ને તે બધું એક વિશ્વાસુ આસામીને સીવ કરી સપુદ કરેલું છે, કોઈ બી દાહડો ૨૪ કલાક તક હું ગુમ થયેલી માલુમ પડું તો તેણે તે સીવ કરવો ખુશીને તરતજ વાંચવો, ને પોલીસની મદદથી પછી તો માહત્તો બચાવમાં અથવા તો મને બેગન કરનાર ખુનીઓની ધરપકડમાં તેણે તાજરતોજ સધળું ઘટતું કરવું.”

કલેર—મેં જોયું કે—મોહોત જોવો શીકે પડ્યો!

“તે—તે તે દસ્તાવેજ કોણના સ્વાધીનમાં આપેલો છે?” તેણે બોખરે સાદે પુછ્યું; “શું પેલા નાટકવાજા તાહરા કંગાલ દોસ્ત ધરડા ધુવડ નોરમનના હાથમાં?”

“હું તે તમેને કેહવા જેટલી મુરખ નથી,” મેં દમામથી કહ્યું, “પણ તે છતાં નામ દીધા વગર હું જાહેર કરું છું કે તે માહત્તો સોલીસીટરના હાથમાં છે, જાઓ, તેથી, હું તમે જોવા કરખીણથી હવે જરા બી ડરતી નથી!”

“તે દસ્તાવેજ ત્યારે શું પેલા પારકસના હાથમાં છે?” તેણે તુચ્છકારથી હસતાં હજી અંકે કરાવી લેવાનાં ફાંફાં માર્યાં.

“પારકસ?” મેં કહ્યું; “તે કમીનો બી લુટારો અને ડગારો છે! તે તો સાંમે તમારો મલત્યો છે! હું જાણતી નથી શું?—અને હયાં મેં અધીરાઇથી વધાર્યું,” “હવે તમેથી થાએ તે ક્રો. બલે મારો જાન લેઓ. જાન લેવા ને ખુન કરવાં એ તો તમારા જેવા આગેવાન સોસાયટીમાં ફરનારા બાહેરથી ધોતાવાતા દેખાતા એક ખરા ખરીસનો દેખીતો કીસમ ને ધંધોજ છે: પણ યાદ રાખજો કે બીજા ૧૨ કલાક નથી જ્યાં કે જે આગમચ લાંડનની સાહસીક પોલીસ તમને બેઠેને પાતાવનાં પેટાંમાં બરાબ બેઠેલાં બી માહત્તો લેખીત ખુલાસાથી પકડી કાઢશે!”

કલેર ચુપ થઇ ગયો! ખરી વાત છે કે મેં તેને કહેલી આ બધી બીના બીજકુલ બનાવતી ને બોટી હતી—ખરેખર તો આવા જીવસતોસત સંજોગમાં તે નાહ્યું ફેંકવાનું મને સુઝ્યું કેમ ને એટલી બધી હુશ્યારી મારામાં આવીજ ક્યાંથી તે માહત્તો પોતાની અગમચ બોટી અને છે; પણ મેં સમ્યાઇનાં દેખીતાં જોશથી જે કહ્યું તે એટલું બધું તો બનવા જોગ ને સંજીવિત હતું કે હજી કલેરે તેનો હરફેહરક સાચોજ માન્યો, ને તે તેથી સખખત તરખાયો!

તે હવે વળી ટચુપચુ થયલો જણાયો. આવા સંજોગોમાં, આવી માહિતી સાથે, હવે તેણે શું કરવું ને કેમ કામ લેવું તે તેને સુઝયુંજ નહીં. તે દીસ્તી રીતે પાકો માહાત થયો, પણ શું આટલા ખર્ચો ને આવો જોખમ કરવા પછી બી અને વગર હરકતે વળી માફ માંગી છોડી મેલવી ને જતી સુકતી તેને જોજો? કેમ અને!

અંતે તે, અચપ્પચ, જ્યાદા કાંઈ બી કહ્યા વગર ઉઠ્યો, ને ખારણું ખોલી બાહર ગયો, જેમ કરતાં બાહરથી ખારણાંમાં તે પકીદે પાછી કુંચી ફેરવી, અને પછીથી તેનાં ઉતાવલે હઠી જતાં પગલાં અને સંમળાયાં: પણ તે એ સુજન અચપ્પચ ક્યાં ગયો? તેને એ શું શીફરં થયું? શું લીલા જોડે તેણે એ જે સાંભળ્યું ને શોહોધ કરી હતી તે માટે તે મત કરવા ગયો? તેમ હોય તો તે ઝેરીલી નાગન કાંઈ અને જીવતી જવા દે નહીં! શેકસપીઅરનો 'લેડી મેકમેથ'વાલો નામીયો નાટક પુરવાર કરી આપે છે કે પાપમાં મરતાન બનેલી ને પ્રવીણ થયલી ઝોરતો છેલ્લામાંછેલ્લી પંકતીના ગુનેગાર મરદો થકી બી જ્યાદા ઝેરી થઈ શકે છે, અને એ સિંધાંત જો ખરું હોય તો ગમે એ ભોગે ને ગમે એ જોખમે હવે તો વચમાંથી માહરો કાઢેજ કાઢી નાખવાની તે દુષ્ટા તેને સલાહ આપ્યા વગર શું કદીબી રહેવાની હતી? અરે, કેવી ઉમીદ માહરી છાતીમાં ઉછળી આવી હતી કે અને સુઝેલી એ તરફીયથી તે માહાત થયલો હુમ્મો પોતાના પરાજ્ય વચ્ચે જરૂર પાછી માહરી માશીની કાકલુદી સાથે અને છોડી મેગશે ને જતી સુકશે. કે જ્યારે તોવામાં એ શું તેને એક અજન્ય શીફરં થઈ આવ્યું કે તે અને હજી કેદ કરી મેળીને એન ક્યે બાહર જતોજ રહ્યો?

પ્રકરણ ૭૨ મું.

સાત વાગ્યા. એ કલાકમાં તો બીએત્રીસે સ્ટેજ પર દેખાવ આપવોજ જોઈએ, અને તે કેમ બનવાનું હતું? હું તેને પાછી મલવા મઘજ નહીં તેથી તેણીએ શું માની લીધું? દશે? અને ખ્યાલ કરતાંજ ધુજરાં લાગતાં હતાં! હું તે ખ્યાલજ કરી શકતી ન હતી!

એવામાં હું હતી તે ઝોરડાની પેલે પારની દીવાલ તરફ કાંઈ ધીમો ખખડાત થયો ને પાછી હું ચમકી ઉઠી. ત્યાં તો દેવાલ હતી, અને ત્યારે એ શું? શું ને બાગુથી બી ઝોરડામાં દાખલ થવાનો કોઈ છુપો માર્ગ હતો? શું ખુનીઓ અને મારી નાખી શકવા એમ એ તરફનો ચોરી છુપીનો એક ધસારો લાવતાં હતાં?

બીજી એક બે પત્ર, ને તે દીવાલમાંનું એક છુપું ખારણું ઉઘડ્યું! તે તરફ ખારણું હતું એ તો અત્યાર સુધી મને ખબર તક ન હતી! તેના પર બી બુનો દોલી તે દેવાલમાં એવી સીફતથી ચણીને મેલવી લેવામાં આવ્યું હતું કે મેં માહરી નેદકીકમાં તે પકડી કાઢ્યું નહી તે વાસ્તે હું ઝાઝી અજન્ય પણ થઈ શકી નહીં.

અને તે ખારણું ખુલીને બાહર કોણ આવ્યું? ખુશીની એક ચીસ મુશકીલથી દબાવી દેતાં મેં તે ઝોરડા માંહેલી બતીના મોઝા ઉજ્જસ વચ્ચે જોયું કે તે ઝારા હતી, જે પોતાના હોઠ પર આંગલી મુકી ચુપકાનીજ અને એસારત ને તાકીદ આપતી સંબાલથી અંદર

દાખલ થઇ હતી. તેણીએ એસારતમાંજ અને સમગ્રવ્યુ' કે માહરે તુરત માહરો રકાર્' ને ટોપી ઉપાડી તેની પુ'ઠે આવવું, અને ત્યારે હું થોભુંજ શું કરવા ?

એ દરમ્યાન જે એમાત્રમ ખારણું તેણે ઉઘાડ્યું હતું તેની કંઠમાં તેણીએ એક મોટા અણીદાર જોરાવર ખીસો આરપાર ભોંકી દઇ તે કલ એમનીએમ થોડીક મહેનત ને વગર ઘોંઘાટ કરવે ઉખેડીજ કાઢી, ને પછી તે તુટેલી કલ ને તે ખીસો—મેં પોતેજ કોઇ સુરતે તે ખીસો શોહોધી કાઢી તે કલ ભાંજીને માહરો રસ્તો શોહેધ્યો ને બચાવ કર્યો હોય એવું બતાવા--ત્યાંજ જમીન પર નાખી મને લલને તે પછગાડેના ઝોરડામાં તેણી ઉતરી.

ત્યાં અંધારું કીલ હતું. મજબુત ધેરાયત્રી હવાની બદબો તે પડત જગ્યામાં જસતી હતી; પણ પછીથી તરતજ તેણીએ પાછલી મેરનું રસ્તા ઉપર ઉતારવાનું એક ખારણું ઉઘાડ્યું, ને શુક્ર ખુદાના—હું છુટી હતી !

“માહરી મમાઇ ને પેલા બે આગત્રી બાળુએ છે,” ઝારાએ ધીમે સહાદે કહ્યું; “તેઓ અત્યાર સુધી આએજ તરફ હતાં એટલે હું કાંઇ કરી શકી નહીં. હું તક સાંધતી બધો વખતે બેસીજ રહેલી હતી.”

“પણ તમારી પર તો એ લોક સુમેહ નહીં લઇ જશે ?” મેં તેણીને વાસ્તે કાળજી-વંત શ્રીકરથી વીહલી પડી પુછ્યું.

“જરા બી નહીં,” ઝારાએ સંધ્યારો આપ્યો; “આપણા વચ્ચે કશી બી મીલાકાત કે મોહબત હોવાનો તો એ લોકને સ્વાત્તોજ નથી. જુઓની, હું કામ એવી તરફીયથી લેઉંછ કે તમારા બચાવની કારતી તમેનેજ મલે—મને નહીં. પાર્, હવે અહીંથી બાહર જવાનો રસ્તો તમને મલશે ?”

“બીલકુલજ નહીં,” મેં ચીંતાતુર જવાબ કર્યો. “અવગ તો આએ મકાન કાંઠાં આવેલું છે તેજ હું જાંણતી નથી.”—અને પછી કાકડુત્રીથી વધાર્યું, “તમે આટલી મદદ કરોછ તો જરા મને કોઇ સરયાંમ રસ્તા પર મુકવા આવવા જેટલી વધારાની મદદ ને મેહર-બાની નહીં કરશો, બેહેન ?”

“હું એ બેખમ તમારાં તેમજ માહરાં બધાંને વારો કરવા માંગતી નથી,” ઝારાએ સમગ્રવ્યુ'. “એમાં વધારે કરીને તો તમારીજ બલાઇ છે. એ લોક તમારી પુક, મને લાગેછ કે, છોડવાનાં નથી, ને વખતો વખત બને તો હું તમને લાગ બેઇ મદદ કરતી રેડું તેથી એ લોકે માહરી મદદ તમને મલતી હોવાનો સનસારો જાંણ્યો નહીં જોઇએ. જાંણ્યો તે દાહાડે માહરી ને તમારી કમબખતીજ જાંણવી ! હાલ તો, તેથી, માહરે ધરમાંથી પગ બાહર કાઢવાનું જરા બી સલામતીમરયું થવાનું નથી. હવે સાંમજો :—તમે આએ ગલીમાંથી સીધાં ને સીધાં ચાલી જાઓ. ઘણી એકાંત ગલી છે, પણ તમને અત્રે કોઇ મલગતનું કે સતાવનું નથી. પછી જમના હાથ પર વળજે, ને પાએક કલાક ચાલશે તેટલાં તો “હાઇબરી”ના રસ્તા પર ઉતરશો, ને તરત તમને ત્યાં બાહુતી માડી જોઇએ એટલી મલી શકશે.”

“ઓ કેવી મેહરબાની !”

“હા, પણ ખીજું સાંભળો ! ક્ષેર અત્રેથી ઘોડેસ્વાર થઇને કેથે ગયલો છે ને તરત પાછો આવવાનું કહી ગયલો છે, વારતે બનવા બેગ છે કે તે પાછો આવતો ખી હોય ને રસ્તામાં તમને મળે ખી ખરો ! તેથી ઘણું તપાસીનેજ આગલ વધજો. જરા ખી ઘોડાનાં પગલાં આવવાનો અવાજ વાગતો સાંભળાય કે કેટ્ટે છુપાઇ જાવો, નહીં તો આંખે બધી જોહમતો હરાંમ જશે !”

“ઓ ખેહેન ઝારા, તમારું હેસાંન—” હું કેહવા ગઇ.

“હાલ એ વાત જવા દેઓ,” તે ઉતાવળે અધીરી પડીને વચ્ચે ઓઝી ઉઠી; “હાલ એ વાતનો આપણા હાથમાં વખતજ નથી. હાલ તો આપણને બધી કામનીજ વાત કરવી છે. હવે માહરે જલ્દી અંદર પેલાં લોક પાસ જતી રેહવું જોઇએ કે તેઓ માનીજ નહીં શકે કે હું તે લોકની વાતચીત દરમ્યાન નજર ચોરાવી અત્રે સટ્ટી આવેલી છેઉં. હું તેથી વધારે ખુશાસાથી તમારી સાથે વાત કરી શકવા કાલે તમેને છુપી મદદવા આવવા ધારુંછ”

“ઓ ઘણી મોટી ખુશીથી,” મેં જુરસાથી કહ્યું—અને હું તેને નોરમનવાલાંઓને ત્યાંજ મને મલવા આવવાનું “એપોઇન્ટમેન્ટ” આપવા જતી હતી, જ્યારે મેં જોયું કે એવી એક રખડેલ મને ત્યાં ઘરમાં મલવા આવે તો જરૂર ચક્ર્યાર થઇ પડે ! એ ઉપરથી મેં જરા વિચાર કરી લઇને વધારયું, “કાલે હીએટરમાંજ રાત્રે દસ પછી મને રોજ પર મલજો. કાલના ખેત્રમાં માહરો પાર્ટ નાવલો છે ને તે દસ વાગતા સુધીમાં તો ખતમ થઇ જશે. તમે ગમે તે નામ તેથી પછીથી મને અંદર મોકલી આપજો, ને હું તરત તમેને માહગ ડ્રેસીંગરૂમમાં બોલાવી લેવશ. એટલુંજ કે અને તો—અને તો—”

“માહરે આંખે માહરા છારી ડ્રેસમાં નહીં આવવું, એમ ?” તે હસી; “તેની તમારે ફક્ત રાખવી નહીં. તમેને જરા ખી માહું નહીં લાગે તેમજ હું આવશ ને મદદશ, ને હવે આપણે ત્યારે કાલે પાછાં મધ્યે ત્યાં સુધી માહરે ગઇ વખતનીજ શરત આ વખત ખી પાછી મજબુતીથી કરવી પડેછ, મીસ પરસી, કે કોઇ ખી રીતે આજની આંખે સતાવણીની સગ્નમાં પણ ક્ષેરને તમે ફસાવતાં ના ! આંખે વખતની તમારી હજાકી ખી તમારે માહરે ખાતર લોહીના ગોટ સાથ ગતી જતીજ જોઇશે !”

હું ચુપ રહી. હું કેમ હા કહું ? કરપીણ ક્ષેરને હવે જતાં મેલવો અનેજ કેમ ? હર વખત ઝારા થોડી મને બચાવા આવનાર હતી ?

“હું મેં જે આંખે તમારી થોડીક ખીઝમત કાઢીછ તેનાં હેમાંનમાં એટલું એક દક તરીકે માંગી લઇ શકુંછ,” તેણીએ મને દ્યુપચ્યુ થતી ને આનાકાની કરતી જોઇ લગભગ એક તકાબના તોરથી લગાર મોહું ચલાવીને કહ્યું—ને માહરે ત્યારે નચુણી નહીં પુરવાર થવા જવાબમાં તેને નમી જવુંજ પડ્યું.

“એમ છે તો આપણે કાલે રાત્રે પાછાં મધ્યે ત્યાં સુધી હું કંઈજ પગલાં નહીં લેવા તમારી સાથ વચનથી અંવાહિલ, ખેહેન ઝારા,” મેં નાખતીથી કહ્યું; “પછી આપણે મલીને ધીરજથી એ પોઇન્ટ પર વિચાર કરશું.”

આથી તે સંતોષ પામેલી લાગી, અને પછી એક દીવસોઝ શેકડેન્ડ સાથે અમે છુટાં પડ્યાં, કે જ્યારે ફરીફરીના એ માહરા બચાવ વાસ્તે લખ્ખો મરતમા દ્વદ્વરની દરગેહ સર નમાવી હેસાંનમંદ અને શુકરશુભર થતી હું ઉતાવળે કદમે ખુશાલ આગલ વધી.

પણ હું તે મોટી લાંબી સલંગ એકાંત ગલીને લગમગ નાકે પોંહોંચી તેવામાં તે લાંબી સાંકડી અરધી અંધારી ગલીમાં જોરથી ને ઝડપથી આવતાં ઘોડાનાં પગલાં મને સંભળાયાં, ને હું તરત ચેતી. ધણુંજ નેક થયું હતું કે ઝારાએ મને ચેતવીજ રાખી હતી. ત્યાં કોઇ ધરનુ ખાંધકામ ચાલતું હોવાથી તેના એક મોટા બીમના અંધારા એથામાં હું ભરાઇ ગઇ, અને તે ઘોડેસ્વાર જે મેં તેનાં મોઢાં પર પડેલાં ગેસલાઇટનાં અળવાલાંથી બરાબર જોયું કે કોઇજ નહીં પણ ખુની કલેર હતો તે મને જોયા વગર ધસારાબંધ આગલ નિકળી ગયો !

હવે હું ચાલી નહીં પણ ઝડપથી દોડી. તે પાછો ફરે તો ? તે મને નહોતી જોતાં માહરે દુ'બાળે પેલા રક્ષયોને દોડતા મોકળીજ આપે તો ?

હવે સારાં નસીમે હું જલ્દીજ સરયાંમ રસ્તા પર વગર અડચણે સલામત પોંહોંચી જઇ શકી, જ્યાં પાહરા પર ઉમેલા એક પોલીસમેનને જોતાં માહરાજીમાં જીવ આવ્યો. મેં માહરા દેખાવ ને જીવ બન્યું એમ શાંત કરીને તેની કને જઇને કોઇ નજદીકનાં "કૅમ રોન્ડ"ની ઇધાંણી વાસ્તે પુછ્યું, જ્યારે તેજ વખતે એક ખાલી ગાડી તેના કનેથી પસાર થયેલી તેને યાદ આવી જતાં તેણે પોતેજ પુકાર મારી તે પાછો બોલાવી લીધી.

તે આવી. તે ગાડીવાલાએ તરત ઘેરો ફેરવ્યો ને તે માહરી કને આવતાં હું તેમાં ગોડવાઇ, જ્યારે મેં તેને બને એમ જલ્દી મને હીએટરપર હાંકી લઇ જવાનો હુકમ આપ્યો. હાલમાં મેં જોયું કે નવ વાગી ગયલા હતા, ને બીએત્રીસ નાટક કરવા ગઇ હોય તો બેશક ત્યાંજ મને તે મલી શકે—જેકે હું તે વાસ્તે ધણી શંકાશીળ હતી.

અને માહરા શક બીજકુલ ખરા પડ્યા ! ગાડી મેં એટલી જોરથી દોડવા કહ્યા કર્યું, ને હું પોતે એજ વાત વાસ્તે એટલી ઉસ્કેરાયેલી રહી કે માહરાં કેદ પકડાવા ને સુભાગ્ય છુટકારાના વિચારો તો જાણે માહરા ખ્યાલમાંથી સમરદબર નિકળીજ ગયા, જ્યારે હું એ ને એજ તરંગો પર ચુંચવાયેલી હીએટર પર આવી પોંહોંચી.

મેં ગાડી જતી મુકી નહીં. મેં હીએટરનાં ઝોરપર ઉતરીને ત્યાંજ તથ્લાશ કરી કે મીસ અંબીલી હાવડ ખેલમાં નિકળી હતી કે નહીં—કેમજ ખેલ ધણા વારનો શરૂ થઇ ચુક્યો હતો.

“નહીં, મીસ ફ્રાડ. તે ખાંતુ તો આજે આવીજ નહીં, ને લોક ધણુંજ ગુસ્સે થયાથી મી. રીચર્ડસની દાલ આજે તદ્દન બલી ગયેલી છે,” તે ઝોર-કીપરે કહ્યું, “મી. રીચર્ડસ પોતાની જાહેરખબરમાં જુઠા પડ્યા તેથી એવશ્યને ધણુંજ નરસ લાગ્યું—”

“પણ તેણીએ શું કાંઇ ખુલાસો બી નહીં લખ્યો ?” મેં અરધા ગુસ્સાથી પુછ્યું.

“છોકે સ્હાંજે છ વાગતે એક કાગળ આવ્યો, મીસ,” મને જવાબ મળ્યો; “તેણીએ મી. રીચર્ડસને લખ્યું કે કાંઇ નહીં ધારેકું બની જવાથી તે પોતાનું એનગેજમેન્ટ અદા કરી શકશે નહીં વાસ્તે માંદ કરવું—અને મી. રીચર્ડસ તો એ વાંચીને એટલા ગમરાયા કે

તેણીનું ઘર તેવણુ પોતે કે અત્રે કાંઈ બી જાણુનું ન હોવાથી પોતેજ ભારતી ગાડીએ એકદમ તમને મલવા મી. નોરમનને બંગ્લે ગયા, જ્યાં તમે બી મલ્યાં નહીં. મી. ને મીસીસ નોરમને કહ્યું કે આજે રાત્રે તમારો પાર્ટ ન હોવાથી ને તમને છુટી હોવાથી તમે તેનો લાભ લઈ તમારાં સહીઓ લેડી લીલા કે લેડી સીસીલ્યા અરમનને ત્યાં જયાં હશે, ને તે એક ઠેકાણે બી તેથી તમારી તલાશની તરત દોડ પોહોંચી, પણ તમે બી મલ્યાં નહીં. અંતે નાચારીએ બોડ' ચલાવ્યું કે મીસ એમીવી હાવર્ડ ચોકકસ અગવડતાં કારણથી આજે જાહેરમાં દેખાવ દષ્ટ શકશે નહીં, પણ તેટલાં તો લોક ઠીએટરમાં આવવા લાગેલું એટલે તેઓમાં એ ખચર જાણીને મોટો ખલભલાત મચી રહ્યો, અને મી. રીચર્ડસને સ્ટેજ પર આવી માફ માંગવી પડી. તમે હોતે ને તમારો કાંઈ “પીસ” સુકી દેવાને તો બી ધણી ગડબડ નહીં થને, જે બધી મુશ્કેલી મી. રીચર્ડસે લોકોને ઘણી નમનતાથી સમજાવીને માફ માંગી, ને પૈસા જે પાછા માંગે તેને આપવાનું જાહેર કરતાં—તમે માનશો, મીસ ?—અરધું અરધ હાઉસ એક તડાકામાં પાછું ખાલી થઈ ગયું !” હુકમાં, હું આ જઘા મોહકાણુના સમાચાર સાંભળી ધણી દીલગીર થઈ, ને તુરતવેળા શું કરવું તે મને કાંઈ જાણે સુઝ્યું બી નહીં.

પ્રકરણ ૭૩ મું.

“મી. રીચર્ડસ તમેને મલવા હજી પણ ઘણાજ આતુર છે, મીસ,” હયાં તે ડૉર-ડોપર મને યાદ કરાવ્યું; “તમે જાણે તેવણુને હમણાં જરા મલો તો વધુ સારું.”

“હવે તે નકામું છે,” મેં સુન્નદો જાહેર કર્યો; “તમે મી. રીચર્ડસને ખચર આપજો કે હું આવેલી છેડે ને મને આવતાં ઘણું ભેટ થવાથી ઘણી દીલગીર છેડે. હું હવે મીસ હાવર્ડની ખચર લેવા પાધરી તેણીનાં મકાન પરજ જાઉંછ.”

“તમે તે આઈતું ઘર જાણોછ ?”

“હા. મેં બી આજેજ જાણું ને જાણું,” મેં જવાબ કર્યો—ને હવે વધુ ખોટી ન થતાં પેલીજ ગાડીમાં તરત બેસીને હું બીએમીસવાલા કંગાળ મોહકા તરફ હાંકી ગઈ.

ત્યાં જતાં મેં પુછપરછ કરી, જેથી માફરા યુરામાંયુરા વડેમ ખરા પડ્યા. તે અમા-જની છાંકરી માહરી જાટ જોડું જોડુંને તેજ રહાંજે પોતાનાં એ ચાર પોટકાંએટલાં લઈ, ધરતું બાહુ સુકી આપી, કેયે જતી રહી હતી, ને ક્યાં ગઈ તે કાંઈ જાણુનું ન હતું !

આ સાંભળતાં બની શકે તો હું જરૂરી નાકમેદ અને દીલગીર થઈ. મેં વળી વધતી તેહેકાકમાં જ્યાંએ જાણું કે ગાડીભાડાના પણ પૈસા ન હોવાથી રહતી આંખોએ તે બીચારી પાંડિયાદી ચાલતી થઈ હતી, અને તે ઘરમાં રહેવાવાંઓએ ઘણું બી તેને પટા-વીને પુછવા છતાં તેણે પોતાનાં બેદ કશે કાંઈને કહ્યો ન હતો. હવે તેથી નીરાશ થયેલી હું પાછી ગાડીમાં બેઠી, અને ત્યાંથી પાધરી “મીવર્ટ હોટેલ”માં ગઈ. માહરી ખાત્રી હતી કે બીએમીસની બેઠેન મારશ્યોનેસ હજી બી ત્યાં માહરી પાર જોડીજ હશે, અને તે કમતાએ છાંકરીનાં એ દુર્ભાગ્ય ઉપર હું પોતે પણ આસુપાત કરવા વગર રહી શકી નહીં.

સારાં નસીબે મારશ્યોનેસ તે વખતે હોટલમાંજ હતી, અને મેં નામ મોકળી આપતાં સાથે તરત મને અંદર બોલાવવામાં આવી. તે ઘણી અધીરી પડી ગએલી દેખાતી હતી.

“અંતે તમે આવ્યાં ખરાં, મીસ ત્રેક્ડ ?” તેણીએ ઘણી અધીરતાથી કહ્યું; “એ શું થયું ? એટલી ઢીલ કેમ થઈ ?”

માહરં હૈયું ભરાઈ આવ્યું.

“ઓ, મને કેહોની, અંતે કંઈ માહુંજ થયુંછ શું ?” તે ઉમરાવ બાંનુએ ખરાં દીલના ગમરાતથી પુછ્યું.

“તે આપુને બધાંને તજીને ખુદા માલમ ક્યાં જતી રહેલી છે, માહરાં લેડી,” મેં મોટી ગમમીની વચ્ચે જવાબ કર્યો.

“જતી રેહી ?” મારશ્યોનેસે મોટાં દુખ સાથે પુકાર્યું; “અને શું તે કાંઠાં ગઈ તે કાંઈને કાંઈ ખબરજ નથી !”

“બધું ઘણું કમનસીબ થયુંછ,” મેં જવાબ આપ્યો; “તમારા પાસથી ગયા પછી મેં આપેલા વાયદા મુજબ હું ત્યાં જઈ શકી નહીં અને તેથી દેખીતી રીતે મનમાં ઘણું ખુરં માનીને તે એકદમ શેહેર ઘેર તજી ગએલી માલમ પડેછ !”

મારશ્યોનેસ દયાઈ ગઈ. દેખીતી રીતે તે પોતાની બેઢેનને મળવા ઘણીજ આતુર થઈ ગઈ હતી, અને તેથી આ મોહકાંજીના સમાચારે તેને પણ અત્યંત નાઉમેદ કરી મેલી.

“એ બધું કેમ બન્યું ?” તેણે આંસુઓ વચ્ચેથી પુછ્યું.

મેં માહરી વીટક વાત ખ્યાન કરીને ટુંકમાં કહી. કેવી રીતે તેણીનાં હોટેલમાંથી બહાર પડવા પછી બે રફ્યોનેને હાથ હું ફસી પડી હતી, અને કેદ પડવાથી કશું કરી શકી નહીં તે મેં સઘળું ટુંકમાં ખ્યાન કર્યું. મેં નામ કશાં કહયાં નહીં. કમીના કલેરની દગલખાજની વાત મેં કહી ખરી, પણ કલેર કે લેડી લીલાનાં નામ આપ્યા વગરજ મેં ગમડાવ્યું, અને તે ઉમરાવ બાંનુએ તે સંબંધમાં હું કેહવા આહું તેથી જ્યાદા મને દબાણ કરીને કંઈજ પુછ્યું નહીં.

“હું છુટ્ટી થતાં સાથે પાધરી બીએન્નીસની ખબર લેવા ગઈ, અને ત્યારેજ આપ જે મોટો કમનસીબ બનાવ બન્યો હતો તેની મને ખબર પડી.” મેં સમજાવ્યું; “તે ઠીએટ-રમાં હતી નહીં; અને ત્યાંથી નીકળેલી હું તેને ઘેર ગઈ ત્યાં પણ તે મને નહીંજ મળવાથી મેં તેહેકાક કરી, જ્યારે આએ ખસ્તેખુહારીના સમાચાર હું મેળવી શકી !”

“એ ખરેખર ઘણુંજ ખુરં થયું,” તે મારશ્યોનેસે મોટા અતવતથી કહ્યું. “મેં ઘણી મુશ્કેલીથી મારા ઘણીને સમજાવી લીધા, અને તેવણુ અંતે ખીગયા. હું તો તેથી તરતજ મલવા જતે ને તમારી વાટ વડીક નહીં જોતે, પણ તમે મને તેનું ઠેકાણું કેહતાં જુલી ગયલાં, અને મને બી તે પુછવાનો ખ્યાલ નહીં થયેલો : પણ હવે ત્યારે કરવું શું ? એની કેમ શોધખોળ કરવી ?”

“ મને તો એકજ રસો સુએ, અને તે એ કે આપણે પેપરમાં જાહેરખબર આપ્યે.” મેં કહ્યું—અને મારશ્યોનેસ પણ તે વાતને એકમત થતાં મેં તરત ટેબલ આગલ ખુરસી ખેંચી એક ન્હાની જાહેરખબર નિચે મુજબ ઘડી કાઢી:—

“ બીએત્રીસ.—તું” અમોને જીલ્લાની તજ ઝેઠ છે. એક ઘણાજ સજાત ઘોંટાળો થવા પાડ્યો છે, અને તેનો જુલાસો સાંભળવા તરત પાછી ફરજે.

હંટર રતીટમાં તારી સાચી ક્રેન્ડને મલવાથી તને બધો જુલાસો સંતોષકારક મલશે.”

“ આએ કાલ ને કાલ બે ત્રણ આગેવાન પેપરમાં છપાવો,” મેં સુચના કરી; “ જનવા જોગ છે કે એ તેનાં વાંચવામાં આવે ને તે કદાપી હજીબી પાછી ફરે; અને તમે ખાતરી રાખજો કે જો તે મને મલવા આવશે તો તેને તમારી આગળ તાપ્પરતોય લઈ આવવા અને તમો જાને બેહોનો મીલાપ કરાવા મને ઘણું જ ગમશે.”

એ પછી હું તે મારશ્યોનેસની રજા લઈ હંટર સ્ટીટવાલાં અમારાં (મી૦ નોરમનનાં) મકાનમાં પાછી ફરી, જ્યાં મને કહેવામાં આવ્યું કે કોઈ દૃષ્ટાન્ત અદ્યથા મને મળવા માફરે વાસ્તે માફરી ગેરહાજરી દરમ્યાન પુછતો આવી ગયો હતો, અને હું તરતજ સહમજ ગઈ કે તે કોઈજ નહીં પણ બીએત્રીસનો જાનેવી મારકવીસજ હોવો જોઈએ.

એ પછી તે રાત્રે બેસ ખતમ થવા આઠ ધારા મુજબ નોરમનવાલાં મોડેથી ઘરે આવ્યાં, પણ મેં તે સોકની આગળ બી કશો જુલાસો હાલ તો કર્યોજ નહીં. તેઓ એમજ જાણતાં હતાં કે હું તો માફરી છૂટીનો લાભ લઈને માફરી મોટે ઘેરની સહીઓ લેડી લીલા અથવા તો લેડી સીસીલ્યા અરખનને ત્યાં દલાડો સુવ્વરવા ગએલી હતી, અને તે અનુમાનને મેં માફરી ચુપકીદીથી કાયમ રહેવા દીધું. જ્યાં વેર કે કમીના કલેરને ઉઘાડો પાડી હું પુલીસના સપાટામાં સોંપી શકતી ન હતી ત્યાં વેર એ માહરાં બલાં ને ખરાં શુભેચ્છક મિત્રોને પણ માફરી એ સખ્ત હાડમારીઓ અને ત્રાસજનક સતાવણીઓની બીના બેદ ખોલીને કહી શકતી નહી હતી તે માફરી સીફ નાચારી હતી. અજાત તેઓએ મીસ એમીલી હાવર્ડને વાસ્તે મને પુછ્યું, કેમજે મેંજ તેને નાટકમાં બલાંમણ કરીને રખાવી હતી તે તેઓ જાણતાં હતાં; અને મેં જવાબમાં એટલુંજ કહ્યું કે હું તેને સહવારે મલી હતી ખરી, પણ તે કેથે જતી રહી તે વાતથી હું બીલકુલ નાવાકેદ હતી, અને તેણીએ એ મુજબ રીયર્ડસ સાથનાં કંત્રાકટનો ભંગ કીધો હતો તે વાસ્તે હું ઘણી દોઝગીર હતી.

તે રાત્રે એ મુજબ હું ઘણી મોડેથી સુવા ગઈ, અને ત્યારે તે આખા દીવસની અનેક પ્રકારની રંજનાં કારણથી મને ઉંઘ મુતલગ આવી શકી નહી. કલાકો નિકળી ગયા કે જે દરમ્યાન તે બે બેહોનો બીએત્રીસ ને મારશ્યોનેસનો વિચાર કરતી દોળખી કલેરને હાથથી ચાલુ થતા રહેલા માહરા સુભાગ્ય બચાવને વાસ્તે અજાત અજાત થતી હું જાગતી પડી રહી.

બીજી રાત્રે “ધી ગેમ્સટર” નામના એક જુગારીની દુખદાયક કથા રજુ કરનાર નાટકમાં “હીરોઇન” મીસીસ બીવરલી તરીકે હું રજુ થઈ, અને એ કસ્ટોરસ બેઠમાં પણ ખુદાની દયાથી મેં મોટી નામના કરી. હું તનમાં ને મનમાં બીએત્રીસનાં કારણથી પુરતી

કાઢેલી બની ગએલી હતી, અને તેથી તે કરજારસ પાર્ટમાં ગોયા હું માહરાં તમામ દીલથી દાખલ થઇ શકી. ભોક, તેથી, મોહિત થઇ ગયું, અને જ્યારે તાલીના મગડાતો વચ્ચે હું માહરાં પાર્ટ ખતમ કરીને સેવટની અંદર ગઇ ત્યારે મોટા ધમધમાટ વચ્ચે મને પાછી ને પાછી ટુટલાદટ કને બોલાવામાં આવી, ને હું ઘણી ઇજ્જત પામી.

એ પછી પરવારેલી હું મારો ટ્રેસ બદલીને ઘેર જવાનાં માહરાં કપડાંમાં બાગ્યેજ તૈયાર થઇ રહી કે જેવામાં માહરી મેડે (દાયાએ) આવીને કહ્યું કે કોઇ અબળા મને મળવા આવેલી બહાર ખોટી હતી. હું એ સાંભળી તરત સમજી ગઇ કે તે કોઇજ નહીં પણ ઝારા હતી, અને માહરાં બોલાવનાના જવાબમાં તે માહરી આગળ દાખલ થઇ ત્યારે મેં ઘણી અન્યથા વચ્ચે જોયું કે તે પોતાના એક રખડેલ જીપ્સીના પોશાકમાં નહીં પણ એક ગ્રહસ્થ ઈંગ્રેજ ખાતુના અદ્યવંતા તોરમાં તૈયાર થઇ આવી હતી. તેણે વળી મેહડાંપર ખુરખો વટીક નાખેલો હતો, અને જોકે તેણીનો પોશાક ખીલકુલ ગરીબ અને સાદો હતો, તોપણ તેને તે એક ઈજ્જતદાર અબળા તરીકેજ રજુ કરતો હતો એમાં કંઇ શક હતો નહીં.

પ્રકરણ ૭૪ મું.

હવે માહરી મેડે માહરાં હુકમના જવાબમાં તેણીને એ મુજબ માહરાં ટ્રેસીંગરમમાં દાખલ કરી, અને પછી પોતે પાછું ખારણું બંધ કરીને ધારા મુજબ ત્યાંથી ચાલી ગઇ, કે જ્યારે ઝારાએ ખુરખો ઉચક્યો અને અમો બન્ને એકલાં પડ્યાં.

“કહેર ગઇ રાત્રે તમો જવા પછી જરાકજ વારમાં પાછો ફર્યો હતો, મીસ પરસી,” ઝારાએ મેં બતાવેલી ખુરસીપર બેઠક લેતાં મને કહ્યું, “તમે બેઉ રસ્તાપર એકલાં થયલાં ખરાં?”

“હા. તમે મને ચેતાવી રાખી હતી તે ઘણુંજ સારું થયું, કેમજે ઘોડાનાં પગલાં વાગતાંજ હું એક બાજુમાં ભરાઇ ગઇ,” મેં હસીને કહ્યું, અને પછી ઝારાના પોતાના જોખમની યાદ થતાં મેં ગંભીરતાથી એકદમ વધાર્યું, “પણ તમારું પોતાનું શું? તમે કાંઇ હેરાન તો નથી થયાં? મને નહસાડવા ને બચાવવા વાસ્તે તમારી પર તો કોઈ વહેમ નથી ગયો?”

“એક જરા બી નહીં,” ઝારાએ ખાત્રી આપી; “માહરી પર વેહમ લાવવાને કોઇને બી કારણ મળે એવું કાંઇ મેં રાખ્યુંતુંજ નહીં. અત્યંત કહેર તમોને સલામતીથી છટકી ગયલાં બેઠને ગુસ્સાથી ઘેસો થયો અને બધા દાંતેદાંત કચકચાવી નાખ્યા, પણ જ્યારે શાંત થયો ત્યારે તમો આ બીજી મરતબા પણ તમારીજ કુનેહને હુશીઆરીથી તેને હાથતાલી આપી નાહસી જઇ શક્યાં હતાં એમ સમજી તે તમારી ચાલાક યુધ્ધીની જામજ તારીફમાં ઘણુંએક બોલ્યો. તેને એમજ લાગ્યું કે પેસો મોટો ખીસો કોઇ નજરચુકથી કોઇના હાથે તે ઝોરડામાં રહી ગયલો તમારા હાથમાં આવી ગયો, અને પેલું બેમાલુમ ખારણું તમેજ આપંદા શોધધી કાઢી તેની કળ એ જોરાવર ખીલાથી ઉખેડી નાંખી નાહસી જઈ શક્યાં. એમ છતાં આખી રાત તેણે અત્યંત કરી. તમોને અત્રે પકડાવી મંગાવવા ને કેદ રાખવાની મતલબથી તો

કેટલા કેટલા દહાડા આગમચથી ભારી નેહમત ને મોટો ખરચ કરીને એણે એ “શર્મ હાઉસ” સંભાળ્યું અને તૈયાર કરાવ્યું હતું. બધું તૈયાર થયા પછીજ એણે માહરાં મમાઇને તો તેડાવ્યાં ને અમે તો ફક્ત ગેઇ પરમ દાહડેનાંજ લાંડન આવેલાં છીએ. મને, અલગત, એ ખુરાની મકસદ કાંઈ ખગર નહીં હતી. હું જાણતે તો કોઈ બી સુરને તમને વેળાસર ચેતાવતે. એ તો તમોને પેલા એ ભાડુતી રક્યનો પકડી લઇ આવવા પછીજ મેં બધું જાણ્યું.”

“તમારી માહરે વારતેની ભલી લાગણીની હું ઘણી કદર કરું છું, ખેડેન ઝારા,” મેં હેસાંનથી કહ્યું; “પણ હું કાંઈ પુછું? એ માહરી તરફની ભલી લાગણીનુંજ પરીણામ છે કે બીજી બી કાંઈ એમ મને મદદ થવામાં તમારી મતલબ છે? તમોને જે ગમતું નથી તો ક્ષેર જેવા એક બદમાસનાં કામમાં શામીલગીરી તમો આપોચજ શું કામ?”

“તમારી ઘણી ભુલ છે, એલન,” ઝારાએ જુરસાથી કહ્યું; “હું એ લુચ્છને માહરી અંગત શામીલગીરી કાંઈ બી આપતીજ નથી, અને તે શામીલગીરીની તો તે આજુ” બી કરતો નથી. એ તો માહરાં ધરડાં મમાઈ એ કમગતના હાથ તજે વેચાયલાં છે, અને તેવણુ જ્યાં જાય ત્યાં માહરે બી તેવણુ સાથે ફરજ્યાત જવું ને રહેવું પરચું.”

“અને ત્યારે એ ખુરાની સઘળા બદ ચાલમાં તમારી પોતાની અંગત કોઈજ હીસ્સેદારી નથી?” મેં મોટી આતુરતાથી પાછું પુછ્યું.

“હું તમોને સત ધરમથી કેરુંજ કે કોઈજ નહીં,” ઝારાએ જવાબ કર્યો, “એનાં કોઈ કામમાં હું પોતે શરીક, શામીલ કે જવાબદાર નથી.”

માહરો એહરો એ સાંભળતાં ખુશીમાં ખીલી રહ્યો. ખર્ કેહું તો ઝારાનું માહરાં પર મોટું હેસાંન હતું, અને હું તે હેસાંનની ઘણી કદર કરતી હતી ખરી, પણ માહરાં જગરમાં એક મજબુત ખટકો થયા કરતો હતો કે આખર પણ તેણીના હાથ બી તો ખુનમાંજ કપેટાયલા હતા? એટલાવારતે તેણીનો આ પ્રમાણીક ખુલાસો અને એકરાર મને ઘણોજ ગમ્યો.

“હું એ લોકોનાં કરતુકોને લગતી જરા એ જરા વાત જાણુંજ ખરી,” ઝારાએ જારી રાખ્યું, “અને તે જાણવા છતાં એ બાબે હું અત્યાર સુધી ખામોશ મરી રહીજ ને એમનાં કાલાં કાર્યો પુલીસને કે કોઈને બી કડી કહયાં કે જાહેર કર્યાં નથી એટલીજ માહરી એ લોકોનાં કરતુકોમાં શામીલગીરી ને હીસ્સેદારી છે.”

“તે જાતની જવાબદારી તો માહરી બી કહેવાય,” મેં લગાર સંતાપથી કહ્યું; “ક્ષેર અને લીલાનાં કરખીણપાણાંની કેટલીક વાત હું જાણુંજ છતાં હું બી ચુપ રેહીજ ખરી કેતી?”

“તેમજ છે,” ઝારા એકમત થઇ. “તમોને જેમ માહરાં હેસાંનની લેહાજ કરીને છેલ્લી એક બે મરતબા ચુપ રેહવું પડ્યુંજ તેમજ માહરે બી ચોક્કસ શીકરો ને શરમો રાખવી પડીજ. દાખલા તરીકે માહરી ધરડી મમાઇને હું પોતેજ આગલ રહીને ખુલાખામાં કેમ ફસાઉં? માહરી જાંઘી બધી તેવણુ સાથે જુગરેલી છે, અને જોકે તે દુકડખોર, ઓશી-

યાળી, રખડેલપણાંનીજ એક નાચીજ જીંદગી પુરવાર થયલી છે, તોખી માહરી મરનાર માયને ખાતર અને એવણે મને જે ટુકડો રોટલી આપીને ઉંચારીને આજ તક મોટી ડાધી તેની તો માહરે શરમ કરવી જોઈએ કેની?"

"અસ, ઝારા, હવે ત્યારે માહરાં મનતું ઘણું સમાધાન થયું," મેં ખુશાલીથી કહ્યું, "અને તાહરે ખાતર ત્યારે હજી બી હું એ ખુરાંઓના સંબંધમાં સુપકીદીજ અખત્યાર કરશ. તાહરાં હેસાંન કાંઈ કમની નથી. ખમે મરત્યા તેં એ ખુરાના બસથી મને માહરી પાક ધજજત ને બન સાથ બચાવી લીધી છે, એટલુંજ નહીં પણ હું એંબલડનથી પાંચી ફરતી હતી ત્યારે માહરી ગાડીમાં પેલી ચીઠ્ઠી નાંખીને એ લુચ્છને માહત કરવાની જે નવી આવી તેં મને મોકલી હતી તેથી બી એક ટટાકીના વખતમાં મને એક ઘણી કીંમતી મદદ થયલી છે."—અને વાંચનારને યાદ કરાવવું પડશે કે માહરા ખાપને એ કરપીણ કહેર ફસાવી નાખવાની અણીપર હતો ત્યારે તેણેજ બચાવ ઝારાની મજકુર ચીઠ્ઠીનાં લખાયલા તલેસમની બરકતથી હું કરી શકી હતી તે હેસાંન હું હાલમાં પાછું યાદ કરતી હતી !

"ઘણી મેહરબાંની," ઝારાએ કહ્યું; "તમે માહરાં એ થોડાં કેહવાતાં હેસાંનોની એટલી કઠર કરોજ એજ કાંઈ કમ નથી, અને તમે એવાં બલાં છે તેથીજ હું તમારી દોસ્તીની આરજી કરતી ખાસ કરીને આજે અહીં આવી છું. હું એ પલીઃ લોકોના બધા પાપી ને ગલીચ પડોશથી કંટાળી ગઈ છું, ને હવે એ દોજખથી બચવા ને છુટવા માંગુજ. હું પોતે સુધરીને સારી રાહ અખત્યાર કરવા માંગુજ, અને આએ રખડેલ જીપસીપણાંને છેલ્લી સલામ કરીને તમારા જેવી એક "લેડી" થવા માંગુજ, જેમાં તમે વાહલાં બેઠનની મદદની મને ઘણી જરૂર છે. તમે મને મદદ કરશો?"

"ઓ, હજારો ખુશીથી!" મેં ખરાં દીલનાં જ્વેશથી કહ્યું, કેમજે વાંચનારા વર્ગને રોશન છે તેમ કોઈ બી બહુ કામ કરવામાં તો મને ઘણી મોઝી મોજ મળતી હતી !

"હું તો ઘણુંની માહરાં મમાઇનો પલ્લો બી પડનો મેળતે ને છુટી થઈ ગઈ હતે, પણ તેવણુને અવારનવાર ઘણા મોટાં ને સખખત શીફરાના હુમલા થઈ આવવાનો મરજ છે, તેથી માહરાંથી તેવણુને મુકી દઈ શકાયું નહીં, અને તેવણુ માહરા વગર કંઠે જતાંજ ન હતાં; પણ હાલમાં એવણુને અમારીજ જાતની એક નવી જીપસી છોકરી મળી ગેઈજ, અને તેની સાથે માય દીકરી જેવું સાઈ થઈ ગયુંજ, એટલે હું હવે એવણુને કશા બી વસવસા વગર પડતાં મુકી શકશ. ખરું માનજે, મીસ પરસી, હું કાંઈ તમોને રાજી કરવા કે તમારી ખુશામદ કરવા કેહેતી નથી, પણ તમારી જવજેજ મુકાબલો મળી શકે તેવી આએ નીતી નેકીના ઘખલામાંથી માહરા પર ઘણીજ ઉંડી અસર થયલી છે. કહેર તમારાં કદમ પર તફડી તફડીને મરવા માંગેજ તેનો ખરો ભેદ બી એજ છે. તમારાં હડહડતાં શનુઓ વડીક તમારે વાસ્તે એટલું સાઈ બોલેજ ને એટલો ઉંચો અભિપ્રાય ધરાવેજ, અને હું જ્યાં ત્યાં તમારી આળા હુન્નરમંદીની અને ઘણી નેકીમરી જીંદગીની એટલા તારીફ થતી સાંમળુંજ કે હું પોતે બી કાંએ નહીં એવી નેક ને બલી થઈ શકું તે વિચારથી આજે ઘણું થયું માહર મગજ ચક્રમ થઈ ગયું, અને તેથીજ અંતે હું તમારેથી હદ આહતી આજે અંતે આવી !"

હું હરયા કીધી અને ચુપ રહી. તે છોકરીમાં આ અચપુચ ઉમરી આવેલો નેકાનો પ્રશ્ન સાપાત્ર ગુસ્સો અને ઘણોજ ગમ્મો, અને તેથી તેને જેટલું બોલવું હોય તેટલું બોલીને તે પોતાનું પેટ ખાલી કરી નાખે ત્યાં તક હું તેને ઘણી મોજથી સાંભળતી ને જોતી ચુપ બેસી રહી.

“માહરાં મમાઈનો બી, બેહન ઍલન, તમે ધારતાં હોવો તેટલો બધો અપરાધ નથી,” ઝારાએ મને આગળ સમજાવ્યું; “ધારો કે આપણે એક દવાખાલા ગાંધીને ત્યાંથી ચોક્કસ પ્રમાણમાં દવાના ઉપયોગમાં ફાયદાકારક પુરવાર થઈ શકે એવું એક ઝેર ખરીદીએ, અને પછી તે વધતાં પ્રમાણમાં ઉપયોગમાં લઈને કાઢીને મારી નાંખવામાં વાપડીએ તેથી શું તે દવા વેચનાર ગાંધીનો આપણે અપરાધ પુકારશું? હવે બરાબર તેજ માહરી આ ધરડી મમાઈનો હાલ છે! તમે સમજ્યાં?”

હું સમજી અને કમકમી! તે છોકરી દેખીતી રીતે એમ કેહવા માંગતી હતી કે દુકાનોમાં જે ઝેરી તેજગ્ય નાંખીને સુધાડવામાં આવતો હતો, અને જે વડે ખુન અથગા ખુનો કરવામાં આવ્યાં હતાં તે તેજગ્ય બનાવનારી અને વેચનારી આ ખુદયા હતી, પણ મીઠી રીતે ખુન કરનાર તે પોતે નહીં હતી. એમ છતાં મને તો લાગ્યું કે તેથી તે દવાનું કરપીણપણું કાઢી રહેશે કાંઈ કમ કેહવાય નહીં, કેમજે જોકે પેહલી હરોળમાં તે તેજગ્ય બેહોશી કાવવાનાં એક સાંચણ તરીકે તેણીએ નિર્દેશના વચ્ચેજ વેચ્યો હોય એ બનવા ને માનવા વેગ છે, તોપણ પછી તેનો એવો કાતીલ ને કરપીણ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો એ તો નેનાથી જાણું હતુંજ નહીં, અને તે છતાં જો તે આજ તક તેઓને ઉધાડાં પાડવાને બદલે એ કરપીણ ખુનીઓને વળગી રહી હતી તો એ ખુન વારતેતી ને પોતાની જવાબદારી અને હીરસેદારી કમ કેહવાય કેમ? મગર તે દીગર વાત હતી. મને તે ખુદયા સાથે હાલમાં હવે કાંઈ કામ ન હતું. મને હાલમાં જે મોટો સંધ્યારો હતો તે એજ હતો કે ઝારા પોતે એવાં કોઈ બી દોઝખી કર્તવ્યથી બીજાકુલ નીરાળી હતી, અને ધણુ પાક લાથથીજ મને મળતી હતી.

“હવે ત્યારે તેં કરવા શું ધાર્યું, ઝારા?” તેને પુરતી સાંભળી લઈને મેં ધણી નરમાશથી પુછ્યું.

“હું મમાઈથી આજે છુટી પડી ચુકીજી, અને અત્રે લંડનમાંજ એક ન્હાનું મકાન ખાડે રાખી થર પડેલી છું,” તેણે સમજાવ્યું. “પૈસા માહરી પાસ ખુદના આપેલા ધણુ પુરતા છે, એટલે પૈસાના બાબમાં હું કશીજ રીતે તમને માથે પડવા માંગતી નથી.”

“એમાં માથે પડવા જેવું શું છે?” મેં નરમ કપકાથી કહ્યું; “તાહરાં માહરી પરનાં હેસાંનો કેવાં કીમતી છે? હું પોતેજ તુને એ બાબે તો આજે કહેવાની અને તાહરી પાસે માંગી લેવાની હતી!”

“મને તેની કશીજ જરૂર નથી, ઍલન,” ઝારાએ જવાબ કર્યો; “અમે રખડેલ જીપસીઓ પૈસાની બાબમાં લોકો ખારેજ તેવાં તંગ કે મોડતાજ થતાંજ નથી, એટલે પૈસાનો કાંઈ સંબંધજ નથી. હવે માહરે તો ફક્ત એક “લેડી” થવાનોજ લોભ ને અભખરો છે.

તમે મને હસ્તાં ના, પણ આએ ઉમ્મરે હું શીખવા બણવાનું શરૂ કરવા માગું છું. આએ બધું માહરું અમણપણું અને ખરખરડાપણું જે માહરાં વતીજામાંજ માત્ર નહીં પણ ખુદ માહરા હાથ, પગ ને ચહેરામાં વટીક છે તે ઘોઘ કાઢીને સંપુર્ણ “લેડી” મને કાઢ બનાવી શકે એવા કોઈ માસ્તરનાં સ્વાધીનમાં સોંપવા હું તમોને અરજ કરું છું. વળી હું કરી રીને તમોને કંટાલામરેલી થવશ નહીં, પણ તમે બી મને રોજ અવારનવાર કલાક બે કલાક મલતાં રહેશો તો તમારી વાતચીત પરથી અને તમારી નકલ કરી કરીને બી હું ઘણું શીખી શકશ.”

મેં ઘણી ખુશીથી અને ઘણી મોજથી તે ગરીમ છોકરીના એ રૂડા ઠરાવની બધી કેરીચત સાંભળી, ને તેને દરેકદરેક મદદ કરવાની કબુલાત આપી. મેં કોઈ બાહોશ શિક્ષક તેને માટે બે ત્રણ દિવસમાં પુરતી ખમરઅંતર મેળવીને શાહધી આપવાનું બી માહરે માથે લીધું. તેની એટલી બધી ઉકંઠા ને ઉલટ જોતાં તેને એક “લેડી” બનાવવાનું મને કે કાઠને કશુંજ મુશકેલ થવાનું નથી એમ મને લાગ્યું, અને મેં તેને તેજ મતલબની બધી ખાત્રી ને સંન્યાસઓ આપ્યા, જે પછી અમો અરસપરસ ઘણાં હેતથી મળી ભેટી તે રાતને વારતે ટુરતવેળા છુટાં પડ્યાં.

મકરણ ૭૫ મું.

હવે માહરે બેવડું ચેતીને ચાલવાનું હતું. અત્યાર સુધી તો કચેરની દગાબાજીના સંબંધમાં મને ઝારાની મદદની વધતી ઓછી કુમક હતી, કે હવે તો જ્યારે તે બી મને મળવાની નહીં હતી. વળી તે ગમે એવો હારેકો મારેકો હજી બી માહરો પીછે તો મરતાં સુધી મુકવાનોજ ન હતો એ તો દેખીતું હતું, કેમજે તેઓને માહરેથી થયેલાં રેહવાને એક નહીં પણ અનેક કારણ હતાં, અને ત્યારે મેં જે તે લુચ્છા બાંગડને છેલ્લી ફસાવત દરમ્યાન ખાલી ડરાવા દબરાવા ધમકીનું કહ્યું હતું તે ખરેખરજ કરવા ને અમલમાં મેળવાનો મેં મનથી નક્કી ઠરાવ કર્યો.

એ ઉપરથી બીજે દાહડે સહવારે હું જરા પરવારતી હતી ત્યારે બેસીને કચેર ને લીલા વારતે હું જે જે જાણતી હતી તે બધું વીગતવારે મેં તરત લખી કાઢ્યું. તેણે કેટલી મરતયા મને દગલબાજીથી પકડાવી મંગાવી હતી અને કેંઈ કેંઈ હદ સુધી મને ગરીબને નાહક સતાવી ને સંતાપી હતી તે મેં બધું લખી રાખ્યું. વળી લેડી લીલાવાલી કચેર જોગી પેલી કાકલુદીની કાગળની એક કાપડી પણ એ માહરાં લેખીત “રેટમેન્ટ” જોડે મેં પીન કરી લીધી, ને તે બધું એક મોટાં એનવેલપમાં મુકીને સીલ કર્યું. હવે માહરે તે બધું ફક્ત કોઈ બી માહરા સાચા હિતેચ્છુને સોંપી દેવાનુંજ હતું કે કોઈમી દાહડે ચોવીસ કલાક સુધીમાં જો હું ઘરમાં પાછી નહીં ફરું તો તે તરત ખુલીને વાંચવામાં આવે, અને પુલીસની મદદથી ઘટવું કરવાને દેરી નહીં કરવામાં આવે.

મગર હવે એ દસ્તાવેજ સપુર્દ કરવો કોણને એ એક ઘણું મુશ્કેલ સવાલ થઈ પડ્યો. મી. નોરમન ઘણાજ બક્ષા અને એક બાપ જેવા માહરા મેહરમાંન હતા, અને

માહરા પુરૂષ દોસ્તોનાં લીસ્ટમાં તેવણુ એકલાજ ઠાવકા, 'યુનિયન' અને બરસેદાર હતા; પણ તેવણુને એવું એક પરખીકું જે સ્વાધીન કરવા બહુ તો તેવણુ બારીકીએ પુછ્યા વગર રહેજ નહીં, કે જે બહું જારાને આપેલાં વચનની રાહ અત્યારે કહેવા અથવા બહેર કરવાને હું છુદીજ ક્યાં હતી? વળી તેવણુની એ બાબેની પુછપરછના જવાબ આપવા ના કેહવું કે ઉડાવવું બી માહરા મનસે શોભાબરેકું કે મુનાસેય થઈ પડતું ન હતું. એ ઉપરાંત બકી જારાને મેં આપેલાં વચનની રાહ એટલું બી કેહવાને હું છુદી હતી કે કેમ તે પણ એક ગંભીર સવાલ હતો. અંતે, તેથી, ગુચ્ચાઇને તુરતવેળા તે દરતાવેજ સીકાવંધ એમનોએમ મેં માહરી રાષ્ટ્રીય ઉસ્કમાજ કળકુંચી દમને ઉચો કરી મુક્યો.

તે સાંહજે એ પછી હું પાછી બીએત્રીસના સંજવમાં ખખર લેવા મારશ્યોનેસને મળવા ગઈ. અમોએ નકડી કરેલી બહેરખખર આગેવાન પેપરોમાં છપાઈ ચુકી હતી, અને તેથી કદાચ તેણીએ કાંઈક નવું સાંભળ્યું બી હોય એવી કાંઈક વકાઈ હું ત્યાં ગઈ; પણ મારશ્યોનેસે તો માહરા સવાલના જવાબમાં જેવી ને તેવી નાઉમેદીજ બહેર કરી. મારકવીસ બી ત્યાં હતો. તે એક સોહામશો, દમામદાર, ઉચો જવાંન હતો. તેણે બી ધણી ઇજ્જતથી અને શેકહેંડ કરી, અને હું બીકુલ બીનસ્વાર્થીપણે તેઓનાં ભવાંમાં એટલી બધી કાળજી કરતી હતી તે વારે ધણુએક સાચાશ અને કહી સંભળાવ્યું, જ્યારે વાત પરથી વાત નીકળતાં, બીએત્રીસ એક રાત્રે હીએટરમાંથી નીકળતાં પેલા કેઈ આસામીને અચાનક મલી હતી તે મેં યાદ કરીને એ લોકોને કહ્યું, અને ત્યારે મારશ્યોનેસને નક્કી કાણું કે તે કાંઉન્ટ પોતેજ હોવો જોઈએ. મેં તો ફક્ત અડજોજ જોયો હતો એટલે તે જવાંન હતો, અધાર હતો કે ધરડો તે હું કાંઈ અત્યારે કહી શકતી ન હતી.

“પણ એ જે લાંબનમાં હતો તે મને ખખર પડ્યા વગર નહીં રહેતે,” મારકવીસે વિચારવંત કહ્યું; “કેયે કાઈ દહડે અને મર્યો બી તો હતો? અત્રે માહરા જોવામાં તો આવ્યોજ નથી. તેને ખખર તો હોવીજ જોઈએ કે આપણે અહીં છઈએ.”

“તમોને કદાચ ખામખા નહીં મલતો હશે,” મેં નરમાશથી સુચવ્યું; “કદાચ તમો નહીં જાણતાં હોવો એવો કાંઈક મોટો જુલમાત બીએત્રીસ પર એણે ગુન્યો હોય, અને તેથી બી તમારાથી એમ નાહરોબાગતો છુપાતો દરતો હોય? માહરા લોડ, એ છોકરીએ એની પરના એવા મોટા કાઈ જુલમની મહીતી મોઢમમાં અને કહી સંભળાવી છે કે જોકે તેને લગતી વીગતો હું હજી કાંઈજ જાણતી નથી, તોપણ, મેં મારશ્યોનેસને સમગતવ્યું છે તેમ, તેમાં ખરેખર ધણુજ ત્રાસગનક અને બીલીધરાવનાઈ કાંઈ ખરેખર હોવું જોઈએ, અને તો હજી બી કાંઈ એમજ ખટકો થયા કરેછ કે એ છોકરી બીકુલ જોશુન્હા છે!”

મારકવીસે જવાબમાં મુઝે મોઢે ધણી ગંભીરતાથી ફક્ત ‘ના’નું માથું ધુણાવ્યું, કે જ્યારે મારશ્યોનેસ ધીમે રહાડે પટપટી, “ખુદા કરે ને એમજ હોય!”

એ પછી તેઓથી રૂખસદ પાંખી (અને હજી થોડીક દુરસદ હોવાથી) હું જારાને મલવા ગઈ. તે મને પોતાનાં ઘરનું ઠેકાણું આગવી રાત્રે ખતાવીજ ગઈ હતી. તેણે લાંબન યુતીવર-સીડીવીજ ખાતુમાંજ એક ઇજ્જતદાર સત્તાનાં એક ન્હાનાં મકાનનું ભાંવતળીયું બાંડે લીધું

હતું, અને હું મઠ ત્યારે તે આગલાજ દાલમાં બેઠેલી કાંધ વાંચતી હતી. તેણીએ કેટલાંક અભ્યાસ કરવા જોગ પુસ્તકો તરતનાં ખરીદી લીધેલાં હતાં, જેનો એક મોટો ઢગ દાલમાં ટેબલ પર મોજુદ હતો.

તે મને જોઈને ઘણીજ ખુશી થઈ. એટલી બધી હું તેને જલદી મલવા આવશ એમ તેણે કશી વક્કી રાખી ન હતી. તે ઘરનાજ પોશાકમાં દાલમાં તો છુટા બાલે કોઈ સ્પેનીશ કે ઇટાલીઅન અંખળા હોય તેમ ઘણીજ મળ્લની લાગતી હતી.

અમોએ તેના અભ્યાસ ને સુધારાનેજ લગતી પેઢલાં તો ઘણીએક વાતો કરી. મેં તેને એક મ્યુઝીકના પ્રોફેસરનું નામ લખાવ્યું, અને તે શુદ્ધ અને સરસ ઈંગ્રેજીમાં લખી વાંચી શકે તે વાસ્તે એક લાયક શીક્ષકનાં નામની હું જે માહિતી મેળવી લાવી હતી તે પણ મેં નોંધાવ્યું. તે શીખવાને વાસ્તે ઘણીજ ઉલટમંદ અને આશાભેર લાગતી હતી. તેને જલદીથી લાયક અને પાઠવરડી બનીને સોસાયટીમાં એક “લેડી” તરીકે ભાગ લેતી થવાનો લોભ મળ્યુત બરપા થયો હતો.

તે પછી મેં પેલાં સીદડ પૈકેટની વાત કાઢી, અને મેં બધું લખીને તે દારતાને દાલ-શ્યા તૈયાર કર્યું હતું એમ જાણતાં તેનો એહરો જરા જર્દ થયો.

“તમે તો એવું કાંઈજ નહીં કરવા મને વચન આપ્યું હતું, મીસ પર્સી?” તેણીએ લગાર ઠપકાથી કહ્યું; “અલબત્ત, એમાં તમારો બચાવ છે ખરો, પણ માહરી ધરડી મમાઈને તો આ ઉમ્મરે મરોજ થઈ જવાનો છે !”

“તેથીજ તો હું તુને પુછતી આવીછ, ઝારા,” મેં સમજાવ્યું; “હું-માહરા આટલા જોખમો છતાં વચનભંગ થવા ચાહતી નથી, અને તેજ કારણથી તો મેં એ પૈકેટ કોઈને હજી સોંપ્યું કે આપ્યું નથી. તું જો હજી બી નાજ કહશે તો હું તે કોઈને બી નહીંજ આપશ.”

તે એ સાંભળી ખુશી થઈતી દેખાઈ.

“આપણે એમ કર્યું,” તેણીએ જરાક વાર વિચાર કરી લઈને કહ્યું. “આપણે બીડાને આપણા વિશ્વાસમાં લઈશું, અને તેને બધી હકીકત કહીશું તો તે તમારા બચાવમાં હંમેશ માહરીજ પેઠે તત્પર રહેશે.”

“એ બીડા કોણ છે?”

“પેલી જીપસી છોકરી જે દાલમાં માહરી જગ્યે મમછજી આગળ રહેલી છે તે,” ઝારાએ સમજાવ્યું, “તે માહરી પર બી ઘણુંજ હેત રાખે છે, ને માહરી કહાસાર છે. હું તેને આજે રાત્રે મલશ, અને બધું સમજાવી રાખશ—તે એટલે સુધી કે જો કદી તે પોતે તમને બચાવાને અશક્ત થઈ પડી હશે તો તાબરનોજ મને તમારી ફસાવતની તે ખબર આપશે, ને હું તમોને રીહાઈ આપવા કે અપાવા માહરો બધો જાન પટકી નાખશ ! બોલો એ બસ થશે?”

“બસ થવુંજ જોઈએ,” પોતાની ધરડી મમાઈને કોઈ બી રીતે બચાવાનો તે જીપસી છોકરીનો મોટો ઉમંગ મનમાં અતી ઘણો વખાણતાં હું હસીને એકમત થઈ. “હું તને પ્રો-મીસ કરુંછ ત્યારે ફરીથી કે હું કુદરને કે લીલાને આજે તબક્કે ઉંધાડાં નહીંજ પાડશ, અને તે

સીદ્ધ પૅકેટ કોઇના બી સ્વાધીનમાં નહીંજ સોંપશ.”—અને એ માહરા જવાબ ને ગોઠવણથી તેને પુરતો સંતોષ પામેલી જોઇ, થોડીક બીજી ત્રીજી વાતચીત કરી, હું તેણીથી છુટી પડી.

ત્યાર કેડે હું ત્યાંથી બહાર જતા આગલા વરંદામાં ગઇ ત્યારે ઓટલા પર મને એક કોઇ અદસ્થ મળ્યો, ને હું મુશ્કેલીથીજ માહરી અન્નયબી છુપાવી શકી. મને મજબુતીથી લાગ્યું કે નાટકશાળા આગલ મોડી રાત્રે ખીએત્રીસને જે અન્નપ્ત્યો મળ્યો હતો ને મેં જેને અડછતો જોયો હતો તે એજ અને એજ આસામી હતો. વળી મારશ્યોનેસે એ કારખાનીના કાંઉન્ટ (ખીએત્રીસના ભરથાર) નું મને જે વર્ણન આપ્યું હતું તેને હુબહુ તે જવાબ કરતો હતો !

તે એક “ફોરેનર” દેખાતો ને મોટી ઉમરનો લાગતો હતો. એમ છતાં, કશી રીતે કંમરમાંથી વળેલો ન હતો, કે બાલ તદ્દન પાકીને બરફ જેવા સફેદ થયેલા ન હતા. તે એક ઇટાલ્યન એહેરો લાગતો હતો, અને તે જર્દી પામેલા અરધા લાલ—અરધા કાલા એહેરા પર એક અરધી પાકેલી ભરાવદાર મુછ માત્ર હતી.

હું ઓટલાની સીડી ઉતરતી હતી ત્યારેજ તે મને સાંમેથી આવતો સાંમો થયો, ને મને જોતાં તરત માનથી ટોપી ઉંચકી, જેનો મેં રહેજ કોઢાના લેદકાતથી જવાબ આપ્યો, જે પછી ઝારાના આગલા હાલની આતુએથી કોઢેલા ઉપર જવાના દાર પર થમને તે માળ ઉપર ગયો.

હું તેથી ઝટ પછી અંદર ઝારા કને ગઇ.

“ઝારા, મેં કહ્યું, “આએ હમણાં જે અદસ્થ ઉપર ગયો તેને તેં જોયો?”

“હા,” ઝારાએ જવાબ દીધો, “તમને ઓટલા પર સાંમો થયો તે ની?”

“હા; એ કોણ છે?”

“માહરા ઉપલા મજલાનો બાહુત છે. કોઈ ફોરેનર છે. હું નામ નથી જાણતી, કેમજે તમો જાણોજ તેમ હું બી ત્રણ દલાડાનીજ અત્રે આવેલી ને રહેતી છેઉં, પણ માહરી “મેડ” કેહતી હતી કે કોઇ ઇટાલ્યન છે. કેદને ધણો માલદાર છે, પણ જરા ખીસેલા જેવો છે. સાથે એક હાઉસ મેડ ને એક ખીદમતગાર છે.”

“ખીસેલો કેમ?”

“હું એ રાત થઇ માંગણું જાઉંછ,” ઝારાએ સમજાવ્યું; “રાતના જાંણે એને ઉંચજ નથી ! એનો બેડરમ માહરા બેડરમને માંથેજ છે, ને હું તો જ્યારે બી જાણું ત્યારે પાંજરામાં પુરેલા વાઘની પેરે ઉપર નાંચે એ એના ઓરડામાં ફેરા લેવા કરતો હોય એવો સણુસારો મને માલમ પડેછ ! કોઈ બાહુત તો કંગ્રલી બી જાય—જોકે મને તો ખરેખર કંઈજ પરવાહ નથી.”—અને તે હસી.—“મોડી રાતની શાંતી વચ્ચે કોઇ વખતે તો હાથ મારતો હોયતી તેમ “હા !” ને “હો”ના અવાજે બી અવારનવાર કાને આવ્યા કરેછ !”

“એનું નામ માહરે જાણુંછું,” મેં ઉલટમંદ કહ્યું; “જરા તું મેલવી રાખશે ? કેંકસ. હું કાલેજ એ ખજર લેવા પાછી અત્રે આવશ. હું માહરો એ વારંતો સમજાવું તે

અત્યારે સમજવી નથી શકતી તેથી ખુરં ના માનતી. તે એક પરાયો બેદ છે, પણ હું ઉમીદ કરું છું કે બધો નિર્ણય થઇ જશે પછી જરૂર હું એ વાત બધી તને કહી શકશ.”

“હું તે જાણુવા માંગતીજ નથી, એવન,” ઝારાએ ખાત્રી આપી; “મને તમારાં ઉદાપણમાં ઘણો ભરસો છે. તમે કાલે આવજો—હું જરૂર એનાં નામની ખબર કહરાવી શકશ.”

“એ પોતે મુતલબ જાણુવા નહીં પામે તેમ જો !”

“તેમજ,” ઝારાએ ખાત્રી આપી,—અને હું ગઇ.

પ્રકરણ ૭૬ મું.

તેજ રાત્રે હું શેક્સપીઅરના નામીયા નાટક “મરચન્ટ ઓફ વેનીસ”માં “પૉરશીયા”નાં આગેવાન પાત્રમાં એક “અમર દાઉસ” સાંમે રજુ થઇ, અને ત્રાંજવાંવાલો “સીન” ચાલતો હતો ત્યારે જરા નવરી પડેલી મેં ઉભી ઉભીએ તમાશગીર વર્ગમાં નજર દોડવી તો એક સાધડમોકસમાં તેજ આસામીને—જેને હું બીએત્રીસનો ભરથાર માની લેતી હતી તેને—મેં બેઠેલો જોયો. તેનો ચેહરો ઘણોજ ગંભીર હતો, ને તે શોકના શીદા પોશાકમાં હોય તેમજ રૂસ કરી આવ્યો હતો. મારકીસ કે મારસ્ચેનેસ નાટક જેવા આવ્યાં નહીં હતાં. મારસ્ચેનેસની ચીઠ્ઠી આવી હતી કે બીએત્રીસ બાબે તે મનથી એવી કાહેલી થઇ ગઇ હતી કે મને પૉરશ્યાનાં પાત્રમાં એકટ કરતી જેવાનું તેણીનું ધણું મન છતાં તેને આવવાજ ગમતું ન હતું.

તે આદમી મને ઘણાંજ ધ્યાન ને ઉત્સાહથી જોતો હતો એમ અવારનવાર બારી આંખે જોઇને હું તપાસતી રહી. બનવા જોગ હતું કે મને ઝારાનાં મકાનના વરંદાપર જોયત્રી અત્રે પાછી જેતાં કદાપી તે ઓળખી શક્યો હોય, અથવા માહરી નાટકી જાહેર છંદગીને લીધે અમે રૂબરૂ મદયાં તે આગમયથીજ તે મને જાણુતો ને ઓળખતો હોય ?

અત્રબત શેક્સપીઅરના એ ખેલમાં ત્રાંજવાંવાલા સીનમાં જ્યારે કે એક “એડવોકેટ” તરીકે માહરં આવવું થાય છે ત્યારે તેમાં નામીયાં એક્ટીંગનો પુશકત્ત રોપ છે, ને વાંચનાર માહરી કેહવાની મગરૂરી માફ કરશે કે હું ધણું નામીયું કરી શકેલી હોવાથી મોટી સાબા-શીના પુકારો વચ્ચેજ તે ‘સીન’ ખતમ થયો.

બીજે દિવસે બપોર થતાં હું ઝારાને પાછી મલવા ગઇ. માહરે પેલા તેના બાડુતનું નામ મેલવવા ઘણી જરૂર હતી. હું કાંઇ બી માહરી ખાત્રી કરી શકું તો પછી જમને મારકીસ ને મારસ્ચેનેસને તે વાતની માહિતી આપું કેની ? મેં હજી મુધી તો કાંઇ તેઓને જાણુવા દીધુંજ ન હતું, કેમજે હજી તો અત્યાર તક એ બધાં માહરાં ખાલી અટકલનાં અનુમાનો હતાં.

અને વળી એ ખપેરે હું ઝારાને ત્યાં આવી ત્યારે ઝોટલા પરજ મને એક ટોણ છોકરી મળી. છોકરી?—એક પુતલુંજ ! ખુદાની અજબ કારીગરીથી જે લાખમાં એક મળે એવી અકસર દીપટાપની ઘણીજ ચેહરાવાંતી ને નમુનેદાર ખુબસુરતી ઘણ શકે છે તે માંહેલી તે એક હતી, તેનું સીદડી ઉતરી જવું ને માહરં દાખલ થવું થયું હતું.

અમે એક એકમેકને જોઈને જરા ખંચાયાં. મને લાગ્યું કે મને જોઈને જરા તેના હોઠ ધીમી હસીમાં મલકાયા જી ખરા. શું તે મને ઝોળખતી હતી? એ કાણુ હતી? પોતાની હરણી જેવી ચતુર ચમ્પોનો ડોલો ખોખી ખોખીને તેણે એકાદ બે સેકંડ માહરામાં જોયું.

હું જી જાણું તે ખુબરૂઢ મુખગ પંચી આંખ ઉઘાવી શકી નહીં. તે પોશાકમાં સાદી પણ સુધરૂ ને ગરીબ પણ ખેંચાણુકારક હતી. તે એક તારણી હતી—કહોની જે એક હજી તે ભોંયમાંથી ઘુટતી મટુકલી ! ભાગ્યેજ વસ તેરથી ચૈદ હશે. હજી સ્ત્રીવેશ જેવું તે જાણું તેનામાં કાંઈ હતુંજ નહીં. હુંકા રકટ સાથે તે તેર વરસની તારણી હજી તે તેના જોખનના આહારમાં એક જોવાજોગ ખીલતી મધુરી ક્લી હતી, અને વગર સહરાગને ક્લી શકશે કે તેણીના મીઠાસભરયા ચેહરાની ચમકે માહરં દીલ ને મન હરી લીધું.

તે જી પાછું ને પાછું ફરીને જતી જતી મને જોતી ને હસતી રહી, ને હું તે ધરમાં જવાને બદલે તેને જોતીજ ઉભી. એ કાણુ હતી ! હું અરધું પામી ગઈ હતી ને દીલગીર થઈ ગઈ હતી. અંતે તે દેખાતી બંધ પડી ત્યારેજ હું અંદર ઝારા કને દોડી ગઈ.

“ઓ, તમોને મળી કે?” ઝારાએ મને જોતાં સાથે ઉત્તમંદ પુછયું; “તમોને અત્રે આવતાંજ મળી હોશેની?”

“કાણુ?”

“ખીગ; હમણાંજ અત્રે મને મલવા ને તમારા સંબંધમાં વાત કરવા આવી ગઈ.”

“ઓ, તે ખીગજ હતી કેની?” મેં કહયું; “મેં ધારયુંજ.”—અને મને એમ કેહતાં ચેહરામાં એકદમ ઉદાસ થતી જોઈ તેણીએ અગ્નયખીથી વધારયું, “કેમ, શું છે, ઔઘન ! તમે દીલગીર કેમ થયાં?”

“દીલગીર નહીં થઈએ, ઝારા?” મેં જવાબ કર્યો. “આએ છોકરી તે એક સેતારા જેવી છે, ને તે એવી એક જંગલી છપસી જંદરગીએ પોતાનું હોસાન સદા ખોદારી, ખરાખી ને અજાણુતામાં ગુમાવે એ કંઈ જેવા તેવા અદ્દસોસની વાત છે?”

“હું હવે તમારા એ વિચારને તદ્દન મલતી થાઉંજ,” ઝારાએ પણ એ સાંભળી એકદમ ગંભીર થતાં કહયું. “મને આજ તક કદી એ વાતનો ખ્યાલ થયો નહીં હતો, પણ હવે હું જોઉંજ કે તમારા વિચારો ને તમારી શીકરોમાં ઘણુંજ વળુદ છે. માહરાં મમમ કશીજ રીતે એવી એકને લાયકની કંપની નથી, ને એવી એક કક્ષેર જેવા મુજ પાપીની અપવિત્ર આંખો હેણ ઉમરે આવતાં કશીજ રીતે સલામત નથી. ખચ્ચીત—ખચ્ચીત તમે કેહોજ તે તદ્દનજ ખરું છે.”

“એ તો એક ખરી નીતીમાન જીંદગીએ સોસાયટીનું ધ્યાન ખેંચી રહે એવું રતન પુરવાર થશે,” મેં જુસ્સાથી કહ્યું; “મને તો કંઈ જોતાં સાથેજ એ છોકરી આજે હૃદયગરની ગમી. એમ આજ સુધી કોઈ છોકરી માહરં મન હરી લઈ શકી નથી. આપણે એને હજી બી બચાવી નહીં લઈ શક્યે, ઝારા ?”

“કઈ રીતે ?”

“હું એને માહરા બચાવ હેઠલ જેમ બને એમ જલ્દી લઈ લેવા માંગું છું,” મેં કહ્યું. “હજી તો એ તદ્દન બચ્યું છે—એક કુમલો ખીલતો છોડ, તેટલામાંજ ! તું ધારેછ કે એ આવશે ?”

“મેં તમારી થોડીક એની આગલ વાત કરી તેટલાં તો એ તમારા પર બધી કુરબાન કુરબાન થઈ ગઈ,” ઝારાએ હસીને કહ્યું. “એણે તમોને હજી જોયાં નથી, પણ મેં તમારં વર્ણન જરા આપ્યુંતું તેથી હમણાં તમને જોતાં સાથે આગળથી શકી હોય તો કોણ જાણે!”

“આલખીજ હોશે,” મેં કહ્યું, “કેમજે મને જોઈને પોતાના લાલ પરવાલાં જોવા હોઠ મલકાવી ગાલમાં ખાડા પડે તેમ જીવું જીવું હસી. એનાં માયબાપ છે કે ?”

“માય બાપ નથી ત્યારેજ તો !” ઝારાએ સમજાવ્યું. “એનો કલાસ અમો રખડોલોથી જરા વધારે ચઢતો છે. એનાં માયબાપની તો એક મુસાફરીની મોટી બે ઘોડાની ગાડી બી હતી. તે લોક હમણાં થોડુંએક પરજ “યસો શ્રીવર”થી એકેક પછવાડે પટકઈ પડ્યાં ને મરી ગયાં. ત્યાર પછી એની એક ઘરડી સગી જે ટોટેનહેમ ખાતે જનથુકની વસતી હતી તેના જોડે રહેતી હતી, ને તે ડોસી અમારી બી દુરની સગી હોવાથી અમે એ બચ્યાં પરના જીવનમની વાત જાણતાં હતાં. એટલાવારતે અંતે અમે એને અમારે આશરે લઈ લીધી, ને ત્યારેજ મમઘથી છુટી થવાની હું ગોઠવણ કરી શકી.”

“હમણાં એ લોક ક્યાં છે જે ?”

“ત્યાંજ રહેછ—જ્યાં પેલાં “ફાર્મ હાઉસ” માં તમને કેદ કર્યાંતાંની ત્યાં,” ઝારાએ જવાબ કર્યો; “માહરાં મમઘની તમ્બત ઠીક નથી, ને હાલમાં તેણે ત્યાંજ હજી બીડાની માવજત હેઠલ પડી રહેલાં છે; પણ, ઍલન ડીઅર, શું ખરેખર તમે બીડાનો હવાલો બની શકે તો લેવા ચાહો છ ?”

“ઘણીજ ખુશીથી; એ ખરંજ પુનતું કામ થશે,” મેં મોટી ઉત્કટતાં કહ્યું; “તું એ ગોઠવણ કરી શકશે ?”

ઝારા અજબજેવી અને અજબ થતી આંખોએ મને જોઈને હૃદયગરના સંતોષનું હસી.

“હું મેહનત કરશ. હું ઘણીજ મોટી ખુશીથી તમોને એ તમારા નેક એરાદામાં મદદ થવાને બનતું કરશ,” તેણીએ કહ્યું. “એથી મમઘજી પાછાં રવડી પડશે, ને કદાપી માહરા સંબંધમાં મેં કરેલા ઠરાવોમાં નહીં ધારેલી નડતર બી ઉભી થાય ખરી, પણ એ ઘણું ચાહવાળેગ ને કરવાળેગ છે એમ માહરં બી હૃદય સાખ પુરેછ. હું મમઘજીને બનશે એમ સમજાવી લેવશ—જે એ તમારી સાથે રહેવા ને એ નવી જીંદગીમાં દાખલ થવા કમ્બુલ કરશે

તો. હું કહે આએજ વખતે એને અત્રે પાછી બોલાવશ, ને તમે બેની મીલાકાત કરાવશ, ને તમે બેક જો એકમેકથી સંતોષ પામો ને એકમત થાઓ તો આપણે જરૂરી ગોઠવણ કરી નાખશું.”

મને આ બંદોબસ્ત ઘણો પસંદ આવ્યો, ને મેં, તેથી, બીજે દિવસે એજ વખતે (બપોરે) ત્યાં પાછી આવવાનું પ્રોમીસ કર્યું. હું તે ચાંદના દુકાન જોડી ચાતુરીને રૂબરૂ પાછી મલવા ને તેના બેડે બે વાત કરવા ઘણી ખુશી ને આતુર હતી.

એ પછી મેં પેલા ફોરેનરને વાસ્તેની વાત કાઢીને પુછ્યું, અને ત્યારે ઝારાએ જવાબમાં કહ્યું, “હા, એનાં ઘરની “હાઉસ મેડ” (ચાકરડી)ને હું મઠી, ને મેં તેને પસગવસ પુછ્યું. તેણે કહ્યું કે એ અત્રે જે નામ ચલાવે છે તે ખરું નહીં હોયું જોઈએ, કેમજે એના કાર્ડપર તો બુલ્ડોગ નામ છે, ને મેં તે સહેજ પુછતી હોઉં તેમ જવાબમાં માંગ્યું ત્યારે બીચારી દોડી જઈને એની ટેબલપર એનો કાર્ડકેસ પડેલો હશે તે લઈ આવી. એ વખતે એ આસામી પેતે તેમજ એનો ખીદમતગાર બેઠા બાહર ગયલા હતા.”

“ને તેં તે કાર્ડસ જોયા ?”

“હા.”

“શું નામ હતું ?”

“કાઉન્ટ ઓફ ટારબની.”

“બરાબર; મેં ધાર્યુંતું તેજ,” મેં વિચારવંત હપે કહ્યું.

“પણ આગલ તો સાંભળ્યો ?” ઝારાએ કહ્યું. “ને પોરીએ એક તો વળી એની ઘણી અજબજેવી વાત કહી કેહજે એના પાસ વોટર-કન્ટર દ્રોઈંગનો એક મોટો પોર્ટમેન્ટો (પ્રથક્ષો) છે, જેમાં મોટી મોટી તરતીરો છે. હવે એક દહાડે કેહજે એક મોટી તરતીર તેવીજ વોટર કન્ટર-દ્રોઈંગની એ પેતાની સાંમે ટેબલપર ટેકનીને ધારી ધારીને જોતો હતો તેટલાં એ છોકરી કંઈ કામેકાજે અંદર જઈ લાગી, જેથી તે એવો તો ચમક્યો, ને તેને એમ ઓગડામાં વગર ગરબડે ચાલી આવવા વાસ્તે એટલી તો ધમકાતી ! પછી કેહજે પેલું દ્રોઈંગ તો વેહલા વેહલાએ કાગળમાં વીટાલીને પેલા પોર્ટમેન્ટોમાં ઉચું કરી નાખ્યું !”

“ઘણી અજબ વાત,” મેં કહ્યું; “એવું તે એ દ્રોઈંગમાં શું હોશે ?”

“એ છોકરી બડી બકબકબોર ને ખટપટી છે,” ઝારાએ હસીને કહ્યું; “બધી બકબક કરીને મનને જાણ્યું પોનેજ બધું મને કેહતી ગઈ. પોતાની તકસીર વટીકા ! પછી કેહજે માદરો શવ ઘણોજ તલપાપક થયાથી એક દહાડે નવરું હતું તે લાગ જોઈને હું ઓગડામાં ગઈ, ને એનાં દ્રોઈંગના પેલો વોર્ટમેન્ટો ખુલીને પેલી તરતીર જોઈ, પણ કેહજે જોનાં સાથે માહરીયા તો બીલીકની મારી ચીસજ પડી ગઈ !”

“એવું તે શું હતું જે ?”

“એક દેહને તેમાં ઘણા ભપકાદાર ટ્રોલિંગમ ચીતારેલો, ને વચમાં જ્યાં રોશણીનું મોટું ઝુમ્મર હોય ત્યાં ભારવત્યાં સાથે એક જવાનને ગલું ફાંસીને લટકતો કરેલો દેખાડેલો, કે જેની આગલ ગુંદણે પડેલી એક જવાન ખુમસુરત છોકરીને વીલાપ કરતી દેખાડેલી. તે બી ધણી સુંદર ને નૌજવાન ને ઘણા ભપકામાં સજ્જ થયેલી. પેલો જવાન જેને ફાંસી દીધેલો તે ભરાવદાર કાલા થેખ્યા ને મુછનો ઘણો દેખાવલો લાગે, પણ તેની આંખ ને જીભ બી બાહર નિકળી પડેલી હોવાથી એવો ડરામણો લાગે કે જોવાઇજ નહીં શકાય!! પેલી ગુંદણે પડેલી છોકરી તો ફાટેલે ડાકે તે જેની જામ ને વીલાપ કરતી દેખાય, કે જ્યારે એક અંધારા ખુંભામાં ભરાઇને એક દ્રાઇ બીજે એ દેખાવ મોજથી જોતો તેમાં ચીતારેલો. તે દેહને એવા શેડમાં ને તેનો ચેહરો એટલો કાલો પડેલો કે ઓળખાયજ નહીં!”

“ઘણીજ અજમજેવી વાત છે,” એ દેખાવ શું હોવો જોઇએ તે માહરાં મનથી તરત પાંખી જઇને મેં ઘણી મોટી ગમખ્વારીથી કહ્યું—અને વધાર્યું, “હું તાહરાથી છુપાવતી નથી, ઝારા. એ પીકચરનો ભેદ વધતો ઓછો હું જાણુંછ, પણ અત્યારે તું વાહલી બેહેનને તે કહેવા કે સમજવાને વારને હું છુટ્ટી નથી.”

“ભલે ત્યારે ના કંદો” ઝારાએ પ્રમાણીક અદાથી કહ્યું; “માહરી ખાત્રી છે કે મને નહીં કહેવાને તમોને જોરાવર કારણ હોવાંજ જોઇએ, ને તેથી હું જરા બી જાણુવા માંગતી નથી.”

એ પછી હું ઉતાવલે ઝારાની રગ્ત લઇ ઉઠી. હું “મીવટું હોટેલ”માં મારકીસ ને મારશ્યોનેસ આગલ કાંટ્રેન્ટ ક્યાં રહેલો હતો તેની અને આ ભયંકર ચિત્રને લગતી મને અચાનક મલી ગયેલી છુપી આતમીની બધી વાત કરવા ઘણી આતુર થઇ ગઇ હતી. હું, તેથી, ઝારાને ધારથી નિકળેલી ઉતાવલમાં બાહુતી ગાડીનાં સ્ટેડ તરફ જતી હતી, તેવામાં અધોર ઉમરની એક મોટી બેંસ જેવી જાડી એખીયલ એક અચળા મને સાંખી મલી, ને મને ઓળખતી હોય તેમ ધારી ધારીને જોતી મને જોઇને ઉભી બી રહી. હું પણ જરા ઉભી. એ કોણ હતી? મને પણ લાગ્યું કે એ ચેહરો આગલ કેથે માહરો જોયેલો હતો. પણ ક્યાં તે યાદ પડે નહીં!

“તમેજ, મીસ, માહરે ત્યાં પેલી એમીલી હાવડ કરીને છોકરી રેહતીતી તેની પાસ એક બે વખત આવ્યાં હતાંની?” તેણે શંકાશીળ પુછ્યું—અને મને તરત યાદ થઇ. તે બીએન્સની ધરવાલી હતી, જેને બીએન્સ ગુમ થવા પછી હું તેજ રાત્રે મલીને બધી તેહફાક કરી આવી હતી.

“હા, હવે તમો મને બી યાદ આવ્યાં,” મેં કહ્યું; “મેં તમને આટલો વખત ઓળખ્યાં નહીં. છેલ્લી એ છોકરીની તસ્લાશ કરવા તમારે ઘેર આવેલી તે રાત્રે હું તમોને મલી હતી.”

“જરાબર; ને પછી તે છોકરીનો પતો તમોને મલ્યો ખરો કે?”

“નહીં; બાઇ, કંઈજ નહીં,” મેં મોટી નાહિમેદીના પ્રમાણીક દેખાવથી કહ્યું.

“ ને હું તે પતો ત્યારે મેલવી આપું તો ?” તેણીએ લુચ્છામગીરીની આંખોથી હસતાં પુછ્યું.

“ અમે તમારાં ઘણાંજ આભારી થઈશું.”

“ તેમાં માહરં ગરીબનું શું વલ્યું ?” તેણીએ મોટેથી હસીને કહ્યું; “ આભાર ઉપકાર તે કંઈ ખાસ શકાયછે ? મને તો ટકા જોઈએ !”

“ અમો તમને દામ આપશું,” તેનાં એ હલકત ભાડુતીપણાં પર મનમાં ધીક્કાર કરતાં મેં કહ્યું; “ તમો શું લેશો ?”

“ પાંચ પાઉંડ.”

“ જરૂર આપશું.” મેં ઉતાવળથી કહ્યું. “ લેઓ, આએ એઆનાના એ પાઉંડ તરતજ !” કેમજે હું ધારતી હતી કે તે કમમાંકમ ૫૦ પાઉંડ માંગવાની, જેથી તેની એ નજીવી માંગણીથી માહરા પગમાં એકદમ જરૂરનો જોર આવ્યું.

“ ત્યારે એજ કસાક પછી તમે મને પાછાં મળી શકશો ?”

“ હા, ઘણી ખુશીથી; ક્યાં મહું ?”

તેણીએ થોડાક વિચાર કર્યો. “ મને વાહીટ ચેપલ ચર્ચના કંપાઉન્ડમાં મળવને. હું ત્યાં તમોને તે ‘પાતમી’ ત્રાપી આપશ.”

“ પણ તમારી ખાત્રી છે કે તમને તે ‘પાતમી’ મલશેજ ?”

“ જરૂર મલશે; મહેલીજ છે, પણ હું માહરી પાછી ખાત્રી કરીનેજ તમોને ત્યાં લઈ જવા માગુ છું,” તે અપમાનજનક કર્યો; “ પણ તારીના માહરા ત્રણ પાઉંડ મને તરતજ ———”

“ શેકડા આપી દઈશું,” મેં વળી બી તેણીને ખાત્રી આપી—અને પછી એકદમ મને પાછો દગાનો ડર થતાં વધારયું—કેમજે માહરે હવે તો ઘણું ચેતીનેજ ચાલવાનું હતું !—“ જો હું એકલી વાહીટ ચેપલમાં નહીં આઉં ને માહરી સાથે એક એ અમારાં દોરતો જરૂરનો આવે તો કંઈ તમને વાંધો છે ?”

“ મને શું વાંધો હોય ? તમે ગમે તો દશને લાવજોની !” તે દગાને વાસ્તેની માહરી શીકરો ડાંખેડ પાંખા ગઈ હોય તેમ અરથા ગુસ્સાથી ખાત્રી;—અને ત્યારે, ‘અહું’ બીજકુલ પ્રમાણીક હોવાની, ને તે જે કરતી હતી તે એ પૈસા કમાઈ ખાવાના કોલ થઈજ કરતી હતી એમ ખાત્રી થતાં, મેં તેને “ વાહીટ ચેપલ ” દેવળમાં એ કસાક પછી મલવાની તરત કમુલાત આપી. એ પછી અમો છુટાં પડ્યાં. મેં તુરત એક ભાડેની ગાડી કરી લીધી, ને હું એકદમ “ મીવર્ટ હોટેલ ”માં મારફ્વીસ ને મારફ્વોનેસને મલવા, ને મેં જે પાતમીઓ પકડી હતી તે સંઘળી હકીકત તેઓની આગળ ખ્યાન કરવા ઉતાવળે દોડી પોહોંચી.

પ્રકરણ ૭૭ મું.

સારાં નસીબે મારકવીસ અને મારશ્યોનેસ બન્ને એ વખતે હોટેલમાંજ હતાં, અને તેઓ બીએત્રેસને પતો મલવાની વાત સમજીને ઘણાં રાજ થયાં. ખાસ કરીને મારશ્યોનેસ વધારે ખુશી થઇ. પછી મેં કાઉન્ટ ઑફ કારબનીની વાત કાઢી, અને તે એક માહરી સહી રેહતી હતી તે મકાનને ઉપલે મજલેજ રહેતો હતો તે પણ હું કેવી રીતે શોધી કાઢવા પામી હતી તે મેં કહી સંભળાવ્યું. વળી પેલાં બયબીત પીકચરની મને જે માહીતી મળી હતી તે પણ મેં તેમને કહ્યું.

“ઘણો ખુશો!” મારકવીસ તે સાંભળીને ગુસ્સાથી પટપટયો; “મન્યું કે બીએત્રીસ બેવકા પુરવાર થઇ, અને તેણે તેથી એક ઘણો કરપીન કીનો લીધો; પણ તેથી તેને લગતું એવું એક નાતરસ પીકચર લઇને અથવા લેવડાવીને એ દેખાવ જે તે એમ મોજથી રોજ જોતો રહ્યો હોય તો તેના જેવો કીનાબાજ, કરપીણ અને કપટી બીજો કોઇ નહીં!”

એ પછી એ લોક તરત તૈયાર થઇ “વાહીટ ચેપલ”માં પેલી ઘેરવાલીને મલવા માહરા બંતડે નિકળી પડ્યાં. મારકવીસે પોતે પણ આવવાની ખુશી બતાવી, અને તેથી મારશ્યોનેસે તેની એ બલાઇ માટે મુજે મોંઢે પણ ઘણી હેસાનમંદ આંખોએ તેનો ઘણો ઉપકાર માન્યો.

“મને પછીથી લાગું, કહેરા,” તેણે ખુલાસા રૂપે મનને ગાળ્યું “મારશ્યોનેસને કહ્યું, “કે આપણે એ જુલેલી છોકરી સાથે જોઇએ એ કરતાં ઘણાં વધારે સમ્પત થયાંછ. તેનો અપરાધ ઘણો ગંભીર છે ખરો—”

“અવગ તો, માહરા લૉડ, અપરાધ ખરેખર થયોછ એ વાતના આપણી પાસે પુરાવાજ ક્યાં છે?” મેં નમનતાઇથી સૂચના કરી.

“તે વિશે તો કંઈ શકજ નથી, મીસ ત્રેડ્ડ,” તે ઉમરાવે દીલગીરીભર્યા અવાજે જવાબ કરતાં કહ્યું; “તમે પોતે ઘણાં બંદાં ને નેકચલણ છેઓ તેથી બંદાંને વિશ્વાસથી તેાંજ માનોછ એ અશ્કલમાં બેસતું આવતું છે, મગર —”

“હવે લાલ એ જીક્કરનો વખત નથી,” મારશ્યોનેસ એવામાં અધીરાઇથી વચ્ચે પુરાઇ; “મીસ ત્રેડ્ડને એ કઢાકમાં તો તે ઘરવાલીએ મળવા કહેલું છે, અને મને લાગેછ કે આપણે “વાહીટ ચેપલ” માં પુગથું તે આગમય બે કઢાક થઇ જશે!”

અમો ગયાં. “વાહીટ ચેપલ”થી થોડેક દુર અમે કરી લીધેલી તે ખાડેની ગાડી ઉભી કરાવીને અમે ઉતરીજ પડ્યાં, અને પછી ચાતતાં દેવડમાં ગયાં.

પણ ત્યાં કેથે બી તે અગળા નજરે આવી નહીં, અને અમને નજદીક પા કલાક ટપવું પડ્યું. મારકવીસ તો અધીરા પડી ગયા, અને મને અને મારશ્યોનેસને ઘણી અકરવકર થવા લાગી. મને ઘણી વધારે. અમોને બંદાંને એમજ લાગ્યું કે મને સરયાંમ બનાવી કાઢવામાં આવી હતી, અને બે આનાંના બે પાઉન્ડ તરતજ આંગપર આપી દઇને હું વધારે મુખ બની હતી! એ રીતે નાઉમેદ થયલાં હવે અમો પાછાં ફરવાનોજ વિચાર કરતાં હતાં તેવામાં તે જાડી બેસાંસુર ધાકના મોટા મોટા ટુંદારા મારતી ત્યાં ઉત્તાવડે દોડી આવી!

“તમેને મેં ઘણું ખોટી કાઢ્યાં, મીસ ?” તેણીએ આવતાં સાથે માફ માંગી કહ્યું; “પણ મને તેવું રેહ્યાણ શોધી કાઢતાં ઘણું મુશ્કેલ પડ્યું. ગઈ રાત્રે એ રેહ્યું તે મોહજ્વામાં હું કાંઈ માફરે કામેકાજે ગઈ હતી, જ્યારે મેં એ છોકરીને રસ્તામાં અડાછતી જોઈ હતી, જેથી મને લાગ્યું કે તે એજ તરફ રહેલી ને છુપાયેલી હોવી જોઈએ, અને, પરીણામમાં, ત્યાં બધી જુસ્તેજો કરતાં ને તે મકાન શોધોધી કાઢતાં મને હાલમાં ઘણી જેદમત થઈ.”

“વારું પણ પછી ? પછી તે મકાન મળ્યું કે મળ્યું નહીં ?” મેં અતીઘણી આતુરતાથી પૂછ્યું.

“મલે નહીં તો ?” પેલીએ તુંદાપથી કહ્યું; “પણ—પણ——”

મને તરત યાદ થઈ. આ લુન્ડોને પાંચ પાંડેન્ડ પટ્ટેલા હતા, જે માંહેલા ત્રણ માફરે હજી બાકી દેવા હતા એટલે તે ખરી ખંખારીને તે ઠેકાણું ખતાવી દેવા ખંચાતી હતી ! મેં, તેથી, તેને તરત બાકીના તે ત્રણ પાંડેન્ડ બી કાઢીજ આપ્યા, કે જે સોનેરી સીક્કાઓ જેતાં તે ગરીબીમાં અવત્યાં મેળતી મુશ્કેલીસ ધરવાણીની આંખો દીસ્તી રીતે ખુશીમાં ચમકી. તેણીએ તે સોવરીન સંભાલથી પોતાના મોટા ખીસાંમાં અંદરથી ઉઘાડ્યાં, અને પછી કહ્યું; “આવો માફરી સાથે; હું બતાઉં.”

અને અમો તેની પુકે ગયાં. તે એક એવી તો કંગાલ શેરીમાં—ગરીબી ને કંગાલ્યતનાં એવાં તો અધમ ધામમાં રસ્તો ખતાવતી અમને લઈ ગઈ કે અમે દીસ્તી રીતે કમકમ્યાં. ત્યાં કાંઈજ નહીં પણ ગરીબી, કંગાલ્યત, અનીતી, છાકટપાણું વિગેરે અધમપણાંનોજ વસવાટ હતો. ત્યાંની દવા વટીક બધી ગંધીય ને ગંધીલી હતી, અને મારફ્યોનસ લગભગ આંસુઓ વચ્ચેથી પટપટી, “ઓ, શું ને ચાલી ચાલી છેક અહીં આવીને રેહી ?”

મેં તેને હીમ્મત આપવા જેવું થોડુંક કહ્યું, અને તે તરત ચુપ થઈ. વીશાળ લંડન શહેરમાં આવી હદતી કંગાલ્યત અને આવા મોહજ્વાઓ પણ વસ્તા ને હસ્તી ધરાવતા હતા એ અમો ત્રણેનો એક અજબજેવો અનુભવ થયો. ત્યાં ઘેરેઘેરનાં આંગણાંમાં છોકરાંઓ નગ્ન હાલતમાં રમતાં ને પીખાતાં હતાં, એટલુંજ નહીં પણ અરધાં ઉઘાડાં ઉમ્મરે પુગેલાંની પણ તેજ અવદશા કામકામ જેવામાં આવતી હતી !

પણ હું ટુંકું કરશ. કેવી મુશ્કેલથી જે દોજખ જેવાં મકાનમાં તે એક વારતી કાંકિટેસ વર્ગ વસેલાં હતાં તે અમે જોઈ કાઢ્યું અને અમો તેણીને જઈ મહ્યાં તે સધળું કહ્યા વના ચાલશે. સાંદજ સમી ગયેલી હતી અને રાત થઈ ચુકી હતી, જ્યારે એક કંગાળ મીનખતોના જાંખા ઉખસમા અમે તે છોકરીને કેવી અવદશા વચ્ચે પકડી કાઢી તે વિશે હું લંબાણુ કરત નહીં.

તેણીએજ હાથમાં મીનખતી સાથે તે પોતાના નાહના સાંકડા ઓરડાનું બાગાંબસ્તાં જેવું ખારણું ઉઘાડ્યું, અને ખારણાંમાંજ મને આગળથી ઉમેલી જેતાં તે એકદમ ખુશીમાં ચમકી. તેણીએ પોતાનાં એક જાંબેની જેવાં નહીં, કેમકે તેઓ દીવાળના ઓડામાં હતાં; પણ પછીથી જ્યાં ત્યારે ગમરાજ અને શરમથી પોતાના હાથની હથેલીઓમાં મોંદું છુપાવી ધોધમાર આંસુઓથી ને ગરીબ બાળા રહી પડી !

તે એ (સાવકા) બહેનો ઘણી લાંબી મુદતે એ મુજબ એકઠી મળી, કે બ્યારે મેં જ્યેનું કે બીએત્રીસ આગળ જે અધસપ જેવી હતી તેની બી છેક અરધી થઇ ગઇ હતી. તેને એહેરે સીફ લુખમરાથી હોય તેમ કહેલી અને લોહીનાં એક પણ છાંટા વગરનો દેખાતો હતો, અને પોતાની બેહનની છાતીમાં માથું ખોસી રડવા પછી બ્યારે તેની છત્રી ખુલાસો પાંખી ત્યારે પોતાનાં બેહન અનેવી તરફ માથું ઉંચકીને ઘણા લાગણીભર્યા સાદહે પેહલું જે તે બોલી તે એજ હતું કે “ઓ, હું નિર્દોશ છું; તમે બેહ મને દોષીત માનોછ પણ હું તદનેતદન નિર્દોષ છું !”

“ખુદ કરેને તેમ હોય !” મારશ્યોનેસે પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી કહ્યું; “તેમ હોય તો તું મને બેવડી વાહલી લાગશે, બેહેન બી, અને તુંને અમે કાંધેલા ગંભીર ગેર-ધનસાધનો બદલે અમે હર રીતે હજી બી તને પાછો વાળી આપશું.”

એ પછી તે બધાંઓએ માહરો ઉપકાર માન્યો, કેમજે તે ત્રણનાં કેહવા મુજબ એ તેમના વચ્ચેની મોટી ગંભીર ગેરસમજુતી દુર કરાવનાર અને તે અછોવછોને એકઠાં મેળવનાર અરેખર તો હુંજ હતી !

પ્રકરણ ૭૮ મું.

અમે બધાં હવે “મીવર્ડ હોટેલ” માં પાછાં ફર્યાં, અને રસ્તામાં બીએત્રીસને મેં બધો માહરી તરફનો જરૂરી ખુલાસો કર્યો. તે એમ સમજી હતી કે તેને વાસ્તે હું પોતે પણ ખુશ માનીને અલગ થઇ ગઇ હતી તે કેટલું લુખમરેલું હતું તે મેં તેને સમજાવ્યું, અને મારશ્યોનેસે તે માહરા ખુલાસાને ઘણો દીનેખાન ટેકો આપ્યો.

“આપણે બધાં પાછાં મધ્યાં, અને તાહરી ખોહારીનું આએ શીદા વાદલ વહી ગયું તે વાસ્તે, બેહેન બી, આપણે બધાં મીસ ત્રેડનાંજ ખાસ કરીને આભારી છીએ,” તેણીએ સમજાવ્યું, “મેં તો એવણના જેવી બલી છોકરી માહરી આખી જીંદગીમાં જાંણીજ નથી એટલું બધું એવણે તાહરે વાસ્તે કરેલું છે ! તાહરે વાસ્તેનાં અમારાં ખુરાં અનુમાન એવણે તો માનવા વટીક સાફ નાજ પાડ્યું હતું !” — અને બીએત્રીસે એ સાંભળતાં માહરો હાથ હેતથી અને હેસાનથી પોતાની આસુઓથી આંધળી થઇ જતી આંખોમાં ચાંપ્યો. તે કાંઈજ બોલી શકી નહીં.

હવે હોટેલમાં જઇ લાગવા પછી બીએત્રીસને તેની બેહેને પેશાક બદલાવ્યો, અને જોકે પોતાની હદ વનાની મુશ્કેલીમાં વટીક તે છોકરી ઘણી સુધડ ફરતી હતી તે છતાં હાલમાં તેની જીંદગી અને પદવીને જવાબ કરતા ઠેરામાં તે તૈયાર થઇ આવી ત્યારે તેણીની લજ્જતી જવાનીની મોહક સુંદરતાએ અમે સર્વ પર ઘણી ઉડી અસર કરી.

મેં તો હવે ચાલીજ જવા માગ્યું. તે સગાંવાદલાંઓ પોતપોતાના ખુલાસાઓની આપ-લેમાં મને પરાધને શામીલગીરી આપવા કદાપી ચાહશે નહીં એમ જાંણી મેં તો હોટેલમાં પાછાં ફરતાં સાથે જતીજ રેહવા માંગી લીધું; પણ તેઓ ત્રણે તે સાંભળી છછણી પડ્યાં.

તેઓએ જાણે મને પોતાનાં કુટુંબની એકજ માની લીધી હતી, અને તેથી હાથ પકડીને બજારમાંથી મને અંદર ઘસડી ગયાં. સારાં નસીબે નાટકમાં તે રાત્રે માદરા પાર્ટ નહીં હતો, કેમકે આગળી રાત્રે હું “મરચન્ટ ઓવ વેનીસ” માં દેખાવ દઇ ચુકી હતી; અને તેથી આજે મને નોકરીની કાંઈ રોકાણ ન હોવાથી હું અતે તેઓની જીદને તાબે થઇ તેઓની સાથે ખુશીથી જમવા થોગી.

અને જ્યારે ખાતું ખવાસ થતાં અમે અમારા ઓરડામાં પાછાં ફર્યાં ત્યારે બીએન્નીસ અમને પોતા પરની ચુસ્તરેલી લકીકત તે ને તેજ ધડીએ કહી સંભળાવવાની બોંદસ લઇ બેઠી.

અમેએ તો ઘણુંએ ના કહ્યું કે તે ધીરે સાંસતે પછીથી થઇ રહેશે; પણ તેણીએ માન્યું નહીં, અને તે દેહવાથી તેણીની છાતી પરનો બોજ લગ્નકે થશે એમ જોઇ અમેએ તેને તે રાતોરાતજ દેહવા દીધી.

“એનજેલો મારાનો જોડે તરકન લશ્કરમાં એક ઘણી સાદી પદવીનો લેફ્ટનન્ટ હતો, અને ઘણો ગરીબ માણસ હતો,” તેણીએ શરૂ કર્યું, “તોપણ તે ખરેખરો સદ્ગુણી અને બધી રીતે ચાહવા લાયકજ આસામી હતો; પણ મમાએ માન્યું નહીં, અને અંતે તેવણના કાલાવાલાને ખાતર હું એનજેલોને વાસ્તેનાં માદરાં વચનને બેવડા થઇ, જ્યાં ત્યાંથી માદરે ધરમાંથી કંઠાસતું મોંદું કાળું કરવાનું હતું, અને તેથી માદરા કરતાં હિમ્મરમાં લગભગ ત્રણ ઘણો એવા એ કાંઈન્ટને કમ્બુ રાખવા અંતે હું કમ્બુ થઇ. ખરી રીતે તો એ માદરી કમકમાતભરી સરજતને હું પોતેજ ધીકારતી હતી. જે એવા એક ચાહવા જોગ ખરા અસીવ જવાંનનો સવાવ વચમાં નહીં હતે તોયી એ આસામીને પરણવા માદરાં દીલની ખરી ખુશીથી હા તો હું કરી દેવેજ નહીં; પણ એક વાર હું એ કસાવપર આવી એટલે એ હીબ્બી સરજત મેં મન ઘણું મોટું કરીને કમ્બુજ રાખી. માદરી એ દયાનતમાં કશોજ દગો કે બેવડાઇ નહીં હતી. તમેને યાદ છે, બેલન, તમે ફ્લોરેન્સમાં લગન વખતે આવ્યાં હતાં ત્યારે તમે મને નાંખી નાંખીને પુછ્યું, તોયી મેં જરા બી તમારી આગળ માદરાં દુઃખની ફરવાદ કરી હતી? ફક્ત મેં છેલ્લી વાર મમાને હા દેહવા આગમચ એનજેલોને હિમ્મતથી મળી લીધું હતું, અને માદરું દુઃખભરેલું સંકડામણ તેને વિનંતીથી સમજવીને મેં માદરું વચન ઘણું મુશ્કેલીથી પાછું ખેંચી લીધું હતું. તેણે તો, અલખત, ઘણીએક તાણજાણીથી મને તે સાંભળી વીંધી નાખી, પણ મને માદરી માતાને દુઃખી અને શુરસે કરવા નહીંજ ગર્યું, એટલે તે સઘળું મેં સચુરીથી સડન કર્યું, અને અમે લગભગ કળ્યો કરી છુટ્ટાં પડ્યાં. મેં પછીથી દીલેરીથી માદરી એ હીબ્બી સરજતને આધીન થવાજ કસાવ કર્યો, અને અમારાં લગન થવા પછીથી માદરો ભરથાર મને તરકનીયી દુર દક્ષીણ ભાગના પોતાના મેહવમાં લઇ ગયો ત્યારેજ મેં છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. ત્યાં બુલેયુકે બી એનજેલો સાથે પાછું મળવાનો સંભવ નહીં હતો, અને તેથી માદરાં પરણ્યાં વચનની વધા ને ઓસ્તવારી વાસ્તે હું વધતી ખાત્રીપુર્વક બની.

“પણ પરણવા પછી મેં માદરા જેઠું ભરથારને તેના અનેક ખુરા ખવાસોમાં માદરી સાંમે તરત ઉઘાડો પડેલો જોયો. તે સ્વભાવનો ઘણો તેજ, તામસી, એકત્રપેટો, જરા જરામાં

ઉશ્કેરાઇ જાએ તેવો અને હદ વગરનો અદેખો માલમ પડ્યો ! તે મને ઘણાજ ખપતામાં રાખવા લાગ્યો, અને મેં પોતાને કેદીની હાલતથી બેહતર કોઇ કીસમે જાણી નહીં. ફક્ત માહરા જેવી એક વધતી ઓછી કેળવાયેલી અને જ્યાંન પરણેતર પરણી આવવાનો તેનો લોભ તેને હરખાવતો રહ્યો, તે સિવાય અમારાં લગનથી તેને કે મને ખીજે કોઇ લાભ નહીં હતો ! તે મને એકલીને કેઠે જગા દેતો નહીં, અને જ્યાં પોતાની સાથે લઇ જતો ત્યાં ઘણા સુંદર પોશાકો સજ્જતીને તથા ધરણાંગાઠાંમાં ગંજરાવીનેજ લઇ જતો. એમ છતાં, એવા કોઇ પણ મેલાવડામાં કોઇ પણ આસામી માહરી સાથે જરા હસીને વાત કરતો તો કાંઉન્ટનાં નેણજ નીકળી પડતાં ! એ પછી, બેહન, તમને યાદ હશે કે મમા જ્યારે ગુજર્ણી ત્યારે આપણે પાછાં સાથે મળ્યાં, અને ત્યારે બી તમોએ મને નાંખી નાંખીને પુછ્યું કે હું સુખી હતી કે નહીં ? કે જ્યારે મેં તેનો પણ જવાબ હામાંજ આપ્યો. હું તમોને કે કોઇને બી એમ કહેવા ચાહતી હતી નહીં કે એ લગનથી હું દુઃખી હતી, અને કોઇને જરા બી એમ ખ્યાલ આપવા નહીં માંગતી હતી કે હું એનજેલોની આગથી જગતી હતી !”

“માહરી ગરીબ બેહન !” તે બધી મારશ્યોનેરા દયાથી પટપટી-અને હું તેમજ મારકપીસ પણ તેણીની એ દુઃખમરી કેરીઅતથી ઘણાં ગમખાર થયાં.

“અને હવે હું માહરી વારતાના તે આગપર આઉંછ, વાહલાંઓ,” બીએત્રીસે પાછું ચલાવ્યું, “કે જે બનાવની યાદ તપાવેલાં લોખંડની મીસાસે માહરાં મગજપર પોતાનો છાપ છોડી ગયેલી છે, અને જેણે માહરાં જીવર સદાનું લોહી ઝઝરવું બનાવેલું છે ! એવાં દુઃખ-માં તો લોકોના બાલ અકેક રાતમાં કાલાના ઘોલા થઇ ગયલા આપણે સાંમળ્યા છે, અને માહરા બાબમાં તે નહીંજ બન્યું એ એક મોટામાંમોટી અજબગેમી છે. ખરેખર તો માહરા જેવી એક નિર્દોશી એ જે જીવતું દોઝખ અનુભવ્યું તે હકીકત તમોને બધાંને ખ્યાન કરીને કહેવાને વારસે આજે હું જીવતી છું તેજ એક મોટા મોજજે છે !”

હયાં વળી એક મોટાં ઉડાં દયકાનો સાહદ આવ્યો, અને તે ગમ આવા થોમી.

“એ ગયા સપ્ટેમ્બર મહીનાની વાત છે,” તેણીએ જરા વારે પાછું ગળગવ્યું. “અમે છટલીના અમારા ઘણા પુત્રાનુમાં બગીચામાં એક રહાંજે ફરતાં અને વાતચીત કરતાં હતાં, કે જેવામાં અમારા એક નોકરે આવીને માહરા ઉમરાવ બરથારના હાથમાં એક કાંઇ કાગળ આપ્યું. કાંઉન્ટે તે તરતજ ઉખેડીને વાંચ્યું, અને મને કહ્યું કે તે એક જમીનને લગતો કળ્યો લડતો હતો તેના સંમંધમાં તેના વડાજો તરફનો તે આવ્યો હતો, જેનો કાંઇ તાકીદનો જવાબ કરવાનો હશે તેથી મને તે ત્યાંજ થોબવા કહી તથા જલ્દી ત્યાં પાછો આવવાનું કહી પોતે અંદર બંગલામાં દોડી ગયો. એ પછી હું ઘણો વાર એકલી નહીં પડી તેટલાંમાં પાસેની ઝાડીમાં અચબુચ કાંઇ ખખડાત થયો, અને માહરા હદ વગરના ગમરાત અને અજાણેખી વચ્ચે મેં બીજીજ પળે એનજેલોને ત્યાં માહરી સામે આવી ઉભેલો જોયો ! વચમાં તે મને કદી બી કોઇ દાહડે મલ્યો નહીં હતો, બલ્કે કાંઉન્ટ સાથેના માહરાં લગન આગમચ અમે બે કળ્યો કરી છુટાં પડ્યાં હતાં ત્યાર પછીથી આજ સુધી તેણે કોઇ દાહડે મને એક ફગલની કાપલી વડીક લખવાની હાંમત કરી હતી નહીં. હું, તેથી, તેને અચ-

પ્રુચ એમ માહરી સાંમે આવી ઉભેલો જોઇ ઘણી ગભરાઇ ગઇ; પણ તરત મને માહરી એક પાક પરણેતર તરીકેની વફાની ફરજનું જાન થયું, અને તેની એ ગેરસલુક બેઅદબી વાસ્તે તેના સાથે હું ઘણી ગુસ્સે થઇ. તે, એમ છતાં, માહરા પગ પાસે પડ્યો, અને મને તેનું થોડુંએક સાંભળવા ઘણીએક આગ્રુજી કરી; પણ મેં સદંતર કાને હાથ મેઢ્યા, અને તેને એકદમ ત્યાંથી જતો રહેવા હોકમ કર્યો. એવામાં મને તે તરફ આવતાં પગલાં સંભળાયાં, અને હું એકદમ ચમકી. મને લાગ્યું કે માહરા ખાવંદ તે તરફ આવેલો હતો, અને મેં ધમકાવીને તેમજ આગ્રુજીથી તેને તે તરફથી તાબરતોજ નહસાડી મુક્યો. તે એ મુજબ ખીજીજ પલે તો ખાગ્રુમાંની ઝાડીમાં શુભ થઇ ગયો, પણ મને ચોક્કસ ખટકો થયો કે તેને એમ અદ્રશ્ય થઇ જતો કાંકિંટે બગીચામાં હું હતી ત્યાં આવવાની વલાંણુ લેતાં અડછતો પણ બરાબર જોયલો હોવોજ નેહએ, અને હું તેના હંમેશના અદેખા સ્વભાવનો ડર કરીને, નિર્દોશ છતાં, પુરતી ધુજી પડી !

“પણ માહરી ઘણી અજબખી અને ખુશ્કાલી વચ્ચે તેણે તો પાછો આવતાં સાથે માહરા સાથ સરેસ્તાના સારા સ્વભાવથી બદલે હંમેશ કરતાં જાસ્તી મીઠાસથીજ વાત કરી, અને મને ધીરજ મલી. એ દરમ્યાન, વળી, તેણે તો એકાદ બે દિવસ ઘરથી બાહર પેલા કબ્રાનાં કામનાં કારણસર તુરત જતું પડતું હોવાનો એરાદો મને કહી સંભળાવ્યો, અને માહરા ચેહરાપર તે સાંભળતાં ખુદરતીજ ધાસ્તીનો રતાસ ચઢી આવ્યો જે, મેં જોયું કે, તેણે આખાદ જોયો—જોકે તે નહીં જોયલો હોય તેમ તેણે કાઢી નાખ્યું. તેણે કહ્યું કે તેના સોલીસીટરોનું જે કાગજ તેને તરતમાં મળ્યું હતું તેમાં એક તાજે કક્કમ હતી જે ઉતાવલમાં તેણે જોઇ ન હતી, પણ તે જવાબ લખવા ગયો ત્યારેજ તેપર તેની નજર પડી, અને તેથી તેને એકદમ જતું પડતું હતું; પણ મને તેનું એ જવાબ ઘણું અશુભસુચક લાગ્યું. એનજેલો નહીં ધારેલો હાલમાં આએ તરફ મને મજવાની તક્તખગારીમાં ઉતરી આવ્યો હતો તેજ દરમ્યાન એક બરથારનો બચાવ ગમે એટલી ટુંક મુદ્દતને વાસ્તે ખી હું ખોલી બેસવા ખુશી ન હતી; અને એ ખ્યાલના માહરા ગમરાતથી હું ચેહરામાં લાલ થઇ, જે કાંકિંટે આખાદ જોઇ લીધું હતું.

“તે, મગર, તરતજ ગયો. ગાડીનો તાબરખોમ હુકમ આપવામાં આવ્યો, ને ગાડી તૈયાર થતાં સાથે તે મને મલી ભેટી, બેજ દિવસોમાં પાછો ફરવાની ખાત્રી આપી, થોડોક જરૂરી અસયાજ લઇ ચાલતો થયો, જે પછી હું બંગલામાંજ બેસી રહી. મને બાગમાં લટાર મારવા પાછી ઉતરવા ડર લાગતો હતો. એનજેલો જેને હજી એજ તરફ ખોટી થતો છુપાઈ રહ્યો હોય તો ? હું વગર કારણે બદનામ થવું પડે તે શીકરથી બહુજ ખીલતી હતી, જેથી જોકે હજી પુરતું ઝઝકલું હતું, ને સાંહાંજ સમી જવાને અને બતી થવાને તો ઘણો વીલંબ હતો, તોપણ હું બાગમાં ઉતરીજ નહી.

“એ પછી બતી થયા બાદ બેએક કલાક ગુજરી ગયા હશે, ને હું એકલી ડ્રોઇંગ રૂમમાં બાંચતી બેઠેલી હતી તેટલામાં કાંકિંડના ખાસ ખીદમતમાર નામે લુઇગીએ લાવીને માહરા હાથમાં એક ચીઢી મેળી, તે પર માહરેજ નામનું શીરનામું હતું—જોકે તે પરના હરફ મને

જરા બી જાણીતા ન હતા. મેં, તે ઉપરથી, અજ્ઞ થતાં તેં ચીઢી ખુલી, ને અંદરના હરફ જોતાંજ હું પાછી ચમકી, કેમજે તે એનજેલો મારાનોનાજ હરફ હતા!! એમ છતાં, મેં ઉપરની ચાર છ લીટીઓ વાંચી, જે બીલકુલ બેવકુશીમરી ને બેઅદબ હતી, ને તે જોતાં ગુસ્સાથી માહરં લોહી ઉકળી આવ્યું. એ ઉપરથી મેં તરત તેનાં ચીરવાં ઉતારવાં, ને બાજુમાં સરદીથી બચવા વાસ્તેની જે ઢગઢગતા અંગારની સઘડી સલગાવેલી બળતી હતી તેમાં તે દુકડાઓ બધા મેં ધીકકાર સમેત ફેંકી દીધા. એ વખતે, મેં જોયું કે, લુધગી મને ચીઢી આપીને અદબથી ચાલતો થવાને બદલે અકરવકર કરતો હજી બારણાંમાંજ ખોટી થતો ઉભેલો હતો, ને તેથી મેં ગુસ્સાથી તેની તરફ ફરી તે શું ચાહતો હતો તે પુછ્યું.

“તેણે જરા કંબવાણો પડતાં મને કહ્યું કે કદાપી કાંઈ માહરે જવાબ આપવો હોય કરીને તે ખોટી થતો હતો, ને ત્યારે તરત મને લાગ્યું કે મને લજ્જામાં ઉતરવું પડે એવું કાંઈક ખોટું કહીને બનવા જોગ હતું કે હેમકે એનજેલો જે એક વાર ખરેખર ઘણો ભલો ને સદગુણી હતો તેણે બાણુભુલો થઈ પૈસા બદલ કદાપી આ લુચ્છાની ખીંમત પોતાના લાભમાં ખરીદી લીધી હોય! એ ઉપરથી એ વાતની માહરી ખાત્રી કરવા મેં તેને દમામથી પુછ્યું, “તું જાણેછ એ ચીઢી મને કોણે મોકલવાની સરકશી કરીછ તે?”

“હા, બાનુ,” તેણે નફટાઈમરી નફકરાઈ ને હીંમતથી જવાબ કર્યો; “સીતોર મારાનો-એ.”—અને પછી વળી તરત વધતી બેહરાઈથી ઉમેર્યું, “અને જે કાંઈ જવાબ જેવું હોય તો તમારા ગુલામને તે સોંપવામાં જરા બી ડર ખાતાં ના! માહરા પર વિશ્વાસ રાખજો. માહરી જમાંન કપાઈ જાય તો બલાસર, પણ તમારો બેદ આ હોઠ બાહેર—”

“હું અત્યંત ગુસ્સે થઈ. મેં તેને એકદમ માહરી આગળથી તેનું કાલું કરવા કહ્યું, અને તેની બદચાલની કાંઉંટ આવતાં સાથે ફર્યાદ કરવાની મેં તેને નોટીસ વટીક આપી, એટલે તે દાંબ્યાંબ ખસી ગયો: અને ખરેખરજ તેની એ બેઅદબીની માહરે કાંઉંટને આવતાં સાથે ફર્યાદ કરવી હતી કેમજે જે તેમ હું ન કરું ને પછીથી કાંઉંટના જાણુ-વામાં એ વાત આવે તો વગર ખાધાની મોરચી! હું માહરા પર નાહકની ચોરી ચઢાઉં, ને વળી લુધગીની માહરે પછીથી દબાયલી રહેવી પડે તે જુદું!”

“એ પછીથી માહરો જીવ તદ્દન ખાતો મારી ગયો, ને રાત્રે મને ખાવા બી ગમ્યું નહીં. મને તો એનજેલોની ભલાઈ ને નેકીમાં ઘણાજ મોટો વિશ્વાસ હતો, જે તેનાં એમ કરવાથી પાણાંના એક કાડું પેરે ભાગી પડ્યો. શું તે એટલો બુરો હતો? શું હું તેની નેકીમાં ઠગાઈ હતી? તેમ હોવુંજ જોઈએ, કેમકે એમ હોય નહીં ત્યાં સુધી તે મને એવાં બયબીત સંકડાંમણુમાં લાવી મેળવા જેવું અયોગ્યપણું અને અવિચારીપણું દાખવીજ કેમ શકે?”

“હું જલ્દીજ સુવા ગઈ, અને મનમાં ઘણી ઉસ્કેરાયલી હોવાથી મેં માહરી બંને હાસીઓને વટીક માહરી આગલથી બેડ રૂમમાં જવા પછી તરત એમ ને એમ રૂખસદ કરી નાખી. ધારા મુજબ મેં કપડાં બદલવામાં કે બાલ છુટા કરવામાં તે બે બાહેલી એકની બી કશી મદદ લીધી નહીં, અને ખરું કહું તો મને મનની એવી હાલતમાં જોઈ તેઓ બી જરા અજ્ઞ થતી વગેસએ ગઈ. ખરેખર તો મેં એ બધું બીલકુલ નિર્દોષતાથીજ કર્યું,

પણ તમે જોશો તેમ એજ બધું પાછળથી સાચું માહરી વિરૂદ્ધ ગયું, કેમજે જાંજો હું માહરા બેડ રૂમમાં જલ્દીથી એકલી પડવા અધીરી પડી હોઉં તેજ એથી સાચું પુરવાર થયું! હું જમી નહીં ને જલ્દી સુવા ગઇ તેનો બી એજ ગરીબ ભાવાર્થ કરવામાં આવ્યો હતો!”

હયાં વળી એક લાંબો દમ ખાવા ગરીબ બી થોબી ગઇ, કે જ્યારે તેની બેહેન કલેરા (મારશ્યોનેસ)ની અને માહરી આંખોમાંથી આંસુ ટપકતાં હતાં, ને મારકવીસ પોતે પણ, મેં જોયું કે, હદ વનાનો ગંભીર થઇ ગયો હતો. બીએત્રીસને દોષીત માનવાવાલો અને તેજ કારણથી પોતાની મોહરેદારને તે ભુલેલી ભારજથી સદાનું સખ્ત અલગપણું સાચવવા હુકમ કરી કસમ આપનારો તેજ હતો, પણ હવે તેની તમામ ખાતરજમા થઇ ગયલી નજરે આવતી હતી કે આ દુખી બાળાએ એક જીવનું દોજબ ફેકટમાંજ ઉઠાવ્યું હતું, ને વગર તકસીરે હદ વનાવું ખચ્યું હતું. તે એ વાત કરતી હતી ત્યારે જાંજો બોલે બોલની સચ્ચાઇ તે ઉશ્કેરણીથી લાલ થઇ આવેલા મુખડામાં તે ઝોરડાની બહુકદાર રોશ્નણી વચ્ચે ઝગડી રહેલી સ્પષ્ટ નજરે આવતી હતી!

પ્રકરણ ૭૯ મું.

“કેટલોક વખત સુધી તો મને સુવા જવાને વાસ્તે તૈયાર થવાનું બી બાન રહ્યું નહીં, અને માહરા આવંદ ઘેર પાછો ફરે ત્યારે તે અદેખો નહીં અને તેમ બધી ખરેખરી વાત કેવી રીતે તેની આગળ વીરતારીને કેહવી તેના હું માહરાં મનમાં પ્શ્વાન રચતી બેસી રહી,” બીએત્રીસે વળી જરા વારે આગળ કહી સંભળાવ્યું. “એ કૉન્ડીનેન્ટલ ઘેરોમાં અને અગત કરીને એ તરફનાં ગરગામડેના “વીલા”માં માળ હોતા નથી. બધા બેઠકાજ બંગલાઓ એ તરફ ઘણું કરીને હોય છે, અને અમારો બી એક બેઠકોજ બંગલો હતો. તે માંહેલો અમારો બેડ રૂમ બગીચામાં ઉંઘડનો હતો, અને બગીચામાં જવા આવવા વાસ્તે ઝોરડાની વચમાં એક મોટું પારણું હતું, જે હંમેશાં રહાંજવીજ બંધ કરી લેવાનો નોકરોને સખ્ખત હુકમ હતો. હવે હું, ઉપર કેહવા મુજબ વિચાર કરતી માહરી ડૉસીંગ ટેબલ આગળ એવી રીતે બેઠેલી હતી કે બરાબર તે બગીચામાં ઉંઘડનાં મોટાં વચલાં પારણાં સાંમેજ માહરી બેધ્યાંનપણે નજર ટીકાવતી હતી, અને હું એમ પા એક કલાક વિચાર કરતી માહરા ખ્યાલોમાં ચક્ર્યુર બેસી હોવશ તેટલાં મને અચમુચ લાગ્યું કે તે પારણું સંભાલથી કોઇએ ઉઘાડ્યું, તેને લગતા પરડાઓ કોઇએ બંને હાથે હણ્યા, અને કોઇ માહરી તે ખાખલાનાં એકાંતમાં દાખલ થયું! કોઇ! કોણ? હું ફાળ ખાઇને ચમકી ઉઠી, જ્યારે મેં જોયું કે તે કોઇજ નહીં પણ પેલો એક વારનો બંધો એનજેલો મારાનો હતો!”

“એ વખતના માહરા ગુસ્સાતું હું ખ્યાંન કરી શકતી નથી, પણ તે હદ વગરના ગુસ્સાએ મને તે છતાં તે વખતે બીલકુલ બેજબાંન કરી મેલી, અને જ્યારે કે હું તેને માહરા ગુસ્સા ને તાણાંજણીથી વાંધી નાખવા ચાહતી હતી, ત્યારે મેં ઓચરવા ચાહેલા માહરા ફાળે જાંજો માહરા હોઠ પરજ મરણુ ખામ્યા! એનજેલોએ તે માહરી ચુપકીનો તરત લાબ

હીધા. તે ઝોરકની ઝાંખી શેશણીમાં જોઇજ નહીં શક્યો કે હું ધણી ગુસ્સે થયેલી હતી. તેણે મને કમ્મરમાંથી પકડી, અને મેં તેને અત્રે આવવાની રજા કહી મોકળી તે વાસ્તે તેણે માહરો જાળજા ઉપકાર માન્યો, જે અજાણ્ય ફેરીયત સાંભળતાં હું જાણે હોશ ફરા-મોશ બની ગયો. તેણે કહ્યું કે કાંઈને તેની મુસાફરીની ગાડીમાં તૈયાર થઈને તેણે નીકળી જતો જોયો હતો. તેથીજ મને તેણે પેલી બેઅદબ ચીઠ્ઠી લખવાની હીંમત કરી હતી, કે જે મેં આખી નહીં વાંચવાની હેમક લુલ કરી હતી. તે ચીઠ્ઠીમાં કેથું એમ હતું કે જે જવાબમાં હું મના નહીં કહી મોકળું તો તેણે એમજ સહમજવાતું કે હું કપ્પડ થઈ હતી, અને તે મુજબ હું સુવા જાઉં પછી માહરા બેડ રૂમમાં દાખલ થવાની તેણે લુછગી મારફતે ગોઠવણ કરવાની હતી !

“હું તો એ સાંભળીને હલતીજ ગયો, અને મોટા ધીક્કાર સાથે તેની અરધી બગલ-ગીરીમાંથી મોકલી થતાં મેં તેને ખુબ ગુસ્સાથી જણાવ્યું કે મેં તેને જવાબ નહીં મોકલ્યો, કારણકે મેં તેની એ પાપભરી પત્રીકા ખીલકુલ વાંચીજ ન હતી. તે એ સાંભળતાં જરા દયાયો, અને પછી મેં તેને એકદમ માહરો ઝોરડો છોડી જવા હુકમ કર્યો. મેં કહ્યું કે અગર નહીં તો માહરા નોકરનફરોને શોહોર કરી હું તરત બોલાવશ. આથી તે જરા ધચુપચુ થયો, પણ તેટલાંમાં તો બાળુમાંની એક મોટી શોભીતી બારીના અખંડ કાચનો કોષએ લુકો લુકો કર્યો, અને બીજીજ પળે દોજખના એક શેહતાનનીજ સરખસર અદ્વયી, માહરી ભયની એક મોટી ચીસ વચ્ચે, માહરો ભરથાર અંદર ધસી આવ્યો. તેણે આવતાં સાથે એનજેલોને ગલચીમાંથી પકડયો, અને આપણે આંખ ઉઘાડીને પાછી બંધ કરીએ તેટલાંમાં તો—તે જવાંન સાંમો થવા હીંમત એકઠી કરી શકે તે આગમય—એક વેહતી કટારી તેણે તેની છાતીમાં આરપાર ચલાવી દીધી !”

હયાં તેણીએ પોતે, તે બનાવની યાદ તાજ થતાં, પાછા આંખે હાથ ઢાંકી દીધા, અને ટેબલ પર માથું પટકોને દુસ્કે દુસ્કે રડવા લાગી, કે જ્યારે પાછી તેને સમજાવીને શાંત કરવાને અમારાથી જે બન્યું તે અમોએ કહ્યું અને કયું.

“એનજેલો તો એક દયકાં સાથે તુરતજ આખર થઈ ગયો, અને એ ખુનામરકીનો દેખાવ જોતાં માહરી આંખે અંધારાં આવ્યાં, જેથી હું કાંઈના પગ પાસે બેહોસ ટુટી પડી,” બીએત્રીસે પોતાની દુઃખભરી કાંઈણી કેહવાનું જરા વારે પાછું ચાલું કર્યું; “એ પછી હું જ્યારે પાછી હોસમાં આવી ત્યારે હું માહરાં બીછાંણાંમાં હતી, અને માહરી પાસે માહરી દયાઓ બેઠેલી હતી. તેઓ મને દયાથી તેમજ ધીક્કારથી જોતી હતી એમજ મને લાગ્યું. દખીતી રીતે તેઓ મને જરૂરીની અને દોષીતજ માનતાં હતાં, અને હું માહરાં આખાં તન-બદનમાં તેથી કમકમી. મેં તેઓને ખાત્રી આપી કે હું ખીલકુલ બેગુનાહ હતી, પણ તેઓ જાણે માહરું કેહવાનું માનતી નહીં હોય તેમ જ્યાદા કાંઈજ બોલી નહીં. ફક્ત તેઓ માંની એક શાંતીથી રડ્યા કીધી, ને મને લાગ્યું કે પેલી એક બીજી કરતાં માહરે વાસ્તે તે એક થોડુંક ભયનું માનતી હતી ખરી. મેં તે ઉપરથી, સમજાવીને તેનેજ કાંઈને બોલાવી લાવવા મોકળી, પણ તેણે જવાબમાં માહરી શીઠ્ઠા સુરત ફરીથી કદીખી નહીં જોવાનું મોટા ગુસ્સે થઈને કહી મોકળ્યું. મેં, એ ઉપરથી, બીછાંણાંમાં ખેસીને બધો માહરો સાચ્યેસાચ્યો

હેવાલ તેને લખ્યો, અને તે સચ્ચાઇના પુરાવામાં લુધગીનો હવાશે વટીક આપ્યો. તેણે તો મને તે ચીઠી વાંચ્યા વગર ઘણા ગુસ્સાથી સઘડીમાં બાલી નાખતાં નગરોનગર જોયલી હતી, અને તેના જવાબમાં બી તે છતાં માહરા આવંદે મને પોતાનો તુચ્છકારજ કહી મોકલ્યો. હવે માહરે શું કરવું? મેં બાલેબાલ પીખ્યા, અને હું ગોયા ક્ષેત્રી દીવાની થય ગય. મેં જોયું કે બધું માહરી વિરૂધ્ધજ ગયું હતું. લુધગીમાં તો મને વિશ્વાસ હતોજ નહીં. મેં તેને સખત હડધુત કીધો હતો, તેનાં વેરમાં મને લાગ્યું કે એવી કોઇ ચીઠી માહરી કને લઇ આવ્યાની વાત યા તો તે સદ્દા નામુકર જવાનો, અથવા તો તે ચીઠી બી મેં આખી વાંચી હતી, અને મરનાર એનજેલોને બોલાવવાની મતલબથીજ તેનો જવાબ આપવા ના કહ્યું હતું એમ તે માહરા વરને જરૂર ખોટું ને ઉલટું સમજવાનો.

“એ પછીની બીજી સહવારે ત્યાં એક મેજસ્ટ્રેટ આવીને જુબાનીઓ નોંધી ગયો. કાંઉન્ટે તેને ખુલ્લું કહ્યું કે તેણે પોતેજ માહરા બેડ-રૂમમાં મરનારને પકડ્યો હતો, અને તેથી ઇટલીના કાયદા મુજબ એક ખોહારી પામેલા આવંદની દુખાયલી લાગણીના જોરાવર હકથી તેણે તેને ત્યાં ને ત્યાં દાર માર્યો હતો.

“અને પછી શું થયું? ઓ, પછી શું થયું તે કેહવાને વાસ્તે માહરી પાસ બોલોજ નથી. તે મેજસ્ટ્રેટના જવા પછી છેક બપોર થયા બાદ કાંઉન્ટ મને જે માહરા બેડરૂમમાં કેદ રાખવામાં આવી હતી તે ઝોરડામાં આવ્યો. તેની આંખમાં એક જંગલી ઝંતુન અને સખતમાંસખત કીનાતીજ ઉમીદ વંચાતી હતી. તેણે માહરી પેલી ચોટીમાં રાખેલી બન્ને દાયાઓને અંદર આવતાં સાથે બાહર મોકળી દીવી, કે જ્યારે તેણે માહરા પ્રમાણીક ખુલાસાઓનો આટલો બધો અનાદર કરેલો હોવાને લીધે હું તેની સાથે ગુસ્સાથી જરા રીસાઇ રહી. હું કાંઇ બોલીજ નહીં. માહરે તો જોયું હતું કે તે મને શું કેહવા માંગતો હતો; મગર તેણે તો પાછી તાણાંબાળી ને હડધુતથીજ માહરી સાથે વાત કરવા માંડી, અને પછી પોતાના ખરા આકારમાં તે જસલી બહાર થયો. તેણે મનને જાણ્યું પોતાના તરફના ખુલાસામાં મને કહ્યું કે ‘હું જ્યારે ઘરે રહાંજે તુંને બાગમાં એકત્રી છોડીને વીલામાં પાછો ફર્યો ત્યારે ખરેખર તો માહરા સોલીસીટરોને જવાબ કરવાની દયાનતથીજ પાછો ફર્યો હતો; પણ તે જવાબના એક બે બોલ લખી રહીને જેવો હું તાહરી આગળ પાછો આવવા ગયો કે મેં એ માહરી ઈજ્જત લેનાર બદમાશને તાહરા પગ પર પડેલો જોયો, અને ત્યારથીજ માહરે માથું ફરી ગયું. તે મહને આવતો જોઇને તેને એસારો આપ્યો અને તે ઉડીને બાબુ-માંની ઝાડીમાં બગઇ ગયો તે મેં બધું બરાબર જોયું. મેં, તોપણ, તે નહીં જોયલું હોય એવાંજ ચરત કર્યાં, કેમજે મેં જોયું કે તું જે નિર્દોશજ હશે તો સઘળી ખરી હકીકત મને તાબરતોજ કહ્યા વના રેહવાનીજ નથી, પણ તું તો કાંઇ બોલીજ નહીં, અને કાંઇ બન્યુંજ નહીં હોય તેમ માહરી આગળ તે વાતજ ખાઇ ગઇ, એટલે માહરી આંખમાં ખુન ચઢી આવ્યું. મેં તેથી તરત ત્યાં ને ત્યાં માહરાં મનમાં માહરા પ્લાન રચ્યા. મેં તુંને ગભરાએલી જેવી જોઇ તે વટીક મેં તુંને જાણવા દીધું નહીં, અને તુરત મુસાફરીએ નીકળી પડવાનું બાહજી અતજાવી હું ઘરમાંથી બાહર પડ્યો; પણ હું કયે લાંબે ગયોજ નહીં. ફક્ત થોડુંક જઇ ગાડી ત્યાંજ પડતી મેલી હું તરતજ પાંઉખાદો ઘર પાછો ફર્યો,

અને બાગમાં સંતાઇને મેં માહરી ચોકસીઓ રાખી. મેં એ પાપી મરનારને પછીથી તાહરા સુવાના ઓરડામાં દાખલ થતો જોયો. તે બારણું કેમ દહાડે ખુલ્લું નહીં રહેતું હતું, અને આજે તે ખાસ ખુલ્લું મેલાયલું હતું તે જોતાં સાથેજ તાહરી બેવફાઈ વારતે માહરી મળ્યું. ખુત ખાતરજમા થઇ ગઇ. મેં તાહરા પાપના એ ઉપરાંત બીજા ધણાએક પુરાવા પકડેલા છે. તેં ગઇ રાત્રે તાહરી દાયાઓને વટીક તને મદદ થવા દીધી નહીં. તું. ગુહનેગાર તેને મલવાને વારતે એટલી બધી અધીરી પડી ગઇ હતી ! લુછગીએ બી બધી ખરી વાત મને કહી દીધેલી છે. તેને એ લુછાએ તુને આપવાનું જે કાગળ આપ્યું તે નિર્દોશ બોલાઇમાં એ તાહરી પાસે લાવ્યો, અને તે વાંચતાં તું ખુશીથી ઉરકેરાઇને લાલ થઇ ગઇ તે, એ કહેછ કે, તેણે પોતે બરાબર જોયું હતું. તે પછી “ કાંઇજ જવાબ નથી ” કરીને તેં એને રૂપસદ કર્યો, અને ત્યારેજ એ કહેછ કે કાંઇ બી કાળુંધોળું હોવાનો તેને મજબુત વેહેમ ગયો !”

“ તે લુછાને પકડીને ચીરી નાંખવો જોઇશે !” મારકવીસે એ સાંમળતાં ધણા ગુસ્સાથી બખાલ્યું.

“ માહરી ગરીબ બેહન ! તાહરી વફા પર કેટલી બધી જફા !” મારકવીસે ધણું દુઃખ સાથે એકમત થઇ.

“ હવે કહેવાનું થોડુંજ રહેલું છે, માહરાં વહાલાંઓ,” બીએત્રીસે ચાલુ રાખ્યું; “ માહરા ધણીએ જે મને ખોટા આરોપોથી ગુંગલાવી તેનો મેં ખરા ખુલાસો તડ ને ફેડ આપ્યા, પણ માહરં તો તેણે કાંઇ માન્યુંજ નહીં. તે તો ગુસ્સા અને કીનાથી બસ જાણે ઘેલોજ થઇ ગયો હતો ! છેલ્લે તેણે મને પોતાની પાછળ આવવાનો હુકમ કીધો, અને હવે વળી નવું તે શું કરવા ચાહતો હતો તે વાસ્તે અજબ થતી એક ચાવી આપેલાં પુતલાંની કીસમે ઉડીને હું તેની પાછળ ગઇ. તે મને એક બીજા મોટા હાલમાં લઇ ગયો, અને હું અંદર પાસ થઇ જવા પછી તેનું બારણું તરત પોતાની પૂઠે બંધ કરીને કળમાં ચાવી ફેરવી લીધી. એ પછી તેણે તે ઓરડાની પોદલાઇમાં ખેંચેલો પરડો ખીસાડી નાખ્યો, અને મેં ધુજતાં ને વળ ખાતાં તનબદન સાથે શું જોયું ? મુવેલા એનજેલો મારાનોતે તે મોટા ઓરડાની વચમાં જ્યાં એ મોટું ઝુમ્મર ટાંગેલું રહેતું હતું તે ઉતારી નાખીને ગઢાંમાંથી બારવટયા સાથે ત્યાં લટકાવી દીધેલો હતો !”

“ એટલો કમીનો ? એટલો કંગાલ ? એવો ખવીસ ?” મારકવીસ જલ્તી ઉરકેરાયો; “ માન્યું કે તેણે તુંને અપરાધીજ માની લીધી, તોબી તે જવાંનને તેણે જનથીજ માર્યો હતો તે શું બસ નહીં હતું ?”

“ અરે એટલુંજ ક્યાં હતું ?” બીએત્રીસે હાલ પણ વળ ખાતાં તનબદનને આગળ ચલાવ્યું; “ તેણે મને કરપીણુપણે ફરમાવ્યું કે “ આએ તાહરા મુવેલા વાહલાની લાસ આગળ એ લાસ બધી અહીં ને અહીં સખડી જોય અને અંદરથી ગંધારા નીકળે ત્યાં સુધી તાહરે કેદ રહેવાનું અને એજ મોહતે મરવાનું છે ! એજ તાહરે વારને મેં સજ નક્કી કરેલી છે ! તે જોતાં જોતાં યાતો તું તફડી તફડીને મરી જાએ કે નહીં તો શુધ્ધખુધ્ધ સદાની

ખોદી બેસી દીવાની થઇ જાએ એ માલશે અરમાન છે ! અમો ઇશ્વરીઅનોનો કીનો એજ જાતનો સદા જ્યાંગર અને જીનુંની થાય છે !”

“ મેં તેના પગ પર, એ સાંભળતાં, માલરાં માંથેમાથું ફેાડી નાખ્યાં ને માલરા ખાસે-ખાસ પીખી કાઢ્યા કે તમે એ ડરામણી હાલતમાં મને એકલી ના છોડી જાએ, પણ તે માલ કરપીણે મુતલગ માલશં માન્યું નહીં ! મેં ખોદાને કોઇ મોજેજીથી માલરી નિર્દોશતા પુરવાર કરવા ખી પુકારીને વિનંતી કરી, પણ કોઇ મોજેજી ખી થયો નહીં ! ખુદા ખી જાણે બેહરો થઇ બેઠો હતો ! અંતે તે મને એમ ત્યાં એકલી મુકી, આરાણું આલરથી ચાવી લગાડી બંધ કરી, ચાલતો થયો, અને—ઓ ખુદા, હું ઘેલી દીવાની થઇ ગઇ. એવા ભયંકર તે કાંઈ કીના થતા હશે ? ખારીજીથી નખાવી દેવા હું ખારીઓ તરફ ધસી ગઇ, પણ ખારીઓ ખી ચપટ બંધ કરીને રકુ કરી લેવામાં આવી હતી ! મોહતમાં ખી મને રાહત મળે એવું તે કરપીણ ચાલતો ન હતો. તે સીતમગાર મને જાણે જજાનેજ વાસ્તે થોડુંક જ્યાદા જીવાડવા ચાલતો હતો. ખારીઓ ચપટ બંધ કરીને રકુ કરાવી લીધેલી હતી, મગર તેનાં વીનીશન થોડાં થોડાં ખુદાં રાખીને હવા ઉભસની થોડીક આવજની ખાસ ગોઠવણ રાખેલી જોવામાં આવતી હતી !

“ અરે, એ માલરાં દુઃખની અને માલરી પરના બેહદ સીતમની ખારીકીઓ જ્યાન કરવાને માલરી પાસે શખ્દોજ નથી. ચાર દહાડા ને રાત મને એ મુજબ ત્યાં તે લાસ સાથે કેદ પુરવામાં આવી. એક પાણીનો ગોટ અને એક સુકકી રોટલીનો ટુકડો ફક્ત મહને અવાર-નવાર ત્યાં પોંદ્યાડવામાં આવતું; તેથી જ્યાદા કશુંજ નહીં. હું જીવતી ને મુલેલી લાશને સદા ભયભીત આંખોએ ટીકતી મુલેલી જોવીજ દહાડો ને રાત ત્યાં પડી રહેતી, અને તે દેખાવ અવારનવાર જીવ ચાહે ત્યારે અંદર આવીને જોતાં તે દોજખીના જીવને ઘણી તાલક પડતી દેખાતી હતી ! હું ઘણુંકરીને તો બેહોસ ખી રહેતી, કેમજે એક કગરમ ખી એ ચાર દહાડાના જીવમગાર અરસા દરમ્યાનમાં હું ખાઇ શકી ન હતી.

“ અંતે છેક ચોથી રાત્રે ખોદાએ તદન નહીં ધારેલી ખચાવની ખારી અચખુચ મને મોકળી આપી ! તે રાત્રે ધારા મુજબ કાંઉન્ટ મને સતાવા અને દુઃખી થતી જોવા ઓરડામાં આવ્યો, પણ અંદર આવતાં સાથે એનેદાક તેને સખ્ખત ઠોકડ લાગી, અને તે ઉધે મસ્તક પડ્યો ! ! દીસતી રીને એમ કરતાં તેનું માથું ઘણું જોશથી થપકાયું, અને તે બેહોસ થઇ ગયો ! આહા, તે વખતની માલરી ખુશાલીનું હું શું જ્યાંન કરી શકું ? પેલેલાં તો મહને જરા એમ ખી ડર થયો કે તે આ બંધાં ચરત કરતો હતો, અને હું નાલસી જાઉંજ કે નહીં તે માજનું તપાસવા માંગતો હતો, કે જોથી મને પાછી પકડીને માલરાં એ દોજખી કેદમાં પુરવા ને મને ફરીથી નાઉમેદ કરવા તે બેવડી મોજ મેળવી શકે ! પણ નહીં; હું તરત માલરી ખાત્રી કરી શકા કે તે ઓરડો રાત્રે તે ગંધાતી ભયંકર લાશ સાથે અને એટલો માલરે સાશં ભયભીત કરવા વાસ્તે જે અતી ઝાંખી રોશની ત્યાં પુરી પાડવામાં આવતી હતી તેનો તે પોતેજ ભોગ થઇ પડ્યો હતો, અને સખ્ખત ઠોકર ખાધેલી હોવાનાં પરીણામમાં તે માથામાં માર લાગવાથી ખરેખર બેહોસ થયો હતો !

“અને હવે ત્યારે હું ચોખ્ખું જાંતી? સારાં નસીબે એ વખતે રાત ઘણી ગુજરેશી હોવાથી નોકરનકરો પણ વગેસગે થઇ ગયાં હતાં, જેથી આગળું ખારણું વગર ગરબડ કરવે એક ઝપાટે ઉંઘાડી નાંખી હું બાહરની ચોખ્ખી હવામાં ઉતરી !”

“પણ ત્યારે ત્યાંથી ઉતરેલી દોડીને પાધરી અમારે ઘેરજ કાંચ નહીં આવતી રહી? કાંચે તે પછી ખી એટલાં જીવતાં દોજખ તેં અનુભવ્યાં અને ઉંચક્યાં, છોકરી?” મારશ્યોનેસે કપકો આપ્યો.

“મને લાગ્યું, બેહેન, કે આખી દુન્યાજ માહરી સાંમે રહેલી હતી, અને કોઇ માહર ખરું માનવાનુંજ ન હતું !” તેણીએ જવાબ કર્યો; “મને આખી દુન્યા અકારી ઝેર થઇ પડી હતી ! હું કેમ તે પછી હીણાતી અફળાતી ઇગ્લાંડ આવી તે હું તમોને કહી શકતી નથી. માહરી પાસે માહરાં આગલાંઓપર જે વીંટીઓ હતી તે પાણીને મુલે હું વેચતી ગઇ અને માહરો નીભાવ બીડી મુસ્કેલથી કરતી ગઇ; અને છેલ્લે અંતે પેટપુરું પ્રમાણીક કમાઇ ખાતાની મતલબથી હું ભલાં મીસ ત્રેફર્ડને મલી. મને લાગ્યું કે માહરે બરતું એજ એક કામ હતું કે જેમાં હું માહરું પેટપુરું પેદા કરી શકશ; અને ભલાં મીસ ત્રેફર્ડે મને સધ્યારાથી હી-મ્મતના સુખનો કહયા, કે જે માહરી પરની દીલ જખમાવનારી આફતો પછીના પેહેલાજ હતા ! એમ છતાં જે રાત્રે, મીસ ત્રેફર્ડ, પેહલવેહલી હું તમોને સ્ટેજપર મળીને ઠીએટરમાંથી ઉતરી, ત્યારે તમો માનશો? મહને પેહલો જે સાંમો મળી ગયો તે ભરથારોનાં પવિત્ર નામને ખી શરમાવે તેવો એ માહરો કરપીણ ભરથાર કાંઉન્ટ હતો ! ! મને તરત લાગ્યું કે તે મને વળી નવેસરથી પકડાવશે ને સતાવશે; પણ નહીં. તેણે એટલુંજ કહ્યું કે તે મને અંતકરણ-પુર્વક ધીક્કારતો હતો, અને મને પોતાની મોહરદાર તરીકે બહારમાં કે ખાનગીમાં કશીજ રીતે કબુલવાને હવે ખુશી નહી હતો. મેં પણ તેને તેજ કહ્યું. મેં તેને ખાત્રી આપી કે મેં તેનાં નામપર સદાનો પુરોજ મુક્યો હતો, અને એ પછી અમે છુટાં પડ્યાં બાદ મેં આજ તક ખુદની દયાથી તેની શીડા સુરત કદી પાછી બેઇ નથી.”

આ તેણીની તે ખરેખરી દીલ ધુળવનારી કેફયત ને કાંલાંણી હતી કે જે સાંભળીને અમો ત્રણ જણ થથરી ગયાં. એ પછી કાંઉન્ટ ક્યાં રેહતો હતો તે જે હું શોધધી કાઢવા પાંખી હતી તે વાત ધીરજથી ખીએત્રીસને બહાર કરવા મેં તેની બેહન મારશ્યોનેસજ સોંપ્યું કેમકે તે બહેન બંનેવીનો નકડી એરાદો હતો કે નિર્દોશ ખીની વક્ષ તેને તે કરપીણ ખાવંદ આગળ બરર કોઇપણ સુરતે ઉંઘાડી અને પુરવાર કરી આપવી.

પ્રકરણ ૮૦ મું.

ખીજે દહાડે બપોર પછી ખીજાને મળવા હું ઝારાને ઘર પાછી ગઇ. વાંચનાર ચાહ કરશે કે તે સુંદર છોકરીને હું માહરી સંભાળ હેડળ લેવા ચાહતી હતી, અને તે વાત વાસ્તે અમો આજે ઝારાને ઘર રજૂ મઝવામાં હતાં. વળી આજે હું વધારે ઉત્ક્રમંદ થઇને ઝારાને ઘર એટલા વાસ્તે મઇ કે કોઈ ખી સુરતે ખીએત્રીસની નિર્દોશતા વાસ્તેક રપીણ કાંઉન્ટની ખાત્રી

કરવામાં હું માહરી હીસેદારી આપવા ધણી આવુર થઈ રહેલી હતી. હવે તે એ કદી બી પાછાં એકકાં મળે અને અરસપરસ નેહસ્ત ગઈ ગુજરી લુલી જઈને ધણી ધણીઆણી તરીકે સુખથી ને એખલાસથી કદીબી પાછાં રહી શકે એ તો માનવું ને જનવુંજ માહલ હતું. કાંઉંટવું કરપીણપણું એ જવાં વાસ્તે છેક છેલ્લાંમાંછેલ્લી હદ કુદાની ગયું હતું, કેમકે અઠકથ કપ્પલ નહીં કરે અને ધનસાન્યત માફ વટીક નહીંજ કરી શકે એટલા બધા સીતમ પછી હવે તેઓના સંબંધમાં એવી ઉમેદ કરવીજ માહલ હતી; પણ, તેમ છતાં, તે કેટલો ખુશ અને કેટલો દોળખી થયો હતો તે વાસ્તે તેની એક વખત ખાત્રી તો કરવીજ જોઈએ? પણ તે કેમ કરવું તે કાંઈ મને સમજણ પડી નહીં, અને હંમેશ મુજબ ત્યારે ખુદાની યારી ને ખુદાના બનાવો પરજ ભરસો રાખી હું ઝારાને મળવા ગઈ.

અને એતેફાંકા આ કીસમની વારતાઓનો જરૂરી પાયો થઈ પડે છે તેમ હું ઝારાને મળવા એટલા પર ચઢી કે એક આદમી નીચે આવતો મને જોઈ અદબથી બાજુ થયો.

તે વરસ પાંત્રીસેકની ઉંમરનો ઝાંખા ચેહરાનો બેઠ્ઠી બાંધણીનો હતો, ને તેના ચેહરા-માંજ કાંઈ એવું હતું કે જે સામાં આદમીને જોતાં સાથે નજ ગમે. મને પોતાને તો તે ચેહરો જોતાં સાથે ખરેખર નહીંજ ગમ્યો એ તો ખરું. તેના પોશાક પરથી તે કાંઈ ખાસ ખીદ-મતગાર કે હજુરયા જેવોજ મને લાગ્યો, ને મેં તરત માહરાં મનને સવાલ કર્યો કે કાંઉંટ જે ઉપલે મજલે રહેતો હતો તેનો પેલો વિશ્વાસ ખીદમતગાર લુચ્છો લુછગીજ તો એ ન હોય?

પછીથી હું અંદર જઈને ઝારાને મળી. સુંદર બીડા હજી આવેલી ન હતી. પણ ઝારાએ મને જણાવ્યું કે તેણે નકકી કરીજ મેલ્યું હતું, ને જે વખત જતો હતો તેમાં તે આવવીજ જોઈએ. ઝારાની ઘરડી મમાઈને તો એમજ સમજવામાં આવ્યું હતું કે બીડાને ઝારા પોતેજ પોતાની ખીદમતમાં રાખવા ચાહતી હતી.

મેં, તેથી, એ ગોઠવણ વાસ્તે ઝારાનો ઉપકાર માન્યો, ને પછી રહેજ પુછતી હોઈ તેમ વાતમાં વાત મેળવી પુછ્યું, “ને એ પેલો કોણ હતો, ઝારા, જે હું હાલમાં અત્રે આવી ત્યારે મને એટલાપર મળ્યો?”

“ગલાંપર લાલ રમાલ બાંધેલો હતો તે?”

“હા, તેજ.”

ઝારા ખુશ મિનનજે હતી. એ તો કાંઉંટનો પરસનલ હજુરયો છે,” તેણીએ કહ્યું. “બડો પતરાળખોર છે. પોતાને વાસ્તે ધણું મોટું ધારે છે, ને મને તો જોતાં સાથે માહરી જોડે ખ્યારમાં પડેલો છે!”

“શું કેહેછ?” મેં ધણી ગમત પામી કહ્યું.

“હા,” ઝારાએ જવાબ કર્યો. “પેહેલ્લાં તો મને જતાં આવતાં, જે હું વરંદમાં ઉભી હોઈ તો, ડાલો બોખીબોખીને જોતો હતો, ને પછીથી જરા આગલ પગલાંમાં લીધાં; મને બીલ્લી ટપકાવીને હસ્તે ચેહરે કાંઈ ને કાંઈ ખુશ મિનનજી વાત કરાવતો આવે ને વાત કરાવતો જાય!”

“ને તેં તેને ઉતેજન આપ્યું?” મેં જરા અજબ થઇને પુછ્યું.

“નહીરે, ઉતેજન શાનું પથરાનું આપે?” ઝારા હસી; “મેં તો સાંભો ધધેડા બનાવ્યો! મને બાજે વખત થોડી ગમત કરવા ગમેછ.”

“પછી?”

“પછી તો તે એમજ સમજ્યોછ કે હું બી તેની સાથે પ્યારમાં પડેલી છું;” ઝારાએ ખુબ હસતાં જવાબ કર્યો, “અને તેથી હવે તે અવારનવાર માહરા ઝોરડામાં બી ધસી આવેછ. મને સહમજાવેછ કે જોકે જમાનાની ગીરદેશીથી હાલ તે કાંઉન્ટના ખાસ ખીદ-મતગારની નોકરી પર છે, તોબી ખરેખર તો ઘણો ખાનદાની આદમી છે, અને કાંઉન્ટની છેલ્લાં દસ વરસની નીમકહલાલીભરી નોકરીમાં અચ્છી રવેસે ખાટોસો હોવાથી પુરતો અવેજ જમા કરેસો બી છે.”

“વાહ, ત્યારે તુંને તો મજાહજ મજાહ છે!” મેં મજાક કરી—અને પછી ગંભીર થતાં વધાર્યું, “પણ એણે વાતચીતમાં પોતાના શેકનું ખરું નામ કારખનીના કાંઉન્ટ તરીકે કદી જાહેર કર્યું’છ, વાર?”

“નહી, મુતલગજ નહીં,” ઝારાએ કહ્યું; “તેમ તો એ જાણુતોજ નથી કે એ લોકને ત્યાં છુટક કામ કરવા આવનારી છોકરી મારફતે મેં એના શેકનું ખરું નામ અને પેલાં બયબીત પીકચરનો ભેદ મેલવેસો છે. લુછગી હજી સુધી તો——”

“લુછગી?” હું અમકી; “એ ખીદમતગારનું નામ ત્યારે લુછગી છે ખરું?”

“હા, પણ કાંએ, ખેંહેન, એ નામ સાંભળી તમે પોતે એટલાં ચોક્યાં કાંય?” ઝારા અજબ ગઇ, “શું એ નામ તમને કોઇ રીતે જાણીતું છે? શું એ નામ તમે આમળ કેયે સાંભળેલું છે?”

મેં થોડોક ચિચાર કર્યો. અત્યારવેર હું બીએન્નીસનું બહુ વાંચીને જે એ ઝારાની મદદ શોધોધતી રહી હતી તેમ કરતાં મેં તે દુખી બાળાનો ભેદ એને કરીજ કહ્યો ન હતો, પણ હજી શું એ ભેદ એમજ તેનાથી છુપાવી રાખવો વાજબી હતો? જ્યારે કમળત લુછગી એ રીતે સપાટામાં આવ્યો હતો ત્યારે તો ગરીબ એચુન્ડા બીનું નિર્દોશપણું તેના કરપીણ ભરથાર સમદા પુરવાર કરવાનું કેવળ અચ્ચાંની રમત જેવું સ્હેજ હતું; પણ તે બધું ઝારાની મદદથીજ બને એમ હતું, ત્યારે ઝારાનો અવિશ્વાસ કરવો પાલવેજ કેમ? વળી, મેં જોયું કે તે તદ્દન ભરસો મેળવા જોગજ એક દાનાવ છોકરી હતી, અને તે ઉપ-રથી મેં બન્યું એટલું ટુંકમાં પણ પુરતી વીગતો સાથ કાંઉન્ટ આવ કારખનીને ત્યાં ગરીબ બી પર જે દુન્યાવરણના સીતમો ગુજરયા હતા, ને તેમાં આ લુચ્છા લંબાક લુછગીએ પોતે જે આગેવાન ભાગ લીધો હતો તે બધું પાક ચિશ્વાસમાં તેણીને કહ્યું, ને ત્યારે તે સદ્ગતી ગરમ અને દીલસોઝ તખ્તની છોકરી માહરી ભલી મુરાદમાં મને પાર ઉતારવા ધણીજ ખરાં દીલથી આમીશ થઇ ગઇ. તેને લુછગીપર જે અભાવ હતો તે એ વાત સાંભળવાથી જ્યાં મજબુત થયો, અને તેને, તેથી, પ્યારનાં નીખીતથી સકતજમાં લેવાને તે આમી છપસી છોકરીએ ગરીમ બીના લાભમાં પોતાનો દીમાજન આમીજગીરી મને પ્રામીસ કરી,

અને પછી શું કરવું ને કેમ કામ લેવું તેનાં અમોએ સાથે બેસીને પાટયાં ગોઠવ્યાં. અમો તદ્દન એકમત હતાં કે એવા એક યુરાપર થોડીક જરૂરી યુરામથી ફાવત મેલવવી એમાં ગુન્હા કશો ન હતો, અને તેથી ઝારા પણ તેના જોડે પ્યારમાં પડી હતી ને તેને કપ્પુલ કરવા ચાહતી હતી એવી તે લુચ્છાને થાપ આપીને તેની શેઠાણીના સંબંધમાં તે જે ભયંકર દગો રમ્યો હતો તેનો એકરાર તે મુખાં પાસે કોઇ સુરતે કરાવી લેવો એ અમારો અરમાન હતો. દેખીતું હતું કે ગરીબ બીએત્રીસે જે કાંઇ ખમ્યું તેનો પણ ઘણી હદ સુધીનો ઝીમેદાર તેજ હતો. જે તે પ્રમાણીક થયો હતો ને બી તે મરનારનું કાગળ જોતાંજ ખદા થઇ હતી ને વાંચ્યા વગરજ તેણીએ તે કાગળ સધડીને સ્વાધીન કર્યું હતું તે પોતાના શેઠને ખરેખરું તેણે કહી દીધું હતો તો આ ભયંકર ખરાબી થયેજ નહીં; પણ તેથી ઉઘડું તેણે તો પોતેજ પૈસા બદલ પોતાને એનજેલોને વેચી નાખ્યો. તેણેજ બેડ-રમને લગતું બગીચાનું બારણું ખસુસ ખુલ્લું રાખી મરનારને ઘરમાં રાત્રે મોડેથી દાખલ કર્યો, ને તે છતાં વળી પછીથી તેણેજ છતો થઇને પોતાના શેઠને બધું જુદું ને ઉઘડું સમજાવ્યું, અને બીએત્રીસને તેની ખુનખાર આંખોમાં ધણી શીદા ચીતારી, ત્યારે એવા એક નાતરસ પર અમારે શાંતી દયા કરવી કે રહેમ રાખવી જોઇએ ?

અને અમો એ મુજબ લુધગીનો ઘાટ ઘડવાનો અમારો પ્લાન રચીને તરતનાં પરવારેલાં હતાં તેવામાં બીડા આવી. સાફજ થયું જે ધારવા કરતાં તે થોડીક મોડી થઇ, કેમજે તે અરસામાં અમો બીએત્રીસને નિર્દોશ કરાવા જેવી અમારી યોજના ઘડી શક્યાં.

હવે બીડા આવી ત્યારે હું ડ્રૉઈંગ રૂમમાં એકલીજ હતી, કેમજે મનેજ તેની સાથે વાત કરીને માહરી ગોઠવણો કરવાની હતી, જેથી ઝારા મને તરતની એકલી મુકાને ફરવા જવા વારતે અંદર તૈયાર થવા ગયલી હતી. એ ઉપરથી તે ન્હાની મીડી એકરી આવી એટલે મેંજ તેને ઘણું હેતયી માહરી પાસે બોલાવીને બેસવા કહ્યું, અને તે છેક માહરી લગોલગમાં એક ખુરસી ખેંચી તે પર બેઠી. તેના ભરેલાં ખતાસા જેવા ગાલોના મીડા હોડ તે વખતે ખુશીમાં મલકાતા ને હસતા હતા, ને તેથી તે બપાદા ખેંચાણુકારક નજરે આવતી હતી. તે નીચેથી ઉંચું ન જુએ ને ભોયમાં ભરાવા માંગ્યા કરે તે જાતનું કોઇ રટુપીડ શરમાલ ઝાડ ન હતું, તેમજ, વળી, નફટ બની ગયલાં છટેલ ને છટેલ આવે છે તે માંહેલી પણ તે એક ન હતી. હીંમતવાન પણ મર્યાદાશીલ અને થોડોક સ્વતંત્ર દેખાવ કરનારી તોપણ પુરતી અદ્વપંતી એક એકરી તરીકે તે મને જોતાં સાથેજ ગમી.

તે ડ્રેસ બી આજ તો ઘણો વધારે મજાહનો કરી આવી હતી, ને હાલમાં રખડેલ જીપસીપણું તેનામાં કશીજ રીતે જોઇ શકાય એમ ન હતું. ઝારાએ તેને હું મલવા માંગતી હતી તે અને માહરી મક્કદ પણ કહીજ મેલી હશે એમ મને તરત લાગ્યું, કેમજે તે એક નાધલા “લેડી” થઇનેજ આવેલી હતી, ને તે તેના સુફેદ પોશાકમાં તે એક નાધલી પરી જેવી—એક પુતલુંજ નાંજો—નજરે આવતી હતી. તે મને ધારીધારીને જોતી હતી—નાંજો મને પોતા કરતાં ઘણી ચઢ્યાતી માનતી હોય, ને હું તેના પર મેહરમાન થતી હતી તે તેને ઘણું ગમતું હોય તે કીસમે !

પ્રકરણ ૮૧ મું.

“તું જાણેછ, બીડા, મેં શું કરવા તુંને આજે અત્રે મને મલવા બોલાવીછ તે?” મેં અંતે નરમાસથી પૂછ્યું.

“જી હા; મને ઝારા બેઠને કહેલું છે કે તમે કંઈ માહરં બહું કરવા માંગોછ,” તેણીએ મીઠા સરોદથી કહ્યું—અને તેણીના અવાજમાં પણ ગાયન હતું. “મને પહેલાં તો ઝારા બેઠને કંઈ તમારી પર મુશ્કેલી આવે તો તમને બચાવી લેવા વારતે ચોક્કસ ચોક્કસ તાકીદો કહી રાખી હતી, પણ પછીથી તમે મને મલવા માંગોછ તે ગઈ કાલે કહ્યું, અને વળી ઘણી સખ્ખત મના કરીને ફરમાવ્યું કે મમાઈ આગલ કોઈથી વખત કોઈ બી કારણે માહરં તમારં નામ આપવું નહીં!!”

“તું ઘણી ડાહી ને બલી છોકરી છે,” મેં કહ્યું; “હા, હું તાહરાં બલાંમાં ઘણી કાળજી કરતી થઈછ, ને તુંને તેથી માહરી નોકરીમાં ને માહરી દેખરેખ હેઠળ લેવા માગુંછ. તુંને ગમશે?”

“ઓ, ઘણુંજ ગમશે!”—અને ખુશી તેની ચતુરાઈભરેલી કાલી ભમ્મર આંખોનાં ઉંડાણમાં નાયતી થઈ હતી તે જાણે હું જોઈ શકતી હતી!

“શા પરથી ગમશે?”

“ઝારા બેઠને બધી તમારી વાત માહરી આગળ કરેલી છે તેથી,” તેણે એક બચ્ચાં-નીજ પાકીજગી ને નિર્દોષતાથી જવાબ કર્યો. “મને ઝારાએ બધું કહેલું છે કે તમે કેટલાં બધાં નેક ને કેટલાં બધાં ભલાં છોઓ, ને તેથી લોક બધું કેવી રીતે તમારી પર શીદા શીદા છે! ઝારા બેઠને કહ્યું જે લોક તમોને “સતો ગુલામ” કહેછ, અને તમે એવાં હુશ્ચાર એકત્રેસ છો કે આખી દુન્યામાં તમારી કોઈ જોડીજ નથી. તમો સ્ટેજપર નિકળવાનાં હોવો ત્યારે સારે સારે ઘેરનાં લોકોથી નાટકશાળા બધી ખીચોખીચ ભરાઈ જાયછ, ને ઘણી વખત તો મુતલગ જગ્યા નહીં મળવાથી ઘણું લોક પુષ્કળ નાઉમેદ થઈને પાછું બી ફરેછ!”

“એમ કોણ—એ બધું શું ઝારા તને કહેછ?” મેં એક હાથ પર બલી ઝારાની માહરે વાસ્તેની ખરી રૂડી લાગણીથી ને બીજા હાથપર તે પુતલાંની એ બચ્ચાં જેવી નિર્દોષતાથી રાજી થતાં ને ગમત પામતાં કહ્યું.

“જી હા, ને તેથી મને તમારી દોસ્તી કરવા ઘણુંજ ગમતુંતું,” તેણીએ ઉલટમંદ જારી રાખ્યું. “કાલે બી તમે અહીં આવી ગયાં ત્યારે આપણે ઓટલા પર મળ્યાંતાં, ને હું તમોને જોઈને ઘણી ખુશી થઈ ને હસીતી બી! મેં તો તમોને મને જે કંઈ તમારે વાસ્તે કેહવામાં આવ્યું હતું તે પરથી તરતજ ઓલખ્યાં, પણ તમે મને ઓળખી નહીં, ને જરા બી બોલાવી નહીં તેથી મને ઘણીજ નાઉમેદી થઈ.”

“પણ તું જો માહરી સાથે આવશે તો તુંને માહરી સાથે પગ ડેરવીને લંડનમાંજ રહેવું પડશે જો!” મેં તાકીદ કરી; “તો પછી તુંને ખેતરોમાં રખડવાનું ને તાહરી જાત-વાલાંઓ પખીન ગામેગામ ભટકવાનું મુતલગ મલશે નહીં. તે તુંને ગમશે? તે તાહરી

જાતવાલાંઓને તાહરે તદન તરક કરવાં પડશે, ને રસ્તે સેદદે કદી તે લોક ઓલખીતાંપાલખીતાં તુંને મહે તોખી જરા ખી તાહરે તે લોકનો સ્વિકાર કરવો વાજખી થશે નહીં. તે બધું તુંને કમુલ છે. એ બધાંને તેં બરાબર વિચાર કીધેછે?”

“મને તે લોકની કાઇની જરા ખી દરકાર નથી, મીસ ત્રેફડ,” તેણીએ પ્રમાણીક જોસથી કહ્યું. “મને એ રખડેલ જીંદગી સુતલગ ગમતીજ નથી, ને તેથી તમે સાથે સદા લંડનમાં તમારી નોકરીમાં રહેવાનું મને ધણું—ધણુંજ ગમશે. ખરેખર તો એ અમારી જાતવાલાંને હું કાઇને ઓલખતીજ નથી. ફક્ત ટોટનહેમ ખાતે છેલ્લાં છ સાત વરસોથી એક ખુદી જીપ્સીની સાથે હું રેહતી હતી, જે નજીવા જેવા વાંકને વાસ્તે મને મારીને માહરાં હાંડકાં બધાં ભાંજ નાંખતી હતી, ને તેથીજ અંતે બેન્ટર થયલી હું તેને ત્યાંથી નહાસી આવી. એક તે અને આજે મમાઇ ને ઝારા સિવાય બીજાં કાઇને ખી હું ઓલખતી નથી, ને બીજાં કાઇ મને નથી ઓલખતાં. માહરાં ખરાં અંગત સગાંવાદલાં તો આજે આખી દુન્યામાં કાઇ છેજ નહીં!”

“ને તાહરાં માએ બાપ?”

“તેઓ તો છ સાત વરસ થયાં ગુજરી ગયાંજ,” બીડાએ સમજાવ્યું; “અમારા જીપ્સી વર્ગમાં તે લોકની પૈસાટકા સંબંધી અવસ્થા, હું તો જાણુંજ ત્યાં સુધી, ઘણી સારી કેલવાય, કેમજે અમારી તો પોતાની બે ઘોડાની મોટી મુસાફરીની ઘેરની ગાડી બી હતી. એમ છતાં, તે અમારા પૈસાટકાનું ખી ખુદા જાણે એ માહરાં બીચારાં માએબાપનાં મરવા પછી શું થયું તે તો કંઈ ખબરજ પડી નહીં, ને છ વરસ આજે જીવનમાર જીપ્સી ડોસીને ત્યાં, મેં કહ્યું તેમ, મેં હાડમાર હાડમાર થઇને ટોટનહેમ ખાતે જેમ તેમ પુરાં કર્યાં!”—અને બીડાની આંખમાં એમ કેહતાં મોતી સમાન ચક્રચક્રતાં આંસુઓ ઉમરી આવ્યાં, જે સાથે તે અરધી રડતી ને અરધી હસતી છોકરી કાંઈ અજમજેવી દીલકસ દેખાતી હતી!

“માહરાં માએ બાપ જીપ્સી વર્ગમાં ધણું પ્રમાણીક અને ઇજ્જતદાર કેલવાતાં હતાં, મીસ ત્રેફડ,” બીડાએ જાણી રાખ્યું. “તેઓ ચોટટાઇ લુચ્છાઇનાં કસાંજ કામ કરતાંતાં નહીં, ને તે લોકની તો બાંધેલી બેઠી આવક હતી. એક તો—પેલું શું કેહેછે? હા, તે લોકને વરસાનની, મેં સાંભળ્યુંતું કે, કાંઈ તવંગર ઘેરથી મોટી બેઠી રકમ મલતી હતી, કેમજે કાંઈ મોટે ઘેરનું બચ્ચું એ અમારી જાતવાલાં કાંઈ રખડેલો ચોરો ગયાં હતાં તેનો એ માહરાં માએ બાપે પત્તા મેળવી આપ્યો તેથી એ લોક જીવે જાગે ત્યાં સુધીનું તે સારાં ઘેરનાં શ્રીમંતાએ તે લોકને એક મોટું વરસાંન બાંધી આપ્યું હતું.”

“ને તે લોક બેહેસ્ત પામવા પછીથી તે વરસાન મલતું બંધ થઇ ગીયુંછ?”

“મને એમજ કેહવામાં તો આવ્યુંતું.”

“ને તે વરસાંન કોણ આપતુંતું તે તું કંઈ જાણેછે? તે લોકનાં કાઇનાં નામ તને કંઈ ખબર છે?”

“નહીંજ, તે હું કાંઈથી જાણું?” બીડાએ નિર્દોશતાથી કહ્યું.

“ને હાથમાં તાહરી ઉંમર શું છે?”

“મને આવતાં પખવાડમાંના સોમવારે પંદર પુરાં થઇને સોલમું વરસ બેસશે.”

“સાફ.”

ત્યારે, હવે સાંભળ, બીડા,” મેં સહમનવ્યું; “આજથીજ મેં તુંને માહરી નોકરીમાં રાખી, ને હું આજથીજ તાહરે પગાર ચાલુ થયેલો ગણુશ. હવે આજે તો તું અત્રે ઝારા બેઠેન પાસેજ રહેજે, ને કાલે આવીને હું તુંને માહરી સાથે જ્યાં હું રહેલી છેઉં તે ઘરમાં લઇ જવશ. તાહરે ફક્ત બધું માહરુંજ નાધલું નાધલું કામ કરવાતું. હું ઝારાને એક રકમ આપી જવશ તેથી તેવણુ તુંને તાહરે બરના થોડાક સુધા પોશાકો અપાવશે. હવે આ-એ હુંકા ફ્રોક કાઢી નાખજે, ને ઝારા બેઠેન ધુંટી સુધીના નીચા અપાવશે તે ગેહેડવાના કરજે, ને તાહરે જે સમાલવાતું તે એ કે માહરે ઘરનાં બીજાં નોકરનફરોમાં બેલાએ ત્યારે તાહરે તે લોક આગલ તાહરી આએ આગલી પાછલી વાત કંઈજ કરવાની નહીં. ઝારા, મમાઇ, ટોટેનલામવાલી ડોસી, તાહરાં માએબાપ, તે લોકની મુસાફરીની ગાડી કે તે લોકને મળતાં વર-સાંનની બી કંઈજ વાત કદી કરવાની નહીં. જુહું બોલવાનું મને પંસદ નથી ને હું જુહું તાહરી પાસે બોલાવા ખુશી બી નથી; પણ જો તું કાંઈથી આવી ને આગળ કાંઈ હતી એમ જો તને કદી પુછવામાં આવે તો એટલુંજ કેહેજે કે તું ગરીબ માએબાપની દીકરી છે, ને મને તું ગમી તેથી તાહરાં સગાંવાહલાંને ત્યાં તું રહેલી હતી ત્યાંથી હું તુંને માહરી નોકરી વાસ્તે માંગી લાવી. તાહરા ખ્યાલમાં આવ્યું?”

“ઘણુંજ સારી રીતે, મીસ ટ્રેડ્ડ,” તેણીએ તાબેદારીથી જવાબ કર્યો. “હું તમારા હુકમ મુજબ એમજ બધું કહેવશ ને કરશ.”

એ પછી એજ બધી ગોઠવણીને લગતી વાંચનારને વગર અગતની વાતચીત કરતાં અમે બેઠેલાં હતાં ત્યાં જરા વારે ઝારા તૈયાર થઇને આવી, ને મેં તેને બાજુએ લઇ જઇ તેની સાથે ખાનગીમાં થોડીક વાત કરી લીધી. મેં તેના હાથમાં એક રકમ સુકા કે જેમાંથી બીડાને બરના નવા પોશાકો ખરીદવાના હતા, અને ઝારાની સમજદારી ને ટેરટમાં મહત્તે ઘણો વિશ્વાસ હોવાથી હું તે બાબે ઘણી નર્મીત બની.

એ પછી પાછી ઘર જવા આગમ્ય મેં “મીવર્ટ હોટેલ”માં પણ એક ફેરો લીધો. ત્યાં કલેરા ને બીએન્નીસ એકલાંજ હતાં. મારકનીસ પોતે તો હવે એક બંગલો એ તરફ લઇને પોતાની બેરી ને સાલી સાથે અત્રેજ થોડુંક સુધી ઠર પડવા માંગતો હોવાથી—મને કેહવામાં આવ્યું કે—એવા કોઇ બંગલાની શોધમાં ગયો હતો.

બીએન્નીસ હવે થોડી જસ્તી ઉઘટમંદ અને સંતોષી બનેલી દેખાતી હતી. તેણીએ પોતાની નિર્દોષતા વાસ્તે અમે સર્વની ખાત્રી કરી આપેલી હોવાથી તે મનથી હવે ઘણી નીરાંત માનતી જણાતી હતી, અને વળી રહેવાનું અને ખાવા પીવાનું તેણીની અત્યાર સુધીની સુખી જીંદગીને જવાબ કરતુંજ પાછું તેને મલતું રહેલું હોવાથી તેનાં એહરાપર સુખીરી અને તાજગી આવી ગઇ હતી.

મેં એ દરમ્યાન એકાંતમાં મારશ્યોનેસને મળીને બીની નિર્દોષતા વિશે કાંઉન્ટની ખાત્રી કરવા જોગી જે યોજના અમે હાથ ધરી હતી તે વિશેનો થોડોક ખુલાસો આપ્યો. હું શું

કરવા અને તે કેમ પાર ઉતારવા ધારતી હતી તે, અલબત્ત, મેં તેને સમજાવ્યું નહીં. હું કાંઈ તે બાબે હજી તદ્દનજ ખાત્રીપૂર્વક હતી નહીં. વળી ખીએત્રીસને પણ અત્યારથી એ વિશે કહી દહીને હું નાહક ઉલટમંદ કરી મુકવા માંગતી નહીં હતી, જેથી તેણીને તુરત વેળા તે સંબંધમાં કશુંજ જાણવા નહીં દેવા મેં મારફતેનેસને અરજ કરી, અને કાઉન્ટ સાંમે ગુન્સામાં મારકવીસ કાંઈ પગલાં નહીં લે અથવા તેને મળીને કાચે પાથે સચેત નહીં કરે તેની પણ સંભાલ કરવાતું મેં તેણીની કને માંગી લીધું.

ખીજે દિવસે, એ પછી, એ મારકવીસવાલાં “મીવટ” હોટેલ”માંથી ખાલી કરીને પોતે જે નવું ખુશનુમા ને કુશાદે મક્કન બાડે રાખ્યું હતું તેમાં રેહવા ગયાં, અને ખીડા પણ તેજ દિવસથી નોરમનવાલાંએને ત્યાં માહરી નોકરીમાં દાખલ થઈ. મેં બલાં નોરમનવાલાંએને તે બાબે આગમયથી કહીજ મેલ્યું હતું. મેં કહ્યું હતું કે એ છોકરી ધણીજ સુંદર હોવાથી મને અજબજેવી ગમી ગઈ હતી, અને તે ધણાં ગરીબ ખાંચરેની હોવાથી મેં તેને માહરી નોકરીમાં રાખી લીધી હતી; અને ત્યાર પછી ખીડા જ્યારે આવી ત્યારે તેને જોઈને મીઠું અને મીસીસ નોરમન તેમજ ધરનાં સઘળાં નોકરનકરો વટીક એટલાં ખુશી થઈ ગયાં કે એ ધરખટલામાં તે ગરીબ છોકરી સુખીજ થશે અને સુખથીજ રહી શકશે એમ માનવાને હવે મને કશોજ સંદેહ રહ્યો નહીં, જેથી મને ધણી નીરાંત વળી.

એમ એક પખવાડયું ગળાડી ગયું. એ દરમ્યાન હું અવારનવાર ઝારાને મક્કતી અને અમારી યોજના કેમ ચાલેછ તે તપાસતી રહી હતી.

અને પંદરેક દિવસો ગુજર્યા પછી એક દાહડે સહવારે મને તેણીએ (ઝારાએ) કહી મેલ્યું હતું તેમ સકાળે હું તેણીનાં ઘરમાં ગઈ. તેણીએ તરતજ મને ચુપકીથી ઘરમાં દાખલ કરી, અને પછી ડ્રોઈંગ રૂમની વચમાં પરડા મુકીને જે “ડાઈનીંગ હોલ” બનાવ્યો હતો તેમાં તેણીએ મને છુપાવી દીધી.

“એ આવશે ખરો કે?” મેં એમ છુપાતાં તેને ઈતેજ્જરીથી પુછ્યું.

“તમે જોજો તો ખરાં! જરાવારમાં આવતો હશે!” ઝારાએ હસીને કહ્યું; “બજારમાં ગયલો છે, અને મને કેહતો ગયલો છે કે એક પા કલાક પછી પાછો આવતાં મને અત્રે મલવા આવવાનો છે.”—અને હજી તો એમ કહીને તે અલગ થાય તેટલાં તો આરણ્ય બાહરથી ટપ ટપ યોડીને, ઝારાએ અંદર આવવાનો હોકમ આપ્યો તેના જવાબમાં, પેલો કાઉન્ટનો ખીદમતગાર લુછગી અંદર આવ્યો.

“કેમ, આજે બી મને હવે હા કેહવું છ કે હજી બી લટકાવીજ રાખવો છ?” તેણે અંદર આવીને બેઠક લેતાં ધણા એખલાસના દેખાવથી હસીને ઝારાને પુછ્યું.

“હા, પણ આપણી અરસપરસની ઓલખાંણ પીગાણુ એટલી દુક છે!” ઝારાએ હજી આનાકાંતી કરતી હપે વાંધો કર્યો.

“મગર મેં તાહરાથી કાંઈજ છુપાવ્યું તો નથી, ઝારા?” લુછગીએ કાકલુદી કરી; “માહરી બલી નીપ્ટાની તુંને ખાત્રી આપવા મેં તુંને કેહ્યા જોયું માહરાં સંબંધનું બધું ખરેખર કહી બી તો દીધેલું છે.”

“હા, તોખી મને લાગેછ કે કાંઈ બધુંજ નથી કહ્યું,” ઝારાએ હસીને કહ્યું; “તમે મને ખરેખર ને ખરાં દીલથીજ ચાહોછ તેની હજી થોડીક જ્યાદા પુરવારીઓ મને બા મળવી જોઈએ !”

“બેલાશક, માંગ અને પુછ,” લુછગીએ જોશથી જવાબ ક્યો. “હું માહરો જન વડીક વેચવાનો હશે તોપણ કોઈ બી ચીજ તાહરાથી છુપાવવાનો નથી. હું તાહરાપર ઘેઝોજ થયલો છું, અને તાહરું સારું મત અને પ્યાર જીતવા માહરી જીંદગીના છુપામાંછુપા ભેદ બી જાહેર કરવા, લે, એકકે પગે હું તૈયાર છું !”

“ઓ, કેવી મેહરબાની !” ઝારા હેસાંનથી બોલી હોય તેમ બોલી. “તમે મને બેવકુફ ધારશો, પણ જે કોઈ પોતાની છાતીમાં કાંઈ બચકર ભેદ છુપાવતો હોય તેવાને હું માહરો બરથાર કરવાને કદી એકમત નહીં થાઉં એવી માહરાં દીલમાં કાંઈ અજબજેવી ખુનસ પેસી ગયલી છે, અને હું તમોને જેઉંછ ત્યારે ખુદ જાંણે કેમ પણ મને બસ કાંઈ એજ અજબ ખટકો થયા કરેછ કે તમારી છાતીમાં બી કોઈ બચલીત ભેદ છુપાયલો છે, જે તમે મને ખુલ્લો કરી કેહતા કે કેહી શકતા નથી !”

“ઓ, તે તેં કેમ જાણ્યું ?”—અને તે ઇટાશ્યન ધણો અજબ થતો દેખાયો.

“તમેજ મને કહ્યું !” ઝારાએ હસીને સરયાંમ તેનેજ ગળે પડતાં જવાબ કર્યો. “અવારનવાર કાંઈ ને કાંઈ ધકમાં ને ધકમાં તમે એવું બોલી ગીયાછ કે કાંઈ બી એવો બચલીત ભેદ તમારી છાતીમાં છુપ્યો હોવા વાસ્તે મને મજબુતીથી લાગ્યાજ કરેછ !”

“તું કોઈ ખરેખરી જાદુગરની છે !” લુછગી મોટે સાહદે હર્યો, “તમો ખુનસુરત ઝારતોની મોહીનીજ એક અજબજેવું જાદુ છે, અને એ જાદુની અસર તજેજ ત્યારે, તું કેહછ તેમ, માહરાથી એવા રઘુપીડ એસારાઓ બોલાઈ ગયા હશે ! નહીં તો હું એવો ધધેડો થાઉંજ કેમ ?”

“ત્યારે તમે તે ભેદ મને નથીજ કેહવા માંગતા, એમજ કેહોની !” ઝારાએ રીસાયલી અદ્વિથી ગાલ ટુલાવી કહ્યું.

“હું કેહવશ, હું કેહવશ, તું રીસા ના, માહરા જાન !” સીફ નાચારીથી હોય તેમ લુછગી બોલ્યો—અને મેં પરઝા પછવાડેથી છુપાઈને જોયું કે એમ બેલવાની અસર ને ઉશ્કેરણી હેઠળ ઉલટમંદ થયલો તે ઝારા જ્યાં બેઠી હતી ત્યાં જવાનું કરતો હતો, જ્યારે તેણીએ તેને દુરથીજ રોક્યો.

“હમણું નહીં,” તેણીએ અધીરતાથી કહ્યું; “ત્યાંજ બેસો પાછા. માહરે વાસ્તેના તમારા ખરા વિશ્વાસ ને પ્યારની તમે મને ખાત્રી આપો, તમારો ભેદ જે હોય તે મને ખુલ્લાં ને ખરાં દીલથી જાહેર કરીને કેહો, અને પછીજ માહરી આગળ આરજો. હું કેટલુંક તો સમજી બી ગયલી છું. લેવોની, તમોને હીંમત આપવા કેહુંછ અને કયુલ્લ કહુંછ કે તમારો શેઠ ખરેખરો કારખાનીનો કાંઈજ છે તે હું જાણુંછ, અને એના પોર્ટમેન્ટોમાં પેલું જે એક ફાંસી દીધેલા જવાનનું બચલીત પીકચર છે તે વડીક હું ચોરીકુપીથી ઉપર જઈને જોઈ આવેલી છું !”

“ઓ માધ ગાંડ, તું કેવી જાગરી ઓરત !” લુપ્તગી અત્યંત હેરત રહ્યો. “ઐટલું બધું તે તેં કેમ જાણ્યું, ને શા ઉપરથી જાણે તું તે પીકચર જોઈ આવી ?”

“તમેજ કહેલું ! તમોને ધક ક્યાં છે !” ઝારા મોટે સાદે હસી. “તમે નહીં કહે તે તો હું કેમ એ બધી વાત જાણુને ? મને કોણ કહે ?”

“મેં કહ્યું ? બડી તાજુમ !” લુપ્તગી જસ્તી ગુંચવાયો; “તાહરા ખ્યારની અસર અને તાસીર હેઠલ હું કેટલો બધો ભાનભુજો ત્યારે થઈ ગયલો હોવો જોઈએ કે મેં બધી વાત તાહરી આગળ કહેવા કે એવા એસારાઓ વડીક તને આપેલા હોવાનો મને તો એક દુરનો સ્વપ્નો વડીક નથી ! ! પણ ખેર, ડારલીંગ, તું જ્યારે ઐટલું જાણે ત્યારે હવે બાકીનું બધું જાણે તેમાં કાંઈ મને હરકત નથી. ઐટલું કે એ ઘણી કરપીણુ કેરીબત છે, અને તે સાંભળીને તું કદાપી કમકમશે. વળી મેં તેમાં ઘણો આગેવાન ભાગ લીધેલો છે, અને તેથી તું મહને ધીકકારશે તો ?”

“તમોને ધીકકાર !” ઝારા ઘણાંજ હેતના દેખાવથી કાંગડીકુંગડી થઈ; “તમોને હું ઓર બી જ્યાના આહવશ ! કાળી કે યોળી જે બી એ વાત હોય તે ખરેખરી મને બેલાશક કહેલો. કાંઈજ છુપાવના ના ! માહરો ભવિષનો ભરથાર માહરો અવિશ્વાસ કરીને માહારાથી એક બી વાત છુપાવેજ એ વાત હું જીન્હાર ખમી શકવાની નથી. બાકી તમે ગમે એ કાંઈ હોય, ને તે ગમે એવું કરપીણુ હોય તોખી માહરે મન તે વાત ખીલકુલ તુચ્છ છે. ઉલટું જો તે કાંઈ કાનો લેવા જેવું તમોએ કાંઈ હોય તો હું તે સાંભળીને તેમાં તમારી મરદાંનગી ને બહાદુરીજ સમજાશ, અને તમોને હાલનાં કરતાં બી હજારો દરજ્જે તેથી જ્યાદાજ આહવશ !”

“ઓ, ત્યારે હું તુંને કાંએ નહીં બધું ખરેખર કહું ?” લુપ્તગી જોશથી બોલ્યો; “હા, મેં તે માહરો કાનો લેવાને વાસ્તેજ કાંઈકું છે. મને એક કમીની અમળાએ હાંધુત કર્યો હતો, અને મેં તેને તેનો ફેજ ખતાવેલો છે !”

“શાખાસ ! ત્યારે તેમાં તમારે છુપાવા ને શરમાવા જેવું છેજ શું ?” ઝારાએ તે હંમક દીવાનાને જ્યાદા ઉસ્કેર્યો; “મહને કહેની તે તમારી દીલેરીની વાત ? એમ તો કાનામાં તો હું પોતે બી કાંઈ કમ નથી, અને એવા એ મરદાંનગીભર્યા કાનાની હું આવ કાલના મદોમાં એટલી અછત જોઈજ કે તમારી એ દીલેરીના ખ્યાલથીજ માહરી છાતી છક થાયજ ને માહરાથી બધું હસીકસી પડાયજ !”

“હા, તે તેવોજ એક દીલેર કાનો હતો, ડારલીંગ !” લુપ્તગી વધનો કુલનજ થયો. “તેં ફાંસીમાં જે જ્યાંનને જોયોજ તે માહરી શેકાણી કાંઉન્ટેસને આહતો હતો, અને માહરા શેકની ગેરહાજરીમાં તેણીને તેનો લેખીત પેગાંમ પુગાડવા તેણે છુટે હાથે મને નાણું આપ્યું. એ પેગાંમ હું, તેથી, તેણીની આગળ લઈ ગયો, અને તેને દરેક રીતે મદદ થવા મેં માહરી મરજી જાહેર કાંઈ, જ્યારે તે દુકતીએ તો સાંમો મને તમામ હાંધુત કર્યો, અને વળી પોતાની તાંબુજાણીથી મને પાંચી કરતાં પાઠલો કરી સાંમો કાંઉન્ટ આગળ ઉઠાડો પાડે

વાની ધમકી વટીક આપી ! મેં, તેથી, માહરો મજબુત કીનો લીધો. તે જ્યાંનને મેંજ તેના ઝંડમમાં દાખલ કીધો, અને તેવામાં માહરો શેઠ આવી ગયો ને વેહમાયો ત્યારે મેંજ તેને તે અબળા સાંમે બેવડો ઉશ્કેરી મુકયો, પેલો પોરયો ઠાર થઈ ગયો ! !”

“ધણુંજ અરહક કીધું ! ધણુંજ અરહક કીધું !” ઝારાએ તાલી પાડીને પુકારયું ; “મહને એવાજ અરા દીલેર ખવાશના મદોં ગમેછ !”

“મેંજ એણુનેલોને ઉશ્કેરીને તેણીના ઝંડમમાં જવાની હીંમત આપી, નહીં તો ને પોર્યો કાંઇ હીંમત કરતે નહીં ને જતે નહીં,” લુછગીએ જમરી રાખ્યું. “પેલીએ તો ચીઠી જોતાંજ ખભડી ફફડીને તે સધડીમાં બાળી નાખી હતી, પણ મેં તે પોરયાને જમને જવા-બમાં કહયું કે ચીઠી જોઇને તે ધણીજ રાજ થઇ હતી, અને તેને એ મુજબ તેણીએ ખાસ બોલાવ્યો હતો !”

“ધણુંજ નેક કરયું તમે ! અરાઅર તે તુમાખી કાંઉન્ટેસને તમે સકંજમાં લીધી ! પણ વાઈ પછી ?”

“તે કાંઉન્ટેસે પોતાની નિર્દોષતાનો અધો હેવાલ પોતાના ધણીપર લખ્યો, અને તેમાં વળી માહરી સાહેદી ગુવાહીની ઉમેદ કરી !” લુછગીએ તુચ્છકાર કર્યો.

“ત્યારે તમે તો સાંખું ચાર ચાસણી વધારીને તેની વિરૂદ્ધ જુહુંજ કહું કેની ?” ઝારાએ વાતમાં ઘણોજ રસ લેતી હોય તેમ પુછ્યું.

“ત્યારે હું વળી ચુકું શાંનો ?” લુછગીએ વધતી લાહેરી મારી ; “અને પછી તે પેલાં પીકચરમાં જે જોયું તે અન્યું. એક મોટું જુમ્મર ઉતરાવી નાંખીને તેને બદલે તે કપાઇ મુવેલા પોર્યાની લાશ માહરા શેઠે માહરીજ પાસે બારવડયામાં લટકાવી દીધી, અને ત્યાં તે પોરીને ચાર દાહાડા વેર તેણે કેદ રાખી ?”

“પેલા મુવેલાની લાશ સાથે ?”

“હા !” —અને લુછગી તે યાદની મોજથી હસ્યો.

“ને એ નામીયું પીકચર કાણે દોરયું હોશે ?”

“મેંજ !” લુછગીએ છાતો કાઢીને ઉકમાઇ લેતાં જવાબ કર્યો. “માહરી નાહની ઉમ્મરમાં હું એ હુન્નરમંદી શીખ્યો હતો અને એ ધંધામાં વટીક પડ્યો હતો, પણ તેમાં માહરું તત્તું નહીં ચાલવાથી એ કાંઉન્ટની નોકરી તો છેક પાછલથીજ મેં કયુવ રાખી હતી.”

“કેવો નામીયો કીનો ! કેવી દીલને મજાહ આપનારી વાત !” ઝારાએ પુકારયું ; “પણ કાંઉન્ટેસ નિર્દોશ તો ખરી કેની ? તદનજ નિર્દોશ કેની ?”

“તદનજ નિર્દોશ ! એક પાલણાંમાં હીંચ ખાતાં બાળક જેવીજ નિર્દોશ !” લુછગીએ મજબુતીથી કહયું. “અરે નિર્દોશ હતી ત્યારેજ તો કીનો લેવાયલો કહેવાય કેની ? જો તે નિર્દોશ નહીં હતે તો એ જે થયું તે તો વાજખીજ કહેવાતે, અને ત્યારે તેમાં કીનાની મજાહજ શું ? અરે પણ તુંને એ એકાએક શું થયું ? તું તો મહને કહેતી હતી તેમ ખુશી થયલી હોવાને બદલે માહરી વાત સાંભળીને હવે સાંમી ખીજવાયલી દેખાયછ.”

“ખીજવાયલી?” હવે ઝારાએ એક શેરનીની દીવેરી અને દીલાવર અદાથી મગઝતે કર્યો; “લખાડ, ચંડાલ! જે માહરી આંખમાંથી આતશ ફેંકી શકતો હતો તો તાહરાં એ બધાં નેહેસ્ત કરપીણપણાંની સન્નમાં તુંને અમ ધડી અહીં ને અહીં બાળીને હું ખાખ કરી નાંખતે! તેં માહરી સાથે પરણવાની ઉમેદ કીધીજી, બ્યારે દોજખી કંગાળ, તાહરા જેવો એક પલીદ આએ ધરતી પર જીવે બી રવા નથી? પણ ફક્ત નહીં, તાહરી કમ-ખખતીનો ઘાટ હવે બરાબર ધડાઇજી ચુક્યોજી. જે આએ શાક્ષી. તેં જે એકરાર કીધોજી તે હરફે હરફ આએ શાક્ષીએ સાંભળેલો છે!”—અને એમ કેહતાં પેલો પરડો હઠાવી નાખી, માહરો હાથ પકડી, ઝારાએ મને ગુસ્સાનાં એક અજબ જેવાં ઝંતુનથી એકદમ એક ઝટકે બાહર ખેંચી કાઢી!

પ્રકરણ ૮૨ મું.

“આહ, માહરી સાથે આવો દગો? માહરી સાથે આવો દગો?” ચંડાળ લુછગી જે એકરામાં બદસુરત ને રાતાં સુરણ સરખો લાલ હતો તે ગુસ્સાથી હવે એકદમ કાલો કણક મારી જતાં બખાલીને બોલ્યો; અને કાંધ ને કાંધ નવું જીતું કરી નાખવા તે હીચકારો એકદમ ઝારાનાં આંગપર ધર્યો, પણ તે તદન તૈયારજી હતી. તેણીએ તરતજ પોતાની છતીમાં છુપાવેલી એક રીંચાવર ખેંચી કાઢી, અને પેલાનાં કપાળ સાંમે તાંકી, જેથી હેમતાયલો તે સાંમે બે કદમ પાછળ પાછો ગયડી ગયો! “એક કદમ બી અમે બેમાંથી એકની તરફ આગલ વધ, કમીના!—અને તેજ વખતે એક બી આનાકાંની વગર ગોલી છોડી હું તુંને એક કમીનાં કુત્રાં કોહલાંની કીસમે ચાર મારશ!” ઝારાએ તેને થથરાવ્યો—અને તે વખતે એક બાદશાહજીનાજી રાજથી સર ઉપર ખેંચી તે જે પોતાનાં રસીલાં નેણ જમાવતી હતી તે સાથેનો તેણીનો ઉંચો સીધો દમામદાર આકાર હું ખરાં દીલની વખાં-જીથીજી જોતી ઉભી હતી! “જન, તાહરં કાલું કર! તાહરો શીદા એલો અમે પર એક મિનીટ બી વધારે પડવો સન્નવાર નથી!”—અને તેણીએ એવા રાજના છણકથી હવે તે લુચ્છાને બારણું ખતાવ્યું કે તે હારેલો, હેરાંન પરેશાન, પાયામાલ જેવો, માથું ભોંયમાં ખોસી, અમે બેમાંથી એક તરફ ફરીને આંખ વટીક ઉઠાવાની હીંમત કર્યા વના, ગુપચુપ ત્યાંથી ચાલતોજી થયો!

તે ગયો! કમાનમાંથી છુટેલા તીરની અદાથી તે ઉપર પોતાના માલીકના મજલા પર ધસી ગયો, ને હજી તો અમે આ બધી ઉસ્કેરણીઓથી દારેગ થઈએ ને ધીરજ પાંખી થોડીક વાતચીત ચલાવ્યે તે આગમચ તેણે ઉભે દાદરે વળી પાછું નીચે નખાવી દીધું, અને અમારાં બારણાં પર થઈ, અમારાં બારણાં પર જોવાની હીંમત વટીક કર્યા વના, તે જીવ સતોસત જીવ લઇને નહાડો. તેના હાથમાં એક પોર્ટમેન્ટો હતો, જે પરથી જણાવ્યું કે તે ઉપર પોતાનું જે કાંઈ હોય તે સ્વાધીન લેવાજી દોડ્યો હતો, અને શકબરેલું શું હતું કે પોતાનું લેવા ઉપરાંત તે પોતાના માલીકનાં ખીસાં પાકીટનો બોજ પણ થોડોક હલકો કરીને જ નહાડેલો હોવો જોઈએ?

તે જીવ લઇને નહાસતો હતો ! જાણે પછાડેથી ઝારા, ગુસ્સે થયેલી, રીઝેલવરમાંથી એકાદ ગોલી છોડે, જે જમને પાધરી તેનાં મધરડાં જેવાં માથાંમાં મુકામ કરે તે શીકરથી તે બીહીતો હોય તેમ વંદોબ્યાની કાસમે તે રસ્તા પર ગબડીજી જતો હતો, જે જોઇને અમો બેથી હસ્યા વના રેહવાયું નહીં. બનવાજોગ છે કે ઝારા જે સાવચેત બનેલી પોતાની તૈયારીમાં નહીં રેહવાની ગફલત ખાઇ જતે તો કદાપી પેહલી ઉસ્કરણીમાં એ કમજાત તેને થોડીક ઇજા બી પણ કરતે; પણ પાછલથી તે ખચ્ચીતકરીને હીંમત હારી ગયો હતો—તેની કાસમના કરપીણો એજ જાતના કાયર બાયલાઓ થાય છે !—અને તેનો શેઠ જે બાહેર ગયો હતો તે પાછો આવી લાગે તે આગમય તે એ મુજબ ત્યાંથી જીવ લઇને નહોડો હતો. કદાપી અમો તેનું પાંખડું પોલીસને પકડાવી દઇએ, અથવા તેનો ખારીલો શેઠ તેનું તરકત સધળું પકડાઇ આવેલું હોવાથી ગુસ્સામાં ઉસ્કરાઇને તેને જાનથી મારીજી નાખે તેનો પણ તેને ડર થયો હોય ?

“માહરી વાહલી ઝારા,” મેં તે પછી કહ્યું, “તેં થોડુંક તાહરાં તન પર ઉઠાવીને બી આજે ખરેખર એક મોટી બલાઇ ને ખરાંજ પુનતું કામ કર્યું છે, ને જે નિર્દોષ આપણી પંચનીનાં કપાલ પર બેઠજીતીનો શીહા કલંક નાહકનો ચોંટલો હતો તેને ધણી તારીફલાયક હીંમતથી દુર કરી આપ્યો છે. હવે જે રહ્યું છે તે તો ધણું સેહેલ છે. હવે કાંઉન્ટને એ બધી હકીકત આપણને જાહેર કરી દેવી છે.”

એ પછી અમો એજ બનાવપર ધણીએક વાતચીત કરતાં ઘણાં ખોટી થયાં, કેમજે કાંઉન્ટને ઘર પાછો ફરતાં ધણી દેરી થઇ. ઝારાએ મને તેટલાંમાં નાસ્તો કરાવી લીધો, ને તેના સાથે ચા પાણી કરીને હું પરવારી કે જરા વારે સીઠી પર પગલાં વાગ્યાં, ને હું તરત બાહેર ધસી ગઇ.

તે કાંઉન્ટજી હતો. તેણે તરત મને ઓળખી, ને મને જેતાં માનથી ટોપી ઉંચકી.

“સાહેબ, હું તમારી સાથે એક મીનીટ ઘણી જરૂરની વાત કરવા માંગુંછ,” મેં હીંમતથી કહ્યું; “જરા આએ તરફ આવશો ?”

“ઘણી ખુશીથી,” તેણે જવાબ કર્યો, “હું તમને ઓળખુંછ, મીસ વ્રેડ્ડ. તે દાહડે “મરચાંટ ઓવ વેનીસ”ના તમારા પોરશ્યાના પાટમાં મેં તમને મોટી કારતી સંપાદન કરતાં સ્ટેજ પર જોયાં હતાં. મને શું હુકમ છે ?”—અને તે અંદર આવવા કરતો હતો તેટલાં કાંઇ યાદ થઇ હોય તેમ તે ખંચાયો, ને તેનો ચેહરો એકદમ મંભીર ને જદ થયો.

“જો તમો મને મલવા માંગોછ તે એક નાલાયકની હીમાયતમાં હોય—” તે કેહવા જતો હતો.

“નહીંજી,” મેં લગાર તુમાખથી કહ્યું; “હું જે તમને મલવા માંગુંછ તે તમારા લુચ્છ ખીદમતગાર લુછગીના સંબંધમાં છે.”

“લુછગી ! લુચ્ચો ?” તે અજબ થયો ને ગુંચવાયો; “ત્યારે તો બેલાશક.” — અને તે માહરી પુઠે ઝારાના ઓરડામાં આવ્યો.

ઝારા જે એ દરમ્યાન બારણાંના ઓથામાં ઉભી રહી આ બધો નાટક જોતી હતી તેણે ડોકાંના લેહકાથી તે કરપીણ કાંઠિનને હવે પોતાનાં મકાનમાં આવકાર આપ્યો, ને ખુરસી બતાવી.

તે અજબ થતો બેઠો.

“માધ લૉડ,” તે બેઠો એટલે મેં કહ્યું, ને તે દોસ્તી રીતે પોતાને ઓલખાઇ આવતો જોઈ તે ચોંક્યો—“માધ લૉડ, અત્રે તમે છુપે નામે કોણુ છેઓ તે તમો જુઓછ કે અમે જાણ્યેછ.”

“એમ ? ત્યારે માહરા નોકર લુછગી સાથે તમો બેને દોસ્તી ઘણી પડી હશે, અને—”

“મેહરબાની કરીને અમોને માફ લાગે એવું બેઅદમ કશુંજ બોલતા ના; અમો તે તામોસ કરશું નહીં,” મેં થથરાવ્યું—અને તે તરત જંખવાણો થયો. મેં, તે ઉપરથી, પાછી નરમ પડી જઈ કહ્યું, “અમે તમને અત્રે જે વાત કહેવા તસ્દી આપી તે એ લુચ્છાના સંબંધમાંજ છે, ને હું તમોને ખાત્રી આપુંછ, માહરા લૉડ, કે તે એક છેક હલકા પંકતીનો લખાડ ને લુચ્છો છે !”

“હું ?”

“હા, ને તે વાતની બધી પુરવારીઓ તમને આપવાજ અમોએ તમોને અત્રે તેડી લીધા છે,” મેં ચાલુ રાખ્યું; “હું તમારી જખમાયલી લાગણીઓ જ્યાદા દુખવાયા ખુશી નથી, માહરા લૉડ—”

“માહરી જખમાયલી લાગણીઓ !” તેણે કહ્યું;—ને તે મોટા તુચ્છકારનું હત્યો. “માહરી લાગણીઓને જ્યાદા જખમ થઈ શકે એવી તેમાં હવે કોઇ ફાજલ જગ્યાજ નથી ! ખેર, મગર કેહો હવે મને, મીસ ત્રેડ્ડ, તમારે જે કહેવું હોય તે, કેમજે તમારા અત્યાર સુધીના એસારાઓથી હું એટલું તો જોઉંછ કે હું ચાહી શકું તે કરતાં તમો ઘણું જ્યાદા માહરા ખાત્રી ધરખટલાની નામોશીને લગતું કાંઈ જાણેછ !”

“હા, મારા લૉડ, હું કમુત્ર કરુંછ કે એ તમારી કહેવાતી નામોશીની તમામેતમામ કેદ્રયતથી હું વાકેફ છું,” મેં કહ્યું, “અને ખરું કેહું તો તમો પોતે તે ખામે જેટલું જાણેછ તે કરતાં બી જ્યાદા હું જાણુંછ, કેમજે તમો જ્યારે તમારી ખરી નેકઅખત ને પાક પરણે-તર બીએત્રીસને ખાત્રીપુર્વક તક્સીરવાર ને ગુન્હેગાર જાણેછ ત્યારે હું તેને તમારી સામે તમામ બેશુન્દા ઠરાવનારી બધી બેતકરાર પુરવારીઓ માહરા કખ્ખમાં ધરાઉંછ !”

તે કાંઠિન તેની બેઠકમાં તેની મરજી ઉપરાંત ચોંક્યો.

“તે—તે બનવાજોગ નથી! તે માનવા જોગ નથી,” તે ધરડા ઉમરાવે બારી ખોખરા અવાજે કહ્યું, ને તેનો ચેહરો, દર્દમંદ ને જર્દ, અને તો જ્યાદા ગમખવાર ને સીદા થયો; “જેમ સુરજને સીદા ચીતારવો ને પુરવાર કરવો અશક્ય છે તેમ” —

“ ધીરે, માહરા લૉડ, ધીરે !” મેં તેને તેના જુરસામાં નરમ પડ્યો; “તમે જાણો છો કે તમારી બીએન્રીસ જોડે મને ઓલખાંણ થઈ છે. મેંજ તેને નાટકની નોકરીમાં રખાવી હતી, ને તે તેણે તમોને, તમો અમારી ઠીએટર આગળ અનાયસે તેણીની સાથે એકઠા મલી ગયા હતા ત્યારે, કહ્યું હતું. મેં તે ઉપરથી એક બી લાભ કે સ્વાર્થ વગર બલાધને ખાતર એ ગરીબ છોકરીની નિર્દોશતા વારતે માહરી પકડી ખાત્રી કરવા ને તે આયંદા પુરવાર કરવા કંમર કસી હતી, ને હું હાલમાં કહેવાને ખુશી છું કે અંતે હું તેમાં ફતેહ પામી છા”

“ પણ તે કેમ અને ? તે મનાયજ કેમ ?”

“ હજારો વાર આંખે જોયલી બીનાઓ વડીક ગલત પુરવાર થયલી છે, ને તમારા હીણુ-ભાગ્ય કેસમાં તેજ બધું થયલું છે,” મક્કમપણે મેં કહ્યું; “તમો આકલા, ઉતાવલા, અવિચારી, અવિચારી ને અદેખા ખવાસના હતા, ને કમનસીબી વધારે મોટી એ હતી કે તમો લુછગી જેવા એક ખરા ઝેરી સરપને તમારી છાતીમાં સપોવતા હતા !”

અને પછી મેં સઘળું ખ્યાન કરી લાંબાણથી પણ અસરકારક રીતે તેને કહ્યું, ને કેવી રીતે અમે બે જણે પ્રપંચ કરીને યુરા લુછગીનો એકરાર હાલમાં પડાવી લીધો તે સમજાવ્યું, કે જે સાંભળતાં તેની આંખના ડોલા તેનાં ખોળલામાંથી નિકળી પડ્યા, તેના ગાલ શીકડા મારી ગયા, અને તેનો દમ રૂંધાઈ ગયો એમ કહેવામાં હું એક બી સદરાગત કરતી નથી. તેના કાન જાણે બેહર મારી જતા હતા, ને પછી તે જ્યારે બોલ્યો ત્યારે તેનો અવાજ કબરમાંથી આવતો હોય એવો મને લાગે ને ખોખરો સંભળાયો !

“ તે એમ બોલ્યો ? તે મુજ એમ બોલ્યો ? તેણે એમ બધું કપ્પુલ કર્યું ? ” તેણે ઉંઘમાં બોલતો હોય તેમ અર્ધ બેફામીમાં પુકાર્યું, “ઓ, હું કેમ માનું ? મેં આએ ત્યારે શું કીધું !”

“ તમે ખરું દોજખતુંજ કામ કીધું છો, માહરા લૉડ,” મેં ખરાં દીલના ગુસ્સા ને જુરસાથી કહ્યું. “ કપ્પુલ કીધું અને હું માનું છું કે તમો લોલવાયા ને ઠગાયા, ને તેથી તમે એનજેલોનો જીવ લીધો, પણ પછીથી તેની લાશ સાથે આએ છોકરીને ચાર ચાર દલાડા તક કેદ પુરવાનો તમારો જુદમાત—ઓ, તે કોઈનું બી લોહી ઉરકેરી મુકવા ખસ છે ! એ એક સેહતાન્યત કીનો છે, ને તેવો કીનો લેનાર ધનસાન્યતને શરમાવનારો છે. હું તો કેહું છું કે તે સેહતાનનો સાથી બલકે ખુદ સેહતાનજ આદમીનાં સ્વરૂપમાં હોવો જોઈએ !”

તે કાઉન્ટનું માથું તેની જૈફ છાતી પર ઝુમી પડ્યું. તે એ સખ્તપ્રહાર મુંઝે મોંઢે ખમી ગયો, કેમજે તેનાં કરપીણપણાંને મુકાબલે—તે જોઈ શક્યો કે—તેને સખ્તમાંસખ્ત તાણુજાણીતું જે બી કહેવામાં આવે તે ઓછુંજ હતું !

“ હવે બધું મને સમજ પડેલ ! હવેજ બધું હું જોઈ શકું છું ! ઓ, જો એ લુચ્છાએ મને તેજ રાત્રે ખરું કહ્યું હોતે તો બીએન્રીસનાં કાગળમાંની વાતોને કેવો ટેકો મળતે, ને કેવી હું માહરી લુચ્છ જોતે ! ”—અને તેણે માથું કુટ્યું. તેનો અવતાર ફાંસીની ટેપ સાંભળી ચુકેલા એક બખાયલા અપરાધીથી બેહુતર કોઈ કીસમે હતો નહીં.

પણ બીજા પળે તે ચમકી ઉઠ્યો. “હું હજી માહરી ખાત્રી કરશ,” તેણે પુકાર્યું. “હું ઉપર જઈને જોઈને માહરી ખાત્રી કરું કે તે ખરેખર સદાનો કાળું કરી ગયો છે કે કેમ, ને જો તેમ હોશે તો તે મુજી માહરા કીનાથી બચવાનો નથી. હું તેને પાતાલનાં પેટાંમાંથી બી શોધવી કાઢશ, ને તેને જાનથી મારી—”

મેં ઘણી નરમાશથી તેના હાથ પર માહરો હાથ મેલ્યો.

“હજી કીનો ? પાછી કીનાનીજ વાત ? હજી તમે ધરાયા નથી ?” મેં સમજાવ્યું. “હાથ ઉઠાવો એ જાતના બધા તમારા ઇલાકાન પલીદ એરાદથી ! તમે ફક્ત ખાત્રી કરો આએ મેં બધું જે કહ્યું છે તે વાતની સચ્ચાઈની, કેમજે માહરી તો ખાત્રી છે કે તે કમીનો નીમકહરાંમ આએ જીંદગીમાં તો ફરી કથે બી તમારી નજરે નહીં પડવાની હવે પછી ચોક્કસ સંભાલ લેશે !”

“હવે ત્યારે ખાત્રી કરવાની બાકીજ શું હોય ?” તે ધરડા કાંઉન્ટે મોઢા હાથ અફસોસથી પાછો એસી જતાં કહ્યું; “તે પોતાની દોજખી સુરત સાથે અત્રેથી સદાનું કાળું કરી ગયો છે તે શાદત શું બસ નથી ? તેના એકરારનું તમે એકેક કરતાં બમે જણુ ખ્યાન કરો છ તે મને ખાત્રી આપો છ તેજ શું પુરતું નથી ? ઓ બીએત્રીસ, બીએત્રીસ, તું મને કેમ માફ કરી શકશે ? માહરા ખુદા, તું મને કેમ એ માહરો અઝીમ ગુન્દા બખ્શી શકશે ?”

તે એક ઘણાજ અસરકારક ને હૃદયભેદક દેખાવ હતો, ને અમે તેને શાંતી સાથે કલ્પાંત કરવાજ દીધું. તેજ બેહતર હતું. તેનો ગુનાહ એજ જાતની મોટી તોજેશને કાબીલ અને સજાવાર હતો.

“કેહો મને, મીસ ત્રેડ્ડ, કે માહરે હવે શું કરવું ? કેમ કામ લેવું ? બીએત્રીસની કેમ માફ માંગવી ?” તેણે અંતે જરા શાંત થઈ પુછ્યું. “ઓ, જે જે માહર છે—ને તે ખુદાનું આપેલું બીશ્યાર છે—તે બધું તેને આપી દેવાયા હું તેનું હેત તો નહીં પણ મારી બી મેલવી શકતો હોઉં તો—”

“માહરા વૉડ,” મેં કહ્યું, “એ વાતમાં હું તમોને કાંઈજ સલાહ આપી શકવાની નથી. તમારે માહરી સાથે આવવું જોઈશે, ને જેની તમે એવી ગંભીર તકસીર કરેલી છે તેની અંતે તેનાં સગાંવહાલાંઓની તમારે મારી શોધધવી જોઈશે. તે લોક જે સુચવે ને ચુકવે તે ખરું.”

“માહરે કયુલ છે—માહરે કયુલ છે !” તેણે જુરસાથી કહ્યું—અને તે વળી દીવાન્યત વચ્ચે ચમકી ઉઠ્યો; “પણ માહરે એક મિતીટ ઉપર જઈ આવવું જોઈએ.”—અને તે જવા કરતો હતો.

તે શું કરવા ચાહતો હતો ?

મેં તેને પાછો બી રોક્યો. શું તે મગજનો ફેરાવન મેંડ કાંઈ જીવપર કરી નાખવા ધારતો હતો ?

“તમો શું કરવા ચાહો છ ?” મેં નરમાશથી પુછ્યું.

“પેલું દોળખી પીકચર !” તેણે ધૂનતા અવાજે યાદ કરાવ્યું; “માહરે તેનો તાબર-
તોખ નાશ કરવો જોઈએ !”—અને અમો તેને રોકયે તે આગમચ તે છલાંગ મારીને ઉપર
ચઢી ગયા.

તે ધણોજ જલદી પાછો ફર્યો, ને પાછો ફર્યો ત્યારે હાંફતો હતો.

“કાંઈજ શક નથી,” તેણે કહ્યું, “કાંઈજ શક નથી ! તે મુજ માહરો ધણોએક
કીંમતી અવેજ ખી લુટી ગીયોછ, ને બેશક, મીસ ત્રેફડ, તમો કેહોછ તેમ સદાનો ગીયોછ !”

“ને પેલું પલીદ પીકચર ?” મેં નરમાશથી યાદ કરાવ્યું.

“તેના મેં કટકેકટકા કરી નાખ્યા,” તેણે દેખીતી દીવાન્યતાનાં ઝતુનથી કહ્યું: “મેં
તે કટકા માહરા પગ તણે ભચડયા, ને પછી સખડીમાં બાલીને ખાખ કરી મેલ્યા !”

“અને હવે ત્યારે આપણે જમ્યું ?” મેં સુચવ્યું.

“હું તમારે તાબે છું, બેહેન, તમારે તાબે છું;” તેણે ઉંડી નાસીપાસી ને મોટી
નાચારીના દેખાવથી કહ્યું—અને મેં ઝરાનો પાછો ને પાછો ઉપકાર માની માહારી ટોપી
પેહડી લીધી એટલે શણાંગત તાબેદારીથી કાંઉન્ટ માહરી પુઠે આવ્યો.

પ્રકરણ ૮૩ મું.

અમે એક ભાડુતી ગાડીમાં બેસી ગયાં, ને હું તેને મારકવીસના નવા બંગલામાં લઇ
ગઇ. તે આખો વખત ગાડીમાં ધુખરાયલો ને ચુપ બેસી રહ્યો. મેં જોયું કે હજી તે ધણો
ઉસ્કેરાયલો હતો, ને તેની છાતીમાં જ્વાળા જળતા થયા હતા. તેને લુછગી પર ધણુંજ ઝતુની
વેર આવતું હતું—એવું કે તે જો સાંમો મળે તો તે તેનું ગલું ચીરીફાંસી તેનું લોહી ખી
જાય ! તે પોતે ધણો કસુરવાર ને ખતાવાર હતો—તેના કરપીણ કીનાએ કાંઈ હદજ નાંજો
નાંજી ન હતી—પણ તે બધાંનું કારણ એ કમીનો લુછગી હતો. તે જો આહતે તો એ
બધો ભયંકર અનર્થ થવા દેતોજ નહીં એવી તેની (કાંઉન્ટની) દીલોગ્ગન માન્યતા દેખાતી
હતી.

અને જ્યારે અમો મારકવીસના બંગલા આગળ પોંહોમ્યાં ત્યારે ગાડી મેં જરા છેટેજ
હમી કરાવી ને હું પોતે ઉતરી. “તમો દસ મિનીટ માહરી પછવાડે અંદર આવજો, માહરા
લોડ,” મેં માંગી લીધું. “તે લોકને તો આવી એક મીલાકાતનો સ્વાગ્નો ખી નથી, ને તેથી
માહરે જરા તે લોકને આગમચથી જમને તૈયાર કરવાં જોઈએ.”

“જેવો તમારો હુકમ, બલાં મીસ ત્રેફડ,” તેણે તાબેદારીથી કહ્યું. તે તદન આજેજ
થઇ ગયલો હતો. પીંછાના ફટકાથી વટીક જમીનદોસ્ત થઇ પડે એવાજ તેનો હાલ બેહાલ
હાલ હતો.

હું, તેથી, અંદર ગઇ. સારાં નસીબે ખીએત્રીસ તેના ઓરડામાં હતી, અને મારકવીસ
ને મારસ્થોનેસ એકલાંજ ડ્રોઈંગ રૂમમાં વાત કરતાં બેઠાં હતાં. મેં, તે ઉપરથી, હવે બન્યું

એટલું દુઃખમાં પણ માંડી મેલીને સધળું કહ્યું. મેં માહરી થોજના તેઓને સમજાવી દીધી, ને ઝારાની મદદથી કેવી રીતે મેં હુછળીનો એકરાર પડાવી લઈ કાંઉન્ટની, નિર્દોશ બીનાં નિપક્કલકપણાં માટે, સત્તાવાર ખાત્રી કરી આપી હતી, કે જ્યોતી તે બીની માસીની આરજીનો તલબગાર હાલમાં તેમને આરજી આપ્યો હતો તે કહ્યું; ને મારસ્થોનેસ હેસાંનથી મને વળગી પડી. મારકવીસ પર પણ ઘણીજ અસર થઈ. તેણે માહરો હાથ લઈ એક દીલસોઝ બાપ કે ભાઈનાંજ હેતથી દાખ્યો, ને તે પટપટ્યો, “ખરીજ નેકમખત! ખરીજ કોઈ મુકાબલો નહીં મલી શકે એવી ભલી બાનું!”—અને કેહવાની જરૂર છે કે એ માહરી વખાણો માહરી બધી જેહમતનો મને ઘણો ઉદ્ધાર બદલો હતો? હું બધાંની ભલામણાંજ ભલું માનવા-ચાલી હતી, ને એ વખાણો સાંભળતાં માહરા રોખસારો ખરાં દીલની ઝોશકથી ધમધમીને લાલ થઈ આવ્યા.

હવે મારસ્થોનેસ થોબી નહીં. તે બીએત્રીસને કાંઉન્ટ આપ્યો હતો તે બધું કેહવા અને આહેર બોલાવી લાવવા અંદર તેના ઝોરડામાં દોડી ગઈ, ને જરા વારે તે બીને લઈને પાછી આવી ત્યારે તે છોકરી એક કુદકે માહરી ગોદમાં આવી દબાઈ. “માહરી બેહેન! માહરી બેહેનથી બી આવ્યા!” તેણીએ માહરી ખાંધ પર માંધું નાખી રડી દેતાં કહ્યું; “કોણ એટલું કરે? બીલકુલ પરાયાંઓને વાસ્તે કોણ એટલી જંગલ ઉઠાવે?”

અને તેવામાં બીહમતગારે આરજી બોલી નાખીને મોટે સ્વરે “કાંઉન્ટ ઓફ કારબની” તું નામ પુકાર્યું, ને છટકીનો તે ઉમરાવ નીચી નજરે ને લયડને પગલે અંદર આવ્યો.

તે આવ્યો તેવો બીહમતગાર ધારા મુજબ આરજી બંધ કરી હડી ગયો, ને તે કાંઉન્ટ તરતજ બીએત્રીસના પગ પર પડ્યો, જ્યારે તે છોકરી પોતે ઘણી ગભરાઈ ગયલી નજરે આવતી હતી. તેના હોઠ ઉડી ઉડી જતા હતા, ને એહેરે શીકંદો મારી ગયલો હતો. તે પેલી નેહસ્ત ગઈગુજરી યાદ કરતી હતી—તે જીવતું દોજખ!—કે જ્યારે ચાર ચાર દહાડા ને રાત એક મુઠાંની ભયંકર સોખતમાં તેણીએ ગુજાર્યાં હતાં.

“બીએત્રીસ,” તે કાંઉન્ટે કહ્યું—અને તેનો અવાજ, મેં આગલ કહ્યું તેમ, તે કખર-માંથી બોલતો હોય તેમ ઘણો ઉંડો ને બોખરો વાગતો હતો, “હું તાહરા પગ પાસ શરમીદો પડેલો છું. માહરો ગુન્દા માફ થાય તેવો નથી, પણ તું—તું મને માફ કરી શકશે?”

“માહરા હોડ,” તેણીએ મોંહ ફેરવેલું રાખીને ધીમા દબાતા સાદે કહ્યું, “હું તમોને માફ કરું, ને ખુદાબી તમોને તમારો એ દોજખી ગુન્દા માફ કરે, પણ તેથી જ્યાદા કોઈ આશા તમો માહરીથી હવે રાખતા ના!”

“હું રાખતોજ નથી!” કાંઉન્ટે હવે ઉભો થતાં જુરસાથી કહ્યું; “હવે તુંને માહરી મોહરદાર તરીકે હું કોઈ કાલે કલેમ કરવાનો કે કરી શકવાનો નથી. હું તાહરા જેવી એક પાક પરજોતર વાસ્તે ઈએઈય નાલાયક હડી ચુક્યોજ, ને હવે સદ્ગનો, તેથી, તાહરા રસ્તામાંથી દુરજ થવશ! ખુદા તુંને સુખી કરે! છેલ્લી સલામ!”—અને તે આવ્યો હતો તેવોજ, એકજ છાકટ માણસ માફક બેતાકાટ લપેડા ખાતો, આરજી બોલી આહેર જતો રહ્યો, ને આરજી પાછું બંધ થતા પછી અમારી નજરે પડતો બંધ થયો.

અને તે વખતે બધી આંખોમાંથી આંસુ ટપકતાં હતાં. હું પોતે બી તે ખતાવ્યાર ધનસાનની એ અજબજેવી સરજત ને ફેજ વાસ્તે રડ્યા વગર રહી નહીં. મારકવીસ દેખીતી રીતે એક સીનેફરાખ ને મળ્યુત મનનો માણસ હતો, પણ તેનું બી હૈયું બહુજ ભરાધ આવ્યું હતું.

તેણે કાંઉન્ટને ન તો જતો રોક્યો, કે ન તો પોતાને ત્યાં આવતાં જરા એ આચકાર આપ્યો. તેઓ આગળ એક વાર દોરત હતા, પણ હાલ તે એ ખતીસ જેવા ધનસાન વાસ્તેનો પોતાનો મોટો તિરસ્કાર ને અણુગમો કેમે કરતાં છતી શક્યો નહીં, ને તે ઇટાલ્યન ઉમરાવ રડતી ચસ્મોએ તેનાં મકાનમાંથી બાહર પડ્યો ત્યારે વટીક તેણે જરા પણ તેની દરકાર કરી નહીં.

તે પછી બીએત્રીસ વધતી હીંમત હારી ગઇ ને ઘણી બેઅખત્યાર રડી, કે જ્યારે મેં ને તેની બેહુન કચેરાએ તેને ધીરજ આપવાનું જે બી બન્યું તે કહ્યું. તે પછી તે ભોકે મને ઘણી ખોટી કરી, અને હું કેમ એ બધું કરી શકી તે ઘણું બારીકથી વિસ્તારીને માહરે તેઓને કહેવું પડ્યું. અજબત, આરા કોણ હતી ને ક્યાંથી આવી હતી તે મેં કાંઇ કહ્યું નહીં, તેનું નામ વટીક આપ્યું નહીં, પણ તે એક માહરી સહી હતી એટલુંજ સમજાવીને હું આગળ વધી, ને સંજોગોએ આવે મોટી બજાઇનાં કારજમાં મને કેવી અજબ મદદો કરી હતી તેનો ખ્યાલ થતાં અમો બધાં-હું પોતે સુધ્ધાં-અઘ્ધથી હેરત રહ્યાં.

ખુદના ભેદ ન્યારા છે. તે માત્રીક જે કરવા માંગે છે તે સુટકીમાં કરી શકે છે. તેના મહન ભેદને મળવ શું માનવીની કે તે પોંહચી શકે ?

બીજે દાહડે સહવારે-આગળી રાત્રે હીએટરમાં માહરો પાર્ટ હોવાથી-મને ઉડતાં ને તૈયાર થતાં છેક દસ વાગ્યા, અને પછી પાછી હું ઝારાને ત્યાં કાંઉન્ટ ને લુઇગીની ખમર લેવા ગઇ.

તે મને હંમેશ મુજબ ઘણાં હેતથી મત્રી, અને માહરા સવાવના જવામમાં તેણે કહ્યું કે લુઇગી તો તેનું કાલું મોહું લઇને કાલું કરી ગયશે પાછો આવ્યોજ ન હતો, પણ કાંઉન્ટ માહરી જોડે જ્યા પછી કલાકેક પાછો આવ્યો. તેણે તે પછી તરતજ ધરવાજાને બોલાવી નોટીસનાં બાડાં સુઢાં સવગું ચુકવી આપ્યું, પોતાનો અસમામ બધો પેક કરાવ્યો, ને બધાંને છુટ્ટે હાથે નાણું વેરી તે ત્યાંથી જતો રહ્યો. તે ફક્ત ઝારાને ઘણાં માનથી સલામ કરતો ગયો, કેમજે તે એ વખતે અજબ થતી વરંદામાંજ ઉભી હતી; પણ તે ક્યાં જતો હતો તે કાંઇ તેણે તેશીને કહ્યું કે ખતાવ્યું નહીં. તે ક્યાં ગયો તે કોઇએ જાણ્યુંજ નહીં.

પછીથી હું પાછી બીએત્રીસની ખમર લેવા મારકવીસને બંગલે ગઇ. ત્યાં મને ખમર મત્રી કે આગલે દહાડે એક સોલીસીટર, કાંઉન્ટનો મોકળો, રહાંજ પછી આવ્યો હતો, ને તે કાંઉન્ટના હુકમથી એક કોમતી દસ્તાવેજનામું પાકકું કરી ભેતો આવ્યો હતો, જેથી કાંઉન્ટની તમામ ખીસ્ચાર દોલત અને અશકયામતની એકલી હકદાર માત્રીક બીએત્રીસ થતી હતી. ખરેખર તો તે એટલો બધો માલદાર હતો એમ બીએત્રીસે પોતે પણ પોતાની પરણી છાંડગીમાં કહી જાણ્યું ન હતું. તે દોલત લાખજોની થતી હતી, કેમજે ઇટલીમાં ઘણીજ

કોમતી તેની મીલકતો હતી તે બી તેણીની મતા તે કરી આપી ગયો હતો, ને બધો શકડ આવેજ બેંક ઓફ ઇંગ્લાંડમાં બીએન્નીસનેજ નામે તેણે જમા આપ્યો હતો. તેણે તે આખો દાહાડો ઇંગ્લાંડ છોડી જવા આગમ્ય ધણી સખ્ખત મજુરી કરેલી દેખાતી હતી, ને તે પોતે પોતાના ઉપ્યોગને વાસ્તે થોડું બી લઇ ગયો હોય એ મોટા શક્તો સવાત્ર થઇ પડ્યો હતો. તે એ બધું ઇનસાફતું કામ કરી ઇંગ્લાંડ છોડી દુન્યાનાં કાયાં ખુણાંમાં રાતોરાત રાહાત પામવા ચાલતો થયો હતો તે કોઇએ જાણ્યું નહીં.

અને વળી બીજી એક જે ખરી વાત છે તે મને અત્રે કહ્યા વગર ચાલતી નથી. તેજ સોલીસીટર એક માહરી ફેરનો ચેક દસ હજાર પાઉન્ડનો બીએન્નીસના હવાલામાં કાઉન્ટ તરફનો આપી ગયો હતો, અને ફટલી કીસીસ ને કેવાં પગપાણી સાથે બીએન્નીસે મને ભચડી ભચડીને તે આપવા માંગ્યો તે માહરે કેહવું જોઇશે? મેં, મગર, બજીદ હડીલાઇથી તે લીધોજ નહીં. મેં સદા ના કહ્યું જે એક નેક કાર્ય કરી શકવાની માહરી ભલાઇનો સંતોષ હું એમ વેચી નાખવા ચાહતીજ નથી. ત્યારે તે—મેં કડવાસથી તકરાર ઉઠાવી કે—એ એક બાહુતીજ કાર્ય થઇ ગયું, ને તેને લગતા જે મોટા સંતોશનાં સુખમાં હું માહાલની હતી તે માહરે સુખજ લુટાઇ જાય? વળી એવી મોટી દોલતનું હું એક નાદાન છોકરી કરું તે બી શું? તે મને એક તમામ અપાસી છાંદગીમાં કદાપી ઉતારી નાખે, ને અનવાજોગ હતું કે માહરે ભવિષજ બધું ચુંચાઇ જાય! અંતે ધણી લડો પછી મારકવીસ ને મારશ્યોનેસ બી વચ્ચે પડતાં એજ નક્કી થયું કે માહરે એ માહરી અનામત—જે માહરીજ કેહવાય તો—હાલ તરત બીએન્નીસનાંજ સ્વાધીનમાં છોડવી, ને જે કોઇ કાલકલાંથી મને તેની જરૂરજ થઇ પડે તોજ અને ત્યારેજ તેનો માહરે લાભ લેવો. મેં, તેથી, તે ચેક તુરત વેળા તો સહી કરીને પાછો બીએન્નીસનેજ પેએબત્ર કરી આપ્યો, ને હું એ રીતે તુરત વેળા એ સીતમથી બચી.

વળી માહરે અત્રે કહેવું ઘટે કે બી પોતે પણ તેના બરથારે તેના લાભનું તે કરી મોકલેલું કોમતી ત્રસ્ટ-ડીડ સ્વાધીન લેવા પેહલ્લાં તો જરા એ એકમત થઇ હતી નહીં. તેણીને તે જરા થઇને ગમ્યુંજ નહીં, પણ તે સોલીસીટરે જતાબયું ને સમજાવ્યું કે તે કરી આપીને કાઉન્ટ પોતે તો દુન્યાનાં પેટાંમાં ગરક જાય તેમ કેથે જતોજ રહ્યો હતો, એટલે બીએ ઉપાયજ ન હતો. વળી મારકવીસ ને મારશ્યોનેસે પણ મોટી તકરાર ઉઠાવી કે કાંય નહીં? તે તેના ધણીની હકદાર પરણેતર ને ધણીઆણી હતી, ને તેનું જે કાંઇ હતું તે સર્વસ્વ પર તેણીનોજ પુરો હક પોંહોંચતો હતો. વલી તે (કાઉન્ટ) જે એ રીતે પોતાનાં હાથેજ દુખી દીલને થોડી ધણી રાહત ને ઇનસાફ આપવા ચાહતો હોય તો તેને પોતાના હોઠોથી માંશીના સુખનો કહી સંભળાવ્યા પછી તે તેને મલવા દેવાને તેણીએ તાગદસ્ત શું કરવા થવું જોઇએ? —અને કહેવાની જરૂર નથી કે હું પોતે બી એજ બધા વિચારોને બોલેબોલ એકમત થઇ.

પ્રકરણ ૮૪ મું.

હવે તુરત વેળા એ વાત અહીંજ બંધ કરી માહરી બેઠેન સરખી સખી જુલ્મતની આપણે થોડીક ખખર લખએ. વાંચનારાં સાહેબો સમજી શકશે કે કાઉન્ટેસ બીએત્રીસને લગતા ઉશકેરણીભર્યા બનાવોનો સીલસીલો નહીં તોડવા સાફ પ્રુધમાય મીસીસ ઓલ્ડકાસલ સાથે એ વાહલી એક અઠવાડિયું ગુજારવા ડોવર ખાતેના તેમના બંગલામાં જઈ રહી ત્યાં આપણે તેણીને પડતી મેળી હતી. તે પ્રુધ સાથે આંક ઢાહડા ગુજારવા મચલી પોતાની શી હકીકત લખશે તે જાણવાને અમોને અતીવણી આતુરતા થતી રહી હતી. પ્રુધ તેનો ભેદ પકડી કાઢશે કે કેમ અને પકડી કાઢે તો મછી મેં આપેલી ખાત્રીને આધારે તેણીને વારંતે સારંજ માનીને તેઓ તેણીનું બહુજ કરશે કે તે ગરીબ છોકરીને હાંકી કાઢશે તે જોવાનું રહયું હતું.

અને અમો ઇંતેઝારીથી તેણીનાં પત્રની રાહ જોતાં હતાં, તેટલાં અંતે જુલ્મનો કાગળ આવ્યો. તે ઘણીજ ધીરજ માનાવનારો હતો. પ્રુધમાય મીસીસ ઓલ્ડકાસલ સાથે તે એક અઠવાડિયું ગુજારવા ડોવર ખાતેના તેમના બંગલામાં ગઈ હતી, અને તેણીની લખાવત મુજબ ત્યાં તે હાલમાં હવે પુરતી સુખી ને ઘણી મોજમાં રહેતી હતી. ડોસાં વિચીત્ર અને ફાંટાબાજ હદ સુધીનાં ચક્રમ હતાં ખરાં, પણ એ જાતનાં લોક જે અગતકરીને દીલનાં બોલાં, બલાં, સાચ્યાં ને ખરાં માયાલુ થાય છે તેનો આ બાઈ એક ખાસ નમુનો હતાં. તેઓ ડોવર ખુદમાં નહીં પણ ડોવર ને “રીવર” નદીની વચમાંનાં એક એકાંત પણ રમણ્ય ગામમાં રહેતાં હતાં. બંગલો ન્હાનો રમકડાં જેવો તોખી ઘણો દીલપસંદ હતો, ને આમ-પાસની “સીનરી” પણ ઘણી આંખને રાહત આપનારી હતી. જુલ્મનાં લખવા મુજબ ડોસાંને તેણીનાં મામાપ ધારતાં હતાં તેથી પણ તેઓ જરૂરી ગમ્મર હોવાં જોઈએ, કેમજે નોકર નફરોનો રસાલો વટીક ખાસો મોટો હતો. ફરતીયર બધું જુના જમાનાનું પણ વજન તેમજ કીંમતમાં હાલનાં નવાં પ્રકારનાં જેવાં જોવાનાં કરકરી રાચરચીલાંથી વધારે ભારી હતું.

તેવણે જુલ્મને ત્યાં પુરતાં હેતથી રાખી હતી. જાણે ભરતી વેળા એવા કોઈ સહવાસ ને સમાગમની તેમને એક અજબ તકલ્પ થઈ આવી હોય તેમ, એક આખી જીંદગીનો જમાનો એકલાં એકાંતની એકલવાઈ જીંદગીએ જોગવ્યા બાદ, એ અજબ શીફરાંના જવાબમાં તેવણે તેણીને પોતાની સાથે પોતાને ઘર લઈ જઈ પોતાને આથે રાખી! એ પછી જ્યારે એક અઠવાડિયું બલાસ થયું, ને જુલ્મીએ બાપીકે ઘેર પાછું ફરવા માંગ્યું ત્યારે તેવણે બડકા ફાટીને ખરી વાત કહી દીધી. તેવણે તે છોકરીને જાહેર કરી દીધું કે તેવણે બહુજ જાણી ગયાં હતાં! જુલ્મી એક વખત બીમાર થવાની વાત આવતાં હું તેવણે સાથ વાત કરતી કરતી ઉપર દોડી ગઈ ને તેવણે માહરી પુઠે સટ્ટી આવ્યાં હતાં ત્યારે, વાંચનાર યાદ કરશે કે, જુલ્મી એક વેરવાર પોશાકમાં બેઢા કીસમે પોતાના પલંગ પર લાંબી છર થઈ પડેલી હતી. તેજ વખતથી તેણીની નાજુક સ્થિતિની તે અનુભવી અને બુજેગાં બાંતુને મજબુત માહિતી મળી ગઈ હતી એમ તેમણે તેણીને ખાત્રી આપી. વળા મેં એ ગરીબ છોકરીની નિર્દોશતા

ને ફસાવત બાબે તેઓને ઘણીજ ખાતરજમા આપેલી, એટલે તેઓ તેણીને માટે ખુશ નહીંજ માનતાં હતાં એમ પણ ડોસાંએ તેણીને તરત સંધ્યાએ આપ્યો. જુલીએ એથી હીંમત પામીને પછીથી સઘળી પોતાની વીટક વાત તેવણને ખરેખરી કહી, ને તે લૉડ ક્લૅક રેવન્સકલ્લીફ જેવા એક પ્રખ્યાત લુમ્બની જાતમાં લાઇલાજ શીકાર થઇ હતી તેની વીગતવારે સમજ પડતાં તે બોલી બલી જૈફ ખાંતુ દયાથી દાઝી ગઇ. તેવણે તે પછીથી તરતજ જુલીને પોતાના મા-વીતર આશરામાં લીધી, ને તેણીની માતા થવાની સ્થિતિથી તે કારેગ થાય ત્યાં તુલક તેઓએ તે કમનસીબ બાળાને પોતાનાં ઘરનાં એકાંતમાંજ આપુથી રાખી. ત્યાંનાં નોકરનફરો કોઇ ખરી હકીકત કાંઇ જાણતાંજ ન હતાં, એટલે એ ભેદ તેઓને હાથ પણ તેટલોજ સલામત હતો. ડોસાં પોતે એટલાં ખરાંનાં ખાં હતાં કે તેવણ કદી કાંઇ બી ગેરસલુક લઇ ચલાવેજ નહીં, ને તેમ હોવાથી કશું પણ ગેરકાયદે કે ગેરસલુક હોવાનો નો જાણે તે ન્હાના 'વીલા'માં એક દુરનો સ્વપ્નો વટીક કાઢતે થયો નહીં.

અને એમ બધું હાલમાં તો થર પડ્યું. દયાવંત દાદર સદા નિર્દોષિનો નિષેહમાન થાય છે, ને ગરીબ જુલીના પાક હકમાં એવોજ એ એક ધનસાશી મોજેજો થયો. તે "હનીમુન" પર ગઇ ત્યારે જે બાપનાં કુદને ઘર તે ગયત્રી હોવાનું નાશ્યું ફેંકવામાં આવ્યું હતું તે કુદ કદી બી તેઓને શોહોધતી આવે ને જુલીને આવીને લઇ જાય એ તો કશી રીતે સંભવીત હતુંજ નહીં, ને તે છતાં આપદ તેજ વાણી સવાણી થઇ, ને જ્યારે કે જુલીને તેની પાક ઇજ્જતની પાસપાની માટે એમાં કોઇ નીમીત્તની ખરેખરી જરૂર હતી ત્યારે તેજ આગલ આવ્યું! એમ થવાથી બન્નાં નેરમનવાલાંઓને બી ઘણી ધીરજ મત્રી ને હું પોતે બી ખુશીજ થજ. હું અજય જરા બી થજ નહીં. મેં એ કુદમાયને જોયાં ને જોયાં સૌ સારાંજ વાણાં થયાંને હું મનથી ગાંઠ વાલી ખેડી હતી—અશકે એ મતલબનું હીંમત આપવાનું ખુદ જુલીને મેં કશું વટીક હતું તે રહેજ યાદ કરી લઈ શકાશે.

હવે એ બનાવો પછી થોડાક મહીના ગમડી ગયા, અને ૧૮૪૧નાં સાલના જુન મહીનામાં મેં ૧૯ વરસ પુરાં કીધાં. જુલ્યટનાં હગારાં લગતને એ વખતે લગભગ દસ મહીના પુરા થવા આવ્યા હતા, અને તે હવે જરૂરીજ માતા થવાની વકડી હતી. એજ વખતે વરસના એજ મહીનાઓ પર લંડનમાંથી આગેવાન લોક બધું બાહર નીકળી જાય છે, અને નાટક-શાળાઓ છુટીને વખત ભોગવે છે તે તકનો લાભ લઇ મને ઘરડાં કુદમાય મીસીસ બ્રાઉક્સલે પોતાનાં "રીવર હાઉસ"માં મેલમાન આવવાનું મેલરયાનીમરેડુ ઇજન લખી મોકલ્યું. તેવણની મતલબ કે મને થોડો એન્જ અને આસાએસ મથે, અને વળી જુલીનો વખત પણ કોઠક હોવાથી હું એવે વખતે માહરી ને ખેહેન જેવી સખીતી આગળ ને આગળ હોઉં તો સાઈ. તેવણે જુલ્યટના માખાપને ખાખસુસ તેડ્યાં નહીં. તે લોક આવ્યાથી તે ગરીબ છોકરીનું પોગળ કદાપી ઉંઘાડું પડી જાએ તેની ફર તેવણને લાગી. એ ઉપરથી માં અને મીસીસ નેરમન હવા ખાવા રેમ્સગેટ ખાતે જવા તૈયાર થયાં, જ્યારે મેં "રીવર હાઉસ"માં જુલ્યટ આગળ જવાનું નક્કી કર્યું. મુશકેલી ફક્ત બીડાની હતી. હું તેને અમારાં લંટર સ્કીટનાં ઘરમાં નોકરનફરો સાથે એકલી મુકવા માંગતી નહીં હતી, વળી તેને ઝારા સાથે બી છોડી જવાનું એટલાવારે સજાલકારક નહીં હતું કે ત્યાં તેનાં

કોઇ જાતવાલાં કે પેલી ધરી મમાઇજ કાંઇ કોઇ દાહડે અનાયસે આવી લાગે ને તેને જીવે તો પાછી લઇ જવાને લલચાય. તેણીને માહરી સાથે લઇ જવાનું બી તેટલુંજ માહલ હતું. જોકે તે છોકરી ધણી કહ્યાસાર અને સ્થાંણી હતી, તોપણ જીવ્યતના બેઢની નાજીક વાત હું તેના કાન પર લાવવા આહતી નહીં હતી: તેવામાં બલાં મી. અને મીસીસ નોરમને પોતાની સાથે તેને લઇ જવા માંગ્યું, અને તેથી મને એકદમ નીરાંત થઇ.

પણ બીડા ભડકી. તેનાં મનમાં તેથી ધણું ઓછું આવ્યું, અને તેણીએ જરા મોંદું ચઢાવ્યું. લગભગ રી દઇને તેણે મને પુછ્યું કે “મેં એવી રીતે તમોને એટલાં નારાજ શું કીધાં કે તમે મને બીજાને સેંપી દેઓછ, બલાં મીસ ત્રેડ્ડ ?”

મેં તેને સમજાવી. મેં તેને ખાત્રી આપી કે તે ધણી ભલી હતી, અને મને તેણીએ જરા બી નારાજ નહીં કરી હતી; પણ હું એવાં એક ચક્રમ ડોસાંને ત્યાં મહેમાન જતી હતી કે જેઓને ત્યાં વગર તેડે માહરી સાથે તેને લઇ જવાનું ધણું નામુનાસેખ થઈ પડે; અને એ વાત તરત તેનાં ધ્યાનમાં ઉતરી. તે એ પછી પુરતી ધીરજ પામેલી પાછી ખુશાલ થઇ ગઇ, અને નોરમનવાલાઓ સાથે રોમ્સગેટ જવા ખુશીથી તૈયાર થઇ.

પણ હજી એક બીજી બી મુશ્કેલ માહરા રસ્તામાં હતી. તેજ વખતે મને માહરા વાહલા હૈનરી તરફથી એક ધણો હેતવંતો કાગળ મળ્યો હતો. તે પોતાના શેઠ મીં મેકડોનેલ્ડનાં કામે અમેરીકા ગયો હતો તે કામ ધણું સંતોષકારક રીતે હવે આટોપી રહ્યો હતો, અને પેઝલી ખાતે તે પાછો ફરનાર હતો. વળી તે લખતો હતો કે લીવરપુલ આવીને તે પેઝલી પેલલાં તો જશે, અને મીં મેકડોનેલ્ડને પોતે અમેરીકામાં વસુલ ફરેલા તેના સવળા અવેજી ત્યાં સ્વાધીન કરીને તે એક મોટી રજા પર મને મળવા લાંડન આવશે. તે આખો કાગળ એટલાં બધાં હેતથી અને સાચ્યા પ્યારની એવી પવિત્ર લાગણીઓથી ભરપુર હતો કે તે વાંચીને હું ગોચા હરખથી આજેજ થઇ ગઇ !

પણ હવે કરવું કેમ ? જો હૈનરી લાંડનમાં આવે અને હું તે વખતે ત્યાં નહીં હોઉં તો તે માહરી પુઠે “રીવર હાઉસ” માં દોડી આવ્યા વગર રેડેજ નહીં, અને જોકે તે અને હું જીદાં નહીં હતાં તોપણ ગરીબ જીવીનો બેદ તેનાથી બી માહરે સાચવવો તો જોઇએ ? તેને માહરાથી ત્યાં કેમ આવવા દેવાય ? અંતે મેં ધણોએક વિચાર કરીને પેઝલી ખાતે મી. મેકડોનેલ્ડની કેરમાં હૈનરીને અત્યારથીજ એક કાગળ લખ્યો. મેં તેને જણાવ્યું કે પેઝલી આવ્યા બાદ લાંડન ઉપડવા પેલલાં મને તેણે ખતર આપવી, કે જેથી હું કંઈ જો ગયતી કે રોકાયતી હોઉં તોબી તાખરતોખ લાંડન તેને મળવા સવેળા પાછી આવી શકું. વળી હાંટર સ્પીટમાંનાં અમારાં મકાનમાંનાં નોકરોને મેં તાપીદ કરી કે માહરે નામે માહરાં ત્યાં જવા બાદ જે બી કાંઇ કાગળપત્ર આવે તે તાખરતોખ મને ડોવર ખાતે “રીવર હાઉસ” માં તેઓએ પાસ કરવાં. તે લોકો, અલખત, જાણતાં હતાં કે જીવ્યત હાલમાં ત્યાંજ રહેલી હતી, પણ તેની નાજીક હાલત વિશે તેઓ કોઇને સારાં નસીબે કાંઇજ માલમ હતું નહીં.

વળી હવેજ વખત આવ્યો હતો કે બ્યારે માહરા હૈરીની અંધન તેજ જાણીતી નાટક-કાર મીસ ત્રેડ્ડ હતી એ વાતનો બી બધો ખુલાસો તેની આગલ થયો હતો ! છેલ્લાં નવ મહીના

સુધી એ માહરો વાહલો અમેરીકામાં રહેલો હતો તે દરમ્યાન જોકે અમારા વચ્ચે કાગળપત્રો જથ્થુક આપતાં જતાં હતાં, તેમ છતાં ખુદ જાણે કેમ પણ મને નાટકના માહરા ધંધાની તેને માહિતી આપવાને કદી હિંમતજ થઈ નહીં હતી ! તેનાં મરનાર માતા—માહરાં કુધ—મીસીસ વેકરીલ્ડને નાટકનો કેવો સખ્ખત ધીકાર હતો, અને મોહોતનાં ખીછાણાં પરથી વટીક તેવણે લંડનના નાટકોની મોહિનીમાં હું નહીં પડું તે વાસ્તે હૃદીને તપાસ રાખવાની તાકીદ ફરમાવી હતી તે સમજી પાદ કરતાં મને ઘણી ખીહીક લાગ્યા કરતી હતી કે ઘણું બનવાજોગ હોતું જોઈએ કે હૃદીના વિચારો ખી એ સંબંધમાં છેક તેવા નહીં તો લગભગ તેવાજ હશે, અને તેથી હું તેજ ધંધામાં પડેલી હતી એ વાત હિંમતથી જાહેર કરવાને વાસ્તે આજ તક માહરા હાથ કદી ખી ચાલ્યાજ ન હતા. અવારનવાર, એમ છતાં, હું નાટકના નાદર હુન્નરની વખાણમાં કાંઈ ને કાંઈ વાતમાં વાત કાઢીને તેનું મન ફેરવવા જોશું માહરાં કાગળોમાં તેને લખતી રહી હતી, અને તેજ મુજબ આ છેલ્લાં કાગળમાં ખી મેં તેવું થોડુંક પીરચું. લંડનનાં સૌથી આજેવાન પેપરોએ માહરી તારીફમાં જે અનેક મરતયા લખ્યું હતું તેમાંથી થોડક ફકરાઓ કાપી લીધેલા મેં આએ કાગળમાં ખીડ્યા, અને મીસ વેકરીલ્ડને વાસ્તે આપું લંડન શું ધારતું હતું તે જાણે હું તેને સેહજ જાણુવા દેવા માંગતી હોઉં તેમ નાટકની વાત તે કાગળમાં ઘુસાડીને મેં તેને જાણુવા દીધું “ફક્ત ચહેરાની ખુમસુરતી અને સૌથી ઉંચી પંકતીનાં નાદર ઍક્ટીંગમાંજ એ જવાંબ બાનુંએ નામના કરી છે એમ નહીં પણ એ બાબતની ઉંચી નિતીરીતિ, રેહણીકરણી અને ઘણીજ પવિત્ર ચાલચત્રણે ખી લંડનનાં મોઝાનાં તન મન બધાં તમામ હરી લીધાં છે.” એ મક્કસદનું ઘણુંએક સુપ્રસિધ્ધ પેપરોમાં આવેલું હતું, અને તે બધું માહરા વાહલા હૃદીને વંચાયા તે એમના એમ કાપી લીધેલા કટીંગ્સ રૂપે મેં તેને મોકળી આપ્યું. વળી મેં તેને જાણુવા દીધું કે માહરાં કામકાજમાં ખોદાની આપેલી માહરી આવક દર વરસે હજાર પાઉન્ડથી ખી જરતી થવા જતી હતી, અને તેથી અત્યાર સુધીમાં હું એક નાધલી જેવી દોલત જમા કરી શકી હતી. હવે તેથી મેં—લખ્યું કે—હું હૃદીને બનતાં સુધી પાછો પેઝલી મોકળવા ચાહતીજ નહીં હતી, ને તેને અત્રે કાંઈ ખીજી નોકરી મને ત્યાં વેર અથવા નહીં ખી મને તોપણ માહરી પોતાની કમાઈ અને બચાવેલું જોઈએ તે કરતાં ખોદાનું આપેલું ઘણું જ્યાદા હોવાથી એ મુજબ અમારે જુદાં અને છુટાં રેહવા જેવી કાંઈ હવે જરજર ન હતી. કાંએ નહીં અમો પરણીને એકઠાં રહીએ અને લંડનમાંજ ઠર પડીએ ? ટુંકમાં, હૃદીને જોશું એ માહરું છેલ્લું કાગળ ઘણું ખુલાસેવાર ને ઘણું લંજાણુ હતું—એવું કે તે ઘણો ચતુર હોવાથી સમજી ખરી હકીકત કદાપી પાંખી ખી જાએ; અને તે ઉપર તુરત વેળા સગર માતીને હું મીસીસ ઍલ્ડકેસલને ત્યાં ડાવર ખાતે જુલીને મલવા નીકલી પડી.

પ્રકરણ ૮૫ મું.

હું એક મોટી “રેજ કોચ” (મુસાફરીની ગાડી) માં ડાવ આવી પોંદચી ત્યારે ખપોર થયલી હતી, પણ ઠંડીના દિવસો હોવાથી તડકું ઘણું કુમળું હતું, એટલે “કોચ” માંથી ઉતરયા પછી મેં “રીવર હાઉસ” તક ચાલીજ જવાનું મન કર્યું, અને કેહવામાં

આવ્યું હતું કે મુસાફરીની ગાડી જે રોશન આગળ ઉતારીએને ઉતારે છે ત્યાંથી લગભગ એકજ સીધી સડક મીસીસ એલ્ડ્રાપ્સનાં એ ઘર ("રીવર હાઉસ") પર લઇ જાય છે, અને તે મકાન ત્યાંથી ફક્ત દોઢેક માઇલના ધણા નજીક ફાસલા પર આવેલું છે. એટલા-વારને માહરો ઝુઝરી "લગેજ" (અસગામ) કુલીઓ પાસે આગમયથી રવાના કરી દઇ હું પોતે એકલીજ ફરતી ફરતી અને તે તરફની "સીનરી" મોજથી જોતી આગળ વધી.

એ મુજબ હું ડાવરનું શેહર છોડીને હવે ગામમાં દાખલ થઇ, અને માઇલેક ચાલવા પછીથી "રીવર હાઉસ" હજી કેટલું દુર હતું અને ક્યાં આવેલું હતું તે ચોક્કસ તફાવત કરી લેવાનું મને મન થયું. એ ઉપરથી હું જ્યાં આવી લાગી હતી તે જાણુએ જમણા હાથ પરનાં ધણું સુધડ દેખાતાં "રોઝ કૉટેજ" નામનાં એક નાહના "કૉટેજ"માં હું ધુસી, કે જેના બગીચામાં રાતા ગુલાબો જાંણે એકેક સાથે હરીફાઇમાં ઉતરેલા ને ઉગેલા ખીસ્વાર ઉમાઇ જતા હતા. માહરાં મનમાં કે આગળજ કોઇ માત્રી મત્રી જાય તો હું તેને પુછી લઉં; પણ જરા આંખ દોડાવતાં અંદરથી એક નાહના મંડપ જેવા શોભીતાં છપડાંમાં એક કોઇ સકુમારી સીવતી બેઠેલી હતી તેની પર માહરું ધ્યાન ખેંચાયું.

તેણીએ કાંઇ મને જોઈ નહીં, પણ તેને એકલી બેઠેલી જોઇને હું પોતેજ પાધરી તેની આગળ ગઇ. તે કોઇ દેખીતી રીતે માહરીજ ઉંમરની નૌજવાન નાજનીન હતી, કે જે પેહરવેશમાં સાદી પણ અજમજેવી હઃ સુધીની સુધડ ને સુંદર હતી. તેના બાલ છુટા હતા જે ખભાં પર વેરવાર પડેલા હતા, ને તેનો ચેહરો પણ ખેંચાણકારક અને મોહક હતો. કદમાં તે મધ્યમ ઉંચાઇની અને મજબુત આંધાની દેખાતી હતી. સામટી રીતે, તે એક "મામરેની ગોરી" હતી.

તેણીએ માહરા પગ તળે દગાતાં આવતાં સુકકાં પાત્રાંનાં ખખડાતથી એવામાં લગાર ચમકાવે ઉંચું જોયું, જ્યારે મને લાગ્યું કે તે આંખો વટીક ખસુસ મીઠાસથી ભરેલી હતી. તે લીલી દરાખ જેવી ધણીજ ચતુર ચક્ષુ હતી, અને મને જોઇને તે કામ ફેંકી દઇ ખુશાલ તખ્તથી એકદમ ને તાબડોતોમ ઉભી થઇ.

"માફ કરજેજી, હું જે તમોને કાંઇ બી અગવડ કરતી હોઉં તો," મેં સજ્જતાથી કહ્યું; "હું તો માત્રીનેજ પુછીને આગળ વધવાની હતી, પણ તમોને જોઇને મને જરા અંદર આવવાનું મન થયું!"

"અને ખચ્ચીતજ તમે હજારો આવકારથી અમો ગરીબને ત્યાં ભડે આવ્યાં. તમો આવ્યાં તે મને ધણુંજ ગમ્યું," તે દેખીતા પ્રમાણીક હાવલાવતી કોઇ અજમજેવી ઉગ્ગમંદ છોકરીએ મોટા ઉત્સાહથી જવાબ કર્યો, "આવો, આવો, તડકાંમાં ના હભાં રહે. અહીં આવીને બેસો."—ને તેણે પોતાની પાસે એક "ગારડન ચેર" ખેંચવાની ધામધુમ કરી મેલી. "શું તમો કાંઇ ધણે લાંબેથી ચાલી આવ્યાં?"

"હું ડાવર ઉતરી," મેં હસતે ચેહરે તે ખુરસી પર એકાદ પળ બેસતાં જવાબ કર્યો.

"કાંઈ જાઓજ ને?"

"મને "રીવર હાઉસ"માં જવું."

“ઓ, મીસીસ ઓલ્ડકેસલને ત્યાં? ત્યારે તે તો કાંઈ અહીંથી ધણું દુર નથી,” તે છોકરીએ મધુરતાથી કહ્યું; “ફક્ત અહીંથી અરધા માઇલ પર હશે.”—અને તરત વધાયું,
“પણ કાંઈ લેશો? તમે તરસાં થયાં હોશો?”

“કાંઈજ નહી, મને જરા બી તરસ નથી, થેંકસ,” મેં માંગી લેતાં કહ્યું; “હવે માહરં મકાન કેટલું દુર છે જે તેની વાત?”

“પણ થોડાં અમારા આએ નાંચલા બગીચાનાં તાજાં સ્ટ્રૉબેરીઝ તો જરા ચાખો?” તે છોકરી બજાદ થઈ—અને હું તેને રોકું તેટલાંમાં તો એક બે કુદકા સાથે તે બગીચાને બીજે છેડે પોંદ્યતી ગઈ. તે ત્યાં માલીને કાંઈ હુકમો આપવા લાગી, અને તે દરમ્યાન જે નાહતી ટેબલ આગળ તે સીવવા બેઠેલી હતી તે ટેબલ પર તેની વાંચવાની કાંઈ ચોપડી પડેલી હતી તે મેં સેહજ ઉંચકીને જોઈ.

તે શેક્સપીઅર હતી, અને મેં અજાણેબી વચ્ચે પાણી ફેરવતાં જોયું કે તેમાંના ધણા ખરા નામીયા નાટકોમાંનાં ધણાંએક જોરાવર અને અભ્યાસ કરવા જોગ વાક્યો બહુ પેન-સીઝના લીસોટાઓથી ખાસ માર્ક કરેલાં હતાં. ટુંકમાં, એ શાહસ્તો તે છોકરીના ઉચા ટેસ્ટ ને અચ્છ અભ્યાસનીજ પુરવારીઓ હતી, અને ચોપડીનાં કવરની પાસેનાં પાણી પર ધણા સુંદર લેડી લાઇક મરોડદાર હરફે “મેરી ગ્લેન્ટવર્થ” કરીને નામ લખેલું હતું.

અને તે વૉલ્યુમ જોઈને હું હજી તો પાછું તેની જગ્યાપર મુકું તેટલાંમાં તે છોકરી હસતી હસતી તે તરફ પાછી આવી. તેના હાથમાં તાજાં તોડેલાં સ્ટ્રૉબેરીઝનો એક વાંચનનાં પાત્રાંઓની ખાસ બનાવેલી પ્લેટમાં એક મોટો ઢગલો હતો.

“જરા આએ લેશોજ?” તેણીએ તે પ્લેટ ટેબલ પર મુકતાં ધણીજ ખુશાલીથી કહ્યું. તે કોણ હતી તે વીક હું હજી જાણતી ન હતી ને તે મને સુતલગ હજી પીછાણતી ન હતી તેટલામાં તો માહરી આગતચાગત ને મદારાત કરવામાં તે બધી થોડી થોડી થઈને ઉકલાઈ પુકલાઈ જતી હતી. એ, મેં જોયું કે, તેના અતીથણા મીઠા સ્વભાવનીજ તાસીર હતી. તેણીના સ્વભાવજ એટલો બધો મીઠો, રમત્યાળ, એકદમ મલતાવડો અને પરાપકારી નજરે આવતો હતો.

મેં, તેણીને ખુશી કરવા, થોડાંક સ્ટ્રૉબેરીઝ દપાટ્યાં. તે ખરેખર ધણાં તાજાં, મીઠાં અને તરસ છીનાવે તેવાંજ હતાં.

“તમે માહરી શેક્સપીઅર જોતાંતાં?” તેણીએ પછીથી સહેજ હસીને કહ્યું; “જ્યારે એકલી એકલી કામ કરતાં કંટાળી જાઉંછ ત્યારે એ વાંચીને હું માહરાં મનને મોજ આપુંછ. એ માહરં ઘણું ખ્યાર વાંચણ છે.”

“ખરેખર?” હું હસી.

“હું નાટકી ઢપથી કેહું તો એ માહરી ‘સદાનો સાથી’ છે.” મેરી ગ્લેન્ટવર્થ હસી. “હું જેમ જેમ એ હિંડા અભ્યાસથી વાંચુંછ તેમ તેમ મને તો એમાં કાંઈ ને કાંઈ નવુંજ મળ્યા કરેછ, ને ખરં કેહું—તમે મહને હસસો તો નહીં? એ વાંચતાં વાંચતાં હંમેશાં હું એક જાણતી ખાસ અદેખાઈ કરુંછ.”

“કોણની ?”

“સતો ગુલાબની—મીસ ત્રેડ્ડની !” મેરીએ દીવ્યપુશ તત્પ્રતથી મોટે સાહસે હસી દેતાં કહ્યું, “મેં તો એ એકત્રેસની તારીફમાં ન્યુસપેપરમાં ને લીટરરી રીવ્યુમાં કાંઈ એટલું બધું વાચ્યું છે કે હું તો જાણું તેની પર મોહી જ પડેલી છું ! કમનસીબે મેં તેને કોઈ દાહડે જોઈ નથી; પણ તમે ? તમે તો લંડનનાં જ રહેવાસી, એટલે તમે તો તેને જોઈ જ હશે ?”—અને બડબડમોટી મેરી ગ્રેન્ટવર્થ આ બધું ઉપરાસાપરી કેહતી ને જોલતી હતી ત્યારે તેનાં દીલની સાદાઈ અને પ્રમાણીકપણું જ જાણે હું તો અન્યથાથી જોયા કરતી હતી !

પણ મેં બડકો ફાડ્યો નહીં. હું મુસ્કેલથી જ માહરી ગંભીરતા સાચવી શકી, અને મેં તેને ખુલ્લું કરીને કહ્યું જ નહીં કે હું જ “સતો ગુલાબ” (મીસ ત્રેડ્ડ) હતી. હું “રીવર હાઉસ”માં ધણી શાંતિથી રહેવા ચાહતી હતી. માહરાં પોતાનાં મગજની રાહત અને શાંતિ વાસ્તે જ નહીં, પણ જીવીને ખાતર ખી. તેણીનો બેદ સચવાવો જોઈએ, અને હું માહરાં સંબંધમાં તે નાહતાં ગામડામાં મીસ ત્રેડ્ડ તરીકે ઘોંઘાટ થવા દેઉં તો, મને લાગ્યું કે, તે ખરેખર ઘણું ભુલમરેલું થઈ પડે !

“હા, મેં તેને કોઈ કોઈ વખત જોયલી છે ખરી,” મેં હસીને તેના છેલ્લા પાધરા સત્તાલના જવાબમાં ઉડાવાતું કહ્યું;—અને પછી તરત ઉડીને ઉભી થતાં વધાર્યું, “હવે મને રમ આપશો ?”

“ઓ, જરા તો ખેસો !” તેણીએ નાઉમેદીના દેખાવથી કાકડુદી કરી; “તમે તેને જોઈ આયાં છે ત્યારે તો એ મીસ ત્રેડ્ડને વાસ્તે મને થોડુંક જ્યાદા જાણવા ને પુછવા ગમેછ. હું તેની વખાણ થાય છે તેમ તે ખરેખર એટલી બધી સુંદર, નેક અને હુન્નરમંદ છે !”

હું હસી. “આપણે બીજી કોઈ વખતે નીરાંતે મળીને એ વિશે ધીરજથી ને લંબાણથી બાત કરશું,” મેં કહ્યું. “તમે આટલી બધી માહરી ખાતર કીધી છે ત્યારે તો ફરીથી માહરે મન્નવા આવવું જ જોઈશે કેની ? નહિ તો તમે આવજો. તમો બી “રીવર હાઉસ”માં ધરડાં મીસીસ આલ્ડકાસલને મલવા અતારનવાર જતાં આવતાં તો હોશો જ કેની !”

પણ એ પુછતાં સાથે મને તરત ખ્યાલ થયો કે એમ નહીં જ હોવું જોઈએ, કેમકે એ છોકરી જે ત્યાં જતી આવતી હતે તો જીલ્લી સાથે પીછાંણ પડી જ હોને, ને જીલ્લી અમે જંગમાં કાગળમાં તે બાબે કોઈ દહાડે કાંઈ લખતે તો ખરી ?

“અમે મીસીસ આલ્ડકાસલને ફક્ત નગરે જ પીછાણીએ છ,” તેણીએ માહરા છેલ્લા સવાલના જવાબમાં સાદાઈથી કહ્યું; “માહરાં મમાને કેડે જવા આવવા ગમતું નથી. તેવ-ણુને ઘણું જ એકાંત ગમેછ, ને તેથી મને બી માહરં ઘેર બહુ કે માહરં કામ બહુ !”

“વારં, ત્યારે કાંઈ નહિ, હું પોતે જ આવશ,” મેં હીંમત આપતી કીસમે કહ્યું; “મમા હમણાં નથી ધરમાં ?”

“નહીં જી, કાંઈ ખરીદીએ ગયલાં છે,” મેરીએ જવાબ કર્યો; “પણ તમે તો જરા બી જ્યાદા ખેસાંત જ નહીં કે ? વારં ચાલો, તમે પ્રેમી મ કરો છ તેમ બીજી વખત જરૂર આવજો.”—અને તે મને બાહરના દરવાજા સુધી મુકવા વરીક આવી.

તેણીએ તો મને સાથે રસ્તો બતાવ્યા માણસ બી આપવા કહ્યું, પણ મેંજ ના કહ્યું, અને તેણીએ પોતાના દરવાજા પરથી હાથ કરીને મને “ રીવર હાઉસ ” પર બાજુમાંનાં ખેતરમાંથી જવાનો જે ટુંકો રસ્તો બતાવ્યો તે ઇમાંણીનું ઘ હું એ એકાંતમાં રહેલી સુંદર છોકરી વાસ્તે મનથી કાંઈક અજબ થતી આગળ વધી. મેં જોયું કે તેણીએ પોતાની મા વિશે મને કહ્યું, પણ આપ વિષે તો કાંઈ બોલીજ નહીં? ત્યારે શું તે શુન્યરી ગયો હશે? વળી તે મા એટલું બધું એકાંત સાંધીને કેમ ને કાંએ રહી હશે કે આવી દાહડવારેની છોકરી કેટલે જતી આવતી કે કોઈને મળતી ભેટતી વટીક ન હતી? તેઓ મુશ્કેલીસ હોય એવું તો કાંઈ દેખાતુંજ ન હતું. ખુદ મકાનજ ઘણું સુખકારક અને ખુશનુમા હતું, અને મેરીનો પોશાક પણ સાધારણ સુખી સ્થિતીનોજ અભ્યાસ કરાવતો હતો.

હું એ પછી જલ્દીજ “ રીવર હાઉસ ” માં આવી પોંડોંચી. તે અસલી ઢપનું એક મોટું મકાન હતું, અને તેમાંનું ફરનીયર પણ સધળું અસલવારેનું પણ જોઈએ એટલું ટકાઉ, મજબુત, અને સંગીન હતું. એ “ હાઉસ ” ને બી લગતો એક ન્હાનો બગીચો હતો, અને સુખ અને શાંતીનું ત્યાં રાજ હોય એમ જાણે ઝડ જણાઈ આવતું હતું.

મને મીસીસ ઓલકાસલે તેમજ જુદાંદે બહુજ હરખભેર આવકાર આપ્યો. જુલ્હીને તો હું છેક કેટલે મહીને પાછી જોતી અને મળતી હતી, અને જોકે તે નિર્દોશ છોકરીને મનનું દુઃખ ખરેખર ઘણું મોટું હતું, તોપણ હું જોઈ શકી કે તે તનદરોસ્ત ગામડાંની તાજી અને દીવખુશ હવાથી તેના રોખસારો, એમ છતાં, ગોલાખી ગોલાખી થયા હતા, અને તે પોતાની હાલતી નાજુક સ્થિતી વચ્ચે જોવાજોગ હદ સુધી સુંદર દેખાતી હતી.

પ્રકરણ ૮૬ મું.

એ પછી જ્યારે અમો નવરાં થયાં, અને હું મીસીસ ઓલકાસલ સાથે તાહેલાં મારતો બેઠો હતો ત્યારે મેં મેરી ગ્રેન્ટવર્થની વાત કાઢી; અને હું જોઈને ઘણી અજબ થઈ કે ડાસાં એ નામ સાંભળતાંજ ઘણાં ગંભીર થઈ ગયાં.

“ હા, છોકરી તો ઘણી બહી કેહવાઈ, પણ—પણ—” અને ડાસાં અચક્યાં કીધાં.

“ પણ શું, કુખમાય ? ” મેં અગ્તએથી ને ઈતેજરીથી પુછ્યું.

“ તેની માએને લગતો મને વાંધો છે, ” ડાસાંએ ખુલાસો કર્યો. “ તાહરા જેવી નેક છોકરીએ સાંભળવા જેવી એ વાત નથી, અને તેથી હું તાહરી આગળ તે કરતી નથી. ”

“ પણ છોકરી પોતે તો બહીજ છે કેની ? ” મેં હેખત ખાંધને પુછ્યું, કારણ કે તે છોકરી મને જોતાં સાથે ઘણી ગમી ગઈ હતી.

“ હા, છોકરી તો ખરેખર ઘણીજ બહી ને સાચી છે, ” કુખમાએ દીલસોજીથી જવાબ કર્યો.

“ અને છોકરી માએની નામોશીથી વાકેફ હશે ? ” મેં તાજુબીમાં સવાલ કર્યો.

“ હું નથીજ ધારતી, ” કુખમાએ જવાબ આપ્યો; “ હું પોતે ખરેખર તો તે માએની વિરુદ્ધ ખાત્રીપૂર્વક કાંઈજ જાણતી નથી, પણ વરસોથી આએ તરફ રહેલી છતાં કદી એ

કાંઈને મળવા માંગતીજ નથી. અને આએ તરફનું લોક, તેથી, તેને વાસ્તે ધણું બુદ્ધિ મેલેલ. કેહ્યું કે કોઈ શખ્સ વખતોવખત આવેલ અને એ ઘરમાં એક બે દહાડા રહી જાયલ, અને તેજ એ મા દીકરીનું પુરું બી કરેલ એવી વાત છે.”

“ પણ બીચારી બાઈ જુદી બદનામ થતી હોય તો ? એ બી બનવાજોગ છે કે નહીં, કુધમાએ ?” મેં શંકાશીલ મત આપ્યું ; “ હું માએનું તો નહીં જાણતી, પણ મેં મેરીને જે થોડોક વખત જોઈ અને તેની રીતભાત ને આચારવિચાર જાણી લેવાનો મને જે પ્રસંગ થયો તે ઉપરથી હું તો હિંમતથી કહી શકું છું કે તે બચ્ચું ખરેખર નેકામાંજ ઉધરેલું હોવું જોઈએ.”

“ હોય બી,” ડાસાં શાંતીથી ને નાખતીથી એકમત થયાં. “ વાત તો એમ છે કે થોડાં વરસની વાત પર—એટલે કે જ્યારે મેરી પાંચ છ વરસનું નાંધલું બચ્ચું હશે ત્યારે એ બાઈ હેરટીંગ્સ ખાતે રહેતી હતી. તે વખતે એ વીધવા દેહવાતી હતી, અને ત્યાંની ધણી સારી સોસાયટીમાં ફરતી હરતી હતી. એમ છતાં એક દાહડે, કેહજે, કોઈએ તેને બર મેળાવડામાં ઉંઘાડી પાડી કે તે કાંઈ સારી ચાલની નહીં હતી, અને તે વાતના તેની કને બેતકરાર પુરાવા હતા; અને એ ગડગડ થવા પછીથી તે ત્યાંથી અચબુચ ગાંસડા પેટલા બાંધીને નાહસીને અદીંના આ એકાંતમાં આવીને ગમડી તે છેક આજના દાહડા સુધી.”

“ ત્યારે તો એ અહીં તમે કેહો છો તેમ કોઈને મલતી નથી તે વાત એ કાંઈ આમલી હીલુપસ્તીને ટેકા આપેલ ?” મેં ચીંતાથી કહ્યું.

“ એમજ,” કુધમાએ જવાબ કર્યો; “ મગર ચાલ, હવે એ વાત જવા દે, અને બીજી વાત કર્યે. માહરે તને એતાવવાનું એટલુંજ કે ચાલી ચલાવીને તે લોકને ઘેર તું સુતલગ જતીજ ના. તે આપણને સારું નહીં લાગશે.”

“ તો હું નહીજ જવશ,” મેં તાબેદારીથી ખાત્રી આપી, જોકે ખરેખર તો હવે પછી મેરી ગ્રેન્ટવર્થને નહીં મળી શકવા વાસ્તે મને મનથી પુશ્કળ ખેદ ને ખરખરો થતો રહ્યો.

હવે “રીવર હાઉસ”માં હું આવી લાગી તે પછીનાં અઠવાડિયાંની આખેરીમાં જુલ્યટ નોરમને એક બેટાનો જન્મ આપ્યો, અને કેવા હીલુનસીય સંજોગમાં અને ભયંકર દમામાજ વચ્ચે તે ગરીબ કુમારીકાની આ દુસાવત થઈ હતી તેનો ખ્યાલ થતાં હું મહારાં આખાં તન બદનમાં ધુજી. સારાં નસીબે બંને—મા દીકરો—સારી પેઠે હતાં, અને, તેથી, મેં પછી તરતજ બલાં મીઠા ને મીસીસ નોરમનને એ બનાવની સઘળી હકીકત લખાણથી લખી. મેં તેઓને જુદી તદ્દન સારી પેઠે હોવાની ખાત્રી આપી, અને વૃદ્ધ કુધમાએ એ બાપડીની આ નામોશીમાં ઉંડી સમજદારી બદકે ફરેસ્તાઈ સદ્ગુણોથી કેવી કટોકટ અને કીંમતી મદદ આપી હતી તે વાત પર મેં ઘણો બાર મેલ્યો. હું પોતે, એ પછી, તે કાગળ ડાવરની મોટી પોસ્ટઓફીસમાં નાખી આવવા ચાલતી ધરથી નીકળી. વાંચનાર જાણે છે કે મને ચાલવાનો શોખ હતો, અને હું અત્રે આવ્યા પછી એ મુજબ સહવાર સાંજ લાંબી લાંબી લટારો કસરત અર્થે લઈ આવતી હતી, એટલે એમાં માહરે માટે નવું કાંઈ ન હતું. જુદી, મેં જોઈું કે, ધણી સારી પેઠે હતી, એટલે એકાદ કલાક એમ જઈ આવવાને મને કાંઈજ

અડચણ કે અગવડ જેવું બી લાગ્યું નહીં. વળી ખાસ કરીને હું એટલા માટે ગદ્ય કે મીસીસ નોરમનનાં શિરનામાંનું તે કાગળ અમારી તરફના થાંભલાઓમાં નાખવા નોકરોને સંપૂર્ણ કરવા મને ગમ્યું નહીં—તે ઘણું ગેરસલામતીભર્યું થતે. તેથી કોઈને કદાપી કાંઈ ને કાંઈ વહેમ પડે, અને ધાંણ બીગડે !

હું ગદ્ય તે કાગળ ડાવરની પોસ્ટઓફીસમાં થાવું માહરે હાથે પોસ્ટ કરી, લાંબો ચકરાવો લઈ બજારને રસ્તે હું ઘર તરફ પાછી વળતી હતી, જેવામાં સાંમેથી આવતી બે અબળાઓનું માહરી પર ધ્યાન ખેંચાયું, અને તેમાંની એક છોકરી તો અતીવશી ઉદ્વેગમંદ માહરી બણી કુદકા ભારતી દોડીજ આવી ! તે મેરી ગ્રેન્ટવર્થ હતી. મેં અત્યંત ધણીજ દીલસોઝીથી તેને શેકહેન્ડ કરી, અને તેટલાં તો પછવાડે આવતી પેલી બીજી બાંનું પણ આગળ આપી લાગી.

“ઓ મમા, આપણે ત્યાં આવી ગયાં હતાંની, મેં તમારી આગળ વાત કીધીતીની, તે આંખે જવાંન બાંનું છે !”—અને માહરી તરફ ફરીને વધાર્યું, “આંખે માહરાં મમા થાયછ.”—અને માહરે કમ્બલ કરવું જોઈએ કે તે મીસીસ ગ્રેન્ટવર્થ હતી એમ જાણતાં હું જરા દલાઈ અને ખંચાઈ. મને આંખે અમળાના અપજનની ધ્રુષ્ણાએ કહેલી બધી નરસ વાત તરત યાદ આવી ગઈ, અને તેવણે એની સાથે પીછાંણ કરવાની મને મના ફરમાવેલી હોવાથી હું શેકહેન્ડમાં તેણીને માહરો હાથ વટીક આપવાનું મન કરી શકી નહીં. હું ફક્ત દુરથી ઠંડું નમી, અને ઉદ્વેગમંદ મેરી તો મને મલવાની હદ વગરની ઉદ્વેગ ને ખુશાલી વચ્ચે તે કાંઈ જોઈ કે સમજી વટીક શકી નહીં, જ્યારે મીસીસ ગ્રેન્ટવર્થ એ માહરો અણગમો મનથી તરત પાંખી ગઈ. એમ છતાં, તે જરા ડોકું ફફડાવીને દમામથીજ વરતી, જે બતાવતું હતું કે યાતો તે જુદી નીંદાથી વગોવાયલી હતી, કાં તો એ જાતની લુચ્છાઈમાં ધણી પ્રવીણ થઈ ચુકી હતી. તે વરસ ચાલીસેકની ઉમ્મરની હશે. તે કદમાં ઉંચી હતી, અને ચેહરામાં જવાંનીની ખુમસુરતીની ધણીએક શાહદતો હજી આજ પણ મોજુદ હતી. તે ઘણા ટેસ્ટથી તૈયાર થયેલી હતી, અને આવી એકની દોરતી મને આવા સંજોગોમાં પડતી મેળવાવું થયું હતું તે વાસ્તે હું ખરાં મને દલગીર થઈ—ખાસ કરીને નિર્દોશ ન્હાની મેરીને ખાતર વધારે.

“તમે તો મને પાછાં મળવા આવવાનાં હતાંની ?” મેરીએ કાંઈક ઠપકાના તોરથી તોપણ પુરતાં હેતથી કહ્યું; “લુલીજ ગયાં શું ?”

“મને—મને જોઈએ એટલી દુરસદ નથી મલતી, મીસ ગ્રેન્ટવર્થ,” મેં જરા અચકી અચકાને કહ્યું. હું ગભરાઈ ગઈ.

“દુરસદ નહીં હોય તો કેમ આવે ?” તે માતાએ હયાં વચ્ચે પડવાની જરૂર જોઈ; “કાંય કોઈને અમથી તસ્દી ને કંટાલો આપ્યા કરેછ ?”

હું, અત્યંત, તેણીના એ પરચારાનો ભાવાર્થ સમજી ગઈ, પણ બડબડોલી મેરી તો હજી એ જરા પણ સમજેલી લાગી નહીં !

“વારૂં, પણ હવે તો આવશો કેની ?” તેણીએ પાછો આગ્રહ કર્યો ને માંગી લીધું; અને પોતાની માતાને એહરામાં નારાજ થતી જોઇ ઉતાવળે વધાર્યું, “કાંઈ નહીં, જ્યારે પુરતી કુરસદ મને ત્યારે આવજો, પણ આવજો જરૂર !”

“હા, હા, હું માહરૂં બનવું કરશ,” મેં શીકું હસીને કહ્યું—અને પછી મેરીને શેકહેન્ડ કરી, પેલી બાઈને જરા દુરથીજ નમીને હું માહરૂં રસ્તે આગળ વધી.

તે પછીથી એક જુદેજ રસ્તેથી જતાં પીકચરોની ફ્રેમ બનાવનારની એક બપકાદાર દુકાંણુ બાહરે જે મોટાં કદની ધ્યાન ખેંચનારી તસવીરો ટાંગેલી હતી તેમાં હું જોઇને ગભ-રાઈજ ગઇ કે એક માહરી પોતાની હતી, જેની નીચે, “નામાંટીત એકત્રેસ ‘રાતો ગુલામ’—મીસ ત્રેફડ” એવી પુલ રોકા હરફોમાં લખાવત હતી ! હું ઘણીજ અજાણ થઇ. રાજ રાણી અને પ્રધાનો જેવાં માન પામેલાંઓની સખીઓની વચ્ચે માહરી પોતાની સખીને એટલી અગત અપાયલી જોઇને હું ખરેખર માહરા જીવથી શરમાઇજ ગઇ. વધારે અજાણ્ય કરનારૂં તો એ હતું કે મેં કોઇ બી દાહડે કોઇ બી સખીવાલાને માહરી તસ્વીર લેવાની મતલબથી અત્યાર તક સીટીંગ આપી નહીં હતી, અને ત્યારે આજે તરફ માહરી એક તસ્વીર આવીજ કેમ શકી તે હું સમજી શકું તેથી ઘણું જાણ હવું ! દીસ્તુંજ હતું કે આ કાંઈ એકજ નમુનો નહીં હોવો જોઇએ. જ્યારે આ ગરગમડેનાં એકાંતમાં આવી એક તસ્વીર અગત પાંમતી ધુસી જઇ શકી હતી તો બનવાજોગ હતું કે તે લંડનમાં અને બીજાં ઘણાંએક શહેરોમાં પ્રવેશ પાંમી ચુકેલીજ હોય !

હું આગળ વધી. મને થોડીક રમુજ બી મળી. પેલી ગામરેની ગોરી મીસ ગ્લેન્ટવર્થ જે મીસ ત્રેફડને જોવા હૃદયી જાણ આતુર હતી તે જો કદી આ રસ્તે જવા ને એ તસ્વીર જોવા પાંમે તો જરૂરજ મને ઓળખી કાઢવાની, અને ઘણી અજાણ થવાની !

ત્યારબાદ હું મીસીસ ગ્લેન્ટવર્થવાલા “રોઝ કોટેજ” આગળ થઇને અમારાં ઘરપર (“રીવર હાઉસ” બણી) જતી હતી, તેવામાં મેં જોયું કે એક “રટેજ કોચ” (મુસાફરીની ખાસ મોટી ગાડી) તે કોટેજના દરવાજા આગલ થોખી, જેમાંથી ધામધુમી અદાએ એક અહ-સ્થ ઉતરયો, અને ઘેરીતોબરીતો હોવાના દેખાવથી સીધો અંદર ચાલી ગયો, જે બાદ તે “કોચ” ત્યાંથી ઉપડી ગઇ.

એ કોણ હતો ? હું તેનો એહરો મુતગલ જોઇ શકી નહીં. તે સરખો ઉતરતો તો હું તેનો એહરો ખચ્ચીત બરાબર જોઇ શકતો, પણ તે ગાડીમાંથી લગાર કોરવાકો ઉતરયો, અને વળી ઉતરયો તેવો સીધો અંદર ચાલીજ ગયો, એટલે હું તેને પીઠેથીજ જોઇ શકી. તેના હાથમાં એક નહાનો ઘણો સુંદર દેખાતો ખંઝ હતો, જે તે પોતેજ હાથમાં ઉંચકીને અંદર લઇ ગયો, અને તે જોતાં તરત મને પુછમાએ કહેલી વાત યાદ આવી. તેવણે મને કહેલું હતું કે એક કોઇ સખ્શ અવારનવાર એ લોકોને ત્યાં આવવો ને એક બે દિવસ રહેતો સંભળાયજ, અને તેજ એ મા બેટીતું પુરૂં કરેજ એવી વાત છે; ત્યારે શું બનવાજોગ નહીં હતું કે એજ તે આસામી હોવો જોઇએ ? આ તો ત્યારે એક ઓર બી પુરતારી હતી કે માહરૂં એવાં-ઓથી તદ્દન અગલ રહેવું જોઇએ, અને ત્યારે ફક્તથી નિર્દોષ મેરીને વાસ્તે મેં અફસોસની

એક હાથ ખેંચી. આ તેની માતાને એ જાતના અપજ્ઞાને ગર્ભિણીમાં જીવવાનું કેમ ગમતું હશે એ માહરી મસ મોટી અજ્ઞાણી થઇ પડી, અને દુન્યા જોકે મેં હજી સુધી કાંઇજ નાંજી કે જાળખી ન હતી તોપણ મને લાગ્યું કે દુન્યા જેમ તેની નેકી અને નીતીથી ખાલી નહીંજ હોવી જોઇએ, તેમજ વળી આ જાતની ગર્ભિણી અને અનીતી પણ તેમાં મોટા પ્રમાણમાં આવેજ હોવી જોઇએ. એટલામાટે માહરે જ્યારે માહરા સમાગમમાં આવતી સઘળી ખીનાઓ આ માહરી મોટી વારતાના વીરતારમાં ખ્યાન કરવાની છે ત્યારે દુન્યાનું જેમ સઘળું તેમજ નખળું પાસું પણ માહરી એ નિષ્કલંક વારતાના સફા ઉપર પ્રમાણીકપણે રજી કરવાને માહરે આંચકો ખાવો ઘટતો નથી, કારણ ખરેખર તો એ જાતના સફાઓ વટીક, પુરતી સંભાલને અદ્યથી ખ્યાન કરેલાં, તેની નસીહત અને ચાતકમાં ખાલી કદી પુરવાર થતા નથી.

હું “રીવર હાઉસ”માં પાછી ફરી. જીવ્યટ સારી પેઠે હતી, અને બચ્ચું ખી જોઇએ એટલું તંદરોસ્ત દેખાતું હતું. મેં, તેથી, તેનાં માખાપ જોગાં લખેલાં કાગળની તેની આગળ વાત કહીને તેને સધ્યારો આપ્યો, અને તેથી તે બાળા કેટલીક ધીરજ પામેલી દેખાઇ.

વળી ખીજા ચાર ખંચ દિવસો ગમડી જવા પછી હું ફરવા નીકળેલી હતી ત્યારે મને મેરી ગ્રેન્ટવર્થ અચ્ચુચ પાછી મળી ગઇ. આ વખત તે એકલીજ હતી, જેથી હું વધારે ખુશી થઇ; પણ આ વખત મને જોઇને તે જરા દયાયલી જેવીજ દેખાઇ, અને જોઇએ એટલી ખુશાલ કે ઉલટમંદ નજરે આવી નહીં. તેણીએ તુરત વેળા મેં શેકહેન્ડમાં આપવા કાટેસો લાઇ વટીક લીધો નહીં, અને ટગર ટગર એકાદ બે મિનીટ તક માહરા એહરામાંજ જોયા કીધું; જ્યારે પછી ખાત્રી થઇ હોય તે મીસાસે અરધી રીસાયલી અદ્યથી કહ્યું, “હા, તમેજ છેઓની ? તમેજ મીસ ગ્રેન્ડ છેઓની ? ઓ, કેટલી દલગીરીની વાત કે તમે માહરેથી એ છુપાવ્યું !”

હું હસ્યા વગર રહી શકી નહીં, અને મને હસતી જોઇ તે પોતે પણ સંપુર્ણ નિર્દોષતા અને ભારી ખુશાલીથી હવે મોટે રહાદે ખડખડ હસી પડી. તેણીએ મને આંખીને એક કોટી વટીક કરી—એટલી બધી મને જાણવા ને જાળખવા પછી તે ખુશાલીથી ઉસ્કરાઇ ! !

“મને એ જાતનો “ફસ” ગમતો નથી, બેહેન, તેથીજ મેં તુંને નહીં કહ્યું,” મેં નરમાશથી સમજાવ્યું; “ખાસ કરીને તાહરાથી છુપાવવા જેવું એમાં કાંઇ હતુંજ નહીં.”

“આપણે છેલ્લાં મધ્યાંતાં તેજ દાહાડે મેં તો તમારું તરકટ પકડી કાઢ્યું હતું,” મેરી ગ્રેન્ટવર્થે હસીને કહ્યું; “તમારાથી છુતાં પડ્યા પછી અમે બજારમાં ગયાં, અને ત્યાં મમાને કાંઇ ખરીદીઓ કરવાની હતી તે કરીને અમે બાજુમાંની એક ગલીમાંથી ઘર તરફ પાછાં આવતાં હતાં ત્યારે એક ફ્રેમવાલાની દુકાણમાં બાહર જાણીતાં આસામીઓની મોટી લાઇફ—લાઇફ તસ્વીરો હતી તેમાં મેં તમારી સખી જોઇ, ને તમે માનશે ? માહરી તો જાણે અક્કલજ નહીં કમુલ કરે ! મમા બી ઘણાંજ—ઘણાંજ અજબ થયાં. પછી મેં મમાને ઘણાંજ કાલા વાલા કીધા તેથી તેવજી તે સખી ખરીદી લીધી, પણ તે દુકાણદારે તેની કીંમતની અમારી પાસે એક એવી તો મોટી રમડી મુકાવી કે તમે જાણો તો અજબ અજબ થાઓ !”

મેં તે કીંમત પુછી નહીં. મને તે ઘણું અસંખ્ય લાગ્યું. હું ફક્ત હસવાજ કીધી.

“અમે પછી ઘર ગયાં ને જોઈએછ તો મહારા કાકાજ કેથા આવીને અમારી વાટ જોતા બેઠેલા,” તે મડબડમોલીએ બોલાઈમાં ગાડું ગમડાવાતું ચાલુજ રાખ્યું; “ને તેની ગડબડમાં તરત વેળા તો સગી માહરે બાજુ મુડીજ દેવી પડી ! એવણુ એમ અનારનવાર અમારે ત્યાં આવેછ, અને આવેછ ત્યારે માહરી દુન્યા સુખી સુખી થઈ જાએછ ! એવણુનું માહરી પર એટલું બધું હેત છે કે હું તો કાંઈ તમોને ખ્યાલજ નહીં આપી શકતી ! હું તો તેવણુને બી કહીજ દેવાની હતી કે તમારી મીઠાકાત થઈ અને તમારી સગી પણ અમે લાવેલાં છઈએ, પણ મમાએ ના કહ્યું કે કદાચ એવણુને એ વાત નહીં ગમશે. એવણુને બી મમાની કાંતી એકાંતજ કાંઈ ધણું ગમેછ અને અમો કાંઈને મળ્યે ભેટ્યે તે ઝાડું પસંદ કરતા નથી.”

“ત્યારે માહરી સગીનું શું આચરંમીથું કીધું ?” મેં હસીને પૂછ્યું.

“હાલ તો હજી તે મેં છુપાવી રાખેલી છે,” મેરીએ સાદાઈથી જવાબ કર્યો.

“કાંએ, તેવણુ હજી અહીંજ છે શું ?”

“હા, આંએ વખતે જરા જ્યાં રહેલા છે. હવે કાલ પરમ જવાના છે,” મેરીએ સમજાવ્યું.

“ત્યારે તેવણુ કેથે લાંએ રેહતા હશે ?”

“હા, એવણુતો લંડનમાં રહેછ,” તેણીએ નિર્દોશતાથી તરત જવાબ કર્યો; “મમા કેહછ કે માહરા બાવા હું જ્યારે ધાવતું બચ્ચું હતી ત્યારે ગુજરી જવા પછી એ કાકાજ અમારી પર ધણાજ મેહરમાન છે.”—અને જરા થોખીને વધાર્યું, “ઓ મીસ ત્રેફર્ડ, હવે કાંઈ વખત જરા તો માહરે ઘેર આવો ? હું એક કલાક ધીરજથી બેસીને તમારી સાથે વાત કરવા માંગુંછ. તમારા નાટકોને લગતી બધી વાત મને ધણીજ ધણીજ સાંભળવા ગમશે.”

“આપણે મળશું, બેહન, અનારનવાર મક્કતાં રહીશું,” મેં ઉડાવનારો જવાબ આપ્યો;—અને પછી હું તેને પાછી શેકડેન્ડ કરીને આગળ વધી.

પ્રકરણ ૮૭ મું.

પછીથી પાછી ઘર તરફ જતાં “રોઝ કોટેજ” આગળ થઈનેજ હું જાડી હતી ત્યારે મેં જોયું કે મીસીસ ગ્લેન્ડવર્થ પોતે—મેરીની માતા—દરવાજા પર ઉભેલી હતી, જે મને જોઈને માહરી ધણી અજાએખી વચ્ચે માહરી તરફ દોડી આવી.

હું ઠંડું નમી, અને ખામોશ ઉભી.

“આપણે છેલ્લાં મહ્યાં હતાં, મીસ ત્રેફર્ડ,” તેણીએ લગાર ઉશ્કેરાતથી કહ્યું, “તે હાહડે તમે એક પ્રકરથને આંએ તરફ ગાડીમાંથી ઉતરતા જોયા હતા, અને તેવણુને તમો ઓળખોછો તે બી એક મેહરમાની તરીકે ખાસ તમો કને માંગી લેઉંછ કે તે વાત અત્યાર સુધીમાં તમો “રીર હાઉસ” માં જાહેર કરી નહીં ચુક્યાં હોવો તો હવે પછી બી જાહેર કરતાંજ ના !”

“તમારી ઘણી લુલુ છે, મીસીસ ગ્રેન્ટવર્થ,” મેં અત્યંત અજબ થતાં કહ્યું; “મેં કોઈ અહરથને આએ તમારા દરવાજા આગળ ગાડીમાંથી ઉતરતાં જોયા હતા ખરા, પણ તેવણુ કોરવાંકા ઉતરયા અને ઉતરીને સીધા બંગલામાં ચાલી ગયા. મેં તો, તેથી, તેવણુને ફક્ત પીઠેથી જ જોયલા છે, અને તેવણુ કોણુ છે તે અત્યાર તક હું પોતેજ કાંઈ જાણતી નથી !”

“ખરેખર ?”—અને મીસીસ ગ્રેન્ટવર્થ દીસ્તી રીતે એહરામાં એ સાંભળી રાજી થયતી દેખાઇ. “ઓ, એ ખુત્તસો થઇ જવાથી હું કેટલી બધી ખુશી થઇ ! હું તમોને મલી લેવાની તકજ શોધવા કરતી હતી. તમે ખરેખર ઘણાં સામ્યો ને ભલાં છેઓ, મીસ ગ્રેડ્ડ, અને તમારી વખાણમાં અમોએ અત્યાર તક આએ તરફ જે સાંભળ્યુંછ તે આએ રૂપર મુલાકાતમાં તદન ખરું આવેલું જોઇને હું ઘણી ખુશી થઇ. તમે જાણોછ—માહરી મેરી તો તમારી પર જાણુ સરખસર ઘેરી જ ગઇછ !”

“ઘણી મજાહતી નિર્દોશ ને સામ્યી છોકરી છે એ,” મેં ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું.

“ઘણીજ ભલી, ઘણીજ સામ્યી અને ઘણીજ હેતવંતી !” તે માતાએ મગરૂરીથી કહ્યું; “એના વરે તો આએ માહરું એકાંત સચવાયછ. માહરાં ઘેરનો વાજતો ગુંગરો એજ છે, ને માહરી પર તો કાંઈ એટલું હેત ધરાવેછ કે કાંઈ દીકરી કાંઈ માય પર એટલું હેત નહીં ધરાવે !”—મગર એગ કહેતાં તેનું હૈયું ભરાઇ આવ્યું. તેની આંખમાં પાણી આવી ગયાં, અને ત્યારે મુંગે મોઢે, મને શેકડે-ડમાં હાથ આપી, ઉતાવળથી પીઠ ફેરવી તે અંદર ચાલી ગઇ. તેનાથી આગલ કાંઈ બોલી શકાયુંજ નહીં.

હું અજબ થતી ધર પાછી ફરી. એ કોણુ આસામી હોવો જોઇએ કે જેને પેત્રીએ કહ્યું કે હું ઓગખતી હતી ? ગરીબ મેરી તેને “કાકા” કહેતી અને જાણતી હતી, પણ આ તો નિશંકય હતું કે તે કાકા હોવો જોઇએજ નહીં. કાકાજ હતે અને સવળું પ્રમાણીજ હતે તો હું તેને ઓગખતી ને પાત કેઠે જાહેર કરું તે વાસ્તે તેઓને ડરવાનું અને માહરું ઓરવાળું કરવાનું હોયજ શાનું ?

હવે રાત્ર જમીને હું ધારા મુજબ અમારાં “રીવર હાઉસ”ના બગીચામાં ઉતરી, અને દરવાજા પર આવી. નવેક વાગવા આવેલા હતા. ખુશનુમા ચંદણી પડતી હતો, અને “ડોવર કાસલ”ના ઉંચા ખુરજો અમારા દરવાજાપરથી દેખાતા હતા, જે ચંદણીમાં મોજથી જોતી હું ઉભી હતી એવામાં અચપ્પય એક છોકરી (ચાકરડી જેવી) માહરી પાસ સાંભી બાજુએથી ધસી આવી.

“તમે મીસ ગ્રેડ્ડ છેઓ, બાઈ ?” તેણીએ ઉતાવળા ગમરાતમાં પુછ્યું.

“હા, કેમ વાર ? શું છે ?” મેં તેને એટલી બધી હાંફતી જોઇને અજાણીમાં સવાલ કર્યો.

“જરા આવો તો ! જરા જલદી આવો તો !” તેણીએ કાકડુદીથી માંગી લીધું. “તમોને “રોજ કોટેજ”માં એકદમ માહરાં જરાંન શોધણી બોલાવેછ. માહરાં મોટાં બાઈ ખીચારાં મરી જાએછ, અને મીસ ગ્રેન્ટવર્થે તમોને એકદમ તેડી લાવવા મને મોકળીછ.”

હું થોભી નહીં. આવા સંજોગમાં કેમ થોભાય કે ના કહેવાય ? મેં પાછળ ફરીને બંગલામાં કહી આવવા જોડ્યો બી વખત વ્યથા ગુમાવ્યો નહીં, અને એકદમ હું “રોઝ હોટેલ” તરફ દોડી. એ મને લાગુ કે એક માહરી માણસાઈ ફરજ હતી.

અમોને રોઝ હોટેલનાં બારણાંમાં બીજી એક ગભરાયલી જેવી ‘મેડ’ મલી.

“કેમ છે તાહરાં બાઈ ?” મેં તેને આતુરતાભર્યો સવાલ કર્યો.

“હજી તો જીવેછ, પણ બચે એમ લાગતું નથી, અને મીસ તો ઘેરીજ થઈ ગયલી છે !” તેણીએ દુઃખી દીક્ષે જવાબ કર્યો.

“પણ કોઈ ડાક્ટરને બોલવ્યો કે નહીં ?”

“મીઝ ઝેન્ટવર્થ પોતે ડાક્ટરને તેડી લાવવા દોડી ગયા છે, મીસ.”

હું અંદર ગઈ. તે દાયાઓ મને લઈ ગઈ. ત્યાં મીસીસ ઝેન્ટવર્થ તમામ બેડોસ પલંગ પર પટકાઈ પડેલી હતી, અને મેરી દીક્ષમાં ચુંથાઈ આવે એટલું ચીસેચીસ પાડીને કલ્પાંત કરતો હતી. તે બીમાર મુશકેલીથી દમ ખેંચતી હતી, અને મને પણ જોતાં સાથેજ લાગ્યું કે મામલો ખરેખર બીકટ અને જોખમનો હતો.

મેરી મને જોતાં ચમકી ઉઠી.

“ઓ મીસ ત્રેફર્ડ, જોરો રે જોરો, માહરાં મમા બીચારાં મરી જાએછા !” તેણીએ આંસુઓના ઘોઘ વચ્ચેથી કહ્યું; “ઓ બચાવો રે, માહરાં મમાને કોઈ બચાવો !”

મેં તેને પસવારીને પેટમાં દબાવી દીક્ષાસો આપ્યો, અને ગભરાત કમ કરવા સમજાવી. મેં જોયું કે ડાક્ટર આવે તે પેહલાં જોડ્યું ને જે કાંઈ એવા સંજોગમાં કરવું જોઈએ તે સંજોગ કરવામાં આવેલું હતું. તે બીમારનાં કપડાં છતી આગલથી ધીક્ષાં કરી નાખવામાં આવ્યાં હતાં, માથું ટકવાઓ પર ઉંચું ટેકાવવામાં આવ્યું હતું, સરકા અને કોલનનો છુટથી ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, અને ગરમ પાણીની બાટલીના સેક વટ્ટીક ચાલુ કરવામાં આવ્યા હતા.

હું તેમાં મદદ થઈ, અને મેરીને શાંત કરીને તેને પણ મેં મદદ લાગવા બોલાવી. એવામાં તો બાહરે ઉતાવળે અંદર આવતાં પગલાં વાગ્યાં, અને મેરી પુકારી ઉઠી, “ઓ ખુદાની મેહરમાંનીથી કાકાજી ડાક્ટરને લઈને આવ્યા !”

તે બે મહરયો અંદર આવ્યા, અને મેરીના “કાકા”ને જોતાં સાથે મેં મોટા ગભરાત ને અન્યબી વચ્ચે તેને તરત પીછાણ્યો. તે પેલો ડ્યુક ઓફ આર્લ્સ હતો !!

તેણે બી મને તરત ત્યાં જોઈ અને પુશકળ તરખાવ્યો, અને ડાક્ટર બીમારને તપાસવા વાંકો વલ્યો હતો અને બધાંતું ધ્યાન તે તરફજ ખેંચાયલું હતું તે દરમ્યાન તે તકનો લાભ લઈ માહરા કાન પર પડીને તેણે કાકાલુદીથી માંગી લીધું, “મીસ, ત્રેફર્ડ એક ખાસ મેહર-ખાંનીઃ મને ઉધાકો પાડતાં ના !”

મેં કાંઈ જવાબ ક્યો નહીં, અને પછી તો માહર બી ધ્યાન તે બીમાર તરફજ ખેંચાયું, કેમકે ડાક્ટરે તેણીને તપાસીને ઘણી ગંભીરાઈથી માથું ધુંલ્યાવ્યું.

“અરધા કલાક બી જવાનો નથી,” તેણે કહ્યું;—મેરીએ તે સાંભળીને વળી પાછી એક મોટી ચીસ મુકી.

“આએ બચ્ચાંને અહીંથી બાહાર લઇ જાઓ,” તેણે કહ્યું; “એની માતા જે વખત જાગે છે તેમાં દમ મુકી દેશે, અને તેવે વખતે તેને આએ ઝોરડામાં રાખતાં ના.”

ડાક્ટર આ ઘણી સંભાલથી ને ખરેખર તો ઘણું આસ્તેથીજ બોલ્યો, પણ મેરીએ તે કસારીના કનીથ તરત સાંભળી લીધું, અને તે દુખી બાળા અત્યંત હીમત હારી ગઇ. તે કલાપીત કરતી તે માતાનાં દીલપર પડી, કે જે બીચારી આ જેહાનમાં હોવા કરતાં પેલીમાંજ હવે વધારે હતી. તે તેણીને કાકલુડીથી આંખ ઉઘાડવા ને કાંઇ બી બોલવા—“એક બોલ તક તો બોલો?”—આગ્રહથી કહેતી ફેફેફાક રડતી હતી. તે સાજતાજ મા એટલી અચમુચ બીમાર થઇ હતી, ને જોતાંજોતાંમાં જનથી જતી હતી કે મેરી તદ્દન ફાટીજ ગઇ! મોહોત તેનાં દરેક સ્વરૂપમાં જલ્દીમ અને હામણું છે, પણ આવું જવાંત, આવું અચમુચ, આવું ઉતાવળું મોહોત, ને તેથી એક વ્હાલથી વ્હીલી પડતી અતી ઘણી કાલજીવંત માતાવું મોહોત—એ મોહોતના ગજળવું તો કોઇ ખ્યાનજ કરી શકશે નહીં.

પુરવાર થયું હતું કે તે મા બેટી વચ્ચે ઘણો ઘાડો રોહ હતો. મા દીકરીને છેડુંજ હોયછ ક્યારે? પણ એકમેક પર મરીજ શીટ એવાં અચુક અને અસાધારણ હેતથી આહ-નાર મા બેટી અપવાદ જેવાં જે થાય છે તે માંહેલી આ એક જોડી હતી, ને તેથી મેરીનાં હૃદયભેદક કલ્પાંતમાં સહરાગત એકે ન હતી.

તેણીએ માન્યુંજ નહીં. મેં તેને જરા અલગ થયા ને તે માતાને શાંતીમાં મરવા દેવા ઘણી સમજતી, પણ તે બિઝાણાં આગળ શુડણે પડેલી તે ઉડીજ નહીં; અને તેવામાં એક ડચકાંથી સઘળું આખર થઇ ગયું, એટલે તે ઝોરડાની દીવાલ વટીક ફાટી જાય એવી એક છાતી ધુન્નવતારી ચીસ સાથે તે દુખી છોકરી બેહોસ પટકાઇ પડી.

બધાંની આંખમાં આંસુ હતાં. હું બી દુરંદે દુરંદે રડતી હતી. મને તો આ લોકનેા ખરેખર કશોજ એવો પરીચય કે પડોશ પડેલો ન હતો, પણ કાંઈને બી રડાવી દીએ એવુંજ ન્હાની મેરીનું તે કલ્પાંત હતું. ડચુક પણ આંસુઓ તપકારતો હતો, ને નોકરનફરો ડચાયલાં એક ખુંણમાં દબાઈને ઉભેલાં રડ્યા કરતાં હતાં. “મેડસ” (દસીઓ) તો ઘણીજ રડતી હતી, કે જ્યારે ડાક્ટર કે જેણે તો આવા દેખાવો ઘણા જોયા હશે ને જેનું દીલ તો પથ્થર થઇ ગયલું હોવું જોઈએ તેનાપર વટીક ગમગીની ગાલેબ આવેલી પ્રગટ જોઇ શકાતી હતી.

મેરીને હવે ઉંચકીને બીજા ઝોરડામાં લઇ જવામાં આવી, જ્યાં એક પલંગપર તેને સુવાડ્યા પછી નજદીક અરધા કલાકે તે હોસમાં આવી. ડાક્ટર એ વખતે આગલજ હતો, ને તે હોસમાં આવી પછીજ—ડાક્ટરનાં કહેવાથી—માહરા એકલીના હવાલામાં તેને સોંપી બધાં બાહર ગયાં.

અને હોસમાં આવ્યા પછી બી ગરીબ મેરી ફેટલોક વખત તો યાદ બી ન કરી શકી કે એ શું થઇ ગયું હતું? તે મુશ્કેલથી પોતાના ખ્યાલો એકઠા કરતી ગઇ, અને જેવી

માતાનાં મોહોત બાળે તેની યાદ પાછી તાજી થઇ કે તે કુદકો મારી ત્યાં દોડવા ઉઠવા જતી હતી, જ્યારે બડી મુશ્કેલીથીજ હું તેને પકડી ને રોકી શકી. મેં તેને બહુજ સમજાવી, અને અંતે ત્યારે તે નીશાશ ઉંઘે મસ્તક પડી ખામોશ રડવા કરતી હતી—થાકની એક શાંતી કે જે એવી વખતે ખુદાની મોકળેલી એક આશીરવાદરૂપ મરનારનાં બહાલાંઓને મદદ થવા આવતી રહે છે; અગર નહીં તો આદમી મગજથી જેમજે બની જાય એમાં સંદેહ શો ?

હવે એ ગરીબ બાળાને મનની આવી અસ્વસ્થ હાલત વચ્ચે હું એકલી છોડીને “રીવરહાઉસ”માં પાછી ફરી બી કેમ શકું ? મેં, તેથી, કુદમાપને એક ટુંક ચીઠી લખી વાલી. કેવી રીતે માહરે દરવાજા પરથીજ ખાહરોખાહર અત્રે આવતી રહેવું પડ્યું હતું, ને છેલ્લા એક કલાકથી હું અત્રે આવેલી રોકાઇ રહી હતી તે મેં લખ્યું. મેરી કાલાવાલાથી રાત ભર ત્યાંજ રહેવા માહરી પાસ માંગી લેતી હતી, અને હું તેને ના કહી શકી નહીં.

મેં તે ચીઠી “મેડ” સાથે મીસીસ ગ્રાહકસત્ત પર મોકળા આપી, ને હું પછી પાછી મેરી પર ધ્યાન આપતી થઇ, જેવાંમાં ડયુક તે ઓરડામાં આવ્યો. તે ઘણો દુખી ને કાહેલી દેખાતો હતો. તેણે “માહરાં ખચ્યાં ! માહરાં ખચ્યાં !” કરીને હેતથી મેરીનું માથું પસવારયું, કે જ્યારે તે છોકરીએ જરા માથું ઉંચું કરીને ટકટક તેના બણી અરધી બેખુદીમાં ડાલા ફાડી જોયું. તેની છાતી અંદરખાંતે પાછી ગુંગલાતી દેખાતી હતી, ને મેં ચાહ્યું કે એક ચીસ મુકાને તે પાછી રડી પડે ! પણ તેમ નહીં થયાથી મેં ડયુકને તુરતવેળા તો ત્યાંથી ખસી જવાનીજ એસારત આપી. એમ કરતાં ત્યાંથી જતાં જતાં માહરી જોડે કાંઇ જરૂરની વાત કરવાની હોય તેમ જવાબમાં તે મને પોતાની તરફની પણ કાકલુદીની એક ઇસારત આપતો ગયો.

એ પછી મેં મેરીનું માથું પસવારી તેને સુષ્ટ જવા આગ્રહ કર્યો, અને તેણે એક તાબેદાર ખચ્યાંની મીસાલે આંખ વીચી દીધી, જ્યારે જરા વારમાં તો દયાળુ ખુદાની મહેરથી તે તનમનમાં કાકેલી અને બીમાર થયલી ખરેખર નીરાંત કરીને ઉધધળ ગઇ. એવામાં તે બે માહેલી એક “મેડ” ત્યાં પછી ફરી, અને તેને ઉધતી મેરીનો હવાલો સોંપી હું ડયુક શું કેહવા માંગતો હતો તે સાંભળવા આગળી મેર ગઇ.

ત્યાં ડ્રૅઇંગરૂમમાં ડયુક, એક પાજરાંમાં પુરેલા જંગલી જનવરની અદ્દથી, બંને હાથ પછવાડે કરીને વિચારવંત અને ગમખવાર ઉપર નીચે ફેરા લેતો હતો. તે એટલો બધો પોતાના દુઃખી વિચારોમાં ગરકાવ હતો કે તેણે મને જોઇ વટીક નહીં, અને માહરે ત્યારે ખંખાર મારીને તેને ચેતાવવો પડ્યો, જ્યારે મને જોઇને ઉલટમંદ તે માહરી તરફ દોડી આવ્યો.

“તમે માહરી સાથે હવે વગરની બલાઇની નરમાશથી વરત્યાંજ, મીસ ત્રેફડ,” તેણે હું રોકી શકું તે આગમય માહરાં બંને હાથ પોતાના હાથમાં પકડી લઇને દેખીતાં ઘણાં હેસાંનથી કહ્યું.

મને, અલખત, એ આદમીને વાસ્તે કશું માન નહીં હતું. પેહલી પદવીનો અને છેક આગેવાન હરોલનો એક ઉમરાવ જોકે તે હતો, અને તેનો દરજ્જો આલા હતો, તોપણ માહરે

મન તે તુચ્છ અને કમીનો હતો. એ તેજ આદમી હતો કે જેણે પોતાના પૈસાની મુસ્તાફી પર પેલા તેના અગરગચ્ચા અને હેમક દોરત મીઠ પીસજ્ઞાસમ મારફતે એક અમર્યાદશીલ માંગણી મને કહી મોકળાવી હતી. વાંચનારને તે સધળું પાછું અત્રે યાદ કરાવવા જરૂર છે? હું ભરમમાં કુટાયલી એ તકસીર માટે ડ્યુકના લાયકીવાલા ખેટા મારકડીસ હરબટને ગળે પડી હતી, પણ પછીથી સધળો ખુલાસો થતાં અમે ખરાં ભાઇ બેઠનનાં હેત અને એખલાસથી દોરતો થયાં હતાં. એટલાવારતે મને એ આસામી ગમતો ન હતો, પણ તે છતાં અણુગમે જાહેર કરવા કે વેર વાળવા જેવો આએ સમોજ કયાં હતો?

“તમે હું કાણુ છેઉં તે માહરી મેરીને કાંઈ દાહડો કહ્યું તો નથીની, મીસ ત્રેડ્ડ?” મેં તેના ઉપકારના ઉદગારોને નોકોદાં કર્યા અને માહરા હાથ તેના હાથમાંથી તરત પાછા છોડવી લીધા, એટલે જરા દીસતી રીતે ખસ્યાંતું લાગવાતું ખમી જઇને તેણે આગળ ચલાવ્યું.

“મેં હજી તો કહ્યું નથી, માહરા લૉડ,” મેં હીંમતથી જવાબ ક્યો, “પણ હું જે પામી ગદજ તેજ જે ખરું હોય અને તમોજ એ નમાયાં બચ્ચાનાં બાપ હોવો તો હું એ ઠગાઇ વધારે વાર ચાલવા દઈ શકવાની નથી.”

“તમે ઘેલાં તો નથી થયાં, મીસ ત્રેડ્ડ?” તેણે ગભરાત ક્યો; “એ દાહડે વારેતું બચ્ચું—એને એની મરનાર માતાની નામોશી જાહેર કરીજ કેમ શકાય? એ મને અત્યાર સંધી પોતાનો કાકો જાણેજ, અને હું કીએ મોઢે હવે કહી શકું કે હું એનો બાપ છું?”

“એ તજસ વાત હું આપણા વચ્ચે લંબાવવા કે સાંભળવા માંગતીજ નથી,” મેં થરસાથી કહ્યું; “તમારી એ પાપી કરણીનાં કળ જે હોય તે તમારે ભોગવાં જોઇશે, અને એ બચ્ચાને તમે અનાથ છોડી જઈ શકશો નહીં.”—અને પછી વળી મેં જરા નરમ થતાં વધાર્યું, “પણ એ એકાએક થયું શું? રહાંજે છ વાગતે તો મરનાર મને સાગ્ગંતાગ્ગં આએ બંગલાની બહારના દરવાજા પર મલ્યાં હતાં?”

“બધી અચણુચજ ધાડ વળી ગઇ,” ડ્યુક ખરાં દીવના બેદથી બોલતો સંભળાયો; “તમારી પાસેથી તો કેવી ખુશી થઇને અંદર આવી, અને તમારી બલાઇની કેવી તારીફ કરતી હતી! આએજ ઓરડામાં તેજ વાત કરતાં અમે પછી બી બેઠેલાં હતાં તેટલાં એકાએક ચમકી, ઉછળી અને ઢગલોપુંગે થઇને પડી!”

“શું કાંઈ લકવાની કસર હશે?”

“નહીં; ડાકટર કેહજ કે અચણુચ બેન્નાંની એક નેસ તુટી ગઇ,” તેણે દુઃખી દીવે જવાબ ક્યો, “અને તે રોજના બળાપા ને ઝુરાપાતું એક આફતકારક પરીણામ થયું.”

“અને હવે ત્યારે તમે મેરીતું શું કરવા ધાર્યું?”

“તેજ મને ઘણું ગુંચવાયેજ.” તેણે ચીંતાથી કહ્યું; “મને કાંઈ સુઝ પડતું નથી કે માહરે શું કરવું ને કેમ કામ લેવું. કાંઈ બી સુરતે જે માહરી મેરી ને છોકરો એ માહરી મોટી નામોશીની વાત જાણશે તો અમારો બધાનો નાશજ થઇ જશે! હું ગમે એટલા પૈસા ખરચવા તૈયાર છું, અને કાંઈ એ માહરાં ગરીબ બચ્ચાને પોતાને આશરે

રાખે તો હું તેને નીહાળ કરી શકશ. તમે કાંઇ નહીં કરી શકો, બન્નાં મીસ ત્રેફડ! તમે હંમેશ સર્વનાં બન્નાંમાં છો, ને આમાં ધણાનું બહુ સચવાયછ, તો તમે મને થોડી મદદ નહીં કરશો? હું તમારો જીવેદાન તક આભારી રહેવશ.”

મેં થોડોક વિચાર કર્યો. મને લાગ્યું કે કદાચ ધરડાં ધુધમાય ઓહકાસલ જેઓ ચક્રમ છતાં દીલનાં ખરેખર ધણાં ઉદાર અને દયાળુ હતાં તેવણુ આ નિર્દોશ ગરીબ બચ્ચાંને આ મોટી મુશકેલીમાં મદદ કરે બી ખરાં! અને એ માહરો ખ્યાલ, તેથી, મેં ડ્યુકને કહી સંભળાવ્યો, અને વળી મેં રોકડું પરખાવ્યું કે હંમેશને માટે તો નહીં પણ તે એક બાપ તરીકે પોતાનાં ઠગાયલાં બચ્ચાંની બેહેતરી વાસ્તે કાંઇ બેહેતર બંદોબસ્ત કરી શકે ત્યાં સુધીજ તેને બલાં મીસીસ ઓહકાસલને આશરે રાખવાનું હું કદાપી કરી શકશ.”

“તાહરાં ધ્યાનમાં આવે તે કર, બેટા,” ડ્યુકે બીલકુલ નાચારીના દેખાવથી વિનંતી કરી. “મને કાંઇ સુજતુંજ નથી. માહરી તો જાણે અક્ષત પર પથ્થર પડી ગયોછ, અને તેથી હું કાંઇ ખ્યાલ કરીને બંદોબસ્ત કરું તેટલાં તો કાંઇ કર? હું તો બી મુશકેલીમાં ફસેલો છું. આવતી કાલે સહવારે ડ્યેસ આએ તરફ આવવાની છે. અમે ડોવરમાં એકઠાં થઇને કોન્ટીનન્ટ ઉપડી જવાનાં છીએ. તે તો એમજ જાણેછ કે હેસતીંગ્સમાં અમારાં દોસ્તો રહેછે ત્યાંજ હું છું, અને ત્યાંથી ડોવર આવવાનો છું. કદાપી તે ડોવર આજ સાંહજની આવી બી ગઇ હોય, જેકે અમારી મોટી “ત્રેવેલીંગ ફેરેજ” ડોવર જવા અત્રેથીજ પસાર થાય તે મને ખબર પડ્યા વગર તો રહેજ નહીં, ને મેં તે ગાડી હજી આએ તરફથી જતી જાણી નથી.”

“એટલે—શું તમે કાલે સહવાર ને સહવાર ત્યારે અહીંથી જતા રહેશો, મારા લોડ! તે ખરેખર ધણું બેહુદું થશે,” મેં ઠપકાથી અને ગુસ્સાથી કહ્યું. “અવગત તો મીસીસ ઓહકાસલ મેરીને રાખવા કબુલ થાયછ કે નહીં તે જોવાનું છે. ધારો કે તેવણુ નાજ કહ્યું તો? વળી આએ મરનારની પાએદસ્તનો બધો બંદોબસ્ત કરનાર બી અહીં બીનું કાણુ છે?”

“પણુ ત્યારે હું શું કરું? હું તો મોટી શીકરમાં આવી ગયો!”—અને તેણે નીરાશાથી કપાલ કુટ્યું. “જે ડ્યેસ જાણવા પામે કે અમારી પરણી જીંદગીની શરૂઆતથીજ આએ મોહકાંણમાં હું ફસેલો હતો તો માહરો નાશજ થઇ જવાનો! તમે તેને ઓગખતાં નથી. તમે તેનો આકલો સ્વભાવ જાણતાંજ નથી!”

“તે ગમે તે હોય,” મેં તીખાસથી કહ્યું, “પણુ તમારી ફરજ—”

પણુ હયાં હું અચકી ગઇ. દરવાજાપર તેવામાં કાંઇ મોટી ગડબડ થઇ રહી હતી તેના અવાજે અમારે કાને આવ્યા, અને અમે બેઉ ચોક્યાં. એક મોટી “પોરટ એઝ” (મુસાફરીની ગાડી) ને કાંઇક અકસમાત થયો હોય તેવો તો અવાજ હતો, અને પછી ઘોડા ધણુ ઉંછલવા લાગ્યા તેમના પગલાંના અવાજ સાથે એક બે અબજાઓની ચીસના અવાજે પણ કાને આવ્યા.

અમે બંને જીવ નાખતાં બાહરે દોડ્યાં. એ વખતે રાત્રે અચ્ચારેક વાગવા આવેલા હશે, અને બાહરે ચંદ્રણી જે ધોળા દીસ પડતી હતી તેમાં મેં જોયું કે તે ગાડીમાંથી ઉતરીને

એ અળખાઓ હવે અમારી મદદ માંગતી અમારીજ લણી આવતી હતી. તેમાં એક દમામદાર શેઠાણી જેવી હતી, અને બીજી પાછલ ધસડતી તેની “મેડ” જેવી લાગતી હતી.

“નખખોદ પર નખખોદ !” ડયુકે હાથ પર હાથ અદાલતને માહરી પીટે ભરાઈ જતાં પુકારયું; “આએ શું કાંટાતું કટેસર ! આએ તો ડચેસ પોતેજ છે ! ખચ્ચીત, ખચ્ચીત, લોક કેહેજ ખરંજ હોશે કે ખોદાની લાકડીને અવાજ નથી. એ મુસાફરીની ગાડી આએજ મકાન આગલ કાંએ લાંગી ગઇ હશે ?”

હું પોતે બી ગભરાઇ ગઇ. મેં જોયું કે માહરી પોતાની ઇજ્જત જોખમમાં હતી ! ! બધા ખરા ખુલાસા જે એકદમ નહીં થાએ તો ડચેસ માહરે વિશે શું ધારે ? આએ ગામડેના એકાંત બંગલામાં મોડી રાત્રે તેના ધણી સાથે હું એકલી—ઓ, તે વિચારજ હું પુરો કરી શકી નહીં !

ડચેસ આગળ આવી.

તેણે તરત ચાંદરણમાં મને જોઈ અને ઓળખી. “ઓ મીસ ત્રેફડ, શું તમે અહીં છો ? આએ તમારું મકાન છે ? ઓ, કેવી ખુશાલી !” તેણે ખુશાલીથી પુકારયું;—પણ હું બીજીજ પહે બાજુ થઇ ગઇ એટલે પોતાના વરને માહરી પીઠ પછવાડે સંતાયલો જોઈને તે હેબત અને અન્યબીથી બીલકુલ ફારીજ ગઇ ! !

“માહરા ખુદા, આએ શું બનવાજોગ છે ?” તેણે ગુસ્સાનાં દમામથી સર ઉપર ખેંચીને મોટા તુચ્છકારથી વધારયું; “ધણીજ નીતીમાનમાં ખપતી નાટકકાર મીસ ત્રેફડ શું આએ રીતે ગરગામડે પોતાની છુત્તીનો વખત ગુજરેજ ?”

“ખચરદાર, મંડમ !” મેં મોટા ગુસ્સાથી પુકારયું; “વગર જાંજુલે જેવે માહરે વાસ્તે પુરો એક બોલ બી બોલતાં ના અથવા એક ખ્યાલ બી વમાસતાં ના ! તમારા ખાવંદને કેહો કે જે હેય તે એકદમ ખુલાસો કરે.”

ડચેસ તો એ સાંભળી થથરીજ ગઇ. તે ગમે એવી દમામદાર અને ગુસ્સાખાજ હતી, પણ માહરા ગુસ્સામાં પ્રમાણીકપણાનો જોશ પ્રગટ પડતો જોઈ તે એકદમ ચાંઇ પડી ગઇ, અને હવે પોતાના વર તરફ ફરી.

“તમે શું કેહોજ, માહરા લૉડ ?” તેણે તે લખાડ આદમીને ઠકરાઓ; “તમારી પાસે આએ કોઇ તમારી નામોશીનો ખુલાસો બહોજ ?”

“હું શું કેહું ?” ડયુક ગભરાતથી તોતરો બોખરો થઇ ગયો; “પણ તું અંદર તો આવ. અહીં તે કાંઇ એ ગરબડ કરવાની છે ? નોકરનફરોની સાંમે ના માહરો ફજેતવાડો થવા દે !”

“તમે ટોપી વગર છેઓ એટલે તમે અત્રે રહેલા હોવાજ જોઈએ,” ડચેસે તતરાબું; “અને જ્યાં માહરો ધણી હોય ત્યાં માહરે જવાનું કશીજ રીતે નામુનાસેખ થવાનું નથી.”

“માઇ લૉડ,” મેં ડયુક તરફ ફરીને કહ્યું, “તમારી ખીદમત કરવા જતાં માહરી ઇજ્જતને તમારે જરા બી આંચકો આવવા દેવો જોઈએ નહીં. આએ નહીં નક્કી રાખેલા

સંજોગમાં તમારે હર એસ (ડચેસ)ને ખરેખરે બધું કહી દેવું જોઈશે.” અને ડચેસની પોતાની તરફ ફરીને મેં વધાર્યું, “ મેંડમ, આએ ઘરમાં મોહોત થયલું હોવાથી હું તો પાસેના બંગલામાં જ્યાં રહેું છું ત્યાંથી ફક્ત એ એ સંકટમાં મદદ થવાજ આવેલી છું. તરતનું જ મોહોત થયલું છે, અને લાશ હજી અંદર છે.”

“ લાશ હજી અંદર છે ? કોણની ? ” ડચેસે દઢાઇને પુછ્યું.

“ તે બધું હીઝ લૉડશીપ પોતેજ તમને સમજાવશે,” મેં ટણકાથી જવાબ કર્યો,— અને એ સાંભળીને ઘણી અજબ થયલી ડચેસ અમો બંનેની પુઠે હવે ગુપ્ત્યુપ અંદર આવી.

તે ડ્રૅઇંગરૂમમાં આવીને બેઠી, અને પોતાની આસપાસ નજર દોડાવતાં જે સુધ્ય ટેરટથી તે કમરો આરાસ્તા કરવામાં આવ્યો હતો તે જોઇ તે કડવાસથી પોતાના ખાવંદ તરફ ફરીને બોલી, “ હું : આએ ત્યારે તમારું બીજું ઘેર હોશે ? ઘણું સારી રીતે સમજાવેલું છે ! ”

ડચુક તો તેને ફ્રાંસી દેવા કાઢ્યો હોય એટલો બધો કંગાલ દેખાતો હતો ! તે હસનોજ મુખે ચેહરામાં ને બદનમાં હમેશનો કાવસો અને કંગાલ, અને હાલમાં તે તેવો ઘણો વધારો દીસ્તો હતો ! ખરેખર, જે દમામદાર આવું, જાણે પોતાનું ઘેર હોય એટલા બધા નફકરા દોર દમામથી, ત્યાં ઘેરીતી ખારીતી થયલી, હાલમાં સોફાપર તે ડ્રૅઇંગરૂમમાં ખીરાજેલી હતી તેનો તે માલીક અને ભરથાર હતો એમ તો કોઇ જાણે માનેજ નહીં ! માલીક અને ભરથાર કરતાં તેણીનો કોઇ નોકર અથવા ખીદમતગાર તે હોય એમજ વધારે કરીને લાગતું હતું !

હું બી બેઠી. માહરે તો માહરે પોતાને ખાતર ડચુક પાસે હવે બધી ખરીજ વાત જાહેર કરાવીને લટકોફટકો કરી નખાવાનો હતો. નહીં કે હું આવા સંજોગમાં તે કમીના ડચુકપર તેણે આગલ મને કરેલાં અપમાનનાં અવેજમાં જરા એ વેર વાળવા ચાહતી હતી. મને તો ઉલટી તે વાંદરની હાલમાં દયાજ આવતી હતી, પણ માહરે માહરી પોતાની સમાલ તો કરવી જોઈએ ?

“ હવે માહરા લૉડ, ડચેસે દમામથી કહ્યું, “ તમારે શું ખુલાસો કરવો છે ? ”

“ માહરી વહાલી,” ડચુકે હસવું આવી જાએ એવી અકડવકડ વચ્ચે કહ્યું, “ હું ધારું કે આપણે હવે તો નાખતીજ કરયે ? આપણે ભુલીજ જઈએ. એ તો ફક્ત વખત એવખતની નાદાંની છે.”

“ તમારે બધો ખરો ખુલાસો કરીને ખરેખરે બધું મને એકદમ કેદવું કે નહીં ? ” ડચેસે ગુસ્સાથી ઉછળીને ઉમી થતાં ગગણત કર્યો, “ મીસ ત્રેફડ, તમે કાંએ નથી બોલતાં ? આએ ઘેર કોણનું છે ? અહીં હાલમાં કોણુ મરણ પામેલું છે ? ”

“ જો એમ મને ફરજજ પડશે તો માહરે નાચારીથી, અલખત, બધો ખરો ખુલાસો કરવોજ પડશે,” મેં હીંમતથી જવાબ કર્યો.

“ નહીં, નહીં, ત્યારે તો હું કે હું ! ” ડચુક તરત ખીડીને વચ્ચે પુરાયો. “ મેં કહ્યું તેમ ફક્ત દમ વગરની વાત છે, ડીઅર. હું તો હેસ્ટીંગ્સથી બે કલાકપરજ આવ્યો. નાકા પશ્ચી ઉતરીને પોસ્ટએઝ મોકળી દીધી, કારણ કે મને ચાલવાનું મન થયું. હું જાણું જે

ડાવર ચાલીનેજ જવશ, પણ તેટલાં આએ મકાનની માલીફને ખીયારીને એક મરતાન-ધોધાએ પાડું મારીને ફેંકી દીધી અને સોંગડાં બોકીને જીવથી મારી નાંખી, જેથી હું તેને ઉચકીને અંદર લઇ આવ્યો અને પાસેના બંગલામાંથી મીસ ત્રેડ્ડે ખી મદદ કરવા દોડી આવ્યાં. ખસ એટલીજ વાત છે! હવે, કેહની, એમાં તે શું દમ છે!”

“આએ બોલબોલ જુહું છે!” મેં તે લુચ્છની એટલી બધી પાક બેલાઇ પર સખ્ત હેરત થતાં ધણા ગુસ્સાથી કહ્યું. હું તો હઃ વગરની અજબ થઇ. તેને એ બનાવતી વાત એકદમ જોડી કાઢવાનું હાલના દુખદ સંજોગમાં સુઝયુંજ કેમ તેજ મને તો સમજ નહીં પડી. તેણે મને, ડચેસ નહીં જુએ તેમ, ચુપ રેહવા ને નાખતી કરવા એસારતથી ધણીએક કાકલુદી કરી, પણ મેં તે ઉપર કશુંજ ધ્યાન આપવાની દરકાર બતાવી નહીં.

“કાંઈ નહીં, રાંધ નહીં, મીસ ત્રેડ્ડે, તમે તમારે એવણને બકવાજ દેઓની? એવણ મને એટલી બધી ગમાર સમજેછ તો સમજવાજ દેઓની?” ડચેસે તુચ્છકારથી અનકા કરવા.

“આએ ઘેરમાં મોહત થયલું છે, અને ત્યાં આવી જતલું” શરમભરેલું જુહું ખરેખર કમકમાતભરેલું છે,” મેં ગુસ્સાથી જોરી રાખ્યું; “હું બાજુમાંનાં “રીવર હાઉસ”માં મીસીસ ઓલ્ડકાસલ નામનાં એક ઘણાં ઇગ્જીટદાર જૈફ બાંતુ સાથે અત્રે રહેલી છું. મને આએ મકાનમાં મીસ ગ્લેન્ટવર્થ કરીને એક જવાન બાંતુ પોતાની માતા સાથે રહે છે તેની સાથે અનાયસે ઓલખાંણ થઇ હતી, અને હમણાં બે કલાક પર મને માહરે બંગલેથી તેડી મંગાવવામાં આવી, કેમજે અચખ્ય મીસીસ ગ્લેન્ટવર્થ ખીમાર થયાં અને મરી જતાં હતાં. હું તે ઉપરથી અત્રે આવી ત્યારે હીઝ ગ્રેસ હયાંજ હતા. હું તો તરતજ એવણને અત્રે જોઇને પાછી ચાલી જતે, પણ તેવામાં ખાઈ હક થઇ, અને છોકરી એટલું બધું કહ્યાંત કરીને ખીમાર થયલી છે કે મને તેને એકવી મુજાને એમ જતી રેહવા ગમ્યું નહીં; અને તેટલાંમાં તમારું અત્રે આવવું થયું. હવે એ મીસ ને મીસીસ ગ્લેન્ટવર્થ કોણ છે તે કેહવાનું માહરું કામ નથી. તે કેહવાની મને પરવાહ ખી નથી. હીઝ ગ્રેસ પોતેજ તે તમોને સમજવશે.”

“હવે મને ત્યારે તે ખુલાસો કરીને સમજાવવાની જરૂર ખી નથી, મીસ ત્રેડ્ડે,” ડચેસે કાંઈક ગમગીનીથી જવાબ કરતાં કહ્યું—અને તેગીએ તરત ઘણાં માનથી પોતાનો હાથ મને આપ્યો. “મેં પેહલી હરોલમાં તમારે વાસ્તે વગર તેહકાકે ઘણું અપજશનું ધારયું અને કહ્યું, અને તેને વાસ્તે હું ખરાં દીવથી માફ માગુંજ. બેશક, તમારા બોલે-બોલમાં સચ્ચાઇ સમજાએજ. તમારી નીતી નેકાને વાસ્તે લોકમત જે ઘણુંજ ઉચું છે તેમાં હવે માહરી પુરીજ ખાત્રી થાએજ, મીસ ત્રેડ્ડે, કે એક ખી સહરાગત નથી.”

મેં તેણીનો તેનાં માહરે વાસ્તેનાં રૂડાં મન માટે ઉપકાર માન્યો, અને તેજ વખતે મીસ ગ્લેન્ટવર્થની “મેડ” અમો હતાં ત્યાં દોડી આવી.

“ઓ મીસ ત્રેડ્ડે,” તેણે વિનંતીની ઢપે કહ્યું. “મીસ ગ્લેન્ટવર્થ જાગ્યાં છે, અને તમોને જોવાની ને મળવાની ટગર કરેજ.”

હું, તે ઉપરથી, ડ્યેસને નમીને તરતજ ધરના અંદરના ભાગમાં સટ્ટી ગઇ. મને એજ જોઇતું હતું. એમ એ કટોકટ ઐયામમાં ત્યાંથી છટકી જવાનો પ્રસંગ થયો તેથી હું ધણીજ ખુશી થઇ. વર બૈયર પોતાનાં જગે ઉધાર પાસાં ચુકતે કરે તે ધરતીકંપનાં દરમ્યાનમાં ત્યાં એસી રહેવાનું માહરે વાસ્તે ધણું નાણુક ને નમોજુજ થઇ પડતે !

હું ત્યાંથી ઉડીને હવે પાછી મેરી આગળ ગઇ. તે હજી રડયાજ કરતી હતી. તેણીએ પોતાની માનાં રવાંન આગળ ધણી કાકડુદીથી જવા માંગ્યું, પણ મેં તેને ના કહી ને સમજાવીને શાંત કરી. મેં સહવારેજ ત્યાં જવા તેને મનાવી લીધી, ને માહરે દરેક કહ્યું તે ગરીબ છોકરી હવે ધણી ખુશીની તાબેદારીથી કરતી જણાઇ.

પ્રકરણ ૮૮ મું.

તે રાત્રે હું મેરીનાજ ઓરડામાં એસી રહી. તેની પાસેની એક ઇઝીચેરમાં હું બાગ્યેજ એક બે કલાક ઉઘાઇ હોવશ. મેં તેવામાં અમારાં ઘર આગળથી એક ગાડી ઉપડી જવાનો અવાજ સાંભળ્યો હતો, અને તેથી મને લાગ્યું કે ડ્યેસ તેમાં પાછી રવાના થયેલી હશે. બીયારી મેરીએ તો ઘરમાં શું તું શું થઇ ગયું હતું તે કાંઇ જાણ્યુંજ નહીં.

ડ્યુક હજી ઘરમાંજ હતો અને ડ્યેસ સાથે ગયો ન હતો. એ તો મેં એટલા પરથી અનુમાન કરી લીધું કે તે ડ્રાઇંગરૂમમાં ખંખારતો અને ગડબડ કર્યા કરતો ઉશ્કેરાયેલો જેવો આખી રાત ફેરા ફર્યા કરતો સાંભળાતો હતો. એ વાતની તેની એ હીલચાલો પરથી મને પુરતી માહિતી મળતી રહી હતી. તે આખી રાત એક જ પથ સુતો હોય તે વાસ્તે હું શકમંદ છું.

સહવારે હવે સાતેકને શુમારે હું હાથ મોંહ ધોઇને બાહાર આવી ત્યારે તેના જોડે માહરી ત્યાંજ મીલાકાત થઇ.

“હંઃ મીસ ત્રેફડ, તમે છેઓ કે? સેઓ, ચાલો, રાત્ર થાઓ! તમારી મેહરબાનીની બરકતે ડ્યેસને માહરે ખરેખરે બધું કહીજ દેવું પડ્યું!” તેણે માહરા ચેષ્ટા કર્યા.

“અને તમારી દીકરીને વાસ્તે તમે શું કરવા ધાર્યુંછ, માહરા લૉડ?” મેં તેના માહરે લગતા તે ગેરવાજબી ટીક્કા ઉપર જરા એ ધ્માન ન આપતાં તુચ્કારથી સવાલ કર્યો.

“ધુલ ને ધેફર!” તેણે ફફડેલો જવાબ કર્યો. “પેલી કમન્નત જરા બી સમજે ને માને ત્યારે કેની? તે તો ઝેર ફાકતીજ અહીંથી ગયેલી છે. તે તો છુટા છેડા ને તલાક ને હાઉસ ઓફ લૉડસમાંથી મને હાંડી મેળાવવાનું જે બેઝમાં આયું તે બધું બકબક કરી માહરે બેચું ખાઇ ખાઇને ગઇ!”

“પણ ત્યારે મેરીનું?”

“તે તો તાહરેજ હાથ વાત છે, મીસ ત્રેફડ,” તે કપાત્ર આદમીએ પાછા ગરજે માહરાજ કાલાવાલા કર્યા. “થોડુંક સુતી તો કાંઇ કરી આપ, બત્તા માનખ! મને સમજ પડે

પડે અને કાંઈક મને ધીરજ મળે એટલું તો માહરં કામ કર, માહરી માય કરે? હમણાંજ જા, ને મીસીસ ઓલ્ડકાસલને મને જવાજ લાવી આપ. તે ડાસાં તાહરં તો માનશેજા!”

“કેટલા અફસોસની વાત,” મેં કહ્યું, “કે આજે કમતાએ બચ્ચાંને તેનો કરોડપતી આપ વડીક મદદ કરવાની સ્થિતિમાં નથી!”

“અરે પણુ તે કોણુ કમખખત ના કેહજી જે?” ડ્યુકે જીવ ઝીકાટયો; “હું વરસના લેની, તું કહે તો, ત્રણસો પાઉન્ડ એની સંભાવ ને ગુમરા વાસ્તે આપવા એકકે પગે તૈયાર છું! તું કેહ તો દસ વરસનો સામટો ચેક અખઘડી આંગપર ભરી આપું?”

“અને તમે શું એ બાકુતી તત્વમાંજ તમારી એ બચ્ચાં તરફની એક આપ તરીકેની ગંભીર ફરજ અદા કરેલી ને પુરી થયલી સમજોછ?” ઘણો ધીક્કાર ખતાવતાં મોટા ગુસ્સા અને વુચ્છકાર સાથે વળી મેં કહ્યું, “ખેર, હું જોઉંજી, માહરા લૉડ, કે તમારી સાથે એ વિશે તકરાર કરવી ખી ખીલકુલ કુઝુલ છે. એમ છતાં મને એ ગરીબ છોકરીની ઘણી દયા આવેજી, અને તેથી હું મીસીસ ઓલ્ડકાસલને મલીને તેવણુનો જે તે જવાબ પછીથી એક ફેરો ખાઈ જઈને લઈ આવશ.”

અને એમ નક્કી કરી તુરત વેળા તો હું મેરી આગળજ પાછી ફરી. તે એ વખતે તરતની પાછી જાગેલી હતી, અને મેં તેને પાસાંમાં લઈને એ ગોઠવણુ વાસ્તે તેની પોતાની ખાહલી પુછી. મેં તેને કહ્યું કે તેનો કાદો ગ્લેન્ટવર્થ—મેં, અજખત, હજી તેને તેમજ સમજ્યા દીધું—તેને પોતાની સાથે કેડે ખી રાખી શક્યાનો કેવળ અશકત હતો, જેથી હું તેને મીસીસ ઓલ્ડકાસલને ત્યાં રાખવાની ગોઠવણુ કરવા માંગતી હતી;—અને મેરી, એ સાંમજતાં, માહરાં પાસાંમાં ભરાઈને પોતાનું હેસાંન બેઅખત્યાર રડી.

“આજે આખી દુન્યામાં ત્યારે તો તમેજ માહરાં એકલાં ને ખરાં દોસ્ત છો.” તે બખડી; ને હું તેને બન્યું એટલી શાંત કરીને “રીવર હાઉસ” માં દોડી પોંડુંચી.

હું મીસીસ ઓલ્ડકાસલને ખાનગીમાં મળી, અને મીં ગ્લેન્ટવર્થની મુશકેલીઓ તથા તેની મેરી રાતોરાત, ખુદ તરફની તેને વાસ્તે સજ્જમાં હોય તેમ, ત્યાં આવી લાગવાની બેખજત વિગેરે તેવણુને મેં બધું જ્ઞાન કરીને કહ્યું, જે ડાસાંએ ગંભીર ધ્યાનથી સાંભળ્યું. મેં જે નહીં કહ્યું તે ફક્ત એટલુંજ હતું કે મીં ગ્લેન્ટવર્થ કોઈજ નહીં પણુ એ છુપાં નામે ઈંગ્લાંડનો એક આગેવાન અને કરોડપતી ડ્યુક હતો. મને લાગ્યું કે એ ભડકા ફેડી આપવો સજ્જતાર નહીંજ હતો. એમ છતાં મેં એમ તો કહ્યું કે મીં ગ્લેન્ટવર્થ પૈસા સંબંધી ઘણીજ સુખી સ્થિતિમાં હતો, અને ત્રણસો પાઉન્ડનું એક ખાહદશાહી વર્ષાણુ એક અથવા દસ વરસનું આંગપર ભરી આપવા ખી તૈયાર હતો.

ડાસાંએ તે સાંભળી, ઘણો વિચાર કર્યો, અને પછી માહરં માથું પસચારીને કહ્યું, “તું ઘણી ભલી છે, દીકરી, અને ભલી છે તેથીજ બધાંનાં એકલાં ભઝાંમાં છે; પણુ તેં દુન્યદારી હજી કાંઈ જોઈજ નથી, અને તેથી ઠગારી આજમના કાવાદવાથી તું હજી ખીલકુલ ખીનવાકેફ ને બેખખર છે. હવે ત્યારે, મને એમ લાગેજી કે આ આસામીનું ગ્લેન્ટવર્થ નામ

“બી ખરું નહીં જ હોવું જોઈએ તે કોઈ એ છુપા ને જુઠાં નામે લખપતી અથવા કરોડપતી ઉમરાવ હોવો જોઈએ અને તુને એ કીસમે હજી કહેજી !”

પણ ત્યારે હું તમો તરફના જવાબમાં તે લોકોને ના કહું, એમ કુછમાય ?” મેં ધણી નાઉમેદ થઈને ફક્તમંદ સવાલ કર્યો.

“નહીં; એકદમ ના બી નહીં,” ડોસાંએ ચુકાદો આપ્યો. “હું પોતેજ એ બાપ દીકરીને બેઠેને નજરે જોવાં ને મળવા માગું છું, ને પછીજ હું જે તે નકકી ચુકાદા પર આવશ્ય. તું તાહરે નીરાંત કર. તું રાતભરની ઉળગરી છે. હવે, તેથી, નારતો કરીને જરા નીરાંત કરીને સુષ ઉઠ. હું ત્યાં જાઉં છું. હું મેરી ગ્લેનટવર્થને બી સમાવશ્ય ને પાવસ્તની બી ગોઠવણ આગળ રહીને કરાવશ્ય.”—અને કેહવાની જરૂર છે કે તે દુરઅંદેશ ડોસાંનો એ ચુકાદો મને ઘણોજ ગમ્યો. તેઓ ચક્રમ છતાં દીલગુરદાનાં ખરાં દયાળુ હતાં, અને માહરી ખાત્રીજ હતી કે મેરી ગ્લેનટવર્થ તેવણું દીલ જરૂર છતી લેશે. તે હતીજ એવી ચાહવળેમ સાચી અને બધી એક છોકરી !

ડોસાંએ તો મને ના કહેવા અને ત્યાં પાછી ફરવાની જીજ્ઞાસા કરવાની એકે તક બી પણ આપીજ નહીં. તેવણું ઉપતું કહીને માહરા ગાલપર એક ચુંમી લીધી, અને પછી એક નરમ હડસેલો મારીને મને પાસેના એક ચોરડામાં ઢકેલી દીધી, જ્યારે ખરેખર તો મને બી એજ જોઈતું હતું ! હું આખી રાતની ઉળગરી હતી, અને ઉસ્કરણીમરયા એ ઉપશ-સાપરી બનેલા બનાવોથી તનમનમાં ઘણી થાકેલી હતી. હું તેથી, કુછમાયની સલાહ મુજબ કોકોતું એક કપ લઈને પાધરી સુવાજ ગઈ, અને જ્યારે જગી તૈયાર થઈને પાછી બહાર આવી ત્યારે ઘડીઆળમાં દોઢ થયેલો હતો.

હું ડોસાંની વાર જોતી બેઠી. તેવણું કહ્યું હતું તેમ થોડાક વખતમાં તેવણું પાછાં આવશે એ વાતની મને ખાત્રી હતી. તેવણું કહે તે કરનારાં, એકજ બોલનાં, ઘણુંજ નીય-મીત વર્તણુવાણં હતાં. હવે, તેથી તેવણું આવે તેટલાં હું જુલ્લીના ચોરડામાં ગઈ, અને મેં બધી વાત તેની આગળ ખ્યાન કરી—અલગત, જેવી રીતે મીસીસ ચોલ્ડકાસલ આગળ કરી હતી તેજ રીતે. મેં ડ્યુકતું નામ દીધુંજ નહીં.

એ પછી જુલ્લીના દીકરાને જરા હાથમાં લઈ રમાડતી રમાડતી હું બાહર આવી, અને બગીચામાં એક મોટાં ઝાડનો નીચેના છાંયાવાલા બાંક પર બેઠી. મને તે બાળકડાં પર આ વખતે કાંઈક અજબજેવી રેહમ આવતી હતી, કેમકે મેં જોયું કે તે બી એક ઠગારા બાપની બચકર બદમાશી ને દગાબાજીનો મેરી ગ્લેનટવર્થ જેવોજ એક નિર્દોશ ભોગ હતો.

“મરીમ બાળકડાં !” એ ઉપરથી એ ખ્યાલ થતાં તે બાળકને માહરાં બોલામાં રમાડતાં હું માહરી મરજી ઉપરાંત બેઅખતયાર એકલી એકલી મોટેથી પટપટી; “તુંને કેટલી થોડી ખખર છે તાહરાં ને તાહરી હીણુનસીમ માયનાં દુઃખની ! તેં બીચારાંએ એવો તે શું ગુનાહ કર્યો હશે કે એમ નામોશીમાંજ તાહરે જનમ લેવો પડ્યો ? તાહરી માય બીચારી સ્ટેજ પરની પોતાની નોકરીમાંજ તાહરા વગર પુરતી સુખી હતી તેને એમ બાહરમાં બેઠજીત કરવા ને

સતાવવા તું કાંએ દોડી આવ્યો? તાહરી હીચુનસીય માએ આએ ગરમામડેનાં એકાંતમાં પોતાની નામોશી છુપાવવા તુંને છુપો જન્મ આપીને—”

“માહરા ખુદા! માહરા ખુદા! મેં આએ બધું શું સાંભળ્યું? ઓ, શું હું એ કમખખતીને ખાતરજ ઉઘટભેર ઘસડતો અહીં તક આવ્યો?” એમ બોલતો એવામાં પછ-વાડેથી અચ્ચુચ એક જાણીતો અવાજ માહરા કાનપર પડ્યો, અને હું ભય અને અસહ્ય દુઃખની એક કારખી ચીસ સમેત એકદમ ચમકી ઉઠી. તે અવાજ તો માહરા વાહલામાં-વાહલા હૈનરીનો પોતાનો હતો!

અચ્ચીત, માહરા મોટા ગમરાત વચ્ચે મેં તે અચ્ચાંને માહરા હાથમાંથી ફેંકી નહોં દીધું એજ એક મોટો મોજેજો થયો! ત્યાં હૈનરી ઉમેજો હતો, અને હું જે બોલાઇમાં તે અચ્ચાંને રમાડતાં જુદીને વાસ્તે બોલી ગઇ હતી તે બધું માહરજ વાસ્તે માહરાં મુખથી માહરા પોતાના બળાપાતું બોલાયલું સમજી તે વાહલો મોહોત જેવો શીકેડો પડ્યો હતો!! તે જોશથી કપાલ દાખતો હતો, અને એક છાકટની કાંની બપેડા ખાતો હતો!

“હૈનરી, વાહલા હૈનરી, એ શું તું ભયંકર ભુલ કરેછ!” મેં શીકરમંદ ચીસ પાડી; “જરા માહરં સાંભળ તો ખરો?”

પણ સાંભળે કાણ અને સાંભળે શું? તે તો દીસ્તી રીતે દીવાનોજ થઇ ગયો હોય તેમ માથું ફરી ઝપાટાબંધ તે બગીચામાંથી બાહર નીકળી ગયો, ને કમાનમાંથી છુટેલા એક તીરની અદાથી ખીજીજ પળે તો માહરી નજરે પડતો બંધ થયો! એ દરમ્યાન, એ જોતાં માહરી જ્યાંન માહરાં તાલવાં સાથે જાંણે મજામુત ચોંટી બેઠી, એટલુંજ નહોં પણ જે વખતે મહારે તેની પુકે દોડીને તેને પકડતો ને ચોમાડવો હતો ત્યારેજ માહરા દરેકે દરેક અવયવો લકવાની અસરથી હોય તેમ ખીલકુલ મેતાકાત બની ગયા! માહરં બેઠું ચક્કર ચક્કર ફરવા લાગ્યું, અને હું ફક્ત એટલુંજ સાવધપણે અને તાગુખીમરી સમયસુચતાથી કરી શકી કે મને માહરો જીવ ફરતો લાગવા સાથે મેં માહરા હાથમાંના તે નાગુક બોજને હું બેઠેલી હતી તે જાનટ પર તરત મેળી દીધો, અને ખીજીજ પળે હું બેમાન થઇ ત્યાં પછડાઇ પડી!!

એ પછી જ્યારે હું પાછી હોસમાં આવી ત્યારે તે એવું ધીમું હતું કે એક શીહા ગારમાં જાણે રોશગીનું એકજ નખતું કીરણ એકાદ ફાટ કે આંધરાંમાંથી ધગીજ મુશકેલથી પ્રવેશ પામી શકતું હોય! હું તે વખતે ખીજાણામાં પડેલી હતી, અને બે અખગાઓ ધણાંજ કાળજવંત હેતથી માહરા પર વાંકી વળેલી હતી; પણ ન તો તે અવાજો હું પીજાણી શકી કે ન તો હું તે ચેહરાઓ ઓળખી શકી! તે પછી હું પાછી તરત બેખુદીમાં પડી, અને હું જ્યારે પુરતી ટુશીઆર થવા પામી ત્યારેજ હું જસ્તી ખબરદારી પામેલી હતી. હવે મેં તે અખગાઓને તરત ઓળખી. એક ઘરડાં કુખમાય પોતે હતાં, અને ખીજી મેરી એન્ટવર્થ હતી.

હવે ધીમે ધીમે બધું મને પાછું યાદ આવતું ગયું. મેરી સોગના શીહા પોશાકમાં મારી સાંમે ઉમેલી હતી અને માહરી પર હેત કરતી હતી. તે ઉપરથી મને તેની માતાનાં મરણની ઝટ યાદ થઇ. મીસીસ ઓલ્ડકાસલ તેને અત્રે રેહવા આવવાની રજા આપવા આગ-

મય પોતાની પતીજ કરવા તેને ઘર મળવા ગયાં હતાં તેઓ પાછાં આવ્યાં હશે ત્યારે પોતાની સાથે તે છોકરીને અત્રે રહેવા લાવ્યાં હશે એમ પણ મેં હવે બનાવો સાથ બનાવો જોડીને માની લીધું.

અને તેમજ હતું. હું મોહોત જીવતની પાંચ દાહણી બચાંકર ખીમારી અને એમાંની પછીજ અતી ઘણી મુશ્કેલીથી આજે હોસમાં આવી હતી. માહરાં મગજ પગ્ગ એકદમ બધી અસર પોહોચી ગઇ હતી, અને એ ખીમારીમાં ઘણું લવતી બકતી થઇ હતી, છતાં હું હુશ્યારીમાં આવી શકી ન હતી. મને એ ખીમારી કેમ લાગુ થઇ અને હું શા સબબથી બેહોસ થઇ તે દીસ્તી રીતે હજી કોઇ જાણતુંજ ન હતું. બચ્ચાં આગળ રહેલી નસેં આપેલા ખુલાસા મુજબ તેણે કાંઇ મોટે સ્કાદે ઘણા ગુસ્સાથી મને બોલતી સાંભળી, અને હું કોણ સાથે કબ્જો કરતી હતી તે જોવા તે ગભરાઇને બાહર દોડી આવી ત્યારે હું બેહોસ બગીચામાં પડેલી હતી, અને બચ્ચું બાંકપર કળ ખાઇને રડતું હતું.

મને તે પછી ઉંચકીને અંદર લઇ આવવામાં આવી, અને મીસીસ બોલ્ડકાસલે આવતાં સાથે તરત ઝકટરો બોલાવ્યા. તેઓના કહેવા મુજબ મને એકદમ ઘણી સખ્ત બોખાર થઇ હતી, અને તેની અસર બેજાંપર થવાથી હું એમ લવારો બકારો કરતી હતી. નસીબવાન માત્ર એ હતું કે એ લવારો બકારો દરમ્યાન ન તો હું માહરા હંનરીતું નામ બોલી હતી, કે ન તો જે શોકથી તેની અને માહરી આ મોટી દુર્દશા થવા પામી હતી તે મેં બેખુદીમાં કાંઇ જાહેર કરી દીધું હતું. તેઓનાં કહેવા મુજબ હું જે લવતી બકતી હતી તે કશું એ સહમજ ન પડે એવું એક “બેબલ” હતું. તેઓ તો એમજ સહમજતાં હતાં કે હું દીલની ઘણી નરમ હોવાથી ગરીબ મેરી ગ્વેન્ટવર્થ રખડી ગઇ હતી તે વાતની માહરાં તન મનની ઉત્કેરણીજ આ માહરી મોટી બચબીત ખીમારીનું કારણ હતી!

માહરી જીવવાની આશાજ ન હતી. “પહેલી રાત્રે તું માહરી બધી ને ગરીબ દીકરી જીવવાની આશાજ કોણને હતી?” દુધમાય આંખમાં પાણી લાવી કેહતાં હતાં; “ઝકટરો તો નાજ કેહતા ગયા. તું ફાટસે ડાઝે તદન બેહોસીમાં બી ટક ટક બધાને જોએ, ને દીલમાં જોતાં ચુંથાઇ આવે એવી તાહરી કંઇ દુખકારક દશા હતી; પણ આએ છોકરીએ”—મેરી ગ્વેન્ટવર્થને બતાવીને—“તાહરી નોકરીમાં માહરી ગમે એટલી મના છતાં રાત ને દીસ એક કરી છે. મને તો બીહીક લાગેછ કે હવે એ પોતે જરૂરજ પટકાઇ પડવાની છે. તાહરી ખીમારીમાં એ પોતાની માતાનાં મોહોતનો મોટો ગમ ને કલ્પાંત વટીક જુલો ગયલી છે. તે ખીચારીને ઠેકાણે પાડ્યા પછીની એ ખડે પગે અહીંની અહીં તાહરી નોકરીમાં છે.”

મેં તે બંને મહેરબાનો—મીસીસ બોલ્ડકાસલ અને મેરી—ના હાથ માહરાં ધુજતા શીઝા નબલા હાથોમાં લઇ હેતથી ને હેસાનથી દાખ્યા.

“હા, માહરાં વ્હાલાં બલન,” મેરીએ મને ઘણાંજ હેતથી કીસ કરતાં કહ્યું, “તમે માહરે ખાતર કેટલી હદ સુધીનું ખચ્ચું! દુન્યામાં કોણ એવાં બધાં થઇ શકે? મેં તમારી એટલી કાલજથી ખીદમત કીધી તેમાં ઉપકાર શું કીધો? ઓ, જો તમેને બી માહરાં વાહલાં

મમા પછવાડે ખુદાએ તેડીજ લીધાં હતે તો યાતો હું જીંદગી ભરની દીવાની થઇ જતે, અથવા નહીં તો દીવાલ સાથે માથું ફાડી આપધાત કરીને મરીજ જતે !”

એ પછી જ્યારે પાછી મને શાંત પડી રહેવાની તાકીદથી તે વાહલાંઓ જરા અલગ થયાં ત્યારે તે કારમો બનાવ ધીરજથી યાદ કરતાં બી હું માહરાં આખાં તન બદનમાં થરથર ધુજી ! બાજે વખત નિર્દોષો નાહક સંજોગોનાં ભોગ થઇ જુડી જુબાનીઓના ફાંચુ ને બોળ હેઠળ ફાંસી વડીક જાય છે તેનો એથી બેહતર પુરાવો બીજો શો થઇ શકે ?

મુઠ્ઠા હું અભાગની ! મને એ શું સુઝ્યું હશે કે જુલીનાં બાળને રમાડતાં હું એ બધો ઘેસો ગાંડો બકવાત મોટે રહાડે કરતી ગઇ ? હું શું બોલી તે બોલે બોલ મને પાછું યાદ તો આવી શક્યું નહીં, પણ હવે ખ્યાલ કરતાં મને તરત લાગ્યું કે તે કાતીલ શબ્દે કોઇ બી સાંભળનાર આપાદ હરફેહરફ માહરાં ગલાંમાં બોલવી દઇ શકે એવાજ તે હતા !!

અને અરે, એ શું જેવી તેવી આફત હતી કે આટલું સમજવીને લખવા છતાં હૈરી મને જરા બી ચેતાવ્યા વગર પાધરો આએ તરફજ નિકળી આવ્યો ? તે શું મને અજબ કરી નાખવા ને હરખાવાની મતલબથી એમ આવ્યો હશે ? હું તો રોજ દહાડો ઉઠે ને તેનાં પ્યારાં કાગળની વાટ જોતી હતી ! હું તો તેતું કાગળ આવે તો બધું બોળી બાલી લઉંન તેને મક્કા તરતજ ઉડીને જતી રહેવાની ગણત્રી કરતી હતી, ને આ કેવું કાંટાનું કટેસર ! તેને માહરો પતોજ ટોણે આવ્યો હશે ? તે આવ્યો આવ્યો અડીજ કેમ આવી લાગ્યો હશે ? તે એજ કાગળ યોગડયે કેમ આવ્યો હશે ? તે શું યાગમાં દાખલ થતાંજ મને આ બાંક પર બેઠેલી જોડને પીરેથી એમ ચોરની માફક આવી લાગ્યો, ને માહરી બધી બકબક સાંભળતો ઉભો હશે ?

માહરો ગરીબ બોલો હૈરી ! તેને માહરામાં આ બનાવ બનવા પછી બધું ઠગાઈજ લાગ્યું ને દેખાયું હશે ! વરસો તક હું નાટકનો ધંધો કરતો હતો છતાં મેં તે વાત તેની મરનાર માતાને કે માતાનાં મરણ પછી તેને વડીક જાહેર કરાના અખાડા કરયા હતા તેજ દર્શાવતું શું હતું ? મેં તેને હું અત્રે “રીવર લાકેસ”માં હોવાની માહિતી મલવા ન દીધી હતી તેજ શું બતાવતું હતું ? મેં તેને લંડનમાંજ મલવાની તકબ ને તાકીદ લખી હતો તેજ શું પુરવાર કરતું હતું ?

પણ હવે માહરે શું કર્યું ? માહરે કેમ કામ લેવું ? મને કંઈ સુઝ્યું નહીં ! હમણું વાહલો હૈરી હશે ક્યાં તે બી મને તો સહમજતું ન હતું. હું હજી તો મોહોતમાંથી જેમ તેમ માંદમાં આવી હતી ! હજી તો હું પુશકલ નામડી હતી, અને ફરતી હરતી થાઉં તેને કમમાંકમ આંક દીવસ તો જોઇએ ? એ ખુદા, અને ત્યારે શું નજદીક એક આખું પખવાડ્યું—બદકે જ્યાદા—હૈરી માહરે માટે ગલીયમાં ગલીય અનુમાનોમાં શુંગલાતો ને દુખી થતો રહે ? તે મને પોતાના જાનથી જ્યાદા જાણતો હતો તે હું જાણતી હતી, અને, તેથી, હાલમાં તેનાં મનની કેવી અવદશા હશે તેનો હું અચ્છી રવેસે ખ્યાલ કરી શકતી હતી !

વળી બીજી બી એક મુશકીલ વયમાં હતી. તે અચ્છું માદરૂં નહીં ને જુલીનું હતું, ને હું હેમક જેવી જે બગડી ગઇ હતી તે જુલીના સંબંધમાં હતું એમ હૈરીની ખાત્રી તો

થવી જોઈએ ? ને તે કદ રવેસે થાય—સિવાય કે જુલીનો બેઠ હું તેની આગલ ફાડી આપું ? માહરે પુરવારી રજુ કરવી જોઈએ, ને તે તો માહરાં વચનને જોડી પુરવાર થઈ હું તેની તમામ હકીકત, અથ ઇતી, હેરી આગલ ખ્યાન કરી શકું ત્યારે જ થાયની ?

મેં લખવા માંગ્યું. માહરા મનમાં કે હું જરા ઉઠીને બેસું તો હેરી પર એટલું તો લખું કે તેણે ભુલાવે ખાધેલો છે, ને હું તદ્દન નિર્દોશ હોવાનું ખાત્રીપૂર્વક પુરવાર કરવાની હાલતમાં છું? પણ હું ઉઠી જ ન શકી તો લખું તે શું? મને ખીજ કોઈ પાસ લખાવા ખી ગમ્યું નહીં. એ બેઠ કાંઈ જવો તેવો હતો? લાચાર! અંતે જરા મને વધુ શક્તી આવતાં સુધી માહરે, તેથી, લાચારી સાથે એ કારણ ફરજિયાત મુલતવીજ રાખવું પડ્યું.

પણ માહરો જીવ કાંઈ થોભે? ત્રીજેજ દહાડે મેં સુતી સુતીએ તે કાગળ લખ્યો. તે ટુંક હતો. મેં હેરીને એટલું જ જણાવવા દેવા જોયું લખ્યું કે તે એક બપોરે ભુલ ખાઈને મને ઘણાજ ગેરઠનસાફ કરી ગયો હતો, ને હું માહરું નિર્દોશપણું ઈંચે ઈંચ પુરવાર કરી આપવાની સ્થિતિમાં હતી. વળી મેં જણાવ્યું કે હું તો તેની પૃઠે તુરતજ આવતે, પણ મને તેની એ અજ્ઞા જોવી ચાલ્લી નીપજોડી આ બયલીત ખીમારીએ રોડી રાખી હતી અને એ કાગળ મેં પેલગી ખાતે તેના શેઠ મીં મેકડોનેડની "માયલુ કૅરમાં" પોસ્ટ કર્યું, એટલે મને તુરત વેળા થોડી ઘણી ખી શાંતી થઈ. માહરી ખાત્રી હતી કે જ્યાં ખી તે હશે ત્યાં મીં મેકડોનેડ માહરા હરફ પીછાંચી તે કાગળ તરત તેને પાસ કરવા વિના રહેનાર નથી.

મેરી ગ્રેન્ટવર્થ, એ દરમ્યાન, અમારેજ ત્યાં રહેતી હતી. મીસીસ ઓલ્ડકાસલ જેવણુ આદમી પીછાંચી લેવામાં ઘણું કુશળ હતાં, તેવણુ તેનાપર ઘણું ખુશી અને કુરખાન થયા. તેવણુના કેલવા મુજબ તેવણે તો તેને જોઈ ને જોઈ તેની નિર્દોશતા અને દીક્ષની સાદાઈથી તેવણુ મોહીત થયાં, ને તેનો ખાપ કોઈ બેહેતર અંદોખસ્તી એ રવડી પડેલાં બચ્ચાંના ખામમાં કરી શકે તેટલાં તરતજ તેણીને તેવણે પોતાને આશરે લીધી. તેવણુ તેના ખાપને પણ મલ્યાં હતાં, પણ તે ડ્યુક હતો એવો તેઓને કોઈ દુરનો સ્વપ્ને એ ન હતો. તેવણે તો તેને એક શ્રીમંત મીં ગ્રેન્ટવર્થ નામનો ઓછી નીતીનો ખાનગીજ આસામી જણુતાં હતાં. તેવણુને તે કોઈ ઉમરાવ હોય એવી શંકા હતી ખરી, પણ ખાત્રી કશી ન હતી. એમ છતાં કોઈ ખી સુરતે તે તેવણુને મુતવગ ગમ્યોજ નહીં હતો. એવાં માણુસો એ જાતનાં નેકી ને નીતીને ચાહનારાંઓને કદી ગમતાં થતાંજ નથી.

તેણે મેરીના નીમાવ ખરચ અર્થે ત્રણસો પાઉન્ડનું એક વારસીક શાખાણું આપવાનું એકેકે બોલે કપુત્ર કર્યું હતું, અને જોકે ડોસાંએ કાંઈ એવી ભાડુતી મતલબથી આએ ગાએ જવાં ગરીબ બચ્ચાંને પોતાને સ્વાધીન લીધું ન હતું, તોપણ, તેવણે મને કહ્યું તેમ, પેલલાં એક આખાં વરસનો અવેજ તરતજ તેની પાસેથી તેવણે પડાવી લીધો એટલાવાસ્તે કે એ પરાએ આશરે ઉધરનારી છોકરી પોતાનાં જીવખરચને વાસ્તે કશીજ રીતે તંગ, ઓશીઆળી કે મેહતાજ રહીને ઓશકાયા નહીં કરે; અને ખાતાં ખરચતાં જે બચે તે તેને નામે મેંકમાં જના આપી શકાય.

ડચુક તો જતોજ રહ્યો. મેરીને એ રીતે હર પાડીને અને ડાવરના એક પાદરીને બધી પાવદસ્ત ક્રીયા માટે એક મોટી રકમ માટે જોખમદાર કરીને તે લુચ્છો તો ત્યાંથી વટીજ ગયો હતો. તે ગરીબ મરનારને જમીનમાં ગારવામાં આવી ત્યાં તક ખી થોભવાનું તેણે સહુક બતાવ્યું ન હતું. ડચેસ કદડેથી લાંડન પાછી ફરી હતી, તેથી તેનો જીવજન બધો ત્યાં ભરી મુકલો હોવો જોઈએ એમ હું અનુમાનથી એ સાંભળી તરત સમજી જઈ શકી, અને મને તે આદમી પર જનસ્તી ધીક્કાર આવ્યો. એવો આ કપાત્ર આદમી આ ગરીબ બચ્ચાનો બાપ હતો—એક આદમી કે જેનામાં સ્વમાન, વફા, બદકે કરી ઇનસાન્યત વટીક નહીં હતી !

મેરી પોતાની માતી ખોટ હવે સચ્ચુરી ને સહજુશીવતાથી ઉપાડતાં શીખી ગઈ હતી. તેને જુલ્મટ સાથે ઘણું સારું થઈ ગયું હતું, અને જુલીને “ મીસીસ હોલ ” ને નામે ડાસાંએ પોતાની સગી તરીકે તે તરફ ઓળખાવી હતી તેજ બધું સાચ્યું હોવાનું તે સાદાઈથી માનતી હતી. તેને ખીજે ખ્યાલજ શાંતો થાય ?

કુદમાયે માહરી ખીમારીની વાત રામ્સગેટ ખાતે નોરમનવાલાંએને લખી વાતી હતી, પણ હું જોખમમાં હોવાનો તેવજુ તેઓને કશોજ સંસારો મળવા દીધો નહીં. તેવજુને ખીહીક લાગી કે તેમ જો તે લોક જાણવા પામે તો મારી તરફનાં હેતને લીધે “ રીવર હાઉસ ” માં એકદમ દોડી આવે, અને જુલ્મટના સંબંધમાં તે ઘણું ખરાખી કરનારું થઈ જાય. એટલા માટે હોરને લખ્યા પછીથી ખીજેજ દાહડે મેં ખી તેઓને ધીરજ મનાવા ઘોડ્યા પર બેસીને એક ટુંક કાગળ લખી નાખ્યું, અને માહરી તખ્ત સારી ને સુધરતી હોવાની તેમાં તેમને ખાત્રીઓ લખી વાતી.

એ પછી ખીજન ત્રણેક દાહડા જરા બાદ હું ખુદાવંદ પાકતી મેહરથી ઘરમાં ફરતી ફરતી થઈ, અને મેરીનો ટેકો લઈને જરા જરા બગીચામાં પણ ઉતરીને બેસવા લાગી; અને ખીજન બે ચાર દાહડામાં તો હવે જેમ જો એમ જાણદી માહરા હોરને મલવાની મતલબમાં હું તણાઈ ગઈ. તેણે માહરાં કાગળનો કશોજ જરાખ અત્યાર સુધી કર્યો ન હતો, અને તેથી માહરાં જીવ તદન ઉચ્ચર પડી ગયો હતો. શું તે મને જવાબ કરવા માંગતોજ ન હતો ? શું તે માહરું કાંઈ માનવાનોજ નહીં હતો ?

મેં કકટરતું ખાનગીમાં મત લીધું. મેં કાંઈ નીમીત હેઠળ ત્યાંથી મને જવા દેવાની તેના કને રજા માંગી. મેં તેને સમજાવ્યું કે તે એકમત નહીં થાય તો મીસીસ ઓલ્ડ-કેસલ મને જવા દેજ નહીં. તે મીં સીંગલટન નામનો તે ખાજુનો પંકાયલો એક તખ્તીજ હતો, અને જુલીના પ્રસવ વખતે તેમજ મેરીની માતાનાં મરણ વખતે પણ તેજ હોવાથી તેની સાથે મને ઘણું સારું થઈ ગયું હતું. મેં તેને, તેથી, માહરા વિશ્વાસમાં લેવા ઓશ-કથી ધમધમીને ગુલાખી થતા રાખસારો સાથે માહરી હાજતી મુશકેલીને લગતી થોડીક ખરી હકીકતજ કહી. મેં કહ્યું કે જુલીનાં માગકને હું રમાડતી હતી તે વખતે એક એવી બચકર ગેરસમજુત થવા પાંખી કે એક માહરા અંગત સગો, ખાસ મને અહીં સુધી મજા આપેલો,

માહરે માટે ધણાં મઝીય ને ઘાટકી અતુમાનોથી એકદમ પાછો જતો રહેલો છે, અને મને માહરી પાક ઇજ્જત ખાતર એ જુલ સુધારવા તાકીદની જરૂર હતી.”

ડા० સીંગલટન ધણો મંભીર બનેલો દેખાયો.

“ત્યારે શું તમારી મોટી બયલીત ખીમારીનું કારણ એજ હતું, મીસ ત્રેડ્ડ?” તેણે મોટી અળએખીમાં આંખો ખુલી પુછ્યું; “ત્યારે તો એવી તમારી પ્રમાણીક લાગ-ણીઓને હજારો શાખાસ છે! હું ખચ્ચીત તમોને રજા આપશ. ખુદાની બખ્શીશથી તમારો આંધો મજબુત છે, અને મને લાગેછ કે તમારામાં આટલી બધી એ વાતની ઉલટ છે ત્યારે તો તમે મુસાફરીની થાક સેહની તેમજ ઉપાડી શકશો.”

“ત્યારે તમે મને લંડનજ મોકલી દેવાની બલામણુ કરશો?”

“હા, પણ લંડનમાં તમોને એન્જ જેવું શું મલવાનું છે? આવી ચોખ્ખી હવામાંથી લંડનમાં એન્જ પર મોકલવાની હું કેમ બલામણુ કરી શકું?” તેણે ચીંતાથી જવાબ કર્યો.

હું “વૅસ્ટ એન્ડ”માં માહરાં ધણાંએક ઉમરાવ દોસ્તોના નામીયા અંગલાઓ છે ત્યાં જમીને રહેવશ,” મેં વિનંતીથી સમજાવ્યું;—અને હું ખરંજ કેહતી હતી. હંટર સ્લીટમાં નોરમનવાલાંઓને ત્યાં અત્યારથી એકઠી જમ રેહવાનો માહરો ઇચ્છો હતોજ નહીં. મને લાગ્યું કે હું તો હંટરને મલવા જવથ તેટલાં લંડનનાં કેથે ખી સમાઇ જવશ, અને ઇષખી મને સાચ્યાં દીલનાં હેતથી ધણી ખુશીનો આવકાર આપશે. લેડી સીસીલ્યાને ત્યાં અથવા કાંઉન્ટેસ ખીએત્રીસ અને તેની મારશ્યોનેસ એહેનને ત્યાં જો હું આંક પંદર દાહાડા ચાહીને રેહવા જાઉંતો તે લોક માહરી પરથી થોડાં થોડાં થઇ જાય એ વાતની મને સંપુર્ણ માહીતી અને ખાત્રી હતી.

હુંકમાં, હું ખીજેજ દાહડે નીકળી પડી. ડાહટરે માહરી વિનંતીની ધણી ઇજ્જત કરી. તેણે મને અત્રેથી લંડન જેમ અને એમ જવહી એનજ પર મોકળી દેવાની મીસીસ ઓલ્ડકાસલને બલાંમણુ કરી, અને તેવણુ, જુલ્લી, તેમજ મેરી માહરાથી છુટાં પડતાં મને પેટમાં આંખીને રડ્યાં પણ ખરાં; તોપણ મેં તે બધાંને સમજાવી લીધાં. માહની ઇજ્જતના બચાવનો જરૂરી સવાલ, અને તે ખી વાહલા હંટરને સમજાવવાનાજ સંબંધમાં, તો તે ખીજ બધા સવાલો કરતાં હજારો ધણો વધારે સર્વોપરી હતો એમ મને ખાસ કરીને લાગ્યું.

એ પછી જ્યારે હું માહરી પોસ્ટ ચેઝમાંથી લંડન ઉતરી ત્યારે બપોર થવા આવેલી હતી, અને હું પેહલાં પાધરી અમારાં હંટર સ્લીટવાલાં ઘરમાંજ ગઇ. ત્યાં તલાશ કરતાં નોકર નફરોએ મને ખબર કરી કે મી० હંટર વેકરીફ નામનો એક જવાંન મહસ્થ ત્રણેક અઠવા-ડયાંની વાત પર ત્યાં મને મળવા આવ્યો હતો, અને હું લંડનમાં નહીં હતી એમ જાણવાથી ધણો નાઉમેદ થયલો દેખાયો. તેઓએ તેને કહ્યું કે ઘરનાં માલેક મી० ને મીસીસ નોરમન તો હયા ખાવા માટે રૅમ્સએટ ખાતે ગયલાં હતાં, પણ હું ડાવર ખાતે મીસીસ ઓલ્ડકાસલ નામનાં તેમનાં જૈફ સગાંને ત્યાં હવા ખાવા ગયલી હતી. હવે ત્યારે દેખપુંજ હતું કે હંટર,

તેને મળેલી એ ઇચ્છાથી મંધ, અને મળવાને વાસ્તે આકળો ઉતાવળો બનીને ડોવર ખાતે દોડી આવ્યો હતો !

હું, હવે, અત્રે આવેલી, મારકનીસ ઑફ કેમ્પેનનાં ડૅસ્ટ ઍન્ડ ખાતેનાં બંગલામાં તુરત વેળા ઉતારો લેવા ગઇ, અને હું ત્યાંજ રહેવાની હતી એમ હન્ટર સ્ત્રીમાં નોકર નફરોને ચેતાવતી પણ ગઇ, કે જેથી કરીને જરૂર પડે તો તેઓ ત્યાં અને ખબર કરી શકે.

અને તે એ બેહનો-બીએત્રીસ અને મારસ્યોનેસે-ખરાં દીવની ખુશીની બગવગીરીઓ સાથેના પોતાને ત્યાં દીસોબન આવકાર આવ્યો, અને હું બેયાર દહાડા વગર બોલાવે તે લોકને ત્યાં રહેવા આવી હતી એમ જાણતાં તો તેઓની ખુશાલીનો પારજ રહ્યો નહીં. તેઓએ માહરી એક રાણી જેવી ઇજ્જત કરી. તેઓની દીવગીરી એ હતી કે હું ત્યાં મહીનો એ મહીના જીવ દેડીને રહી શક્યાની નહીં હતી. મેં તેઓને ફક્ત એટલું જ કહ્યું કે લંડનમાં હું હાલ માહરાં કાંઈ જરૂરી કામ આવેલી હતી, અને નોરમનવાણાંએ રેમ્સગેટ હતાં એટલે મને એકલીને ત્યાં રહેવા ગમ્યું નહીં તેથી એક બે દિવસની તેમને તરદી આપતી આવી હતી.

બીએત્રીસ હવે હાલનાં સુખમાં ઘણી મગ્નહની થઇ હતી અને ઘણી સુંદર દેખાતી હતી. માહરા સવાલના જવાબમાં તેણીએ કહ્યું કે કાંકિન્ટ તેની જોડેની છેલ્લી મુલાકાત પછી ક્યાં ગયો અને તેનું શું થયું તે કાંઈ પણ સાંભળવામાં આવ્યુંજ હતું નહીં.

બીજી સહવારે, હજી હું ઉડીને તૈયાર થાઉં તેટલાં, એક દાયાએ આવીને મને ખબર આપી કે હન્ટર સ્ત્રીમાંથી કોઇ છોકરી મને પુછતી અત્રે મક્કા આવી હતી. હું જાણું કે નોરમનવાણાંઓની કોઇ “મેડ” હશે, અને મેં તેને તેથી તરત અંદર લાવવા કહ્યું; પણ જ્યારે તે છોકરી અંદર આવી ત્યારે ઘણી અજબોબી વચ્ચે જેકુંજ તો તે બીડા હતી !

“ઓ, તું ક્યાંથી નીકળી આવી !” મેં અજબ થતાં હસીને પુછ્યું—તે તેને જોઇને હું ઘણીજ ખુશી થઇ.

તે ન્હાની છોકરીએ માહરા હાથપર ઘણાં હેતથી ચુમી લીધી.

“હું તો ત્રણ ત્રણ અઠવાડ્યાં થયાં તમે પાલકાંને મળવા ટીંગાઇ રહેલી છોડું,” તેણે કહ્યું; “અને જેવી ખબર પડી કે તમે ઘણાં બીમાર થયાં હતાં તેવીજ તમારી ચાકરી કરવા ડોવર દોડી આવવા મેં મીઠ અને મીઠીસ નોરમન પાસે રડીને કાકલુદીથી રજા માંગી, પણ તે લોકોએ સફા નાજ કહ્યું. પછી ગઇ કાલે સહવારે તમે ડોવરથી ઉપડવા આગમ્ય લખેલું કાગળ મીઠીસ નોરમનને મળ્યું, અને તેવણે તે પોતાના ઘણીને વાંચી સાંભળાવ્યું તે મેં સાંભળ્યું ત્યારે મેં પાછી કાકલુદીથી લંડન તમોને મક્કા આવવા દેવાની તે લોકો પાસે રજા માંગી.”

“અને તે લોકોએ ખુશીથી રજા આપીજ, બીડા, કે તે લોકને નારાજ કરીને તું આવીજ ?” મેં લગાર ઠપકાથી પુછ્યું.

“હું તે લોકને નારાજ કરીને તે લોકની રજા વગર આવું બી, મીસ પર્સી ?” તેણીએ જવાબમાં અરધું રડી દઇને કહ્યું; “વાંચો આવે.”

તે મીસીસ નોરમનનું માહરા જોશું એક કાગળ હતું. તેમાં લખેલું હતું કે “અમે તો એને નહીંજ મોકળવાનાં હતાં, પણ અમારા ના કહેવાથી એ આખો દાહડો રડ્યા કીધી— ડાવર નહીં મોકળા હતી ત્યારે બી ઘણીજ રડી હતી, અને તેથી અમારો જીવ બલ્યો. એ ઘણીજ મળહની રાંક છોકરી છે—તાહરા જેવીજ ઇજ્જતદાર ને પ્રમાણીક બી, અને એનું તાહરી પર ઘણુંજ હેત છે તેથી અમે એને તુંને મલવા આવવાની રજા આપેલી છે.”

“ચાલ સારંજ થયું—તું આવી તો,” મેં નરમાશથી તે પછી કહ્યું. “મને માહરી મોટી મુસાફરીમાં તું કંપની થશે. કોઇને કેહતી ના. મેં તદન ખાનગીજ રાખેલું છે, પણ મને માહરાં એક જરૂરનાં કામે એક લાંબી મુસાફરીએ નીકળવાનું છે, અને તું આવીજ ત્યારે તો હું તુંને સાથેજ લેવશ.”

બીડએ એ સાંભળી ખુશાલીથી તાલી પાડી, અને એક નાઘલાં નીરદોશ બચ્ચાંની અદ્યથી તેણીએ કુદકા લુસકા માર્યા. તે લંડન ઉતરી તેવી પાધરી હાંટર સ્ક્રીટમાંજ ગઇ હતી, અને હું શીરનામું આપી આવી હતી તેમ તે પછીથી ત્યાંથી મોકળેલી અન્ને આવી હતી.

હું ત્રીજે દાહડે પેઝકી જવા નિકળી. વાંચનાર સમજી શકશે તેમ એ એક ઘણી મોટી મુસાફરી હતી, અને માહરે તેની બંદોબસ્તીઓમાં લંડન ધારવા કરતાં એકાદ દિવસ જસ્ટીજ રોકાવું પડ્યું હતું.

મકરંજુ ૮૯ મું.

હું નજદીક એક વરસે પેઝકી પાછી ફરતી હતી. છેલ્લી માહરા કુદમાય ગુજર્ચા ત્યારે હું એ તરફ આવી ગઇ હતી.

સ્થાંજે પાંચ વાગે અમે પેઝકી પોંદચ્યાં, અને હું પાધરી ત્યાંનાં પહેલાં નંબરના એક હોટેલમાંજ ગઇ. સારંજ થયું કે માહરી સાથે બીડ હતી. મને તે ઘણુંજ ગમ્યું. તે હેતવંતી અને ખરી નીખાલેશ તેમજ નીમકહલાલ છોકરીની મદદ અને કુમક એ વખતે મને ઘણીજ કીંમતી થઇ પડી.

મેં, તરતજ, હોટેલમાં આવીને જરા બી દમ ખાયા વગર, હૈનરી પર એક ચીઠી મોકળી. મેં તેને સમજાવ્યું કે હું ઘણી બીમાર છતાં ફક્ત તેનાં મનનું સમાધાન કરવા છેક ડાવરથી અહીં સુધી એક સો માઇલની થાકવી નાંખનારી મુસાફરી કરતી આવી લાગી હતી. મેં માહરે હક માંગ્યો. મેં લખ્યું કે તેણે મને અપજશ આપ્યો હતો એટલે માહરે ખુલાસો સાંભળવાને તે પાક ફરજથી બંધાયેલો હતો; અને તે મેં ચીઠી હોટેલના એક કુલી સાથે મીઝ મેકડોનેલ્ડનાં તે તરફનાં મોટાં, ધીકતાં ને જાણીતાં કારખાનામાં મોકળા આપી. મેં તેને કહ્યું કે હૈનરી જે કારખાનામાં નહીંજ મળે તો મીઝ મેકડોનેલ્ડને બંગલે બી તે લઇ જવી, અને કોઇ બી રીતે ચીઠી હાથેહાથ પુગાડીનેજ આવવું;—અને એક મોટાં ઇનામની લાલચ પર એ બધું કામ પાકું કરી આવવાનીજ ખાત્રી આપતો તે ગયો.

અને તે જવાબ લઇ આવ્યો તે અરધા કલાક મેં મનની કેટલી બધી અધીરાઇ, ઉલ્લસાઇ અને અકડવકડમાં ગુજર્યો તે વાતની વાંચનારને ખાત્રી આપવી જોઇશે? એ પ્યારનું સ્વરૂપ હતું! હું માહરા હૈરીને ધણાંજ અથાગ હેતથી અને જનોનીસાર ચાહતી હતી તેની એ બધી તાસીર હતી. એની કદર તો જોઓએ માહરી પેઠે પવિત્ર પ્રમાણમાં ચાહી જાણું હશે તેઓજ માત્ર કરી શકશે.

તે જવાબ લાવ્યો. તેણે કહ્યું કે “મીઠ મેકડોનલ્ડનાં કારખાનાંમાં તો નહીંજ, પણ તેવણને બંગલે તે અહરથ મને મળ્યા, અને તેવણે જવાબમાં કેહવારયું છે કે હું તમોને થોડીક મિનીટમાં અત્રે આવી મળી જવશ.”

તે ઘણી ઉશ્કેરણીની માહરે માટે પળો હતી. ખીડાને મેં ઝંડૂમમાં મોકળી દીધી, અને હું તે વાહલાની વાટ જોતી બેઠી, કે જ્યારે, એક મોટી ખીમારીમાંથી તરતનીજ ફારેગ થયલી હોવાને લીધે, તેમજ વળી તે વખતે ત્રેનોની સગવડ નહીં હોવાથી ઘોડાની ગાડીમાં મેં કસેલી એ મોટી મુસાફરીની થાકનાં કારણથી બી હું ઘણી નબલી પડી ગયલી આવા સંજોગમાં જાસ્તી બેસેન થઇ. મને ફેર આવતા હોય એમ પણ લાગ્યું, અને તેવામાંજ વેટરે પારણું ઉઘાડીને સારાં નસીબે મોટે રહાડે “મીઠ વેકશીલ્ડ”નું નામ પોકાર્યું, એટલે હું જોરાવરીથી સચેત અને સાવધ થઇ.

હું એક ખુરસી પર નીસોસ બેસી ગઇ. માહરાથી કાંઇ તરત ને તરત બોલાયું બી નહીં, કે જ્યારે હેનરી હંમેશ જોવેજ ખુશસુરત પણ હાલમાં શીકો અને કરકો માહરી સાંમે આવી ઉભો, અને તે ઉંચા સોડામના જ્યાંનને જોતાં હું તરેહવાર લાગણીઓથી આજેજ થઇ ગઇ.

“તમે મને કાંઇ કેહવા માંગો છો?” તેણે બેસવાની અથવા મને મળવાની દરકાર કર્યા વગર વચમાંની ગોળ ટેબલ આગળ દમામદાર પરાયાપણાંથી ઉભો રહીને મને પાધરો સવાલ કર્યો.

મેં માહરી જ્યાંન પર કાબુ મેળવ્યો.

“ઓ હેનરી વાહલા, તમે કાંઇ દીવાના તો નથી થઇ ગયા?” મેં ઠપકાથી કહ્યું; “તમે શું ખરેખર મને એવી નીચ ને નાચીઝ માની લીધી? શું તમે માનીજ નથી શકતા કે હું ખરેખર બીલકુલ બેગુન્દા છું?”

“ખુદા કરે ને તેમ હોય, એલન,” તેણે લાગણીથી ને ગમખવારીથી કહ્યું—અને એકાદ પણ તેનો અવાજ ધુજતો સમજાયો—બલકે તેની છાતીમાંથી એક ગુંગામયણું દુઃખનું દયકું બાહાર પડ્યું તે વટીક મેં સાંભળ્યું! એ સઘળું અતાવતું હતું કે તે મને કેટલો ચાહતો હતો અને કેટલું મનતું દુઃખ સેદવતો હતો!

“ઓ હેનરી, તમે મને ઘણો બચકાર ગેરમનસાફ કીધો છો,” મેં ઠપકાની કાકલુદીથી કહ્યું, “અને મને તો હજી બી સમજજ નહીં પડતું કે તેમ કરવાની તમારી છાતીજ કેમ ચાલી હશે! તમારી જગ્યે જો હું હોતો કે મને જો તમારે વાસ્તે એમ ઓછું માનવાનું કારણ

મલતે તો હું તો પેહલાં હીંમતથી ખુલાસો માંગતે અને ખુલાસો સાંભળતે ! હું તો મેં તમોને લખ્યું તેવું સાર્યું અને ખાત્રીનું કાગળ મને મળવા પછી તમારી પેઠે દયાહીણ કીસમે 'ડાન્ટ ફર' કરીને એક પખવાડયાં તક ચુપ બેસી રહી નહીં જ શકતે ! ”

“તેમાં તાહરી જુલ છે, ઍલન,” તેણે લગાર નરમ થતાં કહ્યું, “તે કાગળ તો મને છેક ગઇ કાલેજ મલ્યું. હું તો એ બધો વખત હીવરપુલ હતો, અને કાલે હું અત્રે આવ્યો ત્યારે મને તે હાથોહાથ સ્વાધીન કરવામાં આવ્યું, પોસ્ટીંગ ક્લાર્કની કાંઇક નજરચુકથી તે મને ત્યાં રીડીરેક્ટ કરવાનું આટલા દીવસ સુધી રહી ગયલું, અને તે વાસ્તે મીઠું મેકડો-નહડે પોતે તે ક્લાર્કને દંડ કરીને ખીચારાએ માહરી પાસે માફ માંગી ! ”—જરા થોખીને—“પણ મને તો કાંઇ સમજાન નથી પડતું. હું તો જાણે ખ્યાલ કરું ત્યારે ખીત્રકુલ દીરા-નોજ બની જાઉં છું ! શું ત્યારે મેં માહરા કાંતોકાન સાંભળેલી વાત બોલી ? શું ત્યારે માહરે માહરા કાંતોતો વટીક એતમાર નહી કરવો—એમ ? ”

“એક હજાર વખત એમ ! ” મેં જુરસાથી જવાબ કર્યો; “તમે એટલું જ નહીં જોઇ શક્યા કે તે માહરા હાથમાંનું બચ્ચું તો ફક્ત પાંચ દસ દિવસોનું દુધમળ હતું ? તે તો એક માહરી હીણનસીજ ને ખરી નિર્દોશ ફ્રેન્ડનું બચ્ચું હતું, ને તે વિશે તમારે ખાત્રીજ કરવી હોય તો ડાવર ખાતેના ડૉક્ટર સીંગલટન જેવણુ એક બાપ જેવા બુજેર્જ અને બાહોશ તખીજ છે તેવણુને લખીને કે મળીને તમારી ગમે એમ ખત્રી કરી લેઓ ! ”

“પણ એ એકજ વાત કાંઈ બળીજ, ઍલન ? ” હંનરીએ દર પક્ષે જાસ્તી નરમ થતો જતાં કહ્યું; “મને આવા એક કમકમાટભરેલા સવાલ પર તાહરી સાથે વાદવીવાદ ચલાવતાં ખી હદ વગરનું દુઃખ થાયજ, પણ કોઇ ખી બોગે માહરાં મનનું તમામ સમાધાન તો થવુંજ જોઇએ ? ”

“નાટકના ધંધામાં હું પડેલી હોવાની વાત તમો વાહવાથી મેં છુપાવી તેને વાસ્તે તમો કહેજ ? ” મેં કહ્યું; “વેલ, ત્યારે તે ખી સાંભળો ! ”—અને હું કેવી રીતે નાટકના ધંધામાં દાખલ થવા પામી હતી તે બધી વીગતો હવે પ્રમાણીક હીંમતથી મેં તેને જાહેર કીધી. શેરીહડથી નીકળેલી હું નોકરીની તલબમાં એક લુચ્છા ને ઠગારાની જાહેર ખખરના જવાબમાં બોહલાં લંડન શહેરમાં આવીને નીરાધાર રવડી પડી હતી, ત્યારે માહરાં નસીબે જોર કરવાથી મને માહરી એક વારની સહી ને રકુલફ્રેન્ડ મીસ જુલ્યટ નોરમન મળી ગઇ, કે જેણે તારીફલાયક ઉદારતાથી મને પોતાનાં નેક માતપીતાનાં મુખ્યારક છાપડાંનો આશરો આપ્યો. હવે તે લોકો નાટકવાલાં હતાં, જેથી સ્વભાવિક રીતે હું ખી તે લોકોનાજ ધંધામાં દાખલ થઇ તે સંવળું મેં તેને લંબાણથી અને અસરકાર રીતે સમજાવ્યું, અને તે ખુલાસાઓ સાંભળતાં તે વાહવા જવાંનના એહરામાં જે અસરકારક ફેરફાર થતા રહ્યા તે એક આયના પેરે એ દરમ્યાન હું ધ્યાનથી જોતી અને તપાસતી રહી હતી.

પછીથી મેં કાંય એ વાત તેનાથી છુપાવી તે બધું સમજાવ્યું. ખીચારાં પ્રુધમાયને નાટકનાં નામ વિશે મોટો ધીક્કાર બેસી ગયલો, અને હું છેલ્લી પેઠાંની આવી ત્યારે ખી લંડનની એ મોહીનીથી મને સમાલવાની મરતે દમે તેને તેઓની તાકીદ આપતાં મેં સાંભળેલાં, ત્યારે

હું કેમ તેને એવા સંજોગમાં ખરી હકીકત કેહવાની હોંમત એકઠી કરી શકું તે મેં તેને કહી સંભળાવ્યું. “મેં જોયું હતું,” મેં કહ્યું, “કે તમોને બી નાટકને વાસ્તે તમારા મરનાર માતાજીની માફક સાઈ” મત નહોતો હતું, ને હું ત્યારે એ ધંધામાં માહરી નેકનાંમીથી એ આલા હુન્નરને મદતો રહેલો કલંક સદંતર ધોષ કાઢી શકું, અને માહરાં છેલ્લાં કાગળમાં મેં તમોને લખ્યું તેમ એવાં એક લલચાવનારાં ધામમાં પણ માહરી પાક ઇજ્જતની સાચવતની ખુલંદી વાસ્તે તમારી તમામ ખાત્રી કરી શકું ત્યાં વેર થોળવાની મેં થોડીક સરકશી કરી તેમાં શુનાહ શું છે?”

“તે હું ના પાડતો નથી,” હૈનરી ગગળી પડ્યો; “તેં મને તાહરી વખાણમાં છપાયાં આગેવાન પેપરોનાં કટીંગ્સ મોકળ્યા તે વાંચતાં હું હરખથી રડી પડ્યો, અને ખરેખર તો એવી એક નામાંકીત મોહરદારના હાથને વાસ્તે હું પોતાને ધણો નાલાયકજ માની લેવા લાગ્યો હતો. પછી હું તુંને ચેતાવ્યા વગર લંડન આવ્યો, અને હું કમુલ્લ કરૂંછ કે હજી બી માહરી સંપુર્ણ ખાત્રી કરવા મેં હજારો રીતે તાહરી ખજરો કાઢી, કે જ્યારે નાધલાં કે મોટાં, અદના કે આલા, ગરીબ કે તવંગર સૈનેજ તાહરી તારીફનાં જોશમાં ઉસ્કેરાતાં મેં જોયાં ત્યારે હું બધો હરખાધ હરખાધ ગયો. તે પછી હું તુંને મલવા હંન્ટર સ્ત્રીમાં ઉચ્ચત્તેર દોડ્યો, પણ મને ત્યાંથી તો તાહરું ડોવરનું શરનામું મળ્યું, અને જો કે હું ધણો નાઉમેદ થયો, તોપણ માહરી ઉલટ નહોતી સમી શકવાથી હું ધસડાતો તણાતો ડોવર વટીક દોડી આવ્યો. ત્યાં “રીવર હાઉસ” પુછતો હું તું હતી તે અંગલામાં આવ્યો, અને દરવાજામાં દાખલ થતાંજ મેં અગીયામાં તુંને બેઠેલી જોઈ ત્યારે શું માહરી ખુશાલી! હું ધીમે પગે તાહરી પુઠે આવીને ઉભો કે તુંને હેરત અને છક કરી નાખું, જ્યારે, ઓ ખુદ, મેં પેલો પલીદ એકરાર સાંભળ્યો!”

“હવે તે એકરારના બેલેબોલ તમે પાછા યાદ કરો ને બધા સંજોગો તપાસો,” મેં સહમત્તવ્યું. “હું તે વખતે સાજી તાજી ત્યાં બેઠેલી હતી તેનો ખ્યાલ કરો, અને પછી હું તે શબ્દો બીજી એક હીલ્નસીમની વાસ્તેજ બોલી હતી એમ મને કહે કે તમે હજી બી માની શકોછ કે નહીં?”

“વાઈ, પણ ત્યારે તું “રીવર હાઉસ”માં જવાની ને રેહવાની હતી એ વાત વટીક તેં માહરાથી એટલી બધી છુપારી. કાંએ?” તેણે હજી માહરી ફોસ એકઝમીનેશન જારીજ રાખી, “તેં મને આગલાં કાગળમાં એમ કાંએ સમજવા દીધું હતું કે તું લંડનમાંજ હતી, અને લંડનમાંજ મને મદવાની હતી?”

“ફકત તે એ માહરી વાહલી સહીનો બેદ સાચવવા,” મેં જોશથી જવાબ કર્યો; “માહરું પ્રમાણીક જીગર કમુલ કરી શક્યું નહીં, હૈરી ડીઅર, કે તે બીચારીની એ નામોશીનો બેદ તમો વાહલાને કેહવાને વટીક હું છુટી હોઉં. મગર હવે તો તમે બંદણી શકોછ કે તે ટાણુ હોવી જોઈએ. હવે માહરે વધારે, તેથી, કાંઈજ કેહવું નથી. મેં માહરા ખુલાસા જે કરવા હતા તે કાઢેલા છે, અને એ બધી વાતોની સમ્યાઈની તમો ચાહો તેમ ખાત્રી કરી લેવાને તમો બેજાક મુખત્યાર છો.”—અને હું રીસાયલી અદાથી હયાં લગાર ચુપ બેઠી.

ખસ એટલુંજ! હેનરી હવે થોડો નહીં. તે તરત આવીને શુદ્ધે માહરા પગ પાસ બેઠો, અને પોતાને હજારો કડુવા માંગીને પોતાના એ અંધાપાને વાસ્તે માહરી ઉપરાસાપરી માંક માંગવા લાગ્યો. મેં તેને, મગર, તરતજ હાથ આપી ઉઠાડ્યો અને ઘણી ધીરજ આપી, જે પછીની અમારી સુખકર મીઠાકાતનું પ્યાન કરવા માહરે શું થોડું જોઈશે? બે ચાહનાં જીગરોને થોડાક મતકર પછી દોસ્તીમાં એકઠાં થવાનું હંમેશ ઘણું પ્રિય થાય છે, અને તેઓજ આ એક ખરો સુખી મામલો હતો.

“તું જાણતી નથી, વાહલી,” બધા અરસપરસના ખુશાસાઓ થવા ને આગતી પાછતી વાતચીતો થઈ રહેવા પછી હેનરીએ મોટા બળાપાથી કહ્યું, “કે મેં એ માહરા હેમક અંધાપા દરમ્યાન શું કરી નાંખેલું છે!”

“ઓ શું?” મેં ગમરાતથી પુછ્યું.

“મને તું વાહલીથી હવે ફરજયાત પાછો જુદો પડવાનું થવાનું છે,” તેણે જાણ કર્યો. “હું તાહરી પાસથી દીવાના જેવો આગ્યો તેવો પાંધરો મીઠો મેકડોનલ્ડ આગળ ગયો, અને મને ચોકકસ કારણથી દુન્યા અકારી પડેલી હોવાનું કહીને યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાંનાં અમારાં કારખાનામાં મને પાછો ફરવા દેવા વાસ્તે મેં કાકલુદીથી તેવણુ કને રજા માંગી લીધી, જે તેવણે ઘણી ખુશીથી એકકે બોલે આપી. તેવણુને તો તે જોઈતુંજ હતું, કેમજે હું ત્યાં વડો નેમાયા પછી ત્યાંનું કામ ખુદાની મદદથી એટલું ધીકતું ને આખાદ બનાવી શક્યો કે તેવણુ મને પાછો અત્રે આવવા દેવાને ખરેખર તો રાજીજ ન હતા!”

“ઓ, તેમાં તે શું મોટી વાત?” મેં ધીરજ પામીને કહ્યું; “આપણે એ જોઈવણુ હવે પાછો ખેંચી લઈશું, કેમજે હવે હું તમોને હજારો માધક પર પાછા જવા દેવાનીજ નથી. ખુદાનું આપેલું માહરી પાસે જોઈએ તે કરતાં ઘણું ખીશીઆર છે, અને—

“તે નહીં બને, ડારલીંગ,” હેનરીએ ઘણી ગંભીરતાથી કહ્યું; “અરસપરસનાં લખનો સહી થઈ ચુક્યાંછ, અને તેની નકલો યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં મોકળી પણ આપવામાં આવીછ, એટલે હવે પતરી જવાનું ઘણું અગ્રહસ્થી અને હીચકાઈજ કહેવાય. એ કાંઈ ખીજનેસકાઈક કહેવાયજ નહીં.”

“ખેર, ત્યારે હું બોંહસ કરવાની નથી,” મેં હીંમતથી અને નાંખતીથી કહ્યું—અને માહરા ગાંભોપર ઓશકતા શુદ્ધાઓ ઝલકતા હતા, જ્યારે કે મેં કહ્યું કે “આપણે બે વરસ હજી ખી થોખી જઈશું. આપણી બેઉની કાંઈ ઉમર એટલી બધી બરાબ તો નથી મઠ કે તેની વાત?”

મગર હેનરી એ નવેસરની જુદાઈના ખ્યાલથી હદ વનાનું દુઃખ પાંખ્યો, અને પોતાને હજારો કડુવા દેવા લાગ્યો, એટલે માહરે તેનેજ સાંમી હીંમત આપીને શાંત કરવો પડ્યો. એ પછી અમે બેસીને બવિપની ઘણીએક વાતો કરી. એ યુનાઇટેડ સ્ટેટસનાં કારખાનાંમાં મીઠો મેકડોનલ્ડે મોટા પગાર ઉપરાંત હેરીને બેઆનીનો ભાગ ખી કરી આપ્યો હતો, એટલે એક બે વરસમાં તો તે પોતાની સકમાઈથી ઘણો માત્રદાર થઈ પડે એવોજ ખુદાની બક્ષેશથી સધળો હોંગાંમ દેખાતો હતો, અને તે ખી અમારે શું થોડું રાજી થવા જેવું હતું?

તે પછી બી અમોએ ઘણો વાર સુધી તરેહવાર વાતચીત કર્યા કીધી. હૃરીએ પોતાના જીવને હજારો કદુવા માંગી કે તે અત્રે માહરી જોડે પરણીને થર પડવાની ઉમીદથી આવેલો તેને એ પોતાના એક ભુવનરેણા અંધાપાનાં પરીણામમાં ઉચાઉચ પાછું જવું પડતું હતું, અને એક અથવા બે વરસનો નવેસરનો રિયોગ અમો વચ્ચે થનાર હતો; પણ, ઉપર કહ્યું તેમ, મેંજ તેને હીંમત ને ધીરજ આપ્યા કીધી. હાલ બી તે એક નાધલી જેવી પુંજ જમા કરી ચુક્યો હતો. તેનો પગાર ઘણો સારો હતો, જે છેલ્લાં બે વરસથી મીન મેકડો-નેલ્ડને ત્યાં બે આતીના ભાગ સુધ્યાં બધો એમ ને એમ અનામત હતો, એટલે માહરી ને તેની સકમાધથી અમો ઘણી મોજથી રહી શકતે એમ હતું; પણ કરમમાંજ નહીં તે ક્યાંથી થવા પામે ?

મેં તેને તેજ દહાડે વળી ખરી ખંખારીને પુછ્યું કે માહરે નાટકમાં જરી રેહવા વાસ્તે હવે તેને જરા બી વાંધો કે અણગમો છે ?—ને હૃરીએ જવાબમાં મોટા મારથી નાજ કહી. મેં રોજ ઉપર આટલી મોટી નામના કરી હતી, ને આખાં યુરોપમાં માહરં ગરીમડું ધારણ કરેલું નામ મશહુર હતું—અમીર ઉમરાવોમાં વટીક હું માનપાત પામતી થઇ હતી તેથી હવે તો તેણે મને કહ્યું કે હજારો હર્ષિત જીગરે સાસું તેણે મગર થવાનું છે !

એ પછી મેં માહરા પીતા હૈયાત હોવાની તેના કને બધી વાત કરી—તે ને હું કાંઇ જુદાં હતાં ?—ને તે ઘણાજ અજાબ થયો. તેણે માહરા બાપની નામોશી ને દુખની તે મોટી કેફયત ધણીજ દીલસોઝીથી સાંમળી ને મને ઘણીક ધીરજ આપી. એ પોતાના મામાની કાંકાંત જીંદગી ને તેમને હાલમાં નામોશી વચ્ચે પોતાની સલામતી વસ્તે ફ્રાન્સમાં બરાઈ રેહવું પડતું હતું તે બધી વાતથી તે પુશકત રંજ પામ્યો ખરો, પણ શરમાયો જરા એ નહીં. ઉલટું, મેં કહ્યું તેમ, માહરં માથું પસવારી મને તેણે અત્યંત દીલાસોજ આપ્યો.

મેં કહેરની માહરા જોગી બપંકર સતાવણીઓની વાત તેને કહી નહીં. મેં એયું કે બધું કેહવશ તો તે જવાજ નહીં માંગશે, ને જશે તો કદી સુખથી ત્યાં જંપીને રેહનાર નથી. મેં, તેથી, ફક્ત એટલુંજ કહ્યું કે ઍડ્રીન સેંટ કલેર નામના એક લખોપતી ક્રીમંતે મને પોતાના હાથની ધણીજ કાકજીદીથી આફર કરી, ને મેં તે ના કહી તેથી તે માહરો વેરસી મુદ્દા થઇ લાગ્યો છે. વળી મેં ડ્યુક ઍડ આરવીના નેકઅખત બેટા મારકીસ હર-અટની પણ વાત કરી. કેવી બાજરખાહીથી તેણે માહરા હાથની માંગણી કીધી હતી, ને તે કરાવથી ના પાડ્યાથી તે બચિષનો ડ્યુક જે એક શુધ્ધો ઍદરથ હતો તે કેવી રીતે માહરો બાઇજ થઇ રહ્યો હતો તે પણ મેં તેને તેની હજારો અજાબી વચ્ચે કહ્યું. “એ બધું, વાહલા હૃરી,” મેં સહમજબ્યું, “હું કાંઇ માહરી આપવડાઇની પતરાજમાં તમોને કેહતી નથી. હું જતાવવા એ ને એટલુંજ માંચું કે માહરા તમો વાસ્તેના સાચા પ્યારમાં પાક વફા અને આખર સુધીની જગવાન શીદીગીરીથી કમતી તમો કદી કાંઇ જાંજવાનાજ નથી !”

“અને તેજ તો તાહરી લખ્મો આરીન છે, લવ,” હૃરીએ હર્ષનાં આંસુઓ વચ્ચેથી કહ્યું; “માહરા જેવા એક ન્હાના પગારના સુફીસ કાકાને આવી એક ડ્યેસ થવાની પેહલી પંકતીના લોમને વટીક ઢોકડે મારી તું આજ તક વજગી રહી એજ શું જતાવે છે ?”—

અને જરા થોભીને—“અને હું તો એ છે કે એવી વફાને મેં હીમકારાએ ઉતાવલા ગેર-ધનસાક્ષી આવો મોટો અપજ્ઞા આપ્યો ! અજ્ઞ છે, એલન ડાર્લીંગ, કે તું મને મોટાં મનથી તે છતાં બી માફ કરી શકે છે !”

હું મીઠાસથી હસી.

“મેં ના કહ્યુંતી કે હવે એ નજીવી વાત આપણને હાલનાં ને હવે પછીનાં આપણાં મોટાં સુખમાં કદી પાછી યાદ કરવીજ નથી ?” મેં ઠપકાનાં હેતુનો એક નરમ તમાચો તેના ગાલપર પસવારીને કહ્યું. “કાણુ જાણેછ—એમાં બી માહાનામી ખુદનો હાથ હશે ! એમાં બી તે સર્વજ્ઞાનીનો કાંઈ મોટો મોતેયર બેદ હશે !”

હુંકમાં, અમો એકમેકથી ધણાંજ સંતોષ પામેલાં, ધણાંજ સુખી ને ખુશી તે રાત્રે છુટાં પડ્યાં, ને હૃદીને અમેરીકા વાસ્તે ઉપડી જવાને હજી ત્રણ દિવસનો વીલંબ હતો તેટલાં મેં પેઝીની ખાતેજ રહી જવાનું નક્કી કર્યું. તેને મુકીને જવા માહરું મન માન્યું નહીં, ને તે બીજે દિવસે સહવારે મને વેહેમોજ પાછે મલવા આવવાનું કહીને સિધાર્યો.

પણ બીજે દાહડે તે પોતે આગ્યો નહીં. હું પેઝીનીમાં આવી હતી એમ જાણતાં સાથે ભલા મીં મેકડોનેલ્ડે એક આખો દિવસ પોતાને ત્યાં મને બીડા સાથે મેહમાન નોતરી, અને મને તેડું કરવા બી તે મેહરજાન મુરખીએ કાણુને મોકળ્યાં ? પોતાનાં ધણ્યાણી ને બેટીનેજ. તે બે અસીલ બાંનુઓ પોતે પોતાની જોડીની ગાડીમાં આવીને મને સાથે તેડી ગઇ. કેહવાની જરૂર છે કે હું ધણીજ ખુશીથી ગઇ ? માહરો જન ત્યાં હતો, ને જ્યાં જન ત્યાં ટનને જવા આનાકાનીજ કેમ હોય ?

મીં મેકડોનેલ્ડે માહરો બાપીકા હેતથી બારે આદરસત્કાર કર્યો, ને બપોરે જમતાં જમતાં બી બધી માહરા નાટકોની ને નાટકના ધંધામાં મેં કરેલી મોટી નેટીમરી નામનાનીજ વાતો કર્યા કરીને માહરી તેવણે બહુજ ઇજ્જત કરી. તેવણે મને સ્ટેજપર કદી જોઇ ન હતી, પણ માહરે વાસ્તે પેપરોમાં પુશકક વાંચ્યું હતું, જેથી માહરે વાસ્તે સારાંમાંસારુંજ બધું તેવણુ ભલામથી જાણતા ને માનતા હતા.

મીસીસ ને મીસ મેકડોનેલ્ડ બી થોડાં થોડાં થયાં. જ્યાં મુજ મેહરજાન હોય ત્યાં ડ્રગ પાખડાં કેમ ન તેવાં થાએ ? તેઓએ બજાદ થઇને માહરો અસમાજ હોટેલમાંથી મંગાવી લીધો, બીલ વટીક પોતેજ બાહારોમાહાર ચુકતે કર્યું, અને બજાદ માયાળુપણથી મને બાકીના ત્રણ દિવસ તેઓએ પોતાનેજ બંગલે ઉતારો આપ્યો.

મીં મેકડોનેલ્ડ બહુજ ભલા થયા. તેવણે પ્રમાણીકપણે હૃદીના દેખતાંજ મને કહી દીધું કે “હૃદી જે અત્યાર સુધી પોતાનાં કામકાજમાં ફતેહમંદ થયોછ તેવીજ બાહોશી, પ્રમાણીકપણાં ને નિમકહનાલીથી એ બીજું એક વરસ ખેંચી કાઢશે તો હું જરૂર એને માહરાં એ ધીકતાં મોટાં બીઝનેસમાં સરખેસરખો બાગ્યો બનાવશ, અને ધણું જનવાજોગ છે કે એ માહરા દીકરા જવાને માહરા મામમાં હું લઇને માહરી જૈરી ને નાતવાનીના કારણથી બધું એનેજ સપુર્દ કરી હું વધતો ઓઝો રીટાપર બી થવશ.”—અને કેહવાની જરૂર છે કે એ હજારોની વારસીક પેદાસ કરાવનાર લખ્ખો ને કરોડોના મોટા ધીકતા ધંધાની માલેકી

મલવાની ખાત્રીની ખુશાલીમાં એક હાથપર જેમ હેરી પોતે જોવા જોગ હદ સુધી લાલ થયો, તેમજ ખુશાલીને મારયું માહરું પોતાનું હેયું પણ જાણે ઉછાળો મારીને માહરાં મક્કામાં આવીને ખુટયું ?

અંતે તે દિવસ અને ઘડી આવી કે જ્યારે અમોએ છુટાં પડવાનું હતું. તે એક કસોટી હતી. તે એક ઘણી ગમખવાર ઘડી હતી, કે જ્યારે અમો મોહત સુધીની વફાદારીનાં વચનો વચ્ચે ઘણાં હેતથી અરસપરસ મલી બેટીને છુટાં પડ્યાં. જે ત્રણ દાહડા અમોએ મીઠા મેકડોનલ્ડનાં મુઆરક છાપડાં હેઠળ ગુજાર્યા હતા તે સઘળો વખત હેરી છુટી પર હતો, અને તેને માહરે વાસ્તે ફાજલ પાડવા ને ફાજલ રાખવા, અને અમોને પોતપોતાની કંપનીમાં મજાલ લેવાને એકલાં છોડવા વાસ્તે તે ખરાં નેકમખતોએ અંતકરણપુર્વક દરેક કાલજી કરી હતી. એમ છતાં, છુટાં પડવાનો વખત એક એવો અસહ્ય ચમટો થઇ પડ્યો કે જે અમો બન્નેનાં દીલો નીચવોવી નાંખતો હતો; પણ આતેનમાં રડતાં જીગર છતાં બાહરથી તો હેરીને હીંમત આપવાની મક્કસદથી મેં ઘણી મજબુતીથી મોંઠ હસ્તુજ રાખ્યું.

અને તે સધાગ્યા પછી હું હોટેલમાં પાછી ફરી. ખરી વાત છે કે તે દાહડાનો બાકીનો ભાગ મેં ઘણો કંગાલ અને સુસ્ત ગુજાર્યો, પણ આખી રાતની શાંત ઉંઘ પછી જ્યારે હું બીજી સહવારે જાગી ત્યારે માહરામાં મનની મજબુતી ખરેખર ઘણાં વચ્ચતાં પ્રમાણમાં મેં પાછી ફરેલી જોઇ, અને હું ખુશી થઇ. હું ખુદમાં ઘણું માનનારી હતી, અને તેથી આ જે જુદાં પડવાનું થયું હતું તે તુરંત વેદા અમો બેઉની બેહતરી—બવિષના વધારા સુધારાની આગાદી—માટે ઘણુંજ ચાહવા જોગ અને ખરહક થયું હતું એમ માનીને મેં મન મોઢું કર્યું.

પ્રકરણ ૯૦ મું.

બીજે દાહડે ખરમીંગદામ ઘણાં સુખ સગવડથી મુસાફરી કરતાં અમો પાછાં ફર્યાં, અને ત્યાં મને રાતવાસો રહેવાનું હતું. એ વખતે ડૉક્ટર સીંગલટને મને જે તાકાત ને તખીઅતના સુધારાની જોણીઓ આપેલી હતી તે પુરી થયલી હોવાથી મેં બીજાને પ્રીસ્ટીપશન આપીને કોઇ કૅમીસ્ટને ત્યાંથી તે નવી બનવાની લાવવા મોકળી. તે વખતે રાતના આંડેક વાગેલા હતા. અમોએ હોટેલમાં આગ્યા પછી તરતજ જમી લીધેલું હતું, અને રાતના સુવા આગમય ગળવાની જોણી ન હતી તે યાદ થવાથી મેં બીજાને એ સુજબ મોકળી હતી. નજીકમાંજ એક કૅમીસ્ટની મોટી દુકાણ હતી તે મને ખબર હતું, એટલે એ ન્હાની છોકરીને મોકળી આપતાં મને જરા એ શંકા થઇ નહીં.

એ પછી તો હું વાંચવા પડી, કેમજે કેટલાક દિવસનાં ન્યુસપેપરો માહરાથી વંચાયાં ન હતાં; અને જ્યારે બીજા પાછી નહીં ફરેલી હોવાનું પાછું મને ધ્યાન થયું ત્યારે મેં કાંઈક અજાણેથી ને ગમરાત વચ્ચે જોયું કે છેક સાડા નવ થઈ ગયલાં હતાં ! હું તો તદ્દન જુલીજ ગયલી ! એમ કેમ ? બીજા આવી માહરા સુવાના ઓરડામાં દવા મુકીને સુઇ તો નહીં ગઇ હોય ?

મેં ત્યાં જઈને તલાસ કરી, ને તે ત્યાં ન હોવાથી હું નીચે ઉતરી. મેં હોટેલમાં જુસ્તેજો કરી. મને, અલખત, ગભરાત કરવાનું ગમ્યું નહીં. સાધારણ પુછતી હોઉં તેમજ એક બે વેટરોને મેં પુછ્યું, અને તેઓએ જોઈ આવીને ના કહ્યું કે ખીડા કયે પણ હોટેલમાં હતી નહીં, એટલે હું માહરા માળપર પાછી ફરી. મેં ફક્ત તે નોકરોને એટલુંજ કહ્યું કે તે આવે તેવી તેને ઉપર માહરી કને મોકળી આપવી.

મને એ છોકરીમાં ધણો વિશ્વાસ ખેસી ગયો હતો. તે બલી, સાચી ને વફાદાર હતી. માહરાં બલામાં તે અજબજોવી હદ સુધીની કાલજી કરતી થઈ હતી, અને, તેથી, બનવા જોગ હતું કે બરમીંગહામ જે પેલી ઝારાની કંગાલ મમઇનું મથક હતું તેજ તેને કદાપી અનાયસે મલી ગઈ હોય, અને તેથી કાંઈ તેને લગતીજ તેણીને રોકાણ થઈ ગઈ હોય ? જુલીનાં ઢાંગી લગનના બેદનો નીરજીય કરવા હું જ્યારે પાદરી મીઠા કૉફ્ટ (માહરા પીતા) ને મલવા ગઈ હતી ત્યારે એ બરમીંગહામમાંથીજ પસાર થતાં તે દોજખી દ્વાને ત્યાં હું યુરા ક્ષેરને હાથ ફસી પડી હતી તે વાંચનાર યાદ કરી શકશે. એટલામાટે મને કાંઈ તેવાજ દગાનો ખ્યાલ થયો, અને તેથી ખીડા નહીં આવવા વાસ્તે હોટેલમાં મને ગરબડ કરવા ગમ્યું નહીં.

અરધો કલાક, એક કલાક, બે કલાક ! અગ્યાર વાગી ગયા પણ ખીડાનું ઠેકાણું આવ્યું નહીં ! અંતે મેં થાકીથાકીને ચંગ વગાડ્યો, અને પેલાજ બે વેટરોમાંનો એક દોડી આવ્યો. તેણે માહરી પુછપરછના જવાબમાં હજી ખી નાજ કહી કે તે છોકરી હજી પણ હોટેલમાં પાછી ફરીજ નથી. એ વાત વારતે તે ચોક્કસ હતો, અને તેણે પોતેજ સુચના કરી કે કદાપી તેને કાંઈ પોતાનાં અત્રે રહેતાં સગાં વાહલાંઓ મલી ગયાં હોય, અને તેઓ લઈ ગયાં હોય તેથી તે રોકાઈ ગઈ હોય ? અને ઉપર કહેલા સંજોગોને લીધે મને એ તેનું અનુમાન ફરજ્યાત મંજુર રાખવુંજ પડ્યું ! ખીનું હું શું કરી શકું ?

પણ હું આતુરતાથી તેની વાટ જોતાં જાણે પાછી ખીમાર થઈ ગઈ. મને કાંઈ સુઝ્યું કે ગમ્યુંજ નહીં. તે ગઈ કાંઠાં ? તે જાણે કેમ ? મને લાગ્યું કે તે જુવાન દેખાવલાં ગમ્યાંને આંક વાગતે મેં એકલી એમ કામે મોકળવામાં ધણી ગંભીર ગફલત ખાધી હતી.

મને જાણે કપડાં ઉતારવા કે સુવા ગમ્યું નહીં. હું ઇન્ડિયનમાંજ એમની એમ મધરાત થતાં પણ પડીજ રહી ને હજારો ચોજના એક પછી એક ધડી કાઢી ને રદ કરી. એક વખત હું હોટેલના મેનેજરને તેડીને કહેવા માંગતી તો ખીજી વખત, પાદરી પોતેજ પોલીસ પર જવાનું મન કરતી. વળી એમ ખી મન થયું કે ગાડી કરીને એંબલડન જવાના રસ્તા પર (જ્યાં પેલી દ્વાનું ઝુપડું હતું ત્યાં) એક બે વેટરોને લઈને તલાસ કરવા ફેરો મારી આવે, અને એ બધા વિચારો કરતાં કરતાંજ ધડીઆળમાં દોઢનો ટકોરો થવા પછી મને ઝુફણ આવવા લાગી, જે ખંખેરી કાઢવાની માહરી ધણીએક કોશેશો છતાં હું માહરી મરજી ઉપરાત ફરજ્યાત, તન મનમાં થાકેલી, ઉધાઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૯૧ મું.

તે નીરાંતની ઉંઘ નહીં હતી. મને ખબર છે કે હું ઉંઘમાં બી ચમક્યા કરતી હતી, અને મને બચતી રવનાઓ આવ્યા કરતા હતા. એમ છતાં, હું જગી ત્યારે પાછલી રાતનો જાંબો ઉજાસ બારીઓમાંથી ઓરડામાં આવતો હતો, અને હું એમ ને એમ ફૂંસ ચમકી ખુટ સુધ્ધાંજ ખુરસીમાં ઉંઘાઈ ગયલી હોવાથી માહરા સાંધેસાંધા અકડી ગયા હતા.

હું ચમકી ઉઠી. જગતાં સાથે મને ગરીબડી બીડાનીજ યાદ થઇ, અને હું ફાળ ખાતી એકદમ ઉઠીને ઉભી થઇ. એ વખતે મેં જોયું કે માહરા બેડરમતું બારણું જે બીડાને જોઇ આવી રાત્રે મેં પાછું બંધ કરેલું હતું તે હાલમાં પોળપખાળ ખુલ્લું હતું! એ શું? શું બીડા માહરા ઉંઘવા પછી પાછી ફરી હશે?

હું ત્યાં ધસી ગઇ, અને જોઉં છ તો માહરી ફરતું મુળ કપડાં ઉતારી ખરેખર નીરાંતથી પોતાનાં બીજાંણાંમાં ઉંઘતી હતી! મગર મને તેને જોઇને એટલી બધી ખુશાલી લાગી કે મેં વાંકી વળી તેના ગાલ પર એક ચુમી લીધી, જ્યારે તે તરત ચમકી ઉઠી. મેં, તોપણ, તેને ઉઠવા દીધી નહીં. હુંજ તેની બાજુમાં બેસી ગઇ.

“ઓ માહરાં વાહલાં શેઠાણી,” તેણે માહરા હાથ હેતથી પોતાનાં હાથમાં લઇને કહ્યું “તમે માહરે લીધે કેટલાં બધાં બીડીયાં ને ફરમંદ થયાં હશે! મને આખો વખત તમારો વિચાર આવ્યા કરતો હતો, અને આવીને જ્યારે મેં તમોને કપડાં ઉતારવા વગર છઠ્ઠીચરમાંજ ઉંઘાયલાં જોયાં ત્યારે તે વાતની માહરી પકડી ખાત્રી થઇ. એ ઉપરથી હું નજદીક એક કલાક તક જરા બી તમે જાગવાની વાટ જોતી તમારી પાસે બેઠી, પણ પછી જ્યારે માહરા ખરડો નહીંજ કબુલ કરી શક્યો ને મને બી ધણાજ ઝોંકા આવ્યા ત્યારે વચમાંતું બારણું આખું ઉંઘાડી નાંખીને હું અહીં આવી સુઇ ગઇ. મેં જોયું કે તમે જાગશે તો બારણું ઉંઘાડું જોઇને તરત તમે સમજી શકશો.”

“હા, પણ મને કેહ તો ખરી તું કાંઈ ગઇતી? મને ખરેખર તેં ઘણીજ ફરમંદ કરી મેળી!” મેં કહ્યું; “અલખત અત્યારે બી તું નહીંજ આવેલી હતો તો હું એક ઘડી બી નહીં થોખતે, ને કોઇ બી જોખમે તાહરી તફાસમાં બાહર પડને. તું કેટલે વાગે આવી જે?”

“નજદીક અઢી થવા આવ્યા હશે હું આવી ત્યારે,” બીડાએ જવાબ ક્યો; “પણ તમે સમજીજ નહીં ગયાં કે હું કેમ રોકાઇ ગઇ હોવશ? પેલો પેપરમીટનો દાખલો જુઓ!” અને તે કુદકો મારીને ઉઠીને તે બાજુમાંની ટેબલ પરનો તે એક નાધતો દબ્બો ઉંચકી લાવી.

“એ શું છે?” મેં ઘણીજ અજબ થતાં પુછ્યું.

“ઝેર!” બીડાએ ગંભીર થતાં કહ્યું.

“ઝેર?” મેં ગભરાતથી પોકાર્યું; “કાણે વાસ્તે? તુને કાણે આપ્યું?”

“તમારે વાસ્તે! તમારા દુશ્મનોએ આપ્યું!” બીડાએ જવાબ દીધો.

“ઝો, શું હજી બી એ મુજબો માહરા જવાન જન પર ત્યારે ટાંખાંજ કરેછ?” મેં આખાં તનમદનમાં કાંપતાં ને કમકમતાં કહ્યું—અને તરત વધાર્યું, “હું તો સમજીજ ગઈતી. મને તો એ વેહેમ પડીજ ચુક્યો હતો કે તું એ માહરાં હેરેમંદ જનુઓની કાંઈ ફસાવતમાં આવી ગયલીજ હોવી જોઈએ.”

“અને તેમજ હવું, બાઈ,” બીડાએ કહ્યું; “હું તો અહીંથી જતાં જ કંમીરટની પેહલી દુકાંણુ આવેછ તેને ત્યાંથી જોળીઓ બનવાવી લાકને ઝપાટામાં અત્રે પાછી ચાલી આવતી હતી, એટલાં મને પેલી દાકણુ મળી.”

“કેાણુ—ઝારાની મમ્મ?”

“તેજા” બીડાએ જવાબ કર્યો; “અમારી જાતવાલાં તેને “ધરડી ઝંડી”ને નામે જોળખે છે. તે મને જોઈને ધણી ખુશી થયલી જણાઈ, એટલે તરત માહરં માથું ટણક્યું, અને જેવું મને તેણે પુછ્યું કે હું તમારી નોકરીમાં હજી બી હતી કે નહીં તેવું મેં હાજ કહ્યું. હું તેનીજ તાંછની થઈ ગઈ. મને જાણે તમારી નોકરીમાં કંટાલો આવી ગયો હોય તેવુંજ મેં કહ્યું ને તેજાજ મેં બધો દેખાવ કર્યો. “મને તો લાગેછ,” મેં કહ્યું, “કે એ છોકરી પર ખાસ ચોકી રાખવાજ મને તમારી ઝારાએ એની નોકરીમાં રાખેલી છે.”

“એમજ! એમજ!” તે ડોસીએ ખુશી થતાં કહ્યું; “ઝારા ધણીજ સ્થાણી છે. એ દુકતી અમારા ધણાએક બેદો જાણેછ તેથી કોઈ બી દહાડે અમોને સપડાવી દીએ તે ખ્યાલથી ઝારા ધુજ્યાજ કરતી હતી!”

“પણ ત્યારે તમો લોક તેનો વચમાંથી કાંટોજ કાંએ નહીં કાઢી નાખતાં?” હું વાહલી થઈ—અને તેથી તે દહાને માહરીપર એકદમ ધણો જાસ્તી વિશ્વાસ આવી ગયલો જણાયો. તેણે, અલબત્ત, પેહલાં તો બાજુમાંની મોટી દુકાણોની રોશણીના ઉજાસમાં માહરી આંખમાં ટીકા ટીકાને જોયું, અને પછી તે સંતોષ પામેલી દેખાઈ.

“અમે તો તેનાં આંકરાંમીઠાંમાંજ છઈએ, પણ કથી તક નથી મળતી!” તેણે જવાબ કર્યો;—અને તે એક સરપના સણસણાત માફક છેક માહરા કાન પર પડીને એવી રીતે ધીમે સાહદે બોલી કે હું ફરજ્યાત કમકમીને એક બે કદમ પાછળ હતી.

“તું અમોને મદદ કરશે?” તેણે જરા વારે પાછું કહ્યું; “કંપટન કંવેર તુંને નીહાલ કરી નાંખશે!”

“પણ હું ફસી તો નહીં જાઉં?” હું ધણીજ બીહીતી હોઉં તેમ મેં નિર્દોષતાના દેખાવથી કાંગલકુંગલ કર્યું.

“હું તુંને એવું કાંઈ આપું,” તેણીએ જવાબ કર્યો, “કે કોઈનાં ફવાંને બી ખજર નહીં પડે. તું હમણાંજ માહરી સાથે આવી શકશે? માહરં મકાન કાંઈ ધણું દુર નથી, તે તો તું જાણેછ.”

“હા, ખુશીથી,” મેં કહ્યું. “બાઈ તો હું જવશ તેટલાં ઉંઘાઈ બી ગઈ હશે. સુસા-ફરીમાં ઠાકી ગઈછ, કારણ કે આજેજ અમો લોકો બરમીંગહામ આવ્યાંછ.”

“મેં તમોને ગાડીમાંથી ઉતરતાં જોયાં,” ઘરડી બેંટીએ જવાબ કર્યો; “અને તેથીજ તો હું આએ તરફ ક્યારની ભગ્યા કરું છું. મને તુંને મળવાનું ગમતું.”

“પછી? પછી?” મેં વાતમાં ઘણો રસ લઇને પૂછ્યું.

“પછી હું તે દલા સાથે તેના ઝુપડામાં ગયું,” બીડાએ જવાબ હવે પોતે વાળ્યો; “કેથું ઘણુંજ દુર. ગાડીમાં ગયાં તોબી એ કલાક લાગ્યા. માહરે તો બધું જાણવુંજ હતું કે એ કમળતોની દયાનત શું છે, અને કેટલી હદ સુધી તે લોક તમારા સંબંધમાં આગળ વધેલાં છે. માહરે તો નક્કી કરવાનુંજ હતું.”

“તું ખરીજ ભલી છે, બીડા! હું તાહરો શું ઉપકાર માની શકશ?” મેં હેસાંનથી કહ્યું.

“હરે હું હુકું કરશ,” બીડાએ ઉતાવલથી જવાબ આપ્યો. “મેં ગાડીમાં તેમજ ત્યાં ગયા પછી એ હેમક ડોસીને કસી જોતાં ખાત્રીપૂર્વક જોઇ લીધું કે ઍડવીન ક્લેર અને તેની એક કોઇ મલત્યન અપળા તમારા જીવપરજ ટાંપેલા છે, અને તે લોક એક મોટી પાદશાહી રકમ બદલ, જાહેરમાં કાંઇજ ગડગડ નહીં થવા પામે તેમ, એ દલા મારફતે તમારું કાટલું કાઢવા માંગેછા!”

“અને તેણેજ તુંને આએ લોએનઝીસ આપ્યાં?”

“હા; ખુદલું કહીને કે એ ઘણું ધીમું ઝેર છે. તેણે કહ્યું કે એ જો હું તમારી કૌશી, કોકો કે આએમાં રોજ અકેક મેલવીને તમોને પાઉં તો તમો જલદીજ નખાતાં ને સુકાતાં જાઓ. કોઇ ખાહોશમાંખાહોશ તમીજ બી તેનો બેદ પારખી શકેજ નહીં, અને એ ત્રણ મહીનામાં તો બધો નીકાળ પડી જાએ! એ સાંભળીને જાણે હું ઘણીજ ખુશીથી લેતી હોઉં તેમ તે દાખડો મેં સ્વાધીન લીધો, અને તેથી તે ખુની ખુદ્યા ઘણીજ ખુશી થઇ. તેણે મને પછીથી નીહાલ કરી નાખવાનું ઘણુંજ ગંભીર વચન આપ્યું, અને વળી ખાસ હીંમત આપી કે માહરે કોઇ વાતે જરા થઇને બીહીવું નહીં. એ માહરે કૌશી કે કોકોમાં નાખવાં કે તરતજ પીગલીને બેમાલમ થાય, અને તે પીનારના ટેસ્ટમાં વડીક એક કગરસ માત્ર બી ફેર પડે નહીં.”

“કેવી ખુની કસાઇ!” મેં કમકમીને કહ્યું; “એ હિસાબે એ કેટલી જુદી જુદી જાતનાં ઝેરો અને ઝેરના ઉતારો જાણુતી હોવી જોઇએ! પણ પછી? તેજ તુંને અંહી ઉતારી ગઇ કે?”

“તેજ તો, મીસ ઍલન! હું એવી અંધારી રાત્રે છેક એંબલડનથી અહીં સુધી એકલી કેમ આઉં?” બીડા જવાબમાં બોલી; “વળી ઘોડો બી એટલી બધી લાંબી મુસાફરીએ જવાથી ઠાકી ગયલો એટલે પાછાં આવતી વખતે એવો ધીમો ચાલ્યો કે અહીં સુધી આવતાં બેને બદલે ત્રણ કલાક થયા!”

હું સાચાં દીલનાં હેસાંનથી બીડાને ખગલગીર થઇ. તેણે માહરે ખાતર કેટલું ખેડ્યું અને કેવો મોટો જોખમ કર્યો હતો! તે આવી એક ખુની ખવીસને વડીક એ રીતે અંધારી

આદર ઓઢાડી માહત કરી આવી હતી તે એ છોકરીનાં જાતવંતપણાં ને બાહોશીના બામમાં પુસ્તકો તુલ્ય બોલી બતાવતું હતું.

“મને લાગ્યું તો ખરું કે તમો વાર જોયા કરશો ને ઘણાં ફરમંદ થશો” બીડાએ સમજાવ્યું, “તોબી એ તક મને ગુમાવવા ગમીજ નહીં. ઝારાએ મને જ્યારે તમારી નોકરીમાં રાખી ને તમારી હંમેશા સમાજ કરવા મને તાકીદ કીધી હતી, ત્યારેજ તેણે મને વિશ્વાસમાં એ ત્રણ જણાંઓની તમારે વારતેની હદ વગરની બદમાશી બામે થોડુંએક ખુલાસો કરીને કહ્યું હતું, અને તેથી એ દદાને આએ તરફ જોતાંજ હું ચોંકી ગઈ.”

“વળી એથી એટલું તો થશે, બીડા ડીઅર, કે માહરાં મોહોતની ગણતરી ને વડીમાં બે ત્રણ મહીના એ ખુનીઓ હવે તદ્દન દપટ પડશે, અને ઠેકાંણે મરી રહેશે.”

“હા, તેજ તો મને બી લાગ્યું.” બીડાએ જોશથી કહ્યું; “અને તેથીજ તો એ લોએનઝીસ હું લઈ આવી.”

“પણ ત્યારે હવે માહરે એ માંજતું એમને એમ આગલ ચાલવા દેવું નહીંજ જોઈએ,” મેં જુસ્સાથી ઉભી થતાં કહ્યું. “હવે તો ખચ્ચીતજ એકદમ પુલીસમાં બધી ખચર આપીને ત્રણ ખુનીઓને—”

પણ મેં જોયું કે બીડા માહરે એ ગુસ્સો ને ઠરાવ સાંભળતાંજ શીફી પડી, અને ઘણી મમગીન થઈ.

“મને ઝારાએ કસમ આપેલા છે, વાહલાં મીસ પર્સી, “તેણીએ ધણીજ મમગીનીથી કહ્યું, “અને મેં તેને ખાત્રી આપેલી છે કે હું કોઈપણ દાહડે એ તેની મમાદને તેની આંખે ઉંમરે પોલીસમાં ફસવા દેવશ નહીં. અમે લોક તમારા બચાવમાં ને બલાંમાંજ છઈએ, અને તેથી એટલી નાંખતી જો તમો અમારી પર દયા કરીને નહીં કરી શકો તો—”

હું પાછી નાચાર થઈ. હું કેમ બજીદ થાઉં? બલી ઝારા ને બીડા જેવીઓનેજ હું કેમ નારાજ કરું? હું એ બન્નેનાં કાંઈ કમ હેસાંનમાં હતી? ટુકમાં, કેટલીક તકરાર પછી, હું અંતે એ જોખમની વાતમાં હજી બી નાખતીથીજ કામ લેવા કબુલ અને એકમત થઈ.

એ પછી અમોએ તે ઝેરી લોએનઝીસ બધાં સઘડીમાં નાંખી બાળી નાખ્યાં, અને હવે સહવાર ઘણી આગળ પધેલી હોવાથી અમો બન્ને ઉઠીને તૈયાર થયાં. અલખત આ માહરી પરની ચાલુ ખુની કોશેશો મને ઘણું ડરાવતી હતી, પણ મેં માહરી હંમેશની હીંમતથી તે વાત મનમાંથી કાઢીજ નાંખી. મેં જોયું કે ખુદા રાખે તેને કોણ ચાખે? માર્થાના બાલ જેટલી સંખ્યામાં શત્રુઓ હોય પણ જો તે એકલા એક હકતાલાના રેહમી બચાવની મેહર હોય તો તે કરોડો શત્રુઓ પણ જખ મારેછ.

મેં પેલા વેટરને હસ્તે મોંઢે પછીથી જાંજીવાજ દીધું કે તેઓનું અનુમાન ખરું હતું, અને માહરી બીડાને તો તેની માસી મલી જવાથી તે બજીદ થઈને તેને સાથે લઈ ગયલી મોડી રાત્રે પોતેજ આવીને મુકી ગઈ હતી, અને તેઓ સંતોષ પાંમેલા દેખાયા. માહરી મતલમ કે તે નિર્દોષ બચ્ચાંને વાસ્તે કોઈ કશું ખુરં અનુમાન કરે નહીં.

એ પછી નાસ્તો કરીને અમો તરત લાંઠન આવવા ઉપડ્યાં. મેં સ્ટેશનપર આવીને ફર્ટ કલાસની બે ટીકોટો કરાવી લીધી, અને અમો એક કંપાર્ટમેન્ટમાં ચઢીને બેઠાં (કેમકે ત્રેન ઉપાડવાની લગોલગ તૈયારી હતી) ત્યારે મેં જોયું કે અમો બે ઉપરાંત તેમાં એક ત્રીજો ઉતાર પણ હતો. તે દેખીતો કાંઈ થરસાગ્રાજ, પાકેલા બાલનો જૈદ ઉમરાવ હતો. તેનો તુમાખ ધણો મોટો હતો. તે ગાડીની પેસે નાકેની બારી આગળ દમામથી વાંચતો બેઠેલો હતો, અને ગાડી ઉપડવાની એક મિનીટ આગમ્ય એક બપકાબરેલી “લીવરી”નો ખીદમતમાર હું પ્લેટફોર્મની બાજુમાંની બારી આગળ બેઠી હતી તે તરફ આવીને મોટે સાદે બોલ્યો, “ત્રેન ઉપડેછ; કાંઈ હુકમ છે, માહરા લૉડ?”

તેણે જવાબમાં ના કહ્યું, પણ એ એટલું પુરવાર કરવાને બસ હતું કે તે ઈચ્છાંડનો કાંઈ આગેવાન ઉમરાવજ હતો. તે વરસ સાથેકની બરતીમાં આવેલો, કદાવર ખાંધાનો, ડુંકી ગરદનનો એક ડોસો હતો, અને તેનો ચેહેરો ધણો લાલ હતો. તેની અદામાંજ સઘળું ઉમરાવી હતું.

તેણે અમારી તરફ ઝાંઝુ જોવાની દરકાર વટીક કરી નહિ, અને જો તે મને જોતો તોપણ પીછાંપી શકતો નહીં, કેમકે માહરાં મોઢાં પર તો જાડો ખુરખો હતો.

હવે ત્રેન ધણુ વારની ઉપડી ચુકેલી ધમધમાત સાથે આગળ વધતી જતી હતી, જે દરમ્યાન તેણે તો વાંચ્યાંજ કીધું. ધણું થતું તો તે બીડાને અવારનવાર જરા નજર ફેરવીને જોતો ને ટીક્યા કરતો હોય એમ મને લાગ્યું.

અમો એમ ધણુ માછલ નીકળી ગયાં, અને રગખીનું સ્ટેશન ઝાંઝું દુર નહીં હશે તેવામાં મેં જોયું કે તે જૈદ ઉમરાવના હાથમાંથી પેપર સરીને નીચે પડ્યું, અને માથું પાછળી પીકપર અડેલી પડ્યું! વળી તેનાં ગળાંમાંથી કાંઈક ધુંધવાતો અવાજ બી પણ બાહર પડ્યો!! એ શું? તે ઉંઘાંઘ ગયો હતો કે બેહોશ થઇ ગયો હતો!

મેં થોડોક વખત તો બેસીને જોયા કર્યું, પણ પછી માહરા જીવ નહીં માનવાથી હું મોઢાં પરથી ખુરખો ઉંચકીને તેની આગળ ધસી ગઇ, અને ત્યારે મને તરત લાગ્યું કે તેને માથે એકદમ લોહીનો જુરસો ચઢી જતો હતો!

“માહરા લૉડ,” મેં તે ઉપરથી તેનો હાથ મારા હાથમાં લઇ તેને હીલતી નાંખીને પુછ્યું, “તમે શું બીમાર થયાછ?”

તેણે જવાબ કર્યો નહિ, અને બીજીજ પળે તો તે ઢગલો થઇ જમીન પર ઉંઘે મરતક પડ્યો!

અમે બંને તદ્દન ધુજી પડ્યાં. મેં તેને તરત વાહલી બીડાની મદદથી મુસ્કેતે ઉંચકીને પાછો સીટપર સુવાડ્યો, અને પછી હું પોતે ઉતારવા ગમરાતમાં જ્યારે તેના પર ધ્યાન આપતી થઇ ત્યારે મેં બીડાને કાંઈ બી રીતે ત્રેન થોળાવવા તાકીદ કરી. “બારીની બાહર ટીંગાઇને ચીચારી પાડ, રમાલ હીલવ, કાંઈ બી કર,” મેં ગમરાતમાં કહ્યું, “મને લાગેછ કે આજે જૈદ ઉમરાવ મરી જાયેછ!” અને બીડા જ્યારે ત્રેનમાંથી અરધી બાહર

નખારી દહને આસપાસના ઉતારોની મદદ માટે તેમજ ગાડું ધ્યાન ખેંચવા ચીસો પાડતી હતી ત્યારે મેં તે બુઢાને પાછો હોસમાં લાવવા ને જીવાડવા ને બન્યાં તે દ્વાંડાં માર્યાં. મેં તેનું મળું ખુદકું કરી નાખ્યું, મોંઢાં પર ઠંડાં પાણીના ફટકા માર્યા, વિગેરે; કેમકે મને ખચ્ચીત કરીને લાગ્યું કે તે મરી જતો હતો. —મગર ઓ પરવરદીગાર, એ રીતે ખીચારો મુસાફરીએ નીકળેલો માહરા હાથોમાં અચમુચ મરવા સુતેલો એ જૈદ ઉમરાવ કોણ હશે ? મને ઘણું અજમ લાગ્યું.

મકરણ દર મું.

વળી કમનસીએ ખીડા કોઇનું ધ્યાન ખેંચી શકે તે આગમય અમારી ત્રેન મોટા ધમ-ધમાટ સાથે એક લાંબી ને ઉંડી અંધારી ટનલમાં ઘુસી ગઇ, કે જે બંધાર જગ્યામાં એનજીનના ધુંધવાટાનો અવાજ અને તે ત્રેનની બાજુમાંની ટનલની દીવાલો પરથી પાછો આવતો તે આખી ગાડીના ધમધમાટનો પડધા એટલો ઘોંઘાટ કરતો રહ્યો કે અમારી પાસેના કંમપાર્ટમેન્ટમાં વટીક ખીડાની ચીસ સંભળાઇ નહીં. મેં, એમ છતાં, ઉપર મુજમ મને ને આવડ્યું ને સુજ્યું તે સઘળું માહરં બનતું કર્યું. મેં તેનો નેકકલોથ છોડી નાખ્યો, અને માથું માહરા ખોળામાં લઇને તે અરધું ઉંચે માહરી છાતીપર ટેકવ્યું, કે જ્યારે તે ઠંડાં પાણીથી મેં ચાતુ બીજવ્યાજ કાઢું. એથી થયું એમ કે માથાંપર લોહીનો જુસ્સો જોઇએ એટલું જોર કરી શક્યો નહીં, અને ખીજે હાથે મેં ગાડી માંહેલી બારીનું અમારી સાઇડનું ફડકું ઉંઘાડી નાંખી ચોખ્ખી હવાનો એક સુસવાટો પાંધરો તેનાં માથાંપર આવવા દીધો. એટલામાં તો તે ટનલ ખી પુરી થઇ ગઇ, અને ખીડાની જેહમતનાં પરીણામમાં પાસેના કમપાર્ટમેન્ટવાલા ઉતારોનું ધ્યાન ખેંચાયું. તેઓએ, તેથી, તરત ઘણી કીંમતી મદદ કરી, જે બધા સામટા ઘોંઘાટનાં પરીણામમાં—મેં ઘણી ખુશાલી વચ્ચે જોયું કે—ત્રેન જલદીજ ધીમી પડી ગઇ અને થોખી.

એ પછી ખીજીજ પળે તો ઢપોટપ બારણાં ઉંઘડ્યાં, અને એ થું થયું હતું તેની તલાસ કરવા ગાડું ઉપરાંત ખીજી ગાડીઓમાનાં સંખ્યામંધ ઉતાર પણુ અમારા કંપાર્ટમેન્ટમાં ધસારો લઇ આવ્યાં. તેઓમાં સારાં નસીમે એક ડાકટર હતો, અને તેણે તરત પેલા દર્દી ઉમરાવનો હવાલો લઇ ઘટવું કરવા માંડ્યું. એ વખતે મેં માહરો ખુરખો ઉંચડી નાંખેલો હોવાથી મને તે ધસારો લાવેલાં ઘણાંએક લોકોએ જોઇને તરત ઝાળખી, જોકે મને પોતાને તો તે બધાં ખીલકુલ અંજાણાં ને પરાયાંજ હતાં.

તે બધાંઓએ મેં કરેલી મદદ અને બતાવેલી સમયસુચકતાની ઘણીએક તારીફ કરી, અને મને “મીસ ત્રેફડ”ને નામેજ બોલાવતાં હતાં. એજ વખતે સરજ્યને પણુ મેં જે ઉપાયો લીધા હતા તે વાસ્તે પોતાની ખુશાલી જાહેર કરી. તેણે અમને બધાંને ખાત્રો આપી કે દર્દીનો જોખમ કેટલેક અંશે મટી ગયો હતો, અને તેણે ગાડુંને વગર ઢીપે ત્રેન હાંકવાનો હુકમ આપવાનીજ સુચના કરી, કેમકે રગખીડું સ્ટેશન આવી જાએ તો દર્દીને ત્યાંજ ઉતારીને તે વધારે મજબુત પાયાપર તાકીદના ઉપાયો ચાલુ કરવા ચાહતો હતો.

એ વખતે પેલો એ ઉમરાવનો નોકર બી પોતાના શેઠની સાહરચારમાં ધણો કાળજીવંત અને આગેવાનીભર્યો ભાગ લેતો હતો, અને ત્રેન ઉપડવા આગમ્ય કોઇએ તેને પુછ્યું કે એ તેનો શેઠ કાણ હતો, જ્યારે તેણે જે નામ કહ્યું તે સાંભળીને હું કેટલેક દરજ્જે અચ્છ થયા વના રહી નહીં. તે અર્થે આ કારણકટન—કુચ્છ ને દુઝારા હોડ હોડીક રેવ-સકલીફનો ખરડો બાપ હતો!

હવે ત્રેન પાછી ઉપડી. તે ડાકટર અને તે ખીદમતગાર બન્ને એ દરમિયાન અમારી રજા લઇને અમારાજ કમપાર્ટમેન્ટમાં રહ્યા, અને ખરેખર તો મેં જે ઉપાયો કીધા હતા તેજ ધણાખરા ડાકટરે પછીથી ચાલુ રાખ્યા. હવે તે બે જણાએ અત્રીનો હવાસો લીધો હતો, અને હું તેથી માહરાં ભીખાઇ ગયલાં કપડાં સાથે અલગ થઇ શકી હતી—જોકે રખે તે ડોસો હજી બી પ્રાણ મુકી દે તે વાસ્તેની માહરી સ્વભાવિક શીકર ને અકડવકડ તો જેની ને તેવી ચાલુજ હતી.

“હું એક બી સહરાગાત વગર કહી શકું, મીસ ત્રેફર્ડ, કે આએ ધરડા ઉમરાવનો જન બચાવવાનું પુણ અને માન તમનેજ ઘટે છે,” તે બલો ડાકટર સમ્યાઇનાં જોશથી મને કેહવા લાગ્યો; “હું ધારું કે હવે જગદીજ એવણ હોસમાં આવશે, અને જોખમ ખોલો મરી ગયશે છે; પણ જો તમે નબરવસ રેહો અને કડોકટ વખતે આટલી બધી મદદ કીધી તે નહીં કરો તો નીચે પટકાઇ પડવા પછી બીજી બે ચાર મિનીટમાં તો એવણનો જન આખર થઇ જશે!”

“મને રજા આપો, સાહેબ, કહેવાને,” અહીં પેલો ખીદમતગાર વચ્ચે હોમાયો, કે જે ધણો સખ્ય, અદ્યવંતો અને ચતુર આદમી નજરે આવતો હતો, “કે અમારા હોડ-શીપના બચવાથી એવણનું આખું કુટુંબ ભલાં મીસ ત્રેફર્ડનો હજરોહજર ઉપકાર માનશે. માહરં તો માથુંજ ટાલકેતું હતું! એજડનમાં હોડશીપની મીલકતો છે ત્યાં અમે જઇ આવ્યા, જ્યાં હું આજે સહચારથીજ માંગતું જોતો હતો કે માહરા હોડનો ચહેરો હદ વગરનો લાલ થઇ આવ્યો હતો.”

તે ડાકટરે મત આપ્યું કે રગબીથી આગળ હોડને મુસાફરી કરાવતી સહચારક થવાનું નથી, અને તેથી તે ખીદમતગાર સાથે મત કરીને રગબીનાં રેશન પાસેનાં એક હોટેલમાંજ તે બીમાર ઉમરાવને ઉતારવા ને લઇ જવાનું તેણે નક્કી કર્યું, જ્યારે તે ખીદમતગારની અરજ ઉપરથી જ્યાં સુધી લંડનથી કાંઉન્ટેસ અને તેઓના ફેમીલી ડાકટરની મદદ આવી પુગે ત્યાં સુધી તે ડાકટરે તે બીમારની ખીદમતમાં રગબી ખાતે પોતે થોપી જવાનું પણ કયુવ કર્યું.

“એજ ધણું બેહતર થશે,” હું એકમત થઇ—અને તે નોકર તરફ ફરીને મેં વધાર્યું, “તમે બેરીકર રેહજો. અમે લંડન પુગતાં સાથે હું “કારણકટન હોલ”માં દોડી જવશ, અને કાંઉન્ટેસને એ પુરા બનાવથી વાકેફ કરી રોસ્પલમાં તેવણને હું અત્રે મોકળી આપશ.”

એ પછી જરા વારમાં રગબીનું રેશન આવ્યું, અને અલ્ફને ઉચકીને ત્યાંજ ઉતારવામાં આવ્યો, કે જે હજી બેહોસીમાંજ હતો; અને જ્યારે ત્રેન અમોને લઇને ધમધમાડ

સાથે આમમ વધી ત્યારે તે અજબ જેવા બની ગયલા બનાવ ઉપર મને ઝોર કરવાની ઘણી અવકાશ મળી. એ ખુદાનો કેવો એક અજબજેવો નીર્માણ કરેલો સંજોગ હતો કે એનીજ સહીની ફોરજરી કરવા વાસ્તે કમખખત માહરા પીતાને દેશનીકાળની સજા થઈ હતી, અને તેજ ઉમરાવનો જન બચાવી શકવાનું પુણ્ય હું આજે હાંસલ કરી ચકી હતી !! અલબત્ત, માહરા કમનસીમ આપના સંબંધમાં જે બન્યું હતું તેમાં એ અશ્વત્થા કાંઈજ અપરાધ નહોં હતો. ઉત્તરું, મેં આગળા સફાઓમાં ખ્યાન કયું છે તેમ, માહરા કમખખત પીતાને એક નેહસ્ત ચોધડીએ એ લાલચ થઇ તે આગમચ તો એ તેજણનો એક મેહરખ્યાન મુરખખીજ હતો, અને માહરા પીતા ઉપર ફાજદારી ચલાવનાર ખરેખર તો એ ઉમરાવ પોતે નહોં પણ પેલો દુષ્ટ બ્યાગખાક હતો. વળી એ તેજ આસામીનો બાપ હતો કે જેના છેકરાએ એક બચંકાર દગાબાજીથી માહરી બેદન જેવી ગરીમ સખી જુલ્મટની આટવી હાંક સુધીની ખરાખી કરી નાખી હતી—એક નાલાયક જવાન કે જેને હું માહરા ખરાં જીગરથી ધીકારતી થઇ હતી.

અને અમો જ્યારે લંડન પુખ્યાં ત્યારે રોશનપરથી ઉતરીને તરતજ એક તેજ ઘોડાની ગાડી મેં બાડે કરી લીધી, અને ખીડાને લઇ પહેલે મેં વેસ્ટ એન્ડ માંહેલા “કારજલતન હોલ”વાલા બબ્બ મહેલ તરફજ ઝોકાવ્યું. એમ કરતાં મેં ઉમીદ કરી કે ખોદા કરે ને એ વખતે હુજો લોડ ફેડરીક ઘેરમાં નહીં હોયા મેં તેના પર તેની દમગબાજીથી એટલો બધો અભાવ લઇ લીધો હતો કે તેનું મોંદું વડીક જોવાને હું રાજી નહોં હતી, ને સારાં નસીએ હું ત્યાં ગઇ ત્યારે તે ઘરમાં હતોજ નહોં.

મને તરતજ લેડી કારજલતન આગળ દાખલ કરવા ને લઇ જવામાં આવી. તે આજરે પચ્ચસેક વરસની કાંઈ કાહેલી જેવી બાનું હતી—દેખીતી મમડર, તુમાખી અને ટીચકાંબાજ. મેં માહરં નામ મોકળ્યું હતું અને ઘણું તાકીદનું મલવા માંગ્યું હતું—ખુલ્લું એમ કેહવાડીનેજ કે કામ માહરે લગતું નહીં પણ તેણીને પોતાનેજ લગતું હતું, કેમકે મને બીહીક લાગી કે એ મોટાં ઘરમાં મને કાંઈ એશીઆળાંપણાંથી આવેલી સમજીને કદાપી “નો ક્રેકાં” કરવામાં પણ વખત કાઢી નાખવામાં આવે, જ્યારે પેલી તરફ રગખી ખાતે દારવાટલો વળા જાય !

મને, તેથી, તરતજ તેણીએ પોતાની પાસે બોલાવી લીધી, જ્યારે કે તેણીનું નરકારં તો ચઢેલુંજ હતું. મને બેસવા વડીક તેણીએ કહ્યું નહીં; પણ આ વખતે માહરે એવી ન્હાની વાતોની દરકાર કેવી કરવાની હોય ? માહરે તો માહરી એક પાક ફરજ અદા કરવાની હતી, જેથી તે અબજા મમરાઇ નહીં જાય તેમ મેં ધીરજ આપીને જે બન્યું હતું તે ટુંકમાં કહી દીધું : અને ત્યાર પછી જોઇ દ્યો ! ડાસાંએ તો પોતાના સવાલો પર સવાલોથી જાંજો મહને ચુંથી પીખીજ નાખી ! તેનું નસકારં માહરી વાત સાંભળીને એકદમ તુરત નાચું પાછું નમી ગયું. તે દેખીતી ઘણી બીહી ગયલી હતી, અને તેના શીકકા હોઠો દીસ્તી રીતે ઘણા ધુજતા હતા. એમ છતાં મેં ધીરજ આપી કે ડાકટરની મદદ ઘણી સવેજાની મલી ગઇ હતી, અને તે જોખમ મટી ગયલો હોવાની ખાત્રી આપી ચુક્યો હતો.

મને, અદબત, માંડી મેલીનેજ બધા ઉપનામપરી રજુ થતા રહેલા સવાભોના જવાબમાં વાત ફેહવી પડી, અને તે ઠોસનો પ્રાણ બચાવવા મેં યથા શક્તી જે કાંઈ કર્યું હતું તે પ્રમાણિકપણે મેં કહ્યું ત્યારે પેલીનું ટીચકું ફાણ જાંણે બારી વાટેથી ક્યાં નાહસી ગયું! તે અને હેતથી વળગી પડીને રડી પડી. ત્યાર કેડે તરતજ બીજી કોઈ ત્રેન નહીં હોવાનાં કારણથી કાંઉન્ટેસે રેપેશિઅલ મુકાવવાનીજ ધામધુમ કરાવી, અને થોડા વારમાં તો એક બે કાબેલમાં કાબેલ ડાકટરોની મદદ લઈ તે રગબી જવા ઉપડી બી ગઈ.

એ પછી હું મારકવીસ આફ કેમપેનના મેહલમાં પાછી ફરી. હું બરાબર એક અઠવાડિયે પાછી આવી હતી, અને એ દરમ્યાન તેઓની કુરમાં માહરે નામનાં કાગળો મીસીસ નોરમન, ટુધમાય મીસીસ ઓલ્ડકાસલ, જુલ્યટ અને મેરી એન્ટવર્થ વિગેરેનાં આવેલાં હતાં, કે જે બધાં સારા સમાચારનાં હતાં.

મારકવીસ, મારસ્થોનેશ અને બીએટ્રીસે મને ઘણાંજ હેતનો આવકાર આપ્યો, અને કાંઈ નહીં તો હવે એક મહીનો બી તેઓ સાથે લંડનમાંજ રહી જવા તેમણે મને ઘણી મમતાલુ વીનંતી કરી, જે મને પણ હીકજ થઈ પડ્યું. હું ડાવરનાં મીસીસ ઓલ્ડકાસલવાલાં “રીવર હાઉસ”માંથી એન્જને મસેજ લંડન આવતી રહી હતી, અને તેથી ત્યાં પાછી જવા આગમ્ય હવે કાંઈ નહીં તો એકાદ અઠવાડિયું લંડનમાં થોબી જવાનુંજ મેં વધારે મુનાસેબ માન્યું. મેં, તેથી, ત્યાંજ રહીને બીજે દાહડે રેમ્સગેટ અને રીવર હાઉસનાં આવેલાં કાગળોના જવાબો કરયા, અને પછી કારશલટન હોલમાંથી તે બીમાર અર્જન્ટી ખબર મંગાવી.

ખબર સારીજ આવી. ત્યાં સમાચાર આવી ગયા હતા કે રગબી ખાતે અલ્ફ હુસ્યાર થયા હતા, સારીપેટે હતા, અને બધો જોખમ હવે બીલકુલ મટી ગયો હતો.

હવે એ વાતને બીજા ચારેક દિવસ ગયા પછી મને રીવર હાઉસથી બીજું એક કાગળ મળ્યું. તે ઘરડાં ટુધમાયનું પોતાનું લખેલું હતું, અને તેમાં માઠા સમાચાર હતા. ગરીબ જુલ્લીનું અમ્યું ટુધમાય લખતાં હતાં કે તેજ સ્થવારે ઉપલ્યાના એક અચમ્યુચ હુમલાથી આખર થઈ ગયું હતું, અને જુલ્લી તેથી ઘણીજ દુઃખ પામેલી રડ્યા કરતી હતી.

મને બી ઘણુંજ લાગ્યું. તે ગલગોટાને ગયેજ મહીને અત્યારે તો મેં માહરા ખોલામાં રમાડ્યો હતો, જ્યારે તે દુઃખી માને પોતાને વાસ્તે તો તે એક રમકડુંજ હતું; મગર ખોદાના એ જતના હુકમોને નમવા સિવાય આપણે ખાકી માનવીઓનો એમાં બીજો ઉપાયજ શો છો ?

મેં જુલ્લી આગળ તરતજ પાછી ફરવાનો એરાદો કર્યો, પણ બીજે દાહડેનો ટપાલ શું નવા વર્તમાન લાવેછ તે જોઈનેજ જવું કે નહીં તે મેં નક્કી કરવા કરાવ્યું; અને બીજે દાહડેનાં કાગળમાં મીસીસ ઓલ્ડકાસલે મને “રીવર હાઉસ” માં જલદીજ પાછી ફરવાનો આમ્રહ કર્યો હતો, કારણ જુલ્લી ખાતી પીતી વટીક ન હતી અને રડ્યાજ કરતી હતી. મેં, તેથી, મારકવીસ, મારસ્થોનેસ ને બીએટ્રીસની માહરા જોગી માયા મેહરખાંની વાસ્તે ઘણા-ઘણા ઉપકાર માનીને તેઓની રજા લીધી, અને પછી ‘રીવર હાઉસ’ જવા હું ઉપડી. એમ છતાં માહરે અત્રે કેહવાને ભુલવું નહીં જોઈએ કે હું ચારેક દિવસ એમ લંડનમાં થોબી હતી તે દરમ્યાન ઝારા અને લેડી સીસીલ્યા અરજનને પણ મેં મલી લીધું હતું, અને તે

બંને માહરીપરથી થોડાં થોડાં થઇ ગયાં હતાં. ક્ષેર અને લેડી લીલાની શીશ સુરત તો હું ક્યે એટલાંમાં સારાં નસીએ જેવા પાંખીજ નહીં, પણ પેલાં લુચ્છાં પાર્કસવાલાંએને તેઓની આડીમાં ધમધમ કરતાં જતાં એક દાહડો પાંડુપ્યાદી ફરવા જતાં મેં અડછતાં જોયાં હતાં ખરાં.

મેં રેમ્સગેટને રસ્તેજ ડાવર જવાતું ઠરાવ્યું, કેમજે મીઠો ને મીસીસને નોરમન એન્જને વાસ્તે તે તરફ ગયલાં હજી ત્યાંજ રહેલાં હતાં, અને ખીડાને માહરે ત્યાં પાછી મુકવાની હતી. તેને માહરી સાથે “રીવર હાઉસ” માં કેમ લઇ જવાય! તે ઘણી સામ્યી, બલી ને વિસ્વાસુ હતી, તોપણ ગરીબ જીવીનો ભયંકર ભેદ તેને જાહેર થવા દેવાનો મને લાગ્યું કે મને ખરેખર કાંઇ હકજ નહીં હતો!

ત્યાં ખીચારાં મીઠો ને મીસીસ નોરમન ખી મેં જોયું કે તે બચ્ચું કુલગુજાર થવાના સમાચારથી ઘણાં દુઃખ પામેલાં હતાં. નહીં કે તેઓને તે બચ્ચાંનો કાંઇ પડોશ કે મોહોત હતો; તેઓએ તો કોઇ દાહડે તેને જોયું પણ ન હતું. ઉઝડું, તે બેહસ્ત પામ્યું એ જીવ્યટની ઇજ્જત ને ભવિષ્યને વાસ્તે એક લેખે જોઇએ તો સારુંજ હતું; પણ તેઓ જીવીને વાસ્તે ઘણાં ફકરમંદ થઇ ગયલાં ને ગમ કરતાં દેખાયાં.

અને હયાં એક માતાના પ્યારનાં પ્રેરણાં અને અજબજેવા મહીમા માટે એકાદ પણ રોકાઇને મને જરા બોલ્યા વગર ચાલતું નથી. બાપ કરતાં ખી માતા પ્યારમાં કાંઇ અજબજેબ મહત્ત્વ હોય છે. બાપ તો પોતાતું બચ્ચું હકદાર હોય તોજ તેને ચાહી શકે છે, અને તે ખી તે જરા ઠરકું થયા વગર તેના પર તેને ઝાઝું હેત આવી શકતુંજ નથી, જ્યારે એક મા તો ગમે એવી નામોશીમાં પણ તેનાં તરતનાં જન્મેલાં બચ્ચાં પર મરીજ રીટે છે, અને જીવ્યટનો ખરેખર તેવોજ હાલ હતો.

પ્રકરણ ૯૩ મું.

હું “રીવર હાઉસ” જઇ પોંદ્યી ત્યારે રહાંજ થઇ ગઇ હતી, અને કુછમાય તેમજ મેરી ગ્વેન્ટવર્થ મને જોઇને ઘણાંજ ખુશી થયાં ને ઘણાંજ હેતથી બેટયાં. જીવ્યટ ખી કાંઇ ઝોછી ખુશી થઇ એમ નહીં. એટલુંજ કે તે દુઃખમાં ઘણી ગરકાવ હતી, અને મને જોતાં સાથે માહરી ખાંધ પર માથું નાખીને આંસુઓનો તે એક દરયાવ રડી.

મેં તેને ઘણી ધીરજ આપી ને ઘણી સમજાવી, અને તે ખી પછીથી તે એકાંતમાં અમો વાત કરતાં હતાં ત્યારે મને મોકળાં મને એકમતજ થઇ કે ખુદતું કીધેલું એજ ખરહક હતું. તે બચ્ચાંને લઇને બધાંજ દાહડા તે અત્રે થોડીજ રહી શકવાની હતી જે તેની વાત? તે નમાયાં બાળને કોઇ બાકુતી પરાયા હાથોને સોંપી દેવુંજ પડતે, અને તે કરતાં તે હાલ ખુદાનેજ પાછું સપુર્ક થયલું વધારે બેહતર હતું.

એમ એક પખવાડયું વહી ગયું, અને પછી માહરી સ્ટેજની છુટી પુરી થતી આવતી હોવાથી મેં અને જીવ્યટે ઘર પાછા ફરવાનો એરાદો કર્યો. નોરમનવાલાંએ ખી હવે રેમ્સગેટથી ઘર પાછાં ફરવાની તૈયારીમાં હતાં. મેં, તેથી, ઘરડાં કુછમાયને મેરી ગ્વેન્ટવર્થને વાસ્તે

એકાંતમાં એક વખત પુછી લીધું, અને તેવણે પોતાની પુર ખુશી જાહેર કરી તે છોકરીને તો તેવણ હવે પછી પોતાની સાથેજ રાખવા ચાહતા હતાં. “એ પોરી મને ધણી ગમેછ,” તેવણે કહ્યું, “ધણી ગરીબ, અસીલ ને તાબેદાર છે, અને તેથી હાથમાં તો હું એને માહરી પાસેજ રાખવા માંગુછ. તમારા લોકનો મને એટલો બધો પડોસ પડેલો છે કે મને હવે તદ્દન એકલી પડવા જાણે ગમતુંજ નથી !”

મેં મેરીને બી એકાંતમાં મળીને પુછ્યું, અને તે પણ તુરત વેળા તો એજ ગોઠવણ વારતે રાજી થઇ. તે વરસેથી એજ લતામાં ઉધરીને મોટી થઇ હતી, અને તેને પણ કુધ-માય મીસીસ ઓલડકાસલ ધણું ગમી ગયાં હતાં, જેથી તેણીએ બી હાથ તરત તો ત્યાંજ રહેવા માંગ્યું, અને મને તેથી ધીરજ મલી. આ એક પરાયો હવાલો જાણે ધણા અજમજેવાં સંજોગો વચ્ચે નહીં માંગેલો માહરે ગળે બંધાયો હતો, ને હું, તેને વરે ધણી કાલજી કરતી થઇ હતી. મેં તેને, એટલા માટે, છુટાં પડવા આગમ્ય તાકીદ કરી કે મને ઉપરાસાપરી કાગળો લખ્યા કરે.

ત્યારબાદ અમો લોક લંડન આવવા નીકળ્યાં. જીલ્ડરેકધરડાં કુધમાયનો પગે લાગીને ઉપકાર માન્યો. તેણીની નામોશીમાં તેને માથેવાસે થઇને તે જૈફ ખાંતુએ જે નેકઅપ્પીબરયો હાથ આપ્યો હતો તેથી તે પોતાની ઇજ્જત સાથે સલામત અચી ગઇ હતી, અને તેથી તે હજીરોહજર હેસાનમંદ થઇ. તે પોતાનાં ખચ્ચાંને યાદ કરીને જતી વખત બી કકલાટનું પાછું ધણું રડી, અને અમે લોકો પછીથી ત્યાંથી રેમ્સગેટ જવા નીકળ્યાં.

જીલ્ડર હવે પાછી ધણી તંદરોસ્ત અનેલી દેખાતી હતી. ગરમામડેની તરેતાજગીમરી તાજી હવામાંજ કાંઈ એ અરકત હોય છે. કોઈ જાણે જાણે બી નહીં કે તે એક માતા થઇને હાલમાં પોતાનાં શેહેર ઘેર પાછી ફરતી હરતી હતી ! તેના ગાલ પાછા ગોલાબી બન્યા હતા, અને જીવાંતીના જોમ સાથે તેનું ખીલતું સૈદ્ય ધણુંજ સુંદર દેખાતું હતું.

તેણીએ ખુશાલ દેખાવનો પરીશ્રમ કર્યો. તેનાં મલ્લાં ને વાહલાં માખાપને ખાતર તે દલગીર, દુઃખી અને કાહેલી દેખાવા માંગતી ન હતી, અને તેથી પોતાની શોકાતુર અદા-ઓને પ્યારના એક પરીશ્રમથી સંપૂર્ણ રીતે જીતવાનીજ તેણીએ કોશેશ કરી.

તે માખાપ પોતાની બેટીને ધણે મહીને ધણું હેતથી પાછાં મલ્યાં, અને બીડા પણ મને પાછી જાહેરી મલવાથી ધણી ખુશી થઇ. એમ ત્રણ ચાર દહડા રેમ્સગેટમાંજ અમો બધાંએ સાથે ગુજરયા, અને પછી લંડનમાં હંટર સ્ટ્રીટ ખાનેનાં અમારાં મકાનમાં અમે બધાં સાથે પાછાં ફરયા.

ત્યાં અમારી ગેરહાજરીમાં ધણાંક અમને મલવા આવી ગયલાંઓ પોતપોતાના કાર્ડસ છોડી ગયાં હતાં, અને એ તેમાં માહરે વારતે જે ખાસ હતા તે પર અર્લ અને કાઉન્ટેસ આદિ કારશલટનનાં નામો હતાં. એ જોઇને, અલખત, નોરમનવાલાંઓ ધણું અજબ થયાં ને અભરાઇ ગયાં. તેઓને સમજ નહીં પડ્યું કે જીડી સાથે દગો કરનાર લૉડ કેડરીકનાં માત-પીતા તેમનું ઘેર શોહલતાં ને મને મલવાની તલબ કરતાં એ સુજબ શું કામ આવી ગયાં હશે, પણ ધરડા મીં નોરમને દાનખથી ચુકાદો આપ્યો કે મોટે ખાંચરેનાં બધાંજ મને

આહતાં ને માન આપતાં હતાં, એટલે માહરાં એકઠીંગની વખાણમાંજ એ ડાસો ડાસી બી મને માન આપતાં કદાપી આવી મયાં હોય એમાં અજગ થતાનું કથું ન હતું.

હું માત્ર હર્યા કીધી. મેં ખુલાસો કર્યોજ કર્યો નહીં. અત્યારે હું તેઓને કંઈ બી કેહતા માંગતીજ નહીં હતી, અને હું હર્યા કીધી તેથી તેઓને એજ અનુમાન ખરું લાગ્યું કે ધરણ મીં નોરમન કેહતા હતા એજ એ અત્રેની તે મોટાં માણસોની મીઠાકાતનો ખાએસ હોવો જોઈએ. હું કેમ તે લોકને કહી શકું? હું માહરા હરીને મળવા પેઝકી ખાને જમ આવી હતી તે તો માહરી એક બીલકુલ ખાનગી મીરાસ હતી, અને જો હું એ ઉમરાવ સાથ મને કયાં મીલાકાત ને ઝાળખાંણુ થઈ હતી તે જાહેર કરું તો મને માહરી મુસાફરીની બધી વાત બી માંડી મેલીને તેઓને કેહવીજ પડે કેની?

પણ હવે એ લોક મને એમ અહીં સુધી મલવા આવી ગયલાં હોવાથી સમ્યતાને ખાતર માહરે તે લોકોને વગતા જવાગમાં પાછું મલવા જવુંજ પડ્યું. મેં તેઓને અંગે જઈને માહરું નામ, તેથી, અંદર મોકળ્યું, ને મને તાબરતોબ તે લોક જ્યાં ડૂંઘીગરમમાં બેઠેલાં હતાં ત્યાં બોલાવી લેવામાં આવી.

અર્થ એ વખતે, મેં જોયું કે, તદન પાછા તંદરોસ્ત બનેલા દેખાતા હતા. તેવણુ મને જોતાં સાથે ઉઠી આવીને—બહકે માહરી તરફ દોડી આવીને--માહરા બન્ને હાથો ધણુંજ હેતથી પોતાના હાથમાં પકડી લીધા, અને પછી મને લઈ જઈને ધણુંજ હેસાંનથી પોતાની બાજુમાંજ સોફા પર બેસાડી. કાંઉન્ટેસ બી તેટલીજ મેહરબાંન થઈ. તે બન્ને ધણું તુમાખી માલેતુનર કેહવાતાં હતાં, પણ હાલ તો તે તુમાખનો એક કટરો વટીક તેઓમાં જોવામાં આવ્યો નહીં. તે બેની વચમાં હું બેઠેલી હતી.

“ભત્રાં મીસ ત્રેડર્ડ,” અર્થે અમો બેઠા પછી કહ્યું; “તમે માહરો જૈંદ જન બચાવોછ. જે ડાક્ટરે ત્રેનમાં માહરી પર ધ્યાંન આપ્યું તેણુ તેમજ માહરા ખીદમતગારે બધી હકીકત મહને કહેલી છે. તમે કાંઉન્ટેસને જે થેડું ધણું ઉપરટપકેતું સાદાધથી કહી ગયાં તે કરતાં સેંહકડો ધણું જ્યાદા તે લોકોએ મને કહેલું છે. ડાક્ટરો બધા તદન એકમત છે કે જ્યારે હું માહરી બેહોસીમાં બેઠક પરથી ઉઠવાઈ પડ્યો ત્યારે જો બેદરકારીથી મને નાખી મેલવામાં આવ્યો હતો તો હું બે ચાર મિનીટમાંજ ખસાસ થઈ જતે; પણ તમોએ મને ઉપાડીને બેઠક પર લીધો, એટલુંજ નહીં પણ તમારી છતી પર માહરું જૈંદ માથું ટેકનીને તમારાં પોતાનાં કપડાં પાણીથી બીજવડને તર થઈ ગયાં તે છતાં માહરું માથું ઠંડાં પાણીથી તમે બીજવ્યાજ કીધું એ બધું હેસાંન ને એ બધી ભલાઈ કાંઈ જેવાં તેનાં કોમતી કેહવાવાનાં નથી. હું તેથીજ કાંઉન્ટેસ સાથે ખાસ તમોને મલવા તમારાં મકાંન પર આવ્યો હતો. મેં તમારે વસ્તે ધણુંજ જણ્યું ને ધણું સાંભળ્યું. હું જાણું છું કે તમે કંઈ પૈસા બદલ માહરી પરનું એ હેસાંન વેચી નાખવા રાજી થતાનાં નથી, કારણુ મને ખબર બી છે કે પૈસાનાં તમો કાંઈ તંમ કે મોહતાજ નથી; પણ જો કાંઈ બી બીજી રવેસે હું કાંઈ બી તમારી ખીદમત કરી શકનો હોવજ તો તે ફરમાવો; હું જગરો ખુશીથી તે કરશ. તમે જાણો છું કે સરકારમાં ખુદાનો બક્ષેલો માહરો ધણો મોઠો લામવગ છે, અને તેથી—”

માહરા ચેહરા એ સાંભળતાં ઉશ્કેરણીથી એકદમ લાલ થઇ ગયો, અને એક ઘણી મોતેમર ઉમેદ માહરાં દીલમાં એકાએક ઉછળી આવી !

“ઓ, આએ થું! મીસ વ્રેડ્, તમારો ચહેરાળ ચુગલી ખાએછ ને કહી આપેછ કે અમે કાંઇ તમારી ખીદમત કરી શક્યું ખરાં !” કાંઉન્ટેસ હયાં વચ્ચે પુરાયાં; “બેલાશક બોલો જે હોય તે. અમો તો વિચારજ કરયા કરતાં હતાં કે એનાં હેસાનમાં અમારે તમારે વાસ્તે હવે કરવું તે થું ?”

“માહરા લૉડ,” મેં કહ્યું, “મેં તમારી જે નજીવી ખીદમત કીધીછ તે તો એક ઇનસાનની ઇનસાન તરફની ફરજથી જ્યાદા કાંઇજ નથી; પણ તમે જો તે મેં ગરીબે તમો ઉપર કાંઈ હેસાંન કીધેલુંજ માનતા હોવો, તો ખરેખર તમારા લાગવગથી માહરી એક મોઠામાંમોટી મુશદ તમોને પગે લાગીને માંગી લેવાની મને લાલચ થાયછ !”

“બેલાશક, કહી દો,” અલેં ઘણી મુરખ્ખીથી અને ઘણી માયાથી મને હીંમત આપતાં કહ્યું.

“હું કેમ માહરી તે વીનંતી તમને સમજાવી શકું તેજ મુશ્કેલી થઇ પડીછ,” મેં શીકકું હસીને કહ્યું. “થું તમો ઘણાં અજાણ થશો, માહરાં મહેરબાનો, કે જ્યારે હું તમને કહેવશ કે માહરં ખરં નામ કાંઇ મીસ વ્રેડ્ નથી ?”

“તે તો અમે સમજી શક્યેછ,” અલેં હસીને જવાબમાં કહ્યું. “નાટકવાલાંઓ પોતાનાં ખરાં નામ પડતાં મુકીને એમ ભલતાં નામો થું કરવા ધારણુ કરેછ તે હું કાંઇ સમજી શકતો નથી, પણ તે એક ફેશન છે એ વાત મને ખબર છે.”

“ત્યારે તમારં ખરં નામ થું છે ?” કાંઉન્ટેસે માયાથી પુછ્યું.

“માહરં ખરં નામ મીસ ઍલન પર્સી છે.” મેં નમ્રતાથી કહ્યું.

“પર્સી ? પર્સી ?” અલેં યાદ કરતી ઢપે પાછું ને પાછું પોકાર્યું. “એ નામ મને કાંઇ ઘણું બાણીતું છે. એ નામ મને કંઈ કેથે સમાગમમાં આવેલું યાદ આવેછ ખરં !”

“માહરા લૉડ,” મેં નમનતાથી કહ્યું, “આગલાં વરસોમાં એ નામવાલા એક આદમીને તમે ઘણો પીછાણેલો છે.”

“હું, થું, પેલો પાદરી પર્સી ?” એકદમ યાદ આવી ગયું હોય તેમ અર્લ બોલી પડ્યો.

“તેજ,” મેં ગરીબાઇથી કહ્યું—અને ઓશકથી માહરા ગાત્ર લાલ થઇને ધમધમી આવ્યા.

“હા, પણ તે કમજબત આદમી તમારો કોણુ થાય, મીસ પર્સી ?” અલેં લગ્ગાર ઉશ્કેરણીથી સવાલ કર્યો.

“માહરા બાપ !” મેં ધીમે સ્વરે ને નીચી તજરે કહ્યું, કે જ્યારે માહરી મરજી ઉપરાંત દુઃખતું એક દયકું મારી છાતીમાંથી અવાજ કરતું બાહેર પડ્યું.

“તાહરા બાપ ?” અહીં ને કાંઉન્ટેસ બન્ને એકજ અવાજમાં અબ્બેમીથી પોકારી ઉઠ્યાં.

“હા, હા,” મેં કહ્યું. “તેવણની કમનસીબી તમે બધી જાણો છો. તેવણ હજી હૈયાત છે, અને બીચારા જેવમાંથી નાહસી આવેલા હોવાને લીધે ભરાતા છુપાતા ને નાહ-સતા ભાગતા છે.”

“હા, એવી કાંઈ વાત મેં સાંભળી હતી ખરી; પણ મને પોતાને તેની સાથે કાંઈજ અદાવત નથી,” અહીં મમતાથી સમજાવ્યું. “વારું હવે કેટલું મને—તેના સંબંધમાં તું શું કેહવા માંગે છે, બાપ ?”

“તેવણને બચાવો ? તેવણને વારંતે મારીનો મને એક સરકારમાંથી પરવાનો મેળવી અપાવો !” મેં બંને હાથ જોડીને વિનંતીની કાકલુટીથી કહ્યું; “જો તમે મુરબ્બીનો એટલો લાગવગ પુગે છે તો અમે બાપ દીકરી પર એ જાહેરાતનું હેસાંન કરો. તેવણ બીચારા પાછા પકડાઈ ધરાઈ જવાની શીકરથી તમામ ભરાતા છુપાતા હાલ એકલા વાએજાઈને ફ્રાન્સમાં રહેલા છે, અને તમે મેહેરબાંન એટલો અમેને મદદનો હાથ આપો !”

“હું ધણીજ ખુશીથી તે કરશ,” અહીં માહરા બાપ તરફના એ માહરા મોટા ને ખરાં દીલના ભક્તીભાવથી રાજી થતાં માહરું માથું પસવારીને કહ્યું, “પણ મને લાગે છે, બેટી, કે તે તું ધારે છે એટલું કાંઈ સહેલ કામ થવાનું નથી. મુસ્કેલ એ છે કે એને દેશતરીપારની સજા થયેલી ત્યાંથી એ નાહસી આવેલો છે, અને તે વાત એની સખખત વિરૂધ્ધ જશે. સંકેટરી ઓફિસ્ટેટને એમ તો હું ખાતગીમાં તે છતાં સમજાવી લઈ શકું; પણ એ વાત જો કાંઈ રીતે જાહેર થાય તો લીમરલ પક્ષના પેપરવાલાઓ ધણું ઝોંઝાઈ કરી મુકશે, અને અમે બધા બધી મુશકેલમાં આવી જઈશું.”

“પણ અમે તેવું કાંઈજ થવા નહીં દઈશું, માહરા લૉર્ડ,” મેં કરગરીને પાછી વિનંતી કરી; “અમે ફક્ત જરૂરની વખતના અમારા બચાવની એક ઢાળ તરીકે તે દસ્તાવેજ અમારી પાસે તદ્દન ખાતગીમાંજ રહેવા દઈશું, અને અમેને મારી મળી ચુકેલી હોવાની વાત અમે બેજરૂર કેયે કોઈને જાહેર થવા દઈશુંજ નહીં.”

“વેલ, ત્યારે તો બની શકશે,” અહીં વિચારવંત અદાથી દાઢી પસવારતાં કહ્યું, અને જરા વારે નકડી ડરાવપર આવી ચુક્યો હોય તેમ વધાર્યું, “જા, તાહરું કામ થયેલું સમજ, બેટા. એક થોડાજ દાહડામાં હું એ મારીપત્રનો સત્તાવાર દસ્તાવેજ તુંને તેડીને તાહરે સ્વાધીન કરી શકશ.”—અને કેહવાની જરૂર છે, વાંચનાર ડીઅર, કે એ સાંભળતાં ખુશ-લીથી માહરો બધો આત્મા ભરાઈ ગયો ?

હું એ પછી હજારો હેસાંન માનીને તેઓની રૂપસદ આહતી ત્યાંથી જવા નીકળી, પણ તે બન્ને બહાં આદમીઓએ મને જસજ નહીં દીધી. “લંચ”નો વખત થયેલો હતો—ધંટ વાગી ચુક્યો હતો, અને તેઓ માહરો હાથ પકડીને, બન્નેની વચમાં મને ચલાવતાં, ખધરાં ત્યાંથી પોતાની સાથે ટેબલ પર ધસડી ગયાં.

ત્યાં જમતાં જમતાં બી અમે તહરેવાર વાતચીતો કીધી, અને તેવામાં અર્ધને રહેજ યાદ થતાં તેવણે પુછ્યું, “બાઇ ધી બાઇ, તાહરી સાથે ત્રેનમાં તાહરી કોઇ “મેક” જેવી પેલી એક છોકરી હતી તે કોણ હતી? બણીજ દેખાવલી ને સુંદર હતી. મને કાંઇ એ ચેહરો ધણો ધ્યાનમાં આવ્યા કીધો, ને હું તેથી તેનીપરથી જાણે માહરી આંખો ઉઠાવીજ નહીં શક્યો. તમો ખેડનાં મનમાં કાંઇ ખુશં બી આવ્યું હશે! એ કાંઇ અસલમાં જીપસી જાતની છોકરી હતી વાશં?”

“હા, હા,” મેં અજબ થતાં કહ્યું.

“ત્યારે તો તેજી!” કાંકુટેસ તરત બોલી. “એ જીપસી જાતમાં બી બધાં તેમજ ખુરાં ખેડ વર્ગનાં લોકો થાએછ, અને અમે તો એ જીપસી જાતવાળાઓનાં ધણાં ઉપકારી છીએ.”

“તે કેમ?”—અને હું ગરસ્તી અજબ થઇ.

“અસલ વાત એમ છે કે જ્યારે અમારો ફ્રીક હાથમાંનું બચ્ચું હતો ત્યારે એની નર્સના હાથમાંથી કોઇ તેને એક દહાડો ચોરી ગયું હતું. તે વખતે અમો એ બચ્ચડન ખાને રહેતાં હતાં.”

“ઓ, હવે ત્યારે મને સમજ પડી,” મેં પુકાર્યું; “એ છોકરીએ માહરી આગળ પોતાની વાત કીધી તેમાં એવું કાંઇ મેં સાંભળ્યું છે. તે બચ્ચાને એ જીપસીવાળાંઓએ શોહોધી લાવીને તમોને સપુર્ક કર્યું ને તમોએ તેથી તે લોકોને એક મોટું બેહું વરસાંજી બાંધી આવ્યું હતું, એમજ વાશં?”

“એમજ,” અર્ધે વાતમાં ધણો રસ લઇને કહ્યું; “જેને અમે એમ વરસાંજી આપતું કીધેલું હતું તેનું નામ રોબીન્સન હતું.”

“બરાબર,” મેં કહ્યું; “એ છોકરીનું નામ બીજા રોબીન્સન છે. એ તમારાં વરસાંજીથી એનાં માયબાપ જીપસી વર્ગમાં ધણાં ઇજ્જતમાં આવ્યાં હતાં, અને ધણા સુખથી રહેલાં હતાં.”

“પણ એ છોકરી ત્યારે પછીથી તે વરસાંજી લેવા આવીજ કેમ નહીં?” અર્ધે અજબ થયા; “છ સાત વરસ થયાં તે વરસાંજી આપવાનું બંધ પડી ગયુંછ, કેમજે તે લેવા અમારે ખાર કોઇ આવ્યુંજ નહીં, અને અમે ધાર્યું કે બધાં મરીજ ગયાં હશે.”

“તે વરખેઅર બીચારાં ઝેરી તાવથી થોડે થોડે દીવસને અંતરે અચખુચ મરણ પામ્યાં,” મેં ખુશાસો કર્યો, “પણ એ બચ્ચું તો બીચારું બચ્ચું. તેને, અલબત્ત, કાંઇ ખબર નહીં. તેને તો પછીથી બીજાંઓ પોતાનાં સ્વાધીનમાં લઇ ગયાં. તે તો ફક્ત એટલુંજ જાણતી હતી કે એ રીતે વરસાંજી કોઇ તેનાં માયબાપને જીથુક પોંદ્યાડતાં હતાં.”

“અમે એ છોકરીનાં માયબાપનાં બી ખરેખર ધણાં હેસાંનમાં છીએ,” અર્ધે ધણી દીલસોજીથી કહ્યું, “અને રોબીન્સન એ વરસાંજી લેવા આવતો બંધ થયો ત્યારે મને ખરેખર ધણી દલગીરી થઇ. મેં, તેથી, માહરા સ્ટુઅર્ડ મારફતે તેની કેટલીક પછીની જુસ્તેએ

ખી કરાવી, પણ કશોજ પતો મળી શક્યો નહી. હવે ખેર, એની દીકરી મળી આવીછ એ ખી ઘણું ગનીમત છે. હું ઘણી મોટી ખુશીની સાથે એ બચ્ચાંને વાસ્તે આજથી ત્યારે પાણું વરસાંણુ આપવા ને ચાલુ કરવાનો હુકમ આપુંછ.”

“તેની હવે કાંઈજ જરૂર નથી, માહરા લૉડ,” મેં હસીને કહ્યું; “એ હવે માહરા હાથ તળે પુરતી સુખી છે, અને કશી ખી રીતે મોહતાજ નથી. ઘણીજ ભલી, સાચી ને હેતવંતી છોકરી છે, અને મને એનાં ભલાંની દરેક કાળજી છે.”

“ઑલ રાઇટ, ત્યારે, હું ખીજે કાંઈ રસ્તે એ બચ્ચાંનું બલું કરશ—તમે ખાત્રી રાખજો, મીસ પર્સી,” તે બલા ઉમરાવે કહ્યું; અને હું પછી (જમી રહ્યા બાદ) તે નેક-બખ્ત વરખેઅરની રજા લઇને ત્યાંથી પાછી બાહર પડી. મને એમ કરતાં, છુટાં પડતી વખતે પણ, તે માયાલુ ઉમરાવે મનને બાંધ્યું પાછી ખાત્રી આપી કે માહરા ખાપને વાસ્તેની માશીનો સરકારી દસ્તાવેજ એ ચાર દાહાડામાંજ તેવણુ મેળવી શકશે અને મને ખજર આપશે, અને કેવાં ખુશાલ જીમરે, ત્યારે, હું તે બચ્ચ મકાનમાંથી પાછી બાહર પડી તે માહરે વીસ્તારીને કહેવું જોઇશે ?

પ્રકરણ ૯૪ મું.

ત્યાંથી નીકળેલી હું પાધરી ઝરાને લંડન યુનીવર્સીટીની બાગીચામાં તેનાં મકાનમાં મલગા ગઇ. તે સારાં નસીબે એ વખતે ઘરમાંજ હતી, અને મને સરેસ્તાનાં હેતથીજ મળી. તે પોતાની ઘરડી મમાઇથી છુટી પડી ને પોતે જીંદી રહી હતી તેને હાલમાં આંઠ મહીના પુરા થઇ ગયા હતા, અને એ આંઠ મહીનાનાં દરમ્યાનમાં તે જેમ ચાહતી અને ઉમેદ કરતી હતી તેમ જતી ખંત અને હદવનાની ઉલટથી શીખીને તે એક ખરેખરી “લેડી”જ બની ગઇ હતી. તેણે પોતે પોતાને કેળવી હતી, અને તેનામાં જે સેતાખીથી જીપસી જંગલીપણું તમામ હઠી ગયું અને એક ખરી “લેડી”ની લાયકાતોએ જગ્યાએ લીધી હતી તે કાઇને ખી તાજુજ કરે એવું હતું !

“તાહરાં મમાઇ તુંને મળેછ કે, ઝારા ?” મેં તેના જોડે ખીજી ત્રીજી વાતો થઇ રહેવા પછી સ્હેજ પુછતી હોય તેમ પુછ્યું.

“મેં તો તેવણુને છુટી પડ્યા પછીનાં આજ તક પાછાં કોઇ દાહડે જોયાંજ નથી.” ઝારાએ સાદાઇથી જવાબ ક્યો; “માહરી ખાત્રી થઇછ કે હવે એવણુ પોતાની બદ ચાલથી બાઝ આવેલાં એબલડન ખાતેનાં પોતાનાં બુપડામાં શાંતીથીજ રહેલાં છે.”

“તું એમ શા પરથી ધારેછ ?”

“કારણુ તેવણુ કાંઈ નવાં કોહતાંકાવત્રાંમાં ફરતાં હોતે તો જે અમારી જતવાલીને ખીચતી જગ્યાએ એવણુની નોકરી ને સંભાલમાં મેં હાલ રાખેલી છે તે મને, તેને મેં આપેલાં હુકમો મુજબ, ચેતાવ્યા વગર રહેનેજ નહીં;” ઝારાએ જવાબમાં સમજાવ્યું; “પણ તમે મને કાંઈ ખાસ મતલબથી એ સવાલ પુછેછ ?”

“હા, મતલબથીજ !” મેં ગુરસાથી બખાલ્યું, “કરણ જે વાતો તેં તે ડોસીની નોકરીમાં રાખેલી છોકરી તુંને જીદી થાયછ, અથવા તો ડોસી પોતે એવી કુનેહથી દાહતાં કાવનાં ચાલુ રાખેછ કે તે પોરીને તેની કશી ખબર પડી શકતી નહીં હશે.”

“ઓ બાપ ! વળી કાંઈ ત્યારે હજી છે ખરું કે ?” ઝારાએ ગભરાઈને પુછ્યું.

મેં, તે ઉપરથી માહરા સંબંધમાં બરમીંગહામ ખાતે તરતતું જે બન્યું હતું, અને બીડાને એ દુષ્ટ ડોસીએ માહરો જાન લેવા વાસ્તે જે ઝેરી લૉઝેનઝીસ આપ્યાં હતાં તે બધી વાત કહી સંભળાવી; અને ગરીબ ઝારાએ તે ક્વી નામોશી, કેટલા ગુસ્સા, કેટલા કમકમાત સાથે સાંભળી તે બ્યાંન કરીને કહ્યા વગર ચાલશે.

“દેખીતુંજ છે ત્યારે,” તેણીએ દુઃખ પાંખીને કહ્યું, “કે ક્લેર” — અને એ નામ દેતાં તેણીનો અવાજ જરા ધુન્ધ્યો ! — “અને લેડી લીલા તે હેમક ડોસીને મરતે દાહડે બી સખ-કરારથી રેહવા દેતાં નહીંજ હશે.”

“તે ગમે તે હોય,” મેં ગુરસાથી કહ્યું, “પણ તું ખરું માનજે કે તાહરું દીલ નહીં દુઃખવવાને વાસ્તેજ મેં બીડાની સમજાવત પર અમલ કીધોછ, અને હજી એ નાપેકારોને ધારાની ચુંગાળમાં સપડાવ્યાં નથી.”

“હું તમારું કેમ હેસાંન માનું, વાહલાં ઍલન ?” ઝારા કમલી પડી; “હું એ તમારી ખાસે મેહરબાની જાન્યુક માંગી લેતી આવીછ તેમાં મરતે દાહડે એ ધરડી મમાઈને બચાવવા ઉપરાંત માહરી બીજી બી એક ખાસ મતલબ છે. જે એ ફટકો પડે તો માહરી એક ધણી માનીતી ધારેલી ધારણા ધુલ વળે, અને આએ માહરી આંક આંક મહીનાની મુરકેલીમરી જેહમત બધી હરાંમ જાએ !”

“એટલે તે શું ?” મેં અજાણેબીથી પુછ્યું; “તું એ શું કહવા માંગેછ ? મને કાંઈ સમજ નહી પડી !”

“અને હું તે અત્યારે સમજાવવા માંગતી બી નથી,” ઝારા હસી. “માહરે તો કહી દેવા કરતાં તમેને કરીજ દેખાડવાનું છે, અને તમે સત કરીને માનજે, ઍલન, કે જે હું ઉમેદ કૈંછ તેમ માહરી એ ધારણામાં ફાવશ તો પછી તમેને ઍડવીન સેન્ટ ક્લેરથી કાંઈ દાહડે બી બીહવાનું રેહશે નહીં !”

માહરી તો અજાણેબીજ નહીં બાગી ! એ છોકરી ભેદમાં ને ભેદમાં એ શું ગોળ ગોળ બોલ્યા બક્યા કરતી હતી ?

“તમે તે લૉઝેનઝીસનો નાશ કર્યો તે ધણું નેક કર્યું,” ઝારાએ, સદાચથી વાત ફેરવાવી. “એવણુ એ હુન્નરમાં અજબજેવી હદ સુધી પુરાં છે. એવણે ઇટલી ને ઇજીપ્તમાં ધણાં વરસ કાઢ્યાતાં, અને ત્યાં એ બધી પાપી આવડ એવણે મેળવેલી છે. એ ઝેરની વાત ધણી વખત માહરી આગળ કાઢેલી છે; પણ હવે એ વાત બાળી મુકો !”

“અને તાહરો અબ્બાસ કેમ ચાલેછ ?” મેં નાખતીથી પુછ્યું.

અરા મીઠાસથી હતી. તે જમને તરત પ્યાના પર બેઠી, અને એવું તો સરસ વગાડીને ગાયું કે હું તો બધી છક થઈ ગઈ. હીરતરી, જયોઆરી, સાયન્સ અને સિટરેયર એ બધી બાજોમાં મેં જોયું કે, જાણે અલાદીનનાં જાદુઈ જ્ઞાનસની પરકતથી હોય તેમ, તે અજબજેવી હદ સુધીની પાહવરદી થઈ ગઈ હતી ॥ તે ખરું ઇંગ્લીશ લખતી અને બોલતી હતી, અને પોતાના દસ્તખત વડીક એ ફાઇ અજબ જેવી મહેનતુ અને અધામ ઉધ્યોગી અમળાએ સંતોષકારક હદ સુધી લેડીલાઇક ગનાગ્યા હતા ! અરે, શું તેણે અભ્યાસ કીધો હશે ! શું એ તેજ છોકરી હતી કે જેને દસ મહીનાની વાતપર, એંબલડન ખાતેથી હું પાછી ફરતી હતી ત્યારે, રખડેલ જીપસી પોશાકમાં ઉઘાડે પગે એક ઝાડને અઢેલીને ઉભેલી મેં જોઈ હતી ?

મેં તેને ધણી સાબાશી આપી. “તુંને હજારો સાબાશ છે, અરા ડીઅર,” મેં હસીને કહ્યું; “તાહરો આજે અભ્યાસ ને સુધારો તો કાંહાણીન્કીરસાઓને બી લુલાવે તેવો છે.”

“અને હવે હું તમારી કને કબુલ કરુંછ, વાહલાં એલન, કે એ બધું મેં તનપર ખેડ્યુંછ તે વખર મતલબતું કીધું નથી,” તેણીએ સમજાવ્યું. “હું આજે તો તમોને કાંઈ કહી નથી શકતી, પણ એક ફક્ત ત્રણ દાહડા થોબી જાઓ. એ ત્રણ દાહડા પછી હું જ્યાં તમોને ચીડી લખીને મગવા બોલાઉં ત્યાં તમે મહેરબાની કરીને આવજો, અને હું તમોને ત્યાં એક નાટક દેખાડવશ.”—અને તે વળી પાછી ધણી મીઠાસથી હતી.

હુંકમાં, એ મુજબ એ દાહડે તો અમો છુટાં પડ્યાં. ઝારાએ મને પોતાનો ભેદ કશો કહ્યો નહીં, અને મેં તે દયાણુ કરીને તેને તે ઘડીએ તેને પુછ્યો નહીં. એ હવે એ ત્રણ દિવસમાં તે જાહેર તો કરવાનીજ હતી, ત્યારે માહરે ઉતાવળી ને હદ વખરની જગાસ શું કામ થવું જોઈએ ?

પ્રકરણ ૯૫ મું.

જુલ્યટ સ્ટેજપર પાછી ફરી. તેને પોતાને કાંઈ એ ધણું ગમતું નહીં હતું; પણ તેમ કરવા વાસ્તેના સમયો એશક ધણુ જોરાવર હતા. પહેલવી વાત તો એ કે તે લોકોને એમજ સમજવા દેવા માંગતી હતી કે ડોવરમાં રહેતાં તેનાં આપનાં કુદએ તેને કરી લીધેલી હોવાથી તે થોડાક મહિના તેમના જોડે રહી આવવાને વાસ્તેજ લાંડનથી અલગ થઈ હતી. બીજું કારણ એ હેતું કે નોરમનવાલાં બીચારાં ગરીબ હતાં—લાવે, ખરચે ને ખાંચે એમ સુખથી રહે તેવાં; અને તેથી જુલ્યટના મોટા પગારની આવક તેઓનાં ગરીબ ઘરમાં એક હાથથીનો પગ થઈ પડતો હતો. હું પોતે એમ તો તેઓને જોઈતી મદદ કરી શકવાની હાલતમાં હતી, પણ માહરી મદદ તે લોક કબુલજ રાખતાં નહીં હતાં. માહરી પાસે રહેવાનો અને ખાધાનો યોગ્ય ખરચ લીધા ઉપરાંત હું જો કાંઈ બી જસ્ટી આપવા બજાઈ થતી તો તે લોકો ખુર માનતાં. વળી જુલ્યટ લુગ્ગા હોર્ડ રેન્સકલીફને દેખાડવા ચાહતી હતી કે તેણે કરેલી ખસબી છતાં તે તો પોતાની નેકી અને નીતીમાં આગળ જેવીજ ઓસ્તવાર પાછી પોતાને ધંધેધાપે

લાગેલી હતી, અને, તેથી, એ સામટા વિચારને લીધે સ્ટેજ પર પાછી ફરવાની નોકરીની તેણીએ અરજી આપી.

અને મીં. રીયર્ડસને તો તે ગમ્યું. “બાલે-ડાન્સર” છોકરીઓમાં જુદી સૌથી આગેવાન હતી, અને તેના નાયક પર શ્રીમંત જુવાંન્યાઓનો એક મોટો વર્ગ ખાસ કુરબાન હતો, એટલે જુદીનો પગાર મીં. રીયર્ડસને કોઈ રીતે મેંધો નહોં હતો. મીં. રીયર્ડસે, તેથી, સાંમે થોડાક જસ્તી બી દરમાયો આવવાજ કમુલ થઈને જુલ્યટને પોતાની નોકરીમાં તરત પાછી દાખલ કરી. અત્યાર સુધી મેલીસા હેરીસન એ અમારે ત્યાંની “બાલે-ડાન્સર્સ”માં આગેવાન હરોળમાં હતી, જે જુલ્યટનાં આવવાથી હવે બીજાં નંબર પર ઉતરી ગઈ, તોપણ મને લાગ્યું કે તે છોકરી કશી રીતે અદેખી પડી નહોં. બધાંજ બધી જુદીને પોતાના વચ્ચે પાછી ફરેલી જોઈ ખુશી થયાં, કારણ કે તે ખરેખરા મીઠા અને નમાના સ્વભાવની છોકરીનાં અમારી કંપનીમાં દુશ્મન કોઈ હતાંજ નહોં.

હવે તે જે દાહડે જાહેરમાં રજુ થઈ તે દાહડે મોટે ખાંચરેના જુવાંન્યાઓની જાંજી નાટકશાળામાં ધમાલ વરસી. તે તેણીની લાઇનમાં તમાસગીર વર્ગની એક “સ્પેશીઅલ ફેવરીટ” કેહવાતી હતી. તેણીનો એહરો એટલી બધી મોહકતા રજુ કરતો હતો, શરીરમાં તે એટલી બધી સરલ ને સીધી હતી, અને એક ખરી “લેડી”ને જવાબ કરતી એસ તેનાં નાયકમાં બી એટલી લલસુધીની સદા સામીલ રહેતી કે જોનારાંઓ કુદરતીજ રીદા થઈ જતાં.

તે દાહડે હું “મેકઅપ”માં ફોલોઅર્સ દેખાવ કરીને અંદર આવી, અને માહરો પાટ ખતમ થયેલો હોવાથી માહરાં સાદાં કપડાં પાછાં પેહડતી હતી તેવામાં જુદી તેના “ખરી” ના પોશાકમાં તૈયાર થયેલી માહરાં ડ્રેસિંગમાં આવી. તેણીના પાટ પર લજી ડ્રૉપ પાછો ઉચ્ચકાવતો હતો, અને માહરે કમુલ કરવું જોઈએ કે તે અરધો ઉઘાડો ડ્રેસ જોકે માહરાં પોતાના ટેસ્ટ અને નજરને કોઈ રીતે પેશ આવતો મને નહોં જણાતો હતો તોપણ તે એ પોશાકમાં એટલી બધી ખેંચાણુકારક ને ખુમસુરત દેખાતી હતી કે તે એક “સ્પેશીઅલ ફેવરીટ” કેહવાતી હતી તેમાં હું કાંઈ ઝાઝી અજબ થઈ શકી નહોં.

એ મુજબ અમે લોકો વાત કરતાં ડ્રેસિંગમાં ઉભેલાં હતાં તેવામાં મેલીસા પણ ત્યાં આવી. તે બી સ્ટેજ પર ઉતરવા તૈયાર થઈનેજ આવી હતી. તે બી ઘણી મજાહની દેખાતી હતી, પણ અલગત જુલ્યટ જેવી તો નહોંજ; અને છેલ્લો ઘંટ થતાં સુધી અમે ત્રણેયે માહરાં ઓરડામાં વાતચીત કર્યા કીધી.

અને પછીથી પરડો પાછો ઉપાડતાં જુલ્યટને તેના પેહલા દેખાવમાં લોકોએ ધણોજ હર્ષિત આવકાર આપ્યો—એટલે સુધી કે જ્યારે ખેલ ખતમ થયો અને પરડો સેવટનો ઉતર્યો ત્યારે તેનાં નામની ખુમેથી હીએટરમાં એક જીવતું દેવસ્થાનજ ઝપકી ઉઠ્યું! અંતે, તેથી, પરડો પાછો ઉચ્ચકોળ પડ્યો અને મીં. રીયર્ડસ પોને જુલ્યટનો હાથ પકડીને તેણીને પાછી કુટ લાઇટ કને લઈ ગયો, કે જ્યારે લોકોએ તાલીઓની ગજ નાના એક વર-સાદથી તેને પાછી ને પાછી વધાવી લીધી !

પ્રકરણ ૯૬ મું.

હવે ઝારાને મળી આવ્યાને એ દરમ્યાન ત્રણ દિવસો ગુજરી ગયા હતા, અને તેનું કાગળ તોપણ હજી સુધી મને કાંઈજ આવ્યું નહીં. મને એ ઉપરથી ભય થયો કે તેણે તે પોસ્ટમાં મોકલ્યું હોય તો કદાપી તે ગેરવલ્લે બી ગયું હોય? હું, તેથી, તેને પાછી મળવા ગયો, કે જ્યારે મેં ઘણી અજાણી વચ્ચે જાણ્યું કે તો આગળજ દિવસે ત્યાંથી ઘર ખાલી કરી ગઈ હતી, અને ક્યાં ગયો તે એ તરફ કોઈ જાણતું હતું નહીં. તે ઉપરથી હું નાઉમેદ ધેર પાછી ફરી, અને હજી બી તેણીનાં કાગળની હું વાટ જોતી બેઠી. તે રાત્રે માહરો પાટું નહીં હતો અને હું ઘરમાંજ રહેવાની હતી, જેથી તોરમનવાલાંઓ હીએટરમાં જવા પછી હું ઘરમાંજ એકલી પડેલી તેણીની કે તેણીનાં કાગળની વાટ જોતી બેઠી. અંતે આંક વાગતે એક ગાડી અમારાં ઘર આગળ આવી, અને એક તોફાર મને પછીથી તરત ખબર કરતો આવ્યો કે એક કોષ બાઈ મને મળવા આવેલી નીચે ગાડીમાં બોલાવતી હતી. એ ઉપરથી હું તરત સમજી ગયો, અને ઉતારણે માહરી ટોપી પેહડી લઈ ગાડી આગળ ગયો. તેમાં ઝારા હતી.

“માહરે વારતે એક કલાક તમે ફાગલ પાડશો, એલન બેહન! આજે તમારો પાટું તો નથીની?” તેણીએ ઘણી આતુરતાથી પૂછ્યું—અને હું હા કહીને તરત ગાડીમાં થસી ગયો. મહત્તે એ કેસમાં થોડીક અજાણ જેવી છાસા થતી રહી હતી ખરી. આ છોકરી શું કરવા માંગતી હતી? તે શું કહેવા આહતી હતી?

“તમે માહરાં કાગળની વાટ તો ઘણી જોઈ હશે,” ઝારાએ ગાડી ઉપડી જવા પછી મને કહ્યું.

“ઘણીજ,” મેં જવાબ કર્યો; “હું તો થોડી ફકરમંદ બી થયો. હું તાહરે ઘરેથી જઈ આવી, અને તુંને ત્યાંથી અચાનક ખાલી કરી ગયલી જોઈને હું તો હચમચી ગયો.” ઝારા હસી.

“મેં ખામખા એ ખધું કરેલું છે, બેહન એલન.” તેણીએ જવાબ કર્યો; “મેં તમોને લખ્યું નહીં તેનું કારણ એટલુંજ કે જે નાટક માહરે તમારી આગળ કરવાનો છે તેમાં બીજા જે આસામીની જરૂર છે તે મને મલ્યો હતો નહીં. તે છેક આજેજ મલ્યો, અને ત્યારે તરતજ મેં તેને આજે રાતના સાડાઆંક વાગતેનું “એપોઇન્ટમેન્ટ” આપેલું છે, એટલે તમોને તેડવા મને પોતાનેજ ઉતારણે દોડી આવવું પડ્યું. હવે વખત ઘણોજ થોડો છે, અને તે ઘરમાં આવી લાગે તે આગમય તો આપણે ત્યાં પોંહોંચી જવું જોઈએ.”

“પણ કાણ?” મેં અજાણીથી પાછું પૂછ્યું.

“ખરું કહી દેઉં?” ઝારા હસી; “તમારો વેરસી મુદ્દમ કંપટન ક્લેર.”

“ક્લેર?” મેં અજાણી અને ભયમાં ખુબ પાડી. “પણ હું તે ખુનીને મળવા ખુશીજ ક્યારે હતી?”

“હું તમોને તેની સાથે રૂબરૂ મેળવવાની નથી,” ઝારાએ માહરો ગુરુએ ને ગભરાત જોઈને તરત મને ધીરજ આપવાની ઉતાવળ કરી; “તમારે તો પરડા પછવાડે બસાઈનેજ અમારો નાટક જોવાનો છે.”—અને ત્યારેજ હું એકમત થઈ. ઝારા શું થોડી ભણી અને થોડી વફાદાર હતી? તે માહરાં માથાંના એક ખાડને અલગજ આવવા દેવા આગમન પોતાનો પ્યારો જન પટકી નાંખે એ વાતની મને સંપૂર્ણ ખાતરી મળેલી હતી. હું, તેથી, હુબબ કહેરની વર્તણૂક પર કાંઈ નવુંજ અજવાળું પડતું જોવાની ઉમેદથી લલટમંદ બની.

વળી છેક તેજ વખતે માહરું ધ્યાન ખેંચાયું. અમારી ગાડી મોટી દુકાણો આગળથી પસાર થઈ જતી ત્યારે તે માંહેથી તેજસ્વિ રેશમીનો અવારનવારનો જે રેસો અમારી ગાડીમાં ધસી આવ્યા કરતો હતો તેથી મેં જોયું કે ઝારા આજે ધણીજ સંભાલથી અને કાંઈ ઘણાજ કીંમતી પોશાકમાં સજ્જ થયેલી હતી, કે જેમાં ટેરટ બેશક સર્વોપરી હતો. વળી તે ઘણી ઉશ્કેરાયેલી અને લાલ થયેલી જી નજરે આવી હતી!

અમો આવી પોંદડ્યાં. મેં જોયું કે “વૅરટ ઍન્ડ”ના ફેશનેબલ લગ્નાનાં એક ઘણું સુંદર મકાન આગળ અમારી ગાડી જઈને ઉભી, અને તેની જરા આગળ બે ઘોડાની એક વીકટોરીઆ ઉભેલી હતી, જેણે આગળ વધીને વરંદા આગળ પોંદેંચી ચક્રા અમારી બાકુતી ગાડીની જગ્યા કાઢી; અને ત્યારે તે જોઈને ઝારા માહરે કાંને લાગીને થોડાક ગભરાતમાં બોલી, “કહેર તો આપણી આગળ આવી બી લાગ્યો દેખું.”

“ત્યારે હવે?” મેં વધતી ગભરાઈને પૂછ્યું.

“તેની કાંઈજ ચીંતા નથી,” તેણીએ સધ્યારો આપ્યો;—અને ગાડીવાલાને બાકું ચુકવી તે મને ગરબડ કરવા વના માળ ઉપર લઈ ગઈ, જ્યાં એક ખારણું ઉઘાડી, મને એક અંધારા ઓરડામાં દાખલ કરી, તેણીએ રેશમી કાઢી.

તે મેં જોયું કે બપોરમાં સજ કરેલો એક આરામતા ડ્રૅઈંગરૂમ હતો, અને લેડી સીસીલ્યા અરબને લૅડ’ કૅડરીક રેન્સકલીફને માહત કરવા જે નાટક કર્યો હતો તે વખતે તે ઓરડો જેમ બે ભાગમાં વેંહેચાયેલો મેં જોયો હતો તેમજ આ ડ્રૅઈંગરૂમ પણ બે ભાગમાં વેંહેચેલો હતો. તરત પાછલા ભાગમાં મને છુપાવીને કેદ કરવામાં અને ખારણું ખેંચીને અંધ કરી લેવામાં આવ્યું.

એ પછી ઝારાએ જોરથી ચંગ વગાડ્યો, જેના જવાબમાં કોઈ “મેડ” દોડી આવી તેને તેણીએ પૂછ્યું, “પેલા મેડરથ આવ્યાછ ખરા કે? ક્યાં છે?”

“નીચેના ડ્રૅઈંગરૂમમાં છે, મીસ. મેં તમારા હુકમ મુજબ ત્યાં લઈ જઈને તેઓને બેસાડ્યા છે,” મેડે જવાબ દીધો.

“તેવણું ત્યારે હવે ઉપર મોકલી દે,” ઝારાએ હુકમ આપ્યો;—અને બીજીજ પળે તો દાદરપર બેશયી કોઈનાં ઉપર આવતાનાં પગલાં વાંચ્યાં, ત્યારે એડવીન સેન્ટ કહેર, મેં છુપાઈને જોયું કે, તે ઓરડામાં દાખલ થયો.

“તું ઉપર ક્યારે આવી ગયો?” કહેર અજબ થયો. “મને તો નીચે ખમર બી પડી નહીં! મગર ચાલ હવે બેસ ને મને કેહ કે એ શું છે? હેલ્લા છ સાત મહીનાથી તું એકદમ કાંઠાં શુભ થઈ ગઈ, ને આએ શું બધો ભપકો ને ઠેર છે. વાહર, તું તો એક લેડીજ બની ગઈ દેખું! તુંને આવા ઠેરામાં મેં આગળ કદી જોયલી નહીં, એટલે હું તો જાણે આજે હાલમાં એક સ્વપ્નો જેતો હોઉં એમજ મને લાગેછ!”

“તમે બેસો તો ખરા?” ઝારાએ તેને સોફાપર જગ્યા આપતાં શાંતીથી જવાબ કર્યો, અને તેણીએ પોતે પણ બેસવા વાસ્તે હું ઉભી હતી તે પાર્કિશન આગળથી એક ખુરસી ઉઠાવી, કે જેથી તેને લગતું બારણું એક ઇંચ અલગ થયું, અને હું ખુરસામાં બસાયલી બધું આગાહ સાંભળી તેમજ જેમ શરી હતી.

“વેલ, વેલ, હું બેસુંછ; તું ચલાવ,” કહેરે ધણું ધરવટના તોરથી એક સોફાપર અરકાઈ પડતાં કહ્યું; “અલગત આએ પોશાક તો તુંને ધણેજ શોભેછ, પણ, દીકરા, અમથાં સોજાં કપડાં પહેડવાથીજ કાંઈ લેડી થવાતું નથી હો! તેને વાસ્તે તો ધણી ઉચી લાયકાતો ને કેળવણી બી જોઈએ!”

ઝારા તુચ્છકારતું હતી.

“અને તમે કેમ જાણ્યું કે તે લાયકાતો માહરામાં નથીજ?” તેણીએ તકાળે કર્યો.

“એ તું શું કહેછ, છોકરી? તું ઘેલી તો નથી થઈ?” કહેર અજબ થયો. “જાણે હું છાકટ હોઉં ને દારની ઝુમમાં હોઉં તેવોજ બધો મને હાલ લાગેછ! ખચ્ચીત, હું તાહરામાં એક અજબ ફરફાર થઈ ગયલો તો જેમ શકુંછ ખરોજ!”—અને તે હત્યો.

“અને એ ફરફાર બધો મેંજ માહરામાં કીધોછ, એડવીન,” ઝારાએ નરમાસથી સમજાવ્યું. “એ તમારાજ પૈસાના પ્રતાપ છે. તમેને યાદ છે—તમે મને આઠેક મહીનાની વાત પર એક મોટી રકમની નોટ બેટ કીધી હતી તે?”

“હા, પાંચસો પાઉન્ડની” કહેરે બેપરવાહીથી કહ્યું. “મને તે ખરાખર યાદ છે, પણ તેનું શું? શું તે પૈસાથી આએ બધી ગ્રેસ અને બધી કેળવણી બી એટલા વારમાં તે સંપાદન કરી લીધી એમ તું મને સમજાવ માંગેછ? ને પેલો પ્યાનો શાંતો છે? શું મ્યુઝીક બી શીખી ગઈ?”

ઝારા જવાબમાં ઉઠી, અને તેણીએ પ્યાના પર બેસીને કાંઈ એટલું ઉમદા વગાડ્યું અને એટલા સુંદર સરોદે ગાયું કે હું ખરંજ લાખુંછું કે હું પોતે વટીક હેરત અને છક થઈ; કે જ્યારે કહેર તો જાણે પોતાની સુદબુદ્ધ ખોલી બેઠેલો દેખાયો!

“ખુદના કસમ,” તે મ્યુઝીક પુરું થતાં કહેર પુકારી ઉઠ્યો, “આએ તો એક તલ્લેસમ છે! આએ તો એક જાદુજ છે! કાઠાંતુટાં ચીકાંઓમાં અરધાં ઉંઘાં બદન સાથ રસ્તે બટક્યા કરનારી જંગલી જીપસી ઝારા તે તુંજ છે કે કાંઈ બીજી? હું જાણું કે ઉંઘાઉંછ! પણ તેં એ જેદમત તાહરા નાંધલા જીવ પર ખેંચીજ શું કામ? કેંઈજ સમજ મને નથી પડતું!”

“હરેકને કાંઈને કાંઈ લોભ તો હોયજ,” ઝારાએ હસી હસીને કહ્યું, “અને મને બી માહરી એક ચોકકસ મતલબસર એક “લેડી” બનવાનો લોભ બરપા થયો!”

“એક લેડી?” અને વળી પાછું સેન્ટ કલેર મોટા તુચ્છકારનું હર્યો. “છોકરી, તું એકદમ અતેશ ના કર. આએ ધણું રમુજી ને ધણું ગમત આપનાર છે ખરું, ને હું કબુલ કરું છ કે પોશાકના ટેસ્ટમાં અને મ્યુઝીકની આવડમાં તેં એકદમ અવધી કરી નાખેલી છે, પણ તેટલાંથીજ કાંઈ “લેડી” થવાનું નથી. તેને વારને તો બીજી આસપાસની કેળવણી ધણી મોટી જોઈએ. દાખલા તરીકે તુંને તો લખતાંજ નથી આવડતું. મને તાહરા હરફના છપ્પરડા ગપ્પરડા બધા ધણા યાદ છે! તું એટલું બધું તો અશુદ્ધ લખેછ કે હું તો તાહરાં કાગલો વાંચતાં શરમાઈ જતો હતો!”

“તે રાધના પાર રાતે વહી ગયાં, એડવીન સેન્ટ કલેર,” ઝારાએ મોટી મગફરી ને ઉકમાઈથી જવાબ કરતાં કહ્યું.

“એટલે, તે શું તું ધણું નામીયું લખતાં વાંચતાં બી શીખી ગઈ, એમ?”

ઝારા કાંઈ બોલી નહીં. તે ટેબલ આગળ પાછી બેઠી, જ્યાં તેણીએ ચરચર થોડું લખવા ને ચીતરવા માડ્યું, જ્યારે કલેર સુખકારક સોફામાં અરડાઈ પડેલો તુચ્છકારનુંજ હસતો તેના ભણી જોવા કરતો હતો. તેણીએ તે પછી તે લખાયેલો “શીટ” જરા વારે તેના હાથમાં મુક્યો.

“માઈ ગોડ, આએ હરફ શું તાહરાજ, ઝારા?” કલેરે મોટી તાત્તુખીમાં પુકાર્યું; “હું કદી બી માની શકને નહીં! પણ વારું, સ્પેલીંગનું કેમ છે?”

એ પછી તે ઝોરડામાં થોડાવાર ચુપકી પસરી રહી, કે જ્યારે મેં જોયું કે કલેર તે કાગળ ધણુંજ ધ્યાનથી વાંચતો અને ચીપી ચીપીને તપાસતો હતો.

“ઝારા, તેં મને છક કીધોછ,” તેણે ઉશ્કેરાઈને કહ્યું; “આએ તાહરી લખાવતમાં એક બી જુલ નથી, અને ખરેખર તો એ એક “લેડી” ને શોભા આપે તેવુંજ છે!”

“અને હાલમાં હવે વળી મેં ડ્રૉઈંગ હાથ ધર્યું છે,” ઝારાએ હસીને કહ્યું; “આએ પોરટપુળ્યો જોવો! એમાં માહરાં ડ્રૉઈન્સ છે, પણ હું તે તમોને હજી બતાવવાની હીંમત નથી કરતી, કારણ કે એમાં હજી હું થોડીક કાચી છું.”

“તે દમ વગરની વાત છે,” કલેરે નાખતીથી કહ્યું. “તું આએ બધું એટલી બધી તારીફલાયક સંપૂર્ણતાથી ઉપાડી રાકીછ કે તું કોઈબી “એકેમ્પ્લીશમેન્ટ” અધુરું છોડે એ હવે હું જાણે માનીજ નથી શકતો! મેં તાહરેથી એવી કોઈ દાહડે ઉમેદ રાખેલી નહીં; અને તેથી હું જાણે માનીજ નહીં શકતો કે આએ બધો ખરો ને જીવતો જગતો બનાવ છે! મને તો હજી બી એ એક સ્વપ્નોજ લાગેછ! આએ તાહરાં બુકકેસ જોની! ઇંગ્લાંડ, ફ્રાન્સ, શેમ, અને ચીસની તવારીખ, જ્યોઆર્ડી, ગેઝેટીયર, સાયન્સ, પોએટ્રી, નૉવેલ્સ, ટ્રેવલ્સ, વૉએન્શસ, બાયોગ્રાફી!! ખરેખર, છોકરી, તેં કીધુંછ શું?” તે એ બધાં નામો વાંચતાં અચકી જઈને બોલ્યો; “માહરે ત્યાં બી આખું કમેક્શન તો નથીજ, અને માહરી ખાત્રી છે કે જેઓ

પોતાને “લેડી” કહે છે ને ઝોળખાવે છે તેઓમાંની અરધીઅરધને ત્યાં બી નહીં જ હશે ! પણ વારં, હવે એ બધાંનો અંજન શું ? એ બધી જે હમત તેં તાહરાં તન પર કાંએ ઉઘાડી તે તો સમજવ ? સમજ હું એ અટકલ કરેં તો—”

“હા, તમેજ અટકલ કરો,” ઝારાએ ગમત પામીને પકડી પાડ્યું.

“હું અટકલ કરેં ?” કહેરે હસ્યો. “લે, હું તો એમ ધારું કે તું પરણવા તૈયાર થઈ છે, અને આએ રીતે “લેડી” બની જઈને કોઈ સંધર બીલું ને ફાંદમાં ફસાવી દેવાની તાહરી દયાનત હોવી જોઈએ—ખરી વાત !”

“અને એ તમારી અટકલ ખરી હોય તો તમે કાંઈ તેથી ધણા અજબ થાઓ છ ?”

“એક જરા બી નહીં,” કહેરે જોશથી કહ્યું. “ઉઘડો હું ખુશીજ થાઉં છ, ને તાહરી હજારો તારીફ કરું છ. તાહરી રખડેલ ને બમાતું જીંદગી તજીને તેં આએ જે કીસમ કરી બતાવ્યો છ તેથી હું હાંતમાં આંગણમાં પકડું છ અને તું ને હજારો સાબાથી આપું છ, ઝારા ડીઅર !”

“ત્યારે તમે મને માહરા એ લોબમાં મદદ કરશો ?”

“દીલોજનતથી,” કહેરે ખાત્રી આપી. “હું તું ને માહરાં ફેશનેબલ ફ્રંડઝ વચ્ચે રજુ કરશ ને ઝોળખાવશ, અને માહરી ખાત્રી છે કે કોઈ ને કોઈ બીલુ તાહરા ફાંદમાં ફસાવગર રહેવાનોજ નથી !”—અને તે હસ્યો. “એમ તો તું પરણવાની વાતને જે ધણું વજન નહીં આપતી હોય તો આએ એકજ અઠવાડ્યામાં કોઈ ખેરોનેટ કે ધરદા મારકવીસની—”

“કેપટન સેન્ટ કહેર,” ઝારાએ એકદમ ગંભીરાઈથી કહ્યું, અને મને લાગ્યું કે તેણીના અવાજમાં ધણો ગુસ્સો અને ગુસ્સો હતો. “ફરીથી એવું કાંઈ બી ગલીચ બોલીને મને મન-સલ્ટ કરવાની મેહરબાની કરીને હીંમત કરતા ના ! આએ જે માહરાં તન પર મેં હદ વગરની જે હમત ઉઠારી છે તે કાંઈ એવી એક ગલીચીને વાસ્તે નથી !”

“વેલ, વેલ, જીજર ના થા,” કહેરે હસીને કહ્યું; “ત્યારે હુંકમાં, તું ને કોઈ સારે ઠેકાણે પરણવું છ—એમજ કેની ?”

“હા, તેજ માહરો એરાદો છે, અને તેમાંજ તમારી મદદ મને જોઈશે,” ઝારાએ થરસાથી કહ્યું.

“વેલ, હું ધારું કે માહરા લાગવમથી તેમાં બી તું ને મદદ તો હું કરીજ શકશ,” કહેરે વિચારવંત જવાબ આપ્યો; “પણ તેં કોઈને ધારી મુક્યોતો નથી ?”

“મેં ધારીજ મુક્યો છ !”—અને ઝારા મીઠાશથી હસી.

“ખરેખર ? અને તેને હું ઝોળખું છ એમ ?”

“તેને તમારા જેટલું બીજું કોઈજ ઝોળખતું નથી,” ઝારાએ શાંતીથી જવાબ કર્યો.

“એમ ? ત્યારે બેલાશક નામ કહે; હું તાહરે વાસ્તે હજારો ખુશીથી માહરં બનતું કરશ.”

“તેનું નામ કેપટન સેન્ટ ક્લેર છે,” ઝારાએ હરેક બોલપર બાર નાખીને કહ્યું,—
અને મેં હવે વગરની અજબ થતાં આખાં જોયું કે ક્લેર સરપે દંખ મારેા હોય તેમ એ
સાંભળતાં સાથે જોશથી ઉઝળ્યો. “મેં તેને માહરો બરથાર ધારી મેળ્યોછ, એટલુંજ નહીં પણ
કદી નહીં ફરે એવા ઠરાવ સાથે તેને મેં માહરે વાસ્તે નક્કી ખી કરી મુક્યોછ !”

“તું કંઈ દીવાની થઈ ગેછછ, ઝોરત !” ક્લેરે તરત તરયાપાવ ફેંકીને મોટાં ઝનુ-
નથી બખાળ્યું. “દીવાની થઈ નહીં હોય ત્યાં વેર તું એવું ધારવા કે કેહવાની હીમત
કદી કરી શકેજ નહીં !”

“હું માહરી પુર સુધીમાં છું,” ઝારાએ કહ્યું, “અને જો તમે કહ્યો નહીં થયલો
જોવા આહતા હોવો તો—”

“કહ્યો ? તું તાહરાં મનમાં ચાહે શું પીએછ ?” ક્લેરે જાસ્તી બખાલા કાઢ્યા—
અને પછી તરત મોટે સાહદે તે હસી પડ્યો. “હવે હું સમજ્યો તું એમ કરીને માહરી
મળક કરેછ—તું માહરં પારખું લીએછ ! હુલ્લી, તું એમ કરીને માહરીપર એક નવી રમરી
મુકાવા તૈયાર થઈછ ! મગર તેમ હોય તો મને વાંધો નથી. મેં તુંને છેલ્લો એક આપ્યો
તેથી એવડી રકમનો ખી જો તુંને હાલમાં જરૂર હોય ને તું માંગતી હોય તો તાહરી આએ
રટડીમાં તુંને મદદ કરવા હું ધણીજ મોટી ખુશીની સાથે—”

“એ ભટાઈ બંધ કરો,” ઝારાએ કંટાલાથી કહ્યું, “માહરા એ મનથી નક્કી કાઢેલા
મોટા લોભ આગળ પૈસાનો સવાલ હું ખીલકુલ બેહીસાખ જાણુંછ. હું તમારી ધણ્યાણી
થવાની—”

“માહરી ધણ્યાણી ?” તેણે પુછાયું; અને ક્લેરના અવાજમાં, મેં જોઈ લીધું કે, તે
પુરતો તરખાયલો હતો !

“હા; કાંએ નહિ ?” ઝારા ટેબલપર લાથ થોકીને બજીલ થઈ. “જ્યારે હું રખડેલ,
અભણ, જંગલી, બીલુકની સ્થિતિમાં હતી ત્યારે તમારી લટરાજપર લોભાઈને મેં માહરી
છજ્જત ગુમાવી તેનો માહરે હવે આજે બદલો લેવાનો છે. અમો ઝોરતોને વાસ્તે તમો મનથી
ફાંકો શું રાખતા હોશો ? તમે પૈસાવાલા બદમાશો તમારે મનથી ગરીબ, લાચાર, લાઇલાજ
મુશ્કેલીસ છોકરીઓની છજ્જતને વાસ્તે ધારતાજ શું હોશો ? માહરાં ફાટાંતુટાં ચીડાં ને
અભણ જંગલીપણું વચ્ચે હું જો તમોને પુરતી ગમતી પુરવાર થઈ હતી તો હાલમાં માહરા
આએ દાવાને વાસ્તે વધારે લાયક ને વધારે ગમતી થવાને ખાતર મેં આએ બધી જેહમત
માહરાં તનપર ઉઠાવી છે ! માહરી આખી જીંદગીમાં માહરી ગરીબની ખરાખી શેહધનાર ને
કરનાર તમે એકલા ને એકલા છો, એટલે સાર અસાર જાંણુતી થવા પછી હવે હું તમારો
હુંબાલો કદી કોઈ કાલે મુકવાની નથી !”

“હું એટલુંજ કેહુંછ, છોકરી, કે તું મગજથી તદ્દન ખીસી ગયલી છે,” ક્લેરે મોટા
તીખાસથી કહ્યું; “માહરા જનપર બની આવે તો બરજાહનમ, પણ તું કોઈ જમાને ખી
એ ઉમેદ ના કરતી કે તાહરા જેવી એક ભામટી ભમાતુને સોસાયટીમાં રજુ કરીને હું
માહરો જમજાહેર હુરયો ને ફેસ્તો થય દેવશ !”

“ તમે જાહનમમાં જાઓ તેની મને પરવાહ નથી, ” ઝારાએ પણ હવે તેટલાંજ અનુન ને તીખાસથી તેજ જવાજ કરતાં કહ્યું; “ પણ માહરી ધબળત લીધા પછી તમોને માહરા બરથાર તરીકેનું નામ મને આપવુંજ પરશે ને ફર આપવું પરશે ! ”

“ અને નહીં તો ? ” અને તેની આંખમાં શુરસાના અંગારા ધગધમતા જોષ શકતા હતા.

“ અને નહીં તો ખરાબી ધણી ગંભીર અને તમો ખ્યાલ ખી નહીં કરી શકો એટલી બધી જલ્દેમ થશે, કેમકે તમે જાંણોજ, એડવીન સેન્ટ કલેર, કે એક જીપસી ઓરતનો કોનો કેટલો કાઠીલ ને જબુન થઈ શકેજ ! ” અને ઝારા પણ એમ કહેતાં ઉસ્કેરણીથી ચહેરામાં હાલ વગરની લાલ ચમલી દેખાઈ !

“ તું મને એમ ખીલીધરાવી કમરાવીને ફાવી જવા માંગેજ ? ” કલેરે વધતા તુચ્છકારથી કહ્યું; “ જા, કમીની, તાહરેથી થાએ તે કર ! એક કીડાને બચડી નાખ્યે તે રવેસે એક લેહજમાં હું તુંને માહરા પગ તળે બચડી નાખી શકશ ! ”—અને તે શુરસાથી આખાં તનખદનમાં હીલતો ને ધુજતો હતો !

“ તમારાથી બને તે તમે કરજો ને માહરાથી બનશે તે હું કરી બતાવશ, ” ઝારાએ તેટલાંજ જોશથી કહ્યું; “ તમારી ખુની કારકીરદીઓ—”

“ ચુપ કર ! ” કલેરે એક સરપના સણસણોતથી ગભરાઈને પોકાર્યું.

“ હું ચુપ કરશ, પણ તે જો હું માહરી મક્સદને પોંહોંચશ તોજ, ” ઝારાએ પાછો પગ થોકાને કહ્યું. “ હું કયુલ કરુંજ કે વરસોથી તમારા જેવા એક નાલાયક ખુનીને, તેની તમામ નાલાયકાતો ને પાપો પુરાવા સીકકે જાણુવા હતાં, મેં સદા છુપા ચાહેલા છે; પણ એ માહરો બધો ખ્યાર કીનાના કડવાસમાં ઉલટાઈ જશે, અને જે આદમી મને પોતાની મોહરદાર તરીકે જાહેરમાં રજુ કરતાં શરમાયજ તે, ખુદનાં નામના કસમથી કેહુંજ કે, પુરા બે કલાક નહીં જશે તેટલાં ફજેલીના ખારાવાર વચ્ચે પોતાને જીવતાંજીવત જાંહનમના ઉઘ ગારમાં ગરક ગયલો જશે ! ”

“ અને તેવું તું કાંઈ કરે તો મને કેહની—તાહરી ધરડી મમાઈ બચવાની છે કે ? ” અને એ જોડ્યો ત્યારે તેનો અવાજ ખોખરો વાગતો હતો !

“ નહોંજ, પણ હું તદન જીવ પર આવેલી છું, ” ઝારાએ જવાબ કર્યો; “ માહરી મમાઈની ખોહારી કરનાર ખી તમેજ પડીદો છેઓ, અને તમારો નાશ થતાં તે ખુદયા બચવાની તો નથીજ, તોપણ મને સંતોષ તો રેહશે કે જે લોકો આએ ધરતી પર જીવવાને લાયકજ નથી તેવાં કરપીણોને તેઓનાં મોટાં નામની ઠગાઈ વચ્ચે પકડી આપી મેં તેમને લાયક ફજે પુગાડ્યાં ? ”

“ ઝારા, ” કલેર હવે એ સાંભળી અંતે હીંમત હારી કગળી પડ્યો, “ તું અતેર ના કર ! તું કાંઈ અક્કલમાં બેસતું આવતું માંગ ? તું મને પરણીને કદી સુખી થઈ શકવાની નથી, કારણ હું તુંને કદી ચાહવાનો નથી. સોસાયટીમાં માહર એટલું મોટું નામ છે, અને

પાલમિંટના મેમબર તરીકે માહરો એટલો બધો જાહેરમાં વફર છે કે હું જે તુંને પરચુશ તો લોક તુંને ને મને બેઠને ધીક્કારશે, અને આખું ગામ આપણને હસ્તું ને ચુકવું થશે ?”

“હું તમારી એ કહેવાતી સોસાયટીને ડોકડે મારુંછ,” ઝારાએ સર ઉપર ખેંચીને મોઢા તુચ્છકારથી કહ્યું; “મને તમારાં એ મોટે ખાંચરેનાં લોકોની કોઈ પરવાહજ નથી. મને તો માહરી પોતાની પરવાહ છે ને માહરે માહરું પોતાનું બહુ કરવાનું છે.”

“એ બધી દીવાન્યત છે,” કહેરે પાછી ધીરજ ખોલી ક્ષ્મ ગુસ્સાથી ઉકળતી છાતીએ બખાળ્યું: “એ કારણથી હું તુંને પરચું? જોને અરધી ઉંઘાડી, જંગલી, અબણ, ઉંઘાડે પગે ને ઉંઘાડે માથે જંગલે જંગલ બટકતી મેં જોયથી—”

“હા, તેજ તો માહરી તકરાર છે, કહેર !” ઝારા બેવડી બજાઈ થઈ. “ત્યારે જે હું તમોને તે છતાં ગમતી માલમ પડી તો આએ માહરાં કહેવાતાં લેડીપણાં સાથે હજારોધણી વધતી ગમતી થવાનો હું પુર હીંમતથી દાવો રજુ કરી શકું. તે વખતે તમે મને બોલવીને સમજતી હતી કે તમો મને ઘણીજ આહોછ, અને મેં બોલી બુનખે તે ખરું માન્યું હતું. ત્યારે હવે અત્યારે તે બધો માહરે વારતેતો તમારો ખ્યાર ક્યાં જતો રહ્યો ને કેમ શુભ થયો ?”

“માહરું તો માથું બી કરી આવ્યું, ઝારા, એ બધી બેહુદી તાહરી તકરારો સાંભળ્યા કરતાં !” કહેરે મોઢા કંટાલાથી કહ્યું—અને તે હવે ટોપી લઈને જતો રહેવા ઉઠ્યો. તે જ્યાં ત્યાંથી સરી જવા માંગતો હતો.

“હું તમોને રોકવાની જરા બી દરકાર કરતી નથી,” ઝારાએ તેને ઉડી જતો જોઈ કંડે કહેજે કહ્યું; “હું પોતે બી એજ મતની છેલ્લે કે આપણે બેકાર તકરારમાં ધણો વખત ખરવાઈ કાઢ્યો. હવે, તેથી, તમારે ગમે તે કરો, પણ યાદ રાખજો કે તમો અહીંથી મને કમ્બલ થયા વગર જશો તો પુરો કલાક નથી જવાનો કે જેની આગમચ તમે તમારા હાથમાં બેડી થોકાયત્રી જોશો. તમો જમ જમને જવાના ક્યાં છો !”

“કર તાહરું કાલું—જે કરવું હોય તે !” કહેરે મોઢા કંટાળા ને ધીક્કાર સમેત ઝવું નથી કહ્યું—અને ખારણું અક્ષાળી તે દીવાના તોરથી ચાલીજ ગયો.

પ્રકરણ ૯૭ મું.

હું, એ ઉપરથી, ઘણી બીહીધેલી માહરી ભરાવાની જગ્યાએથી બાહર નીકળવા જતી હતી, પણ ઝારાએ દોડી આવીને મને રોકી નાખી.

“બીલકુલ બાહાર ના આવતાં; એ ઝોય પાછો આવશે,” તેણીએ માહરા કાન પર પડીને ઉતાવલે કહ્યું.

“તું એમ શા પરથી ધારેછ ?” મેં ઘણું અજબ થઈને પુછ્યું.

“હું એને વરસોથી ઓળખુંછ, ને એ કેટલી હદ સુધીનો હીચકારો છે તે હું બરાબર જાણુંછ,” ઝારાએ ઉતાવળે જવાબ કર્યો; “એ બધો એનો સુકકો દમ છે, કારણ કે બાતેનમાં

એ મન્યુત ખીહીલો છે, તમે જરા જોજો તો ખરાં !” —અને એમ કહી ઝારા માહરં બરાવાનું બારણું પાછું બંધ કરીને બાગ્યેજ અલગ થઇ હશે તેટલામાં તો દાદરપર પાછાં પગલાં વાગ્યાં, અને તે હીચકારો ઝોરડામાં પાછો ધસી આવ્યો.

“જો આપણે હજી બી સમજુતથીજ એ વાતનો નીવેડો લાવ્યે,” તે કાલાવાલાના તોરથી કહેવા ને બોલવા લાગ્યો, “હું કયુલ કરુંછ કે તેં એક ભેડી થયાને વારને ઘણી જોહ-મત ઉઠાવીછ, અને તેના બદલામાં પુરતી હીંમત સાથે હું તુંને માહરા આશરામાં લેવા ને રાખવા કયુલ થાઉંછ. હું દર વરસનું એ હજાર ગીનીનું એક મોટું વરસાંણુ અબધડી તુંને બાંધી ને લખી આપુંછ—”

“તમારી કરોડોની દોલત બધી આખી તમે માહરા પગ પાસ રેડી મુકશો તોબી હું તેને ને તમેને બેઠને ઠોકડેજ મારશ !” ઝારાએ મોટા કડવાસ ને મગફરીથી કહ્યું; “એ આગળની હું ઝારાજ નથી ! મગર હવે માહરે એ તકરાર વધારે લંબાવવીજ નથી. હવે મને એકજ બોલમાં સાંભળોઃ હું તમેને કાલે સહવારે અગ્યાર વાગતાં સુધીની મેહતલ આપુંછ. તેટલાં જોઇએ તો ને જોઇએ ત્યાં નાહસી જાજો ને બરાઇ બેસજો. મને તેની પરવાહ નથી. કાલે સહવારે અગ્યાર વાગતે, જો તમેને બચવું હોય ને માહરી દરખાસ્ત કયુલ હોય તો, તમારે અતરે પાછું આવવું પડશે. તેટલાં આપણાં લગનને વાસ્તેનું કાયદાસરનું “રફ્ફયલ લાઇસન્સ” મેળવીને અત્રે કાલે પાછા આવો ત્યારે તમારી સાથે લેતાજ આવજો, અને પાદરી અને સાક્ષીઓને બી સાથે લાવવાજ જોઇશે ! લગનમાં કાંઇ બી ઠગાઇ નહીં ચાલશે. તેને વાસ્તેની સંભાળની માહરી જોખમદારી હું સાચની લઇ શકજ; અને હવે તમે સધાવો. તમે તમારી મરજના માલેક છો ! હું તમેને દરેક પરિત્ર ખરા ઝનુની કસમથી કેદુંછ કે કાલે અગ્યાર સુધીમાં મેં તમેને કહ્યુંછ તેમ તૈયાર થઇને અત્રે તમે નહીંજ હાજર થશો તો પાંચ મિનીટ જાસ્તી થતાં હું પાધરી કોઇ બી મેજિસ્ટ્રેટ પાસ જઇને ઉમી રેહવજ.”

“જા, જુલમગાર, એજ તાહરો જુલમ ને ચુકાદો છે તો હું કયુલ થાઉંછ,” કહેર અંતે હારીને મદમદ કંઠે નાચારીનું બોલ્યો, “પણ તું ખાતરજમા રાખજ કે પરણીને હું તુંને કોઇ દાહડો બી ચાહી શકવાનો નથી ! તાહરી શીહા સુરત બી આપણે બેમાંથી એક મરજું ત્યાં સુધી મને અકારી ઝેર જેવી લાગવાની છે.” —અને એમ કહી ઝારાએ આપેલાં “અલ્ટીમેટમ” પ્રમાણે કામ લેવાનું કયુલ થઇ તે જુડાં જીવતરે જીવનારો લુચ્છે લખાડ દેખીતા દુઃખ પામેલા દેમાગ સાથે તે મકાન છોડી ગયો.

એ પછી તરત મને ઝારાએ બાહર બોલાવી. તે ઘણીજ ખુશાલ બનેલી નજરે આવતી હતી !

“હવે વાહલાં એલન, તમે માહરી જીંદગીનો એક મોટો ભેદ આજે જાણ્યો છે,” તેણીએ ઓશકથી લાલ થતાં કહ્યું; “આએ આદમીએ માહરી ખરાબી કીધા પછી હું સદાની ઘણી ગમગીન થઇ ગઇ હતી, અને કેવી રીતે એનો બદલો લેવો તથા કેવી રીતે એને એના પાપનાં દરજોજ આગળ અને આગળ કદમ લંબાવવો શકવો તે માહરી રોજની મુજબ વજુ થઇ પડેલી હતી. એ દરમ્યાન એને વાસ્તેના એક ખરાં દીવના મોટા પ્યારે માહરાં

દીલમાં મજામુત ધર કર્યું, અને એણે બેદરકારી વચ્ચે માહરાં મળિતા સાથે જે પાંચસો પાંઉંડની મોટી નાદર રકમની મને બેટ કરી દીધી તેથી મને માહરાં જીવન સુધારવા અને બની શકે તો એક જાતની નવીજી જીંદગીએ જીવવાનો લોભ બરપા થયો. હું, તેથી, તમારી મદદ શે હાથતી તમારી આગળ આવી. મને તમારોજ ખ્યાલ થયો. ખરેખર માનજો, બેહન અંલન, હું એક બી સહરાગાત વગર કેહુંછ, કે તમારી આટલી ઉંચ નીતી નેહીએ માહરાં મનપર ઘણીજ ઉંડી અસર કરી મેલી હતી !”

“પણ તું આવા એક નાકાયકને હજી ખરાં દીલથી આફેછ ?” મેં માહરાં દીલથી કમકમતાને અજમ થતાં પુછ્યું; “તું શું એવા એક ખુનીને પરણી શકશે ?”

“મેં કહ્યું, અંલન ડીયર, કે માહરાં એ એક ઘેલાંપણું છે, જેને હું જીતી શકતી નથી,” તેણીએ જવાબમાં કહ્યું; “કરીઓ કેહુંછ કે પ્યાર આંધળો છે, પણ હું તો કેહુંછ કે આંધળો ઉપરાંત તે ઘેલો બી છે ! એમ છતાં એટલી તો ખાત્રી રાખજો કે એ મને પરણ્યા પછી ઠોકડે મારતો રેહવાનું કેહુંછ તેમ એ કદી કરવાનો નથી. તે વાત હું માનતીજ નથી. હું તો પરણીને એને જીતવાનીજ નહી પણ સુધારવાની બી ઘણી પગલર ઉમેદ રાખુંછ ! હું એને સુધારશ અને સુખીજ કરશા !”

“પણ તુંને લાગતું નથી કે એ તુંને પરણવાને એટલો નારાજ છે તો એ પાખંડી હજી બી કાંઈ નવો ફરજ કે ફંદો કરશે ?” મેં બીહી જતાં પુછ્યું.

“લેશ નહી,” ઝારાએ સમજાવ્યું, “મેં એને નસેનસ ઝાળખેલો છે, અને એનાં ભયંકર તરકડો હું જાણુંછ એ વાતની એની માહીતીજ અને માહરી આગળ મરીજ બોકરં કરી નાંખશે. એમ તો એ ફંદો જરૂરજ કરશે. એમ તો મને પકડીને એના બેશુમાર પૈસાને જેરે કાંઈ નહીં તો કોઈ ખાત્રી દીવાનાશાળામાં મને એ કેદ બી કરાવી મુકશે; પણ એ જાણુંછ ને સમજેછ કે તેમાંથી જે હું બચવા પામું તો એની કોઈ પછી તો સલામતીજ નથી, અને એ પોતે એક ઘણાંજ નામોશીબરયાં મોહતે પુરો થઈ જાએ !”

પણ હવે હું દુકું કરશ. બીજે દિવસે, મેં પછીથી જાણ્યું તેમ, માહરી ઘણી અજાન-એબી અને ખુશાલી વચ્ચે ક્ષેર હરાવેલે વખતે રામખાણ પાછો આવ્યો ! તેની પાસે કાયદાસરનું લગનનું “સ્પેસ્યલ લાઇસન્સ” મોજુદ હતું, અને સેન્ટ મેરીનાં જાણીતાં દેવળનો અમારો ઝાળખાતો એક ઘરડો પાદરી પોતેજ લગન કરવા આવેલો હતો. બે શાક્ષીઓ પણ સાથે મોજુદ હતા. દુકંમાં, એ ફરજયાત લગનની કાયદાપુર્વક ક્રિયા થઈ, અને ગણત્રીયાજ ઝારાનો લોભ અંતે આપાદ બર આવ્યો !

લગન, અલખત, બીલકુલ ધામધુમ વગરનાં થયાં. ન તો કોઈ મેહમાન કે પહોરણું હતાં, ન તો પરણતી છોકરીના વાગા વસાવવામાં આવ્યા હતા, કે ન તો કોઈ “બ્રાઇડસ મેડસ” હાજર હતી ! ફક્ત ઝારાને મદદ થવા મેં તેણીની ફરમાશ મુજબ ન્હાની બીઘને મોકળી હતી. તેને ક્ષેર ઝાળખતો હતો અને તે મદદ થવા આવે તેમાં તેને કાંઈ અજમ થવા જેવું હતું નહીં. તેજ માહરી પાસે એ લગન થઈ ચુકવા પછી ઉપત્રી બધી હકીકત રજુ કરતી પાછી આવી હતી.

તેણીનાં કેહવા મુજબ લગન થવા પછી સરડીરીકેટપર સહીઓ થઇ, જે પછી તે ઝારાએ પોતાને સ્વાધીન લીધી; અને ત્યાર કેડે જ્યારે પાદરી વિગેરે બધા વગેસગે થયા ત્યારે કચેરે દમામથી પુછ્યું, “કેહેવો, બાઇ સાહેબ, હવે તમારો શું હોકમ છે? તમેને અહીંજ રહેવું છે કે માહરી સાથે માહરે ઘેર આવવું છે?”

“અલબત્ત તમારે ઘેર,” ઝારાએ જોશથી જવાબ કર્યો; “હવે માહરા ધણીતું ઘેર તેજ માહરું ઘેર. આએ ઘેર તો કાલ પરમ હું અત્રે પાછી આવી ઉંચકી નાખવાની છેઉં, અને અસખાબ બધો તમારે ઘેર મોકળી આપવાની છું.”

કચેર કાંઇ બોલ્યો નહીં. ઝારાએ ટાપી પેહડી લીધી, અને આઘસ જેવી ઠંડી નક્ક-રાઇથી કચેરે તેણીને પોતાનો હાથ આપ્યો, જે પછી જે ભાડુતી ગાડીમાં તે અત્રે પરણવા આવ્યો હતો તેજ ગાડીમાં બેસીને તે નવાં પરણેલાં ધણીધણ્યાણી પોતાને ઘેરજારે વીદાય થયાં.

કમખખત કચેરે જાંણે એ આપઘાતજ કર્યો! તેને ઝારા પર ખાર તો ખરેખર ધણો આવતો હતો, પણ તેનો કાંઇ ઉપાયજ ચાલતો નહીં હતો. તે મણુત્રીબાજ અખળાએ રફતે રફતે કામ લઇ તેને મજબુત કબજામાં ઘેરી લીધો હતો!

અને એ સઘળું બનવા પછી ચોઠે દહાડે મને “કારશલટન હાલ” માંથી પાછું તેડું આવ્યું, જ્યારે હું તરત ઉલટમંદ દોડી ગઇ. બહાલાં વાચનારાં યાદ કરશે કે ધરડા અર્થનો મેં જન બચાવેલો હોવાથી તેણે માહરા કમનસીમ બાપને વરે સરકારમાંથી મારી મેળવી આપવાનું માથે લીધું હતું, અને આ તેડું આવ્યું તે એજ સંબંધમાં હતું એમ માનીને હું સામ્યાં દીલથી હર્ષ પાંખી.

હું ગઇ. મને તરતજ અર્લ અને કાંઉન્ટેસની હજુરમાં દાખલ કરવામાં આવી, કે જેઓ મને પાછાં ખરેખરાં હેતથીજ મળ્યાં, જ્યારે મેં તેઓના ચેહરાપરથીજ જોઇ લીધું કે માહરી તે મોટી માનીતી ઉમીદ ફૂલીલુત થનાર હતી!

“લે આએ, ઍલન,” અમો બેઠા અને ગોઠવાયા પછી અર્લે હસ્તે ચેહરે તે ઝોરી-શીઅલ ઢપતું એક મોટું સીલ્ડ પેકેટ માહરે સ્વાધીન કરતાં કહ્યું. “આએ તાહરા પીતાની મારીનો સરકારી સહી સાથનો સત્તાવાર દસ્તાવેજ છે.”

હું ઉઠીને તે લોકોને બન્નેને તરત પગે લાગવા ગઇ, પણ તે બંન્નાં આદમીઓએ માહરા હાથ પકડી લીધા, અને કાંઉન્ટેસે એ માહરી સામ્યાં દીલની ખુશાલી અને માહરા બાપ તરફનો એટલો ભક્તિભાવ જોઇ ખુશી થતાં માહરાં બન્ને ગાલો પર અકેક ચુમી લીધી.

“તું સમજી નથી શકવાની, ઍલન,” તે ધરડા ઉમરાવે તે પછી કહ્યું, “કે એટલી તાહરી ખીદમત કરી શકવાથી અમોને કેટલી બધી ખરાં દીલની ખુશાલી પેદા થયેલી છે! એ એક બી શરત વગરની તમામ મારીનોજ દસ્તાવેજ છે, પણ બનતાં સુધી એ વાત ધણી જાહેર નહીં થઇ જાએ એવી સંકેટરી ઑફ સ્ટેટની ખાસ ખ્વાહીશ ને તાકીદ છે.”

“હું તે ધણુંજ ધ્યાનમાં રાખશ, માહરા હોડ,” મેં ધણી ઓળખ્યાહી ને મોટી નમનતાધથી કહ્યું.

“મતલબ કે તાહરા બાપ અહીં પાછા આવે ને વસે તે દરમ્યાન જે કાંઈ બી શત્રુ તેવણુને સતાવવા કે પાછા ફરવા માંગે તો એ દસ્તાવેજ બતાવતાં સાથે કાંઈબી કોનસ્ટેબલ તેવણુને કંઠી ગીરફતાર કરી શકવાનો નથી, અને ધણું માનથી તરતજ છોડી દઇને ચાંઇ પડેલો ચાલીજ નશે. એ દસ્તાવેજ, તેથી, ધણો સાચવજો, અને જરૂર પડે તોજ અને ત્યારેજ તેનો ઉપયોગ કરજો.”

મેં પાછો ને પાછો તે બધાં વર ઐયરનો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો, કે જ્યારે વળી વાત ફેરવાવા અહીં તરત બીડાની વાત કાઢી.

“એ છોકરીનાં નામપર મેં જૅક ઑફ ઈંગ્લાંડમાં એક હજાર પાઉન્ડ જમે કરાવ્યાછ,” તે આભારી લાગણીના નેકઅપ્પ ડોસાછએ કહ્યું, “અને તુંનેજ એ અવેજની મેં ત્રસ્ટી ઠરાવેલી છે. એ દસ્તાવેજો પણ મેં માહરા સોલીસીટરો માન્દને પાક્કા કરાવેલા છે, અને આએ તેની તાહરે નામની રસીદ છે. એ છોકરી જ્યારે બી પરણે અથવા જ્યારે તાહરી નોકરીમાંથી ટ્રાન્સ થાય કે જ્યારે બી તુંને ગમે ત્યારે એ રસીદ પર તાહરી સહી કરીને તું એને સ્વાધીન કરી શકશે, એટલે એ મોટી રકમ એ અમ્યાંને કામ આવશે.”

આ બી એક નમુનેદાર બલાહ હતી ! વરસોપર ફેડરીકને અચાવીને શોધથી આપનાર બીડાનાં ગરીબ મા આપનો તેઓ આજ તક એટલી બધી નેકીથી ગુણુ જાણતાં હતાં તેઓ, એટલા વારને, માહરાં મનમાં ને માનમાં ધણુંજ ઉચે આવ્યાં, ને મેં તેઓનો બીડા તરફથી તેમજ માહરી તરફથી પણ એ વાત વારને બી પાછો ને પાછો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો, જે પછી તેઓની મોહનતમય રૂપસદ લઈ હું માહરે ઘરે પાછી ફરી.

અને એમ છતાં ઘરે જતાં મેં મનથી ઠરાવ કર્યો કે બીડાને હાલ એ અવેજની વાતથી અને તો બીનવાકેફજ રાખતી. એ છોકરી વીલ્યમ નામના એક સેલર છોકરાને ચાહતાં શીખી હતી ને મને ખબર હતું. કેવા સંજોગમાં તે એ ન્હાનકડા જવાંનને મલવા પાંખી ને તેમના વચ્ચે પીછાણુ પડી હતી ને બધું તેણે પ્રમાણીકપણે તેજ દહાડે મને કહી દીધું હતું. મને તેની સાથે તેણીએ વળી પછીથી ખાસ મેલની પણ હતી, અને માહરે કહેવું ઘટે કે મને પણ તે છોકરો ખરેખર ધણો ગમ્યો હતો. ધણુંજ ગરીબ, નમાનો, અસીલ અને અદસ્થ દેખાવનો તે એક ચપ્પરાક જવાંન હતો. મેં, તેથી, તેઓની એ ઉધરતી મોહનતમમાં કશી ખલત થવા દીધી નહીં. મેં ફક્ત એટલું તેઓને સમજાવ્યું કે તે બેઉ હાલ પરણવાનો વિચાર કરવાને વારતે હજી ધણુંજ નાદાન કહેવાય, વારને બેઉએ હાલ તો એકમેકને પુરતાં કસવાં ને અજમાવવાં, અને પછી ચાર પાંચ વરસો બાદ જે હશે તે થઈ રહેશે.

તેઓ કાંઈ જથ્થક મલતાં બી નહીં હતાં. વીલ્યમ તો વાહણુપર લાંબી મુસાફરીએ જતો હતો, જેથી જ્યારે વહાણુ ધણે મહીને ઈંગ્લાંડ પાછું ફરે ત્યારેજ તેઓની ઘડી ચપ-કાની થોડક દીવસો સુધી મીઠાકાતો થઈ શકતી હતી. મેં તેઓને, તેથી, એ સંજોગમાં પત્ર વહેવારની રજૂ આપી હતી, અને કાગળપત્રો આવતાં જતાં હતાં.

મને જોતાંની સાથેજ તે છોકરા ગમી ગયો હતો અને તોપણ નાહની બીડાનાં બલાંમાં મેં ચલાવેલી જુસ્તેજોથી મેં માહરી પુસ્તી ખાત્રી કરી લીધી હતી કે તે પોતાના એ ધંધામાં જલદીજ આગળ વધવા ને આપાદ થવાનો પણ તેને ધણો મોટો ચાન્સ હતો. એટલા માટે એ મોટી રકમની કુમકપર રખે તરત પરણી જવાની એ ઉલટમંદ છોકરાંઓ નાહની અથવા લુલ કરી દે તે શીકરથી અલ્ ઓફ કારશલટનની એ એક હજાર પાઉન્ડની નાદર બક્ષેશની વાત મેં તુરત વેળા બીડાને કાને જવા નહીં દીધી. હજી તો તે ફક્ત સોલ વરસની એક કુમળી કળી હતી, અને દુન્યાદારી એ કોમળાંગીએ હજી ધણી જોવાની અને અનુભવવાની હતી !

અને એ ઠરાવપર આવવા બાદ મેં ઘર જઈને તરત માહરા પપાને તુરત ઇંગ્લાંડ ચાલી આવવાનું એક દીલસોઝ કાગળ લખ્યું. મેં ફક્ત તેમાં એટલુંજ લખ્યું કે એક ધણી ખુશાલીની વાત બની ગઈ હતી. થું તે કાંઈ મેં લખ્યું કે સમજાવ્યું નહીં. તે વાત એ કાગળમાં લખવાનો જોખમ કરવાનું મને ગમ્યુંજ નહીં. વળી રૂબરૂ માહરા આપને એ વધાઈ હું કહું એ ભોભ મને જસ્તી વહાલો લાગ્યો.

હવે એ વાતને બીજા એ ચાર દહાડા ગુજરી ગયા. એટલામાં તો કેપટન ક્લેરનાં નવાઈજેવાં લગન વાસ્તે આપું લંડન ચક્રયરી રહ્યું. એક પેપરવાલાએ એક “રોમેન્સ” તરીકે બટ દઈને તે લગનની વાત ધણી મોટી ઉકમાઈથી છપી મારી, અને ત્યારે બીજા પેપરવાલાઓએ તે ઉપાડી લીધી. “કેપટન ક્લેર જેવો એક કરોડપતી, સોસાયટીનો આગેવાન ને પાર્લામેન્ટનો મેમ્બર, કે જે એક ડ્યુકની છોકરી સાથે પરણવો જોઈતો હતો તે, એક રખડતા વર્ગની જીપ્સી છોકરીપર મોહીત થયો, અને તેણીની નેટીમરેલી ચાલચલણ વિશે ખાનગીમાં પ્રશ્નકલ તેહકીક કરતાં પોતાની ખાત્રી થવે બેઘડક પરણી ગયો.” એ તે પેપરવાલાઓની લખાવતનો મજમુન હતો. પેપરવાલાઓને કાણુ પેંહયે ? પોતાની મતલમ-સર તેઓ રજનો ગજ કરી શકેછ, અને પોતાને તલમાં તસુ ઓછું પડ્યું હોય તો ખરી નામનાને વાસ્તે પણ તેઓ અંધારી પહેડી લઈ શકે છે. એક પેપરવાલાએ તો લખ્યું કે “કેપટન ક્લેર એક એવાં નામાંકીત ગ્રહસ્થ છે કે જેવણુ દરજ્જાની નડતળમાં બીલકુલ માનવાચાલાજ નથી ! તેવણુ એટલા બલા ને નેક છે કે તેવણુ ગરીબ ને ગદને એકજ પંક્તીનાં જાણેછ. તેવણુ, તેથી, આએ જીપ્સી ઝારાને પોતે ખાસ કેળવીને સામટી રીતે સોસાયટીને લાયક કરી અને પછી તેના જોડે પરણી ગયા !” એ રીતે વારાફરતી બધા પેપરવાલાઓએ આ લગનપર રોગાન ચઢાવ્યું, અને જોકે સોસાયટીએ તો ક્લેરના એ કેસનો મોટો જાહેર તુચ્છકાર કર્યો, તોપણ ક્લેર જે ફરજનો મારેલો એ શાદી વાસ્તે એકમત થયો હતો તે બેદ કોઈએ કદી જાણ્યોજ નહીં અને તેને વાસ્તે કોઈને દુરનો એક સ્વપનો વટીક થયો નહીં.

માહરી તો, એમ છતાં, પક્કી ખાત્રી થઈ કે પેપરોમાં એ લખનાર કોઈજ નહીં પણ લુચ્છો ક્લેર પોતેજ હતો. તે પોતાની મોટી નામોશી ને હીણપસ્તીપર ઢાંકીપીછોડો કરાવતો હતો, જેથી જુદાં જુદાં પેપરોમાં એ જાતના પેરેઆફે આપવવા વાસ્તે એ કળામાજી લુચ્છાએ પૈસા વટીક વેરયા હોય એ હું માની શકી. તે જાણે સોસાયટીને એમજ કહેવા ને

સમજવા માંગતો હતો કે સોસાયટી જે તેની દરકાર નહિ કરવા માંગતી હોય. તો તેને સોસાયટીની પણ કોઈજ તુંબા નહિ હતી, અને તે એકમેકની પસંદગીથી વરેલાં વરઁચર એકમેકનાં સુખમાજ પુરતાં સુખી હતાં !

“ ધણુંજ અજબ જેવું ! ” અમો અધાં નારતાપર બેઠેલાં હતાં ત્યારે મીં નોરમને પેપરમાં એ હેવાલ વાંચીને ચક્ષમો આંખ પરથી કપાલ પર ઉંચે ચઢાવતાં કહ્યું; “ કલેર એક રખડતી જીપસીને પરણે એ કેટલું અજબ જેવું કહેવાય ? હું તો ધારતો હતો કે તેના ટેસ્ટ ધણીજ ઉંચા છે ! ”

“ મને તો તે આપણાં ઘરમાં આવતો જતો હતો તે જરા થઇને ગમતુંતું નહિ. એનામાં હલકત મને ધણી દેખાતી હતી, ” હયાં મીસીસ નોરમને અભિપ્રાય જાહેર કર્યો.

ડીએટરમાં બી એ લગનની ચક્રચાર ઍક્ટરો ને ઍક્ટ્રેસીસ વચ્ચે ધણી હતી, કારણ કે વાંચનાર યાદ કરશે કે આગળ ક્લેરની અમારાં સ્ટેજપર આવન જાવન ઝાઝી હતી.

“ એ હતોજ એવો અજબજેવો ! ” મેલીસા હેરીસન કહેતી સંભળાઇ “ હંમેશનો નકરો, અધાંને ડાન્ટ કૅર કરવાવાલો, અને વિચારોનો ઉતાવલો ? ”

“ અરે તમે જોજોની—જરા જીનું થશે તો એજ જીપસીની એના વરને લીધે સૌ કોઇ ખુશામદ કરતાં જશે, ” મીં રીચર્ડસ કહેતો હતો. “ લોકો અજબજેબી ને જીજ્ઞાસાથી એ જીપસીને જોવા ને મળવા ચાહશે ! ”—અને તેટલાં તો વળી વાત આવી કે તે રાત્રે નાટક જોવા ક્લેર પોતાની મોહરદાર સાથે ઉપર બોક્ષમાં આવ્યો ને ગોઠવાયો હતો, એટલે પછી જોઇ લેવો ઍક્ટરો ને ઍક્ટ્રેસીસની “વીંગ”માંથી બરાબને તમાસગીર વર્ગને ટીકવા માટે પરજઓનાં ખાસ પાડેલાં આકારોં પર ઢોડાઢોડી ને ધામાધામી ! અધાં ઝારાને જોવા ઉત્તમંદ દોડ્યાં અને અજબ અજબ થાય કે મને કેમ નહિ તે જીજ્ઞાસા થતી હતી ? હું ફક્ત જવાબમાં હસ્યા કીધી. હું કેમ તે લોકોને કહી શકું કે એ લગન અને નાટકમાં માહરો તો આગેવાન હીરસો હોતો ?

જરા વારમાં એ પછી ટ્રોપ ઉંચકાયો. તે દાહડે પહેલાજ સીનમાં માહરો પાર્ટ હોવાથી હું સ્ટેજ પર નીકળી, જ્યારે બીજાંઓ બોલે તે દરમ્યાંન મને જરા થોડી પ્રુરસદ થઇ એટલે મેં કલેરવાલા બોક્ષપર નજર દોડાવી, અને હું માહરાં મનથી હસ્યા વગર રહી નહિ. તે લુચ્ચો લોકોને કેવી અંધારી ચાદર ઓઢાડતો હોતો ? તે ઝારા પરથી અધો થોરો થોડો થઇ જતો દેખાતો હતો ! જાંણે ખરેખર પ્યારને ખાતરજ તે તેણીને પરણ્યો હોય તેમ તેની પર ધરાંપરાં કરતો અને ઓઢાઇ પંથરાઇ જતો, અને તેણીને વાત કરાવતો ને હસાવતો બોલાવતો હતો ! તેનાં બીજારે કોયલા ઢગઢગતા હોવા જોઇએ તે લોકો શું જાંણે ! હું બરાબર સમજી. પેપરમાં આવેલા ઝોરંગાઓને સચ્ચાઇનુંજ સ્વરૂપ આપવા વાસ્તે તે આજે એમ ધણુંએ ધકેલા ખાતો ઝારાને લઇને ડીએટરમાં ખાસ આવ્યો હતો એ હું પોતે તો તરતજ સમજી ગઇ.

એ બી એક નાટક હોતો ! અમે સ્ટેજ પર નાચતાં હતાં, જ્યારે તે બોક્ષમાં નાચતો હતો ! ફરક કશો એ હતો નહિ. અમે જેમ નહિ હોતું કરી બતાવતાં હતાં, તેમજ તે બી લોકોને જે ખરેખર નહિ હવું તેજ બતાવતો હતો !

હવે જ્યારે ખેલ ખતમ થયો, અને હું અંદર ગઇ ત્યારે મેલીસા હેરીસનને કાંઇ અમતનું કેહવાનું મને યાદ આવી જવાથી હું તેણીને શ્રીન રૂમમાં તે કેહવા ગઇ. જુલી ખી એ વખતે ત્યાંજ હતી. તેઓ બન્ને ખાત્રે ડ્રેસીસમાં નાચવાને વાસ્તે તદ્દન તૈયાર થયલી હતી. એ ઉપરાંત ખીજાં ખી થોડાંક ઍક્ટર ને ઍક્ટ્રેસીસ ત્યાં હતાં.

હું હવે મેલીસાને જે કેહવાનું હતું તે કહીને માહરા ડ્રેસ બદલવા માહરા ડ્રેસરૂમમાં જવા પાછી ફરતી હતી તેવામાં મેં જોયું કે એ જણાઓ ખારણું ઉઘાડી અમારા શ્રીન રૂમમાં દાખલ થયા. તે બન્ને લુચ્છાઓ હતા, અને મેં તે બન્નેને જોતાંજ કરાજીથી મોંદું મરડયું. તેઓમાં એક પેલો મેલીસાની ખરાખી કરનાર કમીનો કરનલ ખેલ હોય અને ખીજો તેવોજ બદમાશ લૉડ ફ્રેડ્રીક રેવન્સકલીફ હતો. એકે છાંટાની ખાહરમાં લીંગેલ બનેલા દેખાતા હતા !

તેઓને જોતાંજ જેમ હું ભડકી તેમ, વળી મેં જોયું કે, મેલીસા ને જુલ્યા પણુ ભડકી; અને તેઓ ખી બન્ને તે ઝોરડો છોડી જવાનુંજ કરતી હતી, જેવામાં રેવન્સકલીફ એબદ્દય થયો. તેણે જુલ્યાનો હાથ પકડયો અને તેણીના માથપર આંગલાં અફાડી કહયું, “આજે વળી પાછી તું કેટલી બધી સુંદર દેખાયછ, જુલી ! આવ, એક કીસ લેવા દે ?”

માહરાં ખી બીણુ ફરી ગયાં, અને જુલ્યાટે તો ગુસ્સાનાં નેણુ એટલાં બધાં ફડકાવ્યાં કે હું તો તેનો થસ્સોજ જોયા કરું ! ખરેખર તે કેટલી હદ સુધીનો કમીનો હોવો જોઇએ કે તે એ છોકરીની આટલી ખરાખી કરવા વાસ્તે મોટી હાથુત સાથેજ અલગ થયેલો છતાં આ વખતે તેણીને પાછું એટલું બધું અપમાન કરવાની હીંમત કરી શકયો ! એ તેની પાક બેલાઇ જોઈ હું તો અકલથી હેરત રહી.

“માહરા કોઇ ભાઇ હોતે કે માહરા પપા ખી હમણાં આએ ઝોરડામાં હાજર હોતે,” જુલ્યાટે મોટા ગુસ્સામાં નેણુ ફડકાવી જોસથી કહયું, “તો તમારી આએ ઝરમભરેલી ચાલને વાસ્તે કુત્રાના ચાખક ચાખકે તમોને ફટકાવી કાઢતે !”

લૉડ ફ્રેડ્રીક રેવન્સકલીફ એ સાંભળીને—જુલ્યાને ખીજવાઇ ઉઠેલી જોઇ—તદ્દન ચાંઇ પડી ગયો, જ્યારે તે બંને છોકરીઓ ગુસ્સાબેર શ્રીન રૂમમાંથી બાહર ચાલી ગઇ. મેલીસાએ ખી લુચ્છા કરનલ ખેલ તરફ આડી નજરે જોયું વટીક નહીં, અને એ ચકચાર અમો વચ્ચે ચાલતી હતી તેટલાંમાં તો મીં રીચર્ડસને કાને તે વાત ગઇ હશે એટલે તે તેની પરપુછ કરતો ગુસ્સાબેર શ્રીન રૂમમાં ધસી આવ્યો.

“એ શું છે ? કાણે માહરાં રોજ પર મીસ નોરમનને એમ અપમાન કરવાની હીંમત કીધી ?” તેણે ગગડત કર્યો.

“આએ સખ્શો !” મેં તે કમીનાની પરવાહ કીધા વગર ગુસ્સામાં એકદમ આગળ ધસી આવી, લૉડ રેવન્સકલીફ તરફ આંગલી ખતાવી કહયું. મેં તેનો કશોજ સરોપરો રાખ્યો નહીં. તેને “માઈ લૉડ” ખી ખીલકુલ કીધુંજ નહીં. “જો તમે, મીં રીચર્ડસ, આવા પરાયા એબદ્દમોને તમારાં રોજપર આવવાની અને અહીં લેડીઝને ગમે એમ અપમાન થવા દેવાની ધીલી દોરી મુકવા માંગતાં હોવો તો કાલ ને કાલ હું માહરૂં રાજીનામું મોકળી

આપશ".—અને કેહવાની જરૂર છે કે બધાં, મીં રીચડ સુધાં, માહરા એ જુસ્સો જોતાં થમરીજ ગયાં ?

બધાં એકટરોએ મને તરતજ ટેકો આપ્યો. જે એકટર ને એકટ્રેસીસ તે આરણમાં તે વખતે હાજર હતાં તે એકકે એક ઘણાં ઉશ્કેરાઈ ગયલાં દેખાયાં, અને ત્યારે મીં રીચડસે પણ એ પોતાના જાથુકના ધરાકોનો જરા બી સરોપરો રાખ્યો નહીં. તેણે તેઓને બેઠને હડધુત કરીને પાણીઉતાર કરી નાખતાં સ્ટેજપરથી નીચે ઉતારવા માંગ્યા. તે તો એટલે સુધી ફાર્ટ ગયો કે ખુલ્લું બખાલીને કહ્યું વટીક કે "અતર ઘડી માહરાં સ્ટેજપરથી બાહર નહીં જશો તો માહરા એકટરો તમે બેઠ છાકટાઓને લાત મારીને હાંડી કાઢશે, અને પોલીસને બોલાવી સાંમું હું તમારું બેઠનું પાખડું પકડાવી દેવશ."

એ વખતે પેલા બન્નેનો શીગરફેસ ચીત્રી લેવા જોગજ થયો હતો. તેઓનો દારૂ ખીલ-કુલ ઉતરી ગયો, અને બેઠ હદ વગરના શીક્ષા પડ્યા. ક્રોડ રેવન્સકલીફ તો "માહરી ભુત્ર થઇ," "માહરેથી દારૂની જુમમાં જરા થઇ ગયું," "મને માફ કરો," વિગેરે ઘણુંક બબડવા લાગ્યો, પણ મીં રીચડસ તેને સાંભળવાજ સાફ ના પાડી બેઠો. એ પરથી કરનલ બેલ હવે જરા દમ કસવા ગયો.

"તમે પોતે પોતાને જુલી જાઓછ, મીં રીચડસ !" તેણે બખાલ્યું; "તમે આદમી જોયા વગર જે મોઢામાં આવેછ તે બકી જાઓછ તે સારી વાત નથીજ."

પણ તે આગલ બોલી શક્યોજ નહીં. તેટલાં તો એકટરોમાં ઉશ્કેરણી એટલાં બધાં જોશથી વધી પડી કે બે ચાર જણાઓ ધીરજ બોલી દઈ તે બન્ને છાકટાઓના આંગપર ધસી ગયા, અને કોઇ વચ્ચે પડવાનો હજી તો વિચાર વટીક કરે તે આગમચ તેઓને ગતી-ચીમાંથી પકડીને ધક્કા મારતા મારતા બાહર લઈ ગયા ! ! ખચ્ચીત, તે એક ઘણોજ જોવા-જોગ તોપણ મોટી હીલુપસ્તીબરયો દેખાત હતા. તે મોટા માણસના એશકાટાટ કોલરો બધા પીખાઇ ગયા, શર્ટ ફાટી ગયાં, અને વેરવાર ને છોડછંછોર લાલે તેઓ રડમાસ રસ્તાપર ઉતર્યા !

મગર હું એ જોઈને પુરતી રાજી થયલી ને સંતોષ પામેલી હવે જુલ્મટ પાસે દોડી. ત્યાં તે છોકરી બેસીને રડતી હતી, અને તેનાં માબાપ અને મેલીસા તેણીને દીકાસો દેતાં હતાં. અલમત, મેલીસા જુલીને વાસ્તે કાંધજ જાણતી નહીં હતી. તે તો એમજ સમજતી હતી કે જુલીને પરણવા એ છોકરાએ ના કહેલું હોવાથી તેઓ વચ્ચે ઘણા લાંબા વખતનો કચવાટ બરપા થયલો હતો, અને તેવામાં તેણીને એમ અપમાન કરવાની તે જવાંત ઉમરાવે હીંમત કરવાથી તે છોકરી એટલી બધી ઉશ્કેરાઈ ગઈ હતી. મેં, તેથી, તેવામાં જઈને તે ખુરાઓની ફેજની તેઓ કને વાત કરી, અને ત્યારે બધાં જરા ધીરજ પામેલાં લાગ્યાં. એવામાં તો પરડો પાછો ઉચકાયો, અને જુલી પાછી સ્ટેજપર ગઈ ખરી, પણ, મેં જોયું કે, તે રાતે તે મુતલગ પોતાના ખરા બાહરમાં પાછી આવી શકીજ નહીં.

અને રાત્રે ઘર જવા પછી સુવા જવા આગમચ અમો બન્ને જ્યારે માહરા આરણમાં એકલાં પડ્યાં ત્યારે જુલ્મા પાછી માહરી ખાંધપર માંથું નાખીને ધસાંધસ રડી.

“એક એવા વઠેલ નાલાયકથી બીજી સારી આશા કંઈ રાખી શકાય, વાહરી ગુસ્સી ?” મેં તેને પેટમાં ચાંપીને સમજાવ્યું.

“નાલાયક તે કેવો !” ગુલીએ આંસુ ખંચાવીને જરા શાંત થતાં કહ્યું; “માહરી તો અનન્યએનીજ નહીં ભાગતી ! એને શરમ બી નહીં આવી દેશે માહરી સાથે એ રીતે વરતતાં ?”

“તાહરે એ વાતની જરા બી દરકાર કરવી જોઈએ નહીં,” મેં દીઝાસો આપ્યો; “તું ઘણું શીલ કરેછ એમ વઢીક જો તું એને કદી જોવા દેશે તો એ લુચ્છાતું ઘણું ચઢી વાગશે.”

એ પછી બીજો દાહડે બપોરે મને માહરા વાહલા પપાતું કાગળ મળ્યું. તેમણે લંડન આવી ચુક્યા હતા, અને રહાંજે જરા ઓળપ થતાં સેન્ટ જેમસીસ પાર્કના એક ચોકકસ બાંકની ઇલાંણી આપીને મને તેવણે ત્યાં મળવા બોલાવી હતી. એ તેજ જગ્યા હતી કે જ્યાં અમો છેલ્લાં બી મળ્યાં હતાં, કે જ્યારે પુરા કંઢેરે ઘસી આવીને માહરા બાપને પકડાયા કાઢ્યા હતા.

હવે હું પાર્કમાં દાખલ થઈ ત્યારે એ લુચ્છા કંઢેરનોજ વિચાર કરતી આવતી હતી, અને કેટલું અજાનજેવું કે તેવાંમાં તેજ પુરો સાંમેયી આવતો દેખાયો ! તે મને જોઈને એકદમ થંભ થઈ ગયો.

“ઓ તું ?” તેણે મને જોઈને મોઢા તુચ્છકારથી કહ્યું; “આએ માહરે ગજે જે તોડ ઓળવાઈછ તેમાં તાહરોજ હાથ છેની ?”

“હું તમારા જેવા પાપી આદમી સાથે વાત કરવા બી ખુશી નથી,” મેં ગુસ્સાનાં નેણે જમાવી હીંમતથી કહ્યું. “મને રોકો ના. એકદમ ખસી જાઓ ને મને જવા દેઓ.”

“અરે, જરા દેશે તે કેમ ?” તે પાછો તરત-જતપર ગયો; “તું શું એમ સમજેછ કે ઝારા જેવી એક રખડેલ ગુન્હેગારની ગુસરી માહરે ગણે ઓળવીને—”

“કોણ કહેછ કે મેં તે તમારે ગણે ઓળવી ?” મેં તકળો કર્યો; “કોણ એમ કહેવા ને પુરવાર કરવાની હીંમત કરેછ ?”

“હું ! તું શું મને કાંઈ છેકળ હેમક ઘણેડો સમજેછ ?” તેણે તુચ્છકારથી જવાબ કર્યો; “તુંને એ જીપસી સાથ ઘણું સારું થઈ ગયુંછ તે હું નથી જાણતો એમ તું શું સમજેછ ? લગનને દહાડે પેલી બીડાને તેંજ અમારો તમાસો જોવા ને તુંને રીપોર્ટ કરવા ત્યાં મોકળી આપી હતીની ? પણ તું એમ ના સમજતી કે હું કીનો નહીં લેવશ. બે નાપેકાર બી એમ ને એમ જોરજુલમથી પરણીને શું નતીજો મેળવેછ ? તે દહાડે રાત્રે નાટકશાળામાં બધાંઓએ માહરો નાટક જોયો તેમ તેં બી જોયો ને બીજાં કોઈ તો નહીં સમજ્યાં પણ તું પોતે તો ખરો બેદ સમજતી કેની ? મેં તેને પરણીને માહરાં પગમાનાં પેન્નરને ઠેકાંણેજ રાખેલી છે, અને તું યાદ રાખજેજ—યાદ રાખજે, અંધન, કે તાહરી કમખખતી બી કાંઈ દુર નથીજ ! તાહરા બાપને લગતો બેદ જે હું જાણુંછ તેજ જો હું ફક્ત જાહેર કરી દેઉં તો આએ તાહરી બધી તકોબરી બાકમાં મળશે, અને —”

“તમારેથી થાએ તે કરજો!” મેં ગુસ્સાથી બખાળ્યું; “તમારાં પાપ એટલાં બધાં હું જાણું છું કે તમારી ડોકી મરડી મુકવાનું માહરે વાસ્તે બચ્ચાંની રમત જેવું સેહક છે! હું તો આએ આગમચળ ધણીની તમારો રસ્તો કરતે, પણ શું કરું? આસપાસના સંજોગોએ અત્યાર સુધી મને તેમ કરતાં રોકેલી છે.”—અને પછી હું ધસારાથી ચાલીજ ગઇ.

મેં પાછું ફરીને એક પણ વાર જોયું વટીક નહીં. મને ખુદરતીજ કાંઇ દેહેસ્ત લાગવા લાગી. એમ તો પાર્કમાં હજી બી સેહકાંણીઓ છુટાં છવાયાં ફરતાં હતાં, અને માહરા પીતા પોતે પણ એટલા નજીકમાંજ હતા તે વાતથી મને જરા હીંમત આવી, ને હું જરા વારમાં તો તેમ્પેનેજ જઇ મળી.

“ધણું સમાલજો, પપા” મેં માંગી લીધું, “ચાલો, આપણે પેલી ઝાડીઓમાંજ જતાં રહીએ, કેમજો ગઇ વખતે જે થયું હતું તેજ પાછું થવાની મને બીલીક લાગ્યા કરેછ!”

“પણ શું છે, માહરી દીકરી? કાંએ તું એટલી બીહીયા કરેછ?” અમો સાથે ચાલતાં હતાં ત્યારે માહરા પપાએ મને ધણાંજ હેતથી પુછ્યું; “મને તેં કાંએ બોલાવી લીધો?”

“મેં તમેને સદાનાજ લાંડન બોલાવી લીધાછ!” મેં મોટી ખુશાલીથી જવાબ કર્યો. “હવે તમેને કાંઇજ બીહીવાનું નથી!”

“હેં! ઓ, તું એ શું કહેછ, માહરી દીકરી?” માહરા પપાએ લગભગ ઉસ્કેરણીથી ધુવરાં પુછ્યું; “એ શું અનવાજોગ છે? એ શું માનવાજોગ છે કે તું માહરે વાસ્તે તાહરા એવા મોટા લાગવમથી કોઇ રસ્તે સરકારી માશીનો પરવાનો મેળવી લાવીછ?”

“ખરેખર તેમજ છે, પીતા!” મેં હર્ષિત જીગરે કહ્યું, “જોવો આએ! એ તમારી માશીનોજ દસ્તાવેજ છે!”—પણ ઓ ખુદા તેજ વખતે પછવાડેથી કોઇએ હુટ મારીને તે કાગળ માહરા હાથમાંથી કરપીણપણે ઝુતવી લીધું, અને મેં મોટા ગમરાતની એક ચીસ સમેત પાછું ફરી જોયું તો તે દોજબી કનેર હતો!! તે કેયો માહરા ઓળાની પેઠે માહરી પુઠેપુઠ માહરી વાતચીત વટીક સાંમળતો ચાલ્યો હતો, અને ખરેખર તે માહ જુરો તે કીંમતી દસ્તાવેજ ફાડીજ નાખતે અથવા તે લઇને નાહસીજ જતે, પણ તેવામાં પાસેની ઝાડીમાંથી એક આકાર વળી તેટલોજ અચચચ ધસી આવ્યો! તે મેં જોયું કે ઝારા હતી, એટલે અસહ્ય દુઃખની એક કામિ ચીસ જે માહરાં હોઠપર ઉમરી નીકળેલી તે જાણે તેને જોતાં ત્યાંજ થાંબ થઇ ગઇ. મને તરત પાછી હીંમત આવી. એકજ પત્ર—અને ઝારાએ કમીના કસેરના હાથમાંથી થરસા વચ્ચે તે દસ્તાવેજ પાછો ઝુટવી લીધો, અને તે એમનો એમ અખંડ માહરે સ્વાધીન કર્યો!!

અરે અરે, હું તો જાણે એ અમારું મોટું સુભાગ્ય માંની બી નહીં શકી! એ બધો જાણે એકજ પત્રમાં બની ગયશે એક નહોતો “પેન્નોમાઇમ” (મુંગો નાટક) હતો! કોઇ કાંઇજ બોલ્યુંજ નહિ. વાતચીત કરી થઇ નહિ—અને બીજાજ પળે તો ઝારા કસેરને લઇને ત્યાંથી ચુપચુપ ચાલતીજ થઇ, જે બધું એટલું જલડી થઇ ગયું કે ખ્યાન કરવાને વટીક મેં ચાર ધણો વધારે વખત લીધેલો છે.

મેં પછીથી બધી માહરા આપને સમજ આપી. તેવણુ તો ઉતાવળા ગમરાતમાં કચેરને પુરો ઝાળખી વટીક નહિ શકયા હતા. મેં, તેથી, ટુંકમાં સઘળી હકીકત તેઓને કહી, અને પછીથી માહરા આપે તે મારીનો એમુત દસ્તાવેજ માહરે હાથ કેમ આવ્યો હતો તે હેસાંનમંદ લાગણીઓથી પુછ્યું.

મેં સઘળો ખુલાસો કર્યો. કેવા સંજોગમાં તે કીમતી દસ્તાવેજ માહરે હાથ આવ્યો હતો તે તેમજ હું અત્રે આવતી હતી ત્યારે કમીનો કચેર મને રસ્તામાં મળ્યો હતો તે પણ મેં કહી સંભળાવ્યું, અને માહરા પીતાએ તે બધું હદ વગરનાં હેસાંન, અગત્યની અને ગુરસાની ભેગી લાગણીઓ વચ્ચેજ સાંભળ્યું.

“માહરી ક્યાણી દીકરી,” માહરા આપે મને પછીથી હેતથી પેટમાં ચાંપીને કહ્યું, “દીકરીઓ હોય તો તાહરા જેવીજ હોજને ને થજો! માહરા ગુન્હાનાં કારણથી તાહરી પોતાની કંઈ થોડી ખરાબી થઈ નથી. પેલાં લુચ્છાં પાર્કસવાલાંઓએ તાહરી દોલત બધી લુટી લીધીછ, અને તે છતાં એજ માહરી પરતી આફતાનાં કારણથી હું તેઓને અત્યાર સુધી પુછી નથી શક્યો એ બધી હીણપસ્તી માહરે વાસ્તે શું કાંઈ કામ કહેવાય? હું એક તું જેવી નેકબખ્ત બેટીનો આપ કહેવાવાને વાસ્તે બી બીલકુલ નાલાયક છું!”

‘હવે એ બધી દુઃખની વાતો જવા દેઓ. હવે તમે સુખી થાઓ, પપા, તમારો ખુદાપો મને સુખી કરવા દેઓ!’ મેં લાગણીથી ધ્રુજતા અવાજે માંગી લીધું. “હવે તમે કેથે અહીંજ મગ્નહતું નાથતું મકાન લઈને સુખથી ને આરામથી રહે, કે જ્યાં હું તમોને રોજ આવીને મળી જઈ શકું. પૈસા માહરી પાસે ખુદાના આપેલા પુરતા છે, વાસ્તે હવે તમોને પોતાને કશીજ હલ્કામણુ કે જંગલ કરવાની જરૂર નથી.”

“તે બધું થઈ રહેશે,” માહરા આપે ઉતાવળની ઉશ્કેરણીથી કહ્યું; “માહરી હાલમાં અત્રે રહેવાની કે ખાવાની કરી જંગલ કરતી ના. માહરી પાસે ખુદાનો આપેલો અને તાહરી દયાથી હાથ આવેલો આ એ મારીનો દસ્તાવેજ છે, એટલે હવે માહરી છાતીપરથી એક મોટો બોજ ઉંચકાઈ ગયોછ. હું તો હવે કેથે બી જઈને રહી શકશ, મગર હાલમાં તો હવે જેમ અને એમ જરૂરી માહરે એ સૈથી અગતની ફરજને પહેલાં બજાવવાની છે.”

“તે શું છે, વાહલા પપા?” મેં અગત્યથી પુછ્યું.

“એક તો એ કે પેલા કમીના પાર્કસની સખત ખબર લઈને તે પચાતી બેઠેલો તાહરો તમામ વારસો માહરે તુંને પાછો સ્વાધીન કરાવેલો છે,” માહરા પીતાએ લાગણીભર સમ-વતવ્યું, “અને બીજું એ કે લુચ્છા લૉર્ડ ફ્ઝરીક રેવન્સકલીફને જુલ્મટને પોતાની ખરી મોહરદાર તરીકે કબુલ રાખવાની માહરે ફરજ પાડવાની છે!”

“ઓ, જો એ છેલ્લું બની શકે તો હું કેટલી બધી ખુશી થાઉ!” મેં ખરાં દીલની ખુશાલીથી કહ્યું. “અલબત્ત ધરડા અત્રે આપણને મેળવી આપેલાં આ એ મારીપત્રકનો આપણે એવો ઉપયોગ કર્યો તે કેટલીક હદ સુધી તેઓના સંમંધમાં નયણું કહેવાશે, કેમજે તેઓનો ઉમરાવ બેટા એવી એક નાટકવાળી સાથે પરણે તે એ ધરડા અર્થને કે કાંકન્ટેસને કદી બોજાવતું કે ગમવાતું નથી; પણ જુલ્મટની આવી મંબીર ખરાબી થયેલી હોવાથી એ

ફક્ત ઇનપાર્ટનું કામ થશે, અને તેથી, વહાલા પપા, થઈ હોય તો ખચ્ચીતકરીને એ કરવા જોગજ છે.”

“હા, પણ તોખી તે પછી,” માહરા બાપ ખજાદ થયા. “કાજ ને કાજ આપણે પહેલાં તો કમીનાં પાર્કસિંગનાંઓનેજ મળવા જઈશું ને તે લોકની ગલચી જાયડું.”

“તેમાં શું આપણું વગવાનું છે?” મેં શીકરમંદ કહ્યું. “તમે એકવા કશી ખી મદદ કરનારી જીખાની વગર શું કરી શકવાના છેઓ? એવો એક લુચ્છો કે જેણે વરસો સુધી આપણો અવેજ વાપડ્યોછ તે શું એવો સુમારો થશે કે એમ તમે જશો તેથી ખીહીધુજીને તમોને પૈસા કાઢી આપવાનો છે?”

“તાહરી લુજ છે, બેટા,” માહરા બાપે હેતથી સમજાવ્યું. “એ મોટા લુટારાઓ ખાજે વખત હીંમત હારીને ઘણા હીચકારાઓ થઈ જાયછ. આપણે જઈશું તો ખરાંજ અને જોઈશું. હું તુંને એકમત છેડે કે આએ મારી છતાં માહરી મોટી નામોશીની વાત લોકોમાં જાહેર નહીં થાએ, અને તુંને માહરી દીકરી તરીકે જાહેરમાં શરમાવું નહીં પડે તેજ રીતે આપણને કામ લેવું જોઈશે, પણ તેથી આપણા હકનો ફાયદો મેળવવા આપણે કાંઈ કરીએજ નહીં તે વાજખી થવાનું નથી. હવે તું ધ્યાન રાખશે કે? હું તુરત વેળા માહરાં ખરાં નામે ખી હજી ઓળખાવા ચાહતો નથી. હું તાહરા બપાવાનુંજ ખરું નામ મીં ફારસી છે તેજ ધારણુ કરુંછ—એટલા વારને કે આગલી વાદો કોઇનાં ખી મનમાં પાછી તાજ થવા પાંમે નહીં.”

છેલ્લે અમો છુટાં પડ્યાં. અમો ચાલતાં ચાલતાં પીકેડીલી રૂધી ચાલી મયાં હતાં, એટલે પપાએ ત્યાંથી મને એક બાડેની ગાડી કરાવી આપી, અને પોને ચાલતાજ ગયા. અલમત, છુટાં પડ્યા આગમચ ખીજે દાહડેજ લુચ્છા પાર્કસની ખજર લેવા જવાનું અમો બાપ બેરી નક્કી કરીજ ચુકયાં હતાં.

એ સુજાખ ખીજે દાહડે અગ્યાર વાગતે અમો પાછાં મધ્યાં અને એક ગાડીમાં “વૅરત ઍન્ડ” ખાતેના ફેશનેબલ કાપામાં પાર્કસ જ્યાં ઘણા બપકામાં રહેલો હતો તે મકાનમાં હંકારી ગયાં.

અમોને તરતજ ટ્રાઇંગરમમાં દાખલ કરવામાં આવ્યાં, અને આગળ હું મકાનમાં જખી ગયલી હોવાથી કુટમેને મને તરત ઓળખી. એમ છતાં માહરી સાથે માહરા પીતાને જોઈને તેણે પુછ્યું, “હું તમારા ઉપરાંત ખીશું શું નામ કેહું, મીસ?”

“ખીજાં કોઈ નામની કંઈજ જરૂર નથી,” મેં કહ્યું; “મીસ પર્સા અને એક અહસ્થ મળતા માંગેછ એટલુંજ કેહો.”—અને તે ગયો, જે પછી ખીજીજ પક્ષે તો તે પાર્કસ અમો હતાં ત્યાં આવ્યો. તે દેખીતો ઘણો અજાબ થતોજ આવ્યો હતો.

“ઓ, ઘણું ઘણુંએ આજે માહરાં ગરીમ ઘેરને તમારાં પણાનાં પગલાંથી તમે કાંઈ અચખુચ સરફરાજ ખતાવ્યું?” તેણે અંદર ઘસી આવતાં સાથે ઉતાવલથી કહ્યું—અને શેકહેન્ડને વારને હાથ લંબાવ્યો, જે મેં નહીં જોયલો હોવાના ઢોંગ કર્યાં. “આએ તો ફેસ્ટીનીજ એક મીલાકાત છે કે કાંઈ—”

પણ તે અચકી ગયો. તેણે અત્યાર સુધી માહરા બાપને ત્યાં આવેલા જોયલા નહીં હતા. તેવણ તે અંદર આવ્યો ત્યારે બારી અગમ્ય ઉમેલા હતા, અને ત્યાંથી જેવા દુર્યા તેવા તેવણને જોતાં તે ઝાળખતાં તે દીસ્તી રીને ડર ખાધ ગયો અને શીકકો પડ્યો !

“ઓ, આધ સી,” તેમ છતાં તેણે તરત હીંમત જમા કરીને નક્કરો દેખાતાં દમા-મથી કહ્યું; “તમે બે સાહેબો એકઠાં થયાંછ, અને માહરાં ઘર પર આવો અચબુઓ ધસારો લઇ આયાંછ એટલે માહરે શું સમજવું ?”

“તમારે સમજવાનું એટલુંજ છે, મીઠ પાર્કસ,” માહરા પીતાએ હવે ધણુ થરસા અને હીંમતથી બાહરે આવીને તેને થથરાવી નાખતાં કહ્યું, “કે તમારું તમામ તરકટ ઉંઘાડું પડવાનો વખત એકદમ પાસે આવેલો છે ! આએ માહરી દીકરી છે તે તમે જાણોછ, અને એને મલવો જોઇતો મોટો વારસો તમે શરમભરેલી ઠગાઇથી પચાવી બેઠેલા છેઓ તે પણ તમેને સારી રીતે રોશણ છે !”

પાર્કસ શીકકો પડ્યો, અને તે એકાદ પળ જોરથી દમ ખેંચતો દેખાયો. તે પછી માહરી તરફ દુર્યો અને બોલ્યો, “અને તમે આએ તમારા નેકનામ બાવાજીની નેકનામીની વાત કાંઈ જાણોછ કે, મીસ પર્સી ?”

“હા, હું જરા એ જરા જાણુંછ,” મેં તેની એ પાક બેહયાઇથી ગુસ્સામાં ઉસ્કેરાઇને લાલ થતાં કહ્યું.

“હો, જાણોછ ? ત્યારે તો બહેતર છે”—અને તે ચંગ વગાડવા જતો હતો; “ફક્ત પુલીસને બોલાવીને દેશનીકાળની સજામાંથી નાહસી આવનારા એ તમારા નેકનામ બાવાજીને પુલીસમાં પકડાવી દેવાનીજ ખોટી જાણુજે !”

“કમીના; તું ગમે એટલી પુલીસ બોલાવ !” માહરા બાપે તપી આવતાં કહ્યું; “હું જ્યારે માહરી સલામતીને વાસ્તે તમામ મુસ્તાક છેઉં ત્યારેજ તો તાહરાં પત્રીદ સુકા-મમાં હીંમતથી આવેલો છું.”

“એટલે ? એટલે ?” પાર્કસ વધતો ગભરાયો; “શું તમે લોક એમ કેહવા માંગોછ કે —”

“હા, હું એમ કેહવા માણુંછ કે સરકારી મારીનો આએ સત્તાવાર દસ્તાવેજ હાલ માહરા કમળમાં છે ! બેલાશક બોલાવ, તેથી, પુલીસને—જે તાહરે બોલાવવીજ હોય તો, અને પછી આપણે જોઇએ કે પુલીસ અત્રેથી તુંને લઇ જાએછ કે મને !”

“પણ—પણ તમે લોક કેહવા શું માંગોછ ?”

“જે તાહરે બેધજીવ અને જગમાં રસવા નહીં થવું હોય અને જેલમાં નહીં જવું હોય,” માહરા બાપે મોટા તોરથી કહ્યું, “તો હું હજી બી તાહરી સાથ શાંતીથી ને નાંખ-તીથી કામ લેવા તૈયાર છું. આએ માહરાં બચ્ચાને તેં લુટ્યુંછ, તેનો અવેજ પૈએપે તું પાછો અમેને બરપાઇ કરી આપ; અને અમે તુંને છોડી દઇશું.”

“અને હું જો મારી છતાં મીસ વ્રેડના કીર્તિવિંત આપની આગલી બધી કારકીર્દી જાહેર કરશ તો તેમ કરતાં મને કોણ રોકી શકવાનું છે?” તેણે હજી મરતાં મરતાં બી તુંદી કરી જોઇ.

“બેલાશક જાહેર કરજે,” માહરા બાપે જવાબ ક્યો, “પણ તેથી તું પોતે કદી બી બચવાનો નથી ને ખુબ યાદ રાખજે. માહરી દીકરી ધણું થશે તો સ્તેજથી રીટાયર થશે અને પોતાનો કીંમતી વારસો હાથ આવવાથી ઘણી શાંતી સાથે રહી શકશે. કોઇ બી સુરતે, તું યાદ રાખ કે તું બચવાનો નથીજ, અને તું અમારી રકમ ચક્રવર્ધી બ્યાજ સાથે ગણી મોજીને અમને પાછી સ્વાધીન કરવા કબુલ થનો નહીંજ હોય તો અમ ઘડી હું આંખે બારીએથી “પુલીસ !” પોકારશ.”—અને એમ કહેતાં તેઓ અંતે ખરેખર બારી આગળ ગયા.

“અરે એઇ,” પાર્કસે ગભરાઇને પોકાર્યું, “હવે ધી લગાડીને ઘણા ગોરા ના થાઓની ! ચાલો આવો, પાસેના ઓરડામાં આવો, આપણે ત્યાં ધીરજથી બેસીને બે જણા એકલા બે વાત કરીએ અને કંઇ સમજીતી પર આવ્યે. તેટલાં મીસ પર્સિ અહીંજ બેસશે.”

“કોઇ કાલે બી નહીં !” માહરા પીતાએ જીરુસાથી કહ્યું; “તાહરે જે બી કાંઇ કરવું ને કહેવું હોય તે માહરી દીકરીનીજ રૂબરૂ કહેવું ને કરવું પડશે, અને ખોટી સહી, વીશ્વાસઘાત અને એક મોટી ચોરીના સામટા વાંકોની જાહેર સગ્ગથી તાહરી આંખે ઉંમરે જે તું બચવા માંગતો હોય તો આંખેજ તાહરો વખત છે !”

“હવે ધણું ચીકણું ના કરોની ?” પાર્કસ હજી લટપટર થયો; “અલન દીકરા, તું કાંઇ—”

“ખમરદાર !” મેં થથરાતીને કહ્યું; “માહરી સાથે અદખથી વાત કરજે. તમારા જેવા એક અદમાશને માહરી સાથે એમ ઘેરવટથી વાત કરવાનો હકજ શું છે ?”

“બોલ, હવે શું કેહજ?” મારા બાપે પાછો જોશથી તકાળે કાઢ્યો.

“હું કબુલ થાઉંજ,” અંતે મરતે દમે લુચ્છા પાર્કસે હવે એકદમ લટીને નમી જતાં એક મરતાં આદમીનાજ તોરથી કહ્યું,—અને તે બાગુમાંની ખુરશીમાં ફસડાઇ પડ્યો, બ્યારે હું પોતે એ માહરી અજમજેવી ફતોહનાં નહીં ધારેલાં સુભાગ્ય પર ઘણીજ અજાબ થઈ.

“હવે સાંભળો ત્યારે, મી. પાર્કસ” માહરા પપાએ અંકે કરાવ્યું; “દેખીતું છે કે મરનારનું માહરી દીકરીના લાભનું વીલ તમે લોકોએ ગડાવેલું હોવાથી તે આજે હસ્તીમાં નહીં હોવું જોઇએ, પણ તેને અદલે તમે લોકે ફોરજરી કરીને તમારા લાભનું તેટલીજ રકમનું જે નવું વીલ કાઢું હશે તે માહરે જેવું જોઇશે. હું જાણુંજ કે ત્રીસ હજાર પાઉન્ડ (સાડાચાર લાખ રૂપીઆ મરનાર માહરી અંકનને વારને તમારી મરનાર માતાને સ્વાધીન કરી ગયા હતા, પણ માહરે દસ્તાવેજ જોઇને નક્કી કરવું જોઇશે કે તે ત્રીસજ છે કે વધારે.”

“ત્રીસજ હજાર છે—વધારે કાંઇ નથી,” પાર્કસ મુશ્કેલીથી બોલતો હોય તેમ બોલ્યો, અને તેનો અવાજ જાણે તે ધોરમાંથી બોલતો હોય તેમ ઉંડો આવતો હતો !

“વેલ વેલ, ત્રીસ હજાર પાઉન્ડ.” માહરા બાપે નાખતી કરી. “તે તમારી કુનેહથી તમે તો વધારીને અત્યારે બેવડા ને ત્રેવડા કીધા હોશે, એટલે અમોને અમારો અસલ અવેજજ ફક્ત સરેસ્તાનાં વ્યાજ સાથે આપી દેવાને તમોને કાંઈજ મુશ્કેલ થવાનું નથી. હવે, તેથી, તમો મને કેહો—કીએ દાહડે તમો એ રકમ અમોને બરપાઇ આપી શકોછ? થોડાક દિવસોની તમને જરૂર હોય તો હું તે મેહતલ આપવા ખુશી છું.”

અંતે એક અઠવાડ્યાં પછી તેજ દાહડે અને તેજ વખતે અમોએ તેને બંગલે અમારો અવેજ સ્વાધીન લેવા પાછું આવવું એમ નક્કી થયું, અને પછી અમો ત્યાં વધારે થોડા વગર ચાલીજ ગયાં.

અને આખે રસ્તે શું માહરા પપાની ખુશાલી! શું માહરી પોતાની બી ખુશાલી! અમે આવાં સેહેલ અને સમાધાનીભરેલાં સેવટની કશીજ વકકી રાખીને અત્રે આવ્યાં નહીં હતાં, પણ ખરેખર ગુનેહગારોને તેઓનું દીલ જેટલું હીચકારે બનાવી મુકેછ તેટલું બીજું કોઈ કરી શકતું નથી. પાર્કસ હીંમત હારી ગયો, કેમજે તેણે પોતાને આપાદ ફસાવતમાં આવી ગયલો જોયો, અને તેનું દીલ તેણે ધણું દંખતું હતું.

હવે ફક્ત આંઠજ દિવસ—ઓ પરવરદીગાર!—અને હું પછી સાહેબ સોખ માહરા ધંધાથી રીટાયર થઇને એ માહરી મોટી દોલતની બરકતે અમનચમનમાં રહી શકવાની હતી, અને માહરા વાહલા હુરીને બી અમેરીકાથી પાછો તેડી લેવાની હતી!

પ્રકરણ ૯૮ મું.

મગર હું માહરા એ ખુશીના ખ્યાલોથી હવે જરા જુદી પડવા માંગતી હતી. એના એ ખુશાલીભર્યા વિચારો કર્યા કરતાં હું કંટાલી ગઇ, અને તેથી સ્થાંજે હું મારકવીસ આફ કેમ્પેનને ત્યાં માહરી સહીઓ—તે બન્ને બેહેનો મારશ્યોનેસ અને કાંઉન્ટેસ—ને જરા મળવા ગઇ. ત્યાં જતાં જણાયું કે મારકવીસ અને મારશ્યોનેસ તો વીંડઝર કેસલમાંથી તે લોકોને તેહું આવેલું હોવાથી ત્યાં ગયાં હતાં, જ્યારે બીએત્રીસ એકઝી પડેલી હોવાથી પોતાની સાથે રહાંજ ગુનરવા મને તેડવાને ચીઢી લખવાજ બેસતી હતી, જેવામાં હું જઇ લાગી.

તે સ્થાંજે એ પછી અમે ગાડી જોડાવીને “હાઇડ પાર્ક”માં ફરવા નીકળ્યાં. માહરે જણાવવું જોઇએ કે માહરી મદદથી બીએત્રીસનું નિર્દોશપણું પુરવાર થયું, અને કાંઉન્ટ તેને સદાની છોડી ગયો તે વાતને જ મહીના ઉપર થઇ ગયા હતા. એ દરમ્યાંન કાંઉન્ટની કશીજ ખબર તેની પરણેતરને મળી શકી ન હતી, જે ઉપરથી એજ અનુમાન થતું હતું કે પોતાની બૈરીને પોતાનું સર્વસ્વ સપુર્દ કરી તે પોતાના નજીસ સાહસ માટે પરતાતો અને લજવાતો દુન્યાનાં કોઇ એકાંત ખુણાંનાં સન્યાસમાંજ ચાલી ગયો હોએ.

અમે પહેલે તો પાર્કમાં ઘણાએક આંટા ગાડીમાંજ ફર્યા, અને પછી ઉતરીને ચાલ્યાં. તે સપ્ટેમ્બર મહીના હોવાથી મોટે ઘેરનાં ફેશનેબલ લોકો તો ઘણાંખરાં લડન છોડી ગયલાં

હતાં, તો પણ મેં જોયું કે પાકમાં ગાડીઓમાં, ઘોડાઓ પર અને પાઉંપ્યાદાં ફરવા આવેલાં શેખીન સેહસાણીઓની સંખ્યા આજ પણ કાંઈ નહાની સુતી નહીં જ હતી.

અને અમે એ રીતે કાંઈ ઘણું ચાલ્યાં નહીં હોયું તેટલાં હું એક આદમીને જોઈને ચોંકી. તે કોઈજ નહીં પણ કાંઈન્ટનો પેશો લુચ્છો ખીલમતમાર લુધગી હતો. તે લંડન છોડી ગયેલો અત્રે પાછો કેમ આવ્યો? તેણે અમોને જોયાં, અને તેથી અમોને નહીં જોવાના ઢોંગ કરીને તે ઘણીજ ઝપાટામાં અમારી આગળથી પસાર થઈ ગયો. સારાં નસીબે ખીએત્રીસે તેને જોયો હતો નહિ. તેણીનું ધ્યાન તો તેજ વખતે એક ઘોડેસ્વાર ટોલકી ખાંતુઓ અને ગ્રહસ્થોની પસાર થઈ જતી હતી તેના પર હતું, અને ખીએત્રીસની દુખ ભરી આગત્રી પાછલી પાછી નાકક તાજ કરવી પડે તે શીકરથી તેને તે વાત મેં કહી નહીં.

વળી આગળ ચાલતાં જ્યારે અમો એકીલીકતાં રૅન્ડ્યુ આગળ આવી લાગ્યાં, ત્યારે મેં થોડે છેટેથી હાથમાં હાથ લઈને એક જોડાને અમારી તરફ આવતું જોયું, તે તેઓનું ધ્યાન માહરી ભણી નહીં છતાં મેં તો તરતજ જોયું કે તે કંપટન અને મીસીસ સેન્ટ ક્લેર હતાં.

તે લુચ્છો જાણે આ જોડાંજુથી કેવો સુખી અને કેટલોક મગરર હોય તેમ પોતાની બગલાં જેવી સુંદર ખેરીનો હાથ બગલામાં લઈને હમામથી ચાલતો આવતો હતો, અને હું તરત સમજી કે આ પણ પોતાની શીકરત ને નામોશી પર રોગાંજુ ચટાવવાનોજ તે લુચ્છો દુગારાનો એક પ્રયાસ હતો.

“કંપટન સેન્ટ ક્લેર નામનો સોસાયટીનો એક આગેવાન જવાંન એક જીપસી છોકરી સાથે પરણ્યો તે તમો જાણો છ કે, ખીએત્રીસ,” મેં તેઓ અમારી આગળ આવી લાગે તેટલાં ખીને કાને લાગીને પુછ્યું.

“હા, હું તો તે લોકને ઓગખતી નથી, પણ મેં એ બીના પેપરમાં વાંચી હતી ખરી,” ખીએ જવાબ કર્યો; “માહરા બંધેવી એ કોઈ ક્લેરને સારી રીતે ઓળખેછ, અને તેણે તો કાંઈ એટલા હદ વગરના અજબ થયા !”

“પેલાં તે લોકો સાંમેથી આપણીજ બાજુએ આવેછ,” મેં તેને ચેતાવી—નેકે મેં ખુદ્યું કરીને એમ તો નહીંજ કહ્યું કે લુધગીની લુચ્છાઈ પકડી આપવા અને તેણીનું પોતાનું નિર્દોશપણું પુરવાર કરવામાં મને મદદ થનાર જેજ માહરી ભણી સહી જીપસી ઝારા હતી.

વળી એજ વખતે ઘણા ખુબસુરત ઘોડાઓ પર સ્વાર થયેલી ખાંતુઓ અને ગ્રહસ્થોની એક ખીજ ટોલકી અમો હતાં ત્યાં લગોલગ આવી, જેના ઘોડા ઘણાજ ધીમા ચાલતા હતા; અને મેં ઉચી થઈને જોયું કે એ ટોલકીમાં પેશો લુચ્છો કરનાર બેલ—ક્લેરનો સહાનો સાથી—અને લેડી લીલા હતાં. તેઓ માહરી પાંડેથી આવેલાં હોવાને લીધે મને તેમણે જોઈ નહીં, પણ મને જોવાની ઘણી જગ્યાસા થઈ કે હવે એ લોકો કેમ પોતાના માનીતા ક્લેર સાથે વર્તે છે, અને હું, તેથી, જરા કદમ ઉઠાવી આગળ વધી.

લેડી લીલા ઘોડા પર ઘણીજ સુંદર દેખાતી હતી. જે ઘોડેસ્વારીનો સરેસ્તાનો પોશાક તેણીએ સળ્યો હતો તે દીલેમેસ્તો અને તેણીનો જવાંનીનો બહાર વધારે દીસ્તો ને દીપતો ફેર

એવોજ હતો. તેણીના ગાલ દીલખુશ કસરતનાં કારણથી ગોલાખ્યા બન્યા હતા, અને ઘોડે દેખાતો તેજ છતાં તે ધણીજ હીંમતથી તેને મેનેજ કરતી તે ઉપર સીધી સરોવર જેવી બેઠી હતી. ખચ્ચીત, તેના હૃદયમાં જે સીદાઇ હતી તે તો જે જાંજો તેજ જાંજો. તેને આ મુજબ જિવાથી તેનું અંતર એટલું કાળું હતું એમ તો જાંજો કોઈને ખ્યાલ વડીક થાય નહીં !

“આહ, દોરત સેન્ટ ક્લેર ?” તેઓ લગોલગ થતાંજ કરનલ બેંચે તરત ઘોડે બેંચીને ઉભો રાખ્યો—અને તે એમ બેલતાં ટક્કરથી હસ્યો. “એક સુખી વરરાજનોજ આએ તો બધો દેખાવ છે !”—અને તે પાછું હસ્યો.

“ઓ, આય તમારાં પેલાં જીપ્સી ધણીઆંણી કે ?” લેડી લીલાએ મોટે સહરે કહ્યું—અને તે પણ વળી ધણીજ મોટા તુચ્છકારનું હસી.

ક્લેરે કાંઈજ જવાબ કર્યો નહીં. તેણે તેઓ તરફ એકાદ પગ ધણી મોટા ધીકકારની આંખે જોયું, અને તેઓની એવી વળાંલુ બેતાં સાથે તરત ત્યાંથી ગુપચુપ ચાલુજ મુક્યું. એ પછી પેલી પાર્ટી પણ મોટે મોટે આપસઆપસમાં હસતી અને તેજ રીતે વાચીત કાંતી ઘોડા ઉપરાંતી આગળ વધી. નસીબગાન સંજોગ એ હતો કે આરાએ કે ક્લેરે પણ મને જોઈજ નહીં. આરાને એ બનાવથી કેવી લાગણી થયતી હોવી જોઈએ તે હું કહી શકતી નથી. તે બધું આ જાંજોનેજ ખુશ ક્લેર જોડે પરણી હતી, જેવી ફેશનેબલ દુન્યાની એ જાતની હૃદયુતને ઠોકડે મારવા, મને લાગ્યું કે, ને તૈયાર થઈ રહેતી હોવીજ જોઈએ.

એ મુજબ ફરીફરીને અમો પાછાં ગાડીમાં બેઠાં, અને બીએન્રીસ મને હંમેશની મેહર-ખાનીથી હંટર સ્પીટમાં ઉતારતી ગઈ, જ્યારે માહરા ઓરડામાં એકત્રી પડવા સાથે પાંછી મને હુચ્છ હુછગીતી વાત વાદ આવી ગઈ. તે હારેલો મારેલો લંડનથી નાહસી ભાગી ગયો હતો, અને અત્રે એટલો જલદી પાછો થું કરવા આવ્યો હતો ? થું તે કરપીણ કાંઈ ક્રોનો લેવાનું કરતો કે ધારતો હતો ? તેણે ગરીબ બીએન્રીસ પર ઇટલીમાં પેતાનાં જુકાણાંથી થું કાંઈ થોડો ક્રોનો લીધો હતો ? વળી આરાને વડીક, તેણીની ઠગાઈ પકડાઈ આપતાં, તે થું મારી નાખ્યા હસ્યો નહીં હતો ? કોઈ બી રીતે, તેથી, તેનું આ તરફનું આગમન મને અચ્ચું નહીં. મને લાગ્યું કે માહરે કાંકિન્ટેસને તે કહી દેવુંજ હતું, અને વળી આરાને પણ માહરે એતાવી રાખવું જોઈએ. મેં, તે ઉપરથી બીજી સહારે બીએન્રીસને તો લખીને જણાવી દીધું. મેં કહ્યું કે મેં તેને જોયો તેજ વખતે હું તેણીને તે નિષે કહી દેવાની હતી, પણ વાતમાં ભુલી ગઈ. તે પછી આરાને પણ એ હડીકત લખવાનો હું પિયાર કરતી હતી તેટલાં તેનીજ મને ચીડી આવી હતી. તેણીએ “રીન્ટ પાર્ક”માં તે રહાંજે મને મળવા બોલાવી હતી. ક્લેર બાકેર જવાનો હતો, ને તેથી તે એકલી પડેલી નવરાસમાં હતી, જ્યારે હું પણ તેને મલવા ખરેખર ખુશી હોવાથી બીજે દાહોડે દરાવેલે વખતે અને જગ્યે તેને મળવા ગઈ ત્યારે મને સરેસતાનાં સાચ્યાં હેતથીજ તે મળી. તે જેવી ને તવી ખુશાલ અને ઉમ્મદમંદ હતી. મેં તેણીએ સેન્ટ જેમસીસ પાર્કમાં મને જે હૃદયી મદદ કરી હતી, અને મારા પીતાનો મારીનો હસ્તાવેજ તેણીના ભરથારને હાથ લુટાતો બચાવ્યો હતો તે વાસ્તે તેનો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો, પણ આરાએ ઉતાવળથી તે વાતજ ફરી નાખી.

“અને તું એ લગન વાસ્તે જરા બી દીલગીર થતી કે પરતાતી નથી, ઝારા ?” મેં પછીથી પુછ્યું.

“પરતાઉં ને દલગીર થાઉં ?” ઝારા મોટે રક્ષાદે હસી; “કાંએ, એટલું બધું શું થઇ ગયું ? એ તો માહરો એક મોટો અરમાન હતો ! એમ તો થોડાંક એનાં તુમાખી દોસ્તો અમારો તુચ્છકાર કરેછે ખરાં, પણ હું તે લોકોનો દબલ તુચ્છકાર કરુંછે. વળી ખરેખર તો બધાંજ કાંઇ અમોને એ રીતે તુચ્છકારતાં નથી. ગઇ રાત્રે કેમીનેટ મીનીસ્ટરને ત્યાં અમોને બેઠેને જમવાનું તેડું હતું. કેટલાક મોટાં મોટાં તો ચાહીને ખાસ બોલાવેછે ને મંદેછે, અને તમો જોજોની, વાહલાં ઍલન, એમ કરતાં કરતાં બધાં ઠેકાણે આવી જવાનાં. મને જે ઘણો ગુસ્સો આવેછે તે પેઢી હદ વગરની કમીની લેડી લીલા પર આવેછે. તે મને જોઇને ઘણાંજ ઠીસણાં કરેછે, પણ જાણુતી નથી કે માહરી તરફનાં એકજ ટુંકારામાં હું ચાહવશ તો તેની તમામ પાયામાલો કરી નાંખશ !”

“મેં તે બધું નજરેનજર જોયું,” મેં હસીને કહ્યું—અને ગઇ કાલે પાર્કસમાં લીલા તેઓને મળી ત્યારે હું બાપુમાંજ હતી તે સાંભળીને ઝારા અતી ઘણી અબજબ થઇ.

“મને તો તેનો એ તુચ્છકાર જરા બી શરમાતી શક્યો નથી,” ઝારાએ ગુસ્સાથી બની રાખ્યું; “સાથે વળી એક કરનત્ર બેલ નામનો કામ બીજો કમીનો હતો. એડીન કેહછે કે આગલા વખતમાં તે એવણુનો એક ટુકડખોર ને ઓશીપાળો સાથી હતો, અને ઘણી વખત તેને પૈસાની બી એવણે મદદો કરેલી છે.”

અત્યંત હું તો એ બધું જાણુતીજ હતી, પણ તે મેં બધું ઝારાને કહ્યું નહીં.

“પણ તાહરં ખાંંગીમાં ટટુ કેમ આવેછે, ઝારા ?” મેં પુછ્યું.

“ખાંંગીમાં તો પુછતાંજ ના !” ઝારા હસી. “ખાંંગીમાં તો અમો એ વચ્ચે ઉંદર બીલાડીનોજ મામલો છે ! પણ હું કાંઇ તેની દરકાર કરતી નથી. જાહેરમાં લોકોમાં ધરાંપરાં બતાવીને એ જે ઠગારો દેખાવ કરેછે તેજ માહરે વાસ્તે હાલ બસ છે. હું એને એટલાપરથીજ અંતે ઠેકાણે લાવી શકશ.”

“હું તાહરી એ અજબજોની હીંમત ઘણી વખાણુંછે, ઝારા,” મેં કહ્યું; “કેમીનેટના પ્રધાન જેવાઓ જ્યારે તુંને જમવા તેડે ત્યારે તો હું ધારુંછે કે આસ્તે આસ્તે મામલો બધોજ રાહપર આવશે. અત્યંત, એ પ્રધાનો કહેર જેમ બોલી દરાજની મદદ બોલી દેવા નહીં માંગતા હોશે તેથીજ એમ કરતા હોશે, કેમજે પાર્લામેંટમાં એ તાહરો ભરથાર ઘણો અગતનો ને આગેવાન ભાગ લેછે એમ મને ખબર છે; પણ તોખી સામટી રીતે જોતાં એ મુજબ મામલો જરૂર હાથ આવશે. હવે મને કહેતી, ઝારા, તે દહાડે તેં માહરા પપાનું મારીપત બચાવ્યું તેથી તાહરી સાથે એ તાહરો વર પછીથી ઘણો મરાયો કે ?”

“એક બોલ વાત વટીક તે વિશે પછીથી માહરી સાથે એણે કીતી નથી” ઝારાએ કહ્યું. “એવી તો અમારી લડાવટી ને કાપાકાપી રોજની છે, પણ પછી તે વાત પાછી એ કદી ફાલોજ નથી.”—પણ વળી મેં જોયું કે એ વાત કરવા ઝારા વધારે ખુશીજ નહીં હતી.

એટલે તે વાત જવા દધને મેં લુધળીને આજે તરફ પાછો ભટકતો જોયો હતો તે વાત તેને કહી.

“સારું થયું તમે મને ચેતાવી તો, વાહલાં ઝલન,” તેણીએ કહ્યું. “હવે હું માહરી સંભાળમાં રહેવશ, કેમજે એ ઇલાવન ખરેખર ઘણો ઝનુની ને ખારીલો છે એ તો હું ખાત્રીથી માનું છું.”

ટુંકમાં, એ મુજબ ઘણો વાર સુધી અમે સાથે બેસીને એકબીજા પેદારની ઘણીએક વાતચીતો કરી, જે પછી હેતથી મઝી બેઠીને અમે છુટાં પડ્યાં, અને અમારે ઘરેઘરે ગયાં.

એ દરમ્યાન અમારી ઠીએટરમાં “એન્થની એન્ડ કવીઓપેત્રા”નો શેક્સપીઅર કૃત મોટો હીસ્ટોરીકલ ડ્રામા તૈયાર થતો હતો. અલગત, કવીઓપેટ્રાનો આગેવાન પાર્ટ માહરોજ હતો, અને એ રાણીનો પોશાક મને ગમે એટલા ખરચે માહરે મનગમતો કરવા માટેક મીંડ રીચર્ડસે, મને તેને હસામે, રજા આપી હતી. એ પોશાક હું ઝારાને મળી આવી ત્યારે તૈયાર થયેલો માહરે ઘેર તરતનોજ આવી ચુક્યો હતો, અને તે માહરે શીટ કરી જોવો હતો. હું તેથી ખીડા અને જુલોને લઇને માહરા ઝોરડામાં ગઇ, અને આરણ્ય બંધ કરી તે મેં પેહડી જોયો. પરંતો ઉંચકાતાં માહરોજ એ બેલમાં પેહડી રજુ થવાનું હતું, અને એ દુરાચારી રાણીનો પાર્ટ તેમજ તેને અનુસરતો એ વેરવાર ને અરધો બેમહલાજે પોશાક જે સજ્જો જરૂરનો હતો તે ખર્ચ કહું તો માહરા પ્રમાણિક સ્વભાવને કશીજ રીતે અનુકુળ થતું નહીં હતું. એમ છતાં તે પોશાક એ બન્ને માહરી સખીઓએ તો કહ્યું કે મને ઘણોજ શીટ થતો હતો, અને હું તેમાં ઘણીજ શોખતી હતી, જે માહરે કબુલ કરવુંજ પડ્યું.

ખીજી રાત્રે તે નાટક હતો અને હું એ ઇજીપ્સીઅન રાણીના પાર્ટમાં દેખાવ દેવાની હોવાથી ઠીએટર બધું ખીચોખીચ ચીકાર હતું. ખરેખર તો કેહજે સેંહકડો આસામીઓને જગ્યા નહીં મઝવાથી નાઉમેદ થઇને પાછું ફરવું પડ્યું હતું. એ નાટક પરના પોશાકો વિગેરે પર મીંડ રીચર્ડસે પાપરીની પેરે પૈસો વેચો હતો, અને અંદર સ્ટેજ પર તેમજ બાહર લોકોમાં ઉલટ ઘણી અસાધારણ મોટી થઇ પડેલી માલુમ પડતી હતી.

એકઠી હુંજ તે રાત્રે ઉલટ વગરની હતી! મને એ ખરાબ ચાલની રાણીનો પાર્ટ કે જેમાં માહરે થોડીક અનીતીમાન ખસુસકરીને દેખાવાનું હતું તે મુતલબ ગમતો નહીં હતો; પણ હું મીંડ રીચર્ડસ સાથનાં માહરાં લખતથી બંધાયેલી હતી, અને વળી વધારે તો એ કે એ પાર્ટમાં એવું બધું વાંધાભરેલું તત્વ છે એ જાણ્યા વગરજ મેં તે માહરે સ્વાધીન લઇ લીધો હતો!

હવે પરંતો ઉંચકાતાંજ માહરે ગાદીઓનાં એક તખ્તમાં અરધી અલેટાયલી દેખાવાનું હતું. માહરાં માથાંપર તાજ ને હાથમાં રાજદંડ હતો. પોશાક ધીલો, હલકો પુત્ત જોવો અને ગલાં ઉપરથી છેક નીચે ઉતરતો પેહડવાની મને ફરજ થઈ પડી હતી. બાલ ખી છુટા હતા; અને બીહીધેલાંને બધુંજ બીહીધરાવે તેમ અનાપસે બન્યું એમ કે પરંતો ઉંચકાતાંજ તે કમ-ખખત પોશાક માહરાં ગલાં આગળથી ધીલો હોવાથી એક હીલચાલ કરવા જતાં કાંઈ એવી રીતે જરા વધતો નીચે ઉતર્યો કે હું અમકાને એકદમ સમી અઈ; મગર મેં તેજ પથે જોયું

કે સાથી નળદીકના સ્ટેજબોક્ષમાં બેઠેલા એક આદમીએ ઓપેરા ગ્લાસથી મને છેક બેઅદ્ય એક સુધી જોઈ લીધી હતી. તે કાંઈ નવાજ હતો, પણ તેનો એ કામાતુર હાવમાવ જોઈને મને બેવડી ખીજ ચઢી, અને હું ખરાં જીગરથી માનું છું કે હું એ પાર્ટને તે રાત્રે જોઈએ તેવો કશોજ ઇનસાફ આપી શકી નહીં. માહરં દીલજ અધું ખાતું મારી ગયું. એમ છતાં નાટક તો ધારા પ્રમાણે પુરો થયો, અને લોકોને માહરો પાર્ટ ગમેલો હોવાજ જોઈએ, કેમકે હંમેશ મુજબ ધણાંજ જોશથી મને સ્ટેજ પર પાછી બોલાવવામાં આવી.

અને બીજે દાહડે ન્યુસપેપરોએ મને ઇનસાફ આપ્યો. ખુલ્લું તે લોકોએ જાહેર કર્યું કે એ પાર્ટ માહરા સખ્ય સ્વભાવને દેખીતી રીતે જરા એ રચતો નહીં હતો, અને હું દીસ્ટી રીતે માહરી મરજી ઉપરાંતનું સંઘળું કરતી હતી, જેથી જોઈએ એટલું તે કુદરતી નહીંજ દેખાતું હતું.

હવે ન્યુસપેપરો જોઈને મેં જાણુ મુક્યાં તેવામાં બીડા માહરે નામનું તરતનું આવેલું એક કાગળ મને આપી ગયું, જેનાં કવરપરના હરફ મને ખીલકુલ અંગણ્યા હતા, અને તેથી હું કાંઈક અજાણ થયું.

મેં તે કાગળ, એમ છતાં, ખોલ્યું, અને હું કાગળ ઉભેલું તેટલાં તે માંહેલું એક ખીજું કાગળ્યું નીચે જમીનપર માહરા પગ પાસે સરી પડ્યું, જે ઉંચકીને જોઈએ તો તે પાંચ હજાર ગીનીની એક મોટી ગંજવર રકમનો માહરી ફેવરનો ચેક હતો !!

હું તરત સમજી ગયું, અને ઘણા શુસ્સામાં તે ચેક અને તે કાગળ બન્ને ડ્રાડીંગ નાખવા જતી હતી, જ્યારે મેં માહરો શુસ્સો થામ્યો, અને કાંઈ નહાં તો એ શું હતું તે જાણવા મેં તે કાગળ વાંચ્યું. તે કેનસીંગટનથી “ટાઇનેડેલ મેનશન”માંથી મારકીસ ઓફ ટાઇનેડેલનો લખેલો હતો, કે જેને હું મુતલગ પીછાંલુતી નહીં હતી; પણ મને તાજરતાજ ખ્યાલ થયો કે એ તેજ બેઅદ્ય આદમી હોવો જોઈએ કે જે સ્ટેજના સાથી નળદીકના સ્ટેજબોક્ષમાં બેઠેલો હતો, અને જેને માહરો પોશાક જરા હડી ગયો હતો ત્યારે મને ઘણીજ બેઅદ્ય કાસમે ઓપેરા ગ્લાસથી ટીકતો મેં પકડી પાડ્યો હતો.

પણ તે શું કેહવા માંગતો હતો? તેણે શું સમજીને પાંચ હજાર ગીનીની મોટી ગંજવર રકમનો એ ચેક મને મોકળા આપવાની હીંમત ને સરકશી કરી હતી? મેં તે કાગળ, માહરા જીવપર જોરાવરી કરીને, ખરેખર એક જોહમતથીજ વાંચ્યો.

તે કાગળ આ મુજબ હતો: —

“ટાઇનેડેલ મેનશન, કેનસીંગટન.

તા. ૧૮ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૪૧.

“હું કોન્ડીન્ટપર ફરવા ગયેલો ત્રણ વરસ આગે ઇંગ્લેન્ડ રાજધાની લુમીપર પાછો ફર્યો છું, ને મેં મીસ ગ્રેડનાં એકટીંગની ઘણી વખાંલુ ઇટલીમાં સાંભળી હતી. એ પછીથી જ્યાં બી વળી હું જતો ત્યાં અત્રેનાં ઇંગ્લેન્ડ પેપરોમાં એ નવી નામાંકીત એક્ટ્રેસ વાસ્તે એટલું બધું લખાયેલું હું વાંચતો હતો કે તેને જોવા હું ઘણા તલ્લી રહેલો હતો, અને અહ રાત્રે મેં તેને ઇજીપ્શન રાણી ક્વીઓપેરાના પાર્ટમાં પહેંદનીજ જોઈ. માહરે કયુધ કરવું જોઈએ કે પેપરોની

વખાણમાં હું ઝાઝું માનવાવાલો નથી. પેપરવાલાઓ દોસ્તી અથવા વચવસીલાને આધીન થઈને કચરાકુટાને પણ ધણીજ શરમભરેલી હદ સુધી બાળે વખત ચઢાવી આપે છે તે આલમ જાણે છે, પણ બધાં મીસ ટ્રેડ્ડ, તમારા કેસમાં, મેં તો જોયું છે કે પેપરવાલાઓએ જેટલાં પ્રમાણીક નેરાથી લખવું જોઈએ તેટલાં નેરાથી સામું લખ્યું નથી ! હું તમારાં ઍક્ટીંગથીજ માત્ર હદ વગરનો હૈરત અને છક થયો છ એમ નહીં, પણ તમારી હદ વનાળી સોબર ખુબસુરતીએ પણ માહરાં મનપર ધણીજ ઉઠે છાપ માર્યો છે, અને હું અફસોસ કરું છ કે હું તમોને પરણવાને છુટો નથી. મને મારશ્યોનેસ સાથે બનાવ નથી, પણ તે જીવતી છે ત્યાં સુધી હું તમોને લગનની પ્રમાણીક ઍક્ટર તો કરી શકતોજ નથી. તોખી હું તમોને બાબી બીજી બધી રીતે પુરતાં સુખી કરવા ને અમનચમનમાં રાખવા માગું છું. ખુદાનું આપેલું માહરી પાસ એટલું બધું બીરથાર છે કે હું જીવતાંજીવત કે માહરા મુવા બાદ તમોને કશીજ રીતે હવે પછી મારે કદી મોહતાજ રાખરા કે છાડરા નહીં.

“મેં તમારી નેકી નીતીની ધણી જબજ તારીફો થતી સાંભળેલી છે, અને તેથી મને બીલીક લાગે છે કે આજે કાગળ ગુસ્સા અથવા કમકમાત વગર તમો કદાપી વાંચી શકવાનાં નથી, પણ હું અરજ કરું છ કે આ વાત પર તમો થોડોક મંજીરાઇથી દરયાફત બને. માહરી હંમર થોડીક મોટી થયેલી છે ખરી, પણ ખુબસુરતીનો તે છતાં આ હંમરે પણ, હું ધણી વખાણનાર ને દીલસોઝ હીમાયતી છું.

“તમે મને કદાપી ઓળખશો નહીં, પણ માહરે માહરી ઓળખમાં એટલું કેહવાનું છે, કે મધ રાત્રે સ્ટેજપર પરડો ઉચકતાં તમારો પોશાક જ્યાં આગળથી જરા હેઠે ઉતરતો જોણે આપેરાગ્લાસમાંથી જોયું હતું, અને જેના ઉપર તમે કાંઈક ગુસ્સાની નજર વડીક ફેંકી હતી તે હુંજ તમારો તાબેદાર છું ! એટલાવાસ્તે જો તમો ચાહશો તો તમો માંગશો એવી રીતે આપણી મીલાકતો બીલકુલ ખાંનબી રહી શકશે, અને એ સઘળી માહરી લખાવતમાં તમામ સચ્ચાઇ અને ખરાંપણનો જોરા છે તેની પુરવારીમાં, એક નજીવાં બેચાનાં તરીકે, આજે એક ન્હાની રકમનો ચેક જે મોકલી આપુછું તે મેહેરબાનીની રાહે કબુલ રાખીને મને આભારી કરશો. એ કોઇનાં બી નાંમ નિશાંન વગર “payable to bearer” છે, એટલે માહરા બેન્કર કને જઇને તે રજુ કરશો કે કાંઈ બી પુછયા પરછયા વગર તરત તે પગાર કરવામાં આવશે તેની સંપૂર્ણ ખાત્રી રાખજો.

હીં તમારો દીલસોઝ વખાણનાર
ટાઇનેડેલ.”

કમીનો તો ! આ નજસમાંનજસ માંગણીનું કરખીણ કાગળ વાંચીને હું કેટલી ગુસ્સે થઇ તે જાહેર કરવાને માહરી કને જાણે શબ્દોજ નથી ! તે હેમકને કેટલી થોડી ખખર હોવી જોઈએ કે હું ચાહતો તો બલા હરખટને પરણીને મોટી ઇજાજત સાથે એક ડચેસ પણ થઇ શકતો !

પણ હવે માહરે કરવું શું ? ચેક અને કાગળ બન્ને બાલીજ નાખવાં કે તે એક કવરમાં એમનુંએમ મુકીને તેને શિરનામે પાછું ધકેલી દેવું, અથવા થથસવીને એક કાગળ બી તેની સાથે લખવું ? અને એ બધાં વમાસનોમાં હું હતી તેટલાં મેલીસા હેરીસન મને મલવા આવી, એ છોકરીની બચબીત બીમારીમાં મેં પૈસાની એને ધણી કીંમતી મદદો કરી હતી, અને ખરી રીતે તો બેદાની બખશેશથી હું જે એ પરમાર્થી મદદ કરી શકી હતી અને

એન્નપરે પણ મેં માહરે ખર્ચે એને મોકળા આપી હતી તેથીજ તેનો જન ઉગર્યો હતો. એ વાસ્તે તે માહરી ઘણીજ હેસાંનમંદ હતી. તે ઘણી ખતાવાર હતી. તે કાંઈ જુદીની માફક નિર્દોશતા વચ્ચે ફસી ગયલી છોકરી નહીં હતી, અને તેથી પેહલી હરોલમાં તે મને મુશકેલથીજ ગમી હતી, પણ તે પોતાની ભુલ અથવા પાપોને વાસ્તે પાછલથી પુરતી પરતાની હતી, એટલે મેં પછીથી તેની પર મન મુકાને પુરતી દયા રાખી હતી. વાંચનાર યાદ કરશે કે નાટકમાં પણ મેંજ તેને પાછી રખાવી હતી, જેથી માહરે ધરનીજ એક હોય તેમ તે ગમે ત્યારે અને ગમે તેમ મને મલવા આવતી જતી હતી, અને બાહેરથી નામ મોકળા આપીને થોભ્યા વગર બેઘડક હું માહરા ઓરડામાં જ્યાં બી હોઈ ત્યાં ચાલી આવવાની તેને તમેહ થઈ રહી હતી, અને તે મુજબ હમણું પણ તે મને મલવા આવી.

“માહરાં વાહલાં ઍલન,” તે કેહતી આવી, “ગઈ રાત્રે તમારા પાર્ટમાં તમે નવી મેળવેલી ફતેહ વાસ્તે—પણ એ શું છે?” તે થોખીને અચકી ગઈ; “તમે કાંઈ ઘણું ગમ-રાયલાં અને રંજ પામેલાં દેખાવો છો? એ કાગળ શાનું છે? કાંઈ કેથેથી માફા સમાચાર તો આવ્યા નથીની?”

ખરેખર તો હમણું મેલીસા એમ ધસી આવી તે મને ગમ્યું નહીં હતું. મને કાગળ અને ચેક છુપાવવાનો કાંઈ વખતજ નહીં મલ્યો હતો, અને હવે જે હું તેમ કરવા જાઉં તો એ છોકરીની ચેક પર નજર પડી ચુકેલી હોવાને લીધે સાંમે નેને કાંઈ અધરીત સુમેહ ઉભો થાય, અને તે માહરે વાસ્તે કાંઈ અપગ્રશમર્યુંજ માતી લે !

“હા, હું ઘણી ગુસ્સે થયેલી છું, મેલીસા,” તે ઉપરથી ખરંજ કેહવાની મને દ્રવજ થઈ પડી; “વાંચ આઓ કમીના પેસાવાલાઓ ગરીબ નાટકયાલીઓની નીતીને વાસ્તે કેટલું જોધું ધારતા હોવા જોઈએ તેનો એથી બેહતર પુરાવો બીજો શું થઈ શકે?”—અને એમ કેહતાં માહરા ગાલ ગુસ્સામાં ધમધમીને એવા લાલ થઈ આવ્યા હતા કે મેલીસાએ હમીને બે ઘડી માહરા એહરા સામું જોયા કાધું, અને પછી હું જે સોફાપર બેઠેલી હતી તે પર માહરી બાજુમાં બેસીને તેણીએ તે નાલાયક મારકનીસનો મજકુર માહરા જોગો કાગળ વાંચ્યો.

અને તે વાંચતાં વાંચતાં તે ઘણી ઉસ્કેરાતી દેખાઈ. “એક ગરીબડાં બેઆનાં” તરીકે વાંચ હજાર ગીતી વાંચતાં તો તે એટલી હેરત થઈ કે જાણે તે વાત તેના માનવામાંજ નહીં આવી હોય તેમ તેણીએ માહરા લાથમાંથી ચેક વરીક બેઅદબીથી ખુંચવી લઈને નીકળી પડતી આંખોએ જોયો, અને પછી એકાદ પળ તે ઘણાં ગંભીર વમાસનમાં ઉતરી ગયેલી દેખાઈ.

“કાંએ, શું ધાર્યું?” તે વાંચી રહી એટલે મેં પુછ્યું.

“એ તો તમેજ એમ નારાજ થાઓ, ઍલન! હું તો કેહું છ કે આવી પાદશાહી ઓફરથી બીજી તો કાંઈ બી છોકરી કદી એમ——”

“સુપ કર, મેલીસા!” મેં ખરાં દીલના ગુસ્સા અને કમકમાતથી કહ્યું; “હું તો તાહરા તરફથી કાંઈ વધારે સારા ને અક્કતમંદ જવાબનીજ વક્તી રાખતી હતી!”

“વાહલાં ઍલન, હું કાંઈ તમેને માહું લગાડવાનું નથી કેહતી,” તેણીએ બચાવ કર્યો; “હું કેહું છતી કે એ તમેને તો મોટાંમાંમોટું અપમાન કરવા જેવુંજ છે! આખી આલમ

જાણે છે કે તમે કેવાં નેકચલણ છો. હું તમારે વાસ્તે તો, તેથી, ખરાં દીલથી ફક્તીર અને ગુસ્સેજ છું.”

“વાઈ, ત્યારે હવે માહરે એ સંજોગોમાં કરવું શું ?”

“હું તો ધાઈ છે કે એનો ચેક અને એનો કાગળ બેઉ ધીકાર સાથે એ ઉમરાવ પર તમે પાછાંજ મોકળો ! ત્યારેજ એને ખબર પડશે કે એ તો કેથો આગ સાથે રમત કરવા ગયો હતો !”

“હા, માહરો ખી એજ વિચાર છે,” હું તેણીની સાથે એકમત થઈ; “હું જો હમણાં એ બાળી નાખું તો કદાપી તે એમ સમજે કે મને એ કાગળ મલ્યુંજ નથી, અને પાછો ખી મને સતાવે !”

“અને તેજ મુજબ તમે જો તેની પર કંઈ ગુસ્સાનું લખો,” મેલીસાએ સુચવ્યું, “તો તે લખીને તેનો જવાબ કરે ને બચાવ કરે, અને તમારું કોઈ વધતું ઉકળાવે ! સૌથી બેહતર, તેથી, એજ છે કે તમે એ એને પાછુંજ મોકળી આપો !”

“પણ એ મોકળું કોણ પાસે ? રેજીસ્ટર તો કરવુંજ નથી, ને એમ ને એમ પોસ્ટમાં મોકળવાનું તો સલામતીભર્યું થવાનું નથી. તે તો પોતાને નહીં મલવાનું એ નામુકર ખી જઈ શકે !” મેં ફકરમંદ કહ્યું.

“મને આપો; હું હાથોહાથ એ પોંદ્યાડતી જવશ,” મેલીસાએ દીલસોજીથી કહ્યું. “મને એ રસ્તે જવાનુંજ છે. માહરાં બચ્ચાંને મેં એજ તરફ એક ઘણાં લાયક ફીમીલીમાં રાખેલું છે, ને હું તેને મલવા જવાનીજ છું, તે હું એ “ટાઇનેડેલ મેનશન” માં હાથોહાથ પોંદ્યાડતીજ જવશ.”

મને, અલબત્ત, એ વિચાર ઘણોજ ગમ્યો. મેં, તેથી, તરતજ એક એનવેલપમાં તે ચેક અને કાગળ મુકીને તે એનવેલપ બંધ કર્યું, અને તે ઉપર તે લુચ્છા મારકવીસનું શીરનામું કરીને મેલીસાને સપુર્દ કર્યું. એ પછી થોડીક ખીજી ત્રીજી વાત કરીને થોડે વારે તે માહરી રજા ચાહતી ઉઠી ગઈ, અને હું માહરા વિચારો સાથે એકલી પડી. હું એ કમીના મારકવીસની વાત તો એ પછી તરતજ પાછી ભુલી ખી ગઈ. લુચ્છો પાર્કસ માહરા મમાવાજીનો માહરા જોગો મોટો ફીમતી વારસો જમી ગયો હતો તેને માહરા પપાએ માહરી સાથે જઈને થથરાવ્યો હતો, અને તેણે આંક દાહડામાં એ ત્રીસ હજાર પાઉન્ડની મોટી પાદશાહી અનામત અમને ભરપાઈ કરી આપવાનું વચન આપ્યું હતું તે આપણે ગયા અંકમાં વાંચ્યું. માહરા પપાને સરકારી મારીનો પરવાનો મલ્યા પછી એ છુટાંપણાંનો તેવણે જે પહેલો ઉપયોગ કર્યો તે એ પાર્કસપર ધસારો લઈ જવાનોજ હતો. એ વખતે, વાંચનાર યાદ કરશે કે, તેવણુ મને ખી સાથે લઈ ગયા હતા. ખરી રીતે તો મને કે માહરા પીતાને એક કગરસ ખી વક્કી નહીં હતી કે કશા ખી પુરાવાની ગેરહાજરીમાં એ બદમાશ એમ પાધરો ઉતરે, અને એવી મોટી રકમ પાછી ભરપાઈ કરી આપવા સેહલસુજે કયુત્ત કરે ! અમે તો માત્ર એક પાસો અજમાવ્યો, અને તે ખુદાની દયાથી સવળો પડ્યો હતો. માહરા પપાએ મને સમજાવ્યું હતું તેમ એવી જાતના દાઘેલ દીલના બદમાશો આતેનમાં ઘણા હીચકારા થાય છે, અને

અમે લુચ્છ પાકેસના સંબંધમાં માત્ર હમસમથીજ ફાવી ગયાં હતાં; મગર એ બધી બીના આમગ એટલી બધી વીસ્તારીને લખેલી ને સમજાવેલી છે કે તે ત્રિશે અત્રે નવેસથી પાછું કાંઈ પણ લખાણ કરવા વગર ચાલશે. હાલ તો એટલુંજ કેહવાનું કે આંદ હાહા મુદતના તેણે જે માંગી લીધેલા તે મેલીસા અને મળી ગઇ તે પછીના બીજેજ દિવસે પુરા થતા હતા, ને તેથી સાડાચાર લાખ રૂપ્યાની મોટી રકમની કાંચે અત્યારે હું ધણીયાંશી થનાર હતી તે ખ્યાલ અને તે આખો દિવસ હરખાવતો ને ખુશાલ બનાવતો રહ્યો. એ પૈસાને જોરે હું હવે રાત્રિ થનાર હતી, અને નોકરીથી ફારેગ થઇને માહરા હૌરી જોડે પોતાનું ઘરબાર માંડીને દર પડવાની હતી; અને કદાચ નોકરીમાં ચાલુ બી રેહું તો ક્લીઓપેટ્રા જેવા ન છાજતા પાર્ટમાં જાહેરમાં દેખાવ નહીં કરવા હું કંપનીના માલેક અને મેનેજર મીં રીચર્ડસ પાસે કમુક્ત લખાવી લેવાની હતી. ગરજુ થઇને તાબેદારીની નોકરી કરવી એક વાત છે, અને બીનગરબાઉ નોકરી કરવાની વાત બીજીજ છે.

પ્રકરણ ૧૦૦ મું.

એમ છતાં એ અવેજ આવતાં સુધી અને પૈસાદાર થતાં સુધી બી એ વાતમાં તો હું થોભી નહીં. ગઇ રાતના પાર્ટની નામોશી અને ચકુનમ અને ધણીજ લાગી ગઇ હતી, અને તેથી એ ધોરણના પાર્ટસમાં હવે પછી હું કદી સ્ટેજપર ઉતરવાની નથી એમ મેં મીં રીચર્ડસને પુરતી નમનતાઇથી તોપણ ઘણી મજબુતાઇથી તરત ને તરત લખી નાખ્યું.

એ પછી બપોરે બે વાગે લંચ લઇને હું જરા અસેટાઇ ઉઠવાનો વિચાર કરતી હતી તેવામાં અને માહરા પપાની એક ચીઠી મળી. તેવણે અરધા કલાકમાં તૈયાર થઇને અને તો યુસતન સ્કવેરમાં તેવણને જઇ મલવાની તેમાં અને ફરમાસ લખી હતી. તેવણુ લખતા હતા કે કાંઈ અગતની વાત કરવાની છે. હું તે ઉપરથી તરતજ તૈયાર થઇને ઘરમાંથી બાહાર પડી. યુસતન સ્કવેર અમારા હાંટર સ્પીટથી કાંઈ ધણે લાંબે નથી, અને તેથી હું ત્યાં ચાલતીજ જઇ પોંદગી; પણ જે જગ્યાએ માહરા પપાએ મલવાનું લખ્યું હતું ત્યાં તેવણુ હતા નહીં. હું તેવણુને, તેથી, આસપાસ શોધવતી હતી તેટલામાં માહરી આગળથી એક આદમી પસાર થઇ ગયો. તેનામાં કાંઈક ધણું અજબ જેવું હતું, અને તેથી મેં તેને ધારીધારીને જોયો. તેને માથે કાંઈ અજબજેવી ટોપી હતી, અને પછવાડેના બાલ લાંબા વધવા દીધા હતા. વળી બરાવદાર મુઠ્ઠા અને મોટ નીચે સુધી ઉતરતા થોભ્યા હતા, આંખમાં આછગ્નાસ લટકાવેલો હતો, અને હાથમાં એક નેતર રોકા લાકડી હતી. સામટી રીતે તે કોઇ પરદેશી જેવોજ લાગતો હતો. તેણે બી અને ધારી ધારીને જોઇ, અને હું તો તેથી તરત નજર ફેરવી નાંખીને ત્યાંથી આગલ ચાલતીજ થઇ, પણ જરા વારમાં માહરી પુઠે પગલાં પાછાં વાગ્યાં, અને જોઉં છ તો પેલો લગોલગ માહરી પુઠે હતો !

“તે” અને જોળખ્યો નહીં, ઍલન, ત્યારે તો માહરી ખાત્રી થાયછ કે મને કોઇજ જોળખી શકશે નહીં !” તેણે કહ્યું—અને તે અવાજ આખા માહરા પીતાનો હતો એમ પીછાણતાં હું હા વગરની અજબ થઇ. પહેલાં તો મને એ તેવણુનાં “ચેડાં” જરા થઇને

ગમ્યાંજ નહીં. પેલો માણનો પરવાનો એવલુના કબજામાં હતો ત્યારે એવલુને એવાં ઘેલાં ચેડાંનાં ફાંફાં મારવાની જરૂરજ થું હતી ?

“નારાજ ના થા, ઍક્કન દીકરા,” તેવલે હુસ્તારીથી માહરા એ વિચારો તરતજ પાંખી જઇને હસતાં કહયું; “મેં કાંઇ એ સોંગ અમથો નથી સજ્યો. તું જાંલુશે ત્યારે કબુલ કરશે.”—અને એ રીતે વાતચીત કરતાં અમો યુસતન રકવરની પગડી જે બપોરની વખતે ધણું કરીને નવરીનીજત થઇ જાયજ ત્યાં ધીમે કદમે ચાલવા લાગ્યાં. “સૌથી પહેલે તો પેલા પાર્કસની મોહકાંન છે.”

“કાંએ, તે દગો કરેજ શું ?” મેં ગભરાઇને પુછયું; “કાલે વાપદા મુજબ રખ્યા આપશે કે નહીં ?”

“સાંભળ તો ખરી !” માહરા પપાએ કાંઇક અધીરાઇથી કહયું. “એ લુમ્હાને આપણે છેલ્લાં મળી આવ્યા પછી એનાપર મને જરા બી ઇતખાર આવ્યો નહીં, જેથી તેની હીલચાલપર એક છુપી તકેદારી રાખવાનું મેં માહરાં મનથી ઠરાવ્યું. એવા એક બાંગડ ને બદમાશનો ઇતખારજ શું ? તેણે આંઠ દાહડાનો ટાઇમ લીધેલો, ને મેં જોયું કે તે દરમ્યાંન તેની દયાનત બીગડે તો કાંએ નહીં તે બધું વેચીમાતી, રોકડ જમા કરી લઇ, દુર દેશાવર કેથે તીરી જાએ? એ ઉપરથી મેં આએ સોંગ સજ્યો, અને તેની ઉપર તે દાહડેથી મેં ધણીજ પક્ષી ચોડી રાખેલી છે.”

“અને કાંઇ પકડાયું ?”

“અત્યાર સુધી તો તેવું કાંઇ નથી દેખાતું,” માહરા પપાએ મને ઉતાવળે સૂધ્યારો આપ્યો; “હરે તો કાલ છે ને સ.હે.ય છે. વળી એકલા એ પાર્કસ પરજ હું ચોડી રાખુંજ એમ બી નથી, પણ પેલી તાહરી સખી જીતીને દગો કરનાર લાડ રેવન્સકવીફ પર બી માહરે નજર રાખવી પડેલી છે.”

“ને તેને તમો મલ્યા વાઈ ?” મેં આતુરતાથી પુછયું. વાંચનાર યાદ કરશે કે જીતીનાં ઠગારાં લગનમાં માહરા પીતાએજ આગેવાન ભાગ લીધેલો હોવાથી, અને તેણીની જે ખરાબી થઇ હતી તે બધી વાતની પછીથી માહીતી થતાં તેની અગનથી જગીને માહરા પીતાએ પોતાનાં છુટાપણાંને બીજે લાલ જે લેવા ધાર્યો હતો તે એજ હતો કે કાંઇ સુરતે તે લુમ્હાને જીતી સાથે ખરાં હકદાર લગનથી પરણવાની ફરજ પાડવી. એ તેમનો એરાદો ધણો નેક હતો, ને તે મને એટલો બધો ગમતો હતો કે એ વાતમાં હું ધણીજ આતુર બની હતી.

“હું હજી તેને મલ્યો નથી,” માહરા બાપે જવાબ કર્યો; “મેં તેની હીલચાલો પર પણ ફક્ત દુરથી છુપી નીગાહ રાખેલી છે. માહરો તો ઠરાવજ છે કે જીલ્લમને ખરાં હકદાર લગનથી તેને પોતાની કરવાની માહરે ફરજ પાડવી, પણ હું સમો સમાલી સમાલીને આમળ વધવા માગુંજ. મુશકેલ એ છે કે એ ઠગાઇમાં માહરો બી આગેવાન ભાગ છે, એટલે હું જોર શોરથી કામ લઈ શકું એમ નથી. એ છોકરો તદ્દન રદખાતલ છે, અને હું જોઉંજ કે એની આલચલણપર નીલાહ રાખતાં એની વંઠેલ અને રખડેલ જાંઘીના કારણથી એવું

કાંઈ ખીજું પકડાય કે જેથી એની સુદ્ધ આપણે ઠેકાણે લાવી શક્યે તો ખેશક તે ધણું ચાહવા બેગ છે.”

“તમેને જેમ સારું લાગે એમ કરો, પપા; મને તમારાંમાં વિશ્વાસ છે,” મેં તાબે-ઘરીથી કહ્યું.

“હવે આજે રહાંજે હું પાર્કસને પાછો મલવા જવાનો છું,” માહરા આપે પાછું તે વાતપર આવતાં કહ્યું; “હું તેને કાઢતું એપોઇન્ટમેન્ટ યાદ કરાવી આવશ, જેથી થશે એમ કે તે જો આપણને કાંઈ વહાતો ઠગતો હોય તો જરા વધારે ચક્રુતમ પકડશે કે આપણે તો આદુ ખાઈને તેની પૂઠે મડેલાંજ છીએ !”

“મને ખી એ વિચાર ગમેજ,” મેં તરત એકમત થતાં કહ્યું, જે પછી ખીજી ત્રીજી કેટલીક વાતચીતો કરીને અમે છુટાં પડ્યાં અને હું માહરે ઘરેવારે ગયો.

ખીજી સહવારે હું નાસ્તો કરીને પરવાડી એટલે મને પપાનું કાગળ મલ્યું. તેમાં લખેલું હતું કે પાર્કસે તો ખીજી આંઠ દહાડાની મહેતલ માંગી લીધી હતી ! તે કહેતો હતો કે તેણે બધો અવેજ ગોટી નાખેલો હોવાથી રોકડ તેના કને કાંઈ નહીં હતું, અને ત્રીસ હજાર પાઉન્ડ જેવી મોટી રકમ એક અહવાડાંની ટુંક નોટીસમાં તેને માટે ઉમી કરવાનું ઘણું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું હતું. વળી તેવજી લખતા હતા કે તેણે વેચવા કાઢેલી જમીનગી-રીઓ ખી મને બતાવવેલી છે, અને ખીજી આંઠ દહાડામાં કાંઈ ખાટું મોટું થવાનું નથી, વિગેરે.

અત્યંત મને પોતાને આ નવી દીલ મુતલગ ગમી નહીં, પણ પપા પોતેજ એ કામ મેનેજ કરતા હતા એટલે મને તેમાં કશી ખી નડવળ નાખવાનું દુરસ્ત લાગ્યું નહીં. તેવજે એ ચાહીમાં વળી ખી ખાત્રો આપી હતી કે એવજી છુપા લેવાશમાં તેની પર ચોટી રાખવાનું તો ચાલુજ રાખવાના હતા, એટલે તે કાપ આપીને કેંડે ચાલી જાય એમ તો હતુંજ નહીં.

એ પછી તે રાત્રે હું ટીએટરમાં ગયો ત્યારે મીંડ રીચર્ડસ બેગી માહરી પેલી ચીડીના જવાબમાં તે માહરી ઉપર ખુબ છેડાયો. તેણે કહ્યું કે હું માહરાં લખતથી ઘણી ઉલટી ચાલતી હતી, અને ધારાથી તે એ પાર્ટ કરવાને વાસ્તે મને ફરજ પાડી શકશે ! મેં તો તેને તેમ છતાં મજાસુતીથી નાજ કહ્યું. મેં તેને કહ્યું કે તમેને નહીં પાલવતું હોય તો ખરે મને રજા આપો, પણ માહરી તનમનની નીતી, પાકીજગી અને અદ્યતને આંચકો આપે એવો એ પાર્ટ હતો, અને તેથી એમાં હું ફરીથી ઉતરવાની નથી. મીંડ રીચર્ડસ ઘણું અજાણ થયો. તેણે પહેલાં તો ઉપર મુજબ દમ કરી બેઠો અને પછી તરત નરમ પડી ગયો. પછી તો એ પોતાની “લુક”ને વાસ્તે તેણે માફ વટીક માંગી, અને કાલાવાલા પણ કરી ખેંચા, અને જ્યારે હું એકની બે નહિજ થઈ ત્યારે “એનથની અને કટીઓ-પેન્ના”નો નાટક જે ખીજી વાર રજુ થવાનું જાહેર થઈ ચુક્યું હતું તેની જાહેરખબર ખીજે દિવસે પાછી ખેંચી લેવામાં આવી. હું એ રીતે કામાતુર ઇજાપસન રાણીના ગલીય પાર્ટની બલાગતથી બચી ગયો, ને તેને બદલે “ઓથેન્નો” મુકાયો.

એ “આથેલો” નો નાટક થયો તે દહાડે બી પેલો માર્કવીસ પેલોજ બાકસ રીઝવ કરીને આવીને તેમાં બેઠેલો હતો, અને મને તેની પર એટલો ક્રોધ આવતો હતો કે તેને આડી નજરે અડછતો એક વખત શરૂઆતમાં જોઈ લેવા પછી મેં માહરી નજર તરત ખેંચી લીધી, અને તે પછી આખા ખેલનાં દરમ્યાન મેં એક બી વખત તેની તરફ ધુટીને જોયું નહિ! એમ છતાં એક વખત હું વીંગમાં લિબેરી હતી ત્યારે મેલીસા માહરી આગળ આવી, અને મેં તેના કાનપર પડીને કહ્યું, “પેલો કાફરડો આજે પાછો આવેલો છે!”

“હા, મેં જોયો,” મેલીસાએ તેવાજ ધીમે સાહદે મને જવાબ કર્યો; “સ્ટેન્-બાકસ-માંજ છે; પણ તમે એને એવી રીતે હડધુત કીધો છ કે તમોને એ પાછું લખે અને કાંઈબી અપમાન કરે એ હવે હું માનતીજ નથી. તમોને એના હરફ ને એનો મોનોગ્રામ તો ધ્યાનમાં હશે કેની?”

“હા, નહીં કાંએ?” મેં કહ્યું; “અને હવે ફરી મને એ કાંઈ બી લખવાની સરકશી કરશે તો—”

“તો એ કમીનાનું કાગળ ઉખેડતાં બી ના ને વાંચતાં બી ના!” મેલીસાએ ઉતાવળે સદ્ગાહ આપી; “એમનું એમ તરત તે સઘડીમાં જવાવીજ નાખજો!”

“ખચ્ચીતળ!” હું એકમત થઈ—અને તેટલાં માહરો પાર્ટ આવ્યો એટલે હું સ્ટેન્પર પાછી નીકળી.

વળી એ વાતને બે ત્રણ દિવસ જવા પછી મને લેડી સીસીલ્યા અરમનની ચીડી આવી. હું ધણી મોટાલોક થઈ હતી અને તેને મલવા નહીં જતી હતી એવો તેમાં પહરી-આરો હતો, કેમજે ખરેખર ધણા લાંબા વખતથી હું તેને મજેલી નહીં હતી. તેણે એક નવો બંગલો ખરીદ્યો હતો, અને ત્યાં હાલમાં તે રહેવા ગઈ હતી, જે “રટવેડ ગેટ” આગળના રમણ્ય રસ્તાપર આવેલો હતો, અને મને તે જોઈ જવાનું તે માયાથી ઇજન લખતી હતી.

એ ઉપરથી તેજ સ્હાંજે ત્રણેક વાગે હું તેને મલવા ગઈ. નોરમનવાલાંઓની ગાડી તો કારખાને ગયત્રી હોવાથી મેં એક બાકુલી ગાડીમાંજ તે તરફ ઝોકાવ્યું. ત્યાં લેડી સીસીલ્યા ધણું હેતથી મને મળી, અને તેણે માહરી ધણી ખાતર કરી. તેણે આખો બંગલો ફરવીને મને બતાવ્યો, અને તે મને ધણો ગમ્યો. તે તેણીનાં આગલાં મકાન કરતાં વધારે ભવ્ય અને નામાંકીત હતો.

એ મુજબ બે અઢી કલાક તેને ત્યાં ધણા ખુશાલ ગુજરીને હું ઘર પાછી ફરવા નીકળી. સ્હાંજો સમો હતો, અને મેં ચાલતીજ જવા આહ્યું. “હાઇડ પાર્ક”માં થઈને કુકે રસ્તે, તેથી, હું ફરી ફરતી ઘર જવા નીકળી.

પણ પાર્કમાં હું અરધે રસ્તે પોંદચી હોવાશ તેટલાં તો સાંમેથી મેં એક આસામીને આલનો આવતો જોયો, અને મેં તરતજ જોયું કે તે પેલો માર્કવીસ ટાઇનેડેઝ હતો. મેં, તેથી, ઝટ નજર ફરતી આપી. એમ છતાં મેં જોયું કે તેણે મને જોઈ લીધી હતી, અને ધણી ઉત્તરમાં, જાણે મને વાત કરાવવા માંગતો હોય તેમ, તે માહરી તરફ ધસી આવતો

હતો. આ કેટલી પાક બેઠ્યાઈ ! હું સાંભી હાર પર ચાલી ગઈ, અને માહરા ગાલ ગુસ્સામાં ધમધમી આવ્યા. આ પૈસાવાલા લોકોએ અમો ગરીબ છોકરીઓની ધજ્જત વારને કેટલું ઓછું માનતા હતા તેનો ખ્યાલ થતાં ગુસ્સામાં માહરં લોહી બધું ઉકળી આવ્યું.

તે, એમ છતાં, હવે સાંભી હાર પર પણ આવ્યો, અને થોડી ઘણી આનાકાંનીથી હોય તેમ માહરી આગલ આવીને તે માહરી સાથેજ ચાલવાની કોશિશ કરવા લાગ્યો. હું, તેથી, એકદમ ઉભી રહી ગઈ, અને મેં તેની પર એવાં તો ગુસ્સાનાં નેણ ફરકાવ્યાં કે તે દવાઈળ ગયો, અને ઘણો અળખ થયેલો દેખાયો.

“કાંએ, એટલું બધું શું થઈ ગયું, ઍલન ? છેક એમ કાંએ કરેછ ?” તેણે ઘણો અળખ થઈને પુછ્યું—અને એ તે શું બકી મરતો હતો તે મને કાંઈ સમજ પડી નહીં.

“માહરા લોડ,” મેં તેથી થરસાથી કહ્યું, “એકદમ માહરી આગળથી ખીસી જાઓ ! મેં તમોને જે રીતે હડધુટ કીધાછ તે પછી તો —”

“હડધુટ કીધો ? ક્યારે ?” અને તે તુચ્છકારતું હસ્યો; “ત્યારે તેં જે મને લખ્યું તે લુલી જવાજ માંગેછ શું ?”

હું ધુછ પડી ! આ દીવાનો શું કેહવા માંગતો હતો ?

“અલખત હું જાહેરમાં તુંને વાત કરાઉં એ તને નહીં ગમે તે એક જુદી વાત છે, પણ તેથી તું કંઈ તાહરાં લેખીત વચનથી ફરી શકવાની નથી ! માહરા પૈસા તે કાંઈ કાંકરા છે ?” તેણે કહ્યું—અને તેના એવા બોલોથી માહરો ગભરાત દરેક પળે વધતોજ ગયો.

“તમે શું બકોછ તે હું કાંઈજ સમજી શકતી નથી,” મેં મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું, “અને મને લાગેછ કે તમે કોઈ ખરેખરા દીવાના છો. હવે તમે ચાલી જશો ? હવે તમારં કાલું કરશો ? નહીં તો પેલો પુલીસ ઑફીસર જાણેછ તેને માહરી મદદે હું બોલાવવા માંગુછ !”

અને હવે તે ચાલી ગયો ખરો, પણ તેના દેખાવમાં જાણે કે તે કાંઈ ફરવાદ કરતો હોય, કાંઈ મોટો ગેરઘનસાદ પુકારતો હોય, માહરં એ વરતણુ તેની વક્તી ઉપરાંતનુંજ હોય એવું બધું લાગતું હતું, અને તેથી જ્યારે તેને મુકીને હું આગળ વધી ત્યારે માહરી અજાણ્યોની અને ગભરાતનો શુમારજ નહીં હતો ! એ એમ શું બકી ગયો હતો કે હું માહરાં લેખીત વચનથી બંધાયેલી હતી ? ખરેખર, મને હવે પસ્તાવો થયો કે મેં માહરા ગમગત અને ગુસ્સામાં ઘણું દોહરં કર્યું. મેં ઉચકીચુચકી એ જે સાંભળી હતી તે તો વધારે કારણ હતું કે તેની ફેટ પકડીને માહરે બધો ખુલાસો પુછવોજ હતો ! તે પોતે કાંઈ ભેદ બરમની લુલજીવામરીમાં કુટાતો હતો કે શું ?

મકરણ ૧૦૧.

હવે જુઓની ખોદાના કરેલા સંજોગો બાજે વખતે એવા થાયછ કે હું એજ વાતનો વિચાર કરતી ને વમાસણમાં પડેલી હાઈડ પાકને નાકે નહીં પોંદચી તેટલાં તો મને મેલીસા હરીસનજ સાંમેથી આવતી મળી ગઈ ! એ ઘણો નસીબવાન સંજોગ થયો, કારણ-

જે તે કદાચી મારકવીસની આગે ચાલયલણ પર, મને લાગ્યું કે, કાંઈ નવું અજવાળું ફેંકી બી શકે? તેને બી તો બધી ખબર હતી?

“ઓ મેલીસા, સારું જ થયું તું મલી ગઈ તે,” મેં ઉશ્કેરાયલીએ કહ્યું.

“કાંએ, વળી શું છે?” મેલીસા અજબ થઈ; “વળી કાંઈ તમે ધણાં ઉશ્કેરાયલાં દેખાઓછ, ઍલન?”

“હા, મને હમણાંજ પેલો કાફરડો મળ્યો.”

“કોણ, ટાઇનેડેલ?”—અને મને લાગ્યું કે મેલીસા માહરાં બલાંમાં એ સંદેહ થતાં સાથે ધણી ગમરાઈ ગઈ અને ખરાં દીલથી બીલીધી.

“હા, તેજ; મેં તો તેને ધણા બી નોકાકાં કર્યો, પણ તે તો અકેકું કાંઈ એવું બોલી બકી ગયોછ કે માહરાં ધુજરાંજ નથી ભાંગતાં!”

“ઓ, શું બોલ્યો તે?” મેલીસાએ પણ જાસ્તી ગમરાત કર્યો.

“તે તો જાણે હું તેની કેવીક મોટી દોસ્તદાર હોઉં તેમ ઘેરીતે. બારીતો થઈને મને વાત કરાવતો આવ્યો હતો, અને કોઈ લેખીત કબુલાતની બી મને યાદ કરાવતો હતો!” મેં અજબ થતાં કહ્યું.

“ત્યારે તો બીયારો ઘેલોજ હોશે,” મેલીસાએ ઉતાવળથી જવાબ કર્યો; “મને લાગતું-તુંજ કે જરા ધસેલા જેવો કે.છ છે!”

“પણ તેં માહરું પેલું કવર તો એને થાવું પોહ્યાડેલું કેની? એનો ચેક ને એનું કાગળ તો એને પાછાં મળ્યાંતાં કેની?”

“તે ને તેજ દહાડે!” મેલીસાએ ખાત્રી આપી. “તમારા પાસથી ગઈ તેવુંજ જાહેર એને બધું હાથોહાથ આપી દીધુંતું! ઓ ઍલન, નહીં તો શું તમે એમ કંઈ ધારોછ કે—”

“તું ખુશ ના માન,” મેં શરમાઈને માંગી લીધું, “પણ મને એની એ બધી ઘેડી-માંડી વાતથી કાંઈ એટલો તો ગમરાત થાયછ કે કાંઈ સમજાજ નહીં પડતી.”

મેલીસાએ જવાબમાં, અલબત્ત, જે બન્યું હતું તે વાસ્તે પાછે મને સંધ્યારો આપ્યો, પણ તેના એ સંધ્યારામાં માહરાં મનનું સમાધાન થઈ જાય કે કાંઈ મને સંતોષકારક ખુલાસો મલે એવું બેશક કાંઈજ નહીં હતું, અને તેથી ભારી દીલેજ હું ઘેર જવા તેને મુકીને આગળ વધી: પણ વળી થોડુંક આગળ હું નહીં ગઈ હોવશ એટલામાં તો મને માહરા પપાજ મળ્યા.

તેવણ પેલાજ છુપા લેખાશમાં હાલ પણ હતા, કે જે લેખાશમાં મને મુસટન સ્કવેરમાં તેવણ છેલ્લા મદ્યા હતા.

“કાંઈ પાકુંસને વાસ્તે નવું?” મેં મલતાં સાથે તેવણને પુછ્યું.

“નવું તો કાંઈજ નથી,” માહરા પપાએ જવાબ કર્યો.

“પણ તમે ધારોછ કે આપણને એ ઠગતો કે વાહતો નથી?”

“એવું કાંઈ લાગતું તો નથી,” તેવજી કહ્યું; “મને જે હસ્તાવેજ અને ઓચરમાં-
ઓ એજી બતાવ્યાં તે પરથી તો મને બધું સાચું જ લાગું. લોક વળી કહેછ કે એની
પાસે પૈસા તો ઘણા છે, અને એ આપણા ત્રીસ હજાર પાઉન્ડ આપણને પાછા આપી દેશે
તોથી પોતે ગરીબ તો કાંઈ થવાનો જ નથી !”

“અને લૉડ રેવન્સકલીફને લગતા કાંઈ સમાચાર ?”

“તે વાત પછી,” માહરા પીતાએ કહ્યું; “પહેલાં તો તું મને એ બતાવ કે મેં
તુંને હમણાં દુરથી પેલી ગાંધ છોકરી સાથે વાત કરતાં જોઈ તે છોકરી કાણુ છે ?”

“ઓ, તે તો મીસ હેરીસન કરીને એક છે. અમારા નાટકમાં બાલે ડાન્સર છે,” મેં
બેદરકારીથી કહ્યું.

“હા, પણ એ તો ત્યારે ઘણું ખરાબ માણસ છે !” માહરા બાપે જરા ગુસ્સાથી
કહ્યું; “એની તાહરે મુતલબ દોસ્તી રાખવી નહીં જોઈએ, દીકરા !”

“ઓ, કેમ ? તમે શું જાણો છો ?” મેં ગભરાઈને પૂછ્યું—કેમજો મેલીસા આગળ
ઘણી ખતાવાર ને ખરાબ હતી તે કદાચ મેં જોયું કે એવણની જાંજુમાં આવ્યું હોય, પણ
પછીથી તે ઠોકરાઈને ઠેકાંજી આવી ગઈ હતી, અને હવે તદ્દન સુધરીને સારી ચાલની થઈ
ગઈ હતી તે વાતથી એવણુ હજી નાવાકેંજી હોય !

“મેં એ છોકરીને લૉડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ સાથે હમણાં હમણાં ઘણી બેમહલાજે
વરતતાં ઘણી જોયલી છે,” માહરા પપાએ ગુસ્સાથી કહ્યું.

“હમણાં હમણાં નહીં હોય, પપા; તમારી કાંઈ જુલ હોશે,” મેં જીરુસાથી કહ્યું;
“આએ થોડાજ દાહડાની વાત છે. લૉડ રેવન્સકલીફ અને તેના બીજા છાકટા દોસ્તે અમારાં
રેન્ડર પર આવીને જીવીને કાંઈ અપમાન કરીધું હતું ત્યારે બધાં એક્ટર્સ ને એક્ટ્રેસીસ એ
જોઈને હડધુત કરવા એકઠાં થઈ ગયાં હતાં, અને તેમાં એ મેલીસા તો મોટી આગેવાન હતી !

“ત્યારે એ મોટી ઠગારી ને ધુતારીજ છે,” માહરા પપાએ બેવડાં જોશથી કહ્યું.
“હું હમણાં કેટલા દાહડા થયા એને રેવન્સકલીફ સાથે કરતાં હરતાં જોઈછ. મેં એ લોકને
“રટાર અને ગારટર”વાલાં રીચમંડ ખાતેનાં મોટાં ખરચાણુ હોટેલમાં સાથે જમવા ગયલાં
વટીક જોયલાં છે !”

“શું કેહો છો પપા, તમે ?” હું ઘણીજ અજાણ થઈ; “હું તો એને તદ્દન સુધરેલી
અને સારીજ રાહો અખત્યાર કરી ચુકેલી જાણુતી હતી !”

“અરે બેની, આએ પરમદાહડેનીજ વાત છે !” માહરા પપાએ કહ્યું; “હું રેન્ડર
પરથી જતો હતો. હું તો પાર્કસની પુઠે જતો હતો, અને એ લૉડ ફ્રેડરીકનો તો તે વખતે
મને કાંઈ વિચાર બી નહીં હતો, તેટલામાં તેજ એક દુકાણુ આગળ એક સોહામણી બ્રાહ-
મમાંથી ઉતર્યો. એટલા વાસ્તે મેં પાર્કસને તુરતવેળા પડતો મેલ્યો, અને તેના પરજ નીગાહ
રાખી. તે જરા વારમાં તે મોટી દુકાણુમાંથી પાછો બાહર આવ્યો, અને બ્રાહમનાં બારણાં

આગળ જઇ બોલ્યો, " હવે એ તો બધું પકડું થયું, વાહલી મેલીસા. હવે આપણે "ચાર અને ગારટર"માં જમવા જઇએ."

" તમે પોતે એ નામ બી સાંભળ્યું હતું, પપા ? " મેં ગભરાઇને પુછ્યું.

" અને એ છોકરીને બી પાછી જોઇ. નામ તો મેં તે દાહડેજ પેહલુંજ સાંભળ્યું. હું નામ નહીં જાણતો હતો, પણ એ આગમચ બી મેં એ બેને માહરી જુસ્તેજોમાં સાથે અનેક મરત્યા જોયલાં હતાં."

હું હેરત થઇ ગઇ. આટલી દગાબાજી—આટલી ઠગાઇ એક આટલી સરખી છોકરી ચલાવી શકે એ માહરી મસ મોટી અજાણી થઇ પડી. એટલું ખરું કે જુલી તરફનો રેવન્સકલીફનો ભયંકાર દગો મેલીસા જાણતી નહીં હતી, પણ તેથી શું થયું ? એક વારની પોતાની ભયંકાર છકકડથી બી તે સુદ્ધુટેલીની સુધ્ધી હતી ઠેકાણે આવીજ નહીં હતી ?

" હું હવે ત્યારે એની સાથે દોસ્તી રાખતાં ઘણી સંભાળ રાખશ, પપા," મેં કહ્યું, —અને હું ખરે મને મેં એ જે કાંઇ ખાતમીઓ મેલવી હતી તેથી ઘણીજ દલગીર થઇ.

" જરૂરજ એની દોસ્તીથી દુર રહેજે," માહરા પપાએ મને પાછું તાકીદ કરીને કહ્યું; " આએ દુકતોજ એની ખરાબી કરેછ. કાણ જાણે કાણ કાણને ચીરતો હશે ! તે દાહડે કુટસને ત્યાં મેં એને એક મોટી રકમનો ચેક વટાવતો બી જોયો હતો !"

" કુટસને ત્યાં ? " મેં પાછો ગભરાત અને ગગડાત કર્યો.

" હા," માહરા પપાએ કહ્યું; " એ કુટસવાલાઓ મોટું બેંકીંગ બીઝનેસ કરેછ, અને ત્યાં એણે પાંચ હજાર ગીનીનો એક મોટો ચેક વટાવ્યો તે મેં માહરી આખેઆંખ તેની પુઠેની માહરી એ તલાસ દરમ્યાન જોઇ લીધું."

" કુટસને ત્યાં પાંચ હજાર ગીનીનો ચેક ? " મેં વધતી ફાજ ખાઇને પાછું પોકાર્યું; અને—હું ખરેખર બીમાર વડીક થઇ ગઇ.

" હા, પણ તુંને શું છે, છોકરી ? તું કાંએ એમ ગભરાયછ ? " માહરા પપા વધતા ગભરાયા અને ઘણા અજબ થયા.

" કાંઇ નહીં, કાંઇ નહીં, મને કેહો—મને બધું ખરાબર કેહો ! " મેં જાસ્તી ગભરાત કર્યો; " તે ચેક કાણનો હતો તે કાંઇ તમે જાણો ? "

" હા, ખરર જોઓ તે એક ચેક હતો એટલે રસ્તેનો ચાલતો બી તે લઇ જાય તો તેને નાણાં મળે, અને કોઇ લૉડ ટાઇનડેવનો લખેલો હતો. કૅસ્યરે તેની રીત પ્રમાણે ચેક પગાર કરતાં તે ડ્રો કરનારનું નામ મોટે સાદે વાંચ્યું કે "લૉડ ટાઇનડેવ" ત્યારે હું આગળ ઉભેલો હતો, ને ત્યારે એ છોકરી બી એની સાથે હતી."

બસ, થઇ ચુક્યું ! હું એક પીછના ફટકાથી બી પછડાઇને જમીનદોસ્ત થઇ જાઉં એવી એ સઘળું સાંભળીને માહરી હાલત થઇ. હવે સઘળું મને દીવા જેવું સગળ પડી ગયું. લૉડ ટાઇનડેવ આજે મને મળ્યો ત્યારે જે ઘેલોગાંડો બકવાત કરી ગયો હતો તેનો પણ

ભાવાર્થ હવે થોડોધણો માહરી સમજમાં આવ્યો. દગો-કમળત કમળપત્ર મેલીસાએ માહરી સાથે ધણોજ ભયંકર દગો કર્યો હતો ! !

“પણ મને કેહ તો ખરી, ઍલન, કાંયે તું એટલી ગમરાયછ ! એ શું બીના છે ?” માહરા પીતા ધણોજ ચીંતાતુર થયા—અને ત્યારેજ હું પાછી સચેત થઈ. દગો-ધણો નીચ ને કરપીણ દગો માહરી સાથે થયો હતો ખરો, પણ મેં જોયું કે તે છતાં માહરે એમાં બીહવાનું કે લજવાનું હતું શું ? એક ઘડીમાં બધો ખુલાસો થઈ શકે ને માહરી પાકીજગી પુરવાર થઈ શકે એવી સાંમી એ તો બધી વાત હતી ! ઉઘડું, મેં વિજળીના એક ઝટકાની ઝડપથી જોઈ લીધું કે, આ તો એક એવો બનાવ બન્યો હતો કે જેથી કમીની મેલીસા હેરીસન ઉપરાંત દોજખી રેવન્સકટીફ પોતે બી અમો બાપ બેટીના સપાટામાં આપાદ ને મળ્યુત આવી ગયો હતો, અને હવે અમો જેમ ચાહીએ તેમ તેની ડાકી ભયડી મેળવાનું અને તેની પાસે અમારી મરજી પ્રમાણે રમડી મુકાવી કામ લેવાનું અમારા હાથમાં હતું ! હું, તેથી, ઘણી હીંમત પાંખી અને ઘણી ખુશી થઈ.

માહરા બાપ મને ટીકી ટીકીને જોવા લાગ્યા ! તેવણને કાંઈ સમજજ પડ્યું નહીં. તેવણ થોડાક બીહીધા પણ ખરા ! શું હું ઘેલી થઈ જતી હતી !

“માહરા વાહવા પપા, એક ભયંકર તરકટ થયલું છે,” મેં એ મામલો જોઈ લાગ-ણીભરે કહ્યું; “એ તરકટથી માહરી પાક ઇજ્જતને ધણો આંચકો આવે એમ છે, પણ એ થયું છે તે એટલાવાસ્તે સાફ થયું છે, કે હુજો ફ્રેડીક રેવન્સકટીફ આપાદ હવે એથી આપણા સપાટામાં આવી ગયો છે, અને તેને માહરી બેહેન સરખી ગરીબ સખી જુલ્યટને પરણવાની આપણે હવે ચાહીશું તેમ ફરજ પાડી શકશું !”

“ઓ, શું ખરેખર ?” માહરા બાપ ધણોજ અજબ થયા.

“હા,” મેં જવાબ કર્યો; “તમારો આએ કદરખીલામણો પોશાકજોનેષને તે સજી નીક-ળવાની તમારી ઘેલગજા મને પેહલી હરોલમાં ગમી નહીં હતી, પણ હવે હું માહરી એ ભુલ કપુલ કરું છ. હું જોઉં છ કે તમોને એ ઘણું સાફજ સુઝ્યું ! એ છુપા લેખાસની મદદથી તમે એ બે ખુરાંઓપર હું ઉમીદ કરી શકું તેથી બી ઘણી વધારે નજર રાખી શક્યા છ, અને તેથી આએ ભયંકર તરકટ માહરા હકમાં ઘણું વધારે ને ગંભીર ખુરં થાય તે આગમ્ય આપણે પકડી કાઢી શક્યાં !”

“પણ બધું તું મને બેદ ખોલીને સમજાવ તો ખરી ?” માહરા બાપે એ માહરાં બધાં જુઠાં તાહેલાંથી કંટાલીને લગાર ગુસ્સાભર્યો તકાળે કર્યો.

“સાંભળો ! એ વાત મેં અત્યાર સુધી તમોને કહીતી નહીં, કારણ જે વગર કારણે હું તમારું દીલ દુઃખવા ખુશી નહીં હતી, પણ હવે સંજોગો એવા અરંગ થયલા છે કે માહરે તમોને બધું ખરેખર કેહવું જોઈશે,” મેં કહ્યું. “ટાઈનેડેલના મારકવીસે મને રોજખર જોઈ, અને તે હેમકે માહરે વાસ્તે ઘણું ખુરં માનીને બીજેજ દહાડે માહરી પર એક કાગળ મોકળ્યું, જેની સાથે પાંચ હજાર ગીનીની મોટી રકમનો ચેક હતો. હું એથી ઘણી ગુસ્સે થઈ, અને તેજ ઘડીએ મને અચાનક મેલીસા હેરીસન મળવા આવી. તેણે માહરે

ગુસ્સો, ચેક અને કાગળ એ સઘળું આવતાં સાથે જોઈ લીધું, જેથી ખરી હકીકત હું તેનાથી છુપાવી શકી નહીં. એ પછી તેણેજ મને સદસાહ આપી, અને હું તે વાતને એકમત થઈ કે તે ચેક અને કાગળ એમનાં એમ માહરે એક એનરેલપમાં બીડીને તે બદાયણ મારક-વીસને પાછાં મોકળી આપવાં.”

“અને તેં તેમ કાધું, દીકરા ?” માહરા પપાએ દેખીતી રીતે તે કુકર્મી કમીનાપર મનથી ઘણા ખીજવાતાં પુછ્યું.

“હા,” મેં જવાબ કર્યો; “મેલીસાએ પોતેજ માંગી લેવાથી મેં તે કામ તેનેજ સોંપ્યું. તેની આગળી જીંદગી ઘણી ખતાવાર હતી, અને તેને ત્યાં એક બચ્ચું છે, જે તેણે કેન-સીંગટન તરફ કોઇના આશરામાં રાખેલું છે, અને તે બચ્ચાંને તે એ વખતે મલવા જતી હતી તેથી “ટાઇનેડેલ મેનશન”માં મારકવીસ જોગો તે કાગળ બી આપતીજ જવાનું તેણે માથે લીધું અને મને બી તે વિચાર ઘણો ગમ્યો.”

“હવે ત્યારે હું સમજ્યો,” માહરા બાપે કહ્યું; “એ કંગાળ છેકરીએ તે કવર તે પાપી ઉમરાવને પાછું આપેલુંજ નહીં હોવું જોઈએ, અને તે અવેજ ફેડરીક રેવન્સકલીફની મદદથી ખાઇ ગયલી હોવી જોઈએ !”

“હા, તેમજ; પણ મને જે શુંચવાવેછ તે તો બીજીજ વાત છે,” મેં હજી એ મનથી ઘણી શુંચવાતાં કહ્યું; “હમણાં મને મારકવીસ પોતેજ અચાનક મલ્યો અને તે કાંઈ એવું અગરમ અગરમ બોલી ગયો કે જે મને સમજ નથી પડતું ! તે તો કાંઈ એમ બોલ્યો કે મેં લેખીત કબુલાત આપેલી છે !”

માહરા પીતા એકદમ ગંભીર થયા. તેવણુ દેખીતી રીતે કાંઈ સમજી ગયા, પણ મને તે વાત ખુત્તસો કરીને કેહવાને ખુશી જણાવી નહીં, જેથી મેં તુરત તે વગી દમાણુ કરીને તેવણુને પુછ્યુંજ નહીં.

“માહરાં ગરીબ બચ્ચાં !” માહરા બાપે તે પછી ગંભીરાધથી કહ્યું, “બીજાંનાં પાપને લીધે તાહરી પાક ઇજ્જતને ત્યારે તો બેશક ઘણોજ આંચકો આવેલો છે; પણ તે બધું જલદીજ સમું કરી શકશે. તાહરી ચાલચલણુ તો કાચના એક સ્વચ્છ આએના જેવી છે, કે જેપર કોઇના પાપી દમના પરસેવાનું એકાદ ધાણું પડી શકે ખરું, પણ તે કાચ સફા કરશે તો પાછો જેવો ને તેવો સ્વચ્છ અને નીર્મળ નજરે આવી શકે ! હવે ત્યારે તેં શું કરવા ધાર્યું ?”

“હું ધારું કે હું એ લુચ્છી મેલીસાને મરું અને તેની પાસે તેનાં પાપનો દમસમથી બધો એકરાર કરાવી લઉં,” મેં જવાબ કર્યો; “એથી થશે એમ કે લૉડ રેવન્સકલીફ કેટલી હદ સુધી આપણા પગતળે દબાયેલો છે તેવું પ્રમાણુ આપણે નક્કી કરી લઈ શકશું.”

“ઘણોજ નેક વિચાર !” માહરા પપા એકમત થયા; “તેને તું પોલીસનો દમ બરા-વશે તો તે બધું એકદમ કબુલ કરશે. તું બધું ખરેખર કબુલ કરવાની તેને ફરજજ પાડજે. હાન તો તું એકલીજ તેને મળી આવ, અને પછી તું પાછું મને લખી જણાવશે ત્યારે આપણે પાછાં કેથે સાથે મલીને આગળ શું કરવું તે નક્કી કરશું.”

એ પછી હું માહરે ઘર પાછી ફરી. મેલીસા તો કેનસીંગટન તરફ જ કંડે ગયલી હતી, જેથી તે હમણાં ઘરમાં મળે એમ નહીં હતું, અને રાત્રે ઠીએટરમાં તે દહાડે માહરે પાર્ટ નહીં હતો એટલે હું સારાં નસીબે ત્યાં જવાની નહીં હતી. હું તેને ઠીએટરમાં મળવા આહવીતીજ નહીં. માહરે તો તેનાં ઘરમાંજ તે એકઠી હોય ત્યારે ઘસારો લઈ જવાનો હતો, તેથી ખીજે દહાડે સહવાર પર એ મીલાકાત મેં ફરજિયાત મુજતવી રાખી.

પ્રકરણ ૧૦૨.

મને તે આખી રાત ઘણી અકરવકર થઈ. આઢીઓ બપોર છઠ્ઠક ખાયાં હતાં સુધરે નહીં એ મને ઘણુંજ અજબ જેવું લાગ્યું. મેલીસાની આગળી જીંદગી ઘણી શીઘ્ર હતી; પણ તેણે પુરતું ખમ્યું હતું અને તે પુરતી પરતાઈ હતી, વારતેજ હું તેની મિત્ર થઈ હતી. મેં તેને માહરી ગરીબ ગીરોથી ઘણી મોટી મદદો કરેલી હતી, અને તે બધાં માહરાં કીંમતી હેસાંનોનો એ નાચીજ કમીનીએ આપંદા મને એવો નાકદર નાખીને આપ્યો તેથી મને ઘણુંજ દુઃખ લાગ્યું હતું.

ખીજી સહવારે, તેથી, હું તાતરવીખી જેવી જેમ તેમ નવ વાગવા દહને મેલીસાને ઘર દોડી. સારાં નસીબે તે ઘરમાંજ હતી એમ મને એક નોકર છોકરીએ કહ્યું, અને હું નામ મોકળ્યા વગર ધસીને તેના ઓરડામાં ગઈ ત્યારે માહરું દીલ ઘણાં જોશથી ધપકતું હતું. ખારણું અગચુંજ બંધ કરેલું હતું, કે જે મેં નરમ હડએલાથી ઉઘાડી નાંખ્યું, અને હું અંદર જઈને જોઉં છ તો પલંગપર બધા નવા નવા ડ્રેસીસ પહેલા હતા ! તે કાંપડ્યાઓને ત્યાંથી તરતના આવેલા હોય એમ તેની બાથુમાં પડેલા તેને લગતા ઑક્સીસથી જણાઈ આવતું હતું, અને મેલીસા તે પોશાકો ધ્યાનથી તપાસવામાં પડેલી હોવાથી તેણે મને અંદર દાખલ થતી જોઈ વીક નહીં. તે સીઠક, સેડીન ને મખમલના તેની ગરીબ સ્થિતી કમ્યુલ રાખી કે રજા આપી શકે તે કરતાં ઘણા વધારે કીંમતી પોશાકો હતા, અને એ પેલા માર્ક-વીસના અવેજનીજ બોલવાલા હતી એમ એક નજરે જોઈ લેતાં માહરી આંખમાં પુન આવ્યું !

તે તેવામાં કાંઈ લેવા જરા પાછળ હડીને ફરી, અને ત્યારે મને ઓરડામાં પોતાની લગોલગ ગુપ્તપ આવી ઉભેલી જોઈને હલતીને લાકડું થઈ ગઈ ! પોતાનાં દાધેક દીલ સાથે દીસ્તી રીતે મને જોઈને તે ઘણીજ ચોંકી અને શીકી પડી, પણ તરત પછી સમયસુચક-તાથી પોતાનાં મનનું પાછું સમાધાન કરી લઈને તેણે પોતાનો ગમરાત છુપાવતાં મને કહ્યું, “ઓ એલન, સહવારને પાહોર તમે ક્યાંથી નીકળી આવ્યાં ? અંદર કહારેકનાં આવ્યાં છ જે ? મેં તો જોયાં બી નહીં ! કેવાં ચોરની માફક આવ્યાં ?” અને તે જુહું જુહું હસી : “પણ બેસોની, ઉભાં કાંએ રહ્યાં ?”—અને તેણે મને ખુરસી આપવાની ધામધુમ કરી. “હું તો હજી બધી મેલી ઘેલી અવરદશા જેવી છઉં—હજુર તો મેં ખાથ નથી લીધો, અને રાતનો પેન્ટ બી ગાલપર ને હોઠપર એમનો એમ છો !”—અને તે પાછું હસી, પણ મને ઘણીજ

ગંભીર અને ઠસે ને ઠસે જોઇ તે પોતાના બધા એ જુઠા બકમકારા વચ્ચે દબાઇને પાછી ચુપ થઇ ગઇ.

“પણ શું છે, ઍલન? તમે આજે એવાં કેમ છેઓ? તમે કાંઇ માહરીપર ચુસ્ત છેઓ?” તેણીએ ફાલ બાધેલી જેવીએ કાઠલુદીથી પુછ્યું.

“હા, ઠગારી છોકરી!” મેં મોટા ચુસ્તાના દેખાવથી કહ્યું—અને મને ઢોંગ કશા કરવા પડ્યાજ નહીં, કેમકે હું ખરાં દિલથી ધણી ચુસ્તે હતી; “તાહરે” તમામ તરકટ મેં પકડી કાઢેલું છે, અને તે હું તને તાહરાં મોહનાંપર કહેવા આવેલી છેઉં!”

મેલીસા, બીહીકની એક ચીસ સમેત એ સાંમળતાં, પોતાના પલંગની કીનારી પર બેસી ગઇ, અને મોહનાંપર હાથ ઢાંકીને રડી પડી, કે જ્યારે માહરે કહેલું જોઇએ કે તે નાલાયકનાં રકવાથી આ વખતે મને એક કગરસ બી દયા આવી નહીં.

“એ તાહરા બધા ઢોંગ મુકી દે!” મેં વવતા ઠસાથી કહ્યું; “તું એટલી બધી નાલાયક, નફ્ટ અને નાપાક હોય એમ કદી મેં સ્વપ્ને બી ધાયું”તું નહીં!”

તે ઉડીને માહરા પગ પાસે ફસડાઇ પડી. “ઓ ઍલન, મને માફ કરો?” તેણીએ માહરા પગપર માથું નમાવીને ફેકેફેક રડતાં કહ્યું; “બીજી કોઈ હતે તો હું નફ્ટ થઇ શકતે, પણ તમારી આગળ માહરાથી નફ્ટ થવાતું નથી. તમે માહરે વારતે એટલું એટલું કીધું, ને તે છતાં મેં તમારીજ ચોરી કીધી તે નીમકહરાંમીથી હું તમારી સાંમે લજવાઇને મરી જાઉં. હું કદી એમ કરતે નહીં, પણ મને તો એક બીજા છું”એ ભોલવીને બમાવી!”

“તું શું આગલની તાહરી ખરાબીઓથી હજી પુરતી ધરાઇતી નહીં?” મેં ખરાં દીલના કમકમાતથી પુછ્યું.

“મુઝ હું અમાગતી!” તેણે માથું કુટીને કહ્યું; “માહરો અંત એબાંજ આવવાનો છે!”

“હવે એ બધું નાટકી છોડી દે, ને બેસ માહરી સાંમે,” મેં મેલીસાને ધમકાવીને કહ્યું—અને તે રડતી રડતી તરત ઉડીને માહરી સાંમે પલંગ પર પાછી બેઠી. “જો હજી બી તું બચવા માંગતી હોય તો માહરી આગળ બધું બોલેબોલ સાચેસાચું કયુલ કર. હું બધું જરા એ જરા જાણી આવેલી છું તે ઘણું ધ્યાન રાખજે. તાહરી આએ મોટી ઠગાઇમાં તાહરો સાથી કોણ છે તે વટીક હું જાણું, કારણ બેંકર કુટસને ત્યાં મારકવીસનો એક તમે બેમરવતોએ વટાવ્યો ત્યારે જે ધણીએ તે આંખોઆંખ જોયું તે મને મલેલો છે, અને તેણે જરા એ જરા મને બધું કહેલું છે.”

“ઍલન, હવે હું ત્યારે તમારેથી કાંઈજ છુપાવવાની નથી,” તેણે બન્ને હાથ જોડીને મોટી કાઠલુદીથી કહ્યું. “મેં તમારો ઘણોજ નાશ કીધેલો છે, પણ હુંજ તમોને ધનસાફ અપાવશ, પછી માહરે ગમે તે થાય! માનતાં હોવો તો માનજો, ઍલન, કે એ કરતાં તો બધું ઘણું ગમું, પણ ત્યાર પછીથી માહરા જીવને એક ધડીની જપ કે નીરાંત નથી. તમારે વારતે હું ધણીજ ધુજ્યા કરતીતી. મેં જે કીધું તે એક ખુનથી બી જ્યાદા છે, ને મને લાગેજ કે તમે બધું જાણુશો તો મને કદી માફ કરી શકવાનાં નથી!”

“ઓ, એટલું બધું તે શું છે? મને કેહતી? બોલતી?” મેં અધીરાઇથી પુછ્યું.

“મેં એ મારકવીસના ચેકની ચોરી કાઢીજી એટલુંજ નથી, પણ એ રકમ પચાવી પાડવા મેં તમારાં નેક નામને બી ઘણી મોટી નામોશીમાં ગીરફતાર કાઢેલું છે, એકલ !” તે દુષ્ટાએ પસતાવાનાં ઘણાં અતવત સાથે કહ્યું.

“પણ તું શું કરી મુઠિ?”

“મેં તમારી ફોરજરી કરેલી છે,” તેણીએ નીચી નજરથી ધુજતા અવાજે કહ્યું, “મેં તમારે નામે ને તમારી સહીથી—તમે પોતેજ લખતાં હોવો તેમ—મારકવીસને લખી વાલ્યું કે હું તમારી માંગણી કમુલ રાખુંછ, પણ હું તુરત તમારા આશરામાં આવી શકતી નથી. મેં લખ્યું કે હું એક બે મહીનામાં રજેગની માહરી નોકરી છોડી દઇને જીથુકની આવતી રેહવશ, ને તેનાં બંધણ તરીકે મેં તમારા પાંચ હજાર ગીનીની મોટી રકમનો ચેક માહરા ઉપયોગમાં લીધેલો છે.”

મેં દુઃખની એક ચીસ પાડી, અને હું ખરાં દીલના મોટા ગભરાત ને કમકમાટ સાથે માહરી બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી.

“મેં કેવી રીતે એ કાવત્રું રચ્યું, ને જાહેરમાં તે તમેને કંથે મલે તોખી મુતલગ બોલાવે નહીં, કે પરબાહું તમેને તમારે શીરનામે કયુંજ વખે નહીં તેને વાસ્તે મેં કેવી કેવી તેની સાથે શરતો કાઢી તે બધું જે તમે સંભાળવા માંગતાં હોવો તો—”

“નાહરં મોંહું બાળ ! ચુપ કર ! માહરે તે હવે સાંભળવુંજ નથી !” મેં ઘણાજ ગુસ્સાથી રોરોગ ધુજતાં બખાલ્યું, અને તે એક ઝેરી અજ્ઞા હોય તેમ હું ખરેખરાં દીલથી તેના સ્પર્શથી વરીક કમકમાતે તરત અલગ થઈ.

“ઓ ખુદા !” મેં મોટેથી પોકાર્યું, “આદમીઓમાં આટલી હદ સુધીનું કરપીણપણું છે, અને તે બી એક નાજુક પંથનીમાં !”

ખરેખર આ એક એવી દેહેસ્તનાક ડગાઇ હતી કે જે ગલીચી માહરી નિષકલંક વારતાના સફાઓ પર રજુ કરવા બી હું ખુશી નથી, પણ હવેના ઘણાએક અગતના બનાવો એ એક વાત પર આધાર રાખે છે તેથી, તેમજ વળી મેં અનેક મરતયા આગલ બી કહ્યું છે તેમ આવી વારતાઓ ખરી જીંદગીનાજ આપના હોવાથી તેમાં બધું સાફજ બતાવવું ઘટતું નથી, પણ ખતાવાર બનાવો પણ પુરતી સંભાલ ને અદમ સાથે પ્રમાણીકપણે રજુ થયલા તેની નસીહતથી ખાલી હોતા નથી.

“માહરી ઈજ્જત તેં ગુનેહગારે એકદમ એક પ્રમાણીક એકરારથી મારકવીસ આગળ બોખ્ખી કરી નાંખવા પડશે !” મેં અંતે પાછું ગુસ્સાથી કહ્યું.

“ઓ, પણ મને બચાવજો ! મારકવીસના ગુસ્સાથી મને રક્ષણ આપજો !” તે પીશા-અણીએ માંગી લીધું. “તમે જે કહેશો તે હું કરશ. તમે જેમ હુકમ કરશો તેમ હું કામ લેવશ. તમે દયાના શીરેસ્તા હોઓ તો આવ બીજી વખતના માહરા છેલ્લામાંછેલ્લા પરતાવા પર બ્યાંન આપીને મને જતી મુકજો ! હું કેવી ખરી રાહે આજવા માંગતી હતી ! તમારી પાક

સોહબતે કેવી સુધારીને મને ખરે રસ્તે મુકી હતી ! જે બન્યું છ તે ફક્ત છેલ્લાં બે ત્રણ અઠ-વાડમાંનીજ રમત છે. મને લૉડ ક્રેડીટ રેવન્સકલીફ લલચાવી ને ફસાવી. મને એ ઊકરો ગમતો હતો, અને તેનાં ઉમરાવપદની કાઠ દહાડો ઘણીઆણી થવાની માહરાંમાં એક હેમક ઉમેદ સજીવન થઈ હતી. એમ છતાં, મને લાગ્યું કે તે જીલીપર ઘણું ધ્યાન આપતો હતો એટલે મેં માહરી લાગણીની કાઠને પણ કશી ખબર પડ્યા દીધી નહીં. ત્યાર પછી મેં જોયું કે જીલી તો અચપ્પુય તેનાથી અલગ થઈ ગઈ, અને તોખી હું તો તેને એકાંતમાં કાઠ દહાડે મલેલી ખી નહીં, એટલે માહરી ઉમેદ માહરાં મનમાંજ રહી ગઈ હતી. એ પછી સ્ટેન્ડર તમોને યાદ છે કે એક રાત્રે શ્રીનરમમાં પેલો બનાવ બન્યો. ત્યાં આવીને રેવન્સ-કલીફ અને તેના છાકટા દોસ્તદારે આપણી જીલીને અપમાન કર્યું, અને જેમ બધાં ઉસ્કેરાયાં તેમ ખરાં દીલથી હું ખી ઉસ્કેરાઈ.

હયાં મેલીસા જરા દમ ખાવા થોખી જ્યારે હું ખી ચુપજ રહી.

ત્યાર પછીની એ બધી વાત છે. મેલીસાએ આગળ ચલાવ્યું ખીજેજ દાહડે બપોરે રીહઅરસલ પછી હું ડીએટર આગળથી જતી હતી ત્યારે મને એ પહેલવહેલો મલ્યો, અને પોતાની સાથે વાતમાં થોડોક વખત મને રોકી રાખી. તે મને પુછવા લાગ્યો કે નોરમનવાલાંઓ તેની ગઈ રાતની ચાલથી ઘણાં ખીજવાયાં હતાં કે નહીં ? અને મેં તેને ખરેખર કહી દીધું કે આખું સ્ટેન્ડર ઘણું ખફા થયલું હતું. એ સાંભળીને તે જરા મહોગમતું કાંઈ હત્યો, અને તે શું કહેવા માંગતો હતો તે કાંઈ મને સમજ પડી નહીં. ત્યારથી અમારા વચ્ચે દોસ્તી પડી, અને એ મને અવારનવાર મળતો ભેટતો રહ્યો. તે દરમ્યાન તમોને મારકવીસે પેલું અપમાનતું કાગળ લખ્યું, અને તેજ નેહેરત ચોધાયે, માહરાં હીણ નસીબે, હું તમોને મલવા આવી, જ્યારે તમે તે કાગળ મારકવીસને પુગાડવાતું મનેજ સોંપ્યું. માહરા મનમાં તે વખતે કશું ખી પાપ નહીં હતું. મેં તો ખરેખર તે કાગળ મારકવીસને પોંદ્યાડવાની સાચ્ચી દયાનતથીજ સ્વાધીન લીધું હતું, પણ સરજતના ખેલ બાજે વખત ઘણા ન્યારા થાય છે ! પછી રસ્તામાં જતાં મને પેહેલવહેલો તે પાદશાહી રકમ ગડાવી નાંખવાનો લોભ થયો, અને તેથી પાધરી કેનસીમટન તરફ જવાને બદલે હું પેહલાં માહરે ઘેરજ ગઈ. માઠાં ભાગ્યે ત્યાં રેવન્સકલીફ મને મળવા આવેલો માહરી વાટ જોતો ખોટી હતો. તેણે માહરા ચેહરાપરનો ગભરાત જોયો, અને એ શું હતું તે મને પટાવી પટાવીને પુછ્યું, અને મેં તેને ત્યારે સઘળું ખરેખર કહ્યું. મને કાઠ ખીજાની મદદ જોઈતીતી. મને એ ચેકની બાબદમાં કાંઈ ઝાઝી સમજ નહીં હતી. મારકવીસનાં તમો જોગાં કાગળમાં તો જોકે ખુલ્લું હતું કે નામનીશાંન વગર ફક્ત “બેરરનો” તે ચેક હોવાથી બેંકર કુટસને ત્યાં આપતાં સાથે તે પગાર થઈ શકશે, પણ તોખી મને બીક લાગી. એટલાવાસ્તે મેં રેવન્સકલીફને માહરા વિશ્વાસમાં લીધો, અને તે તો બધું સાંભળીને કુદીજ પડ્યો. હું તેની પાસે માહરા જીવખરચતું થોડુંક માંગ્યાજ કરતી હતી, અને તે મને તહરેવાર હીલકાં બાહણાંથી ટાંચ્યા કરતો હતો, વાસ્તે આએ તકનો લાભ લઈ તેણે મને પોતાનાં ખાખાવરખાંપણાંની ખાત્રી આપી, અને પછી પેકેટ ખોલી નાખીને તે કાગળ વાંચ્યું અને ચેક તપાસ્યો. એ પછી તેણે માહરી પાસે તમારે નામની સહી કરાવીને તે કાગળનો મારકવીસને જવાબ લખાવ્યો, અને તેમાં એવી શરતો લખાવી કે જથી અમારી

ચોરી પકડાય નહીં. તે શરતો તમે સાંભળવા માંગતાં નથી અને તે હું તમારી પાકીજી કમકમાવા કહેવા બી ચાહતીજ નથી. હું હવે એ પાપી કેરીઅતનો છેડોજ લાવવા માંગુ છું.”

“અસ હવે, માહરે વધારે કાંઈ સાંભળવું બી નથી,” મેં ઘણા તીખાસથી કહ્યું: “બાકીનું હું સમજી ગેછું. તે લુચ્છા ગુનેહગારની મદદથી તેં એ ચેક વટાવી લીધો એમજ કેની ?”

“હા, બેહેન, એમજ,” મેલીસા રડતાં રડતાં બોલી.

“તાહરાં પાપી કાર્યોની કાંઈ હદજ નથી, મેલીસા !” મેં મોટા ધીકારથી કહ્યું; “ઝોરતોમાં બદકરી ઘણી હોય એ હું સમજી શકું છું, પણ તાહરી શેહતાન્યત તો “ઝોરત” નાં નામને બી લજવાવે તેવી છે !”—અને જવાબમાં કાંઈ પણ કહેવાને બદલે તે કંગાળ કમીની ધસાંધસ રડ્યાજ કીધી !

પ્રકરણ ૧૦૩.

“તેં એ તરકટ કીધું અને માહરાં ઇજ્જતદાર નામને કલંકીત કીધું તે એટલા વાસ્તેજ કેની કે મારકવીસની રકમ તું આસાનીથી બે મહીના દબાવી લઈ શકે ? મને ખરે-ખરું કેહજો !” મેં પાછું પુછ્યું.

“હા, બેહેન ઓલન,” તે લુચ્છીએ કપ્પુલ કર્યું; “મને એ સદ્લાહ રેવન્સકલીફિંગ આપી ! કેહ જો બે મહિનામાં તો આપણે કંઈનું કંઈ કરી નાખશું, ને પછી ફોન્ટીનટ પર નાહસી જઈશું.”

“અને તે દાહડે રાત્રે ફીએટરમાં તું મને સદ્લાહ આપતી હતી કે એનું કાંઈ કાગળ પત્ર આવે તે માહરે બાવીજ નાખવું તે એજ શીકરથી કે હું એનું કાગળ કાંઈ વાચું તો તાહરું તરકટ ઉઘાડું પડે ?”

“હા, બેહેન. મેં તમારી સહીથી કાગળ લખ્યો હતો ખરો, પણ શીરનામું માહરુંજ આપીને બધાં કાગળો માહરીજ કુરમાં મંગાવ્યાં હતાં. મેં લખ્યું હતું કે નોરમનવાલાંઓને જરા બી વહેમ પડવો નહીં જોઈએ,” તેણીએ નીચી નજરે ખુલાસો કર્યો.

“ઓ ખુર, ઘણુંજ ખુર !” મેં મોટા કમકમાતથી કહ્યું; “વાર, જુલ્યટને વાસ્તે એ લુચ્છો કાંઈ દહાડે તાહરી આગળ કાંઈ બેઅદબીબરયું બોલ્યો ?”

“તે તો કોઈ દાહડે બી નહીં,” મેલીસાએ દીસ્તી રીતે પ્રમાણીકપણે કહ્યું. “અમારી વચ્ચે જુલ્હીને લગતી વાત તો કાંઈ કોઈ દહાડે થમ્જ નથી—સિવાય કે તેણીને એણે રટેજ પર અપમાન કીધું હતું તેવી બીજે દહાડે રસ્તામાં મળીને મેં તમોને કહ્યું તેમ, એણે મને તે બાબે પુછ્યું હતું.”

“પણ તુંને એટલી બધીક એ મોટી રકમનું શું કામ પડ્યું ?”

“મેં કહ્યું તેમ રેવન્સકલીફિંગ મને વધતી લલચાવી,” તેણીએ પાછું રડીને કહ્યું; “ચેક તેણે પોતે પોતાને સ્વાધીન લીધો—એમ કહીને કે સાઈ થયું જો તું એકલી એ ચેક વટાવા નહીં ગઈ ! તેણે મને સમજાવ્યું કે ચેક “બેર” જોગો એટલે એક રસ્તેનો ચાલતો

ખી તે વટાવી લઇ શકે એવો હતો ખરો, પણ તોખી તે રજુ કરતાં ચોક્કસ ખારીડીઓ ખેંકવાલાઓ સમાલેછ, અને તેથી તું જરૂર ફસી જતો !”

“એ તો તેણે તુંને તદ્દન જીતું જ કહ્યું,” મેં ગુસ્સાથી બખાળ્યું; “પણ વાર પછી ? અવેજ બધા એણે રાખ્યો કે તુંને આપ્યો ?”

“મને તો ફક્ત પાંચસો ગીની આપી કે તુરત વેળા પીરતાડીસસો ગીની માહરી પાસેજ રેહવા દે,” મેલીસાએ ખુશાસો કર્યો. “તેણે કહ્યું કે એ ત્રણ અઠવાડિયામાં હું ગોઠવણ કરી બેઠું, જે પછી આપણે ઝેન્ડીનંટ પર નાહસી જઈશું, અને ત્યાં કેથે જઈને છુપા-છુપ પરણીને ઘણી મોટી મેળથી રહીશું !”

“અને તુંને હેમકને એમ નહીં લાગ્યું કે એ મસે એ મોટી રકમ જમી જવા તે લુચ્છો તુંને શીર્ષ જનાવતો અને ઠગતોજ હતો ?”

“અરે, તેવી જો માહરી ખાત્રી થાય તો હું એનો જીવ બી લઇ બેઠું !” તે લુચ્છી એ અસાધારણ ગુસ્સાથી લાલ થતાં ને ઉશ્કેરતાં કહ્યું.

“એવી જુદી બકવાતથી ખાઝ આવ,” મેં ધમકાવી, “ને આગળ ચાલ ! કેહે મને, એ પાંચસો પાઉન્ડમાંથી અત્યાર સુધીમાં તું કેટલાક ખરચી ચુકી ?”

“બધા એમના એમ છે, ઍલન !” મને રાજ કરવા ને માહરી માફી મેળવી બેવાની દેખીતી તક્તગારીમાં તેણીએ ઉત્તાવળે કહ્યું; “ફક્ત દસ ખાર મેં ખરચેલા છે તે તો હું માહરા પમારમાંથી તમોને અબધડી પાછા ભરી આપી શકશા !”

“હવે ત્યારે લે તે બધા બાકીના પાઉન્ડ,” મેં હુકમ કર્યો, “અને ચાલ અબધડી મારકવીસને ત્યાં કેનસીંગટન ખાતે માહરી સાથે !”

“ઓ ઍલન,” તે નાલાયક છોકરી માહરા પગ પાસે ફસડાઇ પડી, “મને માફ કરો ? મને જતી મેલો ? મને મારકવીસ આગળ લઇ જશો ને તે જો માહરી ઠગાઇ જાંજુશે તો ઘણા ગુસ્સાનો માંરથો માહર પાખડું જરૂર પુલીસને પકડારી દેશે !”—અને દીલ તુટી જતું હોય તેમ ધસાંધસ તે રડી !

“એ બધા જોખમોનો ને પરીણામોનો તાહરે પેહલાંથીજ ખ્યાલ કરવો હતો,” મેં મોટા થરસાથી કહ્યું; “પણ મારકવીસની પોતાની એમાં ઘણી હસી અને હુરયો થાય તેથી મને લાગેછ કે ખેજલતનો મારથો તે તુંને જતી મુકશે. વળી શું કરું જે પેહલે ધડથી તુંને બચાવાતું ને માફ કરવાતુંજ પ્રોમીસ હું પોતે પણ તુંને આપી ચુકી !”—અને ત્યારે તે રડતી ગઇ અને મુશ્કીલથી હાલહવાલ ક્રીસમે તૈયાર થતી ગઇ. જે પછીથી અમો સાથે ધરમાંથી બાહર પડ્યાં, અને નીચે ઉતરીને મેં તરત એક ગાડી ભાડે કરી લીધી, જેમાં મારકવીસના કેનસીંગટન ખાતેના મેહલ તરફ અમો હંકારી ગયાં; મગર એ આખે રસ્તે ગાડીમાં હવે હું કાંઇજ બોલી નહીં, અને પેલી બી ગાડીનાં એક ખુલાંમાં દખાઇને મરી રહેલી ગુપચુપ રડ્યા કરતી હતી. ખરી રીતે તો હું તેણીના પલીદ સ્પર્શથી બી કમકમતી હતી. તેણીએ એટલી હદ સુધીતું અતેરું કીધું હતું અને માહરી બધી બલાઇઓનો મને

એવો નીચમાંનીચ બદલો આપ્યો હતો કે આટલો વખત તેની પાસે એક માડીમાં બેસવાને બી હું માહરાં મનથી રાજી નહીં થઈ શકતી હતી !

અંતે “ટાઇનેડેલ મેનશન”માં અમે પોંદ્યાં, જ્યારે તપાસ કરતાં જણાયું કે મારકવીસ તે વખતે સારાં નસીબે ધરમાંજ હતો. મેં, તેથી, નામ મોકળા વગરજ તેને મળવા માંગ્યું, અને એક ઘુટમેને અમેને લઈ જઈને એક ઘણાજ ભપકાથી આરાસ્તા કરેલા ડ્રૅઈંગરૂમમાં બેસાડ્યાં, કે જ્યાં, મારકવીસને ખબર થતાં, બીજીજ પળે તે ઘણો અજબ થતો અમને મળવા આવ્યો.

અને તે મને જોઈને ઘણો અજબ થયેલો અને ખુશી થયેલો દેખાયો, પણ માહરી સાથે મેલીસાને જોઈને તે જરા દઢાયો.

“માહરા લૉડ,” તે કાંઈ બી બેલે તે આગમ્ય મેં ઉઠીને મોટા રોબથી કહ્યું, “હું ફક્ત એક ઘણો અગત્યનો ખુલાસો કરવા વાસ્તેજ જીંદગીમાં આવ્યો પેહલી તેમજ છેલ્લીવાર તમારો ઉંચર ઓળંગીને આવ્યો ધરમાં આવી છું. માહરી સાંમે માહરાં પાક નામને ઘણી બચાંકાર નામોશી પોંદ્યે એવું એક શરમભરેલું તરકટ થયલું મેં પકડી કાઢેલું છે, અને તેથીજ હું પુરતી હીંમત સાથે તમારે ત્યાં તે વાતનો ખુલાસો કરવા આવેલી છું.”—અને પછી મેં ટુંકમાં જે બન્યું હતું તે બધી વાતનો ખુલાસો કરીને મેલીસાએ આપેલા પાંનસો પાંઉંડ ઘણા ધીક્કાર સાથે ટેબલપર ફેંક્યા. “તમારી માહરી તરફની આવ્યે વર્તણૂંક ધણીજ દદ વગરની શરમભરેલી અને ધીક્કારભરેલી હતી,” મેં ચાલુ રાખ્યું, “પણ તે છતાં બી આવ્યે લુચ્છી છોકરીના એક કમીના સાથી પાસેથી તમારી બાકીની રકમ અથવા તેનો એક મોટો હીસો પણ પાછો મેળવવા અને તમને મોકળી આપવાની હું હજી બી ઉમેદ રાખુંછ.”

અને વાહલાં વાંચનારાંઓ, મારકવીસની તે વખતની અજબબી, ગુસ્સા અને ફજોત-પણાંનું બ્યાન હું કંઈ કીસમે તમારી આગળ કરી શકું? તે મેલીસાનાં આંગપર ધસ્યો અને ખોખરે અવાજે કહ્યું, “કમીની છોકરી, શું આવ્યે બધી વાત ખરી છે?”

“ઓ મને માફ કરો—મને માફ કરો !” મેલીસાએ તેનો પગ પકડીને કાકલુદી કરી; “માહરાથી એ થતાં થઈ ગયું !”

“એક લેખે તમે એમ લુગાયા ને ખરેખર ઘણું વાજબી થયુંછ,” મેં ગુસ્સાનાં નેણ જમાવીને તે મોટા લૉડને મોટા તીરસ્કારથી કહ્યું; “સુફલીસો બધાં બેઠજત ને કમીનાં થાયછ એમ તમે સરકસ શ્રીમંતોને માનવાનો હકજી શું છે? તમે શું જોઈને એવી એક મોટી રકમથી માહરા જેવી એક સુફલીસને લલચાવવા ને તેનો નાશ શોહોધવાની હીંમત કાઢી? તમારે ત્યાં પૈસા કાંકરાને ઠેકાંણે વપડતા હોય તો સરસખાવત કરો, ખરખેરાતમાં નાણું આપવાનું પુંજી હાંસલ કરો ! શું આવ્યે જાતની શરમભરેલી હેરેમંદી ને પલીદીમાંજ તમારી દુન્યા ને તમારા જાનનો સમાવેશ છે?”—અને એટલું બોલતાં હું એટલી ઉસ્કે-રાઈને ગરમ થઈ કે માહરા જેવી એક ગરીબ છોકરીને તે મોટા માણસને એટલું બધું

બોલવા ને કેહવાની તે વખતે હીંમત કેમ થઈ શકી હશે તે વાસ્તે હું આજે બી વાદ કરું છું ત્યારે ઘણી અજમ થાઉં છું !

“ ખરેખર, છોકરી, એ એટલું એટલું તાણાબણીનું તું કાણુને બોલેછ તેની કાંઈ તુંને સુધ્ધી છે? પાંચ હજાર ગીની તે કાંઈ તારે મન કાંકરા છે?” તે મારકવીસે ઘણાજ મોટા ગુસ્સામાં બખાલ્યું; “તું” મને દુઃખ પર દામ દેછ? તું એવું એવું સંબળાવીને માહરાં ચચરતાં તન બદન પર કકડતાં તેજના ચોખા દેછ? પણ હું એ ચાલવા દેવાનો નથી. હું આએ કામાને હમણાંજ પોલીસને બોલાવીને પકડાવશ!”—અને તે તરત ચંગની દોરી ખેંચવા ઘેલા દીવાના જેવો દોડ્યો, કે જ્યારે મેલીસાએ મોટી શીકર ને મોટાં દુઃખની એક કારમી ચીસ પાડી.

મેં ચેતવણીની એક આંગળી તેમાંમાં ઉંચે ઉંચકીને તેને ચોખાવ્યો.

“તમારે ગમે એ કરો તેની એક તચાકડી બાર બી મને પોતાને તો દરકાર નથી,” મેં મોટા તુમાખથી કહ્યું, “કેમજે સવળું જાહેર થશે ત્યારે લોકો ખરી વાત એક આપના પેરે જોઈ લેશે, અને માહરી તો કર્તીજ બોલાશે. વળી આએ નાલાયકનો બચાવ કરવા બી હું જોઈએ એટલી ખુશી નથીજ, પણ, માહરા લોડ, તમે તમારી પોતાની બેઇજની જે એ વાતમાં થશે તેનો કાંઈ વિચાર કીધોછ? તમારો જે હુર્યો અને ફરનો થશે, અને તમામ મોટે ખાંચરે—કલમે કલમ અને ઘેરેઘેર તમારી પોતાની જે હસી થશે તેનો ખ્યાલ રાખ્યોછ? આખી નીતીમાન દુઃખ તમારે વાસ્તે ગુસ્સાથી ઉશ્કેરાશે, અને તમારા જેવા હૈયાંસુનાઓ વટીક તમારી ઠીક ઠાક કરશે!”—અને એ માહરાં કેહવાની મેં જોયું કે તે ખરાબ આદમી પર ખરેખર વિજળીક અસર થઈ. તે કમતાકત જેવો હારેલો મારેલો બાળુમાંની એક ખુરસી-પર બેસી ગયો. એક હાથ પર મેલીસા, જોડેલા હાથોની કાકલુદી સાથે, ખરી કંગાલ્યતનું એક પીકચરજ ઉભી હતી, જ્યારે બીજા હાથપર પૈસાને પૈસો નહીં ગણનાર તે શ્રીમંત હેમક પોતાને આપાદ ને મજબુત વેચાયલો જોઈને જે ખસ્યાણો પડી ગયો હતો તે પણ તેટલુંજ જોવાજોગ હતું! અંતે ચુપકાદી તેણેજ પાછી તોડી.

“તમે કેડોછ તે ખરું છે, મીસ ત્રેડડ,” તેણે બોખરે સાહદે કહ્યું; “માહરે માહરી બેઇજનીનો ખ્યાલ રાખવો અને કરવોજ પડેછ!”

“ત્યારે હવે માહરે અહીં એક ઘડી બી જ્યાદા થોમવામાં શોભા નથી,” મેં તુમાખથી કહ્યું, અને માહરો ખુરખો મોંઢાંપર પાછો ઉતારીને હું જેવી બાહેર નીકળી કે માહરી કંઠેણે કંઠેણ બરાતી માહરી પુઠે મેલીસા બી સટકીજ આવી, કે જ્યારે તેને રોકવાને તે ઉમરાંવે જમસ્તી કરીજ હીંમત કીધી નહીં! ખચ્ચીત, એજ તેને તેની ઇચ્છીત મલીચીની ખુરતી સળ હતી, કેમકે અમો જ્યારે તેનો મેહલ છોડી ગયાં ત્યારે તેને તન મનની કેવી હાલતમાં છોડી આવ્યાં હોઇશું તે સુઝ વાંચનારો વર્ગ ઘણી રહેલથી કદખી લઈ શકશે.

હવે અમારી ગાડી બાહેર ખોટીજ હતી તેમાં અમે પાછાં મેઢાં. બદકાર મેલીસાને તો હજી માહરે માહરી ચોકા પોહરામાંજ રાખી હતી. મેં જોયું કે હું જો અને હવે જરા

બી વીહલી મુકશ તો તે જરૂર રેવન્સકલીફને તરતજ ડુંક મારવા દોડી જશે, અને તે કેડે પણ કોન્ટીનન્ટ પર નહારી જવાનોજ !

“હવે તું પાછી હોડ રેવન્સકલીફને ક્યારે મરવાની છે ?” મેં ગાડીમાં તેણીને ઠકરાવીને પુછ્યું.

“આજે રાત્રે નાટકમાં તે આવવાનો છે,” મેલીસાએ તાબેદારીથી કહ્યું; “ખરેખર માનજો, ઍલન, કે હું જરા બી તમારી સાથે દગાથી વરતતી નથી, પણ ખરાં દીલના પરતાવાથીજ કામ લેઉંછ. મને એ કેડતો હતો કે આજે તો સહવારથી એને કોઇ બીજા ઠેકાંશું તેડું છે, અને રાત્રે તે પાર્ટી સાથે આપણે ત્યાં નાટકમાં એ આવવાનો છે. તેણે એક બોક્સ રીઝર્વ કાઢીછ તે પણ મને ખબર છે.”

“વેલ, એ ગમે તે હોય, પણ હું તુંને આજે માહરેથી બીજકુવ વીહલી મુકવા આહતી નથી,” મેં મજબુતીથી કહ્યું; “તાહરેથી આજે તાહરે ઘેર નહીં જવાશે. રાત્રે આપણે સાથેજ નાટકમાં જઈશું, અને ત્યાંવેર માહરે તુંને માહરે ઘેર માહરી પાસે નજરકેદ રાખવી પડશે.”

“ઓ ઍલન, જે એમ ના કરો ? નોરમનવાલાં કાંઇ બી ખોટાઈ સમજી જશે !” તેણે પાશુ રડી દધને કહ્યું; “માહરા એકરા પરથીજ હું પકડાઈ આવશ !”

“તે ગમે તે હોય ને થાય, પણ મને માહરી મરજી મુજબજ કામ લેવાતું છે,” મેં વધતી મજબુતીથી કહ્યું, કેમજે રેવન્સકલીફ જે અમારા સપાટામાં આ પોતાનાં ગલીય ને પાપી કાર્યથી મજબુત રીતે આવી ગયો હતો તેને હવે છટકવા કે બચવાનો એક બી ચાન્સ મરવા દેવા હું ખુશીજ નહીં હતી. અવગત મને બી મેલીસાને અરધો દાહડો માહરે ત્યાં માહરા રૂમમાં ચાંપી રાખવાતું ઘણું નોખું લાગતું હતું, કેમજે તેની સાથે ગમે એવું સાઈ હતું એમ છતાં હું તેતું ને માહરું મોણું માહરા ઓરડામાં મંગાડ તેથી નોરમનવાલાં, મેં જોયું કે, અજમ થયા વના રેહવાનાં નથી. વળી મને એવી એક કપાત્રની કંપની પણ જરા થઈને ગમતી નહીંજ હતી, પણ તોબી એક હક ઇનસાફતું રૂકું કામ કરવાની તક અને મોજ હું ખોલવા માંગતી નહીં હતી, એટલે મેં માહરું મન માર્યું, અને હું તેને માહરી સાથેજ લઇ ગઇ.

અને, સારાં નસીબે, નોરમનવાલાંઓએ મેં ધાર્યું તેટલું તે વાતપર કશું ધ્યાન વટીક આપ્યું નહીં. મેં જરા માથું ડુખતું હોવાતું બાહજી કહી મોકળીને જમવાતું માહરા ઓરડામાંજ મંગાવ્યું, અને જુલી જે કાવજીવંત શીકરથી માહરી ખબર લેવા તરત માહરા ઓરડામાં દોડી આવી તેણે જ્યારે જોયું કે મેલીસા કંપની આપવા માહરી આગલ હતી ત્યારે તે સાંમી નબરવસ બનેલી ને વજતી નીરાંત પાંમેલી જરા વારમાં માહરી પાસથી ઉઠી ગઇ. એ પછી મેં માહરું વાંચ્યા કીધું, કે જ્યારે મેલીસા એક ખુણાંમાં ગુપ્તગુપ પડેલી મરી રહી.

તે પછી રાત્રે વખત ચતાં અમો હીએટરમાં ગયાં. એ રાત્રે પણ માહરો પાર્ટ નહીં હતો, અને મેલીસા, ડેસ કરવા ગઇ ત્યારે હું પોતે માહરા ડેસરૂમમાં જતી રહી, જ્યાં જઈને માહરા પપાને મેં એક ટુંક ચીઠી લખી. તે ચીઠી મેં મીં ફારસીયને નામેજ લખી,

કે જે નામ—વાંચનાર યાદ કરશે કે—તેવણે લંડનમાં વસવાત કીધા પછી ધારણ કર્યું હતું. એ પછી મેં તક્ત કરી કે રેવન્સકીફ ક્યો ઑક્સ રીઝર્વ કર્યો હતો, અને તે નક્કી કરી લઇ હું ગુપ્ત્યુપ મીં રીયર્ડસનો સ્ટેન્ડાક્સ જે મને વાપડવાનો હુકમ હતો ત્યાં જઇને સંતાઇ બેઠી. અલગત, હવે મેક્લીસાપર તે હું કેટલીક ચોટી રાખું? બીજી બાલે ગર્લસ સાથે તે ડેસ કરતી હતી તેવામાં ત્યાં જઇને હું તેની પુઠેપુઠ બમ્બા કરું તો કોઇને બી વહેમ પડી જાય! એટલાવાસ્તે મેં આ રસ્તો શોધ્યો, અને હવે જે થાય તે માંજણ એ ઑક્સમાં છુપાઇને જોયા કરવાનોજ મેં માહરાં મનથી ઠરાવ કર્યો.

પ્રકરણ ૧૦૪.

મેં એ ઑક્સમાં બેસીને માહરી નજર રેવન્સકીફવાલા ઑક્સપર ચીટકેલી રાખેલી હતી, કે જ્યારે લોક કોઇ મને જુએ નહીં તે વાસ્તે મેં આગમયથી ચીક ઉતરાવવાની સંભાળ લીધી હતી. હવે મેં જોયું કે તે લુચ્છએ જે ઑક્સ રીઝર્વ કર્યો હતો તેમાં તેના ઉપરાંત બીજી ચાર છોકરીઓ બેઠેલી હતી, જે બધી જુવાંન અને શોહામણી હતી, પણ જેનાપર તે સૌથી વધતો ઉલટપુલટ થતો દેખાતો હતો તે કોઇ મોટે ધરની અને દેખીતી જનસ્તીજ દેખાવેલી હતી. તે સજ્જ, નાજુક, અને ધણી સારી રીતમાતવાલી એક છોકરી નજરે આવતી હતી. એક નિર્દોશ બચ્ચાં જેવી; અને મને જોતાં સાથે લાગ્યું કે આ દુરાચારી છોકરો હવે વળી આ કોઇ નવી બાજુ રમતો હતો! મને, તેથી, તો તે છોકરીની ધણી દયા લાગી. તે આ બાહેરથી ધોત્તાવાત્તા દેખાતા બદમાશથી ધણી અંજનઇ ગયલી ને રાજ થયેલી દેખાતી હતી. તે બીચારી શું જાણે તે બદકારનાં હૈયાંની ગલીચી રી વાનો? પણ મેં જેમ લેડી સીસીલ્યા અરમનને ચેતાવીને એ રી સાથનાં લગન ભાંજ પડાવ્યાં હતાં તેમજ આ કોઇ નિર્દોશ બાળકને બચાવવાનો પણ મેં ત્યાં ને ત્યાં મનથી મુસ્તકીમ એરાદો કર્યો.

એવામાં જુલ્યટ માહરી પાસે ઑક્સમાં આવીને બેઠી. તેને ખબર પડી ગઇ હતી કે માહરો પાટ નહીં હોવા છતાં હું મેક્લીસા સાથે આજે દીએટરમાં આવી હતી, અને એમ માહરી બાગુમાં બેઠા પછી જેવી તેની નજર રેવન્સકીફવાલા ઑક્સપર ખેંચાઇ એટલે તે કમકમીને બોલી, “પેસો દગલબાજ જોયો કે, ઍલન! એને કાંઇ શરમ બી નહીં હોશે? એ જાણે છે કે હું સ્ટેજપર છું ને જેમ શકશ તોબી બીજી કોઇ સાથ નાચવા નદરવા માહરી નજરોબાર બોદા જાણે એ હીંમતજ કેમ કરી શકે હશે!”

મેં કાંઇ જવાબ દીધો નહીં. હું શું કહું તે બીચારીને એના જવાબમાં?

“એ મીસ ફેલીસા માવર કરીને એક છોકરી છે,” જુલ્યટે જારી રાખ્યું; “હમણાંજ મેં તેહકીક કરીને એ નામ જાણ્યું. કહેજે માય વગરની છે, અને બાપની પાસે પૈસા ધણી છે, અને એકપુરી હોવાથી રીતમાં ધણો મેટો દલ્લો લાવે એમ છે; પણ આપણે કાંએ એ બીચારીને ફસા દઇએ?”

“આપણે ફસવા દઇશું નહીં, જુલી, તું તાહરે નીરાંત માન !” મેં ક્ષાપથી ને ગુસ્સાથી કહ્યું—અને જુલીના ચહેરા પર એ સાંભળી ખુશાલીનો રતાસ દોડી આવ્યો. તે ખરેખર નીરાંત પાંખી.

“તું એમ કહેછ, વાહલી, તેથી મને પુરતી નીરાંત આવી ગઇ,” તેણીએ સાદાપથી કહ્યું; હું જુલી કેમ જાઉં, બેઠેન, કે શેડી સીસીલ્યા અરબનને બી તેંજ બચારીતી? હવે ત્યારે હું ડૂસ કરવા જાઉં? માહરો પાટ આવશે. હવે મહને ધણીજ નીરાંત થઇ.”—અને તે માહરો હાથ દેતથી દાખીને માહરી પાસેથી ઉડી ગઇ.

હવે જુલ્યટ ઉડી ગયા પછી પણ મેં તો માહરી આંખ તે લોકના ઝાંકસ પરજ ચોંટકી રાખેલી હતી તેવામાં તેઓની પીઠ પાછળનું તે ઝાંકસનું બારણું મેં જોયું કે ઉઘડ્યું, અને એક ચીઠ્ઠી એક ડોરડીપરે લાવીને લોર્ડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફના હાથમાં આપી.

‘માહરા પપા તરફનીજ એ ચીઠ્ઠી હશે,’ હું તે જોતાં મનથી પટપટી; પણ પછીથી તરતજ મને ઝાગ્યું કે નહીં હોય. તે બનીજ કેમ શકે? મેં હીએતરમાં આવીને, એને અત્રે આવેલો જોવાની માહરી ખાત્રી કીધા પછીજ, તેવણ પર ચીઠ્ઠી મોકળી હતી તો એટલા વારમાં તે તેવણને પુગે, ને મેં એવણને સુચવ્યું હતું તે મુજબ એની ઉપર તેના જવાબમાં પરબાડું લખી મોકળી શકે એ બધું માહરાં ધ્યાનમાં બેસતું આવ્યું નહીં; અને ત્યારે મને તરત ઝાગ્યું કે મેલીસા તરફની એતવણીનીજ એ ચીઠ્ઠી હોવી જોઇએ ! ‘ઓ ખુદા, કેટલું અજબ !’ હું પાછું મનથી પટપટી; ‘કેટલી હાથથી ગયલી ખરાબ દુકતી હોવી જોઇએ, કે જેણે આવી રીતે ફસાવીને બચાંકર ઠગાઇ અને ફોરજરી વટીક કરાવી તેની બધી ખરી વર્તણૂંક જાણવા છતાં બી તેની હજી એ હીમાયતી થઇ શકતી હતી !’ માહરી નજર તો, એમ છતાં, એ બધો વખત તે લુચ્છાપરજ ટીકાયલી હતી. મેં, તેથી, જોયું કે તે ડોરડીપર પાસથી તેણે એક “ઠેંકે યુ”નું ડોકું નમાવીને તે ચીઠ્ઠી લીધી, અને પછી હસીને મીસ ફ્રેડીસા ગાવરની ખુરસી પછવાડે જ્યાં તે ઉભો હતો ત્યાંથી વાંકો વળી તેણે સંખ્યતાને ખાતર તે ચીઠ્ઠી વાંચવાની તેણીની રજા માંગી, કે જ્યારે પેલીએ જવાબમાં એવા તો મીઠાસથી આંખ ઢંચકાને તેના બણી જોયું, અને હસીને તેને તે રજા આપી કે તે જોતાં તે બોળી કુમારીકા વાસ્તે માહરા દીલમાં જાણે દયાનું ચુંઠાઇ આવ્યું !

એ પછી તે લુચ્છાએ તે ચીઠ્ઠી ખોલી અને વાંચી, અને વાંચતાં સાથે તે હઠ વગરનો શીકકો પડ્યો ! તેનો હાથ ધુળ્યો, અને પેલી ચીઠ્ઠી નસીયસંજોગે છટકીને ફ્રેડીસાનાજ ખોલામાં પડી, જે તેણીએ તરત ઉંચકી લીધી. દીલની રીતે તે તો એમજ સમજેલી લાગી કે રેવન્સ-ક્લીફ રમત્યાલ હપે તેણીને તે વંચાવવાજ તેણીના ખોલામાં નાંખી હતી, જેથી તેણીએ તે પોતાના હાથમાં લઇને થોડાક ઉપરના શબ્દો વાંચ્યા, તેટલાં તો તે લુચ્છાએ અધીરો પડીને એક તડાપ મારી તે તેણીના હાથમાંથી ખેંચી લીધી ! પણ તેટલાં જોઇએ તે કરતાં બહું મોડું થયલું હોવું જોઇએ, કેમજે મેં જોયું કે પેલીએ તરતજ ખુરસીપર ધડ નાખી દીધું, અને બીજીજ પળે તો તે બેઠોસ થઇ ગઇ ! !

એ બધું ને થયું તે થોડીક મિનીટોન જોઈ જાણવો, કે જ્યારે જોઈ ચાલતો હોવાથી ભોકાતું ધ્યાન તો, અલગત, રોજ પર હોવાને લીધે મેં ને જોયું તેમાંનું પામાંનું પા પણ તેઓએ કાઢ્યું તો કાંઈ જોયું નહીં હતું. તેઓ તો કાંઈ કાંઈ ખરી હકીકત સમજી શક્યાં નહીં, અને જ્યારે ગડગડ કાષા વગર ફેલીસાને ઉચકીને બાહરે લઈ જવામાં આવી ત્યારે લોકો એમજ સમજતાં દેખાયાં કે, હંમેશા જેમ ઠીએટરમાં અવારનવાર બનતું આવતું હતું તેમ, કાંઈ નખલાં મગજની છોકરીનો ગીરદી કે ગરમીથી જીવ ફરી આવેલો હોવો જોઈએ !

હવે માહરે શું કરવું ? એ કાણની ચીટી હશે કે જોથી એ રીતે રેવન્સકલીફ ધ્રુજ પડ્યો હતો ? માહરા પપાની હશે કે મેલીસાનીજ ? ગમે તે હોય પણ તે ધ્રુજ પડ્યો હતો એ તો ખરું, અને ત્યારે તે કેટલે રાતોરાત પોખાર થઈ જાય તો ?

હું તેથી તરત વેળા શું કરવું તે ન સુઝવાથી દહીને ઠીએટરમાં દાખલ થવાના આગલા હાલમાં દોડી, અને સારાં નસીબે તેજ વખતે માહરા પપા પણ ત્યાં આવી લાગ્યા.

“ઓ તુંજ છે કે, એલન ?” તેવણે મને જોતાં સાથે ખુશી થઈને કહ્યું; “લે આએ ચીટી તેં મંગાવી તેમ હું લખી લાવ્યોછ. મોકળાવ એ હવે તે ને બાંકસમાં ગગડી મુલો હોય ત્યાં.”

“હવે એની જરૂર નથી, પપા,” મેં જવાબ કર્યો, કેમકે હવે માહરી પકડી ખાત્રી થઈ કે પેલી ચીટી, ચેતવણીની, મેલીસા તરફનીજ હોવી જોઈએ. “કાંઈ બીજોજ ધાંણ બગડ્યોછ. જલ્દી કરો ને માહરી પુઠે આવો.”—અને એ પછી હું પપાને લઈને મોટા આગલા દાદર પર દોડી, જ્યાં તે લોકો ઉતરતાં નહીં દેખાયાં ત્યારે મેં કહ્યું, “એ હજી ઉપરજ હોવો જોઈએ.”

પણ હું હજી તો એમ બોલું તેટલાં તો તે આખી પાર્ટી દાદરને મથાલે આવી. મીસ ગાવર હુશ્યાર થયેલી હતી, અને લૉડ રેવન્સકલીફના હાથનો ટેકો લઈ તે નીચે ઉતરતી હતી. સાથે પેલી બીજીઓ બીજી જ હતી. તેઓ બધાં ઘેર જતાં રહેતાં હતાં. મીસ ગાવર તદ્દન શીક્ષી પડેલી દેખાતી હતી, અને પેલો પેલી ચીટી વિશે દેખીતી રીતે તેના કાનમાં ઉધુંચતું સમજાવતો તેની લગોલગ ઉતરતો હતો. તે એટલો તો તેણીની ઉપર એ રીતે ધ્યાન આપવામાં મશગુલ થઈ ગયો હતો કે અમારી પાસે થઈને ઉતરી જવા છતાં તેણે ન તો મને જોઈ કે ન તો માહરા પપાને ! માહરા પપા કાંઈ છુપા બેખાશમાં હાલમાં આવ્યા નહીં હતા, એટલે તેવણે બીજાં તે જોતાં સાથે જોળખતે !

અંતે મેં ઇસારત કરવાથી માહરા પપાજ હવે તેની પુઠે ગયા, અને નરમાશથી તેની ખાંધ પર તેવણે પોતાનો હાથ મુક્યો, એટલે લૉડ રેવન્સકલીફ પાછું ફરીને જોયું, અને માહરા પપાને જોળખીને તે હાલતીજ ગયો !

“મને કાંઈ કેહવા માંગોછ તમે ?” તેણે, એમ છતાં, મગજ પર ધણોજ કાબુ રાખી, અંજણ્યો થઈ સવાલ કર્યો.

“હા, માહરા લૉડ,” માહરા પપાએ જવાબ કર્યો; “માહરે તમારી સાથે કાંઈક અગતી ને તાકીદની વાત કરવાની છે. આટલી આએ ચીટી જરા વાંચી લેશો ?”—અને મેં

તેઓને મોકળેલી લખાવતના જવાબમાં તેવણ પોતે જે ચીઠી પોતાની સાથે લખી લઈ આવ્યા હતા તે તેવણે તેના હાથમાં આપી.

હવે હું આગળ ગઈ.

“આએ લેડી,” મેં મીસ ગાવરને બતાવીને માહરા બાપને કહ્યું, “હમણાંજ બાકસમાં ખીમાર થઈ ગયાં હતાં, અને તેથી લૉડશીપ એ બાપને ગાડીમાં રવાના કરી શકે, અને પછી આપણી સાથે વાત કરવા થોડોક વખત ફાજલ કરે તો તે બેહતર થશે.”

“હા, હા, તેજ બેહતર થશે,” તે જવાંન ઉમરાવે ઉતાવળથી કહ્યું, કેમજે તે મને ખી જોઈને વધતો ફગલાઈ તેમજ દબાઈ ગયો, અને પોતાની સત્યાનાશી નકી બની આવેલી દીસ્તી રીતે સમજી ગયો હતો.

પેલી બાપજો પણ, પેલા હાથ પર, કાંઈ ઝોછી અજબ થતી દેખાઈ નહીં. મીસ ગાવર સૌથી વધારે. કોઈને કાંઈ સમજાવવા નહીં પડે કે એ શું હશે. તેઓએ મને ઝાલખેલી તો હાવીજ જોઈએ, અને મને એ જમોલામાં ભાગ લેતી જોઈને તેઓ સૌથી વધારે અજબ થયેલી લાગી!!

એ પછી બધો સાહજન સાહબોલો વરંદા પર આવ્યો કે જેની પછવાડે અમે બી ઘસડાયાં. રેવન્સકલીફ રખે અમેને સ્લીપ આપીને છટકી જાએ તેથી અમારે ઘણું હુસ્વા-રીમાં રેહવું પડતું હતું, પણ નહીં; તેણે બારણાં પર જે કચોડીઅન ઉભો હતો તેની પાસે તરત મીસ ગાવરની ગાડી પોકરાવી, અને ગાડી આવે તેટલાં કાનપર પડીને તે તેણીને (ફેલીસાને) કાંઈક કહ્યા કરતો હતો; પણ તે છોકરી પુશકળ ડર ખાઈ ગયેલી દેખાઈ. તે તેને હવે મુતલગ કોહું આપતી નહીં હતી, અને પોતાનો હાથ તેના હાથમાંથી ખેંચી લઈને અલગ વટીક થઈ ગઈ હતી. તે અવારનવાર આતુરતાભરી આંખોથી મને અને માહરા પપાને ટીક્યા કરતી હતી. રેવન્સકલીફનાં સંબંધમાં કાંઈ બી ઘણું મોટું ખોટાઈ હતું એ તો હવે તે પાંખીજ ગઈ હતી!

એવાંમાં મીસ ગાવરની ગાડી અમે ઉમાં હતાં ત્યાં વરંદામાં આવી. તે એકજ ઘોડાની એક ઘણી ફાંકડી લેંડો હતી, ને ઘોડો ઘણો દેખાવલો અને તેજ નજરે આવતો હતો.

હવે તરતજ રેવન્સકલીફ છોકરીઓને અડેક પછી હાથ આપ્યો એટલે તે લોક ગાડીમાં ગોઠવાઈ, અને તેણે માનથી ટોપી ઉચકા એટલે બીજી પળે તે ગાડી ઉપડી ગઈ.

“માહરા લૉડ,” મેં હવે અમે એકલાં પડતાં આગળ પડીને કહ્યું, “તમારે અબધડી અમારી સાથે આવવું પડશે!”—અને જવાબમાં તે કાંઈ બોલી શક્યો નહીં. તે પુશકળ ડર ખાઈ ગયેલો દેખાતો હતો. મને જોઈ ને જોઈ તે વધતો થથરીજ ગયો હતો. કોઈ બી શક વગર હુમ્મી મેલીસાએ તેને લખીને ચેતાવી દીધો હતો કે લૉડ ટાઇનેડેલના ચેકને લગતું તેમનું તરકટ હું પકડી કાઢી ચુકી હતી.

“પણ આએ ચીઠી? તમારા પપાએ મને આપેલી છે તે વાંચું કે નહીં?”

“હવે એ વાંચવાની જરૂર નથી,” મેં દમામથી કહ્યું; “હાલમાં તમોએ અમારી સાથે હંટર ફીટમાં મેં નોરમનવાલાં ઘેરમાં જ્યાં હું રહું છું ત્યાં આવવું પડશે.”

એ પછી તરતજ લૉડ કારસલટનની ગાડી પોકનાવવામાં આવી, અને તેનીજ ગાડીમાં બેસીને અમે દોડ જ્યાં હું રહેલી હતી તે ઘેરમાં આવ્યાં. આખે રસ્તે, એમ છતાં, અમો કોઇ કાંઇ બોલ્યાંજ નહીં, અને એક ખુનની ફાંસી દેવા લાઇ જવામાં આવેલા હોય તે વખતે તેની જે અવદશા હોય તેવીજ તન મનની કાહેલી અને અસ્વસ્થ હાલતમાં તે જવાંન ઉમરાવ ધુખરાયભો જેવો બધો વખત ગાડીમાં ગુપચુપ બેસી રહેલો હતો.

હવે માહરા પપાએ એને જે ચીઠ્ઠી આપી હતી તે વિશે થોડોક અત્રે ખુલાસો થવો જોઇએ. એ ચીઠ્ઠીમાં ફક્ત એટલુંજ હતું કે ‘તમારે પોતાને લગતાં એક જરૂરી કામસર જરા મને બાહરે વરંદાપર તરત આવીને મળી જાઓ,’ અને એ ચીઠ્ઠીના જવાબમાં જે તે બૉક્સમાંથી હડીને બાહરે આવતે તો હું બી માહરા બૉક્સમાંથી તરત ઉડી આવે, અને તેને હંટર ફીટમાં એજ મુજબ અમારી સાથે લાવવાનો એ તાગડો હતો; પણ એ સઘળું થઇ શકે તેટલાં તો મેલીસાની ચેતવણીએ ધાંણુ બગાડ્યો—જોકે, એમ છતાં, પરીણામ તો જે અમે આહતાંતાં ને માંગતાં હતાં તેજ થયું હતું.

અને અમો જ્યારે એ પછી ઘર પોંદ્ય્યાં ત્યારે નોરમનવાલાંએ હજી આવેલાં નહીં હતાં. મેં જોયું કે ખેલ ખતમ થવાને તો હજી એકાદ કલાકનો વીલંબ હતો, જેથી હું ખુશી થઇ, કેમકે નોરમનવાલાંએ ઘર પાછાં ફરે તે આગમ્ય વાહલી જીલ્લીને નેકામાં કપ્પુલ રાખવાનું અમારે એ લુચ્ચા પાસ આજે જોરજીલમથી અંકે કરાવી લેવાનું હતું!

“હવે બોદાને ખાતર મહને કહો, મીસ પરસી, કે આએ બધો શું ઝમોલો છે?” ઘર પોંદ્યતાં અને ફાઈગરમમાં અમો જતાં સાથે લૉડ ફ્રેડરીકે ઉતાવશે અધીરો પડીને કાલાવાલાની ટપે પુછ્યું; “હું જાણું છું કે તમે માહર તરકટ જાણી ચુક્યાં છો!”

“હા,” મેં થરસાથી કહ્યું; “મને ખબર છે કે લુચ્ચી મેલીસાએ સ્ટેજપરથી તમારા બૉક્સમાં તમોને ચીઠ્ઠી લખી મોકળીને ચેતાવેલા છે અને તે ચીઠ્ઠી મીસ ગાવરે વાંચી તે બી મેં જોયલું છે.”

“માહરા બોદા, માહરા બોદા, હું ઘેરો થઇ જવજી! તે જવાંન ઉમરાવે જોશથી માથું દાબીને પોકાર્યું. “તેણે કાણ જાણે માહરે વાસ્તે શું ધાર્યું હશે! પણ બેઠાં મીસ પરસી, બોદાયને ખાતર મને બચાવો! એ માહર તરકટ જે જાહેર થશે તો હું જીવવાનોજ નથી. માહરાં માયઆપનાં કન્નેજાંજ ફાટી જશે, અને હું—”

“મેલીસાએ તમોને શું લખી મોકલ્યું છે તે પેહલે મને જાણવા દેઓ,” મેં તેની એ બકબકપર કથું એ ધ્યાન આપ્યા વના એક સત્તાધીશ અવાજે તકાળે કયો, અને તાબેદારીથી ત્યારે જરા એ આનાકાની કર્યા વગર તે લુચ્ચાએ મેલીસાની મજકુર ચીઠ્ઠી પોતાનાં મજવાંમાંથી મને કાઢી આપી, જે મેં વાંચીને માહરા પપાને પાસ કરી. તે હુજતા ને ઉતાવલા સાથે લખાયેલી હતી, અને તેમાં સહી નહી કરેલી હોવાથી તેમજ દસકત બી બધા અગરમ-

અગરમ હોવાને લીધે તે કાંઈ અબળાએ લખેલી હતી કે મરદે તે બી જાણે જાણી નહી શકાય તેમ હતું! તે ચીઠ્ઠી આ મુજબ હતી:—

“એલન બધું જાણી ચલેલી છે, અને ઘણી મોટી ખરાબી થવાની છે. સંભાલમાં રહેજો. આજેજ રાત્રે ફોન્ટીનટપર નાહસી જવાની ગોઠવણ રાખજો. હું કેલેનાં બંદરપર વખતસર તમોને આવી મળશ.”

“પપા, તમોને હજી એ સંબંધમાં ઘણું નવું જાણવાનું છે,” તેવણ તે ચીઠ્ઠી વાંચી રહ્યા પછી મેં કહ્યું.

“ઓ, જો એવણ કાંઈ નહોંજ જાણતા હોય તો શું કરવા બધું એવણને જણાવોજ, મીસ પરસી?” લૉર્ડ ફ્રેડરીકે કાકલુટીથી કહ્યું.

“એવણ માહરા પીતા ને મુરખી થાયજ, ને એવણને બધું જાણવાનો હક છે,” મેં તોરથી કહ્યું; “તમો બેની ચાલ એટલી શીટકારમરેલી છે કે હું ખરાં દીલથી કેહુંજ, માહરા લૉર્ડ; કે માહરી આખી જીંદગીમાં હું કાંઈ બી દાહડો એવી ગુસ્સે થઈ નહોં હતી.”—અને પછી માહરા બાપ તરફ ફરીને મેં વધાર્યું. “પપા ડીઅર, એ બે જણાંઓએ સાથે મળીને મારકવીસના એકની ચોરી કાંઈ એટલુંજ નહોં પણ માહરી સહીની ફોજગરી કરીને મારકવીસને માહરે નામે એક જુડો જવાબ લખ્યો, જેમાં તેની ગલીય માંગણી મને એ કરપી-ણાએ કપ્પુત કરતી ચીતારી, અને પોતે સલામત બચી જઈ શકે તેનો વખત મેલવવા જુઠાં હીલ્લાંબાહણાંથી તેના આશરામાં રહેવા જવા માહરે નામે બે મહોનાની મુદત માંગી લીધી! જાણે તેની પાંચ હજાર ગીની હું માહરી રાજી ખુશીથી રાખી બેડી હોડ તેવેજ માહરી પર એ દોજખીઓએ નેહરત કલંક ચઢાવ્યો!”

“દોજખી, લખાડ, દગારા!” માહરા પપા ઉસ્કેરાયા; “એટલી હદ સુધીનો તું નાપાક?—અને તેઓએ જમને તરત તેને ગળચીમાંથી પકડ્યો, કે જ્યારે ફરજ્યાત મને વચ્ચે પડી તેને છોડવો ને છુદો કરવો પડ્યો!”

“છોડી દેઓ એ કમીનાને, પપા ડીઅર,” મેં વિનંતીથી માંગી લીધું. “તમે લુલી ના જાઓ કે આપણે સમજુતીથી અને નાખતીથી એના સાથે વરત્યેજ, કારણ કે આપણે એને આજે ખરા હક ધનસાદતું એક કામ લેવાની ફરજ પાડવાનાં છીએ. ખુદાની બદેશથી લૉર્ડ ટાઇનેડેલ આગલ બધા ખરા ખુલાસો થઈ ગયોજ, અને માહરી નેપ્રી તેને પુરતી જાહેર થઈ ચુકીજ તેજ બસ છે.”

“ઓ, ત્યારે શું તે બી જાણી ગીયોજ? ત્યારે તો જરૂર તે મને પકડાવાનો ને પોલીસને સપુર્ક કરવાનો!” તે લુચ્છાએ હદ વગરનો હમતી જતાં કહ્યું.

“હજી મેં તેને તમારું નામ લુચ્છી મેલીસાના પાપી હમશરીક તરીકે આપ્યું નથી, માહરા લૉર્ડ,” મેં કહ્યું, “પણ જો તમે બચવાના હોવો તો તે ફક્ત એકજ સરતથી થશે, અને તે શરત એ છે કે જે નેકબખત છોકરીની ઇજ્જતની તમે બેશરમીપણાંથી અને વગર દયાએ ખરાબી કરી છે તેને પરણીને તમોએ કાલ ને કાલ તમારી હકદાર ઘણીઆંણી અનાવવી પડશે!”

“ઓ ખુદા, તે કેમ અને ?” લૉર્ડ ફ્રેડરીકે હબત ખાધને દીસ્તી રીતે એક લપેડો ખાતાં કહ્યું.

“અનવુંજ જોઇશે !” મેં ગુરુસાથી બખાદ્યું; “તમે એમ ધડી બર બી ધારતા ના કે આ કોઇ ગરીબડી મીસ ગાવરને તમારે હાથ હું ફસવા દેવશ. તમે જો અમારા સપાટામાં આવ્યા હો તેમ નહી બી આવ્યા હો, અને જો મને તમારાં એ છોકરી સાથનાં નક્કી થયેલાં કારજની ખબર પડી હતે તો છેલ્લી ધડીએ બી દોડી આવીને હું તે બાંજ પડાવતે, અને તે નિર્દોશ અચ્ચાંતે બચાવતે ?”

“પણ હું જીવે સાથ કેમ પરણી શકું, મીસ પરસી ?” તેણે કાકલુડીની ઢપે ફર્ષાદ કીધી; “માહરી આવક ઉપરાંતના ખરચો રાખી રાખીને હું કરજોમાં તદન દુખી ગયલો છું, અને જો એ નાકાયક લગનની વાત માહરાં તુમાખી માય બાપ જાંજુશે તો તે લોક મને તરતજ ઓવારનીચાર કરશે, ને હું તદન બીખ માંગતો થાશ !”

“એ બધાંનો તે ગરીબ નિર્દોશ છોકરીને ફસાવના આગમય તમારે વિચાર કરવો જોઇતોતો,” મેં મોટા તુચ્છકારથી કહ્યું; “એક ધજ્જતદાર છોકરીને દગલગાજીબરયાં લગનની ઠગાઇથી વટીક ફસાવતાં તમોને શરમ નહીં આવી ? હવે પરીણામ ગમે તે થાય, પણ તમારું કાંધેલું તમોને ભોગવવુંજ પડશે, અને તે બાંધને પરણીને લગનના પાક હકથી તમારે તમારી મોહરદાર કરવીજ પડશે.”

“બેશક, બેશક,” માહરા પપાએ મને ટેકો આપ્યો. “કમીના, તેં ડરાવી દમરાવીને માહરી નાચાર હાજતનો લાભ લીધો, અને તાહરી એ મોટી ઠગાઇનાં પાપમાં મહને સંદોચ્યો ને શરીક બનાવ્યો તેનો અમો બાપ બેટીએ બદલો લેવાનો છે, અને તાહરી પાસે એ ઇન-સાફતું કામ ફરજિયાત કરાવી લેવાનું છે ! તું ના કહે, અને એક બી આનાકાંતી વગર અમો અબધડી તુને પોલીસને સપુર્દ કરશું ! બેલ, તું શું કહેછ ?”

“હું કબુલ થાઉંછ !” તેણે મોડોત જોવો શીકે પડતાં મરતે દમેજ કહ્યું.

“એ ઘણી સારી વાત છે,” મેં રાજ થઇને કહ્યું; “હવે કેહો મને કે તમારી પાસે મારકવીસની પીસતાલીસ સો ગીની જે છે તેમાંથી કેટલી બચેલી છે ? મારકવીસને ઠંડો મીઠો રાખવા તમારે તેનો લુટેલો અવેજ જેટલો બની શકે એટલો પાછો તરત ભરપાઇ કરી આપવોજ પડશે; અને તેથી ખર્જ કહેજો !”

“હું પાનસો ગીની તો ખરચી ચુક્યોછ,” તેણે ગદગદ કંઠે જાગ્ય કર્યો, “અને ચાર હજાર માહરા બેંકરને ત્યાં હાજુર અનામત છે, જે હું તમોને બધા પાછા આપી દેવા તમે કેહો તો અત્યારે એક લખી આપું ?”

“હા, લખ !” માહરા બાપે ગગગત કર્યો;—અને ત્યારે ટેવજ આગળ બેસીને તાબેદારીથી ચાર હજાર ગીનીનો એક એક ધુજો હાથે તેણે પોતાના બેંકરો જોગો ભરી આપ્યો, જે માહરા બાપે જોઇ તપાસીને પોતાને રાત્રીન લીધો.

“મારકવીસને એ મુજબ ફક્ત પાંનસો ગીનીનું તુકશાન છે,” મેં કહ્યું, “અને તે એ લુચ્છને તેની ગત્રીથી વાસ્તે ઘણી ઘટારત સળ થશે, કેમજે મેક્સીસાએ પોતે લીધેલી પાંનસો ગીનીમાંથી તેણે બી ઘણી થોડી ખરચેલી હતી, એટલે તે પાંનસો હું તેનાં માથામાં પાછી મારી આવેલી છું.”

“પણ કોઇ બી રીતે મને બચાવજો! માહરં નામ કોઇ બી રીતે જાહેર થયા દેતાં ના! આએ નોરમનવાલાંઓ આગળ બી મને બચાવજો!” લૉર્ડ ફ્રેડરીકે પાછી ને પાછી વીનંતી કરી.

“અમે એમજ કરશું,” મેં લગાર નરમાસથી ખાત્રી આપી. “હું નોરમનવાલાંઓને બી એમજ જાણવા દેવશ કે એક્સ સંજોગોમાં પાદરીનો ઠગારો ભાગ ભજવવા એ ઠગાઇનાં લગનમાં માહરં ગરીબ બાપને તમે ફરજ પાડી હતી, અને તેથી હવે તે બચના સંજોગો દુર થઇ ગયલા હોવાથી માહરા બાપે એ ઠગાઇ જાહેર કરી દેવાનો તમોને દમ ભરાવીને આએ ઇનસાફનું કામ કરવા ફરજ પાડી છે.”

અને એ પછી બીજે દહાડેનાં તે લગનને લગતી બધી ગોઠવણો અમે ધીરજથી સઘળી વાત કરીને નક્કી કરી લીધી. રેવન્સકવીફ અમને સ્ત્રીપ નહીં બાપે અને નાદરસી નહીં જન્ય તેથી માહરા બાપે તેને રાતવાસો તેઓની સાથેજ સુવાનું કબ્જા કરાવ્યું, અને બીજે દહાડે અગ્યાર વાગેને લગનનું રપેશીયલ લાઇસન્સ મેળવીને તે કોઠ પાછા અમારે ત્યાં હાજર થાય તેવી ગોઠવણ સાથે મેં તેઓને વિદાય કર્યા.

અને એ પછી હું કાંઇ ઘણો વાર એકલી પડી નહીં. બાગ્યેજ દસ મિનીટ થઇ હશે તેટલાં નોરમનવાલાંઓ પાછાં ફર્યાં.

“ઓ, કાંએ, ઍલન, ઠીએટરમાંથી અમોને મલ્યા કે કહયા વગર ઘેર એકલી ચાલી કાંએ આવી?” જુલ્યેટે આવતાં સાથે પહરીઆરો કર્યો, કે જ્યારે એક નવું બહું કામ કરી શકવાની ઉમીદથી હવે ખુશાલીમાં માહરી જાતી જોશથી ઘડકતી હતી! તે જવાંત લૉર્ડે કહેલા દગાની વાતથી તે નાહતું ઇજ્જતદાર કુટુંબ હંમેશ ઘણું કકજતું ને દુઃખ પામતું હતું. “જે ખરાં હકદાર લગનથી પરણી મુઝે હને ને પરણીને એની અવારનીવાર કરીને એમ પડતી મુકી હતે તોયી અમોને એટલું દુઃખ નહીં લાગે, ઍલન,” ઘરડા મીઠો નોરમન અવારનવાર માહરી કને બીયારા બગાપો કરતા હતા, અને જુલીનો ત્રી કકજાત હંમેશનો તેજ મનઝમનો હતો. એટલાવાસ્તે તેઓ બધાં માહરી આ જંદોગસનીથી હદ વગરનાં રાજ થવાનાં ને સંધ્યારો માનવાનાં એ વાતમાં મને કશોજ સંદેહ હતો નહીં.

“હું કાંઇ તમો ભોકોનેજ લગતાં બજાઇનાં કારજમાં રોકાયલી અત્રે વેહલી ઘેર ચાલી આવી હતી, જુલી,” મેં હસીને કહ્યું.

“ઓ, તે શું?”—અને તે ત્રણે ઘણી અજબ બી અને મમ્મ મોટી જીદાસાથી માહરી આસપાસ ફરી વળ્યાં.

“ મને કેહ, જુલી ડીઅર,” મેં પુછ્યું, “ કે જે બન્યું છે તે છતાં હવે જો લૉડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ તાહરી સાથે આવતી કાલે પોતાની મરજી ઉપરાંતનું ને ફરજિયાત બી પરચુવા કમુલ થાય તો તું તેને કમુલ રાખવા ખુશી થાય કે નહીં ? ”

“ ઓ ખુદા, તું એમ કાંએ પુછે છે ? ” જુલ્યેટ મોટી આતુરતા વચ્ચે પોતાના બેઠ હાથ જોડીને કહ્યું.

“ બીજું કોઈ એવો સવાલ એને કરતે તો અમો તે અપમાનજ માની લેતે, એલન દીકરા, પણ તું તો એવી અસરાદ ને નેક છે કે કાંઈ ખાસ મતલબ અને ગણતરી વગર હું બાજુએ કે તું એવો સવાલ કદી કરેજ નહીં,” હયાં મીં નોરમને બલાઈથી ને સાલઈથી કહ્યું.

“ ઓ કેહની, માહરી માય, શું છે ? ” મીસીસ નોરમને પણ તેટલીજ ઉલટથી ને કાલાવાલાથી પુછ્યું.

“ માહરાં વાહલાંઓ,” મેં તે ઉપરથી તેઓને ધીરજ અને હીંમત આપવાની ઉતાવળ કરી, “ ખુશી થાઓ ! મેં ઘણુંજ મજમુત હાથે અને પકકે પાયે કામ લીધેલું છે, અને હું કેહવાને ઘણી ખુશી છું કે કાલે અચ્ચાર વાગે સહવારે વાહલી જુલી લેડી ફ્રેડરીક રેવન્સ-કલીફ થશે ! ”

જુલ્યેટ, એ સાંભળીને, ખુશીનો એક ચીસ પાડી, અને માહરી ગોદમાં ધસી આવીને માહરાં ગળામાં તેણીએ હાથ નાખ્યા.

“ ઓ, એ શું ખરી વાત છે, માહરી વાહલી એલન ? ” તેણીએ હવે લગભગ રડી દમને પુછ્યું—અને મીં ને મીસીસ નોરમને પણ મને પોતાનાં હેસાંનોની કીસ કોટીમાં બાંહે બધી ચુંઠી ચબડી નાખી !

“ જોદાએ માહરે ઘેર તાહરાં સ્વરૂપમાં એક નેકાનો શીરેસોજ મોકળી આપ્યોછ, ” મીં નોરમને મોટાં હેસાંનથી કહ્યું; “ પણ એ બધું કેમ બની શક્યું દીકરા ? કાંઈ વાત તો કર ? ”

એ પછી, છેક ઘણી મોટી રાત સુધી, અમોએ બેસીને એ બધી વાત કર્યાં કીધી. અલમત લૉડ ટાઇનેડેલની માહરાં જોગી બદ્દીયાનત કે તેને પેલાં બે તરફથી લુટવામાં આવ્યો હતો તે કશું હું કહી શકી નહીં, પણ મેં માહરાં વાહલાં બાપ પરજ બધું ઘોલવ્યું. મેં તેઓની માફ માંગી કે પાદરી કૉષ્ટ જે જુલીનાં ઢોંગી લગન કરી ગયો હતો તે માહરો બાપ પોતે હતો તે વાત મેં મલીનાઓ આગમચથી બાજુમાં છતાં અત્યાર સુધી તેઓથી છુપાવી હતી, અને તેઓએ મને ને માહરાં બાપને હજારો ખુશીથી માફ કીધું, બ્યારે કે તેઓએ બાજુ કે માહરાં બાપ બીચારા તે વખતે એ લુચ્છના હાથ તળે ચોક્કસ સંજોગમાં ઘણા દયાયક્ષા હતા: અને હવે તે સંજોગ દુર થયલા હોવાથી મેં અને માહરાં બાપે મલીને એ જવાંન ઉમરાવને આએ ઇનસાફતું કામ કરવા ફરજ પાડી હતી એમ મેં તેઓને સમજાવ્યું. તેઓ આવાચીરી કરે તેવાં તો આદમીજ નહીં હતાં એ વાંચનારને અત્યાર આગમચનું સારી રવેસે રોશણુ છે. માહરાં પપા કેવી રીતે તેના હાથ તલે દયાયક્ષા હતા તે એ લોકોએ મુતલમ પુછ્યું નહીં, ને માહરે કશું કેહવું પડ્યુંજ નહીં.

લગનનું લામ્પસન્સ તો માહરા બાપ અને હોડ' પોતે લઇ આવવાના હતા, એટલે મીં નોરમને સહવારના જે એ ક્રિયાના સંબંધમાં કરવાનું હતું તે એ કે ફક્ત લગન કરવા કોઇ ઇજ્જતદાર પાદરીને વખતસર લાવવો અને તૈયાર રાખવાનું હતું, અને હોડ' ફગો નહીં કરે તે વાસ્તે તે માહરા પપાના ચોકી પેહરા હેઠળ હતો એ સધળું જાણવાથી તે ત્રણેને હદ વનાની ધીરજ મથી. એ રીતે છેક ઘણી મોડી રાત્રેજ અમો સુવા જવાને વગેસગે થઇ શક્યાં, કે બ્યારે જુલ્હીની તખીઅત કેટલી બધી ઉસ્કેરાયલી હતી, અને ચીંતા અને આતુરતાથી તે કેટલી બધી નરવસ થઇ હતી તે સધળું વાંચનારને વિસ્તારીને કહ્યા કરતાં કદપી લેવા દેવાનુંજ વધારે ઠીક થઇ પડશે.

પ્રકરણ ૧૦૫.

હવે સહવારે હું ઉઠી ત્યારે બીડા માહરે વાસ્તે એ કાગળ લઇને માદરા ઓરડામાં દાખલ થઇ. એક તો તરતનો ટપાળમાં આવેલો હતો, અને બીજો એક હાથોહાથ આગ્યો હતો. ટપાળમાં આવેલો કાગળ સોગની કાળી બોરડરનાં એનવેલપમાં હતો, પણ તે જોઇને હું કાંઇ બડકી નહીં, કારણ કે તે ઉપરનાં શીરનામાંના હરફ ન્હાની મેરી ગ્લેન્ટવર્થના હતા, કે જે પોતાની મરનાર માતાના સોગમાં એ જતનાં કાગળ કવરો વાપડતી હતી તે મને ખબર હતું. વાંચનાર યાદ કરશે કે એ છોકરી બાંધાં કુમ્મમાય ધરડાં મીસીસ ઓલ્ડકાસત્રને આશરે તેની માતાનાં મરણ પછી ઘણી મજાહની ગોડવાયત્રી અને ઠર પડેલી હતી.

એટલાવાસ્તે મેરીનું કાગળ તો પુરસદે અને ધીરજથીજ વાંચવા મેં બાજુ મેલી દીધું. હું છેક મોડી રાત્રે સુતેલી હોવાથી આજે ઉઠતાં મને ઘણું મોડું થયું હતું, અને વાહલી જુલ્હીનાં લગનના કારખારને વાસ્તે જલદીથી તૈયાર થઇને નીચે ઉતરી જવા હું ઘણી આતુર થઇ રહી હતી. મેં તેથી, તુરતવેળા પેલું હાથોહાથ આવેલું કાગળજ ઉખેડ્યું અને વાંચ્યું કે, જેના કવરપરના હરફ મને બીલકુલ અજાણ્યા હતા. તે આ મુજબ હતું:—

“તા. ૨૫ સપ્ટેમ્બર ૧૮૪૧.

“૬. સ્ટેટન સ્ટ્રીટ, પીકાડીલી.

મીં ગાવર મીસ ત્રેફર્ડને ઘણી સલામ સાથે લખીને માનપુર્વક અરજ કરે છે કે ગઇ રાત્રે ઠીએટરમાં બનેલા ચોકકસ બનાવના સંબંધમાં થોડીક તાકીદની વાતચીત કરવી છે, વાસ્તે તેવણને મલવાની જો મીસ ત્રેફર્ડ કાંઇ ગોઠવણ કરી શકશે તો તેવણપર અતી ઘણું હેસાંન થશે. જો મીસ ત્રેફર્ડ ચાહતાં હશે તો વખત નક્કી કરીને લખી જણાવાથી મીં ગાવર પોતે એવણનાં ઘરમાં એવણને ઘણી ખુશીથી મળવા આવશે, અથવા જો નહીં તો મીસ ત્રેફર્ડ આજે બપોરે જો ને ત્રણની વચ્ચે મીં ગાવરને પોતાને બંગલે આવીને જરા મળી જવા તસ્દી લેશે તો મીં અને મીસ ગાવર તેઓનાં ઘણાં ઘણાં આભારી થશે.

“સહવારને પોહર આ કાગળ મોકળી આપવાની જાહેબી વાસ્તે મીસ ત્રેફર્ડની ઘણી ઘણી માફી ચાહવામાં આવે છે, પણ ઘણી જરૂરની વાત કરવાની છે, તેથી તેવણ પોતાનાં આખાં

દિવસનાં એંગેનમેન્ટસ નકદી કરે તે આગમચ આ મીલકાતની ગોઠવણ કરી શકાય તે મતલબથી આ કાગળ એટલા વેહલા મોકલવાનું જરૂરનું થઇ પડ્યું છે.”

આ તે કાગળ હતો, અને તે બાપ એટી લૉડ રેવન્સકલીફની વતણુંક વિશે માહરેથી કાંઇ ખાત્રીપુર્વક ખુલાસો મેળવવાનું મને એટલી તાકીદથી મલવા અધીરાં પડ્યાં હતાં એમ હું તરત મનથી સમજી જઇ શકી. ઘણું બનવાળોગ હતું કે એ લુઅરનાં ફેલીસા સાથનાં લગન ગોઠવાઇ પણ ચુક્યાં હોય, અને તેથી બને તો આજેજ જઇને તેઓને મળી આવવાનો મેં માહરાં મનથી વિચાર કર્યો. તુરત વેળા તો, એમ છતાં, તેને જવાબ મોકલવાનો માહરી કને વખતજ નહીં હતો. છેક આંડ વાગવા આવ્યા હતા, અને હજી તો માહરે તૈયાર થવાનું હતું. હું, તેથી, ઉતાવળે બાપ લઇને તૈયાર થઇ ગઇ, અને જલદીથી નીચે જવા ઉતરી.

“તમે તમારાં કાગળો લુલી જાઓ, મીસ પર્સી,” બીડાએ તેવાંમાં યાદ કરાવ્યું— અને મેં તરતજ હસીને મીં ગાવરનું વાંચેલું કાગળ તેમજ મેરીનું વાંચ્યા વગરનું કાગળ માહરા ખીસામાં ઠેસવી દીધાં, અને હું નીચે ગઇ.

ત્યાં ડાઇનીંગ રૂમમાં મીસીસ નોરમન ને જીલ્ડર આ પીતાં બેઠેલાં હતાં. મીં નોરમન પોતે તો પાદરીને બોલાવી લાવવા ને લગનને લગતી બીજી જરૂરી તૈયારીઓ કરવા કામેકાળે બાહરે ગયલા હતા.

જીલ્ડર હજી બી ધણી નરવસ દેખાતી હતી, અને તેની માતા તેને હીંમત આપવા બોલું કહ્યા કરતી હતી. તેની માતા અગતકરીને ખુશી હતી એટલા વાસ્તે કે તે ગરીબ નાટકવાદાંઓની છોકરી બવિષના એક મોટા અર્ધની ધણીઆંણી થવાની હતી, અને એક કાઉન્ટેસનું તાજ માથે પેહડવાની હતી !

અને અચ્ચારમાં દસેક મિનીટ કમ હોશે તેમ મીં નોરમન પાદરી સાથે આવી લાગ્યા. તેટલાંમાં તો અમે ઘરમાં પણ લગનને બરની સઘળી તૈયારીઓ કરી ચુક્યાં હતાં. બધું ઘણુંજ ચુપચાપ કામ લેવાનું હતું, અને નોકરનફરોને ખરી વાત ખબર નહીં હોવાથી તેઓ ઘણાં અજબ યતાં લાગતાં હતાં. વેહવાજણનું બરધુભાદરધુ ઘેર હોય એવું કાંઇ જરા બી લાગતુંજ નહીં હતું, પણ આ તો ધજજત ને ધનસાફનો સવાલ હતો, એટલે અમે બીતરે બધાં ખુશીજ હતાં, અને પાદરીનાં આવ્યા પછી જીલ્ડર તૈયાર થઇ એટલે વળી જરા વારમાં તો માહરા પીતા લૉડ રેવન્સકલીફને લઇને આવી લાગ્યા, અને ત્યારે મને ધણી ધીરજ મળી. મને તો હજી બી થોડોક ડર ને વસવસો થયાજ કરતો હતો કે રખે તે માહરા પીતાને બી ઉલગબરડીનો કાંઇ દાવ બતાવે અને છટકી જઇને અમેને બધાંને છેલ્લી ધડીએ બી ઠાપ આપે ! પણ માહરા બાપ ધણા પોંદચેલબુદ્ધી હતા, અને તેવણુને હરતક કશું તેવું થવા પામ્યું નહીં હતું. બેશક, ખરીજ વાત છે કે જે તેને છુટો મુક્યો હતે અને ઘર જવા દીધો હતે તો તે જરૂર કેઠે ને કેઠે નાહસી જતે, પણ પપાએ તેને રાતવાસો પોતાની સાથેજ રાખવાની દુરઅદેશી કરી તેમાં એ અચ્છી ફાવત થઇ શકી હતી.

હવે તેઓ પાધરા માહરી સાથે ડાઇનીંગ રૂમમાં આવ્યા, અને લૉડ ફેડરીક તે ત્રણેને દુરનું ઘણો મિનસથીજ નમ્યો. તે જાણે એક મોટી કમનસીબીને બીલકુલ નાચારીનું અને

ધણું ફરજિયાત તાબે થતો હોય તેવોજ હાલ હતો. મીઠો નોરમન, એમ છતાં, પોતેજ આગલ ગયા, અને બધું તેને માફ કરતા હોય તે હપે તેવણે તેને શેકહેન્ડ કરી. તે પછી તેવણે માહરા પીતાને પણ ધણુંજ ખરાં દીવથી આવકાર આપ્યો ને શેકહેન્ડ કરી—એવું બતાવવા કે આગળનાં ઢોંગી લગનમાં તેવણે આગેવાનીભર્યાં ન છાજતો ભાગ જે લીધો હતો તે વાસ્તે તેઓએ તેવણને ઘણાં મોકલાં અને માફ કર્યું હતું: અને એ જોઈને મીસીસ નોરમન અને જુલી પણ તેવણ સાથે તેમજ વરત્યાં, જેથી માહરા પપાને પેહલી હરાલમાં જે ખેંચાલત લાગતી હતી તે દુર થઈ ગઈ.

પણ અને ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફનું એ તુમાખ અને અલગપણું ઝાઝાં ગમ્યાં નહીં, જેથી મેં તેના કાનપર પડીને જરા વારે કહ્યું, “માહરા લૉડ”, તમારે જરા સારો ફ્રેસ બતાવવો જોઈએ. અગર પાદરી, તેનો ક્લાક’ કે નોકર નફરાનાં દેખતાં તમો જેમ વરતોછ તેમ પાસેના ઓરડામાં બી વરતશો તો એ બીચારાંઓને તેમજ તમોને તે સાઈ’ લગાડવાનું નથી !

“હું પોતે બી હમણાં એજ કેહવાનો હતો,” માહરા પપાએ એ સાંભળી તરત અને ટેકા આપ્યો.

“ઓ એમ છે? માહરે એક ઘણા સુખી વરરાજનોજ ભાગ બજવવાનો છે?” લૉડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફે એ ઉપરથી ખોટું હિસ્ટેરીકલ હસીને મોટે સાહદે હા ક્યાં, અને જુલ્યટ તરફ ફરીને મજાકમાં વધાર્યું, “જુલ્યટ—માહરા લવ, આવની, હું તુંને હાથ આપું, અને પાસેના ઓરડામાં આપણે પરણવા જઈએ? મીસ પરસી ને તેવણના પીતા તો કેહછ કે પાસેના ઓરડામાં પાદરીને નોકર નફરાનાં દેખતાં માહરે એક સુખી વરરાજનોજ ભાગ બજવવો જોઈશે !”—અને તે પાછું તુચ્છકારનું હસ્યો.

જુલ્યટ શીકકી પડી, અને આ અપમાનથી તેણીને જે ગુસ્સો ઉભરી આવ્યો તે સમાચ ને દાખવા તેણીએ પોતાનો હોઠ કરડ્યો.

તેણીની છાતી જુરસાથી ઉંચકાઈ ઉંચકાઈ જતી હતી, અને તેણીની આંખમાં આંસુ ઉભરી આવ્યાં, પણ તેણીએ એક અજાતથી તે આંસુઓ ખાંખેરી નાખ્યાં. એ પછી ઉઠીને તરત તેણીએ તે નાલાયકને હાથ આપ્યો, કે જે પોતે બોલી ગયો હતો તે વાસ્તે હવે ઘણો શરમાતો દેખાતો હતો ! તે માહરી સાથે તો આંખસે આંખ મેલવવા હાંમતજ કરી શકતો ન હતો, કારણ કે તે સમજીજ ગયો હતો કે તેણે એ જે ઠીસણું કર્યાં હતાં તેથી અને તેના સાંમે અત્યંત ધીક્કાર અને ક્રોધ ઉપજ્યો હતો.

હવે અમે બધાં ડ્રૉઈંગરૂમમાં આવ્યાં કે જ્યાં લગનની ગોઠવણ કરી હતી, અને પાદરી ખોટી થતો. હતો. ત્યાં પાદરી ઉપરાંત તેનો ક્લાક’ અને એ સાક્ષીઓ પણ મોજુદ હતા, અને લગન વખતે પરણતો છોકરો છોકરી જેવી રીતે ગંભીર રહેવાં જોઈએ તેમ ફ્રેડરીક અને જુલી ગંભીર અને ચુપ હતાં, એટલે એ લગન કશી બી જોરાવરીનાં થતાં હતાં એમ તે પરાયાંઓને કશો એ વહેમ પડ્યો નહીં.

ઠરાવ મુજબ માહરા પીતા લગન વિશેનું રૂપેશીયલ લાઇસન્સ મેળવીને સાથે લાવ્યા હતા, જે તેવણે પાદરીને સ્વાધીન કર્યું, અને પછી જરા વારમાં ક્રિયા ચાલુ થઈ, જે ખતમ

થતાં અમો સર્વની ધણી ધણી ખુશાલી વચ્ચે માહરી બની ને ગરીબ સખી કહી નહીં તુટે અને કહી નહીં છુટે એવા એક પવિત્ર ગાંઠનાં બંધનથી લેડી ફેડરીક રેવન્સકલીફ બની !

ખોદાના બેદ ન્યારા છે ! એક વખતે એજ આસામી સાથે જીલ્લટ પરણેલી હતી, પણ લગનની ક્રિયા ખીલકુલ જુદી અને ઠગાઇભરેલી થઇ હતી, જે કન્યાતાં એ ઠગારા ઉમરાવે સ્વપ્ને ખી વકડી નહીં રાખી હશે કે બવીષમાં એજ મોહોરદાર સાથે તેનાં ખરેખરાં લગન થનાર હતાં ! તે એક નાલાયક કે જેણે પોતાનાં ગેરહકનાં બચ્ચાંનાં જનમ અને મરણની વટીકે એક તચાકડીભાર પરવાહ ધરાવી નહીં હતી, અને તેજ દરમ્યાનમાં લેડી સીસીલ્યા અરબનને સીસાંમાં ઉતારવાના પછાડામાં પુરો થતો ! વળી જે આગળીજ રાત્રે તો ફેલીસા ગાવરને ફસાવાના રસ્તા પર નફકરો અને આશાંન કદમ દર કદમ આગળ વધતો હતો, અને ત્યારે ખી તેને કેટલી થોડી ખબર હતી કે તેનાં હાથનાં કીધાં જલદીજ દેથે વાગવાનાં હતાં, અને ખીજ થોડા કલાકમાં તો પૈસા પછવાડે ધસડાવાના તેના એ સુખરૂપ સ્વપ્નાઓ વેરવાર થઇ જતાં જીલીનેજ પરણીને તેને ઇનસાફ આપવો પડવાનો હતો ? એવા ખોદાના બેદ થાય છે ! તે આલમપનાહની લાકડી બેઅવાજ કેહવાય છે, અને તે કેવળ ખરંજ છે. આ કેસમાં તો ખરેખર તેમજ પુરવાર થતું હતું. કેવી અજબ જેવી રીતે સરજતે રસ્તો લીધો તે વાસ્તેની માહરી તો જાણે અજબખી ભાંગતીજ ન હતી. બાજે વખત માહું થાય છે તે સારાંનેજ કાજે થાય છે, તેમ ટાઇનેડેલના મારકવીસની માહરે વાસ્તેની મલીચ તૂણાએ આયંદા આએ બધાં નહીં ધારેલાં રૂડાંજ પરીણામ નીપજાવ્યાં હતાં, જે સઘળાં સારાં વાણાં માહરીજ મારફતે થઇ શક્યાં હતાં તે વાસ્તે પાક પરવરદેગારની મેં ધણી ધણી શુકરગુનરી કરી.

હવે ક્રિયા ખતમ થતાં ધારા પ્રમાણે લૉડ રેવન્સકલીફ જીલીના ગાલ પર એક વગર મનની પણ ફરજયાત ચુમી લેવા વાંકો વલ્લો, અને તેણીએ તરત માલ આગળ કીધો— જાણે બધું સરખેસરખું ને સીધેસીધું હોય તેમજ; અલખત પાદરી, કલાકને શાક્ષીઓ વટીકે એમજ સમજતા લાગતા હતા કે લગન ચુપચાપ થતાં હતાં, કારણ કે વરરાજે મોટે ઘેરનો ને ઉમરાવપદનો હતો, કે જ્યારે કન્યા ગરીબ વર્ગની નાટકમાં એક બાલેડાનસર હતી; અને તેથી છોકરાનાં માબાપની હરસેજ આ ક્રિયા થતી હોવી જોઇએ. પરીણામમાં, જેવી સહીપત્રીઓ થઇ ચુકી કે તે પરાયાઓ ચાલીજ ગયા, અને માહરા પપાએ ત્યારે ટેબલપરથી તે દસ્તાવેજો અને કાગળ્યાંઓ એકઠાં કરીને મીઠો નોરમનને સ્વાધીન કર્યા—એમ કહીને કે “તમારી બેટીનાં આએ ખરાં હકદાર લગનના સતાવાર પુરાવાઓ એ બચ્ચાંના મુરખખી તરીકે તમે સાહેબનાંજ સ્વાધીનમાં રેહલા ધણા ધટારત થશે.”

પ્રકરણ ૧૦૬.

હવેજ બધાંને વસ્તુ લાગવા માંડ્યું ! કાઇને તુરત ને તુરત શું બોલવું, શું કહેવું, શું કરવું ને કેમ કામ લેવું તે જાણે સુઝેજ નહિ ! લૉડ રેવન્સકલીફ એકલો એક બાજુમાં સોફાપર બેસી ગયલો વિચારમાં તદન ગરકાવ થયો હતો. દેખીતી રીતે હવે તેણે

જુલી સાથે કેમ વરતવું તે ખ્યાલમાં તે ઉતરી ગયો હતો. એમ છતાં, મીસીસ નોરમન તો હજી બી ધણાં ખુશાલ હતાં, અને જુલીનાં એ ધારવામાં આવતાં સુભાગ્ય વાસ્તે તેવજ તેને આંખી આંખીને કાટીઓ કરીને એક માતાના ખ્યારથી ધીમે સાહદે મુખ્યારકનાદીઓ પર મુખ્યરકનાદી કહી સંભળાવ્યા કરતાં હતાં. મીઠ નોરમન પણ તેઓની આગલજ હતા, કે બ્યારે હું અને માહરા પપા બારી આગળ ઉભાં રહીને ધીમે ધીમે એજ બનાવ વિશે વાત કરતાં હતા.

એ પછી હું માહરા પપાથી જરા અલગ થઈ ત્યારે મને મેરી ગ્રેન્ટવર્થનાં પેલાં સહવારે આવેલાં કાગળની યાદ થઈ, અને મેં બાળુએના એક સોદાપર બેસી તે બોલીને વાંચ્યું, કે બ્યારે તેમાં તો કુદ્યા એવા અજબ જેવા સમાચાર હતા કે તેની થોડીક લીટીઓ વાંચતાંજ હું ઘણી ગમખ્યાર થઈ ગઈ. એમ છતાં મેં આગળ વાંચ્યું, અને તેમાં કાંઈ જુલીને લગતું બી જાણવાબેગ લખાયલું હતું તે વાંચીને મેં તે નવાં પરણેલાં વરબૈયર તરફ જોયું, અને હું તે સંબંધમાં તેણીને કાંઈ હજી તો કેહવા જાઉં તેટલાં લોડ ક્રેડીક રેવન્સકલીફ પોતે પોતાના વિચારો વચ્ચેથી ચમકી ઉઠ્યો.

“વેલ, જે બની તે તો બની !” જાણે છેલ્લે અંતે કોઈ નકકી ઠરાવ પર અવી ચુક્યો હોય તેમ તે મોટેથી બોલ્યો; “મને માહરી સરજતને તાબે થવુંજ જોઈશે ! જુલી, તું લેડી ક્રેડીક રેવન્સકલીફ થયલી છે, અને હું તુંને માહરી પરણી મોહરદાર તરીકે હવે ખુશીથી બાહલ રાખુંછ, પણ મને કેહે કે જે હું સુધારવાના કસમ લેઉં, અને તાહરી સાથે હવે પછી સારી રીતે ચાલું કે આએ જોર જીવનનાં લગનનો ખ્યાલજ હું જુલી જાઉં તો તું મને ખરાં દીલથી ચાહી શકશે ? તું માહરી સાથે સુખ સંપન્નમાં રહી શકશે ?”

સુંદર જુલીપર આ બોલોની ઘણીજ અસર થઈ. તે તરતજ ઉઠીને ચેહરામાં લાલ થયલી તેનાં પાસાંમાં જમને બેઠી, અને નીચી નજરે ને ધીમે સાહદે બોલી, “તો અમો બધાં હજી બી બધી ગાઇગુજરી જુલી જમશું, ને હું તમોને ખરાં દીલથીજ ચાહવશ, ક્રેડીક !”

“પણ ધ્યાન રાખજે કે પૈસાથી આપણે ધણાં મોહતાજ રહીશું,” તેણે ચેતવણી રૂપે બાણું યાદ કરાવ્યું. “માહરા પપા ખરેખર ખાન્દાંતી તુમાખમાં ધણું માનવાવાલા છે, અને તેવજી જીવતા છે ત્યાં સુધી આએ તાહરી સાથનાં લગનને કદી તેવજી પોતાની બાહલી આપી શકવાના નથી ! તેવજી જરૂરજ મને પોતાની પૈએ પૈથી પોતાની જાંદગી દરમ્યાં આવાર-નીવાર કરશે, અને હું કરજોમાં માથાં સુધી દુબી ગયલો હોવાને લીધે આપણે ધણાં મોહતાજ—”

“ગરીબીમાં પણ સંપમેલનાં ધણાં સુખમાંજ રહી શકશું,” જુલીએ જીરુસાથી પુરં કરતાં કહ્યું—અને તેનો એ જવાબ તે જવાંન ઉમરાવને ધણોજ ગમેલો લાગ્યો.

“વેલ, ત્યારે મને કોઈ હરકત નથી,” રેવન્સકલીફ દાનાઈથી એકમત થયો, અને જે વારયા નહીં વળે તે હારયા વળે તેનો એ એક મુસ્તકીમ પુરાવો હતો ! “અત્યાર સુધીની માહરી જાંદગી ઘણીજ નીચ અને નજીસ હતી એ વાત હું કમુલ રાખુંછ, અને અહીં જે લોકો દાજર છે તે લોકોની રૂઝર સુધરવાની અને તુંને ચાહવાની હું કસમ પુવક પ્રમાણીક-પણે કમુલાત આપુંછ !”—ને એમ કેહતાં જુલીને તેણે તરત પોતાનાં પાસાંમાં બેંચી લીધી.

અમો બધાં ઘણાં અજબ થયાં. આ કેટલો જલદી અને ન ધારેલો સુધારો ! રખે તે હજી બી બધાંને અધારી ચાલે આલડતો હોય ? પણ નહીં ! મને તરતજ લાગ્યું કે તેના હરેક શબ્દમાં હવે પ્રમાણીકપણાંનો જ નેશ હતો, અને દુન્યાના વંદેઝ આદમીઓ એક એકસ તમકડે એક બી સુમાગ્ય તક હાથ આવી જતાં સુધરીને સમા થઈ શકે છે એ દુન્યાઈ સીદ્ધાંત રજુ અને પુરવાર કરનાર આ તો એક ખરેખરો ખરી જીંદગીનો બનાવ હતો. વળી જુલ્લી ખરેખર હતીજ એવી કે જે કોઈનું બી દીલ જીતી લે. તે પોતે ઘણી નેકચલણ અને શુદ્ધ હતી, અને તેની સુંદરતામાં કશીજ મના નહીં હતી, એટલે હવે તેને લૉડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલ્લી ખરી આંખે જોઈ અને પીછાંણી શકતો હતો તેમાં અજબ થવાનું કશુંજ ન હતું. તેણે ઘણો દાનાઈથી પુખ્ત વિચાર કરી લીધેલો લાગતો હતો. લગન પછી તે જો જુલ્લીને તોડલોડ કરે તો—તેણે વિચાર કરેલો હોવો જોઈએ કે—તેનાં મા બાપ તેમજ તેના દોસ્તો એ વિચિત્ર લગન વાસ્તે ધારીજ શું શકે ? એથી ઉઘટું, તે જુલ્લી સાથે જો દોસ્તીથીજ કામ લે અને સંપમેલથી રહી શકે તો એમજ લોકે તો માને કેતી કે આ જવાંન ઉમરાવે પ્યારને ખાતર સર્વ પરહરયું, અને પોતાના બધા લોભો ઉપર પવિત્ર પ્યારનેજ સર્વોપરીપણું બખશયું ? ગમે તે હોય પણ એટલું તો ખરું કે એ તેના રૂડા ઠરાવથી સઘળાંનાં મન ઉપર ઘણીજ ઉંડી અસર થઈ, અને બ્યારે જુલ્લી પોતાના ભરથારની છાતીમાં માથું ધુપાવીને રડતી હતી ત્યારે તેનાં ઘરડાં માબાપની આંખો પણ આંસુઓથી ભરાઈ ગઈ હતી, અને હું પણ માહરી આંખમાં ધસી આવતાં આંસુઓ મુસ્કેલાઈથીજ અટકાવી શકતી હતી !

“ખુદાનો કેવો ઉપકાર ! આપણી આંખે પ્રમાણીક જેહમતોનું આંખે કેવું નહીં ધારેલું સુખી સેવટ !” અહીં માહરો વાહલા પપાએ માહરે કાને લાગીને મને કહ્યું.

“હા, ને કાંઈ વધારે સારું તો માહરે એ લોકને કહેવાનું હજી બાકી છે !”—અને હું એ મોટે સાહસે બોલીને ઉડીને ઉભી થઈ એટલે વળી બધાં નવીન અગ્નયખીમાં મને ડીકવા લાગ્યાં ! જુલ્લી પણ તે પોતાના ભરથારનાં પાસાંમાં બેઠેલી ઘણી અગ્નયખીથી મને જોતી હતી.

“માહરા લૉડ,” મેં તેપરથી તે જવાંન ઉમરાવની આગળ જઈને કહ્યું, “તમારો આજનો આ ઘણો રૂડો ઠરાવ જો ખરાં દીલનો હોય તો તે તમારી આગળી બધી બદ આલોને ધોઈ કાઢે છે !”

“અને તે તદ્દન ખરાં દીલનો છે, મીસ પરસી,” તેણે ખાત્રી આવે તે રીતે ઉડીને ઉભો થતાં મને જવાબ કર્યો; “જુલ્લી હવે રટેજ છોડી દેશે, અને અમો તુરતવેળા તો ફ્રાન્ડીનંટ પર કેડે જતાં રહીશું. તે પછી હું માહરા પપાને સમજાવી જોવશ, અને જો નહીંજ સમજશે તો કાંઈ ને કાંઈ નોકરી મેળવીને બી અમે અમારું પુરું કરશું.”

“નહીં, તેવી બી કાંઈ જરૂર નથી !” મેં હસીને કહ્યું; “ખોદાને બાર કોઈ બી ખરાં દીલની નેકા ખાલી કદી જતીજ નથી. જુલ્લી ડીઅર,” મેં હવે તેણીની તરફ ફરીને વધાર્યું “એક ઘણો અજબ બનાવ બનેલો છે, અને તેના સમાચારનું કાગળ મેં નમરુ વસપણે છેક હમણાંજ વાંચ્યું. દુધમાય મીસીસ ઓલ્ડફસસ ગુજરી ગયાં છે, અને તેવજુની

વરસ દહાડે આંડસો પાંઉંડની ઉપજ કરાવનારી સઘળી કોંમતી મીલકત તેવણુ કેડાં તાહરાંજ નામપર કરી ગયાંછ !”

“ શું ડુધમાય ગુજરી ગયાં ?” જુલ્યટ તેમજ મીં અને મીસીસ નોરમન પોતાની બેઠકમાંથી એ સાંભળતાં સાથે ચમકી ઉઠ્યાં, અને એક અવાજે અજગ થતાં તેઓ સઘળાં એ સવાલ સાથે માહરી બણી ધસી આવ્યાં.

“ હા,” મેં કહ્યું. “ મેરી ગ્લેન્ડવર્થનું કાગળ આજે સહવારની પેહલી ટપાલમાં માહરી પર આવેલું છે તે પરથી જણાયછ કે ગઈ કાલે બપોર પછી તેવણુ ખીયારાં બુઢાપાની નાતવાનીથી અચ્ચુય ને અચાનક ગુજરી ગયાં. આજે તે કાગળ છે.” — અને એમ કહીને મેં તે મોટે સાહડે બધાંને વાંચી સંભળાવ્યું.

“ રીવર હાઉસ,”

ડોવર, તાં ૨૪ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૪૧.

“ માહરાં વાહલાં ઝલન.

“ માહરે આજે કાગળમાં તમોને ઘણી હતાવલથી એક ઘણી માઠી ખબર આપવાની છે. ડુધમાય ખીયારાં આજે ખુરસીમાં બેડાં બેડાં માહરી સાથે વાત કરતાં કરતાં અચ્ચુય અજગ-જેવા રીતે ખીમાર થઈ ગયાં. તેવણુ ખુરસીની પીઠ પર માથું નાંખી દીધું, અને છાતી દુઃખી આવવાની ફરયાદ કાઢી. મેં તરતજ, તેથી, જોડનફરોને બોલાવ્યાં, અને ડાકટર આવે તેટલાં અમે ભરજોપડતા જે આવડયા તે ઉપાયો કરી બેયા, તેવામાં તો મેં બોલાવેલા ડાકટર સીંગલટન ખી આવીજ લાવ્યા, અને પછીથી ડુધમાય હુશીયારીમાં આવ્યાં ખરાં, પણ તે દાહડો કાઢે તેવું કાંઈ કાઢને લાગ્યું નહીં. તેવણુ પછી બધાંને આરડામાંથી બાહર કાઢીને મને એકલીને એકાંતમાં એટલુંજ કહ્યું કે ડોવરથી વકીલને બોલાવીને મેં છેલ્લાંજ અઠવાડીયામાં મહુર વીલ કરી લીધેલું છે. તેવણુ મને કહ્યું કે જે છોકરીને હું મીસીસ હાલ તરીકે જાણતી હતી તે ખરેખર તો મીસ નોરમન છે, ને તેવણુ મરતે દમે તે ખીયારીને થયલા દગાની બધી વાત માહરી આગળ કરી પોતે ફરેલાં વીલની મતલબ ખી મને ટુંકમાં પોતેજ કહી સંભળાવી. જુલ્યટને તેવણુ “ રીવર હાઉસ” અને આસપાસની તમામ જગા કે જેની વારસીક ઉપજ આંડસો પાંઉંડની છે તે આપી ગયાંછ, ને પોતાના ભત્રીજા મીં નોરમનને તેવણુ એક હજાર પાંઉંડ રોકડા આપેલા છે. વળી વાહલાં ઝલન, તમારી નેકાથી તમારી પર ઘણાંજ ખુશ ખુશ થઈને તેવણુ તમોને ત્રણ હજાર પાંઉંડ રોકડા આપી ગયલાં છે, ને ખીયારાંજ માહરાં નામ પર ખી પાંતસો પાંઉંડ કાઢેલા છે ! ખરેખર એ બધું ખાનગીમાં મને કેહવાને વાસ્તેજ જાણે ખુદાની દયાથી તેવણુ એમ થોડોક વખત પાછાં હુશ્યાર થયાં હતાં, કેમકે પછી જરા વારે મને ડાકટર સીંગલટનને પાછા આરડામાં બોલાવવાજ પડયા. મને લાગ્યું કે તેવણુ ગુજરી જતાં હતાં, અને ખરેખર ડાકટર અંદર પાછાઆવ્યા પછીની પાંચ મિનીટમાં તો ખીયારાંજ એવ મુકી ખી દીધો !

“ અને. વાહલાં ઝલન, તેથી, હવે તમે ઘણાં જલદી અત્રે દોડી આવજો. નોરમનવાલાંઓને ખી લેતાંજ આવજો. હું તો એવણનાં મોઢોતથી પાછી તદન રવડી પડેલી છઉં, અને એવણની લારાની વ્યવસ્થા ખી કરવાનું મને તો કાંઈ આવડવાનું નથી, વાસ્તે તમે બધાં જલદીજ આવજો. હું લખતાં બુઢી જઈંછ કે મીં નોરમનને તેવણુ પોતાનાં વીલના એક ત્રસ્ટી ઠેડવ્યાછ, જ્યારે ખીજ ત્રસ્ટી જે સોસીસીટરે વીલ કીધું તેવણુ છે એમ કેહતાં હતાં.

હીં તમારી સહાની આભારી અને તમોને ખરાં હેતથી ચાહતી બેહેન,

મેરી ગ્લેન્ડવર્થ.”

આ તે અંજળ જેવું કાગળ હતું, અને તે વંચાયાથી એક હાથ પર બલાં ધ્રુમમાયનાં મોહત વારતે અમે બધાં ધણાંજ દલગીર થયાં, જ્યારે બીજા હાથ પર અમે ખુશી બી થયાં કે મરતી વખતે તેમણે જુલ્લીતું એટલું બહુ વાંચ્યું અને તેને એમ સુખી બી કરી ગયાં હતાં. હવે, તેથી, જાણે મોહતનો શોગ અને લગનનાં હનીમુનની ખુશાલી બધું સાથેજ તેવજીને ત્યાં થયાનું હતું, કેમકે એમજ નકકા થયું કે બધાંએ તરત તે ને તેજ દાહડે ડોવર જવું. તે પરણેલું જોડું એક ખાસ “પોષ્ટ એજ” (મુસાફરીની મોટી ગાડી)માં જનાર હતું, અને હું, મીં અને મીસીસ નોરમન સાથે, એક બીજામાં જવાની હતી. માહરા પપા તો એ દરમ્યાન લંડનમાંજ રહેવાના હતા.

અમેએ અમારી નાટક મંડળીના માલેક મીં રીચર્ડસને, એ ઉપરથી, એ મોહતનું વાળમી કારણ આપીને અમારી તાકીદની ગેરહાજરી માફ કરવા લખી વાળ્યું. વળી મેં એક કાગળ મીં ગાવર પર પણ લખ્યો. તેમાં મને એમ અચ્ચુચ ડોવર જવું પડતું હોવાથી હું તેઓને તેમની અરજ મુજબ નહીં મળી શકતી હતી તેની મેં દલગીરી લખી વાલી. વળી મેં જણાવ્યું કે તેઓ જે મતલબસર મને મળવા માંગતાં હતાં તે મતલબનો ખ્યાલ હવે તેઓએ તદ્દનજ મોકુફ કરવો હતો, કારણ કે ચોક્કસ સંજોગોનાં પરીણામમાં લોડ ક્રેડીટ રેવન્સકલીફ તો તેજ સહવારે મીસ જુલ્લિયટ નોરમન સાથે કાયદાપુર્વક પરણી ચુક્યો હતો. અલબત્ત ગરીબ બીચારી ફેલીસા ઘણી નાઉમેદ અને દલગીર નહીં થાય તેમ મેં ઘણા નરમ શબ્દોમાં એ સઘળી હકીકત ઘણા સમજાવીને નરમાશયીજ લખી, અને ડોવરથી પાછી ફરવા પછી તેઓની ઓળખાણ કરવા અને વધારે વીગતથી રૂબરૂમાં વાતચીત કરવા તેઓને મલવા જવાનું પણ મેં તે કાગળમાં તેઓને પ્રામીસ કર્યું.

માહરા પપાને તો તે આખો દહાડો નોરમનવાલાંઓએ ઘણી બોહોંસ કરીને અમારી સાથે જમવા પોતાને ઘરજી રાખ્યા હતા, અને મીં ગાવર જોગી માહરી ચીડી તેને ત્યાં પુગાડયાનું તેમણેજ માથે લીધું. વળી ગઇ રાત્રે લોડ ક્રેડીટ રેવન્સકલીફ પાસે બાકી બચેલી ચાર હજાર ગીનીનો જે તેના મેંકર જોગ એક ચેંક અમે લખાવી લીધો હતો તે પણ વટાવી લાવીને તે અચેજ લોડ તાઈનડેલને આગળ દેયાનું માહરા વાહલા પપાએ પોતાનેજ માથે રાખ્યું, અને તેથી મને ઘણી નારાંત થઇ.

લોડ ક્રેડીટ પણ વળી પોતાનાં મા બાપને એક કાગળ તરત લખી નાખ્યું. તેમાં તેણે જુલ્લી સાથે ખ્યારને ખાતર પોતાનાં લગન કાયદાપુર્વક થઇ ચુકેલાં હોવાની ખીના તેઓને જાહેર કરી, તે મા બાપ મી ઘણી ઘણી દયા અને માફી માંગી લીધી. તેમાં તેણે તેઓને જણાવ્યું કે જુલ્લિયટ, એમ છતાં, તદ્દન નાગી લુખી નહીં હતી, અને ડોવર ખાતે તેનાં એક ધ્રુમ મરવાથી તેને એક ઘણો મોટો દલ્લો વારસામાં મલ્યો હતો તેથી તેણે સ્ટેજ છોડી દીધું હતું. તેણે એ વાતની પણ તેઓને ખબર આપી કે જેથી તેઓ ધણાં ફફડે ને છેડાય નહીં.

અને કહેવાની કાંઇ જરૂર છે કે બીડા અને બીજાં નોકરનફરો જુલ્લિયટનાં એ અજમ જેવાં બાગ્યોદયથી ધણાંજ ખુશ ખુશ થઇ ગયાં? તેઓ તેને હવે “ચોર લેડીશીપ” અને “માઇ લેડી” ના એલકમથીજ બોલાવતાં થયાં, જે સાંભળવાનું બધું અજમજેવું ખુશમરક

લાગતું હતું વળી માહરે કહેવું જોઈએ કે બીડાને અત્રે એકઠી છોડવાનું મને ગમ્યું નહીં તેથી મેં તેને બી માહરી સાથે ડાવર લઈ જવા તૈયાર કીધી. તે ઘણી બહી અને રાંક હતી, અને એ છોકરીની દાનાઈમાં વાંચનાર જાણે છે કે મને ઘણો મોઢો એતખાર હતો.

એ પછી મુસાફરીની તે બંને ગાડીઓ ખરાબર વખતસર અમારા કમ્પાઉન્ડમાં હાજર થઈ, અને તેમાં, મેં ઉપર કહ્યું તે મુજબ, અમો બધાં ગોઠવાયાં. એકમાં ફ્રેડરીક અને જુલિ એકલાંજ બેઠાં, કે બ્યારે બીજામાં મીં અને મીસીસ નોરમન, હું પોતે અને બીડા ચાર હતાં, અને એ રીતે તેજ દહાડે બપોરે તો અમો બધાં પાછાં ડાવર જવા ઉપડી ગયાં.

પ્રકરણ ૧૦૭.

અમો એ પછી એ ન્હાની મુસાફરી દરમ્યાન એથેમ ખાતે જમવા થોભી ગયાં. એ મુસાફરી લંડનથી ડાવર સુધીની, તે વખતે ઘોડાની ગાડીમાંજ થઈ શકતી, અને તે કંદાલા-ભરેલી અને મુશકેલ થતી હતી, અને જેમ ખટકે ખટકે એ મોટી “પોસ્ટ એજીસ” (ગાડીઓ)નાં ઘોડાઓ બદલાતા તેમજ વળી ઠેકાણે ઠેકાણે મુસાફરોને આસુદગી મેળવવા ન્હાનાં હોટેલો ને રીફ્રેશમેન્ટ રૂમ્સ આવતા રહેતા. એ મુજબ અમોએ કરી મુકેલી ગોઠવણ પ્રમાણે જરા વીસામો લેવા અને થોડીક પેટની પુંજ કરવા અમો એથેમની સરહદ પરનાં એક હોટેલમાં ઉતર્યાં અને થોપ્યાં. અલગત, ત્યાં અમારે ઠાંઠ લાંબો ધામો નાખવો નહીં હતો. અમો જઈને ડ્રાઇમાયનાં શખની બચરથા કરવાનાં હતાં, અને પેલું ગરીબ બચ્ચું મેરી ગ્વેન્ટવર્થ ત્યાં એકલી હતી તે કારણે અમો તો જેમ બંને એમ જલ્દીજ ડાવર પોંદવા ચાલતાં હતાં, મગર એવી લાંબી મુસાફરીઓ કરતાં ગાડીમાં પણ સીકરાઈ આવે છે ને જીવ થાકી જાય છે, વાસ્તે અરધે રસ્તે પોહાંચ્યા પછીનો એક અરધા કલાકનો વીસામો તો જાણે દરમ્યાનજ થઈ પડતો હતો.

અને અમો એમ હોટેલમાં ઉતર્યાં ત્યારે દુરથી જોઈને હું ખુશી થઈ કે પેલાં નવાં પરણેલાંઓ અરસપરસ પુરતાં હળી ગયલાં હતાં. ફ્રેડરીકને જે હીણપસ્તી અથવા દુઃખ પોંદવાં હોય તેની ખફગીનો ખટકો તેનાં મોંઢાંપરથી હવે તદ્દન દુર થઈ ગયલો લાગતો હતો, અને તે જુલ્યટ સાથે ઘણો બેલાઈને એક પરણી મોહરદાર જેટલાંજ માનથી તેના જોડે વરતતો નજરે આવતો હતો.

અને અમોને હોટેલમાં ઉતર્યાં પાછેક કલાક થયો હશે ને અમો તન્તનાં ખુકયાયકો ખાઈ લઈને બારીએ ઉભેલાં હતાં તેટલાં એક બીજી પોસ્ટએજ હોટેલના કમ્પાઉન્ડમાં ધસારા બાંધ દાખલ થઈ, જે જોઈ મીં નોરમન ઘણા અજબ થયા. તેવણ સમજ્યા કે અમારી ગાડીઓજ પાછી તૈયાર થઈ ગઈ હશે, અને તેમાંની એક એમ અંદર ધસી આવી હતી; પણ મેં જુલ બાંજી.

“આપણી બે ગાડીઓમાંની એ એક બી નથી,” મેં કહ્યું; “આએ તો કોઈ બીજીજ છે. આપણે તો અરધા કલાકની ખોટીનો હુકમ આપેલો છે.”

“પણ ત્યારે એ ગાડી કોણને લેવા આવી હશે?” મીસીસ નોરમન અન્યથા થયાં.

“આપણે કાંઈ એકલાંજ છીએ, મમા?” જુલ્યટ હસી; “બીબાં બી ડાવર તરફ જનારાં મુસાફરો કાંઈ અત્રે હશે કે નહીં?”

અને તેવાંમાં તો જે મુસાફરને વાસ્તે તે “પોસ્ટચેઝ” તૈયાર થઈને અંદર આવી હતી તે તેમાં બેસવા હોટેલમાંથી બહાર આવ્યો, અને વરંદાપર એકાદ પળ થોભ્યો, જેવામાં મેં જોયેલી ધીધું કે તે કોઈજ નહીં પણ પેલો કારખાનીનો કાંઉન્ટ હતો! તે ગાડીમાં બેઠો, અને તરતજ પોસ્ટચેઝ ડાવર તરફ જવાના રસ્તા બણી ઉપડી ગયું.

મેં, અલગત, બીબાંઓને એ સંબંધમાં કાંઈ કહ્યું કે જાણવા દીધું નહીં, તેઓ કાંઈ એ કાંઉન્ટને ઓળખતાં નહીં હતાં તેથી હું ચુપજ રહી, પણ એ કાંઉન્ટ બીએન્નીસ પરના અણુહદ જુલમાતને લગતી પોતાની લુલ (માહરી તેમજ જાણની મારફતે) જોઈને પોતાનું સર્વસ્વ ગરીબ બીબે સોંપી દેખ દુન્યાપાર થઈ ગયો હતો તે અત્યારે અહીં પાછો કેમ દેખાયો અને પાછો શું કરવા આવ્યો હશે તે વાસ્તે હું માહરાં મનથી જરા અન્યથા થઈ. શું એ ઇટાલ્યન ઉમરાવ ડાવરનાં કોઈ એકાંતમાંજ રહેતો હશે?

અમારી મુસાફરી એ પછીના પાંચેક કલાકે અમે પાછી ચાલુ કરી, અને અમે ડાવર પોંહવ્યાં ત્યારે રાત્રે નવ વાગવા આવેલા હતા. મેરી એન્ટવર્થ ગાડી આવતી જોતાં સાથે બહાર ધસી આવી, અને મને ધણુંજ હેતથી મળી. વાંચનાર યાદ કરશે કે ગયેજ મહીને હું અહીંથી લંડન ગઈ હતી, અને ત્યારે તો બીચારાં પુષ્પમાય સાન્નાતાનું હતાં, કે બ્યારે હું આજે અત્રે પાછી ફરી ત્યારે તો તેવણું ઠંડું શબ્દ મરીમાં મળી જવાની વાટ જોતું તે સેવટનાં ત્રિજાંણાંપર પડેલું ખોટું હતું!

મેં નોરમનવાણાંઓ સાથે મેરીની ઓળખાણ કરાવી, અને પછી નોકરનફરો પણ જાણી ગયાં કે મીસીસ હોલ તરીકે મરનારની જે જવાંન સગી અત્રે આવી હતી અને માતા થઈ હતી તે જુલ્યટ નોરમન હતી, જે હાલમાં પોતાના ઉમરાવ ખાવીંદ સાથે લેડી રેવન્સકલીફનાં ખરાં નામે તેઓની શેઠાણી થઈ અત્રે પાછી ફરી હતી!

અમે છેક મોડી રાત વેર તે રાત્રે તે બલાં મરનારનાં સેવટ બામે મેરી જોડે વાતચીત કરતાં બેસી રહ્યાં. અમે લાશને સેઝદો કરી આવ્યાં હતાં, અને આખાં ઘરમાં ધણી ઉડી ઉદાસી અને ગંભીરતા પંથરાઈ ગઈ હતી!

બીજી સહવારે મરનારનો જે સોલીસીટર તેવણું વીલનો મીં નોરમન ઉપરાંત એક એકઝીક્યુટર નેમાયેલો હતો તે અમેને મલવા આવ્યો, અને તેની સાથે મત કરીને મીં નોરમને મરનારની પાયદસ્તની ગોઠવણુ કરી. બધું ચુપચુપ કામ લેવાનું હતું. બેહેસ્તનને પોતાને બપોરો કશો ગમતો નહીં હતો, અને તે મુજબનીજ સઘણી તૈયારીઓ કરી અમે આવ્યા પછીના પાંચમે દહાડે લાશને જુમીદ કરવામાં આવી. તે પછી તેજ સાંહજે સોલીસીટરે અમે સર્વને ડ્રોઈગરમમાં બેગાં કરીને મરનારનું વીલ વાંચી સંભળાવ્યું, કે જે માંહેલી વીગતો મેરી એન્ટવર્થનાં કાગળમાં જેમ અમે વાંચી આવ્યાં હતાં તેજ પ્રમાણે હતી. હવે ફક્ત અમે લંડન પાછાં ફર્યે અને મીં નોરમન અને તે સોલીસીટર “લેટર્સ

ઑફ અડમીનીસ્ટ્રેશન ” કોર્ટમાંથી કદાવીને મરનારની મીલકત અને દોલત સર્વને વહેંચી આપે એટલીજ વયમાં ખોટી હતી.

એ દરમ્યાન લૉડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ ખુદાની દયાથી દીન હોયે જીલ્લી સાથે વધતો ને વધતો હેતવતો થતો જણાતો હતો. દેખીતી રીતે જીલ્લીના ઉંચ સદશુણો બાબે તેની આંખ રોજ વધારે ને વધારે ખુલતી જતી હતી, અને એક કેવો ખળતો ખાનદાની ટેકની જીઠી ગરૂરીમાં તે નાહકમાં આટલું સુધી ગુમાવી બેઠો હતો તે વાસ્તે હવે તેને દીસતી રીતે પસ્તાવો થતો હતો.

હવે એ વરૂંચર “ રીવર હાઉસ ” ખાતેજ મથક કરીને રહેવાનાં હતાં. જ્યાં લૉડનાં તુમાખી ઉમરાવ માઆપે તેનાં હેલ્લાં કાગળનો કશોજ જવાબ અત્યાર તુલક કર્યો ન હતો, કે જે કાગળ, વાંચનાર યાદ કરશે કે અમે અત્રે ડોવર ખાતે ઉપડી આવ્યાં તે આગમ્ય ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ તેઓ જોગો લખ્યો હતો, અને તેમને પોતાના “ પ્યારને ખાતરનાં ” એ ફરજયાત છુપાં લગન બાબે માહિતી આપી હતી. એટલામાટે તે કાગળનો કશો જવાબ તેઓએ કર્યો નહીં, જે બેતકાર પુરવાર કરતું હતું કે એ લગનનાં કારણથી તે લોકને ઘણું નબોળું લાગ્યું હતું, અને એક “ બાલે ડાન્સર ” સાથે પરણીને પોતાનાં માન પામેલાં ખાનદાનને નરસ લગાડવા વાસ્તે તેઓ પોતાના પુત્રને મુતલગ માફ કરી શક્યાં ન હોતાં!

“ હાલ તો અમે અત્રે એકાંતમાંજ ગગડી રહીએ તે વધારે સારું છે,” જીલ્લત હમોને એકાંતમાં સમજાવતી હતી. “ અમે એમ એકલાં પડ્યું તો એકમેકના સહવાસમાં અરસપરસ એકમેકને વધતાં પીછાંણ્યું ને વધતાં ચાલતાં શીખ્યું. એવળનાં લંડનનાં કામકાજ વાસ્તે એવણુ પોતાના મોલીસીટરને અત્રેથીજ લખીને બધો પકડો અંદોખસ્ત કરી શકશે એમ એવણુ કહેશે.”

મને બી એ ઠરાવ વણો ગમ્યો, જ્યારે તેઓની સાથે મેરી ગ્રેન્ટવર્થ હવે અત્રેજ રહી શકે એ તદ્દન અશક્ય જોઈને મેં તેણીને માહરી સાથે લંડન લઈ જવાનો વિચાર રાખ્યો. આ છોકરી ખીચારી માઆપ વગરની, ખતાવાર માઆપનાં પાપનાં પરીણામમાં, કેવી રીતે માહરે ગળે ઓળવાઈ ને માથે પડી હતી તે વાંચનારથી અજ્ઞપ્યું નથી. તેનો બાપ ઉમરાવોનાં મંડળમાં એક ડયુક હતો, અને તે છતાં તે બેરેલમ નાલાયકને પોતાનાં અચ્ચાંની પાસખાની કરતાં બી પોતાની હીણપસ્તીની ફર વધારે હેયે ચઢતી રહી હતી! તે, એ ઉપરથી, અત્યાર સુધી ઘરડાં મીસીસ ઓલ્ડકાસલને ગળે એ બાળકને ઓળવીને પોતે નીરાંત માનતો રહેયો હતો, એ, અવગત, ધુધમાય છવતાં હતાં ત્યાં વેર સઘળું ઠીકાઠીક હતું, પણ હવે કેમ ચાલે હવે, તેથી, મેં નોરમનવાલાંઓને સમજાવી તેને માહરી સાથે અમારેજ ઘર લંડનમાં તુરત વેળા રાખવાનો વિચાર કર્યો, અને પછી ડયુકને મળીને તે અચ્ચાંનાં ભવિષ વાસ્તે કાંઈ પાકું કરી લેવા મેં મનથી મજબુત ઠરાવ કર્યો.

અને નોરમનવાલાંઓએ તો મને એકકે બોલે હા કહ્યું. માહરી મરજી તેઓને વાસ્તે તેઓનાં ઘરમાં એક કાયદા જેવી હતી—એટલી બધી તેઓ ખરાં વહાલથી મને ચાહતાં અને માન આપતાં થયાં હતાં! જીલ્લીને મેં સુખી કરી આપેલો હોવાથી તો ઘણી વધારે

તેઓને ખાતરજમા હતી કે હું કાંઈ બી અશુદ્ધ કૃષ્ કે થવા દેઉં નહીં, અને તેથી મેરીને માહરી સાથે પોતાનાં છાપડાં દેઠા રાખવા તેજે એક બી આનાકાની વગર એકેકે બોલે ક્યુલ અને એકમત થયાં. તેઓને બી તે છોકરી જેતાં સાથે ગમી ગઈ હતી—ગમે એવીજ તે સાહબેસ, નીઆલેશ, સામ્ચી અને નિર્દેશ હતી !

એટલામાટે હોડ અને લેડી રેન્સકલીફ બ્યારે “ રીવર હાઉસ ”માંજ રહેનાર હતાં ત્યારે મરહુમની પાયદરત પછી ત્રીજે દાહડે અમોએ બધાંએ લંડન પાછું ફરવાનું હતું, અને તેની આગળી રહાંજે હું અને મેરી જરા ખુદલી હવામાં ફરવા નીકળ્યાં. એમ કરતાં, જ્યાં મેરી પોતાની મરનાર માતા સાથે રહેલી હતી તે બંગલા આગળથી અમે પસાર થયાં, અને ત્યારે મેરી કેહવા લાગી, “ જોવાની, અંધન, અમે ભોક રહેતાં હતાં ત્યારે બંગલો કેવો લાગતો હતો, અને બીચારાં માહરાં માયજનાં મરવા પછી હવન પડી રહેલો એ બંધ છે ત્યારે કેવો એકાંત ને ખખડી ગયલો લાગેછ ? ”

પણ તેટલાં તો અમો બેડ અજબ થયાં, કેમકે હાલમાં તે કોઇએ બાડે લીધેલો હોય અને કોઇથી વસાયેલો હોય એમ લાગ્યું. રાંધણીમાંની ચીમનીમાંથી ધુમાડો નીકળતો ખુલ્લો જોઇ શકાતો હતો. વળી જરા આગળ જતાં અમે જોયું કે આગલાં બારી બારણાં બી બધાં ખુલી નાંખવામાં આવેલાં હતાં, અને એ જોતાં બધી આગલીપાછલી માહરાં મગજમાં માહરી મરજી ઉપરાંત જાંણે ધસી આવી ! ડયુક સાથે મેરીની માતા અત્રેનાં એકાંતમાં નામોશી વચ્ચે એકલી રહેલી હતી, અને પોતાના પીતા ડયુક આફ આર્લને, એવો એક મોટો ઉમરાવ ને સોસાયટીનો આગેવાન જાંણ્યા વગર, ગરીબ મેરી હજી સુધી તેને કોઇ મધ્યમ સ્થિતીનો ટુંક બંડોથોજ જાંણતી હતી ! તે ખરેખર તેણીનો ક્ષોક થતો હતો એમજ તે સમજતી હતી, જે સઘળી વિચીત્રતાની યાદ થતાં માહરં દીલ બીતરે ઘણું દુઃખાયું. વળી મેં યાદ કર્યું કે ડયુક છેલ્લો અત્રે આવ્યો હતો તેવામાં ડયેસની માડીને અકસમાત થવાથી ડયેસ બી અંદર આવી લાગી હતી, અને ડયુકનું સઘળું તરકટ ખુદની બેઅવાજ લાકડીનાં પરીણામમાં નહીં ધારેલું એક લેહજમાં પકડાઈ ગયું હતું ! હવે, તેથી, સ્વભાવિક મને જાંણવાની જીજ્ઞાસા થઈ કે એ બંગલો હાલમાં કોણે બાડે રાખેલો હોવો જોઇએ ? મેરીને બી તેજ ખ્યાલ થતો જણાયો, પણ બગીચામાં કે વરંદા પર કોઇ હતુંજ નહીં, એટલે અમો અમારી જીજ્ઞાસા તૃપ્ત કર્યા વગરજ આગળ વધ્યાં.

પણ એતેદ્રાક અમોને, જરા આગળ જતાં, એ નાંધલા બગીચાનો માળીજ મલી ગયો. તેણે મેરીને જોઇને તરતજ પોતાની જુની શેઠાણીની એકનીએક દીકરી તરીકે ઓળખી, અને મેરી બી તેને જોઇને ખુશી થઈ.

“ ઓ તું છે કે, જોન્સન ? ” મેરીએ ખુશી થઇને પુછ્યું. “ આપણો બંગલો કોઇએ બાડે રાખ્યોછ વારં ? ”

“ જી હા, મીસ,” માલી જોન્સને જવાબ કર્યો.

“ ને તું હજી એ બગીચાના માલીનીજ નોકરી પર છે કે બીજે કંઈ રહેલો છે ? ”

“ નહીં, હું તો અહીંજ છું.”

“ ત્યારે બંગલો કોણે બાડે રાખ્યોછ તે તો તું જાણતોજ હશે ? ” મેં અહીં પુછ્યું— કેમકે મેં તરતજ જોઇ લીધું કે માલીએ અને અત્રેના માહરા વસવાત દરમ્યાન ધણી કમ જોયલી હોવાને લીધે તે હાલમાં અને પાછી ઓળખી શક્યો ન હતો.

“ કોઇ પરદેશી છે, બાનું, માલીએ માહરા સચાલનો માનથી જવાબ કર્યો; “કોઇ પરદેશી ઉમરાવ કહેવાયછ, અને તેનું નામ મોઢે ચઢ્યું નથી. કોઇ ખીચારો મગજનો ધસેલો જેવો લાગેછ. આખો વખત ખેતરોમાં ને આએ સામેની ટેકડી પર બઠક્યા કરેછ. કોઇ ઇટાલી-યન છે.”

“ ઇટાલ્યન ? ” મેં ચમકીને પુછ્યું—કારણકે મને તરત ખ્યાલ થયો કે ત્યારે તો ખીએટ્ટીસના ભરથાર કાંકિન્ટ આફ કારબનીને આએ તરફ મેં આવતો જોયલો હતો તેજ કાંએ નહીં તે નવો બાનુત હોય ?

“ હા, ” જોન્સને જવાબમાં કહ્યું. “ પડોશમાં મીસીસ ગ્રોલ્ડક્રાસલ હક થયાં તેજ દાહડે મને દુકમ મલ્યો કે એ બંગલો બાડે આપવામાં આવ્યોછ, અને બંગલાના એજન્ટે નવા માણસો રાખી લીધાંછ. તે એકત્રોજ મોટી પોસ્ટએકમાં છ દાહડા થયા અત્રે રહેવા આવ્યોછ. ઓ, પણ પેલો તે ! સાંમી ટેકડી પર જતો દેખાયછ તે ! ” તેણે અહીં પોકાર કર્યો અને અમારું ધ્યાન ખેંચ્યું; “ એને એમજ નીચી મુંડીએ આસપાસ જોયા વગર રસ્તાપર ચાલવાની તમેલ છે ! ”

મેં જોયું, અને કાંકિન્ટને તરતજ ઓળખ્યો—તેકે હું એ આદમીને એ આગમચ ઓળખતી હતી એમ મેં મેરીને કે માળીને જાણવા લીધું નહીં. તેની કાંઇ જરૂરજ નહીં હતી. પેલા હાથપર મેં જોયું તો કાંકિન્ટ શીકકો, દુબલો, મરેદાલ હતો. પોતાની પરજોતરને એક અપજન્યાં અનુમાનથી ઘાટકીમાંઘાટકી ગેરદાનસાફ કરેલો હોવાના પરતાવામાં હેરાંન, પરેશાંન ને પશેમાન થએલો એ આદમી, એક કમીના બદમાશ જુડા નોકરનો પોતાના કાચા કાનને લીધે નાહકમાં ભોગ થયલો, હાલમાં કેવો આએ એકલાં એકાંતમાં સમડતો હતો ! મને ઘણી દયા લાગી.

ખીજે દહાડે અમો લંડન પાછાં ફર્યા. જુલોથી છુટાં પડતાં અમોને બધાંને લાગ્યું તો ઘણું, પણ તે પોતાના ધણીના પ્યારમાં અને માનમાં પોતાના ધણ્યાતાં મકાનમાં બોદાની દયાની બરકતે, પોતાની નેકી અને સદાયરણનાં ઇનામમાં, પુરતી સુખી હતી તે સંધ્યારે અમો સર્વને મોટો હતો.

પ્રકરણ ૧૦૮.

હવે માહરા ખીજાને છુપુંછાનું મલવાની કાંઇ જરૂર રહી નહીં હતી. હવે તો ઘરમાં બધાં જાણતાં હતાં કે માહરા આપ હૈયાત હતા, અને તેથી અમો લંડન આવ્યાં તેજ દહાડે ચીઠી લખીને મેં તરત તેઓને માહરે ઘર મને મલવા બોલાવી લીધા. કેટલોક વાર અમે જુલોને લગતીજ બધી વાતચીત કરી, અને પછી મેં પુછ્યું, “ હવે પેલા પાર્કસનું કેમ છે, પપા ? કાલે આપણો અવેજ બધો આપણને સ્વાધીન કરશે એમ તમોને લાગેછ ખરું કે ? ”

“હજી તો કાંઈ ફકર રાખવા જેવું દેખાતું નથી,” માહરા પીતાએ જવાબ ક્યો “એણે વધારાની માંગી લીધેલી આંઠ દહાડાની મહેતબ કાલે પુરી થાયછ, અને કાલે બપોરે ત્રણ વાગતા પછીનું એપોઇન્ટમેન્ટ છે.”

‘પણ તમે વચમાં કોઈ દાહડો એને મથ્યા હશેની ?’

“હા, ત્યારેજ સાથે બેસીને અમે બધો હીસામ નક્કી કરીધો,” માહરા બાપે સમજાવ્યું, “તાહરા મમાવા તાહરાં નામ પર અસત્રમાં ત્રીમ હજાર પાઉન્ડ લખી ગયા હતા, અને તે પર તેવણુ ગુજરવા પછીનું સાત વરસનું વ્યાજ ચઢ્યું. વ્યાજ તો નામનું એ ત્રણ ટકાનુંજ આપવા માંગેછ અને તે બી મેં કમ્પુલ રાખ્યુંછ, એટલે વરસના નવસો લેખે છ હજાર ત્રણસો પાઉન્ડ વ્યાજના થાયછ.”

“ત્યારે કાલે એણે આપુને એકંદર છત્રીસ હજાર ત્રણસો પાઉન્ડનો ચેક આપવો જોઈશે, એમ ?”

“હા; અને નજદીક એ સાડા પાંચ લાખ રૂપ્યાની રકમ તું માહરી વાઢલી ધનેતર દીકરીને હાથ આવી જશે તો તાહરો દાહડોજ ફરી જશે !” માહરા પપાએ ઉલટ ખતાવી.

“હજી માહરાં તો જાણે માન્યામાંજ આવતું નથી ! મેં શીકું હસીને કહ્યું—કે જ્યારે ખુશી, ઉમેદ અને શીકરથી માહરી છાતી જોરથી ધડક ધડક થતી હતી ! “મગર જે હોશે તે કાલે ત્રણ વાગે જણાઇ જશે.”

માહરા પપા, મગર, માહરા કરતાં એ વતમાં ઘણા વધારે ખાત્રીપૂર્વક લાગતા હતા. તેવણુની તકરાર એ હતી કે પાર્કીસ પૈસે પુર થઇ ગયેલો હતો, એટલે તેને માહરી એટલી રકમ કાઢી આપતાં કાંઈ ઝાઝો ચંમટો તુટવાનો નહીં હતો. તેમ હવે નહીં કરે તો તેનું આવીજ બને કેતી ? એ તો એમજ સમજતો હતો કે માહરા પપા પાસે મજાનુ પુરાવા મોજુદ હતા, અને તેવણુ એનો પીછો મુકે એવું કાંઈ હતુંજ નહીં, ત્યારે તે એક જાહેર જાહેરી ગુજારતો માણસ જાહેરમાં રસવા થવાનું અને મોટી જોલજાએ જવાનું થવા હજી કેમ શકે ?

“ને પછી પેલા લૉડ રૈવન્સકલીફના ચેકનું શું થયું, પપા ?” મને હવે તે વાતની અચખુચ પાછી યાદ થતાં મેં પુછ્યું; “તમે તે વગવીને તે અવેજ પેલા કમીના માર્કવીસને બરીજ દીધો કેતી ?”

“હા; હું હાથોહાથ જઇને આપી આવ્યો,” માહરા બાપે કહ્યું.

“અને તે કાંઈ બોલ્યો ?”

“હા; ધણી બોહસરી માહરી પાસે મેલીસાની સાથે એ દગાઇમાં કોણ સામીત્ર હતું તે નામ જણવા માંગ્યું, પણ મેં સાફ ના કહ્યું,” માહરા પીતાએ જવાબ દીધો. “મેં તો એમજ કહ્યું કે હું તો કાંઈ જાણતોજ નથી, ને હું તો મીસ રેફર્ડના એજન્ટ તરીકે તેવણુના હુકમ મુજબ કામ કરેછ; અને પછી હું તે કમીનાના મહેલ જેવાં મકાનમાંથી બાહર પડતો હતો ત્યારે તું શું ધારેછ ! મેં શું જોયું ?”

“શું?” મેં ઇન્તેન્નરીયી પુછ્યું.

“પેલી લુચ્છી છોકરી મેંડીસા હેરીસન તેજ મારકવીસની જોડીની ગાડીમાં આવીને બંગલાપર ઉતરી!” માહરા પીતાએ કહ્યું, “બની ઠણીને એવો ડૂંસ કાઢેશે કે કાઢ મોટે ધરની ડચેસ!”

હું દીસ્તી રીતે કમકમી. “ત્યારે તે ગુન્હેગાર હવે એની સાથે મળી ગઇ હશે?” મેં ધીમે સ્વરે પુછ્યું.

“હા; હવે એ પાપી છોકરી એનીજ રખેવાલીમાં રહેલી હોવી જોઇએ,” માહરા પપાએ તુચ્છકારથી કહ્યું.

“મુઠ એ અભાગની!” મેં અફસોસ કર્યો. “પાયરી દર પાયરી વધારે ને વધારે ગમડતીજ આવેલ! ખુદા જાણે એનો અંજનમ શું થશે?”

“અંજનમ?” માહરા બાપે ગુરસાથી ઉશ્કેરાઇને કહ્યું; “અંજનમ પુરામાંપુરો! તું જોજો તો ખરી! હુંજ તુંને બતાવશ. એમાં દોજખીઓના અંજનમ આએ દુન્યામાં બી દોજખનાજ થાય છે!”—અને હું માહરા પપા સાથે તેમનાં એ અનુમાનમાં ખરાં દીલથી એકમત થઇ.

એ પછી તેવણુ માહરી રજા લેતા ઉઠ્યા, અને ત્યાર કહે હું એક એ મીઠાકાતો આપવા ઘરમાંથી બાહરે પડી. પેદલાં હું મારકવીસ આફ કેમપેનના આવીશાં. મેદજમાં મઠી. ત્યાં બીએન્રીસ એકલીજ હતી, અને તે મને હંમેશનાં હેતથી મઠી. જ્યારે બી હું તેને મલવા જતી ત્યારે તે એમજ ખરાં દીલથી ખુશી થતી દેખાતી.

મેં તેણીની જોડે પેદલાં તો અમરથી બીજી ત્રીજી વાતો કાઢી, જે પછી તેનો બર-વાર ડોવર ખાતેનાં એકલાં એકાંતમાં હાલ કર પડ્યો હતો ને વાતની બાતમી જે હું મેલવી ગતી હતી તેથી મેં તેને વાફેફ કરી, કે જ્યારે છતાં વરે પોતે જે રંડાપો ભોગવતી હતી તે અજબજેવાં પોતાનાં કમકમીસમત માટે તે જવાં છોકરીએ ઘણો ગમ કર્યો.

ત્યાર પછી હું લેડી સીસીલ્યા અરબનને નાઇટસબોડજ ખાતેનાં તેનાં મેદલ જેવાં નવાં મકાનમાં મલવા ગઇ. તે પણુ મને સરેસ્તાનાં હેતથીજ મઠી. તેને તો કેડી ખબરજ હતી કે જુલ્યટ જોડે લૉડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફનાં લગન થયાં હતાં. તે લગનની બીના પેપરવાલાઓએ ઉચકી લીધી હતી, અને તેથી તે વાતથી તે વાફેફ થઇ શકી હતી. તેણે કહ્યું કે તેણે એ લગનની વાત ઘણા ઉમંગથી વાંચી હતી, કેમકે તે ભુતી જઇ નહીં શકી કે તેણીની મોટી દોલતના લોભ ખાતર એજ આદમી એક વાર તેણીને ઠગતો ફસાવા આવ્યો હતો, કે જ્યારે જુલીનું નામ કહયા વગર મેં તેની દગાબાજીની વાતથી તે લેડીને માહીતગાર બનાવીને તેણીની ભુજ માંજ હતી. તે પછીથી વાંચનાર યાદ કરશે કે તે ઠગારા લૉડની સમ્યાઇ કસી જોયા એ લેડી સીસીલ્યાએ એક ન્હાનો જેવો નાટક બજવ્યો હતો, અને તેમાં તેનું તરકટ પકડાઇ આવવાથી તેણીએ તેને હડધુત કરીને પોતાની ઓસરીએથી નીચે ઉતાર્યો હતો.

“હવેજ હું સમજી, એલન, કે તું જે એક તાહરી ગરીબ સહીને દગો થયેલો હોવાનું મને ડયુક ઑફ આર્લને ત્યાંના ઑલમાં કહી ગઇ હતી તે સહી કોણ હોવી જોઇએ.” સીસીલ્યાએ હસીને કહ્યું; “આએ અચખ્યાં લગનની વાત પેપરમાં મેં વાંચી ત્યારેજ મને બધું બરાબર સમજ પડ્યું. પેપરવાલાઓએ તો તે ભોકના દસ્તુર પ્રમાણે મોટા મોટા ટાઇપનાં મઠાંલાં કરીને એમજ ઓરંગા મારેલા કે “પ્યારને ખાતર લૉડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ પોતાનાં માનવંત બેચા કુટુંબીઓ અને મોટી દોલતનો પણ ડર કર્યા વગર એ ગરીબ નાચનારી છોકરી સાથે પરણી ગયો હતો,” પણ હું માહરાં મનથી તરત સમજી ગઇ કે કોઇ બી રીતે તું અથવા એ છોકરીનાં લાગતાં વલગતાંઓ એ છોકરાની સુદ્ધ આયંદા ઠેકાણે લાવી શક્યાં હશે !

મેં, અત્યંત, તેણીનું એ અનુમાન બાહલ રાખ્યું—જોકે કેવા સંજોગમાં એ લગન થવા પામ્યાં તે બારીકાઓ બલાઇથી તે બધી છોકરીએ મને પુછીજ નહીં, અને મેં તેને તે કહી સંભળાવવાની જરૂર જોઇ નહીં.

“આજકાલ એજ જાતનાં લગનોનું ખેંચાણ આપણે પેપરોમાં અવારનવાર વાંચ્યેછ,” લેડી સીસીલ્યા હસી; “પેસો કંપટન સેન્ટ ક્લેર પેલી કોઇ રખડતી ઝારા નામની જીપ્સી છોકરી સાથે પરણી ગયો તે તુંને બબર છે કેની ?”

મેં હા કહ્યું. ગરીબ સીસીલ્યા બીચારી શું જાણે કે એ લગનમાં પણ માહરીજ અંગત શામીલગીરી અને આગેવાની હતી !

“એ ક્લેરને વાસ્તે આજનાં પેપરોમાં કાંઇ નવું વાંચ્યું કે નહીં ?” તેણીએ વળી યાદ થતાં પુછ્યું.

“નહીં; શું ?” મેં અજાબ થતાં સત્તાલ કર્યો; “રોજ સહવારે પેપરો જીયા વગર મને ચાલતું નથી, પણ આજેજ અમે ડાવરથી આવ્યાં તે પછી હજી સુધી આજનાં પેપરો જોવાનો મને વખતજ નથી મલ્યો. કાંઇ નવું છે શું ?”

“હા,” લેડી સીસીલ્યાએ કહ્યું; “એ નબોર્ન લગનને લીધે આગેવાન સોસાયટીએ તો કંપટનને બાયકોટ કીધેલો, પણ ભેજનો ઘણો ચંચલ હોવાથી પ્રધાન મંડળને તેના વગર ચાલે એમ દેખાયું નહીં. એ ઉપરથી કેહજે કેમ્પીનેટ આશીસના વડાને ત્યાંની એક “પાર્ટી”માં એ કંપટનને અને તેની બેરીને તેડું થયું, અને તેથી એ કંપટન અને તે જીપ્સી છોકરી પાછાં સોસાયટીમાં ઘુસવા પામ્યાં છે !”

“હવે ત્યારે પાર્લમેન્ટના મેમ્બરની સ્વતંત્રતા ક્લેર કેમ ભોમવી શકશે ?” મેં અજાબ થતાં પુછ્યું.

“હવે તે તો નહીંજ તો !” લેડી સીસીલ્યાએ હસીને કહ્યું. “આજનાં પેપરો પ્રમાણે તો હવે એની એક કેમ્પીનેટ મીનીસ્ટર તરીકે પ્રીવી કાઉન્સિલમાં નેમણુંક થયેલી છે, અને તેથી હવે તો એવણુ “ધી રાઇટ આનરેબલ એડવીન સેન્ટ ક્લેર થયા !”

“હું ઓળખું છું એ આદમીને,” મેં હસીને કહ્યું. “ખરેખરજ ખુદીનો ધણો તેજ અને ચંચળ છે તેથી એને એ મોટો ઓધો અને જગ્યા મળે એમાં કાંઈ ઝાઝું અજબ થવાતું નથી.”—અને માહરાં મનથી એક હાથપર જ્યારે હું ખુશી થઈ કે ઝારા ઇચ્છાંડનાં એક પ્રધાનની પત્નીની માનવંત પદવીએ પોંહયવા પાંખી, ત્યારે બીજા હાથપર મને ખરાં દીલનો અફસોસ થયો કે આવો એક અધમ, પાપી, રદખાતક બદકે ખુની તે પ્રધાન મંડળની ખુરસી શોભાવતો હતો, અને લોકોનો ન્યાય તોલનારો એક વડામાંવડો ન્યાયધીસ થઈ બેઠો હતો !!

એ પછી હું સ્ટેટન સ્ટ્રીટમાં પેલા મીં ગાવરને મલવા ગઇ. હું જ્યારે ડોવરથી પાછી આવી ત્યારે મીં ગાવર જોગી માહરી ચીકીનો માહરે નામનો જવાબ આવેલો માહરી ટેબલ પરથી મને મલ્યો, જેમાં અરજ કરેલી હતી કે જ્યારે હું ડોવરથી પાછી ફરું ત્યારે તે ગ્રહસ્થને બંગલે જઈને માહરે એક વખત તેને રૂબરૂ મલવાની જરૂર મહેરબાની કરવી, અને તેથી ફેરામાં ફેરા લઈને હું હાલમાં, વખત હોવાથી, તેને બંગલે તેને પણ મલવા ગઇ.

પ્રકરણ ૧૦૯.

સારાં નસીબે મીં ગાવર ધરમાંજ હતો, અને મેં નામ મોકળ્યું કે મને તરતજ એક ધણા સારા તેરથી આરાસ્તા કરેલા ડ્રોઈંગરૂમમાં લઇ જઈ બેસાડવામાં આવી, કે જ્યાં તે મને જરા વારમાં આવી મલ્યો. તે મોટી ઉંમરનો, દીલમાં કદાવર, લાલ તોતી જ્યો અને બોડકાં ચક્રકતાં તાલકાંનો ઉંચો એક આસામી હતો. તે મને ધણાં માનથી મલ્યો. તે ધણો છાંડવાયો હતો, પણ અત્યાર સુધી ગરગામડેનાં એકાંત તેને વધારે બાવતાં રહ્યાં હતાં, કે જ્યારે હવે, તેણે મને સમજાવ્યું તેમ, તેની નૌજીવાન બેટી ફેલીસા દાહડેવારેની થયલી હોવાથી તે કાંઈ સમજી જમાઈની શોહધમાં હાલમાં ખાસ લંડન આવી વસ્યો હતો.

તેણે માહરી ધણી ધણી માંફા માંગી રેવન્સકલીફવાલી વાત કાઢી. તેણે મને ખાત્રી પર ખાત્રી આપી કે માહરે વાસ્તે તેણે એટલું બધું તો સાઈ સાંભળ્યું હતું કે હું જે તેને કહેવશ તે બાબેની માહરી સમ્યાઈને વાસ્તે તેને ધણોજ ભરોસો હતો.

“અમે ધણાં દુઃખી થઈ ગયાં છ, બલાં મીસ વેન્ડર્સ, એ છોકરાની અમો તરફની ધણી નાલાયક ચાલથી,” તેણે સમજાવ્યું, “માહરી ફેલીસા કે જેને તે દહાડે રાત્રે તમે ઠીએટરમાં જોઈતી તે માહરે એકનું એક બચ્ચું છે, અને વળી બચગીથી માય વગરની થયલી હોવાને લીધે મને બેવડી વાહલી છે. તે એક પતંગ્યાં જેવી ખુશાલ જીંદગી ગરગામડે જ્યાં અમો વસેલાં વસેલાં હતાં, ત્યાં ગુજરતી હતી, પણ પછી માહરાં સગાંવાહલાં માહરો જીવ ખાઈ ગયાં કે માહરે ફેલીસાને સારે ઠેકાણે ઠર પાડવા લંડન આવી વસવું જોઈએ, અને હું લંડન આવ્યો. મેં આજે બંગલો, રેડી ફરનીશ, એક વરસની મુદતે બાંડે લીધો, અને માહરાં બચ્ચાંની પહેલીજ ફસાવત આજે જવાં ઉમરાવની સાથની ઓળખાણમાં થઈ.”

અમે તો કાંઈ સમજ્યાંજ નહીં. અમે તો એને સારોજ આદમી જાણ્યો. મેં એટલું તો જાણ્યું કે પૈસે ટકે તે તદ્દાંજાટક થએલો છે, પણ મને ખોદાયે ધણું પુરતું બખશોલું હોવાથી મને એના પૈસાની કાંઈ પરવાહ નહીં હતી. મેં જોયું કે નામીયું ખાનદાન છે, અને આવો એક લૌડ હાથ આવવાથી માહરં બચ્યું એક “લેડી”ની નામાંકીત પદવી ભોગવતી થશે, ને, મેં, તેથી, કાંઈ અડચણ લીધી નહી. પરીણામમાં, માહરી ગરીબ દીકરી ખરેખર એને ખરાં દીલથી આહતાં શીખી ! ”

હયાં તે શ્રીમંત આદમી જરા દમ ખાવા થોખ્યો, અને મેં જોયું કે તેનો અવાજ ખાતેનમાં ધુજતો હતો. તે પોતાની લાગણીઓથી ઘણો આજેજ થઈ ગયેલો નજરે આવતો હતો.

“ કાંઈએ અમારી જીલ નહીં બાંજી,” તેણે જરા વારે પાછું આગળ ચલાવ્યું, “કર-જોમાં માર્યાં સવધ એ દુખી ગયો હતો એમ બી મને તો ખબર નહીં પડી. તે અમારે ઘેરે આવતો જતો થયો, અને નાટકમાં તમે એ લોકને જોયાં તેજ દાહડે મેં એ લોકને અદરાવ્યાં. તે પછી નાટકમાં બધું એનું કારસ્તાન અચ્ચુચું જાહેર થયું. તમે અને પેલા કાંઈ અહસ્યે ત્યાંનો ત્યાં એને ઉંઘાડો પાડ્યો ત્યારેજ માહરાં બચ્યાંની આંખ ખુલી કે કાંઈ બી એ પોરયાનાં હેઠાંજીમાં ગંભીર કાલુઘોલું છે ખરં ! મેં, તેથી, તમોને બીજી સહવાર ને સહવાર અત્રે આવવાની અરજ કરવાની ચીઠી લખી, અને તમારો જવાબ આપ્યો કે તે કાફર તો હયાહસ્ય પેલી જાણીતી નાયનારી મીસ નોરમન સાથે પરણી ગયો હતો, ત્યારે અમો બાપ બેટીને કેટલું દુઃખ થયું હશે તેનો તમે દાનાઈથી ને દયાથી ખ્યાલ કરો ! ”

“ હું તે સમજીજી, મીં ગાવર; હું તે સમજી શકુંજી,” મેં તેની ખરાં દીલથી દયા ખાતાં નરમાશથી જવાબ કર્યો. “ મેં એ લગન થયલાં હોવાના વર્તમાન તમોને લખી વાહ્યા ત્યારે તમારી બેટીને ખાતર મને કેટલું દુઃખ લાગ્યું તે હું તમોને અત્યારે કહીજ શકતી નથી ! ”

“ તમે ખરેખર ઘણાં બલાંછો, મીસ ત્રેફડ,” મીં ગાવરે જવાબ દીધો. “ તમારે વાસ્તે મેં જે સાહં સાંભળ્યુંજી તે બોલેબોલ ખરંજ હોવાની મને એ ખાત્રી મલેજી.”

“ પણ મીસ ગાવર એ સમાચાર સાંભળીને શું ઘણાં નીરાશ થઈ ગીયાંજી ? ”

“ નીરાશ ? પુછોજ ના, બાંતુ ! ” તે બાપે ઉંડી ગમખવારીથી કહ્યું; “ તે દાહડેથી તે બીમાર થઈજ તે આજની ધડી સુધી ! જરા કોઈને મલતી નથી કે જરા કોઈ સાથે હસતી બોલતી નથી. બધું અકારં જેર જેવું કરીનેજ બેઠીજી ! કેટલો ખરાં દીલનો તે નાલાયકને વાસ્તે માહરાં ગરીબ બચ્યાંનો ખ્યાર હોવો જોઈએ તે તમો જુઓ. તે રડી રડીને બધી અરધી થઈ જોઈજી ! માહરી કેવી કહયાગરી ગરીબ, નમાની, તાબેદાર દીકરી, તે હવે માહરં બી પણ માનતી નથી. મેં તો લંડન આવીને જાણે જખ મારી ! ”

“ પણ હવે તો એ વાતને દસ દાહડા થઈ ગયાજ એટલે એ બેહનનો ગમ જરા સમ્યો હશે કે નહીં ? ” મેં ફકરમંદ પુછ્યું.

“જરા બી નહીં,” મીં ગાવરે જોશથી કહ્યું; “તેજ તો માહરો મોટો સંતાપ છે! એવા એકને મલવા ને તેની સાથ વીટલાવવાની નામોશીથીજ એ માહરે નેકે બચ્યું જાણે મરવા સુતું છે !”

“ખુદ સૌ સાફ કરશે,” મેં સધ્યારો આપ્યો; “એ પેહલી હરોલનો ગમ મરી જશે એટલે નવી ઉમેદ સાથે એ જવાન બાંનું એ મધી વાત વીસરી જશે.”

“તમારી એ તો મેહરબાંની મીસ ત્રેફડ, પણ હું ધારતો નથી. એને મોટો ‘ફોક’ લાગ્યોછ. એ સમજી નહીં શકતી કે એને દગો કરીને એક સાધારણ “આલે ઝન્સર” સાથે કાંએ એ એમ ઉચાઉચ પરણી જઇ મુવો ! હું તો ખરું કેહું છ કે એ જરા ફરતી હરતી થાય તો હું તમારાં લાંડનને હજારો કડુવા માંગીને માહેરે ગરગામડે જતો રેવશ. અમારે ગરગામડે જે દીલની ચોખ્ખાઇ, પાકીજગી અને નીતી છે તેને અરધે હીસ્સે બી એ તમારાં ફુકરાજીભર્યાં લાંડનમાં નથી; મગર અત્રેથી જવા આગમચ મેં તમોને જે ખાસ કરીને તસ્દી આપી તે એ એકાએક શું ઘાડ ધધરી ગઇ તેનો તમો બેહેનથી એક પ્રમાણીક ખુલાસો ચાહવાને વાસ્તેજ છે, અને જે તમોને કશીજ અડચણ નહીં હોય તો મેહરબાંનીની રાહે અમારાં મનનો સંદેહ બાંજરો ? તમો પાક વિશ્વાસમાં જે કેહશો તે હંમેશા સુધી તદ્દન ખાનગીજ રાખવાને હું માહરા બાપના બોલ સાથે તમો જોડે બંધાઉં છું !”

“મને માફ કરોજી,” મેં હસીને કહ્યું; “હું બધી ખારીકીઓથી તમોને એ બધો ખુલાસો નો નથીજ કહી શકવાની, પણ તમોને તમારાં મનનું સમાધાન કરવા થોડુંક ઉપર ટપકેનું કેહવશ. એ તો નજદીક એક વરસની વાત છે કે એ જવાન લોડ જુલ્યટ સાથ પરણવાને પાક વચનથી બંધાઇ ચુક્યો હતો. તે પછી તે દગો કરીને અલગ થયો, અને તે ખીચારી ગરીબ છોકરીને હાથતાલી આપીને રવજવી દીધી. ત્યારબાદ કાંઇ પેસાટકા સંબંધી એવી એક ચોક્કસ ફસાવતમાં એ આવી ગયો કે તેનો, હું કબુલ કરું છ કે, જુલ્યટને લાભ આપવા મેં તક હાથ કરી લીધી. તે પેસાટકાની વાતને માહરી જોડેજ સંબંધ હતો, અને મેં ઇનસાફની રાહે જુલ્યટને ખાતર, તેથી, તેનો લાભ લીધો ત્યારે તેને ફરજયાત તાબે થવુંજ પડ્યું. આટલું બી, ધ્યાન રાખજો મીં ગાવર, કે હું તમોનેજ કેહું છ, અને મને તમારાં ગ્રહસ્થપણમાં વિશ્વાસ છે કે તમે એ વાત ખાનગીજ રાખશો.”

“માહરા બાપના બોલથી !” મીં ગાવરે સધ્યારો આપ્યો. “તમે મને ખારીકીઓ કહી નથી, પણ હું જમાનેબાધેલ આદમી છું, અને આસપાસની ખારીકીઓ હું તમારા વગર કેહવે પાંખી જઇ શક્યોછ. વેલ, હવે ત્યારે તમો કોઇનો હું એમાં કશો દોષ જોઇ શકતો નથી. દોષ જે જોઇશું તો જે બન્યુંછ તેમાં અમારાં પુટેલાં કીસમતનોજ છે.”

“નહીં; તમારે તો ઉલટું ખુશી થવું જોઇએ, સાહેબ, કે એવા એક નાલાયકથી તમારાં બચ્ચાંનો સવેળાએ બચાવ થઇ ગયો,” મેં સમજાવ્યું. “જે બન્યુંછ તે કદીને નહીં બી બન્યું હતે તોબી, તમે ખાત્રી રાખજો કે, હું તો મીસ ગાવરને એવા એકને હાથ ફસવા દેતેજ નહીં. હું તો બીજેજ દાહડે તમોને એની ઇગાઇઓ કેહવા આવવાનીજ હતી, અને શું ત્યારે બી તમો તે છતાં તમારી દીકરી એવા એકને આપવા ખુશી થતે ?”

“ઓ ખચ્ચીતજ નહીં !” મીં ગાવરે ધણા ગુસ્સાથી કહ્યું. “એવા સંજોગોમાં તો હું તમારો હજારો ઉપકારી છું. હવે ત્યારે તમે આવીને માહરી ખીમાર બેટીને જરા મલશે ?”

“હમણાં મને ના મેળવોજી,” મેં માંગી લીધું; “એ ખચ્ચું મને જોષને જ્યાદા શરમાશે, અને નાહક વધતું દુઃખ પાંમશે. માહરું તો, તેથી, મત છે કે એ જીના જખમો અત્યારે તાજ થવા જોઈતા નથી. મને પોતાને કશીજ અડચણ નથી, પણ હું તો એ બાઇનાં ભલાંમાં કેહુંછ. મને એ બાઇને મલવા ને એની આલખાણ કરાવાને ધણું ગમશે, પણ તમેજ હાલ તો બધા ખુલાસાએ એની આગળ કરજો, અને પછી ખીજ કોઇ વખતે હું આવીને એને ધણી ખુશીની સાથે જરૂર મળી જવશ.”

અને મીં ગાવરને આ માહરો ચુકાદો ધણો ગમ્યો. તેણે માહરો ફરીફરીને ધણો ઉપકાર માન્યો, જે પછી હું તેની રજા લઇને ત્યાંથી ઘેર જવા નીકળી.

હવે માહરું ધક્ક્યાન ખાસ કરીને જે વાતમાં વધારે ભરાઈ રહ્યું હતું તે પેલા લુચ્છ પાર્કસ જોડેની અમારી વળતે દિવસની મીલાકાત હતી. જે તે સીધો ઉતરે તો કાલે અત્યારે હું પાંચ યા છ લાખ રૂપ્યાની માલીક અને ધણ્યાણી થનાર હતી એ ખ્યાલ થું મને હરખાવવાને બસ નહીં હતો ?

ખીજ સહવારે હું ધડક ધડક કરતી છતીએ ઉઠી અને ખીડા માહરા બાલ કરતી હતી તેવામાં મેરી એન્ટવર્થ માહરા ઝોરડામાં ઉલટમંદ દોડી આવી. તે છોકરી મને ધણીજ ચાહતી અને માન આપતી હતી એ તો વાંચનારાં સાહેબોને રોશણ છે.

“હું તમારું મત કરવા આવીછ, વાહલાં ઍલન,” તેણીએ કહ્યું, “કે હવે માહરે માહરા કાકા મીં એન્ટવર્થને જખને મળવું જોઈએ કે નહીં. તેવણુ લંડનમાંજ રહેછ, અને—”

મેં તેને રોકી અને ચુપ કરી. ખીડા જોકે ધણી સારી સમજ ધરાવનારી અને માહરી વીશ્વાસુ દાયા હતી તોખી મને લાગું કે મેરીને લગતા બેદની તે વાત એ ખચ્ચાંની રૂઝમાં પણ થવી નહીજ જોઈએ.

“તું તાહરે હવે જા, ખીડા,” મેં તે ઉપરથી કહ્યું; “મને મેરી સાથે થોડીક વાત કરવાની છે. માહરા બાલ તો તું હોરી રહેશી છે એટલે હું તે આંધી લઇ શકશ.”

ખીડા એ સાંભળીને નરમ પ્રુલ જેવે પગલે ઝોરડામાંથી બાહર ચાલી ગઇ, અને મેં મેરીને પ્રુછ્યું, “તું કેમ તેવણુને મળવા જવાની છે, મેરી ? તેવણુનું થર ઠેકાણું ક્યાં તાહરી પાસે છે ?”

“પણુ તે તો આપણે શોધવી લઇ શકશું,” મેરીએ તકરાર લીધી. “ડીરેક્ટરીમાં તેઓનું નામ ઠેકાણું તો હોશેજ કેની ? દખીતી રીતે તેવણુ પૈસાવાલા હોવાજ જોઈએ, કેમજે માહરા નીભાવનેજ બારતે દર વરસે અઢીસો પાર્કસ આપવાનું એવણે જે માથે લીધુંછ, ત્યારે અત્રે અનણ્યા કે છોજી ગરીમ કેમ હોય ?”

“પણુ તેવણુને કદાચ તું મળવા જાય તે નહીં ખી ગમે ?” મેં ધ્યાન ખેંચ્યું.

“ જો, કાંચ નહીં ગમે ?” મેરીએ મોટી અન્યખીમાં સવાલ કર્યો.

“ તું ભુલી જાયછ, દીકરા, કે તેઓ તમો લોકને ડોવર ખાતે છુપાછનાજ મલવા આવતા હતા,” મેં નરમાસથી યાદ કરાવ્યું.

“ હા, તે તો ખરું,” તેણીએ વિચારવંત અને ચીંતાતુર જવાબ કર્યો.—અને તે જરા શુંચવાઇ ગયલી દેખાઇ.

મેં, તેથી, જોયું કે છોકરી હવે દાહડેવારેની થયલી હોવાથી કદાપી ખરો ભેદ સમજી જઇને હામતી જશે, જેથી મેં તરત લેપડો લગાવ્યો, “ કદાચ એવણ ત્યાં આવતા હતા તે એવણનાં કોઇ સગાંઓને નહીં ખી ગમતું હોય ? આય કુદમાય મીસીસ ઓલ્ડકાસલનોજ દાખલો જોની ? વરસોથીજ ડોવરને છો ખુણે દબાઇ રહેલાં—એવાં કે કોઇને તેવણની હસ્તી યાદ રહેલી નહીં !”

“ હા, પણ માહરો કેસ તો કેવો ખુરો છે !” ગરીબ મેરીએ આંખોમાં પાંણી લાવીને કહ્યું; “ આખી દુન્યામાં એવણ એકલાજ માહરા સગા છે, અને તે છતાં એવણ મને એ રીતે મુકી ચુકીને માહરાં મમાનાં મરવાથી બેદાદ થઇ જાય તે માહરેથી ખમીજ કેમ શકાય ? એવણ તો એમજ જાણીને નભરવસ અનેલા હોવા જોઇએ કેની કે હું ઘરડાં કુદમાયને ત્યાં સુખથી રહેલી છું ?”

“ હા, એ તાહરી વાતમાં વજીર છે ખરું,” મેં કહ્યું; “ તેવણને ખબર તો મળાવીજ જોઇએ કે કુદમાય ગુજરી ગયાંછ અને તું પાછી રખડી પડીછ !”

“ એ તો તમે માય જેવાં મેહરખાંન મળી ગયાંછ તેથી હું અત્યાર સુધી આટલાં સુખથી અહીં તહીં રહેલીછું, નહીં તો તમો જરા વિચાર તો કરો કે માહરું થને શું ?”

હું પણ મનથી ઘણી શુંચવાઇ. માહરે આએ છોકરીને હવે જવાબમાં કેહવું તે શું અને કરવું તે કેમ ?

“ તું ધીરજ રાખ,” મેં, એમ છતાં, હાંમત આપીને સમજાવ્યું; “હું એ વાત પર વિચાર કરશ, અને આપણે જલદીજ કાંઇ ઘટવું કરશું.”

“ ઍલન ડીયર, મને ખરું કહેશે ? માહરાથી માહરા સંબંધમાં તમો કાંઇ છુપાવોછ વાર ? મને માફ કરજો, પણ મને એમ લાગ્યાજ કરેછ !” —અને એમ કેહતાં ઘણી નરમાસથી તેણે માહરો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો, કે જ્યારે તેની આંખોમાં હદ વગરની કાકલુદી વંચાતી હતી, કે જેથી મને ઘણું લાગી આવ્યું. મેં જોયું કે હવે લાંબો વખત આ છોકરી પોતાના જન્મની નામોશીને લગતો ભેદ જાણવા વગર રહી શકે એમ ન હતું !

“તું થોડો વખત થોખીજ જા, દીકરા,” મેં પાછું સમજાવીને કહ્યું.

“હું, ત્યારે તો ખચ્ચીતજ તમે કાંઇ જાણોછ, જે માહરેથી છુપાવોછ,” તે બજીર થઇ; “પણ તમે એવાં તો મેહરખાંન ને બલાં છેઓ કે તમારી મરજી ઉપરાંત હું તમારી પાસે તે ખુલાસો માંગવાની નથીજ. ચાલો વાર, કાંઇ નહીં, તમોને ગમે ત્યારે એ વાત પર પુરતો વીચાર કરી લઇનેજ મને જે કેહેવું હોય તે કેહેજો અને સદ્વાદ આપવી હોય તે

આપજો.”—અને તે તરતજ ઉડીને, માહરો જવાબ સાંભળવા વટીક થોપ્યા વગર, ઘણીજ તાબેદારીના દેખાવથી ગુપચુપ તે ચોરડો છોડી ગઇ.

હવે હું એકલી પડી, અને મેં ઘણો લાંબો દરીયાફત કીધો. મેં જોયું કે આએ છોકરીને લગતો મામલો ખરેખર ઘણો ગંભીર થતો જતો હતો. મેં તેને લંડન લાવવામાં એક બલાઇનું કામ કીધું હતું ખરું—ખરેખર તો એટલાવારને કે બીજો કોઇ રસ્તો કે ઉપાયજ ન હતો—પણ પછીથી મને લાગ્યું કે તેને લંડન લાવવામાં મેં બેશક મોટા જોખમ કર્યો હતો. તે લંડનમાં કેટલે ને કેટલે તેના પીતા ડયુક ઑફ આર્લ્સ—કે જોને તે પોતાનો કાકો—એક સાદોમાદો મીઠો એન્ટરપ્રાઇઝ જાણતી હતી—તેને અનાયસે મક્કી જાય તો મોહકાનજ કેતી? બીજા હાથ પર તેની મરનાર માતા કે જોને એ છાકરી ખરી અશીષ અને પવિત્રતાની મુરતીજ માનતી હતી તેની નામોશીની વાત હું તેને સમજાવીને કહીજ કેમ શકું? તે પોતે બીચારું ચેરહકતું બચ્ચું હતું એમ જાણીને કેટલી બધી ધુણ પડે! એટલાવારને મેં મનથી ઠરાવ કર્યો કે માહરે ડયુક ઑફ આર્લ્સને જેમ બને એમ જરૂરીજ મલવું, અને માહરે આવા સંજોગમાં શું કરવું અને કેમ કામ લેવું તે વાસ્તે તેનીજ સલાહ લેવી.

પ્રકરણ ૧૧૦ મું.

એટલામાં તો ટપ દેતો કે વખત ઢળી ગયો અને ત્રણ વાગવા આવ્યા, એટલે માહરા પપા મને લેવા આવ્યા, કે જ્યારે એક ગાડી બાંડે કરી લઇને અમો બાપમેરી, ઉલટમંદ, પાર્કસને બંગલે હંકારી ગયાં. માહરા પપાએ મને ખાત્રી આપી કે ખુદાની બખશેશથી બધું ખરું અને સાચું હોય એમજ દેખાતું હતું. પાર્કસ જો અમને હાથગાળીજ આપવાનો હતો તો અત્યાર સુધી લંડન મુકીને જરૂર કેટલો પોત્યાર થઇ ગયો હતો; પણ તેમ તે અત્યાર સુધી કેટલો ગયોજ નહીં એજ શું તેની સાચી દયાનતનો પુરાવો નહીં લેખાય?

અમે તેને બંગલે પોહચ્યાં, અને અમોએ વળડેલા ઘંટના જવાબમાં એક બપકાદાર લીવરીના દમામદાર નોકરે આવીને જ્યારે દરવાજો ખુલ્યો, અને તેને માહરા પપાએ પુછ્યું કે “મીઠો પાર્કસ ઘરમાં છે કે?” ત્યારે તેણે દીવેલા જવાબની વચમાંની એકાદ પગ મને કેટલી બધી ઇન્તેજારીની લાગી હશે તે શું સુઝવાંચનારાઓને સમજાવીને કેહવું જોઇશે?

“હા, સાહેબ; અંદર આવોજ,” તે ખીદમતગારે ઘણાં માનથી જવાબ કર્યો,—અને અમો તેની પુઠેપુઠ અંદર ગયાં, કે જ્યારે માહરા પપાએ ખુશાલી ને મુબારકબાદીની એક નજર માહરી તરફ ફેંકી—એમ કેહવા કે ખુદાની દયાથી સઘળું સીધુંજ હતું!

અમને ડ્રોઈંગરૂમમાં લઇ જઇને બેસાડવામાં આવ્યાં, કે જ્યાં બે ચાર મિનીટ થતાં સાઇડમાંનું એક બારણું ઉઘડ્યું, અને મીસીસ પાર્કસ અંદર આવી. તે—મેં આગળ કહ્યું છે તેમ—જોતાંજ અણગમે થાય એવી કોઇ વાઉ જેવા દેખાવની ચોરસ હતી. તેણે હાલમાં બી બપકો તો ઘણોજ કીધેલો હતો, મગર તેની વર્તણૂકમાં ‘પોલીશ’ જેવું કાંઇજ હતું નહીં, અને તે અમારાથી કાંઇક બીહીતી અને આનામાંની કરતી આવેલી હોય એમ લાગતું હતું.

તે માહરા પપાને નમી, અને પછી માહરી પાસે બેસી જઈને ઘણી મમતાથી કહ્યું, “અંતન, હવે તું માફ કરવા ને દોસ્તી કરવાજ આવીછ કેની ?”

“તે તો તમારા ઘણી અમારી સાથે હવે પછી હજી કેમ વરનેછ તેપર આધાર રાખેછ,” મેં જરા થસાથી કહ્યું, “એમ તો તમે એક નહીં પણ અનેક તરાંહથી અનેક મરતયા માહરી જોડે ઘણાં પુરાં થયલાં છે, પણ તમે લોકો માહરો ચોરેલો વારસો જેમ ગોઠવણુ થઇ ચુકીછ તેમ જો આજે મને ગુપ્ત્યુપ માહરે હવાલે કરશે તો હું ધારંછ કે બંધી ગમ્મગમરી-ઓ હું તમોને માફ કરી શકશ.”

“બરાબર છે તદ્દન વાજબી છે,” મીસીસ પાર્કસે ઘણાં હેસાંનના દેખાવથી કહ્યું; “બસ, તું તાહરો હક લઇને અમોને માફ કરે એટલુંજ અમે માંગ્યેછ, કેમજે નહીં તો માહરાં બચ્ચાંનો લુકો બધો માથે પડેલો છે, અને કાંઇ બી નામોશીબરું થાય તો અમો બધાં રવડીજ મરથે !”

“તેવું કાંઇ થશેજ નહીં—જો તમે લોક સીધાં ઉતરશે તો,” મેં પાછું કહ્યું.

“સીધાં ઉતરીએ નહીં તો શું કરીએ !” મીસીસ પાર્કસે એક સાધુ સન્યાસીની આંખો બનાવીને કહ્યું; “અમારું તરકત તમો લોકોએ પકડી કાઢ્યુંછ ત્યારથી જાણે અમોને જીવવાનુંજ ભારી થઇ પડ્યુંછ !”

“તમે લોક એટલાં બધાં પસ્તાવોછ એજ ઘણી ખુશીની વાત છે,” મેં હવે શાંતીથી કહ્યું.

“હું તો કોઇ દહાડે બી એ ઠગાઇને વારસે એકમત નહીં થઇ હતી,” મીસીસ પાર્કસે બલાઇ લીધી, “પણ એવણુ માહરં માને ત્યારે કેની ? માહરં જરી તરીકે એવણુ પર કાંઈ ચક્કણુજ નથી ! કોઇ દહાડે કાંઇજ માહરં આજ તક માન્યું નથી, ને તેમાં વળી એવણુની મરનાર માય થતીએ આગળ રહીને ઉંધે રસે ઉતારવા. હવે, તેથી, માહરી માય કરં—જેમ બને એમ સમજીતથી અને ખાનગીમાંજ એ વાત પર બધું ઢાંકણું વાગજે !”

“માહરી બી તેજ મતવળ છે,” મેં સંધ્યારો આખો. “તમારાં નિર્દોષ બચ્ચાંને ખાતર માહરે કાંઇ આગળ પગલાં લેવાંજ નથી, અને ખાત્રી માનજે કે હવે ખોદા સા સાઈંજ કરશે.”

“હવે ખુદ સા સાઈંજ કરશે,” માહરા પપા કે જેવણુ આટલો વખત અમો બે વચ્ચેની વાતચીત ગુપ્ત્યુપ સાંભળતા બેઠા હતા તેવણે માહરા વિચારોનો પડખા પુકારી તાહુકો પુરયો; “હવે તમે લોક સીધાં ઉતરવાનાં છેઓ ત્યારે ફકરજ શું છે ?”

“માહરા ઘણીએ બધી માહરી આગળ વાત કાઢેલી છે,” મીસીસ પાર્કસે જરી રાખ્યું, “અને તેવણુ જે બધું સીધું છે ને ખરં છે તેજ હવે તો હાલના સંજોગમાં કરવાના છે. અલગત, એમ હજારો પાંડેડ કાઢી આપવાને લીધે અમે પોતે પૈસા ટકાની ઘણી મોટી તંગીમાં આવી જઇશું, કેમજે અમો પોતે કાંઇ તમો ધારોછ તેટલાં માલદાર

નથીજ, પણ તેથી જ્યારે અમારું તરકટ ઉંઘાડુંજ પડ્યુંજ ત્યારે હવે અમો તમો લોકોને ના કેમ કહી શક્યે ?”

એવાંમાં બારણું પાછું ઉંઘડ્યું, અને પેલોજ બપકાદર “લીવરી” વાલો ખીદમતગાર અંદર આવ્યો.

“માહરા શેઠ તૈયાર છે, અને તમો બેઉ સાહેબોને પોતાના ઑશીસરૂમમાં તેડેજ,” તેણે મને બતાવીને માહરા પપાને માનથી કહ્યું;—અને ત્યારે હું અને પપા તરત ઉઠીને તે ટુટમેનની પુઠે ગયાં. અમારાં જીગરો હવે ખુશીથી છત્રાછત્ર બરાબ ગયાં હતાં. મીસીસ પાર્કસ જોડેની વાતચીતથી એટલી તો પુરવારી મજબુત મળી ગઈ હતી કે મને માહરી દોલત મલવામાં વાંધો કે સંદેહ કશોજ હતો નહીં !

અને હવે અમો મીં પાર્કસના ઑશીસરૂમમાં દાખલ થયાં કે જ્યારે ટુટમેને અમારી પુઠે તે ઓરડાનું બારણું ધારા પ્રમાણે પાછું ટુરત બંધ કર્યું. મીં પાર્કસ પણ અમને જોતાં સાથે પોતાની ટેબલ આગળથી કુદકો મારી બાહર આવ્યો. તે એક અપરાધીની બીહીધેલી અદાથીજ વરતતો હતો. તેણે અમો બન્નેને એકેક પછી શેકહેન્ડમાં હાથ આપ્યો, અને પોતાની ડરેકની આગળ ખુરસીઓ ખેંચીને અમો બન્નેને બેસાડ્યાં, જે પછી તેણે પોતે તે ટેબલ આગળ બેઠક લીધી.

“મીસ પર્સી, મને માફ કરજો,” તેણે ઘણી ગંભીરપણે કહ્યું; “હું અસલ વાયદા પ્રમાણે કામ લઈ શક્યો નહીં, અને મને એક અઠવાડ્યાની ફરજિયાત બસતી મેહેતલ માંગી લેવી પડી. એવી મોટી રકમ રોકડ પુરાંત તરીકે ધરમાં કોઈ બાંધી તો રાખેજ નહીં કેની ?” —અને તે શીકકું હર્યો.

“હું સમજુંજ એ તમારી મુશ્કેલીઓ, મીં પાર્કસ,” મેં બલમનસાઈથી કહ્યું.

“ત્યારે હવે આપણે કામનીજ વાત કર્યે ?” તેણે પોતાની પાસનાં કામખેનો ઢગ ધામધુમી અદાથી ઉઠાવતાં કહ્યું; “તમારા પપા સાથે મળીને મેં તમારો હીસાબ બધો નક્કી કરાવેલો છે, અને બ્યાજ સાથે છત્રીસ હજાર ત્રણસો પાંઉન્ડ માહરે તમોને દેવા થાય છે. એ તો બેશક તમારી ઘણી મેહરબાંની છે કે તમો સાહેબો વધતાં બ્યાજનું દબાણ કરતાં નથી, કે ચકરવર્તી બ્યાજનો પણ દાવો કરતાં નથી !”

“એ બધી વાત આપણે નક્કી કરી ચુક્યાંજ, અને માહરા પપાએ બધું મને સમજાવ્યુંજ, જેથી મને જે મહે તે ઉપર શુકરાના કરીને હું પુરતી સંતોષી છું,” મેં ઘડક ઘડક થતી છાતીએ કહ્યું.

“મેં એક લખીને તૈયારજ રાખેલો છે,” મીં પાર્કસે કહ્યું. “આએ લેઓ, તપાસી જુઓ. બધું બરાબર છે ? છત્રીસ હજાર ત્રણસો પાંઉન્ડનો તમારી ફેવરનો ચેક છે.”—અને એમ કેહતાં તેણે તે માહરા પપાને પાસ કર્યો, જેણે તે ઘણી ચોકસાઈભર્યાં ધ્યાનથી તપાસ્યો, અને “બધું બરાબર છે” એમ કહીને પછી મને આપ્યો. તે કાંઈ બપેલો ચેક નહીં હતો, પણ ખુબ કામગીર વડીલો પેમેન્ટની પોતાના બેંકરો જોગી જે રચીપો બરે છે

તેવી તે એક લખાવત હતી. હું, તેથી, જરા અજાણ થઈ, અને મેં સવાલ કરતી હપે માહરા પપા બણી બેયું, જ્યારે તેઓએ માહરી અળખળી સમજી જમને હસીને જવાબ કર્યો, “એ બરાબર છે, દીકરા. એ ચેકસ ઍકરોની ચેકબુક પરજ લખાવા બેઠાએ એવી કાંઈ જરૂર નથી.”

મેં, તે ઉપરથી ધીરજ પાંખીને તે ચેક મીં પાર્કસને પાછો આપ્યો, કેમજે હું જાણતી હતી કે જ્યાં વેર અરસપરસ સહીપત્રીઓ થઈ ચુકે નહીં ત્યાં સુધી તે માહરાં ગજવાંમાં માહરાથી ઠેસવાય નહીં.

“હવે બીજી એક વાત,” મીં પાર્કસે તે પછી કહ્યું; “તમે મીસીસ પાર્કસને મલ્યાં હોશો, ને તેણે અમારી તરફથી તેમજ અમારાં નિર્દોષ અચ્ચાંઓ તરફથી તમોને બેઠને વિનંતી તો કીધીજ હોશે કે અમોને હવે પછી ફસાવતાં ના.”

“અચ્ચીતજ નહીં, મીં પાર્કસ,” મેં જોશથી કહ્યું; “અમે એવાં નીચ કે ખારીલાં છએજ નહીં. તમે અમારી સાથે સીધેસીધાં વરત્યાંછ ત્યારે હવે અમારે ખુરાઈ અથવા કડવાસ કરવાંજ શું કરવા બેઠાએ ?”

“તમારી ઘણી મેહરબાંની છે, મીસ પર્સી,” મીં પાર્કસે લાગણીથી લગાર ધુજતા અવાજે કહ્યું; “અમોને તોમી બીહીવું તો પડે ! જેઓએ આવી મોટી ખુરાઈ કીધેલી તેઓ પોતાની સજામતીમાં એકદમ માની શકેજ નહીં. હવે ત્યારે મને સાંભળશો ? તમારા મરદુમ મામાવા પોતાનાં છેલ્લાં વસીયતની રાહે તમારાં નામ પર રોકડ ત્રીસ હજાર પાઉન્ડ કરી ગયા હતા, અને લીડસ ખાતે જે ઘરમાં એવણુ બેહેસ્ત પામ્યા તે ઘર બી એવણુ તમારાં નામ પર કરી ગયા હતા. તે અસજ વસીયતનો તો માહરાં માયે નાશ કીધેલો છે, અને તેને બદલે એક નવું વસ્યત અમારા લાભનું ઠેસવવાની અમો લોકે ફારજરી કરેલી છે, જે માહરી નામોશી મોટાં દુઃખ સાથે હું કમુલ કરુંછ. વળી હું કમુલ કરુંછ કે એ ફારજરીમાં આગેવાની માહરીજ હતી. હવે એમ છતાં હું તો તમોને તમારાં નામપર કરેલી અસલ રકમ અને લીડસ ખાતેનું ઘર પાછાં તમારે સ્વાધીન કરુંછ એટલે ખરેખર તમુને ખોદવાનું કે ખમવાનું તો કશું છેજ નહીં. — પણ હા, હું જીવી જાઉંછ. લીડસનાં ઘરની માલેકી માહરાં નામપરથી તમારાં નામપર ત્રાન્સફર કીધી છે તેનું ત્રાન્સફરિંગ ડીડ જે મેં સરકારમાં રેજીસ્ટર કરાવી લીધુંછ તે તો મેં હજી તમોને બતાવ્યુંજ નથી ! આપ રહ્યું તે.” — અને તેમ કહેતાં તેણે તે “કનવેઅન્સ ડીડ ” અમારા હાથમાં મુકયું.

અમો બાપ બેટી ધણાંજ રાજી થયાં, અને આંખના એસારાથી અરસપરસ અમોએ એકમેકને મુખારકમાદીઓ આપી. ખરેખર તો એ લીડસ ખાતેનું ઘર માહરાં નામ પર હોવાનું અમો મુતલબ જાણતાં નહીં હતાં, અને આએ બતાવતું હતું કે પાર્કસ કેટલી હદ સુધી સીધો ને સાચો થયો હતો, અને કેવી રીતે હવે ખરેખરા હક ઇતસાધ્યીજ કામ લેવા ચાહતો હતો ! માહરા પપાએ તે આખું ડીડ ધ્યાનથી વાંચ્યું અને તપાસ્યું, અને તેમાં બી તેઓ ધણા સંતોષ પામ્યા.

“હવે, તેથી, માહરે વિનંતીથી એટલું જ માંગી લેવાનું છે,” પાર્કસે એ પછી ભરી રાખ્યું; “કે સરકારમાં બનાવતી વીલ ખરાં તરીકે પ્રુવ કરીને અમે તમારા વારસાનો જે કુખ્જો લીધો હતો તે અસલ વીલની વાત હવે કોઈ બી કારણથી તમો કોઈ દહાડે બી અર્થવિતાં ના, નહીં તો અમારો સમુળગો નાશ થઈ જશે! અલખત તમોને તમારું મળવા છતાં તમો એ વાત અર્થવિ તો મેં જે કાંઈ તમોને તમારું હક સ્વાધીન કીધા તે વટીક સરકાર કાંઈ જોય નહીં, અને અમારે તો ખમવું ને મરવું જ પડે.”—અને મેં જોયું કે તેની એ તકરારમાં પણ ધણું વજીર હતું. મેં, તેથી, સવાલ કરતી ઢપે માહરા પપા ગમ જોયું.

“હું સમજ્યો તમારી મતલબ, મીઠ પાર્કસ,” માહરા પપાએ તે ઉપરથી કહ્યું; “તમારી મતલબ એવી છે કે ફોરજરીવાલું વીલ પ્રુવ થયલું જે સરકારી ફાઇલ પર છે તે ખરું જ હોય અને અમે તે ખરું જ માનતાં ને ઠરાવતાં હોઈએ એવી અમારે તમોને કોઈ સલામતીમાં મેલવા?”

“એકઝકટલી,” પાર્કસે તરત એકમત થતાં કહ્યું; “તમો હાલ તો તમારો અવેજ લખને ખરતાં થાવો ને ચુપ રહો એ બનવા જોગ છે, પણ તકરારને ખાતર ધારો કે ખોદ ના ખાસ્તા પછીથી આંઠ દસ વરસે બી આપણા વચ્ચે કોઈ નવી વાતની તકરાર થઈ કે કળ્યો નીકળ્યો, ને તમે જે વેરનાં મારયાં અમોને ફસાવવા માંગો તો ફસાવી શકો કે નહીં? ફોરજરીની હુંડીઓની ઘેરમેજે સમજીત થાયછ અને અવેજો ભરી અપાયછ, ત્યારે તો દસ્તુર છે કેની કે તે બનાવતી હુંડી તે ખોટી સહી કરનારને પોતાનેજ પાછી મલે, અને સલામતીને ખાતર તે બાળી કે ફાડી નાંખવામાં આવે? હવે આજે વીલ તો સરકારી ફાઇલ પર હોવાથી આપણે તે પાછું મેલવી શકતાં નથી, ત્યારે અમારી સલામતીને ખાતર તમો બંને બાપ બેટી તરફથી કાંઈ દસ્તાવેજ મને મલવો જોઈએ કે નહીં?”

“અને ત્યારે તમે કરવા શું માંગોછ?” માહરા બાપે પુછ્યું.

“માહરી મતલબ કે આપણે એવો દેખાવ કરયે કે માહરું ફોરજરીવાલું જે વીલ સરકારમાં ફાઇલ કરાવેલું છે તેજ મરનારનું છેલ્લાંમાંછેલ્લું ને ખરું વીલ છે એમ તમો પોતે પણ કબુલ કરો છો, મગર એ વીલથી જાણે તમોને ધણું નુકશાન પોંદચુંછ એવી તમે અમારી ખાત્રી કરવા માંગી. એમ છતાં અમે તો જાણે તે વાત માનતાં જ નથી, ને ત્યારે તમો જાણે કાયદાથી કામ લેવાની અમોને ધમકી આપોછ. તમે સમજ્યાં કેની હું કેહુંછ તે? તમારાં ધ્યાનમાં તો આવેછ કેની?”

“હા, હા, હું ખરાબર સમજુંછ,” માહરા પપાએ કહ્યું; “તમે આગળ ચાલો.”

“વેલ, ત્યારે જાણે સરકાર દરખાસ્તમાં આપણે ખરચ ખાઈએ ને ખરામ થઈએ તે કરતાં ઘરમેલે સમજીત કરવા આયંદા આપણે બેઉ એકમત થયાં, અને જાણે ધણી અરસ પરસની ભાંજગડ પછી તમે ત્રણ હજાર પાઉન્ડ અને ધરનું ગ્રાન્ડફર લખનેજ શહેતાન દાખો કરવા માંગ્યો, જે આપણે અરસપરસ મંજુર કર્યું. એવી રીતે હું કામ લેવા માંગુંછ, અને તેવી રીતનો આ એક દસ્તાવેજ મેં ખાસ તૈયાર કીધેલો છે. ધ્યાન રાખજો,—એ પર તમે બાપ બેટી સહી કરશો તો નુકસાન તમોને કશું જ નથી. તમો તો આજે એક ને

આએ ત્રાન્સફર ડીડ મારફતે બધો તમારો હક બધો પુરો પાંમેછ, પણ આએ દસ્તાવેજ ને તમે સહી કરોછ તેથી ફક્ત એટલું થાયછ કે મને સદાની નીરાંત થઈ જાયછ, અને રોજ ધુળ્યા ધપક્યા કરવાનાં દુઃખમાંથી અમે સઘળાંનો ખર વખતે બચાવ થઈ જાયછ !”

“તે દસ્તાવેજ બી તમે તૈયાર કરીજ રાખ્યોછ?” માહરા પપાએ જરા અજબ થતાં પુછ્યું, કેમકે મીં પાર્કસ એક વફાલ હતો, અને એક ખરા બીઝનેસમેનની સમજદારીથીજ કામ ભેતો હતો એ જોઈને તેની એટલી બધી દુરઅંદેશી તેવણુ મનથી વખાંડવા વગર રહી શક્યા નહીં. “જરા મને તે બતાવોની?”

“ઓ, મોટી ખુશીની સાથે,” પાર્કસે કહ્યું. “વફાલને ત્યાં કોઈ બી દસ્તાવેજ પર સહી કર્યે તેની આગમચ દસ વખત તે જોઈ વાંચીને ખાત્રી કરવાનું ઘણું સક્લાહકારક છે.”—અને એમ કહીને તેણે તે દસ્તાવેજ માહરા પપાના હાથમાં સુક્યો, જે તેવણે ઘણાંજ ધ્યાનથી વાંચ્યો.

“મને તો એ સહી આપવામાં કાંઈ વાંધા જેવું નથી લાગતું, એલન,” તે આખો ચીપી ચીપીને વાંચી જોઈને માહરા પપાએ કહ્યું. “એ માંહેલી લખાવતનો મજબુત માત્ર એટલોજ છે કે તાહરા મરહુમ મમાવાનું જે વીલ પ્રુવ થયલું સરકારી કામલ પર છે તે બીલકુલ ખરું હોવા છતાં આપણે જાણે વાંધો ઉઠાવ્યો કે મરનારે તે મીં પાર્કસનાં માયના લાભમાં કર્યું ત્યારે તેવણના મગજની સ્થિતિ જેવી જોઈએ તેવી ખરાખર નહીં હતી, અને તે કારણથી આપણે જ્યારે કોર્ટમાં જવાં માંગ્યું ત્યારે કોર્ટના કંટાલા ને આમનસામનના બેદાયદા મોટા ખરચથી બચવા મીં પાર્કસે મજબુત કીધી, અને આપણે લીડસ ખાતેનું ઘર અને ત્રણ હજાર પાઉન્ડ રોકડા લેવા કબુલ થયાં, જે રીતે એ સઘળો ક્વડો ટળી ગયો ! હવે તું શું કહ્યું? તું એ દસ્તાવેજ સહી કરવા માંગેછ?”

“હું બી કાંઈ એમાં ત્યારે વાંધા જેવું તો જોતી નથી,” મેં વિચારવંત કહ્યું; “એથી થાયછ એમ કે પેલું વીલ બનાવતી હોવા વાસ્તે આપણે કોઈ બી દાહડો એવણુ સાંમે દાવો લાવી શક્યેજ નહીં.”

“અને દાવો તો તમે લાવવાનાંજ નથી?” પાર્કસે તદ્દન હસીને ટેકા આપ્યો; “હવે ત્યારે એવો એક દસ્તાવેજ સહી કરવામાં વાંધો હોયજ શું?”

“વાંધો એટલો,” મેં કહ્યું, “કે એક ખોટી વાત ખરી કબુલ કરવાની અમે સહી આપ્યેછ, અને તે માહરં જીગર ઝાઝું કબુલ કરતું નથી; પણ તમે આએ એક ને આએ ડીડ અમારે સ્વાધીન કરોછ, ત્યારે તમારાં મનની નીરાંત ને સમાધાની વાસ્તે અમે એ વાત કબુલ રાખ્યેછ.”

એના જવાબમાં તે ઉપકારતું નમ્યો,—અને પછી કહ્યું, “સાક્ષીની સહીને વાસ્તે હું માહરા કલાકને બોલાઉંછ. તમે સાહેબો તેનાં દેખતાં બસ બધો એવોજ દેખાવ કરજો કે આએ બધું જાણે ખરેખર બીઝનેસ છે,” તેણે માંગી લીધું—અને પછી ટેબલ પરનો અંજ વળકડ્યો, કે જેના જવાબમાં પાસેના ઓરડામાંથી એક કલાક દોડી આવ્યો. પેલો

છત્રીસ હજાર ત્રણસોનો ચેક તેટલાં મીં પાર્કસે ઉલટાવીને ઉઘો મુક્યો, અને તે ઉપર “વેટ” મુક્યો કે અમેને મલનારી તે ખરી મોટી રકમ તે કલાર્કનાં જોવામાં આવે નહીં.

“મીં મૉસ,” જ્યારે તે કલાર્ક દાખલ થયો ત્યારે મીં પાર્કસે તેને કહ્યું, “અમે આએ બે લખતો સહી કયેંછ તે ઉપર તમારે સાક્ષી કરવાની છે. લેઓ, વાંચી લેઓ, કે તમેને સમજ પડે. આ એકમાં લીડસ ખાનેતું એક ઘર જે માહરાં નામપર છે તેની માલેકી હું આએ જવાંન બાંતુ મીસ પર્સીને હવાલે કરેંછ, અને આએ બીજાંમાં મીસ પર્સી માહરી સાંમે દાવો કરવા કૉર્ટમાં જવા માંગતાં હતાં તેની ચોક્કસ સરતોએ સમજીત થઇ ગઇછ તેની લખાવત છે.”

તે કલાર્કે, એ ઉપરથી, બંને લખતો એક ચુટકીમાં વાંચી લીધાં, અને પછી તે મીં પાર્કસને પાછાં આપતાં તાબેદારીથી કહ્યું, “હું બધું બરાબર સમજ્યોછ, સાહેબ.”

“હવે ત્યારે હું પેહલે સહી કરેં?” મીં પાર્કસે કહ્યું; “આએ ધરની માલેકીનું ત્રાન્સફર ડીડ માહરે મીસ પારસીને સહી કરી આપવું જોઇએ.”—અને તેણે તે વખત પર ચરચર સહી કરી, જે પછી તે ઉપરનાં સીલપર અંગુઠો દાખીને કાયદા પ્રમાણે બોલ્યો, “આએ બધું મને માહરી રાજી ખુશીથી કમુલ મંજુર છે.”

એ પછી પેલો જુઠ્ઠો દસ્તાવેજ મેં અને માહરા પપાએ તેના કેહવાથી સહી કીધો, અને તે પર અંગુઠો દાખીને અમે પણ મીં પાર્કસવાલા બોલો અમેને બોલાવવામાં આવ્યા તે પ્રમાણે ધારા મુજબ બોલ્યાં, અને તે બંને દસ્તાવેજો પર મીં મૉસે પોતાની સાક્ષીની સહીઓ કીધી.

“બીજો કાંઇ હુકમ છે?” તેણે તે પછી પોતાના માલેકને પુછ્યું.

“ઓ, હા; જરા થોભો, હું જુલો જાઉંછ,” મીં પાર્કસે હસીને કહ્યું; “હજી તો માહરે એ લોકને ત્રણ હજારનો ચેક આએ લખત પ્રમાણે બરી આપવાનો છે.”

“પણ તમે પેલો ચેક—” હું કેહવા જતી હતી, કે જ્યારે મીં પાર્કસે મને મોઢમ આંખ મારીને ચુપ કરી નાખી.

“તમે તમારે ગુપચુપ જોયા કરો, મીસ પર્સી; હું કાયદાપુર્વક ને બધું ખરંજ કરશ,” મીં પાર્કસે ખાત્રી આપી. “હું માહરાં વચન પ્રમાણેજ વરતુંછ.”—અને માહરા પપા બી વચ્ચે કાંઇ બોલ્યા નહીં એટલે હું સમજી જે બધું બરાબર છે. એમ જાણીને હું ચુપ રહી, જે પછી મીં પાર્કસે ત્રણ હજાર પાઉન્ડના અવેજની એક રસીપ લખી કાઢી, અને પછી તેની પછવાડે માહરી સહી લીધી, જાણે તે અવેજ મને મળી ચુક્યો હોય તેમ; અને તે પછી તેણે પોતાના કલાર્કને “થેંક યુ” કીધું, એટલે તે નમીને અંદર જતો રહ્યો.

“તમે સમજ્યાં નહીં, મીસ પર્સી,” તે કલાર્કના જવા પછી મીં પાર્કસે હસીને કહ્યું; “આએ ત્રણ હજારનો ચેક આપણે એની સાંમે બરીએ નહીં તો બધું “હૉરમલ” કેહેવાય નહીં. તેથી મેં એ ત્રણ હજારના ચેક પર તમારી એતું મન સમજાવતી સહી લીધી. હવે આએ તમે તમારો મોટો ચેક પાછો તપાસી લેઓ, અને આએ ઘેરનું ડીડ પણ. આએ

આપણા વચ્ચેની સમજુતનો દસ્તાવેજ ને તમે સાહેબોએ આટલી મેહેરબાનીથી સહી કીધોછ તે હું માહરાં સ્વાધીનમાં લેઉંછ, ને આએ ત્રણ હજારનો વધારાનો ચેક ને તદ્દન નક્કમો છે તે હું ખાત્રી નાખુંછ.”—અને એમ કહેતાં તેણે તે કુચો કરીને બાજુમાંની સગડીમાં ફેંક્યો. એ પછી અમો તદ્દન સંતોશ પામેલાં તેની રજા ચાહતાં ઉઠ્યાં. મને પાર્કસે આપેલો છત્રીસ હજાર ત્રણસોનો ચેક તેમજ પેલું ઘરનું માહરાં નામપરનું આપેલું ખત મેં માહરા પપાનાં સ્વાધીનમાં આપ્યાં, અને અમો બંને પાર્કસનો ઉપકાર માની, તેને શેકહેંડ કરી, તેના બંગલામાંથી બાહર પડ્યાં.

પ્રકરણ ૧૧૧ મું.

એ વખતની માહરી ખુશાલીનું હું કેમ બ્યાન કરું! હું વધતી ખુશાલ તો એટલા માટે થઈ હતી કે માહરા મમાવાનું માહરું માનીતું ઘર કે જ્યાં મેં માહરું તમામ બચપણુ ગુળ્લું હતું તે વટીક તદ્દન નહીં ધારેલું માહરી માલેકોનું થયું હતું. હું ત્યાં જલદી જમને હવે તે ઘરની બપર લેવા ધારતી હતી!

“હમણાં કેટલા વાગાછ, દીકરા?” અમો તે ઘરમાંથી બાહર પડ્યાં અને ગાડીમાં બેઠાં એટલે માહરા પપાએ પુછ્યું.

“પાંચમાં દસ ઓછી છે, પપા,” મેં માહરું નાંધલું ઘડયાળ જોઈને કહ્યું.

“ત્યારે ચેક કાંઈ બાન્ને વટાવી શકાય નહીં,” માહરા પપાએ કહ્યું; “સાડચાર પછી અતરેની બેન્કો પેમેન્ટ કરતીજ નથી.”

“હવે કાલે ત્યારે,” મેં હસીને કહ્યું; “ચેક આપણાં સ્વાધીનમાં છે ત્યારે કાલે શું ખાતું મોળું થવાનું છે? તમે કાંઈ વહેમાતા તો નથીની, પપા? તમે ધારોછ તો ખરાજ કેની કે ચેકનાં નાણાં બેન્ક કાલે પગાર કરશે?”

“એમ ધારતે નહીં ને વેદમાતે તો હું પેલો દસ્તાવેજ તુંને સહી કરવા દેતે બી ખરો કે?” માહરા પપાએ હસીને કહ્યું, “દેખીતા રીતે તે સીધોજ ઉતર્યોછ. એની બેરી થતી કુલતી ને કાલાવાલા કરતી આવી ત્યારથીજ મેં જાણ્યું કે એની દયાનતમાં દગો નથી. વળી પોતાની રાજી ખુશીથી લીડસ ખાતેનું ઘેર બી આપણાં નામ પર કીધું ત્યારે એની દયાનતની સમ્યાદ વાસ્તે માહરી વધતી ખાત્રી થઈ.

“પણ તેમાં એણે ધરમ શું કીધો?” મેં તુચ્છકારથી કહ્યું; “આપણો હક હતો ને આપણને મલ્યું!”

“તે તો ખરું રે, પણ હું તો એની દયાનતને વાસ્તે કેહુંછ,” માહરા પપાએ સમજાવ્યું; “મતલબ કે બેંકમાં એનો એટલો અવેજ હોય નહીં તો એ ચેક આપીજ નહીં શકે. આપણે તરતજ ફરીઆદી માંડીને ચેકના અવેજનો દાવો કરી શક્યે. હવે તેથી કાંઈજ સંદેહ નથી કે બધું ક્વાઈટ ઇન ઓર્ડર છે. હવે ફક્ત એ દોલતની તું કેમ બચસ્થા કરવા માંગેછ તેજ નક્કી થવું જોઈશે.”

“ઐ પપા, તમે બી !” હું હસી; “દોલત પુરેપુરી હાથમાં આવી જવા તો દેઐ ! જોકે ખુદાની બખ્શેશથી બધું ખર્ચ છે ને હવે બીહવાનું કગરસ બી નથી, તોબી એટલું તો ખર્ચ કે વ્યવસ્થાની વાત અત્યારે કરવાનું તદ્દન કવખતનું થશે. એક વખત પૈસા સ્વાધીન આગ્યા પછી તે વાસ્તે વિચાર કરવાનો પુરતો વખત મલશે. હાલ તુરત તો એ વિશે કોઈ આગલ વાત કરવા બી હું ચાહતી નથી. નોરમનવાલાંઓને બી અવેજ હાથ આવ્યા પછીજ બધું કહીશું.”

“જેવી તાહરી મરજી,” માહરા પપાએ નાખતીથી કહ્યું. “ત્યારે તું વાહલી દીકરી જોગી માહરી મુખારકબાદી બી કાલપરજ હું મુજતવી રાખુંછ.”—અને તેવણુ ઘણી મમતા અને મુરખબીગીરીથી હસ્યા. “આવતી કાલે સહવારે સાડા દસ વાગતે તૈયાર થઈ રહેજે. હું તને લેવા આવશ, ને આપણે સાથે બેન્કમાં જઈને ચેક વટાવી લાવશું. ફક્ત અરધા કલાકનું કામ છે.”—અને અમો તે સ્થાનને છુટાં પડ્યાં, જે પછી હું માહરે ઘરે ગઈ.

મેં માહરી ખુશાલી દાખીજ રાખી. તે કાઢીને જરા બી જાણવા કે જાહેર થવા દીધી નહીં. આવી એક મોટી દોલતની નહીં ધારેલી ઘણાંણી થવા પછી હું હરખાઉં કે ખુશાલ વટીક નહીં થાઉં એ કેમ અને ? તે તો ઇનસાન્યતથી બી અલગ કહેવાય ! હવે મેં મનથી નક્કી કર્યું કે માહરે સ્ટેજની નોકરીમાં, પૈસા હાથ આવ્યા પછી, ચાલુ નહીંજ રહેવું. માહરે હરિને બી અમેરીકાથી તેડીજ લેવો, કેમકે હવે તેને એટલી બધી દલદેસરી કરવા શું જરૂર હતી ? અને હવે જલદીજ પરણીને ઠર પડી જવાના ખુશકારક ખ્યાલોથી માહરો આત્મા ખાગ ખાગ થઈ ગયો, કેમકે વાંચનાર જાણેછ કે તે વાહલા અને લાયક જવાનને હું કેવાં અગાધ અને સાચાં હેતથી ચાહતી હતી !

તે રાત્રે મને પુરી પાઘરી ઉંઘથી આવી નહીં. આખી રાત દોલતમંદ થયતી હોવાનોજ ખુશાલ સ્વપ્નો મેં જોયો. ચેક અને મમાવાનું ધરનું ખત વટીક માહરા હાથમાં હતું, ત્યારે હવે માહરે બીહવાનું શું હતું ?

માહરે માહરા મરનાર મમાવાની યાદમાં તે ઘર બધું નવેસરથી રીપેર કરાવીને પાછું વસાવવું હતું. હું આટલું સુધી નાહક ખીજવાતી અને ખફા થવા કરતી હતી કે તેવણુ એક કમીની હાઉસકીપરનેજ આસરે બીવકુલ ઓશીયાલી હાલતમાં મને નીરાધાર સ્વડાવીને ચાલી ગયા, કે જ્યારે ખરેખર તો તેવણુ મરતી વખતે એટલા બધા ભડા થવા હતા કે માહરે બહું વાંચીને પોતાનું સર્વસ્વ માવીતર ભલકથી મનેજ સ્વાધીન કરી ગયા હતા !

જરાબર સાડા દસ કલાકે માહરા પપા મને લેવા આવ્યા, કે જ્યારે હું તૈયાર થઈને તેવણુની વાટ જોતીજ બેઠી હતી.

“ચેક સાથે લીધોછ, પપા ?” મેં તેવામાં યાદ કરાવ્યું.

“હા, કાલનો તાહરાં દેખતાં પર્સમાં મુકેલો છે તે છે. મેં પાછો હાથ લગાડ્યોજ નથી. લે, જો, ખાત્રી કરની ?—અને તેવણુ પર્સમાંથી કાઢીને તે માહરે સ્વાધીન કાઢ્યો, જે મેં અમથો સેહજ ઉખેડતી હોઉં તેમ ઉખેડીને જોયો કે જ્યારે માહરાં મોંઢાંમાંથી અચુક એક મોઢી ચીસ નીકળી પડી !

“કાંએ, શું છે?” માહરા પપાએ ગભરાઇને ખુમ પાડી—અને તેઓનો અવાજ વટીક ધુજ્યો !

“આએ તો તદ્દન કોરાં કાગળનો એક ટુકડો છે !” મેં મોટા ગભરાતમાં પોકાર્યું.

“કોરું કાગળ?” માહરા આપે ખુમ પાડી; “દીવાની તો નથી થઇ? તું ચેકની ઉઘડી સાઇડ જોતી હોશે, છોકરી. ફરવીને જોતી !”—અને માહરા આપે અધીરા પડીને પોતેજ તે માહરા હાથમાંથી છીનવી લીધો.

તેવણે તે પછી ઉલટાવી ઉઘડાવીને બેઉ સાઇડ જોઇ, અને તદ્દન પથ્થર થઇ ગયા ! તે ચેક બેઉ સાઇડે કોરાં કાગળનો એક ટુકડો માત્ર હતો ! !

“એ શું થયું હશે, પપા? મને કેહોની?” મેં ધુજતાં તનબદ્ધને પુછ્યું.

“થયું આપનારના આપનું કાળું !” માહરા આપે ખીડેલા દાંતો વચ્ચેથી મોટા ખીજવાત સાથે કહ્યું.

“પણ કદાચ ચેક ત્યાંજ રહી ગયો હોય, અને પેલાએ કોરી સ્ત્રીય આપણને જુલથીજ આપી દીધી હશે?” મેં સુચવ્યું.

“જરા ખી નહીં,” માહરા આપે ગુસ્સાથી રંગેરંગ ધુજતા કહ્યું, “દગો—સીફ્ બયંકાર દગોજ થયો છે ! ચેક આપુને તેણે ખતાવ્યો તે જોયા પછીથીની વ્યવસ્થા દરમ્યાન મેં તેની પરથી એક સેકંડ ખી માહરી નજર ખીસાડી નહીં હતી. કારણ હું જાણુતોતોજ કે કેવા કમીના કાફરડા સાથે આપુને કામ લેવાનું છે ! અને તે છતાં, અફસોસ ફે, હું તેના હાથ પર સાચુત વેચાયો !”

“પણ તે કેમ અને? એ અન્યુજ કેમ?” મેં હદ વગરની તાવુખીથી પુછ્યું; “મેં પોતે માહરી આંખોઆંખ ચેક પર અંધી લખાવત જે જોઇએ તે વાંચી લીધી હતી. “મીસ એલન પર્સી અથવા જે ખી લાવે તેને આ ચેકના છત્રીસ દજાર ત્રણસો પાઉન્ડ આપવા” એવી ખુદલી લખાવત મેં માહરી આંખોઆંખ તેમાં વાંચી હતી, અને ત્યારે આએ કેમ અને?”

“હુંજ સુનો, બેહરો, આંધજો થયો ! અધો વાંક માહરોજ છે !” માહરા ગરીમ પપાએ કકલાત કર્યો; “દુન્યામાં કેટલી હદ સુધીનો દગો વસેછ તે જાણવા છતાં હું જોઇએ એટલો ચેતીને ચાલ્યો નહીં. તું શું સીમપથેટીક ઇંક (Sympathetic Ink) નાં નામની દગલખાજીમરી સહી વિશે કાંઇ જાણુતીજ નથી?”

“ઓ નહીં; તે શું છે?”

“તે એવી જાતની એક તદ્દન દગલખાજી સહી આવેછ,” માહરા આપે સમજાવ્યું, “કે જેથી લખ્યે ત્યારે તેના પાકી સહી જેવાજ દસ્કતો પડે, અને પછી દીવા આગળ ધર્મે તો તેનો કકર ખદલાઇ જાય. છોકરાંઓની પાર્ટીમાં ગમત આપવા એ સહીના અખત્રા કરવાનું ઘણું સાધરણ છે તે મને ખબર છે, પણ તે જાતની સહી ચાર છ કલાક પછી કાગળ પરથી સદંતર ઉડી જાયછ એ હું પોતે ખી આજે નવુંજ જાણુંછ !”

“જો ખુદા, આય તે કેઇ જાતનો નીચ માણસ ! આએ તે કેવો ભયંકર દગો !” મેં અત્યત કર્યું.

“પણ હું એને બચવા દેવશ નહીં !” માહરા બાપ ગુસ્સામયી ઝતુનથી બોલ્યા; “ચાલ હમણાં ને હમણાં—આપણે જઈએ અને એ દોજખીની ફેંત પકડ્યે, અને જો હજી બી સીધો નહીં ઉતરે તો એને તરત પોલીસનાં સ્વાધીનમાંજ આપશું.”

“કદાચ—કદાચ—” મેં ધુજતાં ધપકતાં જીગરે અચકી અચકીને કહ્યું, “પેલું ઘેરનું ખત બી ત્યારેતો એજ સહીથી લખાયલું હોશે !”

“હાય બી ! હવે એ નાપેકાર જે કરે તે ઝોધું. એનેથી કોઇ બી બદી નહીં અને એ હું માતું નહીં.”—અને માહરા પપા ઘણાજ ગરમ થયા અને ઉસ્કેરાયા. મેં તેઓને, તેથી, પસવારી અસવારીને શાંત થવા કહ્યું.

“શાંત થાઉં !” તેવણે હદ વગરનાં ઝતુનથી પોકાર્યું; “માહરાં ગરીબ બચ્ચાના લાખ્ખો ધીજે દીવસે ઉઘાડી આંખે મેં માહરી નજરોબાર લુટાવા દીધા અને હવે શાંત થાઉં !”

“એમાં તમારો શું વાંક છે, પપા ?” મેં સમજાવ્યું; “તમે ખીચારા કેટલુંક જાણો ને સમજો ! તમે તો તમારું બનવું કીધું, પણ આપણાં ભાએગ પાધરાં નહીં તેમાં તમે શું કરો ?”—અને માહરી આંખમાં પાણી આવી ગયાં. “હવે આપણે તેને ઘરે પાછાં જઈને શું કર્યે ? તે કરતાં તો આપણે કોઇ સોલીસીટરનીજ સદલાહ લઇએ.”

“નહીં, કોનસ્ટેબલનેજ લઇને જઈએ, અને ચોરી, લુટ, ફારજરી, ભયંકર દગાખાજ, વિગેરે હજારો આરોપોને વાસ્તે એ ફાંસીગર કાફરડાને એકદમ જીજાવીજ દઇએ,” માહરા ઘણા ઉસ્કેરાયલા બાપ બજીદ થયા.

“નહીં, નહીં, પપા, એવું ઉતાવળ્યું કાંઇ કરવાનું નથી,” મેં હવે જરા તીખાસથી કહ્યું. “તે વેરનો મારેલો તમારીજ આગલી કારકીર્દી લોકમાં જાહેર કરી દે તો માહરા નાશ થઇ જશે.”

“તોબી તેની પાસ તો પાછાં જઈજ આવ્યે,” માહરા પપાએ દીવાન્યત ઝતુનથી કહ્યું; “જોઇએ તો ખરાં ! પુછ્યે તો ખરાં ! તું કહેજ તેમ કાંઇ લુલ્લ તો નથી થઇ ? ચાલ માહરી સાથે.”

ગાડી બાહર તૈયારજ હતી. એજ ગાડીમાં પપા અને લેલા આવ્યા હતા, અને તેમાં પહેલાં માહરા બાપ જ્યાં રહેતા હતા ત્યાંજ અમે ઝોંકાવ્યું. અમારે પેલું ઘરનું ડીડ જોવું હતું કે તેમાં બી સહી સાબુત છે કે નહીં. કદાચ—કદાચ બનવા જોગ હતું કે તે સહી જો સાબુત હોય તો આ કાંઇ જીલજ થયલી હોય ?

મને ગાડીમાં બેસાડી રાખીને માહરા પપા પોતેજ અંદર જઈને તે જોઇ આવ્યા, અને પાછા આવ્યા ત્યારે મેં તેમના એહરા પરથીજ જોઇ લીધું કે તે દસ્તાવેજ તો સાબુત હતો. તેવણુ તે પોતાની સાથે લેતાજ આવ્યા હતા, અને ગાડીમાં બેઠા પછી ને મને બતાવ્યો. તે

એક સાચુત પાર્થમેન્ડ હતું, અને તે માંહેલું લખાણ જે ગઇ કાલે અમોએ વાંચ્યું તે બોલે-
બોલ તેમાં તેમજ મોઘુદ હતું.

અમો, તેથી, જરા વધારે હીંમત પામેલાં પાર્કસનાં ઘર આગળ હંકારી ગયાં. એ
સોએ એક ટકા અમોને ઉમેદ કરવાનું કારણ થઇ પડ્યું કે કદાપી જો નહીંજ થયો હોય
તે લુલ બી થઈ હોય ?

તે ઘર આગળ પહોંચતાં અમે આતુર નજરો બારી બારણાં પર નાખી કે તે કાલું
કરીને નાહસી ગયો હતો કે હજી અત્રેજ હતો તેનો નીરણ થાય; પણ નહીં. દેખીતી રીતે
તેઓ ત્યાંજ હતાં, અને જરા આગળ ગાડી ગઇ કે ઓટલા આગળ પેસેજ મોટાં પેટનો
દમામદાર દરબાન ખડો હતો તેને જોઇને અમને વધતી હીંમત આવી.

“તાદરો શેઠ ઘેરમાં છે કે ?” માહરા પપાએ બન્યું એમ પોતાનો ગુસ્સો દાખી તથા
અવાજ શાંત કરીને તેને નરમાશથી પુછ્યું.

“હા સાહેબ; પધારો,” તેણે સબ્યતાથી અમોને રસ્તો બતાવતાં કહ્યું—અને ગઇ કાલે
જે ઑરીસમાં કામકાજ આટોપવામાં આવ્યું હતું ત્યાંજ તે અમોને લઇ ગયો.

ત્યાં મીં પાર્કસ હમણાં પણ પોતાની ડેસ્ક આગળ બેસીને કાંઇક લખતો હતો, જે
અમોને જોતાં તરતજ ઉભો થયો, અને ઉત્તમંદ આગળ દોડી આવ્યો. તે જરા બી બીધેલો
કે શરમાતો દેખાયો નહીં. કાંઇ બી અસાધારણ બનેલું હોવાનો તેને ખ્યાલજ નહીં હોય તેમ
તે ઘણો ખુશમીજજ દેખાતો હતો.

“ઓ આવો, બેસો,” તેણે અમોને આવકાર આપ્યો. “આજે તો દાહડો ઘણો ખુશ-
નુમા છે! બાઇ-બ-બાઇ મીસ પર્સી, આજે રાતના બેઠમાં તમારો પાર્ટ છે કે ? માહરાં
થોડાંક ફ્રેન્ડઝ બહારગામથી આવેલાં છે તે લોકો તમોને જોવાને વાસ્તે ઘણાં આતુર છે.”

“હું મોરનીંગમાં છેલ્લું, અને હજી એક પખવાડયું રજા પર રેહતાની છેલ્લું,” મેં
સબ્યતાથી જવાબ કાધો,—કેમકે માહરી ખાત્રી થઇ કે પેલા ચેકની કાંઇ લુલજ થયલી હોવી
જોઇએ, નહીં તો તે એટલો બધો બેપરવાહ હોય કેમ ?

“ઓ, કાલુનો મોરનીંગ જે ?”

“માહરાં એક દુસ્તાં સગાં ગુજરી ગયાંજ,” મેં ટુંકમાં કહ્યું.

“ઓ, આઇ સી ! ત્યારે કાંઇ ચીંતા નહીં; પણ આજે કાંઇ અત્રે તમો બાપ બેટીએ
પાછી તસ્દી લીધી ?” તેણે કાંગલો કુંગલો થઇને પુછ્યું.

“એક ઘણી બયંકર લુલ થયલી લાગેજ,” માહરા પપાએ નરમાશથી કહ્યું; “કદાચ
તમોને ખબર નહીં હશે.”

“લુલ ? શાંતી લુલ ?” તેણે નિર્દોશતા અને અગ્નયખીતા દેખાવથી પુછ્યું.

“તમે એક મિનીટમાં તે સમી કરી લઇ શકશો,” માહરા બાપે કહ્યું. “ગઇ કાલે ચેક
આપવાને બદલે તમારાથી અમને કારાં કાગલનો એક ટુકડો આપી દેવાયોજ ! જોવાની ?”—અને
માહરા પપાએ તેને પેલી સ્લીપ પાસ કરી.

“કોરું કાગળ ! ઓ, હા, ખરેખર ! હા-હા-હા-હા !” તે મોટે સાદે હસ્યો. “બેઠ સાઇડ કોરીજ દેખું !”—અને વળી મોટે સાદે હસ્યો, જે પછી તે કાગળ ફાડી ચીપાં કરીને તેણે ફેંકી દીધું.

“હવે એ રમુજી જીવ સુધારશે કેની ?” માહરા બાપે બી હસીનેજ કહ્યું.

“ઓ ખચ્ચીતજ; નહીં કાંએ ? પણ જરા સખુર કરો. બીઝનેસ ઇઝ બીઝનેસ!! માહ-રે જરા બેન્કમાં તલાસ લેવી જોઇએ. એ કાયદા પ્રમાણે છે. એમાં તમે બાપ બેટીએ જરા બી ખુર માનવાનું નથી.”—અને તેણે ટેબલ પરનો ચંગ વગાડ્યો, એટલે ગઇ કાલવાળો કલાક મીં બોસ, કે જેણે અમારી સહીઓ સાંમે શાખ ભરી હતી તે, તરત આવીને હાજર થયો.

“મીં બોસ,” તેને જોતાંજ મીં પાર્કસે કહ્યું, “જરા એક ગાડી કરીને તરતજ આપણા બેન્કરો પાસે દોડી પોંહ્યોની ? માહરી પાસ ખુક તેઓની પાસેજ છે, કેમકે મને અત્યાર સુધીનો માહરો હીસાબ જોઇએજ. જલદી પાછા આવજો. અહીં આએ સાહેબો ખોટી છે.”

મીં બોસ જવાબમાં નમ્યો અને ઉતાવલે ગયો.

“એટલે જોવોની, બનવાજોગ છે કે કોઇએ ચેંક વટાવી લીધો બી હોય, અને આપણે બરમમાં કુટાતાં હોઇએ. હું ફલગીર છું, મીસ પર્સી, કે મીસીસ પાર્કસ ઘરમાં નથી. જરા કાંઈ ખરીદીએ ગયલી છે. તમે સાહેબો બાહર ડ્રૌઇંગરૂમમાં બેસશો ? જેવો બોસ જવાબ લઇને આવશે કે હું તરતજ તમે બેઠ સાહેબોને પાછાં અંદર તેડવી લેવશ.”

“મીં પાર્કસ,” મેં એ ઉપરથી ચહેરામાં ધણી લાલ થતાં જરા ગુસ્સે થઇને કહ્યું; “તમે એ તો અમોને ઘણું અપમાન કરોજ. તમે એમ ધારીજ કેમ શકોજ કે ખરો ચેંક વટાવી લઇને અમે તમોને એક કાગલના ટુકડા સાથે પાછાં એમ ગલે પડતાં આવ્યાં હોઇએ ?”

“નહીં, દીકરા, એમાં તાહરી જીવ છે,” માહરા પપાએ તરત વચ્ચે પડીને કહ્યું, “આવી મોટી રકમ તે ભલે એવણુ પોતાની જોઇએ તેમ ખાત્રી કરીને કામ કરે. બનવા જોગ છે કે ચેંક પડી જાય અને કોઇ બી વટાવી લીએ.”

“ત્યારે તો, મીં પાર્કસ, હું તમારી માફ માંગુંજ,” મેં સાદાપથી કહ્યું.

“ઓ, હું તુંને ખુશીથી માફ કરુંજ, અલન,” પાર્કસ સતો થયો અને હસ્યો; “તમે બેરાંઓની તે વળી અફલ કેટલી ? તમે લોકો બીચારાં બીઝનેસની રાહરીતીઓમાં સમજોજ શું જે ? હવે તમે સીધારો ડ્રૌઇંગરૂમમાં, અને બેસો. લાંબે જવાનું અને હીસાબ તૈયાર કરાવીનેજ લાવવાનું એટલે બોસને કલાક એક તો થશે. હું તમોને તરત તે આવશે એટલે અત્રે બોલાવી લેવશ.”

અમો ગયાં. અમો જઇને ડ્રૌઇંગરૂમમાં બેઠાં, અને કરડી કુતીને વખત કાઢવા લાગ્યાં. અમોએ કાંઇક આલખમો જોઇ, વિગેરે. એટલું તો લાગતુંજ હતું કે પાર્કસની દગાની દયાનત નહીંજ દેખાતી હતી.

એમ એક નજદીક દોઢ કલાક ગુજરવા પછી ગાડીનો પાછો અવાજ આવ્યો, અને માહરા પપાએ બારીએ ડાકાવીને જોયું તો બોસ પાછો ફર્યો હતો. બીજી બે ત્રણ મિનીટ,

અને પાર્કસે અમો હતાં ત્યાં આવ્યો. તેના હાથમાં તેની પાસબુક હતી, અને તેના છેડા ફેરફાર દેખાતા હતા !

“એ આએ શું તમે લોક બચ્ચાંનાં ચેડાં જેવી વાત લાઇ આવ્યાંછ ?” એણે ગુસ્સાથી કહ્યું; “માહરા ચેક તો બેકવાલાઓએ પગાર કીધેલોજ છે ! આએ તેવોની હેલામાં-હેલી એટ્ટી !”

“ઓ ખુદા, તે કેમ બને ?” મેં ગભરાઇને કહ્યું; “હું તો તમોને કસમ પુર્વક ફેહુછ, મીં પાર્કસે—”

“બધું બને, જાઇ સાહેબ, બધું બને !” પાર્કસે તુચ્છકાર કર્યો; “હુન્યામાં શું નથી બનતું જે ? આએ જેવોની તમારાં નામનુંજ પેમેન્ટ થયલું છે ! મૉસ ખબર લાવ્યોછ કે જે સહવારે બેન્ક જેવી ખુલી કે કોઇ જાઇએ આવીને ચેક વટાવી લીધો !”

“ત્યારે તો ખચીત દગો થયેલો છે,” મેં ગુસ્સાથી કહ્યું.

“દગો—ખરેખરોજ દગો !” માહરા બાપે ઝનુનથી બખાલ્યું. “લાવ જેઉં, તાહરી પાસ બુક બતાવ ?”

“હા, બેલાશક; જેવોની,” પાર્કસે ઠંડે કલેજે કહ્યું,—અને તે પાસબુક માહરા પપાને આપી.

“એ આએ શું ?” માહરા બાપે જોતાં સાથે ગુસ્સાથી પોકાર્યું; “આએ તો માહરી દીકરીને નામે ત્રણ હજાર પાઉન્ડ કોઇએ રૂં કીધેલા છે !”

“એટલે, તમારું માથુ ખીસી ગયુંછ શું ?” પાર્કસે ધ્રુરકીને કહ્યું; “ત્રણ હજાર નહીં તો કેટલા હજાર પાઉન્ડ હોય જે ?”

માહરા બાપ તો ગુસ્સાથી ગુંગણાઇજ ગયા. એકાદ પળ તેવણુ તો જાણે પોતાની વાચાજ ગુમાવી બેઠા, અને હું પોતે બી આએ એક સ્વપ્ને જોતી હતી કે એક ખરો જીવતો જાગતો બનાવ અનુભવતી હતી તે વાસ્તે માહરાં મનથી ખરેખર જાણે ગુંચવાઇ ગઇ.

“આએ ત્રણ હજારનો ચેક તો, કમીના, તેં અમારું મન સમજાવ્યા લખીને તે ઉપર માહરી દીકરીનું એન્ડોર્સ લીધું હતું, અને તે તો તેં દુન્યો કરીને સધડીમાં નાખ્યો હતો,” માહરા પપાએ હવે મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું; “અમે તો અમારા છત્રીસ હજારના ચેકની વાત કરયેછ !”

“છત્રીસ હજારનો ચેક !” પાર્કસે મોટામાંમોટી અજબબીતો દેખાવ કરી મોટે સ્હાદે પોકાર્યું; “આએ ખુદો આજે અહીં છાકટો થઇને આવ્યોછ કે ખરેખર ઘેલોજ થઇ ગીયોછ ? જોરે એછ !”—અને તેણે એક એવી તો ખુમ પાડી કે હું તે સાંમજતાં દીસતી રીતે ચમકી. “જોરે એછ, તું જો કોઇ તાહરી ઠગજાણથી આજે મને અત્રે વેતરવા કાતરવા આવ્યો હોય તો તું માણસ બુલ્યોછ ! તમારાં લોકોનાં મને સહી કરીને આપેલાં લખત પ્રમાણે મેં ત્રણ હજારનો ચેક માહરા કલાક મીં મૉસનાં દેખતાં તમોને બરી આપ્યોતો, અને તે તમોએ વટાવ્યોછ ! હવે ખીજું શું કેહોછ ?”

હવે માહરી ધીરજ ખુટી ગઇ.

હું ઝનુનથી તેનાં આંગપર ધસી ગઇ, અને ધણી ગુરસાથી ઉચકાતી છાતી સાથે એટલુંજ ખોલી શકી, “મીં પાર્કસ, તમે એક નીચમાંનીચ પંકતીના બદમાશ હતા, અને આજે તમે તે તમારાં ખરા સ્વરૂપમાંજ ઉઘાડા પડ્યા ! તમે અમારી સાથે જે બયંકાર દગલગાજી કીધીછ તે અમોને અને અમારા ખુદને જેટલી ખબર છે તેટલીજ તમે પોતે પણ તે તમારાં અંતરમાં સારી રીતે જાણો છો !”

“સારું છે કે તું એક છોકરી છે,” તે લખાડ પાપીએ બે કદમ પાછળ હઠતાં કહ્યું, કારણકે ખરેખર તે હીચકારો બીહતો જણાયો કે હું માહરાં ઝનુન વચ્ચે એકાદ લપકક ખેંચીને તેને લગાવી કાઢશ !—“નહીં તો હું તુને અહીંજ તાહરી એ જાંબરાજીનો સવાદ ચખાડતે !”

“બયંકાર ફોરજરી કરનાર બદમાશ !” મેં માહરી પરનો કાપુ ખોલી દેતાં કહ્યું.

“બયંકાર ફોરજરી કરીને જન્મદેશનીકાળની જેલમાં જઇ આવનારા અને ત્યાંથી વળી નાહસી આવનારા બેવડા બદમાશ બાપની બેટી, તાહરું મોંદું સમાલ !” તે કમીનો કમળત તે સાંભળી એકદમ પવારે ગયો, પણ તે એવી રીતે કે હું અને માહરા બાપ જ્યાં ઉભેલાં હતાં તેની વચમાં એક ટેમલ રાખીને તે ટેમલની પછવાડે નાહસી જઇનેજ તે બાયલો એ બોલ્યો; પણ માહરાથી તેણે બીહવું હતુંજ નહીં ! માહરાથી ગુસ્સામાં બેઅખત્યાર જે બેલાઇ ગયું તેના જવાબમાં તે દુષ્ટે મને જે મીહીનું માર્યું તે બોલેબોલ ખરું હોવાથી માહરા હાથ પગ બધા વેરવાટલો થઇ મયા અને હું અસહ્ય દુઃખ પાંમી, કે જ્યારે માહરા પપા તો પેલાને પકડીને તેનું ત્યાં ને ત્યાં ખુનજ કરી નાખે એવી રીતે દાંત પીસતા ઉભા હતા ! !

મેં તેવણુને ઠંડા પાડ્યા.

“માહરોજ વાંક થયો, પપા ડીઅર; મને માફ કરો,” મેં કહ્યું; “આએ પાપી માણસને એ મીહીનું મારવાની મેંજ જાણે તક આપી !”

“તું માહરી પરવાહ ના કર, એલન,” માહરા પપાએ ખોખરા અવાજે કહ્યું; “મને હાલ તો આએ મુજનેજ પોંદચવા દે.”—અને પાર્કસનાં આંગપર પાછા ધસી જઇને તેવણુ કહ્યું, “બોલ, કમળત, હવે તું શું કેહછ ? અમારા છત્રીસ હજાર ત્રણસો પાઉંડનો ખરો ચેક તું હજી બી બરી આપેછ કે નહીં ? નહીં આપે તો એમજ જાણુ કે તું મુવો !”

“અરે ચાલ ચાલ ! હું પાછું બી કેહુંછ કે તમે બેડ બાપ બેટીનું માર્યુંજ ખસી ગયુંછ,” તે લુચ્છ વકીલે સાચામ કાને હાથજ મુક્યા ! “તમે શું કેહવા માંગોછ તે હું સમજીજ નથી શકતો. કાંઇ તમે લુચ્છમાં કે બરમમાં કુટાવોછ ? લેવોની, હું પાછી બી તમારી ખાત્રી કરું.”—અને અમે જવાબ આપ્યે તેની આગમચ તો બારણાં આગળ જઇને પેલા મીં મોસને તેણુ મોટે સાહસે હાંક માર્યો, જે બીજીજ પળે અમે જ્યાં હતાં ત્યાં દોડી આવ્યો.

“પપા, તમારો સ્વભાવ જરૂર હવે હાલમાં સંભાળજો હું,” મેં તે દરમ્યાન માહરા આપના કાનપર પડીને ઉતાવસે વિનંતી કરી. “એ ખુરો તમારી આગલી મુશકેલી આજે કલાકર્તા દેખતાં જાહેર કરી દેશે તો ઘણું ખુરું થશે, માટે ઘણું સંભાળજો.”—અને તેટલાં તો મૉસ અંદર આવ્યો.

“મીં મૉસ, એમ આવો. આજે બાપ બેટીની રૂબરૂ માહરે ખાત્રી કરવા તમોને એક બે સલાહ કરવા છે,” પાર્કસે હવે દમામથી કહ્યું.

મીં મૉસ તાબેદારીતું નમ્યો.

“ગઇ કાલે મીસ પર્સો અને તેવણુના આજે બાપે એક લખત મને સહી નહીં કરી આપ્યું હતું?”

“અલખત કરી આપ્યું તું, સાહેબ, ને મેં તે પર માહરી સાક્ષી બી આપેલી છે,” મીં મૉસે જવાબ કર્યો,—અને અજબ થઇને તે અમો બન્નેને જોવા પડ્યો કે એટલા વારમાં અમો એવી જોરાવર વાત કેમ નામુકર જવા આવી શક્યાં હતાં!

“અને તે એ લોકોએ સહી કરી આપેલાં લખતની મતલમ શું છે, વાર?”

“એટલીજ કે મરનાર મીં ફારસીયનાં વીલ બાબે તમો બે પાર્ટી વચ્ચે જે વાંધો ઉડ્યો હતો તે ફક્ત ત્રણ હજાર પાઉન્ડની એક રકમ લઇને એ લોકે ખેંચી લીધેલો છે, અને કમુલ કાઢેલું છે કે તે વીલ તમારી ફેવરમાં જે છે તે તદ્દન હકદાર ને ખરેખર છે;

“ઘેટસ છટ; અને એ ત્રણ હજારની રકમ ઉપરાંત આપણે બીજાને બી કાંઇ બદલો એ લોકોને આપ્યોછની?”

“જી હા; લીડસ ખાતેનું મરનારના મીં ફારસીયનું ઘેર જે કીંમત આશરે અઢીસો પાઉન્ડની અંકાયલી છે તે તમે એ બાઇનાં નામપર કરી આપ્યુંછ.”

“અને તે ઘરનું ટ્રાન્સફર ખત બી મેં એ લોકને સ્વાધીન કીધુંછની?”

“જી હા.”

“અને ત્રણ હજાર પાઉન્ડનો ચેક બી તરતજ તમારી સાંમે મેં ભરી આપ્યોતોની?”

“જી હા.”

“અને તે ચેકનાં પેમેન્ટને વાસ્તે આપણી રૂબરૂમાંજ એ બાઇએ એન્ડોર્સમેન્ટ કીધુંતુંની?”

“હા, સાહેબ; માહરાં દેખતાંજ?”

“અને તમે હમણાં બેંકમાંથી ખજાર લાયાછ કે તે ચેક આજે સહવારે એ લોકે બેંકમાંથી વટાવી બી મંગાવ્યોછ?”

“જી હા, સાહેબ; બેંક ને પેમેન્ટ કાઢેલું છે, અને તે માહરી નજરે જોઇને હું ખાત્રી કરી આવેલો છું.”

“બસ એટલું જ મને તમોને પુછવાનું હતું; થેંકયુ, મીઠા મૉસ.”—અને તે કલાઈ નમીને તરત પાછો બાહર ચાલી ગયો.

અમો બન્ને તો જાણે એ દરમ્યાન તદ્દન સુનાં સાવજ થઇ ગયાં ! કેટલી સીફતથી, કેવી સફાઈથી, કેવી તારીફલાયક હુશ્વારીથી આ એ બદમાશ ઠગારાએ પોતાનું પાકું કરી લીધું હતું, અને અમો ચવડી કે સવડીજ નહીં શક્યે તેમ કેવી રીતે તેના હાથ પર અમે સામ્યુત વેચાયાં હતાં તે બધું ખ્યાલમાં લેતાં અમો તદ્દન દંગ થઇ ગયાં. તે કમીનો માહરી આખી દોલત એમની એમ જમી ગયો, અને ફક્ત ત્રણેક હજાર રૂપરડીનું ગરમામડેનું એક ગરીબ ઘરનું થોમલું મને આપીને અમારી પાસે સાંમું આફરીન કરવા જોગ તાસુ-ખીથી લખારી લીધું કે પેટું ફોરજરીયાલું વસીઅતજ ખરું હતું એમ અમો અમારી રાજી ખુશીથી કમુલ મંજુર રાખતાં હતાં ! પેલો ત્રણ હજારનો ચેક હું ચો કરીને સઘડીમાં નાખેલો તેણે અમારા ગયા પછી તરતજ પાછો કાઠી લીધેલો હોવો જોઈએ, અને હવેજ અમોને ધ્યાન આવ્યું કે તે વખતે સઘડીમાં આતશ બીલકુલ હોલવાઇ ગયેલો હતો. તે ચેક પછીથી આજે તેણે પટાવી મંગાવેલો હોવો જોઈએ, અને તેની પછવાડે તેજ વખતે માહરે એન્ડોર્સ વડીક લઇને તેણે બધું તદ્દન પાકું કરી લીધેલું હતું !

“વેલ, હવે તમારે કાંઈ વધુ કેહવું?” મીઠા મૉસનાં જવા પછી તે લુચ્છાએ અમારું પાકાને પલેદર થઇ જાય તેમ પાક બેહયાઈથી અમોને તદ્દન ઠંડે કનેજ પાછું પુછ્યું.

“તું લુચ્છાને હવે ત્યારે કહીએ તે શું—સિવાય કે એક મુઠ્ઠીથી તાહરે જડ્યું જ ભાંજ નાંખવાનું મને ખરેખર ઘણું મન છે !” માહરા પપાએ પાછા ઘણા ખીજવાઈ પડતાં કહ્યું—અને મેં તેવણને તરત વળી પકડી લઇ બડી મુશ્કેલીથીજ શાંત કર્યા.

“ચાલ એઇ, માહરાં ઘરમાંથી હવે ત્યારે બરયા ભારમાં રસ્તો પકડ, નહીં તો હું માહરા ગુરસામાં કાંઇનું કાંઈ કરી નાખશ,” તે માહ બુરાએ હવે ઘણા મોટા અવાજે અમોને હડધુત કર્યાં. “તું એમ ના સમજતો કે તું એમ દમસમ કરશે તેથી તુને ને તાહરી દીકરીને હું જતાં મુકશ. આપણી વચ્ચેના કરાર પ્રમાણે મેં આખરે ઇજતથી ત્રણ હજાર પાઉન્ડનો આપેલો ચેક પટાવી લઇને મને પાછાં ગળે પડતાં બેઠ બાપ દીકરી આવાંજ તો ખરાં, પણ સમાલજો ! હું અબઘડી એક કોનસ્ટેબલને બોલાવીને બેઠતું પાંખડું પકડાવી દઇ શકશ !”

“અરે તમોને એમ બોલતાં કાંઈ શરમ લાજ બી નથી થતી !” મેં રડી દઇને કહ્યું; “તમે કેટલી હદ સુધીના પાપી છેઓ !”

“ચાલ, ચાલ, તાહરે મોંનું સંભાલ, છોકરી ! નહીં તો કે લોકોમાં તું ઘણું કુફાં કરી રેહીજ તે બધી તાહરી કહેવાતી ઇજતના હું ઘડીની વચમાં વાવટેવાવટા ઉડારી નાખશ ! શરમાવાનું તો તમોને બેઠને છે કે ચોક્કસ સમમ્યુતપર સાક્ષીઓનાં દેખતાં લખત સડી કરી આખી ચેક લઇ ગયાં, અને તે છતાં પાછાં બેશરમીથી ગળે પડતાં આયાં !”

“ચાલો, પપા, ચાલો !” મેં હવે નાચારીથી માહરા પપાને ધસડતાં કહ્યું; “આપણે આખાં એના હાથ પર વેચાયાંજ, અને આપણું કાંઈજ ચાલે એમ નથી, તો એને આપણે

અવેજ મોજ કરીને ખાવા દેવો અને મરવા દેવો ! આપણે એને જતો મુક્યું, પણ ખુદ એને મુકવાનો નથી !”

“ખરી વાત છે, માહરાં બચ્યાં !” માહરા ખાપે ઘણીજ ઉડી મમખવારીથી કહ્યું. “ભલે એ તાહરો હક ખાટલે પડીને ખાએ. આએ દોળખી હવામાં માહરે હવે તાહરા જેવી એક નેક ને પાકને એક પળખી જાસ્તી રેહવા દેી નહીં જોઇએ. ચાલ !”—અને અમે પીઠ ફેરવી ચાલતાંજ થયાં.

“કેમ, નાટક ખલાસ કીધો શું ? અરે ઉમાં રેહોતી ! એમ ખી ને એમ ખી એક ફારસ ખી કરીનેજ જાઓતી !” તે કમીનો લુચ્છો દુસ્થી ને દુસ્થી અમારી પીઠે અમારું પાકવતો ને ગેરવતો હતો, પણ અમે તેના એ પાખી બકવાત પર કાંઈજ જાસ્તી ધ્યાન આપ્યું નહીં, અને હારેલાં અને ફેરાંન થએલાં, સરખસર કચડાઇ ગયલાં, તે પતીદ મુકામમાંથી અંતરની ઘણી ઉડી નાસીપાસી વચ્ચે અમે પાંછાં બાહર પડ્યાં.

પ્રકરણ ૧૧૨.

“આવો દંજો તો કે.ઈએ દુન્યાં વરણમાં ખી નહીં જાંણ્યો હશે !” અમે ગાડીમાં બેસીને અમારાં ઘર તરફ પાછાં ફરતાં હતાં ત્યારે માહરા ખાપે મોટા અફસોસનાં અતવતથી કહ્યું. “ફક્ત આએ ત્રણ હજાર રૂપરડીનું ગર ગામડેની ગલીમાંનાં એક ખખડી ગયત્રાં જુનાં પુરાણાં ઘરનું થે.બહું તુને આખીને તે કમીનો દોળખી બાકીનું બધું આસાનીથી જમી ગયો, અને સાંખાં આપણનેજ મજબુત જકડપકડ બાંધી લીધાં !”

“એ ખી ગનીમત છે, પપા,” મેં તેવણુને પટાવીને ઠંડા પાડ્યા. “એટલું ખી કાંઠાં હતું ? એ માહરી બચગીનું ઘેર માહરું ઘણું માનીતું છે, અને તેની માલેફી મને મળી તેથી ખી હું તો ઘણી રાજીજ થાઉંછ. માહરે કાંઈ તેની કીંમત તરફ નથી જોવાતું. માહરે તો એ ખ્યારાં મકાંનની અસલ અમત જોઇને સંતોષ માનવાનો છે.”

“ઘણોજ ખુરો ! ઘણોજ ખુરો !” માહરા ખાપે માહરું જરા ખી સાંભળ્યા કે તે પર ધ્યાન આપ્યા વના પોતાનો પટપટારો ને પહરચારો ચાલુ રાખ્યો; “કેવી સીફતથી કામ લીધું કે કાયદાની ચુંગાત્રમાંથી આગાદ બચીજ ગયો ! ધોળે દીવસની લુટ ચલાવીને અને એક આખાં વીલની સૌથી મોટી અને સૌથી બચકાર ફોરજરી કરીને આસાન ફાવીજ ગયો ! તું કહેછ તે તદ્દન ખરું છે, અલન, કે ધારાથી હવે આપણું કાંઈ ચાલે નહીં, અને તાહરે વાસ્તે, માહરી દીકરી, માહરો જીવ તેથી બળીજળીને બે પડ થઇ જાયછ !”

“તેમ ના થવા દેવો, ડીઅર પપા,” મેં ઝોળરખવાડીથી માંગી લીધું. “હતું શું ને ગયું શું ? એ આઇતી દોલત પર આપણે એટલી મદાર બાંધી ગણત્રીઓ કીધી તેજ જુલ કીધી. માહરે આએ ઉમરે માહરાં ખખાં પરજ મુસ્તાક રેહેવું જોઇએ. આપણી હાલત જે છે તેજ રહેશે. ખોદાની બખશીશથી કાંઈ વધારે ખુરું તો નથી થયું જે તેની વાત ? હું વરસે બે હજાર પાઉન્ડ એ માહરા ધંધાથી પેદા કરી શકુંછ તેજ શુકર છે !”

“તે હજારો શુકર છે,” માહરા બલા ખાપ તરત એકમત થયા. “હવે ખેર; ખોદા એ ખુશને પુગે । હવે તો તું લીડસ ખાતે એક ફેરો મારી આવ, અને એ ધરનો કબજો લે.”

“હા, પપા, માહરો ખી એજ વિચાર છે,” મેં કહ્યું; “તે રીપેર કરવા ને સારી હાલતમાં મેળવાનો માહરો લોભ છે, અને માહરી એ સંઝધમાં તમો જોગી એક અરજ છે.”

“તે શું, માહરાં બચ્ચાં ?”

“કે તમારી બાકીની જીંદગી તમે એ ધરમાંજ હવે પછી નીરાંત કરી રહીને આરામથી ગુજરો.”

“તે કદી નહીં બને, માહરી દીકરી ।” માહરા બાપે લાગણી ભેર પાણુ ઠરાવથી કહ્યું; “ત્યાં હું રહું તો માહરી આગળી પાપી કારકીર્દી મને કદમોકદમ રોજ યાદ આન્યાજ કરે । વળી હું એક તાહરા જેવી મીઠી દીકરીનો પડોશ પડતો મેલીને એટલે દુર ક્યાં જઈને રહું ? હું તો અહીં પાસે ને પાસે “ફોરેસ્ટ હીઠ” પર એક ઘણું મજાહનું નહાતું કોટેજ જોઈ આવેલો છું ત્યાં ખાલી કરવાનો છું. ઘણું મજાહનું ને ઘણું એકાંત છે, અને ત્યાં મને ઘણું ગમશે. તુંને બી ગમે તેવુંજ તદન ખુશનુમા છે. તું ગમે ત્યારે તાહાં આવશે અને એક બે દહાડા અવારનવાર રહેશે તો તને બી મજાહનુંજ લાગશે. અફસોસ એટલોજ છે કે હું બી એ માહરા બધા ખરચો સાથે તું માહરાં વહાલાં બચ્ચાંને માથે પડેલો તુંને બોલો કરનો—”

“ચુપ કરી જાઓ, પપા ।” મેં લગભગ ગુસ્સાથી કહ્યું; “તમોને સુખમાં રાખી શકવા ખાતર તો મને એ ધંધામાં ને કમાઈમાં બેવડી મજાહ મલેછ । ફરીથી કોઈ દહાડે એવું બોલતાજ ના ને મનમાં ધારતા બી ના । હું તમોને દર મહીને હમણાં જે આપુંછ તે કરતાં ચાર ઘણું બી વધારે આપવું પડે તો ખોદાની આપેલી આવી માહરી ધરખમ વાર્ષિક આવક જોતાં મને તે બારી શું થવાનું છે જે તેની વાત ? છોકરાંઓ જે માયબાપનો ખુદાપો નહી ડરવે તો છોકરાંજ શાંનાં ?”—અને માહરા બાપે એ બધું સાંભળતાં હર્ષથી ઉસ્કેરાઈને ઘણાંજ નીખાલેશ હેતથી મને પેટમાં ચાંપી તે વાસ્તે વાંચનારાં સાહેબોને શું માહરે કોઈ ખાસ ખાત્રી આપવી જોઈશે ?

હું ઘેર પાછી ફરી. હું દીલથી દીલગીર કે દુખી નહીં હતી એમ તો કહી શકાશે નહીં. આવી એક મોટી દોલત, માહરા માવીતર હકની, છેક માહરા હાથ સુધી પોંહચેલી પાછી ખેંચાઈ ગઈ તેનો ગમ મને ઘણો હતો, પણ મેં માહરે એ દુઃખ શાંતીથી સહન કરી લીધું. નસીબદાર એ હતું કે મેં એ મને મલનારી મોટી દોલતની વાત કોઈ આગળ કરેલીજ નહીં, અને તેથી કોઈને મેં એ જે ખમ્યું હતું તે વાતનો સ્વપ્નો થઈ શક્યો નહીં.

એમ એક પખવાડયું ગબડી ગયું, અને હું પાછી સ્ટેજપરજ દેખાવ કરતી થઈ. ભોકોએ ઘણી મોટી સંખ્યામાં તે રાત્રે ઠીએટરમાં હાજર થઈને મને મોટો હર્ષીત આવકાર આપ્યો, અને મેરી એન્ટવર્થ તો મને અંકટ કરતી પેહેલવેહલી જોઈને બધી હરખાઈ હરખાઈ ગઈ. તે એ બલી છોકરીનો જાણે મોટામાંમોટો લોભ અને અરમાન હતો. વાંચનાર યાદ કરશે કે તેનું સૌથી માનીતું વાંચણ “શેક્સપીઅર” હતું, અને એ માહાન નાટકકારના નામીયા ખેત્રોમાં હું માહરાં અંકટીંગથી ખુદાની દયા સાથે જે મોટી નામના સંપાદન કરી

શકી હતી તે તારીફની વાત ડાવરનાં તેનાં એકાંતમાં પણ તેને કાંને પોંદચેલી હોવાથી અમો પેટલાં મધ્યાં તેજ દાહડે અને તેજ દમમાં તેજે માહરી વાત કાઢી હતી. એટલામાટે એક પછીથી એક અરપા થયલા સંજોગોનાં પરીણામમાં તે મને તેના એક માનીતા ખેલમાં રટે-જપર આપંદા જોવા પાંખી તે પોતાને માટે તે એક ધણોજ ભાવ્યશાળી સંજોગ માની લેતી હતી, અને મને તેણીએ જે મુઆરકબાદીઓ કહી સંભળાવી તે ખીલકુલ પ્રમાણીક દીવનાં જોશનીજ હતી.

એ પછી બીજો દાહડે અમો રીહીયરસલમાં ગયાં ત્યારે મેરી મીં નોરમનની ગાડીમાં કાંઈક ખરીદીએ ગઈ, અને રીહીયરસલમાં માહરી રોકાણુ ફક્ત કલાકેકનીજ થવાની હતી (કે જ્યારે નોરમનવાલાંએને તો ત્રણેક કલાક ત્યાં રોકાવાનું હતું) તેથી મેં મેરીને ફરમાશ કરી હતી જે ખરીદીએથી પાછી ફરતાં તે ઠીએતરમાંથી મને ઘેર પોતાની સાથે લેતી જાય; અને થયું બી એમ કે ખરેખર માહરું કામ બી ખતમ થયું અને મેરી મને લેવા પણ આવી. અને હું ગાડીમાં બેસવા ગઈ તો જોઉંછ કે મેરીનો ચેહરો કાંઈક અજબજેવો ખુશાલ હતો. તે મને કાંઈ કહી દેવા તદ્દપી રહી હતી, અને સમસ બારણું બંધ કરીને ગાડી આગલથી ખસી જાય તેટલાં બી તેનું ઉછલ ઉછલ થતું દીવ દેખીતી રીતે તે મુશકે-લથીજ રોકી શકતી હતી.

“ઓ ઍક્સન, તમે શું ધારોછ? મેં કાંઈ આજે શોધધ કીધીછ!” તેણે તે સમસ ગાડી આગલથી ખસી ગયો એટલે તરત પુશકળ ઉઘટમંદ કહ્યું.

હું ફરમંદ થઈ. હું તરત સમજી ગઈ કે આ કાંઈ બી તેણીના બાપ ડયુક આફ આર્લના સંમંધમાંજ હોવું જોઈએ, પણ હું કાંઈ સમજીજ નહીં હોઉં તેવો દેખાવ કરીને મેં પુછ્યું, “એવું તે શું છે, મેરી?”

“મેં આજે મારા કાકાને જોયા!”

“અને તેવણે તુંને બી જોઈ કે?”

“નહીં; અમારી ગાડી એકમેકની આગળથી પસાર થઈ ગઈ, કે જ્યારે મેં તેવણને બરાબર જોયા, પણ તેવણની નજર બીજીજ ગમ હતી; પણ શું માહરી અજબખીની વાત કહું, ઍક્સન?” તેણીએ ઘણી ઉસ્કેરણીયીજ જારી રાખ્યું; “માહરા કાકા તો કોઈ જગરા છાંડવાલા ને મોટા માણસ છે. એ ખુશસુરત ઘોડાની ધણી ઉંચી અને બપકાલરી લેંડામાં એકલા બેઠેલા! પછવાડે એ ચમરીનાર ઉમેલા અને જે જોડી હાંકતો હતો તે કાયમેનનો ને પુટમેનનો બપકો તમે જાંતે તો અજબખીમાં આંગળાં કરડતે!”

“પણ તેવણે તુંને જોઈ તો નહીંજ કેતી?” મેં પાછું પુછ્યું—કેમકે શું કેહવું ને શું પુછવું તેજ મને તો સુઝ્યું નહીં.

“હવે હું તો ઠરાવ કરી ચુકીછ કે માહરે એવણને શોધધી કાઢવા ને જમીથી મલ્લું,” મેરીએ દ્રઢતાથી કહ્યું; “તમે મને એ વાત તમારા પરજ છોડવા કહીતી તેથી એક પખા-

ડીયું સુધી તો હું કાંઈ ખોલીજ નહીં, પણ હું કાંઈ સુધી એમ ચલાવ્યા કરું વાઈ? તમેજ વિચાર કરો, એકલ!”

“હા, પણ તું એમ છેક આકલી ના થા,” મેં નરમાશથી સમજાવ્યું. “તું હજી બી માહરી પરજ એ વાત છેડ; હું જલદીજ એ વાતનો હવે તુને કાંઈ બી ફરિયાદ કરી આપશ.”

“હા, પણ ત્યારે માહરી એ વાતમાં કાંઈ બી ભેદ છે એમ તો તમે કમ્બુલ કરો છ ખરાંની?” તેણીએ તરત પકડી પાડ્યું; “હું ધારતીતીજ! પણ જો એમ ના કરો! જો, જો હોય ને તમો જો જાણતાં હોવો તે બધું ખરેખર મને કહી દેઓ!”

“તે હમણાં નહીં કહેવાશે, બેહન,” મેં ગંભીરાઈથી કહ્યું,—કેમકે તેની એ કાકલુ-દીથી ખરેખર મને લાગી આવ્યું. “હાલ ચપી જા અને એ વાતજ ખાધ જા. માહર મન? હું તાહરાં બલામાં છેઉં. હું જલદીજ હવે એ બધી વાતનો ખુલાસો તુંને કરી આપશ.”—અને બલી મેરી ત્યારે દેખીતી દીલગીરી અને નાઉમેદીથી તોબી ઘણી બલાઈ અને સખ્ત તાબેદારીથી ચુપ થઈ.

અને હવે ધર જમને મેં પહેલું જો કર્યું તે તેણીના બાપ ડયુકપર એક કાગળ લખવાનુંજ હતું. અમો બે વચ્ચે એ વિશે આગલ વાત થયા પછી હું તેના પર તેની દીકરીના બાપમાં લખવા તો ચાહતી હતી, મગર એવા એક નાલાયક ને કપાત્ર આદમીને મોંઠે લગાડવા હું માહરાં દીલને સમજાવી શકી હતી નહીં; પણ એમ કેમ ચાલે? માહરે આજે છેકરીનું કાંઈ સારું તો વાંચવુંજ જોઈએની? મેં, તેથી, હવે હાંમત કરીને તેને લખ્યું, પણ ઘણી સંભાવથીજ લખ્યું. તે કાગળ એવી રીતનું હતું કે હું શું કહેવા માંગતી હતી તે ડયુક પોતે વાંચીને તરત સમજી જઈ શકે, પણ તેની બૈરી કે બીજાં કાંઈના હાથમાં તે કાગળ જો જાય તો તે લોક તે વાંચીને શુંચવાયાજ કરે.

મેં તે કાગળ એ મુજબ પોસ્ટ કરાવ્યું અને તેના જવાબમાં હું વાટ જોતી બેઠી, પણ તે દહાડો અને બીજો એક આખો દહાડો ઢલી ગયો તોપણ જવાબ તો કાંઈ આવ્યોજ નહીં. વળા ત્રીજો આખો દહાડો! હવે હું ફકરમંદ થઈ કે જરૂર તે કાગળ તેની અદેખી માહર-દારના હાથમાં ગયલું હોવું જોઈએ; પણ તેવામાં ચોથે દહાડે સહવારે મને તેનો જવાબ આવ્યો. તે ડાવરથી લખેલો હતો, કે જ્યાં ડયુક અને ડચેસ પોતાનાં ફ્રેમલી સાથે હાલમાં ગયલાં હતાં. તે લોકો કૉન્ટીનન્ટ પર ફરવા જવાનાં હશે, અને શીયાલો પટલીમાં ગુજારવા નીકળેલાં હતાં, જવામાં રસ્તામાં ડાવર ખાતે હાલમાં થોબી ગયાં હતાં એમ કાગળ ઉપરથી સમજાયું.

ડયુકે તેમાં મને લખ્યું હતું કે માહર કાગળ વાંચીને તે અત્યંત દુખ પામ્યો હતો, અને એ સંબંધી વાત કરવા તે મને ડાવર ખાતે ઘણી ઓજરખ્વાહીથી મળવા તેડતો હતો. તે કાકલુદીથી લખતો હતો કે હું ઈંગ્લાંડ છોડી જઈ તે આગમ્ય જરૂર એ મીલાકાત થવી જોઈએ. તેણે લખ્યું કે તેણે પોતેજ એ મીલાકાત માટે તો લંડન દોડી આવવા ફરજ હતી, પણ ચોક્કસ સંજોગોનાં પરીણામમાં તે હાલ આવીજ નહીં શકતો હતો, વાસ્તે એક ખાસ

મેહરબાની માંગી લઈ તે મને બોલાવતો હતો. મુસાફરીનો ખર્ચ વટીક તેણેજ આપવા માંગ્યો હતો, અને ક્યાં અને કેમ મલવું તે પણ તે કાગળમાં સમજાવ્યું હતું.

વળી સંજોગ તો જુઓ ! એજ કાગળની લગોલગ મને ખીએત્રીસની ચીઠી આવી. તે લખતી હતી કે તે ડોવર જવા ચાહતી હતી, અને મારકવીસ ઑફ કેમ્પેન અને માર-શ્યોનેસ (તેનાં બેહન બનેલી) કોન્ટીનન્ટ પર ફરવા ગયલાં હોવાથી હું જો તેની સાથે એક બે દાહડો જાઉં તો તે ઘણી ઘણી આભારી થશે ! દેખીતી રીતે તે પોતાના ભરથારના સંબંધમાંજ ડોવર જવા ચાહતી હતી, અને તેથી મેં તેની સાથે જવા તેને તરત હા લખ્યું. વાંચનાર જાણે છે તેમ માહરા પાર્ટ વાસ્તેની તમાસગીર વર્ગની જાનફેસાંની જલદી સમી નહીં જાય તેથી માહરા પાર્ટવાલા નાટકો કાંઈ રોજ ચાલુ મુકાતા નહીં હતા, અને આએ વીકનું પ્રોગ્રામ નક્કી થયું હતું તે પ્રમાણે તો મને સુભાગ્યે વચમાં છ દાહડાની પુરતી અવકાશ હતી. મેં, તેથી, ખીએત્રીસનું ઇન્વન કમુક રાખવાનોજ જવાબ લખ્યો, કેમજો માહરે તો એક કાંકરે બે પક્ષી મારવાનાં હતાં. કાગનું બેસવું અને તાડનું પડવુંજ એવી રીતે થયું હતું કે જ્યારે મેરીનો પીતા આટલી ઓજરખાલીથી મને ડોવર પોતાને મલવા બોલાવતો હતો ત્યારેજ ખીએત્રીસનું પણ તે તરફ જવું ઉઠી ઉઠું થયું હતું, અને તે મને પોતાની સાથે લઈ જવા એ મુજબ કાલાવાલા કરી લખતી હતી.

માહરે ઘરનાં તો બધાં એમજ સમજ્યાં કે મને દુરસદ હોવાથી અને કાઉન્ટેસ ઑફ કારખની સાથે ઘણાંજ સહીયારાં હોવાથી હું તેના બેગી ડોવર પાછી રહેજ ફરવા જતી હતી, અને મેં મીઠ અને મીસીસ નોરમનને ખાત્રી આપી કે હું છેક ત્યાં તક જતી હતી ત્યારે “રીવર હાઉસ”માં જઈને જુલોને પણ મળી બેટીને તેની બધી રૂઠી ખખર અંતરે લેતીજ આવશ.

એ મુજબ ખીજી સદવારે મારકવીસની મુસાફરીની મોટી સુખદાયક ગાડી લઈને ખીએત્રીસ મને માહરાં ઘર તક ખાસ લેવા આવી, અને અમે નીકળ્યાં. તે માહરાં સાથે જવાથી માહરી ઘણીજ આભારી અને ઘણીજ ખુશી થયતી દેખાતી હતી.

“અને તું શું તાહરા વરને ત્યાં મલવાજ જાએછ, ખીએત્રીસ ?” મેં પુછ્યું.

“હા, ડીઅર,” તેણીએ જવાબ કર્યો; “તું મને ખખર આપી ગઈ કે તેવણુ ડોવરમાં રહેલા છે ત્યારે આટલા પાસે હોવાથી એક વખત ખાસ જઈને એવણને મળી આવવા માહરે જીવ તલખાજ કરતો હતો, તેવાંમાં તો તેવણુ પોતેજ મને તેડાવીછ ! ‘ફક્ત એક થોડીક મિનીટ છેલ્લીજ વાર રૂબરૂ મને મેહરબાનીની રાહે મળી જા’ એમ તેવણુ પોતાની ચીઠીમાં વિનંતીથી માંગી લીધેલું છે. તુંજ જોની—છેલ્લા સાત સાત મહીના થયા અમે છુટાં પડેલાં છીએ, અને ત્યાર પછી નહીં ધારેલાં પાછાં મલવાનો એ જોગ થયોછ ત્યારે તેમાં ખી કાંઈક ખુદાની રૂઠીજ મતલબ હોશે કેની ?”

“પણ તેવણુ શું કરવા મળવ માંગેછ તે અનુમાનથી તું કાંઈ ધારી શકતી હોશેની ?”

“કાંઈજ નહીં; મને એવણુની ચાંદીની દબ પરથી ફક્ત એટલુંજ લાગેછ કે કદાચ કાંઈ ખીમાર ચાલતા હશે, અને ગમે તેવા પણ માહત્તો બરથાર એટલે જવાની તો માહરી ફરજનજ કેની ?”

અમારી ગાડી “રીવર હાઉસ” પર થઇને પસાર થઇ, અને ત્યારે મેં ડોકાવીને જોયું કે જુલ્હી દેખાયછ કે નહીં. તે દેખાઇ. વર બૈયર હાથમાં હાથ મેળવીને કંપાઉન્ડમાં સેહેલ કરતાં જણાયાં, અને તેમનાં એ ધરાંપરાં જોઇને હું સંતોષથી મોંદું મલકાવી હરયા વના રહી શકી નહીં. તેટલાં તો વળી મીસીસ એન્ટવર્થવાલું મકાન (કે જ્યાં ખીએત્રીસનો બરથાર હાલમાં રહેલો હતો તે) આવ્યું. મેં તે ખીએત્રીસને ખતાવ્યું. ત્યાંથી ખી, અલખત. ગાડી તો આગળજ વધી, કેમકે અમારે તો હોટેલમાં ઉતરવાનું હતું. એ રીતે અમે હોટેલમાં પુગ્યાં ત્યારે સાંજના ચાર વાગ્યા હતા. અમે જરા જમી લીધું, અને ખીએત્રીસ પોતાના ધણીને મલકા પાંઉપ્યાદી નીકળી એટલે હું પણ સાથેજ નીકળી. ખીએત્રીસને રસ્તો ખજર નહીં હતો. તેથીજ માત્ર નહીં પણ મને ખુલ્લી હવામાં ફરવા જવા ગમ્યું હતું તેથી વચારે; અને કાંઉન્ટ જ્યાં રહેતો હતો તે બંગલાથી થોડે છેટે અમે છુટાં પડ્યાં. ખીએત્રીસે મને ખાત્રી આપી કે તેના ધણી આગળ તે કાંઈ ઝાઝી રોકાવાનીજ નથી, જેથી તે પાછી ફરે તેટલાં એજ તરફનાં અતરાફમાં લટાર લેવા કરવા મેં તેને પ્રોમીસ કર્યું. હું એમ તો જુલ્હી પાસ દોડી જતે, પણ એટલી ટુંક મુલાકાતથી તેનો જીવ ધરાય નહીં, અને માહરે તેને બધું ખુલાસો કરીને કહેવું પડે તે પણ ઠીક પડે નહીં તેથી હું ત્યાં ગઇ નહીં, અને સારૂંજ થયું કે નહીં ગઇ, કારણ કે ખીએત્રીસ તો પાંચેક મિનીટમાંજ જ્યાં હું થોખી હતી ત્યાં પાછી ફરી !

“એવણુ ઘેરમાં નથી,” તેણીએ નાઉમેદીથી કહ્યું, “અને ક્યારે પાછા ફરશે તે ઘેરમાં કોઇ જાણતું ખી નથી. એક ધરડો માલી કહે છે કે રોજ આએ સાંમેની ટેકડી પર ફરવા જવાની એવણુને આદત છે, અને હમણાં ખી તે તરફ જતા તેણે જોયલા છે.

“એ સાંમી ટેકડીને “શેક્સપીઅર કલીફ” કહે છે,” મેં કહયું; “હું તે તરફ ધણી વખત ફરવા જઇ આવેલી છું, કેમકે તેની બાજુમાં એક ઉંડી ખીણ છે, અને ત્યાંનો દેખાવ ઘણો મનોહર છે.”

“ત્યારે આપણે તે તરફ જઇએ, ઍલન ?” ખીએત્રીસે કાલાવાલા કરતી હપે માંગી લીધું. “મને કાંઈ ખુદરતીજ તેવણુને એકલી મલકાવી બીહીક લાગ્યા કરેછ, અને રસ્તા પરજ હું એવણુને ધડીચપકો મળી લઉં, જ્યારે તું આગળ હોય તો ઝોર ખી બેહેતર !”

મેં, તેથી, હા કહયું. મેં કાંઈ એમાં અડચણજેવું ધાયું નહીં. મેં જોયું કે વર બૈયર મલકે ને વાત કરશે ત્યારે હું તેટલાં બાજુ થઇ જવશ. અંધારું થઇ જવા આવ્યું હતું ખરું, પણ દાહડો લાંબો હતો, અને કલીફ તક પોંહચવા અને ત્યાંથી પાછાં ફરવા વાસ્તે ઝંઝકળું હજી જોઇએ એટલું પુરતું હતું.

અને અમે પાંચેક કલાકમાં તો તે આખો પહાડ ચઢીને તેની ટોચ પર પુગી ગયાં. હવા તે તરફ ધણીજ ઠંડી હતી, અને મોડું થયલું હોવાથી ત્યાં જોઇએ એટલું દીલખુશ ખી લાગતું હતું નહીં. ત્યાં હાલમાં ધણું હરીહાક જેવું એકાંત લાગતું હતું, અને તેથી ખી

મને જરા ડર લાગ્યો. પવનના સુસવાટા તે ખીલુમાં થઈને ભયભીત ઘોંઘાટ કરતા ઉપર આવતા હતા, અને મને લાગ્યું કે અમેએ અહીં સુધી અત્યારે આવવામાં ધણું જોખમ કર્યો!

ખીએટ્ટીસનાં મનમાં પણ તેજ ખ્યાલો થયા, કેમકે તે માહરી કાઢણમાં ભરાઈ ખોટી, “ઓ કેરી ખીહીક લાગે તેવી જગ્યા છે, અંત્રન! જોની—એવણુ તો અહીં કેડે દેખાતા ખી નથી?”—અને તેવામાં ચમકી તેણીએ વધાર્યું, “ઓ પણ પેલું કાણુ?”

મેં તે તરફ જોયું. તે ગલાં સુધીના મોટા ચોવરકોટમાં વીંટલાયેલા અને કાન્યા ટોપીમાં ઢંકાયેલા એક આકાર હતો, અને અમેને પછીથી લાગ્યું કે તે કોઈજ નહીં પણ દીલના ડંખથી બેગ્ગર બોલતો અને તોળા પુકારતો ખીએટ્ટીસનો ભરથાર કાંઉન્ટ પોતેજ હતો! તે છેક પેલી ઉડી ખીલુની કીનારી આગળ અંદર ઉંડાણમાં ટીકતો એકલો ઉભેલો હતો, અને અમને તેણે જોયાં નહીં.

“હવે ત્યારે હું એવણુની આગળ હોંમતથી જઈજ આવું?” ખીએટ્ટીસે ખીહીધેલી અદાઓથી પુછ્યું.

પણ હું તેને જવાબ કરી શકું તે આગમ્ય તો અમારાં મુખમાંથી અજ્ઞયખીની એક ખીજ ચીસ નીકળી પડી, કેમકે કાંઉન્ટ જ્યાં ઉભો હતો તેજ આગુના એક ઉંચા પથ્થરની કાઢણમાંથી ખીજે એક આકાર, જાણે પાતાલનાં પેટાંમાંથી અચમુચ પ્રગટયો હોય તેમ, ઉછળીને બહાર આવ્યો, અને કાંઉન્ટ પોતાની અરધી સમાધીમાંથી ચમકીને એ શું અને કાણુ હતું તે દેખીતી અજ્ઞયખીમાં તે તરફ ફરીને જોયું.

અને અમે બે તો જ્યાં હતાં ત્યાં થસજ થઈને ઉભાં, કેમકે અમેને તરતજ કોઈ ધાણીજ ભયંકાર ખરાખીતો ખટકો થયો. અમે ધણું દુર હતાં, અને પરવરદેગારે જાણે અમેને એ ભયભીત હોનારત જોવાજ ત્યાં લાવીને ઉભાં રાખ્યાં હતાં. ઓ તે વખતનાં અમે બન્નેનાં ધુજરાં અને ગભરાત! અમે બન્ને અમારી વાચાજ ગુમાવી બેઠાં, અને એકમેકને ઘાસીથી ધુજતાં વળગી પડીને ટ્રાટેલી આંખોએ તે ભયંકાર દેખાવ જોતાં હતાં. પેલા મોટા પથ્થરની કીનારીમાંથી ઉછળી નીકળેલા ખુની આકાર બહાર આવતાં સાથે તરતજ કાંઉન્ટને વળગી પડ્યો, અને ત્યાં—તે ઉડી ખાહીની કોરેકોર એક ખુનખાર જંગ ચાલુ થયું, કે જેનાં પરીણામમાં આયંદ પેલા પથ્થરની કીનારીમાંથી ઉછળી નીકળેલા આકારેજ કાંઉન્ટને માહાત કર્યો. તેણે—તે ખુનીએ—પોતાના પગ, ઓરતવાર, જમીન પર રાખીને કાંઉન્ટને એક સાણુત અને ખુની આંચકા સમેત તે ખાહીનાં ઉંડાણમાં ગળડાવી દીધો, કે જ્યારે તે કમનસીબ આસામીની તે ખાહીમાં ગળડાવી વખતની મોહોતની કારમી ચીસ આજે ખી માહરા કાનમાં પાછી ને પાછી વાગે છે!!

વધુ માટે જુઓ પુસ્તક ખીજું.

ધી સેંદ્ર ત ઝંક ઑફ ઇંડીયા, લી.

હોમ સેવીંગ્સ ડીપાર્ટમેન્ટ.

આ યોજનાનો અભ્યાસ કરી આપુ માસથી તમારા નામનું, તમારાં બચાંચોનાં નામનું હમારી હોમ સેવીંગ્સ બેંકમાં ખાતું ઉઘાડી, દરરોજ, દર અઠવાડીયે, દર મહિને, નાની મોટી રકમો બચાવવાની ટેવ પાડો, તો ટુંક મુદતમાં તમારી મોટી રકમ જમે થશે જ જોઈ તમે પોતે અજબ થશો.

વ્યાજ રોજની બાકીપર સાડાત્રણ ટકા લેખે ગણવામાં આવે છે. નાણાંનો ઉપાડ ચેકથી થઈ શકે છે.

ત્રણ વરસની કેરા સરટીફિકેટો.

રૂ. ૧૦૦, ૫૦૦, ૧,૦૦૦, ૧૦,૦૦૦, ૧,૦૦,૦૦૦, સુધી જમે તે રકમમાં એક યા વધુ નામે આ સરટીફિકેટ ખરીદી શકાય છે.

છ મહિનાની મુદત બાદ, આ સરટીફિકેટમાં રોકિલાં તમારાં નાણાં તમોને જોઈએ ત્યારે, અરસાના પ્રમાણમાં ઠેરવેલાં વ્યાજ સાથે પાછાં વાળવામાં આવે છે.

દેશના તોફાની વાતાવરણમાં લાભકારક, બીનજોખમી અને સલામતીવાળું પછસા રોકવાનું ઉત્તમ સાધન છે.

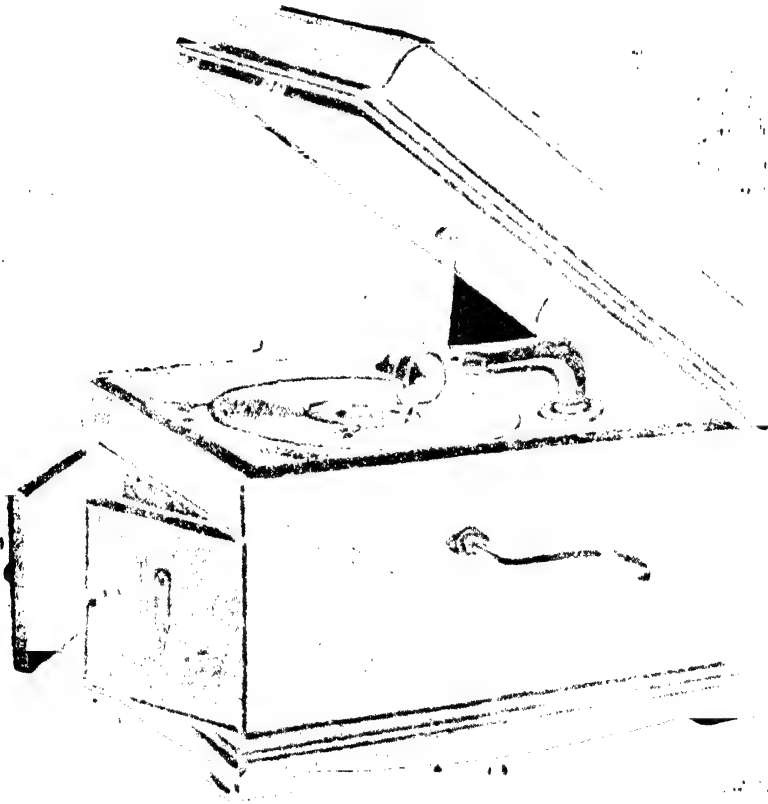
વધુ વીગતો બેંકમાંથી મળી શકશે.

સો. ન. પોંચખાનાવાલા.

મેનેજિંગ ડીરેક્ટર.

પ્રાઇમોફોન્સ (ટેબલ ગ્રાન્ડ મોડેલ્સ.)

પ્રાઇમોફોન્સ આખા હિંદુસ્તાનમાં તેની ઉત્તમ બનાવટ સાથે એકે અવાજે વખણાયલાં છે. તેનો બાહેરનો દેખાવ તેના જોનારને જેટલો ખેંચાણકારક લાગે છે તેટલોજ તેનો મધુર સ્પષ્ટ અવાજ તેનાં સાંભળનારને તેના તરફ લોહચુંબકની માફક ખેંચી રાખે છે. શોભાયમાન જુદા જુદા રંગોની પોલીશ્ડ આર્ટીસ્ટીક કેબીનેટો, ઉત્તમ પોલાદની મજબુત મોટરસો, નવા સુધારેલા ડિ સ્ટાઇલનો નીકલ પ્લેટેડ ટોન આરમ્સ, સંપૂર્ણ છેલ્લી શોધના મીઠા મધુર સ્પષ્ટ અવાજના ધાતુના કવર ક્રીધેલા ઇલેક્ટ્રીક સાઉન્ડ બોક્સો, અને કુલ સાઇઝના સુધરેલાં સાઉન્ડ એમ્પ્લિફાયર્સ, પ્રાઇમોફોન્સને સરવે વખણાયલા મેકરોની મગફળી સપાટીપર લાવી મુકે છે.

તેની ઉંચામાં ઉચી કારીગરીવારી બનાવટ સાથે સરખામણીમાં તેના બાવો સરવેને પોશાય તેવા છે. સીંગલ ડ્યુપ્લેક્ષ અને ચાર કમાનોવાળી મોટરનાં એકથી ૧૬ રેકર્ડ્સ વગાડી શકે તેવી આર્ટીસ્ટીક ડીઝાઇનોના અને ચહુડ ઉત્તર લાવોવાલાં સચોટ કેટલગ્રો અરજ કરવે મોકલવામાં આવશે.

ટેલીગ્રાફીક એડરેસ: “પ્રાઇમોફોન.”

ટેલીફોન ૨૩૪૫૮.

બારબે ફોનો જોનરલ એજન્સી, ૫૨૦-૨૨-૨૪, કાલબાદવી રોડ.

જના એન્ડ કંપની.

(સને ૧૯૦૦ માં સ્થપાયેલી.)

સ્ટીમરો-રેલવે-એરોપ્લેન

મારફતે

સઉથી ઓછા સતાવાર લાવોથી દુનીયાના

સઘળા ભાગો માટે

મુસાફરીની ટીકીટો.

પરદેશોના ફ્રેટ અને એક્સપ્રેસ

સર્વીસે મોકલનારા

ઓછામાં ઓછા ખર્ચ.		વધારેમાં વધારે ઝડપ.
ટેલીફોન: ૨૨૩૯૮.		ટેલીગ્રાફ: "Justitia"

અરજ કરવાથી હિન્ડુસ્તાન મુક્ત આપવામાં આવે છે.

ફોરવરડીંગ અને વીમાનાં એજન્ટો,

ગ્રેશામ બાલ્ડ્વીન-૪૫, એસ્પલેનેડ રોડ.

પોસ્ટ બોક્ષ, નં. ૮૪૯.

મુંબઈ.

For Health's Sake

JAFFORANGE
THE LIQUID FRUIT

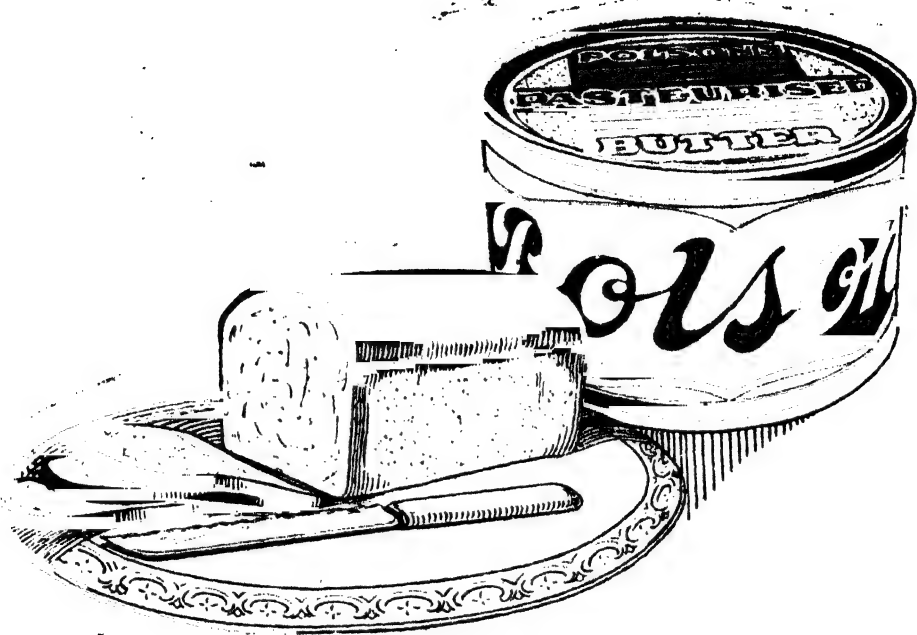
જાફોરેન્જ

જાફોરેન્જ તાજા નારંગીનો રસ તંદુરસ્તી અને તાજગી બક્ષનારું દીર્ઘાયુષ પીણું.
નવજાત બાળકો માણસો અને બચ્ચાંઓ માટે તેમાં વીટામીનનું વધુ પ્રમાણ
હોવાથી બહુજ ફાયદાકારક છે અને બોલીમાં પણ વધારો કરે છે. ફક્ત એક જ બાટલી
ખરીદી ખાતરી કરો. (રૂ. ૧-૧૪-૦ ખાતલી)

એજન્ટ :-

શાહ એન્ડ કું, ૦,

પારસીઓનો માનીતો વાઘન તથા પ્રોવીઝન સ્ટોર્સ, હોરનબી રોડ, મુંબઈ.

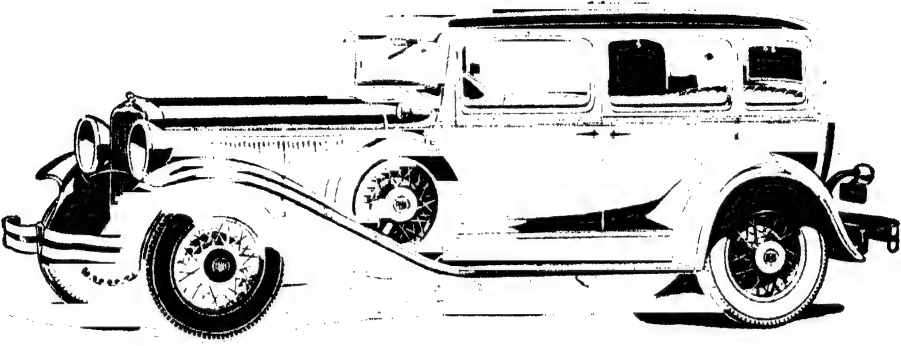
પોલસન્સ બટરનો ખપ દિવસે દિવસે વધતો જાય છે, કારણ સંભાલીને ખરીદી કરનાર જાણે છે કે પોલસન્સ પાસચુરાઈઝડ માખણમાં જે ગુણ અને સફાઈ સુધાઈની ખાત્રી છે તેવી બીજાં કોઈ માખણમાં નથી. પોલસનનું માખણ તાજાં ચોખ્ખાં દુધમાંથી ખરી પાસચુરાઈઝરાત મેકડથી બને છે, અને નવા સુધારાઓને લીધે ખુશનુમા ફલેવર મળે છે. સહેલાઈથી ખોલી શકાય તેવાં કટર-ટાપ ટીનમાં માખણ પેક થાય છે, અને ટીનમાં ખાસ એનટી-એસીડ લેકડ પ્લેટમાંથી અમેરીકાની લેટેસ્ટ શોહોધ મુજબ બનાવી પેક કરવામાં આવે છે. ખોરાક તરીકે બીજાં કોઈની માખણ કરતાં પોલસન્સ બટર વધારે પુષ્ટીકારક છે.

POLSON'S
PASTEURISED
BUTTER

ડોજ પ્રધર્સ

સીક્સ અને એઈટ

અજબ જેવી સરળ અને શાંત મોટોર ગાડીઓ.

તમારી બધી આશા પાર પાડવાના પોતાના ગુણથી ડોજ પ્રધર્સની મોટોર ગાડીઓએ બધા સુધરેલા દેશોમાં પોતાને માટે બીજાને અદેખાઈ આવે તેવો માનવંત રેકૉર્ડ મેળવેલો છે. તેના આ ગુણથી તે આખી દુનીયામાં “લરોસો રાખવા લાયક” સાબિત થઈ છે, અને મશહૂર થવા પામી છે. પંદર વર્સો થયાં ડોજનાં લરોસાદારીપણામાં વધારો, ઉત્તમતા અને સુધારો થતો આવ્યો છે, અને તે ગુણ આજની ખુબસુરત અને જુસ્સાદાર ડોજ-સીક્સ અને ડોજ-એઈટમાં તેની મહાન અને સંપૂર્ણ ઉંચાઈની ટોચ પર પહોંચેલો જોઈ શકાય છે.

એકલા એજન્ટો: --

બોમ્બે સાઇકલ એન્ડ મોટોર એજન્સી, લીમીટેડ,

૧૬, ન્યુ કવીન્સ રોડ અને એપોલો પીયર રોડ, બોમ્બે.

શાખાઓ: અમદાવાદ, કરાંચી, નાગપુર, લાહોર અને અંબાલા.

ટેલીગ્રાફ્સ ‘CYCLOSTERS.’

ટેલીફોન નંબર ૨૦૪૮૩.

વહુ વહેવાન માટે વાગે ક્યાંથી વસાવશે?

જરૂર
તમારો ફરે
ગવાયલોજ
જેશો.
રેશમી કાપડમાં
લેટેસ્ટ ન બેસ્ટ જોડું હોય,
ઉંચી કવોલીટી સસ્તામાં જોઈતી હોય,
'નવી ડીઝાઇનો લેવાનો હોશ હોય,
તો
જરૂર એક ફરે
—મારી જાણે—

It is
really
Worth it.

તમારી ખીદમતમાં ખરેખર
લાખો રૂપિયાનો સ્ટોક
હાજર રાખ્યો છે.

સાડીઓનું
લેટેસ્ટ સીલેક્શન
જોઈ જશો.

કસબ કામ
એ તો
રપેર્યાલીટી
છે.

આંખે ઉઠી વળગે તેવી
કોરો નો લોટ
સીલેક્શન માટે મોજુદ
છે.

તાકીદે પધારો.

અહમદ ઇ. ઇસાઅલી.

તાજ બીલડીંગ,
હાઈવેની રોડ, કે.ટ.

ઇસાઅલી બીલડીંગ,
બાંજુલી મોહલો.

હરકીશનદાસ બીલ-
ડીંગ, ન્યુ ચરની રોડ.

DIRECT IMPORTER OF
FIRST QUALITY DIAMONDS.

K. WADIA,
JEWELLER.

Ph:- 42483. GRANT ROAD.

HUNDREDS OF LATEST JEWELLERY DESIGNS
CAN BE SEEN AT

K. WADIA,
DIAMOND MERCHANT.

Ph:-42483.

GRANT ROAD.

UNDER ENTIRELY NEW MANAGEMENT.

સારા સપરમાં દીવસે

સગાં વહાલાંઓ તથા દોરત આશનાઓને ત્યાં
કાંઈ નવુંજ સસ્તું સફાઈદાર અને મોકલનારને
શોભા મલે તેવા વેરાયટીઝ

ફ્રેન્સી કેકોના નમુના

અમારે ત્યાં આવી જોઈ જવા ખાસ ભલામણ કરીયે છીયે.
અમારે ત્યાં આલુ તાજી બનાવેલી ચોકલેટ ઉપરાંત કુંડબરી
અને કેલજની ફ્રેન્સી ચોકલેટ બ્રાફીશ તથા જરસી કેરેમલસ,
ટોફી ઍન્ડ બટર સ્કૉચ તથા બીજી

ઈંગલીશ, ફ્રેંચ અને ઈટાલીયન સ્વોટસની

પુરાકળ વેરાયટીઝ મલી શકશે.

દરેક જાતના હાઇ ક્લાસ આઇસીસો વરદી મુજબ ઘરે
પોંહચાડવામાં આવશે.

એફ. કોરનેલીયા, લી૦.

કેટરર અને કનફેક્શનર,
૮૩-૮૫, મેડાજ સ્ટ્રીટ, કોટ-મુબઈ.

ખાસ મોટી શી પણ ખરચીને લોકો પોતાનાં

બચાંઓને “ગોળવાલા કલાસો”નોજ

કાંચ લાભ આપે છે ?

કારણ કે-

(૧) ગોળવાલા કલાસમાંથી ગમે એવા નમળા અને પછાત છોકરાઓ પણ ખાસ થઈને સહેલાઈથી બહાર પડી શકે છે. એવા સેંકડો છોકરાઓ અત્યાર લગીમાં મેત્રીક થઈને બહાર પડી ચુક્યા છે.

(૨) ગોળવાલા કલાસમાં દરેક વીદ્યાર્થીપર છુટું ધ્યાન અપાય તે માટે ઢગલા-બધે છોકરાઓ ભરવામાં આવતા નથી, અને તેથી અંચળ છોકરાઓને એક વરસમાં બે કલાસો ચઢવાનો ખાસ અનુપમ લાભ મળે છે.

(૩) ગોળવાલા મેત્રીક કલાસનાં દર સાલ જે ઝગકતાં પરીણામો આવે છે તે ઘણી ઠાઠ રકુમોની સરખામણીમાં અતી વધુ ચઢીયાતાં હોય છે.

(૪) વળી જેઓ બધી આમદોનો ભોળો નહીં ઉપાડી શકે તેઓને માત્ર કામ જોગુંજ અંગ્રેજ અને હીસાબ બહુ જલદી શીખવી નોકરી મંધાને લાયક બનાવવામાં આવે છે. એવા હજારો વીદ્યાર્થીઓ અત્યાર લગીમાં બહાર પડી આજે સત્તાં રીતે રળતા કમાતા થઈ ગયા છે.

(૫) સ્પેશ્યાલીસ્ટો તેમજ અનુભવી ટ્રેન્ડ, અને કસાયકા ગ્રેજ્યુએટો સીવાય બીજા શીક્ષકોને રોકવામાં આવતાંજ નથી.

(૬) મેત્રીકનાં તથા બીજા દરેક વર્ગમાં પ્રીન્સીપાલનાં શીક્ષણનો લાભ મળે છે, તેમજ દરેક દરેક વીદ્યાર્થી ઉપર પ્રીન્સીપાલ અંગત દેખરેખ રાખે છે.

(૭) મેત્રીકના કલાસમાં માત્ર ૧૨ વીદ્યાર્થીઓ વચ્ચે ૬ શીક્ષકો (સવળા સ્પેશ્યાલીસ્ટો, એમ.એ., એલ.એલ.બી., એસ. ટી. સી. ડી.) રોકાયલા છે.

(૮) ગોળવાલા કલાસ એકલોજ છે કે જેની યુનીવર્સીટીનાં પરીક્ષકો તથા જાણીતા એજ્યુકેશનીસ્ટો વખતો વખત પરીક્ષા લે છે, અને ઘણા ઉચા અભીપ્રાયો જાહેર કરી અત્રે મળતી કેળવણીની જામજ તારીફ કરે છે.

(૯) જેઓ બીજાં બેમાં શીખવાને અચકાતાં હોય તેઓને તદ્દન અલાહેદાં છુટાં શીક્ષણનો પણ લાભ મળી શકે છે.

દાખલ થવા માટે મળો—એરચ રસ્તામજ ગોળવાલા, પ્રીન્સીપલ તથા માથેક,

“ગોળવાલા કલાસો,” યુનાબાના સામે, કોટ, મુંબઈ.

રેશમી કાપડની જુની આલીશાન દુકાન.

ચીનાઈ, જાપાનીસ, અને સ્વીઝ ભરતનો જંગી જથ્થો
જોવાનું મથક.

ફેન્સી
સીલાઈ
ખાતું.

હાઈ ક્લાસ
રંગવાનું
ખાતું.

કસબ કામ:—

માલિકની જાતી દેખરેખ તથા અનુભવ હેઠળ આરટીસ્ટીક
ડીઝાઇનમાં કસબકામ ભરાવવાનું પાયોનીયર મઠક.

બહારગામના ઘરાકોને સેમપલો મોકલવામાં આવશે.

હોરમસજ એન્ડ સન્સ,

રેશમી કાપડ તથા જરીકામના વેપારીઓ,
ન્યુ ચરનીરોડ, મુંબઈ, ૪.

લગનસરાની ધમાલ !

તદન નવોજ સ્ટોક આવી પુગા છે.

અસલના વખણાયલા સ્પેશીયલ કવોલીટી સુરજ છાપનાં હંમેશાં ચાંદી જેવાં સફેદ રહે તેવાં જરમન સીલવરનાં વાસણો, ખુમચા, ચંબુલા, ધરા, ત્રે, સરવે માલ તથા મળશે, તથા સ્પેશીયલ કવોલીટીનાજ વગર સાંધાના અખંડ કલસ્યા દરેક સાધનમાં તથા મળશે.

તેમજ ગામડી ચોખી ચાંદીનાં વાસણો તથા ફલાવર વાજ તથા મળશે તથા નમુના પ્રમાણે ટુંક વખતમાં બનાવી આપવામાં આવશે.

ઘાટમાં ફાંકડાં, ટકવામાં મજબુત તથા ચોખા માલની ગેરંટી.
ભાવ કીશાયત.

બચાંને પણ ઠગાવાની ધારતી નહી. બહારગામના ઓરડરો વી. પી. થી તાકીદે રવાના કરીશું.

નવરોજ શરાફની કંપની,

કોટ-બજારગેટ સીટને નાકે, નં ૧૨-૧૪.

જરૂર એકવાર વાપડી ખાત્રી કરો !

તમારા ખરચેલા પૈસા ગવાસે—તેની ખાત્રી રાખવી !

ફીલીસનો ડંપીલેટરી પાઉડર.

નકામાં બાલને કાઢવા માટે એક ઉત્તમ ઉપાય છે—ચામડી કાળી પડતી નથી—સપાટાખંધ અરધી મીનીટમાં બાલ કાઢી નાંખે છે. ચામડી પર ડાઘ પડતા નથી. ચામડી નરમ મંમમલ જેવી બનાવે છે.

મોટી શીશીના રૂ. ૦૮ નાની શીશી રૂ. ૦૧).

એકલા —બેરાંમજી પ્રધર્સ,

ફીલીસનો મેડીકેટેડ ટુથ પાઉડર.

દાંત માટે ધણેજ અકસીર છે. હજારો પારસી ફ્રીલીઓમાં ફીલીસનોજ ટુથ પાઉડર વપડાય છે. આ એન્ટીસેપ્ટીક ટુથ પાઉડર દાંતમાં થતું પરં અટકાવે છે. લોહી વહેતું બંધ કરે છે. મોંઢાંમાંનો ખરાબ વાસ નાબુદ કરે છે. દાંત સફેદ દુધ જેવા બને છે. દાંત કળતા નરમ પડે છે. જરૂર વાપડી જુઓ.

એક આઉસના બે આના

રતલનો રૂ. ૧૧.

ફીલીસનો લવંગનો ટુથ પાઉડર.

એક આઉસનો એક આનો. રતલનો રૂ. ૦૧૧.

ડુકાન :—ચંડનવાડીની ગલીમાં, સુલતાન મંજીલમાં, પોસ્ટ નં ૨, મુંબઈ.

જર્મન સાયનટીસ્ટનો ગોદરેજના નહાવાના સાબુ માટે

અભીપ્રાય.

મેસર્સ ગોદરેજ સોપ્સ લીમીટેડ બેંગ,

હું એક જર્મન સાયનટીસ્ટ છું, અને ચામડીની સુખાકારી કેમ જાળવવી તેનો મેં ખાસ અભ્યાસ કરેલો છે. ચરબીના સાબુથી પરસેવાનાં છીદ્રો બંધ થઈ જાય છે એ વાત જાણીતી છે.

તમારા ચરબી વીનાના શુદ્ધ તેલના સાબુની જાહેર ખબર જર્મનીનાં મ્યુનિક શહેરમાં મારા વાંચવામાં આવી તે ઉપરથી મેં તમારા નંબર ૧ ના સાબુના થોડાક બાકસ મંગાવ્યા. મારાં સ્ત્રી મીત્રોને વાપરવા થોડાક આપ્યા અને ત્રણ મહીના સુધી વાપરતાં મને બહુ સંતોષ મળ્યો. તે ઉપરથી એ સાબુની મેં રસાયણિક તપાસ જાતજાતની રીતે કરી અને હવે હું હીંમતથી કહું છું કે તનદરોસ્તી જાળવવા તેમજ ખુબ-સુરતી વધારવા માટે તમારા સાબુ ઉત્તમ પ્રકારના છે. મારાં સ્ત્રી મીત્રો તમારા સાબુની બહુ વખાણ કરે છે અને કહે છે કે બાલને સુવાળા બનાવવાનો એ સાબુમાં ખાસ ગુણ છે.

લી૦ કાર્લ લુસુર્ટઝ.

ચેતવણી

હિંદુસ્તાનનાં સાબુ બનાવનારાઓ પણ મોટે ભાગે જનાવરોની ચરબી સાબુની બનાવટમાં વાપરે છે.

ગોદરેજ સોપ્સ લીમીટેડ તરફથી જે ટોઇલેટ સાબુઓ બનાવવામાં આવે છે તે માટે ગેરંટી આપવામાં આવે છે કે તેમાં લેજસેજ નથી તેમજ તે હીંદના ચોખ્ખાં વનસ્પતિનાં તેલમાંથીજ બનાવવામાં આવે છે.

સોલ એજન્ટસ :—

નાદીરશાહ, પ્રિન્ટર અને કંપની,

કલકત્તા અને લાહોર.

૧૨૧, એસપેનેડ રોડ, કેડ, મુંબાઈ.

બાનુંઓને ખુશ બબર!

સ્વીટઝરલેન્ડ, ફ્રાન્સ, જરમનીની

રેશમી ગજની સાડીની કારોના

અમારી દુકાને દર મેલે નવો સ્ટોક આવે છે.

સેંકડો બાનુઓએ બલસારાની દુકાનની મુલાકાત લીધી

છે. સાડીની કારોની ફાંકડી ડીઝાઇનોમાં, સદરાની છેલ્લામાં

છેલ્લી નોવેલટીઝોમાં અફલાતુન વેરાયેટીઝ જોઇ

અનન્યબ થશો.

બાનુઓ તમારી એકજ વીઝીટની

જરૂર છે.

પી. જે. બલસારા,

સીતારામ બીલડીંગ, કાફરડ મારકીટ, મુંબઈ.

બહારગામ સેમ્પલ મોકલવામાં આવશે નહીં.

વખત બહુજ ખારીક છે.

આજ કાલ જ્યાં જુવો ત્યાં મોંઘવારીનીજ યુમ સંભળાય છે તેવા વખતમાં આખરૂં ઇજ્જતથી ઘર સંસાર ચલાવવા માટે નીચલી જે શીખામણ તમારા જીગરમાં ફેાતરી રાખો.

તમારો વખત નકામો ન ગુમાવો.	તમારા પૈસાનો વાજબી બચાવ કરો.
------------------------------	---------------------------------

જો આ જે ઉપલી શીખામણો તમારાં ધ્યાનમાં ઉતરતી હોય તો તે અમલમાં મુકવા માટે તમારાં ઘેર સંસારની સઉથી અગત્યની ચીજ-ખોરાકી સામાનની ખરીદીથી-તેની શરૂઆત કરવા માટે આજેજ

માણેકીઆને એક પોસ્ટ કાર્ડ લખો

અથવા

ટેલીફોન નં. ૨૨૮૬૫ માં રીંગ કરો

અને ઘી, ખાંડ, મેવો, મસાલો, ચહા, કોશી, સુખડ, લોખાન, પ્રોવીઝન વીગેરે ઘેર સંસારને ઉપયોગી ખોરાકી સામાન મંગાવો.

માણેકીઆ તમોને ઘેર ખેઠાં

—કીફાયત ભાવે—

દરેક ખોરાકી સામાન પુરો પાડશે.

જ્યારે તમોને ઘેર ખેઠા વખત અને પૈસાના બચાવ સાથે માણેકીઆ ખોરાકી સામાન પુરો પાડવાની ગેરંટી આપે છે, ત્યારે એક ત્રાયલ ઓરડર આપીને તમોને કેટલો લાભ થાય છે તેની ખાત્રી કરો.

જુના
અને
બહુના

માણેકીઆ બ્રધર્સ.

૫૨૧,
ચીરાબજાર,
મુંબઈ નં. ૨.

આ કુપન લાવનારને મફત !

એક અંક મંગાવી જોવામાં ગયું શું ?

આનક આપનારી સંપુરણ ચાર વારતા, સીનેમાં ટોકીઝ ને બીજા રમુજ વાંચનો સાથેના “ફેવરીટ” અંક એકજ નમુના માટે થોડાજ દી’ કો મલશે, યાતો ૧ આનાની ટીકીટ બીડવે હોદમાં કેઠેબી ઘરખેડાં પુગશે.

ઠેકાણુ:—અચારીયા, કાર્ડ મારકેટમાં, મુંબઈ.

“લાડવેલો” —પારસી પર્ષાદારની મડમ મહોરદાર ! સુખ દેખયે તો ફીરસે આઈઓ ! નવી નોવેલ રૂ. ૧.

“જહેરી નાગણુ” —પરનારીનો દાવપેજ, ચોર્યામાર, ચેડી ચવીત્રીઓથી ચેતાવનારી આનકરૂપી વારતા, ફેટા સાથે રૂ. ૧૧. કારડ લખવે પોસ્ટ ખરચ વગર ઘરખેડા !

ફેવરીટ ઓફીસ—૭૬, મરીનલાઈનસ, મુંબઈ ૨.

જીંદગીનો આધાર—તંદરોસ્તી છે.

તંદરોસ્તીનો આધાર—ચોખ્ખા મસાલા ઉપર છે.

દોઢ સદીનું પુરાણું ખાતુ (ચાર પેઢીનો વડીલટ.)

અનુભવ બડી ચીઝ છે ! અપ-ટુ-ડેટ સ્ટાઇલીશ દુકાન.

ભલે તમને છેડો ચીજો જોઈતા હોય. અમને લીસ્ટ સોંપો, અને જીવે સંતાપ !

અચારીઆના મસાલામાં એવો ગુણ છે, કે ખાણું હોશે ખાતા સાચ હજમ કરી શકશે અને દવા-ડોક્ટરનું કામ કરીજ પડશે નહીં.

અચારીઆની ચાહની ખાસ ખુબી તેની ખુશખોમાં અને મીઠાચર કરવાની રૂઢીમાં સમાયતી છે રૂ. ૧ ની છુટ્ટી ચાહ રૂ. ૧૧૧ ના ફેન્સી ડબાથી વધુ તેસ્ટદાર બનશે. સરવંટ દી. રૂ. ૧૧.

લેખલોનો ખરચાણ ભપકો તે ખરીદનારને માથે માર સમાન છે ! ઉમદામાં ઉમદા કોફી અચારીઆ પુરી પાડશે.

ધરાની, કલબો અને હોટલોમાં અચારીઆનોજ જેવદાર સરકો કાં વાપરે છે ? તેનો ભેદ તે માલના ચઢીયાતાપણામાં સમાયલો છે.

અચાર જીમના ચટાકને અનુસરતા તરેહતાર ચખાડવા એ તો અમારી સ્પેશલીટી છે. અચારીઆના અચાર વગર કોઈબી જમવાની ટેમજ છુબીલચ સમજવી.

મેવો, પ્રોવીઝન, ઘી, સુખડ, લોખાન, અને દરેક ચીજો અમારે ત્યાં હાજર છે. એકજ મુલાકાત તમને હંમેશા માટે ગોયા જઠકી રાખશે.

આર. એફ. અચારીઆ,

ઠે.—કાર્ડ મારકેટની અંદર—મુંબઈ.

એક પોસ્ટ કાર્ડ લખવાની ખોટી—મુંબઈમાં કોઈબી ઠેકાણે હરકોઈ માલ ઘર બેઠાં પુગાડીશું. માલ તથા ભાવમાં ફરક જણાય તો માલ પાછો રાખશું.

“જીભના-ચપ્પટાનું-માનીતું-મથક.”

તૈયાર છે:-પાયરી કુંરીનાં બફેના, કુંરીનો મુરંબો, અનેનાસનો મુરંબો, પેરની જલ્લી, ઓરેજ જલ્લી, પાઇનાપત્ર જલ્લી.

કરાંચીની સુકી રામસનાં અચાર, ગરલનાં અચાર, પાણીની કુંરીનાં અચાર, રૂ. ૧ ના દશ શેર. લીંબુનાં અચાર રૂ. ૧ ના છ શેર. ગાજરના રેશાનું અચાર રૂ. ૧ નું ચાર શેર. સુકા મેવાનું, ગોળકુંરીનું, મેથીયાં કુંરીનું, આદુના રેશાનું રૂ. ૧ નું ત્રણ શેર. ફટ્ટ ચટણી, લેમન ચટણી, બેંગાલહોટ-ચટણી, મધરાસ ચટણી, મેંગોસ્લેસ ચટણી રૂ. ૧ ની ત્રણ શેર.

નોટ:-બરણી કે વાસણ લાવનારનેજ અચાર મલશેજી.

પ્રીલીસનો વુસ્ટર સોસ, મોટી બાટલી, છ આના. શીરાઝી ગોલાબ, બાટલીનો રૂ. ૧, પેંટના ગાઝ. પાહાડી મધ, બાટલીનો રૂ. ૧૫, પેંટનો રૂ. ગાઝ. કનોજનો ગુલકંદ, છ આને શેર. શેરડીનો સ્ત્રોંગ સરકો, રૂ. ૧ ની છ બાટલી. મધમધતું ધાણુંજી રૂ. શેરના ૪ આના. મધરાસી કરીપાઉકર, શેરના પાંચ આના.

ધરમાંજ બનાવેલું ઘઉંનું દુધ, શેરના ત્રણ આના. રૂ. ૧ નું છ શેર. ઘઉંનાં રવામાંથીજ બનાવેલી હાથની વણેલી શેવ, શેરના ત્રણ આના, રૂ. ૧ ની છ શેર. સુતરફેની જેવી સંચાની શેવ, શેરના બે આના, રૂ. ૧ ની દસ શેર

ચાહે, કાશી, ઘી, ખાંડ, સુકો મેવો,

સુખડ, લોખાન.

ભાવ—ધણાજ કીકાયત.

બેરાંમજી પ્રધર્સ,

(દુકાન) ચંદનવાડીની ગલીમાં—સુત્રતાન મંજલમાં.

મશહુમ લેખક બમનજી કાબરાજી

ની વારતાઓ વાંચી એ એક પહેલા પ્રકરની મોજ સમજાય છે. મરહુમની અળેડ કલમથી લખાયેલી કોઇથી વારતાની એક પહેલી લાઇન પર નજર નાખવાનીજ ખોટી જાણી. એ જાદુભરી કલમની અસર હેઠળ તમો તમારી બીમારી કે બેકારીથી ભુલી જશો—બલકે એકાદ ખુશીનું એજેન્ડા વટીક પડતું મેલશે! બાઅશાળી વાંચનારાં ઓએ આગલા સેટોપર એટલો દરોરો પાડ્યો છે, કે નવા સેટસ બનાવવાની ફરજ પડી છે. “જી-રોજી” રૂ. ૪, “નીના” રૂ. ૨, રીયમંડ વીલાનો વારસ રૂ. ૨, “ઝોરત” રૂ. ૨, “કુમ્મી કલાંટ” રૂ. ૨,

આખો સેટ બેનારને રૂ. ૯ માં સેટ આપવામાં આવશે.

વળી “બનવાકાળ”ની મોટી રકણારસ વારતાની બે વરસની ‘દુરસદ’ની ફાઇલો જેમાં વારતા ઉપરાંત બીજી તરેહવાર વાંચણુ જોડે જોડ મુદત મલશે, તે બે મોટા ફાઇલના પોષા જેની અસલ કીંમત રૂ. ૨૦ છે તે રૂ. ૧૬ માં આપી દેવામાં આવશે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં એવી ફતેહમંદ દીલ ચાક કરનારી ને હજારો નસીહતથી બરપુર વારતા કહાયજ લખાઇ હશે.

કાબરાજીની બીજી નીચલી વારતાઓ તેમાં જણાવેલા ભાવે મળી શકશે:—

				રૂ. આ.
ઝોરત.	૨ ૦
કુમ્મી કલાંટ.	૨ ૦
દીલસોજ દીલબર.	૩ ૦
દેલજંગ દલેર.	૩ ૦
સંસાર.	૩ ૦
રસીક વાર્તા સંગ્રહ.	૩ ૦
ચોરયાસીના ચક્રાવામાં.	૩ ૦
જીવાની દીવાની.	૩ ૦
નીના.	૨ ૦
સંકટની સુલમાં ફસાયલું કુત.	૨ ૦
રાજના મેહલમાં.	૨ ૦
વાહડયાની વીલુ કે પટેલની પીલુ.	૨ ૦
સફેડ હગ.	૨ ૦
રીયમંડ વીલાનો વારસ.	૨ ૦
એક પરણેતરનો પ્યાર.	૨ ૦
મીડી માસીની મેહેરાં.	૧ ૦
એક ભુલ-જાંદગીની ધુલ.	૧ ૦
અદેખી આંખ.	૧ ૦
ખોટી ખેતી.	૧ ૦
પરણીની હાથ.	૨૦ ૦
રસીક વાર્તા સંગ્રહ.	૩ ૦

પ્લીઝ લખો:—મીસીસ બ. ન. કાબરાજી, ‘વેસ્ટ વ્યુ,’ વોડ હાઉસ રોડ, કોલાખા.

શીરીનની કહાણી

અથવા

અંજીર બાગની કતલ.

(દાદી તારપોરવાલા: કૃત.)

ધણું વર્ષોથી જેની તમે રાહ જોઈ રહ્યા હતા તે અપૂર્વ રસભરી પારસી સંસારની ભોક્ત્રયિ વાર્તાની નવી આવૃત્તિ. ૭૨૫ પાના: પાકું સોનેરી પુઠું: સુંદર છપાઈ: કિંમત રૂ. ૫-૦-૦

વીર-હાક.

(શ્રેયદા કૃત નવી વાર્તા. વીરરસથી ભરપૂર અદ્ભુત નવલકથા. વિજયશ્રી અને વીરાંગના વીરનેજ વરે છે. મોતને મૂઠીમાં રાખી સમશેરના ખેલ ખેલતા પ્રેમના પંથીઓની રોમાંચક અને રહસ્ય ભેદક વાર્તા.)

૪૧૬ પાનાં. પાકું પુઠું. મનોહર ચિત્રો. કિંમત રૂ. ૩-૮-૦

આ પુસ્તકો તો જરૂર વાંચજો.

	રૂ. આ.
નવો સંસાર (ચાલુ જમાનાનો ચિતાર રજુ કરતી સચિત્ર વાર્તા) ...	૩ ૮
ખુદાનામું ભાગ ૧ થી ૪ (શો. મ. દેસાઈ કૃત) ફરેક ભાગના ...	૧ ૮
દુઃખીને દિલાસો, ભાગ ૧ થી ૮ (શો. મ. દેસાઈ કૃત) કંપ્પીટ ...	૬ ૦
ભવસાગરનો ભોમાંઓ (સ્ત્રીઓને ખાસ ઉપયોગી) ...	૨ ૦
પૈસા કે પ્યાર? (પારસી સંસારની વખણાયત્રી વાર્તા) ...	૨ ૦
રામ સીતા બોધક જીવન ચરિત્ર (મીસ પીલાં મકાતી કૃત) ...	૨ ૦
અંકલ ટ્રાન્સ કેપીન સુંદર ભાષાંતર (પે. જ. સત્યા કૃત) ...	૩ ૦
દીર્ઘાયુધી સી રીતે થવાય? (તંદુરસ્તી અને નીતિના ૧૪૦૦ નિયમો.)	૧ ૦
સુખી લગ્ન (લગ્ન જીવનને સુખી કરવાના માર્ગો) ...	૧ ૮
સદ્ગુણી સરોજ (એકી અવાજે વખણાયત્રી વાર્તા) ...	૧ ૮
વેર વસુલ, ભાગ ૧ થી ૪ (Dumas Monte Cristo નું સચિત્ર ભાષાંતર)	૧૨ ૦
સિવિલ એન્જનીઅરીંગ (ગુજરાતીમાં આ વિષયનું એકલું સચિત્ર પુસ્તક)	૧૨ ૦
ચોર્યાશીના ચકરાવામાં (બ. ન. કાબરાજની કલમની પ્રસાદી) ...	૨ ૮
મીના ચેહેર મીશનરી વાર્તા (પુતલીબાઈ કાબરાજ) ...	૨ ૦
ઓ ધન! તું કહ્યું છે? (પારસી સંસારની રસીકી વાર્તાઓ) ...	૨ ૮
જરોજી (કાબરાજ કૃત) ...	૨ ૮
ગુલીસ્તાનનું ગુલ (દીલકસની રમુજ નવલકથા) ...	૫ ૦
રીચમંડ વીલાનો વારસ વાર્તા (દાદી તારપોરવાળા કૃત) ...	૨ ૮

(અમારું કંપ્પીટ કેટલાગ મંગાવો.)

એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની,

બુકસેલર્સ, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ.

વાધન-વીરકી-ધાંડી-લીકયોર-ખીર-સ્ટાઉટ-વીગેરે,

મારકીટ ભાવે મળશે.

ખીર રેફ્રીજરેટેડ કીધેલો ઠંડો મળશે.

અમો મોટો સ્ટોક રાખતા હોવાથી ખીજઓ કરતાં કીફાએત
બલકે અરધા ભાવે વેચ્યે છીએ.

આર. જે. ઉમરીગર કું.

૨૪૫-૪૭, બજારગેટ સ્રોટ-કોટ, ઘડીયાલનો સાંમે, મુંબઈ.

નસરવાનજી ધનજીભાઈ મુદ્દાની સુતરાઉ

કાપડની દુકાન.

જ્યાં દક, દ્રીલ, મલમલ, લોંગક્લોથ, શર્ટીંગસ, ચાદર,
ચારસા, હીલનુછનાં, તુવાલ, નારાં, કરેતી.

જે માંગે તે અતી ઘણા ઓછાં દામે મળી શકશે.

પ્રમાણીકપણું ને નમનતાઈ એ અમારો મુદ્રાલેખ છે. એક
બચાંનેખી ઠગાવાની ધાસ્તી નથી, મંદીના તાઈમમાં પારસી
સાહસને ઉત્તેજન આપવાની દરેક જરથોસ્તીની
અવલ ફરજ છે.

નવાં આતશ બેહરામની સાંમે,

ધોભો તથાવ.

જન્મ ફેશન વગરનો પોશાક નકામો

તેમ

એકાદ ફાંકડી બુટની બોડી વગર વહુમાએ અને
જમાઇજનો વાગો નકામો છે.

ડાયમંડ શુ કુંઠ

માં એક ડોઢીઉં કરી જાઓ, તમો પોતેજ કથુલ કરશો
કે આવા ફેશનેબલ-ફાંકડા બુટ-શુઝની બોડી
બીજ કંઈ બેઠ નથી.

દર મેલે અમારે ત્યાં નવો અને નવોજ માલ આવતો જાય છે.

લગનસરા માટે બુટો ખરીદવાની આથેજ એક ભરસેદાર
પારસી માલેકીની દુકાન છે—કે જ્યાં આંખે ઉડી
વળગે એવી ફાંકડી વીલાયતી બુટ-શુઝની સ્ટાઇલીશ
બોડીઓ તમે નચીંતે ખેસીને બેઠ શકશો.

લાવો પઠવાની કાંઈ જરૂર નથી—અમારે ત્યાં એકજ દામ છે.

ખાંચ:—
ફીરોઝ કુંઠ,
લોહાર ચાલ.

ડાયમંડ શુ કુંપની,
૨૭૮, કરનાક રોડ, ગોકલદાસ તેજપાલ હોસ્પિટલની
આંખે—શોપ નંબર ૬, ચુસુક બીલ્ડીંગ,
મુંબાઈ, નાં ૨.

